ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL „BUCOVINA”

VASILE I. SCHIPOR

BUCOVINA ISTORICĂ

STUDII ŞI DOCUMENTE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

BUCOVINA ISTORICĂ

STUDII ŞI DOCUMENTE

ACADEMIA ROMÂNĂ
BIBLIOTECA
INSTITUTUL "BUCOVINA"

Inv 11601
ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL "BUCOVINA"
Cota

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

DIE HISTORISCHE BUKOWINA

UNTERSUCHUNGEN UND DOKUMENTE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Academia Română
Institutul „Bucovina”

VASILE I. SCHIPOR

BUCOVINA ISTORICĂ

STUDII ŞI DOCUMENTE

Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc,
membru de onoare al Academiei Române

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Bucureşti, 2007

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Copyright © 2007, Editura Academiei Române
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii.

Adresa: EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie, nr. 13, Sector 5
050711, București, România,
Tel: 4021-318 81 46, 4021-318 81 06
Fax: 4021-318 24 44
E-mail: edacad@ear.ro
Adresa web: www. ear.ro

Referenți: D. Vatamaniuc
Rodica Lațencu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SCHIPOR, VASILE
Bucovina istorică : studii și documente / Vasile I. Schipor ; cuv. înainte de D. Vatamaniuc... - București : Editura Academiei Române, 2007
ISBN 978-973-27-1591-8

I. Vatamaniuc, Dimitrie (pref.)

94(498.6)

Coperta I: Liturghia cerească (pictură); turla naosului Bisericii Mănăstirii Sucevița.

CARTEA A APĂRUT CU SPRIJINUL
ADMINISTRAȚIEI FONDULUI CULTURAL NAȚIONAL

Redactor: ADRIANA GRECU
Tehnoredactor: MARIANA MOCANU
Coperta: MARIANA ȘERBĂNESCU

Bun de tipar: 18.10.2006. Format: 16 / 70 × 100.
Coli de tipar: 40
C.Z. pentru biblioteci mari: 9(498 · 6)
C.Z. pentru biblioteci mici: 9

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

SUMAR

Cuvânt-înainte 9
Bucovina istorică, elita bucovinenilor şi Academia Română 11
Notă asupra ediţiei 45

I. CENTRUL DE STUDII „BUCOVINA"

I.1. *Centrul de Studii „Bucovina" al Academiei Române–Filiala Iaşi. Destinul unui proiect ştiinţific* 49
I.2. *„Analele Bucovinei" – 13 ani de prezenţă continuă în dialogul privind istoria şi cultura Bucovinei* 97
I.3. *Biblioteca Centrului de Studii „Bucovina". Destinul unei biblioteci din Ţara de Sus a Moldovei* 139

II. STUDII ŞI CERCETĂRI ŞTIINŢIFICE

II.1. *Bucovina istorică. Aspecte istoriografice în lumina unor izvoare folclorice* 156
II.2. *Ştefan cel Mare în legendele poporului român* 164
II.3. *Cântecul liric din zona Rădăuţilor* 174
II.4. *Ion Neculce şi constanta moldovenească a povestirii* 184
II.5. *Calendarele şi răspândirea literaturii în spaţiul etnocultural românesc* 195
II.6. *Prozatori români în calendarele bucovinene din perioada 1811–1918* 212
II.7. *Probleme ale cultivării limbii române în calendarele româneşti din Bucovina (1809–1918)* 226
II.8. *Pagini din viaţa culturală a Bucovinei istorice* 235
II.9. *Tradiţia studiilor monografice în Bucovina* 263

III. FAMILII ŞI COMUNITĂŢI DIN BUCOVINA

III.1. *Maramureşeni în viaţa culturală a Bucovinei. Familia Şesan* 271
III.2. *Familii înrudite din Bucovina: Tomaschek, Cilievici şi Totoescu. Memorie şi conştiinţă genealogică* 276
III.3. *Familia Teodor M. Gherasim. Elogiul libertăţii şi al valorilor tradiţionale româneşti* 298

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

III.4. *Comunitatea romano-catolicilor din Rădăuți* 302
III.5. *Comunitatea evanghelică de confesiune „Augsburg" din Rădăuți* 318
III.6. *Comunitatea evreilor din Rădăuți. Două secole de prezență activă în viața Bucovinei* 328

IV. PERSONALITĂȚI BUCOVINENE

IV.1. *Eugen Maximovici (1857–1928), un „Grigorescu al Bucovinei"* 343
Album Eugen Maximovici 349
IV.2. *Filimon Rusu (1882–1957), istoric, memorialist, culegător de folclor și publicist* 351
IV.3. *Partenie Masichievici (1887–1952). Destinul unui dezrădăcinat din Bucovina* 371
IV.4. *Eugen Pohonțu (1897–1992) și Societatea Artiștilor și Amicilor Artelor Plastice din Bucovina (1931–1934)* 375
IV.5. *Un prieten al lui Mircea Streinul: Rudolf Rybiczka (1911–1998)* 386
Album Rudolf Rybiczka 392
IV.6. *Episcopul Gherasim Putneanul (1924–2004)* 393
IV.7. *Dimitrie Vatamaniuc la a 85-a aniversare a nașterii sale* 401
IV.8. *Ion Popescu-Sireteanu la aniversarea a 70 de ani de la naștere* 409
IV.9. *Doina-Margareta Onica, cercetător de prestigiu, memorialist și mesager al Bucovinei în lume* 414
IV.10. *Dumitru Covalciuc – scriitor, folclorist, publicist, editor și animator cultural bucovinean. 60 de ani de la nașterea sa* 431

V. PERIODICE DIN BUCOVINA

V.1. *Periodice câmpulungene* 443
V.2. *„Muguri", o revistă bucovineană cu tradiție* 456
V.3. *„Bucovina literară". Tradiție și continuitate la Suceava* 467
V.4. *„Țara Fagilor", un periodic bucovinean în slujba culturii și adevărului* 485
V.5. *Presa din județul Suceava, 1996–1999. Șansele schimbării* 494

VI. DOCUMENTE BUCOVINENE

VI.1. *Cercetătorul austriac Franz Herbich (1821–1887) și contribuțiile sale la cunoașterea florei din Bucovina* 507
VI.2. *Periodicul „Iconar", Cernăuți, anul I, nr. 1, 2 și 3 din 1935, se află în Bucovina* 515

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

VI.3. *Samuil Ioneț și însemnările sale zilnice* 518
VI.4. *Filon Lauric și albumul său consacrat Societăților studențești „Bucovina" și „Moldova" de la Cernăuți* 529
VI.5. *Cronici parohiale din Bucovina* 535
VI.6. *Românii din Bucovina în reconstrucția societății civile* 579
VI.7. *2000 – **Anul Eminescu**. Viața științifică și culturală din Bucovina* 601
VI.8. *2004 – **Anul Ștefan cel Mare și Sfânt**, în Bucovina* 607

Districtul bucovinean Rădăuți. Repere cronologice 615

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

CUVÂNT-ÎNAINTE

Cartea de față este consacrată Țării de Sus a Moldovei, cunoscută în istorie sub numele de Bucovina, și reunește un mare număr de studii elaborate într-o perioadă mai lungă de cercetări. Se ia ca punct de plecare creația populară din această parte de țară, cu particularitățile sale, și aduce în discuție legendele poporului român, în care se prezintă personalitatea lui Ștefan cel Mare și politica sa internă și externă. Aici se încadrează și calendarele, publicații importante în răspândirea literaturii în spațiul etnocultural românesc care contribuie, în mare măsură, și la cultivarea limbii române în provincia care a stat sub stăpânire austriacă un secol și jumătate.

Personalitățile bucovinene sunt prezentate într-un capitol aparte, cu specificarea trăsăturii dominante din activitatea lor. Eugen Maximovici – un „Grigorescu al Bucovinei", Peter Tomaschek – un „filoromân interbelic", Filimon Rusu – istoric, memorialist și culegător de folclor, Eugen Pohonțu – colaborator al Societății Artiștilor și Amicilor Artelor Plastice din Bucovina, Rudolf Rybiczka – un „prieten apropiat al lui Mircea Streinul", care îi ilustrează și unele lucrări. Sunt personalități mai puțin cunoscute sau necunoscute, cărora li se face un act reparatoriu, prin scoaterea lor din uitare, nedreaptă, și dau valoare cunoașterii întregului peisaj al spațiului cultural bucovinean. Asemenea cercetări, cu documentarea pe care o reclamă, ar trebui extinse și la alte personalități, îndeosebi din perioadele când provincia a fost sub stăpânire străină.

Contribuția cea mai importantă în privința presei din Bucovina o constituie prezentarea primelor trei numere din revista „Iconar", care nu se aflau în colecția acestei publicații din bibliotecile noastre și în legătură cu care s-au exprimat opinii divergente, toate fără acoperire documentară. Textul integral al acestor trei numere de început s-a publicat în „Analele Bucovinei", anul XIII, nr. 2, 2006, și în lucrarea noastră *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, București, 2006.

Ocupă un loc important între studiile din acest volum și cele consacrate Centrului de Studii „Bucovina" în care se expun, pe baza documentelor, împrejurările înființării acestei instituții academice, programul de cercetare, rezultatele obținute într-un deceniu de activitate, precum și perspectivele de viitor.

Cartea *Bucovina istorică. Studii și documente* se alătură celorlalte exegeze, scoase sub egida Centrului de Studii „Bucovina"(Institutul „Bucovina" – din 31 ian. 2007), câteva în ediții bilingve germano-române, din seria *Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii*, și aduce un material informativ de o mare bogăție pentru viitoarea *Enciclopedie generală a Bucovinei*.

D. Vatamaniuc

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

BUCOVINA ISTORICĂ, ELITA BUCOVINENILOR ŞI ACADEMIA ROMÂNĂ*

Motto: „Patria vieţii e numai presentul / Clipa de faţă numai-n ea suntem, / Suntem în adevăr. – Iară trecutul / Şi viitorul numai o gândire-s / În van împingeţi ce vi-i dinainte / În van doriţi acelea ce-or veni. / Întoarceţi-vă-n voi şi veţi cunoaşte / Că toate-n lume, toate-s în present"**.

Manifestarea ştiinţifică „Academia Română în serviciul societăţii" organizată la Rădăuţi, în 4 aprilie 2005, s-a constituit într-un fericit prilej de a omagia activitatea bucovinenilor, desfăşurată sub cupola Academiei Române, de la constituirea Societăţii Academice Române (1866) şi până în prezent. Pentru prima oară în Bucovina, după 1944, oferim o imagine ce acoperă o realitate deformată de schimbările politice şi administrative din partea a doua a veacului trecut, dar şi de grila adoptată de autorii lucrărilor biobibliografice realizate în ultimii 25 de ani la Suceava: *Bucovina istorică*[1]. Sub aspectul informaţiei biobibliografice, fiecare fişier este completat prin folosirea tuturor surselor edite, atât din provincie cât şi de la Bucureşti.

În perioada 1866–2003, au fost primiţi în Academia Română 1 547 de intelectuali din toate domeniile artelor şi ştiinţei: 1 018 români (25 membri fondatori, 393 titulari, 370 membri corespondenţi, 189 membri de onoare, 41 membri post-mortem), 529 străini (109 membri corespondenţi, 419 membri de onoare, 1 membru post-mortem)[2], înfăţişându-se astfel ca „o adunare de creatori, de savanţi şi de eruditi"[3]. Strict, după criteriul locului de naştere, în ordine alfabetică, bucovinenii care au devenit membri ai Academiei Române sunt: **–Iosif Antochi**, 23 august 1914, Pătrăuţi pe Siret/Pătrăuţii de Sus–29/30 septembrie 1997, Bonn. Fiul învăţătorului Vasile Antochi şi al Anei, născută Zotta. Licenţiat în

---

* Comunicare susţinută în cadrul Colocviului ştiinţific „Identitatea şi identitarismul naţional românesc în Bucovina, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea", Rădăuţi, 14 aprilie 2005. Tipărită, într-o primă formă, în „Analele Bucovinei", anul XII, nr. 1 (23) [ianuarie–iunie], 2005, p. 33–49.

** Mihai Eminescu, *Patria vieţii e numai presentul*, ms. cca 1874, cf. *Opere*, vol. IV, ediţie critică îngrijită de Perpessicius, cu 38 de reproduceri după manuscrise, Bucureşti, Editura Academiei, 1952, p. 503.

[1] În *Anexa* la studiul nostru, prezentăm un excurs istoric al realităţii şi noţiunii *Bucovina istorică*.

[2] Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, 1866–2003. Dicţionar*, ediţia a III-a, revăzută şi adăugită, cu un *Cuvânt-înainte* de acad. Eugen Simion, Bucureşti, Editura Enciclopedică–Editura Academiei Române, 2003, p. 26.

[3] Nichifor Crainic, *Elogiul lui Octavian Goga*, rostit la 22 mai 1941 în şedinţă solemnă, Bucureşti, 1941, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

litere şi filosofie al Universităţii din Cernăuţi (1937) şi în drept al Universităţii din Bucureşti (1945). Profesor universitar de pedagogie, istoria pedagogiei şi ştiinţa educaţiei comparate, la Bucureşti, Piteşti şi Bonn. Teza de doctorat: *Idealul educaţional în pedagogia românească* (1941, Heidelberg). Autor a peste 150 de studii ştiinţifice, traducător şi comentator al operelor unor mari pedagogi. Recunoscut ca autoritate în domeniul pedagogiei în mai multe ţări europene. Membru al Asociaţiei „Comenius" din Praga, al Association d'Education comparée en Europe din Bruxelles, al Association Mondiale des Sciences de l'Education din Gent, al World Federal Authority Commitee din Oslo. Coautor şi redactor al unor lucrări fundamentale: *Din istoria gândirii pedagogice universale. Antologie*, vol. I–II, 1959; *Istoria pedagogiei*, 1961; *Dicţionarul enciclopedic român*, 1962; *Das neue Lexikon de Pädagogik*, vol. III, 1971; *Internationales Soziologenlexikon*, vol. I–II, 1980, 1983. Stabilit în Germania. Membru de onoare din străinătate al Academiei Române, 21 aprilie 1993[4]; – **Grigore Constantin Bostan**, 4 mai 1940, Budineţ, judeţul Storojineţ–16/17 noiembrie 2004, Cernăuţi. Licenţiat al Universităţii din Cernăuţi (1965). Doctor în ştiinţe filologice (folcloristică comparată) la Academia de Ştiinţe din Kiev (1971) şi la Academia de Ştiinţe din Moscova (1988). Profesor universitar, etnolog, scriitor, publicist. Şef al Catedrei de Filologie Română şi Clasică la Universitatea din Cernăuţi (1979–2004). Fondator aici al Arhivei de Folclor, unde materializează cercetările sistematice întreprinse în satele româneşti din partea de nord a Bucovinei şi din Regiunea Transcarpatică. Sprijină editarea seriei *Creaţia populară moldovenească*, vol. I–XVII, 1975–1983. Autor şi coautor al unor lucrări de istorie a folcloristicii, etnografiei şi istoriei literaturii române din Bucovina: *Datini populare. Sărbătorile satelor bucovinene* (1972); *Graiurile şi folclorul românesc din Transcarpatia* (1985), *Folclor din Ţara Fagilor* (1993); *Pagini de literatură română Bucovina, regiunea Cernăuţi, 1775–2000* (2000). Poet şi prozator, membru fondator şi preşedinte al Societăţii pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu" din Cernăuţi (1989), membru al Uniunii Scriitorilor din România (1993), al „Danubian Society of America" din New York (1993). Membru de onoare din străinătate al Academiei Române, 18 decembrie 1991[5]; – **Eugen C. Botezat**, 3/15 martie 1871, Tereblecea–23 decembrie 1964, Bucureşti. Fiul învăţătorilor Constantin şi Domnica Botezat. Studii la Universitate din Cernăuţi şi la Universitatea din Viena. Licenţiat în 1897, doctorat în 1897 (Viena) cu teza *Terminaţiile nervoase la perii tactili ai mamiferelor (Die Nervenendingungen an den Tasthaaren von Saugetieren)*. Doctorat în filosofie (1898, Cernăuţi). Profesor la Şcoala Normală din Cernăuţi (1898–1919), profesor la Universitatea din Cernăuţi (1919–1938). Decan al Facultăţii de Ştiinţe (1923–1924, 1926–1927), rector al Universităţii din Cernăuţi (1922–1923). Membru fondator al Academiei de Ştiinţe din România (1936), membru activ al deutsche Anatomische Geselschaft

[4] [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *Ştiinţa în Bucovina. Ghid biobibliografic*, vol. III, Suceava, Biblioteca Judeţeană, 1984, p. 17–21; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 47; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, Iaşi–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera", 2004, p. 46–47.

[5] Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 129; Emil Satco, *op. cit.*, p. 140.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

din Jena (1910) şi al Internationale Geselschaft zur Erhaltung des Wisne Wissens. Autor al peste 34 de lucrări ştiinţifice (morfologie, anatomie fiziologică, fiziologie animală şi cinegetică). Zoolog, specialist în biologia marină. Membru corespondent al Academiei Române, 25 mai 1913. Îndepărtat din Academia Română prin Decretul nr. 76 din 9 iunie 1948. Repus în drepturi ca membru corespondent al Academiei Române pe 3 iulie 1990[6]; – **Eusebiu Camilar**, 7 octombrie 1910, Udeşti–27 august 1965, Bucureşti. Studii universitare la Iaşi. Debut, în 1926, la „Moldova literară" din Mihăileni-Dorohoi. Prozator. Autor, printre altele, al romanului *Cordun* (1942), al volumului de povestiri *Nopţi udeştene* (1960) şi al dramei *Valea Albă* (1957). Traducător din Eschil, Aristofan, Ovidiu, Gogol, Tolstoi, Gorki. Prelucrează ciclul *1001 nopţi*. Membru corespondent al Academiei Române, 2 iulie 1955[7]; – **Nichifor Ceapoiu**, 14 noiembrie 1911, Ciocăneşti-Iacobeni–24 octombrie 1994, Bucureşti. Fiul lui Emanoil şi al Rachirei. Licenţiat al Academiei de Înalte Studii Agronomice din Cluj (1938). Inginer agronom. Doctorat în ştiinţele agricole (1948, Bucureşti) cu teza *Contribuţii la studiul fibrelor de cânepă. Examinarea lor prin metoda anatomică*. Carieră universitară la Bucureşti (1952–1981). Membru titular al Academiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice (din 1969) şi al mai multor societăţi ştiinţifice din ţară şi de peste hotare: Societatea Europeană pentru Cercetări în Domeniul Aneuploidiei (Cambridge), Societatea Internaţională de Biometrie (1968). Contribuţii de pionierat în domeniul geneticii plantelor şi implementarea metodelor statistice moderne în cercetările agricole şi biologice. Autor şi coautor al unor studii de referinţă: *Cânepa – studiu monografic* (1958), *Ameliorarea plantelor agricole*, vol. I–II (1959, 1960), *Citogenetica aplicată în ameliorarea grâului* (1972), *Genetica şi evoluţia populaţiilor biologice* (1976), *Genetica şi ameliorarea rezistenţei la boli a plantelor agricole* (1982), *Gena, structura şi funcţiile ei* (1991). Membru corespondent al Academiei Române, 21 martie 1963, membru titular, 1 martie 1974. Discurs de recepţie: *Rezultate şi orientări noi în ameliorarea grâului în R.S.R.*, 26 februarie 1975[8]; – **Ioan Cuculescu**, n. 24 septembrie 1936, Cernăuţi. Matematician. Profesor universitar la Bucureşti. Studii şi cercetări în teoria probabilităţilor şi algebrelor von Neumann. Autor al unor cursuri şi manuale şcolare. Teza de doctorat: *Contribuţii la teoria proceselor Markov* (1966, Bucureşti). Membru corespondent al Academiei Române, 29 noiembrie 2001[9]; – **Dimitrie Dan**, 8 octombrie 1856, Suceava–25 mai 1927, Cernăuţi. Fiul lui Nicolae şi al Domnicăi Dan. Absolvent al Facultăţii de Teologie din Cernăuţi (1880). Preot, folclorist şi istoric. Colaborări la reviste de prestigiu în epocă, cu studii consacrate obiceiurilor etniilor din Bucovina: *Doine şi hore din Bucovina* (1877), *Armenii orientali din*

[6] [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *Ştiinţa în Bucovina. Ghid biobibliografic*, vol. II, Suceava, Biblioteca Judeţeană, 1983, p. 25–28; Petre Popescu Gogan, *Memento! „Demolarea" Academiei Române*, în „Memoria", revista gândirii arestate, Bucureşti, anul X, nr. 28, 1999, p. 13; Dorina Rusu, *op. cit.*, p. 131; Emil Satco, *op. cit.*, p. 142–143.

[7] Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 160–161; Emil Satco, *op. cit.*, p. 181.

[8] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *Ştiinţa în Bucovina. Ghid biobibliografic*, vol. I, Suceava, Biblioteca Judeţeană, 1982, p. 36–39; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 177; Emil Satco, *op. cit.*, p. 206–207.

[9] Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 232.; Emil Satco, *op. cit.*, p. 302–303.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Bucovina (1891), *Ţiganii din Bucovina* (1892), *Comuna Straja şi locuitorii ei. Studiu istoric, topografic şi folcloric* (1897), *Obiceiuri şi credinţe armene la naştere, nuntă şi înmormântare* (1904), *Rutenii din Bucovina* (1913), *Stâna la românii din Bucovina* (1923), *Evreii din Bucovina. Studiu istoric, cultural, etnografic şi folcloric* (1899). Membru corespondent al Academiei Române 23 martie 1904[10]; – **Ambrosiu Dimitrovici (Dimitrovitza)**, 20 iulie 1838, Cernăuţi–3/15 iulie 1866, Cernăuţi. Magistrat, publicist. Membru al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română din Bucovina (1863) şi secretar al acesteia (1864). Redactor al „Foii Societăţii" (I, 1865; VII, 1966). Membru fondator al Societăţii Academice Române, 22 aprilie 1866[11]; – **Vasile Gheorghiu**, 16 iunie 1872, Câmpulung-Moldovenesc – 29 noiembrie 1959, Cut, judeţul Neamţ. Licenţiat al Facultăţii de Teologie din Cernăuţi (1894). Doctor în teologie (1897). Specializare la Viena, Bonn, Breslau, Leipzig. Profesor renumit la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, decan, în repetate rânduri, al acesteia. Redactor al revistei „Candela" (1911–1914, 1923–1933) şi director al revistei. Preşedinte al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (1921–1929), preşedinte al Asociaţiei Clerului Ortodox din Bucovina. Reputat teolog neotestamentar. Colaborări la reviste de prestigiu. Membru de onoare al Academiei Române, 31 mai 1938. Îndepărtat din Academia Română prin Decretul nr. 76 din 9 iunie 1948. Repus în drepturi ca membru de onoare, 3 iulie 1990[12]; – **Vasile Grecu**, 31 iulie 1885, Mitocu Dragomirnei–27 mai 1972, Bucureşti. Fiul lui Manole şi al Anei Greciuc, născută Burac. Studii universitare la Viena şi Cernăuţi (1905–1909). Teza de doctorat: *Fauna şi flora în sistemul filosofic al lui Platon* (1919). Profesor în învăţământul secundar (1909–1920), profesor de bizantinologie la Universitatea din Cernăuţi (1920–1938) şi la Universitatea din Bucureşti (1938–1947). Decan al Facultăţii de Litere de la Universitatea din Cernăuţi, secretar al Institutului de Istorie şi Lingvistică. Redactor al periodicelor „Candela" şi „Codrul Cosminului". Preşedinte al Societăţii Române de Studii Bizantine, vicepreşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale de Studii Bizantine. Fondatorul şcolii româneşti de bizantinologie. Decorat cu Ordinul Ferdinand pentru Întregirea Ţării, laureat al Premiului Vasile Pârvan al Academiei Române, acordat pentru realizarea ediţiilor critice ale istoricilor bizantini. Membru corespondent al Academiei Române, 23 mai 1936. Îndepărtat din Academia Română prin Decretul nr. 76 din 9 iunie 1948. Repus în drepturi ca membru corespondent, 3 iulie 1990[13]; – **Radu Grigorovici**, n. 20 noiembrie 1911, Cernăuţi. Fiul lui Gheorghe Grigorovici, lider al social-democraţiei din Bucovina, deputat în Parlamentul de la Viena (1907–1918), membru în Consiliul

[10] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *Ştiinţa în Bucovina. Ghid biobibliografic*, vol. I, p. 51–52; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 239; Emil Satco, *op. cit.*, p. 308.

[11] Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 258; Emil Satco, *op. cit.*, p. 329.

[12] Petre Popescu Gogan, *op. cit.*, p. 39; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 335; Emil Satco, *op. cit.*, p. 419–420.

[13] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 63–65; Petre Popescu Gogan, *op. cit.*, p. 29–30; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 356–357; Emil Satco, *op. cit.*, p. 445–446.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Naţional Român din Viena şi în Consiliul Naţional Român din Bucovina, participant la Congresul General al Bucovinei care a hotărât, la 28 noiembrie 1918, unirea cu România, senator în Parlamentul României (1919–1923), şi al Tatianei. Doctor în filosofie al Universităţii din Berna. Studii universitare la Facultatea de Ştiinţe a Universităţii din Cernăuţi, cu licenţa în ştiinţe chimice şi în ştiinţe fizice (1933). Preparator la Catedra de Fizică Experimentală de la Facultatea de Ştiinţe din Cernăuţi (1933–1935), asistent, şef de lucrări, conferenţiar la Catedra de Optică şi Descărcări electrice în Gaze la Facultatea de Ştiinţe din Bucureşti (1936–1960). Doctoratul la Universitatea din Bucureşti, cu teza *Potenţialul disruptiv în vapori de mercur* (1938). În perioada 1947–1957, în paralel cu învăţământul superior, activitate şi în producţie, inginer-şef, şef serviciu tehnic, inginer consultant la fabricile de becuri „Lumen" şi „Electrofar". Din 1960, în cercetarea ştiinţifică, şef al Secţiei Semiconductori şi director adjunct la Institutul de Fizică al Academiei Române. Cercetări în fizica descărcărilor electrice în gaze, analiza spectrală în flacără, izvoare de lumină, optica fiziologică şi instrumentală, sisteme de mărimi şi unităţi fizico-fiziologice. Lucrări de pionierat în domeniul proprietăţilor structurale ale semiconductorilor amorfi. Lector la Institutul Internaţional de Fizică Teoretică de la Trieste, la Şcoala de Vară de Semiconductori Amorfi a Universităţii Aberdeen şi profesor invitat la Universitatea „P&M Curie" din Paris, membru al societăţilor de fizică din România, Franţa şi S.U.A., al Comisiei de Semiconductori a Uniunii Internaţionale de Fizică Pură şi Aplicată a Academiei de Ştiinţe din Republica Moldova (1992), membru în colegiile de redacţie ale unor publicaţii româneşti şi străine. Contribuţii la afirmarea în lume a Şcolii româneşti de fizică teoretică şi aplicată. Rezultatele cercetărilor publicate în numeroase studii, cursuri, tratate şi monografii. Doctor Honoris Causa al Universităţii din Bucureşti. Ca recunoaştere a contribuţiilor sale şi a prestigiului în comunitatea ştiinţifică, distins cu Medalia pentru Promovarea Ştiinţei de către Institutul de Fizică Teoretică al Academiei de Ştiinţe Ungare, cu Ordinul Naţional „Steaua României" în grad de mare ofiţer (2000), membru şi preşedinte de onoare al al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, Cetăţean de onoare al municipiului Rădăuţi (1997). Membru corespondent al Academiei Române, 21 martie 1963, membru titular, 22 ianuarie 1990. Vicepreşedinte al Academiei Române, 2 februarie 1990–1 februarie 1994[14]; – **Mihail Guşuleac**, 12 octombrie 1887, Lucoviţa–11 septembrie 1960, Bucureşti. Studii universitare la Facultatea de Ştiinţe, secţia ştiinţe naturale, a Universităţii din Cernăuţi. Specializare în biologia marină la Staţiunea Zoologică din Triest, în morfologie sistematică şi fitogeografie la universităţile din Viena, Praga şi Halle. Teza de doctorat: *Die Anatomie und Biologie der Bothriospermun und Thyrocarpus Fruchte* (1926, Praga). Profesor de botanică la Universitatea din Cernăuţi (1918–1939) şi la Catedra de botanică a Universităţii din Bucureşti (1939–1951). Fondatorul colecţiei ştiinţifice „Publicaţia Institutului Botanic din Bucureşti". Creatorul unui sistem nou şi a unui nomenclator

[14] [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *op. cit.*, vol. II, p. 99–101; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 360; Emil Satco, *op. cit.*, p. 457–458.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

nou de clasificare morfogenetică a fructelor. Introduce metode complexe de cercetare în morfologie şi anatomie, sistematică şi genetică experimentală. Contribuţii originale la monumentala lucrare *Flora R. P. R.* Autor al unor studii şi lucrări publicate în ţară şi peste hotare. Membru corespondent al Academiei Române, 26 mai 1937. Îndepărtat din Academia Română prin Decretul nr. 76 din 9 iunie 1948. Repus în drepturi ca membru corespondent, 3 iulie 1990[15]; – **Alexandru Hurmuzachi**, 16 august 1832, Cernauca–8/20 martie 1871, Napoli. Studii universitare la Facultatea de Drept din Viena. Redactor al periodicului „Bucovina" (1848–1850), preşedinte al Reuniunii Române de Lectură (1862), devenită Societatea pentru Cultura şi Literartura Română din Bucovina. Deputat în Dieta Bucovinei şi în Camera de la Viena. Publicist şi animator cultural, autor al unor scrieri de interes pentru cercetarea ştiinţifică a istoriei culturii din Bucovina. Membru fondator al Societăţii Academice Române, 22 aprilie 1866[16]; – **Constantin N. Hurmuzachi**, 3 octombrie 1863, Cernăuţi–23 februarie 1937, Cernăuţi. Fiul lui Nicolae şi al Nataliei Hurmuzachi. Studii universitare la Cernăuţi şi Viena, licenţiat în drept (1886). Cercetări faunistice la Institutul Botanic, Societatea de Zoologie şi Botanică şi Muzeul Palatin din Viena. După 1925 se consacră studiului faunei şi florei din Bucovina. Autor al unor lucrări monografice recunoscute de comunitatea ştiinţifică internaţională, peste 90 de studii, cele mai multe consacrate lepidopterelor, publicate în limbile germană, franceză şi română. Autorul celei dintâi hărţi biogeografice din România, *Harta faunistică, floristică şi climaterică din Bucovina* (1897). Entomolog cu contribuţii în descrierea unor specii noi de fluturi din Bucovina. Profesor la Facultatea de Ştiinţe a Universităţii din Cernăuţi (din 1931). Titularul primului curs de biogeografie din învăţământul universitar românesc. Membru de onoare al Academiei Române, 7 iunie 1919[17]; – **Eudoxiu Hurmuzachi**, 29 septembrie 1812, Cernauca–29 ianuarie/10 februarie 1874, Cernăuţi. Studii la Facultatea de Drept din Viena. Ample cercetări privind istoria românilor în arhive străine (Viena, Lemberg, Pesta), de unde adună peste şase mii de documente, pe care Academia Română le tipăreşte în vasta „Colecţie Hurmuzachi", din care au apărut 45 de volume (1876–1942). Studii publicate postum, *Fragmente zur Geshichte der Rumänen*, vol. I–V, 1878–1886, traduse de Mihai Eminescu şi Ioan Slavici. Militant pentru drepturile românilor din Imperiul Habsburgic. În 1849 face parte din delegaţia care prezintă împăratului un memoriu, care a avut dreptt urmare recunoaşterea autonomiei Bucovinei. În perioada 1849–1850 traduce în limba română decretele şi ordonanţele imperiale şi elaborează un dicţionar de termeni juridici. Face parte din comisia pentru revizuirea şi completarea

[15] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 72–74; Petre Popescu Gogan, *op. cit.*, p. 35; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 364; Emil Satco, *op. cit.*, p. 466–467.

[16] Ilie Luceac, *Familia Hurmuzachi între ideal şi realizare. O istorie a culturii româneşti din Bucovina în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Cuvânt-înainte* de acad. Ştefan Ştefănescu, Cernăuţi–Timişoara, Editura „Alexandru cel Bun" – Editura Augusta, 2000; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 389.; Emil Satco, *op. cit.*, p. 503.

[17] [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *op. cit.*, vol. II, p. 104–106; Ilie Luceac, *op. cit.*; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 389; Emil Satco, *op. cit.*, p. 504–505.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cărţilor didactice româneşti pentru Bucovina. Autorul memoriului *Strigătul de ajutor adresat împăratului de la Viena al comunelor ocolului Câmpulungului-Moldovenesc din Bucovina* (1861). Vicecăpitan (1862) şi căpitan (1864) al Bucovinei, preşedinte în Camera Legislativă şi în Comitetul acesteia. Răsplătit cu titlul de baron, prin diploma imperială din 1872. Cetăţean de onoare al oraşelor Cernăuţi şi Câmpulung. Membru titular al Societăţii Academice Române, 2 august 1872[18]; – **Nicolae Hurmuzachi**, 19 martie 1826, Cernauca–19 septembrie 1909, Cernauca. Om politic, cu o bogată activitate consacrată emancipării românilor bucovineni. Membru al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Poporului Român din Bucovina, preşedinte al sucursalei Cernăuţi a Societăţii „Şcoala Română". Înnobilat cu titlul de baron (1881). Contribuţii la conservarea unor valori de patrimoniu naţional şi la încurajarea culegerii folclorului românesc. Membru de onoare al Academiei Române, 2 aprilie 1883[19]; – **Dorin Ieşan**, n. 8 aprilie 1941, Rădăuţi. Studii superioare la Universitatea „Al.I. Cuza" Iaşi, Facultatea de Matematică–Mecanică, cu licenţa în specialitatea matematică (1963). Doctorat (1969, Iaşi) cu teza *Studiul unor probleme la limită pentru ecuaţiile termoelasticităţii*. Studii de specializare, ca bursier, la Universitatea din Bologna (1972). Carieră universitară la Iaşi, lector la cursurile organizate de Centrul Internaţional de Ştiinţe Mecanice din Udine (Italia), în 1979 şi la Royal Institute of Tehnology din Stockholm (1982). Studii şi cercetări în mecanica solidelor deformabile şi teoria elasticităţii. Autorul teoremei de reciprocitate prin care se obţin teoreme variaţionale de tip Gurtin. Invitat să conferenţieze la universităţi din Japonia, Polonia, Italia, Suedia şi Spania. Membru al Societăţii de Ştiinţe Matematice din România, al American Mathematical Society, al Gesellschaft für Angewandte Mathematik und Mechanik, membru în comitetul de redacţie la „Journal of Thermal Stresses" din S.U.A. Distins cu Premiul „Simion Stoilow" al Academiei Române (1974). Membru corespondent al Academiei Române, 29 noiembrie 2001[20]; – **Liviu Ionesi**, 27 ianuarie 1925, Frătăuţii Vechi–16 decembrie 2006, Iaşi. Fiul învăţătorilor Vasile şi Călina Ionesi. Studii superioare la Facultatea de Ştiinţe a Universităţii din Iaşi. Licenţiat în geologie (1950). Teza de doctorat: *Flişul paleogen din bazinul Văii Moldovei* (1969, Iaşi). Carieră universitară la Iaşi, Şef al Catedrei de Geologie-Paleontologie (1990). Cercetări privind flişul extern din Carpaţii Orientali şi formaţiunile sarmaţiene din România, având contribuţii în domeniu. Studii de pionierat la Iaşi în studiul bitumolitelor oligocene, specialist în foraminifere mari. Preocupări în domeniul istoriei ştiinţelor geologice din România. Autor a peste 165 de lucrări ştiinţifice şi a 30 de rapoarte geologice. Preşedinte al Filialei Iaşi a Societăţii Geologice din România, vicepreşedinte al Comitetului Naţional al Geologilor din România, vicepreşedinte al Filialei Iaşi a Academiei Oamenilor de Ştiinţă, membru al Societăţii Române de Paleontologie şi

[18] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 77–81; Ilie Luceac, *op. cit.*; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 389–390; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 507.

[19] Ilie Luceac, *op. cit.*; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 390; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 508.

[20] Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 396–397; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 522–523.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Distins cu mai multe premii, printre care Premiul „Grigore Cobălcescu" al Academiei Române (1971). Membru corespondent al Academiei Române, 18 decembrie 1991, membru titular 21 iulie 2003[21]; – **Simeon Florea Marian**, 1 septembrie 1847, Ilișești–11 aprilie 1907, Suceava. Studii superioare în Teologie la Cernăuți (1875). Preot la Poiana Stampei, Voloca și Siret, profesor de religie și limba română la Siret și Suceava. Întemeietor, împreună cu T. V. Ștefanelli, al periodicului „Revista politică" (Suceava, 1886). Autorul unei impresionante opere folclorice și etnografice, în cadrul căreia cultura populară este cercetată, pentru prima dată, în toate compartimentele ei (monografic, analitic, descriptiv și morfologic). Debut în revista „Familia" (1866) cu culegerea de folclor *O nuntă la Ilișești în Bucovina*. Culegător de cântece populare (doine și balade), legende, satire, povești, publicate în volumele *Poesii populare din Bucovina*, *Balade române culese și corese* (1869), *Poesii poporale române* (1873, 1875), *Tradițiuni poporale române* (1878), *Satire poporane române* (1893), *Vrăji, farmece și desfaceri* (1893), *Tradiții poporane române din Bucovina* (1895), *Răsplata. Povești din Bucovina* (1897), *Poezii poporale despre Avram Iancu* (1900), *Legendele Maicii Domnului* (1904). Preocupări de ordonare și redactare a imensului material folcloric cules de-a lungul a peste două decenii: *Descântece poporane române*, cea dintâi lucrare de acest gen din literatura folcloristică românească (1886), *Hore și chiuituri din Bucovina* (1910), *Păsările noastre și legendele lor* (1923). Autor al unor lucrări de sinteză asupra culturii populare prin care pune bazele etnografiei românești: *Chromatica poporului român* (1882), *Ornitologia poporană română* (vol. I–II, 1883), lucrare distinsă cu Marele Premiu „Năsturel-Herăscu" al Academiei Române, *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor. Studii folcloristice* (1903). Monografii tematice, adevărate sinteze despre obiceiurile familiale: *Nunta la români. Studiu istorico-etnografic comparativ* (1890), *Nașterea la români. Studiu etnografic* (1892), *Înmormântarea la români. Studiu etnografic* (1892). Autorul unei trilogii consacrate calendarului popular: *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*. I. *Cârnilegile;* II. *Păresimile;* III. *Cincizecimea* (1898–1901) și al unor scrieri cu caracter istoric, printre care: *Câteva inscripțiuni și documente din Bucovina* (1885), *Biserica din Pârhăuți* (1887), *Sf. Ioan cel Nou de la Suceava* (1895), *Inscripțiuni de pe manuscripte și cărți vechi din Bucovina* (1900), *Condica sfintei mănăstiri Voronețul* (1900), *Condica sfintei mănăstiri a Solcăi* (1902). Membru de onoare al Societății Academice din Cernăuți, al Societății „România Jună" din Viena, al Societății Academice „Dacia" din Cernăuți. Membru titular al Academiei Române, 26 martie 1881. Discurs de recepție: *Cromatica poporului român*, 12 martie 1882[22]; –

[21] [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *op. cit.*, vol. II, p. 128–130; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 411; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 539–540.

[22] [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *op. cit.*, vol. II, p. 168–177; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei R.S.R., 1979, p. 553–555; Iordan Datcu, S. C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc*, Cu o prefață de Ovidiu Bârlea, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 271–276; Iordan Datcu, *Dicționarul etnologilor români*, vol. II, București, Editura Saeculum I. O., 1998, p. 60–63; Grigore C. Bostan,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Benedict M. Menkeş, 11 noiembrie 1904, Rădăuţi–5 august 1987, Timişoara. Licenţiat al Institutului de Medicină din Bucureşti. Teza de doctorat: *Despre inervaţia arcadei palmare superficiale* (1930, Bucureşti). Până în 1944 activitate la Institutul de Anatomie condus de profesorul Francisc Rainer. Profesor de histologie (1945–1946), de anatomie patologică (1946–1957) şi de biologie medicală (1957–1974) la Institutul de Medicină din Timişoara. Organizator al învăţământului medical preclinic din Timişoara şi al Bazei de Cercetări Ştiinţifice a Academiei Române din Timişoara (în colaborare cu profesorul Gheorghe Lupaşcu). Cercetări experimentale multilaterale de embriologie şi teratologie, creatorul şcolii timişorene de embrilologie şi teratologie experimentală. Contribuţii ştiinţifice, recunoscute în lumea ştiinţifică internaţională în mai multe domenii, autor a peste 120 de lucrări publicate în ţară şi peste hotare. Autorul monografiei *Cercetări de embriologie experimentală* (1958). Membru al Academiei de Ştiinţe Medicale din România, al Societăţii Internaţionale de Biologie a Dezvoltării, al Societăţii Europene de Embriologie, al Societăţii Europene de Teratologie. Distins cu Premiul „Victor Babeş" al Academiei Române (1948), laureat al Premiului de Stat (1954). Membru corespondent al Academiei Române, 23 martie 1952. Preşedinte al Bazei de Cercetări Ştiinţifice Timişoara, 1953–1961[23]; – **Haralambie Mihăescu**, 7 februarie 1907, Udeşti–2 martie 1985, Iaşi. Fiul lui Dimitrie şi al Domnicăi, născută Ciobanu. Studii superioare la Facultatea de Litere şi Filosofie la Universitatea din Iaşi. Licenţa în 1931. Perfecţionare la Roma şi Paris (1931–1933). Doctorat în litere (1936, Iaşi). Teză de doctorat, *La versione latina di Dioscoride*, publicată la Roma (1938). Profesor la Universitatea din Iaşi (1948–1952), cercetător la Institutul de Lingvistică (1953–1963) şi la Institutul de Studii Sud-Est Europene (1963–1975) din Bucureşti. Lucrări de referinţă în filologia română clasică, de tipărire a unor opere fundamentale pentru filologia clasică, literatura bizantină şi filologia română şi de realizare a unor ediţii critice. Membru corespondent al Academiei Române, 3 februarie 1965[24]; – **Ion I. Nistor**, 4/16 august 1876, Vicovu de Sus–11 noiembrie 1962, Bucureşti. Fiul lui Ilie şi al Mariei Nistor. Studii universitare la Facultatea de Filosofie şi Litere a Universităţii din Cernăuţi (1897–1904), cursuri doctorale la Universitatea din Viena (1908–1911). Perfecţionare în paleografie, diplomatică, economie, slavistică, etnologie, istorie contemporană, istoria artelor şi istorie universală la Institutul pentru Istorie Austriacă. Doctorat, în 1909, la Viena. Teza de doctorat: *Die moldavischen Ansprüche auf Pokutien*. Profesor extraordinar la Catedra de Istorie Sud-Est Europeană de la Universitatea din Cernăuţi (1912). Organizator al unor cursuri de

---

Lora Bostan, *Pagini de literatură română Bucovina, regiunea Cernăuţi, 1775–2000. Compendiu şi monografie*, Cernăuţi, Editura „Alexandru cel Bun", 2000, p. 65–66; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 507–508; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 26–27.

[23] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 89; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 527; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 46–47.

[24] Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicţionar de lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, Editura Albatros, 1978, p. 179–180; [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 90–91; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 534; Emil Satco, *op. cit.*, p. 55–56.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

istorie națională, în colaborare cu Sextil Pușcariu și George Tofan, la Dorna Candreni, după modelul cursurilor de vară de la Vălenii de Munte. Militant pentru emanciparea națională și culturală a Bucovinei. Membru al Societății Academice studențești „Junimea" din Cernăuți și președinte al acesteia. Fondator al periodicului „Junimea literară" (1904). Președinte al Comitetului refugiaților români din Bucovina. Unul dintre artizanii unirii Bucovinei cu România, alături de Iancu Flondor și Sextil Pușcariu. Cel dintâi rector al Universității din Cernăuți după unire și reorganizarea acesteia pe baze românești. Fondator la Cernăuți al Institutului de Limbă și Istorie și al periodicului Codrul Cosminului" (1924). Ministru secretar de stat pentru Bucovina (1918–1927, 1933–1937), ministru al Lucrărilor Publice (1927, 1927–1928), ministru al Muncii (1934–1935, 1936–1937, 1937), ministru al Cultelor și Artelor (1939–1940). Activitate științifică ce însumează peste 300 de lucrări, studii și articole, pe o tematică largă, referitoare la toate epocile istorice, dintre care: *Bucovina sub raportul politic și administrativ* (1915), *Românii și rutenii în Bucovina. Studiu istoric și statistic* (1915), *Istoria Bisericii din Bucovina și rostul ei național-cultural în viața românilor bucovineni* (1916), *Istoria Basarabiei* (1923), *Răsunetul războiului din 1877 în Bucovina și Basarabia* (1927), *Unirea Bucovinei. 28 noiembrie 1918. Studiu și documente* (1928), *Contribuții le relațiunile dintre Moldova și Ucraina* (1933), *Problema ucraineană în lumina istoriei* (1934); *Vechimea așezărilor românești dincolo de Nistru* (1939). Continuator al activității de tipărire a documentelor din „Colecția Hurmuzachi (cinci volume în perioada 1922–1942). Editor de documente istorice diverse. Postum, *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu biobibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991; *Istoria românilor*, vol. I–II, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2003. Distins cu numeroase ordine și medalii. Membru corespondent al Academiei Române, 18 mai 1911, membru titular 19 mai 1915. Președinte al Secțiunii Istorice a Academiei Române, 1929–1932. Discurs de recepție: *Un capitol din viața culturală a românilor din Bucovina. 1774–1857* (21 mai 1916). Îndepărtat din Academia Română prin Decretul nr. 76 din 9 iunie 1948. Arestat și depus în Penitenciarul Sighet, fără a fi judecat și condamnat (6 mai 1950–6 iulie 1955). Autorul unor *Amintiri din închisoare*, publicate postum, în 2001 și 2003. Repus în drepturi ca membru titular al Academiei Române, 3 iulie 1990[25]; – **Dimitre Onciul**, 26 octombrie/7 noiembrie 1856, Straja–20 martie 1923, București. Fiul lui Dimitrie și al Sinclitichiei, născută Lipețchi. Studii superioare la Facultatea de Litere, specialitatea istorie și geografie de la Universitatea Francisco-Josephină din Cernăuți (1876–1879), stagiu de specializare la Viena în epigrafie latină, diplomatică, paleografie și sigilografie la Universitatea și la Institutul de Istorie

[25] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 108–112; *Ion Nistor (1876–1962)*, ediție îngrijită de Alexandru Zub, Tabel cronologic, bibliografie și indice de Mihai-Ștefan Ceaușu, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza", 1993; Petre Popescu Gogan, *op. cit.*, p. 13; Doina Alexa, *Ion Nistor – dimensiunile personalității politice și culturale*, Cuvânt-înainte de Mihai Iacobescu, Rădăuți, Editura Institutului „Bucovina – Basarabia", 2000; Petre Popescu Gogan, *Tragedia de la Sighet și Academia*, în „Memoria", revista gândirii arestate, București, anul XII, nr. 3–4 (36–37), 2001, p. 122–150; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 591–592; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 132–136.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Austriacă (1879–1881). În anii studenţiei, membru al Societăţii „Arboroasa", iniţiator şi fondator al Societăţii studenţeşti „Junimea", prim-preşedinte ales al acesteia. La Viena, membru în al Societăţii studenţilor români „România Jună". Doctoratul cu teza *Über die Anfäge des Romänischen Staatswesens*, la Universitatea din Cernăuţi (1884). Profesor la Liceul de Băieţi (1885–1886) şi la Şcoala Normală (1887–1896) din Cernăuţi, unde predă istoria şi limba română, profesor de istorie veche a românilor la Universitatea din Bucureşti (1896–1923), decan al Facultăţii de Litere şi Filosofie (1919–1923). Director al Arhivelor Statului din Bucureşti (1900–1923), întemeietorul (1922) şi primul preşedinte al Comisiei Consultative Heraldice. Autor a peste 150 de studii, prin care se impune ca istoric al Evului Mediu Românesc şi creator al şcolii critice în istoriografia română. Domenii de interes desebit: originea şi dezvoltarea poporului român şi modul de formare a Ţărilor Române ca state de sine stătătoare: *Dragoş şi Bogdan, fondatorii principatului românesc* (1884); *Teoria lui Roesler. Studii asupra stăruinţei românilor în Dacia Traiană de A. D. Xenopol. Dare de seamă critică* (1885); *Despre controversata chestiune română* (1887); *Radul Negru şi originile Principatului Ţării Româneşti* (1891–1892); *Originile Principatelor Române* (1899); *Papa Formosus şi tradiţia noastră istorică* (1900); *Românii în Dacia Traiană până la întemeierea Principatelor (Chestiunea română)* (1902); *Tradiţia istorică în chestiunea originilor române* (1907). Studii şi cercetări în istoria diferitelor provincii româneşti: *Zür Geschichte der Bukowina*, 1887); Maramureş (*Din istoria românilor din Maramureş*, 1890); Banat (*Date istorice asupra Dobrogei*, 1919). Editor de documente descoperite în arhivele din Viena, preocupări de genealogie şi cronologie. Preşedinte al Comisiunii Monumentelor Istorice (din 1919), inaugurează cercetările arheologice medievale, fiind preocupat, în mod deosebit, de salvarea monumentului de la Curtea de Argeş (*În chestiunea Bisericii Domneşti de la Curtea de Argeş. Săpăturile de la Biserica Domnească din Curtea de Argeş*). Membru corespondent (1 aprilie 1889), membru titular al Academiei Române (11 aprilie 1905). Discursul de recepţie – *Epocele istoriei române şi împărţirea ei* (22 martie 1906). Vicepreşedinte (25 mai 1913), preşedinte (12 iunie 1920–20 martie 1923) al Academiei Române. Preşedinte al Secţiunii Istorice a Academiei (1911–1914; 1919–1922). Discursul de recepţie – *Epocele istoriei române şi împărţirea ei* (22 martie 1906)[26]; – **Eusebiu Popovici**, 15 februarie 1838, Cernăuţi–28 septembrie 1922, Cernăuţi. Studii teologice la Cernăuţi (1856–1859) şi la Universitatea din Viena (1860–1861). Custode al Bibliotecii de Stat din Cernăuţi (1861–1871). Profesor erudit la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, Catedra de Istorie Bisericească. Supranumit „părinte al istoriei bisericeşti", autorul cursului *Istorie bisericească universală*, vol. I–II, 1900 şi 1901, considerat „o adevărată enciclopedie teologică, cel mai complet manual de acest fel în Răsăritul ortodox până la el". Rector al Universităţii din Cernăuţi (1880–1881, 1895–1896). Inspector şcolar (1869–1876), membru în Consiliul şcolar al Austriei (1877–1896),

[26] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 115–117; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 604–605; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 156–158.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

arhimandrit de scaun (vicar) al Arhiepiscopiei Cernăuților (1913–1918). Preocupări lingvistice, autorul unei *Gramatici românești* (1921). Traducător, cu o bogată activitate. Membru de onoare al Academiei Române, 4 aprilie 1908[27]; – **Gheorghe Popovici**, 8 noiembrie 1863, Cernăuți–12 iulie 1905, Munkacs. Studii superioare la Facultatea de Drept a Universității din Cernăuți. Specializare la Innsbruck și Viena. Doctorat în științe juridice (1894). Cunoscător al vechilor așezăminte românești, contribuții valoroase în istoria organizării judiciare românești. Deputat în Dieta Bucovinei, orator și om de o vastă cultură. Sub pseudonimul Teodor Robeanu, publică versuri în „Convorbiri literare", „Candela", „Gazeta Bucovinei", care celebrează iubirea și dragostea pentru trecut. Autor al volumului *Poezii postume*, publicat după moartea sa, de Șt. O. Iosif și D. Anghel, cu o prefață de Nicolae Iorga (București, 1908). Membru corespondent al Academiei Române, 11 aprilie 1905[28]; – **Alexe Procopovici**, 14 martie 1884, Cernăuți–22 iunie 1946, Cluj. Absolvent al Facultății de Litere de la Universitatea din Cernăuți. Profesor în învățământul secundar, la Cernăuți (1906–1909, 1910–1919) și Siret (1909–1910). Profesor la Catedra de Limba și Literatura Română a Facultății de Litere din Cernăuți (1919–1938) și la Catedra de Lingvistică a Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cluj (din 1938). Fondator al „Revistei filologice" (1927), colaborator constant al revistei „Dacoromania". Preocupări speciale pentru începuturile scrisului în limba română și literatura română veche. Autor al unui *Mic dicționar de lingvistică generală* (1930), lucrare distinsă cu Premiul „I. H. Rădulescu" al Academiei Române. Membru corespondent al Academiei Române, 5 iunie 1919[29]; – **Ion Rachmuth**, 9 ianuarie 1911, Bosanci–30 septembrie 1990, București. Studii universitare la Facultatea de Drept și Academia Comercială din Cernăuți. Director adjunct al Institutului de Cercetări Economice al Academiei Române (din 1958). Studii și cercetări asupra bazelor și mecanismului formării prețurilor, reproducției și creșterii economice, eficienței economice, venitului național, utilizării balanței legăturilor interramuri din cadrul economiei naționale. Redactor-șef al periodicului „Revue Roumaines des Sciences Sociales. Série Sciences Économique". Membru corespondent al Academiei Române, 2 iulie 1955[30]; – **Lothar Rădăceanu (Lothar Würzel)**, 19 mai 1899, Rădăuți–24 august 1955, Helsinki. Studii superioare la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. Doctorat în filosofie (1925, București). Critic literar, cu precupări

[27] Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996, p. 359–360; Emil Satco, Ioan Pânzar, *Personalități bucovinene. Dicționar*, vol. VIII, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1997, p. 138–139; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 675; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 247–248.

[28] *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei, 1979, p. 737–738; Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicționar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 194; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *op. cit.*, p. 152; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 675; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 311–312.

[29] Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *op. cit.*, p. 208–209; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 686; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 272.

[30] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 122–123; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 701; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 286–287.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

pentru studierea relaţiilor literare româno-germane. Apropiat al lui Alfred Margul-Sperber. Activitate politică în cadrul Partidului Social-Democrat (1927–1938, 1944–1948) şi ulterior în P.M.R., ministru (după 1944), deputat în Marea Adunare Naţională, membru în Consiliul Mondial al Păcii. Membru titular al Academiei Române, 2 iulie 1955[31]; – **Vladimir (Vasile), cavaler de Repta**, 25 decembrie 1841/6 ianuarie 1842, Banila pe Ceremuş–24 aprilie 1926, Cernăuţi. Studii superioare la Institutul teologic din Cernăuţi (1864–1868). Specializare la universităţile din Viena, München, Bonn şi Zürich (1870–1872). Profesor la Institutul Teologic (din 1873) şi la Facultatea de Teologie din Cernăuţi (1875–1895), decan al Facultăţii de Teologie în patru legislaturi, rector al Universităţii din Cernăuţi (1883–1884). Vicar general al Mitropoliei Bucovinei (1896–1902), episcop de Rădăuţi (1899), arhiepiscop al Cernăuţilor şi mitropolit al Bucovinei (1902–1924). Membru şi vicepreşedinte al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (1889–1896). Militant înflăcărat pentru unirea Bucovinei cu România, senator, preşedinte al Senatului României. Cetăţean de onoare al oraşului Cernăuţi. Membru de onoare al Academiei Române, 7 iunie 1919[32]; – **Ludovic Iosif Urban Rudescu (Rodewald)**, 25 mai 1908, Cernăuţi–17 martie 1992. Studii superioare la Facultatea de Biologie a Universităţii din Cernăuţi (1927–1932). Doctorat în ştiinţe naturale (1935, Bucureşti) cu teza *Sistematica, ecologia şi răspândirea geografică a Rotiferelor din Bucovina*. Cercetător la Institutul de Celuloză şi Hârtie din Bucureşti (din 1948), şef de secţie la Institutul de Biologie „Tr. Săvulescu" Bucureşti (din 1967). Autor al unor lucrări (studii, articole, cărţi) care tratează nutriţia minerală a plantelor şi rezistenţa lor la ger, influenţa luminii asupra dezvoltării porumbului, rezistenţa la secetă a trifoiului roşu de Transilvania, comportarea la condiţiile de mediu a soiurilor de grâu de toamnă, reacţia fitoperiodică a orzului de toamnă. Cercetări asupra creării şi cultivării hibrizilor dubli de porumb, a cunoaşterii şi valorificării bogăţiilor Deltei Dunării: *Delta Dunării. Evoluţia, viaţa şi bogăţiile ei* (1957), *Monografia stufului din Delta Dunării* (1965), *Delta Dunării* (1965). Membru al Societăţii Internaţionale de Limnologie, al Societăţii Americane de Limnologie şi Oceanografie, al Societăţii Americane de Microscopie. Membru corespondent al Academiei Române, 21 martie 1963. Îndepărtat din Academia Română prin Decretul nr. 76 din 9 iunie 1948. Repus în drepturi ca membru corespondent, 3 iulie 1990[33]; – **Dragoş Rusu**, 8 decembrie 1910, Cajvana–6 decembrie 1994, Bucureşti. Fiul învăţătorului Filimon Rusu şi al Lucreţiei, născută Neamţu. Studii universitare la Facultatea de Drept a Universităţii din Cernăuţi (1928–1932). Cursuri de doctorat la Facultatea de Drept a Universităţii din Bordeaux (1934–1942), unde îşi susţine teza de doctorat *Les décrets-lois dans le régime constitutionnel de 1875* (1942). Din 1943, angajat de Guvernământul Civil al Transnistriei, referent titular la Subsecretariatul de Stat al

[31] Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 708; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 293.

[32] Dumitru Valenciuc, *Ierarhii Bucovinei*, Suceava, Grupul Editorial Muşatinii–Bucovina Viitoare, 2001, p. 68–70; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 718; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 305–306.

[33] Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 734; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 312–313.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Naționalităților de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri (1946–1948). În 1948 profesor la Universitatea din Cluj, unde i se încredințează cursul de teoria generală a statului și dreptului. Profesor la Școala Juridică, unde predă cursul de drept constituțional (1948). Șef al Sectorului de Teoria Statului și Dreptului în cadrul Institutului de Cercetări Juridice, al cărui membru de onoare devine în 1991. În 1975, profesor asociat la facultățile de drept ale universităților din Paris și Bordeaux. Bogată activitate științifică, concretizată în cele peste 100 de lucrări, studii și articole, în care tratează teme de drept internațional și administrativ, istoria gândirii juridice românești, jurisprudențe comentate, de legislație cu caracter juridic, parlamentar: *La Constitution roumaine du 27 février* (1938); *Principes et innovations* (1938); *Les décrets-lois dans le régime constitutionnel de 1875* (1942). Autorul unor lucrări în domeniul bibliografiei: *Bibliographie juridique roumaine* (2 volume, 1948 și 1973); *Bibliografia românească de drept internațional și istoria relațiilor internaționale. 1 ianuarie 1965–30 iunie 1966* (1966). Coautor, împreună cu Constantin Botezat (coordonator), al lucrării *Liceul de Stat Siret. Pagini documentare*, vol I–IV, Siret, 1987, rămasă în manuscris. Membru fondator al Societății Studențești „Tinerimea Universitară" (1935), membru al Colegiului Avocaților, al Asociației Juriștilor Democrați din România, al Societății de Legislație Comparată din Paris, al Comitetului executiv al culegerii „Corpus Constitutionnele", membru de onoare al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, reactivată în 1990. Distins cu Medalia de Aur a Primăriei și Consiliului Municipal al orașului Bordeaux (1979). Membru de onoare al Academiei Române, 12 noiembrie 1993[34]; – **Theofil Sauciuc-Săveanu**, 21 octombrie 1884, Bosanci–26 iulie 1971, București. Fiul preotului Teofil Sauciuc și al Mariei din Iordănești-Storojinet. Studii superioare la universitățile din Viena și Cernăuți (1902–1906). Doctorat în litere și filosofie (1909). Profesor la Catedra de Filologie Clasică a Universității din Cernăuți (din 1919), rector al Universității din Cernăuți (1924), profesor la Catedra de Istorie Antică și Epigrafie a Universității din București (1940–1947), decan al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București (1946), director al Muzeului Național de Antichități. Cunoscut în străinătate ca epigrafist, istoric al Antichității greco-romane. Autor a 83 de lucrări, 77 scrieri epigrafice, arheologice și istorice, 6 social-politice. Activitate politică, președinte al Organizației Național-Țărăniste din Bucovina (1926–1938), subsecretar de stat (1928–1930, 1932–1933), director ministerial al Bucovinei (1930–1931), deputat (1926, 1927), senator (1931, 1932, 1933). Colaborator la numeroase publicații științifice; „Analele Dobrogei", „Viața românească", „Revista istorică română", „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice", „Studii și cercetări de istorie veche", „Revue des études sud-este européenes". Distins cu Ordinul Coroana României în grad de comandor (1928), Medalaia Răsplata Muncii, pentru 25 de ani în serviciul statului (1931), Ordinul Serviciul Credincios în grad de mare ofițer, Medalia Peleș (1933), Medalia Răsplata Muncii pentru Biserică, cl. I,

[34] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 124–127; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 736.; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 330.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Vulturul României în grad de ofiţer. Membru de onoare al Societăţii Numismatice Române (1934). Membru corespondent al Academiei Române, 24 mai 1945. Îndepărtat din Academia Română prin Decretul nr. 76 din 9 iunie 1948. Închis de autorităţile regimului comunist, detenţia la penitenciarul Sighet, mai 1950–octombrie 1956. Repus în drepturi ca membru corespondent, 3 iulie 1990[35]; – **Ion G. Sbiera**, 1 noiembrie 1836, Horodnic de Jos–22 octombrie 1916, Cernăuţi. Studii superioare la Facultatea de Drept a Universităţii din Viena şi la Facultatea de Filosofie (1857–1861). Fiul unor ţărani înstăriţi, Gheorghe şi Ana Sbiera. Profesor la Gimnaziul de Stat din Cernăuţi (1866–1871), custode al Bibliotecii Bucovinei (din 1871), profesor la Catedra de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Cernăuţi (1875–1906). Doctorat în filosofie (1886). Autor de studii şi articole de istorie şi istorie literară, lingvistică şi de folclor. Editor de documente, culegeri de folclor şi manuale şcolare: *Despre însemnînţa refrenului „O lere Doamne" din colindele române, despre timpul ivirii şi despre însemnătatea lor* (1865), *Poveşti şi poezii poporale româneşti* (1886), *Colinde, cântece de stea şi urări la nunţi* (1888), *Aron Pumnul. Voci asupra vieţei şi însemnătăţii lui* (1889), *Mişcarea bisericească a românilor din Bucovina* (1896), *Mişcări culturale şi literare la românii din stânga Dunării în răstimpul de la 1504–1714* (1897), *Familia Sbiera, după tradiţiune şi istorie şi amintiri din viaţa autorului* (1899), *O pagină din istoria Bucovinei, din 1848–1850, dimpreună cu nişte notiţe despre familia Hurmuzachi* (1899). Unul dintre fondatorii „Reuniunii Române de Leptură" (Cernăuţi, 1862), căreia îi redactează statutul, secreatar al acesteia, fondator şi conducător al periodicului „Foaia Soţietăţii..." (1866–1869). Colaborator la periodice ale vremii: „Almanahul Societăţii academice social-literare «România Junâ»", „Arhiva", „Candela", Familia", „Gazeta Transilvaniei", „Vatra". Membru fondator al Societăţii Academice Române, 11 iunie 1866[36]; – **Petre Spânul**, 17 ianuarie 1894, Vicovul de Jos–7 august 1962, Timişoara. Fiul lui Gavril şi al Elisavetei. Studii superioare la Şcoala de Medicină Veterinară din Viena şi la Academia de Înalte Studii Agronomice din Cluj. Specializare în zootehnie la Viena şi Paris. Asistent voluntar la catedrele de histologie, biologie şi patologie a peştilor la Şcoala Superioară de Medicină Veterinară din Viena (1916–1917), medic militar în armata imperială austriacă (1916–1918). Doctorat în ştiinţe medicale veterinare (Viena, 1920) cu teza *Über die „Kloake" der Zyprinidien*. Inspector zootehnic şi sanitar veterinar al Bucovinei (1918–1920), subdirector al Hergheliei de la Rădăuţi, şef al Serviciului

[35] [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *op. cit.*, vol. II, p. 243–245; Petre Popescu Gogan, *Memento! „Demolarea" Academiei Române*, în „Memoria", revista gândirii arestate, Bucureşti, anul X, nr. 28, 1999, p. 45; Petre Popescu Gogan, *Tragedia de la Sighet şi Academia*, în „Memoria", revista gândirii arestate, Bucureşti, anul XII, nr. 3–4 (36–37), 2001, p. 122–150; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 746; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 346–347.

[36] *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, Editura Academiei, 1979, p. 768–769; Iordan Datcu, S. C. Stroescu, *op. cit.*, p. 388–390; [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 133–135; Iordan Datcu, *op. cit.*, p. 199–200; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *op. cit.*, p. 59; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 752; Emil Satco, *op. cit.*, p. 354–355; Alis Niculică, *Ion G. Sbiera. Viaţa şi opera*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera", 2005.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Zootehnic din cadrul Inspectoratului Bucovinei (1920–1922). Autor al unor metode şi procedee ştiinţifice în chimia organică, anorganică şi farmaceutică, autor de studii şi cărţi valoroase, printre care: *Chimia combinaţiilor complexe* (1969), *Chimia metalelor* (1970), *Tratat de chimie anorganică* (vol. I–III, 1972–1978). Membru corespondent al Academiei Române, 2 iulie 1955[37]; – **Teodor V. Ştefanelli**, 18 august 1849, Siret–23 iulie 1920, Fălticeni. Fiul lui Vasile Ştefaniuc, starostele breslei cojocarilor din târgul Siretului. Sudii secundare la Cernăuţi cu profesorii Aron Pumnul şi I. G. Sbiera (1860–1868), unde este coleg cu Mihai Eminescu. Studii superioare la facultatea de Drept a Universităţii din Viena (1868–1875). Doctorat în drept (Viena, 1875). Judecător la Tribunalul Cernăuţi (1873–1875) şi la Câmpulung-Moldovenesc (1876–1882), magistrat la Suceava (1882–1888), consilier al Curţii de Apel din Lemberg şi la Curtea de Casaţie din Viena. Precocupări ştiinţifice pentru mai buna cunoaştere a istoriei Bucovinei. Autor al unor studii, monografii şi volume de documente: *Câteva date statistice şi istorice din Bucovina* (1881), *Istoricul luptei pentru drept în ţinutul Câmpulungului-Moldovenesc* (1911), *Eudoxiu Hurmuzachi* (1913), *Amintiri despre Eminescu* (1914), *Documente din vechiul ocol al Câmpulungului-Moldovenesc* (1915), *cadastru şi cărţi tabulare* (1923). Autor de versuri, povestiri, nuvele, piese de teatru. Traducător. Colaborator la „Foaia Soţietăţii pentru Literatura şi Cultura Poporului Român din Bucovina" (Cernăuţi, 1869 – debut ca scriitor), „Convorbiri literare", „Revista politică", „Deşteptarea", „Gazeta Bucovinei", „Arhiva". Unul dintre fondatorii Societăţii „Arboroasa" a studenţilor români din Cernăuţi, secretar al Societăţii „România Jună" din Viena, fondator al Societăţii „Şcoala Română" din Suceava. Membru corespondent al Academiei Române, 31 martie 1898, membru titular 26 mai 1910. Discurs de recepţie: *Istoricul luptei pentru drept în ţinutul Câmpulungului-Moldovenesc*, 21 mai 1911[38]; – **Ilie E. Torouţiu**, 17 iunie 1888, Solca–23 noiembrie 1953, Bucureşti. Fiul unor ţărani „cu mare cuviinţă pentru carte şi învăţătură", Toader şi Ecaterina Torouţi. Studii superioare la Cernăuţi şi în Germania. Asistent pentru limba română la Universitatea din Frankfurt am Main (1911–1913), profesor de limba germană la Liceul „Dimitrie Cantemir" din Bucureşti. Proprietarul Tipografiei „Bucovina", care tipăreşte periodicele „Bucovina", „Floarea soarelui", operele multor autori din Bucovina şi lucrări realizate sub egida Academiei Române. Editor al unor volume de studii şi documente de sociologie, istorie şi critică literară, economie şi demografie, printre care: *Românii şi clasa intelectuală din Bucovina. Notiţe statistice* (1911), *Românii şi clasa de mijloc din Bucovina. Studii statistice* (1912), *Poporaţia şi clasele sociale din Bucovina* (1916), *Immanuel Kant în filosofia şi literatura română* (1926), *Modernismul* (1926), *Hermann Südermann în literatura românească*

[37] [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *op. cit.*, vol. II, p. 248; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 779; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 415.

[38] *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, Editura Academiei, 1979, p. 834–835; [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 145–146; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *op. cit.*, p. 137; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 804; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 466–467.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

(1930), *H. Heine şi heinismul în literatura română* (1930), *Studii şi documente literare*, vol. I–XIII (1931–1946), *Pagini de istorie şi critică literară* (1936). Director al revistei „Convorbiri literare" (1939–1944) şi al „Caietelor Eminescu". Culegător de folclor din Bucovina: *A fost odată. Poveşti şi cântece populare* (1911), *Frunză verde. Cântece poporale din Bucovina* (1914). Membru corespondent al Academiei Române, 26 mai 1936. Îndepărtat din Academia Română prin Decretul nr. 76 din 9 iunie 1948. Repus în drepturi ca membru corespondent, 3 iulie 1990[39]; – **Vladimir Trebici (Trebiş)**, 28 februarie 1916, Horecea-Mănăstirii–13 februarie 1999, Bucureşti. Fiul lui Anastasie şi al Anei. Studii secundare la Liceul „Aron Pumnul" (1926–1933), studii superioare la Facultatea de Litere şi Filosofie şi la Facultatea de Drept de la Universitatea din Cernăuţi. Profesor la Liceul Militar „Ştefan cel Mare" din Cernăuţi (1939), şef de secţie la Institutul central de Statistică (1949–1951), redactor la revista „Probleme economice" (1951–1953), şef de secţie la Institutul de Cercetări Economice al Academiei Române (1956–1958), director, consilier ministerial şi director adjunct la Direcţia Generală de Statistică (1958–1972), profesor la Academia de Studii economice (din 1972, cu normă întreagă), director al Centrului de Cercetări Demografice al Academiei Române (din 1995). Studii de demografie, statistică, sociologie, economie, cibernetică, istoria ştiinţei, printre care: *metode moderne de analiză demografică* (1970), *Populaţia României şi crelterea economică* (1971), *Populaţia mondială* (1974), *Demografia oraşelor României* (1977), *Satul românesc şi ţărănimea: aspecte demografice* (1985), *Demografie şi etnografie* (1986), *Genocid şi demografie* (1991), *Bucovina. Populaţia şi procesele demografice, 1775–1993* (1994). Teza de doctorat: *Creşterea economică şi dezvoltarea populaţiei în Republica Socialistă România în perioada 1948–1969* (1971, Bucureşti). Membru al asociaţiei Sociologilor din România, al Comisiei Naţionale de Demografie, al Uniunii Internaţionale pentru Studiul Ştiinţific al Populaţiei, al Asociaţiei Europene de Demografie, al Societăţii Europene pentru Economia Populaţiei. Preşedinte de onoare al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, cetăţean de onoare al oraşului Rădăuţi. Membru corespondent al Academiei Române, 13 noiembrie 1990, membru titular, 10 noiembrie 1992. Discurs de recepţie: *Geopolitica şi demografia în România: Anton Golopenţia, 1909–1951* (16 mai 1994)[40]; – **Radu Z. Tudose**, n. 5 iunie 1928, Grăniceşti. Fiul lui Zaharia şi al Eugeniei. Studii superioare la Facultatea de Chimie Industrială de la Universitatea Tehnică „Gh. Asachi" din Iaşi, licenţiat în 1953. Teza de doctorat: *Intensificarea absorbţiei cu ajutorul pulsaţiilor de joasă frecvenţă* (1965, Bucureşti). Carieră universitară, profesor (din 1970) la Institutul Politehnic din Iaşi.

[39] Dim. Păcurariu (coordonator), *Dicţionar de literatură română. Scriitori, reviste, curente*, Bucureşti, Editura Univers, 1979, p. 400; Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicţionar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 233–234; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 837; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 514–515.

[40] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 164–166; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 838; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 519–520.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Autor a peste 300 de lucrări ştiinţifice şi 102 invenţii. Medaliat la expoziţii de inventică din România şi Belgia. Membru al Societăţii de Chimie, al Societăţii Inginerilor Chimişti, al Societăţii de Reologie. Coautor la unele enciclopedii publicate peste hotare. Membru corespondent al Academiei Române, 9 martie 1991[41]; – **Dimitrie Vatamaniuc**, n. 25 septembrie 1920, Sucevița. Fiul lui Ioan Vatamaniuc şi al Iustinei, născută Cazacu. Studii secundare la Şcoala Normală din Cernăuţi (1935–1943), studii universitare la Facultatea de Litere şi Filosofie de la Universitatea din Cluj (1953–1947) cu specializările *Istoria literaturii române vechi* (cu profesorul Ştefan Paşca), *Istoria literaturii române moderne* (Dimitrie Popovici), *Literatura Transilvaniei* (Ion Breazu), *Istoria românilor* (Ioan Lupaş), *Seminarul pedagogic* (D. Todoran). Specializarea principală, *Istoria literaturii române moderne*. Licenţa, în 1947, sub îndrumarea lui Dimitrie Popovici. Profesor de limba română la Liceul „Andrei Mureşanu" din Dej (1947–1950). Cercetător la Institutul de Istorie Literară şi Folclor. Doctoratul în 1957 cu teza *Ioan Popovici Bănăţeanul şi lumea meseriaşilor* (îndrumător ştiinţific, George Călinescu). Profesor, bibliotecar, cercetător la Muzeul Literaturii Române. Din 1974, activitate editorială în colectivul *Ediţiei Eminescu*, care publică, până în 1993, volumele VII–XVI, realizare de excepţie patronată de Academia Română: *Opere*, VII, *Proza literară* (1977); *Opere*, VIII, *Teatru original şi tradus. Traducerile de proză literară. Dicţionarul de rime* (1988); *Opere*, IX, *Publicistica, 1870–1877* (1980); *Opere*, X, *Publicistica, 1 noiembrie 1877–15 februarie 1880* (1989); *Opere*, XI, *Publicistica, 17 februarie–31 decembrie 1880* (1984); *Opere*, XII, *Publicistica, 1 ianuarie–31 decembrie 1881* (1985); *Opere*, XIII, *Publicistica, 1882–1883, 1888–1889* (1985); *Opere*, XIV, *Traduceri filosofice, istorice şi ştiinţifice* (1983); *Opere*, XV, *Fragmentarium. Addenda ediţiei* (1993); *Opere*, XVI, *Corespondenţă. Documentar* (1989). Autor al monografiilor: *Ioan Popovici Bănăţeanul* (1959, ediţia a doua–Timişoara, 2005); *G. Coşbuc. O privire asupra operei literare* (1967); *Ioan Slavici şi lumea prin care a trecut* (1968); *Ioan Slavici. Opera literară* (1970); *Ion Agârbiceanu* (1970); *Publicistica lui Eminescu, 1870–1877* (1975); *M. Eminescu. Manuscrisele, jurnal al formării intelectuale şi al lărgirii orizontului ştiinţific. Laborator şi creaţie. Instrument de lucru* (1988); *M. Eminescu. Contribuţii documentare* (1992); *Eminescu şi Transilvania* (1995); *Publicistica lui Eminescu, 1877–1883, 1888–1889* (1996); *Caietele Eminescu. Mitologie şi document* (1996); *Lucian Blaga. Contribuţii documentare la bibliografia sa şi a operei* (1998). Acestora li se adaugă biobibliografiile: *Ioan Slavici* (în colaborare cu Teofil Bugnariu şi Ioan Domşa, 1973); *Ion Agârbiceanu* (1974); *Lucian Blaga* (1977); *Tudor Arghezi*, vol. I–II (2005). Realizări editoriale: G. Călinescu, *Avatarii Faraonului Tlà* (1979); Ioan Slavici, *Opere*, vol. I–XIV (1967–1987); M. Eminescu, *Opere*, vol. VII–XVI (1977–1993); M. Eminescu, *Icoane vechi şi icoane nouă* (1996); M. Eminescu, *Răpirea Bucovinei* (1996); *Basarabia – pământ românesc*,

[41] Emil Satco, *Bucovina. Contribuţii cultural-ştiinţifice. Dicţionar*, vol. IX, Suceava, biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2000, p. 408–411; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 839; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 521–522.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

samavolnic răpit (1997); M. Eminescu, *Sfântul pământ al Transilvaniei* (1997); M. Eminescu, *Corespondenţa*, I–III (1997–1998); M. Eminescu, *Românii din afara graniţelor ţării* (1998); M. Eminescu, *Statul*, I–II (1998–1999); M. Eminescu, *Proză* (1999); M. Eminescu, *Opere fundamentale*, I–VII (1999–2003); Ioan Slavici, *Opere*, I–VII (2001–2003); Mihai Eminescu, *Opera dramatică. Lucrări originale* (2001); Ioan Slavici, *Mara* (2002); Mihai Eminescu, *Traduceri literare* (2002); *Corespondenţa lui Eminescu cu Veronica Micle* (2003), Mihai Eminescu, *Poezii* (2004). Prefeţe, studii introductive la unele lucrări fundamentale, studii în volume colective: Valeriu Braniştе, *Oameni, fapte, întâmplări* (1980); Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I–II (1996); Radu Grigorovici, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice* (1998); Helmuth Frisch, *Sursele germane ale creaţiei eminesciene*, I–II (1999); Balthasar Hacquet, *Recentele călătorii fizico-politice ale lui Hacquet în anii 1788 şi 1789 prin Munţii Dacici şi Sarmatici sau Carpaţii Nordici* (2002); *Drama lui Eminescu şi legislaţia vremii*, în vol. *Semnele timpului* (2002); *Corespondenţa lui Lucian Blaga şi editorii ei în cursul anilor*, în vol. *Meridian* (2002). Memorialistică în „Bucovina literară" (Suceava), începând cu anul XIV, nr. 1–2 (155–156), de interes documentar, cu „evidente calităţi epice", un savuros *Bildungsroman*. Călătorii de documentare la Viena (1979, 1983) şi Paris (1985, 1987), pentru investigarea unor fonduri de bibliotecă. Directorul Centrului de Studii „Bucovina", înfiinţat la Rădăuţi la 6 septembrie 1992, redactor-şef al periodicului ştiinţific „Analele Bucovinei" (editat, semestrial, sub egida Academiei Române, începând din 1994), coordonatorul colecţiei *Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii* (fondată în 1996). Contribuţii la istoria culturii din Bucovina, reunite în volumul *Bucovina între Occident şi Orient. Studii şi documente*, Prefaţă de acad. Ştefan Ştefănescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" (20), 2006. Colaborator la diverse periodice din ţară: „Academica", „Almanahul literar", „Bucovina", „Bucovina literară", „Caietele Mihai Eminescu", „Călăuza bibliotecarului", „Contemporanul", „Convorbiri literare", „Făclia", „Gazeta literară", „Limbă şi literatură", „Literatorul", „Luceafărul", „Lupta Ardealului", „Manuscriptum", „Mesager bucovinean", „Paşii Profetului", „Progresele ştiinţei", „Revista de istorie şi teorie literară", „Revista de referate şi recenzii", „Steaua", „Transilvania", „Tribuna", „Viaţa românească", „Viaţa universitară". După 1990 este director al periodicului „Septentrion", organul de presă al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina şi membru în colegiul de redacţie al revistelor „Bucovina literară" (Suceava) şi „Glasul Bucovinei" (Cernăuţi). Membru al Uniunii Scriitorilor din România, membru al Academiei Carpatica şi al unor societăţi culturale din Oradea, Sibiu, Suceava, Craiova, Târgu-Jiu, membru al The International Academy „M. Eminescu" (India, 1998) şi al Centrului Internaţional „Mihai Eminescu" (Chişinău, 2001). „Om al Anului" şi „Diploma de Onoare" acordate de The American Biographical Institute (1999 şi 2000), Premiul de Excelenţă al Fundaţiei Culturale a Bucovinei (2002), Doctor Honoris Causa al Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu, cetăţean de onoare

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

al localităților Șiria – Arad, Sucevița și Rădăuți, laureat al Premiului Academiei Române. Membru de onoare al Academiei Române, 6 iunie 2001[42]; – **Sever I. Zotta**, 14/27 aprilie 1874, Chisălău–10 octombrie 1943, în deportare, Orsk-Urali. Fiul lui Iancu Zotta și al Elenei, născută Hurmuzachi. Studii superioare la Facultatea de Drept (Viena și București). Doctorat (1905, București) cu teza *Contractul de locațiune în dreptul roman și român* (1905, București). Stabilit la Iași, în 1911. Studii și cercetări în genealogie, fondatorul „Arhivei genealogice" (1912–1913), al revistei „Ioan Neculce", director al Arhivelor Statului din Iași (din 1912), întemeietor al Societății de Istorie și Arheologie (1921). La ocuparea Bucovinei, în 1940, rămâne la conacul său din Davideni-Storojineț, îngrijindu-se de marea sa bibliotecă. Deportat de sovietici în noaptea de 13 iunie 1941 în Urali. Mort în deportare. Membru corespondent al Academiei Române, 7 iunie 1919[43].

Pe lângă aceștia, lucrările lexicografice din provincie dar nu și cele de la București, îl menționează și pe un alt bucovinean: **George Voevidca**, 9 aprilie 1893, Sinăuți–1 februarie 1962, Câmpulung-Moldovenesc. Profesor, poet, publicist. Membru corespondent al Academiei Române[44].

Dintre aceștia 40 de academicieni bucovineni (membri corespondenți, titulari, membri de onoare), 13 provin din zona Rădăuți, așa cum aceasta s-a constituit istoric, ca unitate administrativ-teritorială complexă, în partea a doua a veacului al XIX-lea. Trei academicieni bucovineni s-au născut în Rădăuți iar ceilalți zece în localitățile Frătăuții Vechi, Grănicești, Horodnic de Jos, Siret, Solca, Straja, Sucevița, Tereblecea, Vicovul de Jos, Vicovul de Sus. Șapte dintre aceștia sunt filologi, șase istorici, cinci clerici, patru biologi, doi matematicieni, doi medici, doi publiciști, doi oameni politici, un pedagog, un scriitor, un inginer agronom, un fizician, un geolog, un economist, un jurist, un sociolog și un inginer chimist.

Acestora li se adaugă academicienii (8) născuți în afara provinciei istorice, dar care și-au desfășurat ori își desfășoară activitatea aici, afirmându-se prin contribuții notabile: – **Eugen Bădărău**, n. 19 septembrie 1888, Ismail–m. 11 martie 1975, București. Studii superioare la Technische Hochschule din Graz (1905–1907) și la Școala Normală Superioară a Universității din Pisa (1907–1911).

---

[42] Mircea Grigoriță, *Dimitrie Vatamaniuc la o aniversare*, în „Iconar", serie nouă, Rădăuți, anul I, nr. 2–3, mai–septembrie 1995, p. 2–9; Mihai Iacobescu, *Dimitrie Vatamaniuc*, în „Codrul Cosminului". Analele Științifice de Istorie ale Universității „Ștefan cel Mare" Suceava, serie nouă, nr. 3–4 (13–14), 1997–1998, Suceava, Fundația Culturală a Bucovinei, 1997–1998, p. 419–426; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 869; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 563–564; Vasile I. Schipor, *Dimitrie Vatamaniuc la a 85-a aniversare a nașterii sale*, în „Bucovina literară", serie nouă, Suceava, anul XV, nr. 10–11 (176–177), octombrie–noiembrie, 2005, p. 21–23; Ion Popescu-Sireteanu, *Un cărturar neobosit: Dimitrie Vatamaniuc*, în volumul *Bucovina. Oameni și cărți*, Timișoara, Editura Augusta–Editura „Artpress", 2005, p. 209–216.

[43] [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic*, vol. III, Suceava, Biblioteca Județeană, 1984, p. 354–355; Ștefan S. Gorovei, *Sever Zotta – mărturii documentare*, în „Arhiva Genealogică", Iași, anul II (VII), nr. 1–2, 1995, p. 311–329; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 911; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 626.

[44] Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicționar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 246; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 588.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Doctoratul cu teza *Constanta dielectrică a gazelor şi amestecurilor gazoase* (Universitatea din Pisa, 1912). Asistent la Institutul de Fizică Experimentală din Pisa (1912–1914), asistent la Institutul de Fizică din Petrograd (1915), şef de secţie la Institutul Optic de Stat (1917), profesor la Institutul Fototehnic Superior (1918–1921). Din 1921, profesor de fizică experimentală şi teoretică la Institutul de Fizică Experimentală al Universităţii din Cernăuţi, decan al Facultăţii de Ştiinţe din Cernăuţi (1926–1918). La Cernăuţi iniţiază şi dezvoltă primele cerectări în domeniul descărcărilor în gaze din România, deschizător de drum în domeniul fizicii plasmei. Din 1934, profesor la Facultatea de Ştiinţe a Universităţii din Bucureşti. Dircetor tehnic al Radiodifuziunii Române (1940–1944), şef al Secţiei de Optică şi Spectroscopie din cadrul Institutului De Fizică de la Măgurele (1949–1956), dircetor al Institutului de Fizică al Academiei Române (din 1956). Membru fondator al Academiei de Ştiinţe din România (1938), cercetări experimentale de pionierat pe plan mondial, iniţiator şi preşedinte al Comisiei de Acustică a Academiei Române (1955). Distins cu Ordinul „Meritul Ştiinţific" (1966) şi titlul de Om de Ştiinţă Emerit (1962). Membru titular activ al Academiei Române, 12 august 1948[45]; – **Alexandrina Cernov**, n. 24 noiembrie 1943, Hotin, judeţul Hotin, astăzi încorporat în regiunea Cernăuţi–Ucraina. Studii superioare la Facultatea de Filologie a Universităţii din Cernăuţi, specialitatea limba şi literatura rusă, cu licenţă în 1966. Activitate la Catedra de Filologie Română a Universităţii din Cernăuţi, cursuri de teoria literaturii, istoria literaturii române vechi, teoria traducerii, stilistică comparată. Doctorat cu teza *Probleme de lingvostilistică şi poetică comparată româno-rusă (în baza traducerilor în limba rusă a prozei lui Ion Druţă)* (Chişinău, 1989). Autoare a unor studii de literatură comparată, problematica traducerilor şi istorism în operele literare: *Nuşici şi Caragiale. Studiu comparativ tipologic* (1964), *Studiu comparativ al baladelor româneşti şi ucrainene despre cotropirea turcilor şi tătarilor* (1966), *Ion Druţă şi Anton Pavlovici Cehov* (1982), *Traduceri din opera lui Ion Druţă în limba ucraineană* (1974), *Noi traduceri din Mihai Eminescu* (1975), *Observaţii asupra problemelor de traducere* (1988), *Istoria şi istorismul în opera lui Ion Druţă* (1990). Preocupări pentru alcătuirea şi publicarea de manuale şcolare şi cursuri universitare. Membru fondator al Societăţii de Cultură Românească „Mihai Eminescu" din Cernăuţi, vicepreşedinte (1989), preşedinte (1991–1994), membru fondator al Asociaţiei ştiinţifico-pedagogice „Aron Pumnul" şi al Alianţei Creştin Democrate a Românilor din Ucraina. Expert OSCE în cadrul programului Comisariatului General pentru Apărarea Drepturilor Minorităţilor Naţionale în Europa, monitorizarea situaţiei minorităţilor din Ucraina. Redactor-şef al periodicului de istorie şi cultură „Glasul Bucovinei" (din 1994), director al Editurii Alexandru cel Bun, care publică lucrări ale românilor din regiunea Cernăuţi. Cercetător asociat al

[45] *Personalităţi româneşti ale ştiinţelor naturii şi tehnicii. Dicţionar*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982, p. 53–54; Emil Satco, Ioan Pânzar, *Personalităţi bucovinene. Dicţionar*, vol. VIII, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1997, p. 11; Dorina N. Rusu, *op. cit.* p. 87–88; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 82–83.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

al Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române – Filiala Iaşi. Membru de onoare din străinătate al Academiei Române, 11 decembrie 1992[46]; – **Emanuel Diaconescu**, n. 7 februarie 1944, Buru, judeţul Cluj. Studii superioare la Facultatea de Mecanică a Institutului Politehnic din Iaşi (1961–1966). Studii doctorale la Colegiul Imperial din Londra, ca bursier al statului englez (1971–1975). Doctoratul cu teza *Studii şi cercetări privind dependenţa durabilităţii şi capacităţii portante a rulmenţilor de tratamentul termic; influenţa tensiunilor remanente* (Londra, 1975). Carieră universitară la Institutul Politehnic din Iaşi (1967–1976), la Institutul de Învăţământ Superior din Suceava (din 1977), devenit Universitatea „Ştefan cel Mare". Profesor la Facultatea de Inginerie Mecanică (din 1981), şef de catedră (1976–1981), decan (1981–1990), rector (din 1990–2004), conducător de doctorat (din 1991). Autor şi coautor de tratate ştiinţifice, cursuri, proiecte de laborator, brevete de invenţie. Peste 40 de contracte de cercetare în ţară şi peste hotare, participări la programe de cercetare, conferinţe la universităţi şi institute de cercetare din Anglia, Belgia, Cehia, Franţa, Irlanda, S.U.A. Întemeietorul învăţământului superior tehnic la Suceava şi al şcolii sucevene de tribologie. Editor şi redactor-şef al periodicului „Acta tribologica". Membru al Asociaţiei Române de Tribologie, al Asociaţiei Române de Tensometrie, al Asociaţiei Române de Mecanica Ruperii, al Consiliului Internaţional de Tribologie. Doctor Honoris Causa al Universităţii din Cernăuţi. Cetăţean de onoare al municipiului Suceava (2004). Membru corespondent al Academiei Române, 13 noiembrie 1990[47]; – **Matthias N. Friedwagner**, 3 februarie 1861, Gallspach, Austria–5 aprilie 1940, Gallspach. Studii superioare la facultăţile de Filologie Romanică şi Germanică din Viena. Specializare la Paris. Doctoratul în filologie la Universitatea din Viena (1889). Profesor de filologie romanică la Universitatea din Viena (1898–1900) şi la Universitatea din Cernăuţi (1900–1911), decan al Facultăţii de Litere şi Filosofie (1903–1904), rector al Universităţii din Cernăuţi (1910–1911), profesor la Academia de Ştiinţe Sociale şi de Comerţ din Frankfurt am Main (1911–1935), unde înfiinţează un lectorat de limba română. Autorul *Dicţionarului limbii române* (Halle, 1917). Delegat al Universităţii din Frankfurt am Main la serbările jubiliare ale Universităţii din Iaşi, ocazie cu care elogiază cultura română şi opera lui Eminescu. Din însărcinarea Ministerului Învăţământului din Viena, realizează o amplă şi sistematică anchetă folclorică în Bucovina (1905–1914), culegând peste 10 000 de poezii şi 2 250 de melodii, ce alcătuiesc cea mai mare colecţie de folclor românesc din perioada antebelică, pe care o publică parţial în culegerea *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina* (Würzburg, 1940). Autorul unor lucrări privitoare la filologia şi folclorul românesc: *Über die Volksdichtung der Bukowiner Rumänen* (1911), *Rumänische Volkslieder aus Besarabien* (1927), *Über die Sprache und Heimat der Rumänen in ihrer Frühzeit* (1934). Membru de onoare al Societăţii Regale de Ştiinţe Naturale din Iaşi. Membru corespondent din străinătate

[46] Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 181; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 216.

[47] [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *op. cit.*, vol. III, p. 79–82; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 254–255; Emil Satco, *op. cit.*, p. 321–322.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

al Academiei Române, 18 mai 1911[48]; – **Eugen Herzog**, 14 aprilie 1875, Viena–17 decembrie 1928, Cernăuţi. Studii superioare la Facultatea de Litere şi Filosofie la Viena. Doctorat în ştiinţe umaniste la Viena (1897). Profesor în învăţământul secundar la Praga şi Viena (1900–1902), profesor la universităţile din Praga, Viena şi Cracovia. Profesor la Catedra de Filologie Romanică a Universităţii din Cernăuţi (din 1912–1928). Romanist reputat, susţinător al concepţiei neogramatice, cu preocupări pentru problemele legilor fonetice în filologia romanică. Autor al unor studii consacrate limbii franceze. Colaborator al revistei „Dacoromania" din Cluj, unde publică etimologii ale unor cuvinte româneşti. Coautor, cu Sextil Puşcariu şi Vasile Gherasim, al lucrărilor *Lehrbuch der Rumänischen Sprache* (vol. I–II, 1919–1920) şi *Glosarul dialectului mărginean* („Codrul Cosminului", 1924, 1925–1926, 1927–1928). Doctorat în ştiinţe umaniste (1897, Viena). Membru corespondent străin al Academiei Române, 29 mai 1914[49]; – **Emil Kaluzniacki**, 11 ianuarie 1845, Turze, Galiţia–3 iunie 1914, Cernăuţi. Profesor în învăţământul secundar la Cracovia, Rzeszow şi Leina, profesor de filologie slavă comparată la Universitatea Francisco-Josephină din Cernăuţi (din 1875), decan al Facultăţii de Filosofie (1886–1887), rector al Universităţii din Cernăuţi (1889–1890). Membru al Academiei de Ştiinţe din Petersburg (1891). Specialist în filologie slavă, publică documente de cancelarii domneşti, studii de istorie şi lingvistică: *Documenta moldavskie i muntaniskie* şi *Evangeliarum Putnarum* (1888). Doctor Honoris Causa al Universităţii din Cernăuţi. Membru corespondent străin al Academiei Române, 20 martie 1890[50]; – **Friedrich Kleinwächter**, 25 februarie 1838, Praga–12 decembrie 1927, Cernăuţi. Studii superioare la Facultatea de Drept din Praga. Doctoratul în ştiinţe juridice la Praga (1862). Profesor de ştiinţe economice şi legislaţie agrară la Şcoala Superioară de Agricultură a Boemiei, profesor de economie politică şi statistică la Universitatea din Riga (1872, profesor de economie politică şi finanţe la Universitatea Francisco-Josephină din Cernăuţi (din 1875). Decan în mai multe rânduri şi rector (1882–1883, 1893–1894) al Universităţii din Cernăuţi, director al Casei Societăţii de Economii din Cernăuţi timp de zece ani. Lucrări de economie şi finanţe publicate la Leipzig şi Cernăuţi. Preocupări referitoare la viaţa economică şi socială a Bucovinei. Membru de onoare străin al Academiei Române, 12 iunie 1921[51]; – **Karl Adolf Romstorfer**, 1854–22 noiembrie 1917. Studii superioare de istoria artei şi arhitectură la

[48] I. E. Torouţiu, *Prof. Dr. Matthias Friedwagner. 3 februarie 1861–5 aprilie 1940*, în „Convorbiri literare", Bucureşti, anul LXXIII, nr. 4, aprilie 1940, p. 368–372; Iordan Datcu, *op. cit.*, vol. I, p. 277; Elena Cristuş, *Matthias Friedwagner. 140 de ani de la naştere*, în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul VIII, nr. 1 (16) [ianuarie–iunie] 2001, p. 9–16; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 319; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 396.

[49] Sextil Puşcariu, *Eugen Herzog*, în „Dacoromania", Cluj, 1927–1928; [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *op. cit.*, vol. III, p. 125; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 382; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 484.

[50] C. Diaconovici, *Enciclopedia Română*, tomul II, Sibiu, 1900, p. 934–935; Emil Satco, Ioan Pânzar, *Personalităţi bucovinene. Dicţionar*, vol. VIII, p. 76; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 440; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 570.

[51] Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 446; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 580.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Universitatea din Viena. Numit conservator în Comisia centrală pentru îngrijirea monumentelor istorice din Viena (1888), consilier ministerial în domeniul conservării şi restaurării monumentelor de artă., inspector aş şcolilor profesionale subordonate Ministerului Lucrărilor Publice din Viena. Stabilit la Cernăuţi, unde ocupă diferite funcţii: director al şcolilor profesionale, membru în Consiliul orăşenesc şi în Camera Comunală de Comerţ şi Industrie (1898–1904). Activitate ştiinţifică în domeniile muzeografiei şi etnografiei: *Das rumänische und Huzulen Bauerhaus* (1886), *Einführung einer Hausindustrie in der Bukowina* (1889), *Das Bauerhaus in der Bukowina* (1890), *Baudenkmaler in der Bukowina* (1890), *Die Hausindustrie in der Bukowina* (1890), *Typen Landwirtschaftlicher Bauten im Heruogtum Bukowina* (1892). Din 1889, activitate arheologică, săpături la Coţmani, Horodnic, Siret, Mărieţei, Revna, Sucevita, Putna, Gura Humorului, Solca. Arbore şi Suceava. Rapoarte publicate, în perioada 1889–1912, reprezentând şi astăzi lucrări valoroase pentru cercetarea ştiinţifică. Preocupări pentru organizarea unui muzeu istoric al Bucovinei şi pentru editarea periodicului „Jarhbuch des Bukowina Landesmuzeums", apărut fără întrerupere în perioada 1893–1913. Distins cu ordinele „Steaua României", „Coroana României", „Coroana de Fier" şi „Francisc Iosif". Membru corespondent străin al Academiei Române, 29 mai 1914[52].

Nu este lipsit de importanţă să mai precizăm că 18 membri ai Academiei Române s-au născut în partea de nord a Bucovinei istorice, teritoriu încorporat astăzi în regiunea Cernăuţi (Ucraina). Unsprezece membri ai Academiei Române sunt înmormântaţi în Cernăuţi, cândva capitala provinciei: Grigore Constantin Bostan, Dimitrie Dan, Ambrosiu Dimitrovici (Dimitrovitza). Eudoxiu Hurmuzachi, Dimitrie Onciul, Eusebiu Popovici, Vladimir de Repta, Ion. G. Sbiera, Eugen Herzog, Emil Kaluzniacki, Friedrich Kleinwächter.

Potrivit uzanţei, impuse prin cercetările de la Suceava din ultimele decenii[53], în această listă ar intra şi academicienii (22) născuţi în localităţi învecinate din Basarabia şi Vechiul Regat (ţinuturile/judeţele Dorohoi, Botoşani, Baia/Suceava şi

[52] Emil Satco, Ioan Pânzar, *Personalităţi bucovinene. Dicţionar*, vol. VIII, p. 149–150; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 726; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 316–317.

[53] Dăm aici o listă a acestora, numai pentru a ilustra consistenţa cercetărilor care au contribuit la impunerea unui concept „cu geometrie variabilă", în literatura problemei, în perioada 1981–2004. Emil Satco, *Muzica în Bucovina*, Suceava, Biblioteca Judeţeană, 1981; [I. Pânzaru, Petru Foicu], *Ştiinţa în Bucovina. Gid biobibliografic*, Cu o prefaţă, *Dimensiuni cultural-ştiinţifice bucovinene*, de Traian Cantemir, vol. I, Suceava, Biblioteca Judeţeană, 1982; [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *Ştiinţa în Bucovina. Ghid biobibliografic*, cu un cuvânt înainte de I. Pânzaru, vol. II, Suceava, Biblioteca Judeţeană, 1983; [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *Ştiinţa în Bucovina Ghid biobibliografic*, cu o notă redacţională de I[oan] P[ânzaru], Suceava, Biblioteca Judeţeană, 1984; Emil Satco, *Arta în Bucovina*, vol. I–II, Suceava, Biblioteca Judeţeană, 1984, 1991; Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicţionar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera", 1993; Emil Satco, Ioan Pânzar, *Personalităţi bucovinene. Dicţionar*, VIII, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera"– Fundaţia Culturală a Bucovinei, 1997; Emil Satco, *Bucovina. Contribuţii cultural-ştiinţifice. Dicţionar*, IX, cu o notă redacţională nesemnată, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera" 2000; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, cu o *Prefaţă* de Emil Satco, vol. I–II, Iaşi–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera", 2004.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

chiar Neamţ)[54], care n-au aparţinut Bucovinei istorice, dar care astăzi sunt incluse în regiunea Cernăuţi şi, respectiv, în judeţul Suceava: – **Constantin N. Arseni**, 3 februarie 1912, Dolhasca, ocolul Şomuzului, ţinutul Sucevei, cu reşedinţa la Fălticeni–5 iulie 1994, Bucureşti. Medic. Teza de doctorat: *Neurotomia juxtaprotuberanţială în tratamentul nevralgiei intermitente de trigemen* (1936, Cluj). Membru corespondent al Academiei Române, 1 martie 1974, membru titular 18 decembrie 1991[55]; – **Jean Bart (Eugeniu P. Botez)**, 28 noiembrie 1874, Burdujeni, ocolul Siretului, ţinutul Botoşanilor–12 mai 1933, Bucureşti. Scriitor. Membru corespondent al Academiei Române, 8 iunie 1922[56]; – **Mihai C. Băcescu**, 28 martie 1908, Broşteni, ocolul Muntelui, ţinutul Sucevei, cu reşedinţa la Fălticeni–6 august 1999, Bucureşti. Zoolog, oceanolog şi muzeolog. Teza de doctorat: *Les Mycidacés des eaux roumaines: étude taxonomique, morphologique, biogéographique et biologique* (1938). Membru corespondent al Academiei Române, 21 martie 1963, membru titular 22 ianuarie 1990. Discurs de recepţie: *Omagiu celor ce m-au îndreptat spre oceanologie. Izvoarele hidrotermale* (17 octombrie 1991)[57]; – **Vasile Bogrea**, 6 octombrie 1881, Târnauca, ţinutul Herţa, astăzi în regiunea Cernăuţi–6 septembrie 1926, Viena. Filolog şi lingvist. Doctorat în filologie clasică (1913, Berlin). Membru corespondent al Academiei Române, 10 iunie 1920[58]; – **Ioan Ciurea**, 13/26 aprilie 1878, Fălticeni, ocolul Şomuzului, ţinutul Sucevei–20 martie 1943, Bucureşti. Medic veterinar şi parazitolog. Membru corespondent al Academiei Române, 6 iunie 1927[59]; – **Leon C. Cosmovici**, 29 ianuarie 1857, Sasca, ocolul Muntelui, ţinutul Sucevei–21 iulie 1921, Iaşi. Zoolog şi fiziolog. Teza de doctorat: *Études des glandes génitales et des origines ségmentaire des Annélides Polychètes* (1880, Sorbona). Membru corespondent al Academiei Române, 11 martie 1893[60]; – **Nicolae Gane**, 1 februarie 1838, Fălticeni, ocolul Şomuzului, ţinutul Sucevei–16 aprilie 1916, Iaşi. Scriitor. Membru corespondent al Academiei Române, 23 martie 1882, membru titular 1 aprilie 1908; vicepreşedinte al Academiei Române, 26 mai 1912–25 mai 1913; preşedinte al Secţiunii Literare a Academiei Române, 1913–1916. Discurs de recepţie:

[54] Cf. Dragoş Moldovan (coordonator), *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, *Repertoriul istoric al unităţilor administrativ-teritoriale, 1772–1988*, Partea I–II, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1991–1992.

[55] [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *op. cit.*, vol. II, p. 21–23; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 54–55; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 56–57.

[56] Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicţionar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 16–17; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 84; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 75.

[57] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 24–25; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 86–87; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 80–82.

[58] Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *op. cit.*, p. 190; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 122; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 132–133.

[59] Emil Satco, *Bucovina. Contribuţii cultural-ştiinţifice. Dicţionar*, vol. IX, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2000, p. 82–83; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 198; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 238.

[60] [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *op. cit.*, vol. II, p. 56–57; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 218–219; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 270.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Bogdan Petriceicu Hasdeu (13 mai 1909)[61]; – **Arthur Gorovei**, 19 februarie 1864, Fălticeni, ocolul Şomuzului, ţinutul Sucevei–19 martie 1951, Bucureşti. Folclorist şi etnograf. Membru corespondent al Academiei Române, 28 mai 1915, membru de onoare 25 mai 1940. Îndepărtat din Academia Română prin Decretul nr. 76 din 9 iunie 1948. Repus în drepturi ca membru de onoare, 3 iulie 1990[62]; – **Bogdan Petriceicu Hasdeu**, 26 februarie 1838, Cristineşti-Hotin (Basarabia)–25 august 1907, Câmpina. Filolog, scriitor, folclorist, istoric şi publicist, personalitate enciclopedică a culturii române. Membru titular al Societăţii Academice Române, 13 septembrie 1877; vicepreşedinte al Academiei Române, 18 martie 1885–5 aprilie 1886, 28 martie 1887–16 aprilie 1888, 1 aprilie 1889–1 aprilie 1892[63]; – **Ion Irimescu**, n. 27 februarie 1903, Preuteşti, ocolul Şomuzului, ţinutul Sucevei. Sculptor. Membru de onoare al Academiei Române, 12 martie 1992[64]; – **Petre Vasile Jitariu**, 11 mai 1905, Giuleşti, com. Boroaia, ocolul Moldovei, ţinutul Neamţ–30 iunie 1989, Iaşi. Profesor, biolog. Doctorat (1938) cu teza *Mersul glicogenogenezei şi glicogenohepatice „in vitro" în organul enervat sau după ce ficatul a suferit în prealabil influenţa unei excitaţiuni nervoase*. Membru corespondent al Academiei Române, 21 martie 1963, membru titular 1 martie 1974; preşedinte al Filialei Iaşi a Academiei Române, 1974–1989[65]; – **Gheorghe T. Kirileanu**, 13 martie 1872, Holda, ocolul Muntelui, ţinutul Sucevei–13 noiembrie 1960, Piatra Neamţ. Folclorist. Membru de onoare al Academiei Române, 5 iunie 1948, membru titular onorific 12 august 1948[66]; – **Alexandru**

[61] Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicţionar de literatură bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 82–83; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 324–325; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 405.

[62] Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicţionar de literatură bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 87–88; Petre Popescu Gogan, *Memento! „Demolarea" Academiei Române*, în „Memoria", revista gândirii arestate, Bucureşti, anul X, nr. 28, 1999, p. 14; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 354; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 436–437.

[63] Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 373–374; Eugen Simion (coordonator general), *Dicţionarul general al literaturii române*, vol. III (E–K), *Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic*, 2005, p. 466–475. Facem menţiunea că dicţionarele de la Suceava nu-l includ, pe bună dreptate, în rândul autorilor bucovineni. Noi îl menţionăm pentru că aduce în discuţie câteva lucruri ce ţin de rigoare şi consecvenţă în cercetarea ştiinţifică. Grigore C. Bostan şi Lora Bostan îl includ pe Alexandru Hâjdeu, tatăl lui B. P. Hasdeu în lucrarea menţionată, cu precizarea că la Cristineşti-Hotin acesta şi-a scris o bună parte din operele sale şi a murit aici (p. 87), deşi ţinutul Hotinului n-a făcut parte din Bucovina istorică. Aceiaşi autori nu îl includ, însă, şi pe B. P. Hasdeu, care s-a născut aici. Tot aici, în partea a II-a a lucrării, *O epocă de mare efervescenţă literară, 1918–1940, 1941–1944*, p. 209–361, este inclus între bucovineni B. Fundoianu (14 noiembrie 1898, Iaşi–2 octombrie 1944, Auchwitz), p. 243–244, care a copilărit la bunicul său dinspre tată, Naftuli Wechsler, din Fundoaia, sat din plasa Herţei, judeţul Dorohoi, fără nici o legătură cu Bucovina istorică. În partea a III-a a lucrării, *Călătorie spre sine (a doua jumătate a secolului XX)*, p. 361–625, sunt incluşi, printre bucovineni, mai mulţi autori născuţi în ţinutul Hotinului, care aparţin literaturii din Basarabia: Serafim Saka, Ion Vatamanu şi Nicolae Spătaru.

[64] Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 415; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 545–547.

[65] [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *op. cit.*, vol. II, p. 139–142; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 431; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 564–565.

[66] Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicţionar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 112–113; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 444; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 577.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Lambrior, 12 ianuarie 1846, Fălticeni, ocolul Şomuzului, ţinutul Sucevei–20 februarie 1883, Iaşi. Lingvist, filolog şi folclorist. Membru corespondent al Academiei Române, 2 martie 1882[67]; – **Jean Livescu**, 3 iunie 1906, Burdujeni, ocolul Siretului, ţinutul Botoşanilor–2 septembrie 1996, Bucureşti. Istoric literar. Teza de doctorat: *Deutscher Petrarkismus im 18. Jahrhundert* (1944, Strasbourg). Membru corespondent al Academiei Române, 3 februarie 1965[68]; – **Eugen Lovinescu**, 31 octombrie 1881, Fălticeni, ocolul Şomuzului, ţinutul Sucevei–16 iulie 1943, Bucureşti. Critic, istoric literar, scriitor. Teza de doctorat: *Jean-Jacques Weis et son œuvre littéraire*, lucrare suplimentară: *Les voyageurs français en Grèce au XIX-ème siècle* (1909, Sorbona). Membru post-mortem al Academiei Române, 10 septembrie 1991[69]; – **Alexandru Marcu**, 31 decembrie 1894, Burdujeni, ocolul Siretului, ţinutul Botoşanilor–27 februarie 1955, închisoarea Văcăreşti. Profesor, traducător. Doctoratul în litere (1924, Florenţa). Membru corespondent al Academiei Române, 31 mai 1940. Îndepărtat din Academia Română prin Decretul nr. 76 din 9 iunie 1948. Repus în drepturi ca membru corespondent, 3 iulie 1990[70]; – **Dimitrie Petrino**, 1838, Rujniţa-Soroca (Basarabia)–30 aprilie 1878, Bucureşti. Poet, traducător, membru al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română din Bucovina (1868). Membru corespondent al Societăţii Academice Române, 17 septembrie 1877[71]; – **Cristofor I. Simionescu**, n. 17 iulie 1920, Dumbrăveni, judeţul Botoşani. Inginer chimist, profesor. Teza de doctorat: *Contribuţii la cunoaşterea uleiurilor vegetale indigene* (1948). Membru corespondent al Academiei Române, 2 iulie 1955, membru titular 21 martie 1963; vicepreşedinte al Academiei Române, 1 martie 1974–2 februarie 1990; vicepreşedinte cu delegaţie de preşedinte al Academiei Române, 3 iunie 1977–19 martie 1980; preşedinte al Filialei Iaşi a Academiei Române, 1963–1974, 1989–2001[72]; – **George Sion**, 18 mai 1822, Mamorniţa, ţinutul Herţa, astăzi în regiunea Cernăuţi–1 octombrie 1892, Bucureşti. Scriitor. Membru titular al Societăţii Academice Române, 16 septembrie 1868; secretar general al Societăţii Academice Române, 18 septembrie 1876–2 iulie 1879; vicepreşedinte al Academiei Române, 2 iulie 1879–15 aprilie 1880; preşedinte al Secţiunii Literare a Academiei Române, 1891–1892. Discurs de recepţie: *Alexandru Donici. Viaţa şi operele sale* (6 septembrie 1870)[73]; – **Emanoil**

[67] [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *op. cit.*, vol. II, p. 143–144; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 462–463; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 600–601.

[68] Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 475; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 623–624.

[69] Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicţionar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 122–125; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 478–479; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 628–630.

[70] Petre Popescu Gogan, *Memento! „Demolarea" Academiei Române*, în „Memoria", revista gândirii arestate, Bucureşti, anul X, nr. 28, 1999, p. 42–43; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 505; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 21.

[71] Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicţionar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 175–176; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 646; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 206–207.

[72] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 139–142; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 764; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 393–394.

[73] Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicţionar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 208–210; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 770; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 398–399.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

C. Teodorescu, 10 mai 1866, Siminicea, ocolul Siretului, ținutul Botoșanilor–26 aprilie 1949, București. Profesor, botanist. Teza de doctorat: *Influența diverselor radiațiuni luminoase asupra formei și structurii plantelor* (1899, Sorbona). Membru corespondent al Academiei Române, 25 mai 1909, membru titular 24 mai 1945, membru titular activ 12 august 1948[74]; – **George N. Udrischi**, 28 octombrie 1867, Fălticeni, ocolul Șomuzului, ținutul Sucevei–24 decembrie 1958, București. Profesor, medic veterinar. Membru de onoare al Academiei Române, 30 mai 1946. Îndepărtat din Academia Română prin Decretul nr. 76 din 9 iunie 1948. Repus în drepturi ca membru de onoare, 3 iulie 1990[75].

În perioada celor 139 de ani de existență, „Academia Română s-a străduit – și în bună parte a reușit – să adune în jurul ei [...] marile valori ale literaturii, filologiei și artei românești [...].

Academia a făcut, evident, și alegeri neinspirate [...] Ca, de altfel, toate academiile din lume, a ignorat mari valori ale literaturii. [...] Nici Mihai Eminescu, nici Ion Creangă, nici Ion Luca Caragiale n-au intrat în Academia Română decât cu titlul de membri post-mortem [...]. În diverse perioade, Academia Română a încercat să repare aceste injustiții. Pe unele le-am reparat chiar noi, academicienii de azi, pe cele care le săvârșim noi le vor repara, probabil, cei care vor veni după noi... Important este ca Academia Română să se străduiască să țină un echilibru între diversele ramuri ale culturii românești și să cheme sub cupola ei inteligențele eminente ale națiunii, indiferent din ce zonă a spiritului vin ele"[76].

Cu toate constrângerile – nu doar metodologice –, ar fi nedrept dacă nu am recunoaște că și din familia privilegiată a „nemuritorilor" Bucovinei istorice lipsesc încă personalități remarcabile: – **Paul Celan (Antchel)**, 1920, Cernăuți–1970, Paris. Poet remarcabil, influențat de suprarealismul francez și marcat de tragedia Holocaustului, intelectual erudit, traducător[77]; – **Teodor Balan**, 26 iulie 1885, Gura Humorului–25 noiembrie 1972, Gura Humorului. Profesor, director al Arhivelor Statului (1929–1940) și al Bibliotecii Universitare din Cernăuți (1941–1944), istoric, editor al culegerii de *Documente bucovinene* (1933–1942), autor al unor lucrări de istorie și istorie literară aflate încă în manuscris. Doctorat (1930, Cernăuți) cu teza *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina pe timpul războiului mondial 1914–1918*;[78] – **Adrian Fochi**, 26 decembrie 1920, Cernăuți–

[74] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 157–160; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 822; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 494–495.

[75] [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *op. cit.*, vol. III, p. 334; Petre Popescu Gogan, *Memento! „Demolarea" Academiei Române*, în „Memoria", revista gândirii arestate, București, anul X, nr. 28, 1999, p. 51; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 853; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 543.

[76] Academician Eugen Simion, *Cuvânt-înainte* la volumul Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, 1866–2003. Dicționar*, ediția a III-a, București, 2003, p. 15–16.

[77] Andrei Corbea, *Paul Celan și „meridianul" său. Repere vechi și noi pe un atlas central-european*, Iași, Editura Polirom, Colecția „A Treia Europă", 1998; Geoffrey Wigoder, *Evrei în lume. Dicționar biografic*, traducere: Irina Horea, Viviane Prager, Carmen Stanca, București, Editura Hasefer, 2001, p. 105–106; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 210–211.

[78] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 21–23; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 86–87.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

5 octombrie 1985, Bucureşti. Filolog, folclorist eminent, specialist în studierea folclorului românesc şi balcanic, autor al unor lucrări fundamentale asupra baladei, printre care se află monografia monumentală *Mioriţa. Tipologie, circulaţie, geneză, texte* (1964). Doctorat în filologie (1970) cu teza *G. Coşbuc şi creaţia populară*;[79] – **Vasile Gherasim**, 26 noiembrie 1893, Marginea–12 februarie 1933, Cernăuţi. Poet, filolog, filosof, traducător, critic şi istoric literar, precursor al eminescologiei moderne. Doctorat cu teza *Principiile eticii lui Fr. Jodl, pe baza istoriei sale asupra eticii* (1921, Cernăuţi);[80] – **Emanuil Grigorovitza**, 15 februarie 1857, Rădăuţi–6 decembrie 1915, Bucureşti. Profesor, scriitor, filolog germanist (domeniu în care face muncă de pionierat), autor al unei lucrări de referinţă, *Dicţionarul geografic al Bucovinei* (1908). Doctorat în filosofie (1901, Berlin);[81] – **Petru Iroaie**, 22 mai 1906, Mitocu Dragomirnei–1984, Palermo). Profesor la Universitatea din Palermo, filolog, folclorist având contribuţii însemnate la răspândirea culturii româneşti peste hotare, membru fondator al Societăţii Academice Române (Roma, 1957). Doctorat cu teza *Cântecul popular istroromân* (1936, Cernăuţi);[82] – **Claudiu Isopescu**, 18 aprilie 1894, Frătăuţii Vechi–1 aprilie 1956, Roma. Profesor la Universitatea din Roma, critic şi istoric literar, cercetător al relaţiilor culturale româno-italiene, traducător. Doctorat în litere (1931, Napoli);[83] – **Leca Morariu**, 25 iulie 1888, Cernăuţi–15 decembrie 1963, Râmnicu Vâlcea. Profesor, filolog, folclorist, critic şi istoric literar, publicist. Doctorat cu teza *Morfologia verbului predicativ român* (1921, Cluj);[84] – **Silvestru Morariu-Andrievici**, 26 noiembrie 1818, Mitocu Dragomirnei–15 aprilie 1895, Cernăuţi. Preot, Mitropolit al Bucovinei, autor de manuale şi cărţi de cult, publicist, om politic, cu rol important în dezvoltarea culturii române în Bucovina. Doctor de onoare în ştiinţele teologice al Universităţii din Cernăuţi;[85] – **Grigore Nandriş**, 31 ianuarie 1895, Mahala–29 martie 1968, Londra. Profesor, lingvist, filolog,

[79] Iordan Datcu, *op. cit.*, vol. I, p. 196–197; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 390–391.

[80] [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *op. cit.*, vol. II, p. 79–82; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 424–425; Eugen Simion (coordonator general), *Dicţionarul general al literaturii române*, vol. III (E–K), Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2005, p. 324–325.

[81] Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicţionar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 90–91; Dumitru Teodorescu, *Em. Grigorovitza. Viaţa. Opera*, Cuvânt înainte de prof. univ. dr. Mihail Iordache, Rădăuţi–Chişinău, Editura RO Basarabia–Bucovina Press/Editura Hyperion, 1995; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 458–459; Eugen Simion (coordonator general), *op. cit.*, vol. III (E–K), p. 421–422.

[82] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 85–86; Emil Satco, Ioan Pânzar, *op. cit.*, p. 106; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 548–549; Eugen Simion (coordonator general), *op. cit.*, vol. III (E–K), p. 672–673.

[83] Emil Satco, Ioan Pânzar, *op. cit.*, p. 107–108; Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 551; Eugen Simion (coordonator general), *op. cit.*, vol. III (E–K), p. 678.

[84] Emil Satco, Ioan Pânzar, *op. cit.*, p. 147–148; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 79–80; Liviu Papuc, *Leca Morariu. Studiu monografic*, Iaşi, Editura Timpul, 2004; Eugen Simion (coordonator general), *op. cit.*, vol. IV (L–O), p. 438–440.

[85] Emil Satco, Ioan Pânzar, *op. cit.*, p. 151–152; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 83–84; Eugen Simion (coordonator general), *op. cit.*, vol. IV (L–O), p. 441–442.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

memorialist. Doctorat în filologie slavă (1920, Cracovia) cu teza *Aspecte verbale în Evangheliarul slav de la Putna, sec. XIII–XIV*;[86] – **Simeon Reli**, 25 iulie 1882, Pătrăuți pe Siret–10 octombrie 1945, Suceava. Preot, profesor, istoric, prozator, publicist, fondator al Institutului de Istorie de pe lângă Facultatea de Teologie din Cernăuți. Doctorat în teologie (1928);[87] – **Joseph Schmidt**, 1904, Davideni–15 noiembrie 1942, într-un lagăr de refugiați din Elveția. Tenor celebru în perioada 1928–1940. Concertele și filmul autobiografic *Un cântec străbate lumea* (premieră, 9 mai 1933, Berlin) i-au adus o celebritate mondială. Creația sa (40 de opere, zeci de șansonete, numeroase cântece religioase evreiești, roluri în patru filme) a intrat în patrimoniul culturii mondiale;[88] – **Vasile Tarnavschi**, 16 decembrie 1859, Mihoveni–4 februarie 1945, București. Preot, profesor, istoric al religiilor și cercetător al literaturii biblice, traducător, publicist. Doctorat în teologie[89] ș. a.

La începutul unui nou secol și mileniu, Academia Română continuă să reprezinte „un focar al științei adevărate"[90] „un institut de cultură națională a tuturor românilor", un simbol al spiritualității naționale și un forum al consacrării[91]. În arhitectura ei de astăzi, cuprinde 14 secții, 3 filiale în teritoriu (Iași, Cluj-Napoca, Timișoara), 60 de institute și centre de cercetare, gestionează mari colecții (Biblioteca Academiei Române, Muzeul Național de Antichități, Muzeul Mina Minovici, Colecția de Pictură) și patrimoniul clasic al literaturii române, prin Fundația Națională pentru Știință și Artă (sub egida căreia se derulează cel mai important proiect de după 1989, de editare academică a clasicilor în colecția „Opere fundamentale", serie din care au apărut 47 de volume) și reprezintă „un for academic de reflecție al societății civile", prin Forumul pentru Societatea Informațională, constituit la 7 februarie 1997. Academia Română dispune de câteva periodice proprii: „Analele Academiei Române", publicație de prestigiu în istoria științei și culturii românești, fondată în 1868 și „Academica", revistă lunară de știință, cultură și artă, fondată în 1990 și menită să reflecte „într-un mod mult mai operativ viața academică românească".

Rostul Academiei Române, ca „simbol al adevăratei democrații, al democrației aristocrate", cum l-a sintetizat Dimitrie Gusti în 1923, este redefinit de acad. Eugen Simion, președinte al Academiei Române în perioada 1998–2006: „Se discută tot

[86] Emil Satco, Ioan Pânzar, *op. cit.*, p. 161–162; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 106–107; Eugen Simion (coordonator general), *op. cit.*, vol. IV (L–O), p. 519–520.

[87] Emil Satco, Ioan Pânzar, *op. cit.*, p. 189–190;

[87] Milan Șesan, *Prof. dr. Simion Reli*, în „Candela", Suceava, anul LVII, nr. 1, 1946, p. 11–21; Emil Satco, Ioan Pânzar, *op. cit.*, p. 161–162; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 303.

[88] Geoffrey Wigoder, *op. cit.*, p. 521; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 365–366.

[89] Vl. Prelipceanu, *Preotul și profesorul Vasile Tarnavschi*, în „Candela", Suceava, anul LVII, nr. 1, 1946, p. 1–10; Emil Satco, Ioan Pânzar, *op. cit.*, p. 227; Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 481–482.

[90] Titu Maiorescu, *Observări polemice* [1869], în volumul *Critice*, I, ediție îngrijită de Domnica Filimon, Antologie și repere istorico-literare de Mihai Dascăl, București, Editura Minerva, Seria „Patrimoniu", 1984, p. 116.

[91] Dorina N. Rusu, *Bucovina în Academia Română*, în „Glasul Bucovinei", revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți–București, anul XI, nr. 1–2 (41–42) [ianuarie–iunie], 2004, p. 68–75.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mai des de identitatea culturală şi integrarea noastră europeană. [...] Integrarea europeană nu are nici un sens şi, practic, nici nu-i posibilă dacă la această întâlnire europeană promisă cultura română se prezintă doar cu vanităţile noastre inflamate şi cu complexele ei mari şi neobosite. Cred că Academia Română poate juca un rol esenţial şi în acest proces. [...] Iniţiind proiectele de interes naţional, sintezele indispensabile, instrumentele de lucru şi dicţionarele fără de care o cultură mare şi puternică nu se poate închipui, pregătind pentru cei care nu ne cunosc sau ne cunosc rău şi au despre România o imagine nesatisfăcătoare, opere de iniţiere, inteligent făcute şi bine documentate. [...]

Academia Română trebuie să fie, în continuare, un simbol al unităţii spiritualităţii naţionale şi să încurajeze (mai mult: să iniţieze şi să înfăptuiască) acele opere care exprimă vocaţia noastră intelectuală şi forţa noastră de creaţie. [...] Academia are menirea să fie, aşa cum au gândit-o fondatorii ei, un factor de reconciliere şi de coeziune morală şi intelectuală. Să repare în continuare injustiţiile din ultima jumătate de secol şi, evident, să se străduiască a nu face altele"[92].

Din această perspectivă, prezenţa în Bucovina, la Suceava şi Cernăuţi, a delegaţiei Academiei Române (25–27 aprilie 2005) reprezintă un eveniment semnificativ „într-o lume acut politizată şi înduşmănită". Mărturisirea exprimată la Suceava de Preşedintele Academiei Române trebuie reţinută: „Cum să nu te îndrăgosteşti de acest spaţiu cultural, cum să nu-l cauţi? Este un spaţiu de sinteză, locul în care se intersectează atâtea culturi, goticul, barocul, cultura slavă. Acesta e misterul Bucovinei, de aceea ne place. O cultură tradiţională care acoperă totul, de la ouă încondeiate, până la mănăstiri, poezie, istorie, muzică"[93]. „Semnalul de prietenie" dat la Cernăuţi, întâlnirile cu studenţii şi scriitorii nord-bucovineni, „impunătoarea donaţie de carte academică" oferită Catedrei de Filologie Română şi Clasică şi Bibliotecii Universităţii întregesc evenimentul prin câteva „clipe de neuitat", intrate deja în cronica Bucovinei[94] şi în istoria celor peste 140 de ani de activitate a elitei bucovinenilor sub cupola Academiei Române.

În acest context se înscrie manifestarea „Ziua Uşilor Deschise în Academia Română", acţiune de amploare, menită a evidenţia imaginea publică a instituţiei, organizată prin hotărârea Biroului Prezidiului Academiei Române (4 aprilie). Expoziţia intitulată „Academia Română în serviciul societăţii", organizată în 4 aprilie 2005, ilustrează implicarea Academiei Române şi a întregului său sistem (institute, centre, Editura, Biblioteca, fundaţii etc.) la desfăşurarea unor programe de interes naţional şi internaţional, cu important impact ştiinţific, cultural, economic şi social. Cu acest prilej, sunt expuse expuse cărţi, reviste ale Academiei Române, reprinturi şi copii de articole din publicaţii ştiinţifice internaţionale de prestigiu, fotografii de manifestări sau din laboratoare, fotografii de sedii ale unor

[92] Acad. Eugen Simion, *op. cit.*, p. 17.

[93] Magda Axon, *„Cred într-o Europă a culturilor"*, în „Crai nou", Suceava, anul XVI, nr. 3906, 26 aprilie 2005, p. 1, 8.

[94] Vasile T[ărâţeanu], *Clipe de neuitat*, în „Arcaşul", Cernăuţi, [anul XII], nr. 4 (222), aprilie, 2005, p. 11.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

unități, diplome, copii ale unor recenzii sau aprecieri din publicații străine, decorații românești și străine, premii, mostre de produse și echipamente de cercetare, machete, artefacte arheologice, documente istorice, alte exponate considerate reprezentative pentru rezultatele activității sistemului Academiei Române.

Tematica expoziției „Academia Română în serviciul societății" se referă în mod specific la următoarele aspecte: – valorificarea moștenirii culturale naționale; – marile tratate, dicționare, atlase, enciclopedii și alte opere de referință; – importante manifestări științifice organizate de Academia Română și de unitățile sale; – participarea la activitatea de cercetare pe plan mondial, în special european; – recunoașterea internațională a Academiei Române, a membrilor săi și a oamenilor de știință și cultură din sistem.

În acest context se înscrie și apariția, recent, a lucrării semnate de acad. Dan Berindei, *Istoria Academiei Române (1866–2006). 140 de ani de existență.* Lucrarea este „o radiografie [...] scrisă cu gândul de a arăta românilor un complicat proces de devenire, ca și rolul pe care acest înalt for de cultură l-a deținut în istoria națiunii și legăturile pe care le-a avut și le are cu cărturarii lumii, ca punte spirituală a României către umanitate", demonstrând că „Academia Română a fost și este un organism viu, util țării și prestigiului ei": „Este bilanțul unei lungi existențe într-o țară, în care, din nefericire, nestatornicia este o dominantă. Academia Română se confundă cu națiunea română și istoria ei s-a dezvoltat în cadrul celei a României moderne și contemporane. În procesul ei de devenire se reflectă cel al țării înseși, cu biruințele și momentele de înălțare, dar și cu încercările, suferințele și căderile... Sub cupola ei s-au succedat în timp cărturarii și marii creatori ai națiunii, au răsunat cuvinte devenite nemuritoare, s-au afirmat idei scânteietoare, au fost prezenți și mulți învățați și chiar diriguitori ai lumii. Academia Română este, într-un fel, o nestemată prețioasă, un punct de reper, de constanță și stabilitate"[95].

ANEXĂ

DESTINUL BUCOVINEI ISTORICE

Sintagma *Bucovina istorică* denumește partea de nord-vest a Moldovei anexată de Imperiul Habsburgic în 1775. După recensămintele rusești din perioada 1772–1774, existau aici ținuturile Cernăuți (cu patru ocoale: ocolul Târgului, ocolul Prutului de Jos, ocolul Nistrului, ocolul Ceremușului), ținutul Câmpulung-Cernăuți (cu două unități administrative: ocolul Câmpulungului/Dolgopolie și districtul Putila), ținutul Câmpulung-Suceava (fostul ocol Câmpulung Moldovenesc, cu 15 sate), ținutul Suceava (cu cinci ocoale: ocolul Berhomet, ocolul Vicovilor, ocolul de Mijloc, ocolul Ținutului de Sus, „satele cu salvogvardie"–17 localități care se supuneau Episcopiei Rădăuților). Teritoriul anexat are o suprafață de 10 441 km^2 (15% din teritoriul Moldovei) și o populație, majoritar românească, de 67 000–73 000 de locuitori (cca 15% din populația Moldovei). După anexare, teritoriul, care se va numi Bucovina, funcționează ca district, sub administrație militară, având în componență vechile ținuturi, până la 6 august 1786, când este încorporat în Galiția, ca al 19-lea cerc

[95] Acad. Dan Berindei, *Cuvânt-înainte*, la vol. *Istoria Academiei Române (1866–2006). 140 de ani de existență*, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 5–6.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

administrativ al acesteia, printr-un înalt prescript imperial. Cercul bucovinean (Kreisvorsteher, Kreishauptman), cu reşedinţa la Cernăuţi, este condus de un căpitan districtual, având sub ascultare directorii districtelor Cernăuţi şi Suceava. Districtele sunt împărţite în ocoale conduse de câte un ocolaş. Prin Constituţia austriacă din 4 martie 1849, se constituie Ducatul Bucovinei. Bucovina este declarată „ţară de coroană ereditară" (Kronland) cu titlul de Ducat (Herzogtum), primind, prin Patenta imperială din 29 septembrie 1850, un statut de autonomie provincială. Condusă de un guvernator, este supusă, din punct de vedere administrativ, guvernului central de la Viena, iar în chestiuni judecătoreşti rămâne sub jurisdicţia Curţii de Apel din Lemberg. Organizarea autonomiei întârzie, însă, până la proclamarea Constituţiei din 26 februarie 1861. Legea privind organizarea politică a Bucovinei, promulgată la 8 octombrie 1850, stabileşte şase districte în Ducatul Bucovinei: Cernăuţi, Câmpulung-Moldovenesc, Coţmani, Rădăuţi, Suceava şi Vijniţa. La 29 mai 1854 are loc separarea administrativă definitivă de Galiţia. Acum Bucovina este împărţită în 15 districte: Cernăuţi (rural), Câmpulung, Coţmani, Gura Humorului, Putila, Rădăuţi, Sadagura, Siret, Solca, Storojineţ, Suceava, Vatra Dornei, Văşcăuţi, Vijniţa şi Zastavna. Până la Unirea cu România, în 1918, în Bucovina se află 11 districte, la care se adaugă oraşul Cernăuţi cu administraţie autonomă. În 1919, în Bucovina funcţionează 11 judeţe: Cernăuţi, Câmpulung, Coţmani, Gura Humor, Rădăuţi, Siret, Storojineţ, Suceava, Văşcăuţi, Vijniţa şi Zastavna, acestea încadrându-se între cele 76 de judeţe ale Regatului României Mari. Prin Legea administrativă din 1925, în Bucovina se organizează cinci judeţe având în componenţa administrativă plăşi: Cernăuţi (cu cinci plăşi: Colacinului, Nistrului, Şipeniţului, Prutului şi Cosmin), Câmpulung (cu patru plăşi: Dornei, Homorului, Moldovei şi Moldoviţei), Rădăuţi (cu patru plăşi: Putilei, Vicovelor, Dorneşti şi Siretul), Storojineţ (cu patru plăşi: Răstoacelor, Siretului, Dumbrava Roşie şi Ceremuşului), Suceava (cu patru plăşi: Arbore, Ilişeşti, Dragomireşti şi Bosancea), care se încadrează între cele 71 de judeţe ale României. Prin Constituţia din 1938, se înfiinţează Ţinutul Sucevei, în componenţa căruia intră judeţele Bucovinei, împreună cu judeţele Dorohoi şi Hotin, având în frunte un rezident regal şi reşedinţa la Cernăuţi. Pactul Ribbentrop–Molotov, din 23 august 1939, influenţează dramatic destinul acestei străvechi provincii româneşti, marcând sfârşitul Bucovinei istorice. În perioada 1940–1941 şi după 1944, rămân în fara graniţelor României judeţele Cernăuţi (toate comunele urbane şi rurale: un municipiu, trei oraşe-nereşedinţă, o comună suburbană şi 61 de comune rurale, cu 93 de sate), Storojineţ (toate comunele urbane şi rurale: un oraş reşedinţă, două oraşe nereşedinţă şi 52 de comune rurale, cu 67 de sate), şi părţi importante din judeţul Rădăuţi (18 comune rurale, cu 34 de sate). Împreună cu nordul Basarabiei (ţinutul Hotinului) şi o parte din ţinutul Herţei (un oraş nereşedinţă şi şapte comune rurale, cu 26 de sate), acestea intră în componenţa regiunii administrative Cernăuţi, situându-se între cele 11 raioane ale acesteia. În componenţa URSS (în perioada 1944–1991) şi Ucrainei (din 1991), regiunea administrativă Cernăuţi are o suprafaţă de 8 097 km^2 şi o populaţie, astăzi, de 904 423 de locuitori, 70,8% sunt ucraineni, 19,7% români şi moldoveni, 6,7% ruşi, 1,7% evrei, 0,5% polonezi. Românii sunt majoritari în raioanele Herţa (93,8%), Noua Suliţă (64,3%), Adâncata/Hliboca (51,4%). Şi în judeţul Storojineţ, ponderea populaţiei româneşti este semnificativă: 37,1%. Ucrainenii sunt majoritari în celelalte raioane, inclusiv în oraşul Cernăuţi, unde reprezintă 80% din populaţia capitalei de regiune. În aceeaşi perioadă de referinţă, în România rămân judeţele Câmpulung, Suceava şi o parte din judeţul Rădăuţi. După desfiinţarea judeţelor (1948), acestea intră în componenţa regiunii administrative Suceava (care înglobează, din 1950, şi fostele judeţe Dorohoi şi Botoşani), regiune formată din raioane, până în 1968, apoi a judeţului Suceava (din 1968 până astăzi). În judeţul Suceava intră, alături de vechile localităţi bucovinene, „din necesităţi locale", părţi din fostul judeţ Neamţ (satele din plasa Broşteni), părţi din fostul judeţ Fălticeni/Baia/Suceava (plăşile Mălini, Boroaia, Şomuzul), părţi din fostul judeţ Dorohoi (satele de pe dreapta râului Siret, din plasa Siret: Bălineşti, Zamostea, Zvoriştea, Adâncata), precum şi părţi din fostul judeţ Botoşani (sate din plăşile Bucecea şi Corni). Actualul judeţ Suceava are o suprafaţă de 8 553 km^2, 688 435 de locuitori, 97 de comune şi 17 oraşe. În lucrările biobibliografice de după 1980, de la Suceava şi de la Cernăuţi, toate localităţile din aceste părţi alipite vechilor districte/judeţe bucovinene sunt incluse în Bucovina, prin deformarea unei realităţi istorice şi a unei noţiuni dintr-o perioadă istorică distinctă: 1775–1918 şi continuată, câteva decenii doar, în cadrul Regatului României Mari (1918–1940, 1941–1944). Din bibliografia problemei, vezi, printre altele: Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

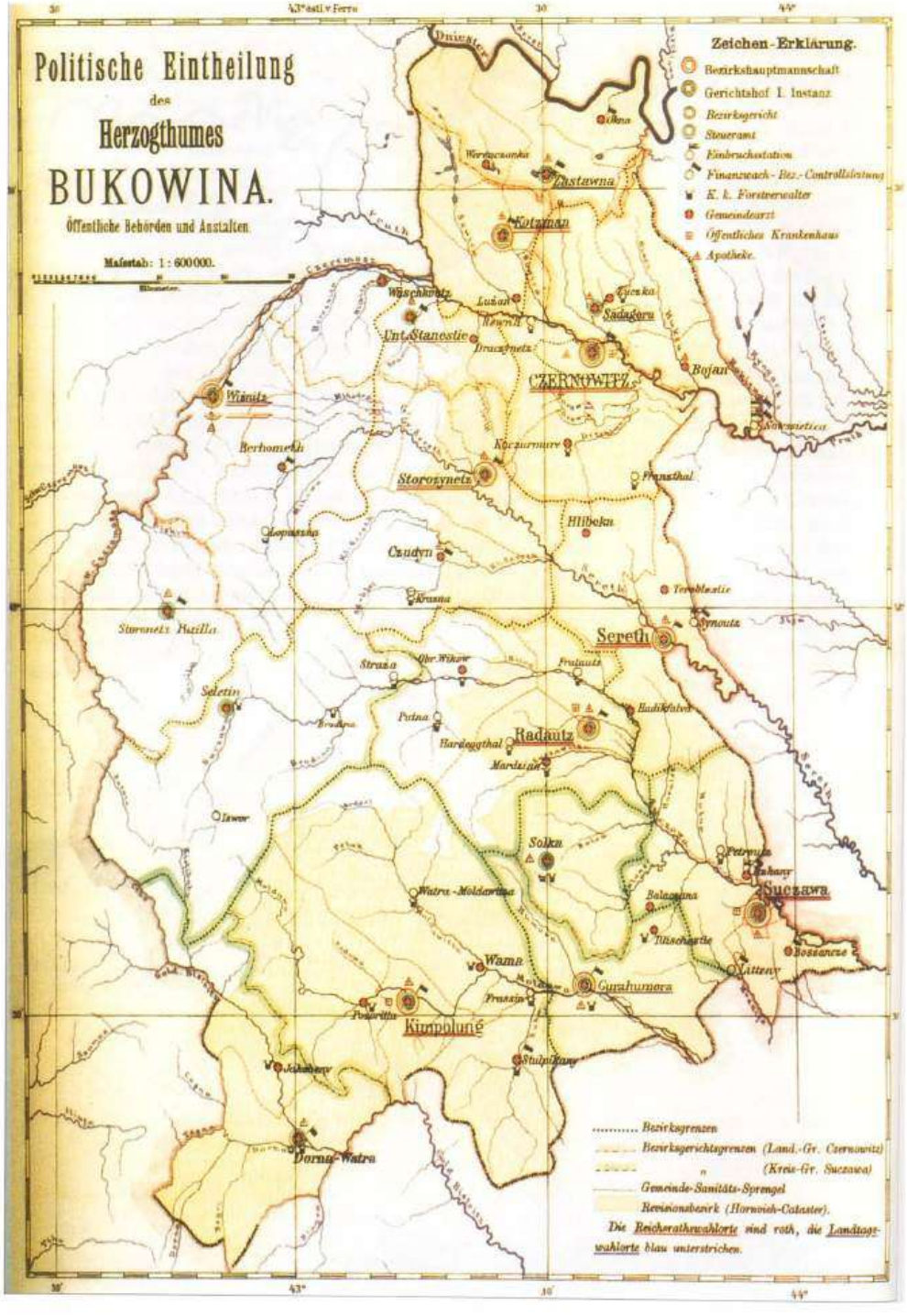
durch Oesterreich (1774–1785), Czernowitz, Selbstverl., 1895; Teodor Balan, *Din istoricul Câmpulungului-Moldovenesc*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1960; Ion I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediţie şi studiu biobibliografic de Stelian Neagoe, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991; *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice*, ediţie bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfeţe, note şi comentarii de acad. Radu Grigorovici; *Prefaţă* de D. Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Academiei Române, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii (2), 1998; Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774–1918). Aspecte etnodemografice şi confesionale*, Chişinău, Editura „Civitas", 2003; Constantin Ungureanu, *Delimitarea frontierei Bucovinei între anii 1775–1776*, în „Analele Bucovinei", anul XII, nr. 2 (25) [iulie–decembrie] 2005, p. 483–492; *Documentar. Tablou cu comunele urbane şi rurale din partea de nord a Bucovinei, anexate de URSS în rezultatul ultimatumului din 26–28 iunie 1940, alcătuit de Ministerul Afacerilor Interne Român*, în „Ţara Fagilor". Almanah cultural-literar al românilor nordbucovineni, XV, Cernăuţi–Târgu-Mureş, Societatea Culturală „Arboroasa", 2006, p. 151–155; Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii şi documente, Cuvânt-înainte* de D. Vatamaniuc, membru corespondent al Academiei Române, ediţie îngrijită de Rodica Marchidan şi Rodica Iaţencu, Bucureşti, Editura Academiei Române, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii (19), 2006. Anexele la studiul nostru introductiv ilustrează acest proces de deformare a unei realităţi politico-administrative – *Bucovina istorică: Politische Eintheilung des Herzogthumes Bukowina*, pe care o reproducem după Eduard Fischer, *Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde...*, Czernowitz, Selbstverl., 1899; *Harta administrativă a Bucovinei* din perioada administraţiei româneşti, publicată în *„Minerva". Enciclopedie Română*, Cluj, Editura Comitetului de Redacţie al Enciclopediei Române „Minerva", 1929, hartă simplă inclusă între paginile 230 şi 231; *Harta administrativă a regiunii Cernăuţi*, 2007, preluată după *Wikipedia. Enciclopedie liberă*, care prezintă structura teritorială după regiunile istorice: Bucovina istorică, Ţinutul Herţei, ţinutul Hotinului şi nordul Basarabiei; *Harta judeţului Suceava*, după Alexandru Toma (redactor responsabil), *Bucovina 2000. Album*, Suceava, Tipografia „Tipo-Lidana", 2001, p. 10–11.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

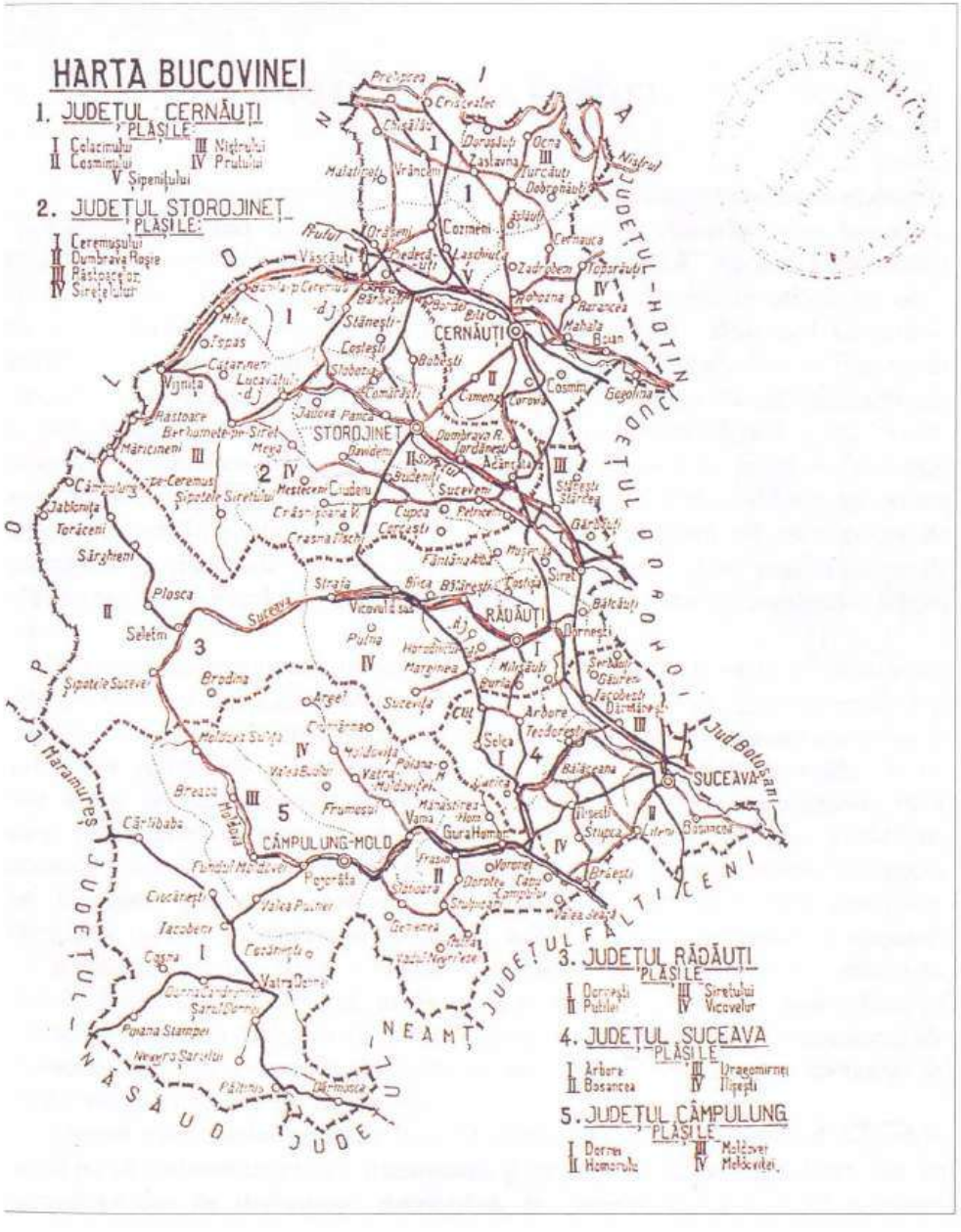

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Volumul *Bucovina istorică. Studii și documente* reunește materiale elaborate și publicate, începând din 1993, în diverse periodice științifice din România: „Analele Bucovinei" (Rădăuți–București), „Codrul Cosminului". Anuarul Universității „Ștefan cel Mare" din Suceava, Seria Istorie (Suceava), „Revista de istorie socială", periodic al Institutului Român de Studii Strategice (Iași), „Buletinul Centrului, Muzeului și Arhivei Istorice a Evreilor din România", periodic al Federației Comunităților Evreiești din România (București). Unele dintre ele au fost publicate mai întâi în câteva reviste literare și de cultură: „Bucovina literară", „Scriptum" (Suceava), „Biblioteca" (București), „Septentrion", organul de presă al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (Rădăuți). Câteva au văzut lumina tiparului în paginile de cultură și informare științifică ale unor periodice săptămânale și mensuale: „7 zile bucovinene" (Rădăuți), „Crai nou" (Suceava), „Dokumentation" (Frankfurt am Main), „The New America" (Cleveland – Ohio, SUA).

Materialele, organizate, în principal, pe două criterii: tematic și cronologic, oferă utilizatorilor interesați informații, modele, dar și perspective noi de lectură și interpretare, susținute de credința noastră că cercetarea trecutului poate contribui la deprinderea științei de a înțelege prezentul, oferind oamenilor, societății civile, aflate astăzi într-un anevoios proces de formare și consolidare, elemente utile pentru construirea propriei strategii de cunoaștere și pentru a-și prospecta, împreună, viitorul. În acest context, se încadrează, mai cu seamă, textele consacrate unor instituții, periodice, personalități, familii și comunități din Bucovina. Informațiile inedite ori mai puțin cunoscute, activitatea unor personalități acoperite de o nedreaptă uitare (artiști, cercetători, ierarhi, istorici, învățători, publiciști, scriitori), documentele de arhivă, introduse și pe această cale în circuitul public, pe lângă sporirea cunoașterii, invită la meditație și ar putea contribui la formarea de sentimente noi față de trecut, la întărirea solidarității sociale și a speranței în triumful valorilor stabile ale umanității.

Liantul materialelor cuprinse în acest volum este *Bucovina istorică*, văzută în întregul ei, ca realitate istoricește determinată și ca noțiune, aflate, după 1944, într-un continuu proces de deformare, deopotrivă, în județul Suceava și în regiunea Cernăuți. În acest cadru, studiile noastre își propun să contribuie la reabilitarea adevărului despre istorie, precum și la reclădirea patrimoniului nostru comun, chiar dacă pe noi, bucovinenii, istoria veacului trecut ne-a împrăștiat, cu aversiune și intoleranță, în mai multe țări și pe mai toate continentele lumii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În cazul documentelor mai vechi, actualizând ortografia şi punctuaţia după normele stabilite de Academia Română, ne-am străduit să păstrăm, pe cât posibil, atmosfera epocii în care acestea s-au ivit. În fiecare caz, aici, am oferit cititorului contemporan explicaţia necesară a cuvintelor, sintagmelor şi expresiilor trecute, de multă vreme, în vocabularul pasiv al limbii române. La fiecare din studiile şi documentarele reunite în acest volum, precizăm, după titlu, prin asterisc, datele privind susţinerea comunicării, în cadrul unor manifestări ştiinţifice, precum şi periodicul în care acestea s-au publicat. Unele dintre ele sunt însoţite de facsimile şi reproduceri după izvoare inedite ori inaccesibile publicului larg. Un indice de nume, folositor mai ales cercetătorilor, apropie volumul de instrumentele de lucru indispensabile lectorului modern. Cu caractere drepte sunt trecute aici numele şi paginile din textul studiului, iar cu caractere cursive cele din aparatul critic. Când acestea apar atât în text, cât şi în aparatul critic, notarea s-a făcut, uniform, cu caractere drepte.

Autorul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

I. CENTRUL DE STUDII „BUCOVINA”

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

I.1. CENTRUL DE STUDII „BUCOVINA" AL ACADEMIEI ROMÂNE–FILIALA IAȘI. DESTINUL UNUI PROIECT ȘTIINȚIFIC*

Motto: „Luminile ce se răsfrâng din ochii tăi
– ocean de solitudini și tăceri –
vin din legende,
din trecut,
din ieri
și dintr-un paradis pierdut
pe veci"[1].

O INIȚIATIVĂ A SOCIETĂȚII PENTRU CULTURĂ

Anul 1989 – anul Centenarului morții lui Mihai Eminescu și al unor evenimente istorice petrecute în statele Europei Centrale și de Răsărit – a însemnat pentru românii de pretutindeni un moment astral. Românii bucovineni încep să se regăsească în cadrul unor manifestări entuziaste. Vestitorii acestora sunt românii basarabeni, care întreprind dincoace de Prut mai multe spectacole literar-artistice sub deviza „Deschideți poarta, am venit cu flori! Deschideți poarta, v-am adus comori!", spectacole susținute în diferite orașe din Moldova și animate de Grigore Vieru, Doina și Ion Aldea Teodorovici, Iuri Sadovnic, Silvia Chiriac. Românii de la Cernăuți, stimulați de *perestroică, glasnosti* și *vozrasciot*, întrezăresc orizonturi noi de exprimare, aflate sub mirajul „visului etnic", atâtea decenii zăgăzuit, și înființează Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu". Sub semnul „podurilor de flori și de verb românesc" neîngrădit, la Rădăuți și Gălănești, un grup de intelectuali aduce în discuție ideea reactivării Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, „instituție glorioasă" aflată timp de peste un secol, în Țară și în exil deopotrivă, în serviciul existenței naționale, cum afirmă la Paris în 1962 Grigore Nandriș[2]. Aici, în 30 iunie – 2 iulie 1990, se desfășoară Congresul de reactivare a Societății pentru Cultură, care se preocupă de îndată de recuperarea vocației sale tradiționale, prin care se remarcase în provincie, în Țară și în exil, aproape neîntrerupt și de asumarea unor obiective și funcții noi impuse de realitățile generate de căderea Cortinei de Fier în Europa.

---

* Studiu publicat în „Analele Bucovinei", București, anul X, nr. 2 (21), [iulie-decembrie] 2003, p. 365–380. Reținărit în „Codrul Cosminului", serie nouă, Analele științifice ale Universității „Ștefan cel Mare" Suceava, Seria Istorie, nr. 10 (20), Suceava, Fundația Culturală a Bucovinei, 2004, p. 241–252.

[1] Horia Roman, *România*, în „Revista scriitorilor români", periodic editat de Societatea Academică Română/Rumänische Akademische Gesellschaft, München, nr. 9, 1970, p. 5.

[2] Grigore Nandriș, La *culture au service de l'existence nationale. Le centenaire d'une glorieuse institution roumaine: „La Société pour la culture et pour la littérature de Bucovine"*, în „La Nation Roumaine", Paris, noiembrie 1962–ianuarie 1963, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Sub presiunea evenimentelor de atunci privitoare la cercetarea pe plan internațional a problematicii unei provincii românești marcate dramatic, în repetate rânduri, de o istorie nedreaptă, s-a impus recuperarea dimensiunii cultural-științifice a Societății pentru Cultură abandonate aproape total în Țară și în provincie după 1944. Entuziasmul Societății pentru Cultură, în condițiile anilor următori, nu mai este suficient. Pentru realizarea unor obiective de importanță națională s-a impus înființarea Centrului de Studii „Bucovina"[3].

Această idee generoasă și temerară, târziu încolțită în România, susținută de către academicienii Radu Grigorovici și Vladimir Trebici, este îmbrățișată de președintele Academiei Române – Filiala Iași, acad. Cristofor I. Simionescu și aprobată de Prezidiul Academiei Române, forul științific și cultural suprem al țării sub cupola căruia de-a lungul timpului s-au afirmat creator și personalități ale Bucovinei istorice: Alexandru Hurmuzachi, I.G. Sbiera, Emil Kaluzniacki, Dimitrie Dan, Dimitrie Onciul, Eusebie Popovici, Teodor V. Stefanelli, Matthias Friedwagner, Karl Adolf Romstorfer, Constantin Hurmuzachi, Nicoale Hurmuzachi, Francisc Iosif Reiner, Ion I. Nistor, Alexe Procopovici, Vladimir de Repta, Eugen Botezat, Vasile Grecu, Vasile Gheorghiu, Ilie E. Torouțiu, Eusebiu Camilar, Dragoș Rusu, Vladimir Trebici, Radu Grigorovici, Liviu Ionesi, Alexandrina Cernov, Grigore C. Bostan, Dimitrie Vatamaniuc[4].

CENTRUL DE STUDII „BUCOVINA" AL ACADEMIEI ROMÂNE. OBIECT DE ACTIVITATE. AVATARURILE UNEI CONSTRUCȚII NETERMINATE

În urma unor demersuri stăruitoare, la 6 septembrie 1992, la Rădăuți, în adunarea solemnă a Societății pentru Cultură se înființează Centrul de Studii „Bucovina". Personalități ale vieții cultural-științifice românești prezente la acest eveniment (acad. Vladimir Trebici, acad. Radu Grigorovici, acad. Cristofor I. Simionescu, prof. dr. ing. Emanuel Diaconescu, membru corespondent al Academiei Române,

[3] Cf. D. Vatamaniuc, *Centrul de Studii „Bucovina"*, în „Analele Bucovinei", Rădăuți–București, anul I, nr. 1, 1994, p. 321–232; Vasile I. Schipor, *Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române*, în „Scriptum", buletin trimestrial de informare al Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera", Suceava, anul V, nr. 3, 1998, p. 1–13; Informații mai cuprinzătoare pot fi găsite, ulterior, în: Vasile I. Schipor, *Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei. Zece ani de activitate*, în „Septentrion", Rădăuți, anul XIV, nr. 19–20, 2002, p. 14–15. Vezi și Vasile I. Schipor, *Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române – Filiala Iași. 10 ani de activitate pentru promovarea valorilor culturii și civilizației naționale*, în „7 zile bucovinene", Rădăuți, anul III, nr. 110, 28 noiembrie–4 decembrie 2002, p. 6 și nr. 111, 5–11 decembrie 2002, p. 6; Dimitrie Vatamaniuc, *Centrul de Studii „Bucovina". 10 ani de activitate*, interviu, „Mesager bucovinean", București, anul I, nr. 1, ianuarie–martie, 2003, p. 4.

[4] Emil Satco, *Bucovineni în Academia Română*, în „Țara Fagilor", serie nouă, Suceava, anul VI, nr. 1 (22), ianuarie–martie, 1998, p. 11; cf. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, 1866–1999. Dicționar*, ediția a doua, revăzută și adăugită, cu un *Cuvânt-înainte* de acad. Eugen Simion, Președintele Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 1999.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Gavril Irimescu, Emil Satco, Nicolae Cârlan, Alexandrina Cernov, Mihai Patraş, Prefectul judeţului Suceava, Preşedintele Consiliului Judeţean) evidenţiază, potrivit *Procesului-verbal de constituire*, importanţa momentului şi rosturile instituţiei care se ctitoreşte, nutrind convingerea că „ceea ce se dezvoltă în mod organic are viaţă lungă" (acad. Radu Grigorovici). Rostul instituţiei, aşezate sub patronajul Academiei Române, este „de a umple un gol foarte mare, de o generaţie şi ceva" în istoriografia contemporană. Selectând cei mai buni dintre tineri, printr-o activitate intensă, colectivul instituţiei trebuie să fie „mica sămânţă ce va germina spre a deveni o pavăză pentru Bucovina" (acad. Radu Grigorovici). Inaugurarea Centrului „răsplăteşte eforturile oamenilor din Bucovina, plai românesc care a alimentat civilizaţia europeană prin propriul ei specific. Cu toate vicisitudinile vremurilor, aici simţirea românească s-a manifestat vie. Nenumăraţi bucovineni, aici sau în altă parte, au durat lucrări sau şcoli de prestigiu". Centrul de Studii „Bucovina" este, astfel, chemat „să adune toate forţele din zonă, să determine un dialog cu istoricii de la Cernăuţi şi Augsburg", să promoveze valorile culturii şi civilizaţiei de aici, respectând adevărul prin cercetări fundamentale, concepute într-o viziune nouă, modernă şi bucurându-se de sprijinul Filialei Iaşi a Academiei Române, al institutelor de cercetare ieşene „mobilizate în serviciul acestei cauze" (acad. Cristofor I. Simionescu). Colaborând „cu toţi cei care sunt de bună credinţă şi dispuşi să respecte cuvântul adevărului până la capăt", având convingerea că „adevărata istorie a Bucovinei nu este şi nu poate fi decât una singură", instituţia rădăuţeană „se vrea o justificată replică la existenţa altor centre cu denumiri similare", pornind strict de la adevărul istoric, întemeindu-şi demersurile pe rigoare ştiinţifică şi cu argumente bazate doar pe documente autentice, făcând din valorile Bucovinei „deopotrivă, stindard, crez şi mândrie naţională" (ing. Daniel Catargiu, prefect al judeţului Suceava). Desfăşurându-şi activitatea în inima Bucovinei, „adevărat muzeu în aer liber ce a dat ţării un număr mare de oameni de ştiinţă", Centrul de Studii „Bucovina" va trebui să desfăşoare activităţi de înalt nivel ştiinţific (Viorel Năsăudeanu, primar al Rădăuţilor). Fiind o necesitate şi „un vis al nostru dintotdeauna" (Alexandrina Cernov), Centrul de la Rădăuţi, descoperind adevărul despre istoria Bucovinei, are menirea unei instituţii naţionale implicate în cercetări de nivel internaţional (Mihai Patraş, deputat în Parlamentul Republicii Moldova, originar din Bucovina). Convinşi de faptul că „adevărul istoric este unic" şi că acesta aparţine „celor ce au trudit secole pe aceste meleaguri", cercetătorii de la Rădăuţi „trebuie să depăşească dificultăţile inerente începutului „ prin entuziasm şi muncă hotărâtă (prof. dr. ing. Emanuel Diaconescu, rector al Universităţii „Ştefan cel Mare" Suceava, membru corespondent al Academiei Române). Fără a uita principiul călăuzitor *sine ira et studio*, acest Centru „trebuie să nu cadă în doctrina «bucovinismului», ci să promoveze doar doctrina românismului (Gavril Irimescu, director al Arhivelor Statului, Filiala Suceava). Evitând discursul paralel (profesor Nicolae Cârlan, Muzeul Bucovinei Suceava), Centrul de Studii „Bucovina" va putea continua preocupările altor instituţii sucevene de a promova, cu sacrificii, în condiţii dificile în ultimele decenii ale

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

totalitarismului, valorile culturii şi civilizaţiei din Bucovina şi cu realizări notabile („Anuarul Muzeului Judeţean", „Pagini bucovinene", *Muzica în Bucovina* – 1981; *Ştiinţa în Bucovina*, vol. I–III, 1982–1984; *Arta în Bucovina*, vol. I–II, 1984 şi 1991) recunoscute public abia acum (Emil Satco, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera" Suceava).

Hotărârea Guvernului României Nr. 702, din 14 decembrie 1993, oficializează înfiinţarea Centrului ca instituţie publică, cu personalitate juridică, sub denumirea Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei, funcţionând în subordinea Academiei Române ca unitate de cercetare fundamentală şi avansată, având ca obiect de activitate elaborarea studiilor româneşti contemporane, de interes naţional, asupra istoriei şi culturii Bucovinei. *Hotărârea de Guvern Nr. 743*, din 24 decembrie 1993, stabileşte organizarea institutului pe posturi finanţate şi compartimente: director – 1 post, cercetare – 7 posturi, administraţie – 2 posturi.

Documente ulterioare, elaborate pentru a sensibiliza administraţia judeţului Suceava şi municipalitatea Rădăuţi în vederea atribuirii unui sediu corespunzător instituţiei, la nivel academic, fac precizări importante privind rolul Centrului de la Rădăuţi. Astfel, în *Memoriul Biroului Filialei Iaşi a Academiei Române*, nr. 172 din 5 aprilie 1994, adresat instituţiilor ce reprezintă Guvernul României şi interesele statului român în judeţul Suceava, acad. Cristofor I. Simionescu precizează că „răspunderea care revine Academiei Române în a dinamiza activitatea cultural-ştiinţifică în această zonă a ţării implică funcţionarea unei case de creaţie şi organizarea unor manifestări cu participare internaţională, ca şi prezenţa cvasipermanentă a unor savanţi români şi străini la Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei şi, respectiv, acţiuni de cercetare concertată a unităţilor din teritoriu".

Conducerea Filialei Iaşi a Academiei Române are meritul de a configura, pe parcursul mai multor ani, o politică a cercetării ştiinţifice în acest domeniu, într-o viziune pragmatică şi la un nivel surprinzător pentru mentalitatea provinciei. Complexul Academic Bucovina, definit şi realizat prin demersuri constante şi pline de energie, cuprindea în arhitectura sa de atunci şi alte unităţi indispensabile unei întreprinderi de anvergură: – Casa de Creaţie de la Gălăneşti cu o capacitate de 24 de locuri de cazare, masă şi spaţii diverse, însumând 7 164 mp, necesare pentru organizarea unor manifestări ştiinţifice, într-un decor atractiv şi o zonă cu un bogat potenţial turistic, conservând o spiritualitate românească străveche; – Ateneul „Mihai Eminescu" din Gălăneşti, cu diverse dotări pe o suprafaţă de 5 518 mp, oferind, în timp, posibilitatea de a deveni multifuncţional (depozit de carte academică, sală de conferinţe, spaţii de expunere pentru diverse muzee şi cazare, tipografie) într-o zonă dinamică oferind oportunităţi şi perspective aducătoare de profit în beneficiul activităţii de cercetare ştiinţifică.

Asigurarea funcţionalităţii acestor unităţi şi concertarea activităţii lor sunt gândite pentru „ridicarea nivelului competitivităţii ştiinţifice în această zonă de interes naţional". În acest sens se realizează şi *Acordul între Academia Română – Filiala Iaşi şi Universitatea „Ştefan cel Mare" Suceava privind colaborarea în*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

domeniile culturii, învăţământului şi cercetării ştiinţifice, din 15 februarie 1997. Acesta stipulează: – folosirea în comun şi intensivă a Ateneului „Mihai Eminescu" şi a Casei de Creaţie; – realizarea programelor, a studiilor şi a altor activităţi comune în diverse domenii ale învăţământului şi cercetării; – informarea reciprocă asupra manifestărilor cu caracter ştiinţific, a simpozioanelor şi a altor acţiuni ştiinţifice, precum şi sprijinirea participării oamenilor de ştiinţă ai ambelor părţi la acestea; – schimburi de publicaţii, de rezultate ale cercetării ştiinţifice şi de documentare ştiinţifică; – conservarea şi valorificarea fondului de carte existent (cca 300 000 unităţi de bibliotecă); – amenajarea de laboratoare pentru restaurări şi colecţii; – schimburi de cercetători şi specialişti pentru realizarea programului comun de învăţământ şi cercetare; – organizarea de expoziţii şi manifestări ştiinţifice, cursuri de vară, cursuri de scurtă durată, conferinţe publice cu intelectualitatea din zona bucovineană; – organizarea unor manifestări cu participare internaţională; – obţinerea unui sprijin direct din partea Academiei Române, Ministerului Educaţiei Naţionale şi instituţiilor specializate de învăţământ şi cercetare prin convenirea unor documente juridice în acest sens; – promovarea unor colaborări active în vederea integrării învăţământului cu cercetarea şi în vederea sprijinirii tineretului studios pentru efectuarea aplicaţiilor practice şi cercetării ştiinţifice[5].

Unitate distinctă în cadrul Complexului Academic Bucovina[6] şi în rândul celor peste 60 de institute de cercetare ale Academiei Române, Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei are în componenţă sectoare de activitate diferite ca profil: istorie; istorie literară, etnografie şi folclor (sectoarele de bază, configurate strict în spiritul obiectului de activitate, în perioada 1992–1994); geografie–geologie–resurse; biologie–ecologie–turism; lingvistică; studii economice complexe; istoria artelor şi mentalităţilor (unele parţial acoperite, impuse începând din 1994 sau gândite din perspectiva unei culturi instituţionale a dezvoltării), funcţionând în prezent cu 8,5 posturi finanţate.

UN PROIECT TEMERAR: *ENCICLOPEDIA BUCOVINEI*

În anul înfiinţării sale, Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei stabileşte elaborarea *Enciclopediei Bucovinei*, lucrare prioritară, de mare amploare şi de interes naţional. Proiectul, întocmit în 1990 la iniţiativa Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, are în structura sa capitolele: **I.** *Istorie*; **II.** *Pământul* (1. *geografie;* 2. *Geologie;* 3. *Resurse naturale)*; **III.** *Oamenii* (1. *Demografie generală;* 2. *Românii;* 3. *Rutenii/ucrainenii;* 4. *Germanii;* 5. *Evreii;* 6. *Polonezii;* 7. *Lipovenii;* 8. *Alte neamuri)*; **IV.** *Economia* (1. *Agricultura;* 2. *Creşterea animalelor;* 3. *Pădurile;* 4. *Industria şi mineritul;* 5. *Transporturile şi comunicaţiile;* 6. *Industria casnică;* 7. *Alte activităţi economice)*; **V.** *Cultura*

[5] Arhiva Centrului de Studii „Bucovina". *Fond Corespondenţă.*

[6] Cf. Mircea Iritnescu, *Complexul Academic „Bucovina"*, în „Analele Bucovinei", anul I, nr. 2, 1994, p. 531.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

(1. *Biserica Ortodoxă. Mitropolia. Fondul Religios Greco-Oriental. Învățământul teologic;* 2. *Celelalte confesiuni;* 3. *Învățământul;* 4. *Sănătatea publică;* 5. *Literatura și presa;* 6. *Muzica și teatrul;* 7. *Folclorul;* 8. *Alte arte;* 9. *Societăți culturale*); **VI.** *Administrația și viața politică* (1. *Administrația austriacă, 1775–1918;* 2. *Administrația românească, 1918–1940, 1941–1944;* 3. *Administrația sovietică, 1940–1941, 1944–1989;* 4. *Evoluția împărțirii administrative a Bucovinei;* 5. *Partidele politice*); **VII.** *Bucovina în lumina dreptului istoric și internațional* (1. *Anexarea din 1775;* 2. *Unirea Bucovinei cu România, 1918. Aspecte juridice și diplomatice;* 3. *Pactul Ribbentrop–Molotov și anexarea Bucovinei de Nord, 1940;* 4. *Legislația și dreptul;* 5. *Dreptul „obișnuielnic" în Bucovina*); **VIII.** *Structura socială și etnică a Bucovinei. Probleme speciale* (1. *Țăranii;* 2. *Răzeșii, mazilii și boierii;* 3. *Colonizarea și imigrările în perioada 1775–1918;* 4. *Emigrări din Bucovina până în 1914;* 5. *Colonizări, imigrări și deportări, 1940–1990;* 6. *Schimburi interetnice: căsătorii mixte, asimilări*); **IX.** *Sate și orașe (monografii)*; **X.** *Personalități culturale și politice (monografii).*

Pentru realizarea primului volum al *Enciclopediei, Istoria până la descălecat (1359)*, se întocmește un proiect, se formează colectivul de elaborare, cuprinzând cercetători din București, Iași, Chișinău, Suceava și Rădăuți, care să acopere toate domeniile de investigare. Timp de doi ani (1992–1994) eforturile Centrului desfășurate pentru realizarea acestui proiect din programul inițial nu dau rezultate[7]. În aceste condiții, se adoptă hotărârea de a se tipări o publicație proprie. „Analele Bucovinei", periodic cu apariție semestrială, care, prin structură, pe de o parte, să abordeze domeniile vizate prin proiectul *Enciclopediei* și în care să se publice, cu prioritate, lucrări cu caracter monografic, iar, pe de altă parte, să răspundă exigențelor publicisticii științifice academice și ale utilizatorilor acestui tip de bunuri simbolice[8]. Cu o astfel de structură (*Editorial; Evocări; Viața politică,*

[7] Arhiva Centrului de Studii „Bucovina". *Fond Institutionalizare – Funcționare.*

[8] D. Vatamaniuc, *Bucovina în viziunea a trei instituții de cercetare*, în „Analele Bucovinei". Rădăuți – București, anul I, nr. 2, 1994, p. 239–242. Apariția periodicului „Analele Bucovinei" prilejuiește „o adevărată revelație" în viața culturală a provinciei, certificând „cu argumente științifice continuitatea spiritualității românești în Bucovina istorică". Vezi Ilie Luceac, *„Analele Bucovinei", anul I, 1, 1994. Centrul de Studii „Bucovina". Editura Academiei Române, București, 1994, 234 p.*, în „Glasul Bucovinei", revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți – București, anul I, nr. 4, 1994, p. 128–130. Fiecare din cele 17 tomuri ale periodicului științific de la Rădăuți se bucură de-a lungul anilor de numeroase cronici de semnal ori de întâmpinare, atât în presa cotidiană din Bucovina cât și în periodice științifice și de cultură din țară, cronici care subliniază contribuția acestuia la „sporirea fondului documentar istoric referitor la Țara de Sus". Vezi Vasile Precop, *„Analele Bucovinei", anul IV, 1 (7) și 2 (8), 1997*, în „Glasul Bucovinei", Cernăuți – București, anul V, nr. 2 (18), 1998, p. 117–120; [Ștefan Hostiuc], *„Analele Bucovinei", anul VIII, Nr. 1, 2, 2001*, în „Mesager bucovinean", București, anul II, nr. 1 (5), ianuarie–martie, 2003, p. 8. Ceea ce nu se cunoaște însă este faptul că, în realitate, numărul I al „Analelor Bucovinei" nu s-a tipărit. Elaborat în cursul semestrului I, 1993, urmând să fie tipărit în același an, acesta n-a obținut avizul științific pentru partea de istorie medievală. Dactilograma acestui număr se păstrează în fondul documentar al Centrului. Și acum păstrăm pentru profesorul universitar doctor Ștefan Sorin Gorovei gratitudine și sentimentele noastre cele mai bune. La început de drum ne-a făcut un bine, pe care l-am înțeles corect și care ne-a sporit energiile creatoare, încrederea și entuziasmul acelor ani.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

culturală, literară şi artistică; Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică; Etnografie, folclor; Ştiinţele naturii; Opinii; Documentar; Cărţi, reviste; Cronică; Aniversări; In memoriam), „Analele Bucovinei" se impun treptat în viaţa ştiinţifică academică naţională şi internaţională, cu întârzieri în apariţia numerelor din ultimii ani, prin cele 17 tomuri consistente, în care se publică uneori şi materiale în limbile germană şi ucraineană. Într-un subcapitol separat, prezentăm, ca intrument de lucru folositor pentru o categorie largă de utilizatori, documentarul *Sumare „Analele Bucovinei", 1994–2006.*

Începând din 1996, Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei publică lucrări de referinţă în colecţia proprie *Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii.* În cadrul proiectului naţional prioritar de tipărire a unor lucrări fundamentale (1996–1998), cu sprijinul Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, al Consiliului Judeţean Suceava, al Primăriei Rădăuţi ori în regie proprie în cadrul acesteia apar: 1) Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I–II. Îngrijirea ediţiei, studiul introductiv, bibliografia, notele şi indicele. Ion Popescu-Sireteanu; *Introducere*: D. Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Anima, 1996; 2) *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice*, ediţie bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfeţe, note şi comentarii de acad. Radu Grigorovici; *Prefaţă* de D. Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1998; 3) Ştefan Purici, *Mişcarea naţională românească în Bucovina între anii 1775–1861, Cuvânt-înainte* de Mihai Iacobescu, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998; 4) Mircea Pahomi, *Biserici şi schituri ortodoxe româneşti din Ţinutul Cernăuţi. Din istoria Bisericii Ortodoxe Române în nordul Bucovinei. Episcopia de Rădăuţi*, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998; 5) Constantin Morariu, *Cursul vieţii mele. Memorii*, ediţie îngrijită, prefaţă, microbiografii, glosar şi note: prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998; 6) Mircea A. Diaconu, *Mişcarea „Iconar". Literatură şi politică în Bucovina anilor '30*, Iaşi, Editura Timpul, 1999; 7) *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpaţii Dacici (1788–1789)*, ediţie bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfeţe, note şi comentarii de acad. Radu Grigorovici; *Prefaţă* de D. Vatamaniuc, Rădăuţi, Editura „Septentrion", 2002; 8) *Procese politice, sociale, culturale şi economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?*, Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale Rădăuţi, 20–22 septembrie 2000, Suceava, Editura Universităţii, 2002; 9) Marian Olaru, *Mişcarea naţională a românilor din Bucovina la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, Cuvânt-înainte* de acad. Gheorghe Platon, Rădăuţi, Editura „Septentrion", 2002; 10) Valerian I. Procopciuc, *Sucevita – sat al Obcinilor Bucovinei şi gropniţă a Movileştilor, Cuvânt-înainte* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Rădăuţi, Editura „Septentrion", 2003; 11) Petru Bejinariu (coord.), *Familia Isopescu în mişcarea naţională din Bucovina, Cuvânt-înainte* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Rădăuţi, Editura „Septentrion", 2004; 12) Petru Bejinariu, *Eugen Botezat şi şcoala de biologie de la Cernăuţi, Cuvânt-înainte* de prof. univ. dr. Constantin Toma, membru corespondent al Academiei Române,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Rădăuți, Editura „Septentrion", 2005; 13) Teodor Balan, *Istoria teatrului românesc în Bucovina*, ediție după manuscrise de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2005; 14) Daniel Hrenciuc, *Continuitate și schimbare. Integrarea minorităților naționale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918–1940)*, vol. I, *Perspectiva național-liberală (1918–1928)*, Rădăuți, Editura „Septentrion", 2005; 15) Elena Olaru, Marian Olaru (coordonatori), *Colegiul Tehnic Rădăuți. Studiu monografic*, cu o *Postfață* de Vasile I. Schipor, Rădăuți, Editura „Septentrion", 2005; 16) Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. VII–IX, ediție îngrijită, note și comentarii de prof. univ. dr. Ioan Caproșu, indici de nume și de materii de Arcadie Bodale, *Prefață* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, *Postfață* de prof. univ. dr. Pavel Țugui, Iași, Editura Taida, 2005–2006; 17) *Bucovineni împotriva comunismului: frații Vasile și George Motrescu*, ediție îngrijită, note și comentarii de Marian Olaru, *Prefață* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, *Postfață* de Vasile I. Schipor, *Indice de nume* de Rodica Iațencu, Suceava, Editura Universității, 2006; 18) *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualității românești în Italia. I. Corespondență (1926–1942)*, ediție de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2006; 19) Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Cuvânt-înainte* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, ediție îngrijită de Rodica Marchidan, București, Editura Academiei Române, 2006; 20) D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente. Cuvânt-înainte* de acad. Ștefan Ștefănescu, București, Editura Academiei Române, 2006. Acestora li se adaugă și cărțile elaborate de prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I *(1774–1862). De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993 (lucrare tipărită sub egida Centrului de Studii „Bucovina"); Dragoș Cusiac (cercetător științific la Centrul de Studii „Bucovina" în perioada 1995–1998), *Zona etnografică Siret*, Suceava, Grupul Editorial „Ion Grămadă", 2002; Sorin Trelea, *Avifauna Depresiunii Rădăuți*, colecția Societății Ornitologice Române, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2002; Vasile Adăscăliței, *Românitatea de Sus. Repere etnologice*, ediție îngrijită, *Prefață* de Vasile I. Schipor, *Postfață* de Victor Iosif, Rădăuți, Editura Septentrion, 2004; Mihai Horodnic, *Izvorul Primăverii*, ediție îngrijită, *Prefață* de Luca Bejenaru, *Notă asupra ediției*, aprecieri critice, cronologie, *Bibliografie* și anexe de Vasile I. Schipor, *Indice de nume* de Elena Cristuș-Pascaniuc, Rădăuți, Editura Septentrion, 2004.

CONFERINȚELE CENTRULUI DE STUDII „BUCOVINA"

Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei organizează, începând din 1993, sesiuni anuale proprii de referate și comunicări științifice. În cadrul manifestărilor „Zilele academice ieșene" acestea propun în viața științifică a Rădăuților și, în general, a Bucovinei o ofertă atractivă, prin tematică și personalitățile

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

invitate. Cuprinzând constant o ofertă diversă (referate, comunicări, prelegeri, dezbateri, aplicaţii practice interdisciplinare) şi având invitaţi din ţară şi străinătate (Germania, SUA), manifestările ştiinţifice ale Centrului de la Rădăuţi s-au constituit, în pofida tuturor dificultăţilor, în adevărate evenimente culturale, pledoarii consecvente în favoarea comunicării despovărate de stereotipuri şi clişee, animate de spiritul academic al cercetării ştiinţifice prin care trecutul şi prezentul pot influenţa istoria viitorului[9]. În *Anexa 2*, prezentăm documentarul *Sesiunile anuale de referate şi comunicări ştiinţifice ale Centrului de Studii „Bucovina", 1993–2006.*

În cei zece ani de activitate Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei a organizat două mari conferinţe ştiinţifice internaţionale, consacrate cercetării sistematice a problemelor acestui străvechi şi vitregit subcâmp cultural românesc: 1) „Bucovina, 1775–1862. Aspecte politice, sociale, culturale, economice şi demografice", Rădăuţi, 29 mai–3 iunie, Bucureşti, 5 iunie 1996 (manifestare organizată cu sprijinul generos al Guvernului României, prin Departamentul pentru Problemele Românilor de Pretutindeni, reprezentat de Nicolae Dan Fruntelată, Eugenia Vatcu şi Georgeta Holban-Grasu); 2) „Procese politice, sociale, culturale şi economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?", Rădăuţi, 20–22 septembrie 2000. Lucrările acestor mari reuniuni, la care au participat personalităţi ale vieţii ştiinţifice din Elveţia, Germania, România şi Ucraina au fost ulterior tipărite în limbile română, germană şi ucraineană, cu sprijinul Societăţii pentru Cultură (numărul special al „Analelor Bucovinei" din 1997), al Consiliului Judeţean Suceava, al Consiliului Local Rădăuţi şi al Casei Germanilor din Est de la München (volumul din 2002)[10]. Cronica acestor manifestări o reproducem în *Anexa 3* şi *Anexa 4*.

---

[9] Cronici ale sesiunilor anuale de comunicări, desfăşurate în cadrul manifestărilor „Zilele Academice Ieşene" apar în „Analele Bucovinei", în presa cotidiană din provincie şi în periodice din Germania. Dintre acestea, selectiv, facem trimiteri la: Luzian Geier, *Bukowiner Themen und Jassyer Tagung*, în „Kaindl-Archiv", Augsburg, nr. 48/39, octombrie–decembrie 2001, p. 192 (singura cronică a unei sesiuni anuale de comunicări, organizate de Centrul de la Rădăuţi, ce apare în periodicul institutului german partener); Vasile I. Schipor, *Zilele academice ieşene*, în „Crai nou", Suceava, anul XIII, nr. 3244, 18 septembrie 2002, p. 5; Luzian Geier, *Jubiläumsfeier in Radautz. Zehn Jahre seit der Gründung des Bukowina-Studienzentrums*, în „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien", Bucureşti, 23 august 2002, p. 8; Wilhelm Pfleger, *Besuche bei Partnern und Freunden. Radautzer Bukowina-Forschungszentrum feierte zehn Jahre seit der Gründung*, în „Der Südostdeutsche", Augsburg, anul XLXIII, nr. 10, 20 octombrie 2002, p. 1.

[10] Un istoric al problemei îl evidenţiază, de-a lungul anilor, surprinzând totodată şi arhitectura parteneriatului în cercetarea ştiinţifică privind Bucovina: *Chronik und Kulturspiegel 1993 des Bukowina-Instituts Augsburg*, în „Kaindl-Archiv", Augsburg, nr. 17/9, ianuarie–martie 1994, p. 58, cronică nesemnată, ce menţionează doar întâlnirea conducerii institutului german cu prof. dr. Dimitrie Vatamaniuc, ca membru al Academiei Române, la sesiunea ştiinţifică de la Cernăuţi, din 30 septembrie 1993–4 octombrie 1993, fără nici o referire la *Comunicatul comun*, document adoptat de participanţii la reuniunea celor trei institute şi semnat la nivel de directori, ce marchează practic naşterea parteneriatului tripartit. Pentru utilizatorii interesaţi, reproducem în *Anexa 1*, integral, versiunea în limba română a acestui document mai puţin cunoscut. În cronica evenimentului, semnată de Marian Olaru, *Sesiunea de comunicări Cernăuţi, 30 septembrie–5 octombrie 1993*, în „Analele Bucovinei",

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

anul I, nr. 1, 1994, p. 234, documentul nu este menționat. Faptul este explicabil numai în contextul realităților din România anului 1993. Nu-l amintește, mai nou, nici profesorul Dimitrie Vatamaniuc, directorul Centrului de Studii „Bucovina", în lucrarea sa *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente. Cuvânt-înainte* de acad. Ștefan Ștefănescu. București. Editura Academiei Române. Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii" (20), 2006, în capitolul consacrat instituției academice de la Rădăuți, p. 19–72. Documentul prefațează, cu patru ani, parteneriatul regional, adoptat oficial la 2 mai 1997 în Germania, la Augsburg; D. Vatamaniuc, *Oaspeți la Centrul de Studii „Bucovina"*, în „Analele Bucovinei", anul II, nr. 2 (4), 1995, p. 490–491 (consemnarea întâlnirilor din 31 martie și 9 iunie 1995 de la Rădăuți a directorilor și cercetătorilor români și germani); Johannes Hampel, *Dank an den Bezirk Schwaben*, în „Kaindl-Archiv", nr. 24/15, octombrie–decembrie 1995 (materialul cuprinde numai referiri generale la prezența delegației din România, formată din acad. Radu Grigorovici, Constantin Sofroni, președintele Consiliului Județean Suceava, Marian Olaru și Vasile I. Schipor, cercetători); Vasile I. Schipor, *Colaborare științifică româno-germană*, în „Analele Bucovinei", anul III, nr. 1 (5), 1996 (întâlnirea din 6 octombrie 1995 de la Rădăuți a conducerii celor două institute, pentru pregătirea conferinței comune din iunie 1996; la 10 aprilie 1996, la Universitatea din Cernăuți, a urmat întâlnirea conducerii institutelor român și ucrainean pentru pregătirea conferinței comune, din partea ucraineană participând prof. univ. dr. Oleg Panciuc, director și prof. univ. dr. Alexandrina Cernov, membru în colectivul de lucru pentru minorități, iar partea română fiind reprezentată de prof. dr. Dimitrie Vatamaniuc, director și Vasile I. Schipor, secretar științific); Mihai Iacobescu, *Bucovina în dezbateri științifice internaționale. Conferința internațională „Bucovina, 1775–1862. Aspecte politice, sociale, cultural-economice și demografice", Rădăuți, 31 mai–3 iunie 1996*, în „Codrul Cosminului", serie nouă, „Analele Universității «Ștefan cel Mare» Suceava", anul II, nr. 2 (12), 1996, p. 552–563 (cea dintâi cronică amplă, publicată în Bucovina și consacrată parteneriatului româno-germano-ucrainean în cercetarea sistematică a istoriei Bucovinei, care oferă utilizatorului interesat date și informații valoroase referitoare nu numai la lucrările conferinței, ci și la cadrul și atmosfera acestei reuniuni; harta Bucovinei întregi și inscripția „Istorie și valori" din sala de conferințe a Bibliotecii „Tudor Flondor" din Rădăuți, la care se referă aici profesorul Mihai Iacobescu, aveau să dispară, curând după 1996, fără nici o explicație). În afara provinciei, în același an, consemnează pe larg evenimentul Veniamin Ciobanu, *O manifestare științifică internațională dedicată Bucovinei*, în Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol", Iași, Tom XXXIII, 1996, p. 502–504, cunoscut cercetător al relațiilor culturale româno-polone, care consideră că lucrările conferinței de la Rădăuți „au fost încununate de succes"; D. Vatamaniuc, *Conferința internațională „Bucovina 1775–1862", Rădăuți, 31 mai–3 iunie, București, 5 iunie*, în „Analele Bucovinei", anul III, nr. 2 (6), 1996, p. 501–508; Ortfried Kotzian, *Ansprache des Leiter des Bukowina-Instituts Augsburg vor der Rumänischen Akademie in Bukarest, 5 junie 1996*, în „Kaindl-Archiv", nr. 28/20, octombrie–decembrie 1996, p. 223–225; D. Vatamaniuc, *Conferința internațională în problemele Bucovinei*, în „Analele Bucovinei", anul IV, nr. 1 (7), 1997, p. 9–12; Vasile I. Schipor, *Conferința științifică „Bucovina, 1775–1862. Aspecte politice, sociale, culturale, economice și demografice", Rădăuți–București, 31 mai–5 iunie 1996*, în „Analele Bucovinei", anul IV, nr. 1 (7), 1997, p. 257–259; Franz Heinz, *Geschichte als Modellfall. Zur internationalen Studientagung der Bukowina-Institute in Radautz–Rumänien*, în „Analele Bucovinei", anul IV, nr. 3 (9), 1997, p. 829–830; Veniamin Ciobanu, *O manifestare științifică internațională dedicată Bucovinei*, în „Analele Bucovinei", anul IV, nr. 3 (9), 1997, p. 830–832; Ion Drumeș, *Trei centre științifice de studiere a unei probleme istorice*, în „Analele Bucovinei", anul IV, nr. 3 (9), 1997, p. 836–837; Oleesa Ploscan, *U poșukah istoricinoi istini*, în „Analele Bucovinei", anul IV, nr. 3 (9), 1997, p. 833–835; Dieter Drotleff, *Multiethnische und multikulturelle Forschungstätig-keit*, în „Analele Bucovinei", anul IV, nr. 3 (9), 1997, p. 837–838; Vasile I. Schipor, *Conferința științifică internațională „Procese politice, sociale, culturale și economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă Unită?"*, în „Analele Bucovinei", anul VII, nr. 2 (14), 2000, p. 598–599; Ortfried Kotzian, *60 Jahre Umsiedlung der Deutschen aus der Bukowina. Aus dem Jahresbericht 2000 des Bukowina-Instituts Augsburg*, în „Kaindl-Archiv", nr. 44/35, octombrie–decembrie 2000, p. 185–190; Ilie Luceac, *Procese politice*,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

BIBLIOTECA DE CERCETARE

De la începutul activităţii sale, Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei acordă, totodată, o atenţie specială formării unei biblioteci proprii de cercetare. Prin transfer, schimb interbibliotecar, achiziţie şi donaţii fondul său general de carte şi periodice numără în prezent cca 20 000 unităţi de bibliotecă. În organizarea acestuia, treptat, s-au constituit: *Fondul documentar „Eudoxiu Hurmuzachi"* (reunind periodice germane, periodice româneşti, enciclopedii şi

sociale, culturale şi economice în Bucovina din 1861 până în 1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită? (Conferinţă ştiinţifică internaţională), în „Glasul Bucovinei", anul VII, nr. 3 (27), 2000, p. 3–7 (editorial ce reliefează rolul proiectelor comune în consolidarea regională a legăturilor dintre trecutul, prezentul şi viitorul comunităţilor şi face, în acelaşi timp, observaţii critice asupra proiectului, din perspectiva românilor din regiunea Cernăuţi, ignorând dificultăţile construirii acestuia şi trecând sub tăcere multe realităţi ce afectează şi „potenţialul combatant al generaţiei tinere de istorici" români din partea de nord a Bucovinei de azi); Informaţii, date şi observaţii referitoare la conferinţa comună din 20–22 septembrie 2000 oferă Viorel Patrichi, ziarist specializat în probleme de politică externă pentru spaţiul est-european, participant la reuniunea de la Rădăuţi, în materialul *Bucovina între Germania şi Ucraina*. Acesta se publică în „Curentul", Bucureşti, 23 noiembrie 2000, p. 9 şi în „Lumea-magazin", Bucureşti, nr. 11, noiembrie, 2000. În mediile de informare de la Cernăuţi, istoricul A. Masan de la Universitatea de Stat „I. Fedcovici", participant la reuniunea de la Rădăuţi, publică sub pseudonimul Olecsa Ploscan un material în periodicul „Molodoi Bucovinei", reprodus de noi în volumul cu materialele conferinţei, tipărit în 2002. Ion Creţu publică, de asemenea, o cronică a manifestării, *Conlucrări ştiinţifice. Toleranţa trebuie completată cu o voinţă de înţelegere*, scrisă din perspectiva ziaristului român invitat la reuniune, în „Zorile Bucovinei", Cernăuţi, nr. 77 (129141), 27 septembrie 2000, p. 1. Dintre ziarele sucevene care au mediatizat constant parteneriatul Schwaben – Czernowitz – Suczawa/Radautz (cum l-a denumit partea germană) trebuie amintit cotidianul „Crai nou", care, în mod deosebit prin Dumitru Teodorescu, a manifestat un alt tip de percepţie şi abordare, probând calităţi ale unui jurnalism civic modern, european. Cronici şi interviuri pe aceeaşi temă, extrem de sensibilă în primii ani de construcţie a parteneriatului, ca proiect internaţional complex, publică după anul 2000 şi un periodic nou în viaţa Bucovinei sudice, „7 zile bucovinene". Potrivit acestora, aprecierea activităţii Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române de la Rădăuţi nu se poate face, profitabil pentru cunoaşterea istorică, decât în contextul proceselor politice, sociale şi culturale din România, din Ucraina şi din Europa Centrală şi de Răsărit din perioada 1992–2004. Pentru interesul presei de limbă germană din România faţă de proiectul parteneriatului privind Bucovina, vezi Hannelore Baier, *Eine Enzyklopädie der Bukowina. Das 1992 gegründete „Bukownia"-Institut in Radautz*, în „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien", Bucureşti, 17 septembrie 2003, p. 3. Prezentând naşterea şi evoluţia parteneriatului tripartit, nu putem trece sub tăcere faptul că acesta a fost precedat de o întâlnire, la Rădăuţi, între conducerea Centrului de Studii „Bucovina" al Academiei Române şi cea a Centrului Bucovinean de Cercetări Ştiinţifice al Universităţii de Stat din Cernăuţi, reprezentată prin prof. univ. dr. Oleg Panciuc, însoţit de profesorii Grigore C. Bostan şi Alexandrina Cernov, membri în colectivul de lucru destinat minorităţilor. La reuniunea de cunoaştere, din partea română au participat acad. Vladimir Trebici, acad. Radu Grigorovici, prof. dr. Dimitrie Vatamaniuc, cercet. şt. dr. Ion Florea de la Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide" din Iaşi, precum şi cercetătorii rădăuţeni angajaţi. Întâlnirea „protocolară şi exploratorie" din 16 mai 1993 de la Rădăuţi a avut drept urmare întocmirea a două tematici de colaborare, gândite pentru un program comun în anii 1993–1994, care ar fi urmat să se finalizeze printr-o reuniune ştiinţifică româno-ucraineană, având drept scop dezbaterea asupra rezultatelor cercetării şi ulterior publicarea acestora. Acest proiect nu s-a finalizat niciodată şi nimeni nu s-a mai referit în vreun fel la eveniment.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

dicționare, carte veche și rară, carte de interes științific, carte cu dedicație provenind de la fosta *Bibliotecă a profesorilor/Lehrerbibliothek* a Liceului „Eudoxiu Hurmuzachi"), *Fondul documentar „Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina", Fondul documentar „Dragoș Luchian", Fondul documentar „Doctor Valerian Găină", Fondul documentar „Profesor Eugen Pohonțu – Doctor Gheorghe Radu"*. Până la biblioteca virtuală (globală, universală, fără ziduri, electronică) din societatea informațională a viitorului această valoroasă bibliotecă academică de cercetare străbate drumul anevoios al modernizării, beneficiind de sprijinul generos și îngrijirile a tot mai puțini oameni dăruiți unui proiect temerar: refacerea patrimoniului cultural al Bucovinei[11]. Un subcapitol aparte este consacrat, în economia lucrării noastre, bibliotecii de cercetare a Centrului de Studii „Bucovina".

CERCETAREA SISTEMATICĂ A PROBLEMATICII BUCOVINEI ISTORICE. BILANȚUL UNUI DECENIU DE ACTIVITATE

Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române s-a constituit la Rădăuți într-o perioadă dificilă a istoriei contemporane, dar în care românii bucovineni erau încă animați de entuziasm creator și idealuri nobile. În jurul mentorilor săi, călăuzit de pasiunea pentru valorile României Profunde, activitatea acestuia a fost orientată constant spre cercetarea sistematică a problematicii Bucovinei istorice. La sfârșitul unui secol violent, frământat de experimente politice nefericite, în pofida multor adversități, prin întreaga sa activitate s-a străduit să readucă în prim-planul vieții unei provincii sfâșiate glasul rațiunii, racordat la preocupările întregului continent european ca „șantier politic și mental" menit a oferi statelor șansa integrării într-o lume guvernată de democrație, înțelegere interetnică, siguranță și prosperitate. Pe drumul anevoios al cercetării trecutului din perspectiva viitorului, Centrul de la Rădăuți s-a impus, chiar de la începutul activității sale, printr-o deschidere curajoasă spre o nouă cultură a

[11] Informații și date de interes pentru istoricul și organizarea acestei biblioteci pot fi găsite în: Vasile I. Schipor, *Biblioteci în tranziție*, în „Biblioteca", revistă de bibliologie și știința informării, București, anul LI, serie nouă, anul X, nr. 3, martie, 1999, p. 87–89 și nr. 4, aprilie 1999, p. 117–119; Vasile I. Schipor, *Biblioteci în tranziție*, studiu ilustrat cu bogate reproduceri după pagina de gardă a unor valoroase cărți din fondul german al bibliotecii, unele fiind unicate și raritați, „Anuarul Colegiului Național «Eudoxiu Hurmuzachi» pe anii 1997–1998", Rădăuți, 1999, p. 3–22; vezi și Vasile I. Schipor, *Destinul unei biblioteci din Bucovina*, în „Analele Bucovinei", anul VI, nr. 1 (11), 1999, p. 39–46; Cf. Vasile I. Schipor, *Biblioteca noastră*, în „7 zile bucovinene", Rădăuți, anul III, nr. 67, 24–31 ianuarie 2002, p. 7 și nr. 68, 31 ianuarie–6 februarie 2002, p. 7. Informații și date interesante despre epurarea bibliotecii și arderea cărților sale, în 1948, vezi Nicolai Pomohaci, *Din viața unui universitar*, vol. 2, București, Editura Ceres, 2002. În proza memorialistică *Hazard*, p. 13–15, autorul evocă salvarea unui tratat de vinificație, tipărit de dr. Josef Bersch în 1889, la Viena, lucrare impozantă cu 780 de pagini și ilustrații, o raritate astăzi în literatura europeană de specialitate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

comunicării şi un parteneriat competitiv, prezentarea cu obiectivitate a faptului istoric şi refuzul manipulării istoriei, respingerea intoleranţei şi a extremismului. Fiecare dintre demersurile sale a aspirat, astfel, să devină – potrivit opiniei unor personalităţi ale vieţii culturale şi ştiinţifice contemporane: acad. Gheorghe Platon, acad. Vladimir Trebici, acad. Radu Grigorovici, acad. Ştefan Ştefănescu, dr. Ortfried Kotzian, Î. P. S. Pimen – o oază în care dezbaterea intelectuală asupra românismului şi a europenismului, deopotrivă, se desfăşoară din perspectiva trecutului, a prezentului şi a viitorului, dobândind valoare intelectuală, ştiinţifică, politică şi morală şi alimentându-ne convingerea că noi, europenii, avem o cultură comună izvorâtă din credinţa noastră creştină, la care trebuie să adăugăm credinţa, munca şi contribuţia noastră[12].

Totodată, trebuie să menţionăm recunoaşterea publică a contribuţiei Centrului de la Rădăuţi de către oficialităţi ale administraţiei regionale: „Un rol important în întemeierea şi dezvoltarea relaţiilor noastre l-a avut Institutul Bukowina din Augsburg (Germania) [...]. [În contextul realizării parteneriatului din mai 1997 cu regiunile Schwaben şi Cernăuţi] se înscrie şi activitatea Centrului de Studii „Bucovina" din Rădăuţi al Academiei Române, cu aportul de marcă al cercetătorilor şi

[12] Cf. Vasile I. Schipor, *Oază de europenism*, în „Crai nou", Suceava, anul XI, nr. 2769, 2 noiembrie 2000, p. 1 şi 4, nr. 2770, 3 noiembrie 2000, p. 1 şi 5. Concluzia din finalul materialului rămâne, din păcate, actuală: „Conferinţa ştiinţifică de la Rădăuţi a trecut. Ecourile ei se sting treptat. Doar felicitările primite pe linie profesională de organizatori vor putea, oare, să întreţină «oaza de europenism» de binefacerile căreia ne-am bucurat câteva zile?" Complementar, pentru importanţa cercetării ştiinţifice a problematicii Bucovinei, vezi: acad. Radu Grigorovici, *Bucovina, fereastră către Vest a Moldovei*, în „Analele Bucovinei", anul I, nr. 1, 1994, p. 7–13; M. Olaru, Şt. Purici, *„Bucovinism" şi „Homo bucovinensis"*, în „Analele Bucovinei", anul III, nr. 1 (5), 1996, p. 5–11; 1996; acad. Radu Grigorovici, *Modelul Bucovinei*, în „Analele Bucovinei", anul III, nr. 2 (6), 1996, p. 281–298 (tot aici, în acelaşi număr, traducerea în limba germană a studiului, *Das Modell Bukowina*, p. 261–280); acad. Ştefan Ştefănescu, *Istoria şi toleranţa*, în „Glasul Bucovinei", anul III, nr. 3 (11), 1996, p. 3–4; Ioan Cocuz, *Bucovina – quo vadis?*, în „Pământ străbun", Suceava, Asociaţia Culturală „Pro Basarabia şi Bucovina", anul I, nr. 3–4, noiembrie–decembrie, 1996, p. 3–12; Dumitru Teodorescu, *„Bucovina" – mituri vechi, mituri noi*, în „Analele Bucovinei", anul V, nr. 2 (10), 1998, p. 454–455; Marian Olaru, Ştefan Purici, *Bucovina – mirajul identitar supranaţional*, în „Analele Bucovinei", anul VI, nr. 2 (12), 1999, p. 259–262; Adrian Dinu Rachieru – Vasile Târâţeanu, *Bucovina e iluzia mea*, interviu într-un ciclu întreţinut timp de mai mulţi ani *Dialoguri cu bucovinenii*, în „Glasul Bucovinei", Cernăuţi–Bucureşti, anul VI, nr. 4 (24), 1999, p. 3–19; *Bucovina – şansa modelului cultural de integrare europeană*, în „Bucovina literară", Suceava, serie nouă, anul XI, nr. 4 (122), aprilie, 2001, p. 1. Editorialul din revista Societăţii Scriitorilor Bucovineni evidenţiază: scopul declarat al Centrului de la Rădăuţi „de a contribui efectiv la cunoaşterea Bucovinei şi a României în lume", „orarul de conferinţe internaţionale", relaţiile interpersonale „de mare fidelitate şi acurateţe" cultivate de directorii celor trei institute partenere, dezvoltarea unui „model de negociere a colaborărilor prin prisma valorificării unei personalităţi publice active şi dăruite". În opinia editorialistului [Ion Beldeanu], Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române de la Rădăuţi reprezintă „un model instituţional" care învederează faptul că „nu provincialismul este barieră în calea marilor proiecte culturale de integrare europeană"; Florin Pintescu, *Bucovina, zonă de convergenţă etnică şi spirituală*, în „Glasul Bucovinei", anul VIII, nr. 1–2 (29–30), 2001, p. 30–35; acad. Radu Grigorovici, *Die Zukunft einer Illusion*, în „Kaindl-Archiv", Augsburg, nr. 49–50/40–41, ianuarie–iunie 2002, p. 3–10.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

dăruirea organizatorilor, care, împreună cu colegii lor de la Cernăuți și din Augsburg, conferă parteneriatului o altă dimensiune, cea științifică, a acestui adevărat «triunghi european», cu proiecte comune, prin care tradiția, principalele probleme ale trecutului sunt chemate să ofere soluții prezentului, dar mai ales viitorului pentru a se crea o rețea de relații eficiente pentru binele statelor noastre și al Europei"[13].

PROBLEME ȘI SOLUȚII

Intrând într-un nou deceniu de activitate, Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei se confruntă cu probleme diverse și este preocupat să găsească soluții pentru rezolvarea acestora. Pentru reducerea întârzierilor de apariție a „Analelor Bucovinei" și aducerea acestora la zi, Centrul de Studii „Bucovina" promovează contractul de asociere. În acest cadru, studiem posibilitatea unui sprijin, de asemenea prin contract de asociere, din partea Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților pentru tipărirea unor lucrări importante, de interes comun. Tot aici menționăm orientarea spre teme comune de cercetare, cu parteneri din Germania și Austria, cu susținere financiară din partea unor instituții și organisme europene interesate. În plan intern, s-au identificat câteva proiecte cu parteneri de la Suceava (Universitatea „Ștefan cel Mare", Complexul Muzeal „Bucovina"), prin care să se finalizeze teme comune de cercetare și să se valorifice documente din arhivele românești.

Dintre celelalte probleme cu care se confruntă Centrul de Studii „Bucovina" mai menționăm: – alocarea unui buget aparte, avându-se în vedere poziția Centrului în teritoriu în raport cu marile biblioteci și arhive din România, costurile tot mai mari ale documentării și complexitatea problemelor din cercetarea internă și pe plan internațional; – obținerea unui post de documentarist pentru organizarea științifică a volumului mare de date acumulat timp de 10 ani, pentru realizarea „Analelor Bucovinei" cu costuri mai mici și prin despovărarea cercetătorilor, precum și pentru pregătirea fondului documentar ca bibliotecă electronică; – sprijinirea cercetătorilor de la Rădăuți pentru obținerea unor stagii de documentare

[13] Ottfried Kotzian, *Von der Aktion zur Deklaration – vom Projekt Eurodreieck zur Partnerschaft Schwaben – Bukowina*, în „Kaindl-Archiv", Augsburg, nr. 35/26, iulie–septembrie, 1998, p. 98–102; Gavril Mârza, *Modell einer europäischen Regional-partnerschaft*, în „Kaindl-Archiv", nr. 36/27, octombrie–decembrie 1998, p. 184–185; Gavril Mârza, *Revedere în Bucovina. Întâlnirea etnicilor germani bucovineni și a urmașilor acestora cu locuitori ai județului Suceava, 11–16 iunie 2001*, Suceava, 2001, p. 5–6. Un „bilanț echidistant" al colaborării internaționale de un deceniu în cercetarea problemelor Bucovinei realizează jurnalistul bucovinean Dumitru Teodorescu, *Demnă de tradiția europeană a Bucovinei*, în „Analele Bucovinei", anul IX, nr. 2 (18), 2002, p. 557–564, care surprinde dimensiunile politice, sociale, economice și cultural-științifice ale parteneriatului, adoptat în mod oficial în 2 mai 1997 la Augsburg, precum și rezultatele acestuia. Documentele acestui parteneriat „unic în Europa", derivat dintr-o „obligație istorică" a Landului Bavaria și considerat „un semnal pentru viitor", se publică în „Kaindl-Archiv", Augsburg, nr. 30/22, aprilie–iunie, 1997, număr special, care îi consacră 96 de pagini în limbile germană, română și ucraineană.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

la Bucureşti, Iaşi, Cluj-Napoca, Braşov, Cernăuţi, Viena, München şi Augsburg; – lărgirea ariei de colaborare a Centrului prin atragerea de noi parteneri interesaţi de cercetarea problemelor Bucovinei: institutele Academiei Române din cadrul Filialei Iaşi, Universităţile din Iaşi, Bucureşti, Cluj-Napoca, Suceava şi Cernăuţi, precum şi alte institute din Austria, Israel, SUA şi Germania; – eficientizarea activităţii proprii prin generalizarea experienţei academice avansate (cercetarea ştiinţifică în echipă pluridisciplinară, apropierea de exigenţele managementului de proiect, stimularea creativităţii, a iniţiativei şi a responsabilităţii individuale integrate, implicarea individuală în identificarea şi atragerea fondurilor financiare extrabugetare necesare, printr-un alt tip de mentalitate şi cultură a muncii (cultura proiectului); – îmbunătăţirea capacităţilor şi instrumentelor de autoevaluare şi evaluare, creşterea rolului colectivului de lucrări şi al consiliului ştiinţific în activitatea Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei. În *Anexa 5*, reproducem *Raportul privind starea Centrului*, din 2 februarie 2005, document ilustrativ pentru orientarea constantă a instituţiei de la Rădăuţi spre o cultură a dezvoltării durabile.

Afirmându-se „subt vremi" cu o „tenacitate elegantă"[14] şi păstrându-şi, mai presus de toate, autonomia cercetării academice, Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei a trecut într-un alt deceniu de activitate cu un bun potenţial de muncă şi cu încredere. În *Anexa 6*, publicăm, ca bilanţ de parcurs, *Darea de seamă asupra activităţii de cercetare ştiinţifică a Centrului de Studii „Bucovina" al Academiei Române–Filiala Iaşi, din anul 2006.*

Pentru toţi locuitorii Bucovinei de astăzi, şi nu doar pentru cercetători, cuvintele acad. Radu Grigorovici rostite cu doi ani în urmă, la începutul noului mileniu, ar trebui să fie mereu actuale: „Ce ne va aduce viitorul nouă, bucovinenilor, o mână de oameni de pe o fărâmă neînsemnată din univers, botezată [cândva] Bucovina? Oare această denumire este mai mult decât un cuvânt magic, lipsit de corespondenţă cu realitatea, dar care-şi păstrează forţa sugestivă până în prezent? Merită ea să ne străduim să-i apărăm identitatea şi să încercăm să o transformăm într-un mic rai, pe cât este omeneşte posibil? Şi cine ne va lumina calea spre acest ţel? [...] Pentru numeroşi români şi, probabil, pentru o parte din ucraineni, au apărut acum două noi cuvinte magice: Uniunea Europeană (UE). Ea va fi aceea care ne va elibera ca prin farmec de toate dificultăţile şi de toate grijile. [...] Din soarta Bucovinei atât UE, cât şi locuitorii actuali ai regiunii ar putea învăţa câte ceva, şi anume ce trebuie evitat şi pe ce se poate clădi în prezent. Construirea şi extinderea UE poate reuşi numai cu condiţia existenţei unei voinţe de înţelegere reciprocă. Graniţele statale pot atât uni, cât şi separa, în funcţie de împrejurări şi de mentalităţi. Ele sunt şi vor fi fixate întotdeauna de oamenii de stat ai marilor puteri şi cum va decurge istoria în viitor nu se poate prevedea cu siguranţă. De aceea atât UE, cât şi noi înşine ar trebui să dăm dovadă, până la integrarea noastră, de destulă

[14] Adrian Cioroianu, *Puţină Moldovă*, în „Dilema", Bucureşti, anul X, nr. 503, 1–7 noiembrie, 2002, p. 6.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

înțelepciune pentru a alege, în ciuda oricăror granițe, drept model al mentalității și comportării noastre pe acela al unor grupări etnice învecinate diferite, care trăiesc de veacuri în bună înțelegere reciprocă [Banatul]. [...] Dacă și noi, bucovinenii, vrem să fim europeni veritabili, trebuie să comutăm nu numai oficial și superficial predispoziția, în fond pașnică a populației autohtone și chiar a celei imigrate, de la xenofobie și ură reciprocă la înțelegere și conlucrare, fără a renunța totuși la sentimentul național. Nu ajunge să interzicem și chiar să pedepsim acte reprobabile ca arderea steagului național al unui stat vecin și simbol al unei grupări etnice conlocuitoare sau profanarea unor morminte prevăzute cu inscripții în limba acesteia. Oamenii trebuie educați să se înfrățească la vederea unor astfel de procedee. De fapt aceasta nu înseamnă decât să ne autoeducăm în sensul moralei creștine. [...] Doresc de aceea generației viitoare de bucovineni să reușească să-și creeze ei înșiși o existență pașnică, îndestulată și în bună înțelegere, așa cum se povestește că ar fi fost cândva în toată Bucovina, fără să aștepte se fie [izbăviți de cine știe cine] și ca bisericile noastre dreptcredincioase să se hotărască să propovăduiască împreună tuturor păstoriților lor învățătura iubirii între oameni a lui Iisus"[15].

Istoria Bucovinei, ca de altfel toată istoria românilor, este „mai mult o istorie a nedreptății, a nevoii și suferinței". Cercetarea trecutului cu respectul cuvenit pentru adevăr, metodă, oameni și valori (prin promovarea neobosită și apărarea acestora) poate, de aceea, oferi oamenilor „știința înțelegerii" prezentului și a construirii unui viitor demn într-o lume nouă, care cultivă unitatea în diversitatea tuturor națiunilor sale.

ANEXA 1

COMUNICATUL COMUN

al participanților la Sesiunea științifică internațională, organizată de Bukowina-Institut din Augsburg, Cernăuți, 30 septembrie 1993–4 octombrie 1993

Noi, participanții la prima conferință internațională la Cernăuți, consacrată problemelor privind transformările de conștiință (procese istorice, politice, sociale și culturale) în Bucovina, ne-am adunat pentru a confirma înțelegerea deplină a responsabilității pe care o purtăm în fața popoarelor noastre, ca și în fața lumii întregi, pentru a demonstra necesitatea unei analize profunde a trecutului nostru comun, cu scopul de a contura într-un mod civilizat viitorul nostru comun în Casa Europeană.

Noi reprezentăm diferite state suverane, suntem diferiți prin conștiința noastră și cultură, însă, grupați fiind în baza *Convenției de la Helsinki*, nu vom întrerupe relațiile, în pofida frontierelor hotărâte de însăși soarta istoriei.

Frumusețea Bucovinei este frumusețea naturii și a oamenilor ei, a măreției și înțelepciunii lor spirituale, în varietatea culturilor etnice. Acest ținut devenise un adevărat pământ al făgăduinței pentru reprezentanții diferitelor popoare, unde, ca într-un adevărat laborator experimental european, s-a format imaginea bucovineanului, bine cunoscută în lumea civilizată. Și, cu toate că astăzi această imagine este esențial deformată, departe de a fi romantică, ea ne obligă pe noi să regăsim adevăratele orientări istorice.

[15] Cf. acad. Radu Grigorovici, *Bucovina în mileniul al treilea*, în „Septentrion", Rădăuți, anul XI, nr. 16–17, 2001, p. 1–2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Primul rector al Universităţii din Cernăuţi, pe jumătate român, pe jumătate ucrainean, profesorul de limba germană Constantin Tomasciuc a spus: „Vai de acea naţiune care se teme de influenţa altei naţiuni, căci ea singură îşi pronunţă atunci sentinţa capitală". Suntem lipsiţi de o astfel de frică, mai mult chiar, noi suntem convinşi de necesitatea ajutorului şi a influenţei reciproce între popoarele noastre şi cultura lor, care vor contribui la procesul de formare a omului mileniului viitor.

Astăzi concepţiile noastre reînvie frumoasele tradiţii ale Bucovinei, care şi-au găsit expresia în hotărârea, devenită semnificativă pentru Europa, din 1910, despre înţelegerea reprezentanţilor diferitelor popoare care conviețuiesc în acest minunat ţinut. Să fim urmaşi demni ai strămoşilor noştri, să facem în faţa lumii zbuciumate paşii noştri unul către celălalt, să demonstrăm dorinţa noastră de a trăi în pace, colaborare şi înţelegere reciprocă.

Aşa să ne binecuvânteze Dumnezeu în toate căutările noastre comune ale adevărului care ne uneşte, în toate începuturile ce vor transforma ţările noastre în ţări democratice şi vor face popoarele noastre fericite, cetăţenii noştri mai apropiaţi!

Dr. Ortfried Kotzian, director executiv al Institutului „Bukowina" Augsburg (Germania)

Dr. Dimitrie Vatamaniuc, director al Centrului de Studii „Bucovina" al Academiei Române, Rădăuţi (România)

Prof. univ. dr. Oleg Panciuk, director al Centrului de Cercetări Bucovinene de pe lângă Universitatea de Stat „I. Fedkovici" Cernăuţi (Ucraina)

ANEXA 2

SESIUNILE ANUALE DE REFERATE ŞI COMUNICĂRI ALE CENTRULUI DE STUDII „BUCOVINA"

I. „Bucovina. Concept geopolitic, istoric şi semnificaţii", Rădăuţi, 9–10 octombrie 1993
Comunicări în plen:

Acad. Radu Grigorovici, *Studiu critic al recensământului austriac cu privire la populaţia Bucovinei* (I); acad. Vladimir Trebici, *Istoriografia română şi istoriografia străină despre Bucovina*; acad. Gheorghe Platon, *Dimitre Onciul, unul dintre istoriografii Bucovinei*; Marin Aiftincăi, *Universalism şi naţionalism*; Radu Economu, *Date inedite din Arhivele Statului despre lancu Flondor*; D. Vatamaniuc, *Iraclie Porumbescu, prozatorul Bucovinei din secolul al XIX-lea*; Alexandrina Cernov, *Problema minorităţilor în Bucovina*; Ştefan Bucevschi, *Răzeşi–răzeşie în nordul Bucovinei*; Ion Popescu-Sireteanu, *Toponimie bucovineană*; Rodica Puia, *Chinuri pe treptele interioare. 50 de ani de suferinţă în Bucovina*; Luca Bejenaru, *Ipostaze ale iluminismului românesc: Aron Pumnul*; Vasile Precup, *Bucovina în publicistica lui Mihai Teliman*; Nicoleta Florea, *Aspecte ale literaturii germane în Bucovina*; Marian Olaru, *Contribuţia „Foii Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina" la emanciparea naţională*; Vasile I. Schipor, *Bucovina. Aspecte istoriografice în lumina izvoarelor folclorice*; Petru Bejinariu, *Constantin N. Hurmuzachi, entomolog şi publicist militant pentru drepturile românilor*; Maria Platon, *Vasile Alecsandri şi Bucovina*; Pavel Ţugui, *Filologia bucovineană despre ortografia română (1864–1869)*; Grigore Bostan, *O expresie a viziunii poetice româneşti. Sistemul de arhetipuri al liricii populare din nordul Bucovinei şi Basarabia*; George Muntean, *Probleme actuale privind Bucovina.*

II. „Aspecte ale culturii române din Bucovina, 1775–1918", Rădăuţi, 15–16 octombrie 1994
Comunicări pe secţiuni:

Istorie:

Acad. Radu Grigorovici, *Recensămintele populaţiei din Bucovina de la sfârşitul secolului al XIX-lea*; acad. Vladimir Trebici, *Personalitatea bizantinologului Vasile Grecul*; acad. Gheorghe Platon, *Anul revoluţionar 1848 în Bucovina*; Grigore Bostan, *Pentru o istorie autentică a culturii române din nordul Bucovinei*; Radu Economu, *Actualitatea memoriului lui Vasile Balş*; Mihai-Ştefan Ceauşu,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Documente privind Bucovina în Arhivele Statului din Iaşi; Luca Bejenaru, *Istoricul învăţământului rădăuţean*; Gavril Crăciun, *Contribuţia lui Vasile Gherasim la dezvoltarea filosofiei româneşti: etnicul în filosofie*; Mihai Pânzaru, *Emigraţia bucovineană în America la sfârşitul sec. al XIX-lea*; Marian Olaru, *Mişcarea naţională a românilor din Bucovina, 1892–1899.*

Istorie literară, etnografie şi folclor:

Maria Platon, *Contribuţii la studiul vieţii literare din Bucovina*; D. Vatamaniuc, *Eugen Păunel şi activitatea sa*; George Muntean, *Folcloristica bucovineană*; Mircea A. Diaconu, *Poeţi bucovineni în revista „Iconar"*; Aurel Buzincu, *„Junimea literară"– revistă bucovineană*; Liviu Papuc, *Leca Morariu. Însemnări de călătorie*; Elena Cristuş, *O variantă a „Mioriţei" în presa veacului trecut*; Dragoş Cuseac, *Mori acţionate de apă în Bucovina secolului al XIX-lea*; Georgeta Istrătoaie, *Informaţii privind mişcarea culturală românească în periodicul „Czernowitzer Zeitung"*; Vasile I. Schipor, *Viaţa culturală din Bucovina reflectată în periodicul cernăuţean „Patria" (1909–1910)*; Dan Jumară, *Societăţi culturale din Bucovina*; Liviu Papuc, *Preocupări de folclor la Leca Morariu*; I. Hangiu, *Contribuţii la cunoaşterea ziaristicii româneşti, 1790–1990 (Dicţionarul presei literare româneşti)*; Vichentie Nicolaiciuc, *Contribuţia lui Paisie Velicicovski la dezvoltarea literaturii religioase.*

Ştiinţele naturii:

Acad. Liviu Ionesi, *Orest Mirăuţă (1931–1967) – geolog bucovinean de prestigiu*; I. Iordache, C. Bândiu, *Aspecte ale silviculturii din Bucovina*; D. Munteanu, Taras Seghedin, *Problematica rezervaţiilor naturale din Bucovina*; Radu Cenuşă, *Cultura molidului în Bucovina*; Petru Ciobanu, *Unele consideraţii cu privire la amenajarea pădurilor în Bucovina în perioada austriacă*; Petru Bejenaru, *Biologi formaţi la şcoala profesorului Eugen Botezat din Cernăuţi*; Titus Lucescu, *Observaţii privind culoarea penajului la unele specii de corvidae din Bucovina*; Ovidiu Bâtă, *Nisipurile hutelor bucovinene*; Sorin Trelea, *Corvidaele din Depresiunea Rădăuţi.*

III. „Viaţa culturală din Bucovina, 1918–1940", Rădăuţi, 7 octombrie 1995

Comunicări în plen:

Acad. Radu Grigorovici, *Studiu critic al recensământului austriac din 1880 cu privire la populaţia Bucovinei. Bucovina, teritoriu de trecere a evreilor galiţieni spre România între 1880 şi 1900*; acad. Vladimir Trebici, *Constantin Brătescu, profesor la Universitatea din Cernăuţi*; D. Vatamaniuc, *Lucian Blaga şi Bucovina*; Marian Olaru, *Activitatea politică a lui Aurel Onciul. 1904–1914*; Ştefan Purici, *Mişcări sociale în Bucovina interbelică*; Rodica Iaţencu, *Catedra de istorie de la Universitatea din Cernăuţi. Studiu istoric*; Vasile Precop, *Viaţa studenţească între cele două războaie mondiale la Cernăuţi*; Elena Cristuş, *Modele folclorice în poezia grupării „Iconar"*; Dragoş Cusiac, *Centre de ceramică din Bucovina în prima jumătate a sec. al XX-lea*; Petru Bejenaru, *George Tofan, personalitate exemplară a epocii sale*; Vasile I. Schipor, *Literatura în calendarele româneşti din Cernăuţi, 1918–1940*; Sorin Trelea, *Dinamica ornitofaunei din Depresiunea Rădăuţi*; Ovidiu Bâtă, *Zăcămintele de cărbune din Bucovina.*

IV. „Valori ale civilizaţiei româneşti în perioada interbelică", Rădăuţi, 12–13 octombrie 1996

Comunicări în plen:

Acad. Radu Grigorovici, *Trei lumi paralele*; acad. Vladimir Trebici, *Ion Negură (1909–1985)*; D. Vatamaniuc, *Dionisie Olinescu, arheolog şi cronicar al vieţii ştiinţifice, culturale şi artistice din Bucovina*; Elena Cristuş, Vasile I. Schipor, *Vechi motive în cultura românească*; Dragoş Cusiac, *Motive de pe ornamentica ceramicii româneşti*; Vichentie Nicolaiciuc, *Iulian Vesper şi românul realist bucovinean*; Rodica Iaţencu, *Contribuţii la istoria presei culturale din Bucovina (1918–1940)*; Sorin Trelea, *Cercetarea biologică în Bucovina interbelică*; Ovidiu Bâtă, *Exploatări miniere în Bucovina între cele două războaie mondiale*; Petru Bejinariu, *Aspecte ale mişcării ştiinţifice din Bucovina în perioada interbelică.*

V. „Istorie şi valori" (I), Rădăuţi, 10–11 octombrie 1997

Comunicări în plen:

Acad. Radu Grigorovici, *Dimitre Onciul şi determinismul istoric*; acad. Vladimir Trebici, *Traian Brăileanu (1882–1947)*; D. Vatamaniuc, *Aron Pumnul şi biblioteca ginnaziştilor din Cernăuţi*; Rodica Iaţencu, *Presa culturală din Bucovina istorică în perioada interbelică*; Ştefan Purici, *Mişcarea naţională românească în Bucovina istorică, 1775–1861*; Marian Olaru, *Aspecte ale vieţii*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

politice în Bucovina la sfârşitul sec. al XIX-lea; Liviu Papuc, *Periodice mai puţin cercetate din Bucovina*; Luca Bejenaru, *Un animator al revistei „Muguri" de altădată: Ion Negură*; Vasile I. Schipor, *Destinul unor biblioteci din Bucovina*; Dragoş Cusiac, *Centre de olărie în Bucovina*; Elena Cristuş, *Eros şi Thanatos în poezia bucovineană de inspiraţie folclorică din perioada interbelică*; Ovidiu Bâtă, *Rezervaţii geologice din Bucovina: „Doisprezece Apostoli"*; Sorin Trelea, *Originea geografică a speciilor de păsări din Depresiunea Rădăuţi*; Titus Lucescu, *Contribuţii la studierea unor specii floristice în zonele Rădăuţi-Siret*; Petru Bejinariu, *Educaţia ecologică, deziderat al civilizaţiei contemporane*.

Aplicaţie practică interdisciplinară în zona Siret, 11 octombrie 1997.

1) Prezentare de carte, Primăria oraşului Siret : Nicolai Grămadă, *Toponimie minoră din Bucovina*, vol. I–II, 1996 ; Ion Popescu-Sireteanu, *Memoria limbii române*, vol. I, 1997; Ion Popescu-Sireteanu, *Între două veşnicii*, 1996; Liviu Papuc, *Frânturi de cultură bucovineană*, 1997;

2) Itinerarii ale spiritualităţii româneşti: Biserica „Sfânta Treime" Siret, Biserica „Sfântul Nicolae" Bălineşti, Biserica „Sfântul Onofrei" Mănăstioara;

3) Observaţii şi determinări ale florei şi faunei din perimetrul Lacului de acumulare Rogojeşti;

4) Vizitarea Muzeului de Istorie Siret.

VI. „Istorie şi valori" (II), Rădăuţi, 11 octombrie 1998

Comunicări în plen:

Acad. Radu Grigorovici, *„Descrierea districtului bucovinean" (1775) de Generalul Gabriel Splény von Mihaldy*; acad. Vladimir Trebici, *Relaţiile dintre societăţile studenţeşti române şi germane de la Universitatea din Cernăuţi, ca model de înţelegere interetnică (1875–1938)*; D. Vatamaniuc, *Victor Morariu, om de cultură*; Aurelian Ciornei, *Jocuri tradiţionale din Bucovina: „Arcanul"*; Nicolae Fulga, *Un străvechi joc românesc: „Căluşarii"*; Vasile I. Schipor, *Mihai Eminescu. Ziaristul şi lumea în care a trăit*; Marian Olaru, *Lupta pentru Tricolor, luptă pentru identitatea naţională la românii din Bucovina*; Rodica Iaţencu, *Evoluţia Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română din Bucovina (1862–1918)*; Dragoş Cusiac, *Instalaţii tehnice acţionate de apă în Bucovina*; Ovidiu Bâtă, *Geologia bazinului superior al pârâului Putna Mare (perimetrul Mestecăniş-Giumalău)*; Elena Cristuş, *Statutul folclorului în revistele literare din Bucovina (1900–1945)*; Sorin Trelea, *Dinamica ornitofaunei din Depresiunea Rădăuţi*; Petru Bejenariu, *Rezervaţii naturale din Bucovina*.

VII. „Generaţia Revoluţiei Române de la 1848 şi spiritul revoluţionar din Bucovina", Rădăuţi, 8 octombrie 1999

Comunicări în plenul sesiunii:

Acad. Radu Grigorovici, *Ion Budai-Deleanu despre Bucovina*; Leonard Olaru, *Urme de viaţă în formaţiunile geologice vechi din Carpaţii Orientali*; Pavel Ţugui, *Restaurarea monumentelor istorice din Bucovina după al Doilea Război Mondial*; Emil Satco, *Mişcarea muzicală în Bucovina*; D. Vatamaniuc, *Iraclie Porumbescu şi evenimentele anului 1848 în Bucovina*; Ion Filipciuc, *Eminescu s-a născut într-o marţi*; Taras Seghedin, *Probleme actuale ale ocrotirii naturii în Bucovina*.

Comunicări pe secţiuni:

Istorie:

Marian Olaru, *Mişcarea naţională a românilor bucovineni la sfârşitul sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea. Programe politice*; Ştefan Purici, *„Moştenirea" austriacă şi destinele Bucovinei româneşti*; Rodica Iaţencu, *Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina în perioada interbelică. Direcţii de activitate*; Vasile Bâtă, *Oreste Popescu, personalitate de marcă a lumii ştiinţifice din America Latină*.

Istorie literară, etnografie şi folclor:

Dan Jumară, Liviu Papuc, *Revoluţia română de la 1848 reflectată în gazeta „Bucovina", Cernăuţi, 1848–1850*; Vasile I. Schipor, *Spiritul generaţiei de la 1848 în literatura şi cultura Bucovinei istorice*; Luca Bejenaru, *Personalităţi ale Revoluţiei române de la 1848. Aron Pumnul*; Elena Cristuş, *Sentimentul dorului în lirica românească din Bucovina*; Nicole Cârlan, *Teatrul religios al lui Ion Luca*.

Ştiinţele naturii:

Ovidiu Bâtă, *Rezervaţii geologice din sinclinalul Rarăului*; Titus Lucescu, *Corelaţii cenologice între arborete, păsări şi insecte dăunătoare în pădurile Bucovinei*; Sorin Trelea, *Contribuţii la cunoaşterea populaţiilor de Crex-crex din Depresiunea Rădăuţi*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

VIII. Eminescu şi Bucovina, Rădăuţi, 10 noiembrie 2000

Comunicări în plenul sesiunii:

D. Vatamaniuc, *Ascendenţe transilvănene ale lui Eminescu*; Pavel Ţugui, *Predispoziţii artistice în familia lui Eminescu*; Petru Bejinariu, *Consideraţii asupra statului în publicistica lui Mihai Eminescu*; Emil Satco, *Creaţia eminesciană în operele compozitorilor bucovineni*; Nicolae Cârlan, *Un labirint bibliofil: colecţia de carte românească veche de la Mănăstirea Dragomirna*; Alma Blănaru, *Eminescu – Sephirot*; Cezar Dan Mazilu, *Arhitectul Eminescu*; Dumitru Valenciuc, *Samuil Botezat (1829–1859). Câteva precizări.*

Comunicări pe secţiuni:

Istorie:

Ştefan Purici, *Eminescu despre Imperiul Ţarist*; Rodica Iaţencu, *Istoria naţională în viziune eminesciană*; Marian Olaru, *Identitate şi alteritate în publicistica eminesciană despre Bucovina*;

Istorie literară, etnografie şi folclor:

Vasile I. Schipor, *„Un filoroman antebelic": profesorul Peter Tomaschek (1882–1940)*; Elena Cristuş, *Consideraţii despre folclor în publicistica eminesciană*; Ştefăniţa Ungureanu, *Mihai Eminescu. Printre cele dintâi traduceri în limba germană : Carmen Sylva şi Emanuil Grigorovitza*; Luca Bejenariu, *Preocupări lingvistice în activitatea lui Aron Pumnul*;

Ştiinţele naturii:

Ovidiu Bâtă, *Ştiinţele naturii în articole şi excerpte eminesciene*; Sorin Trelea, *Evoluţia populaţiilor de Crex crex din zona Rădăuţi în perioada 1998–2000*; Titus Lucescu, *Un instrument de lucru al botaniştilor din regiunea Cernăuţi. Câteva observaţii critice.*

IX. Viaţa culturală şi ştiinţifică în Bucovina postbelică. Fenomene, direcţii, tendinţe, Rădăuţi, 5–6 octombrie 2001

Comunicări în plenul sesiunii:

Acad. D. Vatamaniuc, *Bucovina în istoriografia franceză de azi*; acad. Liviu Ionesi, Florin Florea, *Resurse minerale solide, potenţiale în flişul extern carpatic din spaţiul bucovinean*; Pavel Ţugui, *Transformare şi identitate – revoluţii sociale şi conştiinţă etnică în Bucovina*; Ştefan Purici, *Represiunea stalinistă în partea de nord a Bucovinei*; Rodica Iaţencu, *Represiunea stalinistă în partea de sud a Bucovinei*; Vasile I. Schipor, *Presa din judeţul Suceava, 1945–2000. Evoluţia şi rolul său în susţinerea vieţii literare, culturale şi ştiinţifice*; Gheorghe Haficiuc, *Mişcarea românească din nordul Bucovinei ultimului deceniu*; Emil Satco, *Huţanii din Bucovina în viziunea prof. univ. dr. George Nimigeanu din teza sa de doctorat (1945).*

Comunicări pe secţiuni:

Istorie:

Marian Olaru, *Consolidarea identitarismului românesc în Bucovna storică (1918–1940)*; Daniel Hrenciuc, *Minoritatea polonezâ din Bucovina, 1945–2000*; Vasile Bâtă, *Comentariu la „Discursul festiv" al lui Domiţan Spânu la dezvelirea bustului poetului Mihai Eminescu de la Putna (15 august 1926).*

Istorie literară, etnografie şi folclor:

Elena Cristuş, *Matthias Friedwagner – 140 de ani de la naştere*; Vasile Precop, *Un scriitor uitat – Orest Horia Paşcanu*; Nicolae Cârlan, *Dominante ale realismului socialist în dramaturgia lui Ion Luca*; Alma Bănaru, *Consideraţii cu privire la costumul popular studenţesc din Bucovina* ; Luca Bejenaru, *„Muguri", 1924–2000. O revistă cu tradiţie în Bucovina*; Daniela Davidel, *Dimensiunea religioasă a poeziei eminesciene*; Ştefăniţa Ungureanu, Helmut Baier, *Un „trandafir înstrăinat" al Bucovinei – Rose Ausländer (1901–1988).*

Ştiinţele naturii:

Petru Bejinariu, *Contribuţii ştiinţifice din Bucovina la dezvoltarea biologiei*; Ovidiu Bâtă, *Evoluţia cercetărilor geolgice din zona crisalino-mezozoică a Carpaţilor Orientali de Nord – ipoteze, concepţii, modele*; Anca Coroliuc, Iulian Coroliuc, *Studiul fitocenologic, histoanatomic şi biochimic al unor speii de Achillea din microzona Rădăuţi*; Titus Lucescu, *Consideraţii privind silvicultura în Bucovina*; Viorel Ionesi, *Contribuţii la studiul sarmaţianului din regiunea Frătăuţi-Dorneşti-Satu Mare (Platforma Moldovenească)*; Sorin Trelea, *Populaţiile de Lanius collurio şi Erithacus rubecula din Depresiunea Rădăuţi.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Aplicaţie practică interdisciplinară în perimetrul Marginea–Sucevița. 6 octombrie 2001:

Hardeggtal – o amenajare forestieră din Bucovina primei părți a secolului al XIX-lea. Observații și determinări dendrologice, floristice și avifaunistice;

Voievodeasa – o colonie germană din Bucovina de altădată. Vizită de documentare;

Marginea – vechi centru de ceramică din România. Vizită de documentare;

Mănăstirea Sucevița. Pelerinaj.

X. Bucovina istorică. Memoria culturală şi procesul de comunizare, 1945–1989, Rădăuți, 20–21 septembrie 2002

Comunicări în plen (20 septembrie):

D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române: *Centrul pentru Studierea problemelor Bucovinei al Academiei Române – Filiala Iaşi la zece ani de activitate*; Oleg Panciuc, directorul Centrului Bucovinean de Cercetări Ştiinţifice al Universităţii de Stat din Cernăuţi (Ucraina): *Centrul Bucovinean de Cercetări Ştiinţifice al Universităţii din Cernăuţi la 10 ani de activitate*; Linus Förster, directorul Institutului Bukowina din Augsburg (Germania): *Percepţia dominaţiei comuniste în Europa de Vest*; Gavril Mârza, preşedintele Consiliului Judeţean Suceava: *Bucovina în competiţia pentru „contemporaneizarea europeană". Politici şi strategii promovate de administraţia judeţului Suceava*; Acad. Gheorghe Platon: *Ţăranii români în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Sentiment identitar şi conştiinţă naţională*; Vasyl Holodnyckyj, Centrul Bucovinean de Cercetări Ştiinţifice al Universităţii de Stat din Cernăuţi: *Procesul de sovietizare în nordul Bucovinei şi nordul Basarabiei în perioada 1940–1960*; Christoph Ladis, Portland State University (SUA): *Graniţa româno-polonă*; Mihai Iacobescu, Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava: *Noi stăpâni de moşii şi patroni de biserici în Bucovina în a doua etapă a stăpânirii habsburgice*.

Program complementar:

Lansarea volumelor: *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpaţii Dacici (1788–1789)*, ediţie bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfeţe, note şi comentarii de acad. Radu Grigorovici; *Prefaţă* de D. Vatamaniuc, Rădăuţi, Editura „Septentrion", Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" (7), 2002; *Procese politice, sociale, culturale şi economice în Bucovina, 1862–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?* Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale Rădăuţi, 20–22 septembrie 2000, Suceava, Editura Universităţii, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" (8), 2002.

Comunicări pe secţiuni (21 septembrie):

Istorie

Ştefan Purici: *Începuturile integrării Bucovinei în cadrul României Mari*; Rodica Iaţencu: *Forme ale represiunii comuniste în partea de sud a fostei Bucovine*; Marian Olaru: *Simbolistica naţional-comunistă din Bucovina. Cazul Bucovinei istorice, 1945–1964*;

Istorie literară, etnografie şi folclor:

Nicolae Cârlan: *Cultură românească şi adevăr istoric în Bucovina până la 1848*; Vasile I. Schipor: *Familia Tomaschek. Destinul dramatic al unor germani din Bucovina*; Elena Cristuş: *Destinul folclorului în societatea de consum*; Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu: *Evoluţia învăţământului în Rădăuţi. Manuale şcolare*; Iulia Brânză: *Obiceiuri cu măşti din microzona Rădăuţi*; Ovidiu Bâtă: *Aspecte ale evoluţiei exploatării şi utilizării apelor minerale pe teritoriul Bucovinei*;

Ştiinţele naturii:

Petru Bejinariu: *Cercetări ecologice în Bucovina*; Titus Lucescu: *Specii din genul* Hieracium *identificate în Bucovina*; Sorin Trelea: *Starea actuală a rezervaţiilor naturale din judeţul Suceava*.

XI. Strategia de dezvoltare durabilă a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei, seminar-dezbatere, Rădăuţi, 25 septembrie 2003

XII. Simbolistica naţional-comunistă din România. Cazul Bucovinei istorice, Rădăuţi, 24 septembrie 2004

Comunicări în plen (1):

D. Vatamaniuc, *Ştefan cel Mare în cronica germană a lui Hartmann Schedel*; Marian Olaru, *Rezistenta militară anticomunistă din Bucovina, de la Vladimir Macoveiciuc la Vasile Motrescu*;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Rodica Iaţencu, *Forme ale rezistenţei anticomuniste din România. Organizaţiile studenţeşti. Studiu de caz: bucovineni în Mişcarea Tineretului Regalist*; Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu, *Societăţi studenţeşti germane din Bucovina până la Primul Război Mondial*; Daniel Hrenciuc, *Societăţi culturale ale polonezilor din Bucovina. Elemente ale consensului multietnic în spaţiul geografic al Bucovinei istorice*.

Comunicări în plen (II):

Dumitru Valenciuc, *Visarion Puiu, mitropolit al Bucovinei, 1935–1940*; Gheorghe Pîţu, *Contribuţii la localizarea celor şapte biserici din văile Soloneţ şi Solca închinate de Ştefan cel Mare Episcopiei de Rădăuţi, prin documentul dat la Suceava la 15 martie 1490*; Vasile I. Schipor, *Eugen Pohonţu (1897–1992) şi Societatea Artiştilor şi Amicilor Artelor Plastice din Bucovina, 1931–1934*; Elena Pascaniuc, *Societatea Culturală „Armonia", 1881–1944*; Ion Filipciuc, *Eminescu la Putna*; Titus Lucescu, *Specii din genul Hieracium ierborizate în Bucovina*; Aspazia Andronache, *Cercetări de filogenie, ecologie şi taxonomie ale plantelor parazite şi semiparazite din judeţul Suceava*; Ovidiu Bâtă, *Bucovina în imagini cartografice*; Sorin Trelea, *Societăţi ştiinţifice româneşti din Bucovina istorică, 1775–1940*.

Program complementar:

Lansare de carte: Vasile Adăscăliţei, *Românitatea de Sus. Repere etnologice*, *Prefaţă* de Vasile I. Schipor, *Postfaţă* de Victor Iosif, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2004, 200 p. (Elena Pascaniuc); Mihai Horodnic, *Izvorul Primăverii*, ediţie îngrijită, *Prefaţă* de Luca Bejenaru, *Notă asupra ediţiei*, aprecieri critice, cronologie, *Bibliografie* şi anexe de Vasile I. Schipor, *Indice de nume* de Elena Cristuş-Pascaniuc, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2004, 314 p. (Vasile I. Schipor); Silvestru Morariu Andrievici, *Proprietăţile fundaţionale ale Bisericii Gr.-Or. în Bucovina după istorie, aşezămintele canonice şi legile de stat*, ediţie îngrijită, notă asupra ediţiei, comentarii şi *Postfaţă* de preot Dumitru Valenciuc, Suceava, Editura Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor, 2004, 150 p. (Dumitru Valenciuc); Florin Pintescu, Daniel Hrenciuc, *Din istoria polonezilor în Bucovina (1774–2002)*, Suceava, Editura Universităţii, 2004 (Daniel Hrenciuc); Petru Ciobanu, Reveca Prelipcean, Vasile Slănină, *Cupca, un sat din Bucovina. Monografie istorică, Partea I, 1429–1944*, cu o *Întâmpinare* de Adrian Dinu Rachieru şi *Postfaţă* de Petru Ciobanu, Câmpulung-Moldovenesc, Editura Amadoros, 2004, 468 p. (Marian Olaru).

XIII. „Bucovina la intersecţia civilizaţiilor. 230 de ani de la încorporarea nord-vestului Moldovei în Imperiul Austriac, Rădăuţi, 12–13 octombrie 2005

Comunicări în plen (12 octombrie):

Mihai Iacobescu (Universitatea „Ştefan cel Mare" Suceava), *Consideraţii referitoare la istoriografia românească privind Bucovina: etape, teme, probleme, limite*; Cercet. şt. Luzian Geier (Bukowina-Institut din Augsburg), *Ocuparea militară a Bucovinei (1774) şi Regimentul de Infanterie Cesaro-Crăiesc 41*; Dr. Constantin Ungureanu (Institutul de Istorie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău), *Delimitarea frontierei Bucovinei în anii 1775–1776*; Andrij Horuk (Centrul Bucovinean de Cercetări Ştiinţifice al Universităţii Naţionale „I. Fedkovici din Cernăuţi), *Baza normativ-legislativă de funcţionare a asociaţiilor în Austro-Ungaria. Exemplul Ducatului Bucovinei*; Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române (Cernăuţi), *Românii din regiunea Cernăuţi. Note pentru o monografie*; Dumitru Teodorescu (Cotidianul „Crai nou", Suceava), *Bucovina la început de mileniu: mituri vechi, mituri noi*; Ştefan Purici (Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei, Rădăuţi), *Mitul Bucovinei – premise, afirmare, receptare*; Volodymyr Sapolowskyj (Centrul Bucovinean de Cercetări Ştiinţifice al Universităţii Naţionale „I. Fedkovici" din Cernăuţi), *Activitatea serviciilor de informaţii austriece în condiţiile extraordinare ale anilor 1914–1918*; Daniel Hrenciuc (Institutul de Cultură şi Civilizaţie Europeană din Iaşi), *Integrarea minorităţilor în România Mare – perspectivă naţional-liberală*; Rodica Iaţencu (Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei, Rădăuţi), *Proiectul românesc de civilizaţie. Contribuţia Universităţii din Cernăuţi*.

Comunicări în plen (13 octombrie):

Marian Olaru (Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei, Rădăuţi), *Românii bucovineni între proiectul federalist şi proiectul politic dacic*; Ilie Luceac (Colegiul Pedagogic al Universităţii Naţionale „I. Fedkovici" din Cernăuţi), *Cultura ca formă de supravieţuire naţională. Modelul secolului al XIX-lea pentru Bucovina*; Petru Bejinariu (Rădăuţi), *Societatea culturală „Şcoala Română"*; Ion Filipciuc (Câmpulung-Moldovenesc), *Preotul Emanuil Isopescu (1825–1905), întâiul culegător de folclor din*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Bucovina; Vasile I. Schipor (Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei, Rădăuţi). *Sub trei regimuri: Filimon Rusu (1882–1957), istoric, folclorist şi publicist*; Elena Pascaniuc (Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei, Rădăuţi), *Ioan Vicoveanu (1879–1973). O viaţă dedicată culturii populare*; Ovidiu Bâtă (Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei, Rădăuţi), *Vechi staţiuni balneoclimaterice din Bucovina*; Gheorghe Schipor (Grupul Şcolar Agricol „Andronic Motrescu" Rădăuţi), *Învăţământul agricol din Bucovina, 1871–1948*; Sorin Trelea (Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei, Rădăuţi), *Studiul fitofaunistic al acumulării de apă Rogojeşti–Siret*; Aspazia Andronache (Colegiul Naţional „Eudoxiu Hurmuzachi" Rădăuţi), *Elemente de morfologie şi anatomie ale unor specii de plante semiparazite din zona Bucovinei.*

Program complementar:

Prezentarea unui nou număr tipărit al periodicului „Analele Bucovinei", XII, 2, 2003.

XIV. „Frontiere şi identităţi în spaţiul românesc în epocile modernă şi contemporană" Rădăuţi, 9–10 septembrie 2006

Comunicări în plen (9 septembrie):

D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, *Partenie Masichievici (1887–1952), un evocator al Bucovinei*; Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, *Identitatea naţională a românilor, în contextul plurilingvistic din regiunea Cernăuţi*; Ion Filipciuc, *Grigore Gellianu – un pseudonim pentru eternitate*; Lucia Olaru Nenati, *Bucovina – pecete eminesciană*; Dumitru Valenciuc, *Asociaţia Clerului Greco-Ortodox din Bucovina (1898–1948). Rostul ei în viaţa bisericească*; Ilie Luceac, *Anul 1918. Elitele româneşti şi definirea identităţii românilor din Bucovina*; Ioan-Paul Valenciuc, *Expoziţia Generală Română din 1906. Note sumare*; Sorin Ignătescu, *Aspecte regionale ale Culturii Cucuteni, faza A, între Carpaţi şi Nistru*; Arcadie Bodale, *Domeniile Sfintei Mănăstiri Suceviţa până la ocupaţia austriacă a Bucovinei*; Dinu Balan, *Românii şi dinastia străină: avatarurile unei dimensiuni politico-identitare*; Ovidiu Bâtă, *Zăcăminte de gaze naturale în judeţul Suceava*; Dimitrie Olenici, *Cercetări cu pendulul Foucault, privind anomaliile gravitaţionale care apar în timpul eclipselor, realizate de bucovineni*; Sorin Trelea, Horia Postolache, *Salba de heleşteie de pe pârâul Başeu şi lacul lezer din bazinul superior al Jijiei, calificate în reţeaua „Natura 2000"*; Petru Bejinariu, *Profesorul Dionisie Simionovici (1856–1928), îndrumător al învăţământului din Bucovina şi autor de manuale şcolare româneşti.*

Comunicări în plen (10 septembrie):

Daniel Hrenciuc, *Frontierele Europei Centrale în perioada interbelică (1919–1939). Identităţi şi vulnerabilităţi*; Elena Pascaniuc, *Traian Cantemir (1907–1998), reprezentant al Şcolii filologice şi folclorice din Cernăuţi (1937–1944)*; Marian Olaru, *Aspecte privind stabilirea graniţei româno-sovietice pe teritoriul Bucovinei în anii1940 şi 1944–1945*; Rodica Iaţencu, *Limbajul de lemn şi simbolistica puterii (1945–1956). Studiu de caz*; Vasile I. Schipor, *Literatura spaţiului concentraţionar din Bucovina, 1945–2005. Memorialistica.*

Program complementar:

Semnal editorial: „Analele Bucovinei", anul XII, nr. 2 (25), 2005 (responsabil de număr: Elena Pascaniuc); Teodor Balan, *Istoria teatrului românesc în Bucovina*, ediţie după manuscrise de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" 13, 276 p. (referent: Rodica Iaţencu); Paraschiva Abutnăriţei, Ioan Abutnăriţei, *Monografia comunei Poiana Stampei*, Suceava, f. e., 2006, 346 p. (Ovidiu Bâtă); Mihai Bejinaru, *Câmpulung de Bucovina. Aspecte medico-sanitare*, Câmpulung-Moldovenesc, Editura Amadoros, 2005, 196 p. (Ovidiu Bâtă); Vasile Diacon, *Cronicile Suhei Bucovinene*, vol. I–II, Iaşi, Tipo[grafia] Moldova, 2005, 458+424 p. (Vasile I. Schipor); Eugenia Aglaia Iacob, *Oameni şi datini din Roşcanii Sucevei*, Ediţie îngrijită de Silvia şi Ion Popescu-Sireteanu, Studiu introductiv de Ion Popescu-Sireteanu, Iaşi, PricepsEdit, 2006, 306 p. (Vasile I. Schipor); Ion Popescu, Constantin Ungureanu, *Românii din Ucraina – între trecut şi viitor*, vol. I, *Românii din regiunea Cernăuţi. Studiu etnodemografic şi sociolingvistic*, Cernăuţi, Uniunea Interregională „Comunitatea Românească din Ucraina" – Centrul Bucovinean Independent de Cercetări Actuale, 2005, 286 p. (Marian Olaru); Kurt Rein, Waldemar Radmacher, *Fratautzer Heimatbuch*, München, 2005, 456 p. (Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ANEXA 3

CONFERINŢA ŞTIINŢIFICĂ INTERNAŢIONALĂ „BUCOVINA, 1775–1862. ASPECTE POLITICE, SOCIALE, CULTURALE, ECONOMICE ŞI DEMOGRAFICE", RĂDĂUŢI–BUCUREŞTI, 31 MAI–5 IUNIE 1996*

Conferinţa ştiinţifică „Bucovina, 1775–1862. Aspecte politice, sociale, culturale, economice şi demografice" a fost organizată de Centrul de Studii „Bucovina" al Academiei Române–Filiala Iaşi, Bukowina-Institut din Augsburg şi Centrul Bucovinean de Cercetări Ştiinţifice de la Universitatea Cernăuţi, cu sprijinul Consiliului pentru Problemele Românilor de Pretutindeni al Guvernului României. Pentru institutul german manifestarea a constituit, în acelaşi timp, cea de-a opta sesiune anuală de studii şi comunicări.

Problematica organizării şi desfăşurării Conferinţei a fost discutată la nivel de conducere în cadrul mai multor întâlniri bilaterale între părţi, desfăşurate la Rădăuţi (6 octombrie 1995 şi 23 aprilie 1996) şi Cernăuţi (10 aprilie 1996). În cadrul acestor întâlniri pregătitoare s-a convenit asupra tematicii, propuse anterior de partea română, s-au purtat discuţii tehnice referitoare la formele de realizare, participanţi, limbi de comunicare, activităţi complementare, servicii, logistică. S-a convenit, de asemenea, asupra unor probleme importante de politică a succesului: îmbinarea interesului participanţilor pentru cercetarea trecutului cu nevoia abordării unor probleme ale contemporaneităţii, asigurarea atractivităţii manifestării şi a posibilităţii de exprimare a unor puncte de vedere diferite.

Lucrările Conferinţei s-au desfăşurat la Rădăuţi, în perioada 31 mai–3 iunie 1996, în sala de festivităţi a Bibliotecii Municipale „Tudor Flondor". Din delegaţia Institutului Bukowina din Augsburg au făcut parte: dr. Ortfried Kotzian, Hugo Weczerka, Vladimir Iliescu, Karljosef Franz, Otto-Friedrich Hallabrin, Luzian Geier, Stefanie Demler, Natalie Herzberg-Silakowa. Delegaţia a fost însoţită de un grup de participanţi la excursia de documentare în Bucovina, organizată de partea germană. Printre aceştia s-au aflat ziarişti şi germani originari din această provincie. În delegaţia ucraineană au sosit la Rădăuţi prof. dr. Oleg Panciuk, Iurij Makar, Ihor Jaloba, Oleksandr Masan, Serhij Troyan, Oleksandr Dobrjanski, Tadey Iateniuk, Bogdan Bodnariuk şi Serhij Popyk, ultimul în calitate de funcţionar la Administraţia Regională de Stat. Partea română a fost reprezentată de prof. dr. D. Vatamaniuc, acad. Radu Grigorovici, acad. Gheorghe Platon, acad. Cornelia Bodea, prof. dr. Mihai Iacobescu, ec. Constantin Sofroni, preşedinte al Consiliului Judeţean Suceava. Din partea Guvernului României, în calitate de experţi guvernamentali, au fost prezente Eugenia Vatcu şi Georgeta Holban-Grasu.

La festivitatea deschiderii lucrărilor Conferinţei au rostit alocuţiuni Î.P.S. Pimen, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor, Viorel Brădăţeanu, viceprimar al Municipiului Rădăuţi, Ioan Băncescu, prefect al judeţului Suceava, D. Vatamaniuc, Oleg Panciuk şi Ortfied Kotzian, directori ai celor trei instituţii de cercetare. Au fost prezenţi la deschiderea manifestării şi, în unele momente ale acesteia, reprezentanţi ai mediei regionale şi centrale din romănia. Un public numeros în prima zi, selectiv în celelalte, divers (cercetători, profesori, ziarişti, studenţi din Rădăuţi, Suceava, Iaşi, Bucureşti, Oradea, Târgu-Mureş) şi interesat de cunoaşterea fenomenului cultural bucovinean, a preocupărilor contemporane de punere în valoare a acestuia, a urmărit desfăşurarea lucrărilor Conferinţei. Din regiunea Cernăuţi, a fost prezent la lucrările Conferinţei un grup de români alcătuit din Alexandrina Cernov, Ilie Luceac, Ştefan Broască, Vasile Tărâţeanu, Ion creţu, Simion Gociu, Ilie Gavanos, reprezentanţi ai unor societăţi culturale şi publicaţii româneşti.

Comunicările din cadrul Conferinţei au fost susţinute de către: Constantin Sofroni, *Şansele judeţului Suceava într-o perspectivă a dezvoltării regionale*; acad. Radu Grigorovici, *Comentarii la „Descrierea Bucovinei" a generalului Gabriel Splény*; Oleksandr Dobrjanski, *Formarea organelor administrative ale Ducatului Bucovinei în perioada 1849–1860*; Hugo Weczerka, *Cernăuţii în primul secol de stăpânire austriacă. Dezvoltarea oraşului şi a populaţiei*; acad. Gheorghe Platon, *Principatele Române în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Politică de anexiune sau misiune civilizatoare?*; dr. Ortfried Kotzian, *Între federalism şi centralism. Dezvoltarea şi importanţa*

* Cronică publicată în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul IV, nr. 3 (9), 1997, p. 827–829.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

conştiinţei regionale în Bucovina; Vladimir Iliescu, *Revoluţia de la 1848 şi urmările ei pentru dezvoltarea Bucovinei*; Oleksandr Masan, *Deputaţii Bucovinei în Parlamentul austriac, 1848–1849*; Ihor Jaloba, *Formarea infrastructurii economice în Bucovina la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea*; Iurij Makar, *Nivelul de dezvoltare a agriculturii din Bucovina în ultimul sfert al secolului al XVIII-lea*; Serhij Troyan, *Imigrarea germană în Bucovina şi rolul germanilor în dezvoltarea culturală a Bucovinei, 1775–1914*; Mihai Iacobescu, *Elita românilor din Bucovina anilor 1775–1862. Iniţiatice şi preocupări.*

În desfăşurarea lucrărilor Conferinţei s-au folosit trei limbi de comunicare: germană, ucraineană şi română. Prin protocolul stabilit şi grija moderatorilor, Oleg Panciuk, Ortfried şi Cornelia Bodea, s-au creat cadrul şi condiţiile de adresare a unor întrebări, de comunicare a răspunsurilor, de dialog deschis şi civilizat în timpul dezbaterilor.

În programul activităţilor complementare, participanţii la lucrările Conferinţei au urmărit, în seara zilei de 31 mai, la Casa de Cultură a Municipiului Rădăuţi, un spectacol folcloric susţinut de formaţii din zonă (Orchestra Şcolii Generale Nr. 2 Iaslovăţ, dirijată de învăţătorul Ioan Boghean, Ansamblul Clubului Elevilor din Rădăuţi, condus de Dumitru Pomohaci, Ansamblul „Florile Bucovinei" al Casei de Cultură a Municipiului Rădăuţi, pregătit de Mircea Băncescu). Spectacolul a fost onorat de participarea solistei de muzică populară Sofia Vicoveanca. Duminică, 2 iunie, participanţilor li s-a oferit posibilitatea de a vizita monumente ale artei medievale româneşti şi obiective turistice de interes din Bucovina: Atelierul de ceramică neagră tradiţională Marginea, Mănăstirea Sucevita, Catedrala Catolică şi Salina Cacica, Mănăstirea Voroneţ, Mănăstirea Putna. În sala de festivităţii a Casei Domneşti din incinta Mănăstirii Putna, s-a oferit, pentru contribuţii la cunoaşterea şi promovarea valorilor Bucovinei istorice, Medalia comemorativă „Ştefan cel Mare şi Sfânt", purtând pe revers Cetatea de Scaun Suceava. Au fost nominalizaţi: Rudolf Rybiczka, Erich Beck, Kurt Rein, Rudolf Wagner, Hugo Weczerka, Karljosef Franz, Horst Fassel, Alfred Blassy, Georg Simnacher, Johannes Hampel, Ortfried Kotzian, Otto-Friedrich Hallabrin, Luzian Geier, Karin von Webenau, Stefanie Demler, Natalie Herzberg-Silakowa, Vladimir Iliescu (Germania), Oleg Panciuk, Taras Kijak, Iurij Makar, Oleksandr Masan, Oleksandr Dobrjanski, Ihor Jaloba, Alexandrina Cernov, Ilie Luceac, Ştefan Broască, Vasile Tărâţeanu, Ion Creţu, Simion Gociu, Ilie Gavanos (Cernăuţi), Radu grigorovici, Vladimir Trebici, Cornelia Bodea, Gheorghe Platon, Mihai Iacobescu, Veniamin Ciobanu, Eugenia Vatcu, Georgeta Holban-Grasu (România).

Participanţilor la lucrările acestei reuniuni ştiinţifice le-au fost adresate mesaje din partea Guvernului României, transmis de Georgeta Holban-Grasu, şi a Ambasadei Ucrainei la Bucureşti, prezentat de către Taras Kijak, deputat în Parlamentul de la Kiev.

Directorii institutelor de cercetare ştiinţifică din Augsburg, Cernăuţi şi Rădăuţi au primit, spre sfârşitul manifestării, un „dar simbolic" din partea Consiliului pentru Problemele Românilor de Pretutindeni al Guvernului României: *500 de ani de cântec popular românesc*, amplă antologie de folclor, realizată pe casete.

La încheierea lucrărilor Conferinţei de la Rădăuţi, acad. Radu Grigorovici a prezentat participanţilor *declaraţia comună* a conducerii celor trei instituţii, cuprinzând concluzii şi propuneri pentru îmbunătăţirea activităţii viitoare.

Conferinţa ştiinţifică internaţională „Bucovina, 1775–1862. Aspecte politice, sociale, culturale, economice şi demografice" s-a încheiat miercuri, 5 iunie, la Bucureşti. În Aula Magna a Academiei Române, în cadrul unei sesiuni speciale, după *Cuvântul de salut* al acad. Alexandru Balaban, vicepreşedinte al Academiei Române, directorii Ortfried Kotzian, Oleg Panciuk şi Dimitrie Vatamaniuc au susţinut prelegeri, în cadrul cărora au fost prezentate, în ordinea înfiinţării lor, Bukowina-Institut din Augsburg, Centrul Bucovinean de Cercetări Ştiinţifice de la Universitatea din Cernăuţi şi Centrul de Studii „Bucovina" al Academiei Române, cu sediul în Rădăuţi. S-au oferit, şi cu acestă ocazie, cărţi conferenţiarilor, Bibliotecii Academiei Române şi participanţilor la Conferinţă. În seara aceleiaşi zile, participanţii la Conferinţă s-au întreţinut la o masă festivă, oferită de gazdele bucureştene la Casa Oamenilor de Ştiinţă.

Conferinţa ştiinţifică internaţională din 31 mai–5 iunie, prima şi cea mai importantă reuniune ştiinţifică axată pe problematica Bucovinei istorice, desfăşurată până în prezent în România, realizată la iniţiativa părţii române şi posibilă graţie unei adecvate şi perseverente activităţi de colaborare, s-a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

bucurat de un preţios sprijin financiar, material şi moral, oferit de Guvernul României, Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale al Landului Bavaria (prin bunăvoinţa Doamnei Ministru Barbara Stamm), Banca Comercială Română, Banca Română pentru Dezvoltare S. A., S. C. Mobila S. A. Rădăuţi, S. P. P. L. Rădăuţi, S. C. Construct S. A. Rădăuţi, S. C. Walter Doru Impex S. R. L. Rădăuţi, S. C. Solaris M. Prod. Rădăuţi, S. C. Banilevici et. comp. S. R. L., S. C. Radio-Tel S. R. L. Rădăuţi, S. C. Transport S. A. Rădăuţi, S. C. Bogdania S. A. Rădăuţi, S. C. Gerom S. R. L., S. C. Bucovina Tex S. A. Rădăuţi, Sindicatul Liber şi Independent „Bucovina" al Învăţământului Rădăuţi, Camera de Industrie şi Comerţ a Judeţului Suceava, Arhiepiscopia Sucevei şi Rădăuţilor, Societatea de Ştiinţe Filologice din România–Filiala Rădăuţi, Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, Primăria Municipiului Rădăuţi.

ANEXA 4

CONFERINŢA ŞTIINŢIFICĂ INTERNAŢIONALĂ „PROCESE POLITICE, SOCIALE, CULTURALE ŞI ECONOMICE ÎN BUCOVINA, 1861–1918. ASPECTE EDIFICATOARE PENTRU O EUROPĂ UNITĂ?", RĂDĂUŢI, 20–22 SEPTEMBRIE 2000*

În perioada 20–22 septembrie, la Rădăuţi s-au desfăşurat lucrările celei de a doua mari manifestări ştiinţifice organizate în România şi consacrate problematicii Bucovinei istorice. Urmare a iniţiativei Centrului de Studii „Bucovina", trebuie să reamintim că în urmă cu câţiva ani, în perioada 31 mai–3 iunie 1996, aici s-au desfăşurat lucrările conferinţei cu tema „Bucovina 1775–1862. Aspecte politice, sociale, culturale, economice şi demografice". Timp de trei zile, au susţinut atunci douăsprezece comunicări academicieni, profesori universitari, cercetători din Germania, România şi Ucraina (Cernăuţi). În desfăşurarea lucrărilor s-au folosit trei limbi de comunicare: germană, română, ucraineană. Prin protocolul stabilit şi grija moderatorilor s-au creat condiţiile de adresare a unor întrebări, de comunicare a răspunsurilor, de dialog deschis şi civilizat în timpul dezbaterilor. Lucrările conferinţei s-au încheiat prin adoptarea unei *Declaraţii comune* a conducerii celor trei institute partenere, cuprinzând concluzii şi propuneri pentru îmbunătăţirea activităţii de cercetare şi colaborare. Oferta programului conferinţei – susţinută financiar numai de germani şi români – a mai cuprins un spectacol folcloric, o vizită de documentare la obiective istorice şi turistice de interes în zonă. Conferinţa s-a încheiat oficial la Bucureşti, în Aula Academiei Române, în cadrul unei sesiuni speciale. Lucrările acestei conferinţe au fost tipărite într-un număr special al periodicului „Analele Bucovinei", anul IV, nr. 3, 1997, în limbile germană, română şi ucraineană.

Cu susţinerea financiară a aceloraşi două părţi, germană şi română, manifestarea din acest an a avut în program mai puţine comunicări: nouă. Academicieni, profesori universitari şi cercetători din Germania, Elveţia, România şi Ucraina au susţinut comunicările : *Naţiunile Europei pe drumul spre o identitate europeană* (Rainer Roth, Universitatea din Augsburg), *Facultatea de Drept şi Ştiinţe de Stat a Universităţii „Francisc Iosif" din Cernăuţi şi contribuţia sa în cercetarea rolului dreptului într-o societate multiculturală* (Manfred Rehbinder, Universitatea din Zürich), *Bucovina. Centru de concentrare românească în Revoluţia de la 1848* (acad. Gheorghe Platon, Academia Română – Filiala Iaşi), *Viitorul unei iluzii* (acad. Radu Grigorovici, preşedinte de onoare, Centrul de Studii „Bucovina" al Academiei Române), *Elita românilor bucovineni între anii 1862–1918* (Mihai Iacobescu, Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava), *Evoluţia proprietăţii agrare în Bucovina în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*

* Cronică publicată în volumul *Procese politice, sociale, culturale şi economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?* Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale Rădăuţi, 20–22 septembrie 2000, Suceava, Editura Universităţii, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" (8), 2002, p. 251–254.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

şi la începutul secolului al XX-lea (Wassyl Botuschanskyi, Universitatea din Cernăuţi), *Analiză comparativă a mişcării naţionale ucrainene în Bucovina şi în Galiţia în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea* (Alexandr Dobrzanskyi, Universitatea din Cernăuţi), *Realitate şi mituri. Istoria stăpânirii habsburgice în Bucovina din perspectiva istoriografiei sovietice* (Serhij Popyk, Academia Diplomatică din Kiev). Prelegerile au fost urmate de dezbateri ample, desfăşurate într-o manieră academică. În oferta conferinţei au fost incluse un program folcloric, susţinut de data aceasta de formaţii locale ale românilor, germanilor şi ucrainenilor şi o excursie de documentare. Şi lucrările acestei conferinţe se publică, de asemenea, dar într-un volum special: *Procese politice, sociale, culturale şi economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?* Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale Rădăuţi, 20–22 septembrie 2000, ediţie îngrijită de Ştefan Purici, Suceava, Editura Universităţii, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" (8), 2002.

La sfârşitul unui secol dominat de mari conflicte între ţări şi popoare, de experimente politice, actuala conferinţă de la Rădăuţi (re)aduce în prim-planul vieţii noastre culturale glasul raţiunii, într-o vreme când întregul continent a devenit un „şantier politic şi mental", din dorinţa de a oferi statelor şansa integrării într-o lume guvernată de democraţie, înţelegere, siguranţă şi prosperitate. Cu mai multă claritate, acum s-a formmulat concluzia că, pe drumul anevoios al unei reale şi fructuoase integrări europene, recuperând idei şi soluţii viabile din trecutul unor regiuni precum Bucovina istorică, trebuie să învăţăm, pentru a dobândi împreună o nouă cultură a comunicării, voinţă de înţelegere interetnică, prezentarea cu exactitate şi obiectivitate a faptului istoric, refuzul manipulării istoriei, respingerea intoleranţei şi extremismului, soluţii adecvate în construirea unei Europe unite, capabile să prevină şi să-şi gestioneze conflictele. Când pe continentul nostru mai există pericolul de a se repeta greşelile trecutului, trebuie, de asemenea, să înţelegem că „nu vom avea un viitor dacă nu vom avea şi o viziune" adecvată şi că „una din aceste viziuni se numeşte Europa". Dacă dorim această Europă, cu avantajele şi dezavantajele pe care le prezintă, e necesar să găsim un sistem de valori europene comune, voinţă, consens, o platformă comună. Iar calea aflării acestora este „continuarea dialogului şi ducerea ideilor dialogului în afara cercului nostru" (Ortfried Kotzian). Timp de câteva zile, conferinţa de la Rădăuţi a devenit „o oază în care se discută europenismul din perspectiva trecutului, a prezentului şi a viitorului", dobândind „valoare intelectuală, ştiinţifică, politică şi morală" într-un timp când în lume mai bântuie stafia naţionalismului agresiv (acad. Gheorghe Platon). O precizare făcută la festivitatea deschiderii manifestării trebuie, de asemenea, reţinută în acelaşi spirit : „Noi, europenii, avem o cultură comună izvorâtă din credinţa noastră creştină. La aceasta trebuie să adăugăm credinţa, munca şi contribuţia noastră" (Î.P.S. Pimen, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor).

Lucrările acestor două reuniuni ştiinţifice importante desfăşurate la Rădăuţi au fost salutate şi apreciate de autorităţi centrale, judeţene şi locale, mediatizate şi urmărite cu interes sporit de un public avizat, divers ca preocupare profesională şi structură de vârstă. Îmbucurător este faptul că la manifestarea din acest an au participat şi studenţi de la universităţile din Suceava şi Iaşi, unii cu preocupări speciale privind Bucovina.

Participând la pregătirea şi desfăşurarea acestor conferinţe, suntem îndreptăţiţi să consemnăm câteva observaţii pe care le considerăm importante. Progresul evident al actualei conferinţe trebuie înţeles, cu bună credinţă, şi subliniat, fără a uita, îndeosebi, cum a fost posibil: – deschiderea curajoasă, încă din anii 1993–1994, spre noi forme de comunicare şi parteneriat; – menţinerea practicii întâlnirilor directe şi pregătirea minuţioasă a manifestărilor pe baza unor programe comune; – asumarea de către fiecare partener a unor responsabilităţi precise, într-o politică a succesului comun; –munca în echipă, construită cu răbdare, pe baza unor alte raporturi, de cooperare competitivă şi valorificarea resurselor umane proprii; – identificarea şi atragerea unor resurse financiare şi materiale necesare unor activităţi de anvergură, într-o vreme de real declin economic şi într-un cadru legislativ nestimulativ încă în România; – o colaborare tot mai bună cu administraţiile locală şi regională; – voinţă reală de înţelegere a celuilalt, de comunicare şi progres continuu; – exigenţă, respect pentru partenerul care îşi asumă

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

responsabilităţi, pentru normele europene de protocol în organizarea manifestărilor de acest tip; – o mai bună mediatizare a activităţilor şi finalizarea lor prin publicare şi contribuţii financiare comune.

De asemenea, suntem îndreptăţiţi să menţionăm, cu onestitate, persistenţa unor „puncte slabe" în activitatea noastră. Consemnarea unora dintre acestea o facem numai din dorinţa sinceră de atenuare treptată şi depăşire a unor „praguri" peste care am putea trece, prin efort propriu. Organizarea unor manifestări ştiinţifice de acest tip în România nu se poate realiza la nesfârşit numai cu aprobări şi în acelaşi cadru legislativ nestimulativ, împovărat de birocraţie şi umilitor pentru cei care îşi asumă răspunderi majore. În severa competiţie ştiinţifică internaţională, un mic centru de cercetare, ca cel de la Rădăuţi, nu poate rezista doar cu entuziasm, fără o susţinere financiară şi o logistică adecvate. Iată câteva argumente: – insuficienţa ori chiar lipsa resurselor pentru un alt tip de determinare a cercetătorilor, abonamente la presa ştiinţifică străină, achiziţie de carte veche şi nouă pentru biblioteca proprie de cercetare, documentare în ţară şi străinătate pe teme curente de plan; – accesul neîngrădit la bursele destinate perfecţionării tinerilor şi la programe europene de management instituţional; – lipsa investiţiilor în echipamente, aparatură de cercetare şi întreţinerea celor existente; – limitarea excesivă a cheltuielilor de corespondenţă internă şi externă, precum şi a schimburilor interacademice de carte şi periodice. „Deficitul de guvernare" privind cercetarea ştiinţifică rămâne de neînţeles, când România a fost invitată la negocierile de la Bruxelles începând tocmai cu acest domeniu/pachet de probleme. Sponsorii – mulţi, oameni admirabili! – nu pot suplini suficient şi la nesfârşit dezinteresul actual al legiuitorilor şi al guvernanţilor faţă de cercetarea ştiinţifică românească. Doar câte o „oază de europenism", oriunde ar fi creată şi doar pentru câteva clipe, nu poate furniza optimism, orientare, viziune, ritm alert, satisfacţii reale etc. pentru o ţară întreagă sau pentru un întreg domeniu de activitate. Cum să formezi şi să motivezi tineri cercetători, cum să-i promovezi într-o competiţie de nivel european, când îi răsplăteşti sub salariul minim pe economie? Câte cărţi de specialitate îşi mai pot cumpăra din aceşti bani? Cum îşi vor putea procura calculator, consumabile, materiale personale de birotică? Când vor putea ei, oare, spera la comunicarea curentă prin Internet?

Şi în această „oază de europenism" persistă încă lucruri nefireşti. O dată pe an – şi numai prin bunele oficii ale Institutului Bukowina din Augsburg – cercetătorii români şi ucraineni participă la aceeaşi reuniune, îşi prezintă comunicarea, formulează întrebări, răspund civilizat, îşi strâng mâna şi se salută protocolar... Planul comun de cercetare – întocmit în 1993! – a rămas doar pe hârtie. Declaraţiile de intenţie survin rar doar la câte o manifestare şi numai la vârf. În rest, parcă nici n-am trăi în Bucovina! Parcă am fi bucovineni numai câteva zile pe an... Şi nu de promovarea valorilor Bucovinei – posibil model european! – ne ocupăm în fiecare zi. Şi pentru cercetătorii din Bucovina de astăzi, aşa cum mai este ea, cuvintele unui demnitar, rostite la Rădăuţi, ar trebui să fie mai mult decât un îndemn la meditaţie: „Între noi să fie permanent o relaţie de nivel european!" (Mihai Grozavu, vicepreşedinte al Consiliului Judeţean Suceava)

Conferinţa ştiinţifică de la Rădăuţi a trecut. Ecourile ei se sting treptat. Doar felicitările, primite pe linie profesională de organizatori, vor putea, oare, să întreţină „oaza de europenism" de binefacerile căreia ne-am bucurat câteva zile?

La pregătirea şi buna desfăşurare a lucrărilor conferinţei şi-au adus contribuţia: Ministerul de Stat Bavarez pentru Muncă şi Ordine Socială, Familie, Femeie şi Sănătate, Reprezentanţa Fundaţiei „Friedrich Ebert" din România, Consiliul Judeţean Suceava, Primăria Municipiului Rădăuţi, Arhiepiscopia Sucevei şi Rădăuţilor, Inspectoratul pentru Cultură al Judeţului Suceava, Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, Uniunea Germanilor Bucovineni – Forumul Rădăuţi, Uniunea Democratică a Ucrainenilor din România – Filiala Rădăuţi, Sucursala de Distribuţie şi Furnizare a Energiei Electrice Suceava, Banca Română pentru Dezvoltare – Groupe Société Générale – Sucursala Suceava, S. C. Nord Construct S. A., S. C. Forestind S. A. , S. C. SAB S. A. Rădăuţi, „Labirint" Com. S. R. L., S. C. „Tigris" S. R. L, S. C. Carpatina S. A., Biroul Notarului Public Simion Fomin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ANEXA 5

CENTRUL PENTRU STUDIEREA PROBLEMELOR BUCOVINEI AL ACADEMIEI ROMÂNE–FILIALA IAŞI NR. 20/2 FEBRUARIE 2006

CALEA BUCOVINEI, NR. 9, RĂDĂUŢI 725400, JUD. SUCEAVA
E-mail: *bucovina_cs @ yahoo. com*
Tel./fax 0230 –56140

CĂTRE

ACADEMIA ROMÂNĂ, SERVICIUL CONTENCIOS, DOAMNEI NICOLA TIBACU

La solicitarea Dumneavoastră, transmisă prin domnul Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, directorul instituţiei noastre, vă comunicăm următoarele.

Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei îşi desfăşoară activitatea într-un imobil administrat de Colegiul Naţional „Eudoxiu Hurmuzachi", pe bază de contract de închiriere.

În conformitate cu *Contractul de închiriere nr. 21*, încheiat la data de 5 ianuarie 2006, Centrul dispune de un spaţiu de 120 mp, compus din 5 (cinci) camere. În acest spaţiu funcţionează: – 3 sectoare de cercetare (istorie – 1 birou cu 3 cercetători; istorie literară, etnografie şi folclor – 1 birou cu 3 cercetători; ştiinţele naturii – 2 birouri cu câte un cercetător fiecare); – biblioteca de cercetare – un depozit de carte, în care lucrează o bibliotecară având atribuţii şi de secretariat.

În conformitate cu referatul nostru nr. 120 din 9 august 2005, adresat Prezidiului Academiei Române, precum şi cu strategia noastră de dezvoltare durabilă, solicitarea noastră vizează obţinerea aprobării pentru: – transformarea Centrului în Institut, cu personalitate juridică; – păstrarea obiectului de activitate prevăzut prin H.G. nr. 743 din 24 decembrie 1994; – continuarea activităţii noastre de cercetare în subordinea Academiei Române; – păstrarea autonomiei academice în funcţionarea institutului, precum şi în activitatea de cercetare ştiinţifică; – întărirea instituţiei noastre, în vederea creşterii contribuţiei sale în lumea ştiinţifică regională şi internaţională, prin angajarea cu prioritate a tinerilor, care să aibă activitatea de bază în instituţia noastră; – susţinerea financiară a activităţii de creştere durabilă, prin aprobarea unor sume minime, indispensabile pentru realizarea programelor şi proiectelor de cercetare aprobate, la standarde ale competiţiei ştiinţifice contemporane; – consolidarea colaborării cu românii din regiunea Cernăuţi şi, în mod deosebit, cu Catedra de Filologie Clasică a Universităţii de Stat „I. Fedkovici"; – lărgirea ariei de colaborare, pe bază de parteneriat, prin atragerea de noi colaboratori interesaţi: institute ale Academiei Române, universităţi din România, institute din Austria, Germania, Israel, SUA care au ca domeniu de activitate Bucovina, ca „model cultural european"; – sprijinirea cercetătorilor bucovineni pentru obţinerea de stagii de documentare la Viena, München, Cernăuţi, în vederea realizării proiectelor proprii de cercetare şi pentru acomodarea lor cu realităţile şi exigenţele cercetării europene de astăzi şi de perspectivă; – întărirea activităţii de colaborare între bibliotecile proprii de cercetare ale institutelor Academiei Române din cadrul Filialei Iaşi, precum şi din ţară (schimb şi împrumut interbibliotecar, proiecte şi activităţi comune); – dotarea instituţiei cu aparatură şi mijloace moderne, performante, de cercetare; – eficientizarea activităţii proprii prin generalizarea experienţei academice avansate (cercetarea ştiinţifică sistematică în echipă, apropierea de exigenţele managementului de proiect, stimularea creativităţii, a iniţiativei şi a responsabilităţii individuale integrate, implicarea individuală în identificarea şi atragerea fondurilor financiare extrabugetare necesare, îmbunătăţirea capacităţilor şi instrumentelor de autoevaluare şi evaluare continuă).

Din această perspectivă, înţelegem obţinerea unui sediu potrivit pentru instituţia noastră. Acesta ar trebui să cuprindă: 5–6 birouri pentru activitatea cercetătorilor; 1 birou conducere (director, director adjunct ştiinţific, secretar ştiinţific); un spaţiu de minimum 75 mp pentru biblioteca proprie

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

(fond general existent la sfârşitul anului 2005–12 684 unităţi, dintre care: 10 752 cărţi, 1 932 unităţi de evidenţă periodice); 1 birou secretariat-contabilitate; o sală de festivităţi ştiinţifice (seminarii interne, colocvii, simpozioane, dezbateri, conferinţe); o sală de expoziţii de carte, periodice, fotografii, documente), aşa cum există la Bukowina-Institut din Augsburg; 2–3 spaţii destinate colegilor de la Cernăuţi şi Chişinău, pentru cazare, în perioada stagiilor de documentare şi pe durata participării lor la manifestări ştiinţifice.

Director adjunct ştiinţific,
Dr. Marian Olaru

Secretar ştiinţific,
Cercet. şt. Vasile I. Schipor

ANEXA 6

UN BILANŢ DE PARCURS: DAREA DE SEAMĂ ASUPRA ACTIVITĂŢII DE CERCETARE ŞTIINŢIFICĂ A CENTRULUI DE STUDII „BUCOVINA" AL ACADEMIEI ROMÂNE – FILIALA IAŞI DIN ANUL 2006

I. Probleme de încadrare. La data prezentării acestei dări de seamă anuale, încadrarea Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei se prezintă astfel, pe sectoare de cercetare: – *istorie:* 3 cercetători (1 cercetător cu normă întreagă şi activitatea de bază în instituţie, 2 cercetători cu ½ normă, angajaţi prin cumul pe durată determinată), 1 cercetător asociat; – *istorie literară, etnografie şi folclor*: 3 cercetători cu normă întreagă şi activitate de bază în instituţie, 1 cercetător asociat; – *ştiinţele naturii*: 1 cercetător cu normă întreagă şi activitatea de bază în instituţie, 1 cercetător asociat. În schema de funcţionare se mai află încadraţi: – directorul instituţiei, onorific; – 1 bibliotecar cu studii superioare, profil tehnic, care face şi lucrările de secretariat, angajat cu normă întreagă.

II. Activitatea de cercetare a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei s-a desfăşurat în conformitate cu Programul de cercetare ştiinţifică pentru anul 2006, aprobat de Secţia de Ştiinţe Istorice şi Arheologie şi Adunarea Generală a Academiei Române, pe următoarele direcţii tematice principale: 1) Mişcarea de emancipare naţională a românilor din Bucovina istorică (1775–1918); 2) Caracteristicile procesului de reintegrare a provinciei în spaţiul etno-cultural românesc; 3) Procesul de comunizare a Bucovinei. Consecinţe economice, social-politice şi populaţionale; 4) Bucovinenii şi exilul creator; 5) Evoluţia şi particularităţile fenomenului literar din Bucovina istorică; 6) Problematica presei din Bucovina istorică de la începuturi până în prezent; 7) Familii vechi din Bucovina; 8) Caracteristicile etno-folclorice ale zonei Rădăuţilor; 9) Rezervaţiile naturale din spaţiul bucovinean; 10) Istoricul cercetărilor geologice şi al exploatării resurselor din Bucovina.

Activitatea de cercetare ştiinţifică a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei din anul 2006 se prezintă după cum urmează:

III. Date globale:

1. Lucrări de plan realizate: 14
2. Lucrări de plan aflate în lucru: –
3. Lucrări de plan care se continuă şi în anul 2007: –
4. Lucrări tipărite:

– Cărţi: 8

– Studii şi articole ştiinţifice: 64

5. Organizări şi participări de/la manifestări ştiinţifice interne: 16 (8 în organizare proprie, dintre care 3 cu participare internaţională; 8 organizate de alţii):

– „Alma Mater Sucevensis". Zilele Universităţii „Ştefan cel Mare" din Suceava, Sesiunea Ştiinţifică de Istorie, secţiunea de istorie modernă şi contemporană, Suceava, 10 martie 2006;

– Sesiunea ştiinţifică Biologi din Bucovina istorică în *Enciclopedia Bucovinei*, Rădăuţi, 21 aprilie 2006;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

– Simpozionul Internaţional Interdisciplinar „Healing of memories (HOM) among Cultures and Religion, Suceava, 7–8 mai 2006;

– Simpozionul naţional „Comunităţi etnice minoritare: evoluţii şi raporturi actuale", Constanţa, 11–13 mai 2006;

– „Bucovina – istorie şi cultură". Expoziţie de carte şi documente, dezbatere, Rădăuţi, 8 iunie 2006;

– Sesiunea ştiinţifică „Scriitori din Bucovina istorică în *Enciclopedia Bucovinei*", Rădăuţi, 9 iunie, 2006;

– Cursurile de vară ale Universităţii Populare „Ion Nistor", ediţia a XVII-a, Rădăuţi, 6 iulie 2006;

– Seminarul ştiinţific cu participare internaţională „Integrare/globalizare şi românii din afara graniţelor ţării", Rădăuţi, 7 iulie 2006.

– Seminarul ştiinţific, cu participare internaţională „Martirologiul Bucovinei. Arestaţi, condamnaţi, deportaţi, exilaţi, persecutaţi pe motive politice sub regimul comunist (1940–1941, 1945–1989)", Rădăuţi, 8 iulie 2006;

– A XIV-a sesiune anuală de referate şi comunicări, cu participare internaţională, „Frontiere şi identităţi în spaţiul românesc în epocile modernă şi contemporană", cuprinsă în cadrul manifestărilor „Zilele academice ieşene", ediţia a XXI-a, Rădăuţi, 9–10 septembrie 2006;

– Simpozionul „Zilele Culturii Siretene", ediţia a XV-a, Siret, 22 septembrie 2006.

– Colocviul internaţional „Interferenţe iluministe europene", Târgu-Mureş, 28–29 septembrie 2006;

– Simpozionul ştiinţific „Strategii, programe şi proiecte de promovare şi dezvoltare a turismului ecologic în Bucovina", Rădăuţi, 20 octombrie 2006;

– Sesiunea internaţională „Deutschsprachige Presse und Öffentlichkeit in Mittelost- und Südosteuropa, 1848–1948", secţiunea „Interferenzen mit Literatur und Künsten", Iaşi, 1–5 noiembrie 2006;

– Simpozionul Internaţional „Românii din afara graniţelor", Iaşi–Chişinău, 9–12 noiembrie 2006;

– Seminarul-dezbatere „Bucovina istorică – între exigenţele construcţiei europene, ale sintezei naţionale şi regionalism", Rădăuţi, 30 noiembrie 2006.

6. Deplasări peste hotare pentru documentare şi participări la manifestări ştiinţifice:

– Seminarul internaţional „Construction and deconstruction of frontiers and identities", 17–18 februarie 2006, Toulouse (Franţa);

– Seminarul internaţional „Migration and Identity in History", Galway (Irlanda), 8–9 septembrie 2006;

– Salonul Internaţional de Carte Românească, ediţia a V-a, Cernăuţi, Ucraina, 30 octombrie – 4 noiembrie 2006;

– Simpozionul internaţional „Glasul Bucovinei", Cernăuţi, Ucraina, 3 noiembrie 2006;

– Conferinţa Plenară „CLIOHnet2 At the Centre of Citizenship: CLIOHnet2 and the Potential for Innovation in History Teaching and Learning in Europe", Bergen, Norvegia, 17–18 noiembrie 2006;

– Seminarul-dezbatere „Bucovina istorică – între exigenţele construcţiei europene, ale sintezei naţionale şi regionalism", Rădăuţi, 30 noiembrie 2006

– Conferinţa internaţională „Migration in History", Reykjavik, Islanda, 8–9 decembrie 2006.

IV. Date personale ale membrilor institutului:

Cercet. şt. I dr. Dimitrie Vatamaniuc

I. Stadiul lucrării de plan:

– *Partenie Masichievici, un evocator al Bucovinei*, lucrare finalizată.

II. Cărţi, studii şi articole ştiinţifice apărute:

1. Cărţi:

– *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualităţii româneşti în Italia. I. Corespondenţă (1926–1942)*, ediţie de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" 18;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

– D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident şi Orient. Studii şi documente*, *Prefaţă* de acad. Ştefan Ştefănescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006.

2. Studii şi articole apărute:

– *Vladimir Trebici (1916–1999)*, în „Analele Bucovinei", anul XIII, nr. 1, 2006, p. 37–38;

– *T. Maiorescu în corespondenţă cu Hurmuzăcheştii*, *ibidem*, p. 305–310;

– *Claudiu Isopescu în corespondenţă cu Nicolae Iorga (1926–1935)*, IV, *ibidem*, p. 311–349;

– *Grigore Nandriş în corespondenţă cu Basil Munteanu şi alţi contemporani ai săi* (V), în „Analele Bucovinei", anul XII, nr. 2, 2006, p. 503–514;

– *Mişcarea literară bucovineană şi presa rădăuţeană*, *ibidem*;

– Ion Gherman, *Viaţa nu-i toată un miracol*, Bucureşti, Editura „Tradiţia", 2005, 384 p. Cu ilustraţii de epocă, portrete de familie şi reproduceri din presă, *ibidem*;

– *O cronică în imagini*, prefaţă la volumul Partenie Masichievici, *Skizzenblätter aus den Jahren 1940–1941. Schiţe din taberele de strămutare*, *Vorwort* von D. Vatamaniuc (Deutsche Übersetzung Ida Alexandrescu), *Einleitung* von Hortensia Masichievici-Mişu, *Nachwort* von Horst Fassel, *Prefaţă* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, *Introducere* de Hortensia Masichievici-Mişu (Versiune în limba română), *Postfaţă* de Horst Fassel (Traducere în limba română: Suzana Holan), Bucureşti, Editura Anima, 2006, p. 9–13.

III. Participări la manifestări ştiinţifice interne:

– Seminarul ştiinţific cu participare internaţională „Integrare/globalizare şi românii din afara graniţelor ţării", Rădăuţi, 7 iulie 2006.

– Seminarul ştiinţific, cu participare internaţională „Martirologiul Bucovinei. Arestaţi, condamnaţi, deportaţi, exilaţi, persecutaţi pe motive politice sub regimul comunist (1940–1941, 1945–1989)", Rădăuţi, 8 iulie 2006;

– A XIV-a sesiune anuală de referate şi comunicări, cu participare internaţională, „Frontiere şi identităţi în spaţiul românesc în epocile modernă şi contemporană", cuprinsă în cadrul manifestărilor „Zilele academice ieşene", ediţia a XXI-a, Rădăuţi, 9–10 septembrie 2006.

IV. Deplasări peste hotare: –

Cercet. şt. dr. Rodica Iaţencu

I. Stadiul lucrării de plan:

– *Limbajul de lemn şi simbolistica puterii (1945–1956). Studiu de caz*, 35 p., cu 93 de note şi izvoare bibliografice – lucrare finalizată;

II. Cărţi, studii şi articole ştiinţifice apărute (titlul şi locul apariţiei):

a. Cărţi:

– *Bucovineni împotriva comunismului: fraţii Vasile şi George Motrescu*, ediţie îngrijită, note şi comentarii de Marian Olaru, *Prefaţă* D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, *Postfaţă* de Vasile I. Schipor, *Indice de nume*: Rodica Iaţencu, Suceava, Editura Universităţii, 2006;

– Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii*, *Cuvânt-înainte* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, ediţie îngrijită de Rodica Marchidan, *Indice de nume*: Rodica Iaţencu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006;

– D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident şi Orient. Studii şi documente*, *Prefaţă* de acad. Ştefan Ştefănescu, redactor Vasile I. Schipor, *Indice de nume*: Rodica Iaţencu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006;

b. Studii ştiinţifice:

– *Organizaţii şi mişcări studenţeşti anticomuniste (1945–1959). Studiu de caz: bucovineni în Mişcarea Tineretului Regalist*, II, în „Analele Bucovinei" ,XIII, nr. 1, 2006, p. 203–261, 56 note şi izvoare bibliografice;

c. Articole:

– *„Glasul Bucovinei". Revistă trimestrială de istorie şi cultură, Cernăuţi–Bucureşti, anul XII, nr. 3 (47), nr. 4 (48), 2005*, recenzie, în „Analele Bucovinei", XIII, nr. 2, 2006, 2 p., p. 769–770.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

III. Participări la reuniuni ştiinţifice interne, cu indicarea titlului comunicărilor:

– Alma Mater Sucevensis, Zilele Universităţii „Ştefan cel Mare", Sesiune ştiinţifică, Secţiunea de istorie modernă şi contemporană, Suceava, 10 martie 2006, comunicarea *Bucovineni în mişcarea de rezistenţă anticomunistă. Studiu de caz*;

– Seminarul ştiinţific cu participare internaţională „Integrare/globalizare şi românii din afara graniţelor ţării", Rădăuţi, 7 iulie 2006;

– Sesiunea ştiinţifică cu participare internaţională „Martirologiul Bucovinei. Arestaţi, condamnaţi, deportaţi, exilaţi, persecutaţi pe motive politice sub regimul comunist (1940–1941, 1945–1989)", Rădăuţi, 8 iulie 2006;

– „Frontiere şi identităţi în spaţiul românesc în epocile modernă şi contemporană", a XIV-a sesiune ştiinţifică anuală, cu participare internaţională, a Centrului de Studii „Bucovina", din cadrul manifestărilor „Zilele academice ieşene", ediţia a XIX-a, Rădăuţi, 9 septembrie 2006, comunicarea *Limbajul de lemn şi simbolistica puterii (1945–1956). Studiu de caz*; semnal editorial: Teodor Balan, *Istoria teatrului românesc în Bucovina*, ediţie după manuscrise de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" (13), 276 p.

IV. Deplasări peste hotare, cu menţionarea contribuţiei personale şi rezultate –

V. Stadiul pregătirii tezei de doctorat:–

Alte activităţi efectuate dar neincluse în normatorul de raportare:

Colaborarea cu Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava, prin conf. dr. Ştefan Purici, în vederea realizării temelor *Experienţa istorică a legăturilor României cu românii din afara graniţelor (sec. XIX–XX)* şi *Schimbări în societatea românească în contextul integrării europene şi euroatlantice a României*, care sunt cuprinse în grantul nr. 1298/2005, aprobat de M. E. C.: *Românii din afara graniţelor ţării în contextul integrării euroatlantice şi europene a României. Cazul comunităţilor româneşti din Ucraina (1945–2007)*;

Contribuţii la organizarea unor manifestări ştiinţifice:

– *Martirologiul Bucovinei. Arestaţi, condamnaţi, deportaţi, exilaţi şi persecutaţi pe motive politice*, sesiune ştiinţifică cu participare internaţională, mai 2006 (responsabili de proiect: Rodica Iaţencu, Marian Olaru);

– *Bucovina istorică – între exigenţele construcţiei europene, ale sintezei naţionale şi regionalism*, seminar-dezbatere, noiembrie 2006 (responsabil de proiect: Rodica Iaţencu, Ştefan Purici);

Responsabil de număr al revistei „Analele Bucovinei", XIII, nr. 2, 2006 (tehnoredactare computerizată a lucrărilor primite în manuscris, îngrijirea studiilor primite de la colaboratori, corectura studiilor din Dosarul 0 al revistei după corecturile Editurii Academiei);

Pregătirea pentru tipar (tehnoredactare computerizată, corectură) a lucrării: Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii, Cuvânt-înainte* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, ediţie îngrijită de Rodica Marchidan, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006;

Tehnoredactare computerizată şi corectura a 10 capitole din lucrarea D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident şi Orient. Studii şi documente*, *Prefaţă* de acad. Ştefan Ştefănescu, redactor Vasile I. Schipor, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006;

Întocmirea indicelui de nume la următoarele lucrări:

– Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii, Cuvânt-înainte* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, ediţie îngrijită de Rodica Marchidan, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006;

– *Bucovineni împotriva comunismului: fraţii Vasile şi George Motrescu*, ediţie îngrijită, note şi comentarii de Marian Olaru, *Prefaţă* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, *Postfaţă* de Vasile I. Schipor, Suceava, Editura Universităţii, 2006;

– D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident şi Orient. Studii şi documente*, *Prefaţă* de acad. Ştefan Ştefănescu, redactor Vasile I. Schipor, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006;

Creşterea vizibilităţii Centrului de Studii „Bucovina" în viaţa ştiinţifică din Bucovina: tipărirea în cotidianul „Crai nou", XVII, nr. 4112, 14 februarie 2006, a articolului *Analele Bucovinei, anul XII,*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Asist. cercet. dr. Ştefan Purici

I. Stadiul lucrării de plan:

– *Românii din regiunea Cernăuţi după dezintegrarea U.R.S.S.* – finalizată.

– *A treia detrunchiere a Bucovinei: frontiera româno-sovietică din 1944. Istorie orală şi documente politico-militare* (în colaborare cu Marian Olaru), lucrare finalizată.

II. Cărţi, studii şi articole ştiinţifice apărute (titlul şi locul apariţiei):

Cărţi:

Introducere în istoria Basarabiei, Suceava, Editura Universităţii Suceava, 2006, 135 p.

Prefeţe:

Cuvânt-înainte, în Petru Bejinariu, *Libertăţi şi constrângeri*, Iaşi, Editura Bucovina, 2006, p. 5–7.

Studii ştiinţifice:

– *Frontiers and Identities: an Approach to the Last Fifteen Years of Romanian Historiography*, în *Frontiers and Identities: Exploring the Research Area*, Pisa, Edizioni Plus – Pisa University Press, 2006, p. 175–208 (în colaborare cu Harieta Mareci, Crina-Cristina Capota, Vasile Vese), 133 note, 95 izvoare;

– *From Subjects to Citizens: Romanians in Bukovina (1775-1914)*, în *Citizenship in Historical Perspective*, Pisa, Edizioni Plus – Pisa University Press, 2006, p. 115–126, 54 note, 23 izvoare;

– *De la supuşi la cetăţeni. Românii din Bucovina (1775–1914)*, în „Analele Bucovinei", XIII, nr. 1, 2006, p. 155–166, 54 note şi izvoare bibliografice.

Articole:

– Luminţa Fassel, *Das deutsche Schulwesen in Bessarabien (1812–1940). Eine komparativ-historische und sozio-kulturelle Untersuchung*, München, Verlag Südostdeutsches Kulturwerk, 2000, 248 S., în „Codrul Cosminului", XII, 2006, p. 320–322;

– Mariana Hausleitner, *Deutsche und Juden in Bessarabien (1814–1941). Zur Minderheitenpolitik Russlands und Großrumäniens*, München, IKGS Verlag, 2005, 255 S., în „Codrul Cosminului", XII, 2006, p. 322–324;

III. Participări la reuniuni ştiinţifice interne, cu indicarea titlului comunicărilor:

– Alma Mater Sucevensis, Zilele Universităţii „Ştefan cel Mare", Sesiune ştiinţifică, Secţiunea de istorie modernă şi contemporană, Suceava, 10 martie 2006, comunicarea *De la „supus" la „cetăţean": românii din Bucovina (1775–1914)*;

– Simpozionul naţional „Comunităţi etnice minoritare: evoluţii şi raporturi actuale", Constanţa, 11–13 mai 2006, comunicarea *Bucovina – spaţiu al toleranţei. Mituri şi mărturii istorice*;

– Cursurile de vară ale Universităţii populare „Ion Nistor", ediţia a XVII-a, Rădăuţi, 6 iulie 2006, comunicarea *Elite sociale din Bucovina (1775–2006)*;

– Seminarul ştiinţific „Integrare/globalizare şi românii din afara graniţelor", Rădăuţi, 7 iulie 2006;

– Colocviul internaţional „Interferenţe iluministe europene", Târgu-Mureş, 28–29 septembrie 2006, comunicarea *Iluminism şi iluminişti în Bucovina*;

– Simpozionul internaţional „Românii din afara graniţelor", Iaşi–Chişinău, 9–12 noiembrie 2006, comunicarea *Românii din Ucraina (1990–2006): emancipare, manipulare, deznaţionalizare*;

– Seminarul internaţional „Construction and deconstruction of frontiers and identities", 17–18 februarie 2006, Toulouse (Franţa), comunicarea *Construction and deconstruction of frontiers and identities in modern Romania (1856–1878)* (în colaborare cu Harieta Mareci);

– Seminarul internaţional „Migration and Identity in History", Galway (Irlanda), 8–9 septembrie 2006, comunicarea *Under pressure for change: Nation state building and identity mutations in the modern Romania* (în colaborare cu Harieta Mareci);

– Salonul Internaţional de Carte Românească, ediţia a V-a, Cernăuţi (Ucraina), 30 octombrie – 4 noiembrie 2006; prezentare de carte;

– Simpozionul internaţional „Glasul Bucovinei", Cernăuţi, Ucraina, 3 noiembrie 2006, comunicarea *Proiectul european în domeniul istoriei CLIOHRES*;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

– Conferinţa Plenară „CLIOHnet2 At the Centre of Citizenship: CLIOHnet2 and the Potential for Innovation in History Teaching and Learning in Europe", Bergen, Norvegia, 17–18 noiembrie 2006, participare dezbateri;

– Conferinţa internaţională „Migration in History", Reykjavik, Islanda, 8–9 decembrie 2006, comunicarea *The Collision of Identities: Migration and (De)construction of Identity in Nineteenth Century Bukovina.*

IV. Deplasări peste hotare, cu menţionarea contribuţiei personale şi rezultate: –

V. Stadiul pregătirii tezei de doctorat: –

Alte activităţi

Proiecte de cercetare

1) Grant CNCSIS nr. 1290/2005 *Românii din afara graniţelor ţării în contextul integrării euro-atlantice şi europene a României. Cazul comunităţilor româneşti din Ucraina (1945–2007)*, perioada de derulare 2005–2007;

2) Programul european *CLIOHRES.net*, perioada de derulare 2005–2010, coordonator central prof. univ. dr. Ann-Katherine Isaacs, 43 de instituţii participante, coordonator naţional (din partea Universităţii „Ştefan cel Mare" Suceava);

Contribuţii la organizarea unor manifestări ştiinţifice:

„Bucovina istorică – între exigenţele construcţiei europene, ale sintezei naţionale şi regionalism", seminar-dezbatere, noiembrie 2006 (responsabil de proiect: Rodica Iaţencu, Ştefan Purici);

Asist. cercet dr. Marian Olaru

I. Stadiul lucrării de plan:

– *Partizanii din Bucovina. Rezistenţa anticomunistă: percepţia posterităţii. Studiu de caz: fraţii Chiraş şi Gavril şi Gavril Vatamaniuc* – lucrare finalizată;

– *A treia detrunchiere a Bucovinei: frontiera româno-sovietică din 1944. Istorie orală şi documente politico-militare* (în colaborare cu Ştefan Purici), lucrare finalizată.

II. Cărţi, studii şi articole ştiinţifice apărute (titlul şi locul apariţiei):

Cărţi:

– *Bucovineni împotriva comunismului: fraţii Vasile şi George Motrescu*, ediţie îngrijită, note şi comentarii de Marian Olaru, *Prefaţă* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, *Postfaţă* de Vasile I. Schipor, *Indice de nume* de Rodica Iaţencu, Suceava, Editura Universităţii, 2006.

– Teodor Balan, *Naţionalitate şi identitate la românii din Bucovina, la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea*, ediţie îngrijită de Marian Olaru, *Prefaţă* de Pavel Ţugui, *Indice de nume* de Rodica Iaţencu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006.

Studii şi articole publicate:

– Daniel Hrenciuc, *Continuitate şi schimbare: integrarea minorităţilor naţionale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918–1940)*, vol. I, *Perspectiva naţional-liberală (1918–1928)*, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2005, în „Analele Bucovinei", XIII, 1/2006, (recenzie);

– Mihai-Ştefan Ceauşu, *Parlamentarism, partide şi elită politică în Bucovina habsburgică (1848–1918). Contribuţii la istoria parlamentarismului în spaţiul central-est european*, Iaşi, Editura Junimea, 2004, în „Analele Bucovinei", XIII, 1/2006, 2 p (recenzie);

– Simpozionul ştiinţific „Martirologiul Bucovinei. Arestaţi, condamnaţi, deportaţi, exilaţi, persecutaţi pe motive politice sub regimul comunist (1940–1941, 1945–1989)", în „Analele Bucovinei", XIII, 2/2006, cronică;

– *Colegiul Naţional „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuţi – însemnări pentru istoria şcolii*, în Niculai Şorea, *Peste vremi..., Istoria unei generaţii – promoţia 1952 a Liceului „Eudoxiu Hurmuzachi din Rădăuţi*, Iaşi, Editura Pim, 2006.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

III. Participări la reuniuni ştiinţifice interne, cu indicarea titlului comunicărilor:

– „Zilele Universităţii Alma Mater Sucevensis", Suceava, 10 martie 2006, manifestare cu participare internaţională, cu comunicarea *Despre acţiunile guvernului român de la Viena condus de Horia Sima şi proiectul unei mari ridicări anticomuniste în România, 1944–1945*;

– Colocviul „Bucovina – istorie şi cultură", Rădăuţi, 8 iunie 2006, cu comunicarea *Formarea elitelor în Bucovina istorică*;

– Simpozionul „Martirologiul Bucovinei. Arestaţi, condamnaţi, deportaţi, exilaţi, persecutaţi pe motive politice sub regimul comunist (1940–1941, 1945–1989)", organizat de Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei, Rădăuţi, 8 iulie 2006, cu comunicarea *Comunismul românesc. De la miturile ale stalinismului la miturile regimului ceauşist*;

– Simpozionul „Ion Nistor – 150 de ani de la naştere", organizat de Societatea Pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina la Casa Memorială „Ion Nistor" din Bivolărie, 16 august 2006, cu comunicarea *Ion Nistor – omul şi opera sa*;

– A XIV-a sesiune anuală de referate şi comunicări ştiinţifice a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei „Frontiere şi identităţi în spaţiul românesc în epocile modernă şi contemporană", înscrisă în cadrul *Zilelor academice ieşene*, ediţia a XXI-a, 9–10 septembrie 2006, comunicare cu tema *Aspecte privind stabilirea graniţei româno-sovietice pe teritoriul Bucovinei în anii 1940 şi 1941 –1945*;

IV. Deplasări peste hotare, cu menţionarea contribuţiei personale şi rezultate: –

Alte activităţi:

Contribuţii la organizarea unor manifestări ştiinţifice

– Colocviul ştiinţific „Bucovina – istorie şi cultură", de la Rădăuţi, din 8 iunie 2006, cu tema *Formarea elitelor în Bucovina istorică*;

– Simpozionul ştiinţific organizat de Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei, Rădăuţi, 8 iulie 2006, cu susţinerea comunicării *Comunismul românesc. De la miturile ale stalinismului la miturile regimului ceauşist*;

– A XIV-a sesiune anuală de referate şi comunicări ştiinţifice a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei „Frontiere şi identităţi în spaţiul românesc în epocile modernă şi contemporană", înscrisă în cadrul „Zilelor academice ieşene", organizată la Rădăuţi în zilele de 9 şi 10 septembrie 2006.

Stagii de documentare:

– Stagiu de documentare sem. I şi II la Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera" Suceava şi Direcţia Judeţeană Suceava a Arhivelor Istorice Naţionale.

Cercetare de teren:

– Anchete de istorie orală în localităţile Remezău, comuna Vicov de Jos şi Rădăuţi, sem. I 2006.

Alte proiecte:

– Documentare pentru realizarea temei *Societăţi culturale din Bucovina istorică* din cadrul grantului, realizat împreună cu colegii de la Centrul de Studii „Bucovina" al Academiei Române.

Cercet. şt. Vasile I. Schipor

I. Stadiul lucrărilor de plan:

– *Un vestitor al poeziei moderne din Bucovina: Ion Roşca (1908–1933)*, lucrare finalizată;

– *Literatura detenţiei din Bucovina. Memorialistica*, lucrare finalizată.

II. Cărţi, studii şi articole publicate:

1) Cărţi:

– *Bucovineni împotriva comunismului: fraţii Vasile şi George Motrescu*, ediţie îngrijită, note şi comentarii de Marian Olaru, *Prefaţă* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, *Postfaţă* de Vasile I. Schipor, *Indice de nume* de Rodica Iatencu, Suceava, Editura Universităţii, 2006.

– D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident şi Orient. Studii şi documente*, *Prefaţă* de acad. Ştefan Ştefănescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006 (coordonatorul colectivului de redacţie).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

2) Studii:

– *Filimon Rusu (1882–1957), istoric, memorialist, culegător de folclor şi publicist*, în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul XIII, nr. 1, 2006, p. 15–36 (evocare, cu 110 note, comentarii şi trimiteri bibliografice);

– *Bucovinenii în spaţiul concentraţionar al regimului comunist*, în „Analele Bucovinei", anul XIII, nr. 2, 2006, p. 535–609 (dicţionar biografic, 58 p., cu 231 de note, comentarii şi izvoare bibliografice);

– *Periodicul „Iconar", Cernăuţi, anul I, nr. 1–3, 1935 se află în Bucovina*, în „Analele Bucovinei", anul XIII, nr. 2, 2006, în curs de apariţie (documentar, 27 de p., cu 24 de fotocopii după originalele descoperite la Rădăuţi);

– *Biblioteca Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române – Filiala Iaşi*, în volumul Nicolae Şorea (coordonator). *Peste vremi... Istoria unei generaţii: promoţia 1952 a Liceului „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuţi*, Iaşi, Editura Pim, 2006, p. 43–53 (studiu istoric, cu 22 de trimiteri bibliografice);

– *„Muguri", o revistă bucovineană cu tradiţie, ibidem*, p. 55–66 (studiu istoric, cu 35 de note şi izvoare);

– *Bucovinenii în spaţiul concentraţionar al regimului comunist. Martiri, martori şi mărturii*, în volumul *Bucovineni împotriva comunismului: fraţii Vasile şi George Motrescu*, ediţie îngrijită, note şi comentarii de Marian Olaru, *Prefaţă* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, *Postfaţă* de Vasile I. Schipor, *Indice de nume* de Rodica Iaţencu, Suceava, Editura Universităţii, 2006, p. 249–320 (o panoramare a preocupărilor ştiinţifice în domeniul temei în Bucovina, cu 297 de note, comentarii şi trimiteri bibliografice);

– *Destinul unui gen vitreg: memorialistica bucovineană consacrată spaţiului concentraţionar, 1958–2006*, în „Glasul Bucovinei", Cernăuţi, anul XIII, nr. 4 (52), 2006, în curs de apariţie (24 de pagini, cu 83 note, comentarii şi trimiteri bibliografice);

– *Comunitatea evreilor din Rădăuţi – două secole de prezenţă activă în viaţa Bucovinei*, în „Dokumentation", Frankfurt am Main, Evangelischer Pressedienst, 2006, în curs de apariţie (studiu monografic, 11 p., cu 71 de trimiteri la surse bibliografice româneşti şi străine).

3) Articole:

– Arhim. Dionisie Udişteanu, *Udeştii de pe Suceavă. Cercetare istorică*, Suceava, Editura „Muşatinii", 2005, 252 p., în „Analele Bucovinei", anul XIII, nr. 1, 2006, p. 370–372;

– Miroslava Şandru, *Cusături huţule*, Cluj-Napoca–Cernăuţi, Editura Kriterion–Casa Editorială Bukrek, 2005, 104 p., *ibidem*, p. 376–377;

– Preot Constantin C. Cojocaru, *Paşi prin secole de istorie bisericească*, Iaşi, Editura Golia, 2005, 496 p., *ibidem*, p. 377–379;

– *„Valori păşcănene". Studii, documente, mărturii*, publicaţie periodică a Asociaţiei „Visarion Puiu", anul I, nr. 1, februarie 2006, 126 p., *ibidem*, p. 382–383;

– *„Analele Putnei"*, anul I, nr. 1, 2005, 168 p., *ibidem*, p. 385–387;

– *Destinul bucovinenilor în spaţiul concentraţionar al regimului comunist*, editorial, în „Analele Bucovinei", anul XIII, nr. 2, 2006, p. 413–417;

– Ioan-Paul Valenciuc, *Volovăţ. Viaţa unui sat în pagini de presă, 1882–1945*, Câmpulung-Moldovenesc, Fundaţia Culturală „Biblioteca Mioriţa", 2006, 122 p., în „Analele Bucovinei", anul XIII, nr. 2, 2006, p. 765–766;

– *Bucovina în scrieri de epocă*, Antologie, argument şi indice de localităţi de Doina şi Liviu Papuc, Iaşi, Editura Alfa, 2005, 232 p., *ibidem*;

– *„Analele Bucovinei" – 12 ani de promovare neîntreruptă a valorilor culturii şi civilizaţiei româneşti*, în „Codrul Cosminului", serie nouă, Analele ştiinţifice ale Universităţii „Ştefan cel Mare" din Suceava, Seria istorie, nr. 12 (22), 2006, p. 293–297;

– Elena-Cristina Hrenciuc, *Dincolo de viaţa ca un circuit închis*, prefaţă la volumul de versuri *Moartea visurilor*, Rădăuţi, Editura „Septentrion", 2006, p. 5–8;

– *Un evocator nostalgic, observator al satului tradiţional la întâlnirea sa cu „satul planetar"*, postfaţă la volumul Iulian-Iustin Melinte, *Proză*, Suceava, Editura Muşatinii, 2006, p. 88–95;

– *O lucrare aşteptată; Teodor Balan, „Documente bucovinene"*, vol. VII–IX, în „Bucovina literară", Suceava, anul XVI, nr. 8–9 (186–187), august–septembrie 2006, p. 11–12;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

– *Biblioteca Centrului de Studii „Bucovina"*, în „Scriptum", buletin trimestrial de informare științifică și de formare profesională al Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera", anul XII, nr. 1–2, 2006, p. 8–11;

– *Partenie Masichievici (1887–1952). Destinul unui dezrădăcinat din Bucovina*, *ibidem*, anul XII, nr. 3–4, 2006, în curs de apariție;

– *Zece ani de la fondarea Colecției „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii"*, în „Revista română", periodic trimestrial editat de ASTRA – Despărțământul „Mihail Kogălniceanu, Iași, anul XII, nr. 4, 2006, în curs de apariție;

– *„Analele Bucovinei" – 13 ani de prezență continuă în dialogul privind istoria și cultura Bucovinei*, *ibidem*, anul XII, nr. 4, 2006, în curs de apariție.

III. Participări la manifestări științifice interne:

– „Alma Mater Sucevensis". Zilele Universității „Ștefan cel Mare" din Suceava. Sesiunea Științifică de Istorie, secțiunea de istorie modernă și contemporană, Suceava, 10 martie 2006, participare cu comunicarea *Bucovinenii în spațiul concentraționar al regimului comunist* (15 pagini, cu 44 de note și trimiteri la surse bibliografice);

– Simpozionul Internațional Interdisciplinar „Healing of memories (HOM) among Cultures and Religion, Suceava, 7–8 mai 2006, cu comunicarea *Comunitatea evreilor din Rădăuți – două secole de prezență activă în viața Bucovinei* (11 pagini, cu 71 de trimiteri la surse bibliografice românești și străine);

– „Bucovina – istorie și cultură". Expoziție de carte și documente, dezbatere, Rădăuți, 8 iunie 2006. Prezentarea referatului-impuls *Rolul bibliotecii ca element de infrastructură în procesul de formare a omului și a orașului modern în Bucovina* (9 pagini, cu 22 de trimiteri bibliografice);

– Sesiunea științifică „Scriitori din Bucovina istorică în *Enciclopedia Bucovinei*", Rădăuți, 9 iunie 2006, cu comunicarea *Autori bucovineni uitați: Cezar Flamură, Victor Leahu, Goerge Pivin-Leandru, Aspazia Oțel-Petrescu* (15 pagini cu 35 de note și trimiteri la surse bibliografice);

– Seminarul științific cu participare internațională „Integrare/globalizare și românii din afara granițelor țării", Rădăuți, 7 iulie 2006. Susținerea semnalului editorial: – Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. VII, 1464–1740, ediție îngrijită de Ioan Caproșu, *Cuvânt-înainte* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, *Indice de nume* de Arcadie Bodale, Iași, Editura Taida, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii", 16, 2005, 318 p.; – Teodor Balan, *Istoria teatrului românesc în Bucovina*, ediție după manuscrise de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii", 13, 2005, 276 p.; – Dorin Dobrincu, Constantin Iordachi (editori), *Țărănimea și puterea. Procesul de colectivizare a agriculturii în România (1949–1962)*, *Cuvânt-înainte* de Gail Kligman și Katherine Verdery, Iași, Editura Polirom, Colecția „Documente", 2005, 504 p. – *Bucovina în scrieri de epocă*, Antologie, argument și indice de localități de Doina și Liviu Papuc, Iași, Editura Alfa, 2005, 232 p. + 8 planșe cu reproduceri după fotografii de epocă; – Ioan-Paul Valenciuc, *Volovăț. Viața unui sat în pagini de presă, 1882–1945*, vol. I, Câmpulung-Moldovenesc, 2006, 122 p.);

– Seminarul științific, cu participare internațională „Martirologiul Bucovinei. Arestați, condamnați, deportați, exilați, persecutați pe motive politice sub regimul comunist (1940–1941, 1945–1989)", Rădăuți, 8 iulie 2006, cu susținerea comunicării *Martirologiul Bucovinei. Avatarurile unui proiect de recuperare a memoriei culturale naționale confiscate de regimul comunist*. Susținerea semnalului editorial: – Vasile S. Cârdei, *Visuri și temnițe. Memorii*, Câmpulung-Moldovenesc, Fundația Culturală Bibliotheca „Miorița", 2006, 218 p.; – Ruxandra Cesereanu, *Gulagul în conștiința românească. Memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Iași, Editura Polirom, Colecția Plural M, Seria „Idei contemporane", 2005, 416 p.; – Ruxandra Cesereanu, *Comunism și represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid național*, Iași, Editura Polirom, Colecția Plural M, Seria „Idei contemporane", 2006, 304 p.; – Vasile Andru, *Grădinile ascunse*, roman, Pitești, Editura Paralela 45, 2006, 248 p.;

– A XIV-a sesiune anuală de referate și comunicări, cu participare internațională, „Frontiere și identități în spațiul românesc în epocile modernă și contemporană", cuprinsă în cadrul manifestărilor „Zilele academice ieșene", ediția a XXI-a, Rădăuți, 9–10 septembrie 2006, cu comunicarea *Literatura spațiului concentraționar din Bucovina, 1958–2006. Memorialistica*. Semnal editorial: Vasile Diacon,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cronicile Sufiei Bucovinene, vol. I–II. Iaşi, Tipo[grafia] Moldova, 2005, 458+424 p.; – Eugenia Aglaia Iacob, *Oameni şi datini din Roşcanii Sucevei*, ediţie îngrijită de Silvia şi Ion Popescu-Sireteanu, *Studiu introductiv* de Ion Popescu-Sireteanu, Iaşi, PrincepsEdit, 2006, 306 p.;

– Simpozionul „Zilele culturii siretene", ediţia a XV-a, Siret, 22 septembrie 2006, cu comunicarea *Treptele dragostei în scrierile memorialiştilor bucovineni* (11 p., cu 44 de note, comentarii şi trimiteri la surse bibliografice).

IV. Deplasări peste hotare:

– Salonul Internaţional de Carte Românească, ediţia a V-a, Cernăuţi (Ucraina), 30 octombrie–4 noiembrie 2006, cu prezentarea *Activităţii editoriale a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române – Filiala Iaşi* („Analele Bucovinei", anul XII, 1 şi 2, 2005 şi anul XIII, nr. 1, 2006; Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. VII, 1464–1740, ediţie îngrijită de Ioan Caproşu, *Cuvânt-înainte* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, *Indice de nume* de Arcadie Bodale, Iaşi, Editura Taida, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii",16, 2005;Teodor Balan, *Istoria teatrului românesc în Bucovina*, ediţie după manuscrise de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Bucureşti, Editura Academiei Române, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii", 13, 2005; *Bucovinenii în spaţiul concentraţionar al regimului comunist. Martiri, martori şi mărturii*, în volumul *Bucovinenii împotriva comunismului: fraţii Vasile şi George Motrescu*, ediţie îngrijită, note şi comentarii de Marian Olaru, *Prefaţă* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, *Postfaţă* de Vasile I. Schipor, *Indice de nume* de Rodica Iaţencu, Suceava, Editura Universităţii, 2006);

– Simpozionul Internaţional „Glasul Bucovinei", Cernăuţi (Ucraina), 3 noiembrie 2006, cu comunicarea *Destinul unui gen vitreg: memorialistica bucovineană consacrată spaţiului concentraţionar*, 24 p., cu 83 de note, comentarii şi trimiteri la surse bibliografice.

V. Stadiul pregătirii tezei de doctorat: –

VI. Activităţi neincluse în nomenclatorul dărilor de seamă:

1) Documentare : – Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera" Suceava, B.C.U. „Mihai Eminescu" Iaşi (trim. I, II, IV), în cadrul temelor: – *Un vestitor al poeziei moderne din Bucovina: Ion Roşca (1908–1933)*; – *Literatura detenţiei din Bucovina. Memorialistica*: – Cercetare de teren (Siret, Suceava, Vicovul de Jos, Volovăţ, Rădăuţi) pentru adunarea de mărturii de la supravieţuitorii represiunii comuniste, în cadrul temei *Bucovinenii în spaţiul concentraţionar al regimului comunist* (trim I, II, III).

2) Colaborarea cu alte instituţii: – Societatea Scriitorilor Bucovineni, prezentarea unor materiale pentru revista „Bucovina literară" (*„Analele Bucovinei" – 12 ani de promovare neîntreruptă a valorilor culturii şi civilizaţiei româneşti. O lucrare aşteptată: Teodor Balan, „Documente bucovinene"*, vol. VII–IX); – Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera" Suceava, prezentarea unor materiale profesorului Emil Satco, fondator şi redactor responsabil al buletinului ştiinţific „Scriptum", în vederea publicării materialelor *Biblioteca Centrului de Studii „Bucovina", Partenie Masichievici (1887–1952). Destinul unui dezrădăcinat din Bucovina.*); – Centrul Bucovinean Independent de Cercetări Actuale Hliboca–Cernăuţi, schimb de cărţi şi periodice, publicarea unor documente în „Analele Bucovinei", identificarea unor forme şi modalităţi de colaborare; – Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, ofertă management de proiect şi transfer de competenţă, în vederea aducerii Universităţii Populare la nivelul Şcolii de Vară, ca loc de întâlnire a energiilor creatoare ale bucovinenilor de pretutindeni şi de fructificare a acestora în beneficiul binelui public, al renaşterii culturii şi cercetării ştiinţifice româneşti; – Editura „Alexandru cel Bun" şi redacţia periodicului „Glasul Bucovinei" din Cernăuţi: participare la manifestările ştiinţifice anuale, cu comunicări din domeniul de interes, schimb de cărţi şi periodice, identificarea de noi forme de colaborare, orientarea spre proiecte comune şi complementare de cercetare, din perspectiva unei strategii de dezvoltare culturală durabilă a comunităţii româneşti din regiunea Cernăuţi.

3) Contribuţii la realizarea unor manifestări ştiinţifice ale Centrului: – „Bucovina – istorie şi cultură". Expoziţie de carte şi documente, dezbatere, Rădăuţi, întocmirea programului, invitaţii, modelarea dezbaterilor, marketing de proiect; Sesiunea ştiinţifică „Scriitori din Bucovina istorică în *Enciclopedia Bucovinei*", Rădăuţi, 9 iunie, 2006. Coresponsabil de proiect, întocmirea programului, corespondenţă, modelarea dezbaterii, semnal editorial; – Seminarul ştiinţific cu participare internaţională

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Integrare/globalizare şi românii din afara graniţelor ţării". Rădăuţi, 7 iulie 2006. Întocmirea programului, invitaţii, corespondenţă, susţinerea semnalului editorial; – Seminarul ştiinţific, cu participare internaţională, „Martirologiul Bucovinei. Arestaţi, condamnaţi, deportaţi, exilaţi, persecutaţi pe motive politice sub regimul comunist (1940–1941, 1945–1989)". Rădăuţi, 8 iulie 2006, întocmirea programului, invitaţii, publicitate, iniţiator şi coresponsabil de proiect, cea de a treia manifestare ştiinţifică pe această temă, organizată în Bucovina; – A XIV-a sesiune anuală de referate şi comunicări, cu participare internaţională, „Frontiere şi identităţi în spaţiul românesc în epocile modernă şi contemporană", cuprinsă în cadrul manifestărilor „Zilele academice ieşene", ediţia a XXI-a, Rădăuţi, 9–10 septembrie 2006, coresponsabil de proiect, contribuţii la realizarea sesiunii: întocmirea programului, corespondenţă cu invitaţii, întocmirea programului la standarde internaţionale, sponsorizări, marketing de proiect.

4) Dotarea Centrului: – îmbogăţirea fondului de carte al bibliotecii prin atragerea unor donaţii şi prin achiziţie, mai cu seamă monografii de localităţi din Bucovina, ediţii de documente, instrumente de lucru (gramatici, dicţionare).

5) Creşterea vizibilităţii Centrului în viaţa ştiinţifică din provincie. Participare la manifestări organizate în diverse localităţi din Bucovina, cu prezentarea Centrului, a proiectelor sale, a revistei proprii (Suceava, Siret, Rădăuţi, Volovăţ, Cernăuţi). Publicarea unor materiale diverse, cu acest scop, în presa din Bucovina: *„Analele Bucovinei" la al XV-lea tom*, în „Crai nou", Suceava, anul XVII, nr. 4107, 7 februarie 2006, p. 5; *Un trăitor în spaţiul concentraţionar al regimului comunist din România. Filaret N. Toma – martor şi mărturisitor, ibidem*, anul XVII, nr. 4127, 7 martie 2006, p. 6; *Vasile Pânzariu şi creaţia sa. Document al unei existenţe tragice, poem celebrând sărbătoarea iubirii, ibidem*, anul XVII, nr. 4128, 8 martie 2006, p. 3 şi nr. 4129, 9 martie 2006, p. 3; *Fraţii Motrescu şi literatura spaţiului concentraţionar din Bucovina. I. Vasile Motrescu, ibidem*, anul XVII, nr. 4225, 25 iulie 2006, p. 5; *Fraţii Motrescu şi literatura spaţiului concentraţionar din Bucovina. I. George Motrescu, ibidem*, anul XVII, nr. 4230, 1 august 2006, p. 5; *Viaţa unui sat din Bucovina în presa vremii, ibidem*, anul XVII, nr. 4233, 4 august, 2006, p. 5; *Zilele academice ieşene, ediţia a XXI-a, 8–10 septembrie 2006, ibidem*, anul XVII, nr. 4257, 7 septembrie 2006, p. 6; *Frontiere şi identităţi în spaţiul românesc în epocile modernă şi contemporană, ibidem*, anul XVII, nr. 4258, 8 septembrie 2006, p. 3; *„Analele Bucovinei", anul XII, nr. 2 (26), 2005, ibidem*, anul XVII, nr. 4276, 4 octombrie 2006, p. 5; *„Analele Bucovinei", anul XIII, nr. 1, 2006, ibidem*, anul XVII, nr. 4306, 15 noiembrie 2006, p. 5. Asistenţă ştiinţifică acordată unor tineri, studenţi la diverse universităţi din ţară, în vederea pregătirii lucrărilor de licenţă şi masterat pe teme privind Bucovina, precum şi unor intelectuali preocupaţi de cunoaşterea istoriei locale: Ioan-Paul Valenciuc, student la Facultatea de Teologie a Universităţii din Cluj, anul IV (îndrumarea activităţii de documentare în cadrul temei *Volovăţ. Viaţa unui sat din Bucovina în presa vremii, 1882–1945*: redactarea aparatului critic, a glosarului şi bibliografiei); Elena-Iohana Anton, studentă, Facultatea de Litere a Universităţii „Ştefan cel Mare" din Suceava, documentare în cadrul temei de licenţă *Die Universität von Czernowitz* şi a lucrării de seminar *Die Katholische Kirche in Radautz, Fürstenthal, Kaczyka, Clit, Falkau*; Ana-Gabriela Drahta, profesoară, documentare în cadrul disertaţiei de masterat la Facultatea de Istorie a Universităţii „Al. I. Cuza" Iaşi, cu tema *„Homo Bucovinensis" şi modelul cultural bucovinean*.

Cercet. şt. Elena Pascaniuc

I. Stadiul lucrării de plan:

– *Traian Cantemir, reprezentant al Şcolii filologice şi folclorice din Cernăuţi* – definitivată;

– *Leca Morariu şi corespondenţa sa cu Ioan Vicoveanu* – definitivată.

II. Cărţi, studii şi articole ştiinţifice apărute (titlul şi locul apariţiei):

a) Cărţi: –

b) Studii:

– *Folclorul deportărilor din Bucovina*, în „Analele Bucovinei", anul XIII, nr. 1, 2006, p. 263–269;

– *Leca Morariu – Ioan Vicoveanu. Corespondenţă*, în „Analele Bucovinei", anul XIII, nr. 2, 2006 p. 653–670;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

c) Articole:

– Marian Olaru, Elena Olaru, *Colegiul Tehnic Rădăuţi*. Studiu monografic. *Postfaţă* de Vasile I. Schipor, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2005, 326 p., în „Analele Bucovinei", anul XIII, nr. 1, 2006, p. 368–370;

– *„Septentrion literar". Revistă de literatură şi artă, [Cernăuţi], anul VII, nr. 1 (XXXIII), nr. 2–3 (XXXIV–XXXV), nr. 4 (XXXVI), 2005, ibidem*, p. 383–385;

– *„Balkan-Archiv". Neue Folge. Band 26/27, 2001/2002, Würzburg, Wissenschaftlicher Verlag A. Lehmann, 2004, 348 p.; Band 28/29, 2003/2004, Würzburg, Wissenschaftlicher Verlag A. Lehmann, 2005, 440 p.*, în „Analele Bucovinei", anul XIII, nr. 2, 2006, p. 768–769;

– *„Bucovina – istorie şi cultură", Rădăuţi, 8 iunie 2006, ibidem*;

– *Colocviul ştiinţific internaţional „Czernowitz in den deutsch-rumänischen Kulturbeziehungen", Jena, 26–27 Mai 2006, ibidem*;

– Alis Niculică, *Ion G. Sbiera. Viaţa şi opera*, Suceava, [Grup Muşatinii], 2005, 136 p., 17 fotografii + 9 fotocopii, *ibidem*.

III. Participări la reuniuni ştiinţifice interne, cu indicarea titlului comunicărilor:

– Sesiunea ştiinţifică de istorie „Alma Mater Sucevensis", ediţia a VI-a, în cadrul „Zilelor Universităţii «Ştefan cel Mare» Suceava", 10 martie 2006; titlul comunicării: *Medicul Vasile Cârdei şi culegerea sa de folclor medical din Bucovina*;

– „Bucovina – istorie şi cultură", expoziţie de carte, documente şi fotografii, dezbatere, 8 iunie 2006;

– „Martirologiul Bucovinei. Arestaţi, condamnaţi, deportaţi, exilaţi şi persecutaţi pe motive politice", sesiune ştiinţifică cu participare internaţională, 8 iulie 2006;

– „Scriitori din Bucovina istorică în *Enciclopedia Bucovinei*", sesiune ştiinţifică, 9 iunie 2006; titlul comunicării: *Scriitori din Bucovina istorică în „Enciclopedia Bucovinei". Vasile S. Cârdei*;

– A XIV-a sesiune anuală de referate şi comunicări ştiinţifice a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei, cu tema „Frontiere şi identităţi în spaţiul românesc în epocile modernă şi contemporană", cu participare internaţională, cuprinsă în cadrul manifestărilor „Zilele academice ieşene", ediţia a XXI-a, Rădăuţi, 9–10 septembrie 2006; titlul comunicării: *Traian Cantemir (1907–1998), reprezentant al Şcolii filologice şi folclorice din Cernăuţi (1937–1944)*; semnal editorial: Silvia Ciubotaru, *Folclor medical din Moldova. Tipologie şi corpus de texte*, Iaşi, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", 2005, 578 p.

IV. Deplasări peste hotare, cu menţionarea contribuţiei personale şi rezultate:

– Colocviul ştiinţific internaţional cu tema „Czernowitz in den deutsch-rumänischen Kulturbeziehungen", organizat de Institut für Romanistik – Universitatea „Friedrich Schiller" din Jena (Germania), în colaborare cu Balkanromanisten-Verband, în 26–27 mai 2006; titlul comunicării: *Matthias Friedwagner (1861–1940), rector al Universităţii din Cernăuţi şi promotor al spiritualităţii şi istoriei româneşti în Germania*, cu rezumat publicat în limba germană;

– stagiu de documentare (28 mai – 1 iunie 2006) în biblioteca Institutului „Bukowina" din Augsburg. Fond *Bucovina*; din fondul de carte rară şi veche privind Bucovina, am adus pentru biblioteca Centrului de Studii „Bucovina", în copii-xerox, cărţi, articole şi capitole din volume privind istoria, cultura, ştiinţa din această provincie.

V. Stadiul pregătirii tezei de doctorat: –

Alte activităţi:

– contribuţii la organizarea unor manifestări ştiinţifice: „Scriitori din Bucovina istorică în *Enciclopedia Bucovinei*", sesiune ştiinţifică, iunie 2006;

– tehnoredactarea computerizată şi corectura cărţii *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualităţii româneşti în Italia. I. Corespondenţă (1926–1942)*. Ediţie de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006;

– tehnoredactarea computerizată şi revizie pe text la volumul D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident şi Orient. Studii şi documente*, volum sub tipar;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

– corectura volumului *Bucovineni împotriva comunismului: fraţii Vasile şi George Motrescu*, ediţie îngrijită, note şi comentarii de Marian Olaru, prefaţă de D. Vatamaniuc, postfaţă de Vasile I. Schipor.

– contribuţii la creşterea vizibilităţii Centrului în viaţa ştiinţifică din Bucovina: publicarea articolului *„Analele Bucovinei"*, în „Crai nou", anul XVII, nr. 4 108, 8 februarie 2006, p. 5.

Asistent cercetare drd. Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu

I. Stadiul lucrărilor de plan:

– „Das Sonntagblatt der Bukowina" (1862) – supliment literar al primului ziar în limba germană din Bucovina.

II. Articole ştiinţifice, cronici şi recenzii publicate:

a. Studii şi articole ştiinţifice: –

b. Cronici şi recenzii: –

III. Participări la manifestări ştiinţifice interne şi externe:

– Sesiunea internaţională *Deutsch-rumänische Kulturbeziehungen in Czernowitz* [Relaţii culturale româno-germane în Cernăuţi], organizată de Uniunea Germană a Romaniştilor din Spaţiul Balcanic (Deutscher Balkanromanistenverband), cu sprijinul Institutului Bukowina din Augsburg, la Jena, mai 2006, cu comunicarea: *Das Bild der Stadt Czernowitz in der Bukowina Zeitung (1862–1867)* (8 p.);

– Sesiunea ştiinţifică anuală de referate şi comunicări a Centrului de Studii Bucovina, cu titlul „Frontiere şi identităţi în spaţiul românesc în epocile modernă şi contemporană", în cadrul manifestărilor „Zilele academice ieşene", ediţia a XXI-a, Rădăuţi, 9–10 septembrie 2006 cu un semnal editorial: volumul *Frataurzer Heimatbuch*, autori: Kurt Rein şi Waldemar Rademacher, Editura „Der Südostdeutsche", München, 2005 (2 p.);

– Sesiunea internaţională „Deutschsprachige Presse und Öffentlichkeit in Mittelost- und Südosteuropa, 1848–1948", secţiunea „Interferenzen mit Literatur und Kunsten", Iaşi, 1–5 noiembrie 2006, cu comunicarea *Literatur und Kunst in der Bukowina Zeitung* (5 p.).

IV. Activitatea de redacţie:

– responsabil de număr al revistei „Analele Bucovinei" nr. 1/2007;

– tehnoredactarea computerizată şi revizie pe text la volumul D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident şi Orient. Studii şi documente*.

V. Traduceri din/în limba germană:

– rezumatele articolelor şi sumarul revistei „Analele Bucovinei".

VI. Organizarea de manifestări ştiinţifice: –

VII. Colaborări cu alte instituţii la proiecte de cercetare:

– Participare la Proiectul „Czernowitzer Pressefeld 1918–1940: Quelle und Diskurs", alături de cercetători de la Universitatea din Iaşi, Cernăuţi, Belfast şi Cracovia cu studiul monografic al ziarului „Bukowina", redactat de E. R. Neubauer;

– Participare împreună cu cercetători şi profesori de la Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava la proiectul „Românii din afara graniţelor ţării în contextul integrării euro-atlantice şi europene a României. Cazul comunităţilor româneşti din Ucraina (1945–2007)". Grant CNCSIS nr. 1290/2005; perioada de derulare: 2005–2007.

VIII. Documentări:

– stagiu de documentare în cadrul temei de doctorat *Bukowina. Landes-und Amtszeitung (1862–1867). Eine Monographie*, la Institutul Bukowina din Augsburg, iunie 2006. Fond *Bucovina*: din fondul de carte privind istoria şi presa din Bucovina, am adus pentru biblioteca Centrului de Studii „Bucovina", în copie xerox, articole şi capitole din volume reprezentative.

IX. Stadiul pregătirii tezei de doctorat: faza de tehnoredactare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cercet. şt. dr. Ovidiu Bâtă

I. Stadiul lucrării de plan:

– *Zăcăminte de minereuri din Bucovina. Sarea*, lucrare finalizată.

II. Cărţi, studii şi articole ştiinţifice apărute (titlul şi locul apariţiei):

a. Cărţi: –

b. Studii ştiinţifice:

– *Vechi staţiuni balneoclimaterice din Bucovina, în secolele XIX–XX* (III) [*Poiana Negri, Lăpuşna, Moldova Suliţa, altele*], în „Analele Bucovinei", anul XIII, 1/2006 (9 pagini de tipar, 21 de note bibliografice, două fotografii);

– *Geologia bazinului superior al pârâului Putna (Munţii Bistriţei)* (1), în „Analele Bucovinei", anul XIII, 2/2006 (17 pagini, cu 38 de lucrări citate la bibliografie).

c. Articole:

– *„Septentrion", Foaia Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, anul XVII, nr. 25, 2006*, recenzie în „Analele Bucovinei", anul XIII, 1/2006, 3 pagini;

– Paraschiva Abutnăriţei, Ioan Abutnăriţei, *Monografia comunei Poiana Stampei*, Botoşani, Editura Axa, 2006, recenzie, 3 pagini.

III. Participări la reuniuni ştiinţifice interne, cu indicarea titlului comunicărilor.

– Sesiunea ştiinţifică „Biologi din Bucovina în *Enciclopedia Bucovinei*", Rădăuţi, 21 aprilie 2006, comunicarea *Balthasar Hacquet (1740–1815) – naturalist, botanist şi geolog, explorator al Bucovinei*;

– A XIV-a Sesiune anuală de referate şi comunicări ştiinţifice a Centrului de Studii „Bucovina" – din cadrul manifestărilor „Zilele academice ieşene", ediţia a XXI-a – „Frontiere şi identităţi în spaţiul românesc în epocile modernă şi contemporană", Rădăuţi, 9–10 septembrie 2006, comunicarea *Perspectiva unor acumulări de gaze în Podişul Sucevei*. Semnal editorial: Paraschiva Abutnăriţei, Ioan Abutnăriţei, *Monografia comunei Poiana Stampei*, Botoşani, Editura Axa, 2006, 346 p.; Mihai Bejinaru, *Câmpulung de Bucovina. Aspecte medico-sanitare*, Câmpulung-Moldovenesc, Editura Amadoros, 2005, 196 p.;

– Simpozionul ştiinţific „Strategii, programe şi proiecte de promovare şi dezvoltare a turismului ecologic în Bucovina", Rădăuţi, octombrie 2006, comunicările: *Consideraţii privind importanţa socială, culturală şi naţională a turismului montan*; *Turismul rural şi turismul ecologic*; *Satul montan – element dinamic în dezvoltarea activităţii turistice în Bucovina*.

IV. Deplasări peste hotare: –

V. Stadiul pregătirii tezei de doctorat:

Teza de doctorat cu tema *Studiul palinostratigrafic al formaţiunilor metamorfice din bazinul Putnei (Munţii Bistriţei)* a fost susţinută public, în data de 30 iunie 2006, la Universitatea „Al. I. Cuza" Iaşi.

Contribuţii la organizarea unor manifestări ştiinţifice:

– Sesiunea ştiinţifică „Biologi din Bucovina în *Enciclopedia Bucovinei*", Rădăuţi, 21 aprilie 2006, responsabil de proiect.

– Simpozionul ştiinţific „Strategii, programe, proiecte de dezvoltare a turismului ecologic în Bucovina", Rădăuţi, octombrie 2006, responsabil de proiect: stabilirea participanţilor cu comunicări, editarea afişului, programului şi invitaţiilor.

Cercet. şt. III dr. Sorin Trelea
(transferat cu data de 1 mai 2006 la Centrul de Cercetări Oenologice Iaşi)

I. Stadiul lucrării de plan:

– *Identificarea ariilor de răspândire a populaţiilor de* ***Fritillaria meleagris*** *din Depresiunea Rădăuţi, în vederea punerii acestora sub protecţie*, lucrare finalizată;

– *Identificarea şi elaborarea documentaţiei ştiinţifice pentru noi arii protejate din judeţul Suceava*, lucrare finalizată.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

II. Cărți, studii și articole științifice apărute (titlul și locul apariției).

a. Cărți: –

b. Studii și articole:

– *Botanistul bucovinean Emilian Țopa* (în colaborare cu Adrian Oprea), în „Analele Bucovinei", anul XIII, nr. 1, 2006, p. 281–288;

– *Arii populate cu* ***Frittilaria meleagris*** *din zona Depresiunii Rădăuți, ibidem*, anul XIII, nr. 2, 2006, p. 713–718.

III. Participări la reuniuni științifice, cu indicarea titlului comunicărilor:

– Sesiunea științifică „Biologi din Bucovina în *Enciclopedia Bucovinei*", Rădăuți, 21 aprilie 2006, p. 713–718 (coresponsabil de proiect).

IV. –

V. –

Prof. dr. Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române (Cernăuți)
(cercetător asociat)

I. Stadiul lucrării de plan:

– *Probleme ale învățământului în limba română în școlile din regiunea Cernăuți*, lucrare finalizată.

II. Cărți, studii și articole științifice apărute (titlul și locul apariției):

a. Cărți:

– Îngrijirea și redactare lucrării Valeriu Zmoșu, *Un sat bucovinean de pe Valea Siretului: Pătrăuții de Jos. Mărturii spirituale*. Studiu introductiv de conf. univ. dr. Cornelia Mănicuță. Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun"–Editura „Zelena Bucovina", 2006, 400 p.

b. Studii și articole:

– *Morala rostirii și înțelepciunea înțelegerii*, în „Glasul Bucovinei", Cernăuți–București, anul XIII, nr. 1 (49), 2006, p. 63–67;

– *Învățământul în limba română din Ucraina: modernizarea și emanciparea vieții profesionale, ibidem*, p. 81–90.

III. Participări la reuniuni științifice, cu indicarea titlului comunicărilor:

– Universitatea de Vară cu tema „Integrarea europeană și identitatea națională", ediția a III-a, Izvorul Mureșului, 14–21 august 2006;

– Salonul Internațional de Carte Românească, ediția a XV-a, Iași, 9–11 octombrie 2006;

– Conferința comunităților românești în Europa, organizată de MAE, București, 13–15 octombrie 2006

– Salonul Internațional de Carte Românească, ediția a V-a, Cernăuți, 30 octombrie–4 noiembrie 2006;

– Simpozionul cu participare internațională „Glasul Bucovinei", Cernăuți, 3 noiembrie 2006, cu susținerea comunicării *Condeiul liric al celor mai tineri poeți din Bucovina*.

IV. –

V. –

Alte contribuții: Tipărirea a două tomuri din „Glasul Bucovinei", revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți–București, anul XIII, nr. 1 (49) și nr. 2 (50), 2006. Pregătirea pentru tipar a următoarelor două tomuri: nr. 3 (51) și 4 (52), 2006 (redactor-șef).

Dr. Ilie Luceac (Cernăuți)
(cercetător asociat)

I. Stadiul lucrării de plan:

– *Dimitre Onciul în conștiința bucovinenilor. 150 de ani de la nașterea creatorului școlii critice în istoriografia română*, lucrare finalizată.

II. Cărți, studii și articole științifice apărute (titlul și locul apariției):

a. Cărți: –

b. Studii și articole:

– *Tenorul dramatic Marian Talabă: o mărturie a talentului autentic bucovinean pe scena Staatsoper din Viena*, în „Glasul Bucovinei", Cernăuți–București, anul XIII, nr. 1 (49), 2006, p. 7–36;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

– *Endoxin Hurmuzaki şi istoriografia românească în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, *ibidem*, anul XIII, nr. 2 (50), 2006, p. 38–70;

– *Pentru Ion Mamina, un cuvânt de aminture*, *ibidem*, p. 91–94.

III. Participări la reuniuni ştiinţifice, cu indicarea titlului comunicărilor:

– Simpozionul cu participare internaţională „Glasul Bucovinei", Cernăuţi, 3 noiembrie 2006, cu comunicarea *Dimitrie Onciul în conştiinţa bucovinenilor. 150 de ani de la naştere*.

IV. –

V. –

Alte contribuţii: Tipărirea a două tomuri din „Glasul Bucovinei", revistă trimestrială de istorie şi cultură, Cernăuţi–Bucureşti, anul XIII, nr. 1 (49) şi nr. 2 (50), 2006. Pregătirea pentru tipar a următoarelor două tomuri: nr. 3 (51) şi 4 (52), 2006 (redactor).

Prof. Petru Bejinariu
(cercetător asociat)

I. Stadiul lucrării de plan:

– *Contribuţii ale biologilor din Bucovina la cercetările hidrobiologice*, lucrare finalizată;

– *Biologi din Bucovina implicaţi în ocrotirea naturii*, lucrare finalizată.

II. Cărţi, studii şi articole ştiinţifice apărute (titlul şi locul apariţiei):

a. Cărţi: –

– Petru Bejinariu, *Libertăţi şi constrângeri* [culegere de articole]. *Cuvânt-înainte* de conf. univ. dr. Ştefan Purici, Iaşi, Editura Bucovina, 2006, 338 p.

b. Studii şi articole:

– Gheorghe Schipor, *Rădăcini în glia Bucovinei*, Suceava, Editura Cygnus, 2006, 302 p., în „Analele Bucovinei", anul XIII, nr. 1, 2006, p. 379380

– *Contribuţii ale biologilor din Bucovina la cercetările hidrobiologice*, *ibidem*, anul XIII, nr. 2, 2006, în curs de apariţie.

III. Participări la reuniuni ştiinţifice, cu indicarea titlului comunicărilor:

– Cursurile de Vară ale Universităţii Populare „Ion Nistor" a Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, ediţia a XVII-a, Rădăuţi, 3–8 iulie 2006;

– A XIV-a sesiune anuală de referate şi comunicări, cu participare internaţională, „Frontiere şi identităţi în spaţiul românesc în epocile modernă şi contemporană", cuprinsă în cadrul manifestărilor „Zilele academice ieşene", ediţia a XXI-a, Rădăuţi, 9–10 septembrie 2006, cu comunicarea *Profesorul Dionisie Simionovici (1856–1928), îndrumător al învăţământului din Bucovina şi autor de manuale şcolare româneşti*;

– Simpozionul „Zilele culturii siretene", ediţia a XV-a, Siret, 22 septembrie 2006, cu prezentarea cărţii *Libertăţi şi constrângeri* [culegere de articole], Cuvânt înainte de conf. univ. dr. Ştefan Purici, Iaşi, Editura Bucovina, 2006.

V. Date statistice pe componente specifice de activitate:

A. Structura personalului de cercetare:

A. 1. Structură generală:

– total posturi cercetare prevăzute prin H.G. 743/13 dec. 1993: 8

– total posturi ocupate la data raportării: 6

– grad de acoperire: 75%

– cercetători: 6

– cu activitate de bază în instituţie: 5 (62,50%)

– încadraţi prin cumul: 2 (25%)

– asociaţi: 3

A. 2. Structura pe grupe de vârstă:

– sub 30 de ani: 1 (12,50%)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

– 31 – 45 ani: 3 (37.50%)
– 46 – 60 ani: 3 (37.50%)
A. 3. Structura unității pe sectoare de cercetare :
A. 3. 0. Istorie
– număr cercetători: 3 (37.50%)
– doctori: 3 (37.50%)
A. 3. 1. Istorie literară, etnografie și folclor
– număr cercetători: 3 (37.50%)
– doctoranzi: 2 (25%)
A. 3. 2. Științele naturii
– număr cercetători: 1 (12.50%)
– doctori: (12.50%)
– doctoranzi: –
B. Activitatea de cercetare:
– număr de teme în plan: 14
– număr de teme realizate: 14
– teme în curs de realizare: –
– lucrări publicate: 72
– în țară: 61
– în străinătate: 11
C. Participare la manifestări științifice: 53. Comunicări susținute: 38:
– în țară: 30
– în străinătate: 8.
D. 1. Activitatea de redacție „Analele Bucovinei"
– nr. de reviste pregătite în anul 2006 pentru tipar: 2
– nr. reviste predate: 2
– nr. reviste în curs de apariție: 1 (anul XIII, 2/2006)
A. 2. Contribuții la realizarea revistei (comparativ cu anul 2005):

Contribuții (număr materiale)	Nr. 1/2005	%	Nr. 2/2005	%	Total	%
Centrul de Studii „Bucovina"	21	70	22	60.11	43	65.05
București	–	–	2	5.08	2	2.08
Iași	2	6.66	2	5.08	4	5.07
Suceava	2	–	2	5.08	4	5.07
Rădăuți	2	6.66	2	5.08	4	5.07
Solca	–	–	–	–	–	–
Chișinău	–	–	1	2.08	1	1.04
Cernăuți	–	–	–	–	–	–
Occident	–	–	1	2.08	1	1.04
Alte colaborări	2	6.66	1	2.08	3	4.03

Responsabili de număr: Rodica Iațenco (nr. 1, 284 p.), Elena Pascaniuc (nr. 2, 386 p.)

Contribuții (număr materiale)	Nr. 1/2006	%	Nr. 2/2006	%	Total	%
Centrul de Studii „Bucovina"	19	51.80	17	50.00	36	50.70
Suceava	2	5.40	3	8.08	5	7.04
București	2	5.40	2	5.08	4	5.06
Iași	2	5.40	3	8.08	5	7.04
Rădăuți	2	5.40	2	5.08	4	5.06

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Câmpulung-Moldovenesc	1	2.07	3	2.77	4	5.06
Chişinău	1	2.07	–	–	1	1.04
Cernăuţi	–	–	3	8.08	3	4.02
Occident	1	2.07	–	–	1	1.04
Alţi colaboratori	4	10.81	1	2.06	5	7.04

Responsabili de număr: Ovidiu Bâtă (nr. 1, 408 p.), Rodica Iaţencu (nr. 2, 325 p.)

E. Resurse financiare extrabugetare atrase în activitatea de cercetare:

Valoarea	Forma	Sursa	Destinaţia
9730 lei RON	Grant MEC nr. 1298/2005: *Românii din afara graniţelor ţării, în contextul integrării euroatlantice şi europene a României. Cazul comunităţilor româneşti din Ucraina (1945–2007)* Atragerea donaţiei unui calculator Pentium III, an de fabricaţie 2002 (din străinătate), pentru a putea face faţă cerinţelor activităţii curente.	MEC	Proiect naţional de cercetare. 2005–2006
	Tipărirea unor lucrări ştiinţifice şi a unor instrumente de lucru: 1) Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. VIII–IX, ediţie îngrijită, note şi comentarii de prof. univ. dr. Ioan Caproşu, *Indici de nume şi de materii* de Arcadie Bodale, *Prefaţă* de Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, *Postfaţă* de prof. univ. dr. Pavel Ţugui, Iaşi, Editura Taida, 2006, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" 16; 2) *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualităţii româneşti în Italia. I. Corespondenţă (1926–1942)*, ediţie de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" 18; 3) Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii, Cuvânt-înainte* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, ediţie îngrijită de Rodica Marchidan, *Indice de nume*: Rodica Iaţencu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii"19; 4) D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident şi Orient. Studii şi documente, Prefaţă* de acad. Ştefan Ştefănescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" 20; 5) Teodor Balan, *Naţionalitate şi identitate la românii din Bucovina, la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea*, ediţie îngrijită de Marian Olaru, *Prefaţă* de prof. univ. dr. Pavel Ţugui, Indice de nume de Rodica Iaţencu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" 21; 6) *Introducere în istoria Basarabiei*, Suceava, Editura Universităţii Suceava, 2006; 7) Valeriu Zmoşu, *Un sat bucovinean de pe Valea Siretului: Pătrăuţii de Jos. Mărturii spirituale*, ediţie îngrijită de Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, *Studiu introductiv* de conf. univ. dr. Cornelia Mănicuţă, Cernăuţi, Editura „Alexandru cel Bun" Editura „Zelena Bucovina", 2006; 8) Petru Bejinariu, *Libertăţi şi constrângeri* [culegere de articole], Cuvânt înainte de conf. univ. dr. Ştefan Purici, Iaşi, Editura Bucovina, 2006.	MEC MEC MEC MEC	Tipărirea lucrării Tipărirea lucrării Tipărirea lucrării Tipărirea lucrării

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

E. 1. Fond de carte în biblioteca proprie de cercetare 2006, la data raportării:
– cumpărare: 11 volume, în valoare de 724.08 lei RON
– donații: 117 volume, în valoare de 864.60 lei RON.
E. 2. Fond periodice 2006, la data raportării:
– achiziție: 19 bucăți, în valoare de 624.20 lei RON
– donație periodice: 40 bucăți, în valoare de 281.15 lei RON
Fond general existent la data raportării – 12 902, din care:
– 10. 911 cărți;
– 1. 991 unități de evidență periodice.

VI. Principale realizări ale Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei în anul 2006:

– aducerea la zi a periodicului propriu „Analele Bucovinei", prin tipărirea a 4 tomuri (anul XII, nr.1 și 2, 2005; anul XIII, nr. 1 și 2, 2006);-

– tipărirea a 5 lucrări științifice, cu finanțare din resurse extrabugetare, dintre care sunt reprezentative, în opinia noastră: 1) Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Cuvânt-înainte* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, ediție îngrijită de Rodica Marchidan și Rodica Iațencu, *Indice de nume*: Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2006, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii"19; 2) D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente, Prefață* de acad. Ștefan Ștefănescu, ediție îngrijită de colectivul de cercetători ai Centrului, coordonat de Vasile I. Schipor, București, Editura Academiei Române, 2006, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii" 20.

VII. Problemele cu care s-a confruntat în anul 2006 Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei și propuneri de soluții pentru rezolvarea acestora:

– încadrarea Centrului cu tineri cercetători, capabili și dispuși să facă cercetare științifică performantă, precum și cu personal corespunzător, pentru buna desfășurare a activității editoriale („Analele Bucovinei", Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii");

– repartizarea unor sume minime, indispensabile pentru realizarea programelor și proiectelor de cercetare aprobate, la standardele academice actuale;

– sprijinirea cercetătorilor români pentru obținerea unor stagii de documentare la Augsburg, München, Viena, Cernăuți în vederea realizării programelor proprii de cercetare;

– o mai bună activitate de colaborare între bibliotecile proprii de cercetare ale institutelor Academiei Române din cadrul Filialei și din țară, pentru sprijinirea activității cercetătorilor;

– lărgirea ariei de colaborare a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei prin atragerea de noi parteneri interesați (institutele Academiei Române – Filiala Iași, Universitatea „Al. I. Cuza", Universitatea București, alte institute din Austria, SUA și Germania);

– eficientizarea activității proprii prin trainning institutionalizat (coordonat de Academia Română) și prin generalizarea experienței academice avansate (cercetarea științifică sistematică în echipă, apropierea de exigențele managementului de proiect, stimularea creativității, a inițiativei și a responsabilității individuale integrate, implicarea individuală în identificarea și atragerea fondurilor financiare extrabugetare necesare, îmbunătățirea capacităților și instrumentelor de autoevaluare și evaluare);

– asigurarea transparenței în realizarea obiectivelor cuprinse în strategia de dezvoltare durabilă a Centrului de la Rădăuți, prin întărirea colectivului cu cercetători, având activitatea de bază în instituție acceptarea cumulului numai prin ofertă și contract ferm de cercetare, precum și păstrarea autonomiei cercetării academice.

Notă: Lucrarea *Bucovinenii împotriva comunismului: frații Vasile și George Motrescu*, ediție îngrijită, note și comentarii de Marian Olaru, *Prefață* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, *Postfață* de Vasile I. Schipor, *Indice de nume* de Rodica Iațencu, Suceava, Editura Universității, 2006, a fost raportată în 2005, ca lucrare în curs de apariție. Am menționat-o în raportarea activității cercetătorilor antrenați în proiect, dar nu am luat-o în calcul în statisticile realizărilor din anul 2006.

Director,	Director adjunct științific,	Secretar științific,
D. Vatamaniuc	Marian Olaru	Vasile I. Schipor

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

I.2. „ANALELE BUCOVINEI" – 13 ANI DE PREZENȚĂ CONTINUĂ ÎN DIALOGUL PRIVIND ISTORIA ȘI CULTURA BUCOVINEI

„Analele Bucovinei" apar în 1994 sub egida Editurii Academiei Române și se tipăresc la București. În colegiul de redacție al celui dintâi număr, care apare cu 236 p., se află: acad. Radu Grigorovici, acad. Ștefan Ștefănescu, acad. Vladimir Trebici, acad. Gheorghe Platon, Liviu Ionesi, membru corespondent al Academiei Române, Radu Economu, Marian Olaru. Redactor-șef: D. Vatamaniuc. Secretar de redacție: Vasile I. Schipor. Responsabil de număr: Marian Olaru. Articolul-program, intitulat *Argument*, p. 5–6, este semnat de acad. Gheorghe Platon. Ca document al epocii care l-a produs și al unei generații însuflețite atunci de „mari idei", acesta surprinde importanța proiectului patronat de Academia Română–Filiala Iași, din perspectiva integratoare a istoriei naționale:

„Asemenea lui Mihail Kogălniceanu, care, în 1843, de la catedra Academiei Mihăilene, dădea expresie simțirii românești și viziunii integratoare a istoriei, astăzi, și noi considerăm ca patrie a noastră „toată acea întindere de loc unde se vorbește românește", iar ca istorie a românilor Istoria Moldovei întregi, înainte de sfârșirea ei, a Valahiei și a fraților din Transilvania.

Soarta, și poate nu numai ea, a întreținut vreme îndelungată separația politică între cele trei provincii românești. Din nefericire, sfâșierea Moldovei reprezintă și astăzi o realitate, pe care Țara o resimte dureros. Istoria României, sinteza întregului național existent și viabil în pofida stăpânirilor politice vremelnice, a trebuit să fie realizată din suma părților politice în care viețuia organismul etnic național. [...]

Când o parte a națiunii se află în suferință, întregul organism național se resimte dureros. Sabia care se clatină asupra acestei părți amenință, în măsură egală, întreaga națiune în existența sa materială și spirituală.

Aspirațiilor spre reîntregire și eforturilor politice pentru a le realiza trebuie să li se adauge datoria morală de a cultiva și a întreține conștiința întregului național. „Unirea în cugete și în simțiri" – chiar și în noile condiții ale istoriei – a rămas, trebuie să rămână, preludiul necesar al actului politic.

Istoria națională a românilor se cuvine să cuprindă, firesc este, istoria vremurilor în care cele două provincii, părți din trupul țării, s-au aflat sub stăpânire străină. Reconstituirea acestei istorii (adevărată istorie a rezistenței naționale) este un imperativ al vremurilor noastre, trebuitor păstrării încrederii în valorile naționale și în destinul nostru istoric.

Împrejurări politice proprii au imprimat vieții românești și mișcării naționale din Basarabia și Bucovina căi deosebite, modalități de expresie care nu coincid. Țara, națiunea, este datoare să urmărească, să sprijine, să încurajeze și să dirijeze, chiar, această mișcare; fără să lezeze interesele cuiva, mișcarea națională a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

românilor afirmă şi promovează valorile libertăţii şi ale democraţiei, în numele cărora se realizează ordinea politică a lumii de astăzi. [...].

«Analele Bucovinei» – al cărui prim număr este acesta – pe linia prestigioaselor publicaţii care au precedat-o, îşi propune să fie un instrument pentru împlinirea nobilelor obiective ale promovării şi răspândirii culturii naţionale; să reprezinte o alternativă românească autorizată în dialogul, demult deschis, privind istoria şi cultura Bucovinei. Se va înscrie în acest dialog cu prestigiul instituţiei care o patronează şi cu autoritatea numelor care vor semna în paginile sale.

Sanctuar al Moldovei, cuprinzând ctitoria descălecătorilor, mormântul marelui Ştefan, cetatea de scaun a Ţării şi ctitoriile vo[i]evodale care mărturisesc geniul creator al poporului, Bucovina poartă în ea sufletul românesc dintotdeauna. «Analele Bucovinei» se vor strădui să dea expresie acestui suflet, ridicând conştiinţele noastre, ale tuturora, la nivelul unor mari idei".

Cu modificări în colegiul de redacţie, îmbunătăţiri de structură şi un număr variabil de pagini, „Analele Bucovinei" se ocupă în cei treisprezece ani de apariţie neîntreruptă de problemele Bucovinei istorice sub toate aspectele: viaţă politică, literară, culturală şi artistică, istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică, etnografie şi folclor, ştiinţe naturale. Număr de număr, este rezervat un spaţiu larg evocării personalităţilor bucovinene, cărţilor şi revistelor din provincie, manifestărilor diverse ce au ca temă Bucovina, atât în ţară cât şi peste hotare. Prin caracterul enciclopedic şi prin aria de cercetare, „Analele Bucovinei" ocupă un loc singular atât între publicaţiile periodice ale Academiei Române cât şi în rândul publicaţiilor ştiinţifice din Bucovina şi străine, ce apar astăzi.

De-a lungul celor 13 ani de apariţie, în paginile periodicului „Analele Bucovinei", alături de întemeietori şi mentori, publică cercetători, profesori, învăţători, preoţi, muzeografi, arhivişti din multe localităţi ale Bucovinei şi din ţară, de la Cernăuţi şi din Basarabia, din Occident. Unele dintre eboşele publicate mai întâi aici se dezvoltă în studii şi monografii ce se publică, după 1996, în colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii", în cadrul căreia s-au tipărit până acum peste 20 de lucrări.

Prin oferta sa, „Analele Bucovinei" se adresează, în acelaşi timp, unui public mai larg, furnizându-i elemente (date, informaţii, modele de interpretare) necesare în construirea propriei strategii de cunoaştere, precum şi repere în deprinderea ştiinţei de a înţelege prezentul şi de a-şi construi viitorul.

Dintre opiniile despre periodicul „Analele Bucovinei", exprimate de-a lungul celor 13 ani de apariţie neîntreruptă, reproducem în fragment din *Prefaţa*, semnată de acad. Ştefan Ştefănescu, la volumul D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident şi Orient. Studii şi documente*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006: „Revista «Analele Bucovinei», deschisă contribuţiilor ştiinţifice autentice, a atras printre colaboratorii ei nume ilustre de oameni de cultură români şi străini, ca şi mulţi tineri talentaţi.

Varietatea tematică – de la izvorul istoric inedit, la reflecţia profundă asupra valorii istoriei, de la istoria străveche la istoria zilelor noastre, de la istoria locală la

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cea naţională şi universală – şi permanenta preocupare de întinerire a cercului de autori de valoare fac ca revista să fie un veritabil barometru pentru natura şi nivelul preocupărilor în istoriografia naţională şi universală de azi" (p. 7–8).

„Analele Bucovinei" tipăreşte pe coperta I a fiecărui tom imaginea unei biserici din Bucovina, promovând şi în acest fel, număr de număr, valorile inestimabile ale ortodoxiei româneşti din această parte a ţării.

ANEXĂ

SUMARE „ANALELE BUCOVINEI", 1994–2006

Anul I, nr. 1 [ianuarie–iunie], 1994

Colegiul de redacţie: acad. Radu Grigorovici, acad. Ştefan Ştefănescu, acad. Vladimir Trebici, acad. Gheorghe Platon, acad. Liviu Ionesi, Radu Economu, Marian Olaru
Redactor-şef: Dimitrie Vatamaniuc
Secretar de redacţie: Vasile I. Schipor
Responsabil de număr: Marian Olaru

Acad. Gh. Platon, *Argument*, p. 5–6

Editorial

Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina, fereastră către Vest a Moldovei*, p. 7–13

Aniversări

Acad. Vladimir Trebici, *Unirea Bucovinei cu România*, p. 15–21
D. Vatamaniuc, *Voluntarii bucovineni în războiul pentru întregirea ţării*, p. 23–27

Evocări

Acad. Ştefan I. Ştefănescu, *I. I. Nistor şi opera sa istorică*, p. 29–37
Acad. Gh. Platon, *Dimitrie Onciul (1856–1923). O personalitate exemplară a spiritualităţii româneşti*, p. 39–50
Petru Bejenaru, *Constantin N. Hurmuzachi, entomolog şi publicist militant pentru drepturile românilor*, p. 51–54
Radu Economu, *Iancu Flondor. Date inedite din Arhivele Statului*, p. 55–65

Viaţa culturală, literară şi artistică

Maria Platon, *V. Alecsandri şi Bucovina: o lecţie de patriotism şi de iubire*, p. 67–76
Luca Bejenaru, *Preocupări de istoric literar în activitatea lui Aron Pumnul*, p. 77–84
Marian Olaru, *Lupta de emancipare naţională reflectată în paginile „Foii Societăţii pentru Literatura şi Cultura Română în Bucovina"*, p. 85–97
Pavel Ţugui, *Filologia bucovineană şi ortografia românească (1864–1869)*, p. 99–111
D. Vatamaniuc, *Ernst Rudolf Neubauer, profesor, scriitor şi jurnalist*, p. 113–121
Georgeta Istrătoaie, *Viaţa culturală şi artistică din Cernăuţi oglindită în ziarul german „Bukowina" în anii 1862–1868*, p. 123–127
Nicoleta Florea, *„Czernowitzer Illustriertes Familienwochenblatt" şi viaţa artistică din Cernăuţi*, p. 129–131
D. Vatamaniuc, *August Nibio şi presa germană rădăuţeană*, p. 133–136
George Muntean, *Literatura română din Bucovina postbelică*, p. 137–150

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Demografie. Toponimie

Alexandrina Cernov, *Grupul etnic românesc din nordul Bucovinei*, p. 151–154
I. Gherman, *Ţinutul Herţa. Scurtă istorie tragică*, p. 155–156
Ion Popescu-Sireteanu, *Din toponimia Bucovinei*, p. 157–161
Ion Popescu, *Aspecte sociolingvistice ale asimilării românilor din regiunea Cernăuţi*, p. 163–169

Folclor. Etnografie

Grigore Bostan, *O expresie a viziunii poetice româneşti. Sistemul de arhetipuri al liricii populare din nordul Bucovinei şi Basarabia*, p. 171–177
Vasile Schipor, *Ion Neculce şi constanta moldovenească a povestirii*, p. 179–185
Dragoş Cusiac, *I. Precursori ai muzeografiei etnografice în Bucovina*, p. 187–205

Ştiinţele naturii

Sorin Trelea, *Observaţii asupra zborului unor specii de păsări în curenţi ascendenţi termici*, p. 207–210
Titus Lucescu, *Rolul unor păsări insectivore în combaterea dăunătorilor din pădurile Bucovinei*, p. 211–213
Titus Lucescu, *Câteva date în legătură cu începutul uscării bradului în raza ocolului silvic Marginea – Bucovina*, p. 215–217

Cărţi. Reviste

Ion Nistor, *Istoria Bucovinei* (acad. Ştefan Ştefănescu), p. 219–221
Dimitre Onciul, *Din istoria Bucovinei* (Marian Olaru), p. 221–222
Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei* (D. Vatamaniuc), p. 222–223
Nicolae Ciachir, *Din istoria Bucovinei* (Marian Olaru), p. 223
Ion Gherman, *Istoria tragică a Bucovinei, Basarabiei şi Ţinutului Herţei* (D. Vatamaniuc), p. 223–224
Arkadi Jukovski, *Istoria Bucovinei* (Ştefan Purici), p. 224–226
N. Moscaliuc, I. Pînzaru, *Scriitori bucovineni. Mic dicţionar:* Emil Satco, Ion Pânzar, *Dicţionar de literatură. Bucovina* (Vasile Schipor), p. 226–227
Mircea Grigoroviţă, *Învăţământul în nordul Bucovinei (1775–1940)* (acad. Ştefan Ştefănescu), p. 227–229
Muzeul Bucovinei, „Suceava" XX, 1993 (Dragoş Cusiac), p. 229–230
„Almanahul Societăţii pentru Cultura Românească «Mihai Eminescu» din Bucovina" (Vasile Schipor), p. 230

Cronică

Centrul de Studii „Bucovina" (D. Vatamaniuc), p. 231–232
Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (Vasile Precop), p. 232–233
Universitatea Culturală Rădăuţi – Gălăneşti (Petru Bejenaru), p. 233–234
Sesiunea de comunicări Cernăuţi, 30 septembrie–5 octombrie 1993 (Marian Olaru), p. 234

Anul I, nr. 2 [iulie–decembrie], 1994
Responsabil de număr: Marian Olaru

Editorial

D. Vatamaniuc, *Bucovina în viziunea a trei institute de cercetare*, p. 239–242

Viaţa culturală, literară şi artistică

Doina Huzdup, *Ion I. Nistor şi rolul său în viaţa culturală a Cernăuţiului*, p. 243–262
Dragoş Luchian, *Claudiu Isopescu (1894–1956)*, p. 263–267
D. Vatamabiuc, *Eugen I. Păunel şi activitatea sa*, p. 269-277
Mircea Grigoroviţă, *Poetul bucovinean Ion Calenciuc în lumina presei de limbă germană*, p. 279–280

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Marian Olaru, *Aurel Onciul şi revista „Privitorul"*, p. 281–289
Tudor Morariu, *Rudolf Wagner şi Bucovina. Între principialitate şi părtinire*, p. 291–296
Georgeta Istrătoaie, *„Czernowitzer Zeitung" şi viaţa culturală din Bucovina*, p. 297–299
Vichentie Nicolaiciuc, *Paisie Velicikovski şi literatura religioasă*, p. 301–309
Vasile Schipor, *Probleme ale cultivării limbii române în calendarele româneşti din Bucovina (1809–1918)*, p. 311–319
Mircea Pahomi, *Schituri şi biserici din Ţinutul Cernăuţi*, p. 321–337
Luca Bejenaru, *Aspecte din istoria învăţământului rădăuţean*, p. 339–349

Demografie. Toponimie. Onomastica

Acad. Radu Grigorovici, *Studiu critic al recensământului austriac din 1880 cu privire la populaţia Bucovinei. I. Manipularea ulterioară a datelor*, p. 351–357
Acad. Radu Grigorovici, *Studiu critic al recensământului austriac din 1880 cu privire la populaţia Bucovinei. II. Ştiinţa de carte*, p. 359–367
Pavel Ţugui, *Destine şi cărţi*, p. 369–384
Nicolai Grămadă, *Studii de toponimie minoră (I)*, p. 385–422
Vasile Hasna, *Observaţii lingvistice asupra toponimiei comunei Straja*, p. 423–450
Alexandru – Ovidiu Cristureanu, *Nume de botez româneşti din nordul Bucovinei în perioada interbelică*, p. 451–459

Folclor. Etnografie

Dragoş Cusiac, *Din istoria muzeografiei etnografice în Bucovina. II. Înfiinţarea muzeelor etnografice în Bucovina*, p. 461–473
Gr. Nandriş, *Les rapports entre la Moldavie et l'Ukraine d'apres le folklore ukrainien*, p. 475–496
Vetoria Costinean, *Folclor contemporan din regiunea Cernăuţi*, p. 497–500

Ştiinţele naturii

Petru Bejenaru, *Orest Marcu – cercetător al taxonomiei şi ecologiei coleopterelor*, p. 501–503
Sorin Trelea, *Răspândirea corvidelor în Depresiunea Rădăuţi*, p. 505–511
Titus Lucescu, *Constatări privind unele cauze care au dus la răspândirea numărului de păsări pe terenurile agricole*, p. 513–515
Titus Lucescu, *Despre densitatea berzei albe (Ciconia Ciconia L.) în unele localităţi din Bucovina*, p. 516–520

Cărţi. Reviste

Ion Nistor (1875–1962) (acad. Ştefan Ştefănescu), p. 521
Mircea Grigoroviţă, *Din istoria culturii în Bucovina (1775–1944)* (Carmen Andronache), p. 521–522
Ion Popescu-Sireteanu, *Siretul, vatră de istorie şi cultură românească* (Ovidiu Bâtă), p. 522
Anton Raţiu, *Românii de la est de Bug. Cerecetări etno-sociologice şi culegeri de folclor* (D. Vatamaniuc), p. 523
„Glasul Bucovinei", revistă trimestrială de istorie şi cultură (acad. Ştefan Ştefănescu), p. 523–524
„Septentrion". Foaia Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (Vasile Schipor), p. 524–525
„Mioriţa" Revistă de cultură folclorică (Elena Cristuş), p. 526
„Ţara Fagilor", buletin cultural (Vasile Schipor), p. 527–528
„Codrul Cosminului". Revistă cernăuţeană (Ovidiu Bâtă), p. 528–529
„Bucovina literară", serie nouă (Elena Cristuş), p. 529–530

Cronică

Complexul academic „Bucovina" (Mircea Irimescu), p. 531
Seminarul de metodologia istoriei „Dimitre Onciul" (acad. Ştefan Ştefănescu), p. 532–533
Centrul de Studii Transilvane şi Bucovina (D. Vatamaniuc), p. 533–534
O expoziţie a literaturii de limbă germană din Bucovina (Mircea Grigoroviţă), p. 534–536

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Universitatea Populară Rădăuți. Cursurile de Vară, ediția a V-a (Petru Bejenaru), p. 536–537
Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Filiala „Iancu Flondor", Brașov (Petru Ciobanu), p. 537–538
Evenimente culturale în nordul Bucovinei (Vasile Precup), p. 539–540
Iraclie Porumbescu sărbătorit la Sucevița (D. Vatamaniuc), p. 540

Anul II, nr. 1(3) [ianuarie–iunie], 1995
Responsabil de număr: Sorin Trelea

Editorial

Acad. Radu Grigorovici, *Die österreichische Politik gegenüber der Bukowina und ihre of t unerwarteten Folgen*, p. 5–13

Evocări

Acad. Vladimir Trebici, *Profesorul Vasile Grecu (1885–1972)*, p. 15–22

Viața culturală, literară și artistică

D. Vatamaniuc, *Eminescu și Bucovina*, p. 23–37
Vasile Precup, *Mihai Teliman, cronicar al vieții românești din Bucovina ultimului deceniu al secolului al XIX-lea*, p. 39–52
Gavril I. Crăciun, *Contribuția lui Vasile Gherasim la dezvoltarea gândirii filosofice românești în contextul filosofiei europene*, p. 53–71
Vasile Schipor, *Pagini din viața culturală a Bucovinei istorice*, p. 73–99
Mircea Pahomi, *Fundații românești în Galiția – Ucraina*, p. 101–121

Demografie. Toponimie

Nicolai Grămadă, *Studii de toponimie minoră* (II), p. 123–139

Folclor. Etnografie

Dragoș Cusiac, *Din istoria muzeografiei etnografice în Bucovina* (III), p. 141–152

Științele naturii

Sorin Trelea, Ciprian Adrian, Cotiso Butoi, *Ornitofauna zonei umede „Ochiuri" – Rădăuți*, p. 153–157
Raluca Rășinariu, *Contribuții la cunoașterea avifaunei Cheilor Turzii*, p. 159–164
Taras Seghedin, *Propuneri de noi rezervații naturale în Bucovina*, p. 165–168
Ovidiu Bâtă, *Aspecte ale cercetării geologice și exploatării miniere în Bucovina* (I) *(1775–1869)*, p. 169–174
Petru Bejenaru, *Biologi de seamă formați la școala profesorului Eugen Botezat la Cernăuți*, p. 175–177

Documente

Marian Olaru, *Două memorii reprezentative pentru situația social-politică a românilor bucovineni la sfârșitul secolului al XIX-lea*, p. 179–205

Cărți. Reviste

Radu Economu, *Unirea Bucovinei. 1918* (acad. Ștefan Ștefănescu), p. 207–208
Istoria ca lectură a lumii (acad. Ștefan Ștefănescu), p. 208–209
Petru Bejenaru, *Biologi de seamă din Bucovina* (Sorin Trelea), p. 209–210
Ilie Popescu, Ion Cozmei, *Drumul spre Golgota* (D. Vatamaniuc), p. 210
„Kaindl-Archiv" (Georgeta Istrătoaie), p. 210–211

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cronică

Sub semnul lui Eminescu (D. Vatamaniuc), p. 213
Sesiune omagialăEminescu (George Muntean), p. 213–214
Eminescu la Fundaţia Culturală a Bucovinei (Ion Cozmei), p. 214–215
Zilele academice ieşene, Rădăuţi, 15–16 octombrie 1994 (Sorin Trelea), p. 215–216
Luna Bucovinei – ediţia a IV-a (George Muntean), p. 216–218
Un monument lui Dimitrie Onciul (acad. Ştefan Ştefănescu), p. 218–219

In memoriam

Acad. Nichifor Ceapoiu şi Dragoş Rusu (acad. Vladimir Trebici), p. 221
Omagiu Acad. Nichifor Ceapoiu (Corneliu Răuţă), p. 222–223
Omagiu Prof. Dragoş Rusu (acad. Vladimir Trebici), p. 224–225

Anul II, nr. 2 (4) [iulie–decembrie], 1995
Responsabil de număr: Marian Olaru

Editorial

Acad. Gh. Platon, *România în jocul politic al marilor puteri. Determinism politic şi acţiune naţională*, p. 233–245

Evocări

D. Vatamaniuc, *Bucovina şi Lucian Blaga la centenarul naşterii sale*, p. 247–249

Viaţa politică, culturală, literară şi artistică

Liviu Papuc, *Mihai Eminescu în viziunea lui Leca Morariu*, p. 251–262
Pavel Ţugui, *Vasile Gr. Pop, istoric literar*, p. 263–274
Marian Olaru, *Activitatea politică a lui Aurel Onciul, 1904–1918*, p. 275–289
D. Vatamaniuc, *„Die Brücke", punte de legătură între cultura română şi cea germană*, p. 291–296
Aurel Buzincu, *„Junimea literară" în prima perioadă de apariţie*, p. 297–310
Mircea I. Diaconu, *Revista „Iconar" şi mişcarea literară bucovineană interbelică*, p. 311–322
Liviu Onu, *O gramatică a limbii române tipărită la Bucureşti, 1869, atribuită greşit lui Aron Pumnul*, p. 323–332
Dan Păcurariu, *Arhitectura moldovenească – stil şi sinteză*, p. 333–337

Demografie, toponimie, onomastică, statistică

Acad. Radu Grigorovici, *Studiu critic al recensământului austriac din 1880 cu privire la populaţia Bucovinei. III. Bucovina, teritoriu de trecere a evreilor galiţieni spre România între 1880 şi 1900*, p. 339–356
Ştefan Purici, *Colonizări şi imigrări în Bucovina între anii 1775–1848*, p. 357–373
Valerian Procopciuc, *Voievodeasa, destinul dramatic al unei colonii germane din Bucovina*, p. 375–381
Nicolai Grămadă, *Studii de toponimie minoră (III)*, p. 383–399

Folclor. Etnografie

Vasile I. Schipor, *Cântecul liric din zona Rădăuţilor*, p. 401–410
Dragoş Cusiac, *Centre de olărie în Bucovina* (I), p. 411–423

Ştiinţele naturii

Acad. Liviu Ionesi, *Orest Mirăuţă (1931–1967) – geolog bucovinean de prestigiu*, p. 425–432
Ion Iordache, Carmen Gache, *Aspecte avifaunistice din „Codrul Secular Slătioara"*, p. 433–442
Radu Cenuşă, *Modificări de areal şi influenţa lor asupra uscării bradului în Bucovina*, p. 443–450
Ovidiu Bâtă, *Rocile sideritice din unitatea Audia – perimetrul Negrileasa – Sadova*, p. 451–458

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Opinii

Mircea Grigoroviță, *O nouă lucrare despre istoria Bucovinei*, p. 459–461

Documente

Acad. Radu Grigorovici, *Diploma Imperială din 9 decembrie 1862*, p. 463–469
Luca Bejenaru, *O scrisoare care acuză*, p. 471–473

Cărți. Reviste

Limba română și varietățile ei locale. Lucrările sesiunii științifice organizate de Secția de Filologie și Literatură a Academiei Române. 31 octombrie 1994 (D. Vatamaniuc), p. 475
Rudolf Rybiczka, *Das bildnerische Werk* (Vasile I. Schipor), p. 475–476
Ortfried Kotzian, *Die Aussiedler und ihre Kinder* (Marian Olaru), p. 476–477
Petru Rezuș, *Aron Pumnul* (Ștefan Purici), p. 477
Ion Popescu-Sireteanu, *Cuvinte românești fundamentale* (Vasile I. Schipor), p. 477–478
Victor Nicolae Cossaris, *Dărmănești. Mărturii ale trecutului* (Dragoș Cusiac), p. 478-479
Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi" Rădăuți. Compendiu monografic 1872–1992 (Rodica Iațencu), p. 479
Gheorghe Giurcă, *File din istoria Școlii Normale „Mihai Eminescu" din Suceava, 1949–1994* (Dragoș Cusiac), p. 479–480
„Suceava". Anuarul Muzeului Național al Bucovinei (Dragoș Cusiac), p. 480–481
„Südostforschungen". Internationale Zeitschrift für Geschichte, Kultur und Landeskunde Südosteuropas (Georgeta Istrătoaie), p. 481–482
„Bucovina forestieră", revistă tehnico-științifică (Sorin Trelea), p. 482–483
„Mihai Eminescu", revistă pentru literatură și artă (Elena Cristuș), p. 483
„Calendarul creștin-ortodox al românilor bucovineni pe anul 1994–1995" (Vasile I. Schipor), p. 483–484
„Glasul Bucovinei", revistă trimestrială de istorie și cultură (Rodica Iațencu), p. 484
„Bucovina literară", serie nouă (Elena Cristuș), p. 484–485
„Țara Fagilor". Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni (Vasile I. Schipor), p. 485
„Miorița", serie nouă (Elena Cristuș), p. 485–486
„Iconar", serie nouă (Rodica Iațencu), p. 486
„Exod". Dărmănești – Bucovina (Vasile I. Schipor), p. 486–487

Cronică

Congresul al III-lea al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina și Cursurile de vară ale Universității Populare. Ediția a VI-a (Marian Olaru), p. 489
Premiul Academiei Române „D. Onciul" (acad. Ștefan Ștefănescu), p. 489–490
Oaspeți la Centrul de Studii „Bucovina" (D. Vatamaniuc), p. 490–491
Centrul de Studii „Bucovina" și participarea la proiectul „Eurodreieck Augsburg – Cernăuți – Suceava (Rodica Iațencu, Sorin Trelea), p. 491–492
Simpozion Eminescu (D. Vatamaniuc), p. 492

Anul III, nr.1 (5) [ianuarie–iunie], 1996
Responsabil de număr: Ovidiu Bâtă

Editorial

M. Olaru, Ștefan Purici, *„Bucovinism" și „Homo bucovinensis"*, p. 5–11

Evocări

Acad. Vladimir Trebici, *Constantin Brătescu, profesor la Universitatea din Cernăuți*, p. 13–16

Viața politică, culturală, literară și artistică

D. Vatamaniuc, *Dionisie O. Olinescu, arheolog și cronicar al vieții științifice, culturale și artistice*, p. 17–32

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Pavel Ţugui, *Ciprian Porumbescu, receptarea şi aprecierea operei sale*, p. 33–46
Petru Bejenaru, *Eugen Botezat, biolog cu reputaţie mondială şi apărător al demnităţii naţionale*, p. 47–52
Vasile I. Schipor, *Calendarele şi răspândirea literaturii în spaţiul etno-cultural românesc*, p. 53–70
Mircea Pahomi, *Vechi biserici ortodoxe moldoveneşti din Cernăuţi* (I), p. 71–78
Dan Păcurariu, *Tipuri constructive de sinteză ale arhitecturii moldoveneşti*, p. 79–82

Demografie, toponimie, onomastică, statistică

Acad. Radu Grigorovici, *Trei lumi paralele* p. 83–109
Eugen Glück, *Evreii din Bucovina în perioada 1774–1786* (I), p. 111–129
Nicolai Grămadă, *Studii de toponimie minoră* (IV), p. 131–146

Folclor. Etnografie

Liviu Papuc, *Preocupări de folclor la Leca Morariu*, p. 147–156
Dragoş Cusiac, *Centre de olărie în Bucovina* (II), p. 157–167

Ştiinţele naturii

Ovidiu Bâtă, *Cercetări pentru şisturi bituminoase oligicene din flişul extern al Carpaţilor Orientali – Perimetrul Suceviţa – Putna*, p. 169–185
Sorin Trelea, *Păsările angajate în dinamica ornitofaunei din Depresiunea Rădăuţi*, p. 187–199

Opinii

Ion Alexandrescu, *O viziune modernă a istoriei Bucovinei*, p. 201–206
Mircea Grigoroviţă, *O „Istorie a Bucovinei" în limba germană*, p. 207–213

Documente

Acad. Radu Grigorovici, *Memoriul lui Vasile Balş „Descrierea Bucovinei" din 1780*, p. 215–235

Cărţi. Reviste

Unirea Basarabiei şi a Bucovinei cu România 1917–1918. Documente (Rodica Iaţencu), p. 237
Hans Hofbauer, Viorel Roman, *Bucovina, Basarabia, Moldova (O ţară uitată între Europa de Vest, Rusia şi Turcia)* (Ştefan Purici), p. 238
Petru Russşindilar, *Hurmuzăcheştii în viaţa culturală şi politică a Bucovinei* (Nicolae Cârlan), p. 239
Dumitru Teodorescu, *Em. Grigoroviţă. Viaţa. Opera* (Vasile I. Schipor), p. 239–240
„Codrul Cosminului", serie nouă (Acad. Ştefan Ştefănescu), p. 240
„Glasul Bucovinei", revistă trimestrială de istorie şi cultură (Rodica Iaţencu), p. 240–241
„Bucovina literară", serie nouă (Elena Cristuş), p. 241
„Exod". Dărmăneşti – Bucovina (Vasile I. Schipor), p. 242

Cronică

A 120-a manifestare a Universităţii din Cernăuţi (Vladimir Trebici), p. 243–245
„Zilele academice ieşene", ediţia a XI-a (Sorin Trelea), p. 246
Activitatea ştiinţifică a Filialei Bucureşti a Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (George Galan), p. 246–248
Dialog ştiinţific româno-german (Vasile I. Schipor), p. 248–249
Colaborare ştiinţifică româno-germană (Vasile I. Schipor), p. 249
Receptarea operei lui Eminescu în spaţiul asiatic (D. Vatamaniuc), p. 250
Iraclie Porumbescu sărbătorit la Frătăuţii Noi (D. Vatamaniuc), p. 250

Aniversări

Acad. Vladimir Trebici la împlinirea vârstei de 80 de ani (Acad. Ştefan Ştefănescu), p. 251–253

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Anul III, nr. 2 (6) [iulie–decembrie], 1996
Responsabil de număr: Rodica Iațencu

Editorial

Acad. Radu Grigorovici, *Das Modell Bukowina*, p. 261–280
Acad. Radu Grigorovici, *Modelul Bucovinei*, p. 281–298

Evocări

Acad. Vladimir Trebici, *Ion Negură (1909–1985)*, p. 299–304

Viața politică, culturală, literară și artistică

D. Vatamaniuc, *Mișcarea literară bucovineană interbelică și presa rădăuțeană*, p. 305–321
Mircea A. Diaconu, *Iulian Vesper în mișcarea literară bucovineană interbelică*, p. 323–332
Vasile I. Schipor, *Prozatori români în calendarele bucovinene din perioada 1811–1918*, p. 333–347

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Ștefan Purici, *Moldova față de Principatul Halici în sec. XII–XIV*, p. 349–362
Eugen Glück, *Evreii din Bucovina în perioada 1774–1786* (II), p. 363–386
Mircea Pahomi, *Bisericile din Bucovina* (II), p. 387–400
Nicolai Grămadă, *Studii de toponimie minoră* (V), p. 401–430

Folclor. Etnografie

Dragoș Cusiac, *Centre de olărie în Bucovina* (III), p. 431–443

Științele naturii

Taras Seghedin, *Cercetări privind flora și vegetația Carpaților din Bucovina istorică*, p. 445–447
Titus Lucescu, *Ornitofauna și flora din zona de câmpie din Bucovina*, p. 449–455

Opinii

Marian Olaru, *Despre „Homo bucovinensis" sau împreună cu Klaus Heitmann despre imagologie*, p. 457–465
Pavel Țugui, *Unele precizări cu privire la revenirea Bucovinei la România*, p. 467–476

Documentar

Samuil Ioneț, *Însemnări zilnice*, p. 477–489

Cărți. Reviste

Mircea Grigoroviță, *Din istoria colonizării Bucovinei*, București, 1996 (D. Vatamaniuc), p. 491
Ion Gherman, *Cronica Ținutului Herța, pământ dintodeauna românesc*, București, 1996 (D. Vatamaniuc), p. 491–492
Klaus Heitman, *Imaginea românilor în spațiul lingvistic german, 1775–1918. Un studiu imagologic* (Marian Olaru), p. 492
Raimund Lang, *Rudolf Wagner. Ein buchenländer Profil*, Viena, 1995 (D. Vatamaniuc), p. 493
Gh. Giurcă, *O viață închinată școlii*, Suceava, 1995 (Dragoș Cusiac), p. 493–494
Lidia Brânceanu, Alina Berciu Drăghicescu, *Basarabenii și bucovinenii între drept internațional și dictat*, București, 1995 (Rodica Iațencu), p. 494–495
Emil Satco, Ioan Pânzar, *Prefectura. Repere istorice locale*, Iași, Editura Junimea, 1995 (D. Vatamaniuc), p. 495
Constantin Grosu, Ilie Turculeț, Constantin Cătană, Marinela Niță, *Petrografia mezozoicului din sinclinalul marginal extern* (Ovidiu Bâtă), p. 495–496
„Țara Fagilor". Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni, Cernăuți–Târgu-Mureș, 1995 (Vasile I. Schipor), p. 496–497

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Glasul Bucovinei", revistă trimestrială de istorie şi cultură, Cernăuţi–Bucureşti, 1995, anul II, nr. 1 (Rodica Iaţencu), p. 497

„Mioriţa", revistă de cultură folclorică, anul VI, nr. 1 (11), 23 martie 1996 (Elena Cristuş), p. 497–498

„Exod", Dărmăneşti-Bucovina, III, 9–10, 11–12/1996 (Vasile I. Schipor), p. 498–499

„Centenar Lucian Blaga, 1895–1995", Cluj-Napoca, 1995 (Vasile I. Schipor), p. 499

„Kaindl Archiv", nr. 20/1994, nr. 21–23/1995 (Georgeta Istrătoaie), p. 500

Cronică

Conferinţa internaţională „Bucovina 1774–1862", Rădăuţi, 31 mai–31 iunie, Bucureşti, 5 iunie 1996 (D. Vatamaniuc), p. 501–502

Colocviu internaţional, Rădăuţi, 29–31 mai 1996 (D. Vatamaniuc), p. 502

Festivalul – concurs „Eminescu", ediţia a V-a (Nicolae Cârlan), p. 502–503

Manifestări culturale găzduite de muzeul etnografic din Rădăuţi (Dragoş Cusiac), p. 504–505

Cursurile universităţii de vară ale Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, ediţia a VII-a (Petru Bejenaru), p. 505–506

Centenar „Iraclie Porumbescu" (Mălina Aniţoaie), p. 506–507

Iraclie Porumbescu. Centenarul morţii (Dragoş Pădure), p. 507

Serile bucovinene la Iaşi (Liviu P. Morariu), p. 507–508

Anul IV, nr.1 (7) [ianuarie–iunie], 1997
Responsabil de număr: Elena Cristuş

Editorial

D. Vatamaniuc, *Conferinţa internaţională în problemele Bucovinei*, p. 9–12

Evocări

Mihai Iacobescu, *Isaia Baloşescu (1766–1834)*, p. 13–16

Viaţa politică, culturală, literară şi artistică

D. Vatamaniuc, *Aron Pumnul şi biblioteca gimnaziştilor din Cernăuţi*, p. 17–25
Pavel Ţugui, *Teodor V. Stefanelli la început de drum*, p. 27–38
Luca Bejenaru, *Mihai Horodnic – un zbor frânt*, p. 39–46
Ilie Dan, *Preocupări ortografice la Dimitrie Onciul*, p. 47–53
Horst Fassel (Tübingen), *Philipp Menczel, ein Journalist aus Czernowitz*, p. 55–71

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Acad. Radu Grigorovici, *Dimitrie Onciul şi determinismul istoric*, p. 73–80
Ion Popescu-Sireteanu, *Toponimia – tezaur naţional*, p. 81–89
Mircea Pahomi, *Biserica episcopală Sf. Nicolae (Bogdana)* din Rădăuţi. Secolele XIV–XIX (I), p. 91–116
Norbert Gaschler (Regensburg), *Chronik der römisch - katholischen Pfarre Sereth*, p. 117–129
Ştefan Purici, *Aspecte ale problemei minorităţilor naţionale în Bucovina istorică între anii 1918 şi 1940* (I), p. 131–144

Folclor, etnografie

Dragoş Cusiac, *Centre de olărie în Bucovina* (IV). *Ceramica neagră de Marginea*, p. 145–155

Ştiinţele naturii. Ecologie

Petru Bejenaru, *Etologia şi sănătatea morală a lumii contemporane*, p. 157–163
Domnica Ţibu, *Rezervaţia naturală de la Stejari – Horaiţ*, p. 165–170
Carmen Gache, I. Ion, Lorela Caradan, *Lacul de acumulare de la Stânca – Ştefăneşti*, p. 171–174

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Opinii

Marian Olaru, *Despre crezul politic al lui Aurel Onciul*, p. 175–180

Documente

Constantin Burac, *Eudoxiu Hurmuzachi, autor al studiului „Transilvania în anul 1848"*, p. 181–183

Eudoxiu Hurmuzachi, *Siebenbürgen im Jahre 1848*, p. 183–194

Eudoxiu Hurmuzachi, *Transilvania în anul 1848*, p. 194–204

Rodica Iațencu, Vasile I. Schipor, *Samuil Ioneț și însemnările sale zilnice*, p. 205–216

Pavel Țugui, *Iulian Vesper și „Memoriile" sale*, p. 217–221

Iulian Vesper, *Memorii 1908–1924*, p. 221–239

Cărți, reviste

Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina 1775–1918* (În legătură cu evoluția culturală și politică). Ediție îngrijită de Alexandrina Cernov, redactor Ștefan Hostiuc. Cernăuți, Editura Alexandru cel Bun, 1996, 357 p. + ilustrații (D. Vatamaniuc), p. 241–242

Adrian Dinu Rachieru, *Poeți din Bucovina* (Selecție, studiu introductiv și profiluri critice), Timișoara, Editura Helicon, 1996, 544 p. (Vasile I. Schipor), p. 242–244

Grigore C. Bostan, L. A. Bostan, *Literatura română din Bucovina*. Cernăuți, 1995, 242 p. (Emil Satco), p. 244–246

Mihai Eminescu, *La Bucovina. Cuvânt-înainte* de D.Vatamaniuc. Selecție și ordonare a textelor, notă asupra ediției și postfață de Nicolae Cârlan. Suceava, Editura Hurmuzachi, 1996, 144 p. (Vasile I. Schipor), p. 246–247

Ion Gherman, *Viața...cu împliniri și neîmpliniri*, București, Editura Romfel,1996, 228 p. (D. Vatamaniuc), p. 247–248

Rudolf Wagner, *Vom Halbmond zum Doppeladler. Ausgewählte Beiträge zur Geschichte der Bukowina und der Czernowitzer Universität „Francisco – Josephina"*, Augsburg, Verlag „Der Südostdeutsche", 1995, 535 p. + ilustrații și reproduceri după documente (D. Vatamaniuc), p. 248–249

Serbarea națională de la Putna 15/27 august 1871 (Documente), ediție și prefață de Nicolae Cârlan. Timișoara, Editura Mirton, 1996, 44 p. (Vasile I. Schipor), p. 249–250

Pâtannia starodavnioi ta seredniovicinoi istorii, arheolohii i etnografii: Zbirnâk naukovâhn statei, Vâpusk I, Cerniviți, Ruta, 1996, 100 p. (Ștefan Purici), p. 250–251

„Codrul Cosminului", serie nouă, nr. 2 (12), 1996, Fundația Culturală a Bucovinei, 1996, 836 p. (acad. Ștefan Ștefănescu), p. 251–252

„Glasul Bucovinei", revistă trimestrială de istorie și cultură. Cernăuți–București, anul II, nr. 4/1995, an III, nr.1, 2/1996 (Rodica Iațencu), p. 252–253

„Bucovina forestieră", revistă tehnico-științifică, cu apariție bianuală, editată de forestierii din Bucovina, an IV, 1, 2/1995, Câmpulung-Moldovenesc (Ovidiu Bâtă), p. 253–254

„Scriptum", buletin de informare, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", Suceava, nr. 1/1994, nr. 1–2, 3–4 /1995, 1–2, 3–4/1996 (Vasile I. Schipor), p. 254–255

„Der Südostdeutsche", an 47/1996, nr. 2–4, 6–11 (Georgeta Istrătoaie), p. 255–256

Cronică

Conferința științifică internațională Bucovina 1775–1862. Aspecte politice, sociale, culturale, economice și demografice. Rădăuți–București, 31 mai–5 iunie 1996 (Vasile I. Schipor), p. 257–259

Das Phare Programm „Partnerschaft und institutioneller Auf-und Ausbau": Partnerschafiserklärung/ Projekt „Eurodreieck Schwaben-Czernowitz-Suczawa", partea a II-a, Cernăuți, 3–11 august 1996 (Rodica Iațencu, Ovidiu Bâtă), p. 259–261

Comemorarea lui Petru Movilă la mănăstirea Sucevița (Vasile M. Demciuc), p. 261–262

Luna Bucovinei la Iași (Liviu P. Morariu), p. 262–263

Manifestările științifice „Zilele academice ieșene", ediția a XII-a, 10–13 octombrie1996 (Vasile I. Schipor), p. 263

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Zilele Bucovinei la Braşov, 23–30 noiembrie 1996 (Marian Olaru), p. 264
Simpozion naţional Bucovina – file de istorie (Ştefgan Purici), p. 265
Rădăuţi – imagini din trecut (Ovidiu Bâtă), p. 266–267

Aniversări

Vladimir Trebici, *Academicianul Radu Grigorovici la vârsta de 85 de ani*, p. 269–271
V. Ţopa, *Profesorul, cercetătorul şi savantul Radu Grigorovici la 85 de ani*, p. 272–275

Anul IV, nr. 2 (8) [iulie–decembrie], 1997
Responsabil de număr: Ştefan Purici

Editorial

Acad. Vladimir Trebici, *Relaţiile dintre societăţile studenţeşti române şi germane de la Universitatea din Cernăuţi ca model de înţelegere interetnică (1875–1938)*, p. 281–286

Evocări

George Baron Løvendal (1887–1964)
D. Vatamaniuc, *George baron Løvendal la un secol de la naştere*, p. 289–291
Acad. Răzvan Theodorescu, *Un mărturisitor pentru Bucovina: Løvendal*, p. 293–294
Lydia Baronesse Løvendal-Papae, *Moştenirea artistică*, p. 295–296
Radu-Mihai Papae, *Întâlnire cu arta*, p. 297–298
Pavel Ţugui, *Pictorul bucovinean – G. Løvendal. Rememorare*, p. 299–303
Løvendal văzut de contemporani (Vasile Gherasim, Adrian Maniu, Claudia Milian, Paul B. Marian, N. Crevedia, Sandu Tzigara-Samurcaş, G. Lungulescu, Lucia Demetrius, Petru Comarnescu, M. Paciurea, Dragoş Protopopescu, Emanoil Bucuţa, Mihail Sadoveanu, Ernest Verzea), p. 305–310
Album, p. 313–326

Viaţă politică, culturală, literară şi artistică

D. Vatamaniuc, *Intelectualii bucovineni, Eminescu şi Biblioteca Gimnaziştilor români din Cernăuţi*, p. 327–344
Mihai Iacobescu, *Mihai Bodnar-Bodnărescu (1816–1876)*, p. 345–351
Mircea A. Diaconu, *Mircea Streinul (schiţă monografică)*, p. 353–368
Petru Bejenaru, *„Revista de pedagogie": ştiinţa educaţiei în perioada interbelică*, p. 369–373

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Mircea Pahomi, *Biserica episcopală Sf. Nicolae (Bogdana) din Rădăuţi. Secolele XIV–XIX* (II), p. 375–397
Marian Olaru, *Aspecte ale vieţii politice în Bucovina la sfârşitul secolului al XIX-lea* (I), p. 399–409
Ştefan Purici, *Aspecte ale problemei minorităţilor naţionale în Bucovina istorică între anii 1918 şi 1940* (II), p. 411–423
Ion Popescu-Sireteanu, *Nume de sate – Mărăţăi*, p. 425–427

Folclor. Etnografie

Dragoş Cusiac, *Centre de olărie în Bucovina* (IV), p. 429–437
Ştiinţele naturii
Titus Lucescu, *Contribuţii la cunoaşterea florei din Bazinul Rădăuţi – Bucovina*, p. 439–442

Opinii

Ştefan Purici, *Istoria Bucovinei – imperativul demitizării*, p. 443–446

Documente

Acad. Radu Grigorovici, *„Descrierea districtului bucovinean (1775)" de Generalul Gabriel Spleny von Mihaldy*, text bilingv (german-român), p. 447–512

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Johann Polek, *Generalul Spleny's „Beschreibung der Bukowina"*
Johann Polek, *„Descrierea Bucovinei" a Generalului Splény*
Gabriel Spleny von Mihaldy, *Beschreibung des Bukowiner Districts* (I)
Gabriel Spleny von Mihaldy, *Descrierea districtului Bucovina* (I)

Cărți. Reviste

Vasile Țigănescu, *Gaudeamus. Evocări* (Vasile Precup), p. 513
William Keel and Kurt Rein, *German Emigration from Bukovina to the Americas. Results of Initial Investigations and Guide to Further Research* (D. Vatamaniuc), p. 514
„Glasul Bucovinei". Revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți – București, III, 1996, nr. 3(11), nr. 4 (12) (Rodica Iațencu), p. 514–515
„Bukovânskâi jurnal", 1996, nr. 1–2 și 3–4 (Ștefan Purici), p. 515–517
„Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»", tom XXXII, Iași, 1995 (Ștefan Purici), p. 517–519
„Bucovina forestieră", revistă tehnico-științifică cu apariție bianuală editată de forestierii din Bucovina, Câmpulung-Moldovenesc, V, 1996, nr. 1–2 (Sorin Trelea), p. 520

Cronică

Centenar – George baron Løvendal (1897–1997) (Lydia Baronesse Løvendal-Papae și Radu-Mihai Papae), p. 521–522
Sărbătorirea pictorului George baron Løvendal de către Filiala din București a Societății pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina (George Galan), p. 522–523
Simpozionul „Ștefan cel Mare și Sfânt". 540 de ani de la urcarea pe tronul Țării Moldovei, 12 aprilie 1457–12 aprilie 1997 (Ștefan Purici), p. 523–524

Aniversări

Radu Economu a împlinit 80 de ani (Acad. Vladimir Trebici), p. 525–526
Claudiu Dombrovschi la 89 de ani (Acad. Vladimir Trebici), p. 527–528

Anul IV, nr. 3 (9) [număr special], 1997
Responsabil de număr: Ștefan Purici

Conferința internațională „Bucovina 1775–1862. Aspecte politice, sociale, economice, culturale și demografice"
Cuvântul rostit de prof. dr. D. Vatamaniuc, Directorul Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei, p. 533–536
Alocuțiunea rostită de doamna Georgeta Holban Grasu, expert guvernamental la Consiliul pentru Problemele Românilor de Pretutindeni al Guvernului României, p. 545–546
Acad. Radu Grigorovici, *Comentariu la „Descrierea Bucovinei" a generalului Gabriel von Splény*, p. 549–556
Acad. Gheorghe Platon, *Austria și Principatele Române în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Politică de anexiune sau misiune civilizatoare?*, p. 567–582
Acad. Vladimir Trebici, *Despre demografia Bucovinei*, p. 591–596
Prof. dr. Mihai Iacobescu, *Elita românilor din Bucovina anilor 1775–1862*, p. 605–620
Dr. Ortfried Kotzian, *Între federalism și centralism. Dezvoltarea și importanța conștiinței regionale în Bucovina*, p. 643–646
Dr. Hugo Weczerka, *Dezvoltarea urbanistică a Cernăuțiului. 1775–1900*, p. 663–668
Prof. dr. Vladimir Iliescu, *Revoluția de la 1848 și urmările ei pentru dezvoltarea Bucovinei*, p. 679–680
Prof. dr. Horst Fassel, *Ambianță plurilingvă și teatrul german din Cernăuți. Colaborare și concurență între instituții de cultură*, p. 695–700
Prof. dr. Iurii Makar, dr. Mihailo Saiko, *Agricultura Bucovinei în ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea (după cadastrele din anii '80 al secolului al XVIII-lea)*, p. 619–722

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Dr. Ihor Jaloba, dr. Tadei Iaţeniuk, *Căile de comunicaţie în Bucovina (sfârşitul secolului al XVIII-lea şi prima jumătate a secolului al XIX-lea)*, p. 739–742
Dr. Serghei Troian, *Germanii din Bucovina şi rolul lor în dezvoltarea culturală a ţinutului (1775–1915)*, p.751–752
Dr. Olexandr Masan, *Deputaţii bucovineni în Parlamentul austriac în anii 1848–1849*, p. 765–770
Dr. Olexandr Dobrshanskii, *Formarea organelor administraţiei provinciale a Ducatului Bucovinei în anii '50–'60 ai secolului al XIX-lea*, p. 785–788
Declaraţia participanţilor la Conferinţa internaţională „Bucovina 1775–1862. Aspecte politice, sociale, economice, culturale şi demografice", p. 793–794
Colocviul internaţional „Bucovina – o microuniune europeană avant la lettre", Rădăuţi, 29–31 mai 1996
Franz Holzl, *Extinderea către est a Uniunii Europene (variantă prescurtată)*, p. 799–800
Acad. Radu Grigorovici, *Modelul Bucovinei*, p. 801–816
Acad. Vladimir Trebici, *Relaţiile dintre societăţile studenţeşti române şi germane de la Universitatea din Cernăuţi ca model de înţelegere interetnică (1875–1938)*, p. 817–820
Prof. dr. D. Vatamaniuc, *Eminescu şi federalizarea Europei*, p. 821–826

Ecouri

Conferinţa ştiinţifică internaţională „Bucovina 1775–1862. Aspecte politice, sociale, culturale, economice şi demografice" (Vasile I. Schipor), p. 827–829
O manifestare ştiinţifică internaţională dedicată Bucovinei (Veniamin Ciobanu), p. 830–832
Trei centre ştiinţifice de studiere a unei probleme istorice (Ion Drumeş), p. 836–837

Anul V, nr. 1 (10) [ianuarie–iunie], 1998

Colegiul de redacţie: acad. Radu Grigorovici, acad. Gheorghe Platon, acad. Ştefan Ştefănescu, acad. Vladimir Trebici, acad. Liviu Ionesi, Radu Economu, Marian Olaru, Ştefan Purici
Redactor-şef: D. Vatamaniuc
Secretar de redacţie: Vasile I. Schipor
Responsabil de număr: Ovidiu Bâtă

Editorial

D. Vatamaniuc, Eminescu şi federalizarea Europei, p. 5–12

Evocări

Acad. Vladimir Trebici, *Traian Brăileanu, omul şi opera*, p. 13–19
Ion Zadik, *Generalul Iacob Zadik şi revenirea Bucovinei la România*, p. 21–29

Viaţa politică, culturală, literară şi artistică

Mircea A. Diaconu, *Bucovina şi complexul provinciei*, p. 31–41
Pavel Ţugui, *Eusebie Mandicevschi – receptarea şi aprecierea operei sale*, p. 43–59
D. Vatamaniuc, *Vianor Bendescu, mesager al spiritualităţii româneşti în Germania*, p. 61–66
Vasile Precop, *Bucovina în „Amintiri din închisoare" de Valeriu Braniştе*, p. 67–79
D. Vatamaniuc, *Societatea „Junimea" din Cernăuţi în lumina documentelor*, p. 81–93
Petru Bejenaru, *Revista „Şcoala" – tribună de luptă pentru drepturile românilor bucovineni*, p. 95–99

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Constantin Ungureanu, *Procese etnodemografice în Bucovina, în timpul administraţiei militare (1775)*, p. 101–121
Marian Olaru, *Aspecte ale vieţii politice în Bucovina la sfârşitul secolului al XIX-lea* (II), p. 123–134
Rodica Iaţencu, *Consideraţii asupra evoluţiei Universităţii din Cernăuţi în perioada interbelică* (I), p. 135–151

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Folclor. Etnografie

Magdalena Vasilescu, *Revista „Făt-Frumos" şi orientarea spre folclor şi etnografie*, p. 153–159

Ştiinţele naturii

Titus Lucescu, *Zone de floră necercetată în Bucovina*, p. 161–165

Ovidiu Bâtă, *Rezervaţii naturale din judeţul Suceava*, p. 167–177

Sorin Trelea, *Originea geografică a speciilor de păsări din Depresiunea Rădăuţi*, p. 179–186

Carmen Gache, *Dinamica avifaunei în bazinul mijlociu al râului Prut în perioada de pasaj*, p. 187–190

Opinii

D. Vatamaniuc, *Obiective, opţiuni, realizări*, p. 191–194

Carol Mohr, *Chestiunea nemţească în Bucovina*, p. 195–198

Documentar

Aurel C. Onciul, *Raportul lui Josef Graf von Etzdorf privind Bucovina*, p. 199

Josef Graf von Etzdorf, *Die letzten Tage der Österreichischen Herrschaft in der Bukowina/ Ultimile zile ale puterii austriece în Bucovina*, p. 200–214

Cărţi. Reviste

Anghel Popa, *Societatea Academică „Junimea" din Cernăuţi. 1878–1938*, Câmpulung Moldovenesc, Fundaţia Culturală „Alexandru Bogza", 1997 (D. Vatamaniuc), p. 215

Teodor V. Ştefanelli, Radu I. Sbiera, Samoil Isopescu, *Amintiri despre Eminescu. Profesori şi colegi ai lui Eminescu*, Ediţie îngrijită, prefeţe, micromonografii, note şi postfaţă de Pavel Ţugui, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1996 (D. Vatamaniuc), p. 216

V. Danâlencu, O. Dobrijanskây, Academic Stephan Smal-Stoţki, *Jâita i diialnisti*, Kâiev-Cernivţi, 1996 (Ştefan Purici), p. 216–217

„Glasul Bucovinei", revistă trimestrială de istorie şi cultură, Cernăuţi – Bucureşti, IV, 1997, 1(13) (Rodica Iaţencu), p. 217–218

Cronică

Ediţia a VII-a a Lunii Bucovinei (28 octombrie–28 noiembrie 1997) (D. Vatamaniuc), p. 219

Sesiunea ştiinţifică „Traian Brăileanu în istoria sociologiei româneşti", 15 octombrie 1997 (acad. Vladimir Trebici), p. 219–220

Târgul Olarilor „Ochiul de Păun", Rădăuţi, la a XV-a ediţie (Dragoş Cusiac), p. 220–221

Projekt Regionalpartnerschaft zwischen dem Bezirk Schwaben und der Nord-und Südbukowina. „Eurodreieck Schwaben-Cernowitz-Suczawa, partea a treia, Suceava-Rădăuţi. 2–11 august 1997 (Rodica Iaţencu, Ovidiu Bâtă), p. 222–223

Cronica unei manifestări interzise (Ştefan Purici) p. 223–226

In memoriam

La despărţirea de Victor Sâhleanu (acad. Vladimir Trebici), p. 227–228

Victor Sâhleanu, personalitate renascentistă (Cristiana Glavce, Ioan Opriescu), p. 229–231

Anul V, nr. 2 (11) [iulie–decembrie], 1998

Responsabil de număr: Rodica Iaţencu

Editorial

D. Vatamaniuc, *Bucovina şi Ioan Slavici – un veac şi jumătate de la naşterea prozatorului*, p. 239–244

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Evocări

Acad. Vladimir Trebici, *George Macrin (1911–1991)*, p. 245–248
Mihai Iacobescu, *Dionisie Bejan (1837–1924)*, p. 249–251

Viaţă politică, culturală, literară şi artistică

Mircea A. Diaconu, *Ideologia mişcării „Iconar" (conceptul de „provincie")*, p. 253–263
George Macrin, *Leonida Bodnărescu (1872–1945)*, p. 265–271
George Macrin, *Orest Bucevschi – profesor universitar*, p. 273–275
George Macrin, *Liviu Rusu – muzician bucovinean*, p. 277–280
Petru Bejenaru, *Leonida Bodnărescu – pedagog şi cărturar*, p. 281–283
D. Vatamaniuc, *Biblioteca lui Aron Pumnul*, p. 285–292

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Acad. Radu Grigorovici, *Studiu comparativ al recensământurilor populaţiei Bucovinei din anii 1772, 1774 şi 1775* (I), p. 293–312
Ştefan Purici, *Dacoromânismul în conştiinţa şi activitatea românilor din Bucovina (sfârşitul secolului al XVIII-lea – mijlocul secolului al XIX-lea)*, p. 313–331
Marian Olaru, *Iancu Flondor şi mişcarea naţională a românilor din Bucovina (sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea)*, p. 333–350
Rodica Iaţencu, *Consideraţii asupra evoluţiei Universităţii din Cernăuţi în perioada interbelică* (II), p. 351–365
Ion Zadik, *Armata română în Pocuţia*, p. 367–368

Folclor. Etnografie. Arhitectură

Mira Voitec-Dordea, *Arhitectura gotică în stilul moldovenesc din secolele al XV-lea şi al XVI-lea*, p. 369–386

Ştiinţele naturii

Ovidiu Bâtă, *Rezervaţia geologică „Pietrele Doamnei" – Rarău*, p. 387–398
Titus Lucescu, *Contribuţii la studierea unor specii floristice din Bucovina*, p. 399–404

Opinii

Ştefan Purici, Marian Olaru, *Bucovina istorică – între exigenţele sintezei naţionale şi regionalism*, p. 405–409

Documente

D. Vatamaniuc, *„Jurnalul" lui Ciprian Porumbescu*, p. 411–413
Ciprian Porumbescu, *Tagebuch der wichtigsten Ereignisse, Erlebnisse u. sonstiger Allotria aufgezeichnet seit dem 18. Jänner 1879 von Golembiowski* (I)/*Jurnalul însemnatelor întâmplări, evenimente şi a altor zburdălnicii, ţinut din 18 ianuarie 1879 de către Golembiowski* (I), p. 414–431

Cărţi. Reviste

Pavel Ţugui, *Eminescu – Creangă. Documente inedite* (D. Vatamaniuc), p. 433
Ioan V. Cocuz, *Unirea Bucovinei cu România (aspecte militare)* (Ştefan Purici), p. 433–436
Mircea A. Diaconu, *Mircea Streinul, viaţa şi opera* (Vasile Precup), p. 436–437
Petru Bejenaru ş. a., *Compendiu istoriografic al Liceului Teoretic „Eudoxiu Hurmuzachi"* (Rodica Iaţencu), p. 438
Gheorghe Schipor, *Grupul şcolar agricol „Andronic Motrescu" – file monografice* (Vasile Bâtă), p. 438–440
Nicolai Şapcă, *Iordăneşti: istorie şi destine* (Ştefan Purici), p. 440
Gheorghe Gorda, *Voloca pe Derehlui. File de istorie* (Ştefan Purici), p. 440
Corneliu Crăciun, *Societăţi Academice din Bucovina: „Arboroasa" şi „Junimea"* (I) (Liviu Papuc), p. 440–441

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Nicolai Coajă, *Carte de înțelepciune și orientare în viață (Dicționar de maxime)* (Vasile I. Schipor), p. 441–442
N. A. Bogdan, *Orașul Iași. Monografie istorică și socială, ilustrată* (Vasile I. Schipor), p. 442–444
Ștefan Ciubotaru, *Monografia orașului Botoșani* (Vasile I. Schipor), p. 444–445
„Țara Fagilor", almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni, 1997 (Vasile I. Schipor), p. 445–447
„Bucovina literară" (Elena Cristuș), p. 448–449
„Bucovina ilustrată" (Vasile I. Schipor), p. 449–450
„Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»" (Rodica Iațencu), p. 450–451
„Buletinul Societății de Științe Filologice" (Vasile I. Schipor), p. 451–452
„Scriptum" (Elena Cristuș), p. 452

Cronică

Politica naționalităților în sud-estul Europei (Bukowina Institut, Augsburg, 1997) (Dumitru Teodorescu), p. 453–454
Bucovina – mituri vechi, mituri noi (Augsburg, 1997) (Dumitru Teodorescu), p. 454–455
Profesorul Rudolf Wagner la Universitatea din Cernăuți (D. Vatamaniuc), p. 456
Activitatea Filialei București a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (Pavel Țugui și George Galan), p. 456–460
Manifestări științifice și cultural-artistice (Vasile I. Schipor), p. 460–464
Inițiative și proiecte în viața cultural-științifică din Bucovina (Vasile I. Schipor), p. 464–465
Aniversările a două instituții școlare de prestigiu din Rădăuți (Vasile Bâtă), p. 465–467
Recunoașteri ale activității unor bucovineni (Vasile I. Schipor), p. 467–468

Aniversări

Profesorul Octavian Ștefănescu la 90 de ani (Vladimir Trebici), p. 469–471

In memoriam

Victor Săhleanu (1924–1996) (Mircea Jemna), p. 473
Dragoș Luchian (1932–1997) (Constantin Calance), p. 474–475

Anul VI, nr.1 (12) [ianuarie–iunie], 1999
Responsabil de număr: Elena Cristuș

Editorial

Mihai Iacobescu, *Revoluția de la 1848–1849 în Bucovina. Particularități. Revendicări. Consecințe*, p. 7–14

Evocări

Mihai Iacobescu, *Teodor Bălan (1885–1972)*, p. 15–18

Viața politică, culturală, literară și artistică

D. Vatamaniuc, *Principesa Martha Bibescu despre Bucovina*, p. 19–24
Mircea A. Diaconu, *Traian Chelariu*, p. 25–38
Vasile I. Schipor, *Destinul unei biblioteci din Bucovina*, p. 39–46

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Acad. Radu Grigorovici, *Studiu comparativ al recensămintelor populației Bucovinei din anii 1772, 1774 și 1775* (II), p. 47–82
Mircea Pahomi, *Biserica Sfântul Gheorghe – Mănăstirea Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava*, p. 83–104
Mircea Grigoroviță, *Universitatea din Cernăuți în perioada interbelică* (I), p. 105–118

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Folclor. Etnografie. Arhitectură

Florin Bucescu, *Vechea doină bucovineană sau doina din ţinutul Rădăuţilor* (I), p. 119–140

Mira Voitec-Dordea, *Arhitectura gotică în stil moldovenesc din secolele al XV-lea şi al XVI-lea* (II), p. 141–155

Ştiinţele naturii

Nicolae Pomohaci, *O valoroasă lucrare de doctorat, cu implicaţii benefice pentru cultura cartofului în Bucovina*, p. 157–158

Cornel Gheorghieş, *Referat privind teza de doctorat cu titlul „Contribuţii asupra biologiei, ecologiei şi combaterii nematozilor cu chişti (Globodera spp.) la cartof" prezentată de ing. Ionela Dobrin*, p. 159–160

R. J. Marks, *Referat de apreciere la teza „Contribuţii asupra biologiei, ecologiei şi combaterii nematozilor cu chişti (Globodera spp.) la cartof" prezentată de ing. Ionela Dobrin*, p. 160–163

Paul Paşol, *Referat privind teza de doctorat cu titlul „Contribuţii asupra biologiei, ecologiei şi combaterii nematozilor cu chişti (Globodera spp.) la cartof" prezentată de ing. Ionela Dobrin*, p. 163-165

Elena Rojankovschi, *Referat de apreciere privind lucrarea „Contribuţii asupra biologiei, ecologiei şi combaterii nematozilor cu chişti (Globodera spp.) la cartof" întocmită de ing. Ionela Dobrin*, p. 165–168

Tudor Ţibuleac, Liudmila Buciuceanu, Victor Gavrilenco, Tudor Glăvan, *Date fenologice ale migraţiei păsărilor în Republica Moldova*, p. 169–180

Ovidiu Bâtă, *Rezervaţia geologică – geomorfologică Cheile „Moara Dracului" – Rarău*, p. 181–186

Opinii

Vasile Posteucă, *Mişcarea literară interbelică din Bucovina (Amintiri de la „Iconar")*, p. 187–192

Documente

Ciprian Porumbescu, *Tagebuch der wichtigsten Erreignisse, Erlebnisse und sonstiger Allotria, aufgezeichnet seit dem 18. Jänner 1879 von Golembiowski (II)/ Jurnalul însemnatelor întâmplări, evenimente şi a altor zburdălnicii, ţinut din 18 ianuarie 1879 de către Golembiowski (II)*, p. 193–221

Cărţi. Reviste

Буковина: історичний нарис, Чернівці, Злена Букиовна, 1998 (Ştefan Purici), p. 223–226

Anghel Popa, *Între fronturi. Bucovineni în România Primului Război Mondial*, 1998 (Rodica Iaţencu), p. 226–227

Petru Russşindilar, *George Tofan – tribun al românismului din Bucovina*, 1998 (D. Vatamaniuc), p. 227–228

Mugur Andronic, *Huţulii, o minoritate din Bucovina*, Suceava, 1988 (D. Vatamaniuc), p. 228

Ю. І. Макар, С. В. Пивовров, Ю. Ю. Юрійчук, *Садагурська монетария (історико-краєзнавчий нарис)*, 1998 (Ştefan Purici), p. 229–230

Nicolae Corlăţeanu, *Nandriştii. Povestea unui neam bucovinean*, 1998 (D. Vatamaniuc), p. 230–231

Acad. Dan Berindei, *Revoluţia română din 1848–1849. Consideraţii şi reflecţii*, 1997 (Ştefan Purici), p. 231–232

„Glasul Bucovinei", revistă trimestrială de istorie şi cultură, Cernăuţi – Bucureşti, anul IV, nr. 2, 3, 4,1997 (Rodica Iaţencu), p. 232–234

„Codrul Cosminului". Analele ştiinţifice de istorie – Universitatea „Ştefan cel Mare" (serie nouă), 1997–1998, Nr. 3–4 (Rodica Iaţencu), p. 234–236

„Ţara Fagilor". Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni, Cernăuţi – Târgu-Mureş, 1997 (Vasile I. Schipor), p. 236–237

„Apă vie". Almanahul tuturor românilor, Timişoara, Editura Augusta, 1998 (Vasile I. Schipor), p. 237–238

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Vasile Ilica, *Fântâna Albă – o mărturie de sânge. Istorie, amintiri, mărturii*, Oradea, 1999 (D. Vatamaniuc), p. 574–575

Gh. N. Cartu, *Bălăcenii*, ed. a II-a, Bucureşti, 1999 (Vasile Precop), p. 575–576

Nina Cionca, *Scrisorile lui Iraclie Porumbescu*, Bucureşti, 1999 (D. Vatamaniuc), p. 576–578

Mihai Pânzaru, *Gheorghe Flondor – ultimul rezident regal al Bucovinei*, Rădăuţi – Bucovina, 2000 (Rodica Iaţencu), p. 578–579

Vasile Lazăr, *Şase ani în infern*, Timişoara, 2000 (Rodica Iaţencu), p. 579–580

Ion Drăguşanul, *Identităţi deturnate. O istorie anecdotică a Bucovinei*, Suceava, 2000 (Marian Olaru), p. 580–582

Aurelian Ciornei, *La izvor de joc şi cânt: comori folclorice bucovinene*, Suceava, 2000 (Elena Cristuş), p. 582–583

Ileana Creţan, *Putna de altădată*, Bucureşti, 2000 (Dragoş Cusiac), p. 583

Emil Satco, *Bucovina. Contribuţii cultural-ştiinţifice*, Suceava, 2000 (Elena Cristuş), p. 584

Dumitru Valenciuc, *Volovăţul şi locuitorii săi – repere pentru o monografie*, Suceava, 2000 (Emil Satco), p. 585

Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuţi, 1775–2000* (compendiu şi antologie), Cernăuţi, 2000 (Ion Creţu), p. 585–586

Petru Bejinariu, *Biologi de seamă din Bucovina*, III, Iaşi, 2000 (Ovidiu Bâtă), p. 586–587

Kazimierz Feleszco (red.), *O Bukowinie. Razem czy oddzielnie?*, Pila – Warszawa, 2000 (Vasile I. Schipor), p. 587–588

„Ţara Fagilor". Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni (Vasile I.Schipor), p. 589–590

„Kaindl–Archiv", revistă trimestrială pentru schimb cultural între popoarele Europei Centrale şi de Est, Augsburg (Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu), p. 590–591

„Der Südostdeutsche", Augsburg (Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu), p. 591–592

„Bucovina literară", serie nouă (Vasile I. Schipor), p. 592–593

„Continent", revistă de dialog cultural Est–Vest (Vasile I. Schipor), p. 593–594

Cronică

Cursurile de vară ale Universităţii populare Rădăuţi (Petru Bejinariu), p. 595–596

Zilele Municipiului Rădăuţi (29 iunie–8 iulie 2000) (Ovidiu Bâtă), p. 596–597

Simpozionul Naţional de Micologie, Rădăuţi, 23–26 august 2000 (Sorin Trelea), p. 597–598

Conferinţa ştiinţifică internaţională „Procese politice, sociale, culturale şi economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită", Rădăuţi, 20–22 septembrie 2000 (Vasile I. Schipor), p. 598–599

Literatur und Bibliothekwesen in Österreich (Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu), p. 600

Zilele culturii siretene, 21–25 septembrie (Ion Creţu), p. 601

Manifestări ştiinţifice şi cultural-artistice consacrate Bucovinei (ianuarie–decembrie 2000) (Vasile I. Schipor), p. 602–605

Aniversări

George Cotos se-ntoarce acasă...(Ion Filipciuc), p. 607–608

In memoriam

Radu Economu (14 aprilie 1917–31 ianuarie 2000) (Emil Satco), p. 609–610

Anul VIII, nr. 1 (16) [ianuarie–iunie], 2001
Responsabil de număr: Ovidiu Bâtă

Editorial

D. Vatamaniuc, *Bucovina în istoriografia franceză din ultimii ani*, p. 5–8

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cărţi. Reviste

Mircea A. Diaconu, *Mişcarea „Iconar". Literatura politică în Bucovina anilor '30*, 1999 (D. Vatamaniuc), p. 479–480

Doru Mihăescu, *La Bucovinne et la Bassarabie (à partir de leurs noms)*, 1998 (Mihaela Cazacu), p. 480–481

Petru Russşindilar, *George Grigorovici şi social-democraţia în Bucovina*, 1998 (Ştefan Purici), p. 481–485

Ion Gherman, *Cartea albă a unor vechi teritorii româneşti condamnate la înstrăinare*, 1999 (Mihaela Cazacu), p. 485–486

Marian Olaru, *Anuarul Colegiului „Eudoxiu Hurmuzachi", 1998–1999*, 1999 (Rodica Iaţencu), p. 486–487

Cronică

Manifestări culturale la Cernauca, 29–30 mai 1999 (Petru Bejinariu), p. 489–490

Anul VII, nr. 1 (14) [ianuarie–iunie], 2000
Responsabil de număr: Rodica Iaţencu

Editorial

D. Vatamaniuc, *Eminescu şi propaganda ucraineană în Bucovina*, p. 7–9

Evocări

Dumitru Burghelea, *George Popovici (T. Robeanu), jurist, istoric şi poet (1863–1905)*, p. 11–24

Petru Russşindilar, *Un eminent jurist, om politic şi de cultură – Aurel Morariu*, p. 25–41

Viaţa politică, culturală, literară şi artistică

Constantin C. Cojocaru, *Daniil Vlahovici – episcop al Bucovinei (23 aprilie 1789–20 august 1822)* (I), p. 43–70

Nicolae Cârlan, *Teatrul religios al lui Ion Luca*, p. 71–90

Vasile M. Demciuc, *Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava – consideraţii istorice*, p. 91–108

Mircea Pahomi, *Soarta tezaurului artistic şi documentar al Mitropoliei Sucevei şi Moldovei în Polonia (1686–1783)*, p. 109–121

Pavel Ţugui, *Despre restaurarea monumentelor istorice în Bucovina (1951–1977)* (I), p. 123–137

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Eugen Glück, *Evreii din Bucovina în perioada 1786–1849* (II), p. 139–155

Dan Jumară, *Programul societăţilor culturale academice în perioada interbelică*, p. 157–167

Mircea Grigoroviţă, *Biblioteca Universităţii din Cernăuţi în perioada interbelică*, p. 169–189

Daniel Hrenciuc, *Tratatul româno-polonez din 1921. Ecouri şi opinii. Contribuţia minorităţii poloneze din Bucovina la încheierea acestui tratat*, p. 191–214

Folclor. Etnografie

Elena Cristuş, *Sentimentul dorului în lirica orală. Imagini ale dorului în poezia erotică din Bucovina*, p. 215–225

Ştiinţele naturii

Titus Lucescu, *Noutăţi în flora României*, p. 227–230

Ovidiu Bâtă, Ion Podaşcă, *Evoluţia cercetărilor geologice din zona cristalino-mezozoică a Carpaţilor Orientali de Nord – ipoteze, concepţii, modele*, p. 231–244

Sorin Trelea, *Ornitofauna luncilor, zăvoaielor şi cursurilor de apă din Depresiunea Rădăuţi*, p. 245–249

Opinii

D. Vatamaniuc, *Ignoranţă sau rea-credinţă, sau şi una şi alta*, p. 251–252

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Documentar

D. Vatamaniuc, *Eminescu, secretar al Agenției Române din Berlin, și câteva documente*, p. 253–257

Cărți. Reviste

Alain Ruzé, *Ukrainiens et Roumains (IX-ème–XX-ème siecle). Rivalités carpatho-pontiques*, Paris, Montreal, L'Harmattan Inc. [1999], 302 p. (D. Vatamaniuc), p. 259

D. Valenciuc, „Candela". Revistă teologică și bisericească, seria a II-a (1923–1946). *Ghid bibliografic*, Suceava, Editura „Mușatinii" și Editura „Bucovina Viitoare", 1999, 150 p. (Nicolae Cârlan), p. 259–260

Dragoș Tochiță, *Românii de pe Valea Siretului de Sus. Jertfe ale ocupației nordului Bucovinei și terorii bolșevice*, Suceava, Editura „Augusta", 1999, 70 p. (Vasile I. Schipor), p. 260–261

Dragoș Tochiță, *Folclor bucovinean de pe Valea Siretului*, Timișoara, Editura „Augusta", 1999, 92 p. (Elena Cristuș), p. 261–262

Valeriu Braniște, *În slujba Bucovinei, în slujba neamului românesc. Articole politice*, ediție și studiu introductiv de Ioan Cocuz, Suceava, Editura „Bucovina Viitoare", 1998, 534 p. (Rodica Iațencu), p. 262–263

Ioan Cocuz, Dumitru Cucu, *Băncile și creditul funciar românesc în Bucovina (1840–1918)*, Suceava, Grupul Editorial „Mușatinii–Bucovina Viitoare", 1999, 194 p. (Rodica Iațencu), p. 263–264

Ion Popescu-Sireteanu, *Orașul Siret și împrejurimile*, Iași, Editura „Bucovina", 1999, 50 p. (Ovidiu Bâtă), p. 264–265

„Studii și comunicări de etnologie", tomul XII, serie nouă, Sibiu, 1998, 228 p. (Vasile I. Schipor), p. 265-266

„Datini", revistă de cultură, Editată de Ministerul Culturii, Centrul Național de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației Populare și Fundația Culturală „Ethnos", București, nr. 1–4 (26–29), 1998; nr. 1 (30), 2 (31), 1999 (Elena Cristuș), p. 266–267

„Făt-Frumos". Anuarul Muzeului Etnografic al Bucovinei, Suceava, Editura „Suceava", anul I, nr. 1, 1999, 278 p. (Elena Cristuș), p. 268

„Țara Fagilor". Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni, Cernăuți–Târgu-Mureș, 1998, 272 p. (Vasile I. Schipor), p. 268–270

Cronică

Cursurile de vară ale Universității Populare a Societății pentru Cultura și Literatura Române în Bucovina, Rădăuți, Ediția a X-a, 6–11 septembrie 1999 (Petru Bejinariu), p. 271–272

„Zilele academice ieșene", Ediția a XIV-a, 7–10 octombrie 1999 (Vasile I. Schipor), p. 272–273

Evenimente și manifestări culturale consacrate Bucovinei (ianuarie–decembrie 1999) (Vasile I. Schipor), p. 273–275

In memoriam

Rudolf Rybiczka (26 martie 1911–6 octombrie 1998) (Emil Satco), p. 277–278

Comunicările conferinței „Transformare și identitate – revoluții sociale și conștiință etnică în Bucovina", Rădăuți, 20–22 septembrie, 2000

Ștefan Purici, *Euroregiunile și impactul lor asupra mentalităților (din perspectiva reflectării în presa regională)*, p. 279–287

Eugen Pătraș, *Minoritatea românească din regiunea Cernăuți în căutarea propriei identități*, p. 287–293

Marian Olaru, *În căutarea identității naționale în România și Ucraina din perspectiva legislației actuale a învățământului*, p. 293–297

Vasile I. Schipor, *Presa din județul Suceava, 1996–1999. Șansele schimbării*, p. 297–308

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Anul VII, nr. 2 (15) [iulie–decembrie], 2000
Responsabil de număr: Rodica Iaţencu

Editorial

D. Vatamaniuc, *Anul Eminescu*, p. 315–319

Evocări

Vasile I. Schipor, *Peter Tomaschek (1882–1940)*, p. 321–333

Viaţa politică, culturală, literară şi artistică

Mircea Pahomi, *Biserica Sfântul Dumitru – Suceava*, p. 335–355
Constantin C. Cojocaru, *Isaia Baloşescu, episcopul Bucovinei (17 iulie 1823–14 septembrie 1834)*, p. 357–385
Vasile Juravle, *Muzica religioasă din Bucovina (sec. XVIII–XIX)*, p. 387–402
Pavel Ţugui, *Despre restaurarea monumentelor istorice în Bucovina (1951–1977)* (II), p. 403–419
Constantin C. Cojocaru, *Daniil Vlahovici – episcop al Bucovinei* (II), p. 421–432
Emil Satco, *Creaţia eminesciană în operele muzicale ale compozitorilor bucovineni*, p. 433–437

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Daniel Hrenciuc, *Minoritatea polonă din Bucovina*, p. 439–456
Cristina Puha, *Poziţia lui Iancu Flondor faţă de noile realităţi politice ale Regatului Român (1918–1924)*, p. 457–474

Folclor. Etnografie. Arhitectură

Elena Cristuş, *Imagini ale dorului în lirica populară din Bucovina* (II), p. 475–480

Ştiinţele naturii

Titus Lucescu, *Contribuţii la cunoaşterea florei indicatoare de sol din pădurile Bucovinei*, p. 481–485
Ovidiu Bâtă, *Probleme de palinostratigrafie a formaţiunilor cristaline din Carpaţii Orientali*, p. 487–508

Opinii

Acad. Radu Grigorovici, *Comentariu la „Comunicarea" lui Aurel Onciul către contele Tisza István*, p. 509–526

Documente

Anna Borca, *Epistolar: Mircea Streinul – Teodor C. Grossu, alias Iulian Vesper*, p. 527–532
D. Vatamaniuc, *Populaţia şcolară la Liceul German din Cernăuţi*, p. 533–540
Eugen Pohonţu, *Amintiri despre N. Iorga*, p. 541–562
Vasile I. Schipor, *Oameni şi locuri din Bucovina*, p. 563–568

Cărţi. Reviste

Petru Ţăranu, *Memoria Dornelor*, vol. I (*Folclor*), Chişinău, 1995; vol. II (*Oameni de seamă*), Suceava, 1998; vol. III (*Staţiunea balneoclimaterică*), Suceava, 1999 (Vasile I. Schipor), p. 569
Grigore C. Bostan, *Poezia populară românească din spaţiul carpato-nistrean*, Iaşi, 1998 (Elena Cristuş), p. 570–571
Grigore Nandriş, *8 ani din viaţa României, 1940–1948. Pagini de jurnal*, Bucureşti, 1999 (Rodica Iaţencu), p. 571–572
Nestor Vornicescu, *Sfântul ierarh Petru Movilă, Mitropolitul Kievului, al Galiţiei şi a toată Ucraina. Monografie hagiografică*, Craiova, 1999 (D. Vatamaniuc), p. 573
I. I. Ciornei (redactor), *Sudinni rostini flori Cerniveţikoj Oblasti, jaki pidljagaiuti ohorony*, Cernăuţi, 1999 (Petru Bejinariu), p. 574

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Vasile Ilica, *Fântâna Albă – o mărturie de sânge. Istorie, amintiri, mărturii*, Oradea, 1999 (D. Vatamaniuc), p. 574–575

Gh. N. Cartu, *Bălăcenii*, ed. a II-a, Bucureşti, 1999 (Vasile Precop), p. 575–576

Nina Cionca, *Scrisorile lui Iraclie Porumbescu*, Bucureşti, 1999 (D. Vatamaniuc), p. 576–578

Mihai Pânzaru, *Gheorghe Flondor – ultimul rezident regal al Bucovinei*, Rădăuţi – Bucovina, 2000 (Rodica Iaţencu), p. 578–579

Vasile Lazăr, *Şase ani în infern*, Timişoara, 2000 (Rodica Iaţencu), p. 579–580

Ion Drăguşanul, *Identităţi deturnate. O istorie anecdotică a Bucovinei*, Suceava, 2000 (Marian Olaru), p. 580–582

Aurelian Ciornei, *La izvor de joc şi cânt: comori folclorice bucovinene*, Suceava, 2000 (Elena Cristuş), p. 582–583

Ileana Creţan, *Putna de altădată*, Bucureşti, 2000 (Dragoş Cusiac), p. 583

Emil Satco, *Bucovina. Contribuţii cultural-ştiinţifice*, Suceava, 2000 (Elena Cristuş), p. 584

Dumitru Valenciuc, *Volovăţul şi locuitorii săi – repere pentru o monografie*, Suceava, 2000 (Emil Satco), p. 585

Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuţi. 1775–2000* (compendiu şi antologie), Cernăuţi, 2000 (Ion Creţu), p. 585–586

Petru Bejinariu, *Biologi de seamă din Bucovina*, III, Iaşi, 2000 (Ovidiu Bâtă), p. 586–587

Kazimierz Feleszco (red.), *O Bukowinie. Razem czy oddzielnie?*, Pila – Warszawa, 2000 (Vasile I. Schipor), p. 587–588

„Ţara Fagilor". Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni (Vasile I.Schipor), p. 589–590

„Kaindl–Archiv", revistă trimestrială pentru schimb cultural între popoarele Europei Centrale şi de Est, Augsburg (Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu), p. 590–591

„Der Südostdeutsche", Augsburg (Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu), p. 591–592

„Bucovina literară", serie nouă (Vasile I. Schipor), p. 592–593

„Continent", revistă de dialog cultural Est–Vest (Vasile I. Schipor), p. 593–594

Cronică

Cursurile de vară ale Universităţii populare Rădăuţi (Petru Bejinariu), p. 595–596

Zilele Municipiului Rădăuţi (29 iunie–8 iulie 2000) (Ovidiu Bâtă), p. 596–597

Simpozionul Naţional de Micologie, Rădăuţi, 23–26 august 2000 (Sorin Trelea), p. 597–598

Conferinţa ştiinţifică internaţională „Procese politice, sociale, culturale şi economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită", Rădăuţi, 20–22 septembrie 2000 (Vasile I. Schipor), p. 598–599

Literatur und Bibliothekwesen in Österreich (Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu), p. 600

Zilele culturii siretene, 21–25 septembrie (Ion Creţu), p. 601

Manifestări ştiinţifice şi cultural-artistice consacrate Bucovinei (ianuarie–decembrie 2000) (Vasile I. Schipor), p. 602–605

Aniversări

George Cotos se-ntoarce acasă...(Ion Filipciuc), p. 607–608

In memoriam

Radu Economu (14 aprilie 1917–31 ianuarie 2000) (Emil Satco), p. 609–610

Anul VIII, nr. 1 (16) [ianuarie–iunie], 2001
Responsabil de număr: Ovidiu Bâtă

Editorial

D. Vatamaniuc, *Bucovina în istoriografia franceză din ultimii ani*, p. 5–8

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Evocări

Elena Cristuş, *Matthias Friedwagner. 140 de ani de la naştere*, p. 9–16

Viaţa politică, culturală, literară şi artistică

Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu, *Peter Tomaschek: Paneuropa oder die vereinigten Volksstaaten der Welt?*, p. 17–35

Petru Bejinariu, *Societatea Culturală „Şcoala Română" în apărarea românismului din Bucovina*, p. 37–49

Vasile I. Schipor, *Evoluţia şi destinul scrisului la Rădăuţi. Un tablou cronologic*, p. 51–68

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Daniel Hrenciuc, *Frontierea româno-polonă în dezbaterea Conferinţei de Pace de la Paris (1919–1920)*, p. 69–82

Mircea Pahomi, *Biserica Arbore – judeţul Suceava*, p. 83–104

Ion Popescu-Sireteanu, *Toponimia comunei Sucevita*, p. 105–150

Folclor. Etnografie. Arhitectură

Alma Blănaru, *Eminescu – Copacul vieţii*, p. 151–156

Ştiinţele naturii

Petru Bejinariu, *Contribuţii ştiinţifice din Bucovina la dezvoltarea biologiei*, p. 157–164

Ovidiu Bâtă, *Rezervaţia geologică „stratele cu Aptychus" – Pojorâta*, p. 165–172

Sorin Trelea, *Avifauna agrosistemelor din Depresiunea Rădăuţi*, p. 173–176

Opinii

Marian Olaru, *Consideraţii preliminare despre demografie şi geopolitică pe teritoriul Bucovinei (1930–1992)*, p. 177–184

Documente

Vasile Precop, *Din corespondenţa lui Leca Morariu cu Vasile Ţigănescu*, p. 185–194

Cărţi. Reviste

Vitalie Văratic, *Preliminarii ale raptului Basarabiei şi nordului Bucovinei. 1938–1940. Volum de documente din fostele arhive secrete române*, Bucureşti, Editura Libra, 2000, 420 p. (Bogdan Alexandru Schipor), p. 195–196

Avramia Dolinski, Gheorghe Dolinski, *Arbore, străveche vatră de etnografie şi folclor*, Bucureşti, Editura Eficient, 2001, 300 p. + 32 planşe (Victor T. Rusu), p. 197

Anghel Popa, *Aromâni în Bucovina*, Câmpulung-Moldovenesc, Editura Fundaţiei Culturale „Alexandru Bogza", 2000, 168 p. (Elena Cristuş), p. 198

Mihai Pânzaru-Bucovina, Emil Ianuş, *Rădăuţi – o perlă a Bucovinei*, Rădăuţi, Editura Ro Basarabia–Bucovina Press, 2001, 128 p. (Marian Olaru), p. 200

Laurenţiu Dragomir, *Monumente istorice şi de arhitectură din Ţinutul Cernăuţilor*, Bucureşti, Editura Eminescu, 2000, 198 p. + 5 anexe (Marian Olaru), p. 201

Ion Nandriş, *Satul nostru Mahala din Bucovina*, Ediţie îngrijită şi prefaţată de Gh. Nandriş, Sibiu, Casa de Presă şi Editură „Tribuna", 2001, 432 p. (Vasile Precop), p. 202–204

Colegiul Naţional „Eudoxiu Hurmuzachi", Rădăuţi, *Anuarul VI (XLIII) pe anii şcolari 1999/2000 şi 2000/2001*, Îngrijit de directorul Colegiului, Marian Olaru, Rădăuţi, Editura „Septentrion", 2001, 148 p. (Petru Bejinariu), p. 205–206

„Limba română" – revistă de ştiinţă şi cultură. Ediţie specială: *Bucovina – aura nordică a ţării*, anul XI, nr. 1–3 (67–69), ianuarie–martie 2001, Chişinău, 2001, 272 p. (Ovidiu Bâtă), p. 207–208

Studii şi comunicări. Simeon Florea Marian, [Suceava], Editura Suceava, 2000, 78 p. (Elena Cristuş), p. 209–210

„Apă vie". Almanahul tuturor românilor, Timişoara, Editura Augusta, 2001, 560 p. (Vasile I. Schipor), p. 211–212

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Bucovina literară", serie nouă, Suceava, anul XI, nr. 1 (119) – 6 (124), ianuarie–iunie 2001 (Vasile I. Schipor), p. 213

„Preocupări didactice", Suceava, anul I, 1998, nr. 1 – anul IV, 2001, nr. 1–2 (Vasile I. Schipor), p. 214–215

„Țara Fagilor". Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni. IX, 2000, Cernăuți–Târgu-Mureș, S.C. Tipomur S.A., 258 p. (Vasile I. Schipor), p. 215–216

„Făt-Frumos". Anuarul Muzeului Etnografic al Bucovinei, Suceava, anul II, 2000, nr. 2, 362 p. (Elena Cristuș), p. 217

Cronică

Ion Nistor – 125 ani de la naștere (Rodica Iațencu), p. 219

Între două congrese – Din activitatea Filialei București a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (George Galan), p. 219

„Zilele culturii poloneze" (Daniel Hrenciuc), p. 222

Manifestări cultural-artistice, literare și științifice consacrate Bucovinei (Vasile I. Schipor), p. 224–229

Anul VIII, nr. 2 (17) [iulie–decembrie], 2001
Responsabil de număr: Rodica Iațencu

Editorial

G. Mihăilă, *Limba română – „limba moldovenească"*, p. 235–246

Evocări

Petru Bejinariu, *Dimitrie C. Isopescu – profesor și manager al învățământului*, p. 247–248

Viața politică, culturală, literară și artistică

Ștefan Purici, *Represiunile sovietice în regiunea Cernăuți (anii '40–'50 ai secolului al XX-lea)*, p. 249–268

Rodica Iațencu, *Forme ale rezistenței anticomuniste în partea de sud a Bucovinei. Mișcarea de partizani (1944–1958)*, p. 269–292

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Daniel Hrenciuc, *Minoritatea polonă din partea de sud a Bucovinei (1945–2000)*, p. 293–302
Mircea Grigoroviță, *Pedagogi din Bucovina*, p. 303–318
Mircea Pahomi, *„Jurământul Bucovinei" față de Austria în anul 1777*, p. 319–330
Valerian Procopciuc, *Biserica parohială din Sucevița*, p. 331–352

Folclor. Etnografie. Arhitectură

Iulia Brânză-Mihăileanu, *Obiceiuri cu măști în zona Rădăuți – manechinul, ursul*, p. 353–358
Elena Cristuș, *Leca Morariu și cursurile sale de folclor*, p. 359–364

Științele naturii

Ovidiu Bâtă, *Rezervația paleontologică „Piatra Pinului" – Gura Humorului*, p. 365–374
Petru Bejinariu, *Sociologie, ecologie și etologie – interdependențe și implicații în administrarea mediului*, p. 375–380
Sorin Trelea, *Dinamica sezonieră a păsărilor din Depresiunea Rădăuți*, p. 381–390

Opinii

D. Vatamaniuc, *Bucovina în plină latinitate, la hotarul dintre lumea germanică și lumea slavă*, p. 391–392

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Documente

Liviu Papuc, *Victor Morariu văzut de fratele său Leca*, p. 393–400

D. Vatamaniuc, *Lista românilor din lagărele din Germania care urmau să fie repatriaţi în anul 1941*, p. 401–420

Cărţi. Reviste

Ilie Luceac, *Familia Hurmuzaki: între ideal şi realizare (o istorie a culturii româneşti în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Cernăuţi – Timişoara, Editura „Alexandru cel Bun" – Editura „Augusta", 2000, 364 p. + 7 anexe + 12 fotografii (Marian Olaru), p. 421–422

Doina Alexa, *Ion Nistor–dimensiunile personalităţii politice şi culturale*, Rădăuţi, Editura Institutului Bucovina–Basarabia, 2000, 240 p. (Rodica Iaţencu), p. 423–424

Leca Morariu, *Eminescu. Note pentru o monografie*, ediţie îngrijită, prefaţă şi bibliografie de Liviu Papuc, Iaşi, Editura Timpul, 2001, 300 p. (Elena Cristuş), p. 425–426

Uniunea polonezilor din România – Związek Polaków w Rumunii – Relaţii româno-polone de-a lungul timpului (Kontakty polsko-rumuńskie na przestrzeni wieków), Suceava, Grupul Editorial Muşatinii – Bucovina Viitoare, 2001, 260 p. (Daniel Hrenciuc), p. 427–428

„Glasul Bucovinei". Revistă trimestrială de istorie şi cultură, Cernăuţi– Bucureşti, anul VIII, nr. 1–2 (29–30), 2001 (Rodica Iaţencu), p. 429–430

„Ţara Fagilor". Buletinul Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina – Filiala Suceava, anul I, nr. 1, 1993 – anul IX, nr. 1, 2001 (Vasile I. Schipor), p. 431–434

Cronică

Manifestări de evocare la 600 de ani de la atestarea documentară a aşezării Volovăţ (Petru Bejinariu), p. 435–436

Expoziţia documentară „Heim ins Reich" la Rădăuţi şi Gura Humorului (Rodica Iaţencu, Ovidiu Bâtă), p. 437–438

Manifestări cultural-artistice, literare şi ştiinţifice consacrate Bucovinei (Vasile I. Schipor), p. 439–446

Anul IX, nr. 1 (18) [ianuarie–iunie], 2002

Responsabil de număr: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu

Editorial

D. Vatamaniuc, *Academia Română şi Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina*, p. 5–6

Evocări

Elena Cristuş, *Dimitrie Dan, personalitate a culturii bucovinene*, p. 7–11

Viaţa politică, culturală, literară şi artistică

D. Vatamaniuc, *Grigore Nandriş, comentator al vieţii politice internaţionale*, p. 13–40

Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu, *Evoluţia învăţământului la Rădăuţi. Manuale şcolare din Biblioteca Gimnaziului de Stat Cezaro-Crăiesc*, p. 41–48

Alis Niculică, *Aspecte ale activităţii corale româneşti în Bucovina (1860–1918)*, p.49–60

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Mircea Pahomi, *Boieri şi mazili – nobili bucovineni*, p. 61–79

Marian Olaru, *Ducatul Bucovinei şi Imperiul Austro-Ungar. Dimensiunile politice ale raporturilor dintre provincie şi centru, la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea*, p. 81–95

Constantin Ungureanu, *Alegătorii din Bucovina, către anul 1910*, p. 97–124

Ştefan Purici, *De la Dieta Bucovinei la Parlamentul de la Bucureşti (1918–1940)*, p. 125–143

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Rodica Iaţencu, *Unirea Bucovinei cu Regatul Român. Integrarea politico-administrativă* (I), p. 145–171

Daniel Hrenciuc, *Consideraţii asupra evoluţiei comunităţilor poloneze din Bucovina în perioada interbelică* (I), p. 173–194

Ion Popescu-Sireteanu, *Entopicul românesc h o r d ă, h o r d e* (II), p. 195–233

Folclor. Etnografie. Arhitectură

Iulia Brânză, *Obiceiuri cu măşti în zona Rădăuţi – „Irozii", „Banda lui Jianu", „Baba" şi „Moşneagul"*, p. 235–240

Ştiinţele naturii

Ovidiu Bâtă, *Rezervaţia geologică „Piatra Ţibăului" – Cârlibaba*, p. 241–246

Angela Toniuc, Constantin Toma, Carmen Constantineanu, Corina Ionescu, *Consideraţii asupra florei ornamentale din judeţul Suceava*, p. 247–260

Opinii

Dumitru Teodorescu, *O întâmplare demnă de tradiţia europeană a Bucovinei*, p. 261–268

Documente

D. Vatamaniuc, *Lista românilor din lagărele din Germania care urmau să fie repatriaţi în anul 1941*, p. 269–284

Cărţi. Reviste

Mioriţa străbate lumea sau 123 de traduceri ale colindei şi baladei, semnate de... şi orânduite, cu studiu introductiv şi bibliografie, de Ion Filipciuc, Câmpulung-Moldovenesc, Biblioteca „Mioriţa", 2001, 512 p. (Elena Cristuş), p. 285–286

Sorin Trelea, *Avifauna Depresiunii Rădăuţi*, Cluj-Napoca, Editura „Risoprint", 2002, 192 p. (Petru Bejinariu), p. 286–288

Vasile Diacon, *Etnografie şi folclor pe Suha Bucovineană. Obiceiuri şi credinţe*, Iaşi, Editura Unirea, 2002, 496 p. (Vasile I. Schipor), p. 288–290

Vasile Tărâţeanu, *Iluzii şi lanţuri*, Craiova, Editura „Scrisul Românesc", Colecţia „Românii uitaţi", 2002, 316 p. (Vasile Precop), p. 290–291

Alma Blănaru, *Dicţionar de termeni păstoreşti. Elemente de arheologie culturală*, Consiliul Judeţean Suceava, Centrul Creaţiei Populare Suceava, Grupul Editorial „Crai Nou"– Muşatinii – Bucovina Viitoare, 2002, 456 p. (Elena Cristuş), p. 291–293

Mihai Morăraş, *Rădăcinile rămân acasă*, Cernăuţi, Editura „Alexandru cel Bun", Colecţia „Bucovina literară", 2002, 200 p. (Vasile I. Schipor), p. 293–295

Dragoş Cusiac, *Zona etnografică Siret*, Suceava, Grupul Editorial „Ion Grămadă", 2002, 246 p. (Elena Cristuş), p. 295–297

Almanah „Bucovina literară" – 60, Suceava, 2002, 250 p. (Vasile I. Schipor), p. 297–299

„Apă vie". Almanahul tuturor românilor, Timişoara, Editura Augusta, 2002, 318 p. (Vasile I. Schipor), p. 299–301

„Polonus". Revista Uniunii Polonezilor din România – Pismo Zwiaszku w Rumunii, „Dom Polski", Suceava, nr. 1(92), 2002 (Daniel Hrenciuc), p. 301

Cronică

Cursurile de vară ale Universităţii Populare „Ion Nistor" la a XIII-a ediţie, Rădăuţi, 27 mai–1 iunie 2002 (Petru Bejinariu), p. 303–304

Reuniunea ştiinţifică aniversară a Centrului Bucovinean de Cercetări Ştiinţifice de pe lângă Universitatea de Stat din Cernăuţi, Cernăuţi, 18 martie 2002 (Vasile I. Schipor), p. 305–307

Manifestări ştiinţifice, literare şi cultural-artistice, consacrate Bucovinei, 1 ianuarie–30 iunie 2002 (Vasile I. Schipor), p. 307–310

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

In memoriam

Vasile Strejac (1886–1947) (Vasile Bâtă), p. 311–312

Anul IX, nr. 2 (19) [iulie–decembrie] [număr aniversar], 2002
Responsabil de număr: Elena Cristuş-Pascaniuc

1. D. Vatamaniuc, *Centrul de Studii „Bucovina" la un deceniu de activitate*, p. 317–326
2. *Nota redacţiei*, p. 327
3. Acad. Gheorghe Platon, *Argument*, p. 329–330

Editoriale (1994–2002)

4. Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina, fereastră către Vest a Moldovei*, p. 331–338
5. D. Vatamaniuc, *Bucovina în viziunea a trei instituţii de cercetare*, p. 339–342
6. Acad. Radu Grigorovici, *Die Österreichische Politik gegenüberder Bukowina und ihre oft unerwarteten folgen*, p. 343–352
7. Acad. Gheorghe Platon, *România în jocul politic al Marilor Puteri. Determinism politic şi acţiune naţională*, p. 353–366
8. Marian Olaru, Ştefan Purici, *„Bucovinism" şi „Homo Bucovinensis"*, p. 367–374
9. Acad. Radu Grigorovici, *Modelul Bucovinei*, p. 375–391
10. D. Vatamaniuc, *Conferinţa internaţională în problemele Bucovinei*, p. 393–395
11. Acad. Vladimir Trebici, *Relaţiile dintre societăţile studenţeşti române şi germane de la Universitatea din Cernăuţi, ca model de înţelegere interetnică (1875–1938)*, p. 397–401
12. D. Vatamaniuc, *Eminescu şi federalizarea Europei*, p. 403–409
13. D. Vatamaniuc, *Bucovina şi Ioan Slavici – un veac şi jumătate de la naşterea prozatorului*, p. 411–415
14. Mihai Iacobescu, *Revoluţia de la 1848–1849 în Bucovina. Particularităţi. Revendicări. Consecinţe*, p. 417–424
15. Marian Olaru, Ştefan Purici, *Bucovina – mirajul identitar supranaţional*, p. 425–428
16. D. Vatamaniuc, *Eminescu şi propaganda ucraineană în Bucovina*, p. 429–431
17. D. Vatamaniuc, *Anul Eminescu*, p. 433–437
18. D. Vatamaniuc, *Bucovina în istoriografia franceză din ultimii ani*, p. 439–442
19. G. Mihăilă, *Limba română – „limba moldovenească"*, p. 443–453
20. D. Vatamaniuc, *Academia Română şi Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina*, p. 455–456

Opinii (1994–2002)

21. Mircea Grigoroviţă, *O nouă lucrare despre istoria Bucovinei*, p. 457–459
22. Ion Alexandru, *O viziune modernă a istoriei Bucovinei*, p. 461–466
23. Mircea Grigoroviţă, *O „istorie a Bucovinei" în limba germană*, p. 467–473
24. Marina Olaru, *Despre „Homo Bucovinensis" sau, împreună cu Klaus Heitmann, despre imagologie*, p. 475–483
25 Pavel Ţugui, *Unele precizări cu privire la revenirea Bucovinei la România*, p. 485–494
26. Marian Olaru, *Despre crezul poloitic al lui Aurel Onciul*, p. 495–500
27. Ştefan Purici, *Istoria Bucovinei: imperativul demitizării*, p. 501–503
28. D. Vatamaniuc, *Obiective, opţiuni şi realizări*, p. 505–508
29. Carol Mohr, *Chestiunea germană în Bucovina de azi*, p. 509–511
30. Ştefan Purici, Marian Olaru, *Bucovina istorică – între exigenţele sintezei naţionale şi regionalism*, p. 513–517
31. Vasile Posteucă, *Mişcarea literară interbelică din Bucovina (Amintiri de la „Iconar")*, p. 519–524
32. D. Vatamaniuc, *„Homo Bucovinensis" – o teorie nouă şi totuşi veche*, p. 525–526
33. D. Vatamaniuc, *Ignoranţă sau rea-credinţă, sau şi una şi alta*, p. 527–528

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

34. Acad. Radu Grigorovici, *Comentariu la „Comunicarea" lui Aurel Onciul către contele Tisza István*, p. 529–546
35. Marian Olaru, *Considerații preliminare despre demografie și geopolitică pe teritoriul Bucovinei (1930–1992)*, p. 547–553
36. D. Vatamaniuc, *Bucovina în plină latinitate, la hotarul dintre lumea germanică și lumea slavă*, p. 555-556
37. Dumitru Teodorescu, *O colaborare demnă de tradiția europeană a Bucovinei*, p. 557–564
38. Elena Cristuș-Pascaniuc, *Bibliografia tematică a revistei „Analele Bucovinei", pe anii 1994–2002*, p. 565–572
Sumare, (1994–2002), p. 573–606
Numere speciale, p. 607–611
Lista ilustrațiilor apărute pe prima copertă a fiecărui număr, p. 613
Indice de autori, p. 615–619

Anul X, nr. 1 (20) [ianuarie–iunie] [număr omagial], 2003
Responsabil de număr: Ovidiu Bâtă

Editorial

D. Vatamaniuc, *Ciprian Porumbescu și o pagină din istoria culturală a Bucovinei*, p. 5–6

Evocări

Ciprian Porumbescu (2 octombrie 1854–25 mai 1883)
D. Vatamaniuc, *Ciprian Porumbescu și marea sa iubire*, p. 7–28
Doru Popovici, *Ciprian Porumbescu*, p. 29–30
Viorel Cosma, *Ciprian Porumbescu în muzica românească și universală*, p. 31–33
Luminița Vartolomei, *Nemuritorul Ciprian Porumbescu*, p. 35–36
Vasile Tomescu, *Muzica în Țara de Sus a Moldovei*, p. 37–43
George Muntean, *Ciprian Porumbescu între Bucovina, Viena și Japonia*, p. 45–50
Ciprian Porumbescu, *Die Ferienzeit*, p. 51–67
Ciprian Porumbescu, *Timpul vacanței*, p. 69–83
Vasile I. Schipor, *Familia de „dincolo de pădure". O minunată și tristă poveste de dragoste*, p.85–92

Viața politică, culturală, literară și artistică

Marian Olaru, *Viața politică din Bucovina în documente inedite din arhiva lui Teodor Balan*, p. 93–125
Petru Bejinariu, *Dimitrie Isdopescu – profesor, director și cărturar în slujba idealului național*, p. 127–131

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Ștefan Purici, *Mihai Eminescu despre Imperiul Țarist*, p. 133–141
Constantin Ungureanu, *Trei variante austriece, din anul 1915, de cedare parțială a Bucovinei României*, p. 143–154
Rodica Iațencu, *Unirea Bucovinei cu Regatul Român. Integrarea politico-administrativă* (II), p. 155–193
Catinca Agache, *Toponime din comuna Mitocul Dragomirnei*, p. 195–213

Folclor. Etnografie. Arhitectură

Elena Cristuș-Pascaniuc, *Ilie E. Toroutiu (1888–1953), un spirit bucovinean în cultura română*, p. 215–221

Științele naturii

Ovidiu Bâtă, *Klippa triasică de pe Pârâul Cailor–Fundu-Moldovei, important punct fosilifer din Carpații Orientali*, p. 223–230

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cătălin Tănase, Adriana Pop, *Diversitatea micobiotei în ecosisteme naturale din Obcina Mare (Carpaţii Orientali)*, p. 231–243

Opinii

D. Vatamaniuc, *Descendenţi ai familiilor Flondor şi Hurmuzachi*, p. 245–246

Documentar

Acad. Radu Grigorovici, *Ein wichtiger Protokoll zur Einrichtung des Bukowiner Districts, Wien, Aprilie 1780*, p. 247–294

Acad. Radu Grigorovici, *Un protocol important referitor la reglementarea Districtului Bucovinean, Viena, aprilie 1780*, p. 295–336

Cărţi. Reviste

Mihai Bejinariu, Doru Guşu, *Monografia Liceului Militar „Ştefan cel Mare"*, ediţia a II-a, îmbunătăţită şi adăugită, Iaşi, Editura Trinitas, 2002, 528 p. (Vasile I. Schipor), p. 337–338

Petru Bejinariu, *Biologi de seamă din Bucovina*, vol. IV. Iaşi, Editura Bucovina, 2003, 224 p. (Sorin Trelea), p. 338–339

Gherasim Putneanul, *Tămâie şi exil. Dialoguri despre pribegia fraţilor*, Botoşani, Editura Geea, 2003, 268 p. (Vasile I. Schipor), p. 339–342

Ştefan cel Mare şi Sfânt, 1504–2004. Portret în legendă, Suceava, Editura Muşatinii, 2003, 252 p. (Vasile I. Schipor), p. 343–346

Emilian Drehuţă (coordonator), *Oameni sub vremi la Bainet. Cronică, 1490–2003*, Bacău, Editura Agora, 2003, 206 p. (Vasile I. Schipor), p. 346–348

Folclor stănesţean, ediţie alcătuită de Ion Creţu, Ion Filipciuc şi Ion Posteucă, Câmpulung-Moldovenesc, Biblioteca „Mioriţa", 2003, 176 p. (Elena Cristuş-Pascaniuc), p. 348–349

Ilie E. Torouţiu, *Frunză verde. Cântece şi basme poporale din Bucovina*, ediţie îngrijită de Ion Filipciuc, Câmpulung-Moldovenesc, Biblioteca „Mioriţa", 2003, 176 p. (Elena Cristuş-Pascaniuc), p. 350–351

Românii din jurul României, redactor coordonator prof. dr. doc. Ion Gherman, Bucureşti, Editura Vremea, 2003, 608 p. (D. Vatamaniuc), p. 351–352

„Septentrion literar", periodic trimestrial al scriitorilor din Cernăuţi, anul V, nr. 3–4 (15–16), octombrie–decembrie 2002 (Vasile I. Schipor), p. 352–353

„Făt-Frumos". Anuar al Muzeului Etnografic al Bucovinei, anul III, nr. 3, 2001 (Elena Cristuş-Pascaniuc), p. 354

Cronică

Seminarul ştiinţific „Trăirea locală a identităţii naţionale" (Rodica Iaţencu) p. 355–356

Cursurile de vară – o ofertă culturală reală (Petru Bejinariu), p. 357–358

Anul X, nr. 2 (21) [iulie–decembrie], 2003
Responsabil de număr: Rodica Iaţencu

Editorial

D. Vatamaniuc, *Literatura bucovineană în tezele de doctorat*, p. 363–364

Evocări

Vasile I. Schipor, *Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei. Destinul unui proiect ştiinţific*, p. 365–380

Viaţa politică, culturală, literară şi artistică

D. Vatamaniuc, *Literatura germană în corespondenţa lui Leca Morariu şi câteva probleme de istorie literară (I)*, p. 381–386

Rodica Iaţencu, *Unirea Bucovinei cu Regatul Român. Integrarea politico-administrativă* (III), p. 387–412

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Liviu Papuc, *Leca Morariu. Studiu monografic*, Iaşi, Editura Timpul, 2004, 306 p. (Elena Pascaniuc), p. 493–495

„Septentrion literar", Cernăuţi, anul V, nr. 1(17)–5(21), 2003 (Vasile I. Schipor), p. 495–498

„Ţara Fagilor". Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni, XII, Cernăuţi–Târgu-Mureş, 2003, 256 p. (Vasile I. Schipor), p. 498–500

„Glasul Bucovinei". Revistă trimestrială de istorie şi cultură, Cernăuţi–Bucureşti, X, 2003, nr. 3–4 (39–40) (Rodica Iaţencu), p. 500–502

„Septentrion". Foaia Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, anul XV, nr. 21, 2004, 16 p. (Ovidiu Bâtă), p. 502–504

Cronică

Anul „Ştefan cel Mare şi Sfânt – 500" (Vasile I. Schipor), p. 505–509

Bucovineni la Societatea de Istoria Medicinei, Filiala Bucureşti (Mircea Grigoroviţă), p. 510–511

A XII-a Sesiune anuală de referate şi comunicări ştiinţifice a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei, Simbolistica naţional-comunistă din România. Cazul Bucovinei istorice, Rădăuţi, 24 septembrie 2004 (Vasile I. Schipor), p. 511–512

In memoriam

Rudolf Wagner (1911–2004) (Aurel Constantin Onciul), p. 513–516

George Muntean (1932–2004) (George Galan), p. 517–519

Anul XII, nr. 1 (24) [ianuarie–iunie], 2005

Responsabil de număr: Rodica Iaţencu

Editorial

D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici şi Bucovina*, p. 5–7

Viaţa politică, culturală, literară şi artistică

Simina-Octavia Stan, *Silvestru Morariu-Andrievici, slujitorul şi apărătorul caracterului românesc al Bisericii Ortodoxe din Bucovina*, p. 9–32

Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică, elita bucovinenilor şi Academia Română*, p. 33–49

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Daniel Hrenciuc, *Drumul spre libertate: refugiaţi polonezi în Bucovina (1939–1941)*, p. 51–62

Vlad Gafiţa, *Câteva consideraţii asupra dificultăţilor guvernării Bucovinei sub conducerea lui Iancu Flondor în primul an după Unire*, p. 63–71

Sergiu Haimovici, *Caracteristicile unui cep al cornului de Bos Primigenius, găsit într-o groapă din zona Curţii Domneşti de la Suceava, alături de materiale arheologice datate în secolele XVI–XVII*, p. 73–78

Folclor, etnografie, arhitectură

Elena Pascaniuc, *Ioan Vicoveanu în corespondenţă cu Matthias Friedwagner*, p. 79–97

Ştiinţele naturii

Ovidiu Bâtă, *Vechi staţiuni balneoclimaterice din Bucovina, în secolele XIX–XX* (I), p. 99–107

Sorin Trelea, Horia Postolache, Lucian Bolboacă, *Ornitofauna luncii pârâului Suceviţa*, p. 109–118

Petru Bejinariu, *Contribuţii ale biologilor din Bucovina istorică la cercetările de genetică*, p. 119–123

Titus Lucescu, *Specii din genul Hieracium ierborizate în Bucovina*, p. 125–128

Ion Iordache, Adrian Oprea, Constantin Ion, *Aspecte ale biodiversităţii din ariile protejate ale judeţului Suceava*, p. 129–134

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Doina M. Teris, *O sută de ani în Bucovina. Cronică de familie*, Cluj-Napoca, Editura Mediamira, 2003, 166 p. (Vasile I. Schipor), p. 546–549

„Codrul Cosminului", serie nouă, nr. 6–7 (16–17), 2000–2001, Suceava, Fundaţia Culturală a Bucovinei, 2003 (Rodica Iaţencu), p. 549–552

Cronică

Seminarul ştiinţific cu tema „Trăirea locală a identităţii naţionale" (II) (Rodica Iaţencu), p. 553–554.

Anul XI, nr. 1 (22) [ianuarie–iunie] [număr omagial], 2004
Responsabil de număr: Elena Cristuş-Pascaniuc

Editorial

Acad. Ştefan Ştefănescu, *Ştefan cel Mare şi remodelarea puterii domneşti*, p. 7–13
D. Vatamaniuc, *Ştefan cel Mare şi Sfânt şi vremea sa. Cronica germană din 1502*, p. 15–19

Evocări

Pavel Ţugui, *Un cercetător pasionat: Mircea Pahomi*, p. 21–26
Gheorghe Schipor, *Andronic Motrescu (1852–1922), inginer agronom, profesor, publicist şi animator cultural*, p., 27–43
Dumitru Valenciuc, *Visarion Puiu, mitropolit al Bucovinei (1935–1940), un martir al demnităţii ortodoxe*, p. 41–82

Viaţa politică, culturală, literară şi artistică

D. Vatamaniuc, *Literatura germană în corespondenţa lui Leca Morariu şi câteva probleme de istorie literară* (II), p. 83–85
Rodica Iaţencu, *Naţional şi provincial în cultura românească din Bucovina în perioada interbelică*, p. 87–108
Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu, *Poeţi uitaţi din Bucovina de altădată*, p. 109–114
Daniel Hrenciuc, *Societăţile culturale ale comunităţilor polonezilor din Bucovina. Elemente ale consensului multietnic în spaţiul geografic al Bucovinei istorice*, p. 115–124

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Marian Olaru, *Aspecte privind rezistenţa armată anticomunistă în Munţii Bucovinei. „Jurnalul" lui Vasile Motrescu*, p. 125–138
Vasile Motrescu, *Jurnal* (I), p. 139–174
Gheorghe Pîţu, *Contribuţii la localizarea a două din cele şapte biserici din Valea Solonetului şi a Solcăi, închinate de Ştefan cel Mare Episcopiei de Rădăuţi*, p. 175–188

Folclor. Etnografie. Arhitectură

Elena Cristuş-Pascaniuc, *Destinul folclorului în societatea de consum*, p. 189–193
Vasile I. Schipor, *Ştefan cel Mare în legendele poporului român*, p. 195–207

Ştiinţele naturii

Petru Bejinariu, *Din istoria cercetărilor de zoologie şi de fiziologie animală din Bucovina*, p. 209–215
Ovidiu Bâtă, *Resurse hidrominerale din judeţul Suceava*, p. 217–223

Opinii

Ion Filipciuc, *Eminescu la Costişa?*, p. 224–237
D. Vatamaniuc, *O scrisoare a lui Ioan Slavici către Dimitrie Onciul, din 1885*, p. 239–241

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cărți. Reviste

Valerian I. Procopciuc, *Sucevița, sat al Obcinilor Bucovinei și gropniță a Movileștilor*, cu o prefață de Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Rădăuți, Editura Septentrion, 2003, 312 p. + 27 de planșe cu fotografii (Vasile I. Schipor), p. 243–246

Mihai Iacobescu, *Universitatea „Ștefan cel Mare" Suceava: File de istorie*, Suceava, Editura Universității din Suceava, 2003, 308 p. (Marian Olaru), p. 246–248

Anghel Popa, *Serbările naționale de la Putna*, Câmpulung-Moldovenesc, Editura Fundației Culturale „Alexandru Bogza", 2004, 222 p. (Vasile I. Schipor), p. 248–250

Constantin Burac, *Așezările Țării Moldovei din epoca lui Ștefan cel Mare*, București, Editura Ministerului Administrației și Internelor, 2004, 424 p. (Vasile I. Schipor), p. 250–251

Gheorghe Gorda, *Sfânt e numele tău, Voloca. Pagini din istoria și onomastica unui sat nordbucovinean*, Cernăuți, Editura Zelena Bukovina, 2004, 80 p. (Vasile I. Schipor), p. 252–253

Jumătate de mileniu întru învecinicirea lui Ștefan cel Mare, obol memorial din vechiul ocol al Câmpulungului-Moldovenesc, Culegere îngrijită de Ion Filipciuc, Câmpulung, Fundația Biblioteca „Miorița", *2004, 256 p.* (Vasile I. Schipor), p. 253–254

Ioan Cocuz, *Moldova Măriei-Sale Ștefan cel Mare*, Gura Humorului, Editura Terra Design 2004, 100 p. (Vasile I. Schipor), p. 254–255

Vasile Adăscăliței, *Românitatea de Sus. Repere etnologice*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2004, 200 p. (Victor Iosif), p. 255–257

Aurel Ardelean, George Nedelcu, Gheorghe Mohan, *Profesor dr. docent Ion T. Tarnavschi (1904–1989). 100 de ani de la naștere*, Arad, „Vasile Goldiș" University Press, 2003, 124 p. (Petru Bejinariu), p. 257–258

Cernat Ion, Lazarovici Elena, *600 de ani de istorie ai satului Vama – Studii și schițe monografice*, Iași, Editura Prim, 2002, 356 p. (Marian Olaru), p. 258–259

Relacje polsko-rumuńskie. Materiały z sympozjum/Relații polono-române. Materialele simpozionului, Suceava, Związek Polaków w Rumunii-Uniunea Polonezilor din România, 2004, (Rodica Ițenecu), p. 259–260

„Mesager bucovinean", București, anul I, nr. 1–4, 2003, anul II, nr.1 (5) – 2 (6), 2004 (Vasile I. Schipor), p. 260–263

„Scriptum". Buletin de informare. Publicație trimestrială a Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera" Suceava, nr. 1–2, 2004, 48 p. (Elena Cristuș-Pascaniuc), p. 263

„Țara Fagilor". Buletinul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina – Filiala Suceava, serie nouă, anul XII, nr. 1 (46), ianuarie–martie 2004 (Ovidiu Bâtă), p. 263–265

Cronică

Simpozionul național cu tema „Destinul folclorului în societatea de consum", Rădăuți, 6 iulie 2004 (Elena Cristuș-Pascaniuc), p. 267–268

In memoriam

Adriana Harasim, *Amintiri despre colegul meu, Mircea Pahomi*, p. 269–270

Anul XI, nr. 2 (23) [iulie–decembrie], 2004
Responsabil de număr: Ovidiu Bâtă

Editorial

D. Vatamaniuc, *„Tribuna", cotidianul sibian la 140 de ani de la fondarea sa*, p. 275

Evocări

Petru Bejinariu, *Evocare la centenarul nașterii biologului Ion T. Tarnavschi*, p. 277–282

Vasile I. Schipor, *Eugen Pohonțu (1897–1992) și Societatea Artiștilor și Amicilor Artelor Plastice din Bucovina (1931–1934)*, p. 283–293

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Viaţa politică, culturală, literară şi artistică

D. Vatamaniuc, *Teodor Balan, Istoria teatrului românesc în Bucovina. 1858–1913*, p. 295–328

D. Vatamaniuc, *„Tribuna" şi presa bucovineană*, p. 329–333

Simina-Octavia Stan, *Societăţi culturale româneşti din Bucovina până la Primul Război Mondial*, p. 335–344

Mihaela-Ştefăniţa Ungureanu, *Societăţi studenţeşti germane din Bucovina înainte de Primul Război Mondial*, p. 345–349

Rodica Iaţencu, *Fenomenul cultural din Bucovina în perioada 1941–1944*, p. 351–376

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Ştefan Purici, *Consideraţii privind administraţia austriacă în Bucovina în perioada prepaşoptistă*, p. 377–391

Luminiţa Lăzărescu, *Consideraţii generale asupra caracteristicilor populaţiei municipiului Rădăuţi*, p. 393–408

Folclor. Etnografie. Arhitectură

Elena Pascaniuc, *Folclorişti bucovineni în exilul literar românesc. Petru Iroaie (1907–1984)*, p. 409–415

Ştiinţele naturii

Ovidiu Bâtă, *Izvoare de apă minerală în Bucovina*, p. 417–425

Aspazia Andronache, *Cercetări privind filogenia, ecologia şi taxonomia plantelor parazite şi semiparazite din judeţul Suceava*, p. 427–439

Ioan Podaşcă, *Mineralizaţia de la Mănăila (Obcina Mestecăniş)*, p. 441–452

Opinii

D. Vatamaniuc, *Cercetările locale şi importanţa lor: Biserica din Bădeuţi*, p. 453–454

Documentar

D. Vatamaniuc, *Claudiu Isopescu în corespondenţă cu N. Iorga (1926–1935)*, p. 455–462

Daniel Hrenciuc, *Despre aşezarea frontierei dintre România şi Polonia la sfârşitul Primului Război Mondial*, p. 463–472

Cărţi. Reviste

N. Adăniloaie, P. Ţaranu, *Şcoala din Şaru Dornei. Repere istorice*, [Suceava], 2003, 224 p. (Vasile I. Schipor), p. 473–474

Mihai Iacobescu, *Universitatea „Ştefan cel Mare" Suceava. File de istorie*, Suceava, Editura Universităţii din Suceava, 2003, 308 p. (Marian Olaru), p. 474–477

Vasile Ilica, *Martiri şi mărturii din nordul Bucovinei (Fântâna Albă–Suceveni–Lunca–Crasna–Igeşti...)*, Oradea, Editura de Vest, 2003, 476 p. (Elena Olaru), p. 477–480

Gh. Giurcă, *Istoria învăţământului din Suceava*, Suceava, 2004, 412 p. (Vasile I. Schipor), p. 480–483

Petru Ciobanu, Vasile Slănină, Reveca Prelipcean, *Cupca, un sat din Bucovina – Monografie istorică. Partea I (anii 1429–1944)*, Câmpulung-Moldovenesc, Editura Amadoros, 2004, 468 p. (Elena Olaru), p. 483–486

Daniel Hrenciuc, Florin Pintescu, *Istoria şi tradiţiile minorităţii poloneze*, Suceava, Editura Universităţii din Suceava, 2004, 140 p. (Rodica Iaţencu), p. 486–488

Laurenţiu Dragomir, *Crasna, un colţ de eternitate românească din Bucovina. Monografie etnografică şi istorică*, Bucureşti, Editura Coralia, Colecţia Bucovina, 2004, 234 p. (Vasile I. Schipor), p. 488–491

Mihai Bejinaru, *Natura şi cercetarea biologică în Bucovina*, [Bucureşti], R.A. „Monitorul Oficial", 2004, 224 p., 6 hărţi, 38 planşe (Sorin Trelea), p. 491–493

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Liviu Papuc, *Leca Morariu. Studiu monografic*, Iaşi, Editura Timpul, 2004, 306 p. (Elena Pascaniuc), p. 493–495

„Septentrion literar", Cernăuţi, anul V, nr. 1(17)–5(21), 2003 (Vasile I. Schipor), p. 495–498

„Ţara Fagilor". Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni, XII, Cernăuţi–Târgu-Mureş, 2003, 256 p. (Vasile I. Schipor), p. 498–500

„Glasul Bucovinei". Revistă trimestrială de istorie şi cultură, Cernăuţi–Bucureşti, X, 2003, nr. 3–4 (39–40) (Rodica Iaţencu), p. 500–502

„Septentrion". Foaia Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, anul XV, nr. 21, 2004, 16 p. (Ovidiu Bâtă), p. 502–504

Cronică

Anul „Ştefan cel Mare şi Sfânt – 500" (Vasile I. Schipor), p. 505–509

Bucovineni la Societatea de Istoria Medicinei, Filiala Bucureşti (Mircea Grigoroviţă), p. 510–511

A XII-a Sesiune anuală de referate şi comunicări ştiinţifice a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei, Simbolistica naţional-comunistă din România. Cazul Bucovinei istorice, Rădăuţi, 24 septembrie 2004 (Vasile I. Schipor), p. 511–512

In memoriam

Rudolf Wagner (1911–2004) (Aurel Constantin Onciul), p. 513–516

George Muntean (1932–2004) (George Galan), p. 517–519

Anul XII, nr. 1 (24) [ianuarie–iunie], 2005

Responsabil de număr: Rodica Iaţencu

Editorial

D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici şi Bucovina*, p. 5–7

Viaţa politică, culturală, literară şi artistică

Simina-Octavia Stan, *Silvestru Morariu-Andrievici, slujitorul şi apărătorul caracterului românesc al Bisericii Ortodoxe din Bucovina*, p. 9–32

Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică, elita bucovinenilor şi Academia Română*, p. 33–49

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Daniel Hrenciuc, *Drumul spre libertate: refugiaţi polonezi în Bucovina (1939–1941)*, p. 51–62

Vlad Gafiţa, *Câteva consideraţii asupra dificultăţilor guvernării Bucovinei sub conducerea lui Iancu Flondor în primul an după Unire*, p. 63–71

Sergiu Haimovici, *Caracteristicile unui cep al cornului de Bos Primigenius, găsit într-o groapă din zona Curţii Domneşti de la Suceava, alături de materiale arheologice datate în secolele XVI–XVII*, p. 73–78

Folclor, etnografie, arhitectură

Elena Pascaniuc, *Ioan Vicoveanu în corespondenţă cu Matthias Friedwagner*, p. 79–97

Ştiinţele naturii

Ovidiu Bâtă, *Vechi staţiuni balneoclimaterice din Bucovina, în secolele XIX–XX* (I), p. 99–107

Sorin Trelea, Horia Postolache, Lucian Bolboacă, *Ornitofauna luncii pârâului Sucevița*, p. 109–118

Petru Bejinariu, *Contribuţii ale biologilor din Bucovina istorică la cercetările de genetică*, p. 119–123

Titus Lucescu, *Specii din genul Hieracium ierborizate în Bucovina*, p. 125–128

Ion Iordache, Adrian Oprea, Constantin Ion, *Aspecte ale biodiversităţii din ariile protejate ale judeţului Suceava*, p. 129–134

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Opinii

Ştefan Purici, *Identitatea naţională, integrarea europeană şi românii din Ucraina*, p. 135–139

Documentar

Teodor Balan, *Teatrul românesc în Bucovina, înainte de 1918* (II), p. 141–169
D. Vatamaniuc, *Claudiu Isopescu în corespondenţă cu Nicolae Iorga (1926–1935)* (II), p. 171–179
Vasile I. Schipor, *Românii din Bucovina în reconstrucţia societăţii civile*, p. 181–216
Marian Olaru, *„Jurnalul" lui Vasile Motrescu* (II), p. 217–237

Cărţi. Reviste

Daniel Hrenciuc, *România şi Polonia, 1932–1939. Relaţii politice şi diplomatice*, Suceava, Editura Universităţii Suceava, 2005, 268 p. (Rodica Iaţencu), p. 239–241

Dionisie Udişteanu, *O viaţă ca oricare alta*, Colecţia „Restituiri–Dionisie Udişteanu", recuperată şi îngrijită de Mircea Motrici, Suceava, Editura Muşatinii, 2004, 186 p. (Vasile I. Schipor), p. 241–243

Constantin N. Tomescu, *Prietenul meu Visarion Puiu*, tipărită cu binecuvântarea Î.P.S. Pimen, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor, ediţie, note şi addenda Pr. Dumitru Valenciuc, Dragoş-Radu Mihai, Suceava, 2005, 112 p. (Vasile I. Schipor), p. 243–245

Mircea Grigoroviţă, *Universitatea din Cernăuţi în perioada interbelică*, Suceava, Editura Muşatinii, 2005, 290 p. (Marian Olaru), p. 246–248

Silvestru Morariu Andrievici, *Proprietăţile fundaţionale ale Bisericii Gr.-Or. în Bucovina după istorie, aşezămintele canonice şi legile de stat*, Suceava, Editura Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor, 2004, 148 p. (Rodica Iaţencu), p. 248–250

„Glasul Bucovinei". Revistă trimestrială de istorie şi cultură, Cernăuţi–Bucureşti, anul XI, nr. 1–2 (41–42) (Rodica Iaţencu), p. 250–251

„Ţara Fagilor", almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni, XIII, Cernăuţi–Târgu-Mureş, 2004, 298 p. (Vasile I. Schipor), p. 251–254

„Bucovina literară", serie nouă, anul XIV, nr. 1–2, ian.–feb. 2004; nr. 3, martie 2004; nr. 4–5, aprilie–mai 2004; nr. 6, iunie 2004; nr. 7–8, iulie–august 2004; nr. 9, septembrie 2004; nr. 10–11, octombrie–noiembrie 2004; nr. 12, decembrie 2004, Suceava (Elena Pascaniuc), p. 254–255

Cronică

Colocviul ştiinţific: *Consideraţii privind identitatea şi identitarismul naţional românesc în Bucovina, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea* (Rodica Iaţencu), p. 257

Colocviul ştiinţific: *Naturalişti bucovineni din secolul XX* (Ovidiu Bâtă), p. 258–259

Conferinţa ştiinţifică internaţională: *Ciangăii din Moldova: o moştenire culturală periclitată* (Daniel Hrenciuc), p. 259–260

Aniversări

Vasile I. Schipor, *Doina-Margareta Onica, cercetător de prestigiu, memorialist şi mesager al Bucovinei în lume*, p. 261–277

In memoriam

Vasile I. Schipor, *P.S. Gherasim Putneanul, episcop vicar al Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor*, p. 279–284

Anul XII, nr. 2 (25) [iulie–decembrie], 2005
Responsabil de număr: Elena Pascaniuc

Editorial

Mihai Iacobescu, *Bucovina între mitul habsburgic şi realitatea istorică*, p. 289–306

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Evocări

Luzian Geier, *Buchenländer von Weltbedeutung. Hundert Jahre seit dem Tode des Chirurgen Johann Mikulicz-Radecki* [*Bucovineni de renume mondial. 100 de ani de la moartea chirurgului Johann Mikulicz-Radecki*], p. 307–316

Viața politică, culturală, literară și artistică

Pavel Țugui, *G. Călinescu și debutul literar al lui Mircea Streinul*, p. 317–325

Vasile I. Schipor, *Dumitru Oniga. Poezia-spovedanie, poezia-penitență și drum de izbăvire*, p. 327–340

Vasile I. Schipor, *Vasile Pânzariu. Calvarul cuvântului condamnat la moarte în „veacul marelui prăpăd"*, p. 341–354;

Gheorghe Schipor, *Învățământul agricol din Bucovina în perioada 1871–1948*, p. 355–370

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Marian Olaru, *Jurnalul partizanului Vasile Motrescu. Memorii, scrisori, manifeste* (III), p. 371–391

Rodica Iațencu, *Organizații și mișcări studențești anticomuniste (1945–1959). Studiu de caz: bucovineni în Mișcarea Tineretului Regalist*, p. 393–432

Daniel Hrenciuc, *Considerații privind integrarea germanilor bucovineni în Regatul României Mari (1918–1940)*, p. 433–465

Ștefan Purici, *Premisele reformei agrare din Bucovina (1918–1921)*, p. 467–481

Constantin Ungureanu, *Delimitarea frontierei Bucovinei în anii 1775–1776*, p. 483–492

Folclor. Etnografie. Arhitectură

Elena Pascaniuc, *Ioan Vicoveanu și culegerile sale de folclor*, p. 493–497

Ion Filipciuc, *Manuil Isopescu (1825–1905), întâiul culegător de folclor din Bucovina*, p. 499–519

Științele naturii

Ovidiu Bâtă, *Vechi stațiuni balneoclimaterice din Bucovina, în secolele XIX–XX* (II), p. 521–529

Angelica Turculeț, *Cercetări ecologice asupra unor specii ce aparțin ordinelor Heteroptera și Homoptera, dăunătoare culturilor de trifoi din Podișul Sucevei*, p. 531–547

Sorin Trelea, *Acumularea de apă Rogojești–posibilă arie de importanță avifaunistică*, p. 547–552

Johanna Walie Müller, Carmen Gache, Alina Elena Ignat, *Contribuții la identificarea unor situri „Natura 2000" în județele Moldovei*, p. 553–565

Opinii

Pavel Țugui, *Cupca, un sat din Bucovina. Monografie istorică. Partea I (1429–1944)*, p. 567–577

Dumitru Teodorescu, *Bucovina la început de mileniu: mituri vechi, mituri noi*, p. 579–582

Documentar

Teodor Balan, *Teatrul românesc în Bucovina înainte de 1918* (III), p. 583–608

D. Vatamaniuc, *Claudiu Isopescu în corespondență cu Nicolae Iorga (1926–1935)* (III), p. 609–639

Cărți. Reviste

Ion Popescu-Sireteanu, *Bucovina. Oameni și cărți*, Timișoara, Editura Augusta, Artpress, 2005, 384 p. (*Elena Pascaniuc*), p. 641–642

Mircea Grigoroviță, *Victor Morariu (1881–1946)*, Suceava, 2005, 160 p. + 14 fotografii (*Elena Pascaniuc*), p. 642–643

Vasile Bizovi, *Boianul*, Cernăuți, Editura Bukrek, 2005, 580 p. (*Vasile I. Schipor*), p. 643–646

Preot D. Valenciuc, *Arhiereul Emilian Antal Târgovișteanul, Lt. de Mitropolit al Bucovinei, 1945–1948*, Câmpulung Moldovenesc, Biblioteca „Miorița", 2005, 258 p. + 13 planșe cu fotografii și facsimile (*Vasile I. Schipor*), p. 646–648

Mihai-Aurelian Căruntu, *Bucovina în al Doilea Război Mondial*, Iași, Editura Junimea, 2004, 484 p. (*Daniel Hrenciuc*), p. 648–650

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Codrul Cosminului", serie nouă, nr. 10 (20), 2004, Suceava, Editura Universităţii din Suceava, 328 p. (*Rodica Iaţencu*), p. 650–651

„Ţara Fagilor", revistă de literatură şi istorie literară, serie nouă, Suceava, anul XIII, nr. 1 (50), ianuarie–martie 2005, nr. 2 (51), aprilie–iunie 2005 (*Vasile I. Schipor*), p. 651–653

„Suceava". Anuarul Complexului Muzeal Bucovina, Suceava, XXIX–XXX, vol. I–II, 2002–2003, 450 + 452 p. (*Ovidiu Bâtă*), p. 654–655

„Glasul Bucovinei", revistă trimestrială de istorie şi cultură, Cernăuţi–Bucureşti, anul XII, nr. 1 (45), nr. 2 (46), 2005 (*Rodica Iaţencu*), p. 655–656

Cronică

Stagiu de documentare la Bukowina-Institut din Augsburg, Germania (Rodica Iaţencu), p. 657

Ziua Mondială a Mediului la Rezervaţia Floristică „Ponoare", Bosanci, 5 iunie 2005 (Sorin Trelea), p. 657–658

Colocviul „Bucovinenii şi literatura spaţiului concentraţionar", Rădăuţi, 5 iulie 2005 (Vasile I. Schipor), p. 658–664

Simpozionul Internaţional al Societăţii Ornitologice Române, Rădăuţi, 10–11 septembrie 2005 (Petru Bejinariu), p. 664–665

A XII-a sesiune anuală de referate şi comunicări, cu participare internaţională, a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei: „Bucovina la intersecţia civilizaţiilor. 230 de ani de la încorporarea nord-vestului Moldovei în Imperiul Austriac (Marian Olaru), p. 665–667

Aniversări

Ion Gherman la 85 de ani (D. Vatamaniuc), p. 669

Anul XIII, nr. 1 (26) [ianuarie–iunie], 2006
Responsabil de număr: Ovidiu Bâtă

Editorial

Acad. Ştefan Ştefănescu, *Bucovina, „cheia Moldovei", sub stăpânirea Austriei habsburgice (1775–1918)*, p. 7–14

Evocări

Vasile I. Schipor, *Filimon Rusu (1882–1957) – istoric, memorialist, culegător de folclor şi publicist*, p. 15–36

D. Vatamaniuc, *Vladimir Trebici (1916–1999)*, p. 37–38

Viaţa politică, culturală, literară şi artistică

Mihai-Ştefan Ceauşu, *Obţinerea autonomiei Bucovinei în dezbaterea elitei multietnice provinciale. 1848–1861*, p. 39–54

Daniel Hrenciuc, *Integrarea minorităţilor naţionale din Bucovina în România Mare: abordarea naţional-liberală*, p. 55–75

Alis Niculică, *Teatrul Naţional din Cernăuţi (1924–1935)*, p. 77–96

Lucia Olaru Nenati, *George Voevidca – un bucovinean original*, p. 97–122

Dumitru Valenciuc, *Funcţii administrative şi distincţii onorifice în Mitropolia Bucovinei*, p. 123–142

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Luzian Geier, *Die militärische Besetzung der Bukowina und das k. k. Infanterieregiment 41 – das Bukowiner Hausregiment* [*Ocupaţia militară a Bucovinei şi istoria Regimentului de Infanterie c.c. nr. 41*], p. 143–153

Ştefan Purici, *De la supuşi la cetăţeni. Românii din Bucovina (1775–1914)*, p. 155–166

Constantin Ungureanu, *Statistică şcolară despre învăţământul primar din Bucovina (sfârşitul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea)*, p. 167–202

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Rodica Iaţencu, *Mişcări şi organizaţii studenţeşti anticomuniste (1945–1959). Studiu de caz bucovineni în Mişcarea Tineretului Regalist* (II), p. 203–261

Folclor. Etnografie. Arhitectură

Elena Pascaniuc, *Folclorul deportărilor din Bucovina*, p. 263–269

Ştiinţele naturii

Ovidiu Bâtă, *Vechi staţiuni balneoclimaterice din Bucovina, în secolele XIX–XX* (III), p. 271–279
Sorin Trelea, Adrian Oprea, *Botanistul bucovinean Emilian Ţopa*, p. 281–288
Adrian Mesteacănu, Denisa Conete, Radu Gava, *Observaţii de tip monitoring asupra păsărilor de apă de pe lacul Budeasa (Bazinul Argeşului)*, p. 289–296

Opinii

Mihai Iacobescu, *A apărut Enciclopedia Bucovinei*, p. 297–300
Ion Popescu-Sireteanu, *O lucrare monumentală – Enciclopedia Bucovinei*, p. 301–304

Documentar

D. Vatamaniuc, *Titu Maiorescu în corespondenţă cu Hurmuzăcheştii*, p. 305–310
D. Vatamaniuc, *Claudiu Isopescu în corespondenţă cu N. Iorga* (IV), p. 311–349
Dumitru Valenciuc, *Mitropolitul Visarion Puiu şi pregătirile pentru evacuarea bunurilor culturale ale bisericii bucovinene (1939–1940)*, p. 351–363

Cărţi. Reviste

Daniel Hrenciuc, *România şi Polonia – 1918–1931. Relaţii politice, diplomatice şimilitare*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2003, 254 p.; Daniel Hrenciuc, *România şi Polonia, 1932–1939. Relaţii politice şi diplomatice*, Suceava, Editura Universităţii, 2005 (Nicolae Mareş), p. 365–368

Marian Olaru, Elena Olaru, *Colegiul Tehnic Rădăuţi.Studiu monografic*, Postfaţă de Vasile I. Schipor, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2005, 326 p. (Elena Pascaniuc), p. 368–370

Arhim. Dionisie Udişteanu, *Udeştii de pe Suceavă. Cercetare istorică*, Suceava, Editura Muşatinii, 2005, 252 p. (Vasile I. Schipor), p. 370–372

Daniel Hrenciuc, *Continuitate şi schimbare: integrarea minorităţilor naţionale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918–1940)*, vol. I, *Perspectiva naţional-liberală (1918–1928)*, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2005, 240 p. (Marian Olaru), p. 372–374

Mihai-Ştefan Ceauşu, *Parlamentarism, partide şi elită politică în Bucovina habsburgică (1848–1918). Contribuţii la istoria parlamentarismului în spaţiul central-est european*, Iaşi, Editura Junimea, 2004, 606 p. (Marian Olaru), p. 374–376

Miroslava Şandru, *Cusături hutule*, Cluj-Napoca – Cernăuţi, Editura Kriterion – Casa Editorială Bukrek, 2005, 104 p. (Vasile I. Schipor), p. 376–377

Preot Constantin C. Cojocaru, *Paşi prin secole de istorie bisericească*, Iaşi, Editura Golia, 2005, 496 p. (Vasile I. Schipor), p. 377–379

Gheorghe Schipor, *Rădăcini în glia Bucovinei*, Suceava, Editura Cygnus, 2006, 302 p. (Petru Bejinariu), p. 379–380

„Studia Universitatis Cibinensis", Series Historica, I, Editura Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu, 2004, 364 p. (Elena Olaru), p. 380–382

„Valori păşcănene". Studii, documente, mărturii, publicaţie periodică a Asociaţiei „Visarion Puiu", Paşcani, anul I, nr. 1, februarie, 2006, 126 p. (Vasile I. Schipor), p. 382–383

„Septentrion literar". Revistă de literatură şi artă, [Cernăuţi], anul VII, nr. 1 (XXXIII), nr. 2-3 (XXXIV–XXXV), nr. 4 (XXXVI), 2005 (Elena Pascaniuc), p. 383–385

„Analele Putnei", anul I, nr. 1, 2006, 168 p. (Vasile I. Schipor), p. 385–387

„Septentrion". Foaia Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, anul XVII, nr. 25, 2006, 28 p. (Ovidiu Bâtă), p. 387–389

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cronică

Zilele „Mitropolit Visarion Puiu", ediţia a X-a, Paşcani, 27–28 februarie 2006 (Dumitru Valenciuc), p. 391–392

Aniversări

Ion Filipciuc, *Anghel Popa*, p. 393–396

In memoriam

Profesorul Mircea Grigoroviţă (5 iunie 191 –19 noiembrie 2005) (Pavel Ţugui), p. 397–407

Anul XIII, nr. 2 (27) [iulie–decembrie], 2006
Responsabil de număr: Rodica Iaţencu

Editorial

Vasile I. Schipor, *Destinul bucovinenilor în spaţiul concentraţionar al regimului comunist*

Evocări

Vasile Precop, *Vasile Ţigănescu – prozator modern*

Viaţa politică, culturală, literară şi artistică

Constantin Hrehor, *Silvestru Morariu Andrievici – contribuţii la emanciparea Bucovinei prin cultură*

D. Vatamaniuc, *Grigore Nandriş în corespondenţă cu Basil Munteanu şi alţi contemporani ai săi* (V)

Simina-Octavia Stan, *Mişcarea cultural-naţională în Bucovina în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea*

Ilie Popescu, *Semnificaţia simbolurilor utilizate în lucrările despre represiunea sovietică împotriva românilor din nordul Bucovinei sub regimul stalinist*

Vasile I. Schipor, *Bucovineni în spaţiul concentraţionar al regimului comunist*

Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică

Maria Mandric, *Consideraţii privind căile conştientizării naţionale: mişcările naţionaliste ucraineană şi română (1920–1940)*

Ion Popescu-Sireteanu, *Substantivul „vatră" şi verbul „a trăi"*.

Folclor. Etnografie Arhitectură

Elena Pascaniuc: *Descântece din Bucovina* şi *Leca Morariu – Ioan Vicoveanu. Corespondenţă*

Ştiinţele naturii

Angelica Turculeţ, *Cercetări asupra unor specii de coccinelide (coleoptera) prezente în culturile de trifoi roşu din Podişul Sucevei*

Petru Bejinariu, *Contribuţii ale biologilor din Bucovina la cercetările hidrobiologice*

Ovidiu Bâtă, *Geologia Bazinului Superior al pârâului Putna (Munţii Bistriţei)*; Sorin Trelea, *Areale populate cu Frittilaria meleagris L. din zona Depresiunii Rădăuţi*

Opinii

Ştefan S. Gorovei, *Scrisoare deschisă la o aniversare*
Anghel Popa. Bibliografie selectivă [cărţi, studii şi articole]

Documentar

D. Vatamaniuc, *Revista „Iconar", la Rădăuţi*
Vasile I. Schipor, *Periodicul „Iconar", Cernăuţi, anul I, nr. 1–3, 1935, se află în Bucovina*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Anghel Popa, *Însemnările unui voluntar bucovinean din anii Primului Război Mondial despre principele Carol al României şi Regimentul „Vânători de Munte"*

Anghel Popa, *Domnul colonel Gheorghe Eminescu*

Gheorghe Eminescu, *Bravul bravilor (Procesul şi executarea mareşalului Ney)*

Cărţi. Reviste

Ion Gherman, *Viaţa nu-i toată un miracol*, Bucureşti, Editura Tradiţia, 2005, 384 p. cu ilustraţii de epocă, portrete de familie şi reproduceri din presă (D. Vatamaniuc)

Ioan-Paul Valenciuc, *Volovăţ. Viaţa unui sat în pagini de presă, 1882–1945*. I, Câmpulung-Moldovenesc, Fundaţia Culturală Biblioteca „Miorița", 2006, 122 p. (Vasile I. Schipor)

Bucovina în scrieri de epocă, Antologie, argument şi indice de localităţi de Doina şi Liviu Papuc, Iaşi, Editura Alfa, 2005, 232 p + 8 planşe cu reproduceri după imagini de epocă (Vasile I. Schipor)

Alis Niculică, *Ion G. Sbiera. Viaţa şi opera*, Suceava, [Grup Muşatinii], 2005, 136 p., 17 fotografii + 9 fotocopii (Elena Pascaniuc)

„Balkan-Archiv". Neue Folge, Band 26/27, 2001/2002, Würzburg, Wissenschaftlicher Verlag A. Lehmann, 2004, 348 p.; Band 28/29, 2003/2004, Würzburg, Wissenschaftlicher Verlag A. Lehmann, 2005, 440 p. (Elena Pascaniuc)

„Glasul Bucovinei". Revistă trimestrială de istorie şi cultură, Cernăuţi–Bucureşti, anul XII, nr. 3(47), 2005 (Rodica Iaţencu)

Cronică

Zilele Universităţii „Ştefan cel Mare" Suceava, ediţia a V-a (Harieta Mareci)

Colocviul ştiinţific internaţional „Czernowitz in den deutsch-rumänischen kulturbeziehungen", Jena, 26.–27. Mai 2006 (Elena Pascaniuc)

Bucovina – istorie şi cultură, Rădăuţi, 8 iunie 2006 (Elena Pascanic)

Simpozionul ştiinţific „Martirologiul Bucovinei. Arestaţi, condamnaţi, deportaţi, exilaţi, persecutaţi pe motive politice sub regimul comunist (1940–1941, 1945–1989)" (Marian Olaru)

In memoriam

Vasile Precop (1915–2006) (Mircea Irimescu)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

I.3. BIBLIOTECA CENTRULUI DE STUDII „BUCOVINA". DESTINUL UNEI BIBLIOTECI DIN ȚARA DE SUS A MOLDOVEI*

O caracteristică definitorie pentru cultura și civilizația unui popor o reprezintă păstrarea și transmiterea informației intelectuale. Un rol aparte în această privință l-a avut de-a lungul vremii în istoria umanității biblioteca.

În spațiul lumii românești, biblioteca s-a constituit treptat în diverse „coridoare culturale"[1] și a funcționat ca instituție care a apropiat considerabil civilizația noastră de cea occidentală, contribuind prin libera și intensa circulație a valorilor la continua primenire a gândirii umaniste, la înnoirea cugetării românești și integrarea culturii noastre în orizontul european. Ca un „complement" necesar al școlilor și, ulterior, al tipografiilor, la noi bibliotecile s-au constituit mai întâi în preajma unor mănăstiri, în mediile aulice și la curțile aristocratice.

Bibliotecile confesionale, care au vechimea cea mai mare în spațiul românesc, cuprind manuscrise și cărți, multe păstrate până astăzi. Fonduri bogate s-au constituit la Mănăstirea Neamț, la Putna, la Dragomirna. „Neprețuite și rare odoare" adăpostește biblioteca Bisericii „Sfântul Nicolae" din Brașov. Cel mai vechi catalog („izvod") al acesteia datează din 1750. El consemnează cărți și manuscrise provenind dintr-un larg spațiu al ortodoxiei, satisfăcând trebuințele „oamenilor iubitori de cetanie" de aici[2]. Biblioteca Mănăstirii Galata din Iași consemnează, în

---

* Comunicare susținută în cadrul Simpozionului „Cartea și biblioteca în istoria Bucovinei", organizat de Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", Suceava, 16 octombrie 1998. Sub titlul *Biblioteci în tranziție*, publicată în „Biblioteca", revistă de bibliologie și știința informării, București, serie nouă, anul X, nr. 3, martie, 1999, p. 87–89 și nr. 4, aprilie 1999, p. 117–119. Cu același titlu, *Biblioteci în tranziție*, publicată în „Anuarul Colegiului Național «Eudoxiu Hurmuzachi» 1997–1998", Rădăuți, Editura Septentrion, 1999, pp. 3–22. Cu titlul *Destinul unei biblioteci din Bucovina*, se publică în „Analele Bucovinei", București, anul VI, nr. 1 (ianuarie–iunie), 1999, pp. 39–46. Sub titlul *Biblioteca Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române – Filiala Iași*, studiul mai apare în volumul Nicolae Șorea (coordonator), *Peste vremi... Istoria unei generații: promoția 1952 a Liceului „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuți*, Iași, Editura Pim, 2006, p. 43–53. Sub formă de rezumat, cu titlul *Biblioteca Centrului de Studii „Bucovina"*, studiul se publică, mai recent, în „Scriptum", buletin trimestrial de informare științifică și de formare profesională al Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera", Suceava, anul XII, nr. 1–2 (ianuarie–iunie), 2006, p. 8–11.

[1] Pentru dezvoltarea conceptului, în relație cu problema „europeanului modern", vezi, printre altele, lucrarea lui Victor Neumann, *Tentația lui homo-europaeus. Geneza spiritului modern în Europa Centrală și de Sud-Est*, București, Editura Științifică, 1991; Victor Neumann, *Semnificații ale gândirii politice în Europa Centrală și de Est*, în „Sfera Politicii", București, anul V, nr. 46, 1997, p. 54–57, nr. 49, 1997, p. 51–56.Complementar vezi și Philippe Ariès, *Timpul istoriei*, Traducere de Răzvan Junescu, București, Editura Meridiane, Colecția „Biblioteca de artă", seria „Arte. Civilizații. Mentalități", 1997.

[2] Vezi și Dan Simonescu, Gheorghe Buluță, *Pagini din istoria cărții românești*, București, Editura Ion Creangă, 1981; N. Georgescu-Tistu, *Cartea și bibliotecile. Studii de bibliologie*, ediție

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1727, un fond de cărți grecești și latinești. Mitropolitul Dosoftei îmbogățește biblioteca Mitropoliei ieșene cu cărți tipărite în Occident. Din 1647 datează biblioteca Episcopiei Catolice din Bacău. Tot în secolul al XVII-lea, biblioteca de la Colegiul Reformat din Aiud numără 65 000 de volume (cea mai mare colecție științifică a reformaților maghiari)[3].

Emanciparea gândirii laice și formarea elitelor intelectuale („republica intelectualilor") consemnează și la noi, cu întârziere, preocupări serioase pentru construirea unui univers livresc de tip enciclopedic. Prin intermediul „complexului bibliologic", elitele din lumea românească, fascinate de modelul lui *Homo novus*, sunt preocupate de comunicarea continuă cu lumea, de cunoașterea reciprocă, de studii istorice și filologice cu finalitate educativă: regăsirea sinelui, redeșteptarea minților unei întregi colectivități, cultivarea gustului pentru cunoaștere prin lectură, crearea unei atmosfere de studiu și educație austeră, cu implicații în formarea de caractere, adaptarea din mers la ritmurile înnoitoare ale timpului. Urmând exemplul Apusului, se naște acum și la noi un tip uman modern, cu o altă sensibilitate și viziune, un om care circulă, purtând cu el cărți și idei, experiențe, modele și sugestii pentru construcții proprii.

Dintre bibliotecile particulare de la noi mai cunoscute sunt colecțiile adunate de Miron Costin, Constantin Cantacuzino și Dimitrie Cantemir, eruditi cărturari umaniști. Biblioteca particulară a familiei Sturdza de la Miclăușeni, consemnată la 1755, este în cercetările mai noi considerată o „instituție de cultură umanistă aparținând întregii civilizații românești"[4]. Biblioteca lui Nicolae Mavrocordat de la Văcărești este cunoscută în întreaga Europă. Din spațiul transilvănean trebuie menționate Biblioteca românească de la Blaj (1747)[5], Biblioteca „Samuel Teleki" din Târgu-Mureș, cu profil enciclopedic, cuprinzând la confluența secolelor XVIII–XIX 60 000 de volume[6]. Colecția rafinatului aristocrat Samuel von Bruckenthal, cu un fond special *Transilvania*, are, în aceeași perioadă, 15 972 de volume[7]. Tot acum, la Alba Iulia, biblioteca lui Ignác Batthyány înregistrează în cataloagele sale 18 201 volume: cărți, incunabule și manuscrise și reprezintă una dintre cele mai frumoase și valoroase colecții documentare din Europa[8].

Spre deosebire de bibliotecile confesionale și particulare, bibliotecile publice din lumea românească se înființează mai târziu: Biblioteca „George Barițiu" din Brașov – 1835, Biblioteca Națională a României (evoluată din biblioteca Colegiului „Sfântul Sava" din București) – 1836, Biblioteca Publică din Craiova (desprinsă, de asemenea, dintr-o veche bibliotecă școlară) – 1836, Biblioteca Țării din Cernăuți – 1852, Biblioteca Academiei Române – 1867, Biblioteca „V.A. Urechia" din Galați –

îngrijită și studiu introductiv de Dumitru Bălăeț, București, Editura Științifică, 1972; Ion I. Nistor, *Dezvoltarea bibliotecilor noastre*, București, Imprimeria Națională, 1947.

[3] Victor Neumann, *op. cit.*, p. 180–186.

[4] Costin Merișcă, *Castelul de la Miclăușeni în cultura română*, Iași, Editura Cronica, 1996.

[5] Victor Neumann, *op. cit.*, p. 151–156.

[6] *Ibidem*, p. 156–160.

[7] *Ibidem*, p. 160–165.

[8] *Ibidem*, p. 165–180.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1871, Biblioteca Publică „G.T. Kirileanu" din Vatra Dornei – 1901, Biblioteca „Gheorghe Şincai" Oradea – 1911, Biblioteca „I.G. Sbiera" din Suceava – 1923.

În aceste câteva secole de atestare documentară, şi în oicumena românească biblioteca defineşte europenitatea culturii noastre, funcţionând ca şcoală de iniţiere în cultura modernă a umanităţii („labirint al minţii", cum s-ar exprima Umberto Ecco), ca formă de propagare a ideilor, alături de biserică, şcoală, muzeu, tipografie, editură, librărie), „un adevărat plămân, respirând aerul culturii europene", „arsenal intelectual", „topos spiritual" conservând un mirific „farmacum omnes morborum" (medicamentul tuturor bolilor), un adevărat „centru de informare culturală"[9].

La Rădăuţi, în Ţara de Sus a Moldovei, biblioteca va fi fost o construcţie timpurie, funcţionând în cadrul celei mai vechi Episcopii de aici (secolul al XV-lea). Biblioteca de manuscrise şi cărţi religioase a Episcopiei are un rol îndoit pentru că tot aici funcţionează o şcoală confesională, înzestrată şi declarată „şcoală domnească" de către Grigore Ghica, la 25 decembrie 1747. Ernst Rudolf Neubauer, personalitate a culturii din Bucovina, noua sa patrie după evenimentele anului 1848, „un pedagog excelent", profesor al lui Mihai Eminescu la Cernăuţi, donează în 1876 Gimnaziului German din Rădăuţi 250 de cărţi şi periodice, punând bazele bibliotecii profesorilor (*Lehrerbibliothek*).

La Rădăuţi, „în inima celui mai românesc judeţ al Bucovinei"[10], prin decizia imperială din 15 august 1871 şi ordinul ministerial nr. 9594 din 22 august al aceluiaşi an, se aprobă înfiinţarea unui gimnaziu organizat, ca şi în alte oraşe mai mici ale monarhiei, ca liceu real (*Realgymnasium*) după modelul elaborat de profesorii Enk, Bonitz şi Exner în 1848–1849[11]. Înfiinţarea acestei „şcoli secundare intermediare", reprezenta, de fapt, o doleanţă mai veche a românilor bucovineni preocupaţi tot mai mult de „conservarea naţionalităţii" lor[12], doleanţă înscrisă în Petiţia Ţării din iunie 1848 adresată împăratului Franz Joseph şi susţinută la Rădăuţi, din 1865, de către prefecţii Mihai Pitei şi Orest Renney, prin crearea unui fond şcolar special (60 000 fl.) şi prin intervenţii repetate pe lângă autorităţi, încununate în cele din urmă de succes[13]. Inaugurarea solemnă a acestui gimnaziu inferior, legalizat ca şcoală de stat având limba germană ca limbă generală de instrucţie, are loc la 1 octombrie 1872. Primul director este Ernst Rudolf Neubauer,

[9] Victor Neumann, *op. cit.*, p. 150; Moldoveanu, Maria, *Idealul de ridicare prin carte*, în „Biblioteca", Bucureşti, anul VII, nr. 10, 1996, p. 266; Rozorea, Viorica, *Timp şi modernitate în redarea informaţiei, ibidem*, anul VIII, nr. 3, 1997, p. 69–73; Sachelarie, Octavian, *De la mentalitatea bibliofagă la „Evenimentul zilei"*, Piteşti, Editura Paralela 45, 1997.

[10] Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina 1775–1918* (în legătură cu evoluţia culturală şi politică), Cernăuţi, Tipografia Mitrop. Silvestru, 1926, p. 148.

[11] Gabriel v. Mor, *Historisch-statistischer Ruckbück auf das I. Viertel jahrhundert dest Bestandes des k.k. Gymnasiums in Radautz*. II. Theil (Schluss), în „Achtzehnter Jahresbericht des k.k. Staats-Ober-Gymnasiums in Radautz (in der Bukowina) uber das 26 Schuljahr 1897/98", Radautz, Im Selbstverlage der Anstalt, R. Eckhardt'sche Buchdruckerei, Czernowitz, 1898, p. 3.

[12] I.G. Sbiera, *Aron Pumnul. Voci asupra vieţi şi însemnătăţii lui...*, Cernăuţi, Editura Soţietăţii – Tipografia Arhiepiscopală, 1889, p. 96–101.

[13] Gabriel v. Mor, *op. cit.*, p. 22–24.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

personalitate a vieții culturale din Bucovina, noua sa patrie după 1850[14]. Ernst Rudolf Neubauer, „un pedagog excelent", donează în 1876 Gimnaziului German din Rădăuți 250 de cărți și periodice, punând bazele bibliotecii profesorilor (*Lehrerbibliothek*).

Până în 1878, această nouă școală secundară păstrează caracterul unui liceu real având în programul de învățământ, pentru cele patru clase ale sale, următoarele obiecte de studiu: religia, limba latină, limba elină, limba franceză, limba germană, limba română (disciplină obligatorie numai pentru elevii români), geografia și istoria, matematica, științele naturale, fizica, desenul, caligrafia[15]. Începând cu anul școlar 1878–1879, gimnaziul rădăuțean funcționează ca liceu clasic. Fără a părăsi cadrele modelului din 1848–1849, programul său de învățământ suferă unele modificări: – la limbile clasice, lectura autorilor devine tot mai mult mijloc de a cunoaște cultura antică; – se intensifică învățarea în clasă pentru ca elevii să beneficieze de mai mult timp liber pentru lecturi particulare, limbi străine, muzică, exerciții fizice; – se introduc obiecte facultative (limba română, limba engleză, limba ruteană) și speciale (limba română, pentru elevii neromâni); – se includ discipline de studiu noi (gimnastica, muzica vocală, stenografia, limba italiană, cursuri de tir)[16].

În 1885 se desfășoară aici primul examen de maturitate, care, după reforma din 1908, devine mai puțin sever. În cadrul acestui liceu – mărturisește Emanuil Isopescu, unul dintre istoricii instituției – „nu numai limba de predare era cea germană, ci și spiritul ce domnea în liceu era ultra-german"[17]. Așa cum o atestă cele 35 de volume din anuarul școlii tipărite în perioada administrației austriece, Gimnaziul Superior de Stat din Rădăuți este încadrat, până la 1918, cu profesori proveniți din diverse provincii ale monarhiei, unii având titlul științific de doctor în specialitate. Până în 1910, profesorii români funcționează mai ales pentru religie și limba română. Astfel, sunt atestați ca profesori titulari, suplinitori și asistenți: Ilie Cărăuș (17 septembrie 1884), Ioan Chelariu (24 februarie 1886), Ipolit Tarnavschi (1900), Cornel Hahon (1907), Ioan Tiron (1909), George Urmă (1910)[18].

În această „cetate a germanismului" vin la studii, ca publici și privatiști, elevi din întreaga Bucovină, din alte provincii ale monarhiei habsburgice și, chiar, din alte țări. În primul an școlar din acest secol, 1901–1902, această situație se prezintă astfel: Rădăuți – 90 de elevi; alte localități din Bucovina – 226; Galiția – 21; Transilvania – 4; alte provincii ale monarhiei – 6; România – 7. Până la Unire, vin aici la studii elevi din Basarabia (aflată în componența Rusiei țariste) și, interesant,

[14] Johann Neubauer, Josef Diviš, „Jahrbuch des höhere Unterrichtswesens in Oesterreich...", 3 Jahrgang, Prag–Wien–Leipzig, F. Temsky, G. Freytag, 1890, p. 159; D. Vatamaniuc, *Ernst Rudolf Neubauer, profesor, scriitor și jurnalist*, în „Analele Bucovinei", anul I, nr. 1[ianuarie–iunie], 1994, p. 113–121.

[15] Gabriel v. Mor, *op. cit.*, p. 4–10.

[16] Emanuil Isopescu, *Istoria liceului de la înființarea lui, cu o privire scurtă asupra dezvoltării învățământului în Bucovina în timpul stăpânirii austriace*, în „Anuarul I al Liceului de Stat Eudoxiu Hormuzachi din Rădăuți pe anul școlar 1921–1922" (Anuarul XXXVI al Liceului de Stat), Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei", 1923, p. 29–30.

[17] *Ibidem*, p. 32.

[18] Johann Neubauer, Josef Diviš, *op. cit.*, p. 159.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

din România. Majoritatea elevilor din Regat sunt evrei din oraşe importante (Iaşi, Botoşani, Bacău, Galaţi), din târguri de provincie (Dorohoi, Paşcani, Mihăileni, Bucecea), dar şi din sate (Tureatca, Zlătunoaia, Dersca, Pomârla, Cristeşti, Zvoriştea, Faraoani, Galbeni). Printre aceştia figurează, ici colo, şi câte un român. Elevii veniţi din Transilvania sunt, majoritatea, tot evrei. Statisticile consemnează şi prezenţa unor elevi din Palestina. „Anuarul I al Liceului de Stat Eudoxiu Hortnuzachi din Rădăuţi pe anul şcolar 1921–1922" prezintă ponderea elevilor, după confesiune şi naţionalitate, pentru perioada 1872–1922; români – 15%; germani – 30%; evrei – 45%; poloni – 5%, ruteni – 3%; armeni – 0,1%; maghiari – 1%; alte naţionalităţi – 1%. Trecând peste neconcordanţele – ce-i drept, mici – dintre statisticile româneşti şi austriece, mai relevantă ni se pare situaţia oferită de evidenţele de până la 1910: români – 20,58%; germani – 29,54%; evrei – 38,81%; poloni – 6,40%, ruteni – 4,06%, armeni – 0,17%; maghiari – 0,21%;alte naţionalităţi – 0,21%.

Cercetarea efectivelor şcolare din perioada preponderent germană a liceului conduce la câteva concluzii importante nu doar pentru tema în discuţie – numărul claselor creşte de la două clase paralele în 1872 –1873 la 12 în 1916; – numărul elevilor români creşte de la 11 (din 69 înscrişi în 1872–1873) la 82 (414), în 1898, când înregistrează o valoare maximă, după care scade continuu (57, din cei 374 înscrişi, în 1910); aproape două decenii, între elevii români, germani şi evrei exista un echilibru numeric relativ (1889: 58–57–62); creşte continuu numărul elevilor germani: 30 (1872–1873)–150 (1918); – cel al evreilor înregistrează, o creştere spectaculoasă: 8 (1872–1873)–278 (1918); – numărul elevilor poloni şi ruteni creşte şi descreşte, ca al românilor, dar cu alte valori: 15 (1872–1873)–24 (1895)–13 (1918) şi, respectiv, 5 (1872–1873)–22 (1895)–13 (1918). Între 1885 (când se organizează primul examen de bacalaureat) şi 1918 (când acest examen se desfăşoară pentru prima oară la Secţia româno-germană) absolvesc liceul 844 de elevi din cei 9732 câţi l-au frecventat (8,67%). Dintre aceştia, 146 sunt români (17,29%).

Despre această perioadă, în care românii pătrundeau mai greu aici, E. Ar. Zaharia scrie în 1943: „În vremea când liceu românesc nu era decât la Suceavă, [...] cu ce nădejdi de românism se ridicau noii intelectuali români! A privi în anuarele şcolilor din Bucovina de până la 1918 este de a te scunfunda într-o puternică lecţie de românism. Este o oglindă, un discurs extraordinar fiecare pagină unde numele române de la ţară îşi dau coate cu întortochierile consonantice ale străinilor"[19].

Directorii şi profesorii din perioada administraţiei austriece, cei mai mulţi de formaţie clasică, au reuşit să creeze la Rădăuţi „un institut model atât în privinţa disciplinei cât şi a instrucţiei"[20]. Românii le-au recunoscut cu onestitate meritul. Despre Gabriel Edlen von Mor, director al liceului între anii 1895–1914, Emanuil Isopescu notează: „Pilda sa a înrâurit asupra profesorilor şi elevilor, şi dacă liceul german din Rădăuţi trecea drept o şcoală, unde se munceşte mai serios decât în alte

[19] E. Ar. Zaharia, *Puncte de reper*, în *Antologie rădăuţeană*, Cernăuţi, Colecţia Societăţii Scriitorilor Bucovineni, 1943, p. 11.

[20] Emanuil Isopescu, *op. cit.*, p. 47.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

şcoli, aceasta era mai ales meritul său. De naţionalitate german, a căutat totdeauna să-i afirme acest caracter şi prin urmare nu putea să-şi câştige dragostea românilor, pe care nici n-a căutat-o; dar stima noastră nu i-o putem refuza şi noi am dori să avem mulţi directori români, precum a înţeles el să fie director german"[21]. În aceste condiţii şi românii au avut posibilitatea să studieze şi unii dintre ei să devină „bărbaţi valoroşi ai neamului românesc din Bucovina"[22]: Emanoil Grigorovitza, Ilie Berlinschi, George Grigorovici, Temistocle Bocancea, Sever Beuca-Costineanu, Constantin Dracinschi, Ion I. Nistor, Arcadie Dugan-Opaiţ, Traian Brăileanu, Calistrat Şotropa.

În cadrul Gimnaziului Superior de Stat din Rădăuţi bibliotecii i s-a acordat o atenţie deosebită. În arhiva Colegiului Naţional „Eudoxiu Hurmuzachi" se păstrează *Registrul index alfabetic al cărţilor din bibliotecă*, întocmit în 1899. Volumul are 137 de file completate cu cerneală neagră, este legat şi se prezintă în condiţii bune. Întocmit cu acurateţe şi cu o caligrafie admirabilă, acest preţios document sistematizează fondul de carte existent la acea dată (1623 volume) pe 19 secţiuni tematice: 1) *Religie romano-catolică* (23 titluri); 2) *Religie greco-orientală* (18); 3) *Limba latină* (197); 4) *Limba elină* (138); 5) *Limba germană* (308); 6) *Geografie şi statistică* (88), 7) *Istorie* (214); 8) *Matematică* (68); 9) *Ştiinţele naturii* (110); 10) *Fizică* (70); 11) *Filosofie* (33); 12) *Limba română* (72); 13) *Limba franceză* (57); 14) *Alte limbi* (18); 15) *Pedagogie* (53); 16) *Artă, stenografie, gimnastică, muzică etc.* (63); 17) *Albume* (13); 18) *Miscelaneea* (27); 19) *Atlase şi hărţi* (63).

Structura acestui document de evidenţă şi cataloagele alfabetice publicate în anuarul şcolii pe anii 1899–1900; 1900–1901, 1901–1902 şi 1902–1903, evidenţiază concordanţa dintre planul de învăţământ, în dinamica sa, şi politica şcolară privitoare la bibliotecă. Iese în relief, în acelaşi timp, rolul bibliotecii de a pune în circulaţie valori ale culturii şi civilizaţiei europene clasice şi moderne. Astfel, în cadrul pregătirii lor temeinice pentru ore, profesorii şi elevii au posibilitatea să consulte, în elină, latină, germană, franceză, operele lui Homer, Eschil, Sofocle, Euripide, Aristofan, Platon, Xenofon, Epictet, Teocrit, Longos, Vergiliu, Lucreţiu, Cicero, Juvenal, Petroniu, Tacitus, Sallustius, Dante, Corneille, Moliere, Shakespeare, Goethe, Schiller, Voltaire, Diderot, Kant, Hugo Chateaubriand, Puşkin, Balzac, Gogol, Maupassant, Stendhal, Swift, Dickens, Sienkiewicz, Flaubert, A. France, Ibsen, O. Wilde, G. Deledda, Pirandello. Acestora li se adaugă o impresionantă literatură didactică, manuale şcolare, regulamente, rapoarte, instrucţiuni, anuare, buletine ştiinţifice, antologii, gramatici, dicţionare, enciclopedii, un număr tot mai mare de ziare şi reviste.

Circulaţia cărţii româneşti în spaţiul etno-cultural naţional este, de asemenea, elocventă. Iată, selectiv, autori şi titluri din secţiunea *Limba română* a catalogului din 1899: D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, ediţia a doua, Iaşi, 1851; C. Negruzzi,

[21] *Ibidem*.
[22] *Ibidem*, p. 32.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Scrieri, vol. I, *Păcatele tinereţelor*, vol. II, *Poesii*, vol. III, *Teatru*, Bucureşti, 1872–1873; Vasile Alecsandri, *Opere complete*, vol. I, *Teatru*, vol. II, *Poezii*, vol. III, *Proza*, Bucureşti, 1875, 1876, 1880; Gr. Alexandrescu, *Scrieri în versuri şi proză*, Bucureşti, 1893; I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*, Bucureşti, 1887, *Amintiri din pribegia după 1848*, Bucureşti 1890; N. Bălcescu, *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, ediţia a doua îngrijită de Al. Odobescu, Bucureşti, 1887; Mihai Eminescu, *Poezii*, ediţia a treia, Bucureşti, 1888, *Proză şi versuri*, Iaşi, 1890; A. T. Laurian şi I. C. Massim, *Dicţionarul limbei române*, Bucureşti, 1871; B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, Bucureşti, 1887; Al. Odobescu, *Scrieri literare şi istorice*, vol. I–III, Bucureşti, 1887; A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. I–IV, Iaşi, 1888; G. Coşbuc, *Balade şi idile*, Bucureşti, 1893, *Fire de tort*, Bucureşti, 1896; Al. Vlahuţă, *Poezii*, ediţia a doua, Bucureşti, 1892, *Din goana vieţii*, Bucureşti, 1896; B. Delavrancea, *Între vis şi viaţă*, Bucureşti, 1893.

Tot din perioada administraţiei austriece se păstrează *Registrul de inventar* din 1911. Volumul, având 52 de file, arată altfel: fără organizarea tematică a celui din 1899, nelegat, cu o altă scriere, grăbită şi inelegantă, cu rubrici anulate şi file lipsă pentru cărţile din intervalul 481–530 şi de la 570 înainte.

Pentru a crea un „focar cultural în cel mai germanizat oraş" din Bucovina[23] prin „întărirea elementului român" de la acest liceu, românii din oraş şi din împrejurimi îşi organizează treptat eforturile. La 19 mai 1884 ia fiinţă aici prima filială a Societăţii „Şcoala Română". Teoctist Tomasciuc, Ilie Cărăuş, Ilarie Onciul, Ipolit Tarnavschi, Gheorghe Luţia, Ilie Berlinschi întemeiază o bibliotecă de cărţi didactice, atât pentru „şcolile poporale" cât şi pentru liceu, sprijină cu mijloace financiare şi materiale elevii săraci. Sub conducerea arhimandritului Teofil Patraş, în 1900 se înfiinţează Societatea Internatul de băieţi români ort.-or „Ştefan cel Mare". La 1 septembrie 1905, în clădirea construită prin donaţii ale învăţătorilor şi ţăranilor români din zonă, se deschide internatul adăpostind peste 30 de elevi. Românii formulează acum cererea pentru înfiinţarea unor clase româneşti paralele în cadrul Gimnaziului Superior de Stat. La aproape patru decenii de la înfiinţarea acestuia, în 1910 se aprobă deschiderea claselor româneşti paralele. În fruntea Gimnaziului Românesc vine de la Şcoala Normală din Cernăuţi profesorul Leonida Bodnărescu.

Anul 1910 este un an fast pentru românii din întreaga Bucovină, nu numai pentru rădăuţeni. Delegaţia scriitorilor români, condusă de M. Sadoveanu, susţine, cu sprijinul Societăţii pentru Cultură, şezători literare dedicate lui Ion Creangă în oraşele Bucovinei. Trupa de actori a lui Petre Liciu întreprinde un turneu în provincie. Toţi sunt întâmpinaţi cu o însufleţire fără seamăn[24].

[23] Iorgu G.Toma, *Şcoala Română, societate culturală în Suceavă*, monografie ilustrată, scoasă din incidentul jubileului de 25 de ani al societăţii, Suceava, Editura şi Tipografia Societăţii „Şcoala Română", 1908, p. 127; Franz Wiszniowski, *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, Weiblingen, 1966.

[24] Vasile Schipor, *Pagini din viaţa culturală a Bucovinei de altădată*, în „Analele Bucovinei", anul II, nr. 1, 1995, p. 80–92.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Primind solia spiritualităţii româneşti, bucovinenii îşi dau seama ca „suntem un singur trup, tot acest neam. Mii de ani ne-au despărţit, [...] dar niciodată această mie de ani nu ne-a putut despărţi deplin. Graniţe, da; peste carnea noastră, apăsând-o fără a o tăia; dar graniţe în sufletele noastre, niciodată"[25]. Curentul de regenerare naţională prin şcoli îl are în frunte pe George Tofan, harnicul secretar al Societăţii pentru Cultură şi pe Sextil Puşcariu. Reprezentanţi ai românilor din Bucovina participă la cursurile Universităţii de Vară de la Vălenii de Munte. Din contactul cu „puterea spirituală" din Regat – afirmă Traian Brăileanu – „izvorî o fază de renaştere a societăţii bucovinene". În afirmarea acesteia, revistele, bibliotecile reprezintă „semnele unei activităţi menite să deschidă calea pentru o dezvoltare armonică a organismului românesc, pentru redobândirea ţesăturilor sociale distruse de statul austriac"[26].

În această mişcare de „risorgimento" a Bucovinei, Rădăuţii capătă o strălucire aparte. Oraşul cunoaşte acum o adevărată „năvală de suflet curat a feciorilor de ţărani care veneau la sfânta şcoală românească să se adape din fântânile ştiinţei, să se îmbete de lumina spiritului românesc, ecumenic, să întrebe cristalina lor simţire"[27]. În cadrul Secţiei româno-germane, pe lângă cursul pregătitor (26 de elevi) se înfiinţează trei clase paralele: I A (cu 32 de elevi publici şi unul particular), I B (29 de elevi publici) şi I C (28 de elevi publici şi doi privatişti). Vasile Ţigănescu, elev într-una din primele clase româneşti, evocă în *Gaudeamus* atmosfera anilor de început de şcoală naţională: „De-acuma vom avea [...] şi pe lângă gimnaziul nemţesc din Rădăuţi o secţie română. Ca să izbutească cât mai mulţi băieţi la examenul de primire, noi, învăţătorii, ne-am hotărât să ţinem [...] un curs de pregătire. Cursurile de pregătire se vor ţine şi în celelalte sate [...] fără nici o plată. Mâne, prin sate, i-or îndemna pe oameni şi preoţii după slujbă"[28]. Un alt elev, Zaharia Macovei, mărturiseşte: „Nu cred să fie ceva asemănător decât poate în vremea deschiderii celor dintâi şcoli în Moldova şi în Ardeal sau colo, pe timpul superb al lui Gheorghe Lazăr"[29].

În această atmosferă îşi începe activitatea la Rădăuţi Leonida Bodnărescu. Şi în anuarele la redactarea cărora contribuie există un bogat material privitor la organizarea bibliotecii şi activitatea cu cartea. Statisticile de bibliotecă întocmite cu acribie ilustrează faptul că în cadrul Gimnaziului Superior de Stat funcţiona o bibliotecă bine organizată. Aici, biblioteca profesorilor (*Lehrerbibliothek*) are, în 1914, 3708 volume, iar biblioteca elevilor (*Schulerbibliothek*) 1744. Acestora li se adaugă: colecţia Sosnowicz (cu 1035 volume în 1914), biblioteca Asociaţiei de

[25] Nicolae Iorga, în Horia Teculescu, *Scriitorii ca luptători pentru unirea neamului*, Arad, Editura Librăriei Diecezane, col. „Biblioteca Semănătorul", f. a., p. 3.

[26] Traian Brăileanu, *Structura societăţii bucovinene înainte de Unire*, în „Societatea de mâine", Revistă săptămânală pentru probleme sociale şi economice, Cluj, anul I, nr. 23, 21 septembrie 1924, p. 457.

[27] E. Ar. Zaharia, *op. cit.*, p. 7.

[28] Vasile Ţigănescu, *Gaudeamus. Evocări*, ediţie îngrijită de Vasile Precop, Rădăuţi, Editura Septentrion, 1996, p. 10–11 şi 21.

[29] E. Ar. Zaharia, *op. cit.*, p. 11.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ajutorare a gimnaziştilor (1549 volume) şi o colecţie de programe (9163 exemplare). Custozi ai acestor biblioteci sunt, până la Unire, profesorii Nicolaus Ustianowicz, Ernst Hora, Samuel Spitzer, Markus Wachsmann, Alexander Gottlieb, Alfred Engel, Anton Schönbichler, Siegfried Weinstein, Josef Mykietiuk, Johann Slama, care sunt ajutaţi de elevi nominalizaţi, de obicei, din clasele superioare.

Biblioteca Secţiei româno-germane se organizează după modelul german, având ca nucleu donaţia masivă a directorului acesteia, Leonida Bodnărescu. Biblioteca profesorilor de aici înregistrează, în 1914, 728 volume, biblioteca elevilor, 505. în cadrul acestei secţii există şi o bibliotheca pauperum (*Schulerlade*), cuprinzând cărţi didactice din care elevii săraci puteau face împrumuturi pe timp de un an. Profesorii Emanuil Isopescu, Theodor Zub şi Mihai Vicol sunt custozii acestor biblioteci în anii de dinainte de război. Aşa cum rezultă din evidenţele păstrate în anuare, toate aceste biblioteci se îmbogăţesc an de an prin donaţii, achiziţie şi schimb.

De interes documentar sunt statisticile care consemnează folosirea fondului de carte de către elevi. Pentru exemplificare, reproducem, pe clase, situaţia din anul şcolar 1913–1914, precizând între paranteze, pentru o mai bună înţelegere, numărul elevilor înscrişi, publici şi particulari. Gimnaziul Superior de Stat: I A: 25 (39) – 251 volume; I B: 30 (36) – 272; II A: 35 (41) – 513; II B: 27 (48) – 337; III: 23 (51) – 212; IV A: 10 (22) – 204; IV B: 15 (31) – 113; V: 27 (41) – 272; VI: 22 (40) – 226; VII: 14 (34) – 118; VIII: 19 (27) – 110. Total: 247 (410) de elevi împrumută 2628 volume. Secţia româno-germană: clasa pregătitoare: 15 (23) – 55 volume; I A: 24 (27) – 160; I B: 23 (25) – 149; II: 38 (40) – 263; III A: 25 (28) – 169; III B: 24 (24) – 219; IV: 35 (43) – 319. Total: 184 de elevi din cei 210 înscrişi solicită 1334 volume. De la bibliotheca pauperum, 206 elevi români împrumută 616 cărţi didactice[30].

Primul Război Mondial transformă liceul din Rădăuţi într-un „edificiu de tot ruinat"[31]. Soldaţii armatelor de ocupaţie produc daune şi fondului de carte al bibliotecii. După unirea Bucovinei cu România, Secţia româno-germană devine, în 16 iunie 1919, Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi". Clasele germane paralele trec sub conducerea administrativă a liceului român, funcţionând până în 1923. În septembrie 1918 se organizează primul examen de maturitate pentru absolvenţii claselor româneşti. Nicolae Iorga, Ion Nistor şi generalul Iacob Zadic vizitează liceul în 28 august 1919. Reprezentantul „puterii spirituale" din Vechiul Regat consemnează în Memorialul şcolii: „Venit după ce am cunoscut apăsarea şi durerea, mă bucur de săvârşirea minunii şi doresc să fie oameni, cari să nu lase a se risipi binecuvântatele ei roade"[32].

[30] „XXXIV. Jahresbericht des k.k. Staats-Obergymnasium und IV. Jahresbgericht der rum.-deutschen Abteilung in Radautz (in der Bukowina) uber das 42.; bezw. 4 Schuljahr 1913–1914", Radautz, Im Selbstverlage der Anstalt – R. Eckhardtsche Universitäts-Buchdruckerei (J. Brüll), 1, 1914, p. 49/11–12.

[31] Emanuil Isopescu, *op. cit.*, p. 36.

[32] *Ibidem*, p. 77.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În această primă perioadă de tranziție, liceul trece prin noi încercări. Incendiile repetate, dar, mai ales, cel din 9 martie 1920 produc distrugeri mari: „Pagubele indirecte pricinuite de foc au fost [...] foarte mari. La evacuarea diferitelor colecții și biblioteci [...] s-au distrus și furat o mulțime de obiecte..."[33]. Sub conducerea lui Emanuil Isopescu și cu sprijinul statului, biblioteca elevilor se reface în scurt timp, devenind „mai bogată de cum era înainte de război"[34]. Fondul de carte al bibliotecilor sporește, și acum, prin donații și cumpărare de cărți didactice. În 1923, de exemplu, în biblioteca profesorilor intră 86 de cărți, cele mai multe donate de Ministerul Instrucției Publice din Paris.

În arhiva Colegiului Național „Eudoxiu Hurmuzachi" se păstrează, din perioada interbelică, documentele de evidență a fondului de carte din anii 1925, 1928–1929, 1935–1936, 1938–1939. Toate evidențiază o grijă deosebită pentru carte și bibliotecă în procesul unei instrucții severe. Fără a avea întotdeauna acuratețea, exactitatea și pedanteria din perioada austriacă, acestea ilustrează consolidarea continuă a bibliotecii, care păstrează, în mare, aceeași organizare, devenind „un adevărat plămân, respirând aerul culturii europene"[35], un „binecuvântat lăcaș de cultură cu rădăcini în istorie și nume ilustre care i-au pus temelia"[36].

În afară de bibliotecă, un rol important îl are în această perioadă „atmosfera de intimitate fecundă" din Internatul de băieți români „Ștefan cel Mare". Aici, „ca sub uriaș clopot de sensibilitate românească", răsar „cele dintâi semne siderale de poezie și de literatură originală"[37]. În clipele de răgaz, se organizează concursuri, au loc dezbateri vii în cele mai variate domenii, se înfiripă și cimentează prietenii. Veniți din satele dimprejur „ca un revoluționar sobor de focuri", tot mai mulți liceeni visează la gloria literară. Având la dispoziție „o impunătoare, bine organizată bibliotecă"[38], sprijiniți de câțiva profesori (Ilie Vișan, Emanuil Isopescu) se afirmă acum o pleiadă de tineri inspirați: Mihai Horodnic, Iulian Vesper, Ionel Negură, Eugen Prelipcean, Filimon Cârdei, Ion Roșca, Constantin Rotariu, Ghedeon Coca, Eftimie Galan, „mesageri ai unei arte, ai unui avânt de primăvară în poezie"[39], „vestitorii" grupării literare „Iconar"[40] năzuind să impună specificul bucovinean („atmosfera de nord", „goticul moldovenesc") ca model al unității spirituale românești[41]. Acești „albi heruvimi de crin" ai satelor românești dimprejur scot în ianuarie 1924 revista școlară „Muguri", „avântul de tinerețe, de sacrificiu și

[33] *Ibidem*, p. 51.

[34] *Ibidem*, p. 51.

[35] Victor Neumann, *Tentația lui homo europaeus. Geneza spiritului modern în Europa Centrală și de Sud-Est*, București, Editura Științifică, 1991, p. 150.

[36] Maria Moldoveanu, *Idealul de ridicare prin carte*, în „Biblioteca", serie nouă, București, anul VII, nr. 10, 1996, p. 266.

[37] E. Ar. Zaharia, *op.cit.*, p. 12.

[38] *Ibidem*, p. 13.

[39] *Ibidem*, p. 14.

[40] Emil Satco, Ioan Pînzar, *Dicționar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 101.

[41] Liviu Rusu, *Pentru un fenomen cultural al Bucovinei*, în „Iconar", anul II, nr. 10, 1937, p. 4 și *Elemente gotice în cultura Bucovinei*, *ibidem*, anul II, nr. 11, 1937, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

de poezie" al unei generaţii inconfundabile în istoria culturală a Bucovinei[42]. Elanul artistic şi cultural al acesteia va deveni o tradiţie păstrată până astăzi la liceul rădăuţean, o permanentă „stare sufletească de poezie"[43] care a sporit energia multor generaţii afirmate în ţară sau în exilul românesc postbelic, sub semnul disciplinei culturale şi al ataşamentului faţă de valorile civilizaţiei româneşti şi europene. După 1918, în această ambianţă s-au format, luând lumină şi din lumina cărţilor de aici, printre alţii: I. T. Tarnavschi, Traian Sfinţescu, Constantin Traci, Petre Spânul, Eugen Drăguţescu, Traian Larionescu, Ilie Corfus, Ştefan Cuciureanu, Petru Rezuş, Vasile Precup, Dragoş Vicol, Onisim Cuciureanu, Liviu Ionesi, Radu Z. Tudose, Nicolae Pomohaci, George Muntean, Nicolai Coajă, Nicolae Şorea, Vasile Andru, Constantin Hrehor, Lorin Fortuna, Viorel Dârja.

Destinul acestei biblioteci din Bucovina a stat tot timpul sub semnul zidirii, al permanentei reîntregiri, dar şi al unor vremuri de prăbuşire a valorilor şi caracterelor. După 1944, în cea de a doua tranziţie care i-a marcat dramatic destinul, a avut soarta multor biblioteci din România. Nu a scăpat nici ea de epurarea din anii dogmatismului stalinist[44]. Multe cărţi şi periodice au fost arse în câteva rânduri (1948, 1952) şi înstrăinate, când îşi începea şi la noi domnia „sabia necălăuzită de carte" a „puterii temporare"[45]. Ce nu a fost ars şi înstrăinat (cărţile şi periodicele germane, mai ales, dar şi cele româneşti considerate o hrană spirituală dăunătoare) a alcătuit un fond interzis, o *bibliotheca prohibitorum*, până târziu în 1996.

Din bogatele biblioteci organizate înainte de Unire şi îmbogăţite mereu în perioada interbelică, alcătuind fiecare un univers al culturii europene clădit în spiritul culturii germane şi al celei româneşti[46], au supravieţuit, în principal: **I. Periodice germane:** „Zeitschrift für österreichische Volkskunde" (Wien und Prag), „Öesterreichische botanische Zeitschrift" (Wien), „Zeitschrift der östrerreichischen Gesellschaft für Meteorologie" (Wien), „Bukowiner Pädagogische Blätter" (Czernowitz), „Der Naturforscher Wochenblatt zur Verbeitung der Fortschritte in der Naturwissenschaften" (Tubingen), „Bukowina. Landes und Umts-Zeitung" (Czernowitz), „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums" (Czernowitz),

[42] E. Ar. Zaharia, *op. cit.*, p. 15–20.

[43] *Ibidem*, p. 8.

[44] Ileana Vrancea, *„Mâna statului democrat-popular"* (Secvenţe: 1958–1959; 1968; 1974), în „Agora". Revistă alternativă de cultură, Philadelphia, Penn., anul VI, nr.1–6, 1992, p. 303–337.

[45] Traian Brăileanu, *Structura societăţii bucovinene*, în „Societatea de mâine". Cluj, anul I, nr. 24, 28 septembrie 1924, p. 478–481.

[46] Tot în Rădăuţi sunt atestate documentar şi alte biblioteci. Filiala Societăţii „Şcoala Română", înfiinţată la 19 mai 1884, se îngrijeşte de o bibliotecă de cărţi didactice pentru „şcolile poporale" şi liceu, sprijinind în acelaşi timp cu mijloace financiare şi materiale elevii sărmani. Potrivit unui document de epocă, o bibliotecă publică românească exista în Rădăuţi încă din primul deceniu al secolului al XX-lea. În 1912, elita românilor rădăuţeni lansează un *Apel către toţi românii* pentru înfiinţarea unei biblioteci publice enciclopedice menite să sprijine tineretul studios şi cercetarea ştiinţifică românească. După Primul Război Mondial, mai bine de un deceniu, Librăria de Carte Germană Schledt întreţine o bibliotecă de împrumut (publică), cea mai mare, pare-se, din oraş, având 3 500 de volume. În *Puncte de reper* la *Antologia rădăuţeană* din 1943, E. Ar. Zaharia afirmă că în anii '30 Arcadie Cerneanu era iniţiatorul unei biblioteci publice în Rădăuţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Czernowitzer Zeitung", „Jahresberiricht über die Fortschritte der classichen Alterthumswissenschaft" (Berlin), „Neue Jahrbucher für des classiche Altertum Geschichte und deutsch Literator und für Pädagogik" (Berlin), „Jahrbuch der Illustrirten deutschen Monatschefte" (Braunschweig), „Goethe-Jahrbuch" (Frankfurt a/M), „Stenographische Blätter aus Tirol" (Innsbruck), „Jahreshefte des österreichischen archäologischen Institutes in Wien", „Wochenschrift für classische Philologie" (Berlin), „Arhäologischer Anzeiger Beiblatt zum Jahrbuch des arhäologischen Instituts" (Berlin), „Verordnungsblatt für den Dienst-bereich des k.k. Ministeriums fur Kultus und Unterrich" (Wien). **II. Periodice românești:** „Almanahul Societății academice social-literare «Romănia Junǎ»" (Viena), „Almanach jubilar «Academia Ortodoxă»"(Cernăuți), „Almanach literar pe anul 1905" (Cernăuți), „Candela" (Cernăuți), „Rândunica" (Iași), „Convorbiri literare" (Iași, București), „Revista ilustrată" (Reteag), „Viața românească" (Iași), „Semănătorul", „Luceafărul" (Sibiu), „Ramuri. Drum drept" (Craiova, București), „Patria" (Cernăuți), „Viața nouă" (Cernăuți), „Foaia poporului" (Cernăuți), „Gazeta poporului" (Cernăuți), „Vremea nouă" (Cernăuți), „Junimea literară" (Cernăuți), „Buciumul" (Câmpulung-Moldovenesc), „Însemnări literare" (Iași), „Datina" (Turnu Severin), „Transilvania" (Sibiu), „Țara de Jos" (București), „Flacăra" (București), „Floarea soarelui" (București), „Universul literar" (București), „Dacoromania" (Cluj), „Buletinul Societății Regale Române de Geografie" (București), „Revista filologică" (Cernăuți), „Salonul literar" (Arad), „Însemnări ieșene", „Floare de gând" (Suceava). **III. Carte veche și rară:** Johan Minelli, Christian Juncker, Publii Virgilii Maronis *Eclogae, Georgica et Aeneidos libri XII*, editio quinta, Leipzig, 1731; *Dictionnaire d'anecdotes, de traits singuliers et caracteristiques, historiettes, bons mots, naïvetes, sailles, reparties ingenieuses...*, Paris, 1756; *Le dictionaire imperial...*, publié par Jean Veneroni et Charles Placardi, Cologne et Francfort, 1766; *Catavasier*, Episcopia Râmnicului, 1769; *Institutiones ad eloquentiam... ad usum scholarum austriacarum*, Vindobonae, 1781. **IV. Enciclopedii:** *Mayer's Conversations Lexikon*, 1–21, Leipzig und Wien, 1893–1901; *Brockhaus Konversations Lexikon*, 1–17, Leipzig, Berlin und Wien, 1893–1904; *Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie*, Leipzig, 1884–1890; *Deutsch-Lateinnisches Lexicon aus den römischen classisches zusammengetrages*, I–II, Stuttgart, 1843–1844; *Lexicon Homericum*, vol. I, *A–E*, Lipsiae, Londini, Parissiis, 1885; *Ritter's geographisch-statistisches Lexikon*, Leipzig, 1847; *Werker und Welte's Kirchenlexikon*, Freiburg, 1903; *Herders Konversations Lexikon*, Freiburg, 1907; *Lexikon der Pädagogik*, Freiburg, 1913; *Lexikon der lateinischen Wortformen*, Leipzig, 1890; *Friedrich Lubkers Reallexikon des classischen Altertums*, Leipzig, Berlin, 1914; *Gemeindelexicon der Bukowina*, Wien, 1907; *Polnaja entiklopedija ruskogo seliskogo hozjaistva*, I–XI, Sankt-Petersburg, 1900–1907; *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, Wien, 1886–1902; *Minerva. Enciclopedie română*, Cluj, 1929. **V. Carte de interes științific**: Theoktist Blazewicz, *Theoretisch-practische*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Grammatik der dacoromanischen das ist: der moldauischen oder wallachischen Sprache, Lemberg & Czernowitz, 1844; Franz Herbich, *Flora der Bukowina*, Leipzig, 1859; Johann Winckler, *Die periodische Presse öesterreichs*, Wien, 1875; Julius Platter, *Der Wucher in der Bukovina*, Jena, 1878; Friedrich Muller, *Allgemeine Ethnographie*, Wien, 1879; Eugen Brote, *Die rumänische Frage in Siebenbürgen und Ungarn*, Berlin, 1895; Anton Norst, *Alma mater Francisco-Josephina, Czernowitz*, 1900; Em. Grigorovitza, *Românii în monumentele literare germane medievale*, Bucureşti, 1901; Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuţi*, Viena, 1912; Mihail G. Boiagi, Gramatica româna sau macedo-română, Bucureşti, 1915; Tudor Pamfile, *Mitologie românească*, I. *Duşmani şi prieteni ai omului*, II. *Comorile*, Bucureşti, Leipzig, Viena, 1916; Albert Dauzat, *La philosophie du langage*, Paris, 1920, Gheorghe Oprescu, *Arta ţărănească la români*, Bucureşti, 1922; G.T. Niculescu-Varone, *Jocuri româneşti necunoscute*, Bucureşti, 1930; S. Reli, *Originea şi evoluţia costumului preoţesc la români*, Cernăuţi, 1936; Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, I, IV, Cernăuţi, 1933, 1938.

VI. Carte cu dedicaţie; Radu I. Sbiera, *Die Prosodischen Functionen inlautender muta cum liquida bei Vergil*, Czernowitz, 1898 („Für die Bibliothek des k.k. Ober-Gymnasiums in Radautz, Czernowitz, 2 sept 1898", dedicaţie a autorului); Constantin Berariu, *Ale mării şi iubirii valuri (Hero şi Leandru)*, Cernăuţi, 1904 (dedicaţie către Leonida Bodnărescu); Ioan Ciocârlan, *Traiul nostru*, (Budapesta, 1906), dedicaţie către Ion Calinderu, preşedinte al Academiei Române: „Celei mai curate inimi şi celui mai de preţ suflet cu care să fălească România, în semn de înaltă stimă şi nemăsurat respect"; Constantin Morariu, *Ciprian Porumbescu după 25 de ani de la moartea lui*, Suceava, 1908 („Prea bunului şi iubitului meu frate şi amic Eugen Neşciuc, în semn de frăţească dragoste."); Atanasie Gherman, *Sfaturi prieteneşti pentru ţăranul român*, ed. a II-a, Cernăuţi, 1910 („Spre amintire de la autor fostului său coleg şi prieten bun de azi Leonida Bodnărescu, 9 iulie 1910"); Vasile Loichiţă, *Ceva despre mişcarea noastră literară în Regat*, I, Caransebeş, 1913 („Domnului Director Leonida Bodnărescul, în semn de colegială stimă, 22 decembrie 1913").

Fondurile documentare gestionate astăzi de către noi sunt interesante, dincolo de valoarea lor cultural-ştiinţifică, şi prin unele însemnări făcute de cititori anonimi pe paginilor lor îngălbenite de vreme. Câteva exemple sunt grăitoare. La împlinirea a 40 de ani de la urcarea pe tron a principelui Carol I., L. A. Candrea, Ov. Densusianu şi Th. D. Speranţia îngrijesc lucrarea *Graiul nostru*, reunind texte din toate părţile locuite de români (vol. I–II, Bucureşti, Atelierele Grafice Socec et Co., 1906–1908). Cartea se mai păstrează aici în dublet. Unele exemplare au nota referitoare la eveniment decupată. Din volumul II sunt tăiate paginile reprezentând Basarabia. Numele acestei provincii româneşti martirizate este decupat până şi din cuprins. Pe coperta I, în dreapta sus, se mai poate citi o însemnare făcută în creion: „Va răsări cândva şi steaua acestui neam nenorocit".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Pe volumul lui Aurel Vasiliu, *Eminescu, un mare neînțeles*, Cernăuți, Tiparul Mitropolitul Silvestru, 1940, p. 40, în jurul cuprinsului, se află două însemnări făcute în creion, nedatate și fără semnătură. Iată glosele anonimului utilizator: „1) Incontestabil, Eminescu este un mare geniu al poporului român. Dar nu cel mai mare. Coșbuc, Sadoveanu, Creangă, Arghezi, Rebreanu, Blaga, M. Eliade, Pillat etc. sunt tot așa de mari. Pentru ce să desconsiderăm puterile creatoare din neamul nostru? Toți sunt mari în felul lor. Și la toți să ne uităm cu aceiași ochi și aceeași minte; 2) Sunt unii care se țin de Eminescu până la obrăznicie. Numai părerile lor sunt valabile. Cei ce nu gândesc la fel ca ei, sunt proști. Cred că duhul lui Eminescu le strigă disperat să nu-l înăbușe cu sudoarea scrisului lor libidinos și didactic".

Volumul Ion Creangă, *Opere complete*, ediția a VII-a, București, f.a., provenind din biblioteca elevilor, poartă însemnări făcute după o schemă folclorică frecventă în epocă: „De-ar fi apa din fântână / Cum e vinul de Cotnar, / Aș lăsa limba română / Și m-aș face fântânar. // Dacă florile-n grădină / S-ar preface-n fete mari, / Aș lăsa limba română / Și m-aș face grădinari". Dar însemnarea cea mai interesantă, din perspectiva timpului sub presiunea căruia s-a ivit, o găsim pe un volumaș semnat de Ion Ciocârlan – *Pe plai. Schițe de la țară*, București, 1909. Textul însemnării, scris îngrijit, probabil de un tânăr utemist de la învățământul seral al anilor '50–'60, este sugestiv, dacă îl citim în contextul unor durate mai lungi ale istoriei noastre contemporane, și se intitulează *Drepturile ostașului*: „Cât de greu era odată / Viața noastră în armată / Toată ziua stam flămânzi / Iarna de frig tremurând / Echipați la întâmplare / Cu efecte seculare. // Azi situația-i schimbată / Nu mai e ce-a fost odată / Drepturi noi avem fixate / Foarte multe și bogate / Dom'majur nu dovedește / Toate când ni le-mpărțește / Iară noi nu izbutim / Pe de rost ca să le știm // Hrana astăzi e destulă / Toată lumea e sătulă / Căci ni se dau calorii / Trei mii două sute-n zi / Ulei, paste, marmeladă / Zahăr, fără să faci coadă / Pâine aproape permanent / Mamaliga supliment / Carne 3 chile pe lună / De trei ori pe săptămână. // Cinci țigări pe zi, măi frate, / Haine noi și ajustate / Săpun de ras și de față / Cincizeci de bani pentru ață / Patruzeci de bani soldați / Dublu și triplu gradați / Solda fără reținere / Un leu pentru întreținere / Lemne pentru făcut mâncare / De-ncălzit când frigu-i mare / Și-n plus una și mai bună / Două cărți poștale-n lună. // Multe drepturi sunt, bădie, / Însă nu-s doar pe hârtie / Cum era odinioară / Astăzi tot ostașul știe / Că-s drepturi nu vorbărie / Și-nțelege sănătărească / Republica Românească / Pentru steag, pentru popor / Pentru tot ce-i muncitor / Dușmanii în veci să piară / Dinăuntru și de-afară / Și în veci să înflorească / Republica Românească".

Destinul acestei biblioteci din Bucovina a stat tot timpul sub semnul zidirii, al permanentei reîntregiri, dar și al unor vremuri de prăbușire a valorilor și caracterelor. După 1944, în cea de a doua tranziție care i-a marcat dramatic destinul, a avut soarta multor biblioteci din România. Ca urmare a aplicării cu exces de zel a *Directivelor N.K.V.D.*-ului și a unor prevederi din *Convenția de*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

armistiţiu, semnată în 12 septembrie 1944 la Moscova, multe cărţi şi periodice au fost arse în repetate rânduri (1948, 1952) şi înstrăinate, când îşi începea şi la noi domnia „sabia necălăuzită de carte" a „puterii temporare". Informaţii şi date interesante despre epurarea acestei biblioteci şi arderea cărţilor sale, în 1948, ne oferă profesorul Nicolai Pomohaci, fost elev al liceului rădăuţean, în lucrarea *Din viaţa unui universitar*, vol. 2, Bucureşti, Editura Ceres, 2002. În proza memorialistică *Hazard*, p. 13–15, autorul evocă salvarea unui tratat de vinificaţie, tipărit de dr. Josef Bersch, în 1889, la Viena, lucrare impozantă, cu 780 de pagini şi ilustraţii, o raritate astăzi în literatura europeană de specialitate. Volumul fusese legat în piele de Cordoba, care se mai păstra doar pe cotor, după ce fusese „epurat", sub supravegherea militarilor sovietici „eliberatori"[47].

Această veche bibliotecă din Bucovina a devenit, din 1995, o bibliotecă de cercetare academică. Fondul său general de carte şi periodice, constituit prin transfer, schimb de carte, donaţii şi achiziţie, numără în prezent 12 715 unităţi de bibliotecă (la 31 decembrie 2005). De-a lungul anilor, în organizarea acestuia, s-au constituit: Fondul documentar „Eudoxiu Hurmuzachi" (reunind periodice germane, periodice româneşti, enciclopedii şi dicţionare, carte veche şi rară, carte de interes ştiinţific, carte cu dedicaţie provenind de la fosta Bibliotecă a profesorilor/ *Lehrerbibliothek* a Liceului de Stat „Eudoxiu Hurmuzachi"), Fondul documentar „Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina", Fondul documentar „Dragoş Luchian", Fondul documentar „Doctor Valerian Găină", Fondul documentar „Profesor Eugen Pohonţu – Doctor Gheorghe Radu".

Un fond aparte în cadrul acestei biblioteci de cercetare s-a constituit în anul 2003. Din depozitul de la Ateneul „Mihai Eminescu" Gălăneşti al Bibliotecii Filialei Iaşi a Academiei Române au fost transferate 15 colecţii de periodice şi 682 de cărţi, toate referitoare la comunism. Periodicele transferate sunt: „L'U.R.S.S. en construction" (1949), „Sovetski Soiuz" (1950, 1952, 1954–1956), „Lupta Moldovei" (1951–1952, 1958), „Bolşevik" (1952), „Comunist" (1952–1953), „L'Union Sovietique" (1952–1957, 1959–1971), „Ogonek" (1954–1957, 1962–1964, 1966–1969, 1971), „Komunist" (1954–1962), „Timpuri noi" (1957–1963), „Probleme ale păcii şi socialismului" (1959–1974), „Les lettres françaises" (1957–1958, 1960–1964, 1968–1972), „Probleme de muzică" (1960), „Agerpress" (1960–1961), „Era socialistă" (1972–1986), „Munca de partid" (1974, 1976–1989). Colecţia de carte cuprinde

[47] Consemnând acestea, nu putem trece sub tăcere nici faptul că, mai aproape de zilele noastre, după evenimentele din decembrie 1989, prin aşa-zisa „dezideologizare" a bibliotecilor din România, s-a procedat, de fapt, la ştergerea deliberată a unei întregi epoci din memoria culturală a poporului român. Periodicele şi cărţile tipărite în perioada regimului comunist ar fi trebuit păstrate şi în provincie, în fonduri destinate exclusiv cercetării ştiinţifice, şi din respect pentru propriul trecut –„forma cea mai înaltă de religie a umanităţii", cum afirma cu îndreptăţire Mihai Eminescu, nu trimise repede la topit ori, chiar, comercializate clandestin. Printr-o campanie insidioasă de „rinocerizare" a unei întregi epoci din istoria noastră contemporană, aceste noi „epurări" n-au vizat, însă, altceva decât „spălarea" imaginii nomenclaturii comuniste şi a „tovarăşilor de drum", fiind executate de români, fără consilieri politici şi soldaţi sovietici în preajmă, ocultându-se, astfel, încă o dată, memoria culturală naţională.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

operele liderilor comuniști și ale unor ideologi, statute, rezoluții, teze, directive, programe, dări de seamă, constituții, scrisori, cursuri, documente, cuvântări, rapoarte, precum și exemplare disparate din câteva enciclopedii străine.

La hotarele civilizației central-europene, întemeietorii „ordinii economice" în Rădăuți se afirmă ca „mari constructori de proiecte". În trecerea spre civilizația urbană se produce o adevărată revoluție în mentalitate. În avântul demografic al localității, omul învață să se depășească. Meseriașul și neguțătorul, antreprenorul, arendașul, bancherul, tipograful și librarul de carte, preotul, învățătorul și profesorul, elitele profesiunilor liberale impun activismul în viața cotidiană. „Omul de inițiativă, dar și cap limpede", care crede în experiență, în organizare și metodă influențează, într-un climat legislativ stimulator, destinul extraordinar al Rădăuților din perioada 1819–1938.

De la donația lui Neubauer, din 1876, timp de 130 de ani, biblioteca este o prezență activă în viața Rădăuților. Într-un proces lent și pașnic de urbanizare (*Bildungsbürgertum*), ca element de infrastructură și focar cultural, biblioteca a susținut progresul continuu al unei comunități multiculturale, multietnice și multiconfesionale, favorizând nașterea orașului și a omului modern. Acest proces a contribuit treptat la crearea unei „tradiții comune" bazate pe „afinități sufletești" și „solidaritate intelectuală", observabile și astăzi, mai cu seamă, la rădăuțenii risipiți în țară și în întreaga lume.

Până la biblioteca virtuală (globală, universală, fără ziduri, electronică) din societatea informațională a viitorului, această unică și valoroasă bibliotecă din Bucovina își continuă calvarul, înfrigurată, lipsită de îngrijirile necesare – asemenea atâtor biblioteci din România –, ocrotită tot mai puțin de oameni cu „dragoste de câine", așa cum i-a eternizat pe bibliotecari, în 1566, Giuseppe Arcimboldo într-o pictură alegorică. Ceea ce a supraviețuit prin această *bibliotheca prohibitorum* (8143 volume) formează, în cea de a treia tranziție, nucleul unei biblioteci de cercetare în cadrul Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române. Până la „biblioteca fără ziduri" dintr-un viitor incert, și această bibliotecă din Bucovina „stă împovărată sub vremi, amenințată de ghilotina austerității economice, împinsă spre sărăcie și ascetism, mutilată mai mult de griji", lipsită de îngrijirile necesare[48]. În veșnicul nostru provizorat, dominat doar de discursul despre reformă, standarde profesionale și modernitate, rămâne deocamdată, prin firave reverberații, doar convingerea exprimată de Borges în *Biblioteca Babel*: „Biblioteca va dăinui: iluminată, solitară, infinită, perfect imobilă, înarmată cu tomuri prețioase, inutilă, incoruptibilă, secretă".

[48] Gheorghe Buluță, *De la cititor la utilizator*, în „Biblioteca", serie nouă, București, anul VIII, nr. 7, 1997, p. 197; Marilena Donea, *Biblioteca virtuală. Mit sau realitate*, *ibidem*, anul VIII, nr. 10, 1997, p. 286–287; Gheorghe Cramanciuc, *Biblioteca-loc sacru, cerul de deasupra noastră*, *ibidem*, anul VII, nr. 1–2–3, 1996, p. 38–39; Moldoveanu. Maria, *„Sărăcia cumulativă" și obiectivele politicii culturale*, *ibidem*, anul VIII, nr. 10, 1997, p. 273.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

II. STUDII ŞI CERCETĂRI ŞTIINȚIFICE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

II.1. BUCOVINA ISTORICĂ. ASPECTE ISTORIOGRAFICE ÎN LUMINA UNOR IZVOARE FOLCLORICE*

Motto: „Căci nu fără lupte grele poţi rupe roadele din pomul cunoştinţei şi îndărătul fiecărui adevăr la care ai ajuns laşi o iluzie pierdută. În asemenea momente este bine să nu cauţi înapoi, nici împrejur, ci, păşind înainte, să-ţi păstrezi încrederea că progresul adevărului trebuie să se facă şi că formula lui este aceasta: mulţi din cei ce astăzi sunt în rătăcire vor veni mâine pe calea adevărului, dar nici unul din cei ce au înţeles o dată adevărul nu se mai întoarce la vechile erori"[1].

Cercetarea noastră îşi propune să evidenţieze câteva aspecte istoriografice în legătură cu Bucovina istorică. Materialul compulsat aparţine unor lucrări de referinţă în folcloristica românească[2]. În demersul nostru urmărim dezvoltarea unor idei importante şi, în acelaşi timp, caracteristice unei societăţi care simte acut nevoia de a-şi redimensiona conştiinţa de sine: I. Resurecţia preocupărilor pentru istorie, înţeleasă ca sursă de exemplaritate, pentru recuperarea masivă a acesteia – dimensiune a unei societăţi dinamice; II. Folclorul – izvor şi instrument de cunoaştere în serviciul istoriei totale; III. Ideea unităţii şi continuităţii noastre în lumina unor izvoare folclorice: IV. Despre necesitatea cercetării problemei într-o viziune interdisciplinară, pe baza întregului material folcloric adunat din toată oicumena românească.

I. Resurecţia preocupărilor pentru istorie în sud-estul Europei, apetenţa pentru trecut, redimensionarea locului istoriei în spiritualitatea acestui sfârşit de veac proteic sunt tot mai evidente şi în domeniul cercetării ştiinţifice. Recuperarea masivă a istoriei, ca dimensiune a societăţii post-totalitare, sugerează imaginea unor societăţi interesate febril să se raporteze la trecut, să-l cunoască, să-i asimileze experienţa şi să-şi găsească locul într-o lume nouă.

Înţeleasă ca izvor de înţelepciune, ca filosofie ce se învaţă prin exemple, istoria devine un important mod al fiecărei comunităţi etnice de a fi conştientă de sine, având menirea de a oferi fapta pozitivă, normalitatea[3].

---

* Comunicare susţinută în cadrul Sesiunii anuale de referate şi comunicări ştiinţifice a Centrului de Studii „Bucovina" al Academiei Române–Filiala Iaşi, cu tema *Bucovina. Concept geopolitic, istoric şi semnificaţii*, Rădăuţi, 9–10 octombrie 1993. Publicată în „Septentrion". Foaia Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, Rădăuţi, anul III, nr. 8–9, 1993–1994, p. 5 şi 7.

[1] Titu Maiorescu, *Observări polemice* [1869], în volumul *Critice*, cu *Prefaţa autorului la ediţia de la 1874*, Bucureşti, Editura Minerva, 1984, p. 126.

[2] Matthias Friedwagner, *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina. Liebeslieder*, Band I, Würzburg, 1940; Vasile Adăscăliţei, Ion H. Ciubotaru, *Folclor din ţinutul Rădăuţilor*, Suceava, 1969; Florin Bucescu, Silvia Ciubotaru, Viorel Bârleanu, *„Bătrânească". Doine, bocete, cântece şi jocuri din ţinutul Rădăuţilor. Cercetare monografică*, Iaşi, „Caietele Arhivei de Folclor", I, 1979.

[3] Cătălin Zamfir, *Filosofia istoriei*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Idilizată, interpretată unilateral sau tendenţios, istoria încetează de a mai fi sursă principală de exemplaritate morală şi „glas al adevărului".

Construirea unei matrice stilistice comprehensive pentru Europa de mâine, drumul anevoios spre redescoperirea valorilor civilizaţiei europene nu pot face abstracţie şi de lecţia maioresciană, actuală şi astăzi: „să fim naţionali cu faţa spre universalitate".

II. „Sirena folclorului"[4] a fascinat timp de două secole scriitori, folclorişti, istorici, filosofi ai culturii, sociologi. Într-un studiu care a văzut lumina tiparului postum, publicat de Vasile Alecsandri în „Foaia Societăţii pentru Literatura şi Cultura Română în Bucovina", 1868, nr. 8–9–10, p. 189, Alecu Russo scria: „datinele, poveştile, muzica şi poezia sunt arhivele popoarelor. Cu ele se poate oricând reconstitui trecutul întunecat"[5]. El era convins că „notiţele preţioase despre relaţiile [referinţele] noastre politice şi comerţiale, poezia poporală mai adaogă o largă prescriere de starea morală, de obiceiurile vieţii intime şi de organizarea soţială a Principatelor: prin urmare poezia poporală trebuie să fie obiectul studiilor noastre serioase, dacă vrem să aflăm cine am fost şi cine suntem"[6].

Aceeaşi viziune asupra folclorului o regăsim la Titu Maiorescu[7], Mihai Eminescu[8], în prefaţa culegerii de texte, în două volume, intitulată *Graiul nostru*, tipărită de Ovid Densusianu, în colaborare cu I.-A. Candrea şi Theodor Sperantia[9].

Înţelegând folclorul ca „instrument de cunoaştere", Mircea Eliade consemna în *Fragmentarium* că „memoria populară, întocmai ca o peşteră, a păstrat documente autentice reprezentând experienţe mentale"[10]. El are meritul de a fi atras atenţia asupra tezaurului de „experienţe mentale" ale poporului într-o perioadă când cercetările se opreau, în general, la nivel etnografic.

Studiul mentalităţilor este un aspect mai puţin cercetat în trecut. Dezbateri istoriografice relativ recente evidenţiază faptul că „în condiţiile în care încercăm să revendicăm de la ideea istoriei totale un asemenea demers asupra mentalităţilor nu trebuie evitat"[11]. În acest context se impune acordarea unei atenţii mai mari folclorului. Iar o istorie totală, care să includă şi problemele mentalităţilor, rămâne un deziderat al istoriografiei noastre.

---

[4] Perpessicius, *Alte menţiuni de istoriografie literară şi folclor: 1957–1960*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1961, p. 8.

[5] Alecu Russo, *Poezia poporală*, în volumul *Scrieri alese*, Bucureşti, Editura Albatros, 1970, p. 260.

[6] Alecu Russo, *op. cit.*, p. 265.

[7] Titu Maiorescu, *Asupra poeziei noastre populare*, în volumul *Critice*, Bucureşti, Editura Minerva, 1984, p. 67.

[8] Mihai Eminescu, *Despre cultură şi artă*, Iaşi, Editura Junimea, 1970, p. 61.

[9] Ovid Densusianu (şi colab.), *Graiul nostru*, Bucureşti, Editura Socec, 1906–1908.

[10] Mircea Eliade, *Folclorul, ca mijloc de cunoaştere*, în „Revista Fundaţiilor Regale", Bucureşti, aprilie 1937.

[11] Universitatea „Al. I. Cuza" Iaşi, Facultatea de Istorie, *Dezbateri istoriografice. I. Forţa ideii de unitate în istoria românilor*, Iaşi, octombrie 1983, p. 29. Vezi şi Alexandru Zub, *Creaţia populară ca document*, în volumul *În orizontul istoriei*, Iaşi, Institutul European, Colecţia „Eseuri de ieri şi de azi" (21), 1994, p. 121–123.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

III. Istoriografia contemporană consideră că pe întreg spaţiul românesc „ideea de unitate, în ciuda vicisitudinilor istoriei şi a separaţiei politice, s-a întărit continuu în cursul secolelor, pe baza comunităţii de limbă, a tradiţiilor şi a credinţei înscrise în acelaşi orizont spiritual, consolidat mereu în legăturile economice cu caracter complementar [...]. Treptat, în pragul vieţii moderne, conştiinţa de neam – puternic sudată în evoluţia istoriei – a evoluat, transformându-se în conştiinţă naţională al cărei element esenţial devine unitatea politică"[12]. Chiar dacă informaţiile cu privire la reflectarea directă a ideii de unitate în conştiinţa populară lipsesc, putem afirma că aceasta este, în primul rând, în corespondenţă cu unitatea tematică şi stilistică a folclorului, în general, şi a cântecului liric, în mod deosebit.

S-a remarcat frecvenţa în folclorul românesc (poveşti, basme, urături) a invocării „împăratului". Fie că este vorba de păstrarea în memoria populară a imaginii vremii când noi am fost în relaţie strânsă cu Bizanţul, fie că explicaţia ar trebui căutată în cultul împăratului roman[13], numeroase texte de acest fel evidenţiază vechimea şi unitatea noastră spirituală. Fragmente de ritualuri provenite din spaţiul Bucovinei istorice îl conservă şi astăzi: „Al nost tânăr împărat, / De dimineaţă s-a sculat, / Faţa albă şi-a spălat, / Chică neagră-a pieptănat, / Haină nouă-a îmbrăcat, / Murgul şi l-a-ncălicat, / Din trâmbiţă a sunat, / Mare oaste-a adunat – / Două sute de grăniceri, / Dintre cei mai mari, / Nepoţi de generali – / Pe la răsărit de soare / A plecat la vânătoare"[14].

În *Descrierea Moldovei*, întemeindu-se pe unele particularităţi locale şi pe tradiţie, Dimitrie Cantemir arată că „locuitorii din trei ţinuturi ale Moldovei" aveau un regim politic deosebit, trăind într-un fel de „republică"[15]. Informaţii privind vechimea „republicilor" lui Cantemir nu avem. Prezenţa lor în tradiţia orală, care l-a inspirat pe dmnul cărturar, ar putea avea totuşi o explicaţie. Atât ţinutul Câmpulungului Moldovenesc, cât şi ţinutul Vrancei şi Tigheciului vor fi fost asociaţii de obşţii libere ţărăneşti, asemănătoare ţărilor munteneşti, olteneşti şi transilvănene. Devenind, cu timpul, formaţiuni politice mai evoluate, acestea vor fi participat la procesul de unificare şi concentrare politică, având ca rezultat crearea marelui stat al Moldovei[16].

Texte lirice, în câteva variante, provenind din perioada Bucovinei istorice, păstrează aspecte ale acestui început de viaţă statală: „Constantine frumuşele, / Leagă calul de zăbrele, / Ia în mână două mere, / Vin' la mama şi mă cere. / De m-a da, de nu m-a da, / Pe fereastră me-i fura / Şi-om fugi-n Moldova mare, / De-amu mama nu mă are; / Şi-om fugi-n Moldova mică, / Şi mama n-a şti nimică!"[17]

[12] *Ibidem*, p. 8.
[13] *Ibidem*, p. 21–23.
[14] Vasile Adăscăliţei, Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 274.
[15] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Bucureşti, Editura Tineretului, 1967, p. 202–203.
[16] Sergiu Columbeanu, *Cnezate şi voievodate româneşti*, Bucureşti, Editura Albatros, 1973, p. 128–130.
[17] Matthias Friedwagner, *op. cit.*, p. 319.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Conştiinţa unităţii şi sentimentul puternic al apartenenţei la un spaţiu al obârşiei şi al „devenirii întru fiinţă" le regăsim şi în cântece lirice culese în perioada Bucovinei istorice: „Păsărică din dumbravă, / Vină şi mă leagănă! / Că eu aşa-s învăţată / Să nu dorm nelegănată. / Şi mă leagănă frumos / Să nu pic din leagăn jos! / Săracele gâţişoare, / Că de-amu n-or purta floare, / Numai două boldişoare / Cu căpşoare roşioare / Şi-o pânzătură din ţară / Şi-un tulpan dintr-o dugheană"[18].

Cuvântul „ţară", folosit pentru denumirea întregului din care Bucovina a fost detrunchiată, are şi alte conotaţii: „Cuculi, pasere mândră, / Sui-ti la ceri şi cântă. / Pe cini-i avè mânie, / Blastămă-l, străin să fie! / Nu-i trebi mai mare funi / Ca străinătatea-n lumi; / Nu-i trebi mai mare pară / Ca străinătatea-n ţară!"[19]

Termenul „Bucovina", cu derivatele sale, apare extrem de rar în folclorul de aici. Acest fapt ne permite să afirmăm că denumirea acestui teritoriu a fost impusă târziu, provine din exterior, funcţionând ca un fel de cognomen. Franz Wiszniowski, în cartea sa consacrată oraşului Rădăuţi, transcrie un fragment din jurnalul împăratului Francisc I, care a vizitat oraşul în zilele de 7, 8 şi 9 august 1817: „Rădăuţi e un târg nu de mult înfiinţat [...]. Locuitorii sunt germani şi moldoveni [...]. Moldovenii au izmene albe, lungi, ciubote, apoi sumane lungi, albe sau colorate, de postav, caftane de postav, cu blană sau cojoace albe, scurte sau lungi, pe cap căciuli căptuşite cu blană sau pălării. Femeile au cămeşi albe, înflorite, rochii cu mâneci largi, cizme sau pantofi, panglici în jurul capului, părul despletit sau împletit în cosiţe. [...] Dansul moldovenilor e un dans în cerc, ca la un cadril german, bărbaţi şi femei, cu o muzică rea, ca ungureşte, cercul se învârte, un pas la dreapta, un pas la stânga, tropotind. Dansul acesta trist îl dansează zile întregi. Apoi au un dans în care perechile, bărbat şi femeie, păşesc una după alta, nu cu mult mai repede ca la jocul de mai înainte; în sfârşit, mai au dansul argonauţilor, numai cu bărbaţi în cerc, ţinându-se de brâu şi săltând în tactul unei muzici, parcă ar vrea să reprezinte o luptă care se tot repetă. Instrumentele folosite la aceste dansuri sunt vioara şi basetul"[20].

„Dansul argonauţilor", cum îl menţionează *Jurnalul* împăratului Francisc I din 1817, este *Arcanul*, în legătură cu care un coregraf contemporan observă: „În evantaiul deosebit de bogat şi variat al jocurilor bucovinene, ce pulsează încă în vetrele satelor sucevene [...], *Arcanul, Arcăneaua, Arcănelul* sau *Arcănaşul*, cum i se mai spune pe alocuri, ne apare ca unul dintre cele mai răspândite şi îndrăgite jocuri, întâlnit cu deosebire în satele din zona de munte, din împrejurimile Câmpulungului, Humorului, Solcăi şi Rădăuţilor (Fundul Moldovei, Mănăstirea Humorului, Pârteştii de Jos, Iaslovăţ, Frătăuţii Noi ş.a.)"[21]. Denumit şi „joc

[18] *Ibidem*, p. 373–374.

[19] *Ibidem*, p. 527.

[20] Wiszniowski, Franz, *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, Waiblingen, W. Eisele Inh. Täuber jun., 1966, p. 11–12 passim.

[21] Aurelian Ciornei, *Memoria dansului – Arcanul*, apud Dragoş Corlăţeanu, *Mănăstirea Humorului*. Prefaţă de dr. Ioan Ieţcu, Suceava, Editura „Cuvântul Nostru", 2000, p. 106. La Serbările Expoziţiei Jubiliare de la Viena, organizate în 1908, cu ocazia aniversării celor 50 de ani de domnie a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ascuns", prin strigăturile de comandă, prin versurile doinelor de înstrăinare sau blestemul adresat împăratului, *Arcanul* apare ca „un dans de revoltă, cu profunde valenţe artistice şi de document istoric"[22], derulându-se după un scenariu convenţional şi respectând „forma compoziţională a unei creaţii artistice desăvârşite"[23]: „După o introducere cu paşi simpli, legănaţi, bătuţi, sincopaţi şi în pinteni, cu desfăşurare coregrafică pe grupe de paşi, jocul se întrerupe, cu feciorii îngenuncheaţi şi trişti, timp în care o fată, acompaniată de fluier, tilincă sau caval, cântă doina de înstrăinare şi blestemul la împărat: «Mult mi-i jele şi mi-i dor, / de bădiţa, bădişor, / Că l-a prins, îndată-i anu', / La cătane cu arcanu', / şi l-o dus, să-şi plângă amaru', / La cătane cu arcanu'!» sau: «Frunză verde, foi de nuc, / veni vremea să mă duc, / Să mă duc să-mi las casa, / C-aşa mi-o cântat mierla, / Cucu şi cu pupăza. / Să mă duc să-mi las satu', / C-aşa mi-o zis granguru, / Să mă duc din satul meu, / Şi ziua bună să-mi ieu, / De la fraţi, de la părinţi, / De la sat cu oameni mulţi, / De la flori de busuioc, / De la flăcăi, de la joc, / De la flori din poieniţă, / De la mândra din portiţă, / Să mă duc să-mi plâng amaru', / La cătană cu arcanu'!»"[24].

Din folclorul satelor bucovinene de sub munte provine şi „blestemul la împărat" din orchestraţia *Arcanului*: „Tună, tună din senin, / Şi voinicii nu mai vin. / Împărate, împărate, / Stai în loc nu te mai bate, / Că rămân sate pustii, / Şi neveste cu copii, / Rămân copii fără tată, / Şi fete nemăritate, / Rămân mamele plângând, / Şi bătrânii suspinând; / De durere şi necaz, / Ne curg lacrimi pe obraz, / De necaz şi de durere, / Nu putem de-atâta jele; / Împărate, împărate, / De copii să nu ai parte, / De nepoţi şi de nepoate, / Nici de-mpărăţia toată!"[25]

Cu privire la acelaşi dans popular din Bucovina, trebuie să mai reţinem o perspectivă de înţelegere şi interpretare: „Sub aspectul intrării adolescenţilor în rândul feciorilor buni de însurat, se poate menţiona şi caracterul de iniţiere al dansului popular numit *Arcanul*. [...] În măsura în care *Arcanul* se înscrie sub semnul unui ritual de iniţiere, «brâul verde» – prezent şi astăzi la feciorii şi

---

împăratului Franz Joseph, un grup de dansatori bucovineni prezintă *Arcanul*. În aranjamentul scenic al dansului, realizat de un învăţător din Câmpulung Moldovenesc, este introdusă şi o doină, cântată de o tânără. Conf. Gheorghe Baciu, *Jocuri populare din nordul Moldovei*, Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1958, p. 40–41; Viorica Cernăuţeanu, *Pojorâta, izvoare al trăiniciei*, Bucureşti, Editura Muzeul Literaturii Române, 2007, p. 159–160.

[22] Dragoş Corlăţeanu, *op. cit.*, p. 107.

[23] *Ibidem*, p. 108.

[24] *Ibidem*.

[25] *Ibidem*, p. 108–109. Text cules în 8 septembrie 1971 de la învăţătorul pensionar Vasile Rusu, în vârstă de 84 de ani. Un cântec de cătănie şi război, cules de profesorul Graţian Jucan din Sadova, în 1961, de la Elisabeta Ropcean, de 70 de ani, este apropiat prin motivul literar central al doinei din orchestraţia *Arcanului*: „Împărate, împărate, / Răspunde-mi tu cu dreptate, / Unde duci cătanele? / Iar la foc sărmanele? / Că se strică la picioare / Şi-s cătane tinerele, / Nu-s date la drumuri grele! / Împărate, împărate, / Pune pace, nu te bate! / De când focul ai pornit, / Mulţi voinici s-au prăpădit; / Fete multe-au bătrânit / Şi-alt nimic n-ai isprăvit!" Vezi Graţian Jucan, *Poezia populară*, în volumul colectiv coordonat de Gheorghe Rusu, *Sadova, „satul cu oameni frumoşi". Însemnări monografice*, Câmpulung-Moldovenesc, Fundaţia Culturală „Biblioteca Mioriţa", 1999, p. 64.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

gospodarii din multe localităţi din Bucovina – ar proba trecerea din adolescenţă în rândul feciorilor buni de însurat. Alături de formula «buni de oi», «bunul de însurat» se acordă feciorilor o dată cu ieşitul lor la horă, iar varianta «bun de însurat» după armata făcută este mult mai târzie, zonei de referinţă fiindu-i străină ducerea la oaste, care apare doar după încorporarea Bucovinei de către Imperiul Austriac. [...] Pe măsura desfăşurării dansului, apar şi multe strigături de comandă, care se repetă, [...] rolul strigăturii nu este numai de a comanda, ci şi de a învăţa, de a iniţia. [...] Pentru că jocul trebuie însuşit la perfecţie, ritualul de iniţiere se săvârşeşte în taină, dar se mizează pe crearea unor reflexe declanşate de strigătura de comandă. [...] S-ar [mai] putea ca iniţierea să nu fi fost săvârşită în taină, ci ea să aibă loc în chiar momentul horei satului, când cei care trebuiau să fie atestaţi ca viitori bărbaţi, sub conducerea unui conducător de *Arcan*, să facă dovada capacităţii de agerime, de iscusinţă a minţii etc."[26]

O doină de cătănie şi război, înregistrată de Ion H. Ciubotaru, în 1977, de la Miron I. Patraucean din Straja, în vârstă de 80 de ani, păstrează aspecte înrudite din istoria Bucovinei: „Cântî cucu-n doi fagani(u), / C-o tuns neamţu doi şobani(u), / Unu Ştefân Ungureanu / Cu Vasâli Moldovanu, / Şi-ndatî i-o recrutat(u), / La Vieana o plecat(u), / Şî oiţâli-o ramas(u). / Dicât la-mparat catanî / Mai bini-n codri, cu panî, / Că din codru vii acasî, / Din catani nu ti lasî. / Lasî-ni, neamţule,-acasî, / Că iarba-i bunî di coasî, / Sacara di săşerat(u) / Şă mândra di maritat(u)"[27].

Întreaga toponimie (hidronime şi oiconime) din folclorul cercetat poartă amprenta conştiinţei unităţii spaţiului românesc: Dunăre, Nistru, Olt, Prut, Suceava; Baia Mare, Braşov, Buzău, Cernăuţi, Dorohoi, Fălticeni, Galaţi, Iaşi, Timişoara. Este încă o dovadă că orizontul spiritual comun a fost consolidat permanent prin legături economice complementare cu Ţara. Transcriem mai jos câteva exemple ilustrative: „Frunză verde peliniţă, / Vin la neica-n grădiniţă, / Vin la neica la izvoare / Să culegem lăcrimioare: / Tu să-mi pui în pălărie, / Eu la cheutoare ţie. / Peste Prut în vadul rău / Face-s-ar un pod mereu / Să treacă şi bun şi rău, / Să trec eu cu puiul meu"[28]; „Foaie verde trei masline, / Amară-i inima-n mine / Ca-ntr-un copil de trei zile. / Copilu plânge şi-nceată, / Inima mea niciodată! / Copilu înceată de-a plânge, / Inima-n mine s-aprinde / Şi n-are cine să mi-o stângă, /

[26] Vezi Filon Lucău-Dănilă, *Fundu Moldovei, o aşezare din Ocolul Câmpulungului bucovinean*. Fundu Moldovei, Societatea pentru Cultură „Dimitrie Gusti", 2000, p. 338–340.

[27] Florin Bucescu, Silvia Ciubotaru, Viorel Bârleanu, *„Bătrânească". Doine, bocete, cântece şi jocuri din ţinutul Rădăuţilor. Cercetare monografică*, Iaşi, Caietele Arhivei de Folclor, I, 1979, p. 195. Un text înrudit găsim şi în culegerea lui Matthias Friedwagner, *Cuculi cu peni rariu*, cules din Pojorâta, de la Nastasia Lupu, de 48 de ani, la 17 august 1913, dar neinclus în volumul din 1940: „Frunzuşoară de marariu, / Cuculi cu peni rariu, / Nu-mi cânta sara-n livezi / Că de-amu nu mă mai vezi. / Căci mi-a venit vesti-asară / Să mă dipărtez din ţară, / Pân' la gura Nistrului, / Pân' la ţara Niamţului, / Să-i port caii di zăbeli, / Să duc dorul mândrii meli. / Di m-a ţinie Niamţul bini, / Va avea folos di mini. / Di m-a ţinie Niamţul rău, / Frunza şi codru-i al meu". Textul se tipăreşte în volumul Alexandru Voevidca, *Cântece populare din Bucovina*, Bucureşti, Editura Muzicală, 1990, p. 243. De aici este ulterior preluat de Viorica Cernăuţeanu, în *op. cit.*, p. 178–179.

[28] Matthias Friedwagner, *op. cit.*, p. 251.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Nici Prutul cu apa sa / Nici Nistru nici Dunărea / Nu mi-o poate stâmpăra, / De friptă ce-i săleaca"[29].

Cântecele de acest fel, ca, de obicei, întreaga lirică din Bucovina istorică strălucesc prin sensibilitate şi poetică în peisajul liricii populare româneşti: „Saleacu doruţul meu, / Cum trece el prin Bacău! / Dorul meu, unde se duce, / Are punte peste munte, / Dară mi-o spus nişte ungureni / C-a fost ieri la Folticeni, / Şi mi-o spus nişte arnăuţi / Că-o dormit la Cernăuţi, / Şi mi-o spus nişte cucoane / C-o trecut dorul prin poame, / Şi mi-o spus nişte neveste / C-o trecut dor şi mai ieste. / Şi mi-o mai spus nişte fete / Că l-o văzut prin pomete, / Şi mi-o spus nişte copile / C-o trecut dor, şi mai vine"[30]; „Floricica bobului, / Sus pe malul Oltului / Paşte calul Iorgului. / Murgul paşte şi nechează, / Iorgu doarme şi visează / Şi din când în când oftează. / Ce folos de visul lui, / Dacă nu-i şi nu-i şi nu-i / Norocul la vremea lui!"[31]

IV. Cercetarea atentă a culturii populare, de la tezaurul folcloric şi până la valorile etnografice, în toată diversitatea lor, poate releva marea ei capacitate în plan cognitiv, oferindu-ne relaţii despre stări de lucruri vizând istoria românilor din epoci străvechi până în contemporaneitate[32]. Studiul culturii populare din Bucovina istorică, înţeleasă ca imens patrimoniu, reunind valorile unei considerabile experienţe exprimate în cunoştinţe, concepţii, atitudini şi tradiţii ar putea contribui la realizarea unei istorii a acestui subspaţiu românesc, concepută în spiritul unei istorii totale[33].

Cercetarea interdisciplinară a întregului folclor adunat de pe tot spaţiul românesc, atât în manifestările sale directe, cât şi în cele indirecte, extinderea şi aprofundarea studiilor de folclor comparat şi, mai ales, includerea creaţiei populare, cu diferitele ei genuri şi specii, printre izvoarele istoricilor apar astăzi ca o necesitate.

[29] *Ibidem*, p. 404.
[30] *Ibidem*, p. 46–47.
[31] *Ibidem*, p. 400.
[32] Florin Bratu, *Cultura populară sau virtuţile permanenţei*, Iaşi, Editura Junimea, 1983, p. 19.
[33] Gheorghe Platon, *Forţa ideii de unitate în istoria românilor*, în *op. cit.*, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

II.2. ŞTEFAN CEL MARE ÎN LEGENDELE POPORULUI ROMÂN*

Motto: „Pe-a veacurilor cale-ntunecoasă / Te-a însoţit, martirule popor, / Lumina unui înger păzitor. / Etern primăvăratică, duioasă, // A-nviorat ea pururi al tău dor / Şi te-a ferit pe cline lunecoasă / Să nu cazi în vâltoarea fioroasă / A disperării. Scut ocrotitor // Ţi-a fost şi El din Putna te îmbie: / De vrei tu viitorul tău să fie / Zi vecinică cu soare mângâios, // Te roagă Domnului şi te închină, / Căci viaţa-ţi dă numai a Lui lumină, / Lumina sfintei legi a lui Christos!"[1]

„Dacă vrem să aflăm cine am fost şi cine suntem", mărturiseşte Alecu Russo (1819–1859) în studiul *Poezia poporală*, tipărit postum[2], „poezia popoarelor trebuie să fie obiectul studiilor noastre serioase"[3]. Pentru acest remarcabil memorialist, „poet al naturii şi al trecutului"[4], „mesianic pozitiv"[5], înflăcărat susţinător al „duhului de deşteptare" a naţiei, „ostaş al propăşirii" – cum se confesează în *Studie moldovană*, 1851[6] – pentru adevărata renaştere a valorilor naţionale, „datinile, poveştile, muzica şi poezia sunt arhivele popoarelor"[7]. Acestea conservă „întâia fază a civilizaţiei unui neam"[8], oferind cercetătorului modern „notiţe preţioase" referitoare la cultura şi civilizaţia noastră tradiţională (relaţii politice şi comerciale, starea morală, obiceiurile vieţii intime, psihologie, eroi, geniul artistic al poporului)[9].

Pentru Alecu Russo, „om al începutului de drum"[10], ca mai toţi romanticii generaţiei de la 1848, „fără trecut, societăţile sunt şchioape", „naţiile care au pierdut şirul obiceiurilor părinteşti sunt naţii fără rădăcini, nestatornice"[11]. De

---

* Studiu publicat în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul XI, nr. 1 (21) [ianuarie–iunie] [număr omagial], 2004, p. 195–207.

[1] Constantin Morariu, *Sonet*, în „Junimea literară", Cernăuţi, anul I, nr. 7–8, iulie–august, 1904, p. 104 (număr festiv realizat cu ocazia împlinirii a 400 de ani de la moartea lui Ştefan cel Mare).

[2] Alecu Russo, *Piatra-Teiului. Scrieri alese*, ediţie îngrijită şi prefaţată de Geo Şerban, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967, p. 272.

[3] *Ibidem*.

[4] Geo Şerban, *Prefaţă* la volumul *Piatra-Teiului. Scrieri alese*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967, p. VIII.

[5] George Călinescu, *Mesianicii pozitivi, 1840–1848. Constituirea spiritului critic*, în vol. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită. *Prefaţă* de Al. Piru, Bucureşti, Editura Minerva, 1982, p. 191–194.

[6] Alecu Russo, *op. cit.*, p. 18.

[7] Alecu Russo, *Poezia poporală*, *ibidem*, p. 267.

[8] *Ibidem*, p. 268.

[9] *Ibidem*, p. 272.

[10] Paul Cornea, *Oamenii începutului de drum. Studii şi cercetări asupra epocii paşoptiste* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1974.

[11] Alecu Russo, *Cugetări*, 1855, *ibidem*, p. 42.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

aceea, el crede în 1855, cu „sufletul proaspăt" al confraţilor angrenaţi în „occidentalizarea" Principatelor[12], că „avem o datorie sfântă, fiească şi naţională [de] a culege odoarele vieţei părinteşti"[13] şi că „spiritul public" al epocii trebuie să se îndrepte spre „izvorul adevărat", spre „tradiţiile şi obiceiurile pământului, unde stau ascunse încă şi formele, şi stilul": „De aş fi poet, aş culege mitologia română, care-i frumoasă ca şi aceea latină sau greacă; de aş fi istoric, aş străbate prin toate bordeiele, să descopăr o amintire sau o rugină de armă; de aş fi gramatic [lingvist, cercetător al limbii], aş călători pe toate malurile româneşti şi aş culege limba" – „o limbă plămădită două mii de ani în lacrimi, în sânge, în căutătura stelelor şi a naturei"[14].

În anevoioasa întreprindere de recuperare a „chipului trecutului" – crede acelaşi Alecu Russo – „cânticele [...] obiceiuri[le] şi credinţe[le], care s-au dus şi n-or mai veni, sunt legate c-o viaţă politică şi morală obştească", urzind deopotrivă „istoria filosofică a vremurilor trecute şi introducţia vremei noua", amândouă deprinse la „izvorul adevărat, la şcoala trebilor, a nevoilor şi a istoriei neamului"[15], sub semnul românismului etern, prin studiu temeinic, râvnă, idei generoase, judecată dreaptă a lucrurilor, măsură, spirit critic – „dritul obştesc" care adevereşte valoarea[16].

„Datoria sfântă" de a culege „odoarele vieţii părinteşti" pentru recuperarea „chipului trecutului" şi „introducţia vremei noua" o împlinesc, de-a lungul timpului, numeroşi „ostaşi ai propăşirii" noastre culturale. De la Alecu Russo şi până aproape de noi, legendele exercită asupra lor o adevărată fascinaţie, alături de alte specii (balade, basme, colinde, proverbe) ori genuri (teatrul folcloric, de exemplu). Culese din toate provinciile româneşti, legendele se tipăresc în periodice („Foaia Societăţii

[12] Cf. Al. Husar, *Ideea europeană sau noi şi Europa (istorie, cultură, civilizaţie)*, Iaşi, Institutul European – Chişinău, Editura Hyperion, 1993, care notează, printre altele: „La o răscruce de vânturi (nici prima, nici ultima în istorie) – bătând din toate punctele cardinale, din vest şi din est, din nord şi din sud, într-un veac de tranziţie şi interferenţe între noi şi Europa – fără a li se sustrage, ci cu faţa la vânturi, adânc [înfipţi] în solul ţării, [ei] caută un punct de orientare în istorie, în vechile cronici, în cetăţile antice, în datini, în folclor, în tezaurul spiritual al poporului, în proverbele şi doinele lui [...], în geniul naţional, marea descoperire a veacului [lor]" (p. 137).

[13] *Ibidem*, p. 43.

[14] *Ibidem*, p. 44.

[15] *Ibidem*, p. 57.

[16] *Ibidem*, p. 58–60, 63. Profilul generaţiei de la mijlocul veacului al XIX-lea, aşa cum îl (re)defineşte profesorul ieşean Alexandru Husar, este interesant, în principalele sale atribute caracteriale, şi pentru generaţia de astăzi, prinsă într-un asemănător „focar vital al istoriei". Mai toţi scriitorii acestei epoci sunt „oameni ai timpului lor şi ai unei epoci de tranziţie" (p. 126), de o „rară efervescenţă şi receptivitate" (p. 131), „Atenţi la vuietul epocii lor" (p. 228), aceştia se afirmă prin scris, dar şi în viaţa publică a Principatelor, ca „oameni iubitori de umanitate şi de progres" (p. 229), fascinaţi de libertatea naţiei lor, dar şi de libertatea ca „proprietate comună pentru omenirea întreagă" (p. 226). Entuziasmul, „participarea caldă la eveniment", „adeziunea deplină la fenomen", mobilitatea de spirit, „stilul înalt bărbătesc, energic mişcând prin armonie şi naturaleţe" (p. 225), spiritul critic profund şi robust sunt susţinute de un rar patriotism. Scrisul acestei generaţii devine, astfel, un superb elogiu adus propăşirii prin cultură: „Dorul învăţăturilor [...] înfrăţeşte pe locuitorii unei ţări întru câştigarea acestei moralnice avuţii, prin care o naţiune se face puternică şi fericită", în necontenita sa lucrare pentru „sporul bunelor învăţături" (p. 126).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

pentru Literatura şi Cultura Română în Bucovina", Cernăuţi, 1865–1869; „Şezătoarea", Fălticeni, 1892–1899, 1901–1905, 1907–1916, 1922–1931; „Albina", revistă enciclopedică populară, Bucureşti, 1897–1916, 1922–1928, 1933–1937; „Semănătorul", Bucureşti, 1901–1910; „Junimea literară", Cernăuţi, Suceava, 1904– 1914, 1925–1939; „Ion Creangă", Bârlad, 1908–1921; „Izvoraşul", Bistriţa-Mehedinţi, 1919–1940; „Tudor Pamfile", Dorohoi, 1923–1928), „Doina", Jorăşti şi Braniştea-Covurlui, 1928– 1930, în calendare şi almanahuri („Amicul poporului", Sibiu, 1861–1941; „Calendariu...Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina", Cernăuţi, 1874 – 1885; „Calendarul basmelor şi legendelor populare române", Bucureşti, 1875–1895; „Călindariul poporului bucovinean", Cernăuţi, 1888–1913; „Calendarul revistei de limbă, literatură şi artă populară „Ion Creangă", Bârlad, 1911–1914, „Calendarul Asociaţiunii...", Sibiu, 1912–1948; „Calendarul copiilor", Cernăuţi, 1909–1914; „Almanach literar", Cernăuţi, 1905)[17].

Timp de peste un secol, legendele şi mai cu seamă cele istorice se tipăresc în culegeri şi antologii: V. A. Urechia [Vasile Alexandrescu], *Legende române*, Bucureşti, 1891; Simion Florea Marian, *Tradiţii poporane române din Bucovina*, Bucureşti, 1895; Simion Teodorescu-Kirileanu, *Ştefan Vodă cel Mare şi Sfânt. Istorisiri şi cântece populare*, Focşani, 1903 şi *Amintiri ale poporului despre Ştefan cel Mare*, Bucureşti, 1904; Teodor A. Bogdan, *Ştefan cel Mare. Tradiţii, legende, balade, colinde ş.a. culese din gura poporului*, Braşov, 1904; C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiţii şi amintiri istorice adunate din Oltenia şi Muscel*, Bucureşti, 1910; Simion Teodorescu-Kirileanu, *Îngerul românului. Poveşti şi legende din popor*, Bucureşti, 1913; Dumitru Furtună, *Firicele de iarbă. Povestiri şi legende româneşti*, Bucureşti, 1914; Tudor Pamfile, *Firişoare de aur. Povestiri şi legende din popor*, Bucureşti, f.a. şi *Mănunchi nou de povestiri populare cu privire la Ştefan cel Mare*, Chişinău, 1919; Victor Lazăr, *Legende istorice de pe pământul României*, Cluj, 1922; Simion Hârnea, *Povestea Vrancei. Legende, povestiri şi note istorice*, Focşani, 1926; Petre Ispirescu, *Istoria lui Ştefan cel Mare şi Bun şi alte povestiri despre El*, Bucureşti, f.a. şi *Poveşti despre Vlad-Vodă Ţepeş*, Cernăuţi, 1936; Vasile Adăscăliţei, *De la Dragoş la Cuza Vodă. Legende populare româneşti*, antologie, prefaţă şi note ~, Bucureşti, 1966; Petru Rezuş, *Dochiţa împărătiţa. Basme şi poezii populare din Ţara de Sus*, culegere în care sunt incluse şi şapte legende, printre care, *Ştefan cel Mare şi voinicul cel sărac*, legendă reţinută de folclorişti pentru „frumuseţea mesajului", Bucureşti, 1972; Tony Brill, *Legende populare româneşti*, I, ediţie critică, Bucureşti, 1981;

[17] I. Hangiu, *Dicţionarul presei literare româneşti, 1790–1990*, ediţia a II-a revizuită şi completată, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996, p. 195, 458, 20–21, 438–440, 247, 239, 241, 486, 154; Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Calendare şi almanahuri româneşti, 1731–1918. Dicţionar bibliografic*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981, p. 141–158, 565–569, 262–264, 490–495, 521–525, 253– 257, 283–284, 85–86; Gheorghe Vrabie, *Folcloristica română. Evoluţie, curente, metode*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968, p. 271–278, 287–299; Vasile I. Schipor, *Calendarele şi răspândirea literaturii în spaţiul etno-cultural românesc*, în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul III, nr. 1, 1996, p. 53–70.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Octav Păun, Silviu Angelescu, *Legende populare româneşti*, ediţie îngrijită de ~, Bucureşti, 1983; Nicolae Cojocaru, *Ştefan cel Mare şi Sfânt. Legende*, Bucureşti, 1992. *Ştefan cel Mare şi Sfânt, 1504–2004. Portret în legendă*, antologie, Mănăstirea Putna, 2003.

Legenda reprezintă „un corpus de texte folclorice" cu un statut aparte, o „formă de bază a naraţiunii folclorice", ocupând „o poziţie limitrofă în sistemul creaţiilor orale" în proză şi în versuri[18]. Cum evidenţiază de-a lungul timpului exegeţii săi, legenda „are aproape autoritatea istoriei" (Jacob Grimm)[19], este „o arhivă a preistoriei omenirii" (Reinhold Kölher)[20], o „formă esenţială şi arhetipală a epicului, depozitară a istoriei umanităţii", o „superstiţie dramatizată" (Karl Werhman)[21]. Legenda aparţine „învăţăturii necritice naive a folclorului" (Friedrich Ranke)[22], se distinge prin caracter didactic (Theodor Benfey)[23] şi comunică „o filosofie incipientă", „o protofilosofie" (Nicolae Cartojan)[24], fiind „un complement documentar al istoriei" (V. A. Urechia)[25]. Spre deosebire de mit, cu care o identifică unele cercetări, legenda are un caracter profan, nonritual, individual, timpul acţiunii situându-se de cele mai multe ori în istorie[26].

Legenda se bazează pe evenimente al căror sens social şi ritualic este actual. Este extrem de variabilă, sensibilă la nevoile locale sau imediate care modifică şi reformulează atât naraţiunea cât şi mesajul pe care îl comunică. În legendă, lumea fabuloasă este continuu inundată de adevărurile cotidianului, scopul narativ fiind transmiterea unei tradiţii, a unei învăţături prin întâmplări frecvent ieşite din comun. Neavând forme fixate, legenda împrumută, în bună măsură, structuri narative care aparţin altor categorii folclorice din proza populară (povestea, basmul)[27]. Legenda este o „voce a trecutului", în care acesta este privit ca „izvor pur al întregii existenţe", în raport cu viitorul, înfăţişat sub forma escatologiei[28]. Prin inversiune istorică, în legendă gândirea mitologică şi artistică plasează în trecut diverse categorii: idealul, dreptatea, perfecţiunea, starea de armonie a omului şi societăţii[29]. Trecută în categoria „formelor simple", legenda are capacitatea de a

[18] Cf. *Legende populare româneşti*, ediţie îngrijită de Octav Păun şi Silviu Angelescu, studiu introductiv de Octav Păun, postfaţă de Silviu Angelescu, Bucureşti, Editura Albatros, 1983, p. V–XLVI, 231–255.

[19] *Ibidem*, p. XXX–XXXI.

[20] *Ibidem*, p. XXXI.

[21] *Ibidem*.

[22] *Ibidem*.

[23] *Ibidem*.

[24] *Ibidem*.

[25] Cf. Vasile Adăscăliţei, *De la Dragoş la Cuza Vodă. Legende populare româneşti*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1966, p. 1–23.

[26] *Ibidem*, p. XXXII–XXXIII.

[27] *Ibidem*, p. XXXIII.

[28] *Ibidem*, p. XXXVI.

[29] Cf. Mihail Bahtin, *Probleme de literatură şi estetică*, Bucureşti, Editura Univers, 1982, p. 366–370.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

re-crea lumea[30]. Trei elemente concură la re-crearea universului, reprezentând „elementele structurale" ale formelor epice: personajul, spațiul și acțiunea[31].

Dintre tipurile de legende (I – etiologice, cosmogonice, solare, escatologice; II – istorice sau despre istoria civilizației; III – mitologice; IV – hagiografice, religioase), cele care interesează cel mai mult pe istorici, folcloriști, etnologi sunt cele privitoare la întemeierea țărilor românești, cultivând două motive principale: vânătoarea rituală și descoperirea unei țări necunoscute, amândouă subsumate mitului originii[32]. Dintre domnitori (Dragoș Vodă, Negru Vodă, Vlad Țepeș, Ioan Corvin, Matei Corvin, Petru Rareș, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu), două figuri domină narațiunea de tip legendar: Ștefan cel Mare și Cuza Vodă. Numele și faptele acestor doi domnitori au exercitat o fascinație aparte asupra românilor[33].

Secvențele narative ale legendelor despre Ștefan cel Mare formează un ansamblu care învederează o biografie exemplară[34]. Tradițiile despre Ștefan cel Mare transmise prin legendă tind să realizeze un *Bildungsroman*, în care materialul legendei interferează deseori cu elemente din literatura cultă[35]. Ca peste tot în legenda istorică, Ștefan cel Mare apare în ipostaza de erou civilizator și întemeietor de forme culturale, care întronează ordinea în viața socială. Manifestând preferințe pentru portretul clasic, naratorii anonimi sunt tributari modului de portretizare cunoscut din istoriografia secolelor XVII – XVIII[36]. În spațiul legendei, Ștefan Vodă apare ca domn („domn mare întru toate", „cel mai mare domn al Moldovei", „domnul cel vestit"), împărat („împărat vestit de curajos și lăudat de oameni pentru hărnicia și tragerea de inimă ce o avea către țara lui", „împărat mare și fără seamăn", „împărat mare și vestit"), prinț și crai („craiul moldovenilor")[37].

---

[30] Cf. *Legende populare românești*, 1983, p. XXXVIII.

[31] Cf. Wolfgang Kayser, *Opera literară. O introducere în știința literaturii*, traducere și note de H.R. Radian, Cuvânt înainte de Mihai Pop, București, Editura Univers, 1979, p. 495–500.

[32] Cf. *Legende populare românești*, 1983, p. XXI; Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Gengis-Khan*, Traducere de Maria și Cezar Ivănescu, București, Editura Univers, 1980, p. 136–155.

[33] Cf. Vasile Adăscăliței, *Prefață* la vol. *De la Dragoș la Cuza Vodă. Legende populare românești*, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 1–23. Vezi și Octav Păun, *Introducere* la vol. *Legende populare românești*, București, Editura Albatros, 1983, p. XXII.

[34] Cf. Vasile Adăscăliței, *Legendele lui Vodă Ștefan*, în vol. *Românitatea de Sus. Repere etnologice. Prefață* de Vasile I. Schipor, *Postfață* de Victor Iosif, Rădăuți, Editura Septentrion, 2004, p. 100–102.

[35] *Ibidem*, p. XXII

[36] Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție îngrijită, studiu introductiv, indice și glosar de P.P. Panaitescu, București, ESPLA, 1958; Ion Neculce, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, București, Editura Minerva, 1982, p. 106–110; Vasile Schipor, *Ion Neculce și constanta moldovenească a povestirii*, în „Analele Bucovinei", București, anul I, nr. 1, 1994, p. 179–185.

[37] *Ștefan cel Mare și Sfânt*, în vol. *Ștefan Vodă cel Mare și Sfânt. Istorisiri și cântece populare strânse la un loc de S. Teodorescu-Kirileanu*, Focșani, Tipografia „Aurora" Gh. A. Diaconescu, 1903, p. 16.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Formarea sa, „devenirea întru devenire"[38], este ilustrată de mai mulţi autori de antologii şi, în mod deosebit, de Simion Teodorescu-Kirileanu (1903) şi de autorii ediţiei de la Putna (2003/2004). Sub semnul atotputerniciei tradiţiei orale („aşa se aude din oameni vechi şi bătrâni", „într-adevăr nu se ştie, numai oamenii aşa povestesc"), ipostazele eroului se impun mai cu seamă prin singularizare, ca procedeu general în folclor: „unul singur a fost Ştefan Vodă şi, dacă a fost să fie om mare, a dat semne de mic". „Copil bun, cu frică şi credinţa lui Dumnezeu", „voinic şi amarnic", „frumos şi ghiznovat" în copilărie, Ştefan deprinde „rosturile cele cu temei ale ţării". Cutreieră ţara în lung şi în lat, să aleagă locuri pentru biserici şi mănăstiri, să cerceteze păsurile creştinilor, să-i ajute pe cei nevoiaşi şi să şadă „la pilde şi la tâlcuri" cu bătrânii inteligenţi[39]. De la sihaştrii munţilor învaţă să devină „omul lui Dumnezeu: smerit, îndurător, cu dreptate": „Totdeauna să cinsteşti pe Dumnezeu, totdeauna să-i înalţi laudă de mărire şi orice lucru vei începe, fie neînsemnat sau mare, totdeauna să-l începi cu gândul la Dumnezeu, [...] totdeauna să faci câte o mănăstire sau o biserică spre lauda şi mărirea lui Dumnezeu, de la care vei primi ajutorul, puterea şi virtutea vitejească şi întru cinstea sfinţilor, căci numai aşa ţi-i ajunge ţinta cea dorită de tine şi de poporul ce-l vei avea sub stăpânirea şi scutul tău"[40].

„Amarnic în vreme de război", în vreme de pace Ştefan Vodă este blând şi bun: „nu se pornea de acasă [la luptă] până nu însura 24 de flăcăi şi mărita 24 de fete, dându-le tuturor averi şi făcându-i pe toţi gospodari"[41], „celor săraci le da bani şi moşie; tot aşa şi celor viteji şi cu credinţă către domn", „celor năpăstuiţi şi asupriţi le făcea dreptate, aşa că-n ţara lui era numai belşug şi toate cele de mulţumită"; „cununa, boteza şi petrecea la cumetrii alături cu ţăranii", „era gospodăros, având podgorii vestite, pe lângă toate curţile lui şi la moşiile lui erau gospodării ca acelea, că nu mai aveau pereche"[42]. De aceea „oamenii îşi puneau chiar şi viaţa pentru ţară şi legea lor, că pe atunci mergea treaba altfel! Românul de pe timpul acela nu se lăsa, ca acum, călcat în picioare de orice venetic ticăit şi flămând şi de nişte prizăriţi şi bătuţi de Dumnezeu"[43]. „Mare la minte şi cu chibzuială", „mare în sfat şi în fapte, cum n-a mai fost altul ca el şi poate nici nu va mai fi vreodată", „mare în fapte şi virtuţi", „nedomolit şi tare", „asemenea Domn

[38] Cf. Constantin Noica, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1987, p. 52–53: „Noi nu avem un termen pentru facerea şi prefacerea lucrurilor. [...] Am fi putut spune [...] devenirea întru devenire, [...] devenirea întru fiinţă a lumii [românesti] cu gândul către om, care vine în mijlocul ei ca o făptură însoţitoare a lumii, oglinditoare a ei, [...] ca o făptură sortită, prin fapta ei, să strămute lumea într-o nouă întruchipare".

[39] *Ştefan cel Mare şi Sfânt*, în vol. *Ştefan cel Mare şi Sfânt, 1504–2004. Portret în legendă*, Sfânta Mănăstire Putna, 2003, p. 47; *Ştefan Vodă şi ungurii*, *ibidem*, p. 132–133; *Ştefan Vodă şi moşneagul*, *ibidem*, p. 66–70.

[40] *Ştefan Vodă*, *ibidem*, p. 35–36.

[41] *Ştefan cel Mare şi Sfânt*, *ibidem*, p. 46–47.

[42] *Ibidem*, p. 47.

[43] *Ştefan Vodă şi ungurii*, *ibidem*, p. 126.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

nu s-a arătat la un neam decât numai atunci când Dumnezeu şi-a întors către el mila"[44]. Astfel, Ştefan Vodă a devenit „sufletul de viaţă, cheagul românesc"[45].

Despre Ştefan cel Mare „lumea crede că n-a murit, fără s-a înălţat la cer cu trup cu tot, ca să-şi dea sama de faptele lui bune şi creştineşti"[46]. „Neadormitul Ştefan Vodă, meşterul neîntrecut în războaie" în credinţa marelui său neam ritualic rămâne şi dincolo de marginile vremelniciei „norocul ţării sale învrăjbite". În Rai, „sufletul lui Ştefan stăpâneşte toate sufletele"[47]; are puterea de a descoperi şi pedepsi pe „hoţii care fac moarte de om". Duhul lui umblă pe pământ, mai cu seamă când „naţia noastră-i în cumpănă mare", cârmuind şi povăţuind oştirea noastră[48]. Numele lui se pomeneşte în cântece de leagăn[49], în colinde[50], până şi în descântece, având „puterea de alungat duhurile rele şi feluritele boli primejdioase"[51]. În repertoriul teatrului folcloric din nordul Moldovei şi din Bucovina, Ştefan cel Mare apare ca personaj principal în manifestări dramatice evoluând către „un adevărat teatru de idei"[52].

În legendele populare despre Ştefan cel Mare, naratorul popular este încredinţat că „marea lui umbră va pluti peste noi în adânca viitorime, ca un duh apărător", ca „o icoană de îmbărbătare"[53].

Aşa cum subliniază exegeza contemporană, în cazul lui Ştefan cel Mare, „folclorul lasă un portret deosebit de complex, cum rareori se întâmplă" în istoria noastră. Portretul său moral şi fizic „este o hiperbolă nemărginită, revărsată în expresia tuturor celor ce-l amintesc". Domnitorul legendar al românilor „are calitatea de a fi reprezentat ca deţinător al tuturor bunelor însuşiri", simbolizând

[44] *Cine a fost Ştefan cel Mare, ibidem*, p. 53.

[45] *Stejarul din Borzeşti, ibidem*, p. 26.

[46] *Ştefan cel Mare şi îngerii, ibidem*, p. 32; *Ştefan cel Mare şi Sfânt, ibidem*, p. 48.

[47] *Ştefan cel Mare şi Sfânt, ibidem*, p. 48.

[48] *Ibidem*.

[49] Simion Teodorescu-Kirileanu include în antologia sa din 1903 şi un cântec de leagăn în care este invocat domnitorul moldovean: „Nani-nani, copilaş, / Dragul mamei fecioraş! / Că mama te-a legăna / Şi mama te-a căuta / Ca pe-o floare drăgălaşă. / Ca pe-un îngerel în faşă. / Nani-nani cu mama, / Că mama te-a descânta, / Să te faci un viteaz mare / Ca domnul Ştefan cel Mare. / Să fii verde la război, / Să scapi ţara de nevoi! / Nani-nani, puiul meu. / Ferici-te-ar Dumnezeu! / Să fii oacheş şi frumos / Ca un soare luminos, / Fetele să te-ndrăgească, / Flori în calea ta să crească!" (p. 166)

[50] Din aceeaşi antologie, transcriem *Colindul lui Ştefan cel Mare şi Sfânt*, preluat de Simion Teodorescu-Kirileanu din culegerea *50 de colinde adunate de şcolarii de la şcoala medie română din Braşov*, publicată de Andrei Bârseanu, în 1903, într-o nouă ediţie: „Ale cui sunt ceste curţi, / Florile dalbe / Aşa-nalte măestoase, / Din afară poleite, / Din lăuntru zugrăvite, / Jeţuri scrise, / Mese-ntinse? / Dar la mese cine şede? / Şăd, zău, boerii ţării / Şi tot beau şi veselesc / De Domnul nu pomenesc. / Vin pe masă cine-aduce? / Duce maica lui Ştefan. / Vin pe masă aducea / Şi din grâu aşa grăia: / – Beţi, boeri, şi ospătaţi / Şi pe Dumnezeu rugaţi, / Să-mi crească Ştefănel mare, / Să-l văd mândru şi voinic, / Pe bun cal încălecând, / Haine mândre îmbrăcând, / Arme scumpe încingând, / Pană albă strălucind, / Pinteni galbeni zdrăncănind, / Buzduganul ridicând, / Ceată mare rânduind / Şi oştirea înfrângând, / Cum frâng junii fetele / Pân' le iau inelele. / June, să te veseleşti, / Mare şi frumos să creşti! (p. 165–166).

[51] *Ibidem*, p. 52.

[52] Cf. Vasile Adăscăliţei, *Ştefan Vodă în teatrul folcloric, ibidem*, p. 103–106.

[53] *Ibidem*, p. 48–52.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

veacuri la rând „tot ceea ce mulţimile îşi doreau şi nu izbuteau să obţină: independenţă, mai multă libertate socială, întocmiri interne drepte, bunătate şi preţuire, sfat înţelept şi cârmă sigură"[54]. În raport cu timpul şi spaţiul dăinuirii noastre, Ştefan cel Mare „se comportă neîngrădit, multiplicându-şi şi concretizându-şi existenţa în aproape toate legendele toponimice moldovene şi impunând în funcţie de sine o măsurătoare cu totul particulară a vremii, cea calitativă": „înainte de Ştefan Vodă", „pe vremea lui Ştefan Vodă", „după Ştefan Vodă"[55].

Studierea legendelor consacrate lui Ştefan cel Mare, ca de altfel a tuturor legendelor noastre („măiastre izvodiri"), duce la cunoaşterea gândirii şi a istoriei populare, a mitologiei şi a credinţelor, a artei narative a poporului român. Naratorul popular dispune şi aici de un registru de mijloace pentru a releva „dispoziţiile caracteriale" ale personajului. Şi aici se manifestă predilecţia sa pentru portretul moral. Datele informaţionale singularizează, construind un personaj ideal. La fel ca toţi marii povestitori din toate timpurile, naratorul popular de legende foloseşte judecata directă, sub forma unor comentarii sau prin adjective descriptive, fiind interesat de transmiterea unei cantităţi de informaţii cu o mare economie de mijloace. Maniera narativă este colocvială, tonul, familiar. Pretutindeni, naratorul de acest tip nu este preocupat atât de valoarea estetică a discursului, ci de a pune în valoare secvenţa-cheie a legendei, apelând pentru aceasta la resursele limbii vorbite[56].

Discursul legendelor despre Ştefan cel Mare este colorat arhaic şi regional[57]: *berghelit* („urâţit"), *a căptuşi* („a pedepsi"), *a chibzui, chimpoşit* („migălit"), *colop* („pălărie"), *crămăluit* („necăjit, scârbit"), *dănac* („băieţandru"), *durdură* („belea, necaz"), *ghiznovat* („poznaş"), *holcă* („larmă), *a horhăi* („a orbecăi, a rătăci"), *hultuit* („altoit"), *jitărie, lucină* („luminiş"), *a mântui* („a termina"), *a oblici* („a bănui"), *odaie* („sălaş pentru lucrătorii agricoli"), *olăcar* („curier călare"), *pârdalnic* („afurisit"), *prisne* („curat, nearnestecat"), *a prubului* („a presupune, a potrivi"), *a şugui* („a glumi"), *ticăit* („nevoiaş"), *vadea* („termen"), *varvar* („barbar"). Epitete, comparaţii şi superlative stilistice sporesc forţa comunicării: „bălan, cu ochii albaştri gânditori", „priviri ca de catran", „se arăta în tot locul ca o icoană de îmbărbătare", „voinic şi amarnic", „năzdrăvanul năzdrăvanilor", „bătaie straşnică", „cumplită încleştare", „se potrivea de minune", „petrecanii ca acelea", „amar de bănet", „a bătut amarnic", „amar de sânge vărsat". Pe lângă inversiunile arhaice

[54] Cf. Vasile Adăscăliţei, *Legendele lui Vodă Ştefan, ibidem*, p. 100, 102.

[55] *Ibidem*, p. 102.

[56] Cf. Vasile Schipor, *Ion Neculce şi constanta moldovenească a povestirii*, p. 179–181.

[57] Materialul examinat face parte din volumele *Ştefan Vodă cel Mare şi Sfânt. Istorisiri şi cântece populare strânse la un loc de S. Teodorescu-Kirileanu*, Focşani, Tipografia „Aurora" Gh. A. Diaconescu şi *Ştefan cel Mare şi Sfânt. 1504–2004. Portret în legendă*, Sfânta Mănăstire Putna, 2003/2004, amândouă volume omagiale consacrate acestui „bărbat îndumnezeit", care, prin numele şi faptele sale, „se face o faţă, o proprietate naţională", cum scrie editorul în *Cuvânt-înainte* la ediţia din 1903. Şi dedicaţia acestei antologii se cuvine a fi reţinută: „Întru aducere aminte, lui Ştefan Vodă cel Mare şi Sfânt, semn de veşnică pomenire şi dumnezeiască cinstire a sfântului său nume, din partea ţărănimei".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

(*venit-au, alungatu-i-au, scoborâtu-s-a*), expresiile plasticizează comunicarea, ca marcă a oralităţii: *„a intra vârtos la gânduri", „a lăsa năpârca spurcată a fricii să-i intre în sân", „a-şi trage sufletul", „a da o mână de ajutor", „a-şi pune viaţa pentru ţară şi lege", „a fi omul lui Dumnezeu", „a o lua raita", „a se pune cu Ştefan în poartă", „a da buzna", „a-şi lua mila de la cineva", „a-şi căta în altă parte oaie de tuns şi vacă bună de muls", „a lua pe cineva ca din oală", a-i merge cuiva buhul", „a lua cu hapca"*. Acelaşi rol îl au şi proverbele inserate în naraţiune: *„rana dacă se deschide, anevoie se închide", „dă-mi, Doamne, mintea românului cea de pe urmă", „omul la nevoie se cunoaşte", „ursul nu joacă de voie şi nevoia-i mare belea", „fuga-i ruşinoasă dar e sănătoasă", „omul, de-i nărăvit rău, tot la rău e gândul său", „turcu-i lup bătrân şi nu uită degrabă drumul ce duce la stână", „numai pe ciobanul fără câine lupu-l lasă fără pâine", „decât toată vara cioară, mai bine-o zi şoim în ţară", „cum are naş copilaşul, aşa are naş şi naşul", „unde capul nu deznoadă, este vai ş-amar de coadă"*.

Examinarea legendelor despre Ştefan cel Mare în legătură cu spaţiul, ca element structural al epicului, conduce la observaţii la fel de interesante. Naraţiunea folclorică fixează în acest tip de legendă un topos populat cu personaje care aparţin preponderent spaţiului terestru prin toponime (oiconime, hidronime, oronime, fitonime) cu relevanţă pentru istoria naţională, purtând amprenta conştiinţei unităţii spaţiului românesc[58]: Bacău, Baia, Banila, Bădeuţi, Bârbeşti, Bârlad, Borzeşti, Braniştе, Broscăuţi, Bucătăria, Capul Codrului, Cănţălăreşti, Căpriana, Câmpulung, Cernăuţi, Cetatea Albă, Chetreşti, Chilia, Ciofeni, Ciortăria, Corlata, Coseşti, Coţmani, Crasna, Cuciur, Dobronăuţi, Dobrovăţ, Drăgoieşti, Focşani, Frumoasa, Galaţi, Gârceni, Gura Humorului, Hânţeşti, Hârlău, Horaiţa, Horodnic, Hotin, Huşi, Iaşi, Lenţeşti, Lipcani, Lipnic, Liteni, Micleşti, Mihalcea, Mihălceni, Oprişeni, Plăvălari, Putna, Rădăuţi, Războieni, Râmnicul-Sărat, Reuseni, Revna, Roman, Roşa, Scânteia, Siret, Storojineţ, Suceava, Şipinţi, Târgul Pietrei, Târgul Siret, Tereblecea, Trifeşti, Tulnici, Vamiţa, Vaslui, Vicov, Voitinel, Voloca, Volovăţ, Zahareşti; Ardeal, Cetatea Bistriţa, Cetatea Ciceului, Cetatea Neamţului; Bistriţa, Ceremuş, Derehlui, Dunăre, Izvorul Bordeianului, Izvorul lui Ştefan Vodă, Molna, Nistru, Prut, Rebricea, Siret, Tazlău, Trotuş, Voroneţ; Capul lui Ştefan cel Mare (stâncă), Carpaţi, Cerdacul lui Ştefan Vodă (pisc), Codrul Cosminului, Dealul Crucii, Dealul Leahului, Dumbrava Roşie, Fântâna Doamnei, Fântâna lui Ştefan, Grădina Donţului, Masa lui Ştefan Vodă (stâncă), Măgura, Movila Bortoasă, Munţii Vrancei, Pocrov, Podul Arenilor, Podul Harapului, Podul Înalt, Poiana Cârnului, Poiana Tătarilor, Tăbărâştea, Tinoasa, Ţintirimul lui Vodă.

[58] Cf. Vasile Schipor, *Bucovina. Aspecte istoriografice în lumina unor izvoare folclorice*, în „Septentrion", Rădăuţi, anul III, nr. 8–9, 1993–1994, p. 5 şi 7. Vezi şi Constantin Burac, *Aşezările Ţării Moldovei din epoca lui Ştefan cel Mare*, Bucureşti, Editura Ministerului Administraţiei şi Internelor, 2004.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Vadul Turcilor, Vadul Vlădichii, Valea Albă, Valea Berheciului, Valea Racovei, Valea Rea[59].

În unele legende istorice despre Ştefan cel Mare întâlnim şi personaje ale lumii celeste, care influenţează benefic destinul eroului civilizator: îngeri, arhangheli şi mai cu seamă sfinţi militari (Sfântul Dimitrie, Sfântul Gheorghe, Sfântul Procopie). Aici supranaturalul nu are nimic terifiant. Sensibilitatea naratorului îşi vădeşte preferinţa pentru miraculosul hiperbolic, fiind mai puţin interesată de tipul „exotic" ori „instrumental ştiinţific"[60].

Legendele consacrate lui Ştefan cel Mare ilustrează geniul artistic al poporului român, oferind informaţii şi date valoroase etnologiei, antropologiei şi istoriei culturii. Într-o lume a „valorilor răsturnate", neinteresată de recuperarea „duratelor adânci" ale memoriei culturale, educată într-o jumătate de veac ateu departe de rânduiala lucrurilor esenţiale şi de tradiţiile vechimii şi străvechimii noastre, ceremonialul povestirii mai dăinuie ca promisiune a unei sărbători fascinante a devenirii noastre în zodia civilizaţiei creştinătăţii. Acesta este, de altfel, sensul înalt al lecturii acestor „măiastre izvodiri" astăzi: „Legătura frăţească pe care literatura o stabileşte între oameni, obligându-i să dialogheze, să fie conştienţi de fondul lor comun, să facă parte din aceeaşi familie spirituală, depăşeşte bariera timpului. Literatura ne readuce în trecut, înfrăţindu-ne cu oamenii care, în epoci de mult apuse, au creat, au vibrat şi au visat [...]. Acest sentiment de apartenenţă la colectivitatea umană, dincolo de timp şi spaţiu, reprezintă cea mai mare realizare a culturii, iar literatura contribuie cel mai mult la prelungirea ei cu fiecare nouă generaţie"[61].

[59] Cf. *Ştefan cel Mare şi Sfânt. 1504–2004. Portret în legendă*, Sfânta Mănăstire Putna, 2003. „Elementele concrete" conservate în legende şi, în general, în folclor au importanţa lor de netăgăduit pentru cercetarea ştiinţifică, în pofida importanţei primordiale a „mesajelor spirituale" şi „adevărurilor profunde", aspect pentru care pledează acad. Virgil Cândea în *Argument* la antologia de la Putna, p. 12–13, citându-l pe Mircea Eliade. Înţelegerea „simbolurilor arhaice de esenţă pur metafizică", păstrate în memoria colectivă, presupune „un fel de lectură" apropiat de cel al protopărinţilor creştinismului. Astfel, „legendele, cuvintele celor bătrâni se cuvin întâmpinate şi meditate cu respect, nu numai ca vestigii ale trecutului păstrate de amintirea binecinstitoare a credincioşilor, dar şi ca mărturii ale cugetării şi trăirii duhovniceşti a românilor de altădată".

[60] Tzvetan Todorov, *Introducere în literatura fantastică*, Bucureşti, Editura Univers, 1973, p. 72–76.

[61] Mario Vargas Llosa, *Literatura şi viaţa*, în „România literară", Bucureşti, anul XXXVII, nr. 38, 29 septembrie–5 octombrie 2004, p. 26.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

II.3. CÂNTECUL LIRIC DIN ZONA RĂDĂUȚILOR*

Motto : „Cine m-aude cântând / Zice că n-am nici un gând. / Da' eu atâtea gânduri am, / Câte zile-s într-un an; / Ş-atâtea gânduri m-apasă, / Câte cuie-s într-o casă; / Ş-atâtea gânduri le duc, / Câte frunze-s într-un nuc!"[1]

Folclorul literar cules din această zonă etnografică a spațiului etno-cultural românesc este masiv. O parte a fost valorificat în diverse lucrări, unele de referință în folcloristica românească. În cei peste o sută de ani de culegere și cercetare, de la I. G. Sbiera și S. Fl. Marian, Al. Voevidca și M. Friedwagner până în contemporaneitate, numeroși cercetători au relevat caracterul arhaic, bogăția, vigoarea și prospețimea liricii populare de aici. Având la bază lectura și interpretarea textului folcloric reprezentativ, cules aici în ultimele decenii, urmărim, din perspectiva poeticii folclorice, arhitectura deosebit de complexă a liricii populare rădăuțene – ca, de altfel, a liricii populare, în genere – , în ciuda aparenței sale de simplitate, caracterul arhaic, deosebita expresivitate și intensitatea trăirii pe care o comunică. În acest context, cercetăm: I. Formele de repetiție; II. Formele de contrast; III. Tropii.

I. Formele de repetiție

1. Acumularea (conglobația, enumerația) este folosită pentru enunțarea succesivă a părților componente ale unui întreg: „...ziua bună să-mi ieu, / De la frunza de pe brazi, / De la iubiții mei frați; / De la flori de busuioc, / De la feciorii din joc; /De la flori din grădiniță, / De la mândra din uliță"[2]. Acumularea apare în combinație cu anafora, asonanța și paralelismul și chiar cu alte figuri de stil, în cazul de față sinecdoca surprinzând prin expresivitatea imaginii și intensitatea trăirii. La fel de convingător, pentru frumusețea discursului liric și dramatismul confesiunii, este și fragmentul următor: „Bate vântul și iar vântul / De se clatină pământul, / Da cum nu s-a clatină, / Că eu n-am pe nimenea; / N-am nici mamă, n-am nici tată, / Parcă-s făcută din piatră; / N-am nici frați, n-am nici surori, / Parcă-s făcută din flori"[3].

2. *Aliterația* constă în repetarea unei consoane sau a unui grup de consoane la începutul sau în interiorul cuvintelor dintr-o frază ori dintr-un vers, în intenții

* Comunicare susținută în cadrul Celui de al doilea Congres al Societății de Studii Românești din SUA, organizat în colaborare cu Academia Română, Iași, 6–10 iulie 1993. Publicată în „Analele Bucovinei", București, anul II, nr. 2 (4) [iulie–decembrie], 1995, p. 401–410.

[1] V. Adăscăliței, I. H. Ciubotaru, *Folclor din ținutul Rădăuților*, Suceava, 1969, p. 19.

[2] *Ibidem*, p. 119.

[3] *Ibidem*, p. 109.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

stilistice, pentru efectul muzical: „Codre, codre, dragul meu, / Parcă ţi-aş fi spus-o eu, / Să frămânţi frunza mereu. / Că din frunzişul fremătos / Povesteşti aşa frumos"[4] „Creşteţi flori şi înfloriţi, / Că mie nu-mi trebuiţi, / Creşteţi flori cât gardurile, / Să vă bată vânturile, / Ca pe mine gândurile"[5]. Aliteraţia e uneori onomatopeică: „...aud mierlele cântând / Şi pe badea fluierând"[6].

3. Anafora. Prin repetarea unui cuvânt sau a unui grup de cuvinte la începutul mai multor segmente ale unei fraze se obţine o întărire a ideii poetice sau o simetrie formală: „...de când nu te-am văzut / Multă vreme a trecut / Şi de când nu te-am călcat, / Multă vreme am îmbiat"[7]; „Inimă, de ce nu mori / De necaz de-atâtea ori? / Inimă, de ce nu zaci / De necazul care-l tragi?"[8]. Cuvintele repetate pot avea valori gramaticale diferite. Anafora apare în arhitectura cântecului liric rădăuţean şi în combinaţie cu epifora: „Pădurice, deasă eşti, / Mândruţă, departe eşti, / Pădure, de te-aş tăia, / Mândruţă, de te-aş vedea, / Pădure, de te-aş aprinde, / Mândruţă, de te-aş cuprinde"[9] sau cu paralelismul enumerativ, explicativ, analogic şi sinonimic: „Când eram în vremea mea, / Nici scripcă nu-mi trebuia, / Scripcă era gura mea. / Scripcă sun-a lemn de fag, / Gura mea cânta cu drag; / Scripcă sun-a lemn de soc, / Gura mea cânta frumos"[10].

4. Anadiploza. Prin această figură de stil, se reia la începutul unei propoziţii ultimul cuvânt/grup de cuvinte din propoziţia precedentă în scopul accentuării unei idei: „Foaie verde, foaie seacă, / în pădure-i promoroacă / Toate crengile se pleacă. / Şi se pleacă la pământ, / Şi mă-ntreabă de ce plâng, /De ce plâng, de ce jelesc, / De-al cui dor mă prăpădesc"[11]. Anadiploza se realizează prin repetarea unor cuvinte cu valori gramaticale diferite: „Floricică cu trei foi, / Dragu mi-i cioban la oi, / Să cânt doina din cimpoi, / Din cimpoi, din frunzuliţă..."[12]; „Toată lumea noaptea doarme, / Doarme, doarme lumea-ntreagă, / Doarme pasărea pe creangă / Şi furnica pe cărare, / Doarme şi apa pe vale"[13]; „Bade, prea puţin îmi pasă / Că tot spui că nu-s frumoasă. / Nu-s frumoasă la obraz, / De tânăr-am tras necaz"[14]. Anadiploza apare şi ea în combinaţie cu alte figuri de stil. Dintre acestea, menţionăm epanalepsa, specie de repetiţie lipsită de simetrie, ilustrată de penultimul exemplu.

5. Antanaclaza, bazată pe omonimie, constă în repetarea unui cuvânt cu sensuri diferite, graţie contextului: „Cine merge-n altă ţară / Se duce şi vine iară; /

[4] *Ibidem*, p. 45.

[5] Florin Bucescu, Silvia Ciubotaru, Viorel Bârleanu, *Bătrânească. Doine, bocete, cântece şi jocuri din ţinutul Rădăuţilor*, în „Caietele Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei", vol. I, Iaşi, 1979, p. 209.

[6] V. Adăscăliţei, I. H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 58.

[7] *Ibidem*, p. 45.

[8] *Ibidem*, p. 98.

[9] Florin Bucescu şi colab., *op. cit.*, p. 158.

[10] *Ibidem*, p. 218.

[11] V. Adăscăliţei, I. H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 20.

[12] *Ibidem*, p. 86.

[13] Florin Bucescu şi colab., *op. cit.*, p. 149.

[14] V. Adăscăliţei, I. H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 91.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cine merge-n ceea lume, / De-acolo nimeni nu vine"[15].

6. Antimetabola (antimetateza, antimetalepsa), prin repetarea unei sintagme, propoziții, fraze cu inversarea ordinii cuvintelor și cu modificări de funcție gramaticală și de sens, este folosită pentru sporirea expresivității ori ca amuzament: „Ce mi-i drag nu mi-i urât, / Fie cât de ocărât; /Ce mi-i urât nu mi-i drag, / Fie cât de lăudat"[16]; „...acolo unde mergi tu, / În pomăt îs numai nuci / Și în nuci, cuiburi de cuci, / Cucii ție ț-o cânta..."[17]; „Hai la joc picioare moi, / Voi cu mine, eu cu voi..."[18].

7. Epanadiploza. Prin repetarea aceluiași cuvânt și la începutul și la sfârșitul unui vers/unei unități sintactice, discursul liric dobândește echilibru iar ideea poetică / sentimentul dominant capătă relief prin potențare: „Pădure, verde pădure, / Frumos cântă cucu-n tine..."[19]; „Jelui-m-aș, jelui, / N-are cine ma credi..."[20]; „Vină, vină, bade, vină, / Pe cărare prin grădină"[21]. Forța expresivă a epanadiplozei sporește prin asociere cu anafora: „Jale-i, doamne, cui i-i jale, / Jale-i inimioarei mele, / Jale-i, doamne, și i-i greu, / Jale-i la tot neamul meu"[22].

8. Epanoda este un tip interesant de repetiție în cântecul liric din ținutul Rădăuților. Dacă în alte zone folclorice, de exemplu Gorj, epanoda apare în toată desfășurarea sa, revenind cu explicații detaliate asupra fiecărui termen al unei enumerări ori al unui enunț[23], aici se revine asupra unui singur termen, dar în lungi pasaje, impresionante atât prin arhitectura discursului cât și prin intensitatea trăirii: „Mărg pe drum lumea ma-n-treabă / De ce-s tânără și slabă? / Eu li spun di ce-am slăbit, / Că prea bine am trăit. / Inima și sufliţălu / Mi l-o mâncat barbaţălu; / Sângili și măduva / Mi le-o băut soacră-mea / Și carnea ce mi-o rămas, / De-atâta necaz o ars"[24]; „– Lele de la Valea Sacă, / La ce porți cămașă neagră? / – Las' s-o port c-așa mi-i dragă. / Nu-i neagră că nu-i spălată, / Da-i neagră că-s supărată. / Nu-i neagră că nu-i albită, / Da-i neagră că-s înscârbită"[25].

9. Epifora (epistrofa, conversia) este o specie a repetiției cu o frecvență mai mare în cântecele de leagăn. În celelalte cântece lirice apare sporadic. Opusă anaforei, ea constă în repetarea unui cuvânt / grup de cuvinte la sfârșitul unor propoziții, fraze/versuri, cu aceleași intenții stilistice: „Nani, nani, puișor, / Hai cu mama să te-adorm / Nana, nana, puișor, / Cum să fac ca să te-adorm"[26]; „Nani,

[15] *Ibidem*, p. 117.
[16] *Ibidem*, p. 32.
[17] Florin Bucescu și colab., *op. cit.*, p. 263.
[18] *Ibidem*, p. 242.
[19] *Ibidem*, p. 158.
[20] *Ibidem*, p. 202.
[21] *Ibidem*, p. 156.
[22] *Ibidem*, p. 202.
[23] *Cu cât cânt, atâta sunt. Antologie a poeziei populare*, ediție îngrijită, cu o *Prefață* de Ovidiu Papadima, București, Editura Minerva, 1987, p. 178.
[24] V. Adăscăliței, I. H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 104.
[25] Florin Bucescu și colab., *op. cit.*, p. 215.
[26] *Ibidem*, p. 130.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

nani, puiu mami, / Haida nani, puiu mami..."[27]; „...aici în pomătul tău, / N-am venit de capul meu, / M-o trimăs un pui de-al tău / Să cânt în pomătul tău"[28].

10. Paralelismul. După cum se cunoaşte, paralelismul este un procedeu compoziţional frecvent în poezia populară, prin care se organizează simetric două şiruri de figuri comparabile prin asemănare ori contrast. Ne vom referi la câteva forme ale paralelismului întâlnite în construcţia cântecului liric din zona investigată.

10.a. Paralelismul analogic se întâlneşte frecvent şi aici, ca urmare firească a modalităţilor de exprimare: „înlănţuirea ideii poetice în două versuri consecutive e atât de frecventă, încât se înfăţişează ca un procedeu poetic obişnuit, chiar banal. Abia când ideea poetică se amplifică la dimensiunea mai multor versuri, enumerarea captivează prin incisivitatea delimitărilor"[29]. Următorul fragment excerptat este ilustrativ: „Tot ma-ntreabă sfântul soare, / De ce nu-s eu râzătoare? / Da râzătoare cum oi fi, / Ce-am pierdut n-oi mai găsi. / N-am pierdut un fir de iarbă, / Da am pierdut un om de treabă. / N-am pierdut un fir de linte, / Da am pierdut un om cuminte. / N-am pierdut un fir de bob, / Da am pierdut un om frumos"[30].

10.b. Paralelismul explicativ apare în strânsă simbioză cu anafora. Uneori versurile explicative se înmulţesc într-o orchestraţie mai bogată: „Ardă-l focu măritat, / Că iute m-am săturat / De soacră şi de bărbat. / Barbatu-i rău şi mă bate, / Soacra-i dracu jumătate, / Fiindcă şade, nu mă scoate"[31]; „...eu n-am pe nimenea; / N-am nici mamă, n-am nici tată, / ... / N-am nici mamă să mă vadă, / Nici bărbat ca să mă creadă; / N-am nici mamă să mă crească, / Nici bărbat să mă iubească. / Mama stă sub iarbă verde / Şi pe mine nu mă vede; / Tata stă sub pământ greu / Nu vede cum trăiesc eu"[32]. Unele forme ale paralelismului se apropie de repetiţia paralelistică: „Hai, mândruţo, să fugim / Pe dinjos de cimitir, / Să fugim la munţii mari, / Că acolo-s popi tâlhari / Şi cunună fără bani; /Că acolo-s popi veniţi, / Cunună pe sub molizi; / Că la munte pe sub brazi / Se cunună ne-ntrebaţi; / La munte pe sub molizi / Se cunună cei fugiţi"[33].

10.c. Paralelismul sinonimic, deşi apare rar în poezia populară şi, cu puţine excepţii, redus la două versuri consecutive, în cântecele lirice este mai frecvent în Moldova şi Muntenia. Şi în acest caz, unele forme se apropie de repetiţia paralelistică, procedeu compoziţional frecvent în lirism. În asemenea cazuri, „întregul cântec poate fi alcătuit numai din versuri repetate, pentru că, prin atare repetare nuanţată, ideea poetică este pe deplin rotunjită, iar construcţia de o simetrie perfectă, cu imaginile orânduite... ca într-o horă a cuvintelor"[34]. Exemplul

[27] *Ibidem*, p. 136.
[28] *Ibidem*, p. 159.
[29] Ovidiu Bârlea, *Poetică folclorică*, Bucureşti, Editura Univers, 1979, p. 200.
[30] Florin Bucescu şi colab., *op. cit.*, p. 213.
[31] V. Adăscăliţei, I. H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 94.
[32] *Ibidem*, p. 109–110.
[33] *Ibidem*, p. 47.
[34] Ovidiu Bârlea, *op. cit.*, p. 226–227.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ce urmează, variantă a unui motiv cu circulație pe întreg spațiul românesc, este antologic: „Cine m-aude cântând / Zice că n-am nici un gând. / Da' eu atâtea gânduri am, / Câte zile-s într-un an; / Ş-atâtea gânduri m-apasă, / Câte cuie-s într-o casă; / Ş-atâtea gânduri le duc, / Câte frunze-s într-un nuc"[35].

11. Refrenul este o formă poetico-muzicală foarte veche, legată în creația folclorică întotdeauna de melodie, care îi determină atât dimensiunile cât și locul în care se repetă cu regularitate. Refrenul din cântecele propriu-zise completează conținutul acestora prin detalii semnificative, încărcat de o stare emoțională, el contribuie la potențarea expresivității. În zona aceasta, este frecvent mai ales în cântecele de leagăn, de nuntă și în bocete, având deci caracter onomatopeic.

12. Rima. Problema rimei, ca element esențial al poeticului, cum s-a mai observat, e în legătură cu modul de lectură și de analiză a textului folcloric. Suntem, în acest domeniu, beneficiarii unor lucrări de referință[36]. Interesante sunt, de asemenea, încercările de extindere a cercetării la ansamblul structurilor prozodice ale poeziei populare, în lumina cercetărilor moderne consacrate investigării fenomenelor de repetiție, care urmăresc detectarea unor tipuri foarte ascunse, dar foarte profunde, de repetiții. Rezultatele obținute evidențiază faptul că poezia populară își dezvăluie astfel o arhitectură deosebit de complexă, în ciuda aparenței de simplitate pe care o prezintă de cele mai multe ori[37].

În cântecul liric din zona Rădăuților, din punct de vedere morfologic, rimele lexicale coexistă cu cele gramaticale și lexico-gramaticale. După adâncimea armoniei, frecvente sunt rimele sărace, iar în ceea ce privește precizia armoniei, rimele asonante se asociază cu cele propriu-zise. în funcție de accent, predomină rimele simple (masculine + feminine), cele complexe fiind mai rare. Clasificarea semantică evidențiază preferința pentru rima aproximativă. Rima interioară este prezentă în câteva pasaje de mare frumusețe melodică: „Vină, curcă, de mi-l culcă, / Și tu, pește, de mi-l crește"[38]; „Să te faci, grâule, faci, / Ca iarba din codri fagi"[39]; „Ceru-i mare, stele-s multe / Și mai mari și mai mărunte, / Dar ca luna, nu-i nici una"[40]; „Eu peste munți oi pune punți / Și peste vamă, pod de-aramă / Și tot oi veni la mamă"[41].

Originalitatea rimei, gradul ei de bogăție sunt în legătură strânsă cu procedeul de îmbinare a monotoniei cu spargerea monotoniei, procedeu extrem de expresiv, care evidențiază rolul cuvintelor rimă de purtătoare ale celei mai intense imagini poetice. Astfel se realizează trecerea de la o stare de pasivitate lirică la una plină de zbucium: „...răsădea mac în prag, / Că eu mult nu vi-l calc. / Macu-a crește ș-a-nflori, /

[35] V. Adăscăliței, I. H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 19

[36] N. Constantinescu, *Rima în poezia populară*, București, Editura Minerva, 1973; Mihai Borderianu, *Versificația românească*, Iași, Editura Junimea, 1974.

[37] Solomon Marcus (sub redacția), *Semiotica folclorului. Abordare lingvistico-matematică*, București, Editura Academiei, 1975, p. 9–18.

[38] Florin Bucescu și colab., *op. cit.*, p. 131.

[39] *Ibidem*, p. 160.

[40] *Ibidem*, p. 153.

[41] *Ibidem*, p. 186.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Eu la voi n-oi mai veni, / Macu-a creşte şi s-a coace, / Eu la voi nu m-oi întoarce, / Şi macu s-a scutura, / Eu pe tine te-oi uita"[42]; „M-aş duce cu badea-n lume, /Mă tem că ne-or pune nume, / Lui grâu şi mie cărbune. / M-aş duce cu badea-n ţară, / Mă tem că ne-or pune iară, / Lui grâu şi mie secară"[43].

În toate aceste cazuri, rimele „exacte" marchează centrele tonale de referinţă pentru cromatica subtilă a „glisando"-urilor pe asonante[44], contribuind la împlinirea artistică a unor mici capodopere de muzicalitate şi puritate a sentimentului: „Munte, munte, piatră seacă, / Lasă voinicii să treacă, / Să treacă la ciobănie, / Să scape de cătănie. / Catania-i jug de-aramă, / Trag voinicii fără samă, / Catania-i jug de fier, / Trag voinicii până mor"[45]; „Floricică galbenă, / Vină de mă leagănă. / Şi mă leagănă frumos, / Ca s-adorm cu faţa-n jos, / Mama mea, cân m-o făcut, / O plouat ş-o bătut vânt, / Şi m-o dus la botezat, / Popa era supărat / .. .Dumnezeu era culcat, / Cu capu pe mănăstire / De mine n-avea de ştire..."[46].

II. Formele de contrast

În poezia folclorică, alături de repetiţie, un loc important îl ocupă contrastul. „Contribuţia acestora – afirmă Ovidiu Bârlea – e atât de covârşitoare, încât folclorul ar putea fi definit pe scurt ca poezia contrastelor şi repetiţiilor de felurite forme. Trăsătura e fără îndoială, arhaică, cercetătorul aflându-se încă o dată în faţa unor procedee poetice străvechi, confecţionate de o viziune primară"[47]. Şi în lirica rădăuţeană este pronunţată preferinţa creatorilor populari pentru o mare varietate de forme ale contrastului. Ne referim, în cele ce urmează, la două dintre acestea.

1. Singularizarea e una din formele frecvente ale contrastului, izvorând din nevoia unei expresivităţi accentuate prin exagerare poetică: „Toată lumea şede-n sat, / Numai eu pi-un vârf înalt; / Toată lumea şede-n ţară / Numai eu pe opcinioară / Şi mânânc pâine amară"[48]; „Când s-o împărţit norocu, / Eu eram la strâns pologu / Şi nu ştiu cum s-o-mpărţât / Că puţân ni s-o vinit, /Că la toţi le-o dat cu caru / Numai mie cu paharu"[49]; „Cât îi muntele de nalt / Tot omătu s-o luat, / Numa pe inima mea / Ce s-o pus nu se mai ia"[50]; „La grădina-mpărătească / Stau florile să-nflorească, / Numai floarea soarelui / Şede-n poarta raiului..."[51].

2. Imaginea binară contrastantă este construită pe două aspecte opuse ale realităţii, desemnând însuşirile contrare. Ea se evidenţiază ca „sinteză poetică de

[42] Florin Bucescu şi colab., *op. cit.*, p. 167.
[43] *Ibidem*, p. 168.
[44] Solomon Marcus. *op. cit.*, p. 89.
[45] Florin Bucescu şi colab., *op. cit.*, p. 193.
[46] *Ibidem*, p. 222.
[47] Ovidiu Bârlea. *op. cit.*, p. 136.
[48] V. Adăscăliţei, I. H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 59.
[49] *Ibidem*, p. 83-84.
[50] Florin Bucescu şi colab., *op. cit.*, p. 200.
[51] *Ibidem*, p. 226.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

grad maxim", o formulă comodă pentru a plasticiza realitatea[52]. Strălucirea plastică a exprimării poetice este rodul unui joc semantic realizat prin funcțiile procedeului. Lista aspectelor contrastante în cântecul liric cercetat este amplă: *alb – negru* (și aici ocupă un loc central, având numeroase funcții semantice), *bogat – sărac, tânăr – bătrân, fată – nevastă, urât – frumos, urât – drag, verde – uscat, mare – mic, larg – strâmt, dulce – amar, râde – plânge, dor – jale, rău – bine / rău – bun, iarnă – vară, zi – noapte, cer – pământ, departe – aproape, sus – jos, deal – vale, sat – țară/lume, casă/sat – străinătate, demnitate – umilință, om – codru, caducitate – perenitate* etc.

În *Trilogia culturii*, Lucian Blaga prezenta opoziția *deal–vale* ca o caracteristică a spațiului ondulat, „spațiu mioritic", care ar fi specific culturii populare românești și ar prezida și la prefigurarea altor domenii, cum ar fi forma satelor și ritmul versului popular[53]. Oricum, asemenea opoziții sunt „rodul viziunii populare arhaice despre lume", înscriindu-se „ca un mod mai sintetic de a percepe realitatea și de a fixa poetic prin atari coordonate contrastante, mai incisive în sondarea realității și mai plastice pentru a o sugera în notele ei definitorii"[54].

III. Tropii

Simplitatea poeziei populare face ca tropii să aibă o frecvență scăzută, aspect pe care cercetările l-au pus pe seama sincerității creatorului folcloric, grăbit a ajunge la imaginea pe care vrea s-o exprime. Cântecul liric din zona rădăuțeană prezintă câteva centre de poeticitate care își dezvăluie rolul stilistic în actul intim al receptării.

1. Epitetul nu se bucură de o mare frecvență și „nu depășește un anumit grad de stereotipie"[55]. În funcție de categoriile estetice, predomină epitetul ornant, impunându-se, cel mai adesea, ca epitet stereotip, constant, obișnuit și tradițional. Nu lipsesc epitetul apreciativ, epitetul moral, epitetul depreciativ și, chiar, cel encomiastic. Un loc aparte îl ocupă epitetul metaforic, ca prim pas spre comparația metaforică, preferat în câteva texte antologice. Cumulul de epitete este o raritate. Reproducem, fragmentar, unul din textele în care l-am întâlnit, pentru fiorul liric pe care îl comunică: „Vai de tinerețea mea, / Rău îmi pare de pe ea. / ...Mărg pe drum, lumea mă-ntreabă / Ce-am slăbit așa degrabă? / D-apoi eu ce să le spun? / Spun că-s pornită la drum / Și le spun de ce-am slăbit / Că-s aproape de mormânt. / Cătinel și cătinel, / Am să trec cu dor prin el, / Cu dor și cu supărare. / C-așa trece fiecare"[56]. În funcție de poziția față de substantivul/verbul determinat, predomină epitetul postpus, cazurile de antepunere fiind rare. După abaterea de la norma lingvistică, frecvente sunt epitetele non-trop. Epitetul-trop strălucește în câteva cazuri, în

[52] Ovidiu Bârlea, *op. cit.*, p. 154.
[53] Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, București, 1944, p. 68.
[54] Ovidiu Bârlea, *op. cit.*, p. 184.
[55] Florin Bucescu și colab., *op. cit.*, p. XLIII.
[56] *Ibidem*, p. 223–224.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

versuri memorabile: „fântână *cu jele*", „*mare* lege", „nour *greu*", „inimă *de piatră*", „pod *de-aramă*", „jug *de-aramă*", „jug *de fier*", „bujor *frumos de rană*", „blestem *mare de foc*", „blestem *mare de pară*".

2. Comparaţia (paradigma), ca formă elementară a imaginaţiei vizuale, familiară folclorului, mai frecventă decât metafora, este – cum s-a mai observat[57] – strâns legată de sfera realităţii imediate, fapt ce îi conferă prospeţime şi vigoare. Din punct de vedere funcţional şi structural, frecventă este comparaţia simplă, cu funcţie estetică de a plasticiza o imagine. Nu lipsesc comparaţia sinecdotică, metalogică şi metaforică, deşi rare, contribuind considerabil la realizarea frumuseţii discursului. Transcriem câteva fragmente cu exemple reprezentative: „Ochii bădiţei mi-s dragi/ Că-s frumoşi ca şi doi fragi, / Şi-s negri ca două mure / Crescute vara-n pădure"[58]; „Subţirică-s ca iarba, / Scuturată-s ca frunza, / De când mă duc pi carari / Scuturată-s ca şi-o floari"[59]; „Rămâi, mamă, sănătoasă / Dacă n-ai fost bucuroasă / Să mă vezi umblând prin casă / Ca o garoafă frumoasă! / Rămâi, tată, sănătos / Dacă n-ai fost bucuros / Să mă vezi umblând pe jos / Ca pe-un trandafir frumos!"[60]; „Dorul de la pieptul meu / Îi ca pomântu de greu"[61]. Termenii de referinţă sunt diverşi, majoritatea din universul domestic şi campestru, unii, locuri comune în folclor. Legătura dintre cei doi termeni se realizează, mai ales, prin particula ca: „Are-o casă ca o carte / Şi-o livadă cât un munte"[62]; „...sunt aproape de necaz / Ca năframa de obraz, / Şi-s aproape de urât /Ca piciorul de pământ"[63]; „Aşa-i viaţa omului / Ca şi rouă câmpului. / Dimineaţa rouă pică / Peste zi nu e nimica"[64]; „Omul strânge ca furnica, / Când moare nu ia nimica"[65]; „Faţa-i albă ca paharu, / Gura-i dulce ca zaharu..."[66].

3. Catahreza. Metafora şi exprimarea metaforică. Simbolul

3.a. Catahreza, prin extinderea semnificaţiei unui cuvânt dincolo de sensul său propriu, se apropie de metaforă. Este reprezentată în câteva cântece lirice din această zonă, marcând o etapă din procesul exprimării figurative: „Maică, măiculiţa mea (ri), / Mai bine m-ai îngropa (ri), / La umbruţa de dumbravă / Să vie cui i-am fost dragă, / La gura unui izvor(u) / Să vie de cine mi-i dor(u)"[67]; „ – Codrule, frate mai mare, / Nu-nfrunzi numa pe poale / Da-nfrunzea pădurea roată..."[68]; „Sub poala codrului verde / O ziare de foc se vede..."[69].

[57] *Ibidem*, p. XLII seq.
[58] *Ibidem*, p. 151.
[59] V. Adăscăliţei, I. H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 51.
[60] *Ibidem*, p. 125.
[61] Florin Bucescu şi colab., *op. cit.*, p. 148.
[62] V. Adăscăliţei, I. H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 179.
[63] Florin Bucescu şi colab., *op. cit.*, p. 216.
[64] *Ibidem*, p. 225.
[65] *Ibidem*, p. 225.
[66] *Ibidem*, p. 152.
[67] *Ibidem*, p. 149.
[68] *Ibidem*, p. 154.
[69] *Ibidem*, p. 217.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

3.b. Metafora, spre deosebire de proverbe, zicători şi ghicitori, unde predomină, în cântecul liric e folosită sporadic. Şi în cântecul liric rădăuţean locul preponderent îl ocupă metafora substantivală, distingându-se prin fizionomia ei firească, familială, necăutată. În majoritatea cazurilor metaforele sunt „in praesentia", cele „in absentia" fiind rare: „Doru-i floare din grădină, / Cine-l poartă tot suspină"[70]; „Lasă-mă, măicuţă-n pace, / S-aleg floarea care-mi place / Că ruşine nu ţi-oi face"[71]; „A sosit bădiţa drept / C-un bujor frumos în piept, / Nu-i bujor de pe poiană, / Da-i bujor frumos de rană"[72]. Fără a se întemeia în primul rând pe tehnica imaginii, cântecul liric – ca, de altfel, întreaga noastră lirică populară – e plin de sclipirile exprimării metaforice. Copilul legănat – în zona Rădăuţilor – e „pui de cuc". Mama îi meneşte să fie „floare din grădină". Dragostea e „mare foc", „foc nestins", greu de potolit. Sprâncenele iubitului sunt „două picături de rouă". Dorul fetei, care aşteaptă zadarnic „carte" de la cel plecat departe de sat, e „nour greu" ori „pâclă" abătută peste sat. Pe vremea lucrului, fata tânără nu stă „doică dorului". Codrul este „frate mai mare".

Flăcăul demn nu e „pleavă de secară", ci „spic de grâu curat". În satul tradiţional, „cununia-i mare lege"; măritatul, „jug de fier", „de aramă" şi „de piatră", care niciodată nu poate fi rupt. Femeia nefericită, cântând şi râzând, îşi simte „inima răbdurie" de piatră, de fier şi de aramă. Omul iubit se află „la curţile dorului". Fata îndrăgostită nu e „glod din drum" ori „frunză de pom", ci, „floare din grădină". Ea îşi aşteaptă iubitul „cu foc şi cu lumină" având „dorul căpătâi" şi învelindu-se cu jalea. Norocul e „scumpă floare" care nu creşte oriunde.

3.c. Simbolul. Este cunoscut faptul că „metafora apare în strânsă interdependenţă cu o infinitate de simboluri folclorice (iscate din rudimentele unor rituri arhaice) şi de personificări, unele din ele având sorginte totemică. Distingerea netă a limitelor dintre o metaforă şi un simbol sau o personificare se face adesea cu dificultate[73]. În folclor, „stereotipia unor tipare poetice... porneşte de la o infinitate de simboluri străvechi, cimentate în conştiinţa creatorilor anonimi, legate de plante, animale, fenomene atmosferice, cu alte cuvinte de întreg universul înconjurător"[74].

În cântecul liric rădăuţean, grâul simbolizează bogăţia, cinstea, preţuirea, secara sugerează condiţia omului umil, macul – uitarea, părăsirea. Busuiocul, „sămânţă a dragostei", simbolizează norocul în iubire, alteori este însemnul dragostei fidele. Pelinul sugerează supărarea, iar spinii, ostilitatea străinilor. Codrul, ca în întreg folclorul românesc, este simbolul naturii sempiterne. Cucul este un simbol care se remarcă prin polivalenţa sensurilor. El e mesager al primăverii, al vieţii şi al iubirii. Cântecul lui are darul de a mângâia, alteori e înzestrat cu putere de blestem, fiind considerat o pasăre nefastă. Cucul e „frate de cruce" al înstrăinatului, însoţindu-i drumul spre casă. Ca simbol al străinului, e asociat cu mierla şi sturzul. Rar, sugerează despărţirea. Corbul e un simbol funerar.

[70] *Ibidem*, p. 147.
[71] V. Adăscăliţei, I. H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 63.
[72] Florin Bucescu şi colab., *op. cit.*, p. 197.
[73] *Ibidem*, p. XLI.
[74] *Ibidem*, p. XXXIX.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Interesante sunt semnificaţiile culorilor. Albul, rareori albastrul, sugerează puritatea fecioriei, frumosul, hărnicia. Negrul are un caracter nefast, dar şi alte funcţii semantice, desemnând culoarea ideală a ochilor, urâtul, lenea etc. Roşul, remarcându-se, de asemenea, prin polivalenţa sensurilor, simbolizează bucuria înfloririi naturii, gingăşia, frăgezimea obrajilor, iar verdele, robusteţea, setea de viaţă, fiind un simbol permanent al acesteia. Alte simboluri, cu sensuri mai puţin clare în materialul cercetat, dar interesante prin semnificaţiile lor în mitologia populară românească[75], sunt: plaiul şi poiana, apele dulci, mătrăguna, floarea-soarelui, trandafirul, bradul fagul, mărul, nucul, răchita, socul, peştele, soarele, luna.

4. Personificarea stărilor sufleteşti, a plantelor şi a păsărilor, a codrului şi a unor elemente aparţinând cosmosului reprezintă cea mai răspândită modalitate artistică de apropiere a universului înconjurător, concretizând „tendinţa către antropocentrism, proprie creatorului popular"[76]. Graţie personificării, multe din cântecele lirice din zona Rădăuţilor comunică o bogăţie de sensuri: „Colo-n deal la Măinicel / Merge dorul mărunţel, / Cu dragostea după el"[77]; „Codrule, codruţule, / Ce mai faci drăguţule, / Codre, codre, dragul meu, / Parcă ţi-aş fi spus-o eu, / Să frământi frunza mereu, / Că din frunzişul fremătos / Povesteşti aşa frumos / De m-adormi în iarbă jos"[78]; „Du-te scârbă de la mine, / C-oi lucra şi pentru tine! / Du-te scârbă şi mă lasă, / Nu şedea cu mine-n casă! / Mai du-te scârbă-ntr-o grădină, / Prinde-te de-o rădăcină, / Nu şedea la a mea inimă!"[79]. în unele cazuri, personificarea se amplifică devenind alegorie: „Foaie verde rozmarin, / S-o dus cucu cel bătrân / Pe doi ani la Rusalim / Ş-o lăsat puii de chin. / Cuculeasa cea bătrână – O zburat pe-o rădăcină / Ş-o strâns grâu de pe ogoară / Şi apă de pin izvoară / Ş-o dat la pui să nu moară"[80].

Spre deosebire de producţiile folclorice muzicale, care alcătuiesc stilul melodic denumit bătrânească, textele lirice investigate nu sunt specifice zonei Rădăuţilor, ci „reprezintă variante locale ale unor creaţii poetice lirice... de largă circulaţie în spaţiul românesc. Ele se caracterizează printr-o mare unitate, atât în ceea ce priveşte forma, cât şi conţinutul şi au o valoare artistică ridicată"[81]. „Chintesenţă a artei verbului", „o broderie, o perfectă şi armonioasă compoziţie ornamentală şi cromatică, completând o infinită formă melodică", „prin intermediul unui limbaj poetic plin de rafinament şi subtilitate", lirica din zona Rădăuţilor „aduce o foarte preţioasă contribuţie la îmbogăţirea şi diversificarea în unitate a artei noastre populare şi naţionale"[82].

[75] Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, Bucureşti, Editura Academiei, 1987.
[76] Florin Bucescu şi colab., *op. cit.*, p. XLII.
[77] V. Adăscăliţei, I. H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 43.
[78] *Ibidem*, p. 45.
[79] *Ibidem*, p. 77.
[80] Florin Bucescu şi colab., *op. cit.*, p. 212.
[81] *Ibidem*, p. XXVII.
[82] Tancred Bănăţeanu (şi colab.), *Arta populară bucovineană*, Suceava, 1975, p. 375.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

II.4. ION NECULCE ŞI CONSTANTA MOLDOVENEASCĂ A POVESTIRII*

Studiul nostru îşi propune să releve izvoarele orale ale operei neculcene, în urma unor exerciţii de relectură şi interogare a textului, urmărind, totodată, să aducă în dezbaterea istoriografică, dar şi a vieţii publice de la noi, câteva idei generoase: I) Perspectivele deschise cercetării ştiinţifice, potenţialului rostirii româneşti şi Logosului care „întemeiază şi desăvârşeşte"; II) Nevoia redobândirii unor repere culturale în actul de recuperare a Istoriei, înţeleasă ca „glas al adevărului" şi „lecţie de morală prin exemple"[1], în contextul arhitecturii „ideii europene", prin întoarcerea la clasici – „veşnicii păzitori ai solului naţional"; III) La izvoarele spiritualităţii noastre, în comuniune cu adevărul, cu temeiurile pure ale existenţei: Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei*. Înţelepciunea populară, bunul simţ şi sărbătoarea plăcerii de a povesti; IV) Argumente pentru perenitatea unui mesaj, în lucrarea necontenită de înălţare a fiinţei noastre prin cultură.

I) Într-un eseu din 1936, Constantin Noica pleda pentru resurecţia cercetării critice, într-o perioadă apăsată de povara deznădejdii, asemănătoare, în multe privinţe, cu acest sfârşit de veac proteic. „Oriunde încerci să întreprinzi ceva – scria filosoful neliniştii – dai peste un câmp nou, abia desţelenit. Cum nu are această întunecată generaţie tânără tot romantismul începutului? Tot ce faci e început, şi nu depinde decât de tine pentru a fi început temeinic. [...] Peste tot poate fi aruncată lumină nouă şi sunt multe colţuri în care e nevoie doar de lumină". Pentru a ne bucura de „măsura fericirii noastre cărturăreşti"– adaugă filosoful –, „nu se poate admite ca inteligenţa şi neliniştea omului tânăr de azi să fie numai prilej de scepticism şi deznădejde, iar nu şi de creaţie"[2]. *Mutatis mutandis*, am putea aprecia, în primul rând, că există şi ceva binecuvântat în lacătuirea românească de stăzi:libertatea de a cărturări în voie, robind doar Logosului care „întemeiază şi desăvârşeşete", „până când cuvântul românesc va fi călătorit pste toată harta gândului". Există, apoi, după renunţarea la starea de obedienţă spirituală, o nevoie de manifestare şi consolidare a libertăţii interioare de a ne exprima cu autenticitate.

---

* Studiu publicat, parţial, în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul I, nr. 1 [ianuarie–iunie] 1994, p. 179–185.

[1] Jaques de Launay, *Cuvâne-înainte* la *Mari decizii ale celui de-al Doilea Război Mondial 1939–1942*, vol. I, *Studiu introductiv* şi note de Florin Constantiniu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1988, p. 26.

[2] Constantin Noica, *Despre o Românie binecuvântată*, în volumul *Eseuri de Duminică*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1992, p. 9–13.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

printr-o nouă „lucrare în cuvânt"[3], care să vină cu o altă rostire, străină de schematismele rigide, şi pe tărâmul fascinant al ştiinţei, înţeleasă, mai degrabă, ca „mod de gândire" şi „metodă de cunoaştere"[4]. Şi mai există, în acest timp al mistificărilor, imperativul promovării adevărului în activitatea de cercetare ştiinţifică, o etică a ştiinţei care să ne conducă spre cunoaşterea amănunţită şi din interior a realităţilor din spaţiul românesc al fiinţei.

Refacerea propriei identităţi în cadrul devenirii noastre întru fiinţă, bazată pe tradiţia istorică şi (re)asumarea identităţii europene – operaţie complexă care trebuie efectuată strict în spaţiul culturii –, printr-o permanentă autointerogare, stimulează gustul pentru abstract, în aventura intelectuală a descoperirii unei matrice stilistice comprehensive, prin potenţarea „energiei culturale zonale"[5], care să ne confere calitatea preţioasă a conştiinţei de sine.

Credem că acesta este, de fapt, drumul spre noi înşine şi starea de normalitate, începând de la izvoarele spiritualităţii noastre, de la „etimonul spiritual" al culturii şi civilizaţiei naţionale, de la „geniul locului" sau „cumînţenia acestui pământ", având libertatea de a regândi totul, într-un permanent „dialog generalizat"[6].

II) Actul de recuperare a istoriei, în contextul febril al arhitecturii ideii europene, presupune nevoia redobândirii unor repere culturale. Spre a le dobândi, ideea mai veche a întoarcerii la clasici este mai actuală ca oricând. Imperativul lovinescian, referitor la Titu Maiorescu, este actual: „Ei, clasicii, se află întotdeauna în avangardă. Ei ne însoţesc în toate drumurile noastre şi, în acelaşi timp, ne şi întâmpină la toate răspântiile. Ei sunt viitorul nostru perpetuu. Clasicii ne călăuzesc în fiecare clipă. Drumul nostru nu este, nu poate fi altul decât acela pe care ni-l arată degetul lor de lumină. Tânjim după normal. Şi ce sunt operele clasicilor pe care le citim şi le recitim dacă nu însăşi viaţa eternizată în artă, altfel spus dacă nu chiar normalul. Să ne întoarcem firesc, cu sufletul deschis şi curat, la

[3] Grigore Vieru, *Lucrarea în cuvânt. Confesiuni*, în volumul *Rădăcina de foc. Poeme. Confesiuni. Cuvânt-înainte* de Ioan Alexandru, *Postfaţă* de Victor Crăciun, ediţie ilustrată de Sabin Bălaşa, selecţie şi îngrijire de ediţie: Arcadie Donos, Bucureşti, Editura Univers, 1988, p. 331–353.

[4] Cf. Carl Sagan, *Creierul lui Broca. De la Pământ la stele*, *Prefaţă* şi îngrijirea ediţiei: Florin Zăgănescu, traducere din limba engleză: Gheorghe Stratan şi Gabriel Păslaru, *Postfaţă*: Gheorghe Stratan, Bucureşti, Editura Politică, Colecţia „Idei contemporane", 1989.

[5] Adrian Mihalache, *Identitatea europeană şi energia culturală zonală*, în „Litere, arte, idei", supliment cultural al publicaţiei „Cotidianul", anul III, nr. 18 (102), 10 mai 1993, p. 7.

[6] Ana Blandiana, *Cumînţenia pământului*, în volumul *Poezii*, *Prefaţă* de Eugen Simion, *Notă biobibliografică* de Elena Murgu, Bucureşti, Editura Minerva, Colecţia „Biblioteca pentru toţi", 1989, p. 17: „E mare, greu de urnit şi răbdătoare, / Dac-o loveşti, durerile sunt simţite dar tac. / E mare, de-aceea poate să stea nemişcată, / Poate să vorbească doar o dată sau de două ori într-un veac. // Ştim că există, trupul ei mare / Ştim că ne sprijină dacă-am greşi. / Ştim că nu poate să moară, că lângă sânii ei / Putem să ne-ntoarcem copii. // Şi-atunci când aerul se va face cald şi mătăsos între noi, / Când nu ne vom teme unii de alţii, de vânt, / Vom şti că vorbeşte Cumînţenia pământului, / Cumînţenia acestui pământ". Vezi şi Mihai Şora, *Eu, tu, el, ea... sau dialogul generalizat*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1990.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

actul de cultură şi la veşnicii noştri păzitori ai solului naţional, cum îi numea George Călinescu pe clasici"[7].

Titu Maiorescu, spre care ne îndemna Eugen Lovinescu, susţinea într-un studiu din 1886 necesitatea înţelegerii şi simţirii individualităţilor artistice printr-un efort de obiectivare simpatetică, pledând pentru acea misiune a criticii care să redeştepte „tinerimea încă prea amorţită de pâcla trecutului şi de a îmbărbăta spiritele spre lucrarea roditoare"[8]. În cadrul acestui demers, unica axă directoare se cuvine a fi identificarea realei valori a operei literare, păstrând echilibrul dintre actul critic şi criteriul valorii, fără a neglija funcţiile vitale ce revin actului de interpretare şi evaluare, exercitat la nivelul unei percepţii integratoare[9], printr-o lectură prezidată de însemnătatea sensurilor[10].

III) Asemenea clasicilor, la izvoarele spiritualităţii noastre, spre care se cuvine a ne îndrepta, în comuniune cu adevărul, cu temeiurile pure ale existenţei, spre a ne redescoperi identitatea, se află şi opera lui Ion Neculce. El s-a format în spiritul tradiţiilor româneşti, în care l-a crescut, de mic copil, bunica dinspre mamă, Alexandra Cantacuzino, „Iordăchioaia visternicească, bătrâna", româncă originară din acest colţ al Moldovei de Sus, care a fost numit, de la 1775 încoace, Bucovina. La acestea s-au adăugat dragostea pentru pământul moldav şi un sporit sentiment al demnităţii naţionale.

Cronica sa, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, are, aşa cum s-a subliniat de atâtea ori, o deosebită valoare literară şi originalitate, un conţinut bogat şi variat, în care veridicitatea faptelor câştigă de pe urma artei literare. Înainte de a fi istoric, Neculce este un scriitor, un om care vede lumea cu ochi de artist, înfăţişând cu mijloace artistice evenimentele şi chipurile oamenilor. Printre izvoarele folosite pentru redactarea cronicii (*Letopiseţul anonim*, de la 1661 la 1705, sursele de familie, fie pe latura moldovenească fie pe cea muntenească, amintirile personale) se numără şi cele orale, populare, detectabile în diverse straturi ale operei, de care autorul pare a fi mereu fascinat.

Neculce utilizează procedee stilistice simple şi sobre, la fel ca toţi scriitorii populari. De obicei, stilul lui este direct, propriu. El spune lucrurilor pe nume, ca cei mai mulţi vorbitori, neinfluenţaţi de teorii estetice sau de modele literare consacrate. Academicianul Iorgu Iordan a analizat, într-un amplu studiu[11], problematica artei literare a lui Neculce.

---

[7] Constantin Coroiu, *Clasicii sunt cu noi*, în „Adevărul", Bucureşti, anul I, nr. 135, 6 iunie 1990, p. 2.

[8] Titu Maiorescu, *Poeţi şi critici*, în volumul *Critice*, I, ediţie îngrijită de Domnica Filimon, antologie şi repere istorico-literare de Mihai Dascăl, Bucureşti, Editura Minerva, Seria „Patrimoniu", 1984, p. 483.

[9] Nicolae Ciobanu, *Critică şi valoare*, în volumul *Însemne ale modernităţii*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1977, p. 284–286.

[10] Ion Vlad, *Cunoaşterea conceptelor*, în volumul *Lecturi constructive*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1975, p. 6–15.

[11] Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei şi O samă de cuvinte*, Ediţie îngrijită, cu glosar, indice şi o introducere de Iorgu Iordan, Bucureşti, E.S.L.P.A., 1955, p. 1–100.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În *Letopiseţul Ţării Moldovei* întâlnim aceeaşi situaţie ca la Ion Creangă, scriitor cu care Neculce seamănă extraordinar de mult. Aceşti doi scriitori sunt cei mai autentic populari din întreaga noastră literatură, prin folosirea mijloacelor artistice ale povestitorilor populari anonimi, pe care, graţie talentului lor excepţional, îi întrec din punctul de vedere al măestriei literare. Dăm mai jos o serie de construcţii şi formule expresive excerptate din cronică[12]: „am aflat vreme", „nu-l mai putea sătura", „au văzut că nu-i da mâna", „cu acea socoteală îş strică obrazul şi numeli şi mai rău", „buni de gură şi de pâră", „sta în tot ceasul să-i mănânce capul", „au luat munţii în cap", „cu capul a da samă", „ş-au băgat capul", „era cap", „au jăcuit tot, pan' la un cap de aţă", „tălpiz şi fricos, cu piele de iepure la spate", „au rămas oamenii numai cu sufleteli", „tare şi mare", „îi mânca (banii) şi făţiş şi furiş"[13] etc. Aceste expresii prezintă interes din punct de vedere stilistic. Unele sunt repetiţii semantice. Altele combină rima şi asonanţa, ca în construcţiile similare din vorbirea populară, din nevoia de expresivitate cu ajutorul simetriei. Există şi situaţii de îmbinare a acestor două procedee, prin care astfel de construcţii capătă o mare forţă expresivă.

Epitete de felul celor folosite de scriitorii culţi nu întâlnim la Neculce, dar sunt în cronica sa câteva epitete populare active şi azi în unele sate din nordul Moldovei, majoritatea conţinând adjectivele „bogat" şi „frumos", întrebuinţate pe lângă o diversitate de substantive: „Acesti *bogate nevoi* s-au făcut în Moldova, care cu condeiul mieu nu poci să lungesc"; „*Bogate lacrimi* era, cât s-auzea glasul la cer"; „*Bogat blăstăm* şi lacrimi vărsa asupra celui Enache aga"; „Şi când ducea turcii zaharali în Cameniţă, le ieşea înainte ori la dus ori la întors, de-i robia, şi *de bogate ori* îi şi smintea..."; „*Bogat bine şi folos* au rămas ţării şi de la Petriceico-vodă, pradă şi foamete mare!"; „...pe giupânesăli lor [...] le-u trecut la Neamţu la cetate, la boierii lor, cu *bogată lipsă şi nevoie*"; „*Bogată ruşine* le era!"; „*Bogate nevoi şi ruşini* făcea turcii beţilor oameni..."; „...făcea *bogată stricăciune* Ţării Munteneşti"[14]; „Coborâtu-s-au şi doi hatmani leşesşti cu oştii pe Prut în gios, pân' la sat la Boian. Eşitu-le-au Suleman-paşea sarascherul înainte şi cu Cantemir-vodă şi le-au dat leşilor *războiu prea tare şi frumos*"[15]; „Şi la eşitul din curtea domniască, Dumitraşco-vodă arăta fantaziie, de dzicea surleli şi trâmbiţeli şi bătea dobeli. Dar năroadele tot îl suduia şi-l hitcăia şi arunca cu pietri şi cu lemne după dânsul. Şi cu această *cinste frumoasă* au eşit Dumitraşco-vodă din Moldova"[16].

Numeroase sunt comparaţiile, întocmai ca la Creangă şi ca în vorbirea populară. Aceasta este o caracteristică a stilului popular, spre deosebire de cel cult, care, fără să neglijeze comparaţia, preferă metafora. Dăm câteva din exemplele mai sugestive: „Ţân şi ei prieteşugul ca cânii vinerea"; „Perea turcii ca frunza, de pica

[12] Ion Neculce. *Opere. Letopiseţul Ţării Moldovei şi O samă de cuvinte*, ediţie critică şi studiu introductiv de Gabriel Ştrempel, Bucureşti, Editura Minerva, Seria „Ediţii critice", 1982.
[13] *Ibidem, passim.*
[14] *Ibidem, passim.*
[15] *Ibidem*, p. 308.
[16] *Ibidem*, p. 299.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

pre Dunări în gios"; „îmbla ca niște oameni hămeiți"; „rămasără ca un roiu fără de matcă"; „și așa cădea turcii, ca când ar cădea niște pere coapte dintr-un păr"; „mare și tare ca un leu asupra tuturor"; „nădejdea domnului este ca săninul și ca încetul mării"; „au săzut o lună și mai bine așa la un loc, ca lupul cu oaia".

Metaforele sunt rare la Neculce, pentru că rare sunt în vorbirea populară, ca, de altfel, în literatura orală și cea de inspirație populară: „Duca-vodă, dac-auzi că șed Cantemireștii la casăli lor cu paci, îndată să-mbrăcă cu cămeșe de ghiață" (= înghețată de frică); Muntenii și Cantemireștii „făcură paci cu taină să nu știe Duca-vodă, numai pace sulemenită" (= falsă împăcare). Dimitrie Cantemir „era tuturor ușe deschise" (= primitor, sincer); Miron logofătul „nice cu gândul nu se gândea că i-a veni o *furtună* ca acie" (= nenorocire); „Deci îndată se schimbă bucuria în scârbă, ca să strâcă *giucăria*"(= planul); „Sosind boierii la Poartă, *ș-au păscut* prilejul... jăluind ce li-au făcut Niculai-vodă" (= au folosit, valorificat)[17]; „Cantemir-vodă și Cupăreștii s-au mai apucat și de alt *danțu* (= intrigă) asupra muntenilor, și muntenii asupra lor. Țineți-vă, săracelor țărîi, dacă sunteți putencioase, de acmu să biruiții nevoile din pizmele vechi la ce s-au început să se lucredze!"[18]

Câteodată exprimarea figurată se amplifică și capătă prin aceasta o forță neobișnuită: „Socotiți acmu, fraților boeri, hirile domnilor! Să potriveșți cu linul mărilor și cu săninul ceriului. Când nu gândești, să tulbură mările și ceriul noureadză. Așe sint și hirile domnilor. Când trage omul nedejde de bucuriie, atunce vine la scârbă"[19]. Sau următorul fragment, adevărată capodoperă de măestrie artistică: „Așia socotescu eu cu firea mea această proastă: când a vrea Dumnezeu să facă să nu fie rugină pe fier, și turci în Țarigrad să nu fie, și lupii să nu mânânce oile în lume, atuncea poate nu vor fi nici greci în Moldova și în Țara Munteniască, nici or fi boiari, nici or putea mânca aceste doao țări, cum le mânâncă. Iar alt liac n-au rămas cu condeiul mieu să mai pomenescu, ca să pot gâci. Focul îl stângi, apa o ezăști și o abați pe altă parte, vântul când bate, te dai în laturi, într-un adăpost, și te odihnești, soarele întră în nuor, noaptea cu întenerecul trece și să face iar lumină; iar la grec milă sau omenie, sau dreptate, sau nevicleșug, nici unele de aceste nu sunt, sau frica lui Dumnezeu. Numai cându nu poate să facă rău să arată cu blândețe, iar inima și firea, tot cât aru putea iaste să facă răutate"[20]. Marea frumusețe artistică a acestui pasaj, atât de des invocat, se datorează numeroaselor procedee stilistice folosite de cronicar. Simplitatea obișnuită a stilului lui Neculce face aici loc unei dezvoltări care impresionează puternic, prin perfecta simetrie a construcției sintactice. Sobrietatea este înlocuită printr-o bogăție și o diversitate lexicală rar întâlnite. Compararea faptelor cu fenomenele naturii, prin intermediul paralelismului de imagini, procedeu folcloric, și ritmul frazei măresc expresivitatea.

[17] *Ibidem, passim.*
[18] *Ibidem*, p. 241.
[19] *Ibidem*, p. 754.
[20] *Ibidem*, p. 301–302.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Un loc important între procedeele stilistice ale lui Neculce îl ocupă sentinţele, maximele şi proverbele, particularitate a stilului popular, care îl apropie iarăşi de Creangă. Formulele vechi şi consacrate din textele religioase, la care recurge cronicarul, şi citatele laice valorificate nu fac obiectul acestui studiu. Ne vom referi acum doar la inserţia, fără exces, însă, a proverbelor şi zicalelor populare. Unele dintre acestea apar fără o introducere specială: „pasărea vicleană dă singur-în laţ"; „paza bună trece primejdia rea", „mielul blând suge la doo maice", „capul plecat nu-l prinde sabia"; „cine face faci-i-să". Altele sunt introduse cu formula „după cum" sau „pre cum să zâce", sinonimă cu „vorba ceea", folosită de Creangă: „După cum să zice: «Calul râios găseşte copaciul scorţuros»"; „S-au plinit atunce un cuvânt prost ce zice: «Cu iarba cea uscată arde şi cea verde»"; „Pre cum să zice: «Domn bogat şi fără sfat»"; „După cum să zice că nu-s în toate zilele Paştile"; „După cum este vorba că nu fac toate muştele mere"[21].

Cu proverbele seamănă, atât prin fixitate, cât şi prin caracterul lor strict popular, formulele cu care Neculce anunţă, în mod perifrastic, încetarea din viaţă a cuiva: „au plătit datoria cea de opştie", „păn' ş-au plătit şi el datoria lumască, de-au murit" (adaos pleonastic, care este o altă caracteristică a stilului popular), „au plătit datoria, dup-obiceiul aceştii lumii"; „şi-au plătit şi el datoria aceştii lumii, cea strămoşască"; „s-au schimbat şi el din viaţa aceasta lumască". În general, pildele dau scrisului lui Neculce o anumită demnitate etică, tendinţa de a instrui şi a educa, în acelaşi timp, fiind unul din scopurile sale, comunicat direct. Stilul de a face morală poartă însemnele oralităţii, sub aspect mental şi stilistic.

Frecvente sunt la Ion Neculce şi anticipările. Cronicarul cunoaşte evenimentele pe care le povesteşte, le vede în desfăşurarea lor până la capăt şi, la fel ca toţi povestitorii populari, îl previne pe cititor asupra unor întâmplări viitoare, folosind anumite procedee stilistice, unele consacrate, amintind de basmele populare: „pe cum i s-a spuni povestea mai gios la rândul", „pre cum mai pe larg va arăta la istoria lor", „cum s-a arăta mai gios", „vremea viitoare va arăta", variante ale cunoscutei formule din basme „cuvântul din poveste înainte mult mai este".

Când durerea, indignarea şi alte stări sufleteşti îl copleşesc, cronicarul şi le exprimă prin intermediul exclamaţiilor, unele violente, altele ironice sau lirice, întocmai ca un povestitor popular, prevestind ceva din arta lui Sadoveanu: „De ce întrat-au tătarii în ţară, ca lupii într-o turmă de oi, de s-au aşedzat la iarnatic prin sate, pe oameni, din Prut până în Nistru şi mai sus, până în apa Jijiei, nemărui nefiindu nice o milă de săraca de ţară, cum aru hi fostu ţara fără domnu. Aşe iera jac într-însa, cum aru hi fostu ei, săracii, pricina răutăţîi, cum aru fi ei, săracii, sfătuit să vie leşii cu oastea la Hotin. Cum s-au îndurat a da ţara în pradă, fără nice o nevoie! Numai pentru frica ce blăstămătască şi chivernisala lui au socotit, de au ernat tătarii în ţară pân-în primăvară! Iar tătarii sunt lupi apucători, pradă, robăscu, bat şi căznescu pe cresştini, neavându grijă, nice strânsoare de mârzacii lor [...] Mâncat-au tot, şi pâne, şi dobitoc, ş-au jăcuit tot pân' la un cap de aţă. Pe mulţii au şi robit, cu furiş, femei, fete, copii. Rămas-au bieţîi oameni numai cu sufleteli,

[21] *Ibidem, passim.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

bătuții și struncinații cum era mai rău și mai amar, cum nu să poate nice a scrie, nice a să povesti caznele și ucisurili lor ce au avut de tătari"[22]; „Oh! oh! oh! săracă țară a Moldovei, ce nărocire de stăpâni c-aceștea ai avut! Ce sorții de viiață ț-au cădzut! Cum au mai rămas om trăitor în tine, de mare mirare iaste, cu atâtea spurcăciuni de obiceiuri ce să trag pân-astădzi în tine, Moldovă! Și din vreme în vreme tot s-au mai adaos spurcateli de obiceiuri"[23]; „O, oh, oh! vai, vai, vai di țară! Ce vremi cumplite au agiunsu și la ce cumpănă au cădzut! Doar Dumnedzău di a face milă, precum au făcut cu izraelitenii, co Moisei proroc, di-au dispicat Mare Roșiie, așe să facă și cu tini, săracă țară, la ce obiceiuri ai agiunsu, ca să scapi dintr-aceste obiceiuri spucati!"[24]; „Oh, oh, oh, săracă Țară Moldovă și Țară Munteniască, cum vă pitreceți și vă dizmerdați cu aceste supărări, la aceste vremi cumplite, și fără de milă de stăpânii noștri, cari singuri noi ț-am poftit și ț-am aflatu! Nu ne săturam de domni de țară, nici de măritat fetele după peminteni, ce dzâcem că-s proști și săraci. Și alergați la cei străini, greci, de-i apucați cari de cari să vă hii gineri, că-s cilibii și bogați, și le dați moșii și-i puneați în capul mesîi. Iacă la ce am vinit! Aceste, adivărat că ni-au făcut cilibii la toate, cu lacrămi pre obraz și cu suspinuri la Dumnădzău strâgând. Iar altă puteri, făr-a suspina la Dumnădzău, n-au rămas. Ia priviț pre țările megieșilor cum țin pre cei străini! Le dau di mâncat, iar la sfat sau în capul mesîi nu-i pun, nici îi amestecă. Și pentru aceia trăesc prostimea lor pân' acmu necălcată"[25]; „Căutați acum de socotiți cea fără de noroc țară și oameni"[26], „că vinul cel ungurescu, dulce, s-au făcut venin amar, și râsul, plânsu, și voia cea bună, groază și frică, și oh, oh, oh!, și bogăție, sărăcie și lipsă și blăstăm și osîndă vecinică, neuitată și neînchegată"[27]. Tonul și, adeseori, cuvintele sau formulele stilistice ale fragmentelor de acest fel amintesc de imprecațiile atât de răspândite în vorbirea populară.

Intervenția lui Neculce în cursul expunerii, prin reflecții și comentarii cu caracter subiectiv, se produce ca, mai târziu, la Creangă. „Iar pe ceilalți boieri, neavând veste, i-au prinsu lefeciii și le-au jăcuit casăle, și i-au pus în here și i-au pornit la Iași. Când au ajunsu în Valea Lețicanilor, i-au și tâmpinat vestea, nărocul lor, c-au murit Cantemir-vodă"[28]; „Craiul Cîfedului apoi nu l-au lăsat turcii să vie să șază la Ieși, nărocul lui, ce au trimis numai un polcovnic cu vro sută și mai bine de cîfezi"; „Atuncea, pe acie vreme, era un ficior de mazil, de-l chema Davidel; Slujisă în Țara Leșască de agiunsesă rohmistru și era la cinste mare. Avea ceteală, pravilă mare, și nu știu ce i să părea lui că îmbla pentru domnia Moldovei"[29].

Un rol important între procedeele artistice ale lui Neculce îl are ironia, caracteristică a stilului popular dintotdeauna. Aceasta îmbracă aici forme variate

[22] *Ibidem*, p. 239–240.
[23] *Ibidem*, p. 291–292.
[24] *Ibidem*, p. 736.
[25] *Ibidem*, p. 804–805.
[26] *Ibidem*, p. 412.
[27] *Ibidem*, p. 828.
[28] *Ibidem*, p. 343.
[29] *Ibidem*, p. 392–393.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mergând gradat de la simpla glumă, cu toate nuanţele ei, care o apropie de umor, până la izbucnirea violentă a nemulţumirii. Calitatea ironiei funcţionează ca la Ion Creangă. Stângăcia tânărului domn Constantin Duca într-o împrejurare grea este caracterizată astfel: „Au stânsu bine focul cu paie!". Ca să scape de intrigile unui boier primejdios, domnul îl numeşte mare vornic. Neculce notează acid: „Deci ştiu că l-au făcut ca oaia pe lup!". Despre falsa modestie şi dezinteresul lui Mihai Racoviţă, la numirea ca domn al Moldovei, Neculce afirmă: „Să făcea a nu-i plăcea să priimască domnia, ca şi fata cie ce zisă unui voinic: ,«Fă-te tu a mă trage, şi eu oi merge plângând». Aşa să făcea şi Mihai-vodă că nu-i trebuieşte domnia"[30]. Orgoliul domniţei Maria, fiica lui Brâncoveanu şi soţia lui Constantin Duca, este fixat cu un surâs ironic. După mazilire, plecând spre Ţarigrad, prin faţa norodului care îi blestema soţul, aceasta se bocea muntenește: „Aolo, aolo, că va pune taica pungă dă pungă din Bucuresştii pân-n Ţarigrad şi, zău, nu ne va lăsa, şi iar ne vom întoarce cu domnie îndărăpt"[31].

Pe lângă valoarea sa artistică deosebită, cronica lui Ion Neculce se constituie şi ca un document preţios de limbă. Dintre particularităţile fonetice menţionăm aici conservarea lui *-u* final silabic. Cea mai pronunţată particularitate a lexicului cronicii este aspectul arhaic. Distingem, la acest nivel, cuvinte dispărute, intrate, în general, în fondul pasiv al vocabularului (*acolisi, buor, dosădi, cislui, hărăţi, istov, oblici, nepace, neprieten, nelacom, nepribegi, nemărire*), cu menţiunea că unele se mai întâlnesc şi astăzi, sporadic, cu o frecvenţă redusă, în graiul unor sate din nordul Moldovei (*cislui, hărăţi, oblici*), iar altele par a reînvia, pe cale cărturărească: *nepace, neprieten*. Alte cuvinte, frecvente la Neculce, sunt folosite şi astăzi, dar cu înţelesulschimbat: *hain, limbă, lume, prost, raft, vornicel* etc.

Gramatica letopiseţului neculcean are un pronunţat aspect popular. În domeniul morfologiei, un număr de substantive prezintă forme flexionare dispărute cu vremea: pl. *Ai* pentru *ani, barbe, blane, câmpi*. Substituirea genitivului cu dativul, la substantive, formarea superlativului absolut al adjectivului cu morfemul *prè*, nu cu *foarte*, morfologia pronumelui, care prezintă particularităţi arhaice sau populare, particularităţile arhaice sau populare ale verbului, cauzate de marea sa bogăţie în forme flexionare (întrebuinţarea largă a infinitivului, prezenţa unor forme de infinitiv lung, atribuite de Iorgu Iordan copiştilor, nu lui Neculce) sunt, de asemenea, aspecte interesante. Caracterul popular al limbii folosite de Neculce iese la iveală cu cea mai mare forţă în sintaxă. Neculce nu se deosebeşte de un povestitor anonim decât prin atenţia mai mare cu care construieşte fraza. Dintre scriitorii de mai târziu, el seamănă foarte bine, şi în această privinţa, cu Creangă, a cărui sintaxă se conformează regulilor limbii populare (fraza coordonată, numeroasele contaminări sintactice, interesantele cazuri de topică populară, împletirea vorbirii directe cu cea indirectă, acordul gramatical după înţeles, particularităţile de fonetică sintactică).

[30] *Ibidem*, p. 444.
[31] *Ibidem*, p. 375.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Importanța cronicii lui Neculce constă și în bogăția informațiilor.

Așa cum s-a mai remarcat, cronicarul este un maestru al condeiului și în descrierea tablourilor mai întinse. El prezintă nunta fiicei lui Brâncoveanu cu Constantin Duca în culori vii, într-un tablou memorabil, desfășurându-se după tipic folcloric: „Iară când fu de toamnă, într-acel anu a domniei lui, s-apucă de făcu nuntă șie. Și triimisă Brâncovanul pe fiică-sa Marie cu oncu-său stolnicul Constantin Cantacozono și maică-sa, doamna Stanca, și cu mulții alții boeri și giupânească, rudenii din Țara Munteniască, de vinir-în târgu în Iași. Și le dede tuturor gazde pen curții boieresștii și negutitoresști, grijă de toate să nu li lipsască nemic. Iar pe mireasă îi dede gazdă în casăli lui Vasâlachii vornicului Gavriliță. Și acolo fecea nunta mireasa, iar domnie în curțile domnești. Și boerimea a doo țărîi nuntiră 3 săptămâni cu mare pofăli și podoabe și cu feluri de feluri de muzice și de pelivănii, de mirare în târgu în Iași. [...]. Și-ncălecă singur domnul ca un mire, împodobit, și cu surguci în cap și cu mare alaiu, de-au mărsu la gazda miresăi de au luat-o. Și după ce au luat-o de la gazdă, au mărsu la mănăstire la Golîe. Și acolo fiind un patriarhu de Țarigrad mazâl, anume Iacov, îi cunună acolo în Golîe. Și de acolo purcesă cu mare alaiu pen mijlocul târgului de sus și pen târgul de gios, pân' la curțile domnești. Pe aceia vreme și eu, Ion Neculce vel-vornic, eram tânăr postelnic și mergem cu alți postelnici împreună, cu toegeli a mână, pe gios, înainte domnului. Și dup-istovul nunții, petrecu domnie pe boerii muntenești pân' la Valea Adâncă, cu mare cinste. Și-ș luară dzua bună de-acolo"[32].

Dar nunta cea mai frumos descrisă este aceea a fiicei lui Duca-Vodă. Cronicarul reușește să concentreze într-un segment al descrierii toată veselia momentului, desfășurând sugestiv, sub ochii cititorului, hora: Duca-vodă „îndatăși s-au apucat de au făcut mare și frumoasă nuntă. Trimis-au în toată țara de au poftit pe toată boiarimea și mazâlimea de la mic pân' la mare, și de alte căpitenii, ce nu cu poroncă, și cu poftă. Și după ce s-au strânsu cu toții la Iași, făcutu-le-au oboroace, tuturor de la domnie, de le da de toate ce le trebue, de nu cheltuia nime, nemic.

Așijdere mai adus-au opt soli: 2 din Țara Muntenească și 2 din Țara Ungurească și 2 din Țara Leșască și 2 din Țara Căzăcească ce mare de piste Nipru, de au adus solii multe daruri și frumoasă, de au închinat Ducăi-vodă. S-au veselit 2 săptămâni cu feluri de feluri de muzâci și de giocuri și pelivani și de pușcii. Și giuca 2 danțuri pen ogradă și pe ulițe cu toții boiarii și giupânese împodobiți și toți negutitorii și tot târgul. Și un vornic mare purta un cap de danțu și alt vornic mare alt capu de danțu, îmbrăcați cu șarvanele domnesștii. Numai mirili și mireasa, fiindu ficiori de domnu, nu giuca în danțu pe afară, numai ce giuca boiarii. Cât nu era nuntă, și era minune. Și după ce au nuntit, au mulțămit solilor, și i-au dăruit bine, și s-au dus la țărâle lor"[33].

[32] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 354–355.
[33] *Ibidem*, p. 262–263.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ion Neculce este întâiul „culegător" de material folcloric, respectiv de tradiţii istorice populare, fără, însă, ca prin aceasta să-l putem numi folclorist. Până la el, istoria de inspiraţie folclorică seculară a fost neglijată. Neculce are marele merit de a-i fi dat pentru întâia oară preţuire[34]. În istoriografia veacului trecut există opinii, potrivit cărora *O samă de cuvinte* ar fi „prima noastră colecţie de folclor" (de legende şi anecdote istorice)[35]. Acest subiect nu ne interesează aici, dar credem că ar merita o cercetare aparte[36], concepută şi din perspectiva poeticii legendei.

IV) În patrimoniul folcloric de la noi Neculce a găsit resurse pentru scrisul său. În tezaurul de limbă şi înţelepciune al poporului Neculce a găsit şi a ştiut să aleagă expresii şi forme de limbă consacrate de veacuri, pe care le-a modelat, prin talentul său, în spirit popular. El aduce, însă, o rară adaptare şi potrivire a expresiei la conţinut. Când doamna lui Vasile Lupu (*Legenda* XXXII) este asaltată de îndrăzneţul Gheorghe Ştefan, vrând „să-şi râdă de dânsa", ea îl repede şi, blestemându-l, îl face „dulău fără obraz", imortalizând cu această expresie, inegalabil de potrivită, neruşinarea păcătosului care „mâncase pita" lui Vasile-Vodă: „Gheorghie Ştefan-vodă, după ce au luat pre doamna lui Vasilii-vodă din Suceavă la mâna lui şi pre Ştefăniţă-vodă, pre fiiul său, l-au însămnat la nas puţintel, şi pre doamna au vrut să-şi râdă de dânsa. Ce doamna lui Vasilii-vodă l-au probozit şi au început a-l blăstăma şi a-l sudui şi a-i zice dulău fără de obraz, cum nu să teme de Dumnezeu, că i-au fost domnu-său stăpân, şi i-au mâncat pita. Şi aşa i-au dat pace şi o au trimis la Buciuleşti de au închis-o în curţile lui. Şi i-au luat averea şi multă spaimă i-au făcut"[37]. Divorţul de cititor la Ion Neculce (spre deosebire de invocarea acestuia, ca martor al adevărului, la Grigore Ureche şi Miron Costin) este un semn al oralităţii, o mică ipocrizie în stil popular, dar şi o incitare la lectură: „Deci, fraţilor cetitorilor, cu cât vă viţi îndemna a ceti pre acest letopisăţu mai mult, cu atâta veţi şti a vă feri de primejdii şi veţi fi mai învăţaţi a dare răspunsuri la sfaturi, ori de taină, ori de oştire, ori de voroave, la domni şi la noroade de cinste"[38].

Spontaneitatea şi plasticitatea imaginilor, simplitatea scrisului, agitarea verbului fac din Neculce un tip de narator. Cronicarul, cel mai liber în gândire, este

[34] I. C. Chiţimia, *Problemele de bază ale literaturii române vechi*, Bucureşti, Editura Academiei, 1972, p. 315–338.

[35] Al. Piru, *Istoria literaturii române*, vol. I., *Perioada veche*, Ediţia a III-a revăzută, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1970, p. 374–406; Manuela Tănăsescu, *Ion Neculce*, în volumul *Scriitori români*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, p. 328–335; Iordan Datcu, S. C. Stroescu, *Dicţionarul folcloriştilor. Folclorul literar românesc*, Cu o prefaţă de Ovidiu Bârlea, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979, p. 301–302; Iordan Datcu, *Dicţionarul etnologilor români*, vol. II, Bucureşti, Editura Saeculul I. O., 1998, p. 105 („Letopiseţul prezintă o bogăţie paremiologică iar limbajul cu care narează evenimente istorice recurge la acela al basmelor populare").

[36] Vezi o analiză aplicată, la C. C. Giurescu, *Valoarea istorică a tradiţiilor consemnate de Ion Neculce*, în volumul *Studii de folclor şi literatură*, Bucureşti, 1967, p. 439–495. Potrivit acestei cercetări, multe din textele lui Neculce nu sunt „basne", adică scorneli fanteziste, ci reflectări populare ale unor întâmplări reale.

[37] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 183.

[38] *Ibidem*, p. 159.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

un orgolios, interesat mereu de povestirea frumoasă. Narațiunea neculceană reprezintă un mod românesc de a povesti în fața istoriei. Neculce prezintă, ca într-o comedie umană, caractere omenești, cu virtuțile și lipsurile lor particulare, dar esențiale, cu un scop moralizator, educativ. El are prin aceasta ținuta unui clasic și atinge mai mult principiile artei literare, decât pe acelea ale istoriei propriu-zise. Cronicarul a reușit să contopească relatarea folclorică cu informația documentară scrisă și cu amintirea proprie. Modelul său permanent rămâne, însă, tradiția orală, folclorul. „Când citești cronica lui Neculce – remarca G. Călinescu – un nume îți năvălește numaidecât în minte: Creangă. [...] Cu Creangă, el are împreună ingenuitatea șireată, acel tic de a se socoti neghiob, crezându-se totuși deștept, proverbialitatea, filosofia bătrânească, minunarea, văietătura și [...] acel lucru învederat, dar inanalizabil, ce se cheamă darul de a povesti"[39].

Pentru Neculce, nu adevărul este ultimă realitate, ci povestea. Cronicarul este „o Șeherezadă și *Letopisețul* său o altă *O mie și una de nopți*. Sub pana lui Neculce totul se transformă în poveste. Fiecare domnie este un basm. Cronica lui Neculce este o cronică a țării și nu a domnilor, o soră geamănă a picturii lui Pieter Bruegel, o expresie sublimă a triumfului vitalității. [...] Ni-l putem închipui pe cronicarul nostru admirând fantasticele calendare pictate pe pereții mănăstirilor din Bucovina, în care fiecare zi a anului este consacrată unei suferințe, unei atrocități. Dar ce bucurie a picturii, a culorii, a povestirii peste aceste cortegii ale morții care celebrează viața!"[40].

Letopisețul Țării Moldovei și *O samă de cuvinte* conservă, dincolo de ariditatea sa aparentă și înșelătoare, ritualul unei fastuoase sărbători a plăcerii de a povesti. În literatura română, Ion Neculce reprezintă, împreună cu Ion Creangă, Mihail Sadoveanu, Vasile Posteucă, Ion Druță, constanta moldovenească a povestirii.

[39] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, ediție și *Prefață* de Al. Piru, București, Editura Minerva, 1982, p. 23–26.

[40] Manuela Tănăsescu, *op. cit.*, p. 334. Trimiterea autoarei se face la Pieter Bruegel cel Bătrân (c. 1525–1569), numit și Bruegel al Țăranilor, autor al unor tablouri care evocă viața țărănească sau teme din folclorul flamand (*Anotimpurile, Nunta țărănească, Orașul țărănesc Proverbele*), tratate cu vervă și lirism.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

II.5. CALENDARELE ŞI RĂSPÂNDIREA LITERATURII ÎN SPAŢIUL ETNOCULTURAL ROMÂNESC*

Motto: „ ... Noi credem că datoria fiecărui român cu simţimânte româneşti este de a căuta mijloace să răspândească frumoasele arte în popor, să facă a se înrădăcina în deprinderile lui astfel încât să fie o parte întregitoare din educaţiunea lui. Acest scop se atinge prin publicaţiuni, prin tratate speciale, în fine, prin foi periodice menite a dezvolta gustul estetic asupra tuturor genurilor de cultură a spiritului omenesc"[1].

Deşi au o tradiţie de peste 250 de ani, calendarele româneşti au fost insuficient cercetate. Importanţa lor, mai ales sub raport cultural, a fost sesizată de mult. Nicolae Iorga atrăgea atenţia asupra faptului că „nu-şi poate închipui cineva cât de mult se poate face pentru omul cu puţină lumină prin calendare, căci ele i se impun prin laturea lor practică pentru a-l lumina"[2]. În 1926, Constantin Loghin scria: „Calendarul a jucat un rol însemnat în viaţa fiecărui popor. Bolul acesta a fost la noi covârşitor, întrucât calendarul a apărut într-o vreme, când poporul numai cu greu putea pune mâna pe o carte românească. [...] Aceste cărţi, câteodată, au alcătuit prima şi singura lectură pentru atâţi cetitori"[3]. Pentru Liviu Marian, calendarele au alcătuit, „alături de puţinele cărţi populare, o statornică, bună şi îndestulătoare hrană sufletească pentru cărturarii noştri de atunci", „au răspândit lumina în păturile cele mai largi ale poporului" prin conţinutul lor „folositor întru toate sufletului cititorului"[4].

Intuind contribuţia importantă a calendarelor şi almanahurilor în cadrul culturii româneşti, la recomandarea istoricului bucovinean Dimitrie Onciul, fondată pe propunerile lui Ioan Bianu şi I. Al. Brătescu-Voineşti, Academia Română a instituit un premiu special pentru o lucrare de sinteză privind „istoria calendarelor româneşti", pe care l-a oferit, fără nici un rezultat, timp de cinci ani (8 iunie 1921–31 decembrie 1925)[5].

---

* Studiu publicat în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul III, nr. 1 (5) [ianuarie–iunie], 1996, p. 53–70.

[1] M. Eminescu, *„Almanahul muzical pe anul 1877" de D. Teodor Burada*, în *Opere*, IX, *Publicistică, 1870–1877*, Bucureşti, Editura Academiei..., 1980, p. 304.

[2] N. Iorga, *Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989, p. 399.

[3] Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina, 1775–1918 (în legătură cu evoluţia culturală şi politică)*, Cernăuţi, Tipografia Mitrop. Silvestru, 1926, p. 22.

[4] Liviu Marian, *Din istoria calendaristicii noastre*, în vol. *Contribuţiuni la istoria literaturii româneşti din veacul al XIX-lea*, Chişinău, Tipografia Eparhială „Cartea românească", 1927, p. 43–50, *passim*.

[5] „Analele Academiei Române", Seria a II-a, tomul XLI, *Partea administrativă* şi *Dezbaterile*, 1920–1921, p. 136–392.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Recunoscându-le rolul cultural, Sextil Puşcariu, în studiul *Calendare şi almanahuri* îndemna la cercetarea bogatului fond calendaristic existent în ţară: „Tabloul schiţat în cele precedente este foarte necomplect. El va îndemna poate pe vreun cercetător mai tânăr să studieze singura colecţie bogată de calendare şi almanahuri pe care o avem, cea de la Academia Română, spre a urmări importantul rol cultural pe care l-a avut acest, fel de publicaţie periodică la noi şi a desgropa din volumele uitate multe pagini de literatură care ar merita să fie reînviate"[6].

Multe calendare şi almanahuri au fost cercetate atent la elaborarea unor opere capitale: *Istoria literaturii române*, II, *De la Şcoala Ardeleană la „Junimea"*, Bucureşti, Editura Academiei, 1968; *Istoria literaturii române*, III, *Epoca marilor clasici*, Bucureşti, Editura Academiei, 1973; *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, Editura Academiei, 1979.

Cercetări contemporane au dus la realizări notabile în calendaristica românească, umplând un gol în cultura noastră. Mircea Tomescu tipăreşte, în 1957 *Calendarele româneşti 1733–1830*. Studiu şi bibliografie, care, cu toate scăderile, inerente atunci, rămâne un instrument de lucru necesar, deschizând un drum nou în cercetarea calendarelor noastre. Elena Dunăreanu publică în 1970, la Sibiu, *Calendarele româneşti, sibiene (1793–1970)* un instrument util cercetării în domeniu. În 1981, Georgeta Răduică şi Nicolin Răduică editează *Calendare şi almanahuri româneşti, 1731–1918. Dicţionar bibliografic*, lucrare monumentală, rod al unei munci impresionante de câteva decenii.

Toate aceste cercetări, pun în lumină imensul material încă insuficient cercetat şi reliefează un aspect evident: calendarele româneşti sunt un adevărat tezaur pentru cercetarea ştiinţifică din diverse domenii, „de la viaţa cotidiană într-o epocă dată, la arheologie, demografie, istorie, politică, lingvistică, sociologie, istoria artelor, arta militară, modă, agricultură, transporturi, credinţe şi superstiţii, morală, folclor, biblioteconomie, astronomie şi astrologie, arhitectură şi obiceiuri etc., almanahurile şi calendarele fiind adevărate biblioteci concentrate sau, sui-generis, bănci de date ale existenţei umane"[7].

Pe baza cercetării bibliografiei româneşti a calendarului şi a materialului dintr-un număr important de calendare şi almanahuri titlu, cu interes pentru literatură, existente în colecţii particulare şi biblioteci din Rădăuţi (Fondul documentar german al Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei), Suceava (Fondul „Leca Morariu" de la Muzeul Bucovinei), Iaşi (Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu") şi Bucureşti (Biblioteca Academiei Române), studiul prezintă un istoric al acestui gen de publicaţie periodică în relaţie cu „schimbarea dispoziţiei sufleteşti a românilor" şi rolul pe care l-a avut în răspândirea literaturii în spaţiul etnocultural românesc până în anul 1940, într-o primă fază de cercetare monografică.

---

[6] Sextil Puşcariu, *Calendare şi almanahuri*, în „Almanahul Graficei Române", Craiova, Editura Scrisului Românesc, 1927, p. 12.

[7] George Muntean, *Tradiţia almanahurilor şi calendarelor bucovinene*, în „Calendarul creştin-ortodox al românilor bucovineni pe anii 1992–1993", Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1992, p. 120.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Potrivit cercetărilor întreprinse până în prezent, calendarele, ca şi almanahurile, sunt publicaţii periodice cu o vechime apreciabilă. Cunoscute devreme de greci, arabi şi chinezi, acestea au avut, la început, în cu prinsul lor o parte pur calendaristică, una astrologică şi o alta instructiv-distractivă. Abia în pragul vieţii moderne, diversificându-şi conţinutul, aceste periodice includ în tematica lor texte literare şi materiale ştiinţifice tot mai variate.

În lumea europeană, asemenea publicaţii au apărut, mai ales în secolul al XV-lea, după descoperirea tiparului de către germanul Johann Gutenberg şi răspândirea acestuia. În funcţie de materialele pe care le tipăresc, acestea au un profil restrâns. Sunt menţionate calendarele mistice, cele cu conţinut practic (în secolul al XV-lea) şi calendarele cuprinzând informaţii istorice (începând cu secolul al XVI-lea). Astfel de calendare şi almanahuri, cu importanţă documentară, apar în Germania (1447 ; cel din 1475, compus de Regiomontanus la solicitarea lui Matei Corvin[8]), Franţa (1493), Anglia (1644; cel dintâi almanah propriu-zis ar fi apărut aici încă în 1380, la Oxford, ulterior copiei unui almanah conceput în secolele XII–XIII de Petrus de Dacia), Italia (1596), în lumea slavă (1587)[9], devenind, treptat, „publicaţii de instruire prin lectură în toate ţările europene"[10]. Cu un profil tot mai diversificat, acestea dobândesc audienţă sporită în rândul cititorilor şi circulă în spaţiul european pe anumite direcţii culturale. Unele sunt editate şi de scriitori renumiţi (Fr. Schiller). Scriitori precum Goethe şi Bürger îşi publică aici creaţii literare semnificative, sporindu-le prestigiul[11].

În spaţiul etnocultural românesc au circulat, până la tipărirea calendarelor româneşti, cunoscute până în prezent (1731), calendare străine, redactate în limbile latină, germană, italiană, franceză, greacă, polonă, maghiară, în original, în traduceri şi copii, începând cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea[12]. Dintre acestea este frecvent menţionat „Foletul novel – Calendarul lui Constantin Vodă Brâncoveanu" (1693–1704), tradus de Ion Românul (Ion Frâncu) din limba italiană[13].

Circulaţia acestor calendare la noi era sigur limitată, ele completând lectura unor cititori puţini (domni cu habitudini culturale, sfetnici de curte cu preocupări cărturăreşti precum stolnicul Constantin Oantacuzino, poate chiar clerici de rang înalt).

---

[8] Mircea Zaciu, *Cuvânt-înainte* la Georgeta Răduică şi Nicolin Răduică, *Calendare şi almanahuri româneşti 1731–1918. Dicţionar bibliografic*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981, p. 6.

[9] Mircea Tomescu, *Calendarele româneşti, 1733–1830. Studiu şi bibliografie*, Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1957, p. 5–8; Claudiu Isopescu, *Contribuţii la istoria calendarului*, în „Codrul Cosminului", Cernăuţi, IV, 1927, p. 387–397; Emanoil Bacaloglu, *Despre calendariu. Discursului de recepţiune în Academia Română şi Răspunsului d-lui Ion Ghica*, Bucureşti, Typografia Academiei Române, 1880.

[10] Mircea Tomescu, *Istoria cărţii româneşti de la începuturi până la 1918*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1968.

[11] Mircea Zaciu, *loc. cit.*, p. 6.

[12] Mircea Tomescu, *Calendarele româneşti...*, p. 9–12.

[13] Al. Odobescu, *„Foletul novei"* (*l'Foletul novel şi calendarele lui Constantin Brâncoveanu*) în „Revista română", Bucureşti, I, 1861, p. 657; Claudiu Isopescu, *art. cit.*, p. 394; N. Cartoian, *Cărţile populare in literatura românească*, vol. I, Bucureşti, 1929, p. 180–183; Emil Vârtosu, *Foletul Novel, Calendarul lui Constantin Vodă Brâncoveanu*, Bucureşti, 1942.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cu toate încercările, relativ timpurii (sfârşitul secolului al XVI-lea)[14], de tipărire a unor calendare în limba română, calendarul românesc apare abia în prima jumătate a veacului al XVIII-lea. Una din cauzele acestei întârzieri ar fi, după profesorul I. Gr. Sbiera – cel dintâi titular al Catedrei de literatură română de la Universitatea din Cernăuţi, înfiinţată în 1875 – „credinţa culturală falsă"[15] alimentată vreme îndelungată de „ideea că numai scrierile bisericeşti conţin adevărul şi ştiinţa, că numai ele sunt folositoare, trebuie înmulţite şi răspândite cât mai mult"[16]. Acest „curent autoritar şi staţionar, aceste vederi împăienjenite se lăţiră pretutindenea printre români, se înrădăcinară adânc în inimile lor şi avură pentru ei consecinţe grave şi funeste"[17]. Eroarea a paralizat activitatea literară, printre „lumeni". Monopolul bisericesc asupra tiparului, împrejurările sociale şi politice, favorabile întreţinerii neştiinţei de carte în popor, prioritatea problemelor de conducere a statului la români, grija pentru conservarea şi apărarea lui au întârziat „schimbarea dispoziţiei sufleteşti a românilor, ivirea unor curenţi intelectuali cu impulsuri puternice pentru scuturarea credinţei culturale false"[18]. Efortul de „schimbare a dispoziţiei sufleteşti a românilor" este însă anevoios. Început în Transilvania şi extins apoi în celelalte provincii româneşti, el acoperă un secol de frământări culturale lăudabile, încheindu-se în preajma anului 1848.

Cel dintâi calendar românesc tipărit este „calendari acum întâi rumânescu alcătuitu de pe cel sărbescu" scos la Braşov, în 1731, „prin osteneala Dascălului Petcu Şoanul" şi consemnat de Radu Tempea în cronica sa ecleziastică[19]. Acest an marchează, în acelaşi timp, şi începutul presei româneşti, în vremea când „Ardealul, cu tradiţia lui culturală religioasă atât de strălucită, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea trece printr-o criză culturală acută ..."[20]. În Moldova, primul calendar românesc a apărut la Iaşi în 1785. „Calendariu pe 112 ani", editat de fraţii Mihail şi Policarp Strilbiţchi, cu scop practic şi cultural declarat[21], este superior prin conţinut şi realizare grafică celui de la Braşov. Dintre maximele compilate în capitolul *Aleşă socoteală dela oareş' care Greci şi Rămleni*, cea dintâi, „de toată frumuseţea"[22], este cunoscută. O reproducem şi noi, dar din alt motiv : „Sileşte-te să înfrumuseţezi cu învăţătură inima ta, că iaste o comoară pe care nimene dela tine nu o poate fura. De eşti mare şi puternicu, fără învăţătură şi neştiindu nimic, te vei asămăna unui chipu cioplitu, stându într-o casă de marmură. Că cine pe învăţătură

[14] I. G. Sbiera, *Scrieri de prevestiri. Călindăristica*, în *Mişcări culturale şi literare la românii din stânga Dunării în răstimpul de la 1504–1714*, Tipografia lui R. Eckhardt, 1897, p. 268–269.

[15] *Ibidem*, p. 150.

[16] *Ibidem*, p. 151.

[17] *Ibidem*, p. 151.

[18] *Ibidem*, p. 153.

[19] Radu Tempea, *Istoria beserecei Şcheilor Braşovului...*, Braşov, Tipografia Ciurcu & Comp., 1899, p. 100. Cf. I. Bianu şi N. Hodoş, *Bibliografia românească veche*, tomul II: 1716–1808, Bucureşti, 1910, p. 48.

[20] Ştefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, Chişinău, Hyperion, 1992, p. 637.

[21] *Predoslovie către cetitoriu*, în „Calendariu pe 112 ani", Iaşi, 1785, 1 v–2 r.

[22] *Ibidem*, f. 11 r–12 v.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

nu o socoteşte acela este un glubavu, că cel învăţatu cunoaşte pre cel neînvăţatu"[23]. Acest eologiu al înţelepciunii şi, în acelaşi timp, îndemn la instruire prin lectură, a putut fi cunoscut, prin circulaţia calendarului, în original sau în copii, mai ales la răsărit de Carpaţi, îndemnând la meditaţie, aprinzând imaginaţia, trezind ambiţii culturale, înrâurind „schimbarea dispoziţiei sufleteşti" la românii de aici şi dezvoltându-le gustul estetic[24]. Cronologic, al treilea calendar românesc apare la Sibiu în 1792. Acest „Calendariu ..." sibian are cea mai lungă apariţie – 119 ani (1792–1911). Deosebit de importante sunt direcţiile în care se orientează încă de la început: ridicarea nivelului de cultură „a ţăranilor români – cetitorii de căpetenie ai calendarului", „creşterea printre români a gustului pentru cetit"[25], dezvoltarea conştiinţei naţionale a românilor ardeleni, unitatea noastră etnică şi culturală. Cu timpul, acest calendar capătă un caracter enciclopedic, literatura fiind reprezentată în paginile sale prin toate genurile. Tot aici menţionăm „Calendariu pe anul dela naşterea lui Hristos 1794", alcătuit de Paul Iorgovici şi tipărit la Viena „spre întrebuinţarea norodului slaveno-sărbesc şi rumânesc...", important doar ca publicaţie concepută după modelul almanahurilor occidentale[26].

Cel dintâi calendar românesc din Muntenia este „Calendariu" de la Bucureşti, apărut în [1794] şi 1795 („a doao oară tipărit"), o traducere după un calendar unguresc necunoscut. Acesta nu este un calendar propriu-zis[27], ci, de fapt, un prognosticon[28].

Cu aceste dintâi calendare se încheie epoca veche a calendarului românesc, lipsit de originalitate, epocă dominată, mai ales, de calendarul popular. Cu veacul al XIX-lea, începe o altă perioadă, de înflorire a calendarului, care se va întinde până la Marea Unire din 1918.

Ideile Şcolii Ardelene şi activitatea cărturarilor acesteia exercită şi asupra calendarului o influenţă binefăcătoare. Tabloul proteic al epocii de la confluenţa celor două secole este surprins splendid de Nicolae Iorga: „Prin neapărata frecventare a centrelor de cultură, prin educaţia latină, prin relaţiile cu o biserică de lumină, o puternică invazie de cunoştinţe, de idei se produse însă şi cugetarea românească de peste munţi fu revoluţionată de dânsa. Din nou, cu mai multă cunoştinţă de cauză, într-un timp mai frământat de idei, într-o epocă de neastâmpăr, de prefacere totală a lumii vechi, de redeşteptare a conştiinţei naţionale la toate popoarele europene, vechile afirmaţii de romanitate se înfăţişară. [...] Curentul

[23] *Ibidem*, f. 11 r.

[24] Vasile Schipor, *Probleme ale cultivării limbii române în calendarele româneşti din Bucovina (1809–1918)*, în „Analele Bucovinei", anul I, nr. 2 [iulie–decembrie]1994, Bucureşti, Editura Academici Române, p. 311.

[25] *O sută de ani*, în „Calendariu pe anul dela Hristos 1892", Sibiu, Tipografia lui W. Kratft, p. 31–32; *Rămas bun!*, în „Calendariu pe anul... 1911", p. 31–33.

[26] Georgeta Antonescu, *Paul Iorgovici*, în *Istoria literaturii române*, II, *De la Şcoala Ardeleană la Junimea*, Bucureşti, Editura Academiei..., 1968, p. 104; Mircea Tomescu, *Calendarele româneşti...*, p. 63–65.

[27] Georgeta Răduică şi Nicolin Răduică, *op. cit.*, p. 201.

[28] Mircea Tomescu, *op. cit.*, p. 33–34 şi 103; I. Bianu şi N. Hodoş, *op. cit.*, tomul II, p. 374.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

acesta, însufleţit de idei mai luminoase decât oricare, îndreptat spre ideale mai înalte, susţinut de straturi mai adânci din poporul românesc, această mişcare regeneratoare dură mai mult decât toate celelalte, fiindcă, de la început, zguduise mai puternic decât dânsele"[29]. Într-un astfel de climat, Samuil Micu, Gheorghe Şincai şi Petru Maior alcătuiesc un „Calendariu . . .",întocmit pe Gradurile şi Clima Ţării Ungureşti şi a Principialului Ardealului, Ţării Româneşti şi a Moldovei", care apare la Buda între anii 1806–1821. Ei tipăresc în acest calendar, pentru prima oară, o parte din opera lor istorică, spre a demonstra originea latină a poporului român, continuitatea lui pe teritoriul locuit de strămoşii daci şi spre a dezvolta conştiinţa de neam la toţi românii. În calendarul pe 1806–1807, Samuil Micu publică primele capitole din *Istoria, lucrurile şi întâmplările românilor*[30]. Gheorghe Şincai tipăreşte un fragment amplu din *Hronica românilor şi a mai multor neamuri* în calendarul pe anul 1808–1809[31]. Petru Maior traduce din izvoare latine diferite *Istorii şi învăţături*, tipărite în 1810–1811[32]. Acest calendar, cu un conţinut bogat şi divers, incluzând uneori „anecdote şi povestiri", se impune ia noi ca model, fiind preluat vreme îndelungată de multe calendare, mai ales din Transilvania, Banat şi Bucovina. Calendarul învăţaţilor ardeleni a avut o mare circulaţie în spaţiul românesc, ca, de altfel, şi almanahul şi calendarele editate de Zaharia Carcalechi, servind, ca şi alte scrieri de seamă ardeleneşti din această perioadă, drept manual pentru învăţarea limbii române dincoace de munţi: „Pe când uitasem că suntem români şi că avem şi noi o limbă, pe când ne lipsea şi cărţi şi tipografie; pe când toată lumea se aruncase în dasii şi perispomeni ca babele în căţei şi motani, căci la şcoala publică se învăţa numai greceşte; când, în sfârşit, literatura română era la darea sufletului, câţiva boieri, ruginiţi în românism, neputându-se deprinse cu frumoasele ziceri: parigorisesc, catadicsesc ş.c.l., toate în *esc*, create de diecii vistieriei, pentru că atunci între ei se plodea geniul, şedeau trişti şi jăleau perderea limbii, uitându-se cu dor spre Buda sau Braşov, de unde le veneau pe tot anul calendare cu poveşti la sfârşit. [...] Tatăl meu era unul dintre românii aceştia. Nu ieşea nici un calendar care să nu-l aibă el întâi ..."[33].

În ciuda opreliştilor, cărţile româneşti circulă din provincie în provincie. O arie largă de răspândire şi o mai intensă circulaţie cunosc tipăriturile destinate lecturii. Un rol important îl au şi copiile făcute după unele calendare de dascăli, mici slujbaşi, funcţionari, care ajung departe, în Banat, Gorj, Muntenia, Moldova, Bucovina, hrănind spiritul naţional. În discursul de recepţie *Mişcări literare la românii din Bucovina*, rostit la Academia Română, I. G. Sbiera subliniază efectul produs de lectura unor astfel de publicaţii: „Se găseau ici-colo bărbaţi împinşi de

[29] Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688–1821)*, vol. I, ediţie îngrijită de Barbu Theodorescu, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1969, p. 10.

[30] I. Bianu şi N. Hodoş, *op. cit.*, tomul II, p. 475–476; Ov. Densusianu, *Literatura română modernă*, vol I, ed. a III-a, Bucureşti, „Universala", 1929, p. 10–70.

[31] I. Bianu şi N. Hodoş, *op. cit.*, tomul II, p. 525.

[32] I. Bianu, N. Hodoş şi D. Simionescu, *op. cit.*, tomul III, p. 21–22 şi 30–31.

[33] C. Negruzzi, *Cum am învăţat româneşte*, în *Opere* I. *Păcatele tinereţelor*, ediţie critică, cu studiu introductiv, comentarii şi variante de Liviu Leonte, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 9.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

bunul lor geniu şi ataţaţi necontenit de mişcările şi producţiunile literare ale confraţilor lor din Ardeal, Moldova şi Muntenia. Acestea întreţineau în pieptul lor focul sacru al naţionalismului şi dorul nestins de a se manifesta şi ei în mod propriu naţional; îl nutreau pe ascuns, dar nu cutezau să iasă cu el la lumina mare !"[34]. La începutul unui veac şi jumătate de înstrăinare, în colţul Ţării de Sus a Moldovei devenit Bucovina, într-o vreme de „secetă culturală"[35], „eşitul cleric" Vasile Ţintilă, învăţător şi dascăl în Tereblecea, „un iubitoriu de sciinţele matematiceşti", tipăreşte la Cernăuţi, începând cu anul 1811 (anul 1809 avansat în unele lucrări recente) rămâne, deocamdată, ipotetic[36], primele calendare româneşti din Bucovina[37]. El este primul roman bucovinean, care, ca autor al celui dintâi calendar original de aici, într-un timp neprielnic, redeschide drumul scrisului românesc în această provincie. Lui i se atribuie toate calendarele apărute aici până în 1824. O menţiune specială merită calendarul pe anul 1814, care cuprinde şi o parte destinată lecturii sau „alegate de plăcere"[38]. Până acum nu se cunoaşte conţinutul acestei părţi literare.

În linii mari, cu următoarele decenii ale secolului al XIX-lea începe o epocă nouă a calendarului românesc original, de impunere în peisajul publicisticii şi de înflorire a sa.

Materialul literar cercetat din calendarele de până la 1940 de pe întreg spaţiul etno-cultural românesc e o adevărată istorie a literaturii in miniatură, evidenţiind perioade diferite, uneori greu de delimitat cronologic. Şi aici, „renaşterea noastră literară coincide cu redeşteptarea conştiinţei naţionale"[39], prin valorificarea „zestrei sufleteşti autohtone, nediferenţiată încă, sănătoasă şi vitală însă", care „nu arăta prin nimic a fi necorespunzătoare creaţiei"[40].

Mai toţi alcătuitorii calendarelor noastre cred în funcţia socială a artei şi se consideră „luminătorii poporului" până târziu, în pragul anului 1940. În dinamismul său, această perioadă angajează o diversitate de temperamente în afirmarea individualităţii naţionale şi dobândirea unei conştiinţe estetice evidente,

[34] I. G. Sbiera, *Mişcări literare la românii din Bucovina*, Discurs..., Oradea-Mare, 1890, p. 6.

[35] I. Nistor, *Un capitol din viaţa culturală a românilor din Bucovina 1774–1857. Discurs...*, Bucureşti, Librăriile Socec et Co., C. Sfetea şi Pavel Suru, 1916.

[36] Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei. Vol. I (1774–1862) – De la administraţia militară la autonomia provincială* – , Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993, p. 215, 342–343.

[37] Leonidas Bodnărescul, *Autorii romani bucovineni*. Repertoriu de..., Cernăuţi, Editura proprie – Societatea Tipografică Bucovineană, 1903, p. 81–82; Liviu Marian, *op. cit.*, p. 45; Nico-Cotlarciuc, *Istoricul literaturii românilor din Bucovina (1775–1006)*, Cernăuţi, Societatea Tipografică Bucovineană, p. 6; Constantin Loghin, *op. cit.*, p. 23–24. Mircea Tomescu, *op. cit.*, p. 84–85; I. Nistor, *Din istoria calendarului nostru*, în „Calendarul Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română din Bucovina", Cernăuţi, Societatea Tipografică Bucovineană, 1914, p. 56; Georgeta Răduică şi Nicolin Răduică, *op. cit.*, p. 216; D. Vatamaniuc, *Eminescu şi literatura bucovineană la 1860–1870*, în „Septentrion", Foaia Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română din Bucovina, [Rădăuţi], II, nr. 4–5, aprilie 1991, p. 1 şi 3.

[38] Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediţie şi studiu bibliografic de Stelian Neagoe, Bucureşti, Humanitas, 1991, p. 81.

[39] Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1985, p. 10.

[40] I. Negoiţescu, *Istoria literaturii române*, Volumul I (1800–1945), Bucureşti, Editura Minerva, 1991, p. 12.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cu toate formele „kitschului" literar şi cu toată cantitatea pseudoliteraturii favorizate[41]. Alcătuiesc acum calendare şi almanahuri Anton Pann, Zaharia Carcalechi, Ion Heliade Rădulescu, Mihail Kogălniceanu, Dimitrie Bolintineanu, Gheorghe Asachi, Alexandru Zanne, Pantazi Ghica, George Barițiu, C.A. Rosetti, V.A. Urechia, Theoodor Codrescu, T. T. Burada, Vladimir Blaremberg, Visarion Roman, Th. Ballassan, N.T. Orăşanu, Iosif Vulcan, Simeon Mangiuca, I.L. Caragiale, A. Bacalbaşa, Sebastian Bornemisa, N.D. Popescu, P. Dimitrovici, Samoil Morariu-Andrievici, Miron M. Călinescu, Calistrat Coca, Ion I. Bumbac, I.C. Fundescu, Gr. Musceleanu. O.C. Tăslăuanu, Petre Ispirescu, Gh. Dem. Teodorescu, N. Iorga, Spiru Haret, I. Simionescu, George Cătană, Emil Gârleanu, M. Dragomirescu, Ion I. Nistor, L. Rebreanu, Gh. N. Dumitrescu-Bistrița, Cezar Petrescu ş.a. Alături de personalități ale vieții culturale şi literare remarcăm „cărturari modeşti proveniți din cele mai diverse straturi sociale"[42]: preoți, învățători, funcționari, publiciști, editori, tipografi. Ei dau strălucire calendarului nostru în cea mai rodnică perioadă a sa, 1840–1918, când se înregistrează o frecvență sporită a calendarelor, diversificarea şi „specializarea" acestora, iar în unele cazuri dobândirea unui caracter de enciclopedie a vieții sociale şi culturale.

Calendarele au, în această perioadă, alături de revistele literare, un rol important în răspândirea literaturii originale din provinciile româneşti, bucurându-se de mare trecere[43], prefațând unitatea națională prin cea sufletească şi culturală a românilor[44], până la 1918, apoi consolidând-o permanent, deschizându-i, deseori, noi orizonturi spre valorile europene si universale. La temelia calendarului românesc original se află ideile Şcolii Ardelene şi programul „Daciei literare" pentru realizarea unei literaturi naționale în conținut şi formă, expresie a cugetării şi sensibilității româneşti"[45], cu infuzii permanente, din varii direcții, care însă nu i-au modificat profilul. „Posteritatea lungă" a „Daciei literare"[46] este evidentă în. paginile calendarului românesc. În acelaşi timp, reține atenția fenomenul de transculturație[47], prin care s-a asigurat „sincronizarea şi uniformizarea preocupărilor şi idealurilor spirituale"[48] ale românilor de pe întregul spațiu etno-cultural.

Epoca nouă, a calendarului românesc original, însoțit deseori de almanah, mai rar album şi anuar, se defineşte prin consistență şi diversitate. Producția calendaristică din intervalul 1840–1940, în funcție de profil si evoluția ideilor

[41] Mircea Zaciu, *loc. cit.*, p. 10.

[42] Georgeta Răduică şi Nicolin Răduică, *op. cit.*, p. 17.

[43] Elena Dunăreanu, *op. cit.*, p. 5.

[44] Vasile Schipor, *Pagini din viața culturală a Bucovinei istorice*, în „Analele Bucovinei", anul II, nr. 1 (3) [ianuarie–iunie]1995, p. 73–98.

[45] Maria Platon, *„Dacia literară". Destinul unei reviste. Viața unei epoci literare*, Iaşi, Editura Junimea, 1974, p. 216.

[46] *Ibidem*, p. 198.

[47] Gh. Platon, *Universitatea din Iaşi, simbol al spiritualității româneşti*, în „Analele Ştiințifice ale Universității «Al. I. Cuza », Iaşi, serie nouă, secțiunea III, istorie, t. XXXI, p. IX; Ilie Bădescu, *Sincronism european şi cultură critică românească*, Contribuții de sociologie istorică privind cultura modernă românească, București, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1984, p. 35 şi urm.

[48] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 350.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

culturale, evidenţiază grupări şi „vârste" în relaţie cu evoluţia vieţii româneşti din toate provinciile istorice, în general, şi cu evoluţia fenomenului literar, în subsidiar:

1. Calendarul din preajma anului 1848. Conceput ca mijloc de largă şi eficientă educare a unui public divers, acesta tinde să devină „o enciclopedie de cunoştinţe aplicate la un obiect concret şi un barometru al necesităţilor şi aspiraţiilor sociale şi, mai ales, culturale ale perioadei premergătoare revoluţiei de la 1848", prefigurând un „program practic şi direcţia concretă de educaţie a poporului"[49]. Originea latină a limbii şi a poporului român, originea comună a românilor din toate provinciile, continuitatea neîntreruptă în spaţiul carpato-danubiano-nistreano-pontic, viziunea în care tratează noţiuni fundamentale (independenţă, suveranitate), interesul pentru literatura naţională şi cea universală îi definesc profilul şi rolul în epocă. Este reprezentat, mai ales, de: „Almanachu literaru pe anul 1839", Bucureşti, editat de I. Heliade Rădulescu; „Calendar pentru poporul românesc ...", Iaşi, 1842–1846, însoţit de „Almanah de învăţătură şi petrecere" publicate de M. Kogălniceanu. Calendarul va fi editat în continuare de G. Asachi (1847–1869) şi fiul acestuia Alexandru G. Asachi (1870–1876); „Almanahul Statului din Prinţipatul a toată Ţara Românească...", Buda, 1836–1858, întocmit de Zaharia Carcalechi; „Calendariu ...", Iaşi, 1851–1858, redactat de T. Codrescu şi D. Guşti; „Calendariu pentru poporul românesc...", Braşov, 1852–1865, realizat de G. Bariţiu; „Calendar istoricu şi litteraru...", Bucureşti, 1859–1861, autori – D. Bolintineanu, Al. Zanne şi P. Ghica.

2. Calendarul epocii de înflorire deplină a genului acoperă a doua jumătate: a secolului trecut si primele decenii din acest secol, cu prelungiri în câteva regiuni reunite cu Ţara până pe la 1940. Axat pe direcţii culturale, ştiinţifice şi literare specifice, acesta se orientează frecvent şi constant spre operele care „au sădit în sufletul românilor dragostea pentru literatura naţională"[50], urmărind dezvoltarea acesteia şi promovarea unor scriitori mai puţin cunoscuţi, dintre care unii vor deveni creatori autentici. Alcătuite cu seriozitate şi competenţă, având o grafică excelentă, o iconografie de real interes, multe publică biografii şi biobibliografii ale unor scriitori şi artişti, studii şi evocări istorice, literatură, folclor, cugetări, maxime, umor, articole de politică culturală. Câteva calendare şi almanahuri sunt în revuistica noastră „publicaţii privilegiate" prin faptul că au tipărit pentru prima oară capodopere[51]. O menţiune aparte merită calendarele care, prin scop şi profil, s-au constituit într-o „veritabilă universitate populară pentru săteni"[52], urmărind emanciparea conştiinţei ţăranilor, fiind o vreme „abecedare" de pe care mulţi au învăţat să citească şi adevărate enciclopedii populare ale vieţii practice. Cu o valoare documentară excepţională sunt calendarele cu profil enciclopedic, „biblioteci omogene si consecvente în tendinţa de a fi un stimulent al mişcării

[49] Georgeta Răduică şi Nicolin Răduică, *op. cit.*, p. 434.

[50] *Precuvântare*, în „Almanahul Societăţii Scriitorilor Români", Bucureşti, 1912, p. 1.

[51] *Luceafărul*, de Minai Eminescu, în „Almanachulu Societăţii Academice socialu-literare «România Junâ»", Viena, I, 1883, p. 39–58.

[52] Georgeta Răduică şi Nicolin Răduică, *op. cit.*, p. 312.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

artistice şi literare"[53] din contemporaneitate. Aparţin acestei noi „vârste" a calendarului românesc: „Calendar pentru toţi...", Bucureşti. 1862–1884; „Calendar pentru toţi românii ...", Bucureşti, 1874–1906 (N. D. Popescu); „Calendarul «Curierului». Foaea intereselor generale", Iaşi, 1874–1892 (Th. Balassan şi Al. Macedonski); „Calendarul revistei «Lumea ilustrată »...", Bucureşti, 1894–1935 (în ediţii „populare" şi „de lux"); „Album literar", Bucureşti. I, 1886. II, 1889; „Calendarul ilustrat bucurescian...", Bucureşti, 1889–1894; „Calendarul Ligei pentru unitatea culturală a tuturor românilor...", Bucureşti, Vălenii de Munte, 1894–1934 (V.A. Urechia şi N. Iorga; cu interes deosebit pentru problemele românilor din provinciile aflate sub dominaţie străină); „Almanach tipografic", Bucureşti, 1897–1899, 1901–1904; „Almanahul ziarului «Universul» ... Bucureşti, 1899–1918; „Almanahul ilustrat al ziarului «Adevărul»". Bucureşti, 1898–1902, 1909–1917; „Almanach du High-Life", Bucureşti, 1886–1914, redactat de Claymoor [Mişu Văcărescu]; „Almanachulu Societăţii Academice socialu-literare «România Jună »", Viena, I, 1883, II, 1888; „Calendarul «Dacia ». Literar şi artistic... ", Iaşi, 1898 (îngrijit de I.L. Caragiale care publică aici, pentru prima oară, schiţe şi momente); „Calendarul Dorulu olteanului ...", Craiova, 1887 (document preţios al cântecelor vremii); „Calendarul «Minervei»...", Bucureşti, 1899–1926; „Calendarul «Neamului românesc»...", Vălenii de Munte (1909–1916), Iaşi (1917–1918); „Anuarul general al presei române", Bucureşti, 1907–1914 (extrem de important pentru istoria presei din România); „Calendarul gospodarilor săteni ...", Bârlad, Baia, Bucureşti, Fălticeni, Vălenii de Munte, 1904–1916; „Calendar literar şi artistic...", Bucureşti, 1909 (M. Dragomirescu şi E. Gârleanu); „Almanahul Societăţii Scriitorilor Români", Bucureşti, 1912 şi 1913; „Almanahul scriitorilor de la noi", Orăştie, 1912; „Calendarul de la Blaj ...", Blaj, 1913–1948; „Calendarul «Glasul Bucovinei »...", Cernăuţi, 1919–1940; „Calendarul «Voinţa Banatului»...", Timişoara, 1929–1945.

3. Calendarul românilor din provinciile înstrăinate se impune, în primul rând, prin valoarea de document al rezistenţei de aici în faţa pericolului de deznaţionalizare şi de realizare, în condiţii deseori vitrege, a unităţii culturale – premisă necesară unirii politice. Îi conturează profilul distinct idei generoase: originea latină a limbii şi a poporului român, unitatea şi continuitatea vieţuirii în spaţiul etnogenezei noastre, interesul pentru istoria neamului, promovarea limbii literare, efortul de înlocuire a alfabetului cirilic cu cel latin, păstrarea portului, a tradiţiilor româneşti, luminarea poporului şi dezvoltarea conştiinţei naţionale, emanciparea socială şi culturală a românilor. Literatura şi evocările istorice ocupă în aceste calendare un spaţiu vast. Continuând vechi tradiţii culturale, mereu în legătură cu mişcarea cultural-literară din Ţară şi în climatul unor confluenţe stimulatoare, autorii calendarelor de aici valorifică potenţialul cultural al românilor din provinciile înstrăinate, publicând în acelaşi timp folclor şi literatură aparţinând unor scriitori din toate ţinuturile locuite de români. Prin apariţii îndelungate,

[53] *Ibidem*, p. 364.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

consecvenţă, tenacitate şi clarviziune, aceste calendare au menţinut trează ideea unirii românilor din toate provinciile istorice, au consolidat-o continuu prin mijloace specifice.

Din această categorie se disting: „Calendariu...", Sibiu, 1792–1911; „Calendariu pentru Bucovina...", Cernăuţi, 1841–1873 (P. Dimitrovici, S. Morariu-Andrievici); „Amicul poporului. Calendariu", Sibiu, 1861–1941, primul calendar din Ardeal cu alfabet latin; „Diorile [Zorile] Bihorului...", Oradea, 1854; „Fenice. Almanacu beletristicu ...", Oradea Mare, 1867; „Calendariu... Soţietatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina", Cernăuţi, 1874–1885, 1914 (Mihai-Miron Călinescu, Ion I. Bumbac, Calistrat Coca, Ion I. Nistor); „Calendariu...", Arad, 1880–1948; „Călindarul poporului. . .", Sibiu, 1886–1917; „Călindariul poporului bucovinean ...", Cernăuţi, 1888–1913 (S. Morariu-Andrievici si E. Nesciuc); „Calendariul «Românului »...", Caransebeş, 1889–1949; „Calendarul «Poporului român»...", Budapesta, 1903–1918; „Calendarul «Unirii »...", Blaj, 1897–1912; „Calendarul partidului naţional român din Transilvania şi Ungaria...", Arad, 1913–1918; „Calendarul Asociaţiunii.. .", Sibiu, 1912–1948.

4. Calendarul românilor sud-dunăreni este reprezentat de „Album macedo-român", Bucureşti, 1880 (sub direcţia lui V. A. Urechia); „Almanach macedo-român", Constanţa şi Bucureşti, 1900–1903; „Călindari lu rumeri din Istria...", Bucureşti, 1905 (în dialect istroromân); „«Grai bun ». Calendar armânescu...", Bucureşti, 1909–1912 (în dialect aromân). Acestea urmăresc păstrarea individualităţii etnice, cultivarea tradiţiilor proprii, întărirea sentimentului originii romane a limbii şi a poporului român. Publică versuri şi proză, studii şi evocări istorice, studii de artă şi pedagogie, de lingvistică, material folcloric şi etnografic. Emanciparea culturală a românilor sud-dunăreni este concepută din perspectiva realizării unui program de promovare a ştiinţei, culturii şi literaturii proprii. Surprinde, prin actualitate, ideea programatică de cultivare a frăţiei între popoarele din Balcani, bazată pe respectul drepturilor fiecăruia şi, în mod deosebit, a dreptului de a fi liber şi independent. În paginile „Albumului Macedo-Român." se publică opinii ale unor prestigioşi oameni de cultură din Occident şi materiale ale unor colaboratori reprezentativi pentru tendinţele şi spiritul culturii româneşti. Ar mai fi de reţinut efortul pentru realizarea – în manieră europeană, am zice astăzi – a obiectivelor Societăţii de cultură macedo-română şi, mai ales, implicarea mai hotărâtă a statului român, cândva, în obţinerea unor drepturi fundamentale pentru românii de dinafară graniţelor impuse de istorie.

5. Calendarul diasporei româneşti cuprinde puţine şi modeste realizări: „Calendarul ziarului «Românul»...", Cleveland (Ohio), 1909–1910; „Calendarul naţional al ziarului «America»...", Cleveland, 1912–1916; „Calendarul ziarului «Românul american»...", Detroit (Michigan), 1914; „Calendarul «înstrăinatului»", New York, 1918; „Calendarul ziarului «Libertatea»", Chicago (Illinois), (din care am văzut un singur exemplar, din 1920). Scris cu dor de ţară şi dragoste de neam, comunicând tristeţea exodului determinat de împrejurări istorice vitrege, bogat

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ilustrat, acesta îşi realizează un profil distinct: originea românilor, păstrarea spiritului românesc, a purităţii limbii între românii desţăraţi, a tradiţiilor şi credinţei strămoşeşti, neuitarea istoriei neamului, interesul viu pentru viaţa politică şi culturală din Ţară. Interesul pentru literatură şi folclor este scăzut. De menţionat, cu rezervă, publicarea unei variante din Bucovina a baladei *Mioriţa*[54] şi câteva poezii de A. Mureşanu, G. Coşbuc, O. Goga, Şt. O. Iosif. Din creaţia eminesciană, doar *Doina*[55].

6. Calendarul cu profil predominant folcloric, tinzând uneori spre specializare, publică basme, poveşti, anecdote, legende, balade, cântece, doine, colinde, zicători, proverbe din tezaurul regional, dar şi de pe întreg spaţiul românesc, literatură istorică, proză (schiţe, povestiri, nuvele, evocări), informaţii culturale şi ştiinţifice, studii şi documente istorice, de etnografie şi folclor, unele semnate de folclorişti de seamă. în paginile acestor calendare, dar nu numai, se publică material folcloric, etnografic, articole şi studii semnate de Al. Odobescu, V. Alecsandri, P. Ispirescu, S. T. Kirileanu, S. Th. Marian, G. Dem. Teodorescu, C. Rădulescu-Codin, Jan Urban Jarnic, N. I. Dumitraşcu, At. M. Marienescu, A. Gorovei, M. Lupescu, D. Furtună, Al. Vasiliu, Elena Niculiţă Voronca, P. Danilescu, G. Cătană, Leca Morariu, Octavia Lupu-Morariu, T. Pamfile, Valerian Dugan-Opaiţ, N. Bălan, N. Grămadă, Axentie Bileţchi-Oprişeni, Gh. N. Dumitrescu-Bistriţa, Petru Iroaie. Calendarul cu profil predominant folcloric este reprezentat de: „Calendarulu basmeloru [şi al] cânturiloru populare...", Bucureşti, 1874-1877 (N. D. Popescu); „Calendar pentru basme, balade, cântece populare, tradiţiuni, poveşti, păcălituri, ghicitori...", Bucureşti, 1877; „Calendarul basmelor şi legendelor populare române. . .", Bucureşti, 1875–1895, (N. D. Popescu); dar mai ales „Calendarul «Bibliotecii folcloristice »...", Craiova, 1910–1913 (P. Danilescu); „Calendarul revistei de limbă, literatură şi artă populară «Ion Creangă»...", Bârlad, 1911–1914 (T. Pamfile şi M. Lupescu); „Calendarul Revistei de muzică, artă naţională şi folklor «Izvoraşul»...", Bistriţa – Mehedinţi, 1919–1940 (alcătuit de Gh. N. Dumitrescu-Bistriţa; am putut consulta doar exemplarele din 1932 şi 1934).

Creaţii cunoscute aparţinând lui V. Cârlova, D. Bolintineanu, I. H. Rădulescu, Gr. Alexandrescu, A. Mureşeanu, C. Negruzzi, Vasile Alecsandri, M. Eminescu, I. Creangă, I. L. Caragiale, I. Slavici, G. Coşbuc, O. Goga, Al. Vlahuţă, Al. Macedonski, I. Al. Brătescu-Voineşti, I. Agârbiceanu, Al. Mateevici, Barbu Şt. Delavrancea, D. Zamfirescu, M. Sadoveanu, L. Rebreanu, G. Galaction, Mihai Teliman, A. Codruş au câştigat enorm, în beneficiul literaturii naţionale, prin difuzare în paginile calendarelor şi almanahurilor de pe întreg spaţiul cultural românesc. Preferinţa autorilor de calendare s-a manifestat, de timpuriu, pentru poezie. Alături de *Ruinele Târgovişteî*[56], *Marşul oştirii române*[57], de V. Cârlova,

[54] „Calendarul ziarului «Românul »...", Cleveland, II, 1910, p. 30–40.
[55] *Ibidem*, p. 113–114.
[56] „Calendariu...", Arad, XI, 1890, p. 50–51.
[57] *Ibidem*, XIII, 1891, p. 66–67.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

O noapte pe ruinele Târgovişteî[58], de I. Heliade Rădulescu, *Visul lui Ştefan cel Mare*, *Muma lui Ştefan cel Mare*, *Cea de pe urmă noapte a lui Mihai cel Mare*[59], de D. Bolintineanu; *Resunetul*[60], de Andrei Mureşeanu; *Balcanul şi Carpatul*[61], *Sergentul*, *Căpitanul Romano*[62], *Hora de la Plevna*[63], de Vasile Alecsandri; *O scrisoare de la Muselim-selo*[64], *Paşa-Hassan*[65], de G. Coşbuc; *Horia*[66], de A. Cotruş; *Limba românească*[67], de G. Sion; *Cântecul gintei latine*[68], de V. Alecsandri, sunt difuzate în medii diferite şi circulă în subcâmpuri culturale româneşti distincte *De ce nu-mi vii...*[69], *Kamadeva*[70], *De câte ori, iubito...*, *Crăiasa din poveşti*, *Atât de fragedă*, *Revedere*[71], *Glossă*[72], *Şi dacă...*[73], *Dorinţa*[74], *Freamăt de codru*[75], *Mai am un singur dor*[76], *Doina*[77], *Somnoroase păsărele*[78], *Ce te legeni*[79], *Stelele-n cer*[80], *Rugăciune*[81], de Mihai Eminescu; *Numai una*[82], *Vara*[83], de G. Coşbuc, *Oltul*[84], *Rugăciune*[85], de O. Goga; *Noaptea de martie*[86], de Al. Macedonski.

De mare trecere în literatura calendarului s-a bucurat fabula: *Toporul şi pădurea*[86], *Şoarecele şi pisica*[87], *Câinele şi cătelul*[88], *Lupul moralist*[89], *Vulpea liberală*[90], de Gr. Alexandrescu; *Măceşul şi florile*[91], de I. Heliade Rădulescu;

[58] „Calendarul «Minervei»...", Bucureşti, V, 1903, p. 66–69.
[59] *Ibidem*, VI, 1904, p. 54–55.
[60] „Calendaru pe 532 ani...", Focşani, 1861, p. 81–83.
[61] „Amicul poporului. Calendariu...", Sibiu, XVIII, 1879, p. 107–108.
[62] *Ibidem*, XIX, 1879, p. 105–107.
[63] *Ibidem*, XXI, 1881, p. 117–118.
[64] „Calendariu...", Sibiu, LV, 1906, p. 158–160.
[65] *Ibidem*, LVIII, 1909, p. 169–171.
[66] „Calendarul Agru-lui...", Cluj, IV, 1938, p. 114.
[67] „Calendaru pe 532 ani...", Focşani, 1861, p. 91–94.
[68] „Amicul poporului. Calendariu...", Sibiu, XIX, 1879, p. 105.
[69] „Almanachului Societăţii academice socialu-literare «România jună»...", Viena, II, 1888, p. 43–44.
[70] *Ibidem*, p. 45–46.
[71] „Amicul poporului. Calendariu...", Sibiu, XXVI, 1886, p. 89–91.
[72] „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1930", Cernăuţi, XI, p. 105–107.
[73] „Amicul poporului. Calendariu...", Sibiu, XXVIII, 1888, p. 93–94.
[74] *Ibidem*, XXXI, 1891, p. 94–95.
[75] „Calendariu...", Arad, V, 1885, p. 69–72.
[76] *Ibidem*, XI, 1890, p. 50–51.
[77] *Ibidem*, XII, 1891, p. 66–67.
[78] „Calendar pentru toţi românii...", Bucureşti, XIX, 1894, p. 125.
[79] „Calendarul «Glasul Bucovinei » pe anul 1930", Cernăuţi, XI, p. 50.
[80] *Ibidem*, p. 72–73.
[81] „Calendarul de la Bixad", 1940, p. 99.
[82] „Calendarul Basarabiei pe anul 1927", Chişinău, 1927, p. 80.
[83] „Calendarul «Lumea Ilustrată pe anul 1921»", Bucureşti, 1921, p. 39–40 şi 43.
[84] „Calendariu...", Sibiu, LIV, 1905, p. 162.
[85] „Calendarul ilustrat bucurescian...", Bucureşti, II, 1890, p. 48–50.
[86] „Calendarul Agru-lui...", Cluj, VI, 1940, p. 124–125.
[87] „Amicul poporului. Calendariu...", XIV, 1874, p. 125–126.
[88] *Ibidem*, XXIX, 1889, p. 105–106
[89] „Calendariu...", Sibiu, LI, 1902, p. 153–155.
[90] „Calendariu pentru poporul românesc...", Braşov, I, 1852, p. 11–12. *Ibidem*, X, 1861, p. 73–78.
[91] *Ibidem*, X, 1861, p. 73–78.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Trecătorii şi căţeii[92], de A. Donici; *Comoara*[93], de A. Pann; *Broasca şi boul*[94], *Iepurele şi broasca ţestoasă*[95], de G. Asachi; *Ion popa şi Grivei*[96], *Domnia leului*[97], *Dulăii*[98], de V. Militaru.

Este de reţinut, de asemenea, frecvenţa sonetului. Circulă, prin intermediul calendarului, sonete ale lui G. Asachi, D. Guşti, Radu D. Rosetti, G. Tutoveanu, D. Teleor, Şt. O. Iosif, O. Goga, Tr. Demetrescu, Al. Vlahuţă, H. Lecca, E. Sbiera, M. Codreanu, G. Voevidca, N. Roşca, E. Ar. Zaharia, P. Rezuş. Lista, evident, lacunară, este şi aici sugestivă în ce priveşte, în general, literatura calendarului. Alături de sonetişti reputaţi, autori minori, pe gustul „consumatorilor" acestui gen de „bunuri simbolice" şi în funcţie de profil, mai rar tineri afirmându-se.

Există, desigur, în partea literară a calendarelor noastre destulă poezie ocazională, mediocră, versificaţii stângace care n-au putut decât dăuna gustului estetic. Dar există şi poezii care se detaşează de „producţia" anostă prin fluiditatea discursului, uneori cuceritor, prin prospeţime imagistică, sinceritatea confesiunii şi preocupări pentru adâncirea ideilor poetice. Pe unii autori istoria literară i-a expediat în treacăt, alţii s-au bucurat de apreciere în spaţiul vreunei provincii şi în epocă, rămânând uitaţi în câteva antologii regionale. Iată o listă de asemenea creaţii literare şi nume, evident incompletă: *Doină de leagăn*[99], *Frângurele*[100], de I. U. Soricu; *Cântec*[101], *Amintiri*[102], de C. Miu-Lerca; *Zi de treier în pustă*[103], *Primăvara*[104], *Tovar*[105], *Icoană din pustă*[106], de Romul Fabian; *Zori de iarnă*[107], *Cântec*[108], *Zori*[109], de Gr. Popiţi; *Cimitir*[110], de D. Grozdan; *Floare de cireş*[111], de Ilie Marin; *Inima*[112], de Volbură-Poiană; *Peşteră şi stâncă*[113], de H. Petra-Petrescu; *Toamnă*[114], de Aurel

[92] „Calendar pentru poporul românesc...", Iaşi, XI, 1852, p. 102–103.
[93] „Amicul poporului. Calendariu...", XXVI, 1886, p. 92–93.
[94] „Calendarul Asociaţiunii...", I, 1912, p. 140.
[95] „Calendar pentru poporul românesc...", Iaşi, XVIII, 1858, p. 132–133.
[96] „Calendarul «Voinţa Banatului»...", Timişoara, II, 1930, p. 56–60. „Calendarul sătenilor...", Fălticeni, XXIII, 1933, p. 38.
[97] „Calendarul sătenilor...", Fălticeni, XXIII, 1933, p. 38.
[98] *Ibidem*, Piatra-Neamţ, XXVI, 1936, p. 92–93.
[99] „Amicul poporului. Calendar...", LX, 1920, p. 111.
[100] „Dacia Traiană. Calendar...", 1931, p. 76.
[101] „Calendarul «Voinţa Banatului» pe anul 1935", Timişoara, p. 35.
[102] *Ibidem*, 1937, p. 33.
[103] *Ibidem*, 1936, p. 47.
[104] *Ibidem*, 1937, p. 81.
[105] *Ibidem*, 1938, p. 161.
[106] *Ibidem*, p. 161.
[107] *Ibidem*, 1936, p. 82.
[108] *Ibidem*, 1937, p. 73.
[109] *Ibidem*, 1938, p. 141.
[110] *Ibidem*, p. 77.
[111] „Amicul poporului. Calendar...", 1931, p. 68.
[112] *Ibidem*, 1924, p. 84.
[113] *Ibidem*, 1933, p. 94.
[114] „Calendarul Agru-lui pe anul... 1935", Oradea, I, p. 50.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Pop; *Pastel*[115], de P. I. Gârleanu; *Cântec de primăvară*[116], de L. Giuşcă Speranţia; *Pâhorul blestemat*[117], de G. Roticâ; *Pastel de iarnă*[118], de G. Voevidca; *Atâtea visuri...*[119], de Mia Cerna; *Toamnă*[120], de Tr. Chelariu; *Peisaj ideal*[121], de N. Roşca; *Certitudine*[122], de I. Vespar; *Zi moartă*[123], de G. Coca; *Seară văratică*[124], de G. Drumur; *Toamnă, Amurg*[125], de A. Putneanu; *Tinereţe rustică*[126], *Flăcău arborosean*[127], de E. Ar. Zaharia, *Belşug ceresc*[128], de G. Chlopina; *Întoarce umbra gândului*[129], de A. Munte; *Autumnală*[130], de A. Bolovan [Bolohan].

Calendarul, alături de poezie, manifestă interes constant pentru proză. Prioritatea prozei scurte este explicabilă având în vedere scopul acestui periodic şi tipul de „consumator" căruia i se adresează. Prin intermediul calendarelor circulă schiţa *Bunicul*[131], de B. Delavrancea; *Puiul*[132], *Conu Alecu*[133], de I. Al. Brătescu Voineşti; *Noi şi vechi*[134], de I. A. Bassarabescu; Moartea lui *Dule*[135], de M. Teliman; *Aşa se mănâncă în sat la noi*[136], de I. B. Torouţiu, *Sobieskii şi românii*[137], de C Negruzzi, povestirea *Emigranţii la Brazilia*[138], de M. Sadoveanu; nuvela *Popa Tanda*[139], de I. Slavici; *Hagi Tudose*[140], de B. Delavrancea; *Frica*[141], de D. Zamfirescu; *La vulturi*[142], de G. Galaction. Pe lângă acestea, un spaţiu mai restrâns îl ocupă scrisorile, însemnările, amintirile, notele de călătorie: *Păcală şi Tândală, Istoria unei plăcinte*[143], de C. Negruzzi; *O scrisoare din Italia*[144], *I. L. Caragiale*[145], de

[115] *Ibidem*, 1938, p. 71.
[116] „Calendarul nostru pe anul... 1938", Lugoj, XVII, p. 45.
[117] „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1924", Cernăuţi, V, p. 19.
[118] *Ibidem*, VI, 1925, p. 108.
[119] *Ibidem*, IX, 1928, p. 62.
[120] *Ibidem*, XIII, 1932, p. 59.
[121] *Ibidem*, XIV, 1933, p. 51.
[122] *Ibidem*, p. 52.
[123] *Ibidem*, p. 55.
[124] *Ibidem*, p. 56.
[125] *Ibidem*, p. 59.
[126] *Ibidem*, XV, 1934, p. 58.
[127] *Ibidem*, XIX, 1938, p. 140.
[128] *Ibidem*, XVI, 1935, p. 89.
[129] *Ibidem*, XVII, 1936, p. 172.
[130] *Ibidem*, XIX, 1938, p. 170.
[131] „Călindariul poporului bucovinean...", Cernăuţi, XIII, 1900, p. 107–110.
[132] „Calendar...", Arad, 1930, p. 97–102.
[133] „Amicul poporului. Calendar...", Sibiu, XLVIII, 1908, p. 103–106.
[134] „Calendar literar şi artistic pe 1909", Bucureşti, p. 107–111.
[135] „Calendarul «Minervei»...", Bucureşti, VI, 1904, p. 227–233.
[136] „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1920", II, p. 106.
[137] „Calendar pentru poporul românesc...", Iaşi, IV, 1845, p. 22–29.
[138] „Calendarul revistei «Ramuri»...", Craiova, 1908, p. 120–130.
[139] „Calendarul. ..", Arad, XXII, 1901, p. 94–113.
[140] „Amicul poporului. Calendar...", XXXVII, 1897, p. 35–55.
[141] „Almanachulu Societăţii... «România Junâ»", II, 1888, p. 232–253.
[142] „Calendariu...", Sibiu, LXIII, 1914, p. 168–178.
[143] *Ibidem*, XCIX, 1891, p. 49–60.
[144] „Almanachulu Societăţii... «România junâ»", I, 1883, p. 165–189.
[145] „Calendarul «Minervei»...", XV, 1913, p. 81–82, 84–90.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

I. Slavici; *Drumuri Cirebire* (Carnet istroromân)[146], *Pe Bistrița*[147], de L. Morariu; *Din Bucovina*[148], de G. Codreanu [G. Tofan].

Multe calendare publică schițe biobibliografice, studii, note și articole. Materialul bogat înregistrat aici evidențiază, pe durata a opt decenii, procesul formării unei conștiințe estetice, pe de o parte, și preocuparea continuă de a educa gustul estetic al cititorilor cărora li se adresează, de a le deschide noi orizonturi culturale. Sunt prezentați cititorilor D. Cantemir, P. Maior, G. Asachi, M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, Gh. Lazăr, S. Bărnuțiu, V. Alecsandri, M. Eminescu, I. Creangă, G. Coșbuc, O. Goga, A. Vlahuță, B. Delavrancea, D. Zamfirescu, M. Sadoveanu, Al. Macedonski, P. Cerna, I. C. Săvescu, Șt. Petică, N. Iorga, P. Istrati, G. Popovici (T. Robeanu), I. A. Bassarabescu, M. Dragomirescu, I. Minulescu, M. Codreanu, G. Tutoveanu, B. Gârleanu, Vissarion Roman, Horia Petra-Petrescu, C. Morariu, G. Bogdan-Duică, I. E. Torouțiu. Materialele publicate sunt semnate de nume prestigioase, uneori de tineri care se impun și pe această cale: N. Iorga, Ion I. Nistor, E. Cândea, L. Morariu, C. Morariu, V. Gherasim, V. Grecu, Al. Dima, Tr. Chelariu, V. Morariu, G. Todica, N. Grămadă, M. Streinul, E. D. Fagure, Gh. Antonovici.

Un număr important de calendare manifestă interes pentru literatura universală. Câteva se remarcă în mod deosebit: „Calendar pentru poporul românesc...", Iași, 1847–1876; „Anuarul ziarului «Patria»", Craiova, 1906, 1911–1916; „Calendarul povestirii. Ideea europeană", București, 1923. „Nivelele" gustului estetic se structurează prin materialul selectat și pus în circulație timp de un secol, prin preferința pentru valorile clasice, receptivitate timpurie față de moderni, cu toată „literatura de consum" difuzată frecvent[149]. Valorile universale sunt răspândite prin texte, nu toate strict literare, din Homer, Horațiu, Socrate, Euripide, Lucrețiu, Seneca, Plutarh, Ovidiu, Cicero, Herodot, Aristotel, Tucidide, Confucius, Moliere, Boccaccio, la Rochfoucauld, Montesquieu, J. J. Rousseau, Voltaire, Lessing, Goethe, Fr. Schiller, Cervantes, V. Hugo, H. de Balzac, A. Puşkin, L. Tolstoi, I. Turgheniev, M. Gorki, A. P. Cehov, F. M. Dostoievski, A. Daudet, Th. Gautier, Al. Dumas, S. Petöfi, A. France, E. Zola, M. Twain, Stendhal, P. Merimée; G. Leopardi, A. de Musset, Lenau, Byron, H. Heine, Guy de Maupassant, H. Sienkiewicz, E. Kipling, E. A. Poe, Ch. Baudelaire, J. Moreas, P. Verlaine, A. Samain, Jose Maria de Heredia, E. M. Rilke, H. Ibsen, A. Strindberg, Fr. Grillparzer, O. Wilde, Fr. Neitzsche, B. Bjornstjerne ș.a.

Aidoma lui Franklin, Goethe, Bürger, Schiller, la noi M. Kogălniceanu, G. Asachi, I. Heliade Rădulescu, G. Barițiu, I. Bolintineanu, I. L. Caragiale, Al. Macedonski, M. Dragomirescu, E. Gârleanu, N. Iorga au fost inițiatorii și animatorii unor calendare și almanahuri dar și autorii unei literaturi scrise special pentru ele („Kalendergeschichte"). Receptarea timpurie a unor opere a fost favorizată și de circulația calendarelor și almanahurilor în care s-au tipărit. Există, se știe, și

[146] „Calendarul «Glasul Bucovinei»...", IX, 1928, p. 77–79.
[147] *Ibidem*, XII, 1931, p. 150–158.
[148] „Calendarul revistei «Ramuri»...", 1908, p. 151–157.
[149] Mircea Zaciu, *op. cit.*, p. 9–10.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„scriitori de almanah", cultivând un gen de literatură scrisă exclusiv pe gustul cititorului mediu al calendarelor, sub presiunea cererii de pe piaţa acestui tip de „bunuri simbolice": Nicolae T. Orăşanu (1833–1890), Nicolae D. Popescu (1843–1921), Dumitru Marinescu-Marion (1860–1909), Theodor Dimitrie Speranţia (1856–1929).

Pe lângă „publicaţiile privilegiate" în care s-au tipărit pentru prima oară capodopere, există calendare şi almanahuri care au răspândit primele creaţii ale unor scriitori „Almanachu literaru pe anul 1839", Bucureşti, editat de I.H. Rădulescu publică, pentru prima dată, poezia *Melancolia* a lui C. Negruzzi care semnează cu pseudonimul Karlu Nervil (p. 82–83). *Moş Ion Roată şi Unirea*, de I. Creangă, apare mai întâi în „Album macedo-român", Bucureşti, 1880, p. 26–27. Va fi retipărită în „Convorbiri literare", Iaşi, XVIII, 1885, p. 456–459. *Moş Ion Roată şi Cuza Vodă*, cu titlul *Anecdotă*, datată Iaşi, 13 nov. 1882, se tipăreşte pentru prima dată în „Almanachulu Societăţii academice socialu-literare «România jună»", Viena, I, 1883, p. 29–35. Tot aici, dar în partea a doua din 1888, p. 13–39, apare, pentru prima oară, actul I din drama lui V. Alecsandri, *Ovidiu* (După cum se ştie, la început, drama a fost scrisă şi reprezentată în IV acte. Tot în IV acte a fost publicată în „Convorbiri literare", XIX, aprilie–iunie 1885. În vederea unei noi reprezentări, cu prilejul deschiderii stagiunii Teatrului Naţional din Bucureşti, la 26 sept. 1887, poetul a scris şi al cincilea act care, în dramă, în forma din 1887, apare ca actul I). I. L. Caragiale, în „Calendarul «Dacia». Literar şi artistic..." pe care îl tipăreşte în Iaşi, în 1898, sub titlul *Reminiscenţe*, publică, pentru prima oară, schiţe şi momente (p. 117–119). Anecdota [*Cetăţeanul Ghiţă Calup*] apare în „Calendarul «Claponului». Almanah hazliu şi popular pe anul de la Mahomet 1295, de la Christos 1878", Bucureşti, 1877, redactat şi scris în cea mai mare parte de I. L. Caragiale. Satirele politice şi sociale sunt şi aici, ca şi în opera marelui clasic, de mare forţă şi rafinament. Rubrica *Gogoşi*, p. 65–87, cuprinde satire sociale. Subiectul uneia din acestea va fi reluat în comedia *Noapte furtunoasă*, citită, la „Junimea", în şedinţa din 12 nov. 1878 şi reprezentată pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti la 18 ian. 1879. Alexandru Macedonski publică *Apolog*, poezie ce va fi inclusă ulterior în vol. *Excelsior*, 1895, în „Album literar", Bucureşti, I, 1886, p. 32, text datat 19 martie 1885.

Pentru literatura din Bucovina istorică, din acest punct de vedere, trebuie menţionat „Calendariu pentru Bucovina...", Cernăuţi, 1858, în care apare mai întâi scrierea lui Iraclie Porumbescu *Colnicul tătarilor de lângă Tărăşeni* („Calendar pentru poporul românesc...", Iaşi, XVI, 1857, p. 64–84, reproduce *Desmormântarea domnitorilor Moldovei, în catacombele Monastirii Putna* din „Gazeta de Moldavia" unde apăruse în 1856).

Importanţa calendarelor în procesul de răspândire a literaturii în spaţiul etnocultural românesc este de netăgăduit. Cercetarea materialului literar din toate calendarele apărute la noi (româneşti, germane, maghiare, polone, ucrainene, armeneşti, israelite) va aduce, cu siguranţă, date noi, interesante, spre a putea oferi o imagine a contribuţiei acestor periodice la circulaţia literaturii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

II.6. PROZATORI ROMÂNI ÎN CALENDARELE BUCOVINENE DIN PERIOADA 1811–1918*

Pentru românii din Bucovina, înființarea presei în limba română era o problemă prioritară încă din primul deceniu al veacului al XIX-lea, rosturile ei fiind corect intuite: cale de redeșteptare a conștiinței de neam și țară, școală de educație națională pentru conservarea limbii, culturii, a ființei etnice, mijloc important de afirmare la nivelul și în ritmul evoluției civilizației europene. În 1803, învățătorul Ioan Bilievici din Suceava solicită aprobare pentru tipărirea unei gazete „pentru inteligența moldovenească"[1]. În iunie 1815, Teodor Racoce, tălmaci pentru limba română la Lemberg, la curent cu ideile Școlii Ardelene prin Ion Budai-Deleanu, cere autorităților aprobarea pentru „a redacta atât un ziar politic cât și o revistă științifică în limba românească"[2]. Publicația urma să poarte titlul „Gazetă moldovenească", cu apariție săptămânală. La 8 martie 1817, T. Racoce adresează un *Apel (Înștiințare pentru gazete românești)* tuturor românilor „iubitori de neam și de propășirea limbii patrioticești". Acest apel este un adevărat program, cuprinzând, „primele repere ideologice la noi, privitoare la rolul presei în viața politică, socială și spirituală a unui popor"[3]. Proiectul lui T. Racoce nu s-a realizat din lipsă de „prenumeranți". În 1820, sub denumirea de „Chrestomaticul românesc", el publică la Cernăuți materialele adunate pentru rubricile cultural-literare ale gazetei preconizate (195 de pagini). Fără a fi o revistă literară propriu-zisă, „Chrestomaticul românesc" rămâne o primă încercare de revistă românească.

După o perioadă de „secetă culturală", anul 1848 aduce în spațiul publicisticii bucovinene o realizare de excepție prin editarea ziarului „Bucovina", organ de presă, la un moment dat, al revoluției din toate provinciile locuite de români. Apărută la Cernăuți, în intervalul 4 octombrie 1848–20 septembrie 1850, „Bucovina", „gazetă românească pentru politică, religie și literatură", redactată în limbile română și germană, este opera fraților Alexandru și Gheorghe Hurmuzachi, are o redacție entuziastă (Iraclie Porumbescu, Aron Pumnul, George Barițiu) și se bucură de sprijinul lui Vasile Alecsandri și Mihail Kogălniceanu. Cu un program identic formulat în *Petiția Țării* și având colaboratori de prestigiu (V. Alecsandri,

---

* Studiu publicat în „Analele Bucovinei", București, anul III, nr. 2 (6) [iulie–decembrie], 1996, p. 333–347.

[1] Ioan V. Cocuz, *Presa românească în Bucovina (1809–1944)*, în „Suceava", Anuarul Muzeului Județean, XVI, 1989, p. 14.

[2] Teodor Bălan, *Teodor Racoce și „Chrestomaticul românesc"*, în „Codrul Cosminului", II–III, 1925–1926, p. 369.

[3] Nicolae Cârlan, *Coordonate ale activității tipografice din nordul Moldovei, până la 1830*, în „Pagini literare", 1983, p. 176.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

C. Negri, D. Bolintineanu, I. H. Rădulescu, Gr. Alexandrescu, M. Kogălniceanu, A. Mureşeanu, A. Şaguna, V. Pogor, Gh. Sion), „Bucovina" se aseamănă, sub aspectul activităţii literare, cu „Dacia literară". Acest periodic direcţionează publicistica românească din Bucovina de până la 1918 prin problematica şi modernitatea ideilor: învăţământ naţional românesc în care să se studieze limba, istoria şi cultura naţională, dreptul celorlalte naţionalităţi la învăţământ în limba maternă, reforma radicală a învăţământului din provincie, cu accent pe înfiinţarea de „şcoli poporale" în toate satele, înfiinţarea unei universităţi româneşti la Cernăuţi, înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin, dezvoltarea unitară a limbii române în toate provinciile istorice româneşti, interesul pentru creaţiile literare româneşti din toate provinciile şi pentru folclor (aici se tipăreşte, pentru prima oară, în 1850, *Miorița*).

În perioada 1865–1918, publicistica bucovineană cunoaşte o adevărată explozie, remarcându-se prin diversitate, orientare politică naţională, combativitate, civism, probitate şi deschidere spre modernitate. Sunt de menţionat publicaţiile literare („Încercări literare", Cernăuţi, 1892; „Junimea literară", Cernăuţi–Suceava–Cernăuţi, 1904–1914), cultural-literare („Foaia Societăţii pentru Literatura şi Cultura Română în Bucovina", Cernăuţi, 1865–1869; „Aurora Română", Cernăuţi, 1881–1882; „Revista Bucovinei", Bucureşti, 1916), social-politice („Revista politică", Suceava, 1886–1891, 1910–1911; „Gazeta Bucovinei", Cernăuţi, 1891–1897; „Patria", Cernăuţi, 1897–1900, 1909–1910; „Timpul", Cernăuţi, 1900–1901; „Privitorul", Viena-Brünn-Cernăuţi, 1902–1903; „Voinţa poporului", Cernăuţi, 1902–1908; „Lupta", Cernăuţi, 1906–1910; „Românul", Cernăuţi, 1908–1909; „Foaia poporului", Cernăuţi, 1909–1914), religioase („Candela", Cernăuţi, 1882–1946), pedagogice („Şcoala", Cernăuţi, 1911–1914), destinate sătenilor („Amicul poporului", Cernăuţi, 1878–1896; „Steluţa", Corovia, 1883–1884; „Deşteptarea", Cernăuţi, 1893–1904).

În acest context, calendaristica românească în Bucovina s-a afirmat de timpuriu[4]. „Eşitul cleric" Vasile Ţintilă, învăţător şi dascăl în Tereblecea, tipăreşte la Cernăuţi, în scriere chirilică şi gotică, începând cu anul 1811 (1809, după unii cercetători[5]), primele calendare româneşti din această provincie. El este primul român bucovinean care, ca autor al celui dintâi calendar original de aici, redeschide drumul scrisului românesc. Lui i se atribuie toate calendarele apărute până în 1824 la Cernăuţi. O menţiune merită calendarul pe 1814, care cuprinde şi o parte destinată lecturii (*Alegate de plăcere*[6]). Până acum nu se cunoaşte conţinutul acestei părţi literare.

[4] I. G. Sbiera, *Mişcări literare la românii din Bucovina*, Oradea-Mare, 1890, p. 20–32.

[5] Ioan V. Cocuz, *op. cit.*, p. 14; Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei, (1774–1862). De la administraţia militară la autonomia provincială*, vol. I, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993, p. 12.

[6] L. Bodnărescu, *Autorii români bucovineni. Repertoriu*, Cernăuţi, Societatea Tipografică Bucovineană, 1903, p. 81.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Între anii 1841 şi 1873, la Cernăuţi apare în scriere chirilică şi nepaginat „Calendariu pentru Bucovina..." („Calendariu pentru ducatul Bucovinei...", Lemberg, 1854) întocmit de P. Dimitrovici, între anii 1841 şi 1847, diacon, preot şi catihet la Cernăuţi, dascăl la şcoala moldovenească din Chişinău, ieromonah la Mănăstirea Putna, şi Samoil Morariu Andrievici (1848–1873). Acesta este cel dintâi calendar românesc cu învăţături din Bucovina. Partea culturală şi literară a acestuia se intitulează *Alegate de petrecere* (1842), „Calendariu de petrecerea timpului" (1852), „Calendariu de petrecere" (1854), „Almanah literariu" (1859), „Almanah" (1860). „Calendariu pentru Bucovina" difuzează cunoştinţe ştiinţifice, sfaturi etice, gospodăreşti şi agricole, poezie, proză, folclor, materiale despre necesitatea păstrării limbii, a obiceiurilor şi portului popular. La biblioteca Muzeului Bucovinei din Suceava, în fondul „Leca Morariu", am identificat 13 exemplare din acest calendar, necercetate până în prezent (1842, 1844, 1848, 1852, 1858, 1859, 1861, 1862, 1863, 1864, 1865, 1866, 1869).

„Calendariu. Soţietatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina..." apare la Cernăuţi în perioada 1874–1885. Este pregătit de Mihai-Miron Călinescu (1874–1881), Ion I. Bumbac (1882–1883) şi Calistrat Coca (1884–1885), secretari ai Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina. Partea culturală şi literară se intitulează, începând cu 1875, „Almanah". Urmărind ridicarea culturală şi socială a românilor din Bucovina, acest calendar publică poezie, proză, folclor, contribuie la promovarea limbii literare, fiind cel dintâi care apare, din 1882, cu noua ortografie stabilită de Academia Română. Este continuat de „Calendarul Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română din Bucovina", editat la Cernăuţi, în 1914, de comitetul societăţii şi întocmit de I. Nistor. Acesta publică sfaturi gospodăreşti, agricole, sanitare, îndrumări etice, cugetări, maxime, cronici sociale şi culturale, evocări istorice. Literatura pe care o tipăreşte aparţine unor scriitori români reputaţi. Calendarul se impune şi prin interesul deosebit pentru valorificarea folclorului, a tradiţiilor populare.

„Calendariul. Societatea Academia Ortodoxă pentru Literatură Retorică şi Muzică Bisericească" apare la Cernăuţi (1886–1895), cu unele texte în limba rusă. Partea culturală şi literală se intitulează „Almanah". Se publică în acest calendar ştiri şi informaţii politice, juridice, administrative, financiare, şcolare, sfaturi economice, agricole, sanitare şi morale, maxime, cugetări, anecdote, studii şi evocări istorice, versuri şi proză, traduceri din literatura universală. Din acest calendar, am cercetat, pentru prima oară, 4 ediţii necunoscute în calendaristica românească (1886, 1891, 1893, 1894).

Societatea studenţilor teologi „Academia Ortodoxă" editează la Cernăuţi, pentru perioada 1884/1909 „Almanah jubiliar Academia Ortodoxă", care publică articole de critică şi istorie literară, lingvistică, istoria artei româneşti, versuri şi proză.

„Călindariul poporului bucovinean", Cernăuţi, 1888–1913, este întocmit de Samoil Morariu-Andrievici (1888–1894) şi Eugen Neşciuc (1895–1913). Rubrica literară şi culturală se intitulează *Partea de petrecere* (1900). Inegal ca orientare şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

exigenţă literară, cu direcţii constante (literatura educativă, evocarea trecutului, cultivarea limbii şi a tradiţiilor româneşti, luminarea poporului) calendarul publică versuri şi proză (anecdote, poveşti, basme, legende, fabule, schiţe, povestiri, nuvele), sfaturi diverse, studii de folclor, istorie, lingvistică, reportaje, traduceri din literatura universală. Ediţiile din 1894, 1908, 1909 şi 1911 au fost descoperite de noi în colecţia fondului „Leca Morariu" de la Muzeul Bucovinei din Suceava.

„Călindariul familiar", întocmit de I. Paşcan, apare la Cernăuţi în 1899 având şi texte literare.

„Almanah literar". Întrunirea academică română «Bucovina», Cernăuţi, 1903 şi 1905, are drept scop „cultivarea poporului" şi publică poezie, proză, folclor, scrisori.

„Calendarul copiilor", Cernăuţi–Suceava, 1909–1914, publică versuri şi proză cu caracter educativ şi manifestă interes pentru folclor.

La Câmpulung Moldovenesc apare „Calendarul Câmpulungului", în limbile română, polonă, rusă şi ucraineană, alcătuit de Jan Gorymyka [Krupczinski], se pare, fără importanţă literară[7].

Literatura publicata în calendarele bucovinene din prima parte a veacului trecut ilustrează fizionomia unei generaţii, o psihologie „a începutului de drum", un „realism al visătorilor", care îşi asumă condiţia de „deschizători de drum", cu entuziasm, sinceritate, pasiune constructivă şi devotament, curaj intelectual, energie, „efort de invenţie şi sfidarea obişnuitului"[8]. Preluând moştenirea epocii luminilor, Iraclie Porumbescu, S. Morariu-Andrievici, Teoctist Blajevici, T. Vasilovici, P. Dimitrovici deschid drumul, cu toată stângăcia vizibilă în multe creaţii, luptei pentru emancipare naţională şi dreptate socială în Bucovina. Mai toţi scriu poezie. Sunt atraşi de valorile stabile ale clasicismului, cultivă fabula, satira, poemul, oda, imnul, sonetul, preţuiesc folclorul şi anunţă, târziu, prin câteva structuri tematice şi viziune, un romantism provincial, mai ales prin V. Bumbac şi I. Ieremievici (*O noapte pe ruinele Sucevii*).

În afară de câteva anecdote şi o povestire adaptată după A. S. Puşkin (Viscolul), proza acestor calendare este extrem de săracă. Un text însă reţine atenţia. Este cea dintâi construcţie epică din calendarele bucovinene. Intitulat *O iscusită vicleníe*, este publicat în „Calendar pentru Bucovina pe anul 1844". Repovestirea păstrează, cu câteva excepţii, datele naraţiunii lui Herodot[9]. Într-o vreme când puţini scriitori bucovineni scriu poezie, versificând după modelul Alecsandri, textul surprinde prin câteva particularităţi interesante, chiar dacă despre originalitate încă nu poate fi vorba. Predomină aici povestirea la persoana a treia, dezvoltată în jurul unui proverb („Ulciorul atâta merge la apă, până toarta nu se

[7] G. Rotică, *Bucovina care s-a dus... Articole despre oameni, locuri şi fapte*, [Bucureşti], Editura Alcalay et Co., [1919], p. 75–76.

[8] Paul Cornea, *Oamenii începutului de drum, Studii si cercetări asupra epocii paşoptiste*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1974.

[9] Herodot, *Istorii*, vol. I, Cartea a II-a, CXXI, *Euterpe*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961, p. 183–186.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

rumpe"), alternând, în câteva locuri, cu persoana întâi. Vizibile sunt, deşi încă insuficient lucrate, planurile naraţiunii. Autorul (necunoscut) îşi trădează prezenţa prin anticipări, intervenţii („Dar nu era lui menit a gusta din rodul vicleniei sale"; „Nu este greu de gâcit..."), scurte digresiuni şi explicaţii. Dialogul e folosit sigur. Influenţa naraţiunilor din cărţile populare şi din eposul folcloric se simte prin rudimente ale unor motive narative (trecerea probelor), câteva mărturii ale oralităţii, gustul pentru fabulosul exotic şi formula finală tipică („Şi cum să povesteşte, lângă iertare, fiica împăratului i-au fost împărătescul dar"). Jocul timpurilor, stăpânit cu siguranţă, evoluează în funcţie de planurile construcţiei. Atotputernic e încă perfectul compus, alternând cu viitorul. Imperfectul apare sporadic, dar cu efect. Naraţiunea este curgătoare, concentrată, abil construită prin acumulări, pentru a menţine interesul „consumatorului". Cuvinte, sintagme şi expresii specifice limbii vechi, uşor colorate regional, amintesc de legendele şi cronica lui I. Neculce: „i s-au fost juruit de împăratul"; „ispitind ei aceasta în vro câteva rânduri"; „bucuros fiind a oblici"; „nu s-au celuit împăratul întru socotinţa sa"; „faţăritul neguţitoriu să făcea a se mânie şi a apăra"; „cari neobicinuita aceasta peţire ispitia"; „l-au prins ţapân de mână [...] însă cuvântul i-au înghieţat în gură"; „ş-au luat nădejdea de a-l mai prinde cu vicleşug".

Sub titlul *Regele Egiptului Rampsinit şi fiii arhitectului*, povestirea, tot după Herodot, mai apare în „Calendar istoricu şi popularu...", Bucureşti, 1857, p. 127–129.

În Almanahul literar al „Calendariului pentru ducatul Bucovinei" din 1859, S. Morariu-Andrievici publică evocarea *Cosminului*, valorificând şi tradiţia locală (legenda referitoare la „Fântâna lui Sobieski"). Textul nu are nimic din frumuseţea celui din 1844 şi nu prezintă interes literar.

O cu totul altă poziţie faţă de epic, o disponibilitate nouă de selectare, promovare şi difuzare a creaţiilor în proză oferă calendarele bucovinene din perioada 1875–1918. Descoperirea epicului este determinată de pătrunderea masivă a spiritului epocii în structura calendarului. În acest răstimp, „se accentuează [...] unitatea culturală a tuturor românilor", „se formează o spiritualitate unificatoare, cu mare forţă de atracţie, de nivelare"[10]. Aşa se explică faptul că preferinţa celor care întocmesc şi aici calendare se îndreaptă spre prozatori din toate provinciile româneşti. Prezenţa lui C. Negruzzi, I. Creangă, I. Slavici, Al. Vlahuţă, B. Delavrancea, I. Al. Brătescu-Voineşti, I. A. Bassarabescu, I. Agârbiceanu, M. Sadoveanu reprezintă, în acelaşi timp „treptele povestirii" pe care, descoperindu-le, românii bucovineni îşi întăresc mai adânc conştiinţa de sine, primesc „mărturie de vitalitate, de vrednicie, de drept la viaţă [...] tocmai în partea care e mai ameninţată şi care are o mai simţită nevoie de a-şi vădi însuşirile sufleteşti"[11].

Din proza lui C. Negruzzi, „Călindariul poporului bucovinean" tipăreşte în 1905, p. 76–80, cu titlul *Sfaturile lui Păcală către Tândală, Scrisoarea XII (Păcală*

[10] Dan Mănucă, *Lectură şi interpretare. Un model epic*, Bucureşti, Editura Minerva, 1988, p. 27.

[11] Eugen Lovinescu, *Literatura Ardealului (cu prilejul povestitorului I. Agârbiceanu)*, în „Convorbiri literare", XLIV, nr. 7, vol. 2, sept. 1910, p. 816–817.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

şi Tăndală sau morala moldovenească), „sac de proverbe româneşti răsturnat în cascadă spumoasă", „precedent stilistic de glorioasă posteritate"[12]. Pentru o întreagă generaţie atrasă de folclor din „dorinţa de identificare cu lumea etniei originare"[13], ca mijloc de apărare împotriva agresiunii cotidianului devastator, *Scrisoarea XII* a putut servi ca model de valorificare savantă a folclorului, îmbinând inteligent şi inspirat proverbe cu zicători populare, pigmentate cu elemente de fabulos, într-o structură clasică, de maximă concizie şi densitate. Atitudinea umană faţă de moravuri şi tipuri creionate cu vervă şi spirit, cu ironie şi umor, plăcerea de a comunica – nota particulară a scriitorilor moldoveni din secolul trecut – şi de „a asculta poveşti frumoase din vremile trecute", după un ceremonial şi scenariu străvechi, stilul simplu, spontan, familiar, „arta de a insinua, evoluând cu fineţe de la o idee la alta"[14] puteau servi nu doar delectării, ci şi regăsirii unor punţi de revenire la matcă.

Din creaţia aceluiaşi scriitor acelaşi calendar tipăreşte *Sobieski şi românii* (XXII, 1909, p. 59–63). Difuzarea prozei lui C. Negruzzi prin intermediul calendarului în spaţiul românesc începe devreme. „Calendar pentru poporul românesc", Iaşi, IV, 1845, p. 22–29 tipăreşte, pentru prima oară, *Sobieski şi românii*, cunoscută sub titlul *Sobieski şi plăieşii*. Aceasta apare mult mai târziu în „Almanah literar şi ilustrat", Bucureşti, I, 1886, p. 146–150 şi în „Calendariu", Sibiu, XCV, 1887, p. 42–50, cu titlul *Cetatea Neamţului*. Tot aici se publică *Istoria unei plăcinte (Scrisoarea XXII)* (XCLX, 1891, p. 57–60) iar *Lumânărică (Scrisoarea XIII)* în „Calendarul «Săteanului»", Sibiu, 1895, p. 34–35. „Calendarul poporului", Sibiu, XXIII, 1908, p. 49–77, difuzează capodopera nuvelisticii româneşti *Alexandru Lăpuşneanu*. Traducerea povestirii lui A. S. Puşkin *Cârjaliul* este inclusă în „Calendarul «Minervei»", Bucureşti, XI, 1909, p. 184–186, 188–191.

I. Creangă, cunoscut bine şi „gustat" cu o rară plăcere, omagiat în 1910, la 20 de ani de la moarte, prin şezători literare impresionante[15] în toată Bucovina, este reprezentat prin creaţia sa de început *Soacra cu trei nurori* (1875) în „Calendariul poporului bucovinean", X, 1897, p. 92–100. Dacă la C. Negruzzi textul reprezenta o invariantă structurală originară aparţinând sensului fundamental al eposului (povestitor – comunicare – auditoriu), grupul şi povestitorul („bătrânul pădurar") prefigurând ritualul absolut al povestirii ca „formă arhetipală a epicului"[16], cu Ion Creangă povestirea românească îşi precizează mai bine propria sa etică. Compunând aici sub zodia anecdotei propriu-zise, dintr-o altă participare a rapsodului dispus să recreeze formele vechi ale povestirii, el este „povestitorul prin excelenţă". Moment

[12] Vladimir Streinu, *C. Negruzzi, marele precursor*, în „Luceafărul", IX, nr. 52 (243), 24 dec. 1966, p. 1.

[13] Dan Mănucă, *op. cit.*, p. 38–39.

[14] C. Ciopraga, *Costache Negruzzi, scriitor modern*, în „Limbă şi literatură", XXI, 1969, p. 34–35.

[15] Vasile I. Schipor, *Pagini din viaţa culturală a Bucovinei istorice*, în „Analele Bucovinei", II, 1 [ianuarie–iunie] 1995, p. 80, 87–90.

[16] Ion Vlad, *Povestirea. Destinul unei structuri epice (Dimensiunile eposului)*, Bucureşti, Editura Minerva, 1972, p. 56.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

de vârf al constantei moldoveneşti a povestirii, I. Creangă este favorit al unor calendare, care, tipărindu-l, devin publicaţii privilegiate. *Moş Ion Roată şi Unirea*, sub titlul *Anecdotă*, apare, pentru prima oară, în „Album macedo-român", Bucureşti, 1880, p. 26–27, ulterior în „Almanah literar şi ilustrat", Bucureşti, II, 1887, p. 86–90 (sub titlul *Moş Ion Roată*) şi în „Calendariul Românului", Caransebeş, V, 1893, p. 62–65. *Moş Ion Roată şi Cuza Vodă*, cu titlul *Anecdotă*, se tipăreşte, tot pentru prima oară în „Almanahul Societăţii Academice Social-Literare «România Jună»", Viena, I, 1883, p. 29–35. Mai apare şi în „Calendariul Românului", Caransebeş, V, 1893, p. 57–61. *Povestea lui Harap Alb*, la doi ani de la apariţia în „Convorbiri literare", se difuzează prin „Călindarul Bunului econom", Sibiu, III, 1879, p. 1–43. Tot aici, în IV, 1880, p. 81–83, *Ivan Turbincă*, poveste care mai apare în „Almanach literar şi ilustrat", Bucureşti, I, 1886, p. 92, 94, 96, 98, 100–101, 103–104, 106 şi 108–109. Devreme este receptată şi *Povestea lui Stan Păţitul* („Călindarul Bunului econom", Sibiu, VII, 1883, p. 103–120). Tot la Sibiu apare *Povestea unui om leneş*, în „Călindarul poporului", XIII, 1898, p. 76–78. Un fragment din *Amintiri din copilărie* este inclus în sumarul „Calendarului nostru", Bârlad, 1918, p. 39–46.

Surprinzător, calendarele bucovinene nu prezintă deschidere suficientă pentru proza lui Ion Slavici, tipică pentru moralismul şi „estetica duioşiei" în care s-ar putea încadra. „Almanach jubiliar Academia ortodoxă", Cernăuţi, 1884/1909, p. 152–157, tipăreşte, sub titlul *Este fericire?*, reflecţii. O cu totul alta este receptivitatea calendarelor din celelalte provincii. *Scormon* apare în „Călindarul Bunului econom", Sibiu, V, 1881, p. 103–109, „Amicul poporului, Călendariu", Sibiu, XXIII, 1883, p. 83-89 şi „Calendarul Minervei", Bucureşti, IX, 1907, p. 183–190, nuvela *Baciu*, în „Calendarul Unirii", Blaj, III, 1899, p. 65–74, Popa Tanda, în „Călendariu", Arad, XXII, 1901, p. 94–113 şi „Călindarul Bunului econom", Sibiu, I, 1887, p. 1–17. Povestea *Spaima zmeilor*, în „Calendarul Minervei", Bucureşti, IX, 1907, p. 183–190; *O jertfă a vieţii*, tot aici, XIII, 1911, â p. 191–207 şi amintirile intitulate *I. L. Caragiale*, XV, 1913, p. 81–82. „Volksbildungsvereins in Rumänien. Haus Kalender", Bucureşti, 1913, p. 215–224, tipăreşte, pentru prima oară, schiţa *Ein Demokrat*, tradusă ulterior sub titlul *Un democrat*.

Prezenţa prozei lui Al. Vlahuţă, îndeplineşte prerogativele povestirii"[17]. În „Călindariul poporului bucovinean", IX, 1896, p. 99–108, se tipăreşte *În străini*. Nuvela recreează un patriarhalism întârziat, anunţând sfârşitul unei lumi aşezate, sugerat de moartea Ilincăi, „cea mai mândră fată din Plăseschi". Hora, de la care fata „se întorcea ca de la biserică", şi scrânciobul sunt elemente/simboluri rustice ale unui model epic impregnat de lirism şi dramatism[18]. La fel de inconsistentă este proza lui Al. Vlahuţă în calendarul românesc din alte subspaţii culturale: *Cetatea Neamţului*, din *România pitorească*, în „Calendarul Minervei", Bucureşti, IV, 1902, p. 49–51, *Degeţel* (schiţă), tot aici, în V, 1903, p. 106–109, *De la ţară*, în

[17] *Ibidem*, p. 75.
[18] Cf. Dan Mănucă, *op. cit.*, p. 38–39.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Călindarul poporului", Sibiu, XVIII, 1903, p. 68–72. Pentru „estetica duioşiei" reprezentativă este schiţa lui B. Delavrancea *Bunicul* din „Calendariul poporului bucovinean", XIII, 1900, p. 107–110, aparţinând unui diptic elogiat deseori („flori fără moarte" – M. Sadoveanu, „mici minuni" – D. Murăraşu, „două bijuterii ale prozei româneşti" – Emilia Şt. Milicescu). Prin „alura serafică" a unui bătrân înţelept şi sfătos întrupând sentimente etern umane şi portretul realizat prin esenţializare, potrivit unui clasicism al perfecţiunii, schiţa infuzată de idilism, în sensul de „expresie a iubirii duioase şi naive", a modelat şi prin intermediul calendarelor generaţii de copii[19]. Din proza lui Delavrancea „Volksbildungsvereins in Rumänien. Haus Kalendar" selectează pentru sumarul din 1911 *Der Grossvater*, p. 179–181 şi *Die Grossmutter*, p. 182–184. *Milogul* apare în „Almanah literar şi ilustrat", Bucureşti, II, 1887, p. 133–136, 139–139, 142–143, 145–146; *Văduvele*, în „Călindarul poporului", Sibiu, X, 1895, p. 41–65; *Hagi Tudose*, în „Calendarul Ligei pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor", Bucureşti, 1894, p. 40–57 şi „Amicul poporului. Călendariu", Sibiu, XXXVII, 1897, p. 35–55. „Calendarul nostru", Bârlad, 1918, p. 55–59, reproduce schiţa *Două lacrimi*.

Unul dintre prozatorii calendarelor bucovinene care „au susţinut cu operele lor disciplina sufletului"[20], este I. Al. Brătescu-Voineşti, un povestitor talentat, cu vocaţia relatării, autor al unor povestiri „de o reală frumuseţe, certificând poetica acestei structuri inepuizabile sub raport artistic"[21]. Schiţa *Conu Alecu* („Calendarul Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română din Bucovina", Cernăuţi, 1914, p. 140–143, reprodusă din „Viaţa românească", Iaşi, I, nr. 7, sept. 1906, p. 5–8) înfăţişează un povestitor îndrăgostit de istorisiri, mereu în căutarea unui auditoriu dispus să-l asculte („Totdeauna avea ceva de istorisit mai cu haz ca dumnealui"). Invocând un motiv determinat, I. Al. Brătescu-Voineşti creează „ritualul integral al povestirii", aceasta construindu-se „discret şi cu un fluid nostalgic, ca un cântec de violoncel, având duioşie şi frumuseţi inalterabile"[22], în bună tradiţie clasică, personajul aparţine caracterelor, într-un şir de schiţe pe care le putem considera fiziologii, care trăiesc, în primul rând, prin discursul lor. Schiţa în discuţie ilustrează tendinţa condensării stilului pentru „a reda cât mai multă viaţă"[23]. Autenticitatea decurge aici din oralitatea şi naturaleţea stilului. Grija pentru a subordona socialul eticului, naturaleţea dialogului, gradaţia acţiunii, economia mijloacelor produc bucuria lecturii, alimentată de stabilitatea şi echilibrul valorilor morale. Clasicul observator al provinciei, sentimental şi moralist patetic, este preferat de câteva calendare până târziu după 1918: *Din carnetul unui judecător* („Calendarul Minervei", Bucureşti, VIII, 1906, p. 260–265), *Conu Alecu* („Amicul poporului. Călindariu", Sibiu, XLVIII, 1908, p. 103–106), *Întuneric şi lumină*

[19] Emilia Şt. Milicescu, *Delavrancea*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975, p. 138–139.

[20] Vladimir Streinu, *Ion Al. Brătescu-Voineşti sau literatura venerabilă*, în *Pagini de critică literară*, I, *Marginalia. Eseuri*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968, p. 180.

[21] Ion Vlad, *op. cit.*, p. 47.

[22] *Ibidem*, p. 77.

[23] G. Ibrăileanu, *Scriitori români şi străini*, I, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968, p. 413.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

(„Almanahul Societății Scriitorilor Români", București, I, 1912, p. 44–48). *Puiul* („Calendar", Arad, 1930, p. 97–102). În acest circuit al difuzării prin calendar, proza lui I. Al. Brătescu-Voinești a răspândit, prin „subtilitatea ei necăutată de nuanță educativă"[24], valori fundamentale pentru o lume zguduită de ritmurile înnoirii: cultul familiei, cuviința, datoria, respectul, devotamentul, abnegația, indispensabile bunei rânduieli în societate.

Celălalt observator al provinciei, I. A. Bassarabescu, din creația căruia „Călindariul poporului bucovinean", XVIII, 1905, p. 83–85, tipărește schița *Sâmburele* (apărută prima dată, în „Floare albastră", nr. 6, 1898, și în volumul *Nuvele*, 1903, p. 29–31), se prezintă cu o viziune preponderent umoristică, după modelul prestigios al lui Caragiale. Adoptând formula „instantaneului epic", Bassarabescu realizează mici studii de caracter. Eroii săi sunt „sentimentali lipsiți de inițiativă, cu spaima schimbărilor în modul lor de viață"[25]. Lipsit de temperamentul povestitorului, autorul cercetează totul cu ochi de psiholog, reține dominantele plastice, atmosfera, în tablouri statice de genul „naturilor moarte". Investigarea traiului citadin al provinciei pătrunde și în literatura calendarului, aducând un nou model epic. *Sâmburele* este revelatorie, recreând comedia aflării unui ginere potrivit pentru fetele de măritat. Coana Elenca visează „să-și dea fata după unul de la gară" („Totdeauna gara a fost o comoară nesecată de gineri") și eșuează din pricina unui „afurisit de sâmbure", exclamând numai atât: „Păcat de jobenul tău! Păcat că mai ești de la gară, mojicule!".

Calendarele românești din primele decenii ale secolului au manifestat interes pentru proza lui I. A. Bassarabescu, punând în circulație schițe și nuvele: *Noi și vechi* („Calendar literar și artistic", București, 1909, p. 107–111), *Bradul* („Anuarul general al presei române", București, IV, 1910, p. 300), *Străinul* („Calendariul «Românului»", Caransebeș, XXII, 1910, p. 134–142, text reprodus din „Convorbiri literare"), *Eder* (*ibidem*, XXIII, 1911, p. 152–153, după aceeași sursă), *După Rache* („Almanacul Societății Scriitorilor Români", București, I, 1912, p. 23–28).

I. Agârbiceanu, alt prozator reprezentativ în literatura calendarului bucovinean, compune după modelul clasic al realismului[26]. El intuiește, dincolo de împrejurări, destine omenești cu o largă semnificație morală și socială. Povestirea devine la el „fenomen artistic exemplar". Autorul este „un static privitor îndelung în fenomen"[27], interesat de amănunte, un povestitor viguros, deși lipsit de „înțelegerea rafinată a artei", un bun observator, încălzit de un nobil idealism[28], încrezător în bunătatea originară a naturii omenești. El aduce și în circuitul calendarului „semne îmbucurătoare de energie sufletească" prin care literatura Ardealului reprezintă „un viaticum întăritor, pentru un neam întreg, o hrană spirituală din cele mai prețioase,

[24] Vladimir Streinu, *op. cit.*, p. 183.

[25] Const. Ciopraga, *Literatura română între 1900 și 1918*, Iași, Editura Junimea, 1970, p. 569.

[26] Ion Vlad, *op. cit.*, p. 134.

[27] G. Bogdan-Duică, *Ion Agârbiceanu: „Două iubiri"*, în „Societatea de mâine", I, 12, 12 apr. 1924, p. 261.

[28] E. Lovinescu, *art. cit.*, p. 817.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

o îmbărbătare la luptă". Această literatură „ce învaţă, ridică sufletele, punându-le dinainte icoana unui trai mai cinstit"[29]. Duioşia, fineţea observaţiei şi a exprimării, intuiţia care luminează adâncuri ale sufletului omenesc, lirismul absorbit în povestire, viziunea esenţial epică sunt particularităţi ale acestui „document sufletesc" al Ardealului. Agârbiceanu este atras, în alegerea subiectelor, de caracterele frumoase din viaţă, convins fiind că „un caracter frumos din viaţa reală poate fi şi educativ"[30]. Proza sa, „carte de modestie şi dragoste creştină", explorează mediul patriarhal românesc[31], întruchipând „esenţa transilvanităţii", sensibilizând convergent ideea de spaţiu etnic, propulsând printr-o „energie explozivă" epicul, socialul, etnicul şi eticul, categorii majore necesare unei literaturi tinere, prin creaţii „ca răspuns dat destinului", în care se contopesc formele, coloratura, varietatea sufletului unei naţiuni[32]. Peisagistica în povestirile lui Agârbiceanu este factor definitoriu al modelului narativ. Bătrânul Ion Bârluţ din *Adieri* („Almanah jubiliar Academia Ortodoxă", Cernăuţi, 1909, p. 152–157), copleşit de amintirile vremii când simţea „adierile acelea prin suflet în capul primăverii", „coboară adânc în sufletul său", în timp ce „bat vânturi mari de la apus, pline de umezeală, de miros de apă". Înserarea, vântul şi glasul clopotelor, simboluri ale modelului epic favorit, îl înfioară: „ – Ce te-a ajuns deodată, frate, de nu ţi-s boii acasă? îl întrebă în urmă. – Nu m-a ajuns nimic. Iacă, mă gândesc că noi, acum, de-aici încolo, va trebui să tot mergem la biserică, mă gândesc că, pentru noi, n-are să mai vină primăvara şi viaţa. Acum tăcu şi baba şi plecară la biserică. Şi pădurile mari de brazi «gemeau de plăcere» dar Ion Bârluţ nu le mai auzea". Din proza lui I. Agârbiceanu mai apar în calendarele noastre: *Vara-ntr-un sat* („Calendarul revistei Ramuri", Craiova, 1908, p. 140–147), *Patima* („Calendarul Minervei", Bucureşti, XIII, 1911, p. 138–144), *Legendă slavă* („Calendariu", Sibiu, CXVIII, 1910), *Om de potcă* („Călindarul poporului", Sibiu, XXVI, 1911, p. 41–45), *Domnişoara Lăurica* („Almanahul Societăţii Scriitorilor Români", Bucureşti, I, 1912, p. 9–13), *O floare sălbatică* („Anuarul ziarului Patria", Craiova, III, 1912, p. 52–58), *Acasă* („Calendarul Asociaţiunii", Sibiu, VI, 1917, p. 100–108).

Cu Mihail Sadoveanu se încheie seria prozatorilor reprezentativi în calendarele bucovinene până în 1918. Sentimentul timpului, adus în literatura noastră de Ion Creangă, este trăsătura esenţială a povestirilor lui Sadoveanu. La Creangă, timpul folcloric, într-un univers de inedit românesc, de fermecătoare familiaritate rustică, era menit a conserva „stilul arhaic al naraţiunii populare"[33]. Sadoveanu însă, conferind eposului dimensiuni estetice noi, consacră definitiv povestirea în

[29] *Ibidem*, p. 822.

[30] Ion Agârbiceanu, *Pledoarie pentru proza scurtă*, în „Tribuna", II, 13(60), 29 martie 1958, p. 7.

[31] N. Iorga, *Un volum de nuvele al d-lui Agârbiceanu*, în „Neamul românesc literar", II, nr. 12, 21 martie 1910, p. 177–179; Ion Breazu, *Ion Agârbiceanu*, în „Gând românesc", I, nr. 1, mai 1933, p. 75–82.

[32] Mircea Zaciu, *Ca o imensă scenă, Transilvania...*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996, p. 13–25.

[33] Ovidiu Bârlea, *Creangă şi povestea populară*, în „Ateneu", V, 7 (48), iulie 1968, p. 12.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

universul formelor epicului. Reevaluând motive şi structuri arhetipale, aduce povestirea din timpuri străvechi, adăugându-i o viziune proprie. Evocând lumi şi închipuind destine, Sadoveanu stăpâneşte mereu „sensurile înţelepciunii ascunse în mituri"[34]. „Calendarul Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română din Bucovina", Cernăuţi, 1914, tipăreşte Povestea descălecatului (p. 81–84) şi Vestitorii (p. 152–155). Cea de a doua este, în bună măsură, semnificativă pentru specificitatea epicului sadovenian: „Pentru cei mici şi umiliţi, pentru ca sufletele lor să nădăjduiască şi să se mângâie, a răsărit odată o stea şi s-a născut un prunc, care mai pe urmă a umplut lumea cu lumina bunătăţii. În umilinţă s-a născut copilul sfânt, umilit a trăit, umilit şi-a dus crucea spre osânda pe care cei răi i-o pregătiseră; pentru cei mulţi şi sărmani a murit. Dar, în sufletele celor mici, de atunci a ars neîntrerupt lumina credinţei pentru zile mai bune, şi nădejdea aceasta mergeau s-o vestească cei doi copii, fără să-şi dea seama; cu cântecele şi cu steaua lor se duceau să umple de voie-bună inimile oamenilor; şi mergeau, tremurând de frig şi scâncind prin noaptea de iarnă, şi clopoţelul de deasupra capetelor lor tremura dulce. [...] Străinii veniţi tremurând prin frig şi prin întunerec, necunoscuţii cari le deschiseseră uşa găzduirii, acuma stăteau înfrăţiţi, şi cântecul simplu umplea sufletele de mângâiere şi de lumină".

Aceeaşi povestire am mai întâlnit-o în „Calendarul Unirii", Blaj, VIII, 1907, p. 137–157. Alte povestiri sadoveniene în calendarele româneşti: *Luarea Griviţei* („Călindarul de la Cluj", 1906, p. 23–35), *Zâna lacului* („Calendarul Minervei", Bucureşti, VI, 1904, p. 114–118), *Codrul* (*ibidem*, IX, 1097, p. 225–236), *Ceasul al doilea* (*ibidem*, XII, 1910, p. 117–125), *Din Galiţia*, povestire cu subiect din Primul Război Mondial (*ibidem*, XVIII, 1916, p. 145–148, 150–153), *Emigranţii la Brazilia* („Calendarul revistei Ramuri", Craiova, 1908, p. 120–130), *Monastirea Râşca* („Calendariul Românului", Caransebeş, XXI, 1909, p. 67–73).

Un loc important în economia calendarelor bucovinene de până la 1918 îl ocupă proza cu interes pentru istorie, în tradiţia „Daciei literare", dar şi sub presiunea racordării la timpul şi spaţiul naţional. Teodor V. Ştefanelli se remarcă prin preocuparea pentru buna cunoaştere a istoriei Bucovinei: *George Fulgerul*, reconstituire a unui episod din timpul domniei lui Vasile Lupu („Calendariu Soţietatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina", I, 1874, p. 86–101), *Ceva despre Bucovina* (*ibidem*, III, 1876, p. 82–94). Ion Grămadă, autor al schiţelor istorice *Nunta domniţei Măria cu Ianuş Radziwill* (1645) şi *Nunta domniţei Ruxandra* (1652) incluse în vol. *Din Bucovina de altădată* (1911), apare cu *Jurământul Bucovinei la 1777* („Călindariul poporului bucovinean...", XXII, 1909, p. 78–91) şi *Cum era pe vremuri la noi în Bucovina*, (*ibidem*, XXIV, 1911, p. 63–68. Finalul acesteia din urmă se impune şi prin realizarea artistică: „Cernăuţiul cel murdar, care îmbrăcase măcar pentru scurtă vreme haină de sărbătoare, ca să primească între zidurile sale alaiul celor doi împăiaţi ce au hotărât lucruri însemnate pentru istoria universală, părea, după strălucirea de o clipă, încă mai

[34] Ion Vlad, *op. cit.*, p. 90.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

pustiu ca înainte, cu ulițele sale strâmte şi noroioase, cu mizeriile şi cu numeroşii evrei ce i-au schimbat pe încetul caracterul de orăşel moldovenesc într-un oraş modern, care aproape nu aminteşte-n nimic de locuitorii săi băştinaşi". I. E. Torouțiu, cunoscut prin schițele şi nuvelele de tinerețe incluse în volumul *Chipuri* (1912), cu subiecte din lumea oamenilor năpăstuiți, sceptici, slabi din fire, dar buni şi cinstiți, fără capacitatea de aprofundare a caracterelor omeneşti, refuzând senzaționalul, cu descrieri de natură uneori reuşite şi apreciate pentru elementul duios, caracteristic din Bucovina, apare ca un episod din revoluția de la 1848 din Transilvania intitulat *Răzbunare* („Almanah jubiliar Academia Ortodoxă", 1909, p. 47–55). Dem. E. Petrescu, autor al volumului *Oameni de bine*, Craiova, 1906[35], este difuzat în Bucovina prin *Dezertorul*, nuvelă pe tema războiului de independență („Călindariul poporului bucovinean", XIV, 1901, p. 77–81). Pentru aceeaşi structură tematică pot fi doar menționate proza lui Averchie Macovei *Doi frați*, evocând un episod din luptele regimentului bucovinean de infanterie nr. 41, în anul 1878 în Bosnia („Calendariul Societatea Academia ortodoxă", 1888, p. 102–106), nuvelă cu subiect din războiul de independență *Patrie* (nesemnată, în „Călindariul poporului bucovinean", XVI, 1903, p. 67–85) şi *Tudor Vladimirescu*, semnată „F. I." (*ibidem*, XXI, 1903, p. 81–83).

Consistentă, dar inegală ca valoare, este proza care explorează socialul prin recursul la diverse modele epice. Teodor V. Ştefanelli (Truță) cultivă povestirea şi nuvela cu personaje din mediul rural pe care l-a cunoscut bine. Fără a dovedi prea multă inventivitate, el reuşeşte să treacă de simpla relatare, cu un umor blând şi complice, stăpânind un stil fluid şi un limbaj care rezistă prin plasticitate. „Calendariu Soțietatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina" îi tipăreşte două creații cunoscute: *Dascălul Ţintilă* (I, 1874, p. 101–107, 107–115) şi *Un omor...* (II, 1875, p. 111–141).

Mediul predilect al schițelor şi nuvelelor lui Ion Grămadă, incluse în volumul postum Scrieri literare (1924) este viața de la țară, idilică, plină de seninătate, de optimism robust, înfiorată doar de dorul înstrăinării. Peisagistica, plină de simboluri rustice, îi definește modelul epic dintr-un şir de scrieri. I. Grămadă, în opoziție cu rusticul patriarhal, aduce şi tipuri din mediul citadin. Proza sa, de o „moralitate desăvârşită"[36], se distinge în tânăra literatură bucovineană prin capacitate de evocare, finețea observației, abilitatea în crearea de tipuri umane, umorul decent, vioiciunea stilului şi coloratura regională. Schița *Studenți* este tipărită în „Almanah jubiliar Academia Ortodoxă", 1909, p. 106–118.

Adrian Forgaci, mai cunoscut ca poet, apare în „Almanah literar", Cernăuți, 1903, p. 103-112, cu nuvela *Concertul*, vădind grijă pentru construcție, integrând în structura epică scrisori, versuri, dar nedepăşind pragul „literaturii de consum" frecvente în calendare.

[35] Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugetarea"*, Bucureşti, Editura Cugetarea, 1940, p. 653.

[36] Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina 1775–1918 (în legătură cu evoluția culturală şi politică)*, Cernăuți, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1926, p. 250.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În afară de bucovineni, semnalăm prezența unor prozatori din alte provincii, unii larg difuzați în calendarele vremii: Theodor D. Speranția. *Frumoasa* („Călindariul poporului bucovinean", XV, 1901, p. 90–93), *Mila de mic* (*ibidem*, XXV, 1912, p. 104–105), Ioan Adam, *Un vis* („Almanach literar", 1905, p. 19–22), Pop Vasile, *O noapte de veselie* („Călindariul poporului bucovinean", XVI, 1902, p. 112–114), *Trei crai* (*ibidem*, XVIII, 1905, p. 97–99), Grigore Teodosiu, *În gura lupilor* (*ibidem*, p. 70–73), Marin Stroescu, *Un om rău* (*ibidem*, XIX, 1906, p. 77–80).

Proza folclorică este consistentă în calendarele bucovinene și este reprezentată prin personalități ale folcloristicii românești. Unii sunt preoți și învățători harnici, cu dragoste pentru chemarea lor, pătimași culegători de folclor, sfătuitori ai poporului, cu un larg orizont intelectual. Alții încearcă să creeze o literatură originală prin schițe, povestiri și nuvele din viața țărănească, într-un stil simplu, familiar, cu scop educativ și risipite cu generozitate în publicații românești de pretutindeni, fără a se putea desprinde de un mic romantism sentimental și idilic. „Tradițiile poporale" datorate lui Simion Florea Marian sunt risipite în mai multe calendare de aici: *Feciorul Dediului* („Calendariu Soțietatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina", II, 1875, p. 100–110), *Ștefan Vodă* (*ibidem*, III, 1876, p. 100–101); *Ștefan Tomșa și Mitropolitul Crimca* (*ibidem*, p. 114–119), *Romînca și tătarii* (*ibidem*, 123–130 și în „Călindariul poporului bucovinean", IV, 1891, p. 71–82), *Tolpa și Ștefan Vodă* (*ibidem*, XIX, 1906, p. 85–89), *Drăgoi și cucu* („Almanah literar 1903, p. 25–32), *Ștefan Vodă și tătarii* („Calendariu Soțietatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina", VII, 1880, p. 91–100). Dintre basmele și legendele culese de P. Ispirescu sunt difuzate *Despre pomul Crăciunului (Krist-Baum)* în „Calendariul Societatea Academia Ortodoxă", 1888, p. 89–102, reprodusă din revista „Țara nouă" din București, redactată de I. Nițescu (în broșură, București, 1886) și *Făt-Frumos cel rătăcit* (*ibidem*, 1891, p. 101–112). I. Pop Reteganul apare cu *Norocul și mintea* („Călindariul poporului bucovinean", XII, 1899, p. 74–82), reprodusă din vol. *Povești ardelenești*, Brașov, 1888, *Toader Sprinten* (*ibidem*, XVI, 1903, p. 82–89) și schița *E legat* (*ibidem*, XXV, 1912, p. 96–98). „Calendarul Societății pentru Cultură", 1914, retipărește *Îngerul românului* (p. 72–76) din *Povești și legende din popor*, vol. XVII, editate de Academia Română și *Norocul și mintea* (*ibidem*, p. 135–139). S. Teodorescu-Kirileanu se face cunoscut cititorilor de calendar prin *Mănăstirea Putnei* („Călindariul poporului bucovinean", XVIII, 1905, p. 68–69). Legenda a fost inclusă în volumul *Ștefan Vodă Cel Mare și Sfânt*, Focșani, 1903. Mai figurează în calendare: V. A. Urechia, *Țara fără bătrâni* (*ibidem*, XII, 1899, p. 71–73), inclusă ulterior în volumul *Legende române*; Nicolae Petre-Petrescu, *Dorințele bogatului și dorințele săracului* (*ibidem*, XXIII, 1910, p. 102–105), *Rața de aur* („Calendarul copiilor", 1910, p. 16–19) reprodusă din „Amicul tinerimii"; Elena Voronca, *Ziua și noaptea la popor* („Almanach literar", 1903, p. 63–68, 70–76), *Căpitanul lui Ștefan* (*ibidem*, 1905, p. 51–57) ș.a.

Calendarele bucovinene nu neglijează memorialistica și nici însemnările de călătorie. Reținem atenția, prin valoarea documentară îndeosebi, *Amintiri despre*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Eminescu, de Radu I. Sbiera („Almanach literar", 1903, p. 85–102), *Povestea unei vânători de urs, note de călătorie* de T. V. Ştefanelli („Calendarul Societăţii pentru Cultură", 1914, p. 65–69), *Din vremuri în vremuri, amintiri din Italia*, de Adrian Forgaci („Almanach literar", 1905, p. 107–113).

Nu este lipsită de interes prezenţa bucovinenilor în calendarele acestei perioade din celelalte provincii româneşti. „Tradiţia poporală" a lui S. Fl. Marian, *Tolpa şi Ştefan Vodă* apar în „Calendarul Asociaţiunii", Sibiu, II, 1913, p. 130 (Aici apărea şi în vol. *Tradiţiuni poporale române* în 1878). Povestirea *Macsim Sâmboan*, de acelaşi autor, se tipăreşte după „Deşteptarea", în „Calendariul Românului", Caransebeş, X, 1898, p. 95–102. *Hassan Călugărul*, una din scrierile reuşite ale lui T. V. Ştefanelli, circulă prin „Amicul poporului. Calendariu" (Sibiu, XXVIII, 1888, p. 35–49). *Moartea lui Dule* a lui M. Teliman apare în „Calendarul «Minervei»", VI, 1904, p. 227–233, iar schiţa lui Em. Grigorovitza *Seminaristul*, în „Almanachul Dâmboviţa Bucureşti, 1912, p. 197–205. Devreme a fost răspândită prin calendare şi una din cele dintâi scrieri în proză ale lui Iraclie Porumbescu *Desmormântarea domnitorilor Moldovei, în catacombele Monastirii Putna*, tipărită de „Calendar pentru poporul românesc", Iaşi, XVI, 1857, p. 64 din „Gazeta de Moldavia", unde apăruse în 1856.

Proza calendarelor din această provincie lasă uneori de dorit, este lipsită de „acea desăvârşire, de grijă statornică pentru fineţe, de eleganţă în înfăptuirea tehnică". Această literatură rămâne deseori doar „un semn al vremei şi al locului, din întretăierea cărora a izvorât"[37]. Nu trebuie să uităm însă că „scrisul românesc din Bucovina până la unire a avut acest îndoit rol cultural: de a cultiva forma graiului românesc în luptă aici [...] cu toate graiurile pământului şi de a servi drept hrană sufletească şi armă de apărare generaţiilor dinainte de războiul întregirii naţionale. Ambele scopuri le-a servit cu credinţă"[38].

[37] Eugen Lovinescu, *op. cit.*, p. 820.

[38] Grigore Nandriş, *Prefaţă* la volumul C. Loghin, *Antologia scrisului bucovinean până la Unire*, Cernăuţi, Editura Mitropolitul Silvestru, 1938, p. V–VII.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

II.7. PROBLEME ALE CULTIVĂRII LIMBII ROMÂNE ÎN CALENDARELE ROMÂNEȘTI DIN BUCOVINA (1809–1918)*

Motto:„Comerciantul, industriașul, meseriașul, învățătorul, preotul, ei toți află [în calendare] învățături practice pentru trebuințele zilnice"[1].

În dezvoltarea culturii noastre naționale, calendarele, ca formă de publicație periodică, au avut un rol cultural-educativ important. Au asigurat multă vreme „o statornică, bună și îndestulătoare hrană sufletească pentru cărturarii noștri"[2], au răspândit lumina în păturile cele mai largi ale poporului, îndemnând la lectură și stimulând dorința de instruire prin carte, au oferit sfaturi înțelepte, cunoștințe folositoare pentru nevoile zilnice de tot felul ale oamenilor[3].

Răspândind, pe lângă sfaturile practice, ideile Școlii Ardelene, calendarele – publicații de instruire prin lectură în toate țările Europei luminilor – au contribuit, prin aria lor largă de răspândire și circulația intensă în toate provinciile românești, la realizarea și consolidarea unității noastre culturale[4].

Zorii calendaristicii românești din Bucovina s-au ivit destul de timpuriu, mai înainte decât „la străinii din țară"[5]. Calendarele, venind de la Brașov, Sibiu, Iași, în original sau copii (realizate de dascăli, slujbași, negustori) au stimulat și întreținut gustul de lectură. Un îndemn la lectură dintr-un calendar tipărit la Iași a putut fi, astfel, cunoscut și în această parte detrunchiată din Țara de Sus a Moldovei, îndemnând la meditație, aprinzând imaginația, trezind ambiții culturale, înrâurind schimbarea dispoziției sufletești la românii de aici și dezvoltându-le gustul estetic: „Sileşte-te ca să înfrumusețezi cu învățătura inima ta, că iaste o comoară pe care nimenea de la tine nu o poate fura.

---

* Studiu publicat în „Analele Bucovinei", București, anul I, nr. 2 [iulie–decembrie], 1994, p. 311–319.

[1] M. Eminescu, *Opere* IX. *Publicistica 1870–1877*, București, Editura Academiei, 1980, p. 226.

[2] Liviu Marian, *Contribuțiuni la istoria literaturii românești din veacul al XIX-lea*, Chișinău, Tipografia Eparhială „Cartea Românească", 1927, p. 43–50.

[3] George Muntean, *Tradiția almanahurilor și calendarelor bucovinene*, în „Calendarul creștin ortodox al românilor bucovineni pe anii 1992–1993", București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1992, p. 118–124.

[4] Georgeta Răduică și Nicolin Răduică, *Calendare și almanahuri românești 1731–1918. Dicționar bibliografic*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1981, p. 13–25; Elena Dunăreanu, *Calendarele românești sibiene 1793–1970*, Sibiu, Biblioteca „Astra", 1970, p. 5–7.

[5] G. Sbiera, *Mișcări literare la românii din Bucovina*, Discurs..., Oradea-Mare, 1890, p. 20–32.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

De eşti mare şi puternic, fără învăţătură şi neştiind nimic, te vei asemăna unui chip cioplit stând într-o casă de marmură, că cine pe învăţătură nu o socoteşte, acela iaste un hulpav, că cel învăţat îndată cunoaşte pe cel neînvăţat"[6].

Cu toate că Bucovina şi-a pierdut cele mai de seamă talente, bărbaţii de cultură, prin emigrarea în Moldova[7], românii de aici şi-au primit hrana sufletească necesară „din productele spiritului românesc, care, modeste cum erau, erau totuşi ale noastre şi exprimate în limba română"[8]. „Bărbaţi curajoşi şi cu dor pentru răspândirea luminilor"[9] au dezvoltat o activitate culturală destul de bogată, în ciuda împrejurărilor nefavorabile: „Se găseau ici colo bărbaţi împinşi de bunul lor geniu şi ataţaţi necontenit de mişcările şi producţiunile literare ale confraţilor lor din Ardeal, Moldova şi Muntenia", care „întreţineau în pieptul lor focul sacru al naţionalismului si dorul nestins de a se manifesta şi ei în mod propriu naţional; îl nutreau pe ascuns, dar nu cutezau să iasă cu el la lumina mare!"[10].

„Eşitul cleric" Vasile Ţintilă, învăţător şi dascăl în Tereblecea, „un iubitoriu de sciinţele matematiceşti", tipăreşte, începând eu 1809[11], la Cernăuţi, primele calendare româneşti din Bucovina.

El este „primul român bucovinean care, într-un timp foarte neprielnic, a deschis drumul scrisului românesc" în această provincie[12]. Lui i se atribuie toate calendarele apărute aici până în 1824. O menţiune specială merită „Calendariu..." pe anul 1814, care cuprinde şi o parte destinată lecturii. Autorul precizează, la sfârşitul acestui calendar, într-o înştiinţare, că intenţionează să tipărească „un iscusit calendariu moldovenesc cu mare meşteşug făcut"[13]. Lucrare originală, calendarul dascălului Vasile Ţintilă., prin importanţă, se alătură „Chrestomaticului românesc" al lui Teodor Racoce (1770–1822), anunţat în 1817 şi tipărit în 1820, prima foaie periodică românească, „o frumoasă şi lăudabilă încercare literară"[14].

Urmând pilda lui Teodor Racoce, alţi cărturari, însuşindu-si cunoştinţe bogate despre istoria limbii şi a literaturii române, lucrează pentru impulsionarea unei mişcări literare noi. Porfiriu Dimitroviciu (1801–1865), diacon, preot şi catihet la şcoala din Cernăuţi, dascăl la şcoala moldovenească din Chişinău şi ieromonah la Mănăstirea Putna, cărturar erudit cu preocupări speciale de lingvistică[15], redactează

[6] „Calendariu pe 112 ani ...", Iaşi, 1783, f. 1–2 r.

[7] Nistor, *Un capitol din viaţa culturală a românilor din Bucovina 1774–1857. Discurs* ..., Bucureşti, Librăriile Socec et Co., C. Sfetea, Pavel Suru, 1916.

[8] *Ibidem*, p. 36.

[9] I. G. Sbiera, *op. cit.*, p. 20.

[10] *Ibidem*, p. 6.

[11] Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862), Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993, p. 342.

[12] Teodor Bălan, *Vasile Ţintilă*, în „Revista arhivelor", vol. III/2, 1939, p. 192.

[13] Apud Leonidas Bodnărescul, *Autorii români bucovineni*, Repertoriu de –, Cernăuţi, Editura proprie – Societatea Tipografică Bucovineană, 1903, p. 81–82.

[14] I. Nistor, *op. cit.*, p. 36.

[15] Constantin Loghin, *Istoria literaturii române în Bucovina 1775–1918*, Cernăuţi, Tipografia Mitrop. Silvestru, 1926, p. 22, 24; Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicţionar de literatură. Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei, „I. G. Sbiera", 1993, p. 62; George Muntean, *art. cit.*, p. 121–122.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cel dintâi calendar românesc cu învățături din Bucovina. Gândit în 1837, lucrat în 1838, aceasta a apărut abia în 1841, cu titlul „Calendariu pentru Bucovina..." și cu grafie chirilică.

Redactorul, „un spirit deștept și vioi"[16], nu a strălucit, fiindcă „puternicilor zilei de pe atunci, (...) nu li prea plăceau cărturarii cu cugetări mai sburătoare și nedependente"[17]. El l-a întocmit până în 1847.

Samoil Morariu Andrievici (1818–1895), parohul din Ceahor, viitorul mitropolit Silvestru, îi continuă munca (între 1848 și 1873), „pătruns de dorul de a vedea și pe români cultivându-se în graiul național"[18]. Reține atenția, în acest calendar, partea culturală și literară intitulată *Alegate de petrecere* (în 1841), *Calendariu de petrecere a timpului* (1853), *Calendariu de petrecere* (din 1854) și *Almanah* (1860).

„Calendariul pentru Bucovina...", care ilustrează efortul de înlocuire a alfabetului chirilic cu cel latin, efort vizibil de la număr la număr, publică informații bisericești și administrative, cunoștințe științifice, sfaturi casnice și îndrumări agricole, literatură (poezie, proză, traduceri), folclor, articole despre necesitatea păstrării limbii, a obiceiurilor și portului popular, materiale istorice, aspecte culturale românești. Calendarele pe 1844 și 1846 tipăresc poezia *Limba noastră către noi*[19], semnată de T. Vasilovici. Cu toată lungimea unui metru greoi, insuficient elaborat, aceasta se remarcă prin ideile despre originea limbii române și curentele lingvistice ale vremii, expuse sub forma unui monolog, prin accentul satiric (depășit, prin vervă și ușurința versificației, doar de satira *Calendarul vechi către cel nou*, publicată în calendarul pe 1848), prin prospețimea unor imagini și pregnanța cu care e comunicată ideea poetică: respectul pentru limba română, păstrarea ei nealterată. Constantin Loghin considera această poezie „interesantă", „pentru că ea ne dovedește că în unele cercuri românești exista o conștiință națională vie încă înainte de anul 1848[20]. Transcriem un grupaj de versuri din această „interesantă" poezie: „Maica fiul nu-și iubește eu cum v-am iubit / Insă spre amare chinuri – voi m-ați osândit / Pentru ce, vă rog să-mi spuneți, voi mă părăsiți? / Cum că cei mulți de al meu nume încă vă roșiți? /(...) Cred că vă veți trezi din somnul, care v-au cuprins / Și mă veți cruța pre mine cu fiescu adins / Ba' – precum în alte știință mășcat ați păsit, / Cum și în străine Muze v-ați îndrăgit; / Nici de a voastră junâ Muză voi nu veți uita / Ci cunune să-mpletiți – flori veți căuta. / (...) Ce să fac încă pe aceasta tot să suferesc / Dacă sânguri unii din fiț* îmi dau un chip rusesc, / Intru haină mă îmbracă ca aice să pășesc. – / Dar de aciștii n-aveți grijă voi iubiții fii! / Căci cum pere un glas sălbatec în niște pustii / Va peri și a celor sunet. De vă veți scula / Și de mine maica voastră grijă veți purta..."[21].

[16] I. G. Sbiera, *op. cit.*, p. 7.
[17] *Ibidem*, p. 7.
[18] *Ibidem*, p. 12.
[19] „Calendariu pentru Bucovina ...", Cernăuți, 1846, p. 37–38.
[20] Constantin Loghin, *op. cit.*, p. 31.
[21] „Calendariu pentru Bucovina ...", 1846, p. 37–38, *passim*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„În aceste, două poezii – afirmă acelaşi Constantin Loghin – adie un vânt nou, este vântul care ne face să presimţim ceea ce ne va aduce anul 1848: trezirea radicală a conştiinţei naţionale din Bucovina"[22].

Cu anul 1846, izvorul de inspiraţie al cărturarilor români bucovineni pare că seaca. „Seceta culturală"[23] ia sfârşit în 1848, o dată cu apariţia publicaţiei periodice „Bucovina", gazetă românească pentru politică, religie şi literatură, cea dintâi publicaţie politică apărută în Bucovina, redactată în limbile germană şi română. Mişcarea naţională şi literară declanşată de această publicaţie, prin cele 60 de numere apărute (în intervalul 4 oct. 1848–20 sept. 1850)[24], n-a mai contenit în Bucovina istorică. Ctitorii acesteia, fraţii Eudoxiu Hurmuzachi (1812–1874), Gheorghe Hurmuzachi (1817–1882) şi Alecu Hurmuzachi (1823–1871), „Grachii României", cum îi numeşte Andrei Mureşanu[25], ocupă un loc de frunte în renaşterea neamului românesc din Bucovina. Li se alătură, dintre literaţii ieşiţi din frământările politice ale anului 1848, Iraclie Porumbescu (1823–1896) şi Aron Pumnul (1818–1866). Pribegii moldoveni şi ardeleni, aflaţi în refugiu în Bucovina, trăiesc în mare intimitate în Cernauca, sub patronajul fratern şi patern totdeodată al lui Doxachi Hurmuzachi (1782–1857), „patriarhalul boer moldovean în limbă, obicei şi port"[26], un „geniu al locului", prezenţă târzie într-o lume nouă, proiectată în laboratoarele habsburgice. Aceştia reîmprospătează legăturile cu Ţara şi, mai ales, realizează în paginile „Bucovinei" ceea ce nu sa putut realiza în câmp politic: unitatea culturală, izvorâtă din unitatea de gândire şi simţire a întregii intelectualităţi româneşti.

Acest miracol românesc nu s-ar fi putut însă înfăptui pe un teren sterp. Existau aici acei „veşnici păzitori ai solului naţional" (cum i-ar fi numit George Călinescu) sau „cumineţenii ale pământului", care, deşi înstrăinat, rodea din sămânţa cea bună. Aici se cuvine să evocăm pilda de bună creştere pe care o dădeau soţii Hurmuzachi copiilor lor, la Cernauca. Elena Murguleţ îşi îmbărbăta soţul: „Să grijim, iubite soţule, cu tot adinsul ca în amestecătura aceasta de limbi, copiii noştri să rămână ceea ce suntem noi, adică români, şi să-şi păstreze cu sfinţenie sentimentele lor naţionale în tot cursul vieţii lor"[27]. Acestor cuvinte, cu valoare de crez de o viaţă, de exemplu, îndemn sau aspră mustrare pentru românii de la marginea teritoriului nostru etnic, li se vor alătura cele „trei datorii mari şi sfinte" din faimosul testament al lui Doxachi Hurmuzachi, rostit în 1857: patria, limba şi Biserica[28].

[22] Constantin Loghin, *op. cit.*, p. 32.

[23] I. Nistor, *op. cit.*, p. 38.

[24] I. Hangiu, *Dicţionar al presei literare româneşti (1790–1982)*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1987, p. 62.

[25] Apud I. Nistor, *op. cit.*, p. 40.

[26] Constantin Loghin, *Anul 1848 în cultura şi literatura Bucovinei*, Cernăuţi, Tipografia Mitropolitului Silvestru, 1926, p. 10.

[27] I. Nistor, *op. cit.*, p. 40.

[28] Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina 1775–1918*, Cernăuţi, Tipografia Mitropolitului Silvestru, 1926, p 42–43.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

O înrâurire binecuvântată asupra vieții culturale a românilor a exercitat-o Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina, înființată la Cernăuți, în 1865, provenită din Reuniunea română de lectură în Cernăuți, înfiripată la inițiativa unor intelectuali și oameni politici din Bucovina, în 1862[29]. Aceasta a devenit „un centru general și comun de întâlnire și de consfătuire asupra tuturor cestiunilor culturale și literare", „un focar de lumină și un izvor nesecat de viață și de însuflețire pentru adevăr și pentru tot ce este bun, frumos și nobil"[30], închinându-și întreaga activitate pentru impunerea „cultului țării românești", „luptei permanente a neamului nostru la marginea de nord a teritoriului etnic"[31]. Societatea a editat revistele lunare „Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina" (1 mart. 1865–31 dec. 1869) și „Aurora română" (1 aug. 1881–15 dec. 1882; ian.–aug. 1884)[32], având o contribuție însemnată la opera de redeșteptare națională a românilor bucovineni[33].

Între anii 1874 și 1885, Societatea editează, la Cernăuți, un „Calendarul...", realizat de Mihai Miron Călinescu (1837–1912), în perioada 1874–1881, de Ion I. Bumbac (1843–1902), pe anii 1882 și 1883 și de Calistrat Coca, în 1884 și 1885, toți trei secretari ai societății. Din 1875, partea literară și culturală se intitulează *Almanah*. „Calendariul..." acesta are meritul de a fi contribuit la promovarea limbii literare. Se remarcă articolele semnate de I. G. Sbiera: *Unele recugetări despre starea culturală la poporul din Bucovina*[34], *Originea românilor*, cuprinzând referiri la variantele termenului *valah*, originea numelui *român* și formarea poporului român[35], *Conceptul „națiune" și însemnătatea graiului național*[36]. În „Calendariul..." pe 1882, Ion I. Bumbac semnează articolul *Unele puține despre „Noua ortografie"*[37] și tipărește, în continuare, *Regulile generale și Regulile speciale* ale noii ortografii. Calendarul Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina este primul calendar care apare aici cu noua ortografie stabilită de Academia Română, în urma Raportului din 8 aprilie 1880, marcând, în plan mai larg, izbânda maioresciană de a impune o nouă direcție în domeniul limbii.

„Calendariul poporului bucovinean..." care a apărut, la Cernăuți, între anii 1888 și 1913, întocmit de Samoil Morariu Andrievici (1888–1894) și Eugen Neșciuc (1895–1913), are, ca direcție de preocupare, și cultivarea limbii. În „Calendariul..." pe anul 1900, în cadrul rubricii literare și culturale intitulate *Partea de petrecere*, apare articolul *Lupta pentru școală*, într-un grupaj amplu: *Din*

[29] Constantin Loghin, *op. cit.*, p. 79–82.

[30] I. G. Sbiera, *op. cit.*, p. 19.

[31] Gr. Nandriș, *Cuvântul editurii*, prefață la *Antologia scrisului bucovinean până la Unire*, vol. I, Cernăuți, Editura Mitropolitului Silvestru, p. V–VII.

[32] Constantin Loghin, *op. cit.*, p. 83, 188–189; I. Hangiu, *op. cit.*, p. 143, 54.

[33] Constantin Loghin, *op. cit.*, p. 83–99.

[34] „Calendariu... Soțietatea pentru cultura și literatura română în Bucovina", Cernăuți, 1875, p. 90–94.

[35] *Ibidem*, 1879, p. 81–108.

[36] *Ibidem*, 1881, p. I–XIX.

[37] *Ibidem*, 1882, p. 75–80.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

suferinţele noastre[38]. Autorul scoate în relief rezistenţa tenace a cărturarilor români în faţa persecuţiilor şi încercărilor de deznaţionalizare întreprinse de stăpânirea habsburgică: „...până când ceaţa dimineţei ce se rădică din acest pământ va aminti lumei cum aburea odată sângele cald al strămoşilor noştri căzuţi în lupta pentru lege, limbă şi moşie, până atunci curajul nostru nu va scădea şi de drepturile noastre nu vom uita"[39]. Lupta îndârjită a românilor este susţinută de fruntaşii politici, de preoţime şi gazetari. Se duce curajos în sfatul ţării, în coloanele publicaţiilor „Patria" şi „Deşteptarea", cu convingerea că „prin şcoală omul ajunge la măriri şi popoarele la bunăstare, dar numai atunci când şcoalele sunt întocmite astfel ca să aducă foloasele cele mai bune ce pot aduce. într-o ţară în care se vorbesc mai multe limbi, şcoalele trebuie să fie astfel întocmite, ca toate popoarele să se poată folosi de ele în asemenea măsură, toate limbile să fie deopotrivă băgate în seamă"[40].

Situaţia dramatică a şcolilor din Bucovina provoacă, în 1899, în dieta ţării, „viforul cel mai mare": „Limba noastră românească e nebăgată în seamă peste tot, dar mai ales prin şcoli"[41]. În satele cu populaţie eterogenă, acolo unde trăiesc români şi ruteni, „limba românească se scoate pe un cap afară din şcoală şi copiii noştri sunt siliţi să înveţe ruseşte..." [limba ucraineană][42]. Rezultatul acestei politici este că „în modul acesta am pierdut noi pământul de peste Prut şi peste tot locul unde au pătruns ruşii" [slavii, rutenii][43].

Paginile acestui calendar sunt o cronică a vremii „de mare fierbere între români", când „valurile amărăciunei" creşteau zilnic. Sunt ilustrative fie şi numai titlurile articolelor din acest grupaj: *Înaintarea ruşilor* [rutenilor][44], *Prigonirea tinerilor români*[45], *Confiscările „Patriei"*[46], *Espulzarea fraţilor Branişte*[47], *Deputaţii români în faţa prigonirilor*[48], *Umilirea bisericei noastre*[49], *Învinuirea preoţimei române*[50]. Articolul *Cabinetele noastre de cetire*[51] evidenţiază preocuparea „bărbaţilor luminaţi" de a-i îndruma pe românii din sate pe „calea cea mai bună", pe care mergând să-şi lumineze mintea şi uşureze traiul. Aceste cabinete trebuiau să devină „şcoala celor vârstnici", „o mare cinste pentru sat şi pentru români", în care, adunându-se, oamenii să afle hrana adevărată pentru mintea lor doritoare de luminare.

[38] „Calendariul poporului bucovinean ..." Cernăuţi, 1900, p. 66–91.
[39] *Ibidem*, p. 67.
[40] *Ibidem*, p. 76.
[41] *Ibidem*, p. 76.
[42] *Ibidem*, p. 77.
[43] *Ibidem*, p. 77.
[44] *Ibidem*, p. 78.
[45] *Ibidem*, p. 79.
[46] *Ibidem*, p. 79–80.
[47] *Ibidem*, p. 80–83.
[48] *Ibidem*, p. 83.
[49] *Ibidem*, p. 83–84.
[50] *Ibidem*, p.84–86.
[51] *Ibidem*, p. 99–106.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Călindariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1901" tipăreşte cântecul macedo-român *Părintească poruncă* (*Părintească dimândare*), devenit imnul acestor români sud-dunăreni): „De sub pietrile de la morminţi / Strigă ai noştri buni părinţi, / Blăstăm mare să aibă în casă / Care limba lui o lasă. // Care lasă limba lui, / Să-l ardă para focului, / Să se sfarme viu pe loc / Să-i se frigă limba-n foc. // Care fuge de a lui mumă / Şi de părintescul nume, / Fugă-i dorul Domnului / Şi dulceaţa somnului"[52].

„Călindariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1902", în *Partea literară*[53] acordă un spaţiu amplu problemei păstrării limbii, concepută într-un adevărat program de pedagogie populară/naţională de esenţă populară. „Scrierea poporală" *Moşia şi limba noastră* este un îndemn stăruitor adresat sătenilor la muncă („arma potrivită / pentru ori şi ce ispită", „mare mângâiere", „a vieţii dulce miere") şi la un trai cumpătat. Refuzul straielor străine pripăşite prin sate, care schimonosesc „portul mândru românesc", sfatul de a semăna în şi cânepă, „ca femeile să toarcă, să zolească, să ţese, să albească, să coase, cămăşi cu-altiţe", la purtarea „straielor de fală / a naţiei româneşti", trimiterea copiilor la şcoală, pentru că „mintea luminată-i / cea mai tare armă-n lume", îndemnul de a nu vinde pământul, de a nu face împrumuturi, cu dobândă mare, de înmulţire şi stăpânire a pământului. „avuţia cea mai mare", „cel mai preţios odor" pentru neam, „temelia vieţii noastre de aici", care trebuie preţuit ca şi viaţa[54] completează acest program de pedagogie adaptat cerinţelor vremii.

Sunt interesante şi articolele *Cu şcolirea copiilor noştri ne putem primejdui pământul*[55] şi *Ce să facem ca să nu ne primejduim pământul cu şcolirea copiilor*[56]. Citâm un fragment din cel dintâi: „...şcolirea copiilor români cu plăţi aşa de mari pentru mâncare şi gazde este primejdie pentru pământul nostru şi asta de fel nu-i bine. Pământul, pământul, el este mama care ne ţine viaţa, şi de aceea cu mâni cu picioare trebuie să ne lipim de dânsul şi pentru nici un bine în lume să nu-l înstrăinăm"[57]. Cel de-al doilea îi îndeamnă pe săteni să cumpere case prin târguri, care să fie gazde pentru copii, spre a nu mai plăti chirii şi cheltui sume atât de mari pentru susţinerea acestora la şcoală[58].

Primejdia cea mai mare de pierdere a pământului strămoşesc este înstrăinarea românilor bucovineni de limba română. Aceasta este explicată şi ilustrată în materialul *Cea mai mare primejdie pentru pământul nostru ar fi înstrăinarea noastră de limba românească*[59]: „Dacă un român se înstrăinează de limba românească, atunci şi tot pământul lui şi toată averea lui şi toată familia lui se

[52] *Ibidem*, p. 85.
[53] „Călindariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1902", Cernăuţi, p. 57–134.
[54] *Ibidem*, p. 59–61.
[55] *Ibidem*, p. 85–87.
[56] *Ibidem*, p 87–92.
[57] *Ibidem*, p. 87.
[58] *Ibidem*, p. 91.
[59] *Ibidem*, p. 92–94.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

înstrăinează de naţia românească şi aşa omul acela face daună cumplită neamului său"[60]. Astfel de oameni sunt consideraţi „vânzători de neam": „în vremile trecute noi, românii bucovineni, am avut sute de mii de vânzători de neam, pentru că sute de mii de fraţi de ai noştri mai ales din satele de peste Prut s-au înstrăinat de limba românească şi s-au dat la limba rusască [ucraineană]. Acei fraţi ai noştri s-au făcut vânzători de neam din neştiinţă, ei adecă n-au ştiut bieţii ce preţ mare are graiul strămoşesc şi de aceea nime nu-i poate osândi. În ziua de azi însă românul acela care s-ar lăsa de limba sa, ar fi vrednic de cea mai mare ocară şi ură, pentru că acuma nu-i român în Bucovina ca să nu ştie vorba învăţatului neamţ Hoffman care zice că «limba românească e aşa de frumoasă şi bogată, încât cu deosebire s-ar potrivi să fie vorbită de cel mai luminat popor de pe lume"[61]. Aceeaşi idee este reluată şi în *Istoria, pe scurt, a limbei româneşti*[62] din calendarul pe acelaşi an: „Cine vrea să ştie cât de prigonită a fost limba românească la noi în Bucovina, acela cetiască cartea *Părţi din istoria românilor bucovineni* de Constantin Morariu, Cernăuţ, 1893. Cetind cartea aceea, va vedea fiecare că noi ne-am perdut mai mult de jumătate de ţară numai din pricină că multă vreme nu ne-a păsat de fel de limba noastră, şi aşa înstrăinându-ne de limba românească, am înstrăinat şi am adus în cea mai mare primejdie şi pământul nostru românesc"[63]. *Istoria, pe scurt, a limbii româneşti* este o demonstraţie pentru românii bucovineni despre latinitatea limbii române.

Îmbărbătări la luptă pentru păstrarea limbei române[64], oferă exemple din viaţa social-politică a românilor ardeleni. Acestea simt completate cu ample fragmente ilustrative. Cel dintâi face parte din cuvântarea lui Simion Bărnuţiu rostită la Adunarea românilor din 3/15 mai 1848 de la Blaj: „Să nu ne vindem ţara şi limba, că, dacă le-am perde o dată, nu le mai putem câştiga. (...) De frica luptei nu vă daţi înapoi de la apărarea naţiei. Gândiţi la aceea că alte popoare s-au luptat sute de ani ca să iasă din robie. Dară când vi s-a părea că lupta nu se mai poate purta, când greutăţile se vor rădica asupra voastră ca valurile turbate ale mării asupra unei corăbii, când diavolul întunerecului va dezlega pe toţi necuraţii săi şi-i va trimite să rupă legăturile frăţiei voastre şi să vă abată de la iubirea naţiei noastre la iubirea de idoli străini, atunci aduceţi-vă aminte că strămoşii noştri ni strigă din morminte: (...) rămâneşti credincioşi neamului vostru şi limbei voastre (...) şi le apăraţi ca lumina ochilor voştri!"[65].

Al doilea fragment este extras din cuvântarea lui Timotei Cipariu, rostită la deschiderea societăţii „Asociaţiunea Transilvană sau Ardeleană", din 1860, devenit, prin conţinut şi formă, antologic: „...în durerile cumplite şi în toate răsipiturile vremilor, prin care am trecut noi românii, pronia dumnezeească ni-a păstrat un odor

[60] *Ibidem*, p. 93.
[61] *Ibidem*, p. 93.
[62] *Ibidem*, p. 94–96.
[63] *Ibidem*, p. 95–96.
[64] *Ibidem*, p. 96–98.
[65] *Ibidem*, p. 96–97, *passim*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

nepreţuit, anume limba românească, şi acest odor nu ni l-au putut smulge nici sabia învingătorului, nici sălbăticia duşmanului, nici puterea firească şi nici politica diavolească. Odorul limbei române noi îl avem de la ţâţele maicelor noastre şi el este dulce ca sărutările mamelor, când ele ne strângeau la sânul lor. Odorul limbei române este mai scump decât viaţa noastră, şi dacă noi am fi perdut acest odor, ori dacă l-am perde, ori dacă vom suferi vrodată că cineva cu sala ori cu înşelăciune ori cu momele să ni-l răpească, atunci mai bine este să ne înghită pământul de vii. Că mai bine este să mergem morţi la părinţii noştri cei morţi şi să avem mângâierea că nu am vândut moştenirea lor cea mai scumpă, anume limba românească, decât să trăim fără această moştenire şi aşa să nu mai fim vrednici a ne numi fiii părinţilor noştri celor ce dorm în mormânturi"[66]. Calendarul reproduce, în continuare, poezia lui George Coşbuc, *Graiul neamului*[67].

Cercetând calendarele româneşti din Bucovina, din perioada 1809–1918, aflate, din păcate, în colecţii publice incomplete, la Biblioteca Academiei Române, la Biblioteca Centrală „Mihai Eminescu" din Iaşi, la Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera" din Suceava, Fond „Leca Morariu", am putut desprinde câteva concluzii: Calendarele la români au apărut, ca publicaţii periodice, în veacul al XVIII-lea, au circulat intens pe tot spaţiul românesc, răspândind ideile Şcolii Ardelene şi bucurându-se de mare înflorire în secolul al XIX-lea. În Bucovina, calendarele româneşti au apărut de timpuriu, având ca animatori pe Vasile Ţintilă, Porfiriu Dimitrovici, Samoil Morariu Andrievici, Mihai Miron Călinescu, Ion I. Bumbac, Calistrat Coca, Ion I. Nistor, Eugen Neşciuc, Nicolae Cotos. Calendarele au avut un rol cultural deosebit, au contribuit la răspândirea literaturii, prezentând interes în ce priveşte evoluţia şi formele genului liric şi ale genului epic. Rolul „cultivatorilor de formă"[68] este netăgăduit, în ciuda inegalităţii valorice a acestor periodice. Acestea realizează, treptat, deschideri spre modernitate, pregătind drumul integrării în spaţiul valorilor naţionale (care se va realiza în perioada interbelică). Calendarele au realizat în paginile lor unitatea culturală a românilor, pregătind unirea politică a tuturor provinciilor româneşti din 1918. în calendarele româneşti din Bucovina s-au „întâlnit" scriitori şi folclorişti din toate provinciile româneşti: V. Alecsandri, C. Negruzzi, D. Bolintineanu, I. Creangă, M. Eminescu, Al. Vlahuţă, D. Zamfirescu, Şt. O. Iosif, G. Coşbuc, Z. Bârsan, I. A. Bassarabescu, I. Dragoslav, Al. Depărţeanu, G. Tutoveanu, P. Cerna, M. Sadoveanu, N. Iorga, O. Goga, I. Pop-Reteganul, P. Dulfu, C. Rădulescu-Codin, T. Pamfile. Calendarele româneşti din Bucovina prezintă un material de cercetare preţios, încă nevalorificat. Cuvintele lui Sextil Puşcariu, din 1927, îşi păstrează, astfel, actualitatea pentru cercetătorul preocupat de „a urmări importantul rol cultural pe care l-a avut acest fel de publicaţie periodică la noi şi a desgropa din volumele uitate multe pagini de literatură care ar merita să fie reînviate"[69].

[66] *Ibidem*, p. 98.
[67] *Ibidem*, p. 99.
[68] Gr. Nandriş, *art. cit.*, p. V.
[69] Sextil Puşcariu, *Calendare şi almanahuri*, extras din „Almanahul Graficei Române", Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1927, p. 12.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

II.8. PAGINI DIN VIAȚA CULTURALĂ A BUCOVINEI ISTORICE*

Motto: „Deși urgisit, poporul român din Bucovina a rămas și sub stăpânirea străină mare ca suflet"[1].

Publicația „Patria" apare la Cernăuți, ca organ de presă al Partidului Național Radical Român din Bucovina, de trei ori pe săptămână, de la 14 iulie 1897 până la 4 mai 1900, dată când a fost interzisă, după expulzarea lui Valeriu Branișteu (30 iulie 1899), sufletul publicației[2]. „Patria" reapare în perioada 7 februarie 1909–27 noiembrie 1910, ca publicație a Partidului Național Român, continuatoare a „Românului" (16 octombrie 1908–4 februarie 1909)[3], cu două apariții săptămânale, joia (foarte rar, miercurea sau vinerea) și duminica (rar sâmbăta). Aceasta este perioada cercetată și analizată de noi din perspectiva ideii de unitate culturală a românilor.

De format 30 × 45 cm, publicația „Patria" este editată de Societatea Tipografică Bucovineană, proprietar și editor – Atanasie Gherman, redactor responsabil, la început de drum – Emanuil Samușco, ulterior – Nicolai Penteleiciuc și Francisc cav. de Draghinda; redacția și administrația: Cernăuți, Piața principală, nr. 3 (Palatul Național).

În editorialul din primul număr, publicația se dorește „stindard național al unirei și bunei înțelegeri între toate elementele națiunei noastre și al luptei contra oricărui dușman al neamului românesc"[4]. În spiritul testamentului lui Doxachi Hurmuzachi din 1859[5], se precizează: „Voim să ne apărăm ceea ce avem mai sfânt și mai scump: legea, limba și moșia românească. Pentru aceste au luptat înaintașii noștri din timpurile noastre de slavă, pentru aceste au trebuit să curgă râuri de sânge românesc; pentru ele și noi suntem datori să luptăm cu toată bărbăția, apărându-le cu toate mijloacele.

---

* Comunicare susținută în cadrul Sesiunii anuale de referate și comunicări științifice „Aspecte ale culturii române din Bucovina, 1775–1918", organizate de Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române–Filiala Iași, Rădăuți, 15–16 octombrie 1994. Publicată în „Analele Bucovinei", București, anul II, nr. 1(3) (ianuarie–iunie), 1995, p. 73–99.

[1] Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu biobibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991, p. 6.

[2] Ioan V. Cocuz, *Presa românească în Bucovina (1809–1944)*, în „Suceava. Anuarul muzeului județean", XVI, [Suceava], 1989, p. 39–48. Academia Română nu are în colecțiile sale ziarul pe anii 1909–1910. Publicația se păstrează în fondul documentar al Centrului de Studii „Bucovina" de la Rădăuți.

[3] Ioan V. Cocuz, *op. cit.*, p. 61–62.

[4] „Patria", Cernăuți, anul IV, nr. 1, 7 februarie 1909, p. 1.

[5] Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862). *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 456–457.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Iată întregul nostru program: limba, legea şi moşia"[6]. „Patria" îşi manifestă, de la bun început, hotărârea de a rezolva „în mod demn şi deplin", „chestiuni de importanţă", impunându-se, număr de număr, în peisajul publicisticii bucovinene, prin fermitate, consecvenţa şi demnitate: „Ca prima naţiune în această ţeară ne vom apăra cu bărbăţie toate drepturile cari ne compet atât în şcoală, viaţa publică, cât şi în biserică.

Vom deştepta în păturile poporului românesc conştiinţa naţională şi sentimentul solidarităţii naţionale, oţelind toate forţele de rezistenţă contra pericolului deznaţionalizării şi a destrăbălării naţionale.

Vom veştezi orice amestec străin în afacerile noastre interne naţionale [...]. Gândurile şi intenţiunile noastre sunt curate, ţinta e măreaţă şi sfântă, necesitatea consolidării noastre e evidentă, orice nepăsare în privinţa aceasta este egală cu trădarea de neam..."[7].

În numărul 2, de joi 11 februarie 1909, ziarul îşi motivează orientarea, atitudinea şi demersul energic ancorat în problematica întregii vieţi bucovinene: „Românii din ţeara lor proprie, cu drepturi moştenite, cei mai loiali şi devotaţi concetăţeni ai marelui imperiu habsburgic, sunt încă şi acuma aşa de vitreg tractaţi şi la oricare ocazie împiedicaţi în înaintarea lor culturală"[8].

Numărul 16, de joi 1 aprilie 1909, prin articolul *Să ne organizăm pentru drepturile limbii româneşti*[9], propune „o organizare temeinică a poporului întreg", evidenţiind rolul nefast al disensiunilor politice, „lipsa de consecvenţă şi sistem" în activitatea politică, economică şi culturală. „În mişcarea noastră culturală – se spune în acelaşi articol – după era cabinetelor de lectură [. . .] s-a pierdut mai cu totul din vedere frumoasa luptă pentru validitatea drepturilor limbii româneşti, care se începuse în deceniul din urmă al secolului trecut"[10]. Calea de urmat este acţiunea solidară în întrebuinţarea limbii române. Astfel, „s-ar pune stavilă efectivă importului de străini, cari ar încăpea mai greu pe la dirigătoriile noastre, unde s-ar cere neapărat şi limba română [...], un drept garantat prin legile fundamentale de stat"[11].

Situaţia învăţământului românesc, înţeles ca „temelie a vieţii culturale" şi „îndrumător pe calea culturii", organizarea Şcolii Normale din Cernăuţi fac obiectul analizei editorialului numărului 25, de joi 6 mai 1909. Acest institut „cu alcătuirea sa monstruoasă poartă vina că pe terenul învăţământului primar ne aflăm azi, după 50 de ani de aplicare a legii pentru obligativitatea învăţământului primar, tot acolo sau nu tocmai departe de unde ne aflam în momentul când s-a pus în practică această lege.

E fără precedent în istoria popoarelor moderne ceea ce se întâmplă în acest institut. Elevii chemaţi a fi învăţători şi a instrua copiii români în limba română se prepară prin 4 ani, respectiv şase ani de zile, în limba nemţească"[12].

---

[6] „Patria", anul IV, nr. 1, 7 februarie 1909, p. 1.
[7] *Ibidem*, p. 1.
[8] *Ibidem*, p. 2.
[9] *Ibidem*, p.1–2.
[10] *Ibidem*, p.1.
[11] *Ibidem*, p. 2.
[12] *Ibidem*, anul IV, nr. 25, 6 mai 1909, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Problema şcolii româneşti, „răsărită din nevoile noastre la îndemnul şi stăruinţa unor bărbaţi plini de dor şi dragoste pentru progresul poporului nostru"[13] este reluată, în acelaşi context, în numărul 37, de joi, 17 iunie 1909: „ceea ce ne trebuie nouă înainte de toate ca să nu ne pierdem în noianul străinătăţii, care ne strânge tot mai tare în lanţurile sale, este conştiinţa naţională totdeauna trează, care nu se poate creşte în institutul monstruos care ne face educaţia învăţătorilor noştri, nici în conferinţele districtuale în care învăţătorii noştri sunt siliţi să discute asupra unor chestiuni de interes practic într-o limbă pe care n-o întrebuinţează atunci când e vorba ca să puie în practică ideile..."[14]. Cu toate acestea, „Patria" remarcă „noul curent naţional" tot mai evident în rândurile învăţătorilor, renunţarea la „robia intelectuală", „dorul pentru o viaţă naţională"[15].

Problema limbii, a şcolii româneşti şi pericolul depersonalizării etnice sunt abordate energic în numeroase articole. Le citãm doar pe acele mai importante: *O nouă batjocură la adresa poporului românesc*[16], *Germanizarea şcolilor poporale*[17], *Desconsiderarea limbei noastre nu mai ia sfârşit*[18], *Şcoli de minoritate*[19], *Şcolile naţionale din Cernăuţi*[20], *Învăţători şi profesori*[21], *Slavizarea baştinei rezeşeşti din Broscăuţii-vechi*[22], *Un nou atac la drepturile naţiunii româneşti*[23], *Dezbaterea şcolară*[24], *Terorizările rutenilor*[25], *Rutenizare cu forţa*[26], *Drepturile limbei româneşti în Bucovina*[27], *Chestia şcolară*[28], *Foaia ordinăciunilor (Limba românească şi Consistoriul nostru)*[29], *Pentru limba şi cultura românească*[30], *O problemă de existenţă*[31], *Limba română în şcolile şi primăriile noastre*[32], *Batjocurirea limbei şi credinţei noastre*[33], *În chestia limbii*[34], *Provocările rutenilor*[35],

[13] *Ibidem*, nr. 29, 20 mai 1909, p. 1.
[14] *Ibidem*, p. 1.
[15] *Ibidem*, p. 1.
[16] *Ibidem*, nr. 4, 18 februarie 1909, p. 2.
[17] *Ibidem*, nr. 44, 11 iulie 1909, p. 1–2.
[18] *Ibidem*, p. 2.
[19] *Ibidem*, nr. 48, 25 iulie 1909, p. 1–2.
[20] *Ibidem*, nr. 63, 16 septembrie 1909, p. 1–2.
[21] *Ibidem*, nr. 69, 7 octombrie 1909, p. 1–2.
[22] *Ibidem*, nr. 85, 2 decembrie 1909, p. 1–3.
[23] *Ibidem*, nr. 86, 5 decembrie 1909, p. 2.
[24] *Ibidem*, anul V, nr. 11, 10 februarie 1910, p. 1.
[25] *Ibidem*, nr. 18, 6 martie 1910, p. 1–2.
[26] *Ibidem*, p. 2.
[27] *Ibidem*, nr. 22, 20 martie 1910, p. 1.
[28] *Ibidem*, nr. 23, 24 martie 1910, p. 2; nr. 24, 27 martie 1910, p. 2.
[29] *Ibidem*, nr. 25, 31 martie 1910, p. 2.
[30] *Ibidem*, nr. 26, 3 aprilie 1910, p. 1.
[31] *Ibidem*, nr. 31, 28 aprilie 1910, p. 1.
[32] *Ibidem*, nr. 34, 1 mai 1910, p. 5.
[33] *Ibidem*, nr. 39, 22 mai 1910, p. 1–2.
[34] *Ibidem*, nr. 40, 26 mai 1910, p. 1.
[35] *Ibidem*, nr. 42, 2 iunie 1910, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Chestiuni şcolare[36], *A noastră e vina*[37], *Liceul român din Rădăuţi*[38], *La muncă (un răspuns)*[39], *Din satele periclitate*[40], *Cum stăm cu şcoala noastră*[41], *Proletariat intelectual?*[42], *Desconsiderarea limbei noastre*[43], *Şcolile noastre secundare*[44], *Terorizare*[45], *Ce-i cu Gemenea?*[46], *Trăim într-un stat constituţional?*[47], *Un strigăt de desperare*[48], *O anomalie pedagogică*[49]. Două dintre articolele de mai sus reţin, în mod deosebit, atenţia. Adevărate radiografii ale vieţii din Bucovina istorică, acestea evidenţiază acuitatea, simţul critic, clarviziunea, realismul, fermitatea şi consecvenţa nu doar ca atribute ale unui program asumat, ci ca elemente fundamentale ale unui *modus vivendi* propriu, într-un spaţiu multinaţional absorbant, favorizator al depersonalizării şi mutaţiilor etnice şi culturale resimţite acut de români: „Odată stăpâni în această ţară, care e patrimoniul nostru, azi suntem abia toleraţi şi zi de zi suntem siliţi să ne apărăm contra loviturilor ce ni se aplică din toate părţile. Caracterul românesc al ţerii sa pierdut de mult; au năvălit fel de fel de neamuri, cari au fost prea bine primite de noi, cari desigur vom pieri pe urma (h)iperzelului nostru în ce priveşte ospitalitatea şi aceste neamuri nu s-au mulţumit că au primit un adăpost, o patrie nouă, ci s-au apucat ca să ne desfiinţeze, pe noi, a căror existenţă li era o piedică pentru înaintarea lor. Au căutat să întunece conştiinţa clasei culte, s-o depărteze de restul neamului, s-o confunde în marea cosmopolitismului a toate înghiţi tor şi le-a succes. Clasa noastră cultă s-a îndepărtat de masele poporului şi adăpându-se la o cultură străină, încrucişându-se în căsătorii cu elemente străine, a devenit indiferentă faţă de orişice mişcare naţională. O cultură românească, o literatură românească, un ideal românesc nu exista pentru această pătură înstrăinată"[50].

Pentru autorul acestui incisiv editorial, remediul e, în primul rând, neuitarea Istoriei. Tabloul vieţii bucovinene a deceniilor din urmă pare a fi lucrat în cărbune. Nimic idilic în spaţiul „veselei grădini"[51] din amintirea lui Vasile Alecsandri: lăsarea poporului în voia întâmplării, letargia clasei culte, care se pierde „în clasa incoloră a birocraţiei", pierderea încrederii ţăranului „în surtucarul român", rutenizarea ţărănimii într-o serie de sate, asalturile „desperate din toate părţile"

[36] *Ibidem*, nr. 43, 5 iunie 1910, p. 2–3.
[37] *Ibidem*, nr. 54, 14 iulie 1910, p. 2.
[38] *Ibidem*, nr. 56, 21 iulie 1910, p. 1.
[39] *Ibidem*, nr. 58, 28 iulie 1910, p. 1.
[40] *Ibidem*, p. 3.
[41] *Ibidem*, nr. 60, 4 august 1910, p. 1.
[42] *Ibidem*, nr. 62, 11 august 1910, p. 1.
[43] *Ibidem*, nr. 63, 14 august 1910, p. 2.
[44] *Ibidem*, nr. 65, 21 august 1910, p. 1–2.
[45] *Ibidem*, nr. 68, 1 septembrie 1910, p. 1–2.
[46] *Ibidem*, nr. 70, 8 septembrie 1910, p. 1–2.
[47] *Ibidem*, nr. 74, 21 septembrie 1910, p. 1.
[48] *Ibidem*, nr. 81, 16 octombrie 1910, p. 2–3.
[49] *Ibidem*, nr. 82, 20 octombrie 1910, p. 3.
[50] *Pentru limba şi cultura românească*, în „Patria", Cernăuţi, anul V, nr. 26, 3 aprilie 1910, p. 1.
[51] V. Alecsandri, *Bucovina*, în „Foaia Soţietăţii pentru Literatura şi Cultura Română din Bucovina", Cernăuţi, anul I, nr. 1–3, 1 martie 1865.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

contra teritoriului românesc", propaganda slavă, ruinarea economică a restului neînstrăinat al ţărănimii noastre, stingerea vieţii româneşti din oraşe, dezbinarea funcţionarilor români şi dependenţa lor de guvern.

În preajma abisului însă „s-a produs şi deşteptarea": în plan politic, „ruperea lanţurilor de robie cari au ţinut legat neamul nostru"; pe teren economic, „o organizare solidă a creditului"; în domeniul culturii, reînvierea societăţilor culturale, „secondată de acţiunea studenţimii noastre universitare", implicarea acesteia în „propaganda culturală la sate care e de un folos nepreţuit" şi în „lupta pentru limba românească", având convingerea că „neglijarea limbii noastre în toate manifestările vieţii publice şi private e una din cele mai mari păcate ce le comitem"[52].

Finalul articolului trebuie, de asemenea, reţinut. Consecvent, „Patria" oferă şi aici o imagine, dramatică uneori, a Bucovinei de altădată, din perspectivă românească, evident, dar care nu are nimic din atmosfera idilică a vieţii bucovinene de atunci, pe care încearcă unele scrieri să ne-o inducă: „Lupta pentru limba românească trebuie deschisă pe toate liniile, căci nici un popor din lume [. . .] nu se află în situaţia de robie absolută în care ne aflăm noi. în viaţa noastră privată, în viaţa noastră de familie, la serbările şi adunările noastre, pe stradă şi în localurile publice e o raritate s-auzi doi români discutând româneşte. în viaţa publică nu e instituţiune care să respecte dreptul limbii noastre. În comună se scrie nemţeşte – pentru că nu ştie notarul comunal limba română sau nu vrea s-o ştie –, învăţătorul raportează şi poartă corespondenţa nemţeşte, că aşa cer autorităţile – ştim că există şi excepţii frumoase – parohul, deşi nu e silit, scrie din deprindere nemţeşte. Stând lucrurile aşa, când comuna românească, şcoala românească şi parohia românească scriu nemţeşte, cum putem gândi că judecătoria, administraţia financiară, prefectura şi toate celelalte autorităţi vor recunoaşte din bună voie, nesilite dreptul limbii noastre"[53]. Concluzia editorialului: „e timpul însă să lucrăm pentru trezirea conştiinţei naţionale. E doară vremea ca să scăpăm odată din această robie ruşinoasă"[54].

Aceeaşi problemă, cu nuanţări interesante şi soluţii pragmatice, e reluată în *Proletariat intelectual*[55]. Autorul nutreşte convingerea că „hotărâtoare în lupta aceasta îndârjita, ne-o spune experienţa tuturor timpurilor, nu sunt numai calităţile poporului, ci şi numărul luptătorilor luminaţi", că „ar trebui să ne dăm bine seama că numai înmulţirea numărului intelectualilor noştri poate să ne asigure izbânda luptei de mâni". Până atunci, „noi, cu slabul nostru contingent de elevi, abia de putem ocupa câte un post de controlor sau figurant *honoris causa* la fiecare din instituţiunile statului! Până la o falangă puternică de reprezentanţi demni ai naţiunei în fiecare ram de activitate publică, unde trebuiesc apărate cu hotărâre interesele neamului nostru, este încă foarte mult!"[56].

[52] „Patria", anul V, nr. 26, 3 aprilie 1910, p. 1 passim.
[53] *Ibidem*, p. 1.
[54] *Ibidem*, p. 1.
[55] *Ibidem*, nr. 62, 11 august 1910, p. 1.
[56] *Ibidem*, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Având convingerea că „şcoala are menirea să ne dea un număr cât mai mare de intelectuali", că numărul acestora trebuie să fie „atât de mare încât să covârşească absolut elementele străine, duşmane nouă", „Patria" reclamă sărăcia elevilor, rigurozitatea exagerată a profesorilor şi greutăţile enorme pe care le întâmpină elevii români la studiul limbii germane. Urmarea acestora: „dezgustul faţă de şcoală şi slăbirea elementului românesc în şcoli, în vreme ce cel străin, care nu cunoaşte greutăţi materiale, nici nu este silit să înveţe o limbă mai mult şi în plus dispune totdeauna de o protecţiune foarte eficace, prosperează zilnic"[57].

Această perspectivă a emancipării culturale – se precizează în acelaşi editorial – „ne va învăţa să ne oţelim puterile şi să preţuim munca, şi ne va dezvăţa definitiv de trândăvia orientală, care se mulţumeşte cu ciolanul azvârlit din mila unor stăpâni aduşi de vânturi, jertfind în schimbul lui şi neam şi lege şi cinste"[58]. Un articol de fond dintr-un alt număr din acelaşi an[59] aduce clarificări necesare, pe acelaşi ton ferm: „Ca popor, cult, băştinaş în ţară, noi dorim să ne ridicăm prin muncă, prin ordine. Dar există o graniţă, peste care nu e permis nimăruia să treacă. Există şi pentru răbdarea românului o margine [.. .] în această ţară, ajunsă din pământ românesc pământul făgăduinţii pentru toţi..."[60].

Beneficiară a unui program coerent circumscris unei politici culturale clare, „Patria" refuză „fraza sărbătorească" din „ceata radicalilor impetuoşi", „critica stearpă care n-aduce nici un folos", combate mentalitatea „românului bun" „nemulţumit de toate câte se fac la noi", în concepţia îmbătrânită a căruia „nu poate intra şi emanciparea noastră economică"[61], „îndemnând pe toţi la lucru, la fapte", trezindu-i pe toţi din somn spre a duce „neamul la o viaţă nouă, recâştigând terenul pierdut din pământul nostru sfânt"[62]. Românii, ca popor, – în viziunea publicaţiei cernăuţene – „un puternic element de ordine şi cultură" în trecutul acestui spaţiu geografic, vor supravieţui confruntării dure cu Istoria, deoarece au la bază „un element plin de vigoare şi vitalitate, un element sănătos, condiţiunea primară pentru orişice acţiune de progres"[63]. Datoria „clasei culte" este însă „să-i sară, de cu bună vreme în ajutor, căci cu el se surpă nu numai temelia, ci întregul nostru edificiu naţional"[64]. Pentru a îndeplini „această datorie sfântă", „trebuie să fim întâi noi toţi un suflet şi o gândire. Să proclamăm deci noi întâiu în sânul nostru pacea [...], condiţiunea primordială a ori şi cărei acţiuni cu sorţi de reuşită. Dar nu pacea lâncezelii, pacea în urma căreia să se sălăşluiască între noi comoditatea, indiferenţa şi neglijenţa, pacea şi liniştea organismelor care mor o dorim, ci pacea din care rodeşte floarea frumoasă a progresului"[65].

[57] *Ibidem*, p. 1.
[58] *Ibidem*, p. 1.
[59] *Ibidem*, nr. 50, 30 iunie 1910, p. 1.
[60] *Ibidem*, p. 1.
[61] *Ibidem*, nr. 83, 23 octombrie 1910, p. 1–2; nr. 85, 30 octombrie 1910, p. 1.
[62] *Ibidem*, nr. 57, 24 iulie 1910, p. 1.
[63] *Ibidem*, nr. 2, 7 ianuarie 1910, p. 1.
[64] *Ibidem*, p. 1.
[65] *Ibidem*, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ideea unităţii culturale româneşti este o permanenţă în paginile acestei publicaţii. Modalităţile şi formele de consolidare continuă ale acestui deziderat – emblematic pentru întreg veacul al XIX-lea românesc – sunt variate. Numărul 31, de joi 27 mai 1909, consacră întregul spaţiu prezenţei Societăţii muzicale „Hora" din Bucureşti în Bucovina, consemnând sosirea acesteia în gara Iţcani, la gara „Grădina publică" din Cernăuţi, desfăşurarea programului din „seara de cunoştinţă", în Grădina Palatului Naţional, vizitarea oraşului, programul concertului susţinut în sala teatrului orăşenesc (*Steagul nostru*, de C. Porumbescu ; *Serenada* lui Schubert; *Frunzuliţă mărăcine*; *Bătuta*; *Hora fetiţelor*; *Codrule, codruţule*; *Fa, Mariţă, ce faci babo?*; *Lelea cu scurteica verde; Chindia*; *Dunărea albastră*), manifestările de după concert, plecarea oaspeţilor, atitudinea autorităţilor, lista membrilor Societăţii muzicale „Hora"[66]. Răspunzând solicitării Societăţii academice „Junimea" de sprijinire a întemeierii unui „alumneu universitar", societatea bucureşteană, condusă de preşedintele său C. Dobrescu şi corul dirijat de artistul şi compozitorul J. Movilă oferă cernăuţenilor „adevărate clipe de sărbătoare şi înălţare sufletească", cucerindu-i prin „amestecul admirabil de muzică clasică şi cântece poporale, solo şi cor", „delicateţă rară" şi „uimitoare precizie" a interpretării, prin „farmecul cântecului" molipsitor şi „melodioasele arii naţionale", „comunitatea de simţiri" dintre artişti şi public, entuziasmul „potenţat până ce a luat formele necunoscute ale valului care rupe fără cruţare tot ce întâlneşte în cale"[67], discursurile înflăcărate, entuziasmul şi cântecele (*Deşteaptă-te, române*, *Pe-al nostru steag*) care se revarsă pe străzile oraşului risipesc „ca printr-un farmec" „răceala dintre noi", în „acest ungher aproape înstrăinat al românismului"[68], evidenţiază valenţa de „factor cultural" a cântecului în care românul „îşi îmbracă durerea şi bucuria" şi transformă concertul într-o „manifestare de unitate culturală". Pe marginea acestui eveniment cultural, autorul editorialului glosează: „A triumfat ieri sentimentul naţional, hrănit din cele mai curate izvoare de inspiraţie poporală, din cântecul şi melodia poporului, făurită în curs de veacuri în zile de bucurie zgomotoasă, când, sub piciorul greu al flăcăului oţelit, se zguduie pământul şi în zile de grea urgie, când plânge şi frunza codrului şi iarba câmpului durerea unui neam obidit. Şi triumful acesta spontan, izvorât numai din atingerea unei coarde lungă vreme neglijate s-a manifestat în astfel de forme, încât străinii cari au asistat vor duce o bună învăţătură cu dânşii. Căci incontestabil, un popor care e capabil de un astfel de entuziasm nu poate şi nu trebuie să piară, el dormitează numai lipsindu-i îndemnul şi prilejul de a se manifesta"[69]. Cu acest prilej, „dragostea de ce-i al nostru, care începe a înlocui pretenţia de a cultiva numai ce-i străin, a trecut peste toate aceste greutăţi şi a obţinut un frumos succes..."[70].

[66] *Ibidem*, anul IV, nr. 31, 27 mai 1909, p. 1–4.
[67] *Ibidem*, p. 1.
[68] *Ibidem*, p. 4.
[69] *Ibidem*, p. 1.
[70] *Ibidem*, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În numărul următor[71] se consemnează prezența Societății muzicale „Hora" la Suceava, unde a susținut un concert cu același program.

Alte numere publică materiale referitoare la oprirea, de către autorități, la Itcani, a prof. N. Iorga, „expulzat din toate țările imperiului austriac", care, împreună cu membrii Ligii Culturale, participa la o excursie în Bucovina[72], protestul studenților români din Cernăuți în adunarea din 3 iunie 1909, condusă de Ion Cocârlă-Leandru[73], explicațiile prof. N. Iorga în legătură cu noua sa expulzare din Bucovina[74], desfășurarea Congresului „Ligii Culturale", Iași, 17–18 mai 1909[75], serbările de Sânzâiene din vechea capitală a Moldovei, schimbată, cu această ocazie, „într-un muzeu etnografic al Bucovinei"[76].

Numerele 41, 46 și 50 scriu despre comemorarea lui Eminescu în Bucovina. Școala Normală din Cernăuți organizează, la 29 iunie, o serbare comemorativă „întru amintirea marelui nostru M. Eminescu și totodată a povestitorului neîntrecut I. Creangă și a poetei Veronica Micle". Profesorul G. Tofan a rostit un discurs comemorativ, urmat, într-un decor sărbătoresc, de recitări și piese corale. La Suceava, în 27 iunie 1909, comemorarea a început cu un parastas celebrat în Biserica Mirăuți și a continuat cu o serbare școlară la gimnaziul din oraș. Din programul acesteia: conferința prof. Liviu Marian, piese corale și recitări de versuri eminesciene[77]. La Câmpulung, comemorarea poetului a fost organizată de Asociația învățătorilor români din district, care a transformat-o, prin participarea numeroasă, într-o „serbare românească". În program au figurat: un *Te Deum*, o „oratie comemorativă", un cuvânt festiv rostit de G. Rotică, recitări și piese muzicale inspirate din poezia eminesciană[78]. Alt număr consemnează comemorarea poetului la Oprișeni[79].

Din problematica de importanță culturală a anului 1909 mai reținem: *Studenții bucovineni și congresul din Iași*[80], *Liga Românilor în Bucovina*[81], *Serbările „Reuniunii învățătorilor români" din districtul Suceava*[82], *Serbările centenarului Șaguna*[83], suita de articole referitoare la problema catedrei de istorie a românilor de la Universitatea din Cernăuți[84], *Programul celui dintâi congres*

[71] *Ibidem*, nr. 32, 30 mai 1909, p. 2.
[72] *Ibidem*, nr. 33, 3 iunie 1909, p. 3.
[73] *Ibidem*, nr. 34, 6 iunie 1909, p. 2–3.
[74] *Ibidem*, nr. 36, 13 iunie 1909, p. 1–2.
[75] *Ibidem*, nr. 35, 10 iunie 1909, p. 2.
[76] *Ibidem*, nr. 45, 15 iunie 1909, p. 2.
[77] *Ibidem*, nr. 41, 1 iulie 1909, p. 1–2.
[78] *Ibidem*, nr. 46, 18 iulie 1909, p. 3.
[79] *Ibidem*, nr. 50, 1 august 1909, p. 5.
[80] *Ibidem*, nr. 60, 5 septembrie 1909, p. 1–2.
[81] *Ibidem*, p. 3.
[82] *Ibidem*, nr. 73, 21 octombrie 1909, p. 2.
[83] *Ibidem*, nr. 74, 24 octombrie 1909, p. 2.
[84] *Ibidem*, nr. 73, p. 3; nr. 74, p. 1–2; nr. 77, p. 2; nr. 78, p. 1–2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

studenţesc cultural-naţional, Iaşi, 1909 (I. Starea românilor de pretutindeni sub raportul cultural, economic şi social. II. Chemarea studenţimei faţă de idealul cultural-naţional. III. Organizarea unitară a întregei studenţimi româneşti)[85].

În ciuda noului curent naţional, tot mai evident în Bucovina, „Patria" rezumă: „Oricât de frumoase ar fi astfel de conferinţe, ele nu pot folosi nimic şi rămân vorbe goale, dacă nu sunt însoţite de fapte!" (semnează „Orfeu")[86] şi noi „ne vom trezi numai într-o bună dimineaţă că o lege aspră va pune capăt limbii băştinaşe, va opri cu desăvârşire graiul nostru românesc şi atunci abia nu numai noi, ci şi eroii din mormintele lor, vor plânge plâns amar"[87].

Viaţa românească bucovineană din 1910 este dominată de câteva evenimente culturale cu o rezonanţă deosebită, amplu consemnate în paginile „Patriei". Cel dintâi eveniment cultural al anului îl reprezintă prezenţa în Bucovina a Societăţii Scriitorilor Români din Bucureşti, condusă de M. Sadoveanu, pentru omagierea lui Ion Creangă la 20 de ani de la moarte. Apelul Comitetului Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina subliniază importanţa manifestării „chemată să ţie nestinsă flacăra idealului nostru: unitatea culturală a neamului"[88]. Raportul asupra serbărilor literare organizate în perioada 15–19 ianuarie la Cernăuţi, Suceava, Câmpulung şi Rădăuţi[89] consemnează că scriitorii români, „fruntaşi ai literaturii române moderne", care „au închegat în opere vecinice sufletul neamului nostru" (Mihail Sadoveanu, Cincinat Pavelescu, Ion Minulescu, Emil Gârleanu, Şt. O. Iosif, Natalia Iosif, Dimitrie Anghel, Caton Theodorian, A. Herz/Dinu Ramură) au ţinut în Bucovina cinci şezători literare, „adevărate sărbători de înălţare sufletească". Întâmpinaţi şi însoţiţi de Sextil Puşcariu, George Tofan, Liviu Marian, Constantin Berariu, de către reprezentanţii societăţilor culturale româneşti, aceştia au fost primiţi de bucovineni „cu un entuziasm nemărginit" (Suceava); în săli arhipline, au fost răsplătiţi, după lecturile din Creangă şi din propriile opere, cu un „vifor de aplauze" (Cernăuţi); le-a fost rezervată o „primire grandioasă", memorabilă (Câmpulung).

Aceste serbări literare, viu comentate în alt număr[90], „au fost o frumoasă manifestare naţională, prilej binevenit pentru primenirea sufletelor noastre năduşite de atmosfera asfixiantă în care trăim", „o faptă de mare importanţă culturală". Scriitorii români „au fost primiţi cu multă dragoste şi cu sincer entuziasm". Bătrâni şi tineri, bucovinenii „au salutat cu bucurie pe vestitorii cuvântului românesc", „pe purtătorii prezentului şi al viitorului nostru literar şi cultural". Un moment fericit al serbărilor l-a constituit participarea ţăranilor (mai ales la Rădăuţi), care a conferit manifestării „aureola unei adevărate sărbători naţionale". Se evidenţiază, tot aici, marele câştig al Bucovinei de pe urma întăririi legăturilor culturale cu Regatul:

[85] *Ibidem*, nr. 57, 26 august 1909, p. 4.
[86] *Ibidem*, nr 73, p. 2.
[87] *Ibidem*, nr. 85, 2 decembrie 1909, p. 1.
[88] *Ibidem*, anul V, nr. 4, 16 ianuarie 1910, p. 2.
[89] *Ibidem*, nr. 5, 21 ianuarie 1910, p. 1–2.
[90] *Ibidem*, nr. 6, 23 ianuarie 1910, p. 1–2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

formarea gustului literar, progresul limbii, înălțarea sufletească. Cu toate acestea, „sămânța bună, aruncată în loc mănos, are totuși nevoie de îngrijire ca să încolțească și să aducă roade bune"[91]. Asupra acestui eveniment cultural din viața Bucovinei anului 1910 revenim în altă parte a studiului.

Articolul *Societatea pentru cultură și propagarea culturii în masele poporului*[92] se referă la programul Societății pentru cultură de salvare a satelor, periclitate de slavizare. Din acest program: editarea de broșuri folositoare, „prelegeri poporale" cu conținut istoric, economic, social. Urmărind să angajeze un „conferențiar ambulant" permanent și cunoscând „puțina încredere ce o are poporul în surtucari", Societatea pentru cultură caută un țăran inteligent care să poată îndeplini această misiune. în acest scop, face o încercare cu țăranul Pavel Percec din Crasna, care, în 30 ianuarie, le vorbește orășenilor din Roșa „despre limbă, lege, obiceiuri, meserii și urmările beției, limpede, fluid și întrețesând sfaturile sale cu multe observări ironice și de haz"[93]. La activitate mai participă: S. Pușcariu, G. Tofan, Șt. Saghin, T. Tarnavschi, E. Botezat, A. Voronca. Conferențiarul ambulant, pe baza încercării din Roșa, este angajat pentru un ciclu de 10 conferințe în localitățile: Ceahor, Cuciurul-Mare, Mahala, Boian, Ostrița, Țureni, Molodia, Corovia, Banila Moldovenească și Broscăuții Vechi, în vederea unui angajament stabil pentru un an întreg.

Din articolul *Balul „Junimei"*[94] reținem un fragment, care, prin însemnările și reflecțiile ziaristului, ilustrează alte aspecte ale vieții bucovinene de altădată, surprinsă în mentalitate și habitudini devenite, multă vreme, tradiționale: „Ca și în anii precedenți a fost balul aranjat de Societatea academică «Junimea» în 3 l. c. [3 febr. 1910] un bal de elită în adevăratul sens al cuvântului, căci tot ce are națiunea noastră și celelalte națiuni din țară mai de frunte și mai distins se afla prezent la această festivitate.

Sala impozantă, sutele de persoane în diferite toalete, costume naționale, uniforme, lumina splendidă, fețele vesele și armonia pe domnea între toți cei prezenți te făcea[u] să uiți măcar pentru acele câteva ore zbuciumările de toate zilele, dar îți aducea[u] totodată și aminte că aceasta este o festivitate de reprezentațiune a tineretului român și îți arăta[u] de ce simpatii se bucură vechea societate academică «Junimea». Și aceasta, în timpurile de prezent, unde valurile politice nu au lăsat nici o pătură socială neatinsă, e de atribuit trecerei pe care «Junimea» o are în țara noastră, moment care stă în strânsă legătură cu tactica ce o au arătat-o tinerii « Junimeni» în contactul zilnic cu celelalte națiuni din țară și că ei ospitalitatea tradițională o cultivă cu sfințenie"[95].

[91] *Ibidem*, p. 1.
[92] *Ibidem*, nr. 9, 3 februarie 1910, p. 2.
[93] *Ibidem*, p. 2.
[94] *Ibidem*, nr. 11, 10 februarie 1910, p. 2.
[95] *Ibidem*, p. 2

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Patria" reţine permanent, ca un seismograf sensibil, o diversitate de astfel de manifestări ale vieţii bucovinene, conturând un model cultural autentic românesc în conţinutul său, elevat şi plin de rafinament, construit pe valorile tradiţionale şi deschis asimilării celor europene, în spaţiul confluenţelor culturale benefice. Legăturile din ce în ce mai strânse cu matca l-au consolidat şi împrospătat continuu.

Sărbătorirea lui Titu Maiorescu la împlinirea vârstei de 70 de ani se face şi în Bucovina. Articolul omagial Titu Maiorescu[96] menţionează contribuţia mentorului „Junimii" la „îndrumarea literaturii noastre tinere expuse la rătăciri pe drumul adevărat", „lăţirea culturii adevărate, propovăduind cu un entuziasm nesecat principiile frumosului, moralului şi ale adevărului"[97], lucrarea stăruitoare pentru însănătoşirea vieţii publice. La Cernăuţi, în 27 februarie, Societatea pentru Cultură, împreună cu studenţii de la Universitate, omagiază personalitatea maioresciană. Conferenţiază profesorul Sextil Puşcariu şi studentul Aurel Stefanelli. În telegrama expediată lui Maiorescu, acesta e considerat „seninul apostol al frumosului, moralului şi al adevărului"[98].

Al doilea eveniment cultural al anului, consemnat în paginile „Patriei", este vizita în Bucovina a studenţilor ieşeni conduşi de profesorul A. C. Cuza.

„Cu această vizită – se precizează în articolul de fond *Bine-aţi venit!* al nr. 31 – se adaugă o verigă nouă la lanţul frumoaselor serbări şi excursii care au dovedit că suntem şi voim să rămânem un popor, fiecare la locul lui, unde l-a aşezat providenţa, ale cărei taine ascunse nu le putem pătrunde, dar cu sufletul nostru românesc"[99]. Numărul 32 relatează, pe larg[100], momentele vizitei la Cernăuţi din 21 şi 22 aprilie: sosirea oaspeţilor la Iţcani şi Cernăuţi, întâmpinarea acestora de către studenţii cernăuţeni, de S. Puşcariu şi G. Tofan, drumul până la Palatul Naţional al studenţilor cântând pe străzi *Pe-al nostru steag* şi *Deşteaptă-te, române*, „întâlnirea socială" şi petrecerea de seară cu cântece, cuvântări frumoase într-o societate aleasă (Vasile Gheorghiu, A. C. Cuza, S. Puşcariu, M. Friedwagner). Programul zilei a doua începe cu primirea în Aula Universităţii de către „rectorul magnific" prof. dr. Karl Adler. În „discursul de binevenire", acesta consideră, cu bucurie, vizita ca pe un început al „unei sincere legături de prietenie întru cercetarea ştiinţifică", asigurându-i pe ieşeni că vor găsi la Cernăuţi „în această universitate dragostea pentru libertatea, spiritului, care formează o strânsă legătură între bătrâni şi tineri, între dascăli şi discipoli, între germani şi români, întru ridicarea măreţei clădiri a ştiinţei"[101].

[96] *Ibidem*, nr. 17, 3 martie 1910, p. 1.
[97] *Ibidem*, p. 1.
[98] *Ibidem*, p. 2.
[99] *Ibidem*, nr. 31, 21 aprilie 1910, p. 1.
[100] *Ibidem*, nr. 32, 24 aprilie 1910, p. 1–2.
[101] *Ibidem*, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În discursul său – tipărit integral[102] – prof. A. C. Cuza subliniază importanța (sub aspect cultural, științific și politic) relațiilor dintre cele două universități. Profesorul ieșean elogiază universitatea cernăuțeană și „ca centru însemnat al culturii românești" prin înființarea Facultății de Teologie, a Catedrei de limba română și a așteptatei Catedre de istorie a românilor; remarcă activitatea prof. Sextil Pușcariu, „eminentul nostru învățat", însărcinat de Academia Română cu întocmirea Dicționarului limbii române, „o dorință vie a tuturor românilor", și personalitatea lui Matthias Friedwagner, „care se ocupă cu folclorul român, publicând lucrări importante". Reținem, de asemenea, atenția ideile interesante despre necesitatea cultivării cu stăruință a relațiilor dintre cele două universități și obiectivele educaționale comune. Rolul universităților este de a face educația viitorilor conducători de stat, de a-i pregăti pentru a înțelege marile interese de existență ale unui popor și, în primul rând, interesele culturale. Astfel, „Universitatea împărătească din Cernăuți și Universitatea regală din Iași, profesori și studenți împreună, vom putea tocmai să creăm acea mentalitate favorabilă unei direcții tot mai unitare a politicii ambelor monarhii, spre folosul lor comun"[103].

În continuarea programului zilei: vizitarea unor diferite institute și laboratoare, a reședinței mitropolitane, a orașului și a „colecției de industrie națională românească" a prof. univ. Ehrlich. Din cuvântul acestuia, rostit în limba română, transcriem două fragmente interesante: „Nimic nu e mai potrivit să depărteze toate nenorocitele prejudiții, cari sunt izvoarele dezastrelor celor mai strașnice, și nimic nu e mai potrivit să producă o înțelegere pentru însușirile altora, care e baza adevăratei prietenii întemeiată pe stima reciprocă"; „Și eu am pășit pe această cale silindu-mă să învăț limba voastră frumoasă și armonioasă. Nu am atins un mare succes dar îi datoresc unele ceasuri înalte și sublime pe care le-am petrecut în societatea marilor spirite ale românilor, cu scrierile lui Creangă, Eminescu, Caragiale, Vlahuță și cu operile istorice ale lui Iorga în mână"[104].

Seara, la Cernăuți, are loc o șezătoare studențească, cu un program bogat și variat. În ziua următoare, conduși de o delegație a studenților din Cernăuți, oaspeții ieșeni pleacă la Putna, Rădăuți și Suceava, unde, în seara zilei de 24 aprilie, organizează o șezătoare literar-muzicală.

De Sărbătoarea învierii[105], „Patria" apare cu un număr dublu de pagini. Editorialul inserează versuri din Mihai Eminescu și Cincinat Pavelescu. Acest număr sărbătoresc publică proza *Un păgân*, de M. Sadoveanu[106] (după „Cumpăna"), epigrama *Martirilor*, dedicată de C. Pavelescu tinerilor veniți din Bucovina și Ardeal la festivitatea dezvelirii bustului lui Eminescu, ridicat de prințul Leon Ghica în parcul său de la Dumbrăveni[107], *Elegie*, din *Caleidoscopul lui A. Mirea, Răspunsul*

[102] *Ibidem*, p. 3.
[103] *Ibidem*, p. 3.
[104] *Ibidem*, p. 2.
[105] *Ibidem*, anul V, nr. 34, 1 mai 1910.
[106] *Ibidem*, p. 2–3.
[107] *Ibidem*, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

micilor funcţionari, de G. Topîrceanu[108], *Serenadă*, de C. Pavelescu[109].

Din articolul referitor la excursia învăţătorilor din judeţul Olt în Bucovina, reţinem doar observaţia: „Ideea unităţii culturale se înrădăcinează pe zi ce merge"[110].

Cel de-al treilea eveniment cultural din viaţa Bucovinei anului 1910 îl constituie turneul Trupei Liciu de la Teatrul Naţional din Bucureşti, angajată de Comitetul Societăţii pentru cultură pentru mai multe reprezentaţii în Cernăuţi, Suceava, Rădăuţi, Câmpulung, în perioada 14–29 iunie. Vestea bună, anunţată în nr. 38 de joi 19 mai, e „o dorinţă veche şi multă vreme neîmplinită a românilor bucovineni"[111]. Repertoriul este compus din comedii originale, traduceri şi localizări: *Lipitorile satului*, de V. Alecsandri, *Cinematograful*, *Banii*, *Ginerele d-lui Prefect*, *Gligoraş şi Mustochide* (din repertoriul străin). Numărul 46 din 16 iunie consacră o pagină întreagă prezenţei la Cernăuţi a actorilor bucureşteni, sub titlul *Teatru romanesc în Cernăuţi. Trupa Liciu*, reproducând şi o fotografie a cunoscutului artist. Din trupă face parte şi Aristiţa Romanescu, „al cărei talent, muncă şi devotament pentru scenă şi pentru cauza românească împodobesc o viaţă plină de luptă şi muncă, dar bogată în fapte frumoase"[112]. Sosirea trupei în Cernăuţi, „aşteptată cu mult dor" de români, a fost salutată cu mare bucurie, „care şi-a aflat expresie în cântece şi cuvântări la gară", bucurie care exprimă „dragostea noastră pentru fraţii cari vin în numele idealului românesc, în numele unităţii culturale" să aducă „o rază de lumină în viaţa noastră plină de griji şi întuneric"[113].

Ziarul evocă preocupările şi atmosfera din partea a doua a veacului trecut, când „boierul Alexandru Costin angaja în anul 1864 trupa doamnei Fani Tardini pentru 20 reprezentaţii, cari au fost inaugurate la 1/13 martie 1864. Această primă reprezentaţie în Bucovina a fost un moment sărbătoresc. Despre entuziasmul de care a fost cuprins întreg publicul românesc adunat la prima reprezentaţie ne vorbesc pe larg toate ştirile ce le-avem de atunci. Începutul a fost bun, căci reprezentaţiile s-au continuat cu mici întreruperi an de an şi bucovinenii au putut saluta pe scena teatrului cernăuţean şi pe marele actor M. Millo"[114]. La sfârşitul editorialului se citează cuvintele lui Alexandru Hurmuzachi de la 1868, prin care se anunţa sosirea la Cernăuţi a lui M. Millo.

Una din rubricile permanente ale „Patriei" este *Foiţa*, *Foiţa literară*, foarte rar *Foiţa politică*. Scopul acesteia este formulat în foiletonul din nr. 13: „În faţa frumoasei mişcări literare, care se desfăşoară dinaintea ochilor noştri, care e datoria unui ziar naţional, chemat să formeze pe lângă mentalitatea politică şi pe cea culturală a generaţiilor prezente şi viitoare? [...] Un ziar naţional e dator să ţie pe cetitorii săi în curent cu dezvoltarea literaturii naţionale, apreciind după merit

[108] *Ibidem*, p. 3.
[109] *Ibidem*, p. 4.
[110] *Ibidem*, nr. 37, 15 mai 1910, p. 2.
[111] *Ibidem*, nr. 38, 19 mai 1910, p. 2.
[112] *Ibidem*, nr. 46, 16 iunie 1910, p. 1.
[113] *Ibidem*, p. 1.
[114] *Ibidem*, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

operele de valoare şi recomandându-le publicului cetitor, reducând operile de reclamă şi cu tendinţe duşmănoase aspiraţiunilor noastre la valoarea lor adevărată şi ferind publicul cititor de ele. Această datorie vom încerca să ne-o împlinim în foiletonul acestui ziar"[115].

Primele foiletoane (urmare din „Românul") se referă la apropiatele cursuri universitare de vară de la Vălenii de Munte, la rostul lor, dorindu-le „cursuri de ştiinţă aplicată, de cunoştinţă a teritoriului nostru, a neamului românesc de pretutindeni", pentru a spori vitalitatea poporului românesc, pentru a întări unitatea conştiinţei lui"[116]. Respingând „drumuşorul cu covăţele al unor învăţături pedante, în amănuntele lor trudnice", se afirmă: „Se cere de la noi să ne ridicăm în sfere înalte, să deschidem spiritului perspective, să trezim într-însul dorul de a şti, să-l facem să înţeleagă frumuseţile culturei, să îmbrăţişeze cu căldură idealurile culturei noastre naţionale" mai cu deosebire[117]. Rolul acestor cursuri este smulgerea „din cercurile strâmte în care se mişcă astăzi" a elementelor cu rol însemnat „înlăuntrul societăţii, preoţi, profesori, învăţători, magistraţi, militari", care să dobândească o „mentalitate nouă, mai vie, mai energică, mai conştientă de scopurile lor în stat" şi să lucreze în „spirit unitar"[118]. În felul acesta, „societatea noastră înaltă, semicultă şi ridicol-franţuzită" se va resimţi binefăcător „de atingerea culturii româneşti şi se va ruşina de anacronismul ei"[119]. Astfel, „ne vom uni cu toţii, români de aici şi din celelalte părţi, în acelaşi gând al culturei noastre comune, al speranţelor aceluiaşi viitor"[120]. Pentru românii de pretutindeni, „aceasta e tocmai ce ni trebuieşte: formarea unităţei sufletului românesc! Aceasta e opera mare, la care sunt chemate a lucra, în modul cel mai fericit, şi prin învăţături înalte, şi prin contact social, cursurile universitare de vară, care pentru noi nu pot să fie decât o şcoală de entuziasm si de educaţie naţională"[121].

Aceeaşi problemă face obiectul analizei „stării regretabile de incultură, dintr-un punct de vedere mai înalt" ce caracteriza societatea vremii: lumea mondenă, biserica, şcoala (aceasta din urmă lipsită de o direcţie, care nu poate fi decât cea a „formării sufletului românesc") din „foiţa" numărului 8, semnată de A. C. Cuza. Sfârşitul acestui grupaj, strălucitor prin acuitatea observaţiilor, analiza atentă, profundă şi actualitatea multor idei, reţine, de asemenea, atenţia: „ ...oare cursurile universitare de vară ar putea ele să aducă o schimbare fericită în această privinţă, înrâurind societatea, biserica, şcoala, legăturile cu fraţii noştri de peste hotar, de o însemnătate aşa de mare pentru unitatea reală a culturii româneşti?"; „la aceste cursuri s-ar făuri unitatea culturală a neamului românesc – care este în puterea noastră –, premergătoare a unităţii lui politice care e în puterea lui Dumnezeu"[122].

[115] *Ibidem*, anul IV, nr. 13, 21 martie 1909, p. 1
[116] *Ibidem*, nr. 1, 7 februarie 1909, p. 2.
[117] *Ibidem*, p. 2.
[118] *Ibidem*, p. 2.
[119] *Ibidem*, p. 2
[120] *Ibidem*, p. 2.
[121] *Ibidem*, p. 2.
[122] *Ibidem*, nr. 8, 4 martie 1909, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Serbările Unirii Principatelor (semicentenarului acestora) organizate la Iaşi, timp de trei zile, de Liga Culturală, secţia Iaşi, în colaborare cu Societatea studenţească „Solidaritatea", la care au participat şi treizeci de studenţi bucovineni, conduşi de preşedintele „Daciei", sunt prezentate în nr. 4, în cadrul acestora, discursul lui N. Iorga „a fost o adevărată analiză psihologică a marilor bărbaţi de stat şi a timpurilor Unirei"[123], „când oamenii de atunci produceau fapte, nu vorbe goale"[124].

La adunarea învăţătorilor din Gura-Humorului, „frumoasă şi condusă de un spirit cu totul nou", George Tofan conferenţiază despre literatura noastră modernă, iar profesorul Liviu Marian „citeşte frumos unele bucăţi din Sadoveanu şi Goga, care fac multă impresie asupra ascultătorilor"[125].

Majoritatea foiletoanelor din cuprinsul „Patriei" pe 1909, variate sub aspect tematic, sunt interesante, unele chiar scânteietoare. Ar merita o analiză aparte. Aici, le consemnăm doar: *Carmen saeculare*, cronică a poemului lui D. Anghel şi St. O. Iosif, compus „cu ocazia semicentenarului Unirii Principatelor şi reprezentat, în 24 ianuarie 1909, pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti[126]; *Două scriitoare* (Natalia Iosif-Negru şi Constanţa Hodoş)[127], *Serata „Bucovinei"*, de Filimon Taniac[128]; *Delavrancea. Apus de soare*[129]; *Literatura sezonului de băi*[130]; *Dimitrie (Mitică) Petrino (1838–1878)*, semnat Lică Mărăcină[131], *Ceva despre poetul Petrino*, de Zaharia Voronca[132]; *O aniversare triplă* (Mihai Eminescu, Ion Creangă şi Veronica Micle)[133]; *Reprezentaţiile „Armoniei"*[134]; *Deschiderea cursurilor de vară din Vălenii de Munte. Cuvântul d-lui Delavrancea* (rezumat)[135]; *Eminescu şi Creangă*[136]; *B. P. Hasdeu*[137]; *Lămuriri asupra poeziilor lui G. Rotică*, de Marin Eliade[138]; *Despre poeţi şi poezie*[139]; *Nicolae Teclu. La jubileul de 70 de ani*[140]; *Grigore Tocilescu*[141]; *Baritonul Dimitrie Florescu*[142]; *Din activitatea societăţilor noastre* (cu referire la Societatea studenţească „Dacia"), semnat de preşedintele

[123] *Ibidem*, nr. 4, 18 februarie 1909, p. 2, p. 1.
[124] *Ibidem*, p. 1.
[125] *Ibidem*, nr. 7, 28 februarie 1909, p. 1; *Ibidem*, nr. 14, 25 martie 1909, p. 1–2.
[126] *Ibidem*, nr. 14, 25 martie 1909, p. 1–2.
[127] *Ibidem*, nr. 17, 4 aprilie 1909, p. 1–2.
[128] *Ibidem*, nr. 3, 14 februarie 1909, p. 1.
[129] *Ibidem*, nr. 21, 21 aprilie 1909, p. 1; nr. 23, 29 aprilie 1909, p. 1–2; nr. 24, 1 mai 1909, p. 1.
[130] *Ibidem*, nr. 26, 9 mai 1909, p. 1–2.
[131] *Ibidem*, nr. 27, 13 mai 1909, p. 1–2.
[132] *Ibidem*, nr. 29, 20 mai 1909, p. 1.
[133] *Ibidem*, nr. 33, 3 iunie 1909, p. 1.
[134] *Ibidem*, nr. 38, 20 iunie 1909; p. 1–2.
[135] *Ibidem*, nr. 48, 25 iulie 1909, p. 1–2.
[136] *Ibidem*, nr. 50, 1 august 1909, p. 1–3.
[137] *Ibidem*, nr. 55, 18 august 1909, p. 1–2; nr. 56, 22 august 1909, p. 2.
[138] *Ibidem*, nr. 57, 26 august 1909, p. 1–2.
[139] *Ibidem*, nr. 77, 4 noiembrie 1909, p. 1–2.
[140] *Ibidem*, nr. 79, 11 noiembrie 1909, p. 1–2.
[141] *Ibidem*, nr. 80, 14 noiembrie 1909, p. 1; nr. 81, 18 noiembrie 1909, p. 1–2.
[142] *Ibidem*, nr. 61, 9 septembrie 1909, p. 1–2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

acesteia, Vasile Marcu[143]; *Delavrancea*, de Al. Vlahuță[144]; *Titu Maiorescu*[145]; *Gheorghe din Moldova*, de Gh. Codreanu (reprodus din „Junimea literară")[146].

O mențiune aparte merită foiletonul *Cursuri pentru sufletul românesc*, semnat de G. Rotică[147]. Acesta sintetizează impresiile profesorilor români din Bucovina, care au participat, în vara anului 1909, la cursurile de vară de la Vălenii de Munte: „Un neam vechiu, cu o cultură a sa veche, care a pornit din sufletul său și pentru acest suflet – potrivit cu firea împrejurărilor ce iau fixat cărările, în curgerea veacurilor – grăiește către noi... Nouă lumini se pogoară peste mintea noastră; nouă sentimente ne încălzesc inimele înghețate de o cultură rece, rece fiindcă era străină; o frământare dumnezeiască simțim în noi: e sufletul românesc ce s-a format în noi din lumina și căldura cuvântului..."[148]; „Am fost, am văzut, am învățat multe, dară am fost prea puțini bucovineni"[149].

Dintr-un alt număr, se remarcă doar articolul *O ediție nouă a poeziilor lui Eminescu* (ediția îngrijită după manuscrise de Ion Scurtu), semnat de George Tofan[150].

Materialul *Foiței literare* din 1910 este mai bogat. Cuprinde studii și articole, note și impresii, biografii, recenzii, creații originale (îndeosebi proză: schițe, povestiri și nuvele) ale unor autori bucovineni și ale unor scriitori din Regat, multe reproduceri din presa din Țară. în primele numere: *Gheorghe din Moldova*, continuare, de același autor, din ultimul număr al anului trecut[151]; *Modest V. Isopescu*, de N. Tcaciuc[152]; *Note de drum. Cum l-am cunoscut pe Dr. Augustin Bunea*, de I. E. Torouțiu[153]; *În amintirea lui Creangă*, de M. Sadoveanu[154]; *Impresii și reflexii. Serbătorirea lui Creangă*, de T. Gârlă[155]; *„Junimea Literară"*, de N. Tcaciuc[156]; *Serbările în amintirea lui Creangă*, de Liviu Marian[157]. Sfârșitul acesteia din urmă este interesant. Inspirat de măgarul dintr-o fabulă a lui Cincinat Pavelescu, tânărul profesor scrie: „Acum, când artiști de mâna întâia s-au hotărât să se coboare din depărtatul București până aici la vetrele noastre, aducându-ne «grâul» curat și auriu al poeziei românești, putea-vom oare să ne mulțămim de-aici înainte cu paiele ce ni le oferă grajdurile cosmopolite de la noi?"[158]. Dinu Ramură

[143] *Ibidem*, nr. 87, 9 decembrie 1909, p. 1–2.
[144] *Ibidem*, nr. 88, 12 decembrie 1909, p. 1–2.
[145] *Ibidem*, nr. 89, 16 decembrie 1909, p. 1–2.
[146] *Ibidem*, nr. 93, 30 decembrie 1909, p. 1–2.
[147] *Ibidem*, nr. 41, 1 iulie 1909, p. 1–2; nr. 42, 4 iulie 1909, p. 1–2.
[148] *Ibidem*, nr. 41, p. 1.
[149] *Ibidem*, nr. 42, p. 2.
[150] *Ibidem*, nr. 19, 14 aprilie 1909, p. 5–6.
[151] *Ibidem*, anul V, nr. 1, 1 ianuarie 1910, p. 1–2.
[152] *Ibidem*, nr. 2, 7 ianuarie 1910, p. 1.
[153] *Ibidem*, nr. 3, 13 ianuarie 1910, p. 1; nr. 4, 16 ianuarie 1910, p. 1–2.
[154] *Ibidem*, nr. 5, 21 ianuarie 1910, p. 1–2.
[155] *Ibidem*, nr. 6, 23 ianuarie 1910, p. 1–2.
[156] *Ibidem*, nr. 9, 3 februarie 1910, p. 1–2.
[157] *Ibidem*, nr. 8, 30 ianuarie 1910, p. 1–2.
[158] *Ibidem*, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

(A. Herz) în *Impresiile de la şezătorile literare*, reproduse din „Sămănătorul"[159] consideră zilele petrecute în Bucovina „zile înălţătoare", „zile de sărbătoare", evenimente în viaţa culturală, cu răsunet în inimile românilor „doritori de carte românească". Bucovinenii le-au făcut scriitorilor o „primire ameţitoare şi adevărat românească", în sunetul de buciume, în urări de fericire, în pocnete de săcăluşuri" (la Câmpulung). „Ne-au împlut – mărturiseşte, cu emoţie încă, autorul – ochii de lacrimi şi inima de-o fericire ce nu se poate scrie, cântările româneşti şi steagul românesc înfipt la toate casele şi portul românesc îmbrăcat de miile de ţărani, toţi chipeşi, toţi trupeşi, cu plete lungi pe spate, cu căciuli ţuguiete, de ţi se părea că trăieşte încă vremea sfântului de la Putna. Ce să mai spui de şezători în sălile mari ale «Caselor Naţionale» neîncăpătoare şi pentru cei veniţi din împrejurimi să audă, – de mulţumirile ce urmau cetirea bucăţilor noastre, de râsul şi delirul ce urma după fiecare bucată din Creangă, cetită cu o minunată artă de Sadoveanu!"[160].

Ceea ce i-a impresionat mai ales pe scriitorii români „e darul cel mai scump ce ni l-au putut face la primirea noastră, arătându-ne dragostea de neam şi de limbă pe care o păstrează neprihănită centrele româneşti, care rămân neatinse de înrâurirea streină, satele româneşti – mai româneşti poate decât multe din cele ce vieţuiesc între Carpaţi şi mare – şi lăcomia cu care ascultau în graiul limpede al strămoşilor, scrierile acelora ce-au venit să le citească"[161].

Emil Gârleanu, în *Impresiile de la şezătorile literare*[162], reproduse din „Falanga", în două numere, oferă cititorului din România o schiţă de portret al lui Liviu Marian, care a însoţit scriitorii la şezătorile din Bucovina („un copilandru bălan, cu faţa deschisă, fără mustăţi, cu priviri fierbinţi de energie"[163]), reţine primirea oficială de la Cernăuţi, desfăşurarea primei şezători în sala înţesată de lume de la „Dom Polski", dar, mai ales, receptivitatea auditoriului cernăuţean: „Publicul, foarte cunoscător, prinde orice nuanţă, pe care o subliniază cu zâmbete inteligente. O astfel de sală am mai avut doar la Galaţi şi la Piatra Neamţ"[164]. A doua zi, scriitorii sunt oaspeţii profesorului Sextil Puşcariu, care le oferă, la masă, câte o surpriză plăcută, şi se simt ca acasă, în salonul larg, cu mobile vechi româneşti". Seara, se desfăşoară a doua şezătoare la Cernăuţi, în sala Societăţii pentru Cultură: „Ne ascultă multe doamne, preoţi şi foarte mulţi tineri: fete şi băieţi de şcoală. E o şezătoare de familie, intimă; ni se pare că povestim părinţilor, fraţilor şi surorilor noastre. Şi le citim, le citim cu plăcere. Cu toate că pe cei mai răsăriţi îi aşteaptă o petrecere cu joc, dânşii nu se îndură să părăsească sala. Şi le povestim înainte. Şi Moş Ion Creangă iar vorbeşte prin glasul lui Mihail Sadoveanu; şi Cincinat nu mai poate scăpa. [. . .] Şi veselia nu mai conteneşte, şi e târziu; vremea mesei a trecut de mult pentru aceşti oameni cu obiceiuri patriarhale,

[159] *Ibidem*, nr. 11, 10 februarie 1910, p. 1–2.
[160] *Ibidem*, p. 2.
[161] *Ibidem*, p. 1.
[162] *Ibidem*, nr. 12, 13 februarie 1910, p. 1–2; nr. 13, 16 februarie 1910, p. 1–2.
[163] *Ibidem*, nr. 12, p. 1.
[164] *Ibidem*, nr. 12, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

când ne despărțim unii de alții cu adevărată părere de rău"[165]. O impresie puternică îi produc scriitorului studenții cernăuțeni: „O delegație a celor patru societăți studențești ne poftește jos la o masă comună. Niciodată n-am văzut tinerețea mai caldă, mai puternică, mai pregătită, ca în fețele voioase, deschise, ale studenților de aici. Suntem nespus de mulțămiți în mijlocul lor. Veselia e-atotstăpânitoare, și nimeni nu o înfrânăm, căci n-avem la ce. Suntem între noi, ca la noi, și taraful românesc cântă cântecele noastre. O clipă de tăcere. Adânc mișcat, Sextil Pușcariu vorbește studenților săi. Vorbele curg cuminți, frumoase, cu un dar rar pe care noi nu i-l cunoaștem. Și când ne despărțim, noaptea târziu, de prietenul Pușcariu și de studenți, simțim că am lăsat din inima noastră, dar că și ducem ceva din sufletele lor cu noi"[166].

Primirea și serbarea de la Rădăuți sunt evocate pe același ton: „Niciodată nu cred să fi fost ascultate scrierile marelui povestitor mai cu luare aminte ca aici la Rădăuți"[167].

Un alt purtător „al cuvântului românesc în Bucovina", Mihail Sadoveanu, sesizează în foiletonul *Cu prilejul serbărilor din Bucovina*[168], reprodus, de „Patria" din „Cumpăna", că „un curent cultural s-a statornicit între Regat și Ardeal și Bucovina" iar „cultura, care luminează și leagă sufletele, va strânge tot mai mult legăturile"; că „astăzi în Bucovina neamul nostru-și dă seama că are și trebuie să aibă drepturi la viața lui proprie. Și ceea ce e bine e faptul că poporul cel numeros, neamestecat și curat în simțimintele lui, poporul își dă seamă; și el, aproape în afară de luptele politicianilor, a început a câștiga întâiele biruințe"[169]. Și Sadoveanu, la Câmpulung mai ales, se simte mișcat de primirea ce li s-a făcut scriitorilor: „Mulțimea de români pe care am văzut-o în târgul acela plin de străini, m-a impresionat adânc. Veneau să vadă pe frați de-ai lor, veneau să asculte despre povestitorul lor cel mare Ion Creangă. Și era o mulțime nesfârșită. Au cuprins orașul ca o armie de cuceritori, au pornit hori în piețele publice. Era ceva simbolic și m-am simțit mișcat"[170]. Tot aici, scriitorul face referiri la poezia lui G. Rotică, pe care îl apropie de O. Goga: „Bucovina, grădina Moldovei, cu poezia ei nesfârșită, a găsit în Rotică pe un ales cântăreț liric, și mai cu seamă partea aceasta din cântecele lui mi-i dragă; partea aceasta, cu toate imperfecțiunile începutului, alcătuiește o cunună de flori suave. în gingașele-i bucăți de dragoste, în tablourile fine cu culori așa de dulci a vetrei părintești, a unui colț de sat, a unui cuib de suspin și de fericire, văd întreaga Bucovină, așa de poetică și care mi-i așa de scumpă. Și poeziile acestui cântăreț sunt un semn al vremii"[171].

[165] *Ibidem*, nr. 13, p. 1.
[166] *Ibidem*, p. 1.
[167] *Ibidem*, p. 2.
[168] *Ibidem*, nr. 14, 20 februarie 1910, p. 1–2.
[169] *Ibidem*, p. 1.
[170] *Ibidem*, p. 1.
[171] *Ibidem*, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În foiletonul semnat de Caton Theodorian, *În Ţara Fagilor. Impresii de la şezătorile literare din Suceava, Câmpulung şi Cernăuţi*, reprodus din „Ramuri"[172], e un frumos portret al profesorului universitar Sextil Puşcariu: „Apropierea acestui bărbat e deosebit de binefăcătoare, gândirea lui e netedă, vorba mlădioasă, făptura-i senină revarsă curăţenie. E întruparea omului de adevărată valoare care vede prin alţii ca printr-o pânză străvezie, drămueşte tot, nu-i scapă nimic, şi totuşi cu nimica nu jigneşte. Foarte multă căldură împrăştie graiul său armonios, muzical aproape"[173]. La Cernăuţi, „limba românească n-are nici o taină pentru acest public ales, orice imagină e pricepută, orice intenţie simţită şi humorul fiecărei bucăţi face să tresalte"[174]. În casa gazdei lui S. Puşcariu de pe strada Dominic, „gustul ales şi ospitalitatea cea curat românească ne izbesc". La masă, „locurile trebuie să ni le ghicim. Câte-o cimilitură inteligentă ce se referă la lucrările fiecăruia, dă drept la tacâm numai celor ce şi-o ştiu dezlega"[175]. Tonul cald, luminos, al rememorării se transformă, în final, într-o meditaţie gravă: „Şi acuma trimiţând o privire înapoi, retrăind zilele petrecute în ţara fagilor, văd primirea ce ni s-a făcut nouă, scriitori destul de tineri încă, şi mă gândesc la marele păcat al înaintaşilor noştri cari n-au ştiut să dea nimic din sufletele lor celor ce de peste un secol n-aşteaptă decât gândire românească, o îndrumare sănătoasă, simţiri curate. Nici o privire, nici o salutare, toţi – afară de unul: domnul Nicolae Iorga al cărui nume e rostit cu sfinţenie în Bucovina, iar chipul său slăvit ca o icoană – s-au închis ca într-o ghioace, clădindu-şi o lume a lor, egoistă şi rece"[176].

Alte foiletoane, variate ca arie tematică, în spiritul realizării obiectivelor programatice asumate, sunt: *Un volum de nuvele al d-lui Agârbiceanu*, de N. Iorga[177]; *O viaţă frumoasă*, de Al. Vlahuţă[178]; *Casa lui Aron Pumnul*, de T. Gârlă[179]; *Doi Călăraşi*, de C. Sandu-Aldea[180]; *Instructor* (Schiţă din viaţa de student), de I. E. Torouţiu[181]; *Un talent şi un om de muncă* (despre cultura populară şi colecţia lui Ştefureac, profesor la Şcoala de Meserii din Câmpulung), reproducere din „Junimea Literară"[182]; *Răzbunarea*, din vol. *Suflete stinghere*, nuvele şi schiţe de Liviu Marian[183]; *Doctorul Silvan*, proză de I. E. Torouţiu[184]; *Ursita, roman istoric de B. P. Haşdeu*, de Liviu Marian[185]; *Portretul ei*, nuvelă de I. E. Oltean [Torouţiu?][186];

[172] *Ibidem*, nr. 15, 24 februarie 1910, p. 1–2; nr. 16, 27 februarie 1910, p. 1–2.
[173] *Ibidem*, nr. 16, p. 2.
[174] *Ibidem*, p. 2.
[175] *Ibidem*, p. 2.
[176] *Ibidem*, p. 2.
[177] *Ibidem*, nr. 29, 14 aprilie 1910, p. 1–2.
[178] *Ibidem*, nr. 30, 17 aprilie 1910, p. 1–3.
[179] *Ibidem*, nr. 31, 21 aprilie 1910, p. 1–3.
[180] *Ibidem*, nr. 32, 24 aprilie 1910, p. 1–3.
[181] *Ibidem*, nr. 23, 24 martie 1910, p. 1–2.
[182] *Ibidem*, nr. 33, 28 aprilie 1910, p. 1–3.
[183] *Ibidem*, nr. 37, 15 mai 1910, p. 1–2.
[184] *Ibidem*, nr. 38, 19 mai 1910, p. 1–2.
[185] *Ibidem*, nr. 39, 22 mai 1910, p. 1–2; nr. 40, 26 mai 1910, p. 1–3.
[186] *Ibidem*, nr. 49, 26 iunie 1910, p. 1–2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Rătăcind prin Basarabia, de I. S. Mugur, după „Mişcarea", sub mottoul: „Un popor fără conştiinţă naţională e un popor pierdut"[187].

Un alt grupaj, consistent, marchează un moment cultural din Bucovina anului 1910: turneul Trupei Liciu în Bucovina: *Turneul Liciu în Bucovina*, colaj din „Universul", „Voinţa naţională", „Jurnalul", „Evenimentul", „Epoca", „Cronica", „Acţiunea", „Neamul românesc", „Curierul theatral", sub semnătura Al. V. Şt.[188]; *Gligoraş şi Mustachide sau Cârceii*, comedie în 3 acte; *Cinematograful*, comedie în 3 acte de Blumenthal şi Kadelburg, localizată de P. Gusty[189]; *Banii*, piesă în 3 acte de Octave Mirbeau, tradusă de H. Lecca; *Ginerele domnului Prefect*, comedie în 3 acte localizată de P. Gusty[190]; *Trupa Liciu în Bucovina*, de Sextil Puşcariu[191]; *Petre Liciu; Cazimir Belcot*[192]; *Liciu în Suceava*[193]; *Propaganda culturală prin artă*, semnat „P. L."[194]; *Reprezentările teatrale la Gura-Humorului*[195]; *Turneul d-lui Liciu în Bucovina*, interviu comentat, după „Universul"[196].

Sextil Puşcariu valorifică, în prima parte a foiletonului citat, amintirile Aristiţei Romanescu din turneul întreprins în Bucovina în primăvara anului 1885 cu Constantin Nottara, Mircea Demetriad şi P. Gusty. Aceasta, în cartea sa 30 de ani, îşi aminteşte: „La reprezentaţii, nu începeam până nu apărea în sală Mitropolitul Morariu-Silvestru, – un om blând, bun, desăvârşit, un adevărat păstor. Dacă se juca o piesă a lui Alecsandri, cât ţinea spectacolul, nu se aşeza pe scaun; sta în picioare ca în biserică. Nu numai că nu împiedica pe ceilalţi preoţi de a veni la teatru, dar le plătea şi locurile, ca şi studenţilor de la seminar"[197]. Încercând să explice succesul repurtat în Bucovina, actriţa evocă oameni de seamă şi atmosfera care favoriza receptarea actului de cultură: „Era pe atunci o pleiadă de tineri: Vasile Morariu, fiul mitropolitului, poetul Stamate, venit din Basarabia, să ne vadă, Onciul, acum în Bucureşti, Baronul Stârcea, Flondor, Mironescu, actualul episcop de Râmnic şi alţii, care-şi petreceau vremea tot printre noi, fie la teatru, fie pe unde locuiam, fie la Mitropolie, căci Mitropolitul aproape zilnic ne aşteaptă cu pusă masă. Apoi fel de fel de invitaţii la Baronul şi Baroana de Petrino, vechi prieteni ai lui Alecsandri. Aici am fost prezentaţi Baronului Hurmuzachi şi multora din înalta societate bucovineană. De ce atâta succes moral? Pentru că eram români între români, subt drapelul lui Alecsandri, cu un repertoriu bine ştiut şi încurajaţi de Mitropolit, care da exemplul. Între noi şi public circula cel mai cald curent de simpatie. Nu era unul indiferent. Tinerii din Societatea Armonia se ocupau de

[187] *Ibidem*, nr. 50, 30 iunie 1910, p. 1–2.
[188] *Ibidem*, nr. 44, 9 iunie 1910, p. 1–3.
[189] *Ibidem*, nr. 45, 12 iunie 1910, p. 1–2.
[190] *Ibidem*, nr. 46, 16 iunie 1910, p. 2–3.
[191] *Ibidem*, nr. 47, 19 iunie 1910, p. 1–3.
[192] *Ibidem*, nr. 48, 23 iunie 1910, p. 1–2.
[193] *Ibidem*, nr. 51, 3 iunie 1910, p. 1–2.
[194] *Ibidem*, nr. 54, 14 iulie 1910, p. 1–2.
[195] *Ibidem*, nr. 55, 17 iulie 1910, p. 1–2.
[196] *Ibidem*, nr. 57, 24 iulie 1910, p. 1–2.
[197] *Ibidem*, nr. 47, p. 1. t.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

toate..."[198]. Sextil Puşcariu consideră spectacolele de la Cernăuţi o izbândă a Trupei Liciu. Ele au produs sentimente de admiraţie, „însufleţire generală", „un sentiment de respect, de stimă pentru arta românească", risipind neîncrederea şi ideile greşite despre cultura din Ţară, stimulând mândria naţională la bucovineni. Prezenţa Aristiţei Romanescu a dat o strălucire deosebită turneului considerat „un real folos adus culturii româneşti".

Petre Liciu „s-a întors din Bucovina încărcat de glorie". Timp de 21 de zile, „eminentul fruntaş al scenei noastre a ţinut pe fraţii din Bucovina sub vraja inteligentului şi mult variatului său talent", stârnind pretutindeni entuziasm şi admiraţie. Actorul a produs un „efect formidabil", atât asupra ţăranilor, cât şi asupra elitei intelectuale din Bucovina", deoarece „prin emoţia artistică, sufletele se ridică până la acel înalt nivel, unde hotarele de distincţie între naţionalităţi se întunecă pentru a se accentua în toată splendoarea estetică esenţa eternului omenesc. Şi acolo sus, sub vraja artei, sufletele cele mai disparate se ating. Dar din această atingere morală se naşte de foarte multe ori simpatia pentru limba care a dat expresie geniului creator de artă"[199]. Astfel se face că o gazetă germană din Cernăuţi, „Nachrichten", cu această ocazie, publică, „un articol foarte elogios" la adresa actorilor români, care se încheie cu: „onoare lor şi artei lor"[200]. La toate acestea, să adăugăm o precizare din interviul acordat de P. Liciu după „triumfalul turneu" în Bucovina: „dacă întreprinderea mea a avut rezultatul strălucit pe care l-a avut, se datoreşte în cea mai mare parte Societăţii pentru Cultura şi Literatura Românească din Cernăuţi. O mână de oameni vrednici şi buni români, ce conduc această societate, a făcut totul. Onoare lor"[201].

Alte materiale de interes sunt: *Cursurile de vară din Vălenii-de-Munte*[202] (de reţinut aici: „Cultura străină, dacă nu e bazată la un român mai întâiu pe o cultură naţională, sănătoasă românească, atunci nu-i înviorează sufletul, ci i-l zugrumă..."[203]); *Viaţă-Artă-Teorie. Reflexiuni*, de I. E. Torouţiu[204]; *Un istoric din Bucovina: de Iancu Nistor*, de N. Iorga (după „Neamul Românesc")[205]; *Scrisoare din Vălenii de munde*, sub semnătura lui „Filin"[206]; *Legăturile lui V. Alecsandri cu Bucovina*[207]; *Corul „Lumina" al bucovinenilor*, de N. Iorga (din „Neamul românesc literar")[208]; *Un călător român pe la începutul secolului trecut*, recenzie la cartea lui I. Codru Drăguşanu, de V. Gr. [Vasile Greciuc][209]; *Romanţa automobilului*, de

[198] *Ibidem*, p. 1.
[199] *Ibidem*, nr. 54, p. 1.
[200] *Ibidem*, nr. 57, p. 1.
[201] *Ibidem*, p. 1.
[202] *Ibidem*, nr. 52, 7 iulie 1910, p. 1–2.
[203] *Ibidem*, p. 1.
[204] *Ibidem*, nr. 58, 28 iulie 1910, p. 1–2.
[205] *Ibidem*, nr. 61, 7 august 1910, p. 1–2.
[206] *Ibidem*, nr. 60, 4 august 1910, p. 1–2; nr. 63, 14 august 1910, p. 1–2; nr. 65, 21 aug. 1910, p. 1–2.
[207] *Ibidem*, nr. 66, 25 august 1910, p. 1–2 şi nr. 67, 28 august 1910, p. 1–2.
[208] *Ibidem*, nr. 68, 1 septembrie 1910, p. 1–2.
[209] *Ibidem*, nr. 71, 11 septembrie 1910, p. 1–2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

G. Topîrceanu (după „Viața românească")[210]; *Primele gazete românești*, din „Lupta", Budapesta[211]; *Haşdeu*, de Iuliu Dragomirescu, după „Universul"[212]; *Străjerul Cetății*, proză de I. E. Torouțiu[213]; *Note de drum*, de C. Sandu-Aldea (nota de călătorie în Bucovina)[214]; *Drumul unui cuceritor: Aurel Vlaicu*, de O. Goga (din „Tribuna")[215]; *Sfințirea bobocilor din „Junimea"* [216] etc.

În articolul citat, Nicolae Iorga face referiri la Bucovina – „un muzeu al trecutului nostru" – şi istoricii ei: D. Onciul, dr. G. Popovici („cercetător de o erudiție, de o stăruință şi de o pătrundere deosebită în problema vechiului drept românesc")[217], Stefanelli, Nistor. Despre ultimul, istoricul afirmă: „Dl Nistor poate face însă lucruri care nu se potrivesc cu condițiile de viață ale istoricilor celorlalți. Rămâie – cu catedră universitară, ori fără – rămâie bucovinean! Cu locuința, cu îndeletnicirea didactică, dar, în acelaşi timp, cu inima, cu studiul, cu scrisul! Străbată țara, vadă oamenii, înnoiască astfel, prin multele lucruri ce poate strânge, însăşi baza cunoştințelor noastre. Răspingă prin critică fără cruțare pe cercetătorii străini, aşa de puțin pregătiți şi aşa de puțin chemați! Scrie şi vorbească despre Bucovina lui învățătorilor ca şi poporului! Cheltuiască o viață pentru aceasta! Şi, atunci când, în mai bun răgaz, vom face socoteala celor ce au trezit şi hrănit spiritul românesc în Bucovina, păstrând-o astfel pentru soarta ei firească – dacă e o dreptate pe lume – se va pomeni cu deosebită recunoştință şi numele istoricului bucovinean militant pentru nația sa în țara sa"[218].

Materialul Cronicii din „Patria" se înfățişează prin bogăția informației, diversitate şi modernitatea ideilor, a viziunii în consemnarea faptelor. Toate se înscriu în programul publicației, realizându-l, consecvent, aproape număr de număr. „Punerea temeliei unității noastre culturale fiind deviza timpului de față – se precizează în nr. 5[219] – respectăm bine înțeles, totdeauna actualele cadre politice. Hotarele țărilor nu ne privesc, dorim numai, şi aceasta e o mare datorință umanitară a noastră, ca aceste granițe să nu mai existe pentru cultura națională a sufletului nostru. Căci asigurându-ni-se în toate țările neromâneşti libertatea acestei culturi – pe care va trebui s-o facem unitară –, ne vom simți cu toții la noi acasă"[220]. „Altceva – se zice în acelaşi loc – nu dorim, decât să ni se dea libertatea şi garanța exercitării culturei noastre etnice... În comun trebuie să luptăm numai pentru unitatea culturală. Iar spre acest scop trebuie să ne cunoaştem bine unii pe alții[221].

[210] *Ibidem*, nr. 74, 21 septembrie 1910, p. 1.
[211] *Ibidem*, p. 1–2.
[212] *Ibidem*, nr. 78, 6 octombrie 1910, p. 1–2.
[213] *Ibidem*, nr. 80, 13 octombrie 1910, p. 1–2.
[214] *Ibidem*, nr. 81, 16 octombrie 1910, p. 1–3.
[215] *Ibidem*, nr. 82, 20 octombrie 1910, p. 1–3; nr. 83, 23 octombrie 1910, p. 1–3.
[216] *Ibidem*, nr. 91, 20 noiembrie 1910, p. 1–2.
[217] *Ibidem*, nr. 61, p. 1.
[218] *Ibidem*, p. 2.
[219] *Ibidem*, anul IV, nr. 5, 21 februarie 1909, p. 3–4.
[220] *Ibidem*, p. 3.
[221] *Ibidem*, p. 4.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Prezentând activitatea culturală a românilor ardeleni[222], „Patria" evidenţiază rolul deosebit al Asociaţiei pentru Literatura şi Cultura Poporului Român, al Societăţii Teatrale, al reuniunilor locale de cânt şi muzică, al şcolilor medii româneşti. Munca stăruitoare şi sistematică, sprijinită pe sentimentul naţional, dezvoltat într-o mare măsură la românii ardeleni, a făcut posibilă „propăşirea culturei noastre în Ardeal". Pornind de la acest model cultural, se concluzionează: „Şi noi, bucovinenii am avea teren şi posibilitate de-a munci altfel pentru cultura naţională. Ne lipseşte însă motorul cel mai puternic spre acest scop: însufleţirea naţională. Va trebui însă să ni-o câştigăm, dacă nu vrem să fim înghiţiţi de molohul rus şi austriac"[223].

Dintre evenimentele consemnate în Cronica anului 1909, amintim: conferinţa publică din 28 februarie susţinută de Sextil Puşcariu la Universitatea cernăuţeană despre *Istoria literaturii la începutul sec. XX*[224]; reprezentarea dramei *Apus de soare*, de B. Şt. Delavrancea, pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti, graţie căreia „am săltat deodată departe de *Despot-Vodă*, departe de *Răzvan şi Vidra*..."[225]; funeraliile doamnei Elena Cuza, înhumarea la Soleşti – Vaslui[226]; deschiderea sesiunii generale a Academiei Române printr-o şedinţă publică solemnă în care s-a prezentat darea de seamă, vineri 1 mai; în cadrul acestei sesiuni – recepţia noilor membri: N. Gane şi D. Zamfirescu[227]; concertul Societăţii „Carmen" desfăşurat, în 13 mai, la Ateneu, sub conducerea lui D. G. Kiriac[228]. Cronica din nr. 26 consemnează împlinirea a 20 de ani de la moartea lui Eminescu. Cu această ocazie, în Bucureşti s-a format un comitet de literaţi care a lansat liste de subscripţie pentru strângerea unui fond destinat ridicării unei statui de care „guvernanţii nu s-au interesat de loc", în timp ce „pieţele Bucureştilor sunt pline de statuile politicienilor"; „pentru Eminescu nu s-a găsit nici un colţişor, nu mai pomenim de Alex. Cuza, M. Kogălniceanu, C. Negri şi alţi bărbaţi de seamă, cari au lucrat cu preţul vieţei lor la formarea României unite"[229].

Din *Cronica* anului următor, se reţin evenimentele şi materialele: al doilea festival al Ligii Culturale prilejuit de comemorarea lui A. Şaguna (din program: evocarea lui Gh. Bariţ, „mai ales ca întemeietor al ziaristicei române din Ardeal", cuvântarea profesorului N. Iorga, spectacolul societăţii corale „Hora", cuprinzând melodii populare şi cântece religioase[230]; numirea lui M. Sadoveanu în funcţia de director al Teatrului Naţional din Iaşi, consemnată „cu o deosebită bucurie"[231]; *Teatru românesc în Bucovina*[232]; *Bârsescu şi românii din Suceava*[233]; *Din împărăţia*

[222] *Ibidem*, nr. 7, 28 februarie 1909, p. 2
[223] *Ibidem*.
[224] *Ibidem*.
[225] *Ibidem*, nr. 10, 11 martie 1909, p. 2.
[226] *Ibidem*, nr. 21, 21 aprilie 1909, p. 2.
[227] *Ibidem*, nr. 28, 16 mai 1909, p. 2.
[228] *Ibidem*, nr. 27, 13 mai 1909, p. 3.
[229] *Ibidem*, nr. 26, 9 mai 1909, p. 2.
[230] *Ibidem*, anul V, nr. 19, 14 martie 1910, p. 3.
[231] *Ibidem*, nr. 31, 21 aprilie 1910, p. 3.
[232] *Ibidem*, nr. 48, 23 iunie 1910, p. 2–3.
[233] *Ibidem*, nr. 49, 26 iunie 1910, p. 2–3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

morților, de I. Grămadă (evocare a lui Aron Pumnul și Grigore Filimon, creatorul rețelei de bănci rurale din Bucovina)[234]; *Comemorarea morții lui Alecsandri*[235]; *Șezători literare la țară*[236]; *Liciu în Câmpulung*[237]; *Frații bucovineni*[238]; *Necrologul „Simeon Cobilanschi"*[239]; *„Serbarea punerii pietrei fundamentale a internatului pentru meseriașii români"*[240]; *Încheierea cursurilor din Vălenii de Munte* (autor – Filin)[241]; *Cursurile de agricultură de la „Școala agronomică de peste iarnă" din Cernăuți*[242]; *Organizarea românilor din Bucovina*, de N. Iorga (după „Neamul românesc")[243]; *Serata abiturienților români de la Suceava*, de I. E. Torouțiu[244]; *Concertul Kneisel*[245]; *Aviațiunea la români*[246]; *Profesorul Friedwagner*[247]; *O serbare rară* (festivitatea sărbătoririi arhim. Miron M. Călinescu: „A deveni bătrân și a ajunge ani mulți nu e merit, ci grație; însă a îmbătrâni cu onoare și a însemna anii vieții cu fapte binecuvântate, aceasta este, pe lângă grație, și merit")[248]; *Serata „Daciei" în Rădăuți*[249].

Reținem din problematica acestora doar câteva idei definitorii pentru culturalitatea Bucovinei din această perioadă. Ecourile turneului Liciu, considerat „apostolat cultural", „începutul unei epoci noua în dezvoltarea noastră culturală", se prelungesc în amintiri, dar favorizează și meditația: „ ...la noi a fost numai amorțit până acuma interesul pentru arta dramatică națională și a fost nevoie ca să vie meșterul neîntrecut Liciu cu ceilalți prieteni de muncă desinteresată, muncă care o aduc jertfă pe altarul unei cauze sfinte „ca să trezească în noi acel interes atât de necesar pentru afirmarea noastră ca popor cu o cultură unitară"[250]. Agata Bârsescu, care împreună cu C. Radovici, susține în 15 și 16 iunie două spectacole la Suceava (cu *Medeea și Sapho*, *Două suflete*, *În ceasul din urmă*, *Concina*), „dăruită de Dumnezeu în cel mai înalt grad cu harul de-a prinde și-a pătrunde și-a reda întreaga gamă a durerilor și zbuciumărilor sufletești [...] ar trebui să fie nu numai un nume propriu pentru noi, ci ide[e]a, noțiunea artei dramatice românești"[251]. „Noi cunoaștem teatru – glosează o altă cronică – dar un teatru care

[234] *Ibidem*, p. 3.
[235] *Ibidem*, nr. 50, 30 iunie 1910, p. 3.
[236] *Ibidem*, nr. 53, 10 iulie 1910, p. 2.
[237] *Ibidem*, p. 2.
[238] *Ibidem*, nr. 54, 14 iulie 1910, p. 2.
[239] *Ibidem*, nr. 59, 31 iulie 1910, p. 2.
[240] *Ibidem*, nr. 60, 4 august 1910, p. 2.
[241] *Ibidem*, nr. 67, 28 august 1910, p. 2.
[242] *Ibidem*, nr. 74, 21 septembrie 1910, p. 2.
[243] *Ibidem*, nr. 78, 6 octombrie 1910, p. 3.
[244] *Ibidem*, nr. 80, 13 octombrie 1910, p. 2–3.
[245] *Ibidem*, nr. 84, 27 octombrie 1910, p. 3.
[246] *Ibidem*, nr. 85, 30 octombrie 1910, p. 3.
[247] *Ibidem*, nr. 88, 10 noiembrie 1910, p. 2.
[248] *Ibidem*, nr. 92, 27 noiembrie 1910, p. 3.
[249] *Ibidem*, p. 3.
[250] *Ibidem*, nr. 48, p. 3.
[251] *Ibidem*, nr. 49, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

e străin de sufletul nostru, teatrul german. [...] Mulţămită culturei străine ce ni se impune, am rămas străini şi faţă de cultura noastră. Noi nu ne cunoaştem pe noi înşine. De aceea are pentru noi românii din Bucovina, un teatru bun naţional, un rol de cea mai mare importanţă în dezvoltarea noastră culturală. [. . .] Teatrul este unicul mijloc care ne poate apropia de adevăratul suflet românesc"[252]. După încheierea celei de a treia ediţii a cursurilor de vară de la Vălenii de Munte, cronicarul „Patriei" afirmă că „în România, dar mai ales în celelalte provincii româneşti, se urmăreşte sistematic prin ziare, prin cărţi, prin reviste şi de pe catedră falsificarea mentalităţii poporului nostru. Aice, la cursuri, se face rectificarea mentalităţii româneşti; ele sunt băi curăţitoare pentru trupul naţional. Naţia trebuie să se spele de lipsa de încredere în sine, de desperare, de umilinţa faţă de străini. Suntem un neam cel puţin tot aşa de bun ca fiecare din neamurile vecine cu noi, ca înţelepciune, politică, vitejie, ca cultură, ca cinste, cuviinţă, măsură, gust estetic etc. Dar aice se face şi spălarea de boala prea marei încrederi în noi"[253]. Într-alt loc, gândurile lui N. Iorga particularizează raţionamentul ziaristului bucovinean: „Dacă am pierdut atâta în Bucovina, e că am fost până mai ieri o biată «inteligenţă » la cheremul tuturor funcţionarilor împărăteşti şi o biată plebe rurală fără glas. Toate se vor schimba dacă vom putea dovedi că suntem cu mult mai mult decât atâta: un popor"![254]

La chemarea profesorului Matthias Friedwagner la Frankfurt spre a ocupa catedra de filologie romanică, „Patria" îşi încheie cronica astfel: „...dacă germanii ce vin în ţara noastră aduc cu sine inima largă şi iubirea frăţească ce ne-a arătat-o totdeauna profesorul Friedwagner, noi suntem cei mai fericiţi că putând trăi în mijlocul lor avem posibilitatea să ne înnobilăm sufletul luând exemplu de la calităţile lor superioare, de la adevărata lor cultură sufletească şi îi considerăm cu drag ca pe răspânditorii luminii, întrucât aceasta e ştiinţa vecinică şi întrucât nu tinde a ne îndepărta de la firea noastră românească"[255].

Frecvent, „Patria" publică *Scrisori din ţară*, cuprinzând aspecte ale vieţii din diferite localităţi bucovinene. Cea dintâi, pe care am reţinut-o, este din Crasna. Învăţătorimea de aici, „pătrunsă de dorul deşteptării necăjitului ţăran", organizează cu copiii de şcoală un concert muzical-declamatoric, condus de învăţătorul Teodor Scraba. Iată programul: 1) *Deşteaptă-te, române*, cor mixt de G. Muzicescu; 2) *Doina*, poezie de M. Eminescu; 3) *Bogatul şi cerşitorul*, poezie de P. Dulfu; 4) *Treicolorul*, cor mixt de C. Porumbescu; 5) *Ruga mamei* (fragment), poezie de O. Goga; 6) *Mama*, poezie de C. Morariu; 7) *Dorul*, cor mixt, de I. Mureşianu; 8) *Auzit-am auzit*, cor mixt de I. Mureşianu; 9) *Cântec*, poezie de George Coşbuc; 10) *Moartea şi lemnarul*, poezie; 11) *Nu pierde timpul*, poezie de Boiu; 12) *Mulţi ani trăiască*, cor mixt de D. G. Kiriac. Bătrâni şi tineri, fete şi femei au umplut sala cabinetului de

[252] *Ibidem*, nr. 55, 17 iulie 1910, p. 2.
[253] *Ibidem*, nr. 67, p. 2.
[254] *Ibidem*, nr. 78, p. 3.
[255] *Ibidem*, nr. 88, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

lectură „pătrunşi de o bucurie nespusă". Spectacolul a produs „multă însufleţire". La dorinţa oaspeţilor, s-au repetat unele cântece şi poezii. Mai mulţi ţărani au mărturisit că *Doina* lui Eminescu, „spusă aşa de răstit şi cu simţ, de micul băiat i-a făcut să lăcrimeze. Ei l-ar chema cu drag pe acasă, să le-o mai spuie"[256].

A doua „scrisoare" se referă la concertul Reuniunii de cântare „Ciprian Porumbescu" din Suceava, având în program piese corale naţionale (*Cucurez cu frunza-n sus*, de G. Şerban; *Spune-mi, mândro*, de T. Teodorescu; *Cântec de primăvară*, de C. Porumbescu; *Frunzuleana mărăcine*, de T. Teodorescu) şi clasice (*Îngerul a strigat*, de F. A. Gevaert; *Privighetoarea*, de Mendelsohn, duete, o romanţă şi un „capricio" de Mendelsohn, o graţioasă *Sicilietă*, de F. de Blon). Prin „preciziunea şi fineţea" în executarea corurilor mixte şi bărbăteşti, acompaniamentul, „discret şi cu pricepere", reuniunea „a oferit oaspeţilor săi un program variat, încât fiecare şi-a putut alege câte ceva şi toţi au plecat mulţumiţi"[257].

Din altă scrisoare, *Satul meu – satul nevoilor*, aflăm că „în Gemene [din ţinutul Câmpulungului-Moldovenesc] nu mai e ca odinioară. Nu mai sunt păduri, nu mai sunt români. Acolo vin cei mai păcătoşi străini ca slujbaşi ai ţării. Nu avem dascăl român să ne înveţe a scrie româneşte si cine vrea să fie român pleacă..."[258]. Depersonalizarea etnică, resimţită acut de români în scurgerea unui singur secol în spaţiul dintre Prut şi Nistru al Bucovinei istorice, capătă expresie în *Casa românească din Roşa*: „Hotarul graiului nostru se îngustează în această ţară pe zi ce merge. Undele bătrânului Nistru nu mai sunt azi scutul neamului nostru. Familie după familie, sat după sat până la Prut e în vremea unui singur veac înstrăinat. Dară nici el nu ne va putea lung timp scuti şi hotarul graiului nostru va fi împins până la zidurile Sucevei dacă activitatea noastră culturală în popor nu se va înzeci. Azi Cernăuţiul e încă un fort în hotarul românismului. [.. .] Voieşte neamul nostru să trăiască, atunci trebuie să şi jertfească întru apărarea ţării şi culturii româneşti [...]. Nu uitaţi că Roşa este temelia românismului din capitala ţării, unde valurile duşmane cu furie împing hotarul graiului spre porţile Sucevei"[259].

Pentru importanţa problematicii culturale, din perspectiva programului asumat de ziarul „Patria" şi pentru informaţii de interes, din varii domenii ale culturii, mai menţionăm: *Scrisoare din Viena. Două serate* (despre viaţa comunităţii româneşti de aici, păstrarea limbii şi tradiţiilor)[260]; *Scrisoarea din Sirete*. („Siretele român e dat uitării cu totul. Nu e de mirare deci, dacă scriitorii români nu s-au mai gândit să se abată şi pe la noi. Mi se pare că bine au făcut, căci aici nu mai există pricepere pentru ce este cultură românească şi unitate culturală [...] Avem ce-i drept pe aici multe societăţi româneşti, dar nu formăm o mare societate românească"[261]; *Drajna* (semnată de „Filin") despre „centrul de înviere a industriei

[256] *Ibidem*, anul IV, nr. 16, 1 aprilie 1909, p. 2.
[257] *Ibidem*, nr. 23, 29 aprilie 1909, p. 2.
[258] *Ibidem*, nr. 52, 8 august 1909, p. 3.
[259] *Ibidem*, nr. 50, 1 august 1909, p. 3–4.
[260] *Ibidem*, nr. 4, 16 ianuarie 1910, p. 2.
[261] *Ibidem*, nr. 8, 30 ianuarie 1910, p. 4.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

casnice româneşti" din Prahova: „Aici să vie acei bucovineni cari s-au deprins a vorbi le România ca de o ţară barbară şi cari nu cred în aristocraţia rasei româneşti..."[262]; *Scrisoarea din Mitocul Dragomirnei* (despre cursul de istorie a românilor pentru popor susţinut de prof. Vasile Greciuc aici, în 19 şi 21 august 1910)[263]; *Vasile Marcu din Frătăuţii vechi* (despre „înmormântară grandioasă" a celui dintâi membru fondator al Internatului de băieţi români „Ştefan cel Mare" din Rădăuţi")[264]; *Concertul d-şoarei Cella Delavrancea la Viena* (relatări despre concertul din 29 octombrie din cadrul turneului artistic în Viena, Dresda, Leipzig şi Berlin; în programul vienez: *Deuxpieces anciennes* de Scarlatti, *Appassionata* de Beethoven, *Etudes symphoniques Cis-mol* de Schumann, compoziţii franceze de Debussy, Fauré şi Saint-Saëns, diferite piese de Chopin; succes splendid, aprecieri elogioase pentru artista din România, într-un mare centru muzical al Europei)[265].

Materialul bogat din rubrica *Informaţiuni mixte* întregeşte cronica vieţii culturale din Bucovina istorică a începutului de secol XX. Viaţa culturală a acesteia se distinge, din unghiul de vedere al „Patriei" prin varietatea formelor şi manifestărilor, cele mai multe instituţionalizate: societăţi culturale: Societatea pentru cultură şi literatură, Societatea academică „Junimea", societăţile studenţeşti „Dacia", „Bucovina", „Moldova" (activată la 26 iunie 1910 din sânul „Bucovinei"), Soc. academică „Academia Ortodoxă", Soc. „Doamnele Române", Soc. „Românculele" din Suceava, Soc. „Ciprian Porumbescu" din Suceava, Soc. cantorilor, „Lumina", Soc. muzicală „Armonia", Soc. „Clubul Român" din Suceava, Soc. „Şcoala Română", Soc. Răzeşilor şi Mazililor din Bucovina, Liga Română în Bucovina, Soc. „Clubul Român" şi Internatul de băieţi din Rădăuţi, Soc. „Arcaşul" şi „Vladimir" din Vatra Dornei, Soc. pălimarilor ortodocşi „Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava", Soc. ţărănească „Deşteptarea" din Câmpulung; Soc. „Arcaşul' din Buda, Soc. Cultural-economică „Ţeţina" din Roşa, Soc. şcolară „Traian" din Horodnicul de Jos, Soc. „Sprijinirea Ţăranului" din Tereblecea, Soc. Cultural-economică „Luca Arbore" din Arbore, Soc. „Arcaşul" din Stupea, Soc. „Arcaşul" din Cireş, Soc. „Arcaşul" din Gemenea, Soc. Cultural-economică „Şerban-Vodă" din Şerbăuţi; – cabinete de lectură: „Sprijinitoriul" din Ilişeşti, „Ajutorul" din Sucevita, „Manăstirişte" din localitatea omonimă, „Arcaşul" din Clit, „Unirea" din Pătrăuţii de Jos, „Munca" din Gălăneşti, „Stejarul" din Horecea, „Mihai Viteazul" din Marginea, „Redeşteptarea cultural-naţională" din Frătăuţii Noi, „Dumbrava" din Volcineţ, „Aurora" din Mitocul Dragomirnei, „Stânca" din localitatea cu acelaşi nume, „Unirea" din Bucşoaia, „Arcaşul" din Mahala, „Cu puteri unite" din Iaslovăţ, „Lumina poporului" din Mihovani, „Deşteptarea" din Câmpulung-Moldovenesc, „La Trei Hotare" din Noua Suliţă, „Albina" din Costâna, „Luceafărul" din Camenca, „Stâlpul lui Vodă" din Vama, „Constantin cel Mare" din Volovăţ ; reprezentări

[262] *Ibidem*, nr. 60, 4 august 1910, p. 3.
[263] *Ibidem*, nr. 69, 4 septembrie 1910, p. 3.
[264] *Ibidem*, p. 3.
[265] *Ibidem*, nr. 89, 14 noiembrie 1910, p. 2–3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

teatrale şi concerte muzicale; reuniuni şcolare; conferinţe/prelegeri publice; şedinţe/şezători literare; comemorări; semnalarea unor apariţii editoriale: cărţi şi reviste/ziare; bibliografii; înfiinţări de librării şi tipografii; serbări de grădină; serbări şcolare; excursii ştiinţifice şi de plăcere; expoziţii; sfinţiri de case naţionale; sindrofii, „petreceri poporale"/„conveniri sociale"; „împreunate" cu declamări, teatru, muzică, dans; baluri; serate muzicale. Toate acestea creează imaginea unei vieţi culturale bogate, intense, cuceritoare prin diversitatea şi nevoia de tot mai multă viaţă românească. Pe bună dreptate, Nicolae Iorga, într-un articol din „Neamul românesc", constata cu satisfacţie că „în Bucovina e mişcare, e viaţă între români"[266]. E în paginile „Patriei" viaţă, surprinsă în firescul ei, cu lumini, dar şi cu umbre, prezentată cu profesionalism şi respect pentru cititorii emancipaţi de slova cărţii. Toate manifestările vieţii culturale româneşti radiografiate atent, cu simţ critic şi clarviziune, conturează un model cultural care şi-a redescoperit izvoarele autohtone, împrospătat şi consolidat continuu prin legături strânse cu Ţara românesc în conţinutul său, chiar dacă în forme sunt detectabile şi influenţe exterioare, într-un spaţiu al unor centre culturale în plin progres (Cernăuţi, Suceava, Rădăuţi, Câmpulung) şi al confluenţelor benefice, în spiritul unui program coerent, energic formulat şi respectat consecvent.

[266] *Ibidem*, anul IV, nr. 9, 7 martie 1909, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

II.9. TRADIȚIA STUDIILOR MONOGRAFICE ÎN BUCOVINA*

În Bucovina interesul pentru cercetarea monografică a localităților, sate și orașe, deopotrivă, acoperă peste un secol. Studiile monografice apărute aici consacră spațiu, uneori consistent, școlii, valorificând de multe ori documente valoroase de arhivă, de mare interes pentru cercetarea științifică de astăzi. Până la Unirea provinciei cu România, octombrie-noiembrie 1918, apar aici câteva lucrări ce marchează începuturile preocupărilor de acest tip: Victor Prelicz, *Geschichte der Stadt Sereth und ihre Alterthümer*, Siret, 1886; Emanoil Grigorovitza, *Târgul Storojinețului*, Cernăuți, 1897; Dimitrie Dan, *Straja și locuitorii ei. Studiu istoric, topografic și folcloric*, Cernăuți, 1897: Johann Polek, *Die magyarische Ansiedlungen Andrasfalva, Hadikfalva und Joseffalva in der Bukowina*, Czernowitz, 1899; Dimitrie Dan, *Mănăstirea și comuna Putna*, București, 1905; Constantin Morariu, *Binele nostru obștesc. Monografia culturală a comunei Pătrăuți pe Suceava*, Cernăuți, 1908; Zaharia Voronca, *Mihalcea și neamurile ce au stăpânit-o*, Cernăuți, 1912.

Pe lângă aceste lucrări, sunt de menționat mai multe studii și articole monografice, consacrate localităților Bucovinei, publicate în diverse periodice ale vremii: Franz Adolf Wickenhauser, *Die deutschen Ansiedlungen in Luka und Kiperestie*, în „Czernowitzer Zeitung", 1881; Simion Florea Marian, *Poiana Negrii*, în „Revista Politică", Suceava, 1886; Wilhelm Schmidt, *Das Dörfschen Meretzei in der Bukowina*, în „Mitteilungen der k. k. Zentralkommission für Kunst und Historische Denkmale", Wien, 1891; Vasile Tomiuc, *Istoria satului Milișăuți și ruinele descoperite ale locuinței ispravnicului*, în „Gazeta Bucovinei", 1893; Vasile Tomiuc, *Istoria bisericii și a satului Arbura*, în „Gazeta Bucovinei", 1893; Johann Polek, *Radautz*, în „Bukowiner Bote", Czernowitz, 1898; Johann Polek, *Karlsberg*, în „Bukowiner Bote", 1899; Karl Adolf Romstorfer, *Die deutsche Kolonie und das Bauernhaus in Karlsberg*, în „Wiener Landwirtschaftliche Zeitung", 1899; H. Rump, *Dorna-Kandreny*, în „Czernowitzer Zeitung", 1900; Neumann Wender, *Solka*, în „Bukowiner Post", Czernowitz, 1901; Raimund Friedrich Kaindl, *Czernowitz*, în „Wiener Zeitung", 1908 și „Deutsche Arbeit", Prag, 1915–1916.

În perioada dintre cele două războaie mondiale preocupările de acest tip continuă. Dintre monografiile publicate în volume: Simion Reli, *Orașul Siret în vremuri de demult*, Cernăuți, 1927; Alfred Klug, *Die Besiedlung von Bori*, Czernowitz, 1935; Elena Găinaru Costache, *Monografia comunei Burdujeni*,

* Documentar publicat în volumul Elena Olaru, Marian Olaru (coordonatori), *Colegiul Tehnic Rădăuți. Studiu monografic*. Cu o *Postfață* de Vasile I. Schipor, Rădăuți, Editura „Septentrion", Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii" (15), 2005, p. 317–321.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Bucureşti, 1936; T. Cristureanu, *Suceava*, Bucureşti, 1937; Constantin Milici, *Monografia comunei Soloneţ din punct de vedere geografic şi istoric*, Bucureşti, 1937; Valerian Doboş-Boca, *Din trecutul Sucevei*, Cernăuţi, 1938; Gheorghe Mihuţă, Costin Lucian, *Monografia satului Lisaura*, Suceava, 1939; Ioan Simionescu, *Vatra Dornei*, Bucureşti, 1939; D. Timu, *Monografia comunei Valea-Seacă, judeţul Câmpulung*, Câmpulung-Moldovenesc, 1939.

Şi în această perioadă, în periodicele din Bucovina se publică studii monografice consacrate localităţilor, în care găsim date şi informaţii extrem de valoroase: *Gurahumora der Lebensnerv der Bukowina. Stadt und Bezirk Gurahumora einst und jetzt*, în „Czernowitzer Allgemeine Zeitung", 1925; Artur Gorovei, *Vatra Dornei*, în „Lumea", Iaşi, 1927; Rudolf Gassauer, *Contribuţii la istoria Sucevei şi a împrejurimilor*, în „Anuarul Liceului Ort.-Or. «Ştefan cel Mare» din Suceava", Suceava, 1927; M. Januszewski, *Brodina*, în „Deutscher Kalender für die Bukowina", 1930; Gustav Geib, *Dumbrava – eine neue deutsche Kolonie*, în „Czernowitzer Deutsche Tagepost", 1931; August Nibio, *Verschurendene Ortschaften in der Radautzer Ebene*, în „Bukowiner Wochenpost", Radautz, 1933; Alfred Kohlruss, *Augustendorf*, în „Deutscher Kalender für die Bukowina", Cernowitz, 1934; August Nibio, *Fürstenthal*, în „Deutscher Kalender für die Bukowina", 1934; August Nibio, *Eine verschwundene Sachsensiedlung in der Bukowina*, în „Deutscher Kalender für die Bukowina", 1934; Alfred Klug, *100 Jahre Bori*, în „Czernowitzer Deutsche Tagepost", 1935.

Interesul pentru cercetarea monografică a localităţilor Bucovinei istorice nu dispare nici după 1944, menţinându-se viu mai ales în partea de sud a provinciei sfâşiate. După o perioadă de întrerupere de aproape trei decenii, aici apar câteva monografii: George Muntean, Vasile Cârdei, *Bilca, o aşezare din Valea Sucevei*, Suceava, 1971 (reeditată la Bucureşti în 1980); Procopie Jitariu, *Monografia folclorică a satului Berchişeşti, judeţul Suceava*, Bucureşti, 1973; Graţian Jucan, *Câmpulungul-Moldovenesc–vatră folclorică*, Bucureşti, 1975 (cu două completări, 1979 şi 1991); Nicolae Cojocaru, *Pârteştii de Sus. O aşezare din Bucovina. Monografie folclorică*, Bucureşti, 1980; Dragoş Luchian, *Rădăuţi, vatră românească de tradiţii şi înfăptuiri socialiste*, Bucureşti, 1982; Dragoş Luchian, *Un sat de pe Valea Sucevei. Frătăuţii-Vechi*, Bucureşti, Editura Litera, 1986; Ion Marţolea, *Udeşti. O comună din Ţara de Sus*, Bucureşti, 1986; Emil-Ioan Emandi, Mihai-Ştefan Ceauşu, *Contribuţii de morfologie urbană la cunoaşterea istoriei oraşului Suceava, 1388–1988*, Suceava, 1988, monografie istorică publicată cu supratitlul *Să nu dărâmi dacă nu ştii să construieşti*, Rădăuţi–Iaşi, 1991; Ilie Colban, *Horodnicul de Jos, străvechi sat bucovinean. Pagini monografice*, Bucureşti, 1989; Vasile Diacon, *Vechi aşezări pe Suha Bucovineană. Pagini monografice*, Iaşi, 1989.

Pentru această perioadă trebuie reţinut şi interesul pentru cercetarea monografică întreţinut în unele cercuri ale germanilor bucovineni repatriaţi în 1940: Franz Wiszniowski, *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, Waiblingen, 1966; Alwin Schneikart, *Fratautz und seine Lehrer. Die letzten 50 Jahre eines buchenlandschwäbischen Kolonistendorfes in der Lebenschronik des*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Schuldirektors Christoph Entian und den Auszeichnungen des Bauern Johann Albus, Esslingen, 1989.

În puţinele periodice din Bucovina acestei epoci se publică un studiu monografic valoros: Dragoş Cusiac, *Din istoria unei străvechi aşezări sucevene: satul Românești, com[una] Grăniceşti*, în „Suceava. Anuarul Muzeului Judeţean", Suceava, VI–VII, 1979–1980. În Germania, pentru această perioadă Erich Beck menţionează, de asemenea, un singur material: *Illischesti im Buchenland–heute*, în „Südostdeutsche", München, 1956.

După 1989, preocupările pentru cercetarea monografică a localităţilor din Bucovina continuă. Se finalizează preocupări mai vechi, prin extinderea documentării asupra unor fonduri din arhive şi biblioteci, care devin acum accesibile şi apar noi preocupări. Dintre lucrările apărute acum sunt de menţionat: N.C. Popescu, *Gura Humorului–trepte de istorie (1490–1918)*, Galaţi, 1990; Victor Nicolae Cossaris, *Dărmăneşti. Mărturii ale trecutului*, Suceava, 1993; Ion Popescu-Sireteanu (coordonator), *Siretul–vatră de istorie şi cultură românească*, Iaşi, 1994; Ioan V. Rachieru, *Soloneţ*, Timişoara, 1994; Schraga Yeschurun (sub redacţia), *Gura Humorului – un orăşel din Bucovina de sud. Cronica comunităţii evreeşti*, Israel, 1995; Maria Becker, Larry Jensen, Sophie A. Welisch, *The Bori Story*, 1997 (genealogia familiilor germane din Boemia care au întemeiat în 1835 satul Boureni-Humor, astăzi dispărut, lucrare tipărită într-un tiraj restrâns în SUA); N. Monteoru, *Suceava. Pagini de monografie*, Suceava, 1997; Alma Blănaru, *Semne ale memoriei. Monografia localităţii Pârteştii de Jos*, Suceava, 1998; Irma Bornemann, Paula Tiefenthaler und Rudolf Wagner, *Czernowitz. Eine Stadt im Wandel der Zeit*, Stuttgart–München, 1998; Gheorghe Rusu (coordonator), *Sadova – „satul cu oameni frumoşi". Însemnări monografice*, Câmpulung Moldovenesc, 1999; Ileana Creţan, *Putna de altădată. Monografie etnografică şi folclorică*, Bucureşti, 2000; Preot Dumitru Valenciuc, *Volovăţul şi locuitorii săi. Repere pentru o monografie*, Suceava, 2000; Filon Lucău-Dănilă, Dumitru Rusan, *Fundu Moldovei, o aşezare din ţinutul Câmpulungului bucovinean*, Câmpulung Moldovenesc, 2000; Ioan Ieţcu (coordonator), *Pârteştii de Jos, 1415–2000. 585 de ani de atestare documentară*, Suceava, 2000; Dragoş Corlăţeanu, *Mănăstirea Humorului*, Suceava, 2000; Vasile Boca, *Monografia satului Botoşana*, Cluj-Napoca, 2001; Avramia Dolinski, Gheorghe Dolinski, *Arbore, străveche vatră de etnografie şi folclor*, Bucureşti, 2001; Ion Nandriş, Gheorghe Nandriş, *Satul nostru Mahala din Bucovina*, Sibiu, 2001; Mihai Bocancea, *Pârhăuţi. Monografie geografică cu elemente de istorie*, Timişoara, 2001; Ion Drăguşanul, *Suceava, sub povara istoriei. Monografie*, Suceava, 2002; Walter Ernst, *Erinnerungen an Althütte – Bukowina*, Augsburg–Querfurt (Germania), 2002; Vasile Diacon, *Etnografie şi folclor pe Suha Bucovineană*, Iaşi, 2002; Ion Cernat, Elena Lazarovici, *600 de ani de istorie ai satului Vama. Studii şi schiţe monografice*, Iaşi, 2002; Helena Krasowska, *Bukowina. Mała ojczyzna – Pietrowce Dolne*, Pruszków (Polonia), 2002; Nicolai Grămadă, Ion Băiţan, Vasilică Băiţan, *Zahareşti – veche vatră bucovineană*, Suceava, Editura „Cuvântul Nostru", 2002; Emilian Drehuţă (coordonator), *Oameni*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

sub vremi la Baineț. Cronică, 1490–2003, Bacău, 2003; Valerian I. Procopciuc, *Sucevița, sat al Obcinilor Bucovinei și gropniță a Movileștilor*, Rădăuți, 2003; Petru Ciobanu, Reveca Prelipcean, Vasile Slănină, *Cupca, un sat din Bucovina. Monografie istorică. Partea I (anii 1429–1944)*, Câmpulung-Moldovenesc, 2004; Laurențiu Dragomir, *Crasna, un colț de eternitate românească din Bucovina. Monografie etnografică și istorică*, București, 2004; Viorel Chiriță (și colab.), *Vatra Moldoviței. Spațiul și timpul patrimoniului stabil și dinamic*, Suceava, 2004; Ioan Cosmeci, *Breaza. Monografie și istorie*, I–II, Botoșani, 2004–2005; Vasile Bizovi, *Boianul*, Cernăuți, 2005; Corneliu Grigorovici, *Mușenița–studiu monografic*, Cluj-Napoca, 2005; Ion Aflorei, *Crâmpeie de fapte și vorbe la obârșiile Sucevei*, lucrare consacrată comunei Izvoarele Sucevei, Câmpulung-Moldovenesc, 2005; Kurt Rein, Waldemar Rademacher, *Fratautzer Heimatbuch*, München, 2005; Ion Posteucă, *Stăneștii pe Siret*, Cernăuți, 2006; Valeriu Zmoșu, *Un sat bucovinean de pe Valea Siretului: Pătrăuții de Jos. Mărturii spirituale*, Cernăuți, 2006; Ion Cernat, Elena Lazarovici, *Mitocu Dragomirnei, satul de lângă „Cordun"*, Botoșani, 2006; Gudrun Windisch, *Molodia. Chronik eines Dorfes in der Bukowina*, Augsburg, 2006; Viorica Cernăuțeanu, *Pojorâta, izvoare ale trăiniciei*, București, 2007; Gavril Crăciun, Cristina-Violeta Popescu, *Mică enciclopedie a localității Marginea–Suceava*, Suceava, 2007.

Alte lucrări monografice se află încă în manuscris ori în curs de apariție: Maria Alexa, *Monografia satului Mihuceni, județul Storojineț*; Ion Caragea, *Monografia comunei Pătrăuții de Jos, județul Storojineț*; Alexa Croială, *Monografia comunei Mahala, județul Cernăuți*; Orest Draghinda, *Monografia satului Buda, județul Cernăuți*; Ifigenia Hârșu, *Monografia comunei Ropcea, județul Storojineț*; Leopold Loy, *Monografia comunei Bănila pe Ceremuș, județul Storojineț*; Ilie M. Nepit, *Monografia comunei Petriceni, județul Storojineț*; Teodor Balan, *Orașul Gura Humorului și alte localități din Bucovina*, Gura Humorului, f.a. (manuscris dactilografiat); Filimon Rusu, *Monografia orașului Rădăuți. Partea I. Din vremurile cele mai îndepărtate până în 1944*, Rădăuți, 1957; Preot Nicolae Pentelescu, *Satul Voloca pe Derelui, județul Cernăuți. Schiță monografică*, Suceava, 1982–1985 (manuscris dactilografiat); Teodor V. Rusu, *Însemnări monografice ale comunei Tereblecea, 1446–1944*; Gheorghe Solcan, *Monografia folclorică a satului Frasin* (manuscris); Aura Clopotari, *Monografia satului Drăgoiești* (Suceava); Nicolae Șorea, *Monografia satului Iaslovăț-Suceava* (Iași).

În această tradiție se situează, mai cu seamă în Bucovina meridională, revărsată astăzi în județul Suceava, preocupări mai noi pentru elaborarea unor studii monografice consacrate exclusiv școlilor. În cadrul acestora, pe lângă realizări mai vechi, cum este cea publicată de Eusebie Popovici, *Din istoricul Liceului „Ștefan cel Mare" din Suceava*, Suceava, 1935, în ultimul deceniu apar mai multe studii monografice utile. Cele mai multe sunt consacrate unor școli din mediul urban: Gh[eorghe] Giurcă, *File din istoria Școlii Normale „Mihai Eminescu" din Suceava, 1949–1994*, Suceava, 1994; Ștefan Hreniuc, *Liceul de Artă Suceava. Monografie*, Suceava, 1994; Viorelia-Victoria Braicu (coord.), *Liceul Economic la*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ceas aniversar–file de monografie, Suceava, 1996; Petru Bejenaru (şi colaboratorii), *Compendiu istoriografic al Liceului Teoretic „Eudoxiu Hurmuzachi" Rădăuţi, 1872–1997*, Iaşi, 1997; Gheorghe Schipor, *Grupul Şcolar Agricol „Andronic Motrescu"– file de monografie*, Rădăuţi, 1997; Constantin Cocerhan (coord.), *File de monografie–Grupul Şcolar Nr. 4 „Samoil Isopescu" Suceava*, Suceava, 1999; Paul Leu, *Colegiul Naţional „Ştefan cel Mare" Suceava*, vol. I., Suceava, 2000; Florin Moraru, Vasile Monacu, *Colegiul Naţional „Ştefan cel Mare" Suceava. Breviar*, vol. II, Suceava, 2000; Petru Suliţă (coord.), *Pagini de monografie. Şcoala Profesională Suceava*, Partea I, Suceava, 2001; Mihai Bejinaru, Doru Guşu, *Monografia Liceului Militar „Ştefan cel Mare"*, Iaşi, 2002; Gheorghe Popescu, *Arc peste timp. La 100 de ani de existenţă a Şcolii din „Cutul de Jos" al Rădăuţiului. Documentar*, Rădăuţi, 2002; Mihai Iacobescu, *Universitatea „Ştefan cel Mare" Suceava (1963–2003). File de istorie*, Suceava, 2003; Neacşu Mihaela, (coord.), *Grupul Şcolar Nr. 2. File de monografie–40 de ani de activitate, 1963–2003*, Suceava, 2003; Mircea Grigoroviţă, *Universitatea din Cernăuţi în perioada interbelică*, Suceava, 2005; Franz Pieszczoch, *Din istoria Liceului „Laţcu-Vodă" Siret*, Siret, 2005. Câteva studii monografice, apărute tot acum, sunt consacrate unor şcoli rurale: Gheorghe Pîţu, Ana Pîţu, *Un secol de învăţământ la Cajvana. Studiu monografic*, Suceava, 2000; Valeria Popescu, Ioan Popescu, *Şcoala Călugăriţa–ieri şi azi*, Rădăuţi, 2001; N. Adăniloaie, P. Ţaranu, *Şcoala din Şaru Dornei. Repere istorice*, [Suceava], 2003; Elena Olaru, Marian Olaru (coord.), *Colegiul Tehnic Rădăuţi. Studiu monografic*, Rădăuţi, 2005.

Alte studii monografice, elaborate înainte de 1989, se află încă în manuscris: Dragoş Rusu, Constantin Botezat (coord.), *Liceul de Stat din Siret. Pagini documentare*, vol. I–IV, Siret, 1987; Petru Froicu, *Monografia Liceului Industrial Nr. 3 din Suceava (1973–1989)*, Suceava, 1989.

Alături de aceste lucrări, nu toate consemnate de către Erich Beck în *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina*, vol. I–III, 1966, 1985, 1999, de-a lungul timpului, în Bucovina apar şi încercări/lucrări de sinteză dedicate învăţământului, publicate în periodice sau în volume: Ferdinand Zieglauer, *Die Entwicklung des Schulwesens in der Bukowina seit der Vereinigung des Landes mit Österreich*, Czernowitz, 1899; Ion Nistor, *Zur Geschichte des Schulwesens in der Bukowina*, 48. „Jahresbericht der griechisch-orientalischen Oberrealschule in Czernowitz, 1911/12", Cernăuţi, 1912; Emanuil Isopescu, *Învăţământul în Bucovina în timpul stăpânirii austriace (1775–1918)*, în „Anuarul I al Liceului de Stat „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuţi pe anul şcolar 1921–1922", Cernăuţi, 1923; Emanuil Iliuţ, *Învăţământul primar şi normal-primar în Bucovina după Unire*, în *Zece ani de la Unirea Bucovinei*, volum îngrijit de Ion I. Nistor, Cernăuţi, 1928; Olga Hreniuk, *Privire critică asupra mişcării pedagogice din Bucovina (1774–1918)*, Cernăuţi, 1929; Erich Prokopowitsch, *Die Entwicklung des Schulwesens in der Bukowina*, în vol. *Buchenland. Hundertfünfzig Jahre Deutschtum in der Bukowina*, Hrsg. v. Franz Lang, München, 1961; I.V. Goraş, *Învăţământul românesc în ţinutul Sucevei, 1775–1918*, Bucureşti, 1975; Rudolf Wagner, *Das*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

multinationale österreichische Schulwesen in der Bukowina, Bd. I şi II, München, 1985, 1986; Nichita Adăniloaie, *Învăţământul primar sucevean în epoca modernă*, Bucureşti, 1988; Rudolf Wagner, *Das deutsch-europäische Schulwesen in der Bukowina*, în vol. *Deutsche Schulen im Ausland*, Hrsg. von Peter Nasarski, Bd. 2, Berlin, Bonn, 1989; Dumitru Covalciuc, *Şcoala română din Bucovina: istorie şi realitate*, în „Ţara Fagilor". Almanah cultural-literar, Cernăuţi–Târgu-Mureş, 1992; Mircea Grigoroviţă, *Învăţământul în nordul Bucovinei (1775–1944)*, Bucureşti, 1993; Grigore C. Bostan, *Învăţământul superior în limba română la Cernăuţi: istorie–contemporaneitate–perspective*, în „Glasul Bucovinei", Cernăuţi–Bucureşti, anul VI, nr. 2 (22), 1999; Gh [eorghe] Giurcă, *Istoria învăţământului din Suceava*, Suceava, 2004. Alte studii se află, inexplicabil, încă în manuscris: George Tofan, *Învăţământul public în Bucovina*, vol. I–II.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

III. FAMILII ŞI COMUNITĂŢI DIN BUCOVINA

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

III.1. MARAMUREŞENI ÎN VIAŢA CULTURALĂ A BUCOVINEI. FAMILIA ŞESAN*

În istoria culturii noastre moderne şi contemporane, problematica Nordului românesc a frământat mai multe generaţii şi a ilustrat, nu doar prin abordarea în sine a fenomenului, vârste culturale, tendinţe şi perspective diverse. Această problemă a coincis la noi, o vreme, în bună măsură, cu imperativul „afirmării individualităţii noastre etnice"[1].

Locuitorii acestui sub-câmp cultural românesc – afirma George Călinescu – „reprezintă un neam european bătrân ca şi celţii, existând mult înaintea noroadelor venite" aici de aiurea, un neam populând „o singură ţară" de o parte şi de cealaltă a Carpaţilor[2]. De-a lungul timpului, în ciuda separaţiei politice, comunicarea între români a fost permanentă, intensă şi „s-a adâncit prin amestecul intim al familiilor întemeiate între ei"[3].

Şi pentru spaţiul septentrional al oicumenei româneşti ţinuturile vest-carpatice au fost vreme îndelungată „marele rezervor de oameni"[4], „cuibul nostru etnic şi centrul de radiere, de mire istorică (...) unde a vibrat mai mult sinergia daco-romană"[5], conservându-i etnicitatea şi specificitatea. în istoria noastră culturală, dar şi în memoria colectivă, spaţiul acesta are semnificaţii aparte, fiind „inima României geografice", „leagănul care ne-a ocrotit copilăria, şcoala care ne-a făurit neamul, farmecul care ne-a susţinut viaţa"[6], o coordonată principală a românismului fără de a cărei înţelegere „nu ne putem înţelege pe noi ca neam"[7]. De la cronicari şi corifeii Şcolii Ardelene până astăzi, câteva secole, prinşi continuu „într-un focar vital al istoriei"[8], ne raportăm mereu la Transilvania ca la o „ţară a

---

* Comunicare susţinută în cadrul Simpozionului „Maramureş, Bucovina şi Moldova", ediţia a IV-a, Săliştea de Sus–Cârlibaba–Rădăuţi–Putna, 28 iunie–2 iulie 1998, tipărită în volumul colectiv *Maramureş – vatră de istorie milenară*, Cluj-Napoca, Editura „Dragoş Vodă", 1998, p. 341–346.

[1] I.E. Torouţiu, *De la Titu Maiorescu la N. Iorga*, în „Floarea-Soarelui", Bucureşti, anul I, nr. 2, 1 februarie 1927, p. 72.

[2] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Ediţie şi prefaţă de Al. Piru, Bucureşti, Editurea Minerva, 1982, p. 477.

[3] Teodor Tanco, *Lumea transilvană a lui Ion Creangă. Excurs istorico-literar*, Cuvânt introductiv de Petru Rezuş, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1989, p. 27.

[4] Ion I. Nistor, *Emigrările de peste munţi*, în „Analele Academiei Române", 1914–1915, Seria II, Tom 37, Memoriile Secţiunii Istorice, Bucureşti, 1915, p. 815–816.

[5] Vasile Băncilă, *Semnificaţia Ardealului*, în „Gând românesc", Cluj, anul VII, nr. 7–9, 1939, p. 155.

[6] Nicolae Titulescu, *Ardealul*, Ploieşti, 1915, p. 5–6.

[7] Vasile Băncilă, *op. cit.*, p. 155.

[8] Mircea Zaciu, *Ca o imensă scenă. Transilvania...*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996, p. 15.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

genezei, a descălecătorilor, a autenticității etnice"[9], la conștiința ei istorică afirmată prin „trăire tragică" și „existentă eroică"[10].

De aici și, mai cu seamă din comitatele vecine cu Țara de Sus a Moldovei s-au strămutat familii întregi spre sfârșitul veacului al XVIII-lea[11]. Una din aceste familii care a dat Bucovinei cărturari de seamă este familia Șesan. Originară din localitatea maramureșeană Șesul (Șesuri), lângă Cârlibaba, la granița cu județul Suceava, după un popas în Chirales, (comitatul Bistrița), în iulie 1778 se află printre cei 4918 bejenari poposiți în Bucovina, în marea lor majoritate români[12]. Dimitrie Șesan, împreună cu soția și cinci copii, după o ședere în localitatea Baineț, se mută la Berchișești. Ca toți pribegii de dincolo de munți, au găsit aici condiții prielnice împământenirii, fiind întâmpinați cu bunăvoință și prețuiți pentru calitățile lor (cinste, hărnicie, spirit gospodăresc, bărbăție)[13]. Prin cel dintâi fiu, Anton, cantor la biserica din Berchișești, familia Șesan își continuă existența. Fiul acestuia, Gheorghe Șesan (1792–1854) studiază teologia la Cernăuți și Suceava și devine paroh la Biserica „Sfântul Nicolae" din Cernăuți. Familia sa, în spiritul tradiției românești, este numeroasă. Din cei 14 copii supraviețuiesc puțini. Ion Șesan studiază medicina la Viena, Casandra va deveni mama dr. Constantin Tomasciuc, primul rector al Universității din Cernăuți, înființată în 1875. Sofia se căsătorește cu teologul Mihail Comoroșan, iar Maria cu Tit Tomiuc, fiul lui Ion Tomiuc, profesor la Institutul Teologic din Cernăuți. Această ramură a familiei se stinge pe linie bărbătească.

Anton II Șesan, născut în 1804, este moștenitorul pământurilor tatălui său Anton I. El are patru copii: Nicolae, Gheorghe (care își trece doctoratul în 1877 și ajunge preot la Sinăuți și Bălăceana), Domnica (căsătorită cu preotul-poet Gavril Berariu din Berchișești) și Dimitrie, paroh la Slobozia Rarancei. Dintre copiii lui Dimitrie Șesan (1841–1895) supraviețuiesc Anton III, Valerian și Constantin.

Anton III Șesan (1878–1924) studiază la Cernăuți. Ca student al Facultății de Drept, activează în cadrul Societății academice „Junimea". După absolvire, funcționează la Tribunalul din Cernăuți, la judecătoriile din Suceava, Rădăuți, Câmpulung, Sadagura. Începând din 1910, exceptând anii războiului, locuiește la Rădăuți, fiind consilier și, apoi, consilier superior la tribunalul de aici. împreună cu Teofil Patraș, Teofil Simionovici, Iorgu G. Toma, Mihai Vicol, Calistrat Șotropa, Emanuil Isopescu și George Popadiuc transformă aici, în cel mai germanizat oraș din Bucovina[14], Societatea „Clubul Român" într-o societate nouă: „Societatea Culturală Română din Rădăuți". Scopul acesteia este „consolidarea socială și

[9] *Ibidem*, p. 17.

[10] *Ibidem*, p. 496.

[11] G. Călinescu, *op. cit.*, p. 477.

[12] Ion I. Nistor, *Bejenarii ardeleni în Bucovina*, în „Codrul Cosminului", „Buletinul Institutului de Istorie și Limbă al Universității din Cernăuți", Cernăuți, anul II și III, 1925 și 1926, Editura „Glasul Bucovinei", 1927; Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu biobibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991, p. 18.

[13] Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 92.

[14] Franz Wiszniowski, *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, Weiblingen, 1966.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

înaintarea culturală şi economică a românilor" din întregul district. Societatea, prin colegiul ei director, adresează un apel către toţi românii pentru înfiinţarea unei biblioteci publice care să cuprindă „întreaga literatură beletristică românească, toate cărţile ştiinţifice, operele istorice, filosofice, pedagogice, populare, economice, toate documentele, analele şi cronicile publicate şi nepublicate, Enciclopedia română, dicţionarele româneşti, [...] colecţii complete de revistă nouă şi vechi"[15]. Rostul acestui ambiţios proiect, rămas din păcate nerealizat, era „de a ajuta pe doritorii de carte şi cultură românească în străduinţele lor, de a trezi în inimele publicului român dragostea de o scriere românească şi de a înlesni liceenilor şi studenţilor germani cetirea unei cărţi folositoare"[16]. Concomitent, se urmarea pe această cale sprijinirea activităţii ştiinţifice româneşti. Tot la Rădăuţi, Anton Şesan se află în fruntea asociaţiei „Însoţirea de cumpărare şi vânzare Albina" ce avea ca scop, printre altele, „a ne emancipa de influenţa şi jugul străinilor şi a ni creşte totodată şi un număr de tineri comercianţi, de care avem aşa de mare lipsă"[17]. Apelul acestei asociaţii, semnat de elita românilor rădăuţeni (Teofil Simionovici, deputat în parlament şi dietă, dr. Ipolit Tarnavschi, Anton Şesan, George Popadiuc, Ilie Berlinschi), trebuie reţinut pentru înţelepciunea şi, mai ales, actualitatea sa: „Dacă voim să nu ne stângem ca popor de pe acest petec scump de pământ [...] în lături, fraţilor, cu indiferentismul cosmopolit şi cu naţionalismul de paradă şi hai să ne întâlnim şi unim la muncă reală şi singur mântuitoare"[18].

Valerian Şesan (1878–1940) este cel de-al doilea fiu al preotului Dimitrie Şesan şi al Paraschivei, născută Nichitovici. Rămâne orfan de mic şi este îngrijit de rudele mamei. Urmează cursurile şcolii primare şi ale gimnaziului clasic din Cernăuţi, apoi, ca student intern, Facultatea de Teologie. în perioada studenţiei activează ca membru al Societăţii academice „Academia Ortodoxă". În 1901 îşi dă doctoratul. îndemnat să se specializeze în dreptul bisericesc, se înscrie la Facultatea de Drept din Cernăuţi, îşi continuă studiile la Viena şi Praga. După obţinerea doctoratului în drept la Praga (1908), face studii de specializare la Atena, Ierusalim, Kiev, Moscova şi Petersburg. în 1907, la Karlsbad se căsătoreşte cu Bojena Maria Nemec, traducătoare în limba cehă a lui Eminescu şi apreciată solistă de operă. Venirea ei la Cernăuţi este consemnată de presa vremii. Debutează în faţa cernăuţenilor, pe care îi cucereşte definitiv, la 8 decembrie 1910, într-un concert organizat de Societatea muzicală „Armonia": „Între cântăreţi s-a prezentat pentru prima dată publicului românesc doamna B. Şesan şi a cucerit la acest dintâiu concert inimele tuturor. O voce clară ca cristalul şi o şcoală superioară câştigată la coservatoriile din Praga şi Milano"[19].

Cariera lui Valerian Şesan este impresionantă: diacon la Catedrala din Cernăuţi (1909–1918), translator de limba cehă la Curtea de Apel din Cernăuţi

[15] „Viaţa nouă", Cernăuţi, anul I, nr. 11, 16 martie 1912, p. 4.
[16] *Ibidem*, p. 4.
[17] „Foaia poporului", Cernăuţi, anul III, nr. 6, 5 februarie 1911, p. 13.
[18] *Ibidem*, p. 13.
[19] „Foaia poporului", Cernăuţi, anul II, nr. 55, 17 decembrie 1910, p. 6.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

(1911–1939), docent, profesor suplinitor şi titular pentru dreptul bisericesc la Facultatea de Teologie din Cernăuţi (1913–1940), decan al acesteia (1921–1922), rector al Universităţii din Cernăuţi (1923–1925,1927–1930), preot (1918), protopop (1920), arhipresbiter stavrofor (1922), profesor la Facultatea de Drept, membru în Consiliul Superior Bisericesc (1919–1925), director general al Departamentului Cultelor din Bucovina (1922–1925), membru al Congresului Naţional Bisericesc, preşedinte al Asociaţiei Clerului Ortodox din Bucovina (1936–1940), fondator şi preşedinte al Asociaţiei culturale „Prietenii Cehoslovaciei" din Cernăuţi, membru al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina.

În timpul evenimentelor din 1918, ce aveau să culmineze prin Unirea Bucovinei cu România, Valerian Şesan se află la Cernăuţi printre semnatarii *Articolului-program* redactat la 11 octombrie şi publicat în „Glasul Bucovinei", nr. 1 din 22 octombrie, document important, din care am reţinut în mod special un paragraf pentru contemporanii noştri, la împlinirea a opt decenii de la reîntregirea neamului românesc: „în vremurile mari care se pregătesc nu mai e voie să mergem izolaţi, fiecare pe drumul său, ci trebuie să strângem rândurile, să ne sfătuim unul cu altul şi din sfaturile noastre să răsară o orientare pentru publicul mare"[20].

Opera ştiinţifică a lui Valerian Şesan cuprinde 96 de lucrări tipărite (studii şi articole în domeniul ştiinţelor teologice şi al învăţământului teologic, cursuri universitare, articole de culturalizare). Remarcabilă este şi activitatea sa publicistică. Valerian Şesan colaborează la „Glasul Bucovinei", „Candela", „Biserica Ortodoxă Română", „Revista teologică", „Viitorul", „Cuvânt preoţesc", „Narodni Politika" (Praga)[21].

Constantin Şesan (1880–1930) este cel de-al treilea fiu al lui Dimitrie Şesan. Studiază la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, unde activează ca membru al Societăţii academice „Academia Ortodoxă". După absolvirea facultăţii (1906), devine preot, în spiritul tradiţiei de familie. Pentru bunătatea lui rară, este preţuit de oamenii satelor în care a păstorit (Carapciu pe Ceremuş, Panca, Burla, Bilca). Căsătorit cu Măria, născută Burlă, din Budineţ-Storojineţ, are doi fii: Anton Şesan, afirmat ca profesor universitar la Institutul Politehnic „Gheorghe Asachi" din Iaşi şi Valerian Şesan, inginer silvic.

Urmaşii eruditului Valerian Şesan sunt Carolina-Veronica Şesan şi Milan Şesan.

Carolina-Veronica Şesan (1908–1980) studiază la Facultatea de Litere şi Conservatorul de Muzică din Cernăuţi, clasa pian. îşi continuă studiile la Praga, unde se stabileşte şi devine una din cele mai cunoscute soprane din Cehoslovacia. în patria de naştere a mamei sale debutează în 1932 pe scena Operei din Bratislava, interpretând rolul principal din opera Sărutul a compozitorului ceh Bedrich Smetana. în cariera sa prodigioasă interpretează roluri din opere aparţinând autorilor cehi Bedrich Smetana, Antonin Dvorak, Leos Janacek şi repertoriul

[20] Radu Economu, *Unirea Bucovinei – 1918*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1994, p. 139–140.

[21] Emil Satco, Ioan Pânzar, *Personalităţi bucovinene*, vol. VIII, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1997, p. 174–175.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

universal: Charles Gounod (*Faust*), W.A. Mozart (*Răpirea din Serai*, *Nunta lui Figaro*), Georges Bizet (*Carmen*), Giuseppe Verdi (*Nabucco*, *Emani*, *Aida*, *Othello*), P.I. Ceaikovski (*Evgheni Oneghin*, *Dama de pică*), Richard W. Wagner (*Lohengrin*, *Tannhäuser*, *Walkiria*), Giacomo Puccini (*Boema*), Carl Maria von Weber (*Freischutz*). Carolina-Veronica Şesan concertează la Cernăuţi, Bucureşti, Cluj, Sibiu şi în mai multe ţări, bucurându-se de aprecieri elogioase. Pretutindeni este şi o neobosită ambasadoare a muzicii româneşti, în bogatul său repertoriu (peste 1200 de recitaluri) include piese româneşti de Eusebie Mandicevschi, Ciprian Porumbescu, Tiberiu Brediceanu, Stan Golestan, Alexandru Zirra, Gheorghe Dima, George Enescu, Mihail Jora. În 1936, publică la Praga o culegere de cântece populare româneşti. În presa din Bucovina Carolina-Veronica Şesan este prezentă mai ales cu proză şi traduceri, sub pseudonimul Vera Mora[22].

Milan Şesan (1910–1981) este al doilea copil al lui Valerian Şesan. îşi face studiile primare la Praga şi Cernăuţi, liceul la Cernăuţi şi, tot aici, urmează cursurile facultăţii de Teologie, trecându-şi examenul de licenţă cu „distincţie" în 1932. Între anii 1932–1935 studiază la Facultatea de Filosofie a Universităţii Caroline din Praga. Aici obţine doctoratul în istorie şi filosofie. Întors în ţară, este, pe rând, lector de limba cehă la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Cernăuţi (1935–1936), asistent şi profesor la Facultatea de Teologie (începând cu 1936), director al Institutului de Istorie de pe lângă Facultatea de Teologie din Suceava (1946–1948), profesor la Catedra de Istorie Bisericească Universală de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1948–1980). Părintele profesor Milan Şesan desfăşoară o bogată activitate ştiinţifică materializată în peste 3000 de lucrări (cursuri universitare, referate, articole, recenzii şi note) publicate în volume şi în diferite reviste din ţară şi străinătate: „Candela", „Materiale arheologice", „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", „Ortodoxia", „Mitropolia Ardealului", „Mitropolia Banatului", „Telegraful român", „Byzantinoslavica" şi „Hlas Pravoslavi" (Praga), „Neue Zeit" (Berlin), „Ostkirchliche Studien" (Wurzburg), „Kirche im Osten" (Gottingen), „Jurge Kirschen" (Bremen), „Presence Orthodoxe" (Paris). În studiile sale, Milan Şesan tratează teme diverse: primele traduceri în limba română ale Bibliei, istoria teologiei ortodoxe, ortodoxia în trecutul Europei Centrale, vechimea creştinismului în spaţiul carpatic, naşterea ideii papale, creştinismul la slavi[23].

Prin acest ultim „ostenitor al scrisului"[24], familia Şesan se întoarce în sfântul pământ românesc al Transilvaniei după două secole, timp în care din „marea bogăţie a depozitului său regenerator, inepuizabil" de energii sufleteşti a făcut să iasă la lumină în Bucovina istorică „frumuseţi şi valori spirituale durabile, ajunse începuturi de lumină naţională"[25].

[22] Emil Satco, *Arta în Bucovina*, vol. II, Suceava, Biblioteca Judeţeană „I. G. Sbiera", 1991, p. 123–124.

[23] Emil Satco, Ioan Pânzar, *op. cit.*, p. 172–173.

[24] Filip Ţopa, *Povestea Bucovinei*, vol. III, manuscris, Bucureşti, 1984, p. 62.

[25] Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 29.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

III.2. FAMILII ÎNRUDITE DIN BUCOVINA: TOMASCHEK, CILIEVICI ŞI TOTOESCU. MEMORIE ŞI CONŞTIINŢĂ GENEALOGICĂ*

Motto: „Coborâtori din voievozi, uniţi în iubire, / Prin moarte, adevăr, durere şi cânt, / Noi, siretenii, avem un renume – / Ajuns-a el oare doar vorbă în vânt? // Pe dealuri, aproape de râu, cavalerii / Cetăţi ridicat-au cu vrednicie / Şi lupte-au purtat vitejeşte o mie – / Sub semnul credinţei, al binecuvântării. // În locul din care au izvorât credinţa, spiritul nobil, puterea / Acolo toţi prinţii de neam au ales / Să cârmuiască poporul şi ţara. // De pe Strada Regală cu toţii veniţi, / Voi ce sunteţi a negoţului frunte, / Cinstindu-l, mereu în belşug să trăiţi, / Şi oamenii toţi viaţa să cânte. // Idealul tău este o viaţă mai bună, / Nu gândul ce-aduce războaie şi moarte. / Tu ce ne eşti tuturor mândră cunună / N-alergi după himere, biruinţe deşarte. // Coborâtori din voievozi, uniţi în iubire, / Prin moarte, adevăr, durere şi cânt, / Noi, siretenii, avem un renume – / Să fie el astăzi o vorbă în vânt?"[1]

Studiul nostru reprezintă materializarea unei cercetări mai ample consacrate unor familii înrudite din Bucovina: Tomaschek, Cilievici şi Totoescu, realizate în spiritul programului generos formulat în 1912 de Sever Zotta: „mărirea în cercurile largi ale societăţii româneşti, dincoace şi dincolo de hotarele ei politice, [a] interesului pentru istoria, viaţa şi viitorul familiilor", în beneficiul „interesului general pentru istoria, viaţa şi viitorul neamului românesc". Cercetarea acestui subiect fertil de genealogie bucovineană acoperă două secole din istoria provinciei şi evidenţiază recuperarea, respectiv, păstrarea memoriei genealogice, ulterior cristalizarea şi manifestarea conştiinţei genealogice, prin câţiva reprezentanţi care s-au afirmat şi în plan cultural, mai cu seamă după anul 1910.

I. Familia Tomaschek, originară din Boemia, se stabileşte în Bucovina în primul deceniu al secolului al XIX-lea, făcând parte din cel de-al treilea val de colonişti germani. Strămoşii acesteia, neatestaţi încă documentar, s-au afirmat în

---

* Comunicare susţinută la cel de Al XII-lea Congres de Genealogie, Heraldică şi Sigilografie, cu participare internaţională, Iaşi, 15–18 mai 2003. Publicată în „Revista de istorie socială", IV–VII, 1999–2002, Iaşi, Institutul Român de Studii Strategice, 2004, p. 128–149. Parţial, cu titlul *„Un filoromân antebelic": profesorul Peter Tomaschek (1882–1940)*, comunicare susţinută în cadrul Celei de a VIII-a sesiuni anuale de referate şi comunicări ştiinţifice a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române–Filiala Iaşi, cu tema „Eminescu şi Bucovina", Rădăuţi, 10 noiembrie 2000. Tipărită în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul VII, nr. 2 (15), p. 321–333, cu titlul *PeterTomaschek (1882–1940)*, la împlinirea a 60 de ani de la moartea prematură a profesorului siretean, candidat la Premiul Nobel pentru Pace în anii '30 din veacul trecut.

[1] *Hymne auf Sereth* („Imnul Siretului"), text datând din 1886, aparţine unui autor necunoscut, probabil profesor la Unterrealschule din localitate. Este publicat în broşura *562 jährige Bestandfeier der Stadt Sereth* [*Cea de-a 562-a aniversare de la înfiinţarea oraşului Siret*], tipărită în 9 august 1932. Pentru prima dată se publică, în traducere, în „Analele Bucovinei", tom VII, nr. 2, 2000, p. 321.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

viaţa culturală a Monarhiei Habsburgice prin câteva personalităţi distincte: Wenzel Johann Tomaschek (1774–1850), un simbol în viaţa muzicală pragheză a vremii sale, adept înflăcărat al lui Mozart, care a format o generaţie de pianişti şi compozitori (Johann Hugo Vorišek, Alexander Dryschok, Julius Schulhoff, Josef Dessauer, Friedrich Rittl, Eduard Hanšlick, Franz Hauser), Johann Adolf Tomaschek (1822–1898), profesor reputat de drept german la Universitatea din Viena, Franz Tomaschek, deputat social-democrat în Parlamentul de la Viena şi, după 1918, în Camera Deputaţilor de la Praga, un orator remarcabil[2], Wilhelm Tomaschek (1841–1901), profesor la universităţile din Graz şi Viena, istoric, geograf şi lingvist cunoscut în mediul ştiinţific din Europa Centrală.

II. Strămoşii profesorului Peter Tomaschek vin din Boemia (Praga, Altstadt, Neustadt), prin Polonia, şi se stabilesc în Bucovina în anul 1808. Locul de colonizare este oraşul Siret, pe strada Sf. Onufrie. Josef Tomaschek, „murarius"/ zidar şi proprietar asupra unui lot de teren cu care este înzestrat în calitate de colonist, se căsătoreşte cu d-ra Katrina Strochat. Din acest cuplu se naşte în 1817 Peter.

În anul 1820, Josef Tomaschek se căsătoreşte pentru a doua oară, cu d-na Kley (Klee?). Din această căsnicie rezultă copiii: Jakob (1820), Anton (1822), Wenzel (1824), Marianne (1827) şi Francisc (1836). În 1836, Josef Tomaschek se căsătoreşte pentru a treia oară, cu d-na Greschko, fiica lui Petru şi a Magdalenei Greschko. Din această nouă căsnicie rezultă Adam, născut în 1838 şi Ignatz.

Ignatz/Ignaţiu Tomaschek, născut la 1 februarie 1845, se căsătoreşte cu Pelagia (Barbara) Strutinski. Copiii lor sunt: Juliana (1869–1925, căsătorită Thüringer), Josefina (1871–1927, căsătorită Goettel), Johann (1873–1907), August/Gustav (1879–1902), Rosalia (1876–1884) şi Peter, născut la 11 iulie 1882[3].

Pentru utilizatorii de limbă germană, reproducem acum şi textul original: „Königskinder, in Lieb verbunden, / Sind wir Serether teu umschlungen, / Fest in Nöten, Tod und Wunden. – / Ist denn unser Ruhm verklungen? // Burgen bauten fromme Ritter / Auf den Bergen flussumwoben, / Kämpfe rasten – Ungewitter – . / Doch der Segen kam von oben. // Land erblühte, Glauben glühte, / Fürsten ihre Sitze wählten, / Wo der Hochgedanke sprühte, / Kraft und geist sich innig mählten. // Kinder an der Königsstrasse, / Die der Handel festiich krönet, / Handel hebt, belebt die Strasse / Und das Leben höher tönet. // O du holde Bürgerkrone, / Andere sinnen stets auf Kriege, / Handel hebst Du – auf zum Throne, / Und verzichst auf blutige Siege. // Königskinder, in Lieb verbunden, / Sind wir Serether treu umschlungen, / Fest in Nöten, Tod und Wunden. – / Ist ganz unser Ruhm versungen?" În lucrarea *Din istoria Liceului „Laţcu-Vodă" – Siret*, Siret, f. ed., 2005, la p. 12, Franz Pieszczoch afirmă că autorul imnului este Josef Jenko, profesor la K.k. Unterrealeschule in Sereth (Şcoala Reală Inferioară cezaro-crăiască din Siret), care a funcţionat în perioada 1873–1889. Josef Jenko a fost aici coleg cu Simeon Florea Marian şi Victor Prelicz. Franz Pieszczoch publică, la pagina 143, şi traducerea imnului în limba română, traducere realizată în 1971 de către profesoara Hildegard Tomaschek-Totoescu.

[2] *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Böhmen*, 2. Abteilung, Wien, Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei Alfred Hölder, 1896, p. 38–39.

[3] Peter Tomaschek, *Familienbuch*, Siret, f.a., manuscris. Originalul se află în arhiva doamnei Hildegard-Hedwig Tomaschek-Totoescu. Este un caiet dictando, cu 139 de file, completate cu cerneală neagră, parţial, până la pagina 53. Paginile 1–42 sunt numerotate în creion. Alături de text, cuprinde materiale diverse decupate din periodice de limbă germană ale vremii, câteva fotografii, note etc. La sfârşitul anului 1940, la strămutarea germanilor bucovineni, Comisia SS de Repatriere a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

III. Peter Tomaschek, al şaselea şi ultimul copil al lui Ignatz Tomaschek, meseriaş şi proprietar agricol, şi al Pelaghiei, născută Strutinski, se naşte la 11 iulie 1882. Copilăria şi-o petrece în casa părintească din cartierul Ruina al vechiului târg moldovenesc, „un Nestor între oraşele Bucovinei" – cum afirmă Mihai Teliman într-un foileton, la începutul veacului trecut[4] –, aşezare încărcată de istorie, făcând „o impresie admirabilă" prin centrul burgului şi încântând prin pitorescul cartierelor mărginaşe încărcate de „tradiţiuni trainice"[5]. Primele şase clase primare, pe care le termină în 1896, le face la Siret.

Tânărul Tomaschek îşi continuă studiile la Seminarul Teologic din Lemberg (1896–1904) din „dorinţa nestrămutată" a părinţilor săi ca fiul lor să devină preot[6]. Pentru un scurt timp (două semestre) studiază medicina, peregrinând prin Innsbruck, Praga şi Viena (unde audiază şi frecventează cu intermitenţe cursuri de filozofie, avându-l, printre alţii, ca profesor pe eruditul romanist Wilhelm Mayer-Lübke). În capitala Bucovinei, la Cernăuţi, îşi desăvârşeşte studiile la Facultatea de Litere şi Filosofie. La 17 februarie 1909 obţine aici licenţa, având ca obiect principal germana şi filosofia, iar ca obiect secundar elina şi latina. La 2 octombrie 1911 îşi trece examenul de capacitate.

După absolvirea facultăţii, Peter Tomaschek este, pe rând, profesor la Liceul Ortodox de Băieţi din Cernăuţi (1909–1910), la Liceul Real de Stat Gura-Humorului (1910–1912), apoi profesor candidat la catedra de germană – latină a Liceului Gr. Or. din Suceava (1912–1913). Aici, tânărului profesor îi sunt colegi: Arcadie Dugan, dr. Alexandru Ieşan, dr. Victor Morariu, Liviu Marian, dr. Orest Tarangul, Filaret Doboş, dr. Isidor Klüger, Vichentie Jemna, dr. Gheorghe Hoinic, dr. Mihai Guşuleac, dr. Teodor Balan, Vitold Nosal, dr. Emilian Sahlean, dr. Moritz Schächter, dr. Löwy Abraham.

În 1914, Peter Tomaschek se căsătoreşte la Pilsen, în 8 ianuarie, cu Hedwig-Anna, născută Melzer, originară din Pridma (Boemia), fată de familie bună, absolventă a unei şcoli superioare de fete, lucrând la Pfraumberg în cabinetul de avocatură al tatălui său, o tânără frumoasă şi distinsă. La Suceava, tinerii căsătoriţi

ridicat documentele de stare civilă (naşteri, căsătorii, decese, acte de familie) ale romano-catolicilor din Bucovina, păstrate de parohii începând cu anul 1785 şi până în 1930, când au fost preluate de către primării. Documentele au fost transportate în teritoriul ocupat din Polonia, unde s-ar fi pierdut pentru totdeauna, cum afirmă Franz Wiszniowski în lucrarea sa *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, Waiblingen, Verlag des W. Eisele Inch. H. Täuber jun., 1966, p. 93. Informaţiile genealogice transcrise în *Familienbuch* de către profesorul Tomaschek, în anii '20, cu menţionarea volumului şi a paginii din *Registrul de stare civilă al Parohiei Romano-Catolice din Siret*, au fost completate prin amabilitatea profesoarei Hildegard Tomaschek-Totoescu şi a Dr. Doina-Margareta Onica din Suedia, prin corespondenţa cu noi din 2002.

[4] Cf. Mihai Teliman, *Foiletoane*, cu portretul autorului şi o prefaţă de George Tofan, ediţie îngrijită de Vasile Precop, Rădăuţi, Editura „Septentrion", 1999, p. 51–57.

[5] *Ibidem*, p. 51.

[6] Peter Tomaschek nu studiază la Gimnaziul German din Rădăuţi în perioada 1894–1902, cum afirmă Emil Satco şi Ioan Pânzar în *Dicţionar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 232. În arhiva Colegiului Naţional „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuţi nu figurează în cataloagele din această perioadă nici printre elevii publici, nici printre privatişti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

locuiesc pentru un scurt timp pe strada Dragoş Vodă, nr. 1. În iunie 1914 pleacă împreună în Boemia. Poposesc în Pfraumberg, Karlsbad, Marienbad. În timpul şederii la Pfraumberg, la 28 iulie 1914, izbucneşte războiul ce deschide drumul unui secol violent. În august, tânărul profesor bucovinean este încorporat în armata imperială şi trimis pe front, în Galiţia şi Italia.

În 1918 Peter Tomaschek este demobilizat. Tinerii soţi se reîntâlnesc la Siret, unde Hedwig-Anna revine din Boemia şi constată că deşi „patria austriacă dispăruse, compoziţia multinaţională a Siretului era neschimbată". Aici, proaspătul ofiţer demobilizat este numit profesor titular definitiv la 9 noiembrie 1918. La Liceul de Stat din Siret (devenit la 9 martie 1936, Gimnaziul de Băieţi „Laţcu-Vodă") predă germana, franceza, elina, latina, filosofia, ocupă diverse funcţii în comitetul şcolar, este o vreme custode al bibliotecii profesorilor, desfăşurând o activitate gospodărească deosebită într-un colectiv harnic, entuziast. Profesorul Tomaschek participă activ şi la viaţa comunitară a urbei sale. Este membru în comitetul de conducere al Băncii Raiffeisen şi preşedinte al consiliului de administraţie (1920–1929).

Până în 1940, la Siret, într-un „orăşel cu un caracter occidental", „un mic rai european" – cum îl consideră Itzhak Artzi[7], Edgar Hilsenrath şi Leo Katz, scriitori care îl evocă în pagini memorabile în literatura exilului – îi sunt directori Mihail Babor, Orest Procopovici, Nicodim Iţcuş, Gheorghe Duşceac. Dintre colegii săi, se cuvine să-i menţionăm pe Filimon Cârdei, dr. Iuliu Haqué, Ilie Mandiuc (până în 1925, când pleacă la Cernăuţi), Octavian Pauliucu-Burlă, dr. Eftimie Popescu, Nicolae Tcaciuc Albu, dr. Meier Vaismann. O nouă generaţie, care s-a format după modelul impus aici de către Simion Florea Marian (1879–1883), strălucit etnograf, devenit membru al Academiei Române (1881), dr. Anton Paul (1889–1911), Simeon Reli (1912–1914), istoricul Victor Prelicz (1880–1888), publicistul Petru Popescul, poetul, prozatorul, dramaturgul şi traducătorul Silvester Iaricevski (1909–1915). Acest valoros corp didactic a îndrumat instrucţia severă şi educaţia unor generaţii întregi de elevi, din rândul cărora s-au format învăţători, profesori, preoţi, jurişti, ofiţeri, avocaţi, ingineri, medici, farmacişti. După T.V. Stefanelli, Mihai Teliman, Liviu Marian, acum sunt elevi ai liceului, unii şi ai profesorului Peter Tomaschek, Vasile Negru, Constantin Nastasi, Vasile Colibaba, Arcadie

[7] Itzhak Artzi, *Biografia unui sionist*, redactor Nava Semel, traducere din ebraică Smaia Avny, Bucureşti, Editura Hasefer, 1999, p. 16–38; Edgar Hilsenrath, *Jossel Wassermanns Heimkehr* [„Jossel Wassermann se întoarce acasă"], „un cântec funerar al bogatei culturi a evreimii est-europene", după cum subliniază critica de întâmpinare, în care autorul „reînvie lumea unică a evreilor est-europeni. El povesteşte plin de umor şi de o uşoară tristeţe despre un orăşel de la graniţa estică a monarhiei dunărene, despre oamenii acestuia şi despre poveştile lor, poveşti care îşi păstrează voioşia şi vivacitatea, care impresionează prin tonalitatea lor caldă. [...] O cultură înfloritoare, de mult pierdută în negura vremurilor, este readusă la viaţă prin imagini multicolore, dinamice şi expresive, cunoscute deja din romanul *Märchen vom letzten Gedanken* [„Povestea ultimului gând"]"; Leo Katz, *Sate în flăcări*, carte tipărită la Viena de o editură specializată în literatura emigranţilor, în care autorul, potrivit lui Ithzak Artzi, „eternizează Siretul" şi viaţa evreiască de altădată, evocând evenimente pitoreşti şi oameni „înrădăcinaţi în mitologia locală"(apud Itzhak Artzi, *Biografia unui sionist*, p. 35–38).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Patraş, Emilian Olaru, Dragoş Rusu, Gheorghe Nimigean, Ioan Trifu, Mircea Ghiliceanu, Ioan Pohonţu, Gheorghe Crep, Vasile Posteucă, Gheorghe Nandriş, Victor[in] Ursachi, Victor Coroi, Dumitru Gherasim, Nicolae Zahacinschi, Nicolae Tăutu, Isac G. Herzeg (Itzhak Artzi). După unirea Bucovinei cu România, „fiii sătenilor din satele apropiate ale judeţului Dorohoi au fost primii soli, cari au dovedit inexistenţa graniţelor de odinioară", Siretul devenind „un focar cultural românesc"[8]. Manifestările culturale care sporesc acum „luminile Siretului" şi la care au acces tinerii liceeni cuprind spectacole de teatru, concerte, şezători, conferinţe, serbări şcolare, comemorări, audiţii radiofonice, aniversări, întreceri sportive, excursii de documentare, filme, serbări câmpeneşti încheiate cu retrageri fastuoase cu torţe. Conferenţiază în această perioadă, la Siret, Liviu Rebreanu Orest Marcu, Domiţian Spânu, Alexe Procopovici, Leca Morariu, Alexandru Voevidca, Romul Cândea.

Profesorul-cercetător Peter Tomaschek se afirmă încă din tinereţe. Constanta de „filoromân autentic" a personalităţii sale se manifestă cu vigoare. Acum, el se ocupă de cercetarea folclorului şi a literaturii române în mai multe lucrări publicate în limba germană (ulterior, unele se publică şi în limba română): *Doina. Ein Beitrag zur Volkspoesie der Rumänen* [„Doina. O contribuţie la poezia populară a românilor"], Wien, 1909; *Das Mordbeten. Folkloristische Studien* [„Rugă pentru morţi. Studii folcloristice"], Wien, 1909; *Mihail Eminescu, der Dichterkönig Rumäniens. Ein Bild seines Lebens und seiner Zeit* [„Mihail Eminescu, poetul-rege al României. Un tablou al vieţii şi al epocii sale"], Suczava, 1913, Czernowitz, 1914; *Die Abstammung Eminescu's* [„Originea lui Eminescu"], în „Czernowitzer Morgenblatt", VI, nr. 1449, 7 mai 1923, p. 2–3; *Cercetări noi referitoare la originea lui Mihail Eminescu*, Sereth, 1925. Îndrăgostit de Bucovina, Peter Tomaschek manifestă un „interes viu" pentru trecutul şi scrisul românesc[9]. „Cel mai bun cunoscător al cântecului popular românesc"[10], pornind de la cercetarea unor obiceiuri populare din Bucovina, păstrate mai ales la ţară, ajunge la concluzia că „sentimentul răzbunării [...] ar putea fi contracarat într-un singur mod: o educaţie spirituală şi profundă". Fidel acestui principiu, profesorul Peter Tomaschek crede că „educaţia spirituală pentru toate păturile poporului ar crea baza culturii europene, pe care s-ar forma apoi, prin iubirea aproapelui, cea mai înaltă formă a religiei". Susţinătorul consecvent al eticii sociale are încă de acum convingerea că „a te sustrage educaţiei înseamnă a prefera obscuritatea, barbaria, sălbăticia, înlesnindu-le indivizilor agresivi manipularea maselor oarbe". Astfel, în

[8] Orest Procopovici, în „Anuarul IX al Liceului de Stat din Siret pe anul şcolar 1921/22", Cernăuţi, Tipografia „Luceafărul", 1923, p. 5.

[9] V[ictor] M[orariu], *Peter Tomaschek*, în „Făt-Frumos", Cernăuţi – Bucureşti, anul XV, nr. 4–6, iulie–decembrie 1940, p. 141.

[10] *Ein Schriftstellerjubiläum. Jubiläum des Schriftstellers Prof. Peter Tomaschek in Sereth* [„Jubileul unui scriitor. Profesorul Peter Tomaschek din Siret"], în „Czernowitzer Morgenblatt", nr. 2195, 17 noiembrie 1925, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

lipsa unei educaţii nobile şi profunde, Europa – ca arhitectură complexă – ar deveni „o escrocherie", „un haos şi o înşelare a poporului bine ascunsă"[11].

Studiul consacrat „poetului-rege al României" urmăreşte să prezinte viaţa şi opera lui Mihai Eminescu publicului german. Acesta este însoţit de o scurtă *Prefaţă*, din care citãm: „fie ca românii din Bucovina să petreacă cu demnitate a 25-a [comemorare] a zilei morţii celui mai mare poet al lor. Ca buni şi paşnici vecini ai poporului român, participăm spiritual la acest eveniment festiv"[12]. Structura lucrării, bine documentată, ţinând cont şi de tendinţele literare ale epocii, îl evidenţiază nu numai pe „un mare admirator al lui Eminescu", dar şi pe „eruditul şi pasionatul cercetător": *1. Copilăria lui Eminescu; 2. Cernăuţii şi Mihail Eminescu; 3. Eminescu şi Transilvania; 4. Eminescu la Viena şi la Berlin; 5. Societatea literară Junimea; 6. Veronica Micle; 7. Personalitatea lui Eminescu; 8. Despre esenţa poeziei eminesciene.* Din ultimul capitol, un singur fragment este convingător: „Există puţini poeţi români care impresionează aşa de puternic sufletul nostru – chiar de la prima lectură – ca Eminescu. Ne simţim puternic atraşi de o adâncă simţire, care ne scufundă cu o mare gingăşie în lumea liniştită a florilor şi a basmului, cuprinşi fiind de sunetele curate ale inimii sale. [...] Toate ne vin de la acest suflet bogat [...], în toate respiră poezie adevărată, plină de demnitate, peste tot se arată cea mai înaltă înzestrare lirică, măiestrie în toate privinţele [...]. Farmecul cel mai gingaş învăluie aceste poezii", în care recunoaştem „influenţa romantismului german [...]. Peste întreaga sa creaţie se aşterne un văl de melancolie; este cea mai adâncă, mai adevărată durere lumească, o durere din cauza căreia s-au pierdut cele mai mari şi mai nobile spirite"[13].

În studiile de istorie literară din 1923 şi 1925, Peter Tomaschek „oferă pentru prima dată o etimologie plauzibilă patronimului Eminovici", cum susţine Ion Roşu în 1989[14]. După Leca Morariu, Grigore Nandriş şi Vasile Gherasim, el este al patrulea profesor bucovinean care „exprimă cu îndrăzneală o nouă ipoteză despre originea poetului"[15] Eminescu. Studiul este „fructul unei munci neobosite de cercetător de mai bine de zece ani", cercetător care este încredinţat că „adevărata ştiinţă nu cunoaşte alte consideraţiuni decât purul adevăr". Un fragment din pledoaria profesorului siretean poate că ar trebui reţinut pentru sinceritatea, onestitatea cercetătorului care crede doar în atotputernicia eticii superioare: „Numele «Emin» are la bază un sens primitiv ş.a. sensul cuvântului respectabil «încredere». Dacă ne încredem în cineva, suntem şi convinşi de cinstea, bunătatea,

[11] *Ibidem.*

[12] Peter Tomaschek, *Mihail Eminescu der Dichterkönig Rumäniens. Ein Bild seines Lebens und seiner Zeit* [„Mihail Eminescu, poetul-rege al României. Un tablou al vieţii şi al epocii sale"]. Czernowitz, Buchdruckerei „Austria", 1914, p. 4. Studiul se publică şi în „Czernowitzer Tagblatt", în numerele din 28 mai, 4 şi 11 iunie 1914, p. 9.

[13] *Ibidem*, p. 51–54.

[14] Ion Roşu, *Legendă şi adevăr în biografia lui M. Eminescu*, vol. I, *Originile*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1989, p. 40.

[15] *Ibidem*, p. 44.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

puterea, iscusința sa. Convingerea presupune dovezi, încrederea, o părere bună prestată. Darea numelor se făcea între altele după ocupațiunea, localitatea și reputațiunea cuiva. «Emin», cel demn de încredere, statornic, credincios, cinstit, «Emin» – supraveghetorul, intendentul, pârcălabul orașului, funcționarul guvernamental, «Emin» pedagogul, aceste calități frumoase și onorifice numai arareori le dă un popor unuia dintre ai săi.[...] Cine nu cunoaște nobleța gândirii lui Eminescu din operele sale; o nobleță, care are mai mare valoare decât nobleța ereditară! [...] Din comunitatea culturală și religioasă a acestor popoare s-a născut Eminescu și nici un poet român nu simte mai românește, nu vorbește mai românește decât Eminescu, care după părerea mea e cel mai bun reprezentant al românismului curat și nestricat. Am satisfacția că cercetările mele științifice concordă perfect cu sentimentele mele"[16]. Înțelegându-l în contextul epocii[17], studiul trebuie reținut totodată și din perspectiva judecății lui Victor Morariu: „Este caracteristic pentru seriozitatea științifică a cercetătorului faptul că pentru o expunere de 12 pagini a consultat nu mai puțin de 15 isvoare, privitoare la limba, literatura și istoria armenească"[18].

Prin publicarea unor studii și articole de istorie, constanta de „filoromân autentic" a profesorului Peter Tomaschek capătă substanță: *Fünfundzwanzigjähriges Bestandsjubiläum der deutschen Raiffeisenkasse in Sereth (Bukowina), Rumänien. Eingeleitet mit der Geschichte der Deutschen der Stadt Sereth* [„Jubileul de 25 de ani de la înființarea Băncii Raiffeisen din Siret (Bucovina), România. Cu o istorie a germanilor din orașul Siret ca parte introductivă"], Sereth, 1929; *Cine a fost Margareta Mușata? Margaretha de Cereth domina Walachiae minoris. Cercetări noi despre Margareta Mușata*, f.a.; *Geschichte des rumänischen Fürsten Sas* [*Istoria principelui român Sas*], în „Deutsche Tagepost", Czernowitz, 1918. Și acestea sunt elocvente pentru seriozitatea științifică a cercetătorului. Cel dintâi este, în partea sa introductivă, un breviar de istorie a „celei mai vechi așezări germane din Bucovina". Consemnând, uneori pe baza unor documente inedite, momente importante din istoria așezării și a Băncii Raiffeisen locale („o bancă a săracilor, a părăsiților și a nevoiașilor"), autorul evidențiază armonia existentă de-a lungul timpului între români și germani, pledând pentru „o politică socială continuă" într-o societate a toleranței. Cel de al doilea studiu, distins cu Premiul Academiei Române, aduce contribuții la cunoașterea unor probleme de istorie medievală,

[16] *Ibidem*, p. 12.

[17] Cf. Leca Morariu, *Gheorghe Eminovici, tatăl lui Eminescu (În urmărirea obârșiei lui Eminescu)*, în „Glasul Bucovinei", 29 dec. 1922, p. 2; *Obârșia lui Eminescu*, *ibid.* 29 martie 1923, p. 2–3; *Iarăși obârșia Eminovicienilor*, *ibid.*, 1 mai 1923, p. 2–3 și *Obârșia lui Eminescu (Lămuriri)* în „Junimea literară", Cernăuți, noiembrie 1923, p. 394–395; Grigore Nandriș, *Aspecte din Polonia contemporană*, în „Adevărul literar și artistic", București, 18 martie 1923, p. 4 și *Familia Eminowicz în Polonia*, în „Junimea literară", Cernăuți, nr. 4–5, aprilie–mai 1923, p. 385–394; V. Gherasim, *Și Eminescu – câmp de bătaie?*, în „Poporul", Cernăuți, 8 aprilie 1923, p. 4 și *Iarăși originea lui Eminescu*, în „Revista Moldovei", Botoșani, nr. 5, sept. 1923, p. 1–11.

[18] Victor Morariu, *art. cit.*, p. 141.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

încheindu-se cu „dorința arzătoare ca munca mea de peste 10 ani–10 ani pentru 3 pagini! exclamă Victor Morariu – să fie încoronată cu un monument în orașul Siret al Domniței Margareta, îngerul păzitor al astăzi decăzutului oraș Siret"[19]. În colaborare cu profesorul Vladimir Milici şi cu directorul Nicodim Iţcuş, Peter Tomaschek a reconstruit în tablouri cetățile vechi din Siret ale lui Sas-Vodă şi Cetatea teutonică de pe Dealul Ruina, tablouri reproduse în studiul *Siretul de ieri şi de azi*, tipărit în 1937 şi 1938, cu unele modificări de titlu, de către Nicodim Iţcuş în „Anuarul" liceului şi în revista „Freamătul literar" (Siret, V, 1–4, p. 21–41).

Un domeniu de activitate care îi ilustrează spiritul profund umanist, înalta ţinută morală – constante ale întregii sale activități – îl reprezintă cercetările privind etica viitorului, prefigurat sub semnul păcii mondiale, care să favorizeze afirmarea plenară a valorii umane[20]: *Wie kann der Weltfrieden begründet werden?* [„Cum poate fi fondată pacea mondială?"], Wien, 1906, retipărit tot la Viena, în 1928; *Von der Volkswerdung zum Weltfrieden* [„De la devenirea ca popor la pacea mondială"], 1918; *Die Zukunftsethik der geistig und körperlich hochwertigen Menschen* [„Etica viitorului la omul superior sub aspect spiritual şi fizic"], Wien, 1921; *Was ist Menschenmordindustrie?* [„Ce reprezintă industria crimei?"], Riga, 1929, cu o ediție adăugită, în 1932, cuprinzând dezvăluiri referitoare la războaiele „sfinte" ale industriei internaționale de înarmare; *Paneuropa oder Vereinigte Volksstaaten der Welt? Vorschläge zur Begründung des Weltfriedens* [„Paneuropa sau Popoarele Unite ale Lumii? Propuneri privind realizarea păcii mondiale"], Wien, Basel, Leipzig und New-York, 1930; *Die Weltkrise, Sir Basileios Zaharoff und die Frage des Weltfriedens. Einige blutriefende Wahrheiten...* [„Criza mondială, Sir Basileios Zaharoff şi problema păcii mondiale. Câteva adevăruri tragice"], Wien, Basel, Leipzig und New York, 1931; *Der Aufmarsch der Millionen zur Erzwingung des Weltfriedens* [„Marşul milioanelor pentru cucerirea păcii mondiale"], 1931. Fragmente din unele articole şi studii menționate au apărut şi în cotidianele de limbă germană din Cernăuți[21].

Având convingerea că „omul este cea mai acută nevoie a omului", Peter Tomaschek definește etica drept „aplicația adevărului în folosul omului" prin

[19] *Cine a fost Margareta Mușata? Margaretha de Cereth domina Walachiae Minoris. Cercetări noui despre Margareta Mușata*, [1936], p. 4.

[20] Cf. Ioan Chidesciuc, *Actualitatea ideilor umaniste ale bucovineanului Peter Tomaschek*, în Ion Popescu-Sireteanu (coord.), *Siretul, vatră de istorie şi cultură românească*, Iaşi, Editura „Omnia", 1994, p. 352–358; Ion Popescu-Sireteanu, *Orașul Siret şi împrejurimile*, Iaşi, Editura Bucovina, 1999, p. 41; Mircea Grigoroviță, *Înaintașii noştri*, în „Țara Fagilor", serie nouă, Suceava, anul X, nr. 3 (40), iulie–septembrie 2002, p. 21; Vasile I. Schipor, *Peter Tomaschek (1882–1940)*, în „Analele Bucovinei", Bucureşti–Rădăuți, anul VII, nr. 2, 2002, p. 321–333.

[21] Profesorul Peter Tomaschek colaborează la mai multe periodice de limbă germană din Cernăuți: „Czernowitzer Tagblatt", „Czernowitzer Morgenblatt", „Czernowitzer Allgemeine Zeitung", „Deutsche Tagepost". Nu am putut vedea decât numere disparate. Repertorizarea colaborărilor în paginile acestora rămâne, din păcate, încă o sarcină pentru cercetările viitoare. Colecțiile incomplete şi risipite ale periodicelor din Bucovina de altădată, insuficiența resurselor financiare alocate cercetării ştiințifice sistematice fac tot mai dificilă munca cercetătorului de astăzi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

contribuția tuturor științelor. Îndepărtată de falsele precepte și norme morale vehiculate de ipocriți, etica ar putea deveni știința dătătoare de normă a vieții, urmărind exclusiv dezvoltarea spirituală și fiziologică a fiecărui om, a fiecărui popor, dezvoltare la care se poate ajunge prin educație culturală, într-o adevărată „școală pentru popor", care să-i ferească pe oameni de „piratii politici", oferindu-le șansa devenirii prin cultivare și autocultivare.

Adept consecvent al „păcii mondiale", concept-deziderat extrem de teoretizat în interbelic, Peter Tomaschek susține că războiul este o „rămășiță de barbarie", o rușine pentru lumea civilizată și de aceea trebuie să dispară din mentalitatea oamenilor secolului XX. Ca realitate permanentă a umanității, el face ca toate definițiile consacrate istoriei să nu fie decât „o autoînșelare științifică". În acest cadru, profesorul bucovinean nu recunoaște decât un singur tip de eroism – „al spiritului, al faptei și al jertfei" și nutrește convingerea că „războaiele vor rămâne atâta timp cât vom aștepta ca oamenii de stat de astăzi să ne aducă pacea mondială", că „lumea construită pe războaie nu se poate prăbuși decât sub presiunea legilor morale"[22]. În același sens este de reținut și mottoul studiului *Wie kann der Weltfrieden begründet werden?* [„Cum poate fi realizată pacea mondială?"] din 1928: „Neg orice cultură omenească, atâta timp cât sunt posibile războaiele".

Începând cu articolul *Von der Volkswerdung zum Weltfrieden* [*De la devenirea ca popor la pacea mondială*], publicat în 1918, bazându-se pe principiul autodeterminării, clarvăzător și optimist, Peter Tomaschek cere ca fiecare popor să fie ajutat să devină un popor. În spiritul ideilor din studiul *Wie kann der Weltfrieden begründet werden?* [„Cum poate fi realizată pacea mondială?"], profesorul Tomaschek susține că nici un popor nu trebuie să se amestece în treburile altui popor, iar minoritatea este obligată să se supună majorității, în lume neputându-se admite decât disputa pe tărâm spiritual.

În dezvoltarea teoriei sale privind realizarea păcii mondiale, Peter Tomaschek este un cosmopolit în înțelesul vechi al termenului, un „cetățean al lumii" preocupat constant de realizarea libertății depline a popoarelor, prin voință neclintită. Teoria profesorului siretean capătă consistență la începutul deceniului patru, prin studiul *Paneuropa oder Vereinigte Volksstaaten der Welt? Vorschläge zur Begründung des Weltfriedens* [„Paneuropa sau Popoarele Unite ale Lumii? Propuneri privind realizarea păcii mondiale"], tipărit în 1930. Pacea mondială, în viziunea profesorului Tomaschek, poate fi realizată pe baza a trei căi principale: parlament mondial (constituit din reprezentanții stărilor sociale și nu din politicieni), limbă universală și monedă unică. Arhitect al viitorului, Peter Tomaschek are convingerea că abia prin realizarea acestor obiective se va scrie cea dintâi pagină a culturii umanității și că până atunci noi, oamenii, „rămânem doar niște barbari educați". Proiecția sa asupra viitorului umanității este mereu însoțită de o înaltă etică a binelui: „Suferim din cauza războiului și din cauza moralei postbelice. [...]

[22] *Op. cit.*, p. 25–29, *passim*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Marele pericol îl constituie molima lipsei de morală"[23]. Optimist, profesorul bucovinean îşi încurajează contemporanii, în preajma altui război devastator, a unor experienţe ideologice cutremurătoare efectuate în întreaga lume pe zeci de milioane de oameni nevinovaţi: „Oameni nobili, ţineţi fruntea sus, chiar dacă inima sângerează din cauza prezentului. Ideile au fost întotdeauna îngerii eliberării din lanţuri şi temniţe"[24].

„Ideile lui Peter Tomaschek – cum afirmă recent Erick Beck – au exprimat căldura lui sufletească şi interesul faţă de om, indiferent de naţionalitate, limbă, religie şi regiunea în care locuieşte; gândurile sale erau profund umaniste. Nu rareori ele erau lipsite de obiectivitate, dar aparţineau lumii ideale a unei utopii minunate, aparţineau imperiului utopic în care omenirea ar fi meritat să trăiască"[25].

Consacrate aceloraşi generoase idei, urmărind promovarea valorilor umane şi ilustrând, în acelaşi timp, diversitatea preocupărilor ştiinţifice ale profesorului Peter Tomaschek sunt şi alte studii, dintre care trebuie mai ales reţinut studiul *Die Relativitätstheorie Einsteins und die Ethik* [„Teoria relativităţii a lui Einstein şi etica"], 1924[26].

Pentru familia Tomaschek, toamna anului 1940 avea să devină un moment de grea cumpănă. În faţa comisiei de repatriere a germanilor, Peter Tomaschek afirmă categoric: „Eu personal nu mă simt ca o pasăre, să mă ridic şi să-mi iau zborul". În Siretul sfârşitului de an 1940, atât de părăsit, de sărac şi de primejduit, veritabilul idealist Peter Tomaschek trăieşte dramatic ca „un neamţ, care nu înţelegea, nu voia să plece din România". De aici, îi scrie lui Leca Morariu: „Scrieţi-mi [dacă] trebuie să emigrez sau nu. Sunt născut în România, sunt un prieten legat de [acest] pământ al poporului român, am un material de cercetare foarte bogat, trăiesc şi mor pentru România mea". La una dintre ultimele adunări populare din Siret, înainte de strămutare, profesorul Peter Tomaschek este fluierat după ce îşi expune punctul de

---

[23] *Ibidem*, p. 17.

[24] *Ibidem*, p. 19; Mihaela Cazacu, *Peter Tomaschek: Paneuropa oder Vereinigte Volksstaaten der Welt?*, disertaţie de masterat, coordonator ştiinţific: prof. univ. dr. Andrei Hoişie, Iaşi, Universitatea „Al.I. Cuza", Facultatea de Litere, 2000. Materialul se publică, ulterior, în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul VIII, nr. 1, 2001, p. 17–35.

[25] Erick Beck, *„Dass der Mensch die dringendste Notwendigkeit des Menschen darstellt". Die Aktualität des humanistischen Gedankengutes des Bukowiner Peter Tomaschek* [„«Omul este cea mai acută nevoie a omului». Actualitatea ideilor umaniste ale bucovineanului Peter Tomaschek"], în „Kaindl-Archiv", Augsburg, nr. 48, 2001, p. 159–163.

[26] Cu lucrările *Die Freimauer im Kampfe gegen die röm. – kath. Kirche* (1907), *Von der Volkswerdung zum Weltfrieden* (1918), *Die Relativitätstheorie Einsteins und die Ethik* (1924), *Was ist Menschenmordindustrie?* (1929), *Paneuropa oder Vereinigte Volkstaaten der Welt?* (1930), *Die Weltkriese, Sir Basileios Zaharoff und die Frage des Weltfriedens* (1932), profesorul bucovinean Peter Tomaschek a fost propus pentru acordarea Premiului Nobel pentru Pace. Originalele acestor lucrări au fost recuperate în 1987 de la Comitetul pentru Pace de la Oslo, la cererea lui Herbert Tomaschek şi puse la dispoziţia Bibliotecii Facultăţii de Filozofie a Universităţii din Augsburg, a Bibliotecii Germane din Frankfurt, a Bibliotecii de Stat Bavareze din München şi a Bibliotecii Germane din Leipzig, prin grija Dr. Ortfried Kotzian, cf. Doina M. Teris, *O sută de ani în Bucovina. Cronică de familie*, Cluj-Napoca, Editura Mediamira, 2003, p. 161–162.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

vedere. Profesorul nu crede în promisiunile lui Hitler şi cu sufletul împovărat întreabă: „Este vreme de război. Cine este Hitler? Ce garanţii îmi oferă el mie?" A doua zi, după plecarea fiului său Herbert în Germania[27], cu ultimul convoi de repatriaţi, Peter Tomaschek se stinge subit (10 decembrie), în plină creaţie şi putere de muncă.

Timp de 30 de ani, ducând o viaţă modestă şi extrem de cumpătat în toate privinţele, citind, meditând şi scriind, Peter Tomaschek a căutat să insufle elevilor români dragostea pentru limba şi literatura germană, fiind „un mijlocitor constant între fiinţa română şi germană şi contribuind la înţelegerea între cele două naţiuni". El „şi-a împărţit activitatea între apostolatul didactic şi publicistică, contribuind prin lucrările sale la răspândirea valorilor culturii române peste hotare"[28]. Peter Tomaschek a fost un „gânditor profund", mereu frământat de idei generoase, un „profesor bun, blând, cu o filosofică înţelegere a psihologiei elevilor săi", un „om paşnic, de omenie şi bun patriot"[29]. El „a rămas în amintirea celor care l-au cunoscut ca un om de excepţie şi un profesor legendar"[30].

Aleasa şi distinsa sa soţie, Hedwig-Anna, îi supravieţuieşte, îngrijindu-se de educarea celor două fete rămase în România. Se stinge din viaţă la 19 mai 1957, fiind înmormântată alături de soţul său în Cimitirul Catolic din Siret. În semn de omagiu, prin hotărâre a Consiliului Local, Primăria oraşului Siret îi acordă post-mortem profesorului Peter Tomaschek titlul de Cetăţean de Onoare, în cadrul manifestărilor „Zilele culturii siretene"(20–25 septembrie 2000).

Cele mai cuprinzătoare informaţii referitoare la biografia lui Herbert Ignatz Karl Tomaschek le găsim în articolul lui Katrin Fischer *Repatrieri 1940. Drumul*

---

[27] Experienţa tânărului Herbert Ignaz Tomaschek de după consumarea „entuziasmului pentru Germania" şi „strategiile de supravieţuire" în patria strămoşilor săi sunt prezentate de către Katrin Fischer în articolul *Umsiedlung 1940. Der Weg des Buchenlanddeutschen Herbert Tomaschek* [„Repatrieri 1940. Drumul germanului bucovinean Herbert Tomaschek"] din vol. *Mit Fluchtgepäck die Heimat verlassen... 50 Jahre seit der Umsiedlung der Buchenlandeutschen* [„Părăsind patria cu un bagaj sumar de refugiat... 50 de ani de la strămutarea germanilor bucovineni"], editat de Irma Bornemann şi dr. Rudolf Wagner, sub redacţia dr. Adolf Armbruster, Stuttgart/München, Verlag „Der Süddeutsche", 1990, p. 77–85.

[28] [Aurel Morariu], *Un filoromân antebelic: Peter Tomaschek*, în „Glasul Bucovinei", Cernăuţi, anul XXI, nr. 5696, 18 august 1939, p. 3.

[29] Dragoş Rusu, *Evocări din anii de liceu şi de mai târziu*, în vol. *Liceul de Stat Siret. Pagini documentare*, I, partea a II-a, Siret, 1987, p. 70; cf. Valerian Olaru, *Figuri de profesori văzuţi de un elev*, *ibidem*, p. 12; Pantelimon Birău, *Scumpe aduceri-aminte din frageda copilărie şi până la terminarea liceului*, *ibidem*, p. 178; Teodor V. Rusu, *Autobiografie şi scurte evocări de elevi şi profesori*, *ibidem*, p. 221; Pintea Socaciu, *Luminile Siretului. Gânduri şi amintiri*, *ibidem*, p. 121; Ipolit Jacotă, *Câteva scurte note biografice şi amintiri despre dragii noştri profesori şi colegi*, *ibidem*, p. 229; Filon Lauric, *Amintiri din anii copilăriei şi din anii de şcoală, pornind de la vatra părintească*, *ibidem*, p. 238; Hildegard Tomaschek-Totoescu, *Tata aşa cum mi-l amintesc eu*, *ibidem*, p. 452; Annamarie Tomaschek-Cilievici, *Amintiri despre tatăl meu*, *ibidem*, p. 391–393; Costache Ţicaliuc, *Petru Tomaschek (1882–1940)*, ibidem, p. 340; Constantin Botezat, *Profesorul Peter Tomaschek*, *ibidem*, p. 309; Aurelian Chirilă, *Profesorul Peter Tomaschek*, *ibidem*, p. 308–312.

[30] Cf. Hildegard Totoescu, *Un profesor legendar*, în „Orizont siretean", periodic de informare editat sub egida Casei Culturii Siret, anul I, nr. 1, 21 septembrie 2000, p. 7.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

germanului bucovinean Herbert Tomaschek, articol realizat pe baza unei anchete de istorie orală în primăvara anului 1989[31]. „Fiu de familie bună", „înstărită şi educată", Herbert Ignatz Karl Tomaschek se naşte la 29 ianuarie 1923 în Siret. Aici urmează şcoala primară şi secundară. Ultimii trei ani de şcoală secundară şi-i petrece la Gimnaziul „Ştefan Ludwig-Roth" din Mediaş, şcoală cu predare în limba germană. Susţine bacalaureatul la Sibiu. Din această perioadă germinează dorinţa tânărului Tomaschek de a pleca în Germania să studieze construcţiile de maşini. Evenimentele din Bucovina anului 1940 (ocupaţia sovietică, propaganda pentru repatrierea germanilor) îi alimentează şi tânărului Tomaschek „entuziasmul pentru Germania". Plecarea sa spre „paradisul promis" are loc în ziua de 9 decembrie 1940, cu un tren militar. Beneficiind de sprijinul financiar al părintelui său, ajunge în Germania, unde „se bucură de noua schimbare din viaţa sa şi priveşte cu încredere spre viitor". Aici, lotul repatriaţilor din care face parte şi tânărul bucovinean este încartiruit într-o mănăstire din Speinhart. După o perioadă de carantină, „cea dintâi experienţă la contactul cu noii concetăţeni [este] amară şi descurajantă". Repatriaţii, priviţi ca „germani parveniţi", cunosc repede rigorile traumatizante ale vieţii de lagăr. La 16 august 1941, la Weiden, are loc ceremonialul „încetăţenirii comune". Viaţa tânărului dezrădăcinat din Bucovina devine „din ce în ce mai mult marcată de teamă şi nesiguranţă". După „încetăţenirea forţată", urmează trecerea prin lagărele de la Lodz, Dunskavola şi Posen. Câteva luni lucrează la firma Telefunken, apoi pleacă în armată. Traversează acum noi experienţe încărcate de amărăciune, derută, disperare. Participă la operaţiuni militare, este rănit, ajunge prizonier la americani în decembrie 1944, cunoaşte iarăşi viaţa de lagăr. În primăvara lui 1945 este transferat într-un lagăr administrat de francezi. Dintr-o confuzie, compare în faţa unui tribunal de război. În timpul „audierilor" este bătut „cu prosoape ude", apoi condamnat la moarte. Cunoştinţele de limba franceză dobândite în România şi intervenţia unui gardian îl salvează însă de la moarte.

Pentru a evita repatrierea în România („o ţară cu un guvern comunist nu-i oferea baza pentru o nouă viaţă") evadează din lagărul de la Strassburg, trece Rinul „la americani" şi ajunge în închisoare, unde cunoaşte o nouă experienţă: denazificarea. Prestează aici diferite munci, urmărind cu interes evoluţia vieţii din noua societate germană: „Pentru Herbert Tomaschek – notează Katrin Fischer – toate aceste procese sociale nu au însemnat decât o mare dezamăgire. Spera ca cel puţin criminalii şi acoliţii celui de-al III-lea Reich să-şi primească pedeapsa binemeritată. Cel mai greu îi era să înţeleagă cum pot oamenii care au susţinut mai devreme o dictatură, cu toate ororile şi injustiţiile ei, să participe la crearea unei democraţii"[32]. În 1949, studiază timp de şase luni la o şcoală superioară tehnică de cinematografie, după care lucrează la „Bureau Cinema", în Neustadt, până la desfiinţarea acestei

[31] *Mit Fluchtgepäck die Heimat Verlassen... 50 Jahre seit der Umsiedlung der Buchenlanddeutschen*. Herausgeber: Irma Bornemann und Dr. Rudolf Wagner, Redaction: Dr. Adolf Armbruster. Stuttgart/München, 1990, p. 77–85.

[32] *Ibidem*, p. 84.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

instituții de denazificare. Prin diverse „strategii de supraviețuire", tenace, Herbert Tomaschek se menține „deasupra liniei de plutire". În cadrul acestora, sunt de reținut relațiile ocazionale, de natură profesională, cu vechea patrie, România, prin intermediul unor firme vest-germane. Aici se căsătorește cu Gabriela Laszlo, farmacistă în Siret, născută la 17 februarie 1940 în localitatea Haranglab-Târnăveni, fiica lui Ladislau și a Evei Laszlo. La Gerlzhofen–Germania, la 23 aprilie 1970, se naște fiul lor, Peter, astăzi chimist, căsătorit la 16 noiembrie 2001, în localitatea Stadsbergen, cu Cristita Mercy Jean Gregorio, născută la 27 octombrie 1975 în Bongabong, provincia Mindoro din Filipine.

Annemarie, fiica ce mai mare a profesorului Peter Tomaschek, se naște la 2 aprilie 1918. După „o copilărie și o tinerețe frumoasă"[33], cu studii temeinice la gimnaziul din Siret, după moartea prematură a profesorului, devine „bărbatul" în casă. În vâltoarea evenimentelor din timpul războiului și a refugiului familiei în Muntenia (Argeș), Annemarie îl cunoaște pe Nicolae Cilievici, judecător la Judecătoria Mixtă Siret.

IV. Nicolae Cilievici, născut în 1912, este singurul băiat al țăranilor români Pantelimon Cilievici (1886–1974) și Margareta, născută Chmara (1892–1963) din Ceahor-Cernăuți, oameni înstăriți, proprietari a 16 ha de pământ[34]. Surorile sale sunt Casandra (1914–1972), Maria (1923) și Domnica (1925–1993). Nicolae face patru clase primare la școala din Ceahor. În „Cernăuțiul austriac [...] întors la rădăcinile românești", tânărul studiază la Liceul Aron Pumnul, iar din 1929 urmează cursurile Facultății de Drept. Din primul an de studenție activează în cadrul Societății Academice „Junimea" și participă în toamna anului 1929 la Congresul Studenților de la Craiova. După absolvirea facultății, își satisface stagiul militar la Regimentul 11 Roșiori din Cernăuți, apoi stagiul profesional în cabinetul avocatului Alexandru Saghin[35]. În 1938 este numit judecător la Vicovul de Sus.

---

[33] Cf. Hildegard Totoescu, *Ihr Schicksal in der alten Heimat gemeistert. Nachruf auf Annemarie Cilievici aus Sereth* [„Destinul ei modelat în vechea patrie. În memoria Annemariei Cilievici din Siret"], în „Der Südostdeutsche", Augsburg, anul 48, nr. 12, 15 decembrie 1997, p. 8.

[34] Pantelimon Cilievici este descendent al unui Timofie Cilievici, meșter de mori pe apă, care ar fi venit din Prundu Bârgăului, pe la 1780–1800, în Bucovina, proprietar ulterior al unei mori de pe pârâul Corovia, ale cărei rămășițe se mai păstrau spre sfârșitul secolului al XIX-lea. În *Consignațiunile emigranților transilvăneni cari s-au așezat în districtul bucovinean*, din ianuarie și decembrie 1778, nu figurează printre bejenari. Pantelimon Cilievici își satisface stagiul militar în Regimentul Imperial de Dragoni, contingent 1908, staționat în zona Brody. După izbucnirea războiului, la 28 de ani, este mobilizat și trimis pe front la Przemysl în Galiția. Aici, în asediul Cetății, este luat prizonier în martie 1915 și internat în diverse lagăre din Rusia: Kalmukia, Saratov și Tașkent.

[35] Despre această perioadă a formării sale, în metropola în care activează gruparea literară „Iconar", Georg Drozdowski, Rose Ausländer, Alfred Margul Sperber, Gregor von Rezzori, Doina M. Tens notează: „Cernăuțiul va rămâne în inima lui ca un loc unic unde energiile se adună și se desfac, un centru al lumii unde totul este posibil, unde se întâmplă totul. Un loc care nu numai că există, dar care devine, se formează și crește o dată cu locuitorii săi. Era un oraș aurit de fantezia tinereții [...]. Cernăuțiul moștenise și ceva din melancolia Vienei și a Europei Centrale. Magia orașului îi va rămâne

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La 29 iunie 1942 Nicolae Cilievici este concentrat şi participă cu Regimentul 11 Roşiori la operaţiunile militare de pe frontul din Răsărit, în cadrul Diviziei a 7-a Cavalerie, până la Cotul Donului. La 14 februarie 1943 este lăsat la vatră, iar în aprilie al aceluiaşi an, decorat cu Medalia „Coroana României" cu spade şi panglică de Virtute Militară în gradul de Cavaler.

La Siret, judecătorul Nicolae Cilievici o cunoaşte pe Annemarie Tomaschek, „fata cea mai frumoasă din oraş". Tinerii se căsătoresc în refugiu, la Piteşti, în ziua de 23 august 1944. Aici se naşte în 1945 Doina-Margareta, care este botezată la Biserica Trivale. În acelaşi an, familia se întoarce la Siret. Tot aici se stabilesc Pantelimon şi Margareta Cilievici, trăind de acum mereu cu „nostalgia după Ceahor şi gospodăria lăsată acolo". În pofida vremurile grele, viaţa familiei Tomaschek-Cilievici se desfăşoară după vechi ritualuri, tradiţii şi obiceiuri româneşti şi germane/ortodoxe şi catolice: povestirile de/despre război, ţesutul şi confecţionarea costumelor naţionale, sărbătorile de Crăciun şi de Paşte, cina de Crăciun, dejunul pascal, hramul de la Cacica (mare sărbătoare catolică din Bucovina cuprinzând pelerinajul la Madona din Grotă, participarea la Sfânta Liturghie şi masa de familie), claca de desfăcat porumb, ajunul Sfântului Nicolae, Ignatul etc.

Privaţiunile şi, curând, tulburările politice afectează şi viaţa familiei Tomaschek-Cilievici: „El pierde slujba de judecător în 1948. A împărţit soarta cu colegii lui, judecătorul Mardare şi şeful Judecătoriei Danciu. Ei au refuzat să semneze procesul-verbal al alegerilor din 1946 [...]. Au refuzat, de asemenea, să devină membri ai Partidului Muncitoresc [Român]. În consecinţă, au fost etichetaţi ca reprezentanţi ai regimului burghezo-moşieresc, deci «duşmani ai poporului» şi au fost [disponibilizaţi]. În acele timpuri o etichetă de felul acesta era ca o condamnare, ce dezumaniza pe individ reducându-l la un fel de noţiune abstractă. Mulţi funcţionari care au fost activi în instituţii de stat s-au trezit peste noapte «duşmani» ai poporului. Suferinţa lui [Nicolae Cilievici] a fost enormă, dar mândria sa şi mai mare. Fiu de ţăran care iubea pământul ca [pe] ceva dătător de viaţă, a găsit salvarea în bucăţica de teren moştenită [...] pe dealul Ruina"[36]. În 1959, judecătorul Nicolae Cilievici îşi pierde şi petecul de pământ prin care îşi întreţinea familia.

---

atât de puternic în amintire încât, mental, i-a devenit inaccesibil după încorporarea lui în sfera rusească la sfârşitul celui de-al doilea război mondial. A încetat pur şi simplu să existe. [...] Cernăuţiul nu era un loc, era o stare de spirit furată cu idolii lui cu tot" (*op. cit.*, p. 77–78).

[36] Doina M. Teris, *op. cit.*, p. 13. Tot aici pot fi găsite informaţii valoroase relative la soarta unei întregi generaţii în anii de după război. Împărtăşind destinul multor intelectuali din România, judecătorul Nicolae Cilievici „iubea libertatea pe care i-o dădea pământul. Pământul devenise [pentru el] un simbol pentru adevăr. Pământul avea şi aura copilăriei de la Ceahor. Peste lanul de grâu putea proiecta tot ce simţea. Pământul putea absorbi durerea, bucuria, speranţa, nostalgia. [...] Îşi găsea mulţumirea în comuniunea cu natura. [...] Colectivizarea, întreprinsă de regimul dictaturii proletariatului, presupunea predarea pământului pentru crearea de gospodării colective. O formă mai blândă era întovărăşirea agricolă. Ambele erau în ochii lui Nicolae anomalii care nu puteau duce decât la distrugerea ţăranului român. Nu credea în soluţii în care ţăranului i se luau identitatea şi rezultatul muncii lui" (p. 110, 114).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Fără să-şi fi pierdut încrederea în oameni. la începutul anilor 60, Nicolae Cilievici lucrează ca funcţionar la Primăria oraşului Siret, apoi este jurisconsult la Oficiul de Pensii al regiunii/judeţului Suceava, distingându-se prin „capacitatea de a înţelege sufletul omenesc" şi rămânând „un om modern" în multe privinţe, dar mai ales printr-o „atitudine umană care se ridică deasupra oricărei politici", aşezând mai presus de toate „drepturile omului de a se exprima pe sine" într-o lume supusă uniformizării, sub presiunea „utopiei comuniste"[37]. Face naveta la Suceava până la pensionare (1974). Se stinge din viaţă în martie 1988.

Doina-Margareta Cilievici se naşte la 19 iulie 1945, în refugiu, la Piteşti. Îşi face studiile primare, gimnaziale şi liceale la Siret (1952–1963) ca elevă eminentă. „Fire conştiincioasă şi supusă", „fără pasiuni şi fără revolte", ea se bucură în aceşti ani de o educaţie riguroasă în familie şi se formează în lumea paralelă guvernată de mitologia şi simbolurile comuniste, asemenea atâtor copii şi tineri dotaţi din România, care izbutesc să se afirme, totuşi, în „simbioza precară" a lumilor paralele[38] impuse de un experiment ideologic nefericit. După obţinerea bacalaureatului (1963), urmează cursurile Facultăţii de Chimie a Universităţii Bucureşti, Secţia Biochimie, absolvindu-le în 1968 cu media 10, ca şefă de promoţie. După absolvirea facultăţii, lucrează ca cercetător ştiinţific la Institutul de Biochimie al Academiei Române – Laboratorul de Imunochimie (1968–1973) şi la Institutul „Victor Babeş" al Academiei de Ştiinţe Medicale – Departamentul de Imunologie (1973–1984). În 1976 obţine titlul ştiinţific de Doctor în Chimie la Institutul de Ştiinţe Biologice din Bucureşti cu teza *Natura imunochimică a interacţiunii antigen-anticorp. Studiul modificărilor conformaţionale ale imunoglobulinelor prin determinarea susceptibilităţii lor la proteoliză.* Ţine cursuri postuniversitare de imunochimie sub egida Comisiei Naţionale de Imunologie (1973–1983). Ulterior se stabileşte în Suedia (1984), dedicându-se studiilor de chimie clinică. Aici, Doina-Margareta Onica este chimist la Departamentul de Chimie Clinică al Spitalului Södersjukhuset din Stockholm, responsabil al Secţiei de proteine (din 1984) şi de coagulare (din 1992). Din 1996 activează, păstrând aceleaşi funcţii, la Departamentul de Chimie Clinică al Spitalului Huddinge de lângă Stockholm.

Cercetător de excepţie în biochimie, Doina-Margareta Onica publică, în perioada 1968–1994, 46 de lucrări ştiinţifice. Este coautor al *Dicţionarului de imunologie*, tipărit la Bucureşti, sub egida Editurii Ştiinţifice şi Enciclopedice, în 1981.

Doina-Margareta Onica are un fiu, Alexandru (născut la 13 aprilie 1971), stabilit în Suedia. În Suedia se recăsătoreşte cu Ştefan Pop, originar din Cluj. O vizitează periodic pe mama sa, bolnavă la Siret, aducându-i medicamentele necesare şi îngrijând-o cu afecţiune.

După moartea mamei sale, Doina-Margareta Onica se documentează temeinic pentru realizarea *Cronicii de familie*. Spirit „cotropit de mai multe lumi" şi înţelegând călătoria ca pe un „profund act de pace", pentru recuperarea memoriei

[37] Cf. Doina M. Teris, *op. cit.*, p. 114–115.
[38] *Ibidem*, p. 119–120.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

culturale a familiei întreprinde călătorii în Boemia, Italia, Lemberg, Cernăuţi, Siret, Berlin. Investighează locuri, case, urme ale trecutului care îi trezesc multe semne de întrebare („Cum, au fost alungaţi nemţii [din Sudeţi – n.n], cu morţii lor cu tot?"), se întristează de indiferenţa contemporanilor faţă de istoria locurilor ori constată preocupări ale edililor pentru restaurarea clădirilor vechi, cercetează cărţi, documente, note şi însemnări de familie, interoghează contexte, corespondează cu rudele apropiate.

La sfârşitul „peregrinării de familie" printre „ruinele a două imperii", sub presiunea evenimentelor tragice din 11 septembrie 2001 din SUA, cercetătorul-călător spre rădăcinile memoriei sale culturale notează: „Mă încearcă melancolia şi mă simt vulnerabilă, temătoare, trecând peste frontiere vizibile şi invizibile, suportându-mi propria singurătate, care a devenit ceva mai bogată ca la început, mai nuanţată, mai nostalgică ...

Aş fi putut intitula cronica drept *Cartea graniţelor.* Personajele mele au depăşit mereu graniţe, cu voie sau fără voie. Fiecare gând nou este o graniţă pe care trebuie să o treci, fiecare gând vechi este o graniţă pe care o laşi în urmă ...

Poate că alte generaţii vor vibra şi ele la trecerea graniţelor istoriei şi ale timpului. Ar putea rândurile mele să le ajute în vreun fel?"[39]

Prin personajele *Cronicii* (între care autoarea este, succesiv, într-o jumătate de secol, narator, martor şi personaj-cheie) ni se relevă sensibilitatea unor epoci istorice diverse, un stil de viaţă care refuză constant agresivitatea şi uniformizarea, o cuceritoare „cumineţenie a pământului", toate ameninţate, ultragiate, dar salvându-se miraculos prin resorturile intime create de un model cultural durabil, guvernat de valori şi virtuţi: credinţa în Dumnezeu, dragostea, adevărul şi binele, libertatea omului de a se exprima pe sine, umanismul profund, omenia aşezată deasupra oricărei politici, toleranţa, generozitatea, echilibrul, încrederea în sine şi în semeni, răbdarea şi fidelitatea.

Din rândul familiei Cilievici sunt cunoscuţi în istoria culturală a Bucovinei Vasile Cilievici, preot şi profesor la Gimnaziul Privat Mixt din Cernăuţi, începând cu anul şcolar 1909–1910[40] şi Mihai Cilievici, medic, membru în comitetul de redacţie al periodicului „Bucovina medicală" (ianuarie–decembrie 1943)[41]. După al Doilea Război Mondial, în viaţa artistică din România se afirmă pictorul Marius Cilievici, născut la 17 mai 1930, în Siret, fiul lui Toader Cilievici, originar din Ceahor–Cernăuţi. După absolvirea Institutului „Nicolae Grigorescu" din Bucureşti (1956), unde studiază cu Alexandru Ciucurencu, Marius Cilievici participă la numeroase expoziţii internaţionale: Minsk şi Paris (1959), Praga (1968), Moscova şi Tallin (1969), Varşovia, Leningrad, Praga, Moscova (1972), Moscova, Szczecin

[39] *Ibidem*, p. 157.

[40] Cf. „Patria", Cernăuţi, anul IV, nr. 36, 13 iunie 1909, p. 3; *ibidem*, anul IV, nr. 57, 26 august 1909, p. 4; *ibidem*, anul V, nr.3, 13 ianuarie 1910, p. 4; *ibidem*, anul V, nr. 38, 19 mai 1910, p. 3; *ibidem*, anul V, nr, 59, 31 iulie 1910, p. 2.

[41] Ioan V. Cocuz, Matei Hulubei, *Presa românească în Bucovina, 1809–1944*, Suceava, 1991, p. 98.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

(1975), Sofia (1976), Berlin (1977), Lisabona (1978), Košice (1982), Londra (1986). Lucrările lui Marius Cilievici sunt prezentate la expoziții internaționale la Moscova (1958), Paris (Bienala Tineretului, 1959), New Delhi (1965), Varșovia (1970), la două expoziții personale în București (1964, 1965) și la câteva expoziții de grup (Suceava, 1967, Botoșani, 1988). Artistul, membru al UAP (1956), este distins cu Premiul pentru Pictură al Uniunii Artiștilor Plastici din România (1967). Lirismul lucrărilor sale se manifestă în pictura de șevalet, ca și într-o serie de lucrări de artă monumentală (cupola Teatrului din Caracal). Împreună cu pictorul Iacob Lazăr realizează ilustrații de carte, semnate cu pseudonimul Ion Ion[42]. Pictorul Marius Cilievici moare în 2001. Descendenți ai acestei familii bucovinene mai sunt: Suzana Elena Cilievici, asistentă la Facultatea de Medicină din București, O.[Iga?] Cilievici, care semnează în periodice, în anii '80, articole de biologie, E. Cilievici, care semnează o carte, *Ocrotirea naturii în județul Sibiu*, tipărită în 1975.

Hildegard-Hedwig, fiica cea mică a profesorului Tomaschek, se naște la 6 mai 1921. În casa părintească din Siret, se bucură de „o copilărie dintre cele mai fericite, cu părinți și frați iubitori, cu natura îndrăgită din jurul casei, cu prieteni de joacă din vecini, cu practicare de sporturi", în tradiția educației germane de familie impusă „pentru sănătatea trupească și pentru echilibrul sufletesc, pentru încrederea în sine, suportarea insucceselor și puterea de a merge înainte". În casa Profesorului-cercetător are la dispoziție o bibliotecă bogată, cu multe volume de istorie și filosofie. Fire „mai retrasă, mai ruptă de realitate", „înclinată spre religiozitate și misticism", ea își găsește aici mediul propice studiului temeinic.

Hildegard-Hedwig studiază, ca elevă publică și privatistă, cu rezultate dintre cele mai bune la Siret și Dorohoi. În 1939 își trece bacalaureatul la Rădăuți. În 1941 obține o bursă de studii și este încurajată de către profesorul Nicodim Iţcuș, directorul Liceului din Siret, să urmeze cursurile Facultății de Litere, Secția limba germană, de la Universitatea București. Are aici profesori eminenți: bibliograful Nicolae Georgescu-Tistu, germaniștii Victor Morariu și Hermann Schneider (din Tübingen), Basil Munteanu (limba franceză).

După război, prin intervenții, își schimbă naționalitatea, din germană în română, pentru a evita persecuțiile: „N-am putut să mă întorc acasă, la Siret: aici toți știau că sunt o «nemțoaică» și astfel riscam să fiu trimisă la muncă silnică în Uniunea Sovietică". Se refugiază la o mătușă din Cacica (rudă dintr-o altă ramură a familiei Tomaschek). Aici își începe cariera profesorală, la nou înființatul gimnaziu unic. Ulterior (1946), funcționează la Școala Normală din Siret (refugiată de la Cernăuți). În 1948 se căsătorește cu Virgil Totoescu, fiul învățătorului Gheorghe Totoescu și al Lucreției, născută Prelipcean, originari din Călinești-Cuparencu. După doar trei luni de căsnicie, Virgil Totoescu este arestat și va fi deținut politic

[42] Constantin Prut, *Dicționar de artă modernă*, București, Editura Albatros, 1982, p. 88; Vasile Florea, *Arta românească modernă și contemporană*, București, Editura Meridiane, 1982, p. 314–318.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mulţi ani (1948–1962)[43]. După doi ani, Hildegard Totoescu este obligată să divorţeze, pentru a putea reveni în învăţământ. Fără dreptul de a profesa în Siret, este, de acum, profesoară la Capul Codrului (1950–1952), munceşte la Colonia Coreeană din Siret (numai pe timp de vacanţă) şi Mănăstioara (12 ani). Din căsătoria cu Virgil Totoescu are o fiică, Gabriela (n. în 1949), căsătorită Beldie, profesoară, stabilită la Galaţi, care îi dăruieşte două nepoate, Rafaela şi Anca. Băiatul, Ciprian-Paul, născut în 1964, moare în 1998.

Hildegard-Hedwig Tomaschek-Totoescu a moştenit de la tatăl său pasiunea pentru filologie şi vocaţia pedagogică. Păstrătoare a moştenirii culturale a eruditului său părinte, Hildegard Tomaschek-Totoescu îi cultivă memoria cu veneraţie şi cu o delicată dragoste. Întreţine corespondenţă cu Erick Beck şi Doina-Margareta Onica, publică pe această temă materiale diverse în presa germană („Der Südostdeutsche", „Kaindl-Archiv" din München şi Augsburg) şi în cea locală din România („Orizont siretean", „Crai nou"), precum şi în volumul *Liceul de Stat Siret. Pagini documentare*, realizat în 1987 sub îndrumarea lui Dragoş Rusu şi Constantin Botezat. Participă la manifestările culturale din viaţa Siretului şi a Bucovinei. Este consilier cultural la Forumul German din Siret.

Trăind într-o modestie distinsă şi o molipsitoare tinereţe spirituală, Hildegard Tomaschek-Totoescu a traversat vremurile pline de încercări din veacul trecut ca „monument viu de răbdare şi fidelitate", cu încredere în viaţă, în oameni, în Dumnezeu, având mereu vii cuvintele lui Thomas Mann: „Civilizaţie fără credinţă nu e"[44].

V. Prin Hildegard-Hedwig, familia Tomaschek se înrudeşte cu familia Totoescu, o veche familie românească din Moldova, menţionată de Dimitrie Cantemir în *Descrierea Moldovei*[45]. Totoeştii din Bucovina sunt descendenţii moşierului Lupul Totoescu, originar din Totoeşti, judeţul Iaşi, strămutat în Şişcăuţi-Cernăuţi[46]. Acesta este recunoscut ca mazil printr-un *Attestatum* al

[43] Informaţii şi date valoroase de fişier biografic, în Constantin Hrehor, *Muntele mărturisitor. Anii rezistenţei/Anii suferinţei*, Iaşi, Editura Timpul, 2002, p. 214. Virgil Totoescu este arestat în 23 iunie 1948, anchetat de Securitate la Piteşti, Sighişoara, Mediaş şi Sibiu. Condamnat de Tribunalul Militar Sibiu la 12 ani de muncă silnică şi doi ani pedeapsă administrativă. Trece prin închisorile şi lagărele de muncă forţată Aiud, Baia Sprie, Gherla, Periprava. Este eliberat la 25 iunie 1962. „Acest excepţional om, de-o luminozitate care m-a tulburat şi pe care nu mi-o pot explica – notează scriitorul Constantin Hrehor – s-a întors acasă, aşteptat de iubita sa soţie, de origine germană, care i-a arătat o pilduitoare fidelitate şi iubire în tot timpul detenţiei, ca şi cum ar fi convieţuit în normalitatea domestică a vieţii libere", „maiestuos, frumos la chip, atletic de parcă nu ar fi stat nici o zi în puşcărie, [...] credincios idealurilor cărora şi-a dăruit atâţia ani din tinereţe", „surâzător şi iertător".

[44] Vasile Mocrei – Hildegard Totoescu, *Un om, un destin, o epocă*, interviu, în „Crai nou", Suceava, anul XII, nr. 2894–2898, 5–11 mai 2001.

[45] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Studiu introductiv, antologie şi note finale de Constantin Măciucă, Bucureşti, Editura Tineretului, Colecţia Lyceum, 1967, p. 194.

[46] În Ţinutul Hârlăului, satul Totoeşti, aflat sub stăpânirea paharnicului Constantin Paladi, figurează cu 55 de suflete (35 de moldoveni, 15 ţigani, 2 popi), în P.V. Sovetov (sub redacţia), *Moldova în epoca feudalismului. Recensămintele populaţiei Moldovei din anii 1772–1773 şi 1774*, ediţie, cuvânt introductiv şi comentarii de P.G. Dimitriev, volumul VII, partea I, Chişinău, Editura „Ştiinţa", 1975, p. 57;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Colegiului Galiției și Lodomeriei, cu nr. 335, în 28 octombrie/9 noiembrie 1793 și primește titlul nobiliar de *Ritter von Totoescu*[47].

În viața culturală a Bucovinei, după anul 1909, se remarcă din această numeroasă familie Mihai cav. de Totoescu, student la Facultatea de Teologie a Universității din Cernăuți, secretar II al Societății academice studențești „Junimea", dirijor al corului acesteia, preot după Unirea din 1918 la Vatra Dornei, dirijor de coruri bisericești și laice, întemeietor al Societății Muzicale „Dorna"[48], Nicolae Totoescul, preot în Mănăstioara-Siret[49], Ștefan Totoescu, director școlar în Românești-Suceava, Constantin Totoescu, preot în Mărițeia Mare, colaborator la periodicul profesional „Cuvântul preoțesc" (Rădăuți, 1934–1942) și animator cultural[50]. În viața științifică din România din această familie se remarcă Dimitrie Totoescu, născut la 2 noiembrie 1910 în Torăceni-Cernăuți, fiul lui Alexandru și al Aspasiei Totoescu. Doctor al Universității din Cernăuți (1936), Dimitrie Totoescu face carieră universitară la Cernăuți și București, desfășurând o bogată activitate științifică în prospectarea și exploatarea petrolului și a gazelor naturale[50].

VI. Cercetarea materialului extrem de divers privitor la destinul familiilor Tomaschek, Cilievici și Totoescu, familii prezente timp de două secole în viața Bucovinei, ne permite să facem câteva observații genealogice[51].

---

[47] La depunerea *Jurământului de credință* față de Casa de Habsburg din 1/12 octombrie 1777, Lupul Totoescu nu figurează printre cei 383 de nobili bucovineni (23 de boieri, 88 de mazili, 109 ruptași, 142 șleahtici), cf. Dr. Johann Polek, *Die Huldigung der Bukowina am 12. Oktober 1777*, în „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums", Zehnter Jahrgang, Czernowitz, Verlag des Bukowiner Landes-Museums, Buchdruckerei Hermann Czopp, 1902, p. 3–36. Originalul *Atestatului* de înnobilare se păstrează în arhiva ing. Oreste Totoescu din Ploiești, strada Sculptori, nr. 11. O fotocopie după cele două pagini ale atestatului, redactat în limba latină, ne-a fost pusă la dispoziție de către Virgil Totoescu din Siret, strada 9 Mai, nr. 39; vezi și Traian Lalionescu, *Familii vechi bucovinene*, în „Arhiva Genealogică Română", București, 1944; Teodor Balan, *Forum Nobilium în Bucovina*, Cernăuți, 1927; Dumitru Covalciuc, *Boierii, mazilii, ruptașii și alți proprietari de pământ în Bucovina la 1802*, în „Țara Fagilor", almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni, VIII, Cernăuți–Târgu-Mureș, 1999, p. 10–33; Mircea Pahomi, *Boieri și mazili–nobili moldoveni*, în „Analele Bucovinei", București–Rădăuți, anul IX, nr. 1 (18) [ianuarie–iunie], 2002, p. 61–79.

[48] Emil Satco, *Bucovina. Contribuții cultural-științifice. Dicționar*, IX, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2000, p. 408; „Patria", Cernăuți, anul IV, nr. 85, 2 decembrie 1909, p. 6; *ibidem*, anul IV, nr. 89, 16 decembrie 1909, p. 2; *Balul Bucovinei*, *ibidem*, anul V, nr. 13, 16 februarie 1910, p. 1–2; *ibidem*, anul V, nr. 18, 6 martie 1910, p. 3; *Șezători literare la țară*, *ibidem*, anul V, nr. 53, 10 iulie 1910, p. 2; Paul Leu, *Colegiul Național „Ștefan cel Mare" Suceava. Monografie*, vol. I. *Etapa austriacă*, Suceava, Editura Euroland, 2000, p. 87–88.

[49] *Organisarea noastră*, în „Deșteptarea", gazetă pentru popor, Cernăuți, anul VI, nr. 16, 15/27 august 1898, p. 128, 133.

[50] Dumitru Valenciuc, *„Cuvântul preoțesc". Gazetă profesională a clerului din Bucovina. 1934–1942*, vol. I, Suceava, Editura „Bucovina istorică", 2002, p. 38 și 88; Victor Nicolae Cossaris, *Dărmănești. Mărturii ale trecutului*, Suceava, 1993, p. 51–52. Cf. I. Pînzaru, *Știința în Bucovina. Ghid bibliografic*, vol. III, Suceava, Biblioteca Județeană, 1984, p. 325–327.

[51] Cf. Maria Magdalena Szekely, *Structuri de familie în societatea medievală moldovenească*, în „Arhiva genealogică", Iași, anul IV (IX), nr. 1–2, 1997, p. 59–117.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1. Cele dintâi observaţii privesc, atât pe linie masculină cât şi pe linie feminină, atribuirea numelui, ca modalitate de recunoaştere a filiaţiei şi de consolidare a solidarităţii de grup/de neam. La fel ca pentru oamenii din Evul Mediu, „prenumele constituie numele adevărate, fundamentale; legătura dintre [ei] este marcată, la fiecare generaţie; ele sunt transmise ca atribute ereditare"[52]. Modul în care sunt moştenite prenumele, ca modalitate de perpetuare a patrimoniului simbolic, în „gramatica legăturilor de rudenie" este interesant. În familia profesorului Tomaschek, primul copil, Annemarie, primeşte al doilea nume al mamei (Hedwig-Anna), numele bunicii dinspre mamă (Anna Melzer) şi al străbunicii (Anna Dietl), Hildegard şi pe cel al mamei (Hedwig). Herbert primeşte încă două nume: Ignatz (numele bunicului dinspre tată, căruia profesorul îi dedică mai multe din lucrările sale) şi Karl (numele bunicului dinspre mamă, Karl Melzer). Herbert Tomaschek şi Gabriela Laszlo îi dau băiatului lor numele profesorului, Peter. La fel procedează Nicolae Cilievici, căsătorit cu Annemarie. Fiica lor, Doina, primeşte şi un al doilea nume, Margareta, după numele de botez al bunicii sale de la Ceahor–Cernăuţi. Arborele genealogic al moşierului Lupul cav. de Totoescu (mort în 1801), acoperind şase generaţii şi înregistrând numai descendenţii pe linie masculină, este la fel de interesant. Repertoriul onomastic al acestei „constelaţii aristocratice" din Bucovina consemnează 42 de nume. După frecvenţa atribuirii, acestea sunt: Ioan (9), Alexandru, Mihai, Nicolae (5), Dimitrie, Ilie, Vasile, Vladimir/Vlademir (4), Dionisie, Eugen, Gheorghe, Teodor, Victor (3), Adam, Aurel, Eusebiu, Petru, Ştefan, Teodor (2), Boris, Calistrat, Corneliu, Dan, Epifanie, Grigorie, Iaroslav, Ignatie, Ilarie, Isidor, Leon, Longhin, Macarie, Marin, Nistor, Onisifor, Oreste, Pavel, Petru, Roman, Şerban, Titel, Virgil (1).

2. *Cronica de familie*, destinată mai cu seamă descendenţilor direcţi, nu mai este exclusiv apanajul părţii bărbăteşti. Şi propensiunea feminină pentru memorialistică începe cu evocarea unui strămoş (Peter), ca „prim mesaj generos", menit a întreţine legătura neîncetată între familie şi neam. Pentru „eul fondator de veridicitate", „magister al timpului pierdut" şi, deopotrivă, „demnitar al timpului regăsit"[53], cronica de familie reprezintă o necesitate. Spirite „cotropite de mai multe lumi", şi profesorul Peter Tomaschek (prin al său *Familienbuch*) şi Doina-Margareta Onica (autoarea cărţii *O sută de ani în Bucovina. Cronică de familie*) „reunesc trecutul şi prezentul pentru a se cunoaşte şi a se recunoaşte întru acestea"[54]. Şi pentru ei, despărţiţi cronologic de opt decenii, „cronologia întreruptă şi necontenit distrusă este preţul care trebuie plătit pentru cunoaşterea eului intim"[55]. Cunoaşterea şi recunoaşterea, dincolo de „arheologia literară" a spaţiului privat, reprezintă raţiunea de a fi a eului profund, atent la duratele adânci şi instaurând noi limite ale teritoriului individual.

---

[52] Cf. Philippe Ariès şi Georges Duby (coordonatori), *Istoria vieţii private. De la Europa Feudală la Renaştere*, vol. III. Traducere de Maria Berza şi Micaela Slăvescu, Bucureşti, Editura Meridiane, Colecţia „Biblioteca de artă", 1995, p. 122–123.

[53] *Ibidem*, vol. IV, p. 95.

[54] *Ibidem*, vol. VI, p. 118.

[55] *Ibidem*, p. 118–119.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

3. În centrul imaginarului intimității și al eului se situează și în acest caz câteva locuri simbolice. Salonul casei de la Siret, ca loc prin excelență al sociabilității și al „marilor traversări spectaculare"[56], adăpostește și astăzi un univers aproape hieratic, încărcat de simboluri ale unui trecut aristocratic: cufărul masiv și enigmatic/lada de zestre din Boemia, Madona cu Pruncul și Sfântul Ioan Botezătorul, fotografiile părinților, realizate în sepia, cu „puterea lor suverană de evocare", prin ochii cărora ne privește o altă epocă. Grădina casei, confiscată de o istorie nedreaptă și livada cu vișini a profesorului Tomaschek, ulterior a lui Nicolae Cilievici, ca „paradis al simțurilor" și loc fragil al unei „sărbători nesfârșite"[57] s-au retras în amintire, strivite de ofensiva industrializării brutale din veacul trecut.

În orașul „mic rai european" de altădată, încărcat de istorie, de repere pline de semnificație și „mutații culturale", remarcăm încă biserica la care se roagă membrii familiei, cripta comună și devoțiunea în jurul aceluiași sfânt – Sfântul Anton de Padova, considerat în familie „un sfânt aproape casnic"[58].

4. Cât privește crearea de solidarități, în plan mental acestea contribuie la apariția „conștiinței genealogice" cu multiplele ei forme de manifestare[59]. Solidaritatea de neam, manifestată prin integrarea membrilor într-o structură socială și spirituală, favorizează, începând din deceniul doi al veacului trecut, cristalizarea și, ulterior, perpetuarea conștiinței genealogice[60] până în zilele noastre, în pofida dispersării acestor familii, fenomen început în dramaticul an 1940 și continuat în anii '80. Astăzi, familia Tomaschek supraviețuiește la Siret, prin Herbert și Peter se continuă, pe linie paternă, în Germania. Din ramura de la Cacica, prin Paula, fiica lui Adam Tomaschek, văr primar cu profesorul Peter Tomaschek, căsătorit cu Stephanie (născută Lisovski), stabilită la București și căsătorită cu Kazimir Urbanski, descind Cristina și Lucian, stabiliți în Philadelphia (SUA). Pe linie maternă, familia Tomaschek se înrudește cu familia juristului Aurel Fortună, din care se trage profesorul și poetul bucovinean Lorin Fortună, stabilit la Timișoara. Familia Cilievici dăinuie la Cernăuți, pe linia Casandrei, căsătorită Voronca, și a Mariei, căsătorită Bilețchi. În țară continuă prin descendenții juristului Aurel Cilievici din București și ai pictorului Marius Cilievici. Ramura de la Siret se continuă în Suedia, prin Doina-Margareta Cilievici, căsătorită cu Constantin Onica și recăsătorită cu Ștefan Pop, și fiul ei Alexandru.

Destinul „constelației aristocratice" Totoescu este de asemenea ilustrativ, sub multe aspecte, pentru destinul Bucovinei și al bucovinenilor. După furtunile istoriei din veacul trecut, la fel ca alte familii nobiliare din Bucovina (Costin, Tăutu, Țopa, Vasilko, Vlaicu), ramurile din satele de pe Valea Ceremușului și dintre Prut și Nistru se pierd treptat în masa celor slavizați, dimpreună cu memoria și conștiința

[56] *Ibidem*, vol. IV, p. 21.

[57] *Ibidem*, p. 18–20.

[58] Cf. Doina M. Teris, *op. cit.*, p. 108; Maria-Tereza Ciuraru, *Sfântul Anton în devoțiunea populară*, Roman, Editura Serafica, 2000.

[59] Cf. Maria Magdalena Szekely, *op. cit.*, p. 108.

[60] *Ibidem*, p. 111; Georges Duby, *Evul Mediu masculin. Despre dragoste și alte eseuri*, traducere de Constanța și Stelian Oancea, București, 1992, p. 140–141, 149.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

lor genealogică[61]. Prin moartea lui Ciprian-Paul cav. de Totoescu (1998) se stinge spiţa de la Siret. În Bucovina, acest neam mai continuă prin câteva familii Totoescu, la Câmpulung Moldovenesc şi Rădăuţi. Risipirea Totoeştilor acoperă aproape întreaga ţară: Sibiu, Cluj-Napoca, Mediaş, Braşov, Ploeşti, Bucureşti. Două din ramuri au descendenţi astăzi în Germania şi Australia.

5. În cazul familiei Tomaschek observăm nevoia de integrare într-un „grup de rudenie cu orientare verticală", menită a-i conferi o „onoare ereditară". Cu Peter Tomaschek, cel dintâi intelectual din spiţa bucovineană, se manifestă „conştiinţa genealogică", acoperind aproape un secol, până la cea de-a patra generaţie de intelectuali din familie. „Grupurile de convivialitate" sunt încă întreţinute, deşi tot mai rar, sub presiunea unui timp care impune alte forme de comunicare decât cele tradiţionale.

6. Mai departe de „nevoia satisfacerii unor orgolii de familie", în acest caz afirmarea conştiinţei genealogice nu poate fi pusă în relaţie cu o „finalitate practică", respectiv obţinerea unor beneficii de pe urma unor strămoşi însemnaţi pe linie masculină. Memoria genealogică a acestor familii merge mai departe de data stabilirii celui de-al treilea val de colonişti germani în Siret (1802/1808), dar nu depăşeşte anul 1774 (anul de naştere pentru Wenzel Johann Tomaschek), anul 1780, data sosirii lui Timofie Cilievici la Corovia-Cernăuţi, respectiv 1793, anul recunoaşterii nobiliare a lui Lupul Totoescu şi se încadrează în tipul central-european prin imaginea despre sine şi despre originea sa, fără contingenţe cu invocata „conştiinţă de moştenitor" autohtonă[62].

7. În cazul Tomaschek nu există însemne heraldice ale familiei, care să-i ateste, printr-un „blazon comun", „vechimea, puterea, valoarea casei".

8. Cât priveşte ceremoniile şi ritualurile, de-a lungul a două generaţii membrii acestor familii participă constant la cele catolice şi ortodoxe, deopotrivă: Crăciun, Paşte, Pelerinajul/Hramul de la Cacica, Hramul de la Mihăileni). Nicolae Cilievici, ortodox, este înmormântat, la dorinţa soţiei, în cripta familiei din Cimitirul Catolic. Preoţii catolici şi ortodocşi din Siret privesc evenimentul ca pe un mod de apropiere între Biserici şi o legătură între cele două religii creştine.

După două sute ani de atestare şi afirmare în viaţa culturală a Bucovinei, după furtunile istoriei din veacul trecut, destinul familiilor Tomaschek, Cilievici şi Totoescu este ilustrat admirabil de Doina-Margareta Onica, în versurile inserate în cronica sa de familie. Acesta este şi destinul bucovinenilor, risipiţi de şase decenii în mai multe ţări şi pe mai multe continente: „Cum o să ne găsim în puzderia de stele / Printre găurile de materie neagră / Şi de-a lungul Căii Lactee / Printre roţile Carului Mare / Cu ani lumină între noi / Cum o să ne mai găsim vreodată? / Cum o să ne chemăm pe nume / Acolo unde sunetele / Nu trec de perdele grele de tăcere / Multiplicate la nesfârşit într-un zid invizibil? / Plângem şi nu ne vedem / Vorbim şi nu ne auzim / Ne căutăm şi nu ne găsim / Rătăcim în lumi paralele"[62].

---

[61] Cf. Leonid Baranıuc, *Onomastică*, în „Ţara Fagilor", almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni, II, Cernăuţi–Târgu-Mureş, 1993, p. 104.

[62] *Ibidem*, p. 113.

[62] Doina M. Teris, *op. cit.*, p. 73–74.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

III.3. FAMILIA TEODOR M. GHERASIM. ELOGIUL LIBERTĂȚII ȘI AL VALORILOR TRADIȚIONALE ROMÂNEȘTI*

În 1912, bucovineanul Sever Zotta (1874–1943), istoric, editor de documente, specialist în genealogie, director al Arhivelor Statului din Iași, membru corespondent al Academiei Române, formula în „Arhiva genealogică" un program generos, având drept scop „mărirea în cercurile largi ale societății românești, dincoace și dincolo de hotarele ei politice, a interesului pentru istoria, viața și viitorul familiilor", întreprindere de anvergură care să fructifice în beneficiul „interesului general pentru istoria, viața și viitorul neamului românesc". În perioada interbelică în acest domeniu au apărut rezultate promițătoare. În partea a doua a veacului trecut programul a fost însă abandonat.

După 1989, în comunitatea științifică din Bucovina apar preocupări orientate spre acest tip de programe și proiecte. Din producția masivă a provinciei, pot fi reținute câteva studii și monografii consacrate unor familii: Flondor, Hurmuzache, Isopescu, Morariu, Nandriș, Nistor, Șesan, Tarangul, Tomaschek ș.a. Elaborarea dicționarelor ori a enciclopediilor consacrate personalităților bucovinene, a monografiilor închinate localităților și unor instituții, a studiilor de sinteză, editarea de documente absorb mai toate energiile creatoare ale colectivelor de lucru de aici, mai vechi ori mai noi. După o jumătate de secol violent, în care omul și familia n-au însemnat mai nimic în România, sub presiunea istoriei imediate, care impune în ultimii 15 ani alte priorități și în lipsa unei viziuni largi asupra viitorului (mai ales îndepărtat), fără o legislație stimulativă și cu bugete de supraviețuire, programul inaugurat în 1912 de Sever Zotta – bucovineanul care a murit în deportare în Urali – rămâne, din păcate, doar o direcție tematică fertilă și generoasă de cercetare științifică.

Tot sporadic, în Bucovina există preocupări pentru cunoașterea familiilor în relație cu câteva teme majore de cercetare: rezistența anticomunistă și emigrația, amândouă ocolite, în mod inexplicabil, după 1989. Puținele lucrări consacrate acestor teme, finalizate ori în curs de elaborare, aduc în prim-plan „oameni cu destin", personalități, familii aparținând altei lumi, de paradigma căreia ne-am înstrăinat ori am fost îndepărtați „cu metodă" în veacul trecut: Vianor Bendescu, Claudiu Isopescu, Vasile și George Motrescu, Dumitru Nimigean, Vasile Posteucă,

* Comunicare prezentată la Colocviul științific „Biblioteca publică în contextul integrării europene", Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", Suceava, 8 noiembrie 2004. Documentar publicat, sub titlul *Românii de dincolo de orizont: Familia Teodor Mardare Gherasim. Elogiul libertății și al valorilor românești*, în „7 zile bucovinene", Rădăuți, anul V, nr. 185, 10–16 iunie 2004, p. 6–7. Republicat în „The New America", Cleveland–Ohio, anul III, nr. 11, noiembrie, 2004, p. 1 și 3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Gavril Vatamaniuc, Matei Vişniec. Un exemplu tipic pentru cele două teme invocate mai înainte îl oferă Teodor Mardare Gherasim, despre care utilizatorul interesat poate găsi informaţii de fişier în câteva lucrări: Emil Satco, *Bucovina. Contribuţii cultural-ştiinţifice. Dicţionar*, IX, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2000, p. 176–180; Constantin Hrehor, *Muntele mărturisitor. Anii rezistenţei – anii suferinţei*, Iaşi, Editura Timpul, 2002, p. 212–213, precum şi, ocazional, în unele periodice locale, în articole semnate de Doina Cernica, Niadi Cernica, Constantin Hrehor, Constantin Severin. .

Teodor Gherasim se naşte la 20 martie 1929, în Grăniceşti, în familia lui Mardare şi a Ecaterinei, născută Moroşan, ţărani înstăriţi care, în spiritul tradiţiei satelor româneşti de altădată, s-au străduit, cu mari sacrificii, să le ofere copiilor o educaţie aleasă şi posibilităţi noi de afirmare: Aurel, Ilie, Teodor, Veronica, Margareta, Zenovia. Teodor M. Gherasim îşi face studiile primare în satul natal (1937–1941), avându-l aici profesor pe preotul Casian Bucescu, bunul păstor şi mucenic mărturisitor în temniţele comuniste, studii pe care le continuă la Liceul „Laţcu Vodă" din Siret (1941–1944) şi la Liceul „Ştefan cel Mare" din Suceava (1945–1948). Studiile universitare şi le face la Academia de Studii Economice din Bucureşti. Aici este arestat la 21 mai 1952, noaptea, la orele 3, în căminul studenţesc, împreună cu profesorul universitar Dionisie Cornea, bucovinean originar din Bahrineşti. Pentru că a scris o poezie, profesorul Dionisie Cornea este judecat şi condamnat la zece ani de detenţie. Teodor M. Gherasim este torturat pentru a demasca oponenţii din facultate ai regimului „democrat-popular" instalat de sovietici, şi condamnat la 12 ani de temniţă pentru că a oferit alimente semenilor din spital şi închisori. În urma rejudecării cazului, sub presiunea declaraţiilor întregului lot că anchetatorii au folosit tortura în timpul anchetei, Teodor M. Gherasim este condamnat la o pedeapsă de numai cinci ani. Trece prin închisorile Jilava şi Alba Iulia. Este pus în libertate limitată şi controlată, prin decretul din octombrie 1955.

În perioada 1962–1968, Teodor M. Gherasim urmează cursurile Institutului Politehnic din Cluj-Napoca, obţinând diploma de inginer mecanic, specialitatea construcţii de maşini. În 1978–1981 este doctorand la Institutul Central de Cercetări Economice din Bucureşti (ICCE). În periodice de specialitate din ţară publică aproape 30 de studii şi articole (1968–1983), unele în colaborare. Teodor Mardare Gherasim este, totodată, coautor al unor cărţi, dintre care câteva apar sub egida unor edituri de prestigiu: *Teoria preţurilor. Metode de modelare*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1970 (în colaborare cu Aurel Iancu); *Probleme ale previzionării preţurilor*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1972 (în colaborare cu Gh. Moşanu, C. Mihai, I. Marinescu).

Sub îndrumarea acad. Ion Rachmuth, Teodor M. Gherasim elaborează teza de doctorat *Progresul tehnic şi costurile în metalurgie*, lucrare inovatoare ce propune soluţii, aplicate cu succes la Uzinele „Republica", pentru reducerea importurilor de oţeluri aliate din Suedia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În 1983, Teodor M. Gherasim pleacă în Italia pentru a-şi trata fiul bolnav. Aici, poetul, eseistul şi memorialistul Ion Caraion (1923–1986), stabilit în 1981 în Elveţia, îi dedică lui Gabriel poemul *Ultimul colind*: „Sărăcuţe, straiele / De pe el şi paiele / Nu prea ţin de cald. / Gură de la gură / Încropiţi căldură, / Creşteţi-l înalt, / Zvelt şi năzdrăvan / Cât alţii-ntr-un an. / Mână de la mână / Plăzmuiţi-i lin / Cămăşuici de in, / Pieptăraş de lână. / Nu-i de-ajuns, plăpândul, / Coperişul oii. / Mai dejugă boii / Şi-adunaţi-i cerc. / Mi-i suflaţi cu rândul / (Viaţa nu e joc) / Fiecare-n foc. / Uite, eu încerc. / Să se-aţâţe lemnele! / Proorocii, semnele / Şi le-adeveriră. / Va muri pe-o liră / În formă de cruce / Sfântul prunc din basmul / Celor mai uituce / Năzăriri frumoase / Şi-o să-i fie spasmul / Veşnică fântână. / Mână de la mână, / Tâmosiţi-i casa / Într-acelaşi loc / Unde-n staul acum pare, / Pare ca să doarmă. / Viaţa nu e joc, / Viaţa nu e floare. / Viaţa e o armă".

La întoarcere în România, după zece ani, Teodor M. Gherasim constată că dosarul depus pentru doctorat a dispărut fără urmă. Este însă repus în drepturi şi îşi susţine oficial teza de doctorat la 17 ianuarie 2000, la Bucureşti, sub îndrumarea acad. Aurel Iancu.

După o perioadă petrecută în Italia, eruditul cercetător ştiinţific Teodor M. Gherasim se stabileşte în Statele Unite ale Americii. Aici este colaborator permanent al unor publicaţii de limba română de peste ocean: „Columna", „Cuvântul românesc", „Luceafărul românesc", „Meridianul românesc", „Origini", „Romanian Roots". În paginile acestora semnează materiale de interes pentru istoria politică şi culturală a exilului românesc: *Să cunoaştem tinerele talente româneşti din Portland*, în „Columna", 1994; *Unirea Principatelor Române*, în „Cuvântul românesc", 1995; *După Insula Şerpilor urmează Marea Neagră cu axul Dunării*, în „Origini. Romanian Roots", 1997 (în colaborare cu Ion Dumitreasa); *Ucraina şi România*, în „Columna", 1997; *Comunitatea românească din Oregon*, în „Luceafărul românesc", 1997; *Obiceiuri româneşti de Crăciun*, în „Origini", 1997; *Un tratat ruşinos*, în „Romanian Routs", 1997; *Drepturile naţiunii române asupra Bucovinei de Nord*, în „Meridianul românesc", 1998; *Perspectiva unirii la români, prin prisma generaţiilor succesoare de la 1848*, în „Meridianul românesc", 1998; *Brâncuşi în America*, în „Origini", 1998; *Camilian Demetrescu – portretul artistului exilat*, în „Origini", 1998; *Dezvoltarea industrială a României în perioada interbelică*, în „Origini", 1999.

O realizare de excepţie din programul editorial al eruditului bucovinean Teodor M. Gherasim, semnalată şi de noi, ca eveniment semnificativ, în „Analele Bucovinei", Bucureşti, VIII, 1, 2001, p. 229, este romanul autobiografic *Astride Two Worlds* [„Călare pe două lumi"], 2000, 394 p. Dedicat „poporului român îndelung încercat de suferinţă şi satului natal, oamenilor harnici ai Bucovinei", prin cele 25 de capitole ale sale, însoţite de versuri din creaţia eminesciană şi de fotografii de familie, volumul reprezintă totodată o radiografie a regimurilor totalitare din Europa de Est, pe care autorul le prezintă în comparaţie cu democraţiile occidentale, şi o contribuţie la cunoaşterea fenomenului concentraţionar din România. *Astride Two Worlds* încununează activitatea umanistului Teodor M.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Gherasim, lider recunoscut al luptei pentru înlăturarea utopiei comuniste și neobosit ambasador al României în Occident, ca elogiu adus libertății și valorilor noastre tradiționale.

Destinul familiei Teodor M. Gherasim se aseamănă întru câtva cu cel al familiei profesorului bucovinean Grigore Nandriș. Soția eruditului Teodor M. Gherasim este Louise Gherasim, „o inimă între Irlanda și România", cum o numește inspirat Niadi Cernica, o „apreciată scriitoare", autoare a unor scrieri de interes și pentru noi: *Domnica* (1999), „o impresionantă poveste de dragoste care se petrece pe meleagurile noastre" și *Escape from Romania* [„Evadare din România"], carte dedicată tuturor copiilor lumii, și în special frumoșilor copii din România, traducere în limba română: Doru Octavian Popovici, Suceava, Editura Bucovina Viitoare, 1999, 60 p. *Escape from Romania*, „un potențial scenariu al unui excepțional film de acțiune", aduce în prim-plan un copil, Mihai, personaj „care trăiește pe viu coșmarul comunist și care devine [...] un adevărat luptător pentru libertate". Traducătorul cărții are convingerea că Louise Gherasim nu este doar romancier: „În această carte, ea este și un veritabil reporter de front al unui război imbecil, pe care un copil ca mulți alții îl poartă, la vârsta bătăliilor imaginare cu căpcăuni, împotriva celui mai înfricoșător dintre ei: Securitatea.

Victoria lui Mihai și a mamei sale răzbună toate înfrângerile celor douăzeci de milioane de români care n-au avut curajul lor de a evada, dar l-au avut pe acela de a fi de față la moartea Căpcăunului, în tot acest timp murind și ei câte puțin, zi de zi, vreme de cincizeci de ani" (p. 6). O mărturisire de credință a autoarei luminează nu doar un context, ci și sensuri de substrat ale scrierii: „Există o remarcabilă asemănare între Irlanda și România. Ambele țări au cunoscut opresiunea străinilor. Amândouă popoarele au suportat injustițiile și cruzimea jugului. Amândouă sunt țări de civilizație și cultură cu mult mai vechi și mai nobile decât ale subjugatorilor și amândouă au rămas, în ciuda tuturor încercărilor, loiale credinței lor creștine și tradițiilor" (p. 8).

Din aceeași familie a bucovineanului Teodor M. Gherasim în viața literară a exilului românesc se afirmă și fiul acestuia, Gabriel Gherasim, jurnalist remarcabil, autor al volumului de poeme *Lands Beyond the Forest* [„Tărâmurile de dincolo de pădure"], ilustrat cu desene inspirate de Constantin Hrehor, Suceava, Grupul Editorial Muşatinii-Bucovina Viitoare, 2000, 96 p., un cald și emoționant elogiu adus „Bucovinei bucolice", toposului românesc, valorilor noastre tradiționale și libertății.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

III.4. COMUNITATEA ROMANO-CATOLICILOR DIN RĂDĂUȚI*

BISERICA ROMANO-CATOLICĂ, UN SIMBOL AL VERTICALIZĂRII RĂDĂUȚILOR

Comunitatea germanilor catolici din Rădăuți se întemeiază, spre deosebire de alte localități din spațiul românesc, abia după 1796. Până la 1802, mica lor comunitate este păstorită de către capelanii și parohii din Frătăuți (Paulus Lewinski, Quido Piatkowski) și Țibeni/Istensegits (parohul Czeke). Începând din 1805, se mută la Rădăuți mai multe familii ale muncitorilor forestieri și sticlari colonizate în Althütte (Huta Veche), Karlsberg (Gura Putnei) și Fürstental (Voievodeasa), aflate în căutarea unor posibilități mai bune de câștig. Toate sunt romano-catolice. Comunitatea catolică rădăuțeană sporește, tot acum, prin imigrarea familiilor germane de meseriași și țărani din Boemia. În perioada 1802–1816, catolicii din Rădăuți sunt păstoriți de capelanul Narzissus Lindemann din Măneuți/Andrasfalva și de parohul Joseph de Nizke. În 1816, postul de capelan local al Măneuților se transferă la Rădăuți. Instalarea festivă a parohului de Rădăuți Joseph Sattfeld are loc la 26 aprilie 1818. La recensământul familiilor romano-catolice din districtul Bucovina, organizat în 2 martie 1786, sunt înregistrate în întreaga provincie 1093 de familii romano-catolice, cu un total de 3609 suflete. În satul Rădăuți nu sunt înregistrați, la această dată, catolici. În *Jurnalul* împăratului Francisc I, care vizitează Rădăuții, împreună cu soția sa Carolina, în 7–9 august 1817, sunt consemnați 388 de catolici, care locuiesc, în târgul cu 1868 de suflete, alături de 1310 ortodocși, 45 de protestanți, 45 de evrei.

La 8 iunie 1819, împăratul Francisc I aprobă construirea la Rădăuți a unei biserici catolice noi și a casei parohiale. Festivitatea așezării pietrei de temelie are loc la 13 mai 1823. La 8 octombrie 1824, parohul Joseph Sattfeld săvârșește cea dintâi slujbă religioasă în biserica terminată la roșu. Noua Biserică Romano-Catolică din Rădăuți este binecuvântată de către decanul Kurz la 16 octombrie 1825. La 20 iunie 1826, biserica este vizitată de către arhiepiscopul Andreas Aloisius, care săvârșește sfințirea festivă a zidirii cu hramul *Assumptio Beatae Virginis Mariae/Înălțarea la Cer a Preafericitei Fecioare Maria*. Construită în stil gotic, Biserica Romano-Catolică din Rădăuți se numără în această vreme printre cele mai frumoase biserici catolice din Bucovina.

În 1853, se termină construirea Altarului Mare al bisericii, executat de către sculptorul Josef Szadkowski și pictorul Lichter. Altarul este consacrat împăratului

---

* Cu supratitlul *Din nou acasă în Bucovina*, documentar publicat în „7 zile bucovinene", săptămânal de cultură și informare științifică, Rădăuți, anul II, nr. 36, 14–20 iunie 2001, p. 5–8, număr omagial închinat celei de a 50 reuniuni anuale a germanilor originari din Bucovina.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Francisc I, patronul bisericii. Acesta dăruieşte bisericii romano-catolice din Rădăuţi diverse obiecte de cult: ornate, sfeşnice, policandre, un stropitor de agheazmă, cu prilejul naşterii prinţului moştenitor Rudolf (1860). În 1887 bisericii i se schimbă hramul în *Nativitas Beatae Mariae Virginis/Naşterea Preafericitei Fecioare Maria.*

În 1923, profesorul Albert Kollmann, pictor de formaţie academică, execută decorarea artistică interioară şi împrospătează pictura murală, în cadrul pregătirilor pentru sărbătorirea centenarului bisericii. Aniversarea centenarului are loc la 27 iunie 1926. La festivitate participă episcopul Robu de la Iaşi. În cadrul slujbei solemne, corul Bisericii Romano-Catolice din Rădăuţi, dirijat de profesorul August Nibio interpretează *Liturghia*, de Joseph Haydn şi *Oratoriul* profesorului Adalbert Hrimaly din Cernăuţi. Predica festivă este rostită de Anastasius Sonntag, un excelent predicator, personalitate iubită în Bucovina de altădată. După-amiază, în Grădina de Tir, loc favorit odinioară pentru fastuoase petreceri şi convivialitate, are loc o mare serbare. Cântă aici fanfara militară din Cernăuţi şi cvartetul bărbătesc dirijat de Adalbert Hrimaly. Cvartetul cernăuţean încheie programul festivităţii cu o serenadă dedicată parohului Karl Morosiewicz şi înaltului său oaspete ieşean.

Comunitatea germanilor catolici din Rădăuţi este păstorită, de-a lungul timpului, de către parohii pe care îi cunoaştem, mai cu seamă, din lucrarea lui Franz Wiszniowski *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, Waiblingen, W. Eisele Inh. Täuber jun., 1966, retipărită, în 1988, sub egida Editurii „Der Südostdeutsche" der Landsmannschaft der Buchenlanddeutschen din München, lucrare ce valorifică, după opinia noastră, materialele valoroase din arhiva profesorului August Nibio, stabilit în Germania în 1940. Cel dintâi, Joseph Sattfeld, născut în Karpfen (Carpona) din comitatul Sohl (Ungaria), fiul lui Franz şi al Elisabetei, preot mirean în Dieceza Neue-Sohl, este numit paroh la Rădăuţi în aprilie 1818 de către administraţia din Galiţia. Josepf Sattfeld moare în Rădăuţi la 14 noiembrie 1851.

Johann Zukiewicz, născut la 16 februarie 1808 în Tarnopol (Galiţia), studiază Teologia la Viena şi este sfinţit preot în 1833. Până în 1849 este catehet la Şcoala Primară (Hauptschule) din Cernăuţi, apoi profesor de religie la Lemberg. Este propus paroh la Rădăuţi de către administraţia din Galiţia, numit de către Consistoriul metropolitan din Lemberg şi instalat în 28 martie 1852. În 1856 devine comisar pentru problemele referitoare la căsătorii şi vicedecan al Bucovinei. După înfiinţarea decanatului de Suceava, i se conferă mai multe titluri onorifice şi distincţii, este membru în comitetul şcolar din districtul Rădăuţi. Moare în Rădăuţi, la 17 mai 1878.

Eduard Niestenberger, născut în anul 1829 în Tarnopol (Galiţia), intră în cler în 1852. Administrator pe postul de capelan local în Luisenthal, până în vara anului 1856, când este tranferat cooperator la Rădăuţi şi funcţionează, totodată, ca administrator la Solca, până în noiembrie al aceluiaşi an. Numit de Consistoriul din Lemberg decan la Suceava, în decembrie 1877, şi paroh la Rădăuţi, în 1879. În 1880 devine decan iar în 1885, membru în Consiliul şcolar al districtului Rădăuţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Numit canonic onorific, în 1895, de către împăratul Franz Joseph I şi decorat cu Crucea de Cavaler al Ordinului „Franz Joseph". Moare la Rădăuţi, în 22 ianuarie 1903.

Clemens Swoboda, născut la 16 mai 1853 la Garn (Ungaria), este fiul unui medic militar. După absolvirea Liceului din Cernăuţi, studiază Teologia la Lemberg. Este sfinţit preot în 1876 şi numit cooperator la Coţmani în acelaşi an. Transferat, pe rând, la Gura Humorului, Coţmani, Suceava şi Siret. În 1883 este capelan la Zastavna iar în 1889, paroh la Gura Humorului. Vicedecan (1902) şi decan la Suceava. Decorat de împăratul Franz Joseph cu Crucea de Cavaler al Ordinului „Francisc Joseph" şi de Papa Leo XIII cu Crucea de Onoare *Pro Ecclesia et Pontifice*. Propus de preşedintele Ducatului Bucovina şi numit de Consistoriul metropolitan paroh la Rădăuţi în 1904. În acest an este numit şi membru în Consiliul şcolar al districtului Rădăuţi. În 1905 este numit de către Papa Pius X *Praelatus domesticus*, cu titlul de Monsignore. În 1907 devine decan al nou înfiinţatului decanat de Rădăuţi. Arhiepiscopul dr. Bilczewski îl numeşte, în acelaşi an, membru în Consiliul vigilentia şi cenzor pentru scrierile religioase, cu răspunderea pentru acordarea vizei de „imprimatur". În 1921 este numit paroh de Cernăuţi şi vicar general al Bucovinei, în cadrul Diecezei de Lemberg. Decorat de către regele Ferdinand I cu „Crucea de Comandor al Coroanei României. Demisionează în 1924 din cauza bolii. Moare în Cernăuţi, la 31 ianuarie 1928. La funeraliile sale participă şi Mitropolitul Bucovinei Nectarie Cotlarciuc.

Joseph Mykietiuk, născut la 17 septembrie 1851 la Colomeea (Galiţia). Obţine bacalaureatul la Cernăuţi şi face studii teologice la Lemberg, intrând în cler în 1875. La 19 august 1875 este numit cooperator la Stryi, în Galiţia. Transferat, cu aceeaşi calitate, la Suceava şi apoi la Rădăuţi. La 14 decembrie 1879 este numit profesor suplinitor pentru religie la Gimnaziul de Stat din Rădăuţi. Profesor titular la 22 februarie 1889. La 7 aprilie 1890 devine consilier onorific al Consistoriului metropolitan din Lemberg. Obţine mai multe distincţii onorifice, este numit cenzor pentru scrierile religioase, din 1907, cu răspunderea pentru acordarea vizei de „imprimatur". Distins cu Crucea de Cavaler al Ordinului „Franz Joseph", înmânată în cadrul unei serbări şcolare, la 18 ianuarie 1911, de către dr. Prokopowicz, prefectul districtual al Rădăuţilor, în numele împăratului Franz Joseph. Pensionat, la cererea sa, la 17 august 1912. Numit paroh de Rădăuţi la 1 mai 1922. Moare la 15 mai 1923.

Karl-Nikolaus Morosiewicz, născut la 23 ianuarie 1871, în Suceava, intră în cler la 14 iulie 1895 în Lemberg. Este numit cooperator la Gura Humorului în 1895 şi transferat, în acelaşi an, la Rădăuţi. După moartea parohului Niestenberger (1903), este însărcinat cu administrarea parohiei şi apoi numit cooperator la Hadikfalva (1904), având însă reşedinţa la Rădăuţi. Propus de preşedintele Bucovinei, este numit paroh la Gura Humorului şi delegat în Consiliul şcolar de district. Cetăţean de Onoare al oraşului Gura Humorului (1924). Paroh la Rădăuţi, în 1924, şi decan al Rădăuţilor, în 1925. În 1926 este numit de către administratorul pentru Bucovina, arhiepiscopul dr. Bolesław Twardowski, consilier onorific al Consistoriului din Lemberg. Se stinge din viaţă la Cernăuţi, în 29 septembrie 1929.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Karl Schüttler, născut la 1 ianuarie 1882 la Iţcani. Absolvent al Gimnaziului de Stat din Suceava, studiază Teologia la Lemberg, intrând în cler la 29 iunie 1905. La 15 noiembrie 1905, este numit cooperator la Rădăuţi şi apoi, în 1907, transferat la Cernăuţi. În 1911 este numit profesor de religie la Gimnaziul din Gura Humorului. Transferat, în 1912, la Gimnaziul din Rădăuţi. Preot militar în timpul războiului. După război îşi continuă cariera profesorală. În 1919 îl aflăm printre întemeietorii Gimnaziului Real German-Catolic din Rădăuţi şi o vreme director al acestei şcoli particulare. Vicar general al Bucovinei. În octombrie 1924 este numit paroh la Gura Humorului, în 1928 paroh la Suceava, apoi decan de Suceava. În vara anului 1931, este numit paroh la Rădăuţi, unde desfăşoară o intensă activitate bisericească şi naţional-germană. Pentru activitatea desfăşurată, Papa Pius XII îl numeşte consilier intim. Repatriat în 1940, moare în Austria de Jos, la 13 mai 1944.

După război este preot paroh aici o vreme Petru Gherghel, astăzi Episcop al Diocezei de Iaşi. Comunitatea germanilor catolici din Rădăuţi este păstorită ulterior de către preotul paroh Iosif Doboş (până în toamna lui 2006).

Din aceeaşi sursă, aflăm şi numele administratorilor parohiei romano-catolice din Rădăuţi: Clemens Horwath, născut în 1917, cooperator în Cernăuţi, a administrat parohia în perioada 15 noiembrie 1851–28 martie 1852; Cazimir cavaler de Michalowski, cooperator în Rădăuţi, a administrat parohia în perioada 24 mai 1878–14 decembrie 1879, când a fost transferat la Solca; Karl-Nikolaus Morosiewicz, cooperator în Rădăuţi, administrator al parohiei de la 23 ianuarie 1903 până la 1 iunie 1904; Franz Gaschler, cooperator în Rădăuţi, administrează parohia de la 21 noiembrie 1921 până la 30 aprilie 1922 şi de la 16 mai 1923 până la 3 noiembrie 1924; Otto Schmegner, cooperator în Rădăuţi, administrează parohia de la 30 septembrie 1929 până la 12 iulie 1931.

Istoria lui Franz Wiszniowski îi consemnează pe câţiva cateheţi de la Şcoala Primară de Băieţi, de şase clase, din strada Bisericii şi de la Şcoala Primară de Fete, de şase clase, din strada Şcolii de Fete: Johann Paul Wiecki, cav. de Leliwa, cooperator în Rădăuţi, numit catehet la 15 noiembrie 1905, transferat la Colomeea, la 20 august 1913; Jakob Demitrowski, născut în 1887, numit catehet suplinitor la Rădăuţi, la 1 august 1910, transferat cooperator la Sadagura, la 23 februarie 1911; Lorenz Skonieczny, născut în 1984, cooperator în Suceava, numit catehet la Rădăuţi, la 20 august 1913. În 1920, Lorenz Skonieczny pleacă în Polonia, iar postul se desfiinţează.

Prin Decizia nr. 2828 din 1825, Administraţiei din Galiţia solicită Consistoriului din Lemberg să numească un cooperator pentru parohia din Rădăuţi, cu plata din Fondul Bisericesc Catolic al Bucovinei, urmând ca acestuia să i se amenajeze o locuinţă în Casa parohială romano-catolică din Rădăuţi.

Sub conducerea parohului Joseph Sattfeld (1818–1851), sunt consemnaţi la Rădăuţi următorii nouă cooperatori: Paul Nagy, cel dintâi cooperator al parohiei din Rădăuţi, soseşte la Rădăuţi în 11 martie 1826 şi se pensionează la 14 octombrie 1828; Joseph Szabo, născut în 1797 în Pakas, comitatul Szalad din Ungaria, instalat la 14 octombrie 1828; Martin Serwinsky, născut în 1804 la Pekelnik, comitatul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Arva din Ungaria, instalat la 12 octombrie 1830; Wendelin Moniak, născut în 1803 la Feldö (Zubritza) în comitatul Arva din Ungaria, numit cooperator la Rădăuți în 1832; din 1834 este obligat să locuiască în Andrasfalva (Măneuți); Anton Tornay, născut în 1812 în Iglö (Ungaria), numit cooperator la Rădăuți, cu reședința în Andrasfalva, după transferarea lui Wendelin Moniak. Moare la 6 august 1876, în timpul funcționării ca paroh a Hadikfalva (Dorneşti); Alois Rainhardt, născut în 1917, numit cooperator la Rădăuți, la 29 noiembrie 1843, transferat la Cernăuți în 26 noiembrie 1846; moare la 21 februarie 1899, în timp ce era paroh la Sokal în Galiția; Johann Romankiewicz, născut în 1912 la Althütte (Huta Veche–Crasna), numit cooperator la Rădăuți la 21 noiembrie 1847, transferat la Sniatyn, în Galiția, la 20 octombrie 1850; moare la 9 octombrie 1866, în localitatea sa natală; Michael Padlewki, născut în 1820, cooperator la Rădăuți în perioada octombrie 1850-27 octombrie 1851; Miron Stephan Bodnareskul, născut în 1822, intră în rândul clerului în 1849, este numit cooperator la Rădăuți la 29 octombrie 1851. Despre el se mai face mențiunea că făcea parte din Ordinul minoriților, fiind, probabil, un român ortodox convertit la catolicism, originar din comuna Marginea.

Sub parohiatul lui Johann Zukiewicz (1852–1878), sunt consemnați opt cooperatori: Miron Stephan Bodnareskul este transferat la începutul anului 1855 la Colomeea, ulterior devine profesor de teologie morală și de drept canonic la Universitatea din Lemberg, moare la 5 mai 1885; Vinzenz Mikiska, născut în 1796, vine la Rădăuți la 28 martie 1855, este numit capelan la Luisenthal, la 10 ianuarie 1856; Eduard Niestenberger, parohul de mai târziu de Rădăuți, vine aici la 30 ianuarie 1856, în noiembrie 1956 este numit capelan administrativ la Solca: Nikolaus Martini, născut în 1833, vine la Rădăuți în 24 noiembrie 1856, transferat la Kozlow, în Galiția, la 28 februarie 1859; Blasius Zawislak, născut în 1824, instalat la Rădăuți în 1 martie 1859, „om atent, blând, pașnic, apropiat de popor", cum îl caracterizează parohul Johann Zukiewicz, transferat la Horodenka, în Galiția, la 14 martie 1864; Adalbert Grocholski, născut în 1826, căpetenia revoltei polone din Colomeea (1863), transferat disciplinar la Rădăuți, pus sub supravegherea comandantului militar local, generalul-maior von Boxberg; transferat, la 11 noiembrie 1864 la Storojineț, în calitate de cooperator. După această dată, timp de trei ani, parohia rămâne fără cooperator. Abia în noiembrie 1867 este numit un nou cooperator, în urma intervenției prelatului Andreas Ostrowsky din Lemberg; Josef Scharnagel, născut în 1827, cooperator în Siret, transferat la Rădăuți în noiembrie 1867. În vara anului 1868 este numit profesor de religie la Gimnaziul din Suceava. Moare la 10 martie 1891; Leo Huminski, cav. de Gozdaw, născut în 1834, cooperator la Kamionka-Strumilowa, în Galiția. Transferat la Rădăuți în 1868, în 1869, transferat la Gura Humorului; Cazimir, cav. de Michalowski, născut în 1853, cooperator în Buszcze (Galiția), transferat la Rădăuți în octombrie 1869, este numit paroh la Rădăuți în 24 mai 1878.

Sub conducerea parohului Eduard Niestenberger (1879–1903) sunt consemnați unsprezece cooperatori: Josef Mykietiuk, cooperator la Suceava, este transferat la Rădăuți la 6 martie 1879. Profesor suplinitor de religie la Gimnaziul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

din Rădăuţi la 14 septembrie 1879. La 18 august 1883 este dispensat de funcţiunea de cooperator; Theophil Gdowski, născut în 1854, cooperator în Grzymalow (Galiţia), transferat la Rădăuţi la 18 august 1883, apoi la Gura Humorului, în 23 ianuarie 1884; Leopold Niedzielski, născut în 1856, cooperator în Gura Humorului, transferat la Rădăuţi în 23 ianuarie 1884, apoi la Buczacz, în Galiţia, la 22 septembrie 1884; Josef Pelc, născut în 1858, numit cooperator la Rădăuţi în 18 august 1884, transferat la Brody, în Galiţia, în 4 octombrie 1884; Martin Cichocki, născut în 1858, cooperator în Brody, transferat la Rădăuţi, la 4 octombrie 1884, apoi la Gura Humorului, în 8 august 1885; Josef Wolf, născut în 1859, intră în rândul clerului în 26 iulie 1885, instalat cooperator la Rădăuţi în 8 august 1885, transferat la Cernăuţi în 2 aprilie 1890; Alexander Opolski, născut în 1861, transferat cooperator la Rădăuţi la 16 mai 1890, numit catehet la o şcoală primară din Cernăuţi, în august 1890; Hieronymus Hordinski, născut în 1864, numit cooperator la Rădăuţi la 14 august 1890. După un concediu medical, este transferat, la 26 octombrie 1894, la Zastavna. Moare la 18 decembrie 1901; Stephan Romanski, născut în 1862, cooperator în Câmpulung, transferat la Rădăuţi în 22 aprilie 1891 pentru suplinirea cooperatorului Hieronymus Hordinski. Transferat la Toporow, în Galiţia, la 11 noiembrie 1895; Kohann Zukowski, născut în 1870, intră în rândul clerului în 1893, transferat cooperator la Rădăuţi la 6 august 1895. Numit prefect al Seminarului Teologic din Lemberg la 24 noiembrie 1895, ulterior devine prefect la Universitatea din Lemberg. Moare, la Lemberg, în 23 iunie 1911; Karl-Nikolaus Morosiewicz, cooperator în Gura Humorului, transferat la Rădăuţi în 24 noiembrie 1895, unde devine administrator al parahiei după moartea parohului.

Sub conducerea parohului Clemens Swoboda (1904–1921) sunt consemnaţi opt cooperatori: Karl-Nikolaus Morosiewicz este numit cooperator la Hadikfalva, în 29 iulie 1904, cu reşedinţa la Rădăuţi, iar la 4 decembrie 1904 este numit paroh la Gura Humorului; Johann Paul Wiecki, cav. de Leliwa, născut în 1878, cooperator în Suceava, este transferat la Rădăuţi în noiembrie 1902. Numit catehet la o şcoală primară din Rădăuţi la 15 noiembrie 1905; Karl Schüttler este numit cooperator la Rădăuţi la 15 noiembrie 1905, transferat la Cernăuţi, la 22 iunie 1907; Stanislaus Woloszczak, născut în 1881, cooperator în Cernăuţi, este transferat la Rădăuţi în 22 iunie 1907, apoi la Hadikfalva, la 20 iulie 1908; Leo cav. de Borowski, născut în 1879, întrat în rândul clerului la 2 iulie 1905, cooperator în Suceava, este transferat la Rădăuţi, în 20 iulie 1908, apoi la Horodenka, în Galiţia, în 20 septembrie 1909; Emil Welisch, născut în 1884, intrat în rândul clerului în 1909, este numit cooperator la Rădăuţi în 4 august 1909, apoi transferat la Cernăuţi, în 8 noiembrie 1911; Ladislaus Zak, născut în 1884, intră în rândul clerului în 1909, cooperator la Trembowla, în Galiţia, transferat la Rădăuţi la 8 noiembrie 1911 şi de aici la Sadagura, în 10 august 1912; Josef Krukurka, născut în 1886, întră în rândul clerului la 30 iunie 1912, este numit cooperator în Rădăuţi, la 10 august 1912, unde funcţionează până la 1 octombrie 1915; Franz Gaschler, năcut în 1887, intră în rândul clerului la 10 august 1915, este numit cooperator în Rădăuţi la 1 octombrie 1915. După transferul parohului la Cernăuţi, primeşte administrarea parohiei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Sub conducerea parohului Josef Mykietiuk (1 mai 1922–15 mai 1923) este consemnat un singur cooperator: Franz Gaschler, de la 1 mai 1922 până la moartea parohului, când devine administrator al parohiei.

Sub parohul Karl-Nikolaus Morosiewicz (1924–1929) sunt consemnați trei cooperatori: August Zoladkowski, născut în anul 1900, intră în rândul clerului la 13 iulie 1924, cooperator la Rădăuți din noiembrie 1924 până în iunie 1926; Wilhelm Schuhmacher, intră în rândul clerului în 1920, cooperator în Rădăuți din noiembrie 1924 până în septembrie 1927; Otto Schmegner, născut în 1894, intră în rândul clerului în 1924, cooperator la Rădăuți din septembrie 1927 până la moartea parohului (29 septembrie 1929), când devine administrator al parohiei până la 13 iulie 1931.

Sub conducerea parohului Karl Schüttler (1931–1940) sunt consemnați șapte cooperatori: Adolf Botkowski, născut în 1904, intră în rândul clerului în 1931, este cooperator la Rădăuți în perioada octombrie 1931–1 aprilie 1933; Wilhelm Oyen, născut în 1890, intră în rândul clerului în 1917, funcționează la Rădăuți în calitate de cooperator din aprilie ăână în toamna anului 1933; Konrad Obst, intră în rândul clerului în 1933, este cooperator la Rădăuți din toamna anului 1933 până la 15 octombrie 1934; Ernst Haik, născut la 7 iulie 1908, intră în rândul clerului în 1934, cooperator la Rădăuți din octombrie 1934 până la 1 august 1939; Norbert Gaschler, născut la 6 august 1915 în Frătăuții Vechi, intră în rândul clerului la 24 iunie 1939, cooperator la Rădăuți de la 1 august 1939 până la 15 iunie 1940; Karl Nikolajczuk, născut la 26 ianuarie 1917 în Bockfliess, lângă Viena, intră în rândul clerului la 29 septembrie 1939, cooperator în Rădăuți de la 1 octombrie 1939 până la 15 iunie 1940; Wilhelm Stadniczuk, născut la 15 septembrie 1916 în Rădăuți, intră în rândul clerului la 24 iunie 1939, cooperator în Cernăuți, venit la Rădăuți după ocuparea Cernăuților de către sovietici, la 1 iulie 1940, funcționează la Rădăuți până la repatrierea sa, în decembrie 1940, în calitate de cooperator II.

Istoria germană a orașului Rădăuți, redactată după repatrierea din 1940, consemnează și organiștii parohiei romano-catolice Rădăuți pentru perioada 1818–1940. Serviciul de organist la biserica romano-catolică este îndeplinit de învățătorul școlii triviale, până la intrarea în vigoare a Legii privind organizarea școlilor primare în imperiu din 1869. Istoria lui Franz Wiszniowski consemnează opt organiști: învățătorul Johann Ilnicki, cel dintâi organist, despre care parohul Joseph Sattfeld raportează, la 17 martie 1819, că nu se pricepe să cânte la orgă; Johann Sobotynski, angajat organist și ajutor de învățător la școala trivială, fiind plătit din salariul învățătorului johann Ilnicki; Josef Szadkowski, născut la 7 iunie 1808 în Zaleszczyki (Galiția), angajat ajutor de învățător în locul lui Johann Sobotynski. Intră în serviciu la 5 decembrie 1833, cu un salariu de 40 de florini pentru serviciul de organist, mărit în 1852 la 100 de florini anual. Altarul mare din biserica de la Rădăuți, construit în 1853, este opera sa. Moare la 6 octombrie 1859; Ciryll Electorowicz, născut în 1842, este transferat la Trembowla, în Galiția, în mai 1862,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

deoarece „nu ştia limba germană, era deci inutil şi la şcoală şi la biserică"; Michael Luzanski, originar din Cernăuţi, intră în serviciu la 10 mai 1862. Ştie să cânte şi să vorbească în limba germană, dar nu are certificat pedagogic şi nu poate funcţiona ca învăţător. Primeşte numai salariul de organist, 45 de florini anual. Parohul Johann Zukiewicz îi acordă un spor anual, de 10 florini, din mijloace proprii. Moare la 20 februarie 1883; Przemykalski, funcţionează ca organist în următorii cinci ani (1883–1888); Johann Tralka, organist de la 16 noiembrie 1890 până la 30 aprilie 1895; Karl Krasnowski, de origine polonez, funcţionează ca organist de la 1 mai 1895 până la repatrierea germanilor (1940), când rămâne în Rădăuţi.

Din aceeaşi sursă cunoaştem câteva date importante referitoare la Decanatul romano-catolic de Rădăuţi. Decanatul de Rădăuţi îşi inaugurează activitatea la 1 ianuarie 1907, conform deciziei nr. 19 933 din 11 aprilie 1906 a Ministerului Cultelor şi Învăţământului, elaborate la propunerea Consistoriului metropolitan din Lemberg. Decanii de Rădăuţi sunt: Monseniorul Clemens Swoboda, paroh în Rădăuţi, 1 ianuarie 1907–august 1924; Karl-Nikolaus Morosiewicz, paroh în Rădăuţi, iulie 1925–29 septembrie 1929; Anton Sebesteny, paroh în Domeşti, octombrie 1930–sfârşitul anului 1940. Tot aici mai sunt consemnate componenţa decanatului pe parohii şi filiale, biserici, capele şi număr de credincioşi, situaţie existentă în anul 1934: parohia Rădăuţi, cu două capele în oraş, o biserică filială în Satul Mare şi o capelă în Gălăneşti, având 5896 de credincioşi; parohia Huta Veche, cu 3400 de credincioşi; parohia Măneuţi, cu o capelă în Frătăuţii Noi, având 3060 de credincioşi; parohia Augustendorf, cu capele în Davideni, Dunawetz şi Laureanca, având 2944 de credincioşi; parohia Voievodeasa, cu biserica filială din Marginea, având 2225 de credincioşi; parohia Domeşti, cu 5393 de credincioşi; parohia Ţibeni, cu biserica filială din Iacobeşti, având 3177 de credincioşi; parohia Cacica, având 1607 credincioşi; parohia Gura Putnei, cu biserici filiale şi capele în Falcău, brodina, Putna, Seletin şi Vicovul de Sus, având 3500 de credincioşi; parohia Solonetul Nou, cu o capelă în Pleş, având 1490 de credincioşi; parohia Solca, cu biserici, filiale şi capele în Arbore, Clit şi Dealul Iederii, având 1410 credincioşi. Pentru întregul Decanat Rădăuţi, în 1934 sunt consemnaţi 34 107 credincioşi romano-catolici.

Demne de interes sunt recensămintele populaţiei. La 1775, când partea de nord-vest a Moldovei intră într-o nouă ordine civilizaţională, în Rădăuţi, pe care îl găsim şi sub denumirea Mănăstirea Rădăuţi, sunt consemnate 132 de familii de români (moldoveni) şi ţigani, episcopul ortodox, şapte preoşi de mir, zece călugări şi şase călugăriţe. În 1817, cum aflăm din *Jurnalul* împăratului Francisc I, în târgul Rădăuţi se află 388 de romano-catolici. În 1831, numărul acestora se ridică la 1357 de credincioşi. La recensământul din decembrie 1900, în Rădăuţi sunt consemnaţi 4437 de romano-catolici. Recensământul din 2002 înregistrează în municipiul Rădăuţi 834 de credincioşi romano-catolici.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

CASA GERMANĂ, UN FOCAR CULTURAL EUROPEAN ÎN BUCOVINA DE ALTĂDATĂ

La Rădăuți, în 1904, din inițiativa Grupului local al Asociației Germanilor Creștini din Bucovina se construiește Casa Germană, în Ringplatz/Piața Unirii, colț cu Strada Adolf Marin/Ion Nistor. Aceasta devine, alături de clădirea din Strada Bisericii/Ștefan cel Mare, sediul asociațiilor și organizațiilor germane, centrul cultural al germanilor din Rădăuți: Asociația Germană Catolică de Lectură (1901), Asociația Învățătorilor Germani (1906), Societatea Tineretului Catolic German (29 iunie 1911), Societatea Fetelor Catolice Germane (1912), Uniunea Tineretului Catolic German din Bucovina (12 mai 1913), Societatea Schubert (1924). În perioada 1904–1940, Casa Germană reprezintă totodată și un focar cultural german al împrejurimilor, alături de Liceul de Băieți (1872), Liceul de Fete (1905), Librăria de Carte Fritz Schledt (1918–1932) și cele două cinematografe: Unirea, din Sala Schähter și Excelsior (amândouă înființate în 1930).

Marea sală de festivități a Casei Germane era cea mai mare din oraș și a stat timp de patru decenii la dispoziția tuturor naționalităților și confesiunilor locale pentru manifestări cultural-artistice și sociale de amploare. Aici, valorile culturii naționale și universale se difuzau și se receptau în cadrul unor manifestări numeroase și variate, unele adevărate evenimente culturale în viața urbei, consemnate toate în documente de epocă, în presa vremii și reținute, parțial, de cele câteva lucrări istorice consacrate orașului Rădăuți. În perioada 1904–1940 aici s-au desfășurat:

1) Serbări școlare diverse: – serbările anuale ale Liceului, organizate în principal de Liceul de Băieți și Liceul de Fete, care au devenit o tradiție în viața orașului; - serbări omagiale, consacrate unor evenimente istorice și culturale majore, având în program cor, ansamblu instrumental, recitări (*Serbarea Unirii*, 3 februarie 1921, decembrie 1936; *Centenarul Revoluției lui Tudor Vladimirescu*, 20 februarie 1921; *150 de ani de la mișcarea revoluționară a lui Horea, Cloșca și Crișan*, 1935; *Serbarea Patronului Liceului de Băieți, Eudoxiu Hurmuzachi*, 13 ianuarie 1937 etc.).

2) Conferințe culturale, unele susținute de către personalități: – istoricul Bucovinei Ion Nistor, *Puterea ideii*, vara anului 1913, *Însemnătatea Marii Uniri*, 1 decembrie 1937; – dr. Lewin Schmarjahn, care vorbește unui auditoriu numeros, peste o mie de persoane, în 16 septembrie 1930; – literatul S. Niger din New-York, *Criza din viața evreilor*, 11 octombrie 1931; – vicepreședintele Organizației Mondiale Sioniste, Meir Grossmann, 23 mai 1932; – romancierul Liviu Rebreanu, creator al romanului modern în literatura română, *George Coșbuc, poetul sufletului românesc*, mai 1935; – baritonul G. Buică de la Opera din Paris, *Muzica populară la popoarele din Europa*, decembrie 1935; – profesorul Traian Brăilean de la Universitatea din Cernăuți, *Familia în statul național*, februarie 1938.

3) Serate, șezători și festivaluri, organizate de către societăți literare din oraș, din provincie sau aflate în turneu în Bucovina: – șezătoarea literară omagială Ion Creangă, realizată de Societatea Scriitorilor Români din București, condusă de scriitorul Mihail Sadoveanu, 1910; – serata cu reprezentație teatrală, aranjată de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cercul „Arboroasa" din Cernăuţi, 22 aprilie 1920; – *Obiceiuri de Crăciun şi de Anul Nou în Bucovina*, manifestare organizată de Societatea Literară „Bogdan–Dragoş", 22 decembrie 1935; – concertul Centrului Studenţesc Cernăuţi, 28 martie 1936; – serata urmată de dans, organizată de Şcoala Profesională, 1936; – şezătoarea cu „un bogat program artistic", susţinută de Societatea Arcăşească din Putna, aprilie 1936; – festivalul artistic aranjat de Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, 11 decembrie 1937; – serata „împreunată cu dans", organizată de Stolul Liceului de Fete, 20 mai 1938.

4) Spectacole teatrale, de operă şi operetă: – spectacolele Teatrului de Operetă „Bobescu" din Iaşi, aflat în turneu în Bucovina, 24 şi 26 octombrie 1909; – spectacolul susţinut de baritonul Nicolae Corfescu de la Teatrul Naţional din Bucureşti şi de soţia sa Maria Corfescu, cuprinzând arii clasice şi naţionale şi având darul de „a potenţa înălţarea conştiinţei noastre ca popor vrednic de a fi respectat", ianuarie 1910; – concertul Societăţii Muzicale „Armonia" din Cernăuţi, 4 martie 1910; – spectacolul celebrei tragediene Agatha Bârsescu, renumită în întreaga lume pentru farmecul artei sale, adorată în Bucovina vremii şi al soţului său Constantin G. Radovici, angajat al Teatrului „Neues Schauspielhaus" din Berlin, 6 mai 1910; – spectacolele Trupei de Teatru Petre Liciu din Bucureşti, cu piese de mare succes şi o distribuţie strălucitoare: Aristizza Romanescu, Petre Liciu, Cazimir Belcot, 20 iunie 1910; – spectacolul de mare succes al Reuniunii Muzicale „Ciprian Porumbescu" din Suceava, 21 noiembrie 1925, având în program uvertura clasică *Rosa munde*, de Schubert, *Rapsodia română* şi opereta *Crai nou*, de Ciprian Porumbescu; aceeaşi Reuniune Muzicală susţine, în 25 octombrie 1928, un spectacol cu piesa *Extemporalul*, de Sturm, localizare de P. Gusti. În rolul principal: Grigore Vasiliu Birlic, actor în această perioadă la Teatrul Naţional din Cernăuţi, ulterior reputat actor de teatru şi film, strălucit interpret de comedie, cu un joc inventiv în mari roluri comice ale dramaturgiei naţionale şi universale; – spectacolul Operei din Cluj cu *Traviata*, de Giuseppe Verdi, 31 ianuarie 1927; – spectacolul Operei de Cameră din Berlin, condusă de baronul Wolf von Gudenberg, aprilie 1928, având în program opera comică *Batjocură şi gelozie*, de Giovanni Battista Pergolesi şi comedia *Zaide*, de Wolfgang Amadeus Mozart; – spectacolul în idiş al Ansamblului Dr. Paul Baratoff, „cel mai mare tragedian evreu" al epocii, cu piesa *Tatăl* a lui August Strindberg, februarie 1928; – spectacolul Teatrului din Berchtensgaden, 23 – 26 februarie 1928; – spectacolele Teatrului Evreiesc de Operetă din Vilna, 1–3 noiembrie 1929, care interpretează *Fetiţa cu noroc*, *O noapte de iubire*, *Odată în mai*, cu Anna Lerner şi David Selbermann în distribuţie; – spectacolele Ansamblului Reinhardt (director al Teatrului German – 1905 şi iniţiator al Festivalurilor de la Salzburg – 1919), 20 octombrie 1930, cu piesa *Flacăra sfântă* a dramaturgului englez William Somerset Maugham (în distribuţie: Max Reinhardt, Paula Wessely, Frieda Richard, Elfriede Panst, Hans Timmig, Attila Hörbiger, Fritz Dehnis, Hans Schobinger şi Leopold Oswald); – concertul de mare succes susţinut de George Enescu, compozitor, pianist şi dirijor, violonist de prestigiu mondial, profesor al lui Yehudi Menuhin, care interpretează

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

fragmente din muzica de concert universală şi românească (*Balada*, de Ciprian Porumbescu şi piesa de înaltă virtuozitate *Ciocârlia*), 29 mai 1932; – spectacolele susţinute de Teatrul Evreiesc de Operetă din America, 3 august 1932 (cu Anna Mills şi Julius Nathanson); – spectacolul aniversar al Societăţii academice naţional-evreieşti „Barissia" în cadrul căruia cântă Josef Schmidt, tenor celebru, „privighetoarea evreilor", un „Caruso al Bucovinei" din perioada interbelică, 1933; – concertul de mare succes al Corului Bruckenthal din Sibiu, dirijat de profesorul Franz Xaver Dressler, 12 iulie 1933; – concertul vocal susţinut de artişti ai Operei Române din Bucureşti, 1935; – spectacolul de comedie al Companiei „Licurici" din Bucureşti, 1935; – spectacolele Teatrului Naţional din Cernăuţi, mai 1935 şi 19 septembrie 1935; – spectacolele Teatrului German din Sibiu, 1935 şi 26 martie 1939; – spectacolul teatral cu piesa *Haiducii* al Societăţii Muzicale „Tudor Flondor" din Cernăuţi, 29 martie 1936; – concertul Conservatorului din Cernăuţi, aprilie 1937; – spectacolul Ansamblului Ion Brezeanu de la Teatrul Naţional din Bucureşti, 18 mai 1938 ş.a.

5) Festivităţi solemne din viaţa comunităţilor rădăuţene: – banchetul în onoarea nunţiului apostolic din România, arhiepiscopul Francesco Harnaggi, 14 iulie 1922, cuvântul festiv fiind rostit în limba latină de către dr. Adalbert Paul, consilier la Curtea de Apel din Rădăuţi; – serbarea comemorativă consacrată lui Theodor Herzl, fondatorul mişcării sioniste, 28 iulie 1929; – adunarea germanilor din Ziua Tuturor Sfinţilor (1 noiembrie) a dramaticului an 1940, pentru solemnitatea de rămas bun din preajma repatrierii în Germania, impresionantă prin înaltul său civism.

UN ARTIST ÎNDRĂGOSTIT DE BUCOVINA: ALBERT KOLLMANN (1878–1962)

Albert Kollmann se naşte în Viena la 9 noiembrie 1878. În fastuoasa metropolă europeană a copilăriei şi tinereţii sale, promovează în mod strălucit Academia de Arte Frumoase. De timpuriu, se bucură de preţuirea profesorilor Julius Schmid, Hugo Darnaut şi Christian Griepenkerl, pictori cunoscuţi la începutul veacului trecut în Europa Centrală. Sub îndrumarea lor, încă din perioada vieneză a creaţiei sale, se afirmă ca excelent peisagist.

Între anii 1911–1923 Albert Kollmann este profesor de desen la Gimnaziul Superior de Stat din Rădăuţi, devenit după Unirea Bucovinei cu România, în 1919, Liceul de Băieţi „Eudoxiu Hurmuzachi", la Liceul de Fete şi la Gimnaziul Catolic German Particular, înfiinţat la 1 septembrie 1919.

În atmosfera multiculturală a Rădăuţilor de atunci, profesorul Albert Kollmann este iniţiatorul unei reforme a predării desenului, care urmărea stimularea înclinaţiei artistice a elevilor prin cunoaşterea, însuşirea şi promovarea valorilor artei populare. În acest sens, profesorul Albert Kollmann scrie, în 1913, într-un foileton din „Czernowitzer Zeitung": „Cât de adânc este sădit, cu precădere la poporul român, simţământul artistic naţional, rezultă din faptul că populaţia

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ţărănească creează, cu o virtuozitate uimitoare, minunate podoabe ornamentale, folosite în cele mai felurite chipuri. Covoarele, ţesăturile de perete, veşmintele, obiectele casnice – toate lucrate cu deosebită artă – atestă nevoia acestor oameni de a-şi manifesta sentimentele estetice.

Mii de modele, în motive coloristice foarte diverse, pe care le-au primit pe calea tradiţiei de la strămoşi, ţăranii români le transmit, la rândul lor, mai departe, aceste produse ale hărniciei şi îndemânării lor având o valoare culturală şi istorică". Cu această convingere, dobândită şi prin contactul nemijlocit cu românii rădăuţeni, el crede că „misiunea profesorului este să pună în evidenţă motivele originale de artă populară ale şcolarilor săi de alte naţionalităţi decât cea germană, să le apere de influenţele nocive, pentru a păstra originalitatea şi unitatea de stil a acestei arte. Acest gen de învăţământ cere din partea profesorului o cunoaştere profundă a personalităţii, o înţelegere deplină pentru simţămintele naţionale" ale poporului român.

Spirit generos, profesorul Albert Kollmann îşi pune în practică ideile reformatoare şi dincolo de zidurile şcolii, prin amenajarea unei şcoli de desen cu intrarea gratuită pentru întreaga populaţie a oraşului, asumându-şi – fără onorariu – rolul de îndrumător. Experimentul său din aceşti ani de la Rădăuţi se constituie, astfel, ca model pentru universităţile populare libere, atât de folositoare şi preţuite în Bucovina interbelică.

Creaţia artistică a pictorului de formaţie academică Albert Kollmann este influenţată de peisajul, istoria, oamenii şi monumentele de artă bisericească din Bucovina, „raiul Moldovei" de odinioară, o „Europă în miniatură" multă vreme, sub administraţie împărătească (1775–1918) şi regală (1918–1944/47). La Rădăuţi, pictorul creează 2 000 de lucrări peisagistice, portrete (*Eudoxiu Hurmuzachi, Ştefan cel Mare*), desene, litografii, tablouri şi scene din viaţa fremătătoare, încărcată de pitoresc a locului (Biserica Bogdana, mănăstirile Suceviţa, Voroneţ, Moldoviţa, Dragomirna; marele târg rădăuţean de vineri, viaţa păstorilor, a ţăranilor români şi pădurarilor, viaţa fermierilor germani din satele învecinate). În aceste lucrări, Albert Kollmann ni se înfăţişează ca un îndrăgostit de valorile, oamenii şi locurile Bucovinei, „un spirit artistic bine organizat", care prin tablourile sale „produce efecte de spaţialitate".

Tot la Rădăuţi, Albert Kollmann realizează în 1921, la solicitarea ofiţerilor garnizoanei locale, un album cuprinzând motive populare româneşti din Bucovina, iar în 1923 execută decorarea artistică interioară şi împrospătează pictura murală de la Biserica Romano-Catolică, în preajma împlinirii unui secol de la construirea acesteia.

În 1923, Albert Kollmann se întoarce în Austria, stabilindu-se la Eisenstadt (Burgenland). Aici, în paralel cu activitatea sa de profesor de desen, continuă să picteze, inspirat de natura împrejurimilor şi bucurându-se de succes. Arta lui s-a bucurat de preţuire, iar artistul de recunoaştere în viaţa publică: „când se plimba pe străzile Eisenstadtului – puţin aplecat şi cu mâinile la spate – toată lumea îl saluta ca pe un cunoscut. Era trecut de 83 [de] ani când moartea i-a smuls penelul din

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mână şi a tras cortina peste tabloul vieţii sale. Un tablou ce cuprinde tinereţea lui la Viena, munca de profesor în România şi, în sfârşit, activitatea sa la Eisenstadt".

Venerabilul profesor şi pictor Albert Kollmann se stinge din viaţă la 7 ianuarie 1962. Chiar în ziua morţii sale, este vizitat de un fost elev de la Rădăuţi. Câteva zile mai târziu, acesta îi aduce, într-un fel, şi omagiul Bucovinei, depunând pe mormântul său o coroană cu panglica în culorile naţionale ale României. În 9 noiembrie 1978, cu ocazia centenarului naşterii profesorului şi pictorului Albert Kollmann, Magistratura şi Muzeul oraşului Eisenstadt-Burgenland, în semn de cinstire a creaţiei şi personalităţii acestui artist – mai puţin cunoscut, din păcate, astăzi la noi –, organizează o expoziţie omagială, reunindu-i peste o sută dintre tablourile şi litografiile lăsate posterităţii ca moştenire preţioasă.

În România, mai aproape de noi, criticul de artă Valentin Ciucă îi închină o pagină, în volumul *Un secol de arte frumoase în Bucovina*, pe care o ilustrează cu o reproducere după *Portretul lui E. Hurmuzachi*, tablou aflat astăzi la Muzeul de Etnografie „Samuil şi Eugenia Ioneţ" din Rădăuţi, în capitolul I, *Paradigma academismului şi terapia realului*, situându-l alături de pictorii bucovineni din „grupul vienez": Gheorghe Berlinschi, Epaminonda Bucevschi, Isidora Constantinovici-Hein, Leon Hruşcă, Berthold Klinghofer, Franz Xavier Knapp, Gheorghe Lemeni, George Løwendal, Eugen Maximovici, Haralambie Mercheş, Vladimir Nichitovici, Arhip Roşca, Maria Seleschi, Gheorghe Şiller, Ilarion Şuhan, Mihai Teliman, Vladimir Zagorodnikov: „Elogiile aduse excepţionalei culturi populare din zonă au fost exprimate în perseverente comentarii, sintetice şi înălţătoare. [...] Sub raport artistic, trebuie subliniate rigoarea şi claritatea desenelor colorate, tuşurilor, peisajelor cu imagini din zonă şi disponibilităţile pentru acuarelă. Scenele rurale, prezenţa personajelor obişnuite, portretizate în raport cu mediul şi îndeletnicirile lor, amplifică sentimentul de admiraţie faţă de oamenii Bucovinei şi cultura lor tradiţională".

CREATORUL PRESEI ŞTIINŢIFICE DE EXPRESIE GERMANĂ DIN RĂDĂUŢI: AUGUST NIBIO (1886–1968)

August Nibio se naşte în Rădăuţi în 13 iulie 1886. Este absolvent al Gimnaziului Superior de Stat, promoţia iulie 1904, şi al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii Francisco-Iosefine din Cernăuţi. La 1 septembrie 1907, August Nibio îşi începe cariera didactică. În 17 martie 1911 îşi trece examenul de capacitate, iar în octombrie 1924 „se supune" la examenul pentru limba română, istoria şi geografia României. August Nibio funcţionează la Gimnaziul Superior de Stat, Liceul de Stat „Eudoxiu Hurmuzachi", după 1918, unde predă istoria, geografia şi cântul şi la Liceul de Fete din Rădăuţi, unde predă germana şi este angajat şi ca maestru suplinitor pentru muzică. După Unirea Buovinei cu România predă la Gimnaziul Catolic German Particular, înfiinţat la 1 septembrie 1919, cu local propriu din 1927 şi care a funcţionat până la repatrierea germanilor (1940).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Din 1924, activează ca dirijor în cadrul Societăţii Schubert, înfiinţată de „cântăreţii şi cântăreţele din Rădăuţi", cum scrie Franz Wiszniowski în istoria germană a oraşului.

Dincolo de activitatea şcolară, profesorul August Nibio desfăşoară „o remarcabilă activitate publicistică". În perioada 1911–1940, publică în presa din Rădăuţi, din Bucovina şi din afara hotarelor ei peste 60 de studii şi articole, consemnate de Erich Beck în ampla sa lucrare *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina*, vol. I, 1965. August Nibio este fondatorul a trei publicaţii germane, pe care le scoate la Rădăuţi: „Archiv für Landeskunde der Bukowina" (care apare sub formă de caiete în 1927, 1930, publicând studii), „Bukowiner Heimatblätter" (1933, unde apar studii de istorie, unele valoroase, cum este cel consacrat de Sever Zotta familiei Flondor, precum şi materiale consacrate vieţii comunităţii germane din Rădăuţi ori unor personalităţi) şi „Bukowiner Wochenpost" (1932–1933, un ziar în adevăratul înţeles al cuvântului, tipărind în rubrica intitulată *Foileton* materiale valoroase pe teme de cultură populară, istorie locală şi istoria presei rădăuţene).

Profesorul August Nibio colaborează la „Deutsche Kalender für Bukowina", Cernăuţi, 1919–1934, „Die Heimat", Cernăuţi, 1920–1931, „Czernowitzer Deutsche Tagepost", Cernăuţi, 1925–1932. În materialele publicate aici acordă o atenţie deosebită comunităţii germane din Rădăuţi şi din localităţile învecinate, culturii populare, fiind interesat de anecdote şi interferenţele culturale româno-germane. *Die Radautzer deutschen* [„Germanii din Rădăuţi"], *Geschichte der Buchlandung Schledt in Radautz* [„Istoricul Librăriei Schledt din Rădăuţi"], *Studien und Untersuchungen zur Geschichte des Radautzer Bistums* [„Studii şi cercetări referitoare la istoria Episcopiei de Rădăuţi"], *Die Radautzer Weihnachtslieder* [„Cântece de Crăciun din Rădăuţi"], *Die Zigeuner in der österreichischen Bukowina* [„Ţiganii din Bucovina austriacă"] oferă şi astăzi cercetării ştiinţifice date şi informaţii valoroase.

August Nibio este primul biograf al lui Ernst Rudolf Vinzenz Neubauer (1822–1890), profesor, poet, dramaturg, editor de ziare, căruia îi consacră mai multe studii cuprinzând informaţii bogate provenite din cunoaşterea directă a manuscriselor. La centenarul naşterii sale, în cadrul serbării comemorative din 6 mai 1928, profesorul rădăuţean evocă activitatea acestui mare poet din Bucovina. Tot el publică studiul *Ludwig Adolf Staufe-Simiginowicz*, scriitor şi etnograf german (1832–1897), unul dintre cei dintâi culegători de poveşti populare bucovinene, autorul volumelor *Ruthenische Sagen und Märchen aus der Bukowina* [„Legende şi poveşti rutene din Bucovina"], 1880; *Volkssagen aus der Bukowina* [„Legende populare din Bucovina"], 1885 şi *Kleinrussische Volkslieder*, 1888. Din însărcinarea lui Ilie Vişan, prefectul judeţului Rădăuţi, August Nibio traduce din limba franceză în limba germană monografia lui Orest Tafrali, *Le monastère de Sucevitza*, tipărită la Iaşi în 1929.

Despre el, mai aproape de zilele noastre, un cercetător, D. Vatamaniuc, scrie: „August Nibio se impune în mişcarea culturală din Bucovina din prima jumătate a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

secolului [trecut] ca un mesager al comunității germane din Bucovina anexată la Imperiul Habsburgic în 1775. Apelează la presă, prin mijlocirea căreia face cunoscute valorile spirituale ale conaționalilor săi. Informația bogată și variată face din studiile și articolele sale texte de referință pentru cercetătorul de azi".

Profesorul August Nibio se repatriază în Germania la sfârșitul anului 1940. Se stinge din viață în 19 februarie 1968 la Viena. Editarea lucrărilor sale într-un volum bilingv întârzie, din păcate, și ar putea reprezenta pentru germaniștii de astăzi din Bucovina o datorie de onoare. La împlinirea a 120 de ani de la nașterea sa, acest act de restituire este posibil și chiar necesar.

BIBLIOGRAFIE

PERIODICE

„Analele Bucovinei", Rădăuți–București, 1994–2002.
„Anuarul Liceului «Eudoxiu Hurmuzachi» din Rădăuți", 1922–1924, 1992–2001.
„Jahresbericht des k.k. Staats-Obergymnasium in Radautz", Rădăuți, 1873–1914.
„7 zile bucovinene", Rădăuți, 2000–2004.

STUDII ȘI ARTICOLE

Diaconu, Mircea A., *Bucovina și complexul provinciei*, în „Analele Bucovinei", Rădăuți–București, V, 1, 1998, p. 31–41.

Fassel, Horst, *Visionen einer Welt der Harmonie aus der Unsicherheit der Ränder. Exilliteratur ind und aus der Bukowina von 1848 bis 1945*, în vol. *O Bukowinie. Razem czy oddzielnie?*, Redactor Kazimierz Feleszko, Pila–Warszawa, Zaklad Graficzny Uniwersytetu Warszawskiego, 2000, p. 121–139.

Ghibănescu, Gheorghe, *O excursie în Bucovina*, în vol. *Bucovina în reportaje de epocă*. Antologie, argument și note de Doina și Liviu Papuc, Iași, Editura Alfa, 2000, p. 72–78.

Grigorovici, Radu, *Modelul Bucovinei*, *ibidem*, III, 2, 1996, p. 281–298.

Grigorovici, Radu, *Trei lumi paralele*, *ibidem*, III, 1, 1996, p. 83–109.

Grigorovici, Radu, *Viitorul unei iluzii*, în volumul *Bucovina 1861–1918: aspecte edificatoare pentru o Europă unită?*, Materialele Conferinței Științifice Internaționale, Rădăuți, 20–22 septembrie 2002, Suceava, Editura Universității, 2002, p. 157–167.

Grigorovitza, Emanoil, *Târgul Rădăuților*, în vol. *Cum a fost adată ...*, București, Librăria Națională, 1911, p. 3–42.

Iacobescu, Mihai, *Bucovina*, în *Istoria românilor*, vol. VII, tomul II, *De la Independență la Marea Unire (1878–1918)*, coordonator: acad. Gheorghe Platon, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 355–368.

Kollmann, Albert, *Der Unterricht im Zeichnen an der Bukowiner Mittelschulen*, în „Czernowitzer Zeitung", Czernowitz, XLVIII. Jahrgang, nr. 142, 22 juni 1913, s. 1–3;

Kollmann, Friedrich, *Arta moștenită de la strămoși*, în „Magazin istoric", București, anul XIII, nr. 1 (142), ianuarie 1979, p. 42.

Lemny, Ștefan, *Tipografia de la Rădăuți, centru de cultură românească în veacul al XVIII-lea*, în „Suceava. Anuarul Muzeului Județean", Suceava, VIII, 1981, p. 311–319.

Manolescu, Nicolae, *„Religia" scrisului*, în vol. *Teme*, 1, București, Editura Cartea Românească, 1971, p. 61–62.

Matulla, Oskar, *Albert Kollmann als Künstler*, în „Kaindl Archiv", heft 6, Stuttgart, 1987, p. 46–49;

Nibio, August, *Die Radautzer Deutschen*, in „Deutscher Kalender für die Bukowina", Czernowitz, 1930, s. 48–55.

Schipor, Vasile I., *Destinul unei biblioteci din Bucovina*, în „Analele Bucovinei", Rădăuți–București, VI, 1, 1999, p. 39–46.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Schipor, Vasile I., *Evoluţia şi destinul scrisului la Rădăuţi. Un tablou cronologic*, în „Anuarul VI (XLIII) al Colegiului Naţional «Eudoxiu Hurmuzachi» Rădăuţi pe anii şcolari 1999/2000 şi 2000/2001", Rădăuţi, Editura „Septentrion", 2001, p. 87–117.

Vatamaniuc, D., *August Nibio şi presa germană rădăuţeană*, în „Analele Bucovinei", Rădăuţi–Bucureşti, I, 1, 1994, p. 133–136.

Vatamaniuc, D., *Ernst Rudolf Neubauer, profesor, scriitor şi jurnalist*, *ibidem*, p. 113–121.

Vatamaniuc, D., *Mişcarea literară bucovineană interbelică şi presa rădăuţeană*, *ibidem*, III, 2, 1996, p. 305–321.

Vicol, Dragoş, *Rădăuţi, tărâm de legendă*, în vol. *Bucovina în reportaje de epocă*, Antologie, argument şi note de Doina şi Liviu Papuc, Iaşi, Editura Alfa, 2000, p. 152–157.

VOLUME

Ariès, Philippe, Duby, Georges, *Istoria vieţii private*, vol. I–X, traducere de Maria Berza, Micaela Slăvescu şi Constanţa Tănăsescu, Bucureşti, Editura Meridiane, Colecţia „Arte. Civilizaţii. Mentalităţi", 1995.

Beck, Erick, *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1965*, München, Verl. d. Südostdeutschen Kulturwerks, 1966.

Beck, Erick, *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina. Literatur aus den Jahren 1966 – 1975*, Dortmund, Forchungsstelle Ostmitteleuropa, 1985.

Ceauşu, Mihai-Ştefan, *Bucovina Habsburgică. De la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism şi postiosefinism (1774–1815)*, Iaşi, Fundaţia Academică „A.D. Xenopol", 1998.

Valentin Ciucă, *Un secol de arte frumoase în Bucovina*, *Prefaţă* de acad. Răzvan Theodorescu, Suceava, Editura Muşatinii, 2005.

Grigorovici, Radu, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice*, ediţie bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfeţe, note şi comentarii de acad. Radu Grigorovici, *Prefaţă* de D. Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Academiei, 1998.

Grigoroviţă, Mircea, *Din istoria colonizării Bucovinei*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., Colecţia „Pagini de istorie", 1996.

Iacobescu, Mihai, *Din istoria Bucovinei, vol. I (1774–1862)–De la administraţia militară la autonomia provincială*, Bucureşti, Editura Academiei, 1993.

Mittelmann, Hermann, *Illustrierter Führer durch die Bukowina, 1907–1908*, Neu herausgegeben von Helmut Kusdat, Wien, Mandelbaum Verlag, 2001.

Neumann, Victor, *Tentaţia lui homo-europaeus. Geneza spiritului modern în Europa Centrală şi de Sud-Est*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1991.

Predescu, Lucian, *Enciclopedia „Cugetarea". Material românesc. Oameni şi înfăptuiri*, ediţie anastatică, Bucureşti, Editura Saeculum I.O.– Editura Vestala, 1999.

Prokopowitsch, Erich, *Die Entwicklung des Pressewesens in der Bukowina*, Wien, Verlag der Typographischen Anstalt, 1962.

Rezuş, Petru, *Contribuţii la istoria oraşului Rădăuţi (până la 1918)*, Bucureşti, Editura Litera, 1975.

Emil Satco, *Arta în Bucovina*, vol. II, Suceava, Biblioteca Judeţeană „I. G. Sbiera", 1991.

Satco, Emil, *Artişti plastici din Bucovina. Mic dicţionar*, lucrare tipărită prin contribuţia pictorului Rudolf Rybiczka, Suceava, f. ed., 1991.

Satco, Emil, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I–II, Suceava–Iaşi, Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera"–Editura Princeps Edit, 2004.

Simiginowicz-Staufe, Ludwig Adolf (colectiv), *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, Band 20, *Bukowina*, Wien, Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei Alfred Hölder, 1899.

Vatamaniuc, D., *Bucovina între Occident şi Orient. Studii şi documente*, *Prefaţă* de acad. Ştefan Ştefănescu, Bucureşti, Editura Academiei, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" (20), 2006.

Wiszniowski, Franz, *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, Waiblingen, W. Eisele Inh. Täuber jun., 1966.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

III.5. COMUNITATEA EVANGHELICĂ DE CONFESIUNE „AUGSBURG" DIN RĂDĂUȚI*

În procesul de colonizare a imigranților germani în Bucovina considerațiile regionale și cele confesionale s-au însoțit și au avut rolul lor la înființarea coloniilor catolice și protestante. Colonizarea protestanților s-a grupat în jurul a trei centre: Cernăuți, Rădăuți și Ilișești.

În orașul Zaleszczyki din Galiția se înființează, în 1784, o primă unitate pastorală protestantă, care cuprindea și Bucovina. Aici, în 1786, este instalat predicatorul sas transilvănean Michael Himesch, cumnatul căpitanului Syl din Cernăuți. Generalul von Enzenberg, guvernatorul Bucovinei, prin adresa din 31 iulie 1786, îi transmite predicatorului abia instalat rugămintea de a vizita comunitățile evanghelice din Bucovina, pentru a le oferi serviciile religioase o dată sau de două ori pe an. Comunele evanghelice sunt obligate, tot acum, să pună la dispoziția pastorului lor sufletesc o trăsură, adăpostul necesar și „o recompensă pentru osteneala lui". Michael Himesch, însoțit de învățătorul Liebich, ajunge la Cernăuți, unde este primit „cu toată prietenia" de parohul Wenzel Kekert. Michael Himesch oficiază servicii religioase la Cernăuți, în 23 septembrie, la Siret, în 27 septembrie, și la Suceava, în ziua de 1 octombrie 1786.

La 31 octombrie 1786, în Bucovina sunt consemnați 228 de credincioși protestanți. Dintre aceștia, 79 sunt de confesiune „Augsburg", iar 149 de confesiune helvetică. În lipsa preoților proprii, botezurile, căsătoriile și înmormântările sunt oficiate de către preoții catolici. Parohii romano-catolici și capelanii sunt obligați, până în anul 1829, să înregistreze nașterile, căsătoriile și decesele în matricolele parohiilor lor. Până la 1829, pastorii protestanți țin numai *Registre de însemnări*. Prin *Decretul imperial* din 28 octombrie 1786, preoților protestanți le este îngăduit să-și viziteze coreligionarii din Bucovina. În temeiul acestui decret, Administrația din Lemberg aprobă pentru predicatorul Himesch o remunerație de 30 de florini, cu obligația de a vizita comunele protestante din Bucovina din timp în timp, dar cel puțin de două-trei ori pe an. Predicatorul Himesch oficiază slujbe în Cernăuți, la 26 octombrie 1790, și la Suceava, în 31 octombrie 1790.

Cele 67 de familii de credincioși protestanți de confesiune „Augsburg", existente în Bucovina la 1789, locuiesc în localitățile Arbore, Frătăuți, Ilișești, Ițcani, Satu Mare, Milișăuți și Tereblecea. Acestea hotărăsc să-și angajeze un

---

* Documentar elaborat la împlinirea a 100 de ani de la sfințirea bisericii evanghelice din Rădăuți (10 octombrie 2006). După repatrierea germanilor, din noiembrie–decembrie 1940, Biserica evanghelică din Rădăuți trece în proprietatea ortodocșilor. Adaptată serviciului liturgic ortodox, prin construirea catapetesmei, și pictată, înainte de 1989, biserica are hramul Sfântului M. Mc. Dimitrie, Izvorâtorul de Mir, prăznuit la 26 octombrie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

pastor propriu şi solicită Direcţiei Bunurilor de la Administraţia Domeniului Rădăuţi ca acesta să aibă reşedinţa în Milişăuţi, localitate aflată în centrul arealului de răspândire a coloniilor protestante. La 28 iunie 1790, 36 de familii protestante din Frătăuţi, Iţcani, Satu Mare şi Milişăuţi se obligă, prin declaraţie scrisă, să plătească fiecare, pentru salariul pastorului, câte 3 florini anual, începând cu 1 aprilie 1791, precum şi să achite diverse contribuţii în natură. Prin declaraţia scrisă din 20 ianuarie 1791, familiile protestante se obligă să achite costul pentru construirea unei locuinţe pentru pastor, suportat în avans de către Direcţia Bunurilor din Rădăuţi. În 1791, inginerul Burggaler construieşte locuinţa pastorului, cu o sală de rugăciune şi anexe. Pastorul Stefan Daniel Hübel, „candidat teolog de confesiune «Augsburg»", propus de comune şi aprobat de autorităţi, soseşte la 24 mai 1791 la Frătăuţi şi se stabileşte aici, până la terminarea locuinţei din Milişăuţi. Instalarea lui la Milişăuţi are loc la 27 septembrie 1791. Cu această dată îşi începe activitatea cea dintâi parohie protestantă din Bucovina, care îi cuprinde pe evanghelicii de ambele confesiuni. Pastorul se mută la Milişăuţi în octombrie 1792, unde sfinţeşte sala de rugăciune la 14 octombrie 1792. Se căsătoreşte aici cu Anna Maria Ott, îngrijitoarea sa, oficiind el însuşi cununia. Din acest motiv, intră în conflict cu autorităţile şi este transferat la Reichsheim, în Galiţia, în 1796.

În locul pastorului Stefan Daniel Hübel, în acelaşi an, este propus şi aprobat Andreas Ephraim Schwartz, născut în 1754 în Bistriţa, licenţiat în Teologie la Pressburg, pastor, timp de şase ani în Waltersdorf (Transilvania).

În anul 1795, sunt consemnaţi în Bucovina 313 familii protestante de ambele confesiuni. La 10 septembrie 1795, comunitatea evanghelică din Cernăuţi îl alege pastor pe Philipp Kern din Reichsheim, născut în Ugartsthal (Galiţia). Alegerea sa este aprobată de Administraţia din Lemberg la 20 ianuarie1797.

În 1801, comunitatea maghiară din Andrasfalva se desprinde din parohia Milişăuţi, înfiinţând o parohie proprie de confesiune helvetică, căreia îi erau subordonaţi toţi protestanţii reformaţi din Bucovina. Pastorul Ephraim Schwartz moare în anul 1840. În locul lui este ales şi aprobat teologul Eduard Kerk. În 1853 se înfiinţează o nouă parohie pentru regiunea minieră a Bucovinei, cu reşedinţa la Iacobeni, iar în 1858 încă una, la Ilişeşti.

Prin *Patentul protestant* din 8 aprilie 1861, Biserica Evanghelică, tolerată doar până acum în Austria, este declarată biserică „liberă şi egal îndreptăţită". Organizarea ei este reglementată prin Patentul imperial din 6 ianuarie 1866: parohia, reprezentată printr-un presbiterium ales şi prin adunarea lărgită a enoriaşilor; senioratul, reprezentat printr-un senior şi adunarea senioratului; superintendenţa, în frunte cu un superintendent şi adunarea superintendenţei; consiliul bisericesc superior din Viena, ca instanţă supremă a bisericii evanghelice din Austria.

În lucrarea lui Franz Wiszniowski, *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, aflăm o statistică pe ani a protestanţilor din Rădăuţi, pentru intervalul 1817–1864: 1817 – 54 de suflete; 1825 – 80; 1828 – 105; 1829 – 109; 1830 – 104; 1831 – 107; 1850 – 49; 1851 – 49; 1852 – 46; 1853 – 45; 1861 – 33; 1862 – 38; 1863 – 40; 1864 – 39.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În 1852, târgul Rădăuți este declarat oraș, care devine curând reședință districtuală (1855). Consiliul superior bisericesc din Viena hotărăște mutarea reședinței parohiei de la Milișăuți la Rădăuți. Începând cu această dată, cea mai veche circumscripție evanghelică din Bucovina poartă titulatura de Oficiul parohial evanghelic de confesiune Augsburg din Rădăuți. Pastorul Eduard Kerk se mută cu oficiul parohial la Rădăuți. Istoria germană a orașului Rădăuți consemnează veniturile pastorului evanghelic de aici: salariul anual de 630 de florini, locuință fără plată, 12 stânjeni de lemn, veniturile provenite din arendarea terenurilor parohiale și taxele de stolă. Circumscripția parohială Rădăuți cuprinde acum întreaga Bucovină de mijloc. În componența sa se află, în afara orașului, satele de colonișți germani din apropiere: Arbore, Bădeuți-Milișăuți, Frătăuți, Satul Mare și Tereblecea. În Bucovina se află, tot acum, patru parohii evanghelice de confesiune Augsburg: Cernăuți, Rădăuți, Iacobeni și Ilișești. Acestea sunt subordonate superintendentului din Lemberg, formând Senioratul de Răsărit, împreună cu câteva comunități din Galiția. Încercările parohiilor din Bucovina de a se constitui într-un seniorat propriu rămân zadarnice. În 1962, pastorul din Cernăuți, Johann Jenkner este numit senior, ca o concesie făcută coreligionarilor din Bucovina. Reședința senioratului rămâne în Bucovina, alternând între Cernăuți și Rădăuți.

În anul 1877, pastorul Eduard Kerk este numit senior. Orașul Rădăuți devine acum reședință de seniorat. Parohia evanghelică Rădăuți înregistrează 4450 de credincioși. Protestanții din Rădăuți au, la început, o sală de rugăciune închiriată, apoi una proprie, situată în Herrengasse (Strada Domnească, astăzi Calea Cernăuților). Dr. Michael Kipper, medic militar al regimentului staționat în oraș, curatorul comunității evanghelice din Rădăuți, pune la dispoziția comunității confesionale o parcelă de construcție în Strada Domnească și asigură, prin colectă publică și o subvenție primită de la Asociația „Gustav Adolf", fondurile bănești necesare pentru construirea unei biserici proprii. Biserica evanghelică din Rădăuți este sfințită de seniorul Eduard Kerk la 10 octombrie 1886.

Parohul și seniorul Eduard Kerk este numit profesor de religie la gimnasiul de Stat din Rădăuți chiar de la data înființării acestuia, 1872. Teologul Martin Decker este numit vicarul său personal, la 2 decembrie 1888. În 1895, seniorul Eduard Kerk demisionează, din motive de sănătate. Moare un an mai târziu, în 1896. În același an, este ales și confirmat paroh Martin Decker.

Martin Decker – scrie Franz Wiszniowski – „a fost o personalitate, cea mai impozantă și mai puternică dintre parohii evanghelici din Bucovina meridională". În timpul funcționării sale se produc schimbări esențiale în viața bisericească din Rădăuți. Sunt declarate parohii-filiale comunitățile din Arbore, Frătăuții Vechi, Bădeuți, Satul Mare și Tereblecea. Câteva dintre acestea devin parohii independente: Frătăuții Vechi, în 1901, Tereblecea, în 1905. Parohia evanghelică de confesiune Augsburg din Rădăuți are în componența sa comunitatea din orașul Rădăuți, cu 497 de credincioși, și filialele Arbore, cu 200 de credincioși, Bădeuți, cu 531 de credincioși și Satul Mare, cu 637 de credincioși, cu un total de 1905 credincioși, date consemnate la recensământul din 31 decembrie 1910. Aceste cifre rămân fără

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

schimbări majore până la repatrierea germanilor (1940). Nici structura circumscripţiei nu se modifică.

La 5 mai 1912, parohul Martin Decker este numit senior. După prăbuşirea Monarhiei Austro-Ungare, se întrerup şi legăturile dintre comunităţile evanghelice din Bucovina şi superintendenţa din Lemberg, deoarece *Constituţia României* nu admite jurisdicţie străină asupra comunităţilor religioase din ţară. În 1920 încep tratative pentru unirea comunităţilor evanghelice din Bucovina cu biserica evanghelică din Transilvania. Acestea se finalizează în 1922. Comunităţile evanghelice din Bucovina formează acum un decanat independent, condus de un decan. În această calitate este menţinut seniorul Martin Decker.

În 17–18 mai 1924, are loc prima vizită canonică în Rădăuţi a unui episcop evanghelic. Dr. Friedrich Teutsch vizitează şi comunitatea evanghelică din Rădăuţi în turneul său din Bucovina. La 31 octombrie 1924 moare decanul Martin Decker, după o suferinţă îndelungată. La 11 decembrie 1927, este instalat paroh la Rădăuţi pastorul Hans Rein din Adâncata (Hliboca). În acest an intră în vigoare noul statut de organizare a Bisericii Evanghelice de confesiune „Augsburg" din România. Potrivit noului statut, în fruntea bisericii se află episcopul din Sibiu iar comunităţile evanghelice din Bucovina formează un decanat propriu, având un consistoriu regional. Acesta este format dintr-un senior, înlocuitor al decanului în toate problemele spirituale, dintr-un senior responsabil cu toate problemele profane şi dintr-un jurisconsult regional.

La 9 iulie 1939 are loc sfinţirea clopotului mare, turnat la Cernăuţi de către cunoscutul clopotar german Gustav Geib. Clopotul este aşezat în locul celui rechiziţionat pentru topire, în 1916, de către autorităţile militare.

În cursul lunilor noiembrie şi decembrie 1940, se desfăşoară operaţiunea de repatriere a etnicilor germani. Cu această ocazie, toate parohiile romano-catolice şi evanghelice sunt obligate să predea Comisiei SS de repatriere matricolele şi registrele bisericeşti, care au fost ulterior depozitate în teritoriul ocupat din Polonia. La începutul acţiunii de repatriere, decanul Hans Rein cere tuturor parohiilor evanghelice din Bucovina meridională să ia, în repatriere, şi clopotele bisericilor, orgile şi toate obiectele din altar. În Germania, Comisia SS de repatriere ordonă predarea imediată a tuturor clopotelor aduse de repatriaţi. Credincioşii evanghelici din Bădeuţi ţin, însă, ascuns clopotul bisericii lor de acasă – cel mai vechi clopot al unei biserici evanghelice din Bucovina, purtându-l cu ei dintr-un lagăr de strămutare în altul. La şase ani după război, un enoriaş din Bădeuţi predă clopotul salvat pastorului Hans Rein, la întoarcerea sa din captivitatea sovietică (1951). Clopotul ajunge, astfel, la Gönnheim şi apoi, după moartea pastorului Hans Rein, la Friedelsheim. Ulterior, clopotul îşi găseşte locul definitiv în biserica din Gries, în ţinutul Kusel din Palatinat, unde evanghelicii din Bădeuţi îşi găsesc „o nouă patrie". Cu repatrierea germanilor din 1940, se desfiinţează biserica evanghelică de confesiune „Augsburg" din Bucovina. În Rădăuţi rămân puţini credincioşi evanghelici. Recensământul din 2002 consemnează în municipiul Rădăuţi doar 20 de credincioşi evanghelici.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În lucrarea lui Franz Wiszniowski, *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, găsim câteva informații de fișier biografic pentru trei – și cei mai importanți – dintre parohii evanghelici de confesiune „Augsburg" din Rădăuți.

Eduard Kerk, născut în 1817 la Poprad, în Ungaria, este ales și aprobat paroh la Milișăuți în 1840. În 1860, parohiatul este mutat la Rădăuți. În Rădăuți, pastorul Eduard Kerk este numit profesor de religie la Gimnaziul de Stat, unde funcționează în perioada 1872–1888. În 1877 este numit senior. Se pensionează în 1895. Moare în 1896. Până la 1918, în semn de cinstire a memoriei sale, o stradă din Rădăuți îi poartă numele: Strada Kerk.

Martin Decker, născut la 19 aprilie 1861 în Dombrowka-Germană, lângă Neu-Sandez, în Galiția. Frecventează școala primară în satul său natal, cursurile Gimnaziului de Stat din Neu-Sandez, pe care le continuă la Erlangen și Viena. Licențiat în teologie, în 1887. Căsătorit cu Hermine Förster. La 2 decembrie 1888, este numit vicar personal al seniorului Eduard Kerk la Rădăuți. În 1893 este ales paroh secund iar în 1896 paroh în Rădăuți. Funcționează ca profesor de religie la Gimnasiul de Stat din Rădăuți în perioada 1889–1924. Membru în Consiliul școlar al Bucovinei, deputat în Dieta de la Cernăuți (din 1910), decorat cu Ordinul „Franz Joseph I". După prăbușirea Monarhiei, contribuie la unirea comunităților evanghelice din Bucovina cu Biserica evanghelică din Transilvania. Cel dintâi decan evanghelic din Bucovina. Distins cu Ordinul „Coroana României" și crucea de comandor. Îmbolnăvindu-se grav, demisionează. Moare la 31 octombrie 1924, fiind înmormântat în cripta familiei sale din Cimitirul Vechi din Rădăuți.

Hans Rein, născut la 25 iunie 1894 în Frătăuții Vechi. Școala primară evanghelică din satul natal, cursurile Gimnaziului de Stat din Rădăuți. Combatant în Primul Război Mondial. Studii de teologie la Viena. În 1920 se căsătorește cu învățătoarea Hermine Germann. După promovarea examenelor la Viena (1922) și Sibiu (1923), devine pastor la Hliboca. La 17 mai 1925, este ales paroh la Rădăuți. Alegerea sa este contestată, însă, de către autoritatea bisericească, întrucât nu avea trei ani vechime, cum prevedea statutul. În 1927 este din nou ales paroh la Rădăuți, cu 399 de voturi din 403 voturi exprimate. Alegerea este, de data aceasta, confirmată de către autoritatea bisericească și instalarea în parohie se face de către parohul de Cernăuți, dr. Arz. Senior, judecător instructor la Comisia disciplinară pentru preoții și învățătorii evanghelici din Bucovina. După ocuparea părții de nord a Bucovinei de către trupele sovietcie (1940), este numit de către Consistoriul regional din Sibiu decan pentru partea de sud a Bucovinei, la 1 august 1940.

După repatriere, este încorporat în armata germană. Cade prizonier, pe front. La 11 aprilie 1949, se întoarce la familia sa, refugiată în Ihringhausen. În 1950 intră în serviciul bisericii evanghelice din Palatinat, ca preot în Edenkoben. De la 1 decembrie 1951 este paroh în Gönnheim și Friedelsheim. Moare la 1 august 1956 în Ludwigshafen am Rhein și este înmormântat în cimitirul din Gönnheim.

Din rândul comunității evanghelice din Rădăuți ne sunt cunoscute câteva personalități laice, care se afirmă în viața socială, culturală, economică și politică locală sau a provinciei. În primul rând, aici menționăm familia Rossignon. Un Johann Rossignon este proprietarul celei dintâi farmacii din târgul Rădăuți (1820).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cu siguranţă, el aparţine Rossignonilor, originari din Franţa (Alsacia), care se stabilesc pe la 1800 în Prusia, unde Frederic cel Mare (1740–1786), regele reformator al Prusiei, ocrotitor al culturii şi artei, şi urmaşii acestuia promovează o politică de toleranţă religioasă şi de încurajare a meseriilor şi profesiunilor liberale. La curtea regilor prusaci, Rossignonii protestanţi se remarcă prin îndeplinirea unor dregătorii mărunte. De aici, prin Viena ori Lemberg, unii dintre ei ajung în Principate şi în Bucovina. Din această familie de francezi protestanţi, farmacistul Alfred von Rossignon vine în Vechiul Regat, după moartea soţiei sale, vieneza Juliana Alexi, şi se stabileşte o vreme la Fălticeni. Prin Walther Kipper o cunoaşte pe Bertha Gorgon, marea iubire neîmplinită a lui Ciprian Porumbescu, fiica pastorului evanghelic Franz Samuel Traugott Gorgon din Ilişeşti. Nunta lor are loc la Ilişeşti, în anul 1901. Familia Rossignon se stabileşte la Rădăuţi. Locuieşte în Ringplatz, azi Piaţa Unirii, nr. 4. Aici se naşte fiica lor Melania (Niny). În casa mare, cu farmacie la stradă şi camerele de locuit în spate, despărţite de un coridor larg, Bertha organizează serate muzicale frecventate de lumea bună a oraşului. O găsim, de asemenea, în conducerea Asociaţiei Femeilor Evanghelice, prezidată de doamna Hermine Decker, preocupată să sprijine copiii şcolari ai coreligionarilor. După moartea lui Alfred von Rossignon, pastorul Martin Decker este curatorul Melaniei. Împreună cu Melania, Bertha Rossignon pleacă, în 1940, în Germania. Moare, în 1947, într-un lagăr de strămutaţi. Fiica sa, Melania, moare în 1987, într-un azil de bătrâni, în apropiere de Hamburg.

Interesantă, prin prezenţa sa în viaţa locală, apoi în viaţa Bucovinei, este figura d-rului Michael Kipper. Născut la Ilişeşti, urmează cursurile Gimnasiului de Stat din Suceva. Aici face parte dintr-un renumit ansamblu orchestral, cvintetul de coarde organizat şi dirijat de Ciprian Porumbescu. În câteva lucrări se află reproducerea unei fotografii de epocă înfăţişându-i pe aceşti cinci liceeni: El. Pollak, M. Kipper, Gh. Hnidei, Ed. Kreutz şi C. Porumbescu. În *Tagebuch* şi *Die Ferienzeit* [„Timpul vacanţei"], Ciprian Porumbescu îl menţionează pe Michael Kipper printre „prietenii [săi] dragi" din Ilişeşti şi colegii de studii de la Viena, sub numele amical Fritz Kipper. Din istoria germană a oraşului Rădăuţi, aflăm că Michael Kipper funcţionează ca medic militar la Rădăuţi. În 1887 face parte din conducerea spitalului public, „Fundaţia Prinţ de Coroană Rudolf", ca membru, ales la 1 martie 1886, sub preşedinţia lui Adolf Marin, primarul oraşului. În perioada 12 mai 1889–19 iulie 1900 este preşedinte al Asociaţiei Pompierilor Voluntari, care organiza în câşlegile de iarnă „baluri reprezentative", bucurându-se de o mare atractivitate. Mai târziu Michael Kipper se afirmă şi în viaţa politică, ca deputat de Rădăuţi în Dieta Bucovinei.

După cum ne comunică Luzian Geier din Augsburg, în corespondenţa cu noi din 18 decembrie 2003, în registrele de confirmare ale Bisericii Evanghelice Rădăuţi, sunt consemnaţi doi fii ai pastorului F.S.T. Gorgon, anume Immanuel Gorgon, născut în 1868 la Ilişeşti, confirmat la Rădăuţi în duminica de Rusalii 1882 (*Confirmations-Buch*, p. 138), împreună cu scriitorul de mai târziu Heinrich Kipper din Ilişeşti, şi fiul Benedict Gorgon, născut la Ilişeşti în anul 1872, confirmat tot la Rădăuţi, în duminica de Rusalii 1886 (*Confirmations-Buch*, p. 164). În

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

registrul de înregistrare a intenției de căsătorie, *Verkünd-Buch*, este consemnată o fiică a lui Gorgon, născută la Lemberg, în 1857 (6 sept.), în 1904 având domiciliul în Rădăuți, care s-a căsătorit cu cernăuțeanul Waldemar Stefan Vysloczil, fiul lui Wilhelm Vysloczil. Este vorba de Anna Theodosia Gorgon (pag. 33, nr. curent 68, din 6 noiembrie 1904). În acest registru apare la pag. 139–140 anunțul intenției de căsătorie a lui Norbert Armand Kipper, fiul politicianului dr. Michael Kipper și a Annei Gorgon, cu domiciliul la Rădăuți, posibil o altă soră a Berthei.

În arhiva Colegiului Național „Eudoxiu Hurmuzachi", fost Gimnaziu de Stat c.c. până la 1918, îi găsim printre absolvenți pe Heinrich Kipper, născut în 1867 la Ilișești (absolvent 1887) – mai târziu, scriitor cunoscut în Bucovina vremii – și pe Norbert Kipper, născut în 1880, la Rădăuți (absolvent 1898), ca și pe Friedrich Emanuel Gorgon, născut la Ilișești în 1868 (absolvent 1887) și pe Johann Benjamin Gorgon, născut la Ilișești, în 1872 (absolvent 1890). Norbert Kipper devine cunoscut în viața politică din Bucovina. La alegerile din noiembrie 1919, candidează, ca independent, pe listele electorale ale grupării conduse de Ion Nistor, care nu se bucură, însă, de sprijinul Consiliului Național German din Bucovina. Astfel, devine deputat în primul Parlament al României Mari de la București. Candidând, mai târziu (1923), pe listele Partidului Social-Democrat, nu va reuși să câștige în alegeri, obținând doar 2868 de voturi față de 6421 cât obține Iacob Pistiner, 6278 – Gheorghe Grigorovici și 3207 – Benno Straucher.

Personalitatea cea mai interesantă din viața comunității evanghelice din Rădăuți rămâne, însă, în opinia noastră, Edwin Landwehr von Pragenau. Născut la Viena, în 13 mai 1870, fiu al unui ofițer, își trece bacalaureatul la Școala Reală din Esseg, capitala Slavoniei, continuându-și studiile la Academia de Agronomie din Viena. După absolvirea facultății și o practică de scurtă durată, efectuată pe o exploatare agricolă din apropiere de Troppau, este angajat la Herghelia din Rădăuți în 1891.

La Rădăuți, tânărul Edwin Landwehr von Pragenau este „atras spre înfăptuiri naționale", după cum afirmă Franz Wiszniowski în monografia germană consacrată orașului. În 1889 îl găsim înscris în Asociația Germanilor din Rădăuți, fiind primul ei președinte. Este membru în Consiliul comunal al orașului Rădăuți (1900–1906). Din inițiativa sa se construiește, în 1903–1904, Casa Germană din Rădăuți și ia ființă, la 2 februarie 1902, Cooperativa de Păstrare și Împrumut, ca societate cu garanții nelimitate, destinată exclusiv germanilor din oraș. Cunoscută ca „Bancă Raiffeissen Germană", aceasta deține un teren în strada Adolf Marin, pe care îl donează Gimnaziului Particular German în 1926. Cooperativa își mută sediul în Casa Germană și este activă până la votarea Legii de conversiune. Edwin Landwehr von Pragenau este președintele acestei bănci până în anul 1910. În 1903 îl găsim printre membrii fondatori ai Uniunii Cooperativelor Agricole Germane din Cernăuți, fiind ales vicepreședinte al acesteia. Din 1903 până în 1910 este epitrop al comunității evanghelice din Rădăuți, iar în perioada 15 aprilie 1905–20 august 1911 președinte al Asociației pompierilor voluntari din oraș. Între anii 1904 și 1910 este ales deputat de Rădăuți în Dieta Bucovinei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În 1911, Edwin Landwehr von Pragenau, reales deputat în Dieta Bucovinei pentru comunele rurale germane, pe listele Partidului Naţional German, renunţă la mica sa proprietate din Rădăuţi, situată în Herrengasse nr. 42, şi se mută la Cernăuţi. Ca deputat, iniţiază Legea pentru îmbunătăţiri funciare, contribuie la înfiinţarea cooperativelor agricole germane de îmbunătăţiri funciare din Hliboca, Nikolausdorf şi Satul Mare German, obţinând subvenţionarea lor de către stat şi administraţia Bucovinei. Înfiinţează acum în Satul Mare „Casina Agricolă", care îl numeşte membru de onoare. În timpul Primului Război Mondial îndeplineşte funcţii de conducere în armată, în calitate de specialist agronom. În 1918 este ales vicepreşedinte al Consiliului Naţional German din Bucovina, participând la tratativele cu Consiliul Naţional Român. La 28 noiembrie 1918, participă, în delegaţia germanilor, la Congresul General al Bucovinei, convocat pentru „stabilirea raportului politic al Bucovinei faţă de Regatul Român", care hotărăşte „unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare până la Ceremuş, Colacin şi Nistru, cu Regatul României". După unire, este consilier agronom superior la Prefectura din Rădăuţi. Se pensionează în 1921, revenind la Cernăuţi, unde desfăşoară o bogată activitate publicistică de interes agricol.

La începutul anilor '30 Edwin Landwehr von Pragenau se retrage din viaţa politică. După nereuşita proiectului de „înnoire politică", susţinut în colaborare cu Fritz Fabritius, liderul mişcării de autoajutorare a germanilor din Transilvania, este înlăturat de gruparea tinerilor naţional-socialişti la congresul de la Rădăuţi (7 iulie 1935). Îşi continuă, însă, munca de redactor la „Czernowitzer Deutsche Tagespost", responsabil pentru suplimentul agricol. Potrivit lui Franz Wiszniowski, Edwin Landwehr von Pragenau rămâne „omul cel mai merituos şi mai popular printre germanii din Bucovina", el „s-a bucurat [totodată] de cea mai înaltă apreciere şi în rândurile populaţiei negermane". La 21 septembrie 1936, moare soţia sa, Leontine, născută Kromp. Din 1938 şi până la repatrierea în Germania, se îngrijeşte de mica sa gospodărie de la Tărăşeni-Cernăuţi. După repatriere, se stabileşte la Wadowitz, în Silezia Superioară. În 1945 fuge din calea armatei sovietice, refugiindu-se la Seibersdorf, lângă Baden, în Austria de Jos. Moare la 8 decembrie 1953 în Wiener Neustadt. Erick Beck îi consemnează preocupările publicistice în *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1965*, München, Verl. d. Südostdeutschen Kulturwerks, 1966, alocându-i 27 de poziţii. În lucrările biobibliografice de la noi, din păcate, nimeni nu se referă la viaţa şi activitatea sa.

BIBLIOGRAFIE

PERIODICE

„Analele Bucovinei", Rădăuţi–Bucureşti, 1994–2006.
„Anuarul Liceului «Eudoxiu Hurmuzachi» din Rădăuţi", 1922–1924, 1992–2001.
„Jahresbericht des k.k. Staats-Obergymnasium in Radautz", Rădăuţi, 1873–1914.
„Patria", Cernăuţi, 1897–1900, 1909–1910.
„Suceava. Anuarul Muzeului Judeţean", Suceava, 1974–2005.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

STUDII ŞI ARTICOLE

Fassel, Horst, *Visionen einer Welt der Harmonie aus der Unsicherheit der Ränder. Exilliteratur ind und aus der Bukowina von 1848 bis 1945*, în vol. *O Bukowinie. Razem czy oddzielnie?*, Redactor Kazimierz Feleszko, Pila–Warszawa, Zakład Graficzny Uniwersytetu Warszawskiego, 2000, p. 121–139.

Müller, Edgar, *Die Evangelischen Gemeinden in der Bukowina* (II. Teil). Aufbau und Ende, München, Hilfswerk für die evangelischen Deutschen aus der Bukowina, [1973], Jahrbuch del Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Österreich, Wien, 88, 1972.

Porumbescu, Ciprian, *Die Ferienzeit* [„Timpul vacanţei"], în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul X, nr. 1 (21) [ianuarie–iunie], 2003, p. 51–67, 69–83.

Purici, Ştefan, *Aspecte ale problemei minorităţilor naţionale în Bucovina istorică între anii 1918 şi 1940* (II), în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul IV, nr. 2 (8) [iulie–decembrie] 1997, p. 411–423.

Teodorescu, Horia-Nicolai, *Manual pentru supravieţuirea celor ce fac ştiinţă*, în „Consemnări culturale", Iaşi, anul I, nr. 2, 2003, p. 8.

VOLUME

Beck, Erick, *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1965*, München, Verl. d. Südostdeutschen Kulturwerks, 1966.

Beck, Erick, *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina. Literatur aus den Jahren 1966 – 1975*, Dortmund, Forchungsstelle Ostmitteleuropa, 1985.

Cionca, Nina, *Ciprian Porumbescu. Album ilustrat comemorativ 1883–1983*, Bucureşti, Editura Muzicală, 1984.

Colin, Amy, Kittner, Alfred, *Versunkene Dichtung der Bukowina. Eine Anthologie deutschsprachiger Liryk*, München, Wilhelm Fink Verlag, 1994.

Economu, Radu, *Unirea Bucovinei 1918*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1994.

Grigorovici, Radu, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice*, ediţie bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfeţe, note şi comentarii de acad. Radu Grigorovici, *Prefaţă* de D. Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Academiei, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" (2),1998.

Grigorovici, Radu acad., *Bucovina între milenii. Studii şi documente*, *Cuvânt-înainte* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, ediţie îngrijită de Rodica Marchidan şi Rodica Iaţencu, *Indice de nume* de Rodica Iaţencu, Bucureşti, Editura Academiei, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" (19), 2006.

Grigoroviţă, Mircea, *Din istoria colonizării Bucovinei*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., Colecţia „Pagini de istorie", 1996.

Hacquet, Balthasar, *Călătorie în Carpaţii Dacici (1788–1789)*, ediţie bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfeţe, note şi comentarii de acad. Radu Grigorovici, *Prefaţă* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei, Rădăuţi, Editura „Septentrion", Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" (7), 2002.

Hrenciuc, Daniel, *Continuitate şi schimbare: integrarea minorităţilor naţionale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918–1940)*, vol. I, *Perspectiva naţional-liberală (1918–1928)*, Rădăuţi, Editura Septentrion, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" (14), 2005.

Iacobescu, Mihai, *Din istoria Bucovinei, vol. I (1774–1862). De la administraţia militară la autonomia provincială*, Bucureşti, Editura Academiei, 1993.

Leu, Paul, *Colegiul Naţional „Ştefan cel Mare" Suceava. Monografie*, vol. I, *Etapa austriacă*, Suceava, Editura Euroland, 2000.

Mittelmann, Hermann, *Illustrierter Führer durch die Bukowina, 1907–1908*, Neu herausgegeben von Helmut Kusdat, Wien, Mandelbaum Verlag, 2001.

Müller, Edgar, *Die evangelischen Gemeinden in der Bukowina*, Aufbau und Ende (II. Teil), 1972.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Neumann, Victor, *Tentaţia lui homo europaeus. Geneza spiritului modern în Europa Centrală şi de Sud-Est*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1991.

Nistor, Ion, *Istoria Bucovinei*, Ediţie şi studiu biobibliografic de Stelian Neagoe, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991.

Porumbescu, Ciprian, *Puneţi un pahar cu vin şi pentru mine*, volum îngrijit de Nina Cionca şi Ion Drăguşanul, Suceava, Grupul Editorial „Ion Grămadă"–Crai Nou–Muşatinii–Bucovina Viitoare, [2003].

Rein, Kurt, Radmacher, Waldemar, *Frataurer Heimatbuch*, München, Verlag „Der Süddeutsches", 2005.

Satco, Emil, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I–II, Iaşi–Suceava, PricepsEdit–Biblioteca Bucovinei „I.G.Sbiera", 2004.

Simiginowicz-Staufe, Ludwig Adolf (colectiv), *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, Band 20, *Bukowina*, Wien, Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei Alfred Hölder, 1899.

Ungureanu, Constantin, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774–1918). Aspecte etnodemografice şi confesionale*, Chişinău, Editura „Civitas", 2003.

Vatamaniuc, D., *Bucovina între Occident şi Orient. Studii şi documente*, *Prefaţă* de acad. Ştefan Ştefănescu, Bucureşti, Editura Academiei, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" (20), 2006.

Werenka, Daniel, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich. 1774–1785*, Czernowitz, Selbstverl., 1895.

Wiszniowski, Franz, *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, Waiblingen, W. Eisele Inh. Täuber jun., 1966.

Zub, Alexandru, *Identitate/alteritate în spaţiul cultural românesc*. Culegere de studii editată cu ocazia celui de al XVIII-lea Congres Internaţional de Ştiinţe Istorice, Montreal, 1995, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 1996.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

III.6. COMUNITATEA EVREILOR DIN RĂDĂUȚI. DOUĂ SECOLE DE PREZENȚĂ ACTIVĂ ÎN VIAȚA BUCOVINEI*

Izvorâtă din respectul pentru trecut, ca formă înaltă de „religie a umanității" – pentru care pleda Mihai Eminescu în veacul al XIX-lea – lucrarea noastră reprezintă un exercițiu de admirație ce are, în subsidiar, o motivație intimă: reînnoirea interesului pentru aducerea la lumină de noi sentimente față de propria identitate și, deopotrivă, față de alteritate, amândouă atât de grav afectate în veacul trecut, accederea omului contemporan, a tinerilor mai cu seamă, la valorile lumii vechi, din perspectiva înțelepciunii unui adevăr aproape uitat: trecutul și prezentul pregătesc istoria viitorului.

La recensământul evreilor din Bucovina, efectuat în decembrie 1776, în Rădăuți nu figurează nici un evreu. Cel dintâi evreu cunoscut din Rădăuți este negustorul și antreprenorul Iossel Reichenberg. În 1796, el cere aprobarea Direcției Bunurilor din Rădăuți să înființeze o fabrică de sticlă (*Glashütte*) la Putna. Aici construiește în 1797 fabrica pe care o administrează până în 1801. Iossel Reichenberg este singurul cumpărător al sticlei ce se fabrica la Voievodeasa (Fürstenthal), la sfârșitul anului 1803. El arendează fabrica de aici până în 1813.

Admigrarea evreilor și stabilirea lor la Rădăuți datează de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Printre primii evrei, care vin împreună cu germanii din Boemia, se află familiile Harth, Herzberg, Goldschläger, Gewölb. Acestora li se adaugă, mai târziu, evrei din Galiția și refugiați din Rusia Țaristă. Situația materială a locuitorilor devine înfloritoare. Se dezvoltă comerțul practicat în satele din împrejurimi, industria lemnului. Târgurile săptămânale sunt tot mai bine aprovizionate.

În anul 1807, în Rădăuți există doar trei familii evreiești care plătesc impozit. Prima pereche de tineri evrei căsătoriți este înregistrată în Rădăuți la nr. 382 în 1807. Cununia tinerilor Jakob Gerbel și Ester Zahler se face în baza certificatului de absolvire a școlii și a dovederii cunoștințelor de scriere și citire.

La 7 august 1817 în Rădăuți domiciliază 45 de evrei. La 31 octombrie 1831 – 367 evrei. La 31 decembrie 1869 se află 2 358 de evrei (26% din populația orașului). La 31 decembrie 1880 – 3 452 de evrei (30, 9%). La 31 decembrie 1890 – 4 235 (32, 84%). La 31 decembrie 1900 – 4 894 (35%). La 31 decembrie 1910 – 5 940 (35, 48%). În 1930 – 5 647 (33,6%). În 1941 – 4 763 (35,2%). În 12–13 octombrie 1941, evreii din Rădăuți sunt deportați în Transnistria. Din vechii locuitori ai orașului,

* Comunicare susținută în cadrul Simpozionul internațional interdisciplinar „Healing of memories (HOM) among Cultures and Religion", Universitatea „Ștefan cel Mare" din Suceava, 7–8 mai 2006. Sub formă de eboșă, publicată în „Buletinul Centrului, Muzeului și Arhivei istorice a evreilor din România", București, nr. 11, 2005, p. 125–132.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

supravieţuiesc doar 1 500, care se reîntorc în oraş în 1945. În 1942 – 62 de evrei. În 1946 – 8 000 de evrei. După acest an, populaţia evreiască din Rădăuţi scade dramatic. Mulţi evrei pleacă spre Ereţ Israel ori în Occident. În 1951 – 3 000 de evrei. După 1958, evreilor li se permite să facă iarăşi alia. În 1962 – cca 800 de evrei. La recensământul din 2002, în municipiul Rădăuţi sunt înregistraţi 16 evrei (0,05%). După evidenţele Comunităţii Evreilor din Rădăuţi, aici trăiesc, însă, 27 de evrei. Acestora li se adaugă partenerii neevrei, consideraţi membrii ai Comunităţii, care ar cuprinde, astfel, în prezent, 59 de persoane (dintr-un total de 27 754 locuitori, cât reprezintă populaţia stabilă a municipiului, adică 0,21%).

Evreii din Rădăuţi fac parte din comunitatea evreilor din Siret. În 1859 evreilor din Rădăuţi li se permite să-şi organizeze propria Kehila. Organizarea durează până în 1890, când comitetul de conducere, având 24 de membri aleşi, devine funcţional. În 1870 comunitatea evreilor din Rădăuţi angajează un dascăl de religie, care este în acelaşi timp cantor, învăţător şi măcelar ritual (*Schächter*), plătit anual cu 600 de florini. Comunitatea rădăuţeană îşi elaborează propriul statut, aprobat la 12 iunie 1881, prin care dobândeşte autonomie deplină, potrivit dispoziţiilor art. 15 din Constituţia de la 21 decembrie 1867.

Prima sinagogă din Rădăuţi, numită după numele fondatorului ei, „Eli-Gewölb-Schul" este construită în jurul anului 1830. Cercurile chassidice îşi construiesc propriile case de rugăciune. Susţinătorii marelui rabin Mendel Hager din Vijniţa împreună cu familiile Jurgrau şi Dawid Jossel Hecht construiesc o casă de rugăciune în propria locuinţă. Rabinii Israel Gottlieb şi Joel Moscovici îşi au, de asemenea, propriile lor case de rugăciune. Pe lângă acestea, mai funcţionează casa de rugăciune „Emeth", cea a meşteşugarilor, iar la periferia oraşului casele de rugăciune ale familiilor Fischer, Büller şi Hornik.

La 25 martie 1879, Meşulem Koffler, preşedintele comunităţii, aşează piatra de temelie a Sinagogii Mari. Festivitatea este consemnată în ziarul „Czernowitzer Zeitung", în nr. 73 din 29 martie: „Rădăuţi. La 25 a lunii curente a avut loc aici festivitatea punerii pietrei fundamentale pentru sinagoga principală. La orele 10, toţi membrii comunităţii evreieşti s-au adunat în sinagoga provizorie. La orele 11, au sosit şi toţi funcţionarii de la Primărie, toţi cei de la Prefectură, de la Judecătorie, de la Direcţia Bunurilor, un grup de ofiţeri de la unitatea militară locală, directorul liceului etc. etc. Rabinul din Cernăuţi, Dl Benjamin Weiss, invitat la festivitate, a ţinut o cuvântare spirituală, ştiinţifică, încheiată cu omagii pentru Majestatea Sa Împăratul, la care s-a asociat şi toată asistenţa cu un întreit şi furtunos «Trăiască!». Domnii prezenţi au aplaudat din plin pe orator, exprimându-şi admiraţia pentru cuvântarea ţinută. La 11 3/4, asistenţa s-a deplasat la locul pentru sinagogă, unde Dl M. Koffler a pus piatra fundamentală, act însoţit de bubuitul săcăluşurilor".

După terminarea lucrărilor de construcţie, Sinagoga Centrală din Rădăuţi, construită în stilul Marii Sinagogi din Cernăuţi, dar cu două turnuri identice în locul domului rotund, devine una dintre clădirile cele mai frumoase din oraş şi, totodată, una dintre cele mai frumoase sinagogi de tip mare din această parte a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Europei. Sinagoga este inaugurată la 18 august 1883, ziua de naştere a împăratului Franz Joseph. Discursul inaugural este rostit de Yitzhak Kunstadt, noul şef rabin al oraşului.

În afară de Sinagoga Mare, funcţionează în Rădăuţi mai multe case de rugăciuni, întreţinute de către diverse cercuri/şcoli religioase (*Schyl*). Până la al Doilea Război Mondial, în Rădăuţi se află 23 de sinagogi, incluzînd aici şi casele de rugăciuni hasidice.

Dintre rabinii afirmaţi la Rădăuţi, sunt consemnaţi Zwi Schapira (1861–1881), Yitzhak Kunstadt (1883–1909), dr. Iacob Hoffmann (1912–1923). La 9 iunie 1923 Iacob Hoffmann se mută la Frankfurt pe Main, unde devine rabinul celei mai mari comunităţi evreieşti din Germania. Urmaşul său este dr. Abraham Nacht, care funcţionează până în 1928, când este numit şef rabin în Strasbourg. Acestuia îi urmează Shimshon Stein, Yitzhak Rabinowitz (1930–1940), Israel Hornick (1945–1947). Timp de mai multe decenii, oraşul Rădăuţi este centrul câtorva curţi hasidice din Bucovina, care aveau rabini faimoşi: dinastia Wiznitz, curtea rabinului din Cernăuţi, curţile Sadagura şi Boian. Unii dintre rabinii acestora locuiau în Rădăuţi, alţii veneau aici de marile sărbători. Cei două sute de hasizi din Rădăuţi ţineau de curţile Sadagura şi Boian. Dintre judecătorii rabinici, se disting Shimon Shapiro (1887–1917), Azriel Kaveh (ginerele său, care moare în lagărul de la Kopaigorod, în 1942). Dintre secretarii Kahilei îi amintim pe David Herzberg şi Lipman Kunstadt, fiul rabinului Ytzhak Kunstadt, care deserveşte comunitatea până în 1950, activ în educaţia şi cultura comunităţii şi până la plecarea sa în Israel (1961).

După 1900, evreii formează grupul etnic cel mai numeros din Rădăuţi. Ei deţin întâietatea în comerţ, industrie şi instituţii bancare. Zona lor de rezidenţă formează şi cartierul comercial al oraşului: Strada Bisericii/Strada Ştefan cel Mare – Piaţa Habsburg, Piaţa Mare/Ringplatz şi Piaţa Unirii – Strada Putnei/Uliţa Ovreiască, până la Strada Topliţei. Statisticile din 1912, întocmite pentru Bucovina de I. E. Torouţiu, consemnează în oraşul şi districtul Rădăuţi 1 070 de negustori evrei dintr-un total de 1 292. Aptitudinile excepţionale ale evreilor nu sunt probate doar în materie de comerţ. „Această populaţie – observă acelaşi I.E. Torouţiu – este şi foarte muncitoare, perseverentă şi ocupă, de asemenea, detaşat primul loc ca meseriaşi: ceasornicari, curelari, dulgheri, croitori, cizmari etc." Astfel, pentru acelaşi an, el menţionează în oraşul şi districtul Rădăuţi 485 de meseriaşi dintr-un total de 1 060.

Profesiunile intelectuale (medici, farmacişti, avocaţi) constituie acum un domeniu aproape exclusiv evreiesc. Un mare număr de elevi la principalele şcoli rădăuţene îl reprezintă evreii: 5 623 elevi (42, 5%) din 13 019 elevi înscrişi la Oberstaats Gymnasium/Liceul de Băieţi, în perioada 1972–1920; 128 fete (52%), la Liceul Municipal de Fete, în anul şcolar 1913–1914. În anul şcolar 1913–1914, La Oberstaats Gymnasium funcţionează 28 de profesori: 13 germani, 9 evrei, 6 români. Dintre profesorii evrei – Mendel Feller (matematică–fizică), Iacob Rosenberg (fizică, matematică, filosofie şi engleză), Jacob Hoffmann (religie), Johannes Lang

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

(desen), Siegmund Weinstein (muzică). În perioada 1919–1926, funcţionează în Rădăuţi Liceul Evreiesc Particular, cu limba de predare ebraică, organizat sub auspiciile Kehilei. Directorul său este dr. Siegmund Weinstein. În perioada 1937–1940, funcţionează o şcoală religioasă pentru fete, „Beit Yaacov". După închiderea acesteia, Kehila deschide o şcoală evreiască cu patru clase, care funcţionează până în octombrie 1941.

În administraţia locală se remarcă, printre alţii, dr. Leo Brunstein, avocat de profesie, primar al Rădăuţilor în perioada 1901–1907, dr. Salomon Weber, medic comunal, încadrat în schema de personal a primăriei şi Karl Rudnik, tehnician constructor.

În 1914, la Judecătoria Rădăuţi, se află judecătorii Heinrich Antschel, dr. Leo Löwner şi Salomon Strominger, oficialul superior Baruch Weinbach, oficialii Naftali Halpern, Jakob Königsberg şi Adolf Lang, oficianţii superiori Strul Kronenfeld, Baruch Weinstein recte Morgenstern, oficianţii Moses Aron, Nathan Ausländer, Meier Salomon, Moses Wallitzer şi ajutorul de cancelist Hersch Gütler.

În fruntea Spitalului Municipal, după Karl Öffner, Kajtan Pionkiewicz, Nicu Dracinschi, se afirmă ca specialist şi manager medicul primar Schaje Herzberg.

În perioada administraţiei austriece, limba de conversaţie a evreilor din Rădăuţi este germana. Evreii ortodocşi, în special bătrânii, mai puţini la număr, vorbesc idiş. La recensămintele populaţiei, evreii din Rădăuţi declară limba germană drept limbă maternă.

Prin Decizia nr. 3 din 13 februarie 1877 a Administraţiei Cernăuţi, se înfiinţează Evidenţa Matricolară Evreiască Rădăuţi. În baza acesteia, postul de oficiant responsabil cu matricolele de stare civilă i se încredinţează lui Josef Kassvan, fiul rabinului Arron Kassvan din Râmnicul Sărat, absolvent al Seminarului Teologic din Breslau. Josef Kassvan se stabileşte în Rădăuţi, unde funcţionează până la moartea sa (18 februarie 1932). În Rădăuţi, Josef Kassvan este şi patronul unei tipografii, care îi poartă numele, după primul război mondial.

Copiii evreilor din Rădăuţi frecventează, de-a lungul timpului, cursurile şcolii populare (în 1880 sunt înmatricolaţi 22 de băieţi şi 73 de fete), ale şcolii profesionale, înfiinţate în 1886 şi ale Gimnaziului Superior de Stat, înfiinţat în 1872. Cu sprijinul lui David Gropper, în 1830 se înfiinţează şcoala Talmud-Thora pentru copiii săraci. Aceasta este organizată ulterior şi prin contribuţia lui Josef Postelnik, Alter Wassermann şi Mendel Katz, funcţionând sub îndrumarea consiliului comunităţii evreieşti. În anul 1907, Moses Feintuch, Salomon Streit, Jakob Feldmann, Alter Wassermann, Josef Postelnik şi Elkan Kornblüth fondează Şcoala „Safa Berura" cu grădiniţă şi cursuri pentru adulţi. Circa 100 de copii învaţă aici evrita. Şcoala funcţionează până în 1938. Activează aici în corpul profesoral Chaim Schärf, dr. Lauterstein, dr. Antschel, dr. Brecher, Mendel Katz, Abraham Weidenfeld, Efraim Golschläger şi Alter Wassermann. Un mare număr de elevi la principalele şcoli rădăuţene îl reprezintă evreii: 5623 elevi (42, 5%) din 13019 elevi înscrişi la Oberstaats Gymnasium/Liceul de Băieţi, în perioada 1872–1920; 128 fete (52%), la Liceul Municipal de Fete, în anul şcolar 1913–1914. În anul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

şcolar 1913–1914, La Oberstaats Gymnasium funcţionează 28 de profesori: 13 germani, 9 evrei, 6 români. Dintre profesorii evrei – Mendel Feller (matematică–fizică), dr. Iacob Rosenberg (fizică, matematică, filosofie şi engleză), Jacob Hoffmann (religie), Johannes Lang (desen), Siegmund Weinstein (muzică). În perioada 1919–1926, funcţionează în Rădăuţi Liceul Evreiesc Particular, cu limba de predare ebraică, organizat sub auspiciile Kehilei. Directorul său este dr. Siegmund Weinstein. Predau aici profesorii König, Sonntag, Eva Rosner, dr. Siegfried Weinstein, N. Alpern. În perioada 1937–1940, funcţionează o şcoală religioasă pentru fete, „Beit Yaacov". După închiderea acesteia, Kehila deschide o şcoală evreiască cu patru clase, care funcţionează până în octombrie 1941.

În Rădăuţi iau fiinţă de-a lungul timpului şi sunt active numeroase asociaţii şi societăţi. Până la 1873 sunt cunoscute: Frăţia de ajutorare a bolnavilor şi de înmormântare „Chewra Kadische", Asociaţia pentru Şcoală „Chewre talitore", Asociaţia de ajutor reciproc în caz de boală şi deces „Chessed wee meth" (care îşi serbează semicentenarul la 7 iunie 1927). În ultimele decenii ale veacului al XIX-lea iau fiinţă Societatea naţională „Poale Zion", Asociaţia socialistă naţional-evreiască „Dorsche Zion", Asociaţia Talmud-Thora.

În secolul XX, se remarcă prin activitate susţinută: Asociaţia de binefacere „Kerem-Kajemeth" (înfiinţată în 1902; la 12 februarie 1927 îşi serbează 25 de ani de existenţă), Societatea de binefacere „Chessed schel emes" (înfiinţată în 1906; la 22 mai 1931 îşi serbează 25 de ani de existenţă). Societatea academică naţional-evreiască „Barissia" (înfiinţată în 1908; în 1933 aniversează un sfert de veac de existenţă, printr-o serbare organizată în sala mare de festivităţi a Casei Germane; cu această ocazie cântă şi Josef Schmidt, tenorul celebru de mai târziu, plutonier şi membru în formaţia muzicală a Batalionului 11 Vânători de Munte din Rădăuţi). Alte asociaţii: Asociaţia naţională evreiască de femei şi fete „Mirjam" (înfiinţată în 1909), Clubul sportiv „Hagwiruh" (înfiinţat în 1912, cea mai veche asociaţie sportivă din oraş, proprietară a unui teren de sport lângă cazarma „Cuza Vodă" a Divizionului 2 Artilerie. Azilul de Bătrâni „Moschaw Skenim" este fondat în 1914 de către Aba Reinhold, Chaim Genser, Benjamin Klein, Chaim Mechel, Berl Schuler şi Nuchim Sonenschein. Pentru construirea acestuia fac donaţii atât persoane juridice cât şi fizice: Comunitatea de Cult Israelit (100 000 lei), Fabrica de Bere Rudich (100 000 lei), Asociaţia Germană de Lectură (13 000 lei), Asociaţia de Femei din Rădăuţi, Riflia Reichenberg (100 000 lei), Berta Sorda şi Regina Gropper (câte 10 000 lei). În perioada interbelică se înfiinţează asociaţii noi: Asociaţia „Sasrah-Ivriah" (1920), Asociaţia „Herzlia" (întemeiată în 1920 de către Friedrich Rachmuth, consilier la Tribunalul din Rădăuţi, care este şi preşedintele acesteia), funcţionând ca filială a Uniunii Sioniste, Asociaţia „Masa săracilor evrei" (1928).

În viaţa Rădăuţilor din perioada 1890–1945, se afirmă elita bancherilor şi industriaşilor evrei, dinamică, prosperă, cu deschidere spre filantropie şi mecenat. Banca Nathan Harth ia fiinţă pe la 1892. Proprietar unic este bancherul Nathan Harth. Banca sa „cu bune temeiuri şi realistă" se bucură de încrederea orăşenilor şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

sătenilor din împrejurimi, până în 1913, când, după moartea proprietarului, este lichidată. Întreaga sa avere trece, conform dispoziţiilor testamentare, în patrimoniul unei fundaţii religioase evreieşti. Casa de Economii a Oraşului Rădăuţi ia fiinţă la 9 martie 1909, din iniţiativa unor negustori evrei şi este sprijinită de primarul Kasimir Jukowski şi de consilierii Adolf Harth, dr. Schaje Herzberg, Adolf Lang, Anton Şesan, George Popadiuc şi Josef Kirbus. Direcţia este încredinţată lui Anton Şesan, consilier aulic şi şef al Judecătoriei. Până la moartea lui Anton Şesan (1924), această instituţie financiară se bucură de o mare credibilitate din partea deponenţilor (oameni de afaceri locali dar şi oameni simpli). Bilanţul său contabil din 31 decembrie 1909 înregistrează 570 820 coroane şi 303 livrete de depunere. Filiala Rădăuţi a Băncii Joint ia fiinţă după 1918. Director este avocatul dr. David Hirsch. Banca acordă împrumuturi numai evreilor. Expozitura Rădăuţi a Băncii de Est S.A., înfiinţată în luna mai 1921 în clădirea fostei Bănci Nathan Harth, îl are ca director pe avocatul dr. Simon Hilsenrad. Aceasta funcţionează până la 10 august 1931. Filiala Rădăuţi a Societăţii de Credit pentru Comerţ şi Industrie se înfiinţează în 1927. Director: avocatul dr. Israel Mencher. Numită şi Socominbank, îşi are sediul în clădirea Hotelului Speier din Strada Bisericii şi funcţionează până în martie 1930. Filiala Rădăuţi a Băncii Populate S.A., înfiinţată în 1928, activează pentru o scurtă perioadă, sub conducerea avocatului David Birkenfeld. Banca Meseriaşilor funcţionează tot acum, ca instituţie de credit, sub conducerea avocatului dr. Mendel Drimer.

Prima fabrică de bere din Bucovina, înfiinţată în 1789 sub administraţie de stat germană, este luată în arendă în 1870 de negustorul Meschulem Koffler. În 1897, Fondul Bisericesc Ortodox din Bucovina vinde fabrica de bere şi fabrica de spirt negustorului Mechel Rudich. Succesorul acestuia, Salomon Rudich transformă întreprinderea într-o fabrică mare, modernă. El înfiinţează aici o rafinărie de spirt şi o fabrică de rom şi lichioruri. Fabrica este conectată la linia ferată Hadikfalva (Dorneşti) – Rădăuţi printr-o linie proprie, dispune de un parc propriu de vagoane şi îşi distribuie produsele în toate provinciile Monarhiei şi peste hotarele acesteia. Produsele Rudich sunt renumite şi premiate la numeroase târguri şi expoziţii internaţionale. La Paris sunt distinse cu Grand Prix-uri. În vara anului 1917, trupele ruseşti distrug Fabrica Rudich. Creatorul acestei mari întreprinderi industriale, Salomon Rudich, moare la Viena, în preajma prăbuşirii Monarhiei. Corpul său neînsufleţit, aşezat într-un vagon special pentru a fi adus la Rădăuţi şi înhumat aici, după dorinţa sa, n-a mai ajuns în Bucovina. Edwin Rudich readuce după război fabricile moştenite de la tatăl său la starea înfloritoare de mai înainte.

În anul 1890, clădirea Morii de Hârtie, construite în 1838 pe locul Morii de Sus, arendate în 1835 de cunoscutul tipograf cernăuţean Johann Eckdardt, una din marile fabrici din Bucovina producătoare de hârtie de scris, de tipar şi de ambalaj, trece din proprietatea Fondului Bisericesc Ortodox în proprietatea fraţilor Simon şi Moses Büller. Aceştia măresc şi modernizează Moara cu Aburi, care funcţionează până la 4 ianuarie 1932, când este distrusă în întregime de un incendiu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Dintre numeroasele întreprinderi ale industriaşilor evrei din Rădăuţi, trebuie menţionate: Fabrica de Săpun şi Lumânări (una din întreprinderile cele mai vechi din Rădăuţi), care se dezvoltă în cadrul Firmei „Goldschläger şi Fiii", până în 1932, când dă faliment; Fabrica de Cherestea Terner (o mare întreprindere aparţinând lui Berl Terner, consilier imperial, distrusă în august 1917 de către trupele ruseşti în retragerea lor din Rădăuţi); Fabrica de Perii şi Pensule (proprietar: Isak Korn); Fabrica de Cherestea şi Moara „Fraţii Harth"; Fabrica de Cherestea şi Talaje „Berl Schuller" din cartierul Plop; Fabricile de Unelte Agricole din Gădina de Tir şi de pe Strada Pulberăriei; Fabrica de Nasturi Mück şi fraţii Kern, Fabrica de Şireturi Joel Schurberg, Fabrica de Pălării David Weber, Mendel Hornik şi Mathias Mayer, Fabrica de Baterii ing. Kinsbrunner şi Fleminger, Fabrica de Baterii „Vega", una dintre marile fabrici de acest fel din România, condusă de Nachman Guttmann şi Berl Josler.

Din leadership-ul cultural-literar al evreilor rădăuţeni din veacul trecut menţionăm câţiva oameni de seamă. Selecţia noastră reţine numele unor personalităţi care s-au născut în Rădăuţi, s-au format ori au trăit şi creat o vreme aici. Câteva date de fişier biografic însoţesc lista, se înţelege, lacunară. Ordinea este, pe cât ne-a fost posibil, cea cronologică: – *Yitzhak Kunstadt*, originar din Pressbourg, rabin al comunităţii din Rădăuţi în perioada 1883–1909. Recunoscut ca „mare învăţat rabinic şi ca un mare orator". Autor al cărţilor rabinice *Luah Erez* şi *Luhot Şniot*. Rabinul Yitzhak Kunstadt a crescut „o generaţie de evrei care erau loiali Torei şi poporului lor", insuflând comunităţii o mare dragoste pentru sionism şi reconstruirea lui Israel ca naţiune. În 1892, împreună cu dr. Nathan Birnbaum, a înfiinţat organizaţia sionistă „Ahvat Sion", pe care a condus-o un întreg deceniu. Rabinul Yitzhak Kunstadt a fost un model pentru comunitatea rădăuţeană, căreia i-a sporit prestigiul în epocă; – *Jacob Hoffmann*, născut la Papa, în Ungaria, la 9 martie 1881, teolog şi strălucit predicator, rabin al comunităţii locale (1912–1923); – Bernhard *Heinrich Otto Tepperberg* (1874–1954), născut la Rădăuţi, fiul judecătorului evreu Josef Tepperberg din Rădăuţi. Prieten al lui Alfred Margul-Sperber, autor al unei lirici delicate şi profunde, celebrând iubirea şi lumina (simbolul vieţii, salvării şi elevaţiei spirituale) ce întârzie încă peste pământul ameninţat de tristeţe, întuneric (simbol al timpului devorator, al păcatului, adormirii raţiunii şi al invaziei forţelor primare ale inconştientului) şi strigăte de căinţă. În 1930 publică în „Czernowitzer Morgenblatt" câteva din textele sale, la îndemnul lui Sperber, semnând cu pseudonimul Udo Tepperberg. Cea mai mare parte a textelor sale a rămas, însă, în manuscris; – *Siegfried Jägendorf (Schmiel Jägendorf)*, născut la 1 august 1885 în satul Zvinavce din partea de nord a Bucovinei, fiul lui Avraam Jägendorf, morar, şi al Hannei Bassie Offenberger, evrei ortodocşi. Îşi petrece copilăria la ferma familiei, ducând o viaţă simplă şi beneficiind de o educaţie religioasă tradiţională. În adolescenţă se îndepărtează de stilul de viaţă conservator al evreilor ortodocşi, visând să studieze la Viena sau la Berlin. Studiază ingineria mecanică la Viena şi Dresda, activează în organizaţia studenţească sionistă. În 1904, este unul dintre purtătorii sicriului lui Theodor

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Herzl, la înmormântarea acestuia. Obţine diploma de licenţă în ingineria generală (3 mai 1907), specializându-se în producerea de maşini-unelte. La 9 mai 1909 se căsătoreşte, la Rădăuţi, cu Hinde Feller, fiica lui David şi Zissele Feller, proprietari ai unei întreprinderi de preparare a scrumbiilor sărate din Rădăuţi. Tinerii căsătoriţi adoptă nume noi, de prestigiu: Siegfried şi Hilda. Eleganţi, frumoşi, manieraţi, ei îşi cresc cele două fete, Elfreda şi Edith, în spiritul tradiţiilor culturale ale aristocraţiei Imperiului: „Pentru Siegfried şi Hilda, Viena era Ierusalimul, iar germana – limba lor sacră". În timpul Primului Război Mondial, Siegfried Jägendorf luptă în armata austriacă, ca locotenent, fiind decorat cu Medalia „Franz Joseph", cea mai înaltă distincţie militară imperială. După război, lucrează la firma Siemens–Schuckert Werke din Viena, devenind, în februarie 1922, director al birourilor de vânzări şi servicii din Bucovina. Siegfried Jägendorf îşi ia cetăţenia română şi se mută din Rădăuţi la Cernăuţi. În Cernăuţi şi la Viena, familia Jägendorf trăieşte în „stil mare": are în proprietate un apartament spaţios, închiriază o vilă, cumpără o locuinţă într-un castel din centrul Vienei, întreţine mulţi servitori, se îmbracă în haine confecţionate în capitalele modei europene a vremii, oferă mese bogate pe care se aflau cele mai frumoase porţelanuri şi tacâmuri de argint, îşi petrece vacanţele la Karlsbad şi Vatra Dornei, călătoreşte pe Riviera franceză cu automobil şi şofer personal, participă la spectacolele de gală din casele aristocraţiei evreieşti din Budapesta, fetele sunt instruite în familie de guvernante din Franţa, apoi sunt trimise să studieze în Elveţia. Spre sfârşitul anilor '30, cariera sa profesională se prăbuşeşte. În 1938, inginerul Jägendorf se reîntoarce la Rădăuţi. La 12 octombrie 1941, familia Jägendorf este deportată, împreună cu majoritatea evreilor din Rădăuţi, în Transnistria. La Moghilev, Siegfried Jägendorf se distinge prin curajul cu care a înfruntat autorităţile. „Bărbatul care a dominat jocul supravieţuirii în sălbăticia deportării" (Aron Hirt-Manheimer), „un părinte aspru", cum îl caracterizează supravieţuitorii, salvează viaţa a zece mii de evrei şi-i îndrumă pe tineri spre viitoare cariere. Inginerul Siegfried Jägendorf se stinge din viaţă la 5 septembrie 1970 în California. Postum, la împlinirea a 50 de ani de la deportarea în masă a evreilor în Transnistria, i se tipăreşte cartea *Minunea de la Moghilev. Memorii, 1941–1944*, „o mărturie de cruzime, disperare şi curaj" (Elie Wiesel) despre rezistenţa evreilor în Transnistria (ediţia americană a cărţii–1991, ediţia românească–1997); – *Josua Bierer* (1901–1985), doctor în medicină (1938), refugiat în Anglia, medic în armata britanică, creatorul primului centru de psihoterapie socială din lume, devenit ulterior Spitalul „Marlborough Dag", fondatorul Asociaţiei Britanice de Psihiatrie Socială şi al periodicului „Jurnal Internaţional de Psihiatrie Socială", reputat medic psihiatru cu lucrări de pionierat în domeniu; – *Josef Schmidt* (1904–1942), celebru tenor, cântă la Rădăuţi în ansamblul garnizoanei, în perioada stagiului militar şi se bucură de un imens succes pe marile scene lirice ale Europei şi prin filmul *My Song Goes Round the World* (1935); – *Alfred Strominger* (n. 1909), coleg de promoţie la Liceul de Băieţi „Eudoxiu Hurmuzachi" cu Arthur Hilsenrad şi Iulian Vesper, intelectual înzestrat, cu studii de farmacie la Universitatea din Padova; – *Relly Blei* (15 iunie 1913,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Arbore–1 octombrie 2000, Rădăuți), profesoară cu studii literare la Paris, admiratoare a clasicilor și modernilor (Dante, Hugo, Goethe, Gogol, Proust), femeie cultivată și spirit pacifist, activă o vreme în cadrul Cenaclului literar „Ion Creangă" din Rădăuții anilor '50, autoare a volumelor de versuri *Cuvinte simple* (1957), *Lieder* [„Cântece"] (1966), *De-a lungul anilor* (1976), *Frauen Alcik* [„Femei singure"] (1980), *Clipe de tristețe, clipe de fericire* (1982), publicate sub egida Editurii Kriterion din București. Dintre poemele scriitoarei Relly Blei, care celebrează bucuriile vieții și dragostea maternă, amintindu-ne delicatele versuri ale Magdei Isanos, reținem textul *În pivnița lui Beyla*. Textul a fost scris în deportarea din Transnistria. Traducerea din idiș în engleză aparține lui Max Rosenfeld. Traducerea în limba română–Ștefănița Ungureanu: „Alungată în acest orășel / Stau abandonată în stradă. / Vântul îmi pătrunde în oase / Și copilul meu e-aproape înghețat. // Umbre s-așternpe pământ, / Noaptea e-ntunecoasă și înfricoșătoare, / Cerșesc, implor, la fiecare ușă, / Dar ele sunt bine închise. // În cele din urmă, unui cerșetor i se face milă / De copilul meu, poate de mine / Și ne duce pe amândoi în pivnița lui Beyla, / Unde ușa e întotdeauna deschisă. // Pe podea stau întinși oameni în șiruri, / Înghesuindu-se unii într-alții. / În colț, pe o masă, / Doarme o ființă umană. // Pernele lor – zăpadă și noroi, / Plapuma – vântul înghețat / Suflând prin fiecare ungher. / Acesta e locul unde se odihnește copilul meu. // Deși nu mai credeam în nimic, / S-a petrecut o minune: / Pentru prima oară în viața mea / Copilul meu a strigat «Mama!» // Pentru prima oară în viața mea, / Am auzit cuvântul miraculos, / Cuvântul care mi-a adus bucurie și putere, / Cuvântul – singura mea consolare. // În zăpada amestecată cu noroi, / Stăteam alături de copilul meu, / Îmi lipeam capul răvășit de al lui, / Pe când lacrimile mele îi spălau mâinile. // Am uitat unde ne aflam, / Că gândacii mișunau pe podea. / Am uitat că morți ai iernii eram, / Că mâine vom putea fi iarăși în stradă".

Versurile scriitoarei Relly Blei ne (re)amintesc mărturisirea lui Norman Manea, prozator și eseist reputat, născut la 19 iulie 1936 în Burdujeni-Suceava într-o familie de evrei bucovineni, care, la fel ca Paul Celan, a supraviețuit deportării din Transnistria: „Tatăl meu fusese anunțat cu o seară înaintea deportării de ce se va întâmpla și sfătuit să ia puține lucruri, pentru că vor fi mari distanțe de mers pe jos și aveau doi copii mici de dus (sora mea avea 3 ani). Așa că părinții mei au luat un minim de lucruri groase de iarnă (aveam să simțim curând ce însemna iarna rusească) și banii pe care îi strânseseră. Erau relativ tineri căsătoriți și strânseseră treptat bani de casă. [...] Când am ajuns în acea superbă stepă (copil fiind, peisajul m-a impresionat foarte mult), primul act al celor ce ne supravegheau a fost jefuirea deportaților. Apoi au urmat lungile drumuri pe jos, până la destinație – niște sate ucrainene din care sătenii fugiseră sau fuseseră izgoniți, case fără uși, uneori și fără ferestre. Au fost înghesuite câteva familii în câte o cameră. Nu era Auschwitz, nu erau cuptoare, nu erai împușcat dacă nu făceai ceva special. Nu ți se făcea, adică, nimic rău ... erai doar părăsit într-o situație fără ieșire"; – *David Peretz* (n. 1923), dr. inginer, profesor universitar, autor de cursuri și lucrări științifice valoroase, profesor invitat cu sarcini speciale la Institutul de Energie Atomică și Transformări de Energie (I.K.E.) al Universității din Stuttgart; – *Zvi Laron* (născut în 1927 la

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cernăuţi), stabilit cu familia la Rădăuţi, deportat în Transnistria (1941–1943), elev al Liceului de Băieţi „Eudoxiu Hurmuzachi" (1943–1945) şi student la Facultatea de Medicină din Timişoara (1945–1947) şi Israel, specializat la universităţile din Boston şi Pittsburg din S.U.A., director al Clinicii de Endocrinologie Pediatrică şi Boli Metabolice din Tel Aviv, strălucit cercetător, publicist şi editor, personalitate a vieţii ştiinţifice internaţionale.

Timp de două secole, evreii rădăuţeni constituie o prezenţă activă în viaţa Bucovinei. Într-un proces lent şi paşnic de urbanizare (*Bildungsbürgertum*), autohtoni şi admigraţi împreună „îşi pun la temelia aşezării osemintele şi dăinuie, trecând prin lujerul generaţiilor şi lăsând în scoica veacurilor să sune muncă paşnică, înfăptuiri culturale, sociale şi economice remarcabile, bucurii şi dureri, datini şi obiceiuri, precum şi trudă fără ogoi pentru o viaţă mai bună", cum inspirat spune în veacul trecut un istoric al locului. Omenia şi ospitalitatea, firea paşnică şi credinţa către domnie, viaţa smerită („năravurile bune") şi râvna în îndeplinirea îndatoririlor publice, elogiate de principele cărturar Dimitrie Cantemir în a sa *Descriptio Moldaviae*, după schimbarea „ordinii ritualice" şi introducerea „ordinii economice" în Bucovina, rodesc treptat şi în Rădăuţi, susţinând progresul continuu al unei comunităţi multiculturale, multietnice şi multiconfesionale, favorizând naşterea oraşului şi a omului modern. Acest proces contribuie treptat la crearea unei „tradiţii comune" bazate pe „afinităţi sufleteşti" şi „solidaritate intelectuală", observabile şi astăzi la rădăuţenii risipiţi în întreaga lume.

La hotarele civilizaţiei central-europene, după 1775, întemeietorii „ordinii economice" în Rădăuţi se afirmă ca „mari constructori de proiecte". Satul ancorat în orizonturi ancestrale, cu o economie agricolă în stagnare, guvernată de individualism ţărănesc suficient sieşi, trăind într-o medievalitate întârziată sunt treptat supuse transformării sub presiunea „invaziei urbane". Factorii favorizanţi ai dinamismului demografic în Rădăuţi sunt interesul special al administraţiei pentru herghelia militară, poziţia ideală a localităţii într-un spaţiu geografic favorizator, aproape de marile drumuri comerciale modernizate la începutul secolului al XIX-lea („drumurile împărăteşti": Şoseaua Francisc şi Şoseaua Hora), aportul fertilizator al coloniştilor germani, unguri, slovaci, polonezi şi al evreilor admigraţi aici, pământul fertil şi climatul temperat al zonei, spiritul paşnic, tolerant al pământenilor.

În trecerea spre civilizaţia urbană se produce o adevărată revoluţie în mentalitate. În avântul demografic al localităţii, omul învaţă să se depăşească. Meseriaşul şi neguţătorul, antreprenorul, arendaşul, bancherul impun activismul în viaţa cotidiană. „Omul de iniţiativă, dar şi cap limpede", care crede în experienţă, în organizare şi metodă influenţează, într-un climat legislativ stimulator, destinul extraordinar al Rădăuţilor din perioada 1800–1930. În toată această perioadă, Rădăuţii oferă un exemplu de „cuplu indispensabil" sat–oraş, în care se produc procese, fenomene şi mutaţii culturale ce favorizează „disciplinarea urbană", sub presiunea voinţei pentru „geometria urbană". Până în zilele noastre, în Rădăuţi ruralul coabitează cu urbanul într-o aglomerare compozită plină de pitoresc. Depăşind „empirismul urban", prin defrişarea solului şi expansiune comercială,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

târgul capătă contur prin ordonarea în jurul Pieței Primăriei (1805 – Casa Împărătească/ Primăria Veche, 1910 – Primăria Nouă) și de-a lungul străzilor centrale tăiate în unghi drept. Vreme îndelungată, Iarmarocul/Piața Principală/ Ringplatz este impresionant(ă) prin dimensiunile sale și compartimentat(ă), pe măsura mulțimii din zecile de sate înconjurătoare, care îl (o) folosește vineri de vineri și anual în cele două mari târguri tradiționale (de primăvară și de toamnă). În apropiere, centrul comercial oferă mulțimii adunate oportunități de comunicare, afaceri și loisir: Cazinoul (1862), Grădina de Tir/Parcul Vânătorilor (1871), Grădina Publică (cca 1900), cele două gări de călători și două de mărfuri, funcționale după racordarea la rețeaua feroviară (17 noiembrie 1889), hotelurile-pensiune „Bukowina", „Speier", „Central", „Paris", „Deutsches Haus" și „Gottlieb" existente încă de la începutul secolului al XX-lea, restaurante și cafenele, cinematografele „Unirea" și „Excelsior" (1930), Muzeul Etnografic (1934), Stadionul „Anef" (1935).

Sub diverse tipuri de administrație, în ultimele două secole, Rădăuții traversează istoria modernă și contemporană ca „ființă rațională", tenace, practic, frumos, deschis, dar și ca „ființă vulnerabilă", fragil, trăit intens și dramatic. Sub aceste însemne stau marile sale ziditi, creație a mai multor generații și a tuturor comunităților sale etnice și confesionale.

BIBLIOGRAFIE

PERIODICE

„Analele Bucovinei", Rădăuți–București, 1994–2005.
„Anuarul Liceului «Eudoxiu Hurmuzachi» din Rădăuți", 1922–1924, 1992–2001.
„Buletinul Centrului, Muzeului și Arhivei Istorice a Evreilor din România", București, 1998–2005.
„Deșteptarea", Cernăuți, 1893–1904.
„Glasul Bucovinei", București–Cernăuți, 1994–2004.
„Jahresbericht des k.k. Staats-Obergymnasium in Radautz", Rădăuți, 1873–1914.
„Lupta poporului", Câmpulung Moldovenesc, 1947–1950.
„Patria", Cernăuți, 1897–1900, 1909–1910.
„Realitatea Evreiască", București, 1995–2006.
„Suceava. Anuarul Muzeului Județean", Suceava, 1974–2005.
„7 zile bucovinene", Rădăuți, 2000–2004.
„Viața nouă", Cernăuți, 1912–1914.
„Zori noi", Câmpulung-Moldovenesc-Suceava, 1950–1989.

STUDII ȘI ARTICOLE

Benjamin, Lya, *Marshall Ion Antonescus Anschauungen über die „Lösung der jüdischen Frage" in Rumänien*, în „Südost-Forschungen", Internationale Zeitschrift für Geschichte, Kultur und Landeskunde Südosteuropas, Band 59/60, München, R. Oldenbourg Verlag, 2000/2001, p. 442–461

Fassel, Horst, *Visionen einer Welt der Harmonie aus der Unsicherheit der Ränder. Exilliteratur ind und aus der Bukowina von 1848 bis 1945*, în vol. *O Bukowinie. Razem czy oddzielnie?*, Redactor Kazimierz Feleszko, Pila–Warszawa, Zakład Graficzny Uniwersytetu Warszawskiego, 2000, p. 121–139.

Glück, Eugen, *Evreii din Bucovina în perioada 1774–1786* (I), în „Analele Bucovinei", Rădăuți– București, III, 1, 1996, p. 111–129.

Glück, Eugen, *Evreii din Bucovina în perioada 1774–1786* (II), *ibidem*, III, 2, 1996, p. 363–386.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Glück, Eugen, *Evreii din Bucovina în perioada 1786–1849* (I), *ibidem*, VI, 2, 1999, p. 369–386.

Glück, Eugen, *Evreii din Bucovina în perioada 1786–1849* (II), *ibidem*, VII, 1, 2000, p. 139–155.

Grigorovici, Radu, *Bucovina, fereastră către Vest a Moldovei*, *ibidem*, I, 1, 1994, p. 7–13.

Grigorovici, Radu, *Modelul Bucovinei*, *ibidem*, III, 2, 1996, p. 281–298.

Grigorovici, Radu, *Trei lumi paralele*, *ibidem*, III, 1, 1996, p. 83–109.

Grigorovici, Radu, *Viitorul unei iluzii*, în volumul *Bucovina 1861–1918: aspecte edificatoare pentru o Europă unită?* Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale, Rădăuţi, 20–22 septembrie 2002, Suceava, Editura Universităţii, 2002, p. 157–167.

Grigorovitza, Emanoil, *Târgul Rădăuţului*, în vol. *Cum a fost adată...*, Bucureşti, Librăria Naţională, 1911, p. 3–42.

Iacobescu, Mihai, *Bucovina*, în *Istoria Românilor*, vol. VII, Tom II, *De la Independenţă la Marea Unire (1878–1918)*, coordonator: acad. Gheorghe Platon, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003, p. 355–368.

Schipor, Vasile I., *Evoluţia şi destinul scrisului la Rădăuţi. Un tablou cronologic*, în „Anuarul VI (XLIII) al Colegiului Naţional «Eudoxiu Hurmuzachi» Rădăuţi pe anii şcolari 1999/2000 şi 2000/2001", Rădăuţi, Editura Septentrion, 2001, p. 87–117.

Schipor, Vasile I., *Evreii din Rădăuţi*, în „Buletinul Centrului, Muzeului şi arhivei istorice a evreilor din România", Bucureşti, Nr. 11, 2005, p. 125–132.

Teodorescu, Horia-Nicolai, *Manual pentru supravieţuirea celor ce fac ştiinţă*, în „Consemnări culturale", Iaşi, I, 2, 2003, p. 8.

Vişniec, Matei, *Tristan Tzara şi Academia dadaistă de la Rădăuţi*, în „Caiete critice", Bucureşti, 4–5 (101–102), 1996, p. 120–121.

VOLUME

Auerbach, V. (redactor), *Memorialul martirilor evrei din România „Dr. Moses Rosen"*, textul şi selecţia imaginilor: Lya Benjamin, Bucureşti, Editura Hasefer, 2003.

Beck, Erick, *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1965*, München, Verl. d. Südostdeutschen Kulturwerks, 1966.

Beck, Erick, *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina. Literatur aus den Jahren 1966 – 1975*, Dortmund, Forchungsstelle Ostmitteleuropa, 1985.

Benjamin, Lya, *Prigoană şi rezistenţă în istoria evreilor din România, 1940–1944. Studii, Cuvânt-înainte* acad. prof. dr. Nicolae Cajal, Bucureşti, Editura Hasefer, 2001.

Bines, Carol, *Din istoria imigrărilor în Israel 1882–1995*, Bucureşti, Editura Hasefer, 1998.

Ceauşu, Mihai-Ştefan, *Bucovina Habsburgică. De la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism şi postiosefinism (1774–1815)*, Iaşi, Fundaţia Academică „A.D. Xenopol", 1998.

Ciobanu, Veniamin, *La graniţa a trei imperii*, Iaşi, Editura Junimea, 1985.

Colin, Amy, Kittner, Alfred, *Versunkene Dichtung der Bukowina. Eine Anthologie deutschsprachiger Liryk*, München, Wilhelm Fink Verlag, 1994.

Corbea, Andrei, *Paul Celan şi „meridianul" său. Repere vechi şi noi pe un atlas central-european*, Iaşi, Editura Polirom, Colecţia „A treia Europă", 1998.

Dan, Dimitrie, *Evreii din Bucovina. Studiu istoric, cultural, etnografic şi folcloric*, Cernăuţi, Tipografia Arhiepiscop Silvestru Morariu, Colecţia „Popoarele Bucovinei", 1899.

Eminescu, Mihai, *Publicistica, 1870–1889*, în *Opere*, vol. IX–XIII, Bucureşti, Editura Academiei, 1980–1989.

Evseev, Ivan, *Enciclopedia semnelor şi simbolurilor culturale*, Timişoara, Editura Amarcord, 1999.

Geller, Iaacov, *Rezistenţa spirituală a evreilor români în timpul Holocaustului*, Bucureşti, Editura Hasefer, 2004.

Gold, Hugo, *Geschichte der Juden in der Bukowina*, vol. I–II, Tel Aviv, 1958–1962.

Grigorovici, Radu, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice*, ediţie bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfeţe, note şi comentarii de acad. Radu Grigorovici, *Prefaţă* de D. Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Academiei, 1998.

Grigoroviţă, Mircea, *Din istoria colonizării Bucovinei*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., Colecţia „Pagini de istorie", 1996.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Gürsan-Salzmann, Ayşe, Laurence Salzmann, *The Last Jews of Rădăuți*, New York, The Dial Press, 1983.

Hacquet, Balthasar, *Călătorie în Carpații Dacici (1788–1789)*, ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici, *Prefață* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Rădăuți, Editura Septentrion, 2002.

Horodnic, Mihai, *Izvorul Primăverii*, ediție îngrijită, *Prefață*: Luca Bejenaru, *Notă asupra ediției*, aprecieri critice, tablou cronologic, bibliografie și anexe: Vasile I. Schipor, *Indice de nume*: Elena Cristuș-Pascaniuc, Rădăuți, Editura Septentrion, 2004.

Höfer, Erick, M. Renata, *Ojtser. Das Schtetl in der Moldau und Bukowina heute*, Viena, Verlag Christian Brandstätter, f.a.

Iacobescu, Mihai, *Din istoria Bucovinei, vol. I (1774–1862). De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei, 1993.

Jägendorf, Siegfried, *Minunea de la Moghilev. Memorii, 1941–1944*, *Introducere* și comentarii Aron Hirt-Manheimer, traducere din limba engleză Marcel Biener, București, Editura Hasefer, 1997.

Kuller, Hary, *O istorie a evreilor din România în date*, vol. I–II, *Studiu introductiv*, selectarea datelor și *Anexe*, București, Editura Hasefer, 2000.

Manea, Norman, *Casa Melcului (Dialoguri)*, București, Editura Hasefer, 1999.

Manolescu, Florin, *Enciclopedia exilului literar românesc 1945–1989. Scriitori, reviste, instituții, organizații*, București, Editura Compania, 2003.

Mehr, Boris Marian, *Evreii–Istorie–Valori*, București, Editura Hasefer, 2000.

Mittelmann, Hermann, *Ilustrierter Führer durch die Bukowina, 1907–1908*, Neu herausgegeben von Helmut Kusdat, Wien, Mandelbaum Verlag, 2001.

Neumann, Victor, *Tentația lui homo europaeus. Geneza spiritului modern în Europa Centrală și de Sud-Est*, București, Editura Științifică, 1991.

Rezuș, Petru, *Contribuții la istoria orașului Rădăuți (până la 1918)*, București, Editura Litera, 1975.

Sanie, Silviu, *Dăinuire prin piatră. Monumentele cimitirului medieval evreiesc de la Siret*, București, Editura Hasefer, 2000.

Satco, Emil, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I–II, Iași–Suceava, PricepsEdit–Biblioteca Bucovinei „I.G.Sbiera", 2004.

Simiginowicz-Staufe, Ludwig Adolf (colectiv), *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, Band 20, *Bukowina*, Wien, Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei Alfred Hölder, 1899.

Streja, Aristide arh., Schwartz, Lucian arh., *Sinagogi din România*, București, Editura Hasefer, 1996.

Torouțiu, Ilie E., *Românii și clasa de mijloc din Bucovina*, Cernăuți, 1912.

Ungureanu, Constantin, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774–1918). Aspecte etnodemografice și confesionale*, Chișinău, Editura Civitas, 2003.

Vesper, Iulian, *Memorii*, ediție îngrijită și prefață de Pavel Țugui, București, Editura Saeculum I.O., 1999.

Werenka, Daniel, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich. 1774–1785*, Czernowitz, Selbstverl., 1895.

Wigoder, Geoffrey, *Evrei în lume. Dicționar biografic*, coordonator: Viviane Prager, traducere: Irina Horea, Viviane Prager, Carmen Stanca, București, Editura Hasefer, 2001.

Wiszniowski, Franz, *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, Waiblingen, W. Eisele Inh. Täuber jun., 1966.

Zub, Alexandru, *Identitate/alteritate în spațiul cultural românesc*, culegere de studii editată cu ocazia celui de al XVIII-lea Congres Internațional de Științe Istorice, Montreal, 1995, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 1996.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

IV. PERSONALITĂȚI BUCOVINENE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

IV.1. EUGEN MAXIMOVICI (1857–1928), UN „GRIGORESCU AL BUCOVINEI"*

Eugen Maximovici se naşte la 10 februarie 1857 în Văşcăuţi pe Ceremuş, într-o familie de preoţi originară din Basarabia. Tatăl său, Alexandru Maximovici şi bunicul dinspre mamă, Constantin Lucescu, au păstorit în Văşcăuţi pe Ceremuş, unde în 1911 se va naşte un alt pictor cunoscut, Rudolf Rybiczka. Bunicul său ajunge ulterior arhipresviter şi referent consistorial la Cernăuţi. Călătorind la Viena împreună cu episcopul Eugenie Hacman, ei cunosc mai mulţi pictori din capitala Monarhiei, pe care îi aduc la Cernăuţi pentru diverse lucrări la Reşedinţa Mitropolitană şi la Catedrala Ortodoxă.

Cu dragostea pentru desen dobândită în anii copilăriei, tânărul Eugen Maximovici face primii paşi în cunoaşterea artei de a picta cu profesorul Gadlewski la Liceul Superior de Stat din Cernăuţi, pe care îl termină în 1876. Îşi urmează cursurile la Academia de Arte Frumoase din Viena (1876–1881), unde studiază cu maeştrii Karl Wurzinger (1817–1883), August Eisenmenger (1830–1885), Leopold Müller (1834–1892) şi Anselm Feuerbach (1829–1880). În capitala austriacă îl întâlneşte pe Epaminonda Bucevschi (1843–1891), talentatul pictor bucovinean, cunoscut şi apreciat în cercul pictorilor vienezi, în al cărui atelier lucrează un timp. După promovarea examenului de capacitate, este numit profesor de desen la Şcoala Reală din Viena. În 1883 se întoarce în Bucovina, funcţionând până în 1891 ca profesor de desen la Liceul de Stat din Rădăuţi[1].

La Rădăuţi, Eugen Maximovici are ocazia „să studieze diferitele rase de cai la vestita herghelie a statului [...]. În contact des şi direct cu poporul românesc de la ţară care obicinuieşte să vie la bâlciul săptămânal, [...] mişcat de frumuseţa pitorească a poporenilor săi, a costumelor lor ţărăneşti precum şi de originalitatea traiului şi înfăţişării lor, se simţi îndemnat să studieze cu multă aseduitate tipurile şi

---

* Sub titlul *Eugen Maximovici – un „Grigorescu al Bucovinei"*, publicat în „7 zile bucovinene", Rădăuţi, anul IV, nr. 117, 23–29 ianuarie 2003, p. 6.

[1] *Minerva. Enciclopedie Română*, Cluj, Editura Comitetului de redacţie al Enciclopediei Române „Minerva", 1929, nu-l menţionează. Nici *Dicţionarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească"*, realizat de I.-Aurel Candrea şi Gh. Adamescu, Bucureşti, Editura Cartea Românească S.A., 1926–1931. Îl consemnează, însă, Lucian Predescu în *Enciclopedia României „Cugetarea". Material românesc. Oameni şi înfăptuiri*, Bucureşti, Editura „Cugetarea"–Georgescu Delafras, 1940. În ediţia anastatică realizată de I. Oprişan, Bucureşti, Editura Saeculum I. O.–Editura Vestala, 1999, articolul închinat bucovineanului Eugen Maximovici se află la p. 535. Emil Satco, *Arta în Bucovina*, vol. II, Suceava, Biblioteca Judeţeană „I. G. Sbiera", 1991, p. 166–167; Emil Satco, *Artişti plastici din Bucovina. Mic dicţionar*, lucrare tipărită prin contribuţia pictorului Rudolf Rybiczka, Suceava, f. ed., 1991, p. 50; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Iaşi–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004, p. 38–39.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

să redea scene după natură, până ce în cele din urmă prinse o adevărată dragoste pentru ele, cultivând cu multă inteligență acest anumit gen de pictură, căruia îi rămase devotat"[2]. Aici, profesorul Eugen Maximovici realizează tablouri în care transpune peisaje, tipuri umane şi scene din viaţa ţăranilor din împrejurimi: copii, perechi de îndrăgostiţi, păstori în pitoreştile costume tradiţionale, scene din iarmarocul de vineri. Observatorul fin al universului rădăuţean este vrăjit de lumina primăverii, de soare şi albastrul cerului bucovinean. Despre minunatele lui pânze din această perioadă a creaţiei sale, pictorul bucureştean Vladimir Mironescu notează: „Vezi parcă primăvara îmbobocind luncile şi poienile frumoase de la ţară sub soarele cald şi luminos. Aici reflexele albastre ale unor umbre tremurânde, dincolo crengi înflorite, pajişti înverzite, pretutindeni soare şi iar soare, în a cărui ploaie luminoasă vezi tipuri originale de ţărani şi ţărance... atâta viaţă viguroasă rustică, atâta simplitate naturală în mişcări şi totuşi atâta eleganţă şi frumuseţe cum numai un observator fin ca dl. Maximovici le poate reda cu atâta adevăr ce ni le prezintă". În scenele inspirate din viaţa de la ţară Eugen Maximovici „e realist, dur, obiectiv. Cu el curentul clasic ajunge în Bucovina până în zilele noastre"[3]. În această perioadă artistul face o călătorie de studii în Italia pentru perfecţionarea mijloacelor de expresie. Apoi, împreună cu prietenul său Maximilian Monter din Brünn, întreprinde călătorii de studii prin Bucovina. Locul predilect, la fel ca pentru Gheorghe Løvendal mai târziu, este satul Mahala din apropierea Cernăuţilor. Studiul *Măriuca*, datând din această perioadă, eternizează chipul unui model de aici, cea mai frumoasă fată din această străveche vatră românească, locul de obârşie al familiei Nandriş.

După rodnicul popas rădăuţean al vieţii şi creaţiei sale artistice, Eugen Maximovici devine, din 1891, pictor diecezan la Cernăuţi, profesând concomitent şi la Liceul Real Superior Ortodox din capitala Bucovinei. Acestei munci istovitoare Eugen Maximovici îi consacră şaisprezece ani din viaţa sa. Acum execută portretul lui Alexandru cel Bun şi cel al lui Ştefan cel Mare, portretele mitropoliţilor Bucovinei Silvestru Morariu (*Mitropolitul Morariu protejând pe artişti*), Arcadie Ciupercovici şi Vladimir de Repta, multe tablouri consacrate bisericilor şi mănăstirilor din Bucovina. Tot acum realizează portretele unor personalităţi ale culturii româneşti: Agatha Bârsescu, celebra tragediană adorată în Bucovina, graţie unor spectacole memorabile susţinute la Cernăuţi, Suceava şi Rădăuţi, I. G. Sbiera şi Ion I. Bumbac. În 1905, Eugen Maximovici organizează la Cernăuţi o expoziţie personală, la care prezintă un număr considerabil de tablouri, extrem de apreciate de un public cunoscător şi exigent. La Expoziţia Generală din 1906 de la Bucureşti, pictorul bucovinean este răsplătit pentru lucrările sale cu Medalia Jubiliară „Carol I". De-a lungul timpului, Eugen Maximovici îşi prezintă lucrările şi în alte expoziţii colective sau personale: 1907, 1924, 1925, toate organizate la Cernăuţi.

[2] Vladimir Mironescu, *Pictorul Eugen Maximovici*, în „Junimea literară", Cernăuţi, anul V, nr. 2, februarie 1908, p. 23–29, *passim*.

[3] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La împlinirea vârstei de 50 de ani, revista „Junimea literară" îi consacră pictorului un număr omagial, apărut în condiţii grafice de excepţie. Aici sunt reproduse portretele marilor domnitori români din Moldova, precum şi lucrări apreciate în epocă: *Domnişoara M., Domnişoara E., Doi munteni cu desagi, La fântână, Fetiţa cu cofa plină, Motive din Roma* I, II ş.a. Tot în acest număr, periodicul cernăuţean publică trei articole semnate de Eugen Maximovici şi închinate predecesorului său, Epaminonda Bucevschi, câteva materiale cu aprecierile pictorilor Vladimir Mironescu şi Maximilian Monter, precum şi o scrisoare elogioasă a profesorului Sextil Puşcariu:

„Stimate dle Maximovici, îţi mulţumesc pentru fotografia după frumoasa dumitale pânză. Ea ar trebui reprodusă în multe exemplare şi introdusă în manualele şcolare. Astăzi mintea elevului în zadar încearcă să-şi plăsmuiască imaginea eroului pe care îl admiră, căci manualul din care învaţă nu poate da o ilustraţie potrivită. Toate figurile lui Ştefan cel Mare pe care le-a plăsmuit până acuma fantezia artiştilor noştri sunt puţin reuşite. Avem, e adevărat, câteva portrete contemporane. Pentru înţelegerea acestora se cere însă un deprins cu arta trecutului, o privire de critic de artă.

Dumneata l-ai ridicat din genunchi, căci nu ţinuta umilă a ctitorului din *Evanghelia de la Humor*, ci Voievodul temut, cu mâna încleştată pe sabia lui biruitoare, ţi-a stat înaintea ochilor. I-ai dat o ţinută care ne reaminteşte viu faptele sale şi care în acelaşi timp nu-i o poză teatrală. Din trăsăturile feţei sale – mă gândesc la pânza dumitale, nu la fotografia prea umbrită în jurul ochilor – apare energia, conştiinţa de sine, iar în acelaşi timp o frunte lată şi senină ne arată pe omul care n-a stat numai în războaie, ci a ştiut să-şi fericească ţara şi în timpul păcii, cu bunătatea sufletului său de sfânt. Ni l-ai făcut mai mare de stat decât ni-l descrie sfătosul Neculce, dar, privindu-l, el creşte înaintea ochilor noştri.

Te felicit din inimă pentru această operă, pe cât de artistic executată, pe atât de frumos concepută"[4].

Pictor de formaţie academică, Eugen Maximovici fixează pe pânzele sale şi pe carton foarte multe scene din viaţa de la ţară, pe care o redă într-o atmosferă idilică, de pace, bunăstare şi împăcare sufletească: *O privelişte de la ţară, Interiorul unei case ţărăneşti, Nunta la români, Şezătoare la ţară, La vatră, La pârleaz.* Aceste tablouri, mult gustate în epocă, erau reproduse pe cărţi poştale ilustrate care circulau curent. Pictorul lucrează în ulei, tempera, acuarelă şi peniţă, portrete, nuduri, studii, peisaje. Efectuează copii după portretele domnitorilor din bisericile Bucovinei. Ca pictor diecezan, execută, totodată, marea frescă de la Mitropolia din Cernăuţi şi decorul bisericii din Cuciurul Mare. Tot în această calitate, se preocupă şi de păstrarea şi conservarea patrimoniului artistic reprezentat de mănăstirile şi bisericile din nordul Moldovei. Eugen Maximovici decorează în această perioadă pereţii Cafenelei Habsburg din Cernăuţi.

[4] „Junimea literară", Cernăuţi, anul V, nr. 1, ianuarie, 1908, p. 32.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Potrivit mărturiilor unor contemporani, Eugen Maximovici a fost un om de o modestie şi o bunătate rare, muncitor şi onest. Iubind viaţa şi munca liniştită, departe de zgomotul şi vanitatea ce risipesc la noi atâtea energii creatoare, profesorul Eugen Maximovici a fost totodată blând şi înţelegător faţă de elevii săi de la Rădăuţi şi Cernăuţi. După pensionare, în casa construită „cu mult necaz material şi moral" în Cernăuţi, Eugen Maximovici, acest „Grigorescu al Bucovinei", cum l-a numit, inspirat, profesorul Nicolae Tcaciuc-Albu, îşi trăieşte viaţa chinuit de singurătate şi boală, căutat tot mai rar de puţinii săi prieteni (Constantin Tarnavschi, Leon Hruşcă) şi dat uitării împreună cu pânzele sale.

Artistul bucovinean Eugen Maximovici se stinge din viaţă în ziua de 27 aprilie 1928 şi este înmormântat în Cimitirul Horecea, alături de fratele său, un cunoscut arhitect în Bucovina vremii. În necrologul din revista „Făt-Frumos", profesorul Leca Morariu notează: „S-a stâns la Cernăuţi foarte părăsit, neomeneşte de părăsit, pictorul arhidiecezan Eugen Maximovici. Şi mai ales faptul că era al arhidiecezei s-a resimţit atât de puţin în preajma izbăvirii lui din suferinţă ... Lua asupra-şi greaua însărcinare de a fi urmaşul artistului Epaminonda Bucevschi. Cu mai puţinul lui talent (cu multă insuficienţă a desemnului şi cu atâta absenţă a perspectivei), E[ugen] M[aximovici] a îndurat mari înfrângeri. Totuşi o seamă dintre pânzele semnate de dânsul se învredniciră a fi remarcate [...]. Ba uneori a avut şi mângâierea unei recunoştinţe ample [...]. Încolo, şi-a fărâmiţat viaţa între avânturi mereu zădărnicite şi între grijile unei existenţe veşnic îngrijorate pentru ziua cea de mâne"[5].

Dintre lucrările pictorul Eugen Maximovici în Bucovina împuţinată de astăzi se mai păstrează doar câteva. La Muzeul Bucovinei din Suceava se află *Mănăstirea Sucevița* şi *Cap de fată*. La Muzeul Etnografic din Rădăuţi poate fi admirat portretul lui *Ştefan cel Mare*. La Muzeul Bellu din oraşul Urlaţi, judeţul Prahova, deschis în Conacul Bellu, declarat monument de arhitecură în 1955, care adăposteşte un patrimoniu mixt de artă plastică şi decorativă, ceramică, ţesături, covoare româneşti, unelte, cărţi rare în ediţii de lux, picturi, faianţă, mobilier stil din diverse epoci, artă orientală, se află şi un tablou semnat de pictorul bucovinean Eugen Maximovici, *Ţărancă*, realizat de artist în 1900[6]. Pe sit-ul www.muzeocollection.co.uk./uk/oeuvre putem admira creaţia sa *Jeune paysanne*, 21 × 30 cm, aflată la Muzéo Collection. Despre lucrări ale sale în colecţiile particulare, vremuite şi trecute şi acestea prin vămile pustiului cultural din veacul trecut, nu există deocamdată date. Reproduceri după lucrări ale pictorului Eugen Maximovici au fost publicate în reviste din Bucovina de altădată: „Junimea literară" şi „Făt-Frumos". Marea culegere de folclor bucovinean, consacrată cântecului de dragoste, *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina. Liebeslieder*, tipărită la Würzburg, în Germania, realizată de un colectiv condus de Matthias Friedwagner

[5] Leca Morariu, *† Eugen Maximovici*, în „Făt-Frumos", Suceava, anul III, nr. 4, iulie–august 1928, p. 128.

[6] Cf. www.urlati.ro/vestigii_istorice.htm.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

şi Alexandru Voevidca[7], este ilustrată cu delicatele sale scene idilice: *Cântând din fluier, Cu cofele, Torcătoare, La fântână, Ispita, Ţărani.*

Date sumare despre viaţa şi activitatea profesorului şi pictorului Eugen Maximovici, un artist bucovinean pe nedrept uitat astăzi, de la a cărui naştere se împlinesc acum 150 de ani, găsim în câteva periodice ale vremii: „Junimea literară", care realizează un număr festiv închinat artistului, cu reproduceri din creaţia sa[8], şi „Făt-Frumos" (1928), în articole şi cronici semnate de Vladimir Mironescu, Maximilian Monter şi Eugen Pohonţu. În dicţionarul biografic *Arta în Bucovina*, vol. II, tipărit în 1991 sub egida Bibliotecii Judeţene „I. G. Sbiera" Suceava, Emil Satco îi rezervă un articol, p. 166–167. În *Artişti plastici din Bucovina. Mic dicţionar*, acelaşi Emil Satco îl menţionează la locul cuvenit[9], reproducându-i *Portretul d-şoarei E.* În partea înstrăinată a Bucovinei, la Cernăuţi, Elena Sajin îi dedică în 1999 o evocare în „Ţara Fagilor", almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni[10]. Valentin Ciucă, în volumul *Un secol de arte frumoase în Bucovina*, îi închină o pagină: „Beneficiar al dialogurilor cu Epaminonda Bucevschi în atelierul veienz al acestuia, Eugen Maximovici nu a putut depăşi formulele academiste impuse de autoritatea profesorilor şi gustul epocii, dar a realizat ci îndemânare tablouri de gen, cu o anumită abilitate pentru portret şi scenele idilice ale vieţii la ţară. În portrete evidenţiază apetit pentru maniera academistă a capetelor de expresie, individualizate şi sentimentale, pedante cel mai adesea în rezolvările tehnice. Perfecţionismul pictorului merge până acolo încât detaliile sunt la fel de importante ca şi structura şi expresia ansamblului. Ele produc un real confort vizual şi chiar plac, prin intimismul reflectat comprehensiv şi subtilităţile tratamentului cromatic. În peisaje evocă o stare de exaltare lirică şi un evident apetit pentru soluţiile hedonice. Ele generează inechivoce stări euforice de încântare bucolică faţă de darurile naturii şi nu ezită să idealizeze viaţa la ţară. Circulaţia abundentă a acestor idilice scene, populate de ţărani voioşi şi fericiţi, face ca notorietatea pictorului sau acuarelistului să fi făcut pe mulţi să regrte că viaţa reală nu seamănă decât la suprafaţă cu tablourile lui. Maximovici s-ar fi dorit, poate, un fel de Grigorescu al Bucovinei, dar i-au lipsit luciditatea şi adâncul spirit de observaţie al acestuia"[11]. Criticul de artă ieşean îl

[7] *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina.* 1 Band: *Liebeslieder.* Mit 380 von Alex. Voievidca aufgezeichneten Melodien. Herausgegeben von Dr. Matthias Friedwagner, Würzburg, Konrad Triltsch Verlag, 1940.

[8] „Junimea literară", Cernăuţi, anul V, nr. 2, 1908.

[9] Emil Satco, *Artişti plastici din Bucovina. Mic dicţionar*, Suceava, Biblioteca Judeţeană „I. G. Sbiera", 1991, p. 50.

[10] Elena Sajin, *Pictorul Eugen Maximovici*, în „Ţara Fagilor". Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni (VIII), Cernăuţi–Târgu-Mureş, Societatea Culturală „Arboroasa", Cernăuţi, 1999, p. 165–167.

[11] Valentin Ciucă, *Un secol de arte frumoase în Bucovina. Prefaţă* de acad. Răzvan Theodorescu, Suceava, Editura Muşatinii, 2005, p. 61. Volumul reproduce dintre creaţiile lui Eugen Maximovici *Portret de fată*, după originalul aflat la Complexul Muzeal „Bucovina" din Suceava, p. 62.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

include pe Eugen Maximovici în „grupul vienez", în capitolul I. *Paradigma academismului şi terapia realului*, alături de artiştii plastici (pictori şi sculptori) bucovineni Traian Bărgăuan, Gheorghe Berlinschi, Gheorghe Bilan, Epaminonda Bucevschi, Isidora Constantinovici-Hein, Ioan Gheorghiţă, Leon Hruşcă, Berthold Klinghofer, Franz Xavier Knapp, Albert Kollmann, Gheorghe Lemeni, George Løwendal, Haralambie Mercheş, Vladimir Nichitovici, Arhip Roşca, Maria Seleschi, Gheorghe Şiller, Ilarion Şuhan, Mihai Teliman, Alexandru Tocariu, Vladimir Zagorodnikov, precum şi de artişti din Vechiul Regat: Aurel Băeşu, Dimitrie Hârlescu (Fălticeni), Gheorghe Bardasare Panaiteanu, Emanoil Bardasare Panaiteanu (născuţi la Burdujeni), Paul Verona (Herţa). „Integraţi perfect în climatul epocii care permitea o relaţie cordială între ceea ce se numea specificul naţional în artă şi necesarele interferenţe europene", promovând în „dialogul cu realitatea" şi gustul public, aflat în plin proces de emancipare, libertatea de expresie, emoţia ca „factor de mediere şi comunicare", integrând valorile locale în circuitul mare al artei româneşti, artiştii Bucovinei conferă „noblеţe senioralã unui ţinut ce trebuie privit ca un topos desăvârşit de istorie şi artă românească"[12].

[12] Valentin Ciucă, *Resurecţia memoriei şi tentaţiile actualităţii*, *ibidem*, p. 7–12, *passim*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ALBUM EUGEN MAXIMOVICI

Reproducerile noastre se fac după lucrarea *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*. I Band: *Liebeslieder*. Mit 380 von Alex. Voievidca aufgezeichneten Melodien. Herausgegeben von Dr. Matthias Friedwagner, Würzburg, Konrad Triltsch Verlag, 1940, care include în paginile sale şase lucrări, scene idilice, semnate de pictorul bucovinean Eugen Maximovici:

1. *Cântând din fluier*, p. 2;
2. *Cu cofele*, p. 38 ;
3. *Torcătoare*, p. 128;
4. *La fântână*, p. 250;
5. *Ispita*, p. 368;
6. *Ţărani*, p. 498.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1. Cântând din fluier.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

2. Cu cofele.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

3. Torcătoare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

4. La fântână.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

5. Ispita.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

6. Țărani.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

IV.2. FILIMON RUSU (1882–1957), ISTORIC, MEMORIALIST, CULEGĂTOR DE FOLCLOR ŞI PUBLICIST*

Motto: „Rosmarin mândru crengos. / M-o făcut mama frumos, / Nemţilor de bun folos. // Când i-am fost mamei mai dulce, / M-o jurat neamţu pe cruce: / Când i-am fost mamei mai drag, / M-o jurat neamţu la steag; / Şi când am [i]eşit din sat, / Mulţi în râs că m-o luat. / Alţii m-o grăit că-s bat, / Alţii-o zis că-s supărat. / Of! nu mă mai supăraţi, / Că voi sunteţi vinovaţi, / Tot de rău m-aţi sfătuit, / De părinţi m-aţi despărţit / Ca şi cerul de pământ. / Da tua-mi-oi ziua bună / De la stele, de la lună, / De la neamuri împreună. / De la frunza cea de fag, / De la tătuţul cel drag, / De la frunza cea de fragă, / De la mămuţa cea dragă, / De la strat cu lămâiţă, / De la mândra copiliţă. / Înapoi când oi veni, / De bătrân negru ce-oi fi, / Nimărui n-oi trebui"[1].

În Bucovina ultimelor decenii, Filimon Rusu este menţionat în câteva lucrări biobibliografice elaborate la Suceava[2]. Cu toate acestea, „destinul acestui vajnic animator cultural din nordul ţării"[3] rămâne încă acoperit de o nedreaptă uitare. În zarea aniversării a 125 de ani de la naşterea sa, comunicarea noastră îşi doreşte să ducă la bun sfârşit începutul unui act de recuperare a acestui „spirit polivalent, desprins din esenţa stării de spirit a vremii"[4] în care a trăit şi creat, act de recuperare început în anii '80 de Dragoş Rusu (1910–1994), membru de onoare al Academiei Române, şi abandonat ulterior.

Filimon Rusu se naşte la 25 decembrie[5] 1882 în Tereblecea, „un sat mare şi frumos din apropierea oraşului Siret", întemeiat, potrivit tradiţiei („după spusele

---

* Comunicare susţinută în cadrul celei de a XIII-a Sesiuni anuale de referate şi comunicări ştiinţifice a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române–Filiala Iaşi, cu tema „Bucovina la intersecţia civilizaţiilor. 230 de ani de la încorporarea nord-vestului Moldovei în Imperiul Austriac, Rădăuţi, 12–13 octombrie 2005. Publicată în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul XIII, nr. 1 (27) [ianuarie–iunie] 2006, p. 15–36.

[1] *Poezie poporală din Bucovina*, în „Dochia", Bucureşti, anul II, 1897.

[2] [Eugen Dimitriu, Petru Froicu, Ioan Pînzar], *Ştiinţa în Bucovina*, vol. III, Suceava, Biblioteca Judeţeană, 1984, p. 267–268; Emil Satco, Ioan Pînzar, *Dicţionar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 197; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Iaşi–Suceava, Editura Princeps Edit–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004, p. 331–332.

[3] Nicolae Oprea, *Postfaţă* la volumul *Amintiri. Oameni şi locuri din Ţara Fagilor*, Rădăuţi, 1957, p. 223. Manuscris. Direcţia Judeţeană Suceava a Arhivelor Naţionale (DJSAN), Colecţia de manuscrise, Fond nr. 146/53.

[4] *Ibidem*. Vezi şi Filip Ţopa, *Povestea Bucovinei*, III, Bucureşti, 1984, p. 97–105, manuscris.

[5] Dragoş Rusu, *Amintiri. Oameni şi locuri din Ţara Fagilor*, p. 9. Despre data naşterii şi rostul lui în viaţă, autorul mărturiseşte aici: „Eu sunt născut în anul 1882 [...], luna decemvrie, ziua 25, adică în noaptea spre Crăciun. Zi mare, nu-i aşa? Dar eu n-am fost nici mare de statură şi nici mare în fapte, ci am urmat aşa, o cale mijlocie, după puterile mele. Gândesc, însă, fără fală şi fără remuşcări de cuget, că dacă fiecare om, acolo unde se găseşte, ar face atâta cât am făcut eu în viaţă, poporul nostru ar înainta mult, atât pe teren cultural, cât şi material".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

unor bătrâni") înainte de Roman I[6], proprietate a Mănăstirii Putna. Părinții săi sunt „agricultori, gospodari buni"[7]: Toader Rusu (1844–1922), descendent la a patra generație al unui plugar, Ion Rusu, originar din Rebra Mare și stabilit în 1763 în Tereblecea[8]. Mama sa, Ecaterina, este fiica lui Vasile Gabor din Tereblecea, originar și el din Ardeal, ca și alți consăteni (Nimigean, Crețu, Dornean), cum afirmă autorul[9]. Filimon este al treilea dintre cei cinci copii ai acestor agricultori harnici, „trăind în deplină armonie". Ceilalți copii sunt, în ordinea nașterii lor, Vasile, Matrona, Dumitru și Maria. În universul acestei „familii onorabile" care își crește copiii „în rânduieli gospodărești și înțelepte"[10] și al satului tradițional, întemeiat pe „mare rânduială și cinste", Filimon Rusu își petrece copilăria. Clasele primare le urmează în perioada 1889–1894, sub îndrumarea învățătorului superior Constantin Botezat, la școala deschisă în Tereblecea, în anul 1812, ca școală particulară, de către preotul Filip Dubău și recunoscută ca școală romano-catolică în 1816, unde preda „un învățător bun, harnic și deștept", Vasile Țintilă, întemeietorul calendaristicii din Bucovina[11]. Își continuă studiile la Liceul din Suceava (1894–1898), având „profesori remarcabili", „aproape toți autori de cărți didactice, fiecare în domeniul său"[12]: Animpodist Daschievici (1853–1916)[13], Eusebie Popovici (1863–1937)[14], Gherasim Buliga (1849–1918)[15], Vasile Bumbac (1837–1918)[16], Simion Florea Marian (1847–1907)[17], Lazăr Vicol (1859–?)[18], Ieronim Munteanu, Severin Procopovici (1856–1933)[19], Vasile Tamavschi (1859–

[6] Filimon Rusu, *Amintiri. Oameni și locuri din Țara Fagilor*, p. 1.

[7] *Ibidem*, p. 7.

[8] Ion I. Nistor, *Bejenari ardeleni în Bucovina*, în „Codrul Cosminului". Buletinul Institutului de istorie și limbă al Universității din Cernăuți, anul II–III, 1925–1926, Cernăuți, 1927. Familia Rusu este menționată în *Consignațiunea emigranților transilvăneni care s-au așezat în districtul bucovinean*, p. 522–523, evidență întocmită la 3 noiembrie 1778, din ordinul generalului Enzenberg. Aici se menționează că fostul plugar Ion Rusu a părăsit Ardealul cu 15 ani în urmă, cu două suflete, plecând din comuna Rebra Mare cu situația de „supus" și s-a stabilit în Tereblecea, primind în proprietate individuală trei fălci de pământ arabil și 15 de fânețe. Sub titlul *Refugiați transilvăneni în Bucovina*, aceste evidențe, numite și *Consignațiuni* sau *Consignațiunile lui Enzenberg*, sunt republicate în periodicul sucevean „Lumea carpatică", volumul I, fascicola 1, 2002, p. 41–56. Emigranții așezați în Tereblecea sunt prezentați la p. 53–54.

[9] Filimon Rusu, *Amintiri*, p. 1. În *Consignațiunile lui Enzenberg* (27 ianuarie 1778 și 15 decembrie 1778) nu figurează nici un emigrant cu numele Gabor, Dornean, care să se fi stabilit în Tereblecea ori în altă localitate din Bucovina. Un Ion Crețu, plugar din Sf. Gheorghe, se stabilește aici în 1771, împreună cu alte două persoane. În dreptul său apare mențiunea: „Reg 2 Rom", și nu cea de „supus" ori „iobag", ca în alte cazuri (vezi *Consignațiunea* din 17 ianuarie 1778).

[10] Filimon Rusu, *op. cit.*, p. 8–9.

[11] *Ibidem*, p. 5.

[12] *Ibidem*, p. 47.

[13] Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, p. 312.

[14] *Ibidem*, vol. II, p. 247.

[15] *Ibidem*, vol. I, p. 166–167.

[16] *Ibidem*, p. 167–168.

[17] *Ibidem*, vol. II, p. 26–27.

[18] *Ibidem*, p. 573.

[19] *Ibidem*, p. 273–274.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1945)[20], Arsenie Comoroşan, Samuil Isopescul (1842–1914)[21], Ion cav. de Cuparencu, Constantin Cosovici (1855–1926)[22], Constantin Procopovici (1853–1936)[23], Dimitrie-Arcadie Isopescu. Pe unii dintre aceştia îi va evoca „în tuşe expresive"[24], în 1946, într-o conferinţă[25] consacrată personalităţii lui George Tofan (1880–1920). În *Amintirile* sale, tuturor le va păstra „o pioasă amintire": „Aproape toţi erau autori de cărţi didactice, fiecare în domeniul său. Prin acest fel de activitate extraşcolară, au contribuit şi ştiinţific, mai ales în acel timp, când şcolile româneşti din Bucovina – mă gândesc la cele medii – abia începeau să fie tolerate de stăpânire. [...] Să le păstrăm o pioasă amintire, ca unora care au fost buni îndrumători şi povăţuitori ai multor generaţii"[26].

În toamna anului 1898, „în împrejurări oarecum turburi"[27], dar, în realitate, influenţate de resurecţia mişcărilor naţionale din Bucovina, Filimon Rusu părăseşte Liceul din Suceava. Explicaţia o găsim în manuscrisul *Amintirilor:* „Cam de la anul 1898 începuse a sufla prin Suceava un duh mai pronunţat al naţionalismului. Pe lângă brâiele tricolore ale elevilor îmbrăcaţi în portul românesc, mai purtau toţi elevii şi câte o cordică mică, tricoloră, la pălărie. Dar nu numai elevii români, ci toţi, indiferent de naţionalitate. Obiceiul acesta al purtării tricolorului s-a răspândit şi între particulari... Apoi fetele şi flăcăii când veneau la târg, joia sau duminica, de prin satele din apropiere, toţi erau împodobiţi cu tricolor. Aceasta se vede că stăpânirii i-a fost cam bătător la ochi şi cine alţii puteau fi atacaţi din acest motiv, decât profesorii liceului? Mai ales unii dintre ei, cum era Simion Florea Marian sau Euseb[ie] Popovici, bine cunoscuţi stăpânirii ca *români înflăcăraţi* şi care fiind notaţi în condicile acesteia cu observaţia „Heiss. Rumäne", trăgeau deseori ponosul pe nedrept. Ştim aceasta, că Marian în ora lui, pe lângă lecţie ne mai da şi povaţa să nu ne arătăm români pe pântece (aluzi[e] la brâul tricolor), iar Popovici mergea şi mai departe şi lăcrămând ne apostrofa: «Voi învăţaţi lecţiile, nu vă împodobiţi trupul!» Obiceiul purtării tricolorului a avut apoi repercursiuni şi mai adânci. În urma acestui fapt, o dată cu încheierea anului şcolar, elevii recalcitranţi au fost eliminaţi, alţii ameninţaţi cu eliminarea, iar unii şi-au anunţat ieşirea de bună voie din liceu, pe motiv că doresc să urmeze alte şcoli. Astfel au părăsit liceul vreo 30 de elevi, între care şi eu şi Ion Ţigără, înscriindu-ne în toamnă la alte şcoli; cea mai mare parte dintre ei, la Şcoala Normală din Cernăuţi"[28].

[20] *Ibidem*, p. 481–482.
[21] *Ibidem*, vol. I, p. 554–555.
[22] *Ibidem*, p. 270.
[23] *Ibidem*, vol. II, p. 272–273.
[24] Filimon Rusu, *op. cit.*, p. 2.
[25] *Ibidem*, p. 2–3, 206.
[26] *Ibidem*, p. 47–48.
[27] Nicolae Oprea, *op. cit.*, p. 225.
[28] Filimon Rusu, *op. cit.*, p. 46–47. Pentru istoricul şi analiza problemei, vezi Teodor Balan, *Conflictul pentru Tricolor. Un capitol din istoria politică a Bucovinei, 1898–1904*, în „Glasul Bucovinei", Cernăuţi–Bucureşti, anul X, nr. 3–4 (35–36), 2002, p. 121–153; Marian Olaru, *Lucrarea lui Teodor Balan „Conflictul pentru Tricolor. Un capitol din istoria politică a Bucovinei", ibidem*, anul X, nr. 3–4 (35–36), 2002, p. 119–120; Marian Olaru, *Identitate şi simbolistică naţională în*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Aşadar, din toamna anului 1898 şi până în 1901, Filimon Rusu studiază la Şcoala Normală din Cernăuţi, având-i ca profesori pe Leonida Bodnărescu (1872–1945)[29], Eugen Botezat (1871–1964)[30], Calistrat Coca (1853–1918)[31], Dimitrie Isopescu (1839–1901)[32], Raimund Friedrich Kaindl (1866–1930)[33], Ilie Luţia (1845–1910)[34].

În 1901, Filimon Rusu devine învăţător. Timp de 18 ani, funcţionează la Cajvana, districtul Gura Humorului, „sat mare"[35], cu „oameni foarte de treabă, foarte omenoşi şi buni gospodari", al căror cusur de căpetenie era conservatorismul extrem: „Satul Cajvana e un sat mare, care, în acea vreme, 1902, avea aproape 3 000 de locuitori. Copii de şcoală erau aproape 500, iar şcoala s-a făcut în 1899. Curios! Un sat aşa de mare, să deschidă şcoală aşa de târziu! Nu ştiu cine avea interes să lase satul fără şcoală; ştiu însă că în sat mergea vorba: «Nu ne mai trebuie încă un păduche în cojoc!» Bănuiam că cel dintâi păduche era slujitorul bisericii, căci alte instituţii în acel timp nu erau în sat. Pe nedrept, însă, li se atribuia zicala de mai sus, căci oamenii erau foarte de treabă, foarte omenoşi şi buni gospodari. Ce e drept, aveau şi cusururi. Erau conservatori până la extrem, cunoscuţi prin împrejurimi că nu ştiau a face deosebire între ce-i al lor şi ce-i străin, dar nici nu se divulgau unul pe altul, fiind în aceasta împinşi la păcat"[36]. Aici tânărul învăţător, înzestrat cu predispoziţia de a învăţa de la alţii[37], este preocupat

---

Bucovina. Lupta pentru Tricolor, în volumul *Mişcarea naţională a românilor din Bucovina la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea*, cu un *Cuvânt-înainte* de acad. Gheorghe Platon, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2002, p. 123–146.

[29] Emil Satco, *op. cit.*, vol. I, p. 129–130.

[30] *Ibidem*, p. 142–143.

[31] *Ibidem*, p. 244–245.

[32] *Ibidem*, p. 552–553.

[33] *Ibidem*, p. 569.

[34] *Ibidem*, p. 650–651.

[35] Filimon Rusu, *Amintiri*, p. 51. Potrivit autorului, satul avea în 1902 aproape 3 000 de locuitori, majoritatea români, cu puţini locuitori din „neamuri străine": „un neamţ fierar şi şase familii de evrei, care aveau şi patru crâşme, dintre care una a Fondului Bisericesc, arendată unui evreu, a ars odată împreună cu biserica, precum şi o prăvălie cu mărunţişuri; un evreu era negustor de vite".

[36] *Ibidem*, p. 50–51.

[37] *Ibidem*, p. 51–52. Amintirile autorului despre oamenii începutului său de apostolat trebuie reţinute: „După două zile, am plecat la Gura Humorului să depun jurământul. Inspectorul, Isidor Dolinschi, un om cu foarte mult tact şi prevenitor, după ce mi-a primit jurământul, m-a invitat la el la masă. Era a doua oară când îl văzusem. Nu ştiu prin ce îi voi fi impus de a făcut acest gest faţă de mine. M-a oprit până la ora 5 când aveam tren, dându-mi o carte să citesc. Înainte de plecare, mă întrebă: «Ai bani?» «Am, zic eu». El însă îmi dă două coroane şi-mi zise: «Îţi mai dau două coroane să ai la vreme de nevoie. Când vei primi leafa, mi le vei da înapoi». Am învăţat de la el două lucruri necesare în viaţa de toate zilele: să fii cruţător şi să citeşti în timpul liber. Iar cele două coroane erau, pentru un om sărac, hrana pe cel puţin zece zile". Inspectorul Isidor Dolinschi, „un excelent pedagog şi un adevărat părinte al subalternilor săi", este încă un nume, uitat pe nedrept, din istoria învăţământului românesc din Bucovina. Potrivit aprecierii lui Filimon Rusu, „el a înzestrat bibliotecile şcolilor primare cu cărţi pedagogice şi în special cu cele 12 volume din *Istoria românilor* a lui A. D. Xenopol", vezi *Amintiri*, p. 130. Pentru referinţe mai vechi, vezi G. Tofan, *Învăţământul primar şi roadele lui*, în „Viaţa românească", Iaşi, anul II, nr. 11, 1907, p. 282; I. V. Goraş, *Învăţământul românesc în ţinutul Sucevei. 1775–1918*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

să înţeleagă „factorii [care] ţineau în loc cursul vremii" într-un „sat înapoiat şi lipsit de lumină", care îi oferă „câmp vast de lucru"[38]. Despre activitatea sa şcolară din aceşti ani Filimon Rusu notează în *Amintiri:* „Se arătau şi talente, mai ales la matematică şi istorie, dar talente pierdute, căci atunci când le vorbeam părinţilor de aplicaţia fiilor lor, ei răspundeau prompt că din ţăran n-a văzut nimeni să iasă ceva bun"[39]. Cu răbdare şi argumente pline de o înţelepciune practică, învăţătorul Filimon Rusu le „schimbă părerea oamenilor" despre şcoală (frecvenţă, disciplină, igienă, învăţătură, progres şcolar), care devine curând o „mică universitate", unde predă mai multă materie decât prevedea programa şcolară şi unde introduce, din proprie iniţiativă, lecţii practice despre lucrarea raţională a pământului[40]. În timpul liber Filimon Rusu citeşte, fiind pasionat de istorie, geografie şi limba română, face sport, vânează, se ocupă de gospodărie. Din această perioadă datează şi preocupările sale de culegător de folclor[41].

În 1907, Filimon Rusu se căsătoreşte cu Lucreţia, născută la 31 octombrie 1889, fiica lui Constantin Neamţu, şi el descendent al unor bejenari ardeleni[42], şi a Miliximei, născută Popovici, din Udeşti. Provenind dintr-o familie numeroasă, cu încă patru surori şi trei fraţi, Lucreţia aduce în căminul învăţătorului „spiritul familial şi gospodăresc", însoţit „cu o notă deosebită, de sobrietate, modestie, hărnicie şi cu o putere de muncă excepţională"[43].

1975, p. 117: „Districtul Humor stă în fruntea districtelor din punctul de vedere al densităţii şcolilor, aceasta datorându-se şi activităţii deosebite a inspectorului şcolar român Isidor Dolinski".

[38] *Ibidem*, p. 52. Despre dificultăţile apostolatului din Cajvana, Filimon Rusu notează în *Amintiri:* „Frecvenţa şcolară era sub orice critică, deoarece dintr-o clasă de 50–60 [de] copii, până la 20 nu se prezentau deloc, iar cei ce frecventau, totuşi, cursurile o făceau foarte neregulat. Cum pedepsele băneşti sau, în lipsa acestora, închisoarea erau mijloace de constrângere, ura asupra şcolii şi învăţătorilor era de nedescris. De aceea trebuia să fii precaut, ca nu cumva să întârzii şi să te apuce noaptea prin sat" (p. 52–53). Vezi şi Constantin Ungureanu, *Ştiinţa de carte în Bucovina la începutul secolului al XX-lea*, în „Glasul Bucovinei", Cernăuţi–Bucureşti, anul XII, nr. 2 (46), 2005, p. 44–64. Potrivit autorului, în anul 1900, în districtul Gura Humorului ponderea neştiutorilor de carte era de 69,7%, aproape de cea înregistrată în întreaga Bucovină (70,3%). Interesante sunt datele privind analfabetismul în rândul principalelor naţionalităţi din Bucovina în anul 1900: 41,7% dintre germani erau neştiutori de carte, 52,8% dintre polonezi, 66,3% dintre maghiari, 76,7% dintre români, 83,1% dintre ruteni. Dintre românii şi rutenii (ucrainenii) bucovineni cu vârsta de până la 30 de ani doar 5–10% ştiau carte.

[39] *Ibidem*, p. 53–54. Vezi şi Gheorghe Pîţu, Ana Pîţu, *Un secol de învăţământ la Cajvana. Studiu monografic*, Suceava, f. ed., 2000, care valorifică, pentru această perioadă, şi însemnările din cronica parohială: „Oamenii din Cajvana dovedeau dezgust faţă de şcoală, nu înscriau copiii la cursuri, căci le venea comic a trimite copiii la şcoală, ei fiind obişnuiţi cu folosirea lor în gospodărie. Oamenii şi mai ales vornicul Filip Ureche, om fără simţurile bune şi fără tragere de inimă pentru şcoală, nu voiau să lărgească şcoala sau de a închiria o casă privată" (p. 28). Principala explicaţie oferită de autori ar fi că românii de aici, locuind într-o „mare majoritate", „nu simţeau concurenţa catolică" (p. 29).

[40] *Ibidem*, p. 55–56.

[41] *Ibidem*, p. 55: „Eu mă ocupam pe atunci şi cu folclorul, având o colecţie de peste 300 de poezii populare".

[42] În *Consignaţiunea* din 15 decembrie 1778, este înregistrat Toader Neamţu, plugar din Budec-Someş, care se stabileşte în Udeşti în anul 1778, împreună cu alte două persoane.

[43] Filimon Rusu, *op. cit.*, p. 144–145.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Inițiat în problemele „culturii poporului", în reuniunile informale cu învățătorii din împrejurimi, ținute la Pârteștí[44], sub îndrumarea lui Alexandru Ignătescu, învățător „cu o experiență bogată și foarte cinstit", Filimon Rusu întemeiază la Cajvana Cabinetul de lectură „Tudor Vladimirescu" (1905). Astfel, îi aduce la școală și pe adulți și, împreună cu preotul Ioan Iliuț, înființează Banca populară (1906)[45]. Bun cunoscător al psihologiei umane, învățătorul-apostol Filimon Rusu exploatează disponibilitățile și energiile creatoare ale satului în folosul binelui comunitar. Numai așa poate construi destul de repede Casa Națională (1909–1910), „cea mai răsărită casă din sat"[46]: „După ce s-a îndătinat obiceiul și oamenii veneau de umpleau clasa, am început a strânge taxele, care nu erau decât de 50 de bani. Apoi am avut tot sprijinul, atât al preotului Ioan Iliuț, cât și al celorlalți învățători. Eu am fost ales președinte, iar vicepreședinte, unul ce era învățat cu paharul, cum se spune, precum calul cu ovăz. După un an am înființat, cu ajutorul tuturor intelectualilor, Banca Populară, la care preotul Ioan Iliuț era director, iar eu, vistiernic. Tot așa, în consiliul de administrație al băncii au fost luați cei dedați cu băutura, ca prin această metodă să fie depărtați de asemenea apucături. Comitetul cabinetului lucra mână în mână cu administrația băncii, așa că, în câțiva ani, s-au făcut progrese frumoase. Aveam cărți și ziare chiar și din vechiul regat. Administrația «Revistei pedagogice» ne-a trimis revista un an întreg gratuit, numai pentru faptul că societatea noastră purta numele «Tudor Vladimirescu». În decurs de doi ani, după înființarea băncii, i-am convins pe membri să renunțe la procentul de 6% de la părtășii în favoarea băncii și a cabinetului, ca să putem ridica un local pentru ele. [...] Toate transporturile de tablă, scânduri pentru uși și ferestre, fierării, mă rog, tot ce trebuia, le făcea gratuit gospodarul Pantelimon Ureche. El n-avea nevoie nici de Bancă și nici de Cabinet, dar, deși în vârstă de 65 de ani, și cel mai bun gospodar din sat, era foarte atașat intelectualilor"[47].

---

[44] *Ibidem*, p. 60: „La Pârtești aveam o societate secretă, unde discutam felurite probleme în legătură cu cultura poporului, așa că ședințele noastre, care se țineau uneori săptămânal, alteori o dată la două săptămâni, aveau un caracter de cultură generală. Eram opt sau zece învățători de prin satele din împrejurimi. Președintele nostru, în a cărui locuință se țineau întrunirile, era învățătorul Alexandru Ignătescu, mai în vârstă decât noi, cu experiență bogată și foarte cinstit. Aveam și fonduri bănești, care erau depuse la bancă pe numele lui".

[45] În *Amintiri*, p. 60, Filimon Rusu notează: „Natural că patru crâșme în sat nu puteau aduce decât jale și ravagii. Ce-au stricat ele în cine știe câte decenii, nu se putea repara peste noapte. În zilele de sărbătoare și în sărbătorile băbești, în preajma crâșmelor erau baricadate drumurile de mulțimea oamenilor și a femeilor. Acestea din urmă ocupau mai ales malurile șanțurilor. Atunci mi-a venit un gând. Ce bine ar fi când am vedea așa o mulțime la școală sau la casa de lectură, unde ar putea auzi lucruri folositoare. Deci, la lucru!" Potrivit lucrării *Băncile și creditul funciar românesc în Bucovina (1840–1918)*, publicate de Ioan Cocuz și Dumitru Cucu, Suceava, Grupul Editorial Mușatinii–Bucovina Viitoare, 1999, p. 107, însoțirea sătească de tip reiffeisen din Cajvana avea 161 de membri în anul 1907.

[46] *Ibidem*, p. 77.

[47] *Ibidem*, p. 62, 63.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cel dintâi „moment de cumpănă" din „existenţa sa lineară"[48] îl constituie Primul Război Mondial. Declanşarea acestuia, consemnată în *Amintiri*, surprinde nu doar receptarea evenimentului în provincia de la marginea răsăriteană a Imperiului Austriac, ci şi sfârşitul unei epoci, a unei realităţi aflate într-un amurg inexorabil (Bucovina istorică): „Dar nu ne-am bucurat mult timp de roadele muncii noastre, căci după atentatul de la Sarajevo, din 28 iunie 1914 asupra lui Franz Ferdinand, moştenitorul tronului habsburgic, lumea vorbea de război: N-a trecut decât o lună şi s-a decretat mobilizarea generală, la 2 august 1914. Era într-o vineri. Oamenii, veniţi la târg după treburi, alergau în dreapta şi-n stânga tăcuţi, de parcă-i mâna cineva spre locuri necunoscute. [...] Jale mare în cele două zile ce au urmat, lumea buimăcită, femei cu copiii mai mari şi cu alţii mici în braţe, cu ochii înlăcrămaţi, mai mult în tăcere, se priveau unele pe altele. Numai feciorii mai tineri, ce nu cunoşteau greul şi necazul, arătau feţe mai vesele. Oamenii mai bătrâni clătinau din cap şi ziceau: «Să nu dea Dumnezeu să vedeţi şi voi ce-am văzut noi!...». Aluzie la războiul din Bosnia, din 1878"[49].

Filimon Rusu este recrutat în 4 decembrie 1914 şi, după peripeţii pe drumurile împărăteşti ale Monarhiei (Gura Humorului, Dorna Watra, Bistriţa, Leoben, Graz, Sighet, Cernăuţi), „rememorate cu umor şi ironie spre bătrâneţe", lăsat la vatră, ca inapt pentru serviciul militar cu arma, în 13 iulie 1915[50]. Reîntors în Cajvana, în perioada 15 iunie 1916–2 februarie 1918, vreme de „nelinişte continuă [care] a chinuit toată lumea"[51], împreună cu soţia şi cei doi copii (Viorica, n. în 1908, şi Dragoş, n. în 1910) cunoaşte ocupaţia rusească şi privaţiunile acesteia.

[48] Nicolae Oprea, *op. cit.*, p. 3.

[49] Filimon Rusu, *op. cit.*, p. 63–74. Aceeaşi viziune a unui sfârşit de lume, caracterizată prin bună rânduială, stabilitate şi mulţumire, o găsim şi la Franz Wiszniowski, *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes*. München, Verlag „Der Südostdeutsche der Landsmannschaft der Buchenlanddeutschen", 1966, p. 35–36: „Rădăuţii se dezvoltaseră în ultimele decenii şi ajunseseră un important centru comercial internaţional pentru lemn, cereale, cai, vite, articole de industrie casnică şi diferite ustensile de agricultură şi industria lemnului. Iarmaroacele anuale nu se mai ţineau, de vreme ce târgurile săptămânale luaseră proporţii ce abia mai puteau fi depăşite. Negoţul şi meseriile erau în floare peste tot şi între toate domnea o animaţie plină de voioşie, cum stau dovadă strălucitele serbări din Grădina Vânătorilor – semn de bunăstare şi de viaţă mulţumită a locuitorilor. La toate le-au pus capăt gloanţele de la Sarajevo. Ultimul târg mare a avut loc vineri, în 31 iulie 1914".

[50] *Amintiri*, p. 64–76. Depunerea jurământului de credinţă faţă de împărat este una dintre scenele memorabile ale memorialisticii acestui autor bucovinean. O reproducem integral pentru ineditul informaţiilor şi savoarea stilului: „La o bucată de noapte numai ce auzim: «Deşteptarea! Pregătiţi-vă de plecare!» Adică ce era de pregătit? Să iei traista sau rucsak-ul de sub cap, să-l pui în spate şi, gata de plecare. Mai era ceva. S-a ordonat: «Românii deoparte». Dar ei ocupaseră aproape întreaga încăpere. «Ruşii deoparte...» Erau vreo 15 huţani. «Nemţii şi evreii deoparte». Au mers într-un cotlon vreo şapte nemţi, fără nici un evreu. «Tăcere!» a strigat un militar. «Voi trebuie să depuneţi jurământul că veţi fi credincioşi împăratului. Fiecare va zice după mine jurământul în limba lui. Mai întâi românii. Ziceţi după mine: Jur – Jiur; că mă voi supune – că m-oi pune; la toate legile şi ordinaţiunile – la lejile şi ortaşiunile; că voi trece – că oi treşe; prin foc – prin foc; prin apă – prin apă; şi la toate ocaziunile – şi la toate magazinile; când va fi nevoie – cân va fi şi nevoie; Aşa s-ajute Dumnezeu – Aşa să v-ajute Dumnezeu». După ce au terminat jurământul şi ceilalţi, ne-au ordonat să ieşim în rând câte patru. Am fost conduşi la gară. Aici ne aşteptau vagoanele de vite" (p. 65).

[51] *Ibidem*, p. 76.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La 26 octombrie 1917, Filimon Rusu se mută la Udești, la părinții soției, de unde revine în Cajvana în aprilie 1918[52]. În acest an se naște cel de al treilea copil al său, Octavia[53].

În 1919, Filimon Rusu, se transferă la Sinăuții de Jos, districtul Siret, fiind sprijinit de Radu Sbiera (1876–1946)[54] și Gheorghe Tofan. În 1920 este numit director. Până în 1922, repară clădirea școlii devastată în timpul războiului. Despre ajutorul primit din partea primarului, în acești ani, scrie în *Amintiri:* „Uneori un om de răspundere realizează mai mult decât întreaga ierarhie a oamenilor fără răspundere"[55]. În iunie 1924, Filimon Rusu organizează sărbătorirea a 40 de ani de la deschiderea școlii primare, acordându-i lui Alexandru Voevidca (1862–1931)[56], primul învățător și director al școlii din Sinăuți, o diplomă de recunoștință. Ca peste tot în epocă, serbarea este realizată de elevi, care prezintă o piesă de teatru, cântece și dansuri. În ani grei de reconstrucție a țării, Filimon Rusu este activ în viața comunității. Timp de mai mulți ani (1920–1925), „în mod cu totul gratuit" face serviciul de secretar comunal, este președinte al comisiei pentru reforma agrară (1921–1923), cunoaște consecințele unor manifestări negative ale oamenilor

[52] În *Amintiri*, Filimon Rusu consemnează drama familiei sale din anii războiului: „Părinții s-au trecut din viață astfel: mama, în 1917, în vârstă de 69 ani; tata, în 1922, în vârstă de 77 ½ ani. Nici unul dintre băieți n-a fost la înmormântarea mamei. Primul Război Mondial ne-a aruncat în toate vânturile. Vasile era prizonier în Rusia, iar fratele Dumitru era într-un lagăr din Austria. Eu eram în partea Bucovinei neocupată de ruși și abia în primăvara anului 1918 am putut pleca la Tereblecea să-i văd mormântul. Și ce curioasă întâmplare! În decurs de șase săptămâni din toamna anului 1917, mama mea, sora ei, cât și fratele s-au trecut din viață chiar în aceeași ordine cum au fost născuți: întâi mătușa Ana, cea mai mare; la trei săptămâni, unchiașul Ion, cel mijlociu, iar la alte trei săptămâni după el, mama, cea mai mică dintre frați. La înmormântarea tatei am fost toți copiii, cu nevestele și cu ginerii, cât și copiii noștri" (p. 6).

[53] *Ibidem*, p. 7. Aici autorul consemnează „spița neamului" său, începând cu bejenarul ardelean Ion Rusu, născut în 1753. Sunt consemnați și ceilalți copii ai învățătorului Filimon Rusu: Virginia, născută în 1921, și Felicia, născută în 1923. Pentru perioada de până la 1918, anul unirii Bucovinei cu România, în *Amintiri* nu aflăm prea multe date și informații referitoare la alte mari evenimente din viața provinciei. Filimon Rusu participă la Serbarea de la Putna, în 1904, consacrată comemorării a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, dar consemnează numai polemica întreținută cu George Tofan pe probleme de ortografie (vezi p. 83, 96–100, 101). George Tofan refuzase să-i publice în „Junimea literară" un material referitor la ortografia limbii române, care propunea inovații înainte de adoptarea ortografiei fonetice de către Academia Română, în octombrie 1904. Despre evenimentele de la sfârșitul anului 1918 informațiile sunt puține: „Dezastrul din Italia a făcut ca și încorporarea fixată pentru luna octombrie să fie amânată. În aceeași lună, un fost elev al meu, student la Teologie în ultimul an, îmi scria o carte poștală din Cernăuți: «În sfârșit, ne vom bucura în curând. Trăiască România!» Și ce e mai curios, că toate oficiile cât și armata austriacă erau în Cernăuți, iar cartea poștală și-a urmat drumul nestingherită. În curând s-a arătat și o patrulă românească. Patru soldați, între care unul Ionescu. S-a convocat o mare adunare la Gura Humorului, la care, în aclamația mulțimii, parohul din Cajvana, Ioan Iliuț, a fost ales președinte. Era în 6 noiembrie 1918. Adunarea a cerut ca să se intervină pe lângă guvernul român să trimită trupe de ocupație, în vederea menținerii ordinii. Trupele române au sosit în ziua de 11 noiembrie. Știm că asemenea adunări s-au ținut și în celelalte orașe ale Bucovinei" (p. 82).

[54] Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 355–356.

[55] Filimon Rusu, *op. cit.*, p. 84.

[56] Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 587.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

şi ale sistemului social, surprinzător de actuale: birocraţia, abuzurile, intoleranţa, delaţiunea, politicianismul. Învăţătorul acuzat, ca şi Alexandru Voevidca, de „românizare"[57], îi învaţă pe copiii satului carte temeinică dar şi lucruri practice: semănarea ogorului, altoirea şi curăţirea pomilor, scărmănarea lânii, încărcarea fânului etc.

După 15 ani de apostolat la Sinăuţii de Jos, Filimon Rusu se transferă în 1934 la Rădăuţi[58]. Aici funcţionează timp de cinci ani (1934–1939), ca învăţător şi director la Şcoala de Băieţi nr. 3 din str. Sf. Treime, până la pensionarea pentru limită de vârstă.

Filimon Rusu activează, în această perioadă ca preşedinte al Asociaţiei Judeţene a Învăţătorilor (1933–1945) şi vicepreşedinte al Asociaţiei Regionale a Învăţătorilor Cernăuţi (1933–1939), dovedindu-se „un neîntrecut animator al învăţământului"[59] din Bucovina. Despre anii apostolatului său, mărturiseşte: „După o carieră de 38 de ani de învăţământ, dintre care cea mai mare parte i-am servit la sate, pot spune, cu gândul şi conştiinţa curate, că este mult mai greu serviciul la sat, decât cel de la oraş. Aş putea spune chiar că nu se poate compara. La sate, trebuie, mai întâi, să lupţi, să-i convingi şi să-i determini pe părinţi să trimită copiii la şcoală. Apoi, vine partea a doua, să-i faci să înţeleagă că trebuie să le cumpere rechizitele necesare şi, în fine, partea a treia şi cea mai grea, să-i obişnuiască pe copii să înveţe acasă lecţiile predate. La oraş, copiii fiind crescuţi în cu totul alt mediu, sunt mai vioi şi, prin urmare, aş spune mai greu de stăpânit. Dar aceasta se poate rezolva cu uşurinţă prin severitatea învăţătorului. În rest, însă, el n-are de luptat cu toate inconvenientele celor de la sate"[60].

---

[57] Filimon Rusu, *op. cit.*, p. 89–91. Aici, autorul notează, printre altele: „În chestiuni şcolare, mulţi mă urmăreau pas cu pas. Unul dintre aceştia era chiar corespondentul ziarului rutean «Ceas». El a comunicat respectivului ziar despre jubileul şcolii, din 1924, învinuindu-mă atât pe mine, cât şi pe Voevidca, de «românizare» şi susţinând că toate cuvântările noastre erau pline numai de minciuni" (p. 89–90). Filimon Rusu introduce în *Amintiri* fragmente din corespondenţa cu Alexandru Voevidca din perioada organizării serbării din 1924. Printre datele şi informaţiile furnizate se află referiri la conflictul cu Omelian (Emilian) Popovici (1856–1930), om politic şi activist cultural, referent şi inspector al şcolilor rutene din Bucovina (p. 87–88), conflict ivit pe tema eliminării limbii române din programa şcolii. Tot aici Alexandru Voevidca prezintă relaţia şcoală – comunitatea locală din primii ani de învăţământ public la Sinăuţi: „În vacanţa din anul 1885, reprezentanţa comunală a cerut sistarea şcolii pe motivul că nu constată nici un folos din înfiinţarea şcolii în sat şi că învăţătura care se preda copiilor sinăuţeni nu le aduce nici un avantaj pentru procurarea mijloacelor de trai. Sinăuţenii, fiind în hotar cu România şi hrănindu-se în cea mai mare parte prin contrabandă, au pretins ca şcoala să dea copiilor instrucţiunea necesară ca ei să poată exercita contrabanda în mod mai lesnicios decât aceia fără ştiinţă de carte. De asemenea, pretindeau ei, copiii şă ştie a redacta buletine false de proveniena animalelor, să facă peceţi, să poată imita iscăliturі etc." (p. 87–88).

[58] În *Amintirile* sale, referitor la anii de apostolat trăiţi la Sinăuţii de Jos, Filimon Rusu notează: „N-am putea generaliza că tot satul era împotriva şcolii sau a învăţătorilor, erau şi mulţi oameni de suflet, înţelegători şi unii chiar cu o adâncă judecată înţeleaptă. [...] Roadele şcolii s-au arătat şi în pofida pretenţiilor celor ce susţineau că ar trebui să se înveţe cum se falsifică buletinele de proveniență a animalelor, peceţile etc., aşa cum ne povestea antecesorul meu, Alexandru Voevidca" (p. 91, 92).

[59] Nicolae Oprea, *op. cit.*, p. 3.

[60] Filimon Rusu, *op. cit.*, p. 94–95.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Realizarea cea mai însemnată din anii de la Rădăuți o reprezintă construirea Casei Învățătorilor, „operă națională și de interes obștesc"[61]. Construirea *Casei noastre*, cum mai este cunoscut proiectul, era o problemă mai veche a învățătorilor din Rădăuți și împrejurimi. Adunarea generală a Asociației Învățătorilor din 1934 aprobă cuantumul contribuției fiecărui învățător, care se depune regulat la Banca învățătorilor. La 30 mai 1937 este aprobat regulamentul casei, apoi, cu mari dificultăți, comitetul restrâns al asociației (Filimon Rusu, Ștefan Leontovici, Dimitrie Hâncu și George Tudose) obține terenul pentru construcție. La 19 iunie se încheie contractul de construire, iar lucrările încep la 21 iunie 1937. La 4 noiembrie 1937, clădirea este terminată la roșu și acoperită.

Recepționarea lucrărilor se face la 9 decembrie 1939. Istoria acestei „opere naționale și de interes obștesc", creată pentru „adăpostirea societăților culturale" și pentru nevoi practice (locuință pentru elevii sărmani, fii de învățători, locuință de serviciu pentru învățătorii aflați la Rădăuți în delegație)[62] cunoaște și, după această dată, probleme dificile (sistarea încasărilor contribuției membrilor asociației), șicane, abuzuri, presiuni politice, dar și sprijin din partea unor binevoitori (Ion I. Nistor, Visarion Puiu, mitropolitul Bucovinei, Ilie Vișan). După câțiva ani, la 1 martie 1946, se fac ultimele încercări pentru finalizarea lucrărilor de construcție. Martor la un nou sfârșit de lume, învățătorul-apostol Filimon Rusu, înzestrat cu vocația marilor construcții, de utilitate publică, scrie cu amărăciune despre acest proiect neterminat: „Biata Casă... O strădanie a tuturor învățătorilor din județ, la care râvneau acum alții, care, deși aveau posibilități, n-au contribuit cu nimic la ea. [...] Am observat un fel de nepăsare a învățătorilor pentru această operă și poate aveau și dreptate, căci deveniseră stăpâni ai Casei alți oameni, care nu contribuiseră nici cu un fir de păr la construcția ei"[63].

În 1944, „biografia lineară" a lui Filimon Rusu cunoaște o nouă „cumpănă mare". La 25 martie, la evacuarea orașului Rădăuți, se refugiază „cu familia și cu

[61] *Ibidem*, p. 112.

[62] *Ibidem*, p. 118.

[63] *Ibidem*, p. 118, 119. Istoria acestui proiect acoperă mai multe pagini din manuscrisul *Amintirilor*, p. 109–121, oferind cercetării contemporane date și informații valoroase. Motivația acestei istorii, inclusă în corpul *Amintirilor*, ca povestire în povestire, aduce precizări interesante cu privire la sistemul propriu de finanțare a proiectului, solidaritatea de breaslă și unicitatea ctitoriei: „Am descris evoluția *Casei noastre* în amănunt, din două motive. Mai întâi, ea nu a fost scrisă până acum nicăieri, iar dacă aș fi făcut aceasta într-un caiet separat, se putea pierde mai ușor, așa că cei interesați în viitor n-ar putea afla adevărul asupra celor întâmplate cu clădirea ei. Al doilea, ea este strict legată și de activitatea mea, căci trebuiau mari eforturi și o tactică deosebită ca să poți obliga pe toți învățătorii județului, în număr de aproape 600, să fie solidari și să facă o astfel de jertfă. Nici o asociație din întreaga țară n-a întrebuințat acest sistem, ci în toate județele, unde s-a clădit o casă a învățătorilor, ea a avut și sprijinul altor persoane în afară de învățământ. Poate că și noi l-am fi avut, dar învățătorii au hotărât să nu facem apel decât la bunăvoința și la puterile noastre proprii. Să se înțeleagă, însă, că nu numai eforturile mele au contribuit la aceasta, ci sprijinul și ajutorul colegilor, care m-au înțeles. Mai e semnificativ faptul că nici un județ nu avea pe toți învățătorii, prezenți și viitori, ca ctitori, așa cum prevedea articolul 2, alin. 2 din *Regulamentul Casei noastre*" (p. 120–121).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cât a încăput într-o traistă" la Giurgiu, la fiica sa Viorica, devenită, prin căsătorie, Patraş. La 10 septembrie 1945, Filimon Rusu se reîntoarce la „vatra părăsită"[64]. În cadrul ciclului de conferinţe organizat de Societatea pentru Cultură şi Căminul Cultural „Tudor Flondor", începând din noiembrie 1946, Filimon Rusu susţine, în sala Casei Naţionale din str. Bogdan Vodă şi la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi", conferinţele *George Tofan, viaţa şi opera*, 8 decembrie 1946, *Simion Florea Marian, viaţa şi opera*, 4 mai 1947. La 10 februarie 1947, participă la ultima şedinţă a comitetului Societăţii pentru Cultură, în cancelaria Liceului „Eudoxiu Hurmuzachi", împreună cu Octavian Olinici, Ilie Vişan, Orest Gherasim, Dragoş Vicol. Momentul este evocat în *Amintiri*: „La orele 10, unul din membri exclamă: În acest moment, se hotărăşte soarta României! Cei din jurul mesei au rămas o clipă abătuţi de la lucrările noastre, iar directorul Ilie Vişan, care era cu spatele la sobă, privea cu ochii ridicaţi în tavan, clipind mereu, căci îl podideau lacrimile. Cine ştie ce momente neplăcute îi răscoleau sufletul şi-i scăldau ochii în lacrimi? Era vorba de semnarea tratatului de pace cu România în urma celui de-al Doilea Război Mondial"[65].

După această dată îl mai găsim activând în comitetul Asociaţiei pensionarilor solidari, fiind ultimul ei preşedinte, până în 24 iunie 1949, când, în baza Deciziei nr. 427 a Consiliului de Miniştri, din 6 mai 1949, aceasta este dizolvată, iar averea sa trecută în bugetul Statului.

Comisia de revizuire a pensionarilor de pe lângă Sfatul Popular al judeţului Rădăuţi constată la 12 martie 1950 că „pensionarul Rusu Filimon posedă o suprafaţă de pământ pentru exploatarea căruia întrebuinţează muncă salariată"[66] şi îi anulează dreptul de pensie. Apelurile învăţătorului-apostol rămân fără rezultat. În perioada martie 1950–septembrie 1953, rămâne fără pensie. Conform Hotărârii Consiliului de Miniştri nr. 308 din 1953, Filimon Rusu predă statului suprafaţa de 3,50 ha de teren din Sinăuţii de Jos, în ziua de 19 martie 1953. Abia acum Ministerul Muncii îi admite cererea de contestaţie şi îl repune în drepturi cu data de 1 octombrie 1953.

Pentru a supravieţui în această perioadă de „bogate nevoi", cum se exprima Ion Neculce în *Letopiseţul Tării Moldovei*, în ani de explozie a preţurilor, de cote şi impozite, Filimon Rusu este ajutat de cei cinci copii, care „s-au grăbit fiecare şi [i]-au făcut un salariu lunar de 4 430 de lei, egal pensiei, iar în unele luni chiar mai mult", dintr-o admirabilă „datorie faţă de părinţi"[67]. „Tabloul frumos" al reunirii întregii familii (16 persoane), în fiecare vacanţă de vară, luminat de „felul de a fi blând, modest, plin de discreţie şi distincţie totodată"[68] al soţiei, îi aduc în anii de senectute înţeleaptă „bucurie şi satisfacţie"[69].

[64] *Ibidem*, p. 123.
[65] *Ibidem*, p. 127.
[66] *Ibidem*, p. 140.
[67] *Ibidem*, p. 143.
[68] *Ibidem*, p. 146.
[69] *Ibidem*, p. 143–144.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Învățătorul Filimon Rusu se stinge din viață la 4 noiembrie 1957 la Rădăuți[70].

Învățătorul Filimon Rusu s-a bucurat în timpul vieții de recunoașterea publică a meritelor sale. Mărturisirea sa, în acest sens, ni-l înfățișează, în multe privințe, ca pe un contemporan al nostru: „În decursul carierei mele, am primit de la minister, inspectoratul școlar al Țării, inspectoratul școlar județean șapte decrete de laudă, mulțumiri și distincții, pentru activitatea școlară. N-am primit nici o decorație, căci acestea se dădeau numai partizanilor politici ai partidelor de la putere. Eu, însă, n-am făcut politică și, prin urmare, n-avea[u] pentru ce să mă decoreze. Întrebarea și-o poate pune orice cititor al acestor rânduri, cum de n-am făcut politică, când aproape toți învățătorii făceau politică, în urma căreia se alegeau cu foloase și onoruri: senatori, deputați, inspectori etc. ... Răspunsul e foarte simplu. Sistemul cum se făcea propagandă pentru alegeri, prin ponegriri și huiduieli ale oamenilor de valoare din țară, m-a dezgustat, încât mi-am zis că pentru un om cinstit nu face să se bălăcească în atare mocirlă. Eu eram pentru sistemul să combați adversarul cu idei și mijloace cinstite, iar nu prin cuvinte ordinare, de râdeau și cei mai săraci cu duhul. Ne compromiteam intelectualitatea și oamenii de cultură în fața oamenilor de rând, noi, care eram cu cuvintele pe vârful limbii că luminăm poporul. E drept [că] politica ce se făcea pretindea să ai 99 [de] fețe, cum zice Xenopol în *Istoria românilor*, dar nu pe orișicine îl lasă obrazul să aibă atâtea fețe. Eu cred că poți fi mai de folos neamului din care faci parte lucrând în tăcere, fără împopoțonări de titluri nemeritate"[71].

Preocupările lui Filimon Rusu acoperă mai multe domenii. Scrierile sale, publicate în presa vremii ori rămase în manuscris, ni-l înfățișează ca pe un dascăl exigent, înzestrat cu spirit de observație și spirit critic, „preocupat să confere învățământului eficiență și rigoare"[72]. Spirit pragmatic, el „a intuit mersul învățământului modern către îmbinarea teoriei cu practica", convins fiind că „învățătura [trebuie să treacă] dincolo de pereții clasei și scoarțele cărților"[73]. De aceea, perfecționarea învățătorilor în materie de ortografie, programe analitice, metodă, condiția socială a învățătorului, a școlii și a învățământului din Bucovina, calitatea actului de îndrumare și control (care trebuie să promoveze oameni ai școlii și nu ai partidelor politice), legislația școlară, raporturile dintre școală și alte instituții ale statului, solidaritatea de breaslă, educația morală a concetățenilor, emanciparea culturală a lumii satului tradițional constituie probleme aduse în

[70] În *Registrul de morți, 1957–1958* al Sfatului Popular al Orașului Rădăuți, decesul este înregistrat în Actul de moarte nr. 235, anul 1957, luna noiembrie, ziua 4. Potrivit acestui document, Filimon Rusu încetează din viață în locuința din Str. I. V. Stalin, nr. 82, la orele 5. Cauza morții: pneumonie, emfizem pulmonar, miocardită cronică. Moartea este declarată de către fiica sa, Felicia Dumitriu. În lucrările biobibliografice, care îl menționează pe învățătorul-cărturar bucovinean Filimon Rusu, nu se menționează locul morții sale. Mai precizăm că, de-a lungul anilor, strada pe care a locuit Filimon Rusu în Rădăuți s-a numit: Ulița Domnească, Herrengasse, Regele Ferdinand I, I. V. Stalin, Calea Prieteniei. Astăzi se numește Calea Cernăuților.

[71] *Ibidem*, p. 124–125.

[72] Nicolae Oprea, *op. cit.*, p. 13.

[73] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

dezbaterea cercurilor, conferinţelor şi congreselor pedagogice ori tratate în articole tipărite în periodice, timp de peste trei decenii: „Şcoala", Cernăuţi, 1907–1923[74]; „Voinţa Şcoalei", Cernăuţi, 1924–1940[75]; „Şcoala şi viaţa", Bucureşti, 1936[76]; „Moldova literară", Mihăileni, 1932–1934[77].

Câteva excerpte din materialele publicate aici ni-l înfăţişează pe învăţătorul Filimon Rusu ca pe un intelectual curajos, actual prin idei şi viziune: „Locul de vrednicie e aşa cum şi-l face omul singur. E adevărat că în zilele noastre, când toată lumea umblă numai după afaceri, când după acestea se socoteşte vrednicia omului, e greu ca prin vrednicie să iei un loc de cinste. Totuşi, noi, în concertul lumii, aşa cum ne aflăm, ocupăm un loc de cinste. Căci cinste este pentru noi, când dezvoltăm cu inima copiilor sentimentul iubirii de patrie...., sentimentul naţional românesc şi sentimentul unirii sufleteşti. Acestea sunt calităţile cele mai dezvoltate de învăţător în viitorul poporului acestei ţări. Dar afară de această operă mare înfăptuită de învăţătorime, în micul popor, ea mai are o datorie mare şi sfântă să fie unită. Adesea se arată deasupra ei nouri negri, care în furia lor descarcă fulgere ce parc-ar vrea nu s-o dezbine, ci s-o nimicească. Şi de câte ori au lăsat şi lasă urme adânci în corpul nostru aceste fulgere! Conduse de alte mâini, străine de corpul nostru, le face chiar o plăcere să ne vadă dezbinaţi!

Noi creăm suflete mari şi suntem creatori ai atâtor instituţii în folosul nostru. În jurul acestora să ne strângem; acestea să le păzim şi lor să le urmăm. Avem şi o armă, nu pentru a ataca, ci pentru a ne apăra cu ea.

---

[74] *Învăţătorimea bucovineană şi reforma agrară*, nr. 1, 1922, p. 13–16; *Necesitatea cursurilor pregătitoare pe lângă liceu*, nr. 13–14, 1922, p. 259–260; *Încălzitul în şcoalele noastre*, nr. 21–22, 1922, p. 408–409.

[75] *Daţi-ne inspectori!*, nr. 1, 1923, p. 2; *Cui să te plângi?*, nr. 24, 1924; *O „lecţie practică"*, nr. 39, decembrie 1924; *Cursurile de adulţi*, nr. 5, 1925; *Programa analitică*, nr. 5, 6, 7, 12, 1926; *Învăţământul – o punte de trecere*, nr. 1, 1927; *Programa analitică*, nr. 2–3, 1927, p. 23–24; *Programa analitică*, nr. 8–9, 1927, p. 101–102; *Programa analitică*, nr. 1–2, 1928, p. 22–23; *Programa analitică*, nr. 3, 1928, p. 65; *Conferinţele generale*, nr. 8, 1929; *Sărmane salariu!*, nr. 8, 1930, p. 4; *Aceeaşi poveste – comitetele şcolare*, nr. 6, 1931, p. 2; *Tot comitetele şcolare*, nr. 8, 1931, p. 3; *Programa analitică a şcoalei primare*, nr. 9–10, 1931, p. 11–13; *Sufletul învăţătorului*, nr. 4, 1931, p. 3–4; *Jos cu directorii bătrâni!*, nr. 21, 1932, p. 2–3; *Ritmul nou*, nr. 16, 1932, p. 3; *Congresul de la Câmpulung*, nr. 17, 1932; *Direcţiunile şcolare, posturi politice*, nr. 24, 1933; *Legea învăţământului primar*, nr. 16, 1934, p. 6; *Un drum spre... dezorganizare*, nr. 7, 1934, p. 3; *Fişa individualităţii şcolarului*, nr. 14–15, 1936; *Plata salariilor învăţătorilor decedaţi*, nr. 12–12, 1936; *Comitetele şcolare*, nr. 5, 1937; *Noua programă analitică*, I–II, nr. 11–12, 13, 1937; *Înapoi la slujbă!*, nr. 7–8, 1938; *Blocare şi deblocare*, nr. 9, 1938; *Situaţia morală şi materială a şcoalei şi a învăţătorului*, raport la Congresul regional al învăţătorilor Câmpulung, nr. 21–24, 1938; *Pensionări*, nr. 25, 1938; *Cantinele şcolare*, nr. 5–6, 1939; *Cercurile culturale*, nr. 13, 1939; *Examene*, nr. 20–21, 1940; *Situaţia materială a şcoalei primare şi a învăţătorilor*, raport la Congresul regional Suceava, nr. 22–24, 1940.

[76] *Situaţiunea materială a învăţătorilor*, nr. 4–5–6, 1936, p. 213–215.

[77] *Politica şi cultura*, nr. 10–11, 1929, p. 49–50; *Mucenicii*, nr. 11–12, 1931; *Cum învăţăm a scrie corect*, nr. 1–2, 1932; *Legalitate*, nr. 3–4, 1932, p. 1–2; *Reguli ortografice de la 1904 la 1932*, nr. 1–2, 1933, p. 1–2; *Cum se fac recenzii*, nr. 3–4, 1933, p. 28–30.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Pentru a avea peste an mai multe zile albe printre cele atât de multe negre, vă îndemn, mai ales pe cei cu puţină experienţă, să vă strângeţi în jurul instituţiilor noastre, să lăsaţi să zăngănească arma ce-o aveţi în mână, căci numai aşa veţi impune celor ce vor să ne umilească"[78]; „Eu, învăţător în şcoală, fac politică de cultură naţională; tu, profesor secundar, o perfecţionezi, iar tu, profesor universitar, o desăvârşeşti. Tu, agronom, faci politică economică alături de perceptor (dar nu în buzunarul tău), tu, judecător, faci politica dreptăţii (dar nu cu ajutorul avocatului, ce vede dreptatea prin prisma banului)... şi iată-ne, toţi la un loc contribuim la politica mare de principii a ţării. Artiştii mari n-au decât să le armonizeze. Dar noi vrem şi recompense. Ce anume? Tu, inspector, ai grijă acolo sus ca examenele să fie ţinute la timp, după lege, nu cu amânări de an pe an. Numirile şi transferările să se facă după lege, nu după ochi, rubedenii şi servicii... Fiecare, dar fiecare, acolo unde se găseşte, să-şi facă datoria fără părtinire şi fără şovăire, şi, iată-ne, cu toţii, facem politică în sensul legii şi în folosul patriei. Aşadar, înapoi la şcoală; înapoi toţi la slujbele lor!"[79]; „De politică se vorbeşte la noi în ţară întocmai aşa cum se vorbea odată de turci şi tătari. De atunci a rămas şi zicala: vin turcii sau vin tătarii, iar de aceea se zice: fugi, că faci politică. [...] În loc de case de citire sau cabinete de lectură, cum se numeau în Bucovina, azi se fac cuiburi politice, unde se fac agitaţii contra preoţilor, învăţătorilor, a celorlalţi intelectuali şi, în multe cazuri, contra şcoalei şi a limbii statului! [...] Şcoala e pentru mulţime; nu e pentru învăţător. Iar mulţimea, în lipsă de cultură, crescută la şcoala politicei false, adresează aceste grave învinuiri conducătorilor ei fireşti"[80]; „Foarfeca nemiloasă se năpusteşte asupra salariaţilor. Şi ţie, ţie, învăţătorule, tot salariat îţi zic, deşi salariul tău e a treia parte din cel al garderobierului de la Parlament sau al uşierului vreunui minister. Şi ţie ţi se aplică cinstea să ajuţi ţara cu 12%. De unde? Din salariul de mizerie"[81]; „Nu i-am putea numi învăţători, căci învăţătorii au alt epitet..., cel de

[78] Filimon Rusu, *Un îndemn*, în „Voinţa Şcoalei", nr. 4, 1936, p. 4.

[79] Filimon Rusu, *Înapoi la slujbă!*, în „Voinţa Şcoalei", nr. 7–8, 1938, p. 21.

[80] Filimon Rusu, *Politica şi cultura*, în „Moldova literară", nr. 10–12, 1929, p. 49–50. Complementar, vezi şi articolele *Criza*, în „Moldova literară", nr. 8–10, 1931 (Criza care „roade la rădăcina statului nostru" rezultă din „criza de buni gospodari", „criza de autoritate" şi „criza de severitate"); *Legalitate*, în „Moldova literară", nr. 3–4, 1932, p. 1–2 (Autorul susţine, cu argumente, că la noi „oamenii merg rău, nu ţara"). La DJSAN, Colecţia de manuscrise, Fond nr. 146/54, se găseşte un volum de *Extrase din articolele publicate sub nume sau sub pseudonimele: F. Robescu, F. Rareş, Firu, Ion Suru*, cuprinzând 52 de pagini dactilografiate. Şi acest document a fost donat de Dragoş Rusu, fiul învăţătorului Filimon Rusu. Cuprinsul acestuia este organizat în zece capitole, pe criteriul tematic. Identificarea articolelor, selectarea extraselor şi adnotările au fost efectuate de Dragoş Rusu, ante 1982, după colecţiile de publicaţii aflate la Biblioteca Academiei Române. Capitolul VIII, *Problema Amintirilor*, p. 38–41, prezintă, printre altele, subiectul memorialisticii publicate în „Moldova literară" şi neincluse în volum (colonizarea satului Tereblecea, rânduielile gospodăreşti ale nemţilor din Tereblecea Nouă, obiceiurile acestora, conglomeratul de naţiuni din „Austria felix") şi concluzia autorului: „să recunoaştem că neamţul e mai bun gospodar decât românul!" (p. 41). Volumul este util cercetătorului interesat de investigarea acestui domeniu din activitatea învăţătorului bucovinean Filimon Rusu.

[81] *Povestea unui învăţător*, în „Voinţa Şcoalei", nr. 5, 1934.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

apostol; dar nici apostoli nu-i putem numi, căci nu pot face nici apostolat. Învăţăturile lor nu sunt doctrine, ci sunt licăriri ce se zbat în neputinţă. Fără vina lor, aceşti mucenici ai vremii sunt condamnaţi de puternicii zilei, în loc de apostolat, să facă mucenicie"[82].

Preocupările cărturăreşti ale învăţătorului Filimon Rusu datează din primii ani de activitate şcolară. Acum lucrează la un manual de istorie pentru clasa a VI-a, tratând istoria românilor mult mai pe larg decât prevedea programa analitică şi în paralel cu istoria Austriei. Manualul are 120 de pagini şi circulă, înainte de 1906, în manuscris printre învăţătorii apropiaţi[83]. Împreună cu Silvestru Danielescu (1874–1929)[84], învăţător superior la Storojineţ, scriitor şi publicist, pregăteşte pentru tipar *Istorioare pentru copii*, trei caiete a câte 60 de pagini, cu prelucrări după scriitorul romantic german E. T. A. Hoffmann (1776–1822). Din lipsa banilor pentru imprimare, autorii nu reuşesc, însă, tipărirea volumului[85].

În multe din scrierile sale, Filimon Rusu ni se dezvăluie, uneori surprinzător, ca „un cronicar obiectiv al timpului său"[86], interesat de toate aspectele vieţii sociale şi, „cu o meticulozitate rară", începând din 1924, ţine zilnic un caiet de notiţe, conştient că ceea ce este în prezent va deveni curând istorie. De interes general, folositoare şi astăzi, sunt mai cu seamă câteva. *Monografia târgului Mihăileni*, scrisă în 1932, cu ocazia împlinirii a 140 de ani de la întemeierea localităţii de către Mihail Sturza, a fost publicată în revista „Moldova literară", anul VI, nr. 7–8, iulie–august 1932[87]. Ion I. Nistor scrie elogios despre această lucrare în „Junimea literară", iar Nicolae Iorga face observaţii pe marginea sa, într-o scrisoare concepută ca *Prefaţă:* „E o greşeală să se creadă, la noi, că o istorie înseamnă o înşirare de fapte mari ale oamenilor peste măsura obişnuită. Orice viaţă omenească bine înfăţişată poate să aibă interes chiar pentru aceia care n-au legătură deosebită cu dânsa. Din istoria locurilor mici se înjgheabă apoi aceea a ţării celei mari. Ce face aici D[omnul] Filimon Rusu e un lucru bun şi folositor. Ar putea adăuga la actele publice despre Mihăilenii săi scrisori particulare, de care se vor fi găsit prin săltarele târgoveţilor de azi. Multe pot fi interesante, şi câte una chiar frumoasă"[88].

Lucrare a anilor din urmă, la care Filimon Rusu mai lucra cu câteva luni înainte de a muri, rămasă în manuscris, este *Monografia oraşului Rădăuţi din vremurile cele mai îndepărtate până în 1944*, partea I (1957). Lucrarea cuprinde

[82] *Mucenicii*, în „Moldova literară", nr. 11–12, 1931.

[83] Filimon Rusu, *Amintiri*, p. 95.

[84] Emil Satco, *op. cit.*, vol. I., p. 310. Învăţătorul Silvestru Danielescu, originar din Igeşti–Storojineţ, este autorul unei culegeri de *Poveşti poporale* şi al unui *Tratat de corespondenţă şcolară oficială*, destinat învăţătorilor.

[85] Filimon Rusu, *Amintiri*, p. 100–102.

[86] Nicolae Oprea, *op. cit.*, p. 11.

[87] În „Junimea literară", Cernăuţi, anul XXI, nr. 7–12, iulie decembrie 1932, p. 350, Gheorghe Antonovici şi Mircea Streinul scriu în cadrul rubricii *Reviste* despre „Moldova literară": „D. Filimon Rusu semnează în nr. 7–8 un deosebit de interesant istoric al târgului Mihaileni".

[88] Apud Filimon Rusu, *Amintiri*, p. 102.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

152 de pagini dactilografiate şi este rodul muncii sale din anii 1943–1957. Bibliografia cuprinde 62 de izvoare. Ilustrarea volumului urma să se facă prin 50 de clişee[89]. În partea a II-a a lucrării, despre care găsim menţiuni în *Amintiri*, autorul intenţiona să urmărească o perioadă de aproximativ douăzeci de ani, înregistrând „schimbările mari petrecute şi la Rădăuţi, cum sunt şi se văd de altfel în toată ţara"[90]. În vecinătatea acestora, trebuie menţionată *Geografia judeţului Rădăuţi*, manual pentru clasa a doua primară, redactat în colaborare cu Constantin Ungureanu şi editat în 1942, precum şi un manuscris pierdut în evacuare, *Monografia judeţului Rădăuţi*, proiect la care a lucrat împreună cu profesoara Victoria Gavrilescu şi patronat de prefectură[91].

Cea mai importantă lucrare a învăţătorului Filimon Rusu, din păcate încă în manuscris, *Amintiri. Oameni şi locuri din Ţara Fagilor*, aparţine vârstei senectuţii, fiind elaborată în ultimii ani de viaţă (1955–1957). Geneza acestui veritabil *Bildungsroman* o găsim în perioada 1927–1933, când autorul caută modalitatea de valorificare a notiţelor zilnice, le ordonează şi apoi publică în „Moldova literară" (1929–1931) câteva schiţe şi povestiri, intitulate generic *Amintiri*, sub pseudonimul F. Robescu: *Amintiri (1915)*, anul III, nr. 1–2, ianuarie–februarie 1929, p. 1; *Amintiri (1915)*, anul III, nr. 3–4, 1929; *Amintiri*, anul III, nr. 5–6, 1929; *Amintiri (1915)*, anul III, nr. 7–8–9, 1929; *Amintiri. Oameni şi locuri*, anul III, nr. 10–12, 1929; *Amintiri. Oameni şi locuri*, anul IV, nr. 2–3, 1930; *Amintiri. Spre patrie*, anul V, nr. 4–5, 1931; *Amintiri*, anul V, nr. 6–7, 1931, p. 5.

În prima parte a *Amintirilor* sale, „pătruns de plăcerea povestirii liniare"[92] şi a fluxurilor memoriei, Filimon Rusu înfăţişează, obiectiv şi cu naturaleţe, „fapte obişnuite din viaţa unui om obişnuit"[93], uneori detaşându-se de biografie, prin ironie şi autoironie, comunicându-şi „încrederea în semnificaţia funciară a evenimentelor comune"[94]. Acest povestitor bucovinean, pe nedrept ignorat, are „conştiinţa actului în sine al povestirii cu finalitate estetică, dar şi în mai mare măsură este conştient de funcţia pragmatică a amintirilor, funcţia morală, a cărei proprietate decurge dintr-o experienţă de viaţă împlinită"[95]. Pentru perioada de dinainte de 1918, reconstruită memorialistic, Filimon Rusu etalează o memorie prodigioasă şi surprinde magistral, la fel ca Lucian Blaga ori Vasile Posteucă, „momentul conştientizării de sine", „punctul de plecare al procesului rememorativ"[96]:

[89] Manuscrisul lucrării se găseşte la DJSAN, Colecţia de manuscrise, Fond nr. 146/52.
[90] Filimon Rusu, *Amintiri*, p. 103–104.
[91] *Ibidem*, p. 103.
[92] Nicolae Oprea, *op. cit.*, p. 5.
[93] *Ibidem*.
[94] *Ibidem*.
[95] *Ibidem*.
[96] *Ibidem*, p. 6. Vezi Lucian Blaga, *Opere*, vol. 1, *Poezii*, Cuvânt înainte de Şerban Cioculescu, Ediţie îngrijită de Dorli Blaga, Bucureşti, Editura Minerva, 1974. Textele la care facem trimitere sunt: *Biografie*, din volumul *Lauda somnului*, 1929 („Unde şi când m-am ivit în lumină, nu ştiu, / din umbră mă ispitesc singur să cred / că lumea e o cântare".), p. 188, *Naştere*, din volumul *La cumpăna apelor*, 1933 („Făptură nouă, iată pe frunte / întâia lumină te-a uns! / Pe noi repede soartă ne mână – / tu fără pas ne-ai ajuns".), p. 264–265, *Trezire*, din volumul *La curţile dorului*, 1938 („Cine vântură de pe

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Aşadar, de la trei ani, copiii încep a trăi conştient, îşi aduc aminte de oameni, lucruri şi locuri unde au petrecut. Ei se trezesc că sunt în viaţă. Cam la aceeaşi vârstă m-am trezit şi eu. Dar cum... Plângând. Cine ştie cât m-a amăgit mama cu felurite jucării, ca să tac. Deodată, pare că mi s-au deschis ochii, mintea şi... am tăcut. Atunci, abia, mi-am dat seama că eram lângă mama, care avea în mână o bucată de pânză pe care cosea. Eram pe o pajişte verde, iar înaintea noastră erau câteva pânze albe. Mama ghilise pânzele, le întinsese pe iarbă să se zbicească şi le păzea, ca, atunci când se vor usca, să le dea din nou în apă"[97].

Remarcabilă este aici capacitatea transpunerii autorului-personaj în vârstă, introducerea în timpul nealterat al amintirii. Între timpul naraţiunii şi timpul întâmplării există o identitate perfectă. Memoria preponderent vizuală, economia şi expresivitatea dialogurilor, umorul ce exploatează inteligent „instrumentarul ironiei", talentul de portretist, care izbuteşte din câteva tuşe să contureze temperamente şi tipologii umane, oralitatea (izvorând din utilizarea judicioasă a cuvintelor, sintagmelor populare şi expresiilor plastice[98]) fac deliciul lecturii în numeroase pagini. Filimon Rusu are, indiscutabil, în prima parte a *Amintirilor*, vocaţia unui povestitor cultivat, care stăpâneşte pe deplin procedeul depănării amintirii după principiul discontinuităţii fluxului memoriei. Introducerea digresiunilor cu caracter istoric evidenţiază adeseori „o conştiinţă de narator omniscient care nu pierde din vedere nici unul din detaliile" capabile să restaureze adecvat spiritul vremii[99], într-o „operă de maturitate a unei conştiinţe senine"[100]. Pline de pitoresc şi savoare, amintind de marii povestitori moldoveni, sunt câteva din povestirile introduse în fluxul memorialistic: istorisirea cu dragostea românilor din Tereblecea pentru gospodăria prosperă şi creşterea cailor (p. 7–8), moartea prinţului moştenitor Rudolf (p. 15), păţania cu gologanul găsit pe drum şi bătaia primită la şcoală de la învăţătorul Emilian Antonovici (p. 16), povestea Marandei,

---

muncel / atâta lumină peste el? // Ca lacrimi – mugurii l-au podidit. / Soare, soare, de ce l-ai trezit?"), p. 294–295 şi *Cântare pentru trecut*, în *Addenda*, p. 428–429: „Lângă un veac trecut mai stăruie casa / unde mi-am făcut intrarea în cântecul zilei". Pentru cel de al doilea exemplu invocat, vezi Vasile Posteucă, *Băiatul drumului*, roman, ediţie îngrijită şi prefaţată de Ion Creţu, întregită cu un glosar de Vianor Bendescu, Câmpulung-Moldovenesc, Biblioteca „Mioriţa", 2000, capitolele *Mărul domnesc*, p. 5–9, *Vaca Domnului*, p. 10–13, *Vin ruşii*, p. 14–19.

[97] Filimon Rusu, *Amintiri*, p. 10.

[98] În selecţia noastră, iată o listă a acestora: „îl întrecea în sărăcie" (p. 3), [oamenii] „fugeau de şcoală ca dracul de tămâie" (p. 5), „ochii îi umblau ca la veveriţă şi trăncănea ca o meliţă" (p. 11), „a rupe calea" (a tăia drumul cuiva, p. 11), „a se duce cu sloboda" (a pleca fără bagaje, p. 30), „urla foamea în noi" (p. 32), „colac peste pupăză" (p. 33), „a-şi pune în rânduială socotelile stomacului" (p. 34), „sărăcia e soră dreaptă a clevilor" (p. 36), „zicea bine din fluier" (cânta bine la fluier, p. 37), „a da raita" (p. 39), „a înghiţi găluşca" (p. 40), „a-şi descărca amarul pe cineva" (p. 44), „a trage ponosul" (p. 46), „urzicar" (în Bucovina, copil din flori, p. 48), „a merge vorba prin sat" (p. 53), „a se codi" (p. 54), „a fi învăţat cu paharul precum calul cu ovăz" (pp. 61–62), „a avea o foame de lup" (p. 67), „a fi pus în rândul oamenilor ce nu fac trei parale" (p. 73), „a măsura din ochi pe cineva" (p. 73), „a-şi spune cuiva păsul" (p. 73), „a se răţoi la cineva cătăneşte" (p. 74), „ a ticlui un denunţ" (p. 75), „a arunca o vorbă" (p. 83), „a fi drept şi curat ca lumânarea" (p. 88).

[99] Nicolae Oprea, *op. cit.*, p. 9–11, *passim*.

[100] *Ibidem*, p. 19.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

văduva săracă din Siret (p. 17–18), pelerinajul la moaştele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava (p. 18–19), învăţarea lecţiilor seara în familie (p. 21), excursiile elevilor şi învăţătorilor („frumos obicei" din „frumoase timpuri") în pădurea de la Cetatea Tătarilor (p. 24–25), povestea cu evreul adormit în tren la Hadikfalva (p. 33–34), „strengăriile tinereşti" ale elevilor aflaţi în gazdă la Suceava (p. 29 sqq), depunerea jurământului de credinţă faţă de împărat (p. 65), inspecţiile şcolare ale vremii, la Cajvana (p. 55) şi la Sinăuţi (p. 92–93).

În partea a doua a *Amintirilor*, autorul operează cu un alt „unghi de vedere". Exceptând povestirea amănunţită despre construirea Casei învăţătorilor din Rădăuţi, puţine mai amintesc de marile disponibilităţii ale povestitorului din prima parte. Partea aceasta este, preponderent, „o contribuţie documentară" şi „o analiză istorică şi sociologică", autorul devenind „un cronicar obiectiv al timpului său"[101], interesat de toate aspectele vieţii sociale. Rareori, aici, studiul sociologic ori cel economic urmărind salarizarea învăţătorilor este întrerupt de istorisirea unor fapte autentice, cum ar fi, de exemplu, istoria cu mămăliga de un milion de lei din „ziua memorabilă de 8 iulie 1947"[102].

În cadrul preocupărilor sale de istorie a culturii, trebuie menţionate, pentru valoarea lor documentară, şi unele schiţe („filme"), cele câteva conferinţe care s-au păstrat în manuscris, precum şi necrologurile consacrate unor învăţători sau oameni de cultură: *Mihai Chisanovici*, în „Voinţa Şcoalei", nr. 14, 1928; *N. Iorga*, în „Moldova literară", nr. 6–7, 1931, p. 1–2; *Dl G.T. Niculescu-Varone*, în „Moldova literară", nr. 5–6, 1932; *Spiru Haret*, în „Moldova literară", nr. 11–12, 1932; *Nicolae Ieremievici-Dubău*, în „Viaţa Şcoalei", nr. 11, 12–13, 1934; *Liviu Rebreanu*, în „Moldova literară", nr. 5, 1935, p. 23; *Din vremurile Sucevei de altădată*, în „Voinţa Şcoalei", nr. 9–11, 1939; *Simion Florea Marian, George Tofan.*

Un domeniu în care Filimon Rusu „a fost disponibil şi s-a angajat efectiv"[103] este cel de culegător de folclor. Iordan Datcu şi S.C. Stroescu nu-l menţionează în *Dicţionarul folcloriştilor. Folclorul literar românesc*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979. Iordan Datcu o face, însă, mai târziu, în *Dicţionarul etnologilor români*, vol. II, Bucureşti, Editura Saeculum I.O., 1998, p. 191, unde îi rezervă un scurt articol.

„Conştient că obârşia culturii române se află în creaţia orală de neasemuită frumuseţe a poporului român"[104], învăţătorul Filimon Rusu notează în caietele sale multe creaţii auzite în locuri diferite din Bucovina, în diverse împrejurări. Matthias Friedwagner, în prefaţa la *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina. Liebeslieder (Cântece populare româneşti din Bucovina. Cântece de dragoste)*, Würzburg, Konrad Triellisch Verlag, 1940, îl menţionează printre culegătorii fruntaşi, care au contribuit la realizarea colecţiei, întâmpinând mari dificultăţi în redarea exactă a pronunţării populare a cântecelor şi izbutind să respecte particularităţile graiului

[101] *Ibidem*, p. 11.
[102] Filimon Rusu, *Amintiri*, p. 142.
[103] Nicolae Oprea, *op. cit.*, p. 17, 18–19.
[104] *Ibidem*, p. 18.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

(p. X, XXXVII). Filimon Rusu îi trimite lui Matthias Friedwagner 300 de cântece. Doar nouă dintre acestea se tipăresc, fiind incluse în şase capitole: cap. II–1 text (var. 3); IV–3 texte (60, 80, 125); IX–1 text (32); XVI–2 texte (8, 14); XVIII–1 text (8); XXVI–1 text (25). Şapte poezii sunt culese din Cajvana, iar două din Cacica. Dintre cele nouă poezii publicate aici, două sunt traduse şi în limba germană[105]. În *Anexa I* la *Amintiri*, autorul include folclor şi jocuri de-ale copiilor: 26 de strigături, culese din Cajvana, Rădăuţi şi Satu Mare, 11 cântece auzite de la soldaţi în anul 1941, 38 de cântece culese din Cajvana, între anii 1902 şi 1912, precum şi şapte jocuri şi năzdrăvănii copilăreşti (jocul cu bumbi, jocul în pietre, de-a poarca, de-a cioacna, de-a fugitul, jocul în bani, de-a uliul), pp. 153–176.

În *Monografia oraşului Rădăuţi*, în subcapitolul *Superstiţii, credinţe, obiceiuri, folclor*, se află opt texte, strigături şi cântece, auzite de la Grigore Botezat din Rădăuţi (p. 71).

Material folcloric şi articole care dovedesc „o concepţie mai cuprinzătoare asupra creaţiei populare"[106], a obiceiurilor populare mai cu seamă, Filimon Rusu publică în reviste cu profil de folclor: *Datine şi credinţe. 15. La peţit*, în „Tudor Pamfile", Dorohoi, nr. 5, iunie, 1923 (aici debutează învăţătorul bucovinean şi colaborează constant la rubrica *Datine şi credinţe*); *Vergelatul*, în „Tudor Pamfile", nr. 11–12, decembrie, 1923; *Cântece* (var. 35, 36, 37), în „Tudor Pamfile", nr. 1–3, 1925; *Datine şi credinţe. Ielele. Descântece de iele*, în „Tudor Pamfile", nr. 9–12, septembrie–decembrie, 1926, p. 95–100; *Cântece*, în „Tudor Pamfile", nr. 1–4, 1927 (var. 72–78), nr. 5–12, 1927 (var. 87, 88), nr. 1–6, 1928 (var. 89, 90); *Folclor*, în „Doina", Jorăşti-Covurlui, anul I, nr. 4, 1928, p. 92.

Publicistica lui Filimon Rusu este, de asemenea, un domeniu care ar merita mai multă atenţie[107]. Principiile sale călăuzitoare, deviza („adevărul şi dreptatea"), problematica predilectă, arta polemicii şi a pamfletului („revigorarea genului în literatura română din perioada interbelică l-ar putea revendica printre corifei"[108]), schiţa satirică („filmele" sale sunt „scurte caracterologii" care vizează, sub aspect caricatural, realităţi ale vremii: cosmopolitismul, stâlcirea limbii, incompetenţa unor funcţionari ai statului, modernismul rău înţeles etc.), particularităţile stilului ni-l înfăţişează ca pe un publicist talentat, surprinzător de modern şi actual. Cu

[105] Filimon Rusu scrie în *Amintiri*: „Am trimis 300 de poezii populare, dintre care au fost publicate numai nouă de acelaşi gen, menite pentru primul volum, celelalte rămânând pentru un alt volum, care, însă, n-a mai apărut. Autorul a murit, iar materialul ce a rămas se găseşte la fiica lui Friedwagner, care trăieşte în Italia. Dar cea mai mare parte s-a pierdut în urma evenimentelor Primului Război Mondial. Din cele nouă poezii publicate, două au fost traduse, în acelaşi volum, şi în limba germană" (p. 104). Iordan Datcu, în lucrarea menţionată la pagina 15, afirmă că materialul nepublicat se află acum la Biblioteca Naţională din Bucureşti (p. 190).

[106] Nicolae Oprea, *op. cit.*, p. 19.

[107] Pentru cunoaşterea lui Filimon Rusu, ca om al epocii sale şi cărturar pasionat de istoria Bucovinei, de interes este şi corespondenţa sa. La biblioteca Complexului Muzeal Bucovina din Suceava, în cadrul Fondului „Ioan Vicoveanu", în Dosarul nr. 186, „Filimon Rusu", se află două scrisori, expediate din Rădăuţi, în 8 şi 28 februarie 1955, prin care acesta solicită diverse lucrări istorice, dicţionare şi colecţii de documente, necesare în cercetările sale.

[108] *Ibidem*, p. 16.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

numele adevărat şi/sau sub diverse pseudonime (F. Rareş, F. Robescu, F. R., Ion Suru, Firu) colaborează la „Revista Tinerimii" (mai târziu, „Moldova literară" al cărei întemeietor şi conducător a fost), „Doina" (Jorăşti–Covurlui), „Foaia poporului" (Mihăileni), „Tribuna învăţătorilor" (Buzău), „Tudor Pamfile" (Dorohoi), „Ideea" (Bucureşti), „Glasul Bucovinei", „Şcoala", „Tribuna", „Voinţa poporului", „Voinţa Şcoalei", „Freie Lehrerzeitung" (Cernăuţi).

În paginile *Amintirilor* sale, ce acoperă peste şapte decenii din viaţa Bucovinei, aflată sub trei regimuri, Filimon Rusu lasă informaţii de interes şi pentru istoria presei. Cele referitoare la „Revista Tinerimii" (1927–1935), devenită ulterior „Moldova literară" (1929), nu sunt toate cunoscute ori sunt prezentate cu erori în lucrările noastre istoriografice[109] şi se referă la un proiect de succes, exemplar pentru „localismul creator" din perioada interbelică a veacului trecut. Acestea privesc circumstanţele în care a apărut periodicul lunar, cu profil literar-cultural, de la Mihăileni, colegiul de redacţie, activitatea redacţională şi administrativă, tipărirea şi difuzarea. Colaboratorii revistei (învăţători, profesori, preoţi, avocaţi, magistraţi, elevi şi studenţi, „toţi entuziaşti şi pasionaţi ai scrisului") sunt menţionaţi în ordine alfabetică: Gheorghe Antonovici, Eusebiu Camilar, Traian Chelariu, George Drumur, Dumitru Furtună, Petru Iroaie (I. Pană), Aurel Lambrino, George Lesnea, Teofil Lianu, Petru Manoliu, Aspazia Munte, George Nimigean, Lucian Predescu, Ion Roşca, Neculai Roşca, Mircea Streinul, Iulian Vesper, E.Ar Zaharia. Alături de aceştia mai sânt menţionaţi, pentru „o colaborare susţinută, vrednică de a fi menţionată": Ion Băncescu, Ghedeon Buzneanu, econ. C. Ciocoiu, Erast Cosmiuc, Constantin R. Crişan, Grivas D. Cruceanu, N. Dimitriu-Fotin, Valerian Doboş-Boca, Orest Gherasim, Ion Longhin Neculau, O.G. Mihuţă, Toma Nor, Ioan Pohonţu, I. Popovici-Tecuciu, Dragoş Rusu, Tr. Romulus Scriban, Alex. Şendrea, V. Simiganovschi, Costache Ţicaliuc, Manea Udrea Stroie[110].

Opera învăţătorului Filimon Rusu oferă cercetării ştiinţifice date şi informaţii valoroase, prezentând interes pentru istoria socială, genealogie, istoria învăţământului din Bucovina, istoria presei, istoria literară, literatură, folcloristică, sociologie.

În anexă, facsimilele noastre ilustrează contribuţia învăţătorului Filimon Rusu la antologia *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*. 1 Band: *Liebeslieder*. Mit 380 von Alex. Voievidca aufgezeichneten Melodien. Herausgegeben von Dr. Matthias Friedwagner, Würzburg, Konrad Triltsch Verlag, 1940.

---

[109] Vezi Lucian Predescu, *Enciclopedia României „Cugetarea". Material românesc. Oameni şi înfăptuiri*, ediţie anastatică, Bucureşti, Editura Saeculum I. O.–Editura Vestala, 1999, p. 563; Ioan V. Cocuz, Matei Hulubei, *Presa românească în Bucovina, 1809–1944*, Suceava, f. ed., 1991, p. 81; Emil Satco, Ioan Pînzar, *Dicţionar de literatură. Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 192; I. Hangiu, *Dicţionarul presei literare româneşti, 1790–1990*, Ediţia a II-a revizuită şi completată, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996, p. 396. Informaţii sumare, dar importante despre acest periodic şi în lucrarea lui Filimon Rusu. *Monografia oraşului Rădăuţi*, Rădăuţi, 1957, manuscris, p. 112. Redacţia revistei: Sinăuţii de Jos şi Mihăileni (1927–1933), Rădăuţi (1934–1935). „Moldova literară" este imprimată la Dorohoi, Siret, Cernăuţi şi Rădăuţi.

[110] *Ibidem*, p. 105–107.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

MATTHIAS FRIEDWAGNER

RUMÄNISCHE VOLKSLIEDER AUS DER BUKOWINA

LIEBESLIEDER

KONRAD TRILTSCH VERLAG WÜRZBURG

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

II, 1

Facă cine câte-o face,
Dragostea n'o pot desface;
Zîcă cine câte-o zîce,
Dragostea nu pot s'o strice;
Căci dragostea-i lucru mare,
Ar sbura, dar aripi n'are.

(din Horodnicul-de-Sus.) *Scris: G. Ichim.*

II, 2

Frunză verde ca iarba,
Mare foc îi dragostea:
Cine-apuc' a o purta,
N'are cap a o lăsa
Nici minte a o purta.

Auzit dela Eufrosina Cârdeiu (Vicovul-de-Sus) *T. Simionovici.*

II, 3

Frundzuliţâ şî una,
Griè podoabâ-i dragostia.
Cini o ştii a purta,
Îi uşoarâ ca pana;
Da' cini n'o ştii purta,
Îi mai griè dicât chiatra.

(Cacica) *F. Rusu.*

II, 4

Cine strică dragustile,
Ardă-i focu grajdurile!
Frunză verde şi una,
Rè podoabă-i dragustea,
Cine-apuc' a o 'nvăţa
Şi nu ştie-a o purta;
Că-i grea ca şi piatra.
Da' cine-o ştie-a purta,
Îi uşoară ca pana,
Şi cine-i ştie rându,
Uşurică-i ca gându.

Costică Mihalaş (Brăieşti). *D. Mihalaş.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

IV, 58

Floare galbănă din apă,
Spune cucului să tacă,
Să nu cânte-aşa frumos
Că pică frunza pe jos;
Să nu cânte-aşa de jele,
Pică frunza păturele.
Câte flori sînt într'un pom,
Atâtea doruri are-un om,
Florile din pom mai cad,
Dorurile din om nu scad.

Vasile Lacatâşul (Vicovul-de-Sus). *T. Simionovici.*

IV, 59

Sus în deal la Sahastrie
Este-o pasere dobrîe
Şi-aşa cântă şi mângâie,
De-am zis să-mi cânte şi mie.
Da' ea aşa a cântat,
Limba'n gură mi-a 'ngheţat;
Şi-aşa cântă de frumos
Că pică frunza pe jos;
Şi-aşa cântă de cu jele
Că frunza în codru piere;
Şi-aşa cântă de subţire
Că-mi sboară inima'n mine.

(Straja). *A. Tomiac.*

IV, 60

Cântă cucu pi paduri
Şî n'ari uni să puni;
Să puni pi ramuriè
Aproapi di casa miè.
Aşa cântă di frumos
Că pică frundza pi gios;
Aşa cântă di cu jeli,
Plâng pasări în cuiburieli
Şî apa pi vadurieli.

(Cacica). *F. Rusu.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

IV, 80

Trieşi doru prin dumbravâ,
Trieşi, trieşi şî ma 'ntriabâ:
»Şie ieşti tânără şî slabâ?«
— Stăi, dorulie, câ ţi-oi spuni
Câci-am păcimit pi lumi,
Câci-am păcimit ş'am tras,
Mă mnir dgi uni-am ramas;
Dgi uni-am ramas şî sînt
Şî mai stau cu lumia 'n rând.

(Căjvana) 1906. *F. Rusu.*

Vgl. auch IV, 107—8.

IV, 81

Trandahir dela tărabă,
De ce-s tânără şi slabă?
Că nu-s slabă nici de-on rău,
Da's slabă de doru tău.
Doru tău mă 'ngălbineşte,
Jelea ta mă vîştiieşte.
Ardă-te-ar focu şi para!
Ni-ai făcut faţa ca ceara
Şi trupu ca buruiana,
Da' faţa ca rumineala.

(Boian). *Adele Volcinschi.*

IV, 82

Tot mă 'ntreabă dorul, întreabă
De ce-s tânără şi slabă.
Stăi, dorule, şi ţi-oi spune
Câte-am pătimit pe lume!
Tot mă 'ntreabă codru verde
De ce faţa mi se perde.
Codrule, nu mă 'ntreba,
Că 'ndat' se perde ş'a ta,
Dacă ţi-a veni vremea.
Că pe codru-l bate brumuţa
Şi pe mine scârbuţa.
Că nu-i deal fără de gârlă
Nici nu-i om făr'de ruşine;
Şi nu-i gârlă fără deal
Nici nu-i om făr'de amar.

Catrina Bujdei (Gălăneşti). *I. Vicoveanu.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

IV, 125

Bădgiță, păun rotat,
Știi, badgi, dgi cân' am stat,
Mulci lacrimni-am vărsat?
Cân' îs văd căsuța ta,
Varsă-m' sânji inima.
Da' cân' văd părețî tăi,
Varsă-m' lacrimni ocii mnici.
Da' cân' tei văd pi teini,
Șî mnii-m' pari mai bini.

(Căjvana). *F. Rusu.*

V. 4 îs = îți. *8* tei = te; teini = tine.

IV, 126

Câte focuri ard în lume,
Nici unú nu arde bine
Cum arde inima'n mine.
Îmi arde cu lunile
Și cu săptămânile.
Din guriță voie fac,
La inimă plâng și zac;
Din guriță voie bună,
Inima plânge de sună,
N'are loc de voie bună.
Frunză verde și unâ,
De m'ar ști cineavá
Cum mi[-i] mie inima!
Inima mi[-i] amărăciune,
Îi neagră ca ș'un cărbune,
Și mi[-i] friptă de alean
Ca și carnea de pe jar.

Safta Hurghiș (Gura-Sadovei). *Xenofon Mlești'a.*

IV, 127

Frundzâ verdi di-alior,
Dă-mi, Doamni, moarti sâ mor
Pi brațili cui mni-i dor!
Frundzâ verdi și-on omag,
Dă-mi, Doamni, boalâ sâ dzac
Pi brațili cui mni-i drag!

Ana Sahlean (Bucșoaia). *V. Liț'u.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

IX, 32

Bădgiţa dgi cân' s'o dus,
Tri garofi'n poart'am pus.
Şî garofili-o' nflorit,
Bădgiţa n'o mai vinit.
Ni-o trimăs badgia scrisoari
Să-i trimăt şî lui o floari,
Ori pi lunâ ori pi soari.
I-aş trimieci tot pi soari.
Soarili cân'o păliești,
Şî floaria sâ vescedzăești.
I-aş trimieci tot pi lunâ.
Luna mieri răcoroasâ
Şi floaria mieri voioasâ.
I-aş trimieci tot pi nor
Şî nu i-a spuni că ni-i dor.
I-aş trimieci tot pi scieli,
Ieli-s mulci mânânţăli
Şî nu i-a spuni câ ni-i jăeli.

(Căjvana 1906). *F. Rusu.*

Eine weitere Variante aus Vicovul-de-Sus (Laura) durch Eufrosina Botezat, învăţătoare.

IX, 33

De trei zile stau în prag
Cu-un fir de mătasă'n ac,
Niciodată n'am împuns,
De când bădiţa s'a dus.
Trei garofe'n poart'am pus,
Garofele-au înflorit,
Bădiţa n'a mai venit.
Le-aş trimete,
N'am pe cine!
Le-aş trimete pe soare,
Dar soarele-i prea fierbinte
Şi le-a duce veştezite.
Le-aş trimete pe lună,
Că luna-i cam recoroasă
Şi le-a duce cu mirosnă;
Că luna-i pe jumătate
Şi [nu] le-a duce cu dreptate.
Le-aş trimete pe stele:
Stelele-s prea mititele,
Nu ştiu ce să fac cu ele!

Eufrosina Raia (Pojorîta). *D. Mihalaş.*

V. 16 Că *ist durch* Dar *und V. 17 Hs. durch* Şi [nu] *zu ersetzen. Var. von Zenovia Bedrulea (Pojorîta) durch George Bodnar: V. 12* dogorite: *14—15 fehlen.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

XVI, 7

La podeţu cel de piatră
Şede-un ficior şi c'o fată.
Ficioraşu şuiera,
Iară fata suspina.
El se pleacă şi mi-o 'ntreabă:
Ce stai, mândră, supărată?
Că toată lumea-i înşelată!
—Înşelată-i, eu văd bine;
Dar nu-aşea tare ca mine.
Tu te duci, puiuţ, în lume,
Eu rămân fată cu nume;
Tu te duci, puiuţ, în ţară,
Eu sînt fată de ocară.
Ia-mă, puiuţ, şi pe mine;
De nu, eu mor după tine.
— Nu te pot, puică, lua,
Că mi-i murgu dintr'o gioi
Şi nu duce câte doi,
Şi am unu dintr'o marţi
Nu duce necununaţi.

Niculai Crăciunescu (Câmpulung). *T. Bocancea (337).*

XVI, 8

Trandacir cu frundza 'ncoaci,
Fă-mă, Doamni, cum mi-i faci!
Fă-mă, Doamni, gioi sara
Rujă mândră'n calia ta,
Să văd, ţî-s dragâ ori ba.
Di ţî-s dragâ, badi, dragâ,
Da' di nu, lumia ţî-i largâ;
Di ţî-s dragâ, badi, spuni,
Pi din dos numi nu-m' puni.

(Cacica) 1907. *F. Rusu.*

XVI, 9

Frunză vierdi şî doi nuci,
Di cie, badi, ti usuci?
Di mâncaria ci-o mânânci,
Di băutura cari-o bei,
Ori ai gând să nu mă iei?
Spuni-mi driept ş'adivărat,
Di ai gând di însurat,
Nu-mi ţîniè drumu liagat!

(Straja). *A. Tomiac.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

XVI, 13

Bade, de când ne iubim,
Galbănă-i frunza'n malin,
Galbănă-i şi s'o uscat,
Vine vremea de lasat.
Ne-am lasa, nu ne îndurăm,
Ne-am lua, nu ne putem!
Măi, bădiţă, pentru tine
N'a rămas inimă'n mine;
Puţintică ce-o rămas,
Şi-aceea de dor o ars.

Eufrosina Odinschi (Marginea). *I. Vicoveanu.*

Eine Variante durch C. Popescul (Frumosul) beginnt: Frunză verde de smochin, Bade, de când .... *und endet mit V. 6.*

XVI, 14

Frundzâ vierdgi soldz dgi pieşci,
Puica 'n grădginâ plijieşci
Cu lacrimni sâ veselieşci.
Taşi, puicuţâ, şie suspcini?
—Cum, focu! n'oi suspcina
Câ basmaua şie noauâ
Am dgisat că-i rupta'n douâ.
—Nu-i ruptâ basmaua miè,
Da-i ruptâ inima ta,
Câ ci cimni câ ci-oi lasa.

(Căjvana) 1906. *Fil. Rusu.*

V. 10 = Că te temi că te-oi lăsa.

XVI, 15

Frunzâ verdzi şî unà,
Rău ma doari iñimá
Cân' o văd pi puicuţa
În braţâli altuia.
Cân' o văd la un străin,
Am pi iñimâ un stşin;
Cân' o văd la ńiamu mńieu,
Nu ma doari-aşe dži rău.

Vasile Malinoschi (Baiaşeşti). *I. Turanschi.*

XVI, 16

Frunzâ verdi di pelin,
Am la inimâ un schin

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

10 — Cu turtiţă dela ţâţă,
Cu păr negru din cosiţă
Şi cu apă din cofiţă,
Ca să-şi uite-a lui draguţă.

Eufrosina Raia (Pojorîta). *D. Mihalaş.*

XVIII, 8
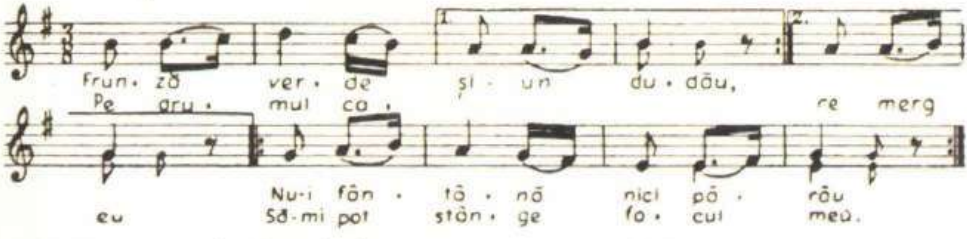
Ieşii, mândrâ, dgi la cini,
Mă'ntâlniem cu tri copcili.
Fug dgin drum şî li dau cali
Pentru farmişili tali.
5 Tu, mândră, m'ai farmecat
Cu tri paii dgila pat,
Cu tri flori dgin tri grădgini,
Cu apă dgin tri fântâni:
Ai luat-o c'o ulcicâ,
10 M'ai facut dgin om nimnicâ;
Ai luat-o c'un ulcior,
M'ai facut dgin om: niom!

(Căjvana) 1906. *F. Rusu.*

XVIII, 9

Frunză verde şi-un dudău.

Adagio.

1.) Frunză verde şi-un dudău,
Pe drumul care merg eu
Nu-i fântână nici părău
Să-mi pot stînge focul meu.

2.) Focul dila inimioară
Nu mni-l potoleşte-o ţară.
Foaie verde bob năut,
Desfă, puică, ce-ai făcut

3.) Şi dă-mi drumu să mă duc
La puicuţa de demult.
— Nu ţi-am făcut, ca să pchei,
Da' ţi-am făcut să mă iei!

Comunicat de Vasile Cuciurean, cantor bisericesc auxiliar de 24 ani în Gălăneşti, la 10 August 1909.

A. Voievidca (1232).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

IV.3. PARTENIE MASICHIEVICI (1887–1952). DESTINUL UNUI DEZRĂDĂCINAT DIN BUCOVINA*

Pactul Ribbentrop–Molotov, semnat la Moscova, în 23 august 1939, reprezintă „o tragedie europeană pentru mai multe generații", scrie, în documentarul său de politică externă, un periodic din zilele noastre. Sintagma citată ne trimite, într-un fel, la André Glucksmann, care susține în cartea sa *Bucătăreasa și Mâncătorul de oameni. Eseu despre raporturile dintre stat, marxism și lagărele de concentrare* (traducere din limba franceză de Mariana Ciolan, București, Editura Humanitas, 1991) că mentalul omului modern s-a născut între Buchenwald și Kolîma (p. 13, 23). Pentru eseistul francez, URSS n-ar fi fost altceva decât „oglinda Occidentului", iar teroarea sovietică și Gulagul reprezintă „o punte între iacobini și naziști".

Pentru bucovineni și basarabeni, înțelegerile secrete dintre Hitler și Stalin, parafate în 1939, au avut urmări catastrofale. Despre evacuarea acestor teritorii de către autoritățile române, în dramaticul an 1940, avem un volum de documente, alcătuit de Vitalie Văratic, *Preliminarii ale raptului Basarabiei și nordului Bucovinei, 1938–1940. Volum de documente din fostele arhive secrete române*, București, Editura Libra, 2000, 420 p. Și în literatura artistică a Bucovinei există creații – poezie, proză, memorialistică –, în care evenimentul, ca situație-limită, a influențat geneza operei. Profesorul Vasile Țigănescu (1899–1971) lasă în manuscris, printre altele, un roman, *Refugiați*, care i se publică postum, în 1997, la Rădăuți, într-o colecție promițătoare atunci: „Cărți arestate, cărți exilate, cărți cenzurate". Spre deosebire de celălalt roman (*Gaudeamus*, 1996) și de cele două volume de nuvele (*Brădetul*, 1941; *Cărarea mutului*, 2001), romanul *Refugiați* a trecut aproape neobservat.

Despre strămutarea/repatrierea germanilor bucovineni, după 1989 apar mai multe volume. Sub redacția istoricului Adolf Armbruster, la Stuttgart și München, se tipărește, în 1990, volumul *Mit Fluchtgepäck die Heimat verlassen...50 Jahre seit der Umsiedlung der Buchenlandeutsche* [„Părăsind patria cu un bagaj sumar de refugiat... 50 de ani de la strămutarea germanilor bucovineni"], volum colectiv îngrijit de Irma Bornemann și dr. Rudolf Wagner. Unele materiale de aici evidențiază destinul dramatic al germanilor bucovineni, în patria strămoșilor, după consumarea „entuziasmului pentru Germania". Și în cuprinzătoarea lucrare a lui Ortfried Kotzian, *Die Umsiedler. Die Deutschen aus West-Wolhynien, Galizien, der Bukowina, Bessarabien, der Dobroudscha und in der Karpathenukraine. Studienbuchreihe der Stiftung Ostdeutscher Kulturrat*, Band 11, München, F.A. Herbig Verlagsbuchhandlung GmbH, 2005, strămutării, în general și strămutării germanilor bucovineni le sunt

* Documentar publicat în „Scriptum", periodic trimestrial al Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera" Suceava, anul XII, nr. 3–4, 2006, p. 19–21.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

rezervate multe pagini (p. 138–212; 172–179, 179–181). În Bucovina problema este prezentată, după 1989, în unele studii, publicate în periodice (vezi Ştefan Purici, *Strămutarea germanilor sud-bucovineni şi impactul asupra societăţii româneşti*, în „Codrul Cosminului", serie nouă, Suceava, nr. 6–7 (16–17), 2000–2001, Fundaţia Culturală a Bucovinei, p. 293–302) ori în capitole ale unor monografii de localităţi.

Drama germanilor bucovineni, ajunşi în anii 1940–1941 în lagărele de strămutare din Germania, face şi subiectul unei lucrări tipărite recent: Partenie Masichievici, *Skizzenblätter aus den Jahren 1940–1941 / Schiţe din taberele de strămutare*, Vorwort von D. Vatamaniuc (Deutsche Übersetzung: Ida Alexandrescu), *Einleitung* von Hortensia Masichievici-Mişu, *Nachwort* von Horst Fassel, *Prefaţă* de D. Vatamaniuc, *Introducere* de Hortensia Masichievici-Mişu (versiune în limba română), *Postfaţă* de Horst Fassel (traducere în limba română: Suzana Holan), Bucureşti, Editura Anima, 2006.

Despre Partenie Masichievici (1887–1952), cunoscut în Bucovina, mai ales, prin activitatea sa literară şi artistică (poet, prozator, pictor, compozitor, vezi Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Iaşi–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004, p. 32), informaţii valoroase, cu deschidere spre genealogia familiilor mixte din Bucovina, ne oferă, în această lucrare, D. Vatamaniuc (p. 9–13), Hortensia Masichievici-Mişu, fiica sa mai mică (p. 17–41) şi profesorul Horst Fassel de la Universitatea din Tübingen (p. 113–137). Cartea este însoţită, emblematic, de poezia lui Partenie Masichievici *Refugiatul din al Doilea Război Mondial*, reprodusă, în limba germană şi în limba română, din volumul *Ausgewählte Gedichte* [„Poezii alese"], (Bucureşti, Editura Anima, 2005): „Copac, ce dus în alt pământ, / se stinge pradă-amărăciunii, / silit a se vedea dansând / în ritmul odelor minciunii, // azi o epavă doar şi o povară, / de cei din jur abia răbdat, / de parcă de întreg războiul / el însuşi ar fi vinovat" (p. 5).

Partenie Masichievici, născut la 7 februarie 1887 în Cuciurul Mare-Cernăuţi, este fiul unui preot ortodox bucovinean. Îşi face studiile sub administraţia imperială, deprinzând limba germană. Lucrează mai întâi în magistratură, iar după 1918 la Camera de Comerţ din Cernăuţi. Se căsătoreşte cu fiica unui preot greco-catolic, ai căror bunici erau de origine germană. Formaţia sa este marcată de mentalitatea austriacă, în cadrul căreia înţelegerea, toleranţa dintre oameni erau dominantele vieţii dintr-o regiune în care trăia un conglomerat de etnii. Viaţa sa personală, de familie şi în societatea bucovineană se desfăşoară, cu respect deosebit pentru regulile corecte de conduită, în armonie cu atmosfera patriarhală a Bucovinei. Până spre sfârşitul anilor '30, starea politică a vremii nu-i afectează viaţa tihnită şi liniştea familiei: „Pianul – mărturiseşte Carmen, fiica sa mai mare – fusese considerat, la noi în casă, un membru al familiei. Piesele clasice pe care tata le cânta la pian au fost fondul muzical al copilăriei noastre. Tata compunea piese pentru pian, de multe ori invita prieteni şi se făcea muzică de cameră. Cum să te despărţi de lumea ta, de viaţa pe care ai trăit-o? [...] Pianul a fost vândut unui nacialnic. Atmosfera era a unei camere în care moare cineva. Oameni străini.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

puternici, brutali, au apucat pianul şi l-au dus. Un sicriu! Înăuntrul lui se afla o parte a vieţii mele..." (p. 25, 27). Partenie Masichievici – observă Horst Fassel – era „profund marcat de cultura germană": „El scria în limba germană, folosea germana şi în familie, şi în relaţiile cu prietenii" (p. 125). „Viaţa ordonată de muncă zilnică" îl conduce la statutul de „cetăţean bine situat" într-un „spaţiu cultural care a ştiut întotdeauna să îmbine diversitatea cu frumuseţea şi cu o dragoste responsabilă de oameni" (p. 133) şi în care „graniţele etnice erau mereu transgresate, în spiritul unei culturi multietnice, mereu dispuse la dialog" (p. 135). „Acest mod de convieţuire – afirmă Horst Fassel – a dus la multă înţelegere pentru deosebiri şi la o conştientizare a trăsăturilor comune şi de aceea spiritul lui s-a păstrat viu, peste generaţii" (p. 135).

Partenie Masichievici solicită şi obţine pentru familia rămasă în Cernăuţi aprobarea de plecare în Germania, ca „singurul mijloc de a se salva" (p. 23). Plecarea are loc în ziua de 17 noiembrie 1940. Familia ajunge în lagărul de strămutare din Falkenhain, în Silezia, apoi la Leubus, într-o veche aşezare mănăstirească. Strămutaţii, neobişnuiţi cu viaţa în colectiv, cunosc regimul unei vieţi sever organizate. Bărbaţii sunt despărţiţi de femei. Sunt cazaţi în dormitoare comune, nu sunt obligaţi, însă, să lucreze, masa la cantină este cartelată. Curând, ei cunosc privaţiunile unei noi vieţi şi trăiesc sentimentul că sunt străini. Şederea familiei Masichievici aici, pentru câteva luni, înseamnă „o lungă şi grea aşteptare şi un dor nemăsurat de ţară, de cămin, de viaţa lor de acasă" (p. 37). În iunie 1941, Partenie Masichievici obţine aprobarea de a se întoarce în România. Pentru câtva timp locuieşte în Bucureşti, la fiica sa Hortensia. Revine în Bucovina, stabilindu-se la Gura Humorului, apoi pleacă în Banat. Se stinge din viaţă la Caransebeş, în 20 septembrie 1952.

Dintre schiţele realizate de Partenie Masichievici în lagărele de strămutare din Silezia şi reproduse în acest volum (p. 45–109) sunt de reţinut cele ale lagărelor de la Falkenhain şi Leubus, câteva scene de grup (*Sala de mese, În sala de mese la jocul de 66*, datate 17 februarie 1941, *La taroc*, datată 30 mai 1941), dar, mai ales, portretele. Cele mai multe sunt de bărbaţi şi poartă numele acestora: Paladi, Chihulcă, Colibaba, Bohatyretz, H. Postolaki, Thalski, Kohler, Vasilovici, Donici, Tsczynosky, Nedski, Dna Hamerschmidt, H. Krumski, Direktor Horvatzki, Kajetanowicz, Losert, Brucker, Kessler, Dna Elias, H. Luczko, Schiller, Romuald Galti Illi. Câţiva rămân necunoscuţi. În aceeaşi manieră este realizat şi autoportretul autorului, datat 17 februarie 1945, aşezat la începutul cărţii (p. 4).

Prin portretele din lagăr, Partenie Masichievici pare „fascinat de caracterele Bucovinei sale natale". Fizionomiile acestor oameni, toţi de vârsta a treia, „au rămas vii până în ziua de azi – remarcă profesorul Horst Fassel – deoarece Partenie Masichievici, cu talentul său artistic, le-a prins în desene, consemnându-le totodată îngrijorarea şi gravitatea proprii unor victime ale bunului plac politic exercitat de marile puteri [...]. Este neîndoielnic că imaginile nu pot suplini cunoaşterea destinelor individuale, dar ele se constituie într-o cronică a însingurării. [...] Ce

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

anume îi preocupa pe oameni, nu se poate citi din portrete. Dar, dacă le cauți o trăsătură comună, remarci totuşi un lucru: un efort de concentrare, o oarecare amărăciune, chiar o reținere – efecte ale izolării generale care se abătuse asupra acestor dezrădăcinați" (p. 129–131). Ca şi imaginile locurilor din preajma lagărelor, unele realizate în culori, adevărate „mărturii ale unei reculegeri interioare" (p. 135), lucrările lui Partenie Masichievici reprezintă „o mărturie atât de profund umană, pentru că, dincolo de caracterul lor de documente ale epocii, ne vorbesc despre nevoia oricărui om de a fi înțeles şi ocrotit" (p. 135–137).

Volumul bilingv Partenie Masichievici, *Skizzenblätter aus den Jahren 1940–1941 / Schițe din taberele de strămutare*, realizat în condiții grafice dintre cele mai frumoase, reprezintă un gest elegant de recuperare a memoriei culturale a unei familii din Bucovina veacului trecut. Mărturisirea Suzanei Holan, editorul cărții, este tulburătoare: „Când am văzut aceste schițe, am avut, pentru primul moment, o mare bucurie: am avut bucuria să reîntâlnesc chipuri de oameni purtând amprenta unei lumi în care valorile supreme erau pentru toți – intelectuali, meseriaşi sau țărani; români, ruteni sau germani – demnitatea, onoarea, temeinicia, seriozitatea, omenia. În următorul moment, însă, am avut o teribilă strângere de inimă: oamenii aceştia au fost portretizați – am putea spune – la o secundă după ce lumea lor se scufundase. Deşi pe chipurile lor se citeau deja umbrele îngrijorării sau ale consternării, ei poate nici nu îşi dădeau seama încă prea bine de anvergura tragediei pe care o trăiau. Nu ştiau că din acea lume de unde proveneau nu mai rămăsese decât exact atât: amprenta ei pe chipurile lor".

Prin mesajul său încărcat de tristețe calmă, cartea aceasta aduce, mai aproape de sufletul nostru, câteva locuri de popas din Bucovina care a fost cândva, cu oamenii ei şi valorile în cultul cărora aceştia s-au format, îndemnând la reflecție, într-o lume ciudată, pornită cu înduşmănire parcă spre propria-i risipire şi uitare de sine.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

IV.4. EUGEN POHONȚU (1897–1992) ȘI SOCIETATEA ARTIȘTILOR ȘI AMICILOR ARTELOR PLASTICE DIN BUCOVINA (1931–1934)*

În lucrările istoriografice din Bucovina, date și informații biobibliografice referitoare la Eugen Pohonțu se publică după 1989. Emil Satco îi consacră un articol distinct în *Arta în Bucovina*, volumul II, Suceava, Biblioteca Județeană „I. G. Sbiera", 1991, în capitolul *Artă plastică. Adenda la „Arta în Bucovina"*, vol. I, [1984], p. 169–170. Emil Satco și Ioan Pînzar îi consacră un articol distinct și în *Dicționar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 176. Mihai Bejinaru și Doru Gușu îi consacră un medalion în *Monografia Liceului Militar „Ștefan cel Mare"*, ediția a II-a, îmbunătățită și adăugită, Iași, Editura Trinitas, 2002, p. 268. Autorii monografiei de la Câmpulung Moldovenesc citează amândouă lucrările de mai sus, precizând, totodată, că „în arhivele M. Ap. N., privitor la L. M. «Ștefan cel Mare» (1924–1937), am găsit un nume ce impresionează prin frecvența cu care este pomenit în ipostaza de ofițer și profesor. [...] În rândul educatorilor și elevilor din liceul nostru militar s-a bucurat de multă simpatie și elogioase aprecieri". Materialele de arhivă referitoare la „căpitanul-profesor Pahonțu Eugen", cercetate de către autorii monografiei, nu aduc însă, din păcate, nimic nou în cunoașterea biografiei și activității acestui cărturar din veacul trecut.

Eugen Pohonțu se naște la 10 iunie 1897 în Mihăileni, județul Dorohoi. Face școala primară la Mihăileni și Bucecea, după care urmează cursurile Liceului „Laurian" din Botoșani, perioadă în care trăiește ca mulți adolescenți ai vremii „mitul și mirajul Iorga"[1]. Profesorii acestui liceu de elită (Nicolae Răutu, Victor de

---

* Comunicare susținută în cadrul celei de a XII-a Sesiuni anuale de referate și comunicări științifice a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române–Filiala Iași, cu tema „Simbolistica național-comunistă din România. Cazul Bucovinei istorice", Rădăuți, 24 septembrie 2004. Publicată în „Analele Bucovinei", București, anul XI, nr. 2 (22) [iulie–decembrie], 2004, p. 283–293.

[1] În *Amintiri despre N. Iorga*, publicate postum în „Analele Bucovinei", București, anul VII, nr. 2, 2000, p. 541–562, Eugen Pohonțu mărturisește despre anii săi de liceu de la Botoșani: „Am trăit, ca elev de liceu, mitul și mirajul Iorga. Pentru generația noastră tânără a fost mai mult decât un supraom. A fost un idol, pentru că supraomul, oricât de sus s-ar afla, poate fi ajuns și chiar întrecut de altul. Pe Iorga îl simțeam în afara oricărei posibilități de a fi întrecut de cineva.

Neputând fi luat drept model de imitat, l-am așezat în suflet în situația de extremă admirație. Și asta nu venea din vasta lui operă scrisă, pe care mințile noastre n-o puteau nici cuprinde și nici înțelege. Miracolul din sufletele noastre venea din marile și îndrăznețele acțiuni de ordin național în acele vremuri când Idealul Întregirii Neamului cuprinsese inimile tuturora și îndeosebi sufletele tinerilor. [...] Această acțiune patriotică ne umplea sufletul de bucurie că se găsise omul providențial care cu autoritatea lui să risipească lipsa de încredere în noi înșine, să risipească mentalitatea umilitoare că tot ce vine de peste hotare trebuie să fie bun și admirat, chiar dacă realitatea este alta" (p. 541).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Fleury şi, mai cu seamă, Grigore Posluşnicu, animator al vieţii cultural-artistice botoşănene şi autor al lucrării *Istoria muzicii româneşti*), culturalitatea oraşului îi influenţează adolescentului de la Mihăileni aceşti ani de bogate trăiri şi aspiraţii: „În toamna anului 1915, pe când eram în clasa a V-a de liceu, profesorul nostru de istorie, fostul său student, rămas de atunci neclintit «iorghist», şi-a invitat magistrul în oraşul naşterii şi copilăriei sale, să ţină o conferinţă.

După o aşteptare pe care nerăbdarea a făcut-o şi mai lungă, pe scena împodobită cu scoarţe româneşti a apărut Iorga, înalt ca un sfânt bizantin sau ca un ctitor coborât dintr-o frescă bisericească. [...] Ceea ce ne-a captivat până aproape de întreruperea respiraţiei nu era mulţimea uluitoare a cunoştinţelor, cu aluzii dese la situaţia locală, cât curgerea fără poticnire a cuvintelor fericit găsite şi împerecheate în asociaţii ce te uimeau cu noutatea lor, îmbrăcând gândirea în somptuoasă haină de sărbătoare. [...] Farmecul cuvântului ne-a prefăcut în stane. Nu ne-am trezit din vrajă decât când lumea a izbucnit în aplauze frenetice. Aproape tot liceul se găsea afară. Când Iorga a ieşit în curtea mică de la intrare, elevii au dat năvală spre dânsul şi l-au izolat de însoţitori. Braţe pigmeice au ridicat gigantul, l-au smuls pământului şi l-au purtat până la trăsură. Atelajul era de prisos. În locul lui s-au înhămat vlăjganii din ultima clasă. Restul, cu torţe aprinse, ne-am strâns în jur ca albinele în jurul mătcii şi în urale zgomotoase de s-a cutremurat noaptea din ţâţânele ei de întuneric, l-am purtat în triumf pe străzile oraşului până la locul de găzduire. Era triumful omului slujitor al cauzelor măreţe ce ne încălzesc sufletele"[2].

După absolvirea liceului, Eugen Pohonţu urmează cursurile Şcolii de Ofiţeri de Rezervă din Dorohoi, promoţia 1917. Participă la operaţiunile militare din zona Mărăşeşti – Caşin, luptând în cadrul Regimentului 37 Infanterie. Îşi trece bacalaureatul la Cernăuţi la Şcoala Reală Superioară Ortodoxă în 1922. Studiază ca „student extraordinar auditor" la Universitatea din Cernăuţi, unde obţine în 1927 licenţa în litere şi filosofie. Concomitent, funcţionează ca ofiţer în cadrul Diviziei a 8-a din Cernăuţi şi ca profesor la Liceul Militar „Ştefan cel Mare" (1925–1934).

La recomandarea Consiliului Universităţii din Cernăuţi, devine membru al Şcolii Române de la Fontenay aux Roses, condusă de Nicolae Iorga (1927–1929), unde face studii de istoria artei medievale, estetică şi psihologie. Eugen Pohonţu adună din bibliotecile Parisului materiale pentru teza de doctorat consacrată vieţii şi operei lui Alexandru Macedonski, precum şi documente privind activitatea Elenei Văcărescu, la solicitarea profesorului Nicolae Iorga. Audiază la Sorbona cursurile de istoria artei medievale ale lui René Schneider, cursurile de estetică ale lui Victor Rush, iar la Collège de France prelegerile de psihologie ale lui Pierre Janet şi cele de istoria artei ale lui Henri Foccillon. Pentru completarea cunoştinţelor de istoria artelor, efectuează călătorii de documentare, vizitând muzeele din Paris, Viena, Milano, Florenţa, Brugge, Gand, Anvers, Bruxelles,

[2] *Ibidem*, p. 542–543.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Amsterdam, Heerlen, Rotterdam, Londra, Nürnberg, München, Dresda, Leipzig, Berlin, Cracovia şi Varşovia[3].

În 1929 Eugen Pohonţu se întoarce în ţară, profesând la Catedra de Filosofie şi Educaţie Morală a Liceului Militar din Cernăuţi. „Temeinicul cunoscător al artei plastice, apreciatul critic şi fanaticul frumosului", cum îl consideră Constantin Loghin, înfiinţează în 1931, împreună cu Gheorghe Lövendal şi alţi artişti plastici din Cernăuţi, Societatea Artiştilor şi Amicilor Artelor Plastice din Bucovina, o dată cu expoziţia de artă din 18 octombrie 1931 ce cuprinde 240 de lucrări semnate de 43 de pictori, „fără deosebire de naţionalitate şi confesiune [...], o adevărată înfrăţire care ni se comunică prin arta plastică". Cel dintâi preşedinte, ales pe timp de un an, este Paul Verona, „un impresionist pur", născut la Herţa în 1897, „crescut în prielnică atmosferă sufletească... picturală" şi format la Şcoala de Arte Frumoase din Iaşi şi la Academia Julien din Paris, nepotul cunoscutului pictor Artur Verona[4]. Până în toamna anului 1934 Societatea organizează la Cernăuţi alte trei saloane de pictură, două tabere de vară la Sucevita şi Mahala, serbări şi conferinţe pentru educaţia estetică a publicului, construieşte un local propriu (preocupări ce vor fi continuate, parţial, după 1934 de către Petru Luţa[5]), punându-se astfel bazele unei şcoli de pictură în Bucovina[6].

---

[3] Despre acest stagiu de perfecţionare, profesorul Eugen Pohonţu notează în memorialistica sa: „Şcoala Română din Franţa cu sediul la Fontenay aux Roses era [...] o instituţie de afirmare a valorilor româneşti în devenire, aparţinând statului nostru, care întreţinea permanent 7–8 membri proveniţi de la cele patru universităţi din ţară (Bucureşti, Iaşi, Cluj, Cernăuţi) şi de la cele două Academii de Arte Frumoase (Iaşi şi Bucureşti). Fiecărei Universităţi şi Academii îi revenea ca în fiecare an sau la doi ani o dată să recomande unul sau doi dintre tinerii lor, aleşi din rândurile liceanţilor, doctoranzilor sau doctorilor ca să-şi perfecţioneze pregătirea, făcând studii în continuare sub direcţia unor specialişti şi să facă cercetări personale pe una din laturile celor trei secţii prevăzute de regulamentul de funcţionare al şcolii, şi anume: filologică-literară, istorică şi artistică. Membrii nu erau supuşi nici unui fel de program sau restricţii, putând dispune liber de organizarea vieţii şi de întrebuinţarea timpului. Singura obligaţie ce le incumba era să publice rezultatul cercetărilor întreprinse sau măcar o parte din ele în organul publicitar al şcolii, cu apariţie anuală, intitulat „Melanges de l'Ecole Roumaine en France" (p. 544–545).

[4] Eugen Pohonţu, *Pictorii noştri*, în „Junimea literară", Cernăuţi, anul XXI, nr. 1–6, ianuarie–iunie, 1932, p. 35–38, *passim*.

[5] Petru Luţa, 14 martie 1891, Cernăuţi–20 aprilie 1971, Braşov, de formaţie jurist, se ocupă de pictură, perfecţionându-se cu maeştrii Alfred Öffner din Cernăuţi şi Gustav Ecsig din München. În perioada 1923–1944 deţine funcţia de secretar al Comisiei Monumentelor Istorice. În 1934 este ales preşedinte al Societăţii Artiştilor şi Amicilor Artelor Plastice din Bucovina. În cadrul Muzeului Regional Cernăuţi organizează o galerie de pictură bucovineană şi un atelier-cămin pentru tinerii plasticieni. În 1937 organizează cea mai mare retrospectivă de artă Epaminonda Bucevschi, ce reuneşte 125 din lucrările artistului. În presa vremii Petru Luţa publică studii referitoare la Franz Xavier Knapp, Epaminonda Bucevschi şi Gheorghe Lemeni.

[6] Prima expoziţie generală de pictură şi sculptură a artiştilor bucovineni se inaugurează la Cernăuţi la 10 mai 1925, aceasta constituindu-se într-o adevărată istorie a picturii din Bucovina. Sunt expuse, începând cu această dată lucrări semnate de Epaminonda Bucevschi, Isidora Constantinovici, Irene Cuparencu, A. Czerny, W. Klein, Augusta Kochanowska, Maria şi August Kratochwil, Eusebie Lipecky, Eugen Maxomovici, Leca Mironescu, Camilla Neumann, Vladimir Nichitovici, Oscar Öffner, Iustin Pihuleac, B. Reder, A. Reiner, Hugo Rezori, Arhip Roşca, Maria Seleschi, Ilarion Şuhan, Constantin Tarnavschi, Maria Topor-Tarnoveţchi, Samuil Wirth (cf. Emil Satco, *Arta în*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Începând din 1934, Eugen Pohonțu este profesor la Școala Voievodului, „clasă palatină" înființată de regele Carol II, pentru instruirea și educarea fiului său Mihai (Mare Voievod de Alba Iulia, după actul restaurației din iunie 1930), la sugestia lui Nicolae Iorga și Dimitrie Gusti, cuprinzând elevi foarte buni la învățătură, selectați din toate provinciile și păturile sociale ale Regatului. Funcționând ca liceu civil și militar, Școala Voievodului dispunea de un corp profesoral valoros, alcătuit din profesori civili de prestigiu și ofițeri de carieră. Totodată, Eugen Pohonțu lucrează în această perioadă și în cadrul Oficiului de Educație a Tineretului Român (OETR), apoi la conducerea organizației Straja Țării, creată în 1937, pentru atragerea tineretului și contracararea Mișcării Legionare[7]. Experiența sa de pedagog, studiile temeinice de psihologie, cunoașterea profundă a realității din societatea românească îi dau posibilitatea să elaboreze un regulament de educație a tineretului, prin cultivarea valorilor culturii și civilizației naționale, realizare pentru care i se conferă distincția Meritul Cultural[8].

La 1 octombrie 1940, Eugen Pohonțu demisionează din postul de conducere de la Straja Țării[9]. În perioada 1941–1943 este profesor de estetică și istoria artelor la Academia de Arte Frumoase din Iași.

Bucovina. Ghid biobibliografic, Suceava, Biblioteca Județeană, 1984, p. 282–283). După înființarea Societății Artiștilor din Bucovina (1931), devin membrii ai acesteia, printre alții: Traian Bărgăoan, Isidora Constantinovici-Hein, Leon Hrușcă, Berthold Klinghofer, Artur Kolnic, Gheorghe Lövendal, Parteni I. Masichievici, Vladimir Nichitovici, Rudolf Rybiczka, Maria Seleschi, Constantin Tarnavschi-Milon, Maria Tarnovețchi-Topor, Paul Verona, Vladimir Zagorodnikow. Societatea Artiștilor din Bucovina organizează saloane de pictură de primăvară, de toamnă, de iarnă, expoziții comemorative, retrospective și omagiale. Dintre artiștii omagiați: Epaminonda Bucevschi, Ion Cârdei, Franz Xavier Knapp, Arhip Roșca, Vera Veslovschi-Nițescu.

[7] Ion Mamina, *Regalitatea în România, 1867–1947*, București, Editura Compania, 2004, p. 102, 161.

[8] Cf. *Educația tineretului prin „Straja Țării"*, articol nesemnat, publicat în „Glasul Bucovinei", Cernăuți, anul XXI, nr. 5259, 10 februarie 1938, p. 2. Un fragment din cuprinsul acestuia este ilustrativ pentru înțelegerea rolului „de a despoliticiniza tineretul" al organizației: „M. S. regele Carol stă în fruntea organizației tineretului «Straja Țării». Ea este opera sa personală. Majestatea sa se ocupă de aproape de ea și este astfel în permanent contact cu tineretul.

Organizația străjerilor cuprinde toată generația tânără a țării. Participarea este obligatorie. Scopul ei este educația cetățenească și morală, precum și oțelirea corpului. Este o organizație apolitică cu scopul de a despoliticiniza tineretul.

Voim să ferim tineretul de politica de partid tocmai în anii cei mai de seamă ai desvoltării lui. Fărâmițarea tineretului în partide este o nenorocire. Acestei împrăștieri i se opune organizația noastră, care e alcătuită după sistemul cercetașilor. [...] Un spirit nou și sănătos de înviorare și înnoire se desvoltă în acest tineret, – o generație nouă de la care se poate aștepta mult din clipa în care ea va păși în viața de toate zilele".

[9] Cu privire la această perioadă din activitatea profesorului Eugen Pohonțu, doctorul Gheorghe Radu, un apropiat al său din anii de refugiu petrecuți la Câmpulung-Muscel, precizează în corespondența cu noi din 10 ianuarie 2003: „În legătură cu regretatul meu «prieten» și «rabi» în cele esențiale ale filosofiei vieții, am omis să vă scriu că fostul director al Liceului Militar din Cernăuți, colonelul Mircea Grigorescu, fiul fostului mareșal Eremia Grigorescu, a fost adus ca director la Școala Voievodului de către regele Carol al II-lea, colonel care a ordonat și aducerea profesorului Pohonțu la București, la Catedra de Etică și Educație Civică. În aceste împrejurări și probabil și altele

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

După 1944 profesorul Eugen Pohonţu se stabileşte la Câmpulung-Muscel, un orăşel poetic, cu o viaţă culturală animată. De-a lungul vremii aici apar periodice diverse ce susţin un admirabil localism creator: „Muscelul" (1907–1908, o revistă cu preocupări pentru folclor), „Prietenul nostru" (1911–1916, 1923–1926, revistă culturală pentru popor condusă de C. Rădulescu-Codin), „Muguri" (1922–1923, publicaţie care, fără a uita „bunul fior al tradiţiei literare", aspiră să devină o revistă de prestigiu), „Facla Muscelului", 1926–1927, foaie pentru luminarea poporului, continuată în anii următori de către „Piatra Craiului", la Dragoslavele), „Provincia literară" (1928–1938, urmaşă a „Mugurilor", revistă deschisă tinerelor condeie), „Literatură. Poezie. Artă" (iulie–august 1944, periodic lunar sub îngrijirea lui Pericle Martinescu şi Ernest Bernea)[10]. În anii 1930–1940, orăşelul de pe Pârâul Târgului devine un centru al activităţilor de vară organizate cu elevii din întreaga ţară, la recomandarea lui I. C. Petrescu. Sunt invitaţi aici profesori şi funcţionari ai Ministerului Culturii şi Propagandei care activează în cadrul Oficiului de Educaţie a Tineretului (OETR), precum şi critici şi scriitori de prestigiu din colegiul de redacţie al „Revistei Tineretului": Tudor Arghezi, Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Alexandru Philippide, Perpessicius, Pericle Martinescu, Pompiliu Constantinescu. Lor li se alătură scriitorii câmpulungeni Mihai Moşandrei, Tudor Muşatescu şi, mai rar, Ion Barbu[11].

În perioada 1952–1953 profesorul refugiat Eugen Pohonţu este deţinut politic, la fel ca mulţi dintre intelectualii de seamă ai vremii, la Colonia de muncă forţată Canalul Dunăre – Marea Neagră[12]. După eliberarea din detenţie, trăind cu

---

a fost promovat Eugen Pohonţu în funcţia de director la Oficiul Educaţiei Tineretului, pentru a contracara prin Străjerie Mişcarea Legionară". În acest sens, trebuie reţinute şi confesiunile profesorului Eugen Pohonţu din *Amintiri despre N. Iorga*, admirabile prin sinceritatea, modestia şi demnitatea cărturarului: „Eu m-am menţinut însă mai departe în viitor de a evita apropierile de oameni[i] mari şi de cei ce deţin posturi înalte de conducere. Dacă în viaţă am ajuns uneori în situaţii ceva mai răsărite, ele nu se datoresc sprijinului nimănui. Au venit de la sine fără să cer şi fără să mă înghesui. Mi s-au dat sau chiar mi s-au impus contrar voinţei mele, aşa că nu aveam de ce să cultiv «măririle» – mijloc de parvenire pentru mulţi" (p. 562).

[10] Cf. I. Hangiu, *Dicţionarul presei literare româneşti, 1790–1990*, ediţia a II-a revizuită şi completată, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996, p. 297, 344, 295, 174, 348–349.

[11] Cf. Tudor Opriş, *Pietre la templul adevărului*, [Bucureşti], Editura Fiat Lux, 1995, p. 25–26.

[12] Referindu-se la acest episod dramatic din viaţa profesorului Eugen Pohonţu, doctorul Gheorghe Radu scrie în corespondenţa cu noi din 26 iunie 2003: „În timpul vieţii sale mi-a descris odată viaţa din lagărul de la Canalul Dunăre – Marea Neagră şi m-a cutremurat ce am auzit. Rămăsese să reluăm discuţia, dar cred că-i era teamă să mai spună şi cred că era înainte cu puţină vreme de a se muta la Bucureşti. Eu i-am spus să scrie toate aceste amintiri trăite, aşa în nuditatea lor, ca să se dovedească până la ce grad poate coborî demnitatea umană. Iată ce mi-a povestit dânsul. Printre tovarăşii de lagăr se găsea şi Gh. Cristescu, unul dintre fondatorii PCR-ului, care între timp trecuse la PSD-ul lui Titel Petrescu. Într-un fel erau tovarăşi şi de partid, deoarece şi Pohonţu era membru PSD, aripa Titel Petrescu, care n-a trecut de partea PMR-ului. Faptul că Gh. Cristescu-Plăpumarul fusese fondatorul PCR, desfiinţat de gen. Averescu, [l-a influenţat pe] comisarul politic [care] i-a dat în primire o magazie cu unelte de lucru pentru deţinuţi şi nu l-a scos la munca grea, unde el cerea mereu să fie trimis. După ieşirea din închisoare, în 1965, când Nicolae Ceauşescu a fost ales secretar general al PCR, Gh. Cristescu i-a trimis [o] telegramă cu următorul conţinut, spus de d-l Pohonţu cu mult haz: „Gh. Cristescu-Plăpumarul, fondatorul PCR, [îl] felicită pe cismarul Nicolae Ceauşescu pentru

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

povara marginalizării şi într-o modestie distinsă, Eugen Pohonţu îşi găseşte aici un loc de refugiu, sub apăsarea proletcultismului şi a „revoluţiei culturale" biruitoare. În această perioadă de „edificare a lumii noi", pe care o glorifică poetaştri imberbi dar şi nume glorioase ale literaturii noastre (Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Zaharia Stancu, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu), cărturarul refugiat din Bucovina participă la şedinţele Cenaclului Literar al Casei de Cultură, susţine cursuri de istorie şi teorie a artelor la Şcoala Populară de Pictură, organizează şi conduce activitatea Cenaclului „I.D. Negulici", susţine conferinţe despre artă la Câmpulung-Muscel, Suceava, Iaşi, Dorohoi, Botoşani, păstrează o legătură intimă cu scriitorii şi artiştii Bucovinei risipiţi în refugiu şi exil.

Înzestrat cu „o mare dragoste pentru cultura naţională", Eugen Pohonţu întreprinde „cercetări meticuloase, trudnice, în arhive, în depozite de muzee, în colecţii aproape necunoscute de artă şi numere vechi ale unor publicaţii uitate"[13] şi tipăreşte câteva lucrări ce-i evidenţiază vocaţia de întemeietor. La sugestia lui Nicolae Iorga studiază literatura Elenei Văcărescu şi contribuţia poetei la cunoaşterea în Franţa a folclorului românesc. Studiul său, cea dintâi contribuţie românească pe această temă, *L' activité patriote d' Hélène Vacaresco – contribution au folklore roumain en France*, apare în 1928 în periodicul „Mélanges de l'Ecole Roumain en France", Paris, Ed. Gamber şi, în extras, în 1929.

Câţiva ani mai târziu, Eugen Pohonţu publică studiul *Alexandru Alex. Macedonski. Viaţă, atitudini, adversităţi. Influenţele franceze şi concepţiile despre artă. Valoarea şi modernismul operei. Macedonski şi generaţiile tinere*, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Bucovina" I. E. Torouţiu, 1935, 156 p., cea dintâi sinteză biografică din istoriografia noastră literară consacrată poetului *Nopţilor*[14] (Tudor Vianu publică *Viaţa şi personalitatea lui Alexandru Macedonski*, introducere la Alexandru Macedonski, *Opere, I, Poezii*, Bucureşti, E.F.R., 1939, p. XV–LXXXIII; George Călinescu, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, E.F.R., 1941, îi consacră un capitol distinct, p. 456–463; Adrian Marino publică mult mai târziu *Viaţa lui Alexandru Macedonski*, Bucureşti, Editura pentru

ocuparea celei mai înalte funcţii din partid şi din stat". Cred că se poate cerceta adevărul acestei situaţii. Se pare că Gh. Cristescu mai venea la Câmpulung în timpul verii.

Un alt aspect trăit în lagăr a fost distrofia proteică (foame, subnutriţie) şi efortul fizic mare al deţinuţilor, care mureau umflaţi, cu edeme generalizate.

Motivul pentru care [profesorul Pohonţu] a fost judecat şi închis se poate cerceta la Ministerul de Interne, *Dosar deţinuţi politici*, dar cred că principalele motive au fost: – fondatorul şi organizatorul *Regulamentului Străjeriei*, în calitate de director al Oficiului Educaţiei Tineretului (OETR), pentru care Carol al II-lea i-a acordat Medalia „Meritul Cultural". Există o carte cu acest regulament, pe care eu am avut-o şi am învăţat-o la o directoare de casă de copii orfani; – a fost profesor la Şcoala Voievodului Mihai (situaţie pe care aţi omis-o în articolul dedicat lui); – a fost membru PSD, şef de organizaţie din aripa Titel Petrescu, care n-a fuzionat cu PMR şi majoritatea acestor membri au fost închişi".

[13] Cf. Dan Grigorescu, *Modestia cărturarului*, în „România literară", Bucureşti, anul XX, nr. 31, 30 iulie 1987, p. 18.

[14] Cf. Adrian Marino, *Viaţa lui Alexandru Macedonski*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1966, p. 508.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Literatură, 1966 şi *Opera lui Alexandru Macedonski*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967).

Începutul preocupărilor pentru „reabilitarea acestui creator urgisit", artist „vizionar, îmbătat de sine şi de vis"[15], datează din perioada studiilor la Universitatea din Cernăuţi: „Convins că acest poet, promotor de literatură nouă, merită să fie scos la suprafaţă de la periferia vieţii noastre artistice şi culturale unde era aşezat, am cerut, după licenţă, încuviinţarea profesorului Leca Morariu să-mi pregătesc teza de doctorat tratând despre viaţa şi opera lui Alexandru Macedonski. Profesorul a primit propunerea cu răceală, însă, cum ştia că, deşi am idei moderne mai largi, ele sunt însă ponderate şi cum, pe de altă parte, mă bucuram de bunele lui aprecieri, a acceptat până la urmă. Dar, deosebit de sentimentul de dreptate şi de echitate ce mă chinuia, mai era un motiv ce m-a determinat să pornesc acţiunea susţinută de reabilitare a acestui creator urgisit. Alegerea subiectului avea în vedere şi faptul că plecam pentru doi ani în Franţa, iar la Şcoala Română de la Fontenay aux Roses, al cărei membru devenisem, se crease o tradiţie ca cei ce făceau istorie pură ca şi cei ce se ocupau de istoria vreuneia din arte să-şi aleagă subiecte din cele ce puteau pune în evidenţă raporturi franco-române. Macedonski îmi oferea posibilitatea să scot în evidenţă astfel de raporturi, fiindcă toată viaţa s-a comportat ca un seismograf care a înregistrat, în literatura noastră, frământările artistice de pe malurile Senei"[16].

La Paris, în primăvara anului 1928, Eugen Pohonţu îşi impune proiectul temerar de cercetare într-o memorabilă întâlnire cu profesorul Nicolae Iorga, consemnată în *Amintiri...*: „În fiecare an, Iorga venea la Paris de obicei la sfârşitul lui februarie sau la începutul lui martie, să se intereseze de mersul şcolii, de nevoile ei, de domeniile de cercetare ale membrilor şi de stadiul în care li se găsesc lucrările. Nu ştiu cum va fi fost aşteptată sosirea de către ceilalţi membri, [...], pe mine însă mă îngrijora de-a binelea pentru faptul că îmi alesesem ca subiect de lucru *Viaţa şi opera lui Alexandru Macedonski*, pe atunci încă poet «blestemat», căruia chiar oamenii de specialitate, fără a mai vorbi de opinia publică neînţelegătoare şi cu idei primite de-a gata, îi refuzau cu îndârjire meritele artistice. În decursul timpului, se mai ridicaseră glasuri răzleţe în susţinerea valorii lui, însă nu reuşiseră să disloce şi să împrăştie atmosfera grea, opacă şi sufocantă în care era menţinut. [...]

Hotărâtor în a-mi accepta subiectul ales, mi s-a părut atunci când Iorga a dat peste un extras din *Cântecul prozei*, unde Macedonski cânta Patria cu un elan şi cu o putere de cucerire de arară frumuseţe. La căldura acestor rânduri, în sufletul sensibil al lui Iorga, în care vibra cu intensităţi neobişnuite tot ce avea atingere cu sentimentele de dragoste de neam şi de patrie, s-au topit reticenţele, câte le avea, şi s-a instaurat altă părere, trădată de uimirea cu care m-a întrebat: – Cum, el a scris asta?"[17]

[15] Eugen Pohonţu, *Alexandru Alex. Macedonski*, p. 16.
[16] Cf. Eugen Pohonţu, *Amintiri despre N. Iorga*, *ibidem*, p. 547–548.
[17] *Ibidem*, p. 546–548, *passim*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În demersul său temerar, Eugen Pohonțu caută să descifreze „unitatea vieții sufletești" a lui Macedonski, urmărind „achizițiile ancestrale și comportamentul față de societate din atitudinile ce le-a avut față de oameni și evenimente, atitudini ce-au înăsprit raporturile în mod reciproc", precum și „eliminarea socialului adumbritor de strălucire, prin chiar cunoașterea condițiunilor sociale în care s-a mișcat omul și artistul": „N-am reconstruit atmosfera ca să reîmprospătez aversiunile, ci ca să arăt ambianța ce-a determinat lumea să se îndepărteze nu numai de om, ci și de opera artistului. În adevăr, împrejurările sociale neprielnice în legătură cu omul, dimpreună cu o parte din opera nevaloroasă, au format laolaltă un conglomerat de minereu tăinuitor de valoare"[18].

În acest studiu, aproape uitat astăzi, Eugen Pohonțu insistă asupra raporturilor dintre poezia lui Macedonski și creația europeană a sfârșitului de secol XIX, „dintr-o perspectivă comparatistă cumpănită care respinge excesul «teoriei influențelor», larg acceptată în epocă de literatura comparată"[19]. Opera sa îndrăzneață, de pionierat este recunoscută abia peste o jumătate de veac: „Într-o vreme când creația lui Macedonski era ignorată sau contestată și când încercările lucide și de exemplară onestitate intelectuală ale lui Tudor Vianu – care se străduia să-i facă dreptate poetului *Nopților* – erau printre foarte puținele de acest fel, Eugen Pohonțu avea curajul să desluşească în poezia română modernă o direcție a cărei origine putea fi stabilită în poezia lui Macedonski și în programul „Literatorului"[20]. Efortul „de-a unifica aspectele structurale și de-a privi invers manifestările individuale prin prisma sintezei sufletești" reprezintă un proiect admirabil pentru o lungă epocă în care conștiința publică a deținut „puteri dictatoriale" asupra scriitorului Alexandru Macedonski, „care a inițiat în misterele artei câteva generații de efebi", slujind prin „îndelungă creație și pătimire" „arta ridicată la rang de sens al vieții"[21].

Lucrarea *Începuturile vieții artistice moderne în Moldova. Gh. Asachi și Gh. Panaiteanu*, București, Editura Meridiane, 1967, 120 p. + 15 planșe cu reproduceri după lucrări de artă, cu un *Cuvânt-înainte* al autorului, p. 5–7, valorifică investigații migăloase din arhiva Academiei de Arte Frumoase din Iași, întreprinse înainte de bombardamentul aerian asupra Iașilor din 1944 și refugiul Academiei la Făget (Banat), oferind material inedit celor interesați de trecutul nostru cultural și artistic pentru a înțelege „condițiile și strădaniile celor ce au așezat piatră pe piatră la înfăptuirea progresului". În istoriografia noastră, această lucrare reprezintă pentru cercetători „unica sursă de informații referitoare la una dintre cele mai semnificative epoci din istoria culturii românești"[22].

„O excelentă lucrare destinată tineretului, concepută dintr-un punct de vedere superior didactic, [...] sistematică, ordonând cu rigoare un material imens", urmărind „să familiarizeze cititorii cu problemele complicate ale evoluției sensului

[18] Eugen Pohonțu, *Alexandru Alex. Macedonski...*, p. 4.
[19] Dan Grigorescu, *Modestia cărturarului, ibidem.*
[20] *Ibidem.*
[21] Eugen Pohonțu, *Alexandru Alex. Macedonski...*, p. 31–32.
[22] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

şi structurilor artelor vizuale"[23] este *Iniţiere în artele plastice*, Bucureşti, Editura Albatros, Colecţia „Cristal", 1980, 302 p., cu o *Prefaţă* de Dan Grigorescu, p. 5–14, *Bibliografie*, p. 271–275 şi *Indice de persoane şi de opere*. Cu „o uimitoare claritate", „într-un stil accesibil", dar „fără a face concesii rigorii de informaţie"[24], lucrarea „semnalează necesitatea înţelegerii artei", mai cu seamă de către tineri, detaliind „sistematic şi coerent" câteva din problemele ei fundamentale: viziunea rezultată din funcţionarea organului vizual, exprimarea viziunii, concepţiile de artă care modifică viziunea organică şi conduc exprimarea artistică (urmărite de la arta primitivă şi arta naivă până la abstracţionismul secolului al XX-lea. „Orizontul larg al comentatorului, cunoaşterea temeinică a faptelor comentate, lipsa de emfază a explicaţiilor sunt [...] evidente". Prin *Iniţiere în artele plastice*, Eugen Pohonţu pune la îndemâna utilizatorilor „o carte utilă al cărei scop e urmărit cu grijă şi care înseamnă deslușirea unei forme de cultură, a artelor vizuale, ce a relevat, de-a lungul istoriei, o contribuţie românească specifică şi, nu o dată, de largă rezonanţă", ancorată, prin întregul ei spirit, în creaţia tradiţională şi comunicând, în acelaşi timp, cu universul cuprinzător al artei universale. Capitolul *Repere în arta românească*, p. 236–270 este un breviar de istorie a artei, străbătut de farmecul indelebil al sentimentului de încredere în „dreptul de a trăi al valorilor autohtone" în universalitate, ilustrat şi confirmat magistral de către Brâncuşi[25].

Pe lângă aceste lucrări de pionierat, Eugen Pohonţu publică studii şi articole consacrate aceloraşi domenii învecinate, istoria literară şi critica de artă. În paginile unor periodice de la Cernăuţi, cronologic, apar: *P. Cerna – viaţa şi opera lui*, „Junimea literară", anul XIII, nr. 3– 4, martie–aprilie, 1924, p. 145–150, nr. 5–6, mai–iunie, 1924, p. 234–239, nr. 7–8, iulie–august, 1924, p. 331–339 şi nr. 9–10, septembrie–octombrie, 1924, p. 427–434; *Poezia contemporană. Emancipare – individualism* (1925), *Ion Pillat, satul meu* (1925), *Cronica artistică*, cu referire la Arhip Roşca, anul XIV, nr. 5–7, mai–iulie, 1925, p. 227–299, *Poezia simbolistă* (1925), *Domeniul irealităţii din „Făclia de Paşti"* (1925), *Pentru pedagogia lui Creangă* (1926), *Cronica artistică* (nr. 5–7, 1927), *Contribuţii literare. Ion Pillat* (1928), *Molima noutăţii din arta contemporană* (1929), *Cronica artistică* (nr. 9–12, 1929), *Constantin Berariu dramaturg, poet* (1930), *Cronica artistică* (nr. 5–8, 1930), *Pictorii noştri. Paul Verona, Georg Lövendal*, „Junimea literară", anul XXI, nr. 1–6, ianuarie–iunie, 1932, p. 35–41, *Consideraţiuni despre plastica anului*, cu referiri la Isidora Constantinovici-Hein, anul XXI, nr. 7–12, 1932, p. 337–340.

Dintre recenziile şi foiletoanele publicate tot la Cernăuţi, în ziarul „Glasul Bucovinei", între anii 1926–1934 sunt de menţionat, mai ales pentru valoarea documentară ce o reprezintă în cercetarea de astăzi consacrată vieţii culturale şi artistice din Bucovina: *Expoziţia de pictură Leon Hruşcă* (8 aprilie 1926), *Expoziţia de pictură A. Kolnic* (noiembrie 1926), *Expoziţia de pictură Paul Verona şi R. Giurgiuveanu* (30 şi 31 martie 1927), *Expoziţia de pictură Isidora Constantinovici*

[23] *Ibidem*.
[24] *Ibidem*.
[25] Dan Grigorescu, *Prefaţă*, p. 14.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

(24 aprilie 1927), *Interesantă manifestare plastică, L. Hruşcă* (3 noiembrie 1927), *Cultul trecutului* (1928), *Indiferentism* (1928), *Tradiţie şi modernism* (1928), *Faze ale modernismului plastic. Claude Monet – Auguste Rodin* (16 martie 1928), *Direcţii şi realizări teatrale* (1928), *O nouă expoziţie de pictură feminină* (12 octombrie 1928), *Expoziţia de pictură şi sculptură I. Cosmovici R. Hette* (23 ianuarie 1930), *Concursul pentru bustul lui Eminescu în Cernăuţi* (4 iunie 1930), *Către artiştii plastici din Bucovina* (1931), *Deschiderea Salonului de toamnă bucovinean* (20 octombrie 1934), *Dare de seamă asupra Salonului de Toamnă Bucovina* (1931), *Serbarea artiştilor şi amicilor artelor plastice* (15 martie 1932), *Al treilea Salon al pictorilor bucovineni* (5 ianuarie 1934), *Non valorile şi ultimele valori* (1934).

Merită, de asemenea, menţionate şi lucrările profesorului Eugen Pohonţu rămase în manuscris: *Însemnările elevului Nanu* (roman), *Gheorghe Asachi, Unde dai şi unde crapă* (piese de teatru), *Viaţa şi opera pictorului Henri Catargi, Viaţa şi opera pictorului R[osenbluth] Iosif, Nicolae Bălcescu, Pinacoteca şi Academia de Bele Arte din Iaşi, Istoria omenirii în imagini* (în colaborare), *Educaţia iubirii, Materiale privind artele plastice, Materiale privind istoria artelor.*

Referinţe la activitatea profesorului şi criticului de artă Eugen Pohonţu se găsesc risipite în periodice de altădată ori mai noi: „Glasul Bucovinei" (Cernăuţi, 20 octombrie 1931, 15 martie 1932), „Universul" (Bucureşti, 16 noiembrie 1934), „Curentul" (5 octombrie 1936), „Orizonturi" (Galaţi, martie 1938), „Gazeta bucovinenilor" (25 august 1935), „România literară" (Bucureşti, 30 iulie 1987).

Prin grija Doctorului Gheorghe Radu din Câmpulung Muscel, un apropiat al profesorului, preşedintele Societăţii Culturale „Negru Vodă" în anii din urmă, la Fondul Documentar „Profesor Eugen Pohonţu – Doctor Gheorghe Radu" al bibliotecii Centrului de Studii „Bucovina" din Rădăuţi au fost depuse, cu scrisoarea din 30 mai 2001, cele trei cărţi, toate cu dedicaţie către donator[26], şi câteva materiale din arhiva Eugen Pohonţu: *Amintiri despre N. Iorga, Filiaţiuni populare în evoluţia plasticei româneşti, Scurtata viaţă bogată* (manuscris dactilografiat, 16 pagini, datat 3 martie 1992, cuprinzând însemnări biografice valoroase şi o interesantă cronică acoperind cea mai mare parte a veacului trecut), un *Curriculum vitae* însoţit de *Bibliografie.*

Profesorul şi criticul de artă Eugen Pohonţu se stinge din viaţă la 12 iunie 1992, fiind înmormântat în Cimitirul Flămânda din Câmpulung-Muscel.

[26] Dedicaţiile autorului, ca mai toate însemnările făcute de-a lungul vremii pe marginea cărţilor, merită consemnate: „Dlui Doctor G. Radu, cu sentimente prieteneşti, îi ofer această carte, cea dintâi ce a pornit pe drum de reabilitare a unui poet însemnat, multă vreme urgisit, care a părăsit totuşi lumea cu convingerea că generaţiile ce vor urma îi vor face dreptate şi-i vor acorda locul ce i se cuvine. Creaţia şi munca lui de posedat stau mărturie tuturora că *per aspera ad astra*. Eug. Pohonţu, 17 VIII 1983" (*Alexandru Alex. Macedonski*, 1935, p. 3, *Introducere*, supra); „Doamnei şi Domnului Dr. G. Radu, spre aducere aminte, Eug. Pohonţu, 1 sept. 1983" (*Începuturile vieţii artistice moderne în Moldova*, 1967, p. 1, gardă); „Dlui Doctor Gheorghe Radu, cu admiraţie pentru competenţa şi conştiinciozitatea profesională şi cu multă simpatie omului de mare afabilitate. Eug. Pohonţu" (*Iniţiere în artele plastice*, 1980, p. 3).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La împlinirea a 107 ani de la naşterea sa, comunicarea noastră reprezintă un „exerciţiu de admiraţie", omagiind viaţa şi activitatea unui distins pedagog, istoric literar şi critic de artă pe nedrept uitat, de numele căruia se leagă o strălucitoare perioadă de înflorire a vieţii artistice bucovinene şi generaţia din care a făcut parte[27]. „Entuziastul organizator" al Societăţii Artiştilor şi Amicilor Artelor Plastice din Bucovina – „o înaltă şcoală de preţuire a valorilor"[28] – a fost „un om care s-a devotat o viaţă întreagă punerii în lumină a valorilor culturii naţionale", muncind „cu o pilduitoare modestie, animat nu o dată de un curaj pe care, cândva îl lăuda Tudor Vianu. [...] Cărţile, studiile şi articolele sale risipite prin ziarele şi revistele [vremii] conturează portretul unui cărturar de aleasă spiţă"[29]. Viaţa şi întreaga activitate a profesorului Eugen Pohonţu sunt luminate de spiritul îndrăzneţ şi superior al generaţiei din care a făcut parte, aşa cum aceasta ni se dezvăluie din documentele de epocă: „O generaţie se realizează numai în măsura misiunii sale. [...] A naţionaliza o provincie nu înseamnă spoirea faţadei în tricolor, ci primenirea din străfunduri a conştiinţelor, permanentizarea unui mod de a simţi şi gândi româneşte, prin purgatoriul de foc a[l] creaţiei de artă. [...] Cea dintâi misiune a tinerei generaţii este să contribuie efectiv la unificarea sufletească a Bucovinei cu V. Regat şi provinciile alipite [...], prin schimb reciproc de creaţii de artă. A doua misiune este să exprime în forme universale acest suflet românesc din Bucovina, care este o nouă faţetă a spiritualităţii româneşti. A treia misiune a tinerei generaţii din Bucovina ca şi din întreaga ţară este pregătirea unei rezistente armături morale pentru orice eventualitate"[30]. Pentru generaţiile de acum, toate acestea ar putea oferi, măcar un reper, în anevoioasa deprindere a ştiinţei de a înţelege prezentul şi de a construi împreună viitorul?

[27] În Bucovina, un material mai amplu, consacrat lui Eugen Pohonţu şi valorificând date şi informaţii inedite, *In memoriam Eugen Pohonţu, distins pedagog şi critic de artă pe nedrept uitat*, se publică la împlinirea a 105 ani de la naştere şi a 10 ani de la moartea sa, sub semnătura noastră, în pagina culturală şi de informare ştiinţifică a săptămânalului „7 zile bucovinene", Rădăuţi, anul III, nr. 114, 26–31 decembrie 2002, p. 6. Cu titlul evocării din acest număr al periodicului „Analele Bucovinei", comunicarea noastră a fost cuprinsă în programul celei de a XII-a sesiuni anuale a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei, Rădăuţi, 24 septembrie 2004.

[28] Al. Stejar, *Bucovina în cărţi şi icoane*, cronică, în „Făt-Frumos", Cernăuţi, anul IX, nr. 2–3, martie–iunie, 1934, p. 72.

[29] Dan Zamfirescu, *Modestia cărturarului*, p. 18. Portretul acestui „cărturar de aleasă spiţă", trăind mereu într-o distinsă modestie, se întregeşte din mărturiile unor apropiaţi de-ai săi, ca doctorul Gheorghe Radu, şi din confesiunile din *Amintiri despre N. Iorga*, lăsate posterităţii cu „voluptatea unei mândrii odihnitoare" şi în care îl simţim, trăind cu distincţie, pe omul Eugen Pohonţu, „fire modestă şi singuratică, care nu se simte în largul lui decât între cunoscuţi şi egali, dar care dă îndărăt şi se distanţează de autorităţi şi de oamenii iluştri", *ibidem*, p. 548.

[30] Iulian Vesper, *Imperativele prezentului şi misiunea unei generaţii*, în „Glasul Bucovinei", Supliment literar şi artistic, Cernăuţi, anul XVIII, nr. 4477, marţi, 15 ianuarie 1935, p. 5.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

IV.5. UN PRIETEN AL LUI MIRCEA STREINUL: RUDOLF RYBICZKA (1911–1998)*

Pictorul şi graficianul Rudolf Rybiczka, în România cunoscut azi, mai ales, prin strădaniile cercetătorului sucevean Emil Satco[1], s-a născut la 26 martie 1911, la Văşcăuţi pe Ceremuş, în familia lui Leo şi a Elisabethei von Jukowski. După obţinerea bacalaureatului la Gimnaziul de Stat din Cernăuţi (1929), se înscrie şi frecventează şase semestre (1930–1933) cursurile Facultăţii de Ştiinţe Naturale a Universităţii. în căutarea altor căi de afirmare, începe să deseneze şi să picteze, fascinat de studiul formelor şi figurilor.

Hotărâtoare pentru devenirea sa artistică este întâlnirea cu Mircea Streinul, „sufletul poeziei bucovinene tinere"[2], care îl aduce la „Iconar". Aici, Rudolf Rybiczka se formează în ambianţa frământărilor grupării literar-artistice angajate în afirmarea unei originale concepţii de artă, cultivând întoarcerea spre icoanele sufletului, aflate în vecinătatea sacrului, într-un univers păstrător al valorilor nealterate, arhaice ale românismului, năzuind spre înălţarea creştină în spaţiul înalt gotic al mănăstirilor bucovinene şi cu orgoliul de a impune specificul bucovinean („atmosfera de nord", „goticul moldovenesc") ca model al „unităţii spirituale româneşti"[3].

Mircea Streinul, intuind marele său talent de desenator, îi solicită să-i ilustreze volumul de poeme *Tarot sau călătoria omului* (1935). Între cei doi se înfiripă o prietenie statornică. Despre anii de rodnică activitate, petrecuţi în atmosfera stimulatoare a marelui oraş cultural de pe Prut, mentorul său nota într-un reportaj însoţit „cu ilustraţiile futuriste ale lui Rudolf Rybiczka": „Făcând cale-ntoarsă, mă isbesc lângă o cârciumă de Rudolf Rybiczka, ale cărui tablouri cu noapte si neguri sunt atât de tragice în lumina lor mohorâtă. Trecem pe lângă Catedrală si ajungem la Conservatorul de Muzică [...]. Târziu, pe la orele 11, Liviu Rusu, Rybiczka şi cu mine ne ducem la restaurantul Drăguleanu, din piaţa Vasile Alecsandri, unde se adună hotvoleaua [înalta societate, boema] oraşului. Discutăm literatură, muzică şi pictură. Mai târziu, vin profesorul Titiţă Tarnavschi şi George Drumur, aşa că discuţiile şi paharele de vin se întind până târziu, când dl. Drăguleanu dă ordin lăutarilor să se cărăbănească şi chelnerilor să tragă obloanele. Titiţă Tarnavschi se duce acasă, iar noi îl conducem pe George Drumur, care are de făcut

---

* Studiu publicat, într-o primă formă, în „Iconar", serie nouă, Rădăuţi, anul I, nr. 1, aprilie 1995, p. 17.

[1] Emil Satco, *Arta în Bucovina*, vol. II, Suceava, 1991, p. 172–174.

[2] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, ediţie şi *Prefaţă* de Al. Piru, Bucureşti, Editura Minerva, 1982, p. 906.

[3] Liviu Rusu, *Pentru un fenomen cultural al Bucovinei*, în „Iconar", anul II, nr. 10, 1937, p. 4. De acelaşi, *Elemente gotice în cultura Bucovinei*, în „Iconar", anul II, nr. 11, 1937, p. 3. Vezi şi Mircea A. Diaconu, *Mişcarea „Iconar". Literatură şi politică în Bucovina anilor '30*, Iaşi, Editura Timpul, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" (6), 1999.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

şapte kilometri până la Horecea Mănăstirii"[4]. Tot Mircea Streinul, într-un alt reportaj, *Prin ţinutul huţulilor*, din care reproducem, pentru cititorul contemporan, un fragment mai amplu, scria: „Prietenul meu îşi face subit apariţia. Cu şapcă de voiaj, cu ochelari verzi pe ochi, cu nu mai ştiu câte geamantane în mâini, Rybiczka are înfăţişarea unui englez din romanele lui Jules Verne, decis să vâneze elefanţi în India sau balene la coastele Groenlandei"[5]. În trenul de Vijniţa, „fiind sâmbătă, călătoreşte puţină lume, aşa că Rybiczka şi cu mine putem discuta nestingheriţi. Evident pălăvrăgim despre ţinuturile, pe cari le vom vizita:

– Vom străbate prin nenumărate pericole, îmi spune prietenul [...].

– Intrăm în împărăţia magicului şi-a aventurei. Karl May n-a văzut decât Africa şi America, noi vom vedea Vijniţa, de unde vom porni mai departe, spre tainele groaznicului necunoscut.

– O, zei! spun eu. Şi nici nu mi-am făcut testamentul.

– Dacă eu voi cădea sub gloanţele contrabandiştilor – continuă Rybiczka – te rog să-i transmiţi Prinţioşei ultimul meu salut. Azi-dimineaţă, când îmi luam cafeaua cu lapte la cofetăria Nidzielski, mi-a căzut o muscă în ceaşcă.

Până în apropiere de Vijniţa, Rybiczka îmi istoriseşte despre contrabandiştii de pe Ceremuş, urşii din Carpaţi şi huţuli"[6].

Importantă, pentru evoluţia sa ca artist plastic, în perioada cernăuţeană este şi îndrumarea primită din partea criticului de artă W. Zalozezsky.

În 1937, Rudolf Rybiczka pleacă la Bucureşti, unde ilustrează reviste literare, mai multe volume de versuri şi câteva antologii, semnează cronici plastice. În 1940 se stabileşte în Germania, oprindu-se la Breslau. După război, la care participă în calitate de combatant, se stabileşte la Hamburg şi se dedică desenului şi picturii. Organizează în noua sa patrie expoziţii bine primite în lumea artistică germană. La Radolfzell-Bodensee, unde se mută în 1951, activează, în cea mai rodnică perioadă a creaţiei sale, în cercul cunoscuţilor pictori Otto Dix, Höri-Erich Heckel, Kurth Georg Becker, Rudolf Stuckert. Din 1967 creează la Kressbronn-Bodensee.

Rudolf Rybiczka participă, cu lucrările sale de grafică, gravură şi ulei, la numeroase expoziţii personale şi de grup: Cernăuţi (1935, 1937, 1938), Bucureşti (1939), Cluj (1939), Breslau (1940), Stuttgart (1942–1943), Hamburg (1944, 1948), München (1951), Schafhausen (1953), Stuttgart (1954), München (1955), Lindau (1957), Bregenz (1959), Stuttgart (1960), Konstanz (1964), Singen (1952–1973), Bremen (1956), Baden-Baden (1954), Nürenberg (1955), Bamberg (1956), Friedrichshafen (1958), Wiesbaden (1960), Düsseldorf (1960), Augsburg (1964), Salzburg (1965), Graz (1968), Regensburg (1972, 1974–1975), New York (1979–1980). În 1995, în onoarea sa se organizează o expoziţie personală la Bukowina-Institut din Augsburg. Rudolf Rybiczka se stinge din viaţă la 6 octombrie 1998.

[4] Mircea Streinul, *Oraşul dintre ceţuri. Reportaj despre minunile unui oraş*, în „Vremea", Bucureşti, anul X, nr. 516, 5 decembrie 1937, p. 9.

[5] *Ibidem*, nr. 498, 1 august 1937, p. 5.

[6] *Ibidem*, p. 5. Informaţii de interes şi în nr. 500, 15 august 1937, p. 4 şi 501, 22 august 1937, p. 4, în care se continuă reportajul lui Mircea Streinul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Consecvent, maestrul Rudolf Rybiczka realizează, timp de şase decenii, o operă strălucitoare prin originalitate, varietate tematică, viziune şi semnificaţii profunde. Universul tablourilor sale cuprinde peisaje, portrete, natură moartă, reprezentări scenice de mare forţă expresivă, cu rădăcini, unele, în inima miturilor şi eposului baladesc din nordul României şi care comunică o intensă bucurie a culorilor, rod al unei fantezii bogate, al unui temperament dramatic aflat, parcă, mereu sub vraja dorului şi a visului adânc. „Optimist nu lipsit de îndoieli"[7], artistul caută să exprime idealul unei generaţii, înfiorat de sentimentul pierderii şi al dorului. Rybiczka pare că poartă, săpată adânc în icoanele sufletului său, Bucovina natală, care trăieşte prin numeroase teme şi motive, răsfăţată în lumina intensă a peisajelor încărcate de lirism, cotropite de soarele verii, pline de freamătul vieţii dintr-un anotimp fabulos: *Strada Bräuhaus din Cernăuţi* – 1946, *Iazul din Adâncată* – 1946, *Seceriş în Bucovina* – 1949, *Fete la seceriş* – 1952, *Vară fierbinte* – 1953, *În Carpaţi* – 1954, *Întoarcerea călăreţului* – 1954, *Depănătoarea de lână* – 1955, *Văcăriţă româncă* – 1956, *Cinci cosaşi* – 1956, *Cioban* – 1956, *Fete pe stradă (Văşcăuţi)* – 1960, *Vara* – 1960, *În faţa casei bunicii* – 1966, *Peisaj bucovinean* – 1971, *Câmpuri coapte – Valea Cotovăţului (Trestiana)* – 1972, *Cosaş* – 1979.

După activitatea din România, de ilustrator al creaţiilor lui Mircea Streinul (1935–1940), Rudolf Rybiczka evoluează continuu. Grija deosebită pentru culoare, ciudata folosire a liniilor şi predilecţia pentru liniile frumoase, cărora le conferă funcţie de simbol, evoluţia tot mai accentuată spre pictura abstractă caracterizează creaţiile sale din perioada germană, în care „impresia vizuală şi trăirea interioară se unesc în tablouri în care linia şi culoarea alcătuiesc forme metaforice"[8]: *Fete citind* – 1953, *Pentru Elisabeth* – 1956, *Bufniţe* – 1957, *Geneză* – 1963, *Interior festiv* – 1965, *Secţiune într-un hrib* – 1966, *Sfânta Familie* – 1968, *Trei femei* – 1972, *Cocoş înfuriat* – 1972, *După aselenizare* – 1973, *Înger printre păcătoşi* – 1974, *Vinerea Mare* – 1974, *Moartea celui sfinţit* – 1975, *Variaţiuni IV la o compoziţie muzicală* – 1987. Deosebit de expresive sunt şi portretele: *Bătrânul şi marea* – 1957,

[7] Christoph Bauer, în volumul Rudolf Rybiczka, *Das bildnerische Werk*, mit einem Beitrag von Christoph Bauer, Herausgegeben von Paul Gönner, Edition Gönner Hilzingen (Hegau), 1994, p. 10. Album retrospectiv dedicat poeţilor bucovineni Mircea Streinul, Vasile Posteucă, George Drumur şi Traian Chelariu, prietenii artistului Rudolf Rybiczka. Cu 478 de pagini, tipărit în condiţii grafice deosebite, volumul cuprinde o *Prefaţă* a editorului Paul Gönner (p. 9), studiul *Farb–Form–Flächen*, semnat de Christoph Bauer (p. 10–12), date biografice ale artistului (p. 13). Opera sa este grupată în: *Picturi în ulei* (p. 16–371), *Tehnica mixturii* (p. 372–381), *Desene* (p. 382–455), *Gravuri*, p. 456–467 (majoritatea, ilustraţii la *Tarot sau călătoria omului* şi la alte creaţii ale lui Mircea Streinul). Un *Indice al reproducerilor* (p. 469–473), lista expoziţiilor din România şi străinătate, personale şi de grup ale artistului (p. 474–475), a muzeelor şi colecţiilor care posedă tablouri semnate de Rudolf Rybiczka (p. 476), cataloage şi bibliografie (p. 477), date sumare despre editor şi criticul de artă care a îngrijit albumul (p. 478) conferă lucrării atributele unei realizări de excepţie, consistenţă şi rotunjime.

[8] *Ibidem*, p. 11.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Torcătoare din Bucovina – 1961, *Bătrânul pescar* – 1965, *Bătrân* – 1969, *Nuţa, o româncă din Adâncata* – 1987.

Galbenul este culoarea preferată a pictorului Rudolf Rybiczka. I se asociază tonurile de roşu, nuanţele de verde şi albastrul şocant în compoziţii pline de lumină. În multe din creaţiile sale obţine efecte surprinzătoare prin contraste cromatice incitante şi profunzimi spaţiale ademenitoare: „La Rudolf Rybiczka linia îşi are umbra ei în culoare, uneşte admirabil desenul cu coloritul său, arată felul de trecere de la grafică la pictură, pe nesimţite, cum au loc minunile cele mari. Aici putem evidenţia una din calităţile majore ale artei lui Rudolf Rybiczka – închide în ea o taină asemenea misterului de formare a clar-obscurului rebrandtian"[9]. Despre imaginea Bucovinei în creaţia lui Rudolf Rybiczka şi relaţia intimă cu spaţiul lumii româneşti, Emil Satco scrie după moartea artistului: „Plecat în Germania, în 1940, R. Rybiczka ia cu el imaginea unei Bucovine paradisiace, care îl va urmări şi obseda până la dispariţia sa fizică. Aceasta va transpare din întreaga operă, dar mai ales din peisajele care poartă lumina inconfundabilă a nordului bucovinean şi atmosfera magică a picturilor vechilor ctitorii voievodale. Emoţia, lirismul, patima culorii, tuşele energice ne poartă cu gândul la un Ţuculescu, Francisc Şirato, Luchian sau Palady, ca şi la inconfundabila artă populară, sursă inepuizabilă de inspiraţie pentru artist. Trimiteri directe la spaţiul bucovinean regăsim în compoziţii precum *Cititorul în stele* (evocare a goticului bucovinean), *Structuri verticale* (simbol al eternităţii), *Moartea unui iniţiat* (trimitere directă la drama eroilor lui Mircea Streinul), *Rugul aprins* (percepţie a divinităţii) ş. a. Opera lui Rudolf Rybiczka s-a bucurat de apreciere nu numai în ţara sa de origine (unde astăzi se încearcă o redescoperire a ei), ci şi în Germania [...]. «Trece timpul presant ca fulgerul... Stau în Germania de 50 de ani şi n-am putut să mă asimilez mentalităţii apusene. Am rămas ce-am fost întotdeauna: bucovinean, cam neînţeles în mediul meu. Mă satisface în adâncurile inimei că mă păstraţi în amintire...» scria R. Rybiczka. Într-un început de octombrie al anului 1998, artistul, în a cărui operă impregnată de simboluri şi-au dat întâlnire muzica, plastica, literatura, visătorul incurabil ne-a părăsit, luând cu el toate dorurile şi o fărâmă dintr-o Bucovină ce nu mai e..."[10]

Rudolf Rybiczka, „pictorul şi graficianul sensibil, bogat în idei"[11], „nu poate fi inclus în nici un curent artistic"[12]. El rămâne un original, un reprezentant de primă mărime al picturii contemporane. În lucrarea *Un secol de arte frumoase în Bucovina*, criticul de artă ieşean Valentin Ciucă îl include în capitolul II,

[9] Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Iaşi–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004, p. 336–337.

[10] Emil Satco, *In memoriam Rudolf Rybiczka, 26 martie 1911–6 octombrie 1998*, în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul VII, nr. 1 (15) [ianuarie–iunie], 2000, p. 277–278.

[11] Sinneberg, în „La revue moderne", Paris, 1965, apud *Zum Geleit Rudolf Rybiczka*, f. a., p. VII.

[12] *Ibidem*, p. VII.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Dominanta națională și reflexele artistice europene, p. 105–210. Pictorul bucovinean se afirmă în perioada interbelică pe fondul unor „câștiguri de mentalitate și atitudine", într-un climat de efervescență a vieții artistice din Bucovina, reintegrată în spațiul românesc. Abordările „dintre cele mai diferite stilistic, dar unitare ca sentiment", reflexivitatea, profunzimea contemplației, dimensiunea lirică a reacțiilor individuale, bucuria stenică a pierderii în vastitatea orizontului" marchează opțiuni și strategii artistice la „cotele profesionalismului european". Alături de Rudolf Rybiczka sunt incluși aici pictorii și sculptori bucovineni Iftimie Bârleanu, Gheorghe Brădățanu, Aurelian Bucătaru, Ion Cârdei, Ioan Coclici, George Cotos, Gavril Covalschi, Traian Dănileanu, Aurelian Donisă, Aurelia-Lola Dumbrăveanu, Lucreția Filioreanu-Dumitrașcu, Vladimir Florea, Elena Greculesi, Amalia Korkes-Cumpătă, Sofia Krzyzanowska, Vespasian Lungu, Hortensia Masichievici-Mișu, Nicolai Pentilescu, Șerban Rusu Arbore, Traian Sfințescu, Vasile Vedeș, Vera Veslovschi-Nițescu, dar și artiști din zone limitrofe, situate în Vechiul Regat (Hotin, Herța, Fălticeni, Neamț): Călin Alupi, Mihai Cămăruț, Mihai Dăscălescu, Paul Gherasim, Ion Irimescu, Dimitrie Loghin, Teodor Varahil Moraru, Emil Ruși, Vasile Ștefan, Vasile Vasiliu-Falti.

Reproducem de aici, integral, articolul consacrat pictorului bucovinean: „Circulația notabilă a numelui Rybiczka în mediile artistice românești în perioada 1937–1940, comentariile aferente unor expoziții, au atras atenția asupra unui creator greu de integrat familiei interbelicilor români. Ilustrațiile pentru cărțile unor scriitori[13] i-au format ochiul și mâna în sensul în care trecerea dintr-un limbaj în altul presupune echivalențe nu ușor de aflat. Această deschidere spre orizonturile ipoteticului îi va permite, ulterior, să imagineze lucruri scoase de sub incidența realului și plasate în orizontul transcendentului. Avem în vedere aici îndeosebi compozițiile desprinse parcă din recuzita lui Brâncuși, *Cumințenia pământului* sau *Oul dogmatic*. În fapt, ni se sugerează trimiterea la dimensiunea unei arhaități protoistorice, ale cărei mesaje se pot recepționa doar pe calea simbolismului și a recuperării memoriei.

Perechea lingvistică mister – fantastic nu poate fi evitată atâta vreme cât pictorul are viziuni din zona prozei eliadești. Chiar *Gânditoarea*, asemănată cu

[13] Dintre acestea, menționăm: Mircea Streinul, *Tarot sau călătoria omului*, cu cinci gravuri în linoleum de Rudolf Rybiczka, Cernăuți, Editura „Iconar", 1935; Mircea Streinul, *Zece cuvinte ale fericitului Francisc din Assisi*, cu patru gravuri de Rudolf Rybiczka, Cernăuți, 1936; Mircea Streinul, *Comentarii lirice la poeme într-un vers de Ion Pillat*, cu 12 gravuri de Rudolf Rybiczka, Cernăuți, 1936; Mircea Streinul, *Corbul de aur*, cu o gravură de Rudolf Rybiczka, Cernăuți, 1938; *De la Chateaubriand la Mallarmé*, antologie de critică literară franceză, cu 25 [de] portrete în text de Rudolf Rybiczka, traducere și note de Perpessicius, București, Editura Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", 1938; Mircea Streinul, *Poeții tineri bucovineni*, antologie, cu 14 portrete în peniță de Rudolf Rybiczka, Cernăuți, Editura „Iconar", 1938; Mircea Streinul, *Cele patru poeme în proză ale lui Georg Trakl*, cu un semn de Rud. Rybiczka, Cernăuți, Editura Mitropolitului Silvestru, 1939.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Melancolia lui Dürer, poate fi dedusă din spaţiul arhaic românesc, unde atitudinea *Gânditorului de la Hamangia* este expresia gândirii înseşi. Altarele sacre, munţii pot exprima în pictură sensurile ritualurilor precreştine, dar şi dialogul cu nedesluşite divinităţi. Rybiczka face din introspecţia culturală un mod de a accede la mituri şi din practicarea unui colorit viguros, aproape expresionist, rezolvarea compoziţiei. Fastul cromatic este ţinut sub controlul inteligenţei iar utilizarea primarelor generează doar tensiunile spiritului viu. Prin vis şi fantastic, alimentăm insaţiabila noastră nevoie de romantism, privită ca nostalgie a omului modern în raport cu trecutul utopic"[14].

[14] Valentin Ciucă, *Un secol de arte frumoase în Bucovina*, cu o *Prefaţă* de acad. Răzvan Theodorescu, Suceava, Editura Muşatinii, 2005, p. 192.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ALBUM RUDOLF RYBICZKA

Reproducerile noastre se fac după volumul Rudolf Rybiczka, *Das bildnerische Werk*, mit einem Beitrag von Christoph Bauer, Herausgegeben von Paul Gönner, Edition Gönner Hilzingen (Hegau), 1994.

1. *Strada Bräuhaus din Cernăuți*, 1946, p. 19.
Ulei pe carton cu piele, 35 × 55 cm.

2. *Iazul din Adâncata*, 1946, p. 25.
Ulei pe carton cu piele, 40 × 50 cm.

3. *Câmpuri coapte în Bucovina*, 1949, p. 33.
Ulei pe carton cu piele, 35 × 55 cm.

4. *Fete culegând rodul câmpului*, 1952, p. 53.
Ulei pe carton cu piele, 48 × 64 cm.

5. *Văcăriță românсă*, 1956, p. 113.
Ulei pe carton cu piele, 50 × 60 cm.

6. *Lupercalia*, 1956, p. 127.
Ulei pe carton cu piele, 56,2 × 72 cm.

7. *Fată cu cocoș*, 1956, p. 137.
Ulei pe carton cu piele, 86 × 64 cm.

8. *Floarea-soarelui*, 1959, p. 173.
Ulei pe carton, 70 × 55 cm.

9. *Fată pe o stradă din Vășcăuți*, 1960, p. 189.
Ulei pe carton cu piele, 70 × 95,5 cm.

10. *Vară*, 1960, p. 197.
Ulei pe carton cu piele, 80 × 100 cm.

11. *Torcătoare de lână din Bucovina*, 1961, p. 217.
Ulei pe carton cu piele, 85,5 × 64 cm.

12. *Nuța, o românсă din Adâncata*, 1987, p. 362.
Ulei pe carton cu piele, 85 × 62 cm.

13–20. *Ilustrații la volumul „Tarot" al lui Mircea Streinul*, 1938, p. 457, 459.
Gravuri în linoleum, 16,5 × 10,5 cm.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1. Strada Braühaus din Cernăuți.

2. Iazul din Adâncata.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

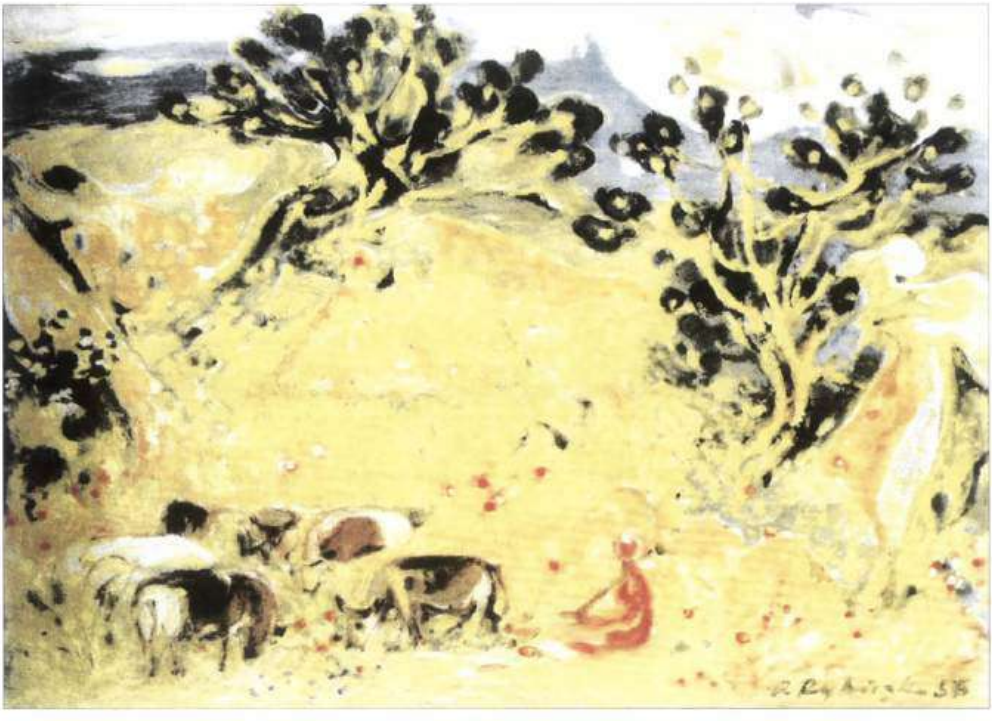

2. Câmpuri coapte în Bucovina.

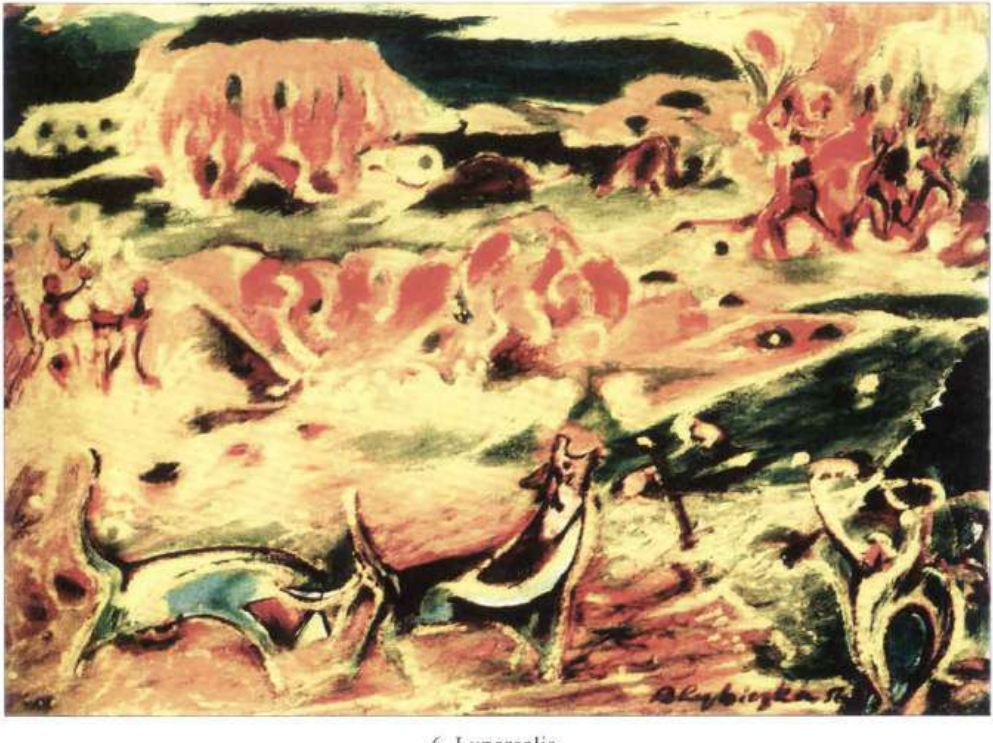

4. Fete culegând rodul câmpului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

5. Văcăriță româncă.

6. Lupercalia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

7. Fată cu cocoș.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

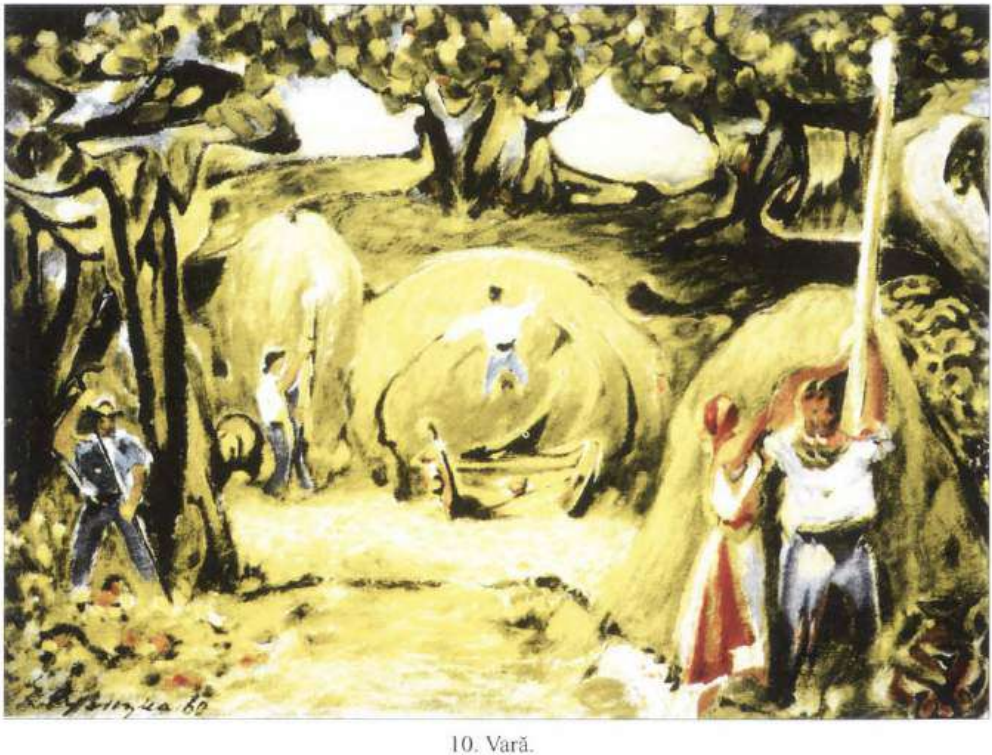

8. Floarea-soarelui.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

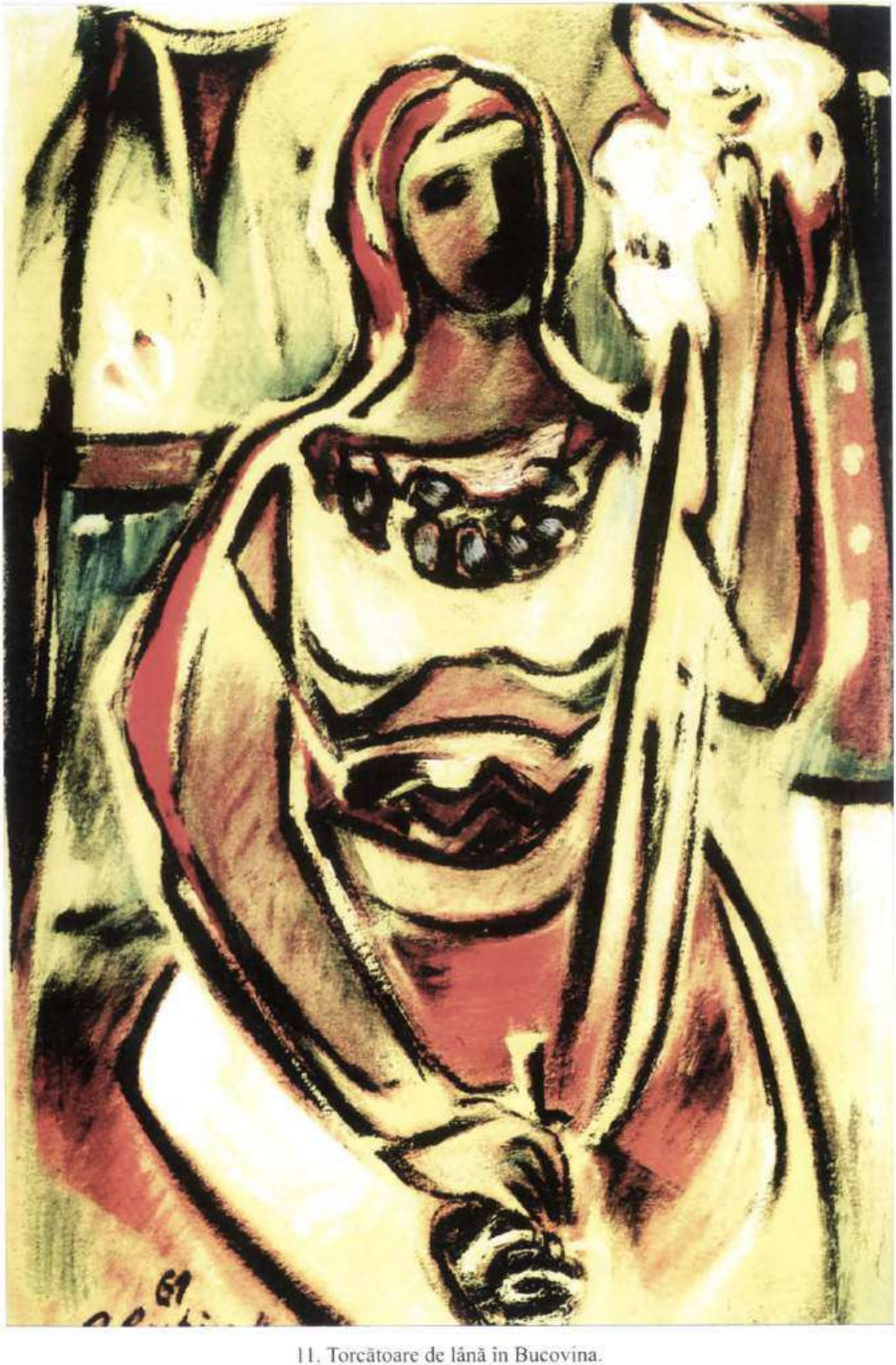

9. Fată pe o stradă din Văscăuți.

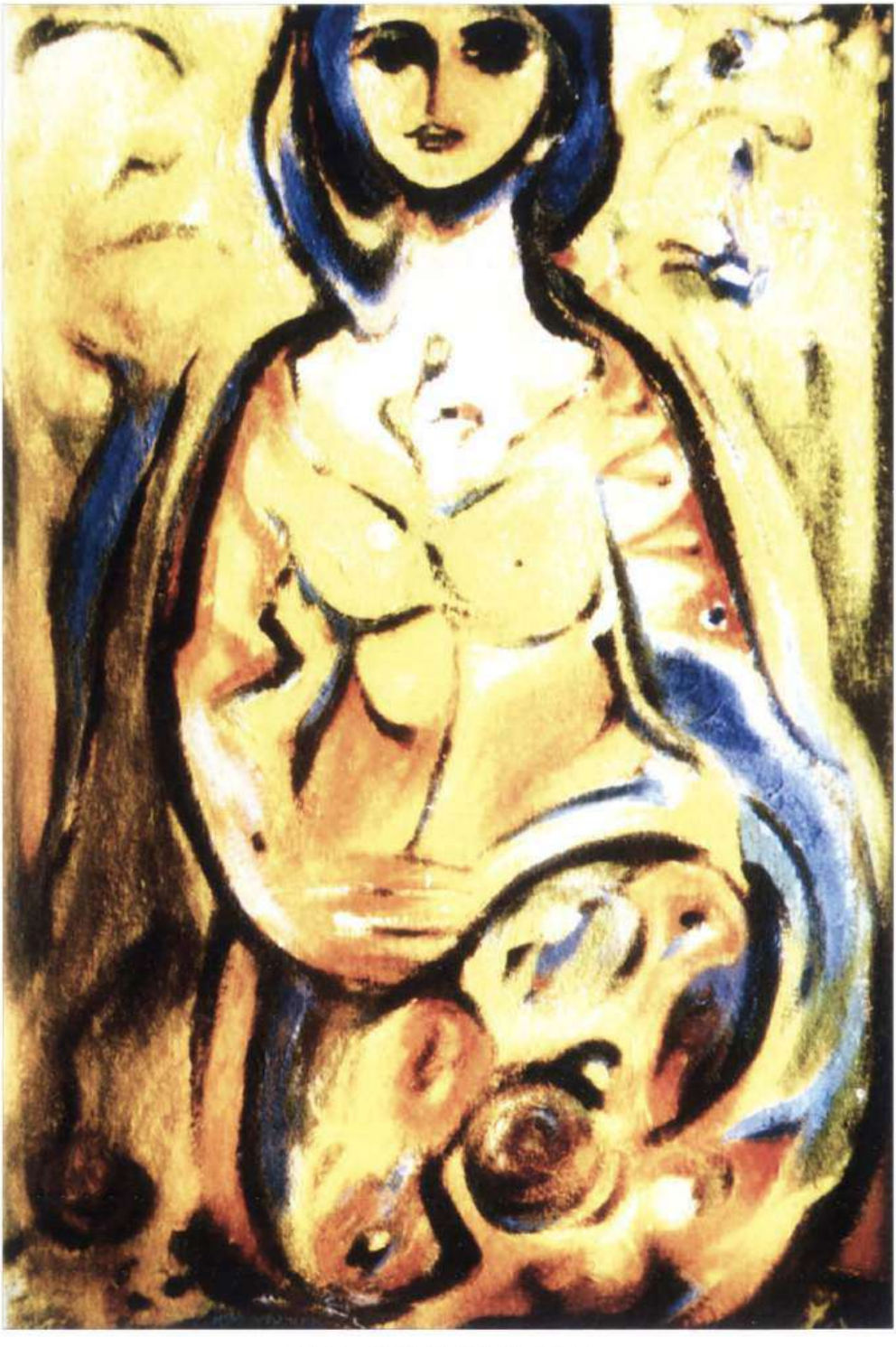
10. Vară.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

11. Torcătoare de lână în Bucovina.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

12. Nuța, o româncă din Adâncata.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

13–16. Ilustratii din volumul *Tarot* al lui Mircea Streinul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

17–20. *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

IV.6. EPISCOPUL GHERASIM PUTNEANUL (1924–2004)*

Episcopul Gherasim Putneanul, pe numele de mirean Ion Cucoşel, se naşte la 30 mai 1924 în satul Râşca (şi nu Bogdăneşti, cum a fost înregistrat în actul de identitate), judeţul Baia, astăzi judeţul Suceava. Este al cincilea copil şi singurul băiat dintr-o familie modestă de ţărani. Tatăl său, Constantin Cucoşel, cărăuş, este fiul lui Petrea, originar din Râşca şi al Ioanei Cucoşel din Ciumuleşti. Mama sa, Maria, este fiica lui Nicolae şi a Ioanei Movileanu din satul Ciumuleşti, astăzi Vadul Moldovei. Tatăl său moare într-un accident de muncă în pădure, unde lucra pentru a asigura existenţa familiei şi, rând pe rând, se prăpădesc trei dintre surori sale. După acest tragic eveniment, ajutată de noroc, mama se întoarce în satul natal, locuind împreună cu cei doi copii şi părinţii săi într-o „casă strămutată". Peste ani, episcopul Gherasim Putneanul va evoca nostalgic universul acestei case tradiţionale româneşti, în care şi-a petrecut copilăria: „Nu aveam decât un pat pe patru ţăruşi bătuţi în pământ şi o saltea, un mindir din paie de ovăz, o masă, o bancă şi două scăunele cu câte trei picioare. Plita era în prima odaie, ferestrele mici, jos lipite cu pământ şi pe-un perete aveam un blidar pentru strachini. La răsărit o icoană afumată şi două-trei ştergare pe pereţi. La pat aveam poclăzi de cânepă iar pe un perete un macat de lână. Ne înveleam vara cu o cergă, iar iarna cu ogheal (plapumă), fără cearşaf nici la ogheal, nici la pat. Aşa era la ţară".

În Ciumuleşti, Ion Cucoşel urmează şcoala primară (1931–1938), păstrând o caldă afecţiune învăţătorului Gheorghe Jitaru. Amintirile din anii venerabilei sale senectuţi evocă un univers mirific din care a început aici, trainic, „devenirea [sa] întru devenire": „Ciumuleştii mei era cel mai frumos sat din lume: Moldova, Şomuzul, drumurile, cantoria/livada cu cireşi, Calma cu ghiocei, dealurile cu ogoarele în lung şi-n lat, cărările ce duceau mai de-a dreptul în satele vecine, şcoala, spitalul construit de Carol I, lângă şcoală [...], lanurile de grâu, de păpuşoi, răzoarele cu bostani, haldanii de cânepă; apoi deniile din Săptămâna Patimilor, lecţiile de istorie românească în care ni se evoca Ardealul suferinţelor, pe Avram Iancu, pe Horia, Cloşca şi Crişan, apoi fanfarele din sat conduse de Manole ori Enache, convoiul de căruţe cu cai, la nunţi, spre biserică. Moşii de vară şi de iarnă, serbările şcolare, scrânciobul de la Paşti, jocurile cu mingea făcută din păr de vite năpârlite, jocurile din câşlegile de iarnă sau cele de la Crăciun. Şi, nu mai spun, umblatul cu Steaua şi de Sf. Vasile, cu uratul de la casă la casă, umplând traista de colăcei, nuci şi mere alături de câte un bănuţ primit de la intelectualii satului!"

* Documentar publicat în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul XII, nr. 1, 2005, p. 279–284.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La vârsta de 14 ani, în toamna anului 1938, Ion Cucoşel pleacă la Schitul Boureni–Iaşi pentru a deprinde rânduiala cântărilor bisericeşti. Aici îl are ca profesor pe renumitul duhovnic Vartolomeu Dolhan. Din lipsa posibilităţilor materiale pentru susţinerea examenelor necesare la Şcoala de Cântăreţi de la Mănăstirea Neamţ, se înscrie la Şcoala de Radiotelegrafişti din Iaşi (1942–1943) şi este încorporat în armată, participând la operaţiuni militare, după evenimentele din 23 august 1944. La 23 aprilie 1945 este demobilizat şi se întoarce în satul natal.

După o matură chibzuinţă, la 1 iulie 1945, intră în obştea Mănăstirii Neamţ, ucenicind în preajma unor mari duhovnici, „moşnegi cu chip de icoană", care îl iniţiază în tainele şi rigoarea călugăriei: Teofil Boghean, Gherasim Cârjă, Dionisie Creţu, Vasian Iosub, Damaschin Trofin. La 23 martie 1946 îşi depune voturile monahale, primind numele Gherasim. În acelaşi an, la 1 septembrie, este hirotonit în ierodiacon de către arhiereul Valerian Moglan. În februarie 1949 ierodiaconul Gherasim se înscrie la Seminarul Monahal de la Mănăstirea Neamţ, unde îi sunt profesori, în primii ani, cei cinci arhierei exilaţi aici: Emilian Antal, Partenie Ciopron, Atanasie Dincă, Eugeniu Laiu şi Pavel Şerpe. După „risipirea" arhiereilor, îi sunt dascăli alte nume de prestigiu ale teologiei româneşti, profesori distinşi, părinţi trăitori cu adevărat şi veşnic vrednici de pomenire: Sofian Boghiu, Benedict Ghiuş, Ghenadie Niţoiu, Nicodim Sachelarie, Andrei Scrima, Petroniu Tănase, Arsenie Papacioc, Varachil Jitaru, Miron Rotaru. Aici, după o practică veche, învaţă totodată meseria de zeţar, sub ascultare la tipografia mănăstirii. La 11 noiembrie 1952, la propunerea consiliului profesoral al Seminarului Monahal Superior, este hirotonit în ieromonah.

În perioada 1953–1957, ieromonahul Gherasim frecventează cursurile Institutului Teologic Universitar Bucureşti. Profesorilor de aici le va purta mereu „o vie consideraţie": Iustin Moisescu, Vartolomeu Popescu, Grigore Cristescu, Gheorghe Moisescu, Liviu Stan, Ene Braniştе, Nicolae Balca, Dumitru Stăniloaie, I. Coman, I. Rămureanu, Petru Rezuş, Orest Bucevschi, Alexandru Elian. În 1957 îşi susţine licenţa cu teza *Catalogarea şi prezentarea manuscriselor româneşti din Mănăstirea Secu*, elaborată sub îndrumarea ştiinţifică a Pr. Dr. Gheorghe Moisescu. În vara anului 1957, proaspătul licenţiat este numit, pentru un scurt timp, egumen la Schitul Vovidenia. Îl cunoaşte aici pe scriitorul Mihail Sadoveanu, care îşi petrecea împreună cu familia vacanţele la Vovidenie, în casa confiscată de la Mitropolitul Bucovinei Visarion Puiu, condamnat la moarte de regimul comunist de la Bucureşti şi pribeag în exil (Franţa). La 1 august 1957 ieromonahul Gherasim devine egumen al Mănăstirii Neamţ şi, la începutul iernii, profesor la Seminarul Monahal.

În perioada 1962–1976, este stareţ şi arhimandrit (din 1965) la Mănăstirea Putna, aproape pustie după Decretul 410/1959. Aici, desfăşoară activităţi extrem de utile, prin pilduitoare „împreună lucrare" a vieţuitorilor, între care neîntrecut ghid a fost Î. P. S. Pimen: reorganizarea Muzeului, salvarea tezaurul cultural-artistic, organizarea marilor serbări prilejuite de împlinirea a 500 de ani de la zidirea mănăstirii, restaurarea întregului complex mănăstiresc: biserica, turnul-tezaur,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

turnul „Eminescu", clopotnița, chiliile. În anul 1977 arhimandritul Putnei Gherasim este ales arhiereu vicar la Arad, unde păstorește până la sfârșitul anului 1984. La 1 ianuarie 1985, arhiereul Gherasim Hunedoreanul este numit episcop misionar responsabil cu problemele stiliștilor din Moldova. În același an, la 17 noiembrie este detașat ca arhiereu vicar la Episcopia Buzăului, cu titlul Gherasim Vrânceanul. De la 1 iulie 1992, este transferat ca Episcop vicar la Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților.

La Rădăuți, în cel mai rodnic popas arhieresc, episcopul Gherasim Putneanul participă la festivitatea de canonizare a Cuviosului Leontie de la Rădăuți și a Binecredinciosului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt (2 iulie 1992), organizează un muzeu etnografic-religios la Mănăstirea „Sfântul Gheorghe" din Cămârzani-Vadul Moldovei, ctitoria sa, îndrumă prin înțeleaptă „împreună lucrare" și fără de odihnă „dragoste lucrătoare" viața Eparhiei, ia parte activ la viața culturală a Bucovinei.

În spiritul marilor tradiții ale Ortodoxiei Românești, episcopul Gherasim Putneanul tipărește scrie la Rădăuți și tipărește cărți cu o largă adresabilitate: *Catalogarea manuscriselor românești din Biblioteca Mănăstirii Secu* (1994), *În duhul evlaviei ortodoxe* (1999), *Cuvinte și tâlcuiri arhierești* (prefață – *Omul ca pâinea:* Constantin Hrehor, postfață – *Preot Veniamin Pribeagu*, 1999), *Mierea din drumul pelinului. Convorbiri după vecernie* (în colaborare cu Constantin Hrehor, 2000), *Iarba din roata amurgului. Alte convorbiri de seară* (în colaborare cu Constantin Hrehor, 2001), *Precizări tipiconale* (2002), *Tămâie și exil. Dialoguri despre pribegia fraților* (2003), *Tihna însemnărilor. Articole* (predici, evocări, corespondență, dări de seamă, 2004).

Continuând vechea tradiție a mecenatului, episcopul Gherasim Putneanul sponsorizează cărți utile: Vasile M. Sandu, *Monografia satului Vadu Moldovei* (1995), Ierom. Nicodim Grosu, *Întâmplări auzite și povestite de părintele Cleopa* (1999), Gheorghe Jitariu, *Viața unui dascăl* (2000), Serapion Blaga, *Prințesa Tamaz. Floriile* (romane, 2000), Serapion Blaga, *Vlada și fiul ei* (roman, 2000), Virginia Bârleanu, *Moștenite din bătrâni, din români, din oameni buni* (culegere de folclor din Vadul Moldovei, 2001), Constantin Hrehor, *Pianul înzăpezit* (versuri, 2002), Vasile-Eugen Miron, *Mănăstirea Cămârzani* (studiu monografic, cu anexe și bibliografie, 2004).

De-a lungul anilor, episcopul Gherasim Putneanul publică peste 150 de articole în periodice cu profil teologic și laic din Iași, Timișoara, Suceava, Buzău, Cluj, Sibiu, Rădăuți, bucurându-se de o largă apreciere profesională și în viața publică. Fundația Culturală a Bucovinei îi decernează „Premiul pentru publicistică" (2000) iar Societatea Scriitorilor Bucovineni, „Diploma de excelență" pentru valorificarea memorialistică a vieții monahale (2001).

După o suferință grea, episcopul Gherasim Putneanul se stinge din viața pământească, trecând către Domnul, în seara zilei de 5 decembrie 2004 și este înmormântat la Cămârzani, aproape de ctitoria sa.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Scrierile episcopului Gherasim Putneanul, elaborate târziu, au o importantă valoare documentară şi pastoral-misionară. Prin „convorbirile de după vecernie", „roman complet" al unei jumătăţi de secol controversat, construit pe formula „interviului-fluviu", el evocă oameni ai vremii sale (monahi, monahii, preoţi, ierarhi, profesori, scriitori, artişti, politicieni), evenimente, fapte şi întâmplări, momente importante din viaţa unor instituţii ecleziale şi din viaţa României postbelice. „Ultimul cronicar" însemnat al Bucovinei, face din scrisul său „o confesiune de viaţă şi credinţă tulburătoare" purtând încă mărcile vechiului scris cronicăresc: oralitatea, limpezimea, simplitatea într-un amestec cuceritor de hieratism şi savoare populară. Cucernicia sa cuvioasă, nesfârşita bunătate, corectitudinea nedezminţită, onestitatea, sinceritatea, curajul în rostirea adevărului, demnitatea rară înseninează o bună parte a istoriei contemporane şi o perioadă grea din istoria monahismului din România. Ilustrativă este, în această privinţă cartea *Tămâie şi exil*, elaborată la sugestia unui „monah îmbunătăţit", părintele Petroniu Tănase, egumenul Schitului Prodromul din Athos, răspunzând astfel „orizontului de aşteptare" al unui public interesat de „literatura sfătoasă, pitorească, sapienţială, evocatoare". Arhiva prodigioasă a epicopului Gherasim Putneanul reconstituie şi aici momente tulburătoare dintr-o jumătate de veac frământat. Cele 125 de pagini ale „dialogurilor despre pribegia fraţilor" evocă „perioada tristă, consemnată în secolul şi mileniul trecut, când regimul comunist a dispus izgonirea din mănăstiri a vieţuitorilor consacraţi vieţii monastice, transformând lăcaşurile de închinare în instituţii cu destinaţie profană, fără nici o legătură cu credinţa" (p. 8). În acest fel, cartea umple un gol în istoria monahismului românesc şi, deopotrivă, în istoriografia recentă consacrată represiunii comuniste din România.

Autorul, martor „consacrat şi trăitor în universul monastic" la evenimentele dramatice, când răul a intervenit programatic în societatea civilă românească, evocă mai întâi câteva momente din istoria şi viaţa monahală (ca instituţie permanentă şi necesară Bisericii), personalităţi ale monahismului românesc – „candelă nestinsă de rugăciune către Dumnezeu, pildă de sfinţenie şi sprijin duhovnicesc pentru popor în vremuri de restrişte" (Ioan Casian, Cuviosul Gherman din Dobrogea, Dionisie cel Smerit). Consacrată aplicării Decretului 410 din 1959, elaborat în spiritul *Directivelor* N. K. V. D. din 2 februarie 1947, lucrarea prezintă situaţia mănăstirilor din ţară după al doilea război mondial, valorificând datele din cartea *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, 1945–1989*, vol. I, semnată de Radu Ciuceanu, referate, rapoarte, note informative şi de anchetă, evidenţiind politica dură a regimului comunist privind compromiterea monahismului românesc (acuzaţii politice şi de imoralitate, diversiuni politice, supraveghere atentă), politică pusă în aplicare începând din octombrie 1958, din iniţiativa lui Alexandru Drăghici.

Prin aplicarea Decretului 410 din 1959, „stăpânirea atee de tristă amintire, declarând război lui Dumnezeu şi Bisericii Lui, a avut ca ţintă principală monahismul, i-a confiscat bunurile materiale, i-a golit mănăstirile de monahi, pe care i-a arestat şi izgonit, împiedicând totodată pe doritorii de viaţă duhovnicească

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

să intre în mănăstire" (p. 15–16). Un „regim de amară amintire a dorit să-l înlocuiască pe Dumnezeu cu omul politic" (p. 29), a dorit să anihileze activitatea monahismului, „fără scrupule", apelând la „metode şi torturări meschine" (p. 29), umplând închisorile în care numeroşi clerici şi buni creştini, care „au suferit şi au murit ca martiri în iadul roşu" (p. 31). Cu aplicarea Decretului 410 din 1959, s-a dezlănţuit o „furie barbară şi iconoclastă", o „furibundă expresie de răutate" faţă de „o lume modestă, care şi-a acceptat umilinţa prin cele trei voturi definitorii, retrasă în meditaţie şi lucrare a virtuţilor, nepreocupată de violenţă, nepericuloasă" (p. 28). Pentru că timp de veacuri mănăstirile au fost în România „modele de cultură, de disciplină şi sfinţire" (p. 31), regimul comunist a urmărit „să stăvilească aceste activităţi şi a trecut la ofensivă imediat": naţionalizarea şi cedarea unor terenuri, scăderea numărului călugărilor, restrângerea activităţii atelierelor mănăstireşti, desfiinţarea unor schituri şi mănăstiri, desfiinţarea seminariilor monahale.

Scrisorile integrate în gramatica dialogului, încărcate de tânguirea monahilor şi monahiilor, memorialistica, biografiile de monahi exilaţi (precum monahia Antonia Hoidrag, p. 69–76) ori depoziţiile cutremurătoare (Tecla Afloarei, p. 79–83, Patricia Codău, p. 98–102), unele mărturii publicate în periodice (Răzvan Surcel, *Mărturii inedite privitoare la aplicarea Decretului 410/1959*, p. 84–97) şi observaţiile naratorului-martor evidenţiază faptul că „regimul comunist a uzat de studii serioase pentru a pune în practică satanicul său plan" (p. 53). Acesta cuprindea, în ingineria sa malefică, practici de import, perfecţionate în laboratoarele terorismului comunist: compromiterea unor persoane, acuzaţii politice şi de imoralitate, etichetarea monahilor corecţi, serioşi drept „mistici şi periculoşi pentru ţară" (p. 53), viclenie şi perfidie în formularea unor articole pentru completarea Decretului 177 din 4 august 1948, privind regimul general al cultelor religioase.

Punerea în aplicare a „satanicului plan", prin Decretul 410 din 1959, a provocat un dezastru „ce a declanşat râuri de lacrimi în întreaga ţară, fapt concretizat în sute de poezii, în care îşi vărsau durerea, suspinul şi plânsul neîncetat după mănăstirile părăsite mulţi vieţuitori sublimaţi de anonimat" (p. 54), mulţi dintre ei bătrâni, neputincioşi, fără sprijin. Cei izgoniţi, astfel, din schituri şi mănăstiri au plecat acasă, pe baza unei declaraţii semnate forţat. Exilaţii sunt urmăriţi îndeaproape de Miliţie şi Securitate. Pentru ei viaţa în „lumea zgomotoasă" devine exil, pribegie, înstrăinare muncită neîncetat de dorul mănăstirii şi plângere „de dorul lui Iisus", o închisoare cu trăirea dureroasă a sărbătorilor şi praznicelor împărăteşti, un neostoit zbucium sufletesc, nostalgie după viaţa călugărească, frică de a sfârşi în „pământ străin". La fel ca poporul evreu în vechime, exilaţii duşi în robie îşi vindecă prin cântec suferinţa. „La apa Vavilonului, jelind de Ţara Domnului", petrec în plângere, fără mângâiere. Fecioarele îndurerate ale Sionului închis, aruncate în „străinul Babilon", hulite, „fără nici un crezământ", îşi petrec viaţa mizer, „ca nişte roabe în veşminte sărăceşti", plângând „plânsul neamului întreg", aflat el însuşi într-o nesfârşită pribegie pe „marea de păcat" a lumii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În *Anexele* cărții *Tămâie și exil* sunt reproduse documente utile: adrese oficiale, tabele cu viețuitorii care au plecat și rămas în diferite mănăstiri (Putna, Suceava, Neamț, Secu, Văratec, Măgura-Ocnii), precum și unele situații ale monahilor izgoniți (p. 128–145). Microantologia lirică (p. 146–247) cuprinde texte-document, ilustrând un moment dramatic din viața monahală a veacului trecut, o sensibilitate umană ultragiată, comunicând „dorul după veșnicie", „dorul sfânt după pustie" – „combustie enigmatică în făptura cugetătoare" (Constantin Hrehor): *Suspinul unei Sihăstrii*, p. 146–155; *Rugăciune de laudă și cerere*, p. 155–162; *Sosit-au ceasul despărțirii*, p. 162–163; *Rugăciunea despărțirii*, p. 164–178; *Căutarea lui Dumnezeu*, p. 179–188; *Scrisoare de Ziua Învierii Domnului*, p. 188–195; *Mănăstirea Văratec*, p. 195–201; *Reîntoarcere*, p. 201–204; *Rugăciune de mărturisire și de lăsare în voia Lui Dumnezeu*, p. 204–210; *Ultimul popas la Mănăstirea Agapia Veche*, p. 211–216; *Plâns de pribegie*, p. 216–218; *Codrule, iubitul meu*, p. 219–220; *Codrule, prieten drag*, p. 22 –222; *Nostalgie*, p. 222–224; *Rămâi cu noi*, p. 224–227; *Rătăcind pe meleaguri străine*, p. 227–231; *Dorul de căsuța mea*, p. 233–234; *Cea de pe urmă despărțire*, p. 234–242; *Regretul în ultima clipă a plecării din Sfântul Lăcaș*, p. 242–245; *Cuvinte ale unui Sfânt Părinte către clevetitori*, p. 245–246; *Rugăminte*, p. 246–247.

Cum precizează coautorul cărții, „fără multă gramatică și fără riguroase legi ale prozodiei, mărturiile epice și în versuri culese de pioși îndrăgostiți de literatură simplă, ori puse la dispoziție de supraviețuitori [...] sunt mărturii sensibile", constituind pentru acel timp „singura formă de exprimare a suferinței, a nostalgiei după viața monahală trăită în mănăstire" (p. 107), salvate miraculos, contribuții la arhiva unui „folclor călugăresc", prin care răzbate „istoria celor mici", încărcată de subiectivitate și, deopotrivă, de autenticitate.

Un valoros corp iconografic, p. 248–267, acoperă ca discurs complementar o jumătate de secol din istoria Bisericii Ortodoxe Române, 1946–2003.

Reconstituind pe baza unor documente diverse și memorialistic istoria unor ani întunecați, autorul cărții *Tămâie și exil* crede că, „fără a exagera, Decretul 410, pentru monahism a fost mai devastator decât un război" (p. 68). Concluzia sa aparține cercetătorului onest: „Istoriei nu i se poate închide gura. Chiar dacă îi tac limbițile o vreme, nu-i tac pentru totdeauna. [...] Istoria va spune ce trebuie spus, cu amănunte, fără a putea fi mituită, coruptă. [...] Regimului comunist nu-i era de-ajuns exilul viețuitorilor din pacea mănăstirilor, de la slujba tămâii, nici desființarea mănăstirilor, ci și înstrăinarea de destinația firească a lăcașurilor" (p. 103).

Această lucrare a episcopului Gherasim Putneanul, realizată în colaborare cu preotul-scriitor Constantin Hrehor, este o „contribuție cu valoare istorică, aducând în prim-plan un moment tragic din viața Bisericii românești, pe nedrept și nemotivat ocolit încă", o contribuție valoroasă la marea „cronică a izgonirilor", realizată mai presus de toate ca „datorie față de confrații Crucii și Învierii", împlinind, dincolo de restituire, și un însemnat rol instructiv, în spiritul vechii tradiții cronicărești de la noi: „Tot ce s-a spus, s-a spus nu din imaginație, ci din

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

întâmplări adevărate ale acelor vremuri [...], să se înţeleagă cum a fost altădată în societate şi în viaţa monahală" (p. 124, 121). Extinderea investigaţiei pe această temă asupra întregului spaţiu românesc, valorificarea tuturor documentelor de arhivă (unele încă inaccesibile cercetătorilor) rămân însă, din păcate, în sarcina unor cercetări viitoare, ca obiective ce privesc patrimoniul cultural şi moral al românilor din veacul trecut.

Întreaga operă a acestui ierarh cuminte este „guvernată de o benefică fenomenologie a iubirii creştine şi a virtuţilor ei terapeutice", adresându-se generos unui public interesat încă de literatura sfătoasă, sapienţială, trăind „vremuri greu de înţeles şi de explicat" şi apăsat mereu de „teroarea istoriei". Prin scrierile sale, episcopul Gherasim Putneanul aduce mai aproape de sufletul unui popor în derivă un model cultural aflat în amurg – *Bunul păstor*, care luminează discret paginile tuturor cărţilor sale. Poate cea mai frumoasă şi dreaptă apreciere a vieţii şi faptelor sale aparţine scriitorului şi publicistului Grigore Ilisei, originar şi el din ţinutul Fălticenilor: „Viaţa unui pământean ales, P. S. Episcop Gherasim Cucoşel Putneanul, s-a învârtit pe drumul pelinului şi a ajuns la timpul amurgului, vremea când te întorci pe cărările străbătute şi cauţi a vedea ce-ai lăsat în urmă. A fost pentru Prea Sfinţia Sa, un om plecat de jos, din prea umila şi atât de nobila lume ţărănească, o râvnă de albină ce nu ostoieşte să culeagă mierea sortită altora spre dedulcire. P.S. Gherasim a rămas toată viaţa cu darul simplităţii şi cuviinţei, cu o sinceritate ce este sigiliul personalităţii sale".

Despre monahul şi arhiereul Gherasim Putneanul, un fost ucenic de-al său la Mănăstirea Neamţ mărturiseşte: „Îl vedeam adeseori, la vremea slujbelor, trecând către biserică sprijinit în bastonul cu mâner de argint. Slujea frumos, cu multă pace şi cu rânduielile de demult. Privegherile de la Neamţ erau parcă slujbele din Bizanţul pe care l-am moştenit şi l-am continuat noi, în mănăstirile şi bisericile de pe întreg cuprinsul românesc. În anii aceia trăiau la Neamţ părinţi venerabili, slujitori cu pricepere şi cu bogată experienţă. Ei au păstrat, împreună, tradiţia multiseculară a mănăstirii acesteia, încărcată de sfinţenie şi istorie. [...] Dumnezeu are în toate vremurile şi-n toate locurile oameni aleşi, pe care Darul Duhului Sfânt i-a umbrit în drumul vieţii lor". Despre acest „bunic potopit de fluturi heruvi, între uşile împărăteşti citind veşnicii din Evanghelia nesfârşită a Cuminţeniei" glosează şi cei doi preoţi de mir apropiaţi în anii de la Rădăuţi: „Izbânzile şi bucuriile nu l-au semeţit, necazurile, greutăţile şi mâhnirile nu l-au abătut da la calea sa, ci permanent, pe unde a trecut, nu s-a făcut stăpân ci a rămas aceeaşi inimă caldă, deschisă şi iubitoare", cu „chipul său blând, [cu] vorba sa calmă şi ziditoare", cu „bunăvoinţă părintească"; „Drumurile smeritului străjer de candelă, liturghiile la număr cât zilele sale, care i-au umplut existenţa cu o perpetuă intimitate mistică-hristică, zăbava pe bucoavne de taifas înţelept, olăritul sufletelor în tronul Mărturisirii, isprăvile sale în regimentul de elită al Măriei Sale de la Putna, toate acestea şi atâtea altele neştiute au făcut [din el] un cruciat al simplităţii, un nume care va sta printre primele în Calendarul bunei-cuviinţe dintotdeauna".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Dincolo de aprecierile frumoase, sincere şi întemeiate ale contemporanilor săi, care l-au văzut mai ales ca „om de şantier" cu vocaţie de ctitor, „veghetor de foc duhovnicesc şi de românism", „povăţuitor de taină" ori „cuminte personaj de Pateric", episcopul Gherasim Putneanul rămâne omul care i-a ajutat mereu pe semenii săi să înţeleagă câte ceva din taina amurgului de lume veche, despre destinul ultimului Episcop de Rădăuţi, pribeag pe „drumurile împărăteşti" ale Bucovinei, şi, mai cu seamă, despre destinul omului supus mereu vremii şi vremuirii.

Despre viaţa şi faptele episcopului Gherasim Putneanul referinţe diverse (cronici, recenzii, note de lectură, mărturisiri) semnează, printre alţii, în anii din urmă: arhim. Timotei Aioanei, *Episcopul-vicar Gherasim Putneanu – octogenar*, în „Crai nou", Suceava, XV, 3672, 28 mai 2004, p. 5; Luca Bejenaru, *O „cronică" inedită*, în „7 zile bucovinene", Rădăuţi, I, 5, 2001; Ion Boroda, *Mărturisirea între primejdie şi sublim*, în „Convorbiri literare", serie nouă, Iaşi, CXXXIV, 2 (62), februarie 2001, p. 35 şi 43; Niadi Cernica, *„Cerul înstelat deasupra mea şi legea morală în mine"*, în „Crai nou", XI, 2756, 14 octombrie 2000, p. 5; Angela Furtună, *De veghe la renaşterea poporului său*, în „Bucovina literară", serie nouă, Suceava, XI, nr. 5–6 (123–124), mai–iunie 2001, p. 28–29; Constantin Hrehor, *Episcopul Gherasim Putneanul, bunicul Bucovinei, s-a dus să se culce în cer...*, în „Crai nou", Suceava, anul XV, nr. 3812, 11 decembrie 2004, p. 7; Constantin Hrehor, *Înţeleptul cu barbă de nufăr*, în „Crai nou", XV, 3678, 5 iunie 2004, p. 4; Constanţa Marcu, *Cronica izgonirilor*, *ibidem*, XV, 3648, 24 aprilie 2004, p. 5; George L. Nimigeanu, *„...Şi fântână şi cuptor de pâine"*, apud *Iarba din roata amurgului*, 2001, p. 230–232; Obştea Sfintei Mănăstiri Cămârzani, *„Scumpă este înaintea Domnului moartea cuviosului Lui"*, „Crai nou", XV, 3810, 9 decembrie 2004, p. 7; Emil Satco, *Cucoşel Gherasim*, în *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, Iaşi, Editura Princeps, 2004, p. 301; Emil Satco, *Mierea din drumul pelinului*, în „Monitorul de Suceava", suplimentul „Arte", VI, 245 (1499), 18 octombrie 2000, p. 7 B; Vasile I. Schipor, *In honorem P. S. Gherasim Putneanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor*, în „7 zile bucovinene", IV, 134, 29 mai–4 iunie 2003, p. 6–7; Vasile I. Schipor, *Gherasim Putneanul, „Tămâie şi exil". Dialoguri despre pribegia fraţilor, Botoşani, Editura Geea, 2003, 268 p.*, în „Analele Bucovinei", Rădăuţi–Bucureşti, X, 1, 2003, p. 339–342; Petre Sovejanu, [*Tihna însemnărilor. Articole*]. *Comentariu*, în „Bucovina noastră", Rădăuţi, III, 108, 27 mai–2 iunie 2004, p. 2; Preot Dumitru Valenciuc, *Gherasim Cucoşel Putneanul*, în volumul *Ierarhii Bucovinei*, Suceava, Grupul Editorial Muşatinii–Bucovina Viitoare, 2001, p. 107–108.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

IV.7. DIMITRIE VATAMANIUC LA A 85-A ANIVERSARE A NAŞTERII SALE*

Profesorul, cercetătorul, editorul şi scriitorul Dimitrie Vatamaniuc se naşte la 25 septembrie 1920, în comuna Sucevița, judeţul Rădăuți, însemnat loc istoric, renumit prin Mănăstirea Sucevița, ctitorie strălucită a Movileştilor. Tatăl, Ioan Vatamaniuc, figurează în actele de stare civilă ca agricultor, însă practică şi alte meserii, specifice zonei, după nevoi şi împrejurări: muncitor la Fabrica de Sticlă de la Putna, muncitor forestier, cărbunar, cărăuş. Mama, Iustina Vatamaniuc, născută Cazacu, este casnică. Familia lor este una tipic românească, rostuindu-şi traiul după vechi rânduieli statornicite în satul tradiţional. În spiritul acestora, părinţii îşi cresc cei cinci copii: Eugenia (decedată în 1935), Vasile, maistru fierar, care lucrează vreme îndelungată la restaurarea monumentelor istorice (decedat în 1999), Trandafir, muncitor forestier şi moştenitor, ca frate mai mic, după vechea tradiţie din Bucovina, al gospodăriei părinteşti, Viorica, casnică, stabilită cu gospodăria în Sucevița. Amândoi părinţii decedează în 1967.

Dimitrie Vatamaniuc îşi face studiile primare în comuna Sucevița (la şcoala care astăzi îi poartă numele), în perioada 1927–1935. Aici este selecţionat de o comisie guvernamentală pentru Şcoala Normală de Băieţi din Cernăuţi, care urmărea să dea o bună pregătire învăţătorilor pentru şcolile primare ale vremii. Între anii 1935–1943, frecventează Şcoala Normală din Cernăuţi, cu o întrerupere de un an (1940–1941), când urmează cursurile la Şcoala Normală din Bacău, datorită ocupării Cernăuţilor de către ruşi. Concomitent, susţine examene de diferenţă pentru clasele V–VIII şi la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuţi.

La Cernăuţi, Dimitrie Vatamaniuc are ca profesori personalităţi cu o temeinică pregătire ştiinţifică: Ipolit Tarnavschi, profesor de limba română şi director al Şcolii Normale pentru un scurt timp, se afirmă ca filolog şi este chemat la Cluj să lucreze la *Dicţionarul limbii române*; Alois Grigorovici, profesor de istorie, cu un doctorat la Paris, director o vreme al şcolii; Emil Goraş, profesor de limba română, recunoscut prin severitatea sa; Vasile Strejac, profesor de chimie, cu o pregătire ştiinţifică la nivelul Universităţii din Viena; Traian Ştefureac, profesor de ştiinţe naturale, care devine ulterior profesor universitar, director al Grădinii Botanice din Bucureşti şi membru al Academiei Române. Un loc aparte în galeria profesorilor străluciţi de la Şcoala Normală din Cernăuţi îl ocupă Laurenţiu Tomoioagă, director al şcolii multă vreme şi profesor de ştiinţe naturale, unul dintre traducătorii lui Eminescu, căruia adolescentul de la Sucevița îi datorează cea dintâi iniţiere în poezia eminesciană.

---

* Documentar publicat în „Bucovina literară", serie nouă, Suceava, anul XV, nr. 10–11 (176–177), octombrie–noiembrie 2005, p. 21–23.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În iunie 1943, Dimitrie Vatamaniuc susține „examenul ferial" la Cernăuți, împreună cu absolventele de la Școala Normală de Fete din Cernăuți și absolvenții Școlii Normale de Băieți de la Șendriceni, fiind clasificat primul pe Centru, cu media 9,44 și al 18-lea pe țară. Tot la Cernăuți, își trece și examenul de bacalaureat ca absolvent al Liceului „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuți, în septembrie 1943.

În această perioadă, în marele oraș cultural de pe Prut, Dimitrie Vatamaniuc își face o cultură generală temeinică. Viața de internat, ca pretutindeni în epocă, este austeră. Pregătirea școlară se desfășoară după un program strict, cu plimbări zilnice la Dominic, loc încântător, oferind o priveliște impresionantă asupra Văii Prutului, plimbări ce se desfășoară, ritualic, la anumite ore și câteva învoiri duminica. Conducerea școlii este însă înțelegătoare și sprijină frecventarea spectacolelor de teatru, organizate pe grupe de elevi, precum și participarea la conferințele susținute la Teatrul Național „Vasile Alecsandri" de personalități ale literaturii și culturii naționale. De neuitat pentru tinerii liceeni rămân conferințele susținute aici de Ionel Teodoreanu și Nichifor Crainic, prezentați publicului cernăuțean de Ipolit Tarnavschi. Tot la Teatrul Național, se organizează manifestările cultural-artistice pregătite de liceeni, sub îndrumarea renumitului profesor de muzică Alexandru Zavulovici.

La Cernăuți, în ultimii ani la Școala Normală, se produce debutul literar al lui Dimitrie Vatamaniuc. Sub îndrumarea profesorului Ilie Mandiuc, publică nuvela *Între primari* în mai multe numere ale ziarului „Bucovina" (iulie–decembrie 1943). În paginile acestuia și apoi în „Bucovina literară" și „Revista Bucovinei" continuă colaborarea cu proză și versuri, sub pseudonimul D. Drumaru.

Începând din 1943, Dimitrie Vatamaniuc urmează cursurile Facultății de Litere și Filosofie de la Universitatea din Cluj, aflată în refugiu la Sibiu (1943–1944) după Dictatul de la Viena, impus României în 1940. Audiază aici cursurile lui Lucian Blaga, D.D. Roșca, Liviu Rusu, Ștefan Pașca, Umberto Cianciolo, Silviu Dragomir, Fl. Ștefănescu-Goangă, Onisifor Ghibu, Gheorghe Giuglea, Ioachim Crăciun, Romulus Cândea, Alexe Procopovici, ultimul, venit de la Cernăuți, la chemarea lui Sextil Pușcariu, să preia conducerea Muzeului Limbii Române. La severa școală a spiritului transilvănean, studentul din Bucovina face mai multe specializări: *Istoria literaturii române vechi* (cu profesorul Ștefan Pașca), *Istoria literaturii române moderne* (Dimitrie Popovici), *Literatura Transilvaniei* (Ion Breazu), *Istoria românilor* (Ioan Lupaș), *Seminarul pedagogic* (D. Todoran). Specializarea principală este însă *Istoria literaturii române moderne*, în cadrul căreia își trece licența în 1947 sub îndrumarea lui Dimitrie Popovici.

După absolvirea facultății, în septembrie 1947, Dimitrie Vatamaniuc se înscrie la doctorat, la profesorul Dimitrie Popovici, cu teza *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*. Sub îndrumarea profesorului clujean, elaborează prima lucrare științifică dedicată prozei lui Eminescu, moment care marchează orientarea sa în istoria literară. Reforma din învățământ îl împiedică însă în susținerea doctoratului. Funcționează ca profesor de limba română la Liceul „Andrei Mureșanu" din Dej. Aici se căsătorește, la 25 septembrie 1949, cu Lucia-Silvia Olaru. La 4 august

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1950, în familia profesorilor Vatamaniuc se naşte Magdalena, azi lector universitar Institutul Politehnic din Bucureşti.

În 1952, familia Vatamaniuc se stabileşte la Bucureşti. În acest an Dimitrie Vatamaniuc se înscrie la doctorat, la Institutul de Istorie Literară şi Folclor, sub îndrumarea lui George Călinescu. Este aici, timp de trei ani, aspirant cu frecvenţă, după care ocupă funcţia de cercetător principal, bucurându-se de aprecierea maestrului George Călinescu: „D. Vatamaniuc a luat parte, în anii pregătitori ai prezentaţiei de aspirantură, la toate lucrările Institutului nostru, fiind prezent la şedinţele de sâmbătă, urmărind cercetările colectivelor şi chiar colaborând la ele, participând la desbateri din toată claviatura de preocupări a Institutului, ideologie literară, literatură universală, literatură română, folclor. De asemenea ne-a însoţit în toate excursiile ştiinţifice pe teren. Serios, muncitor, leal şi om de caracter, cu convingeri democratice sincere şi trainice, dar neferindu-se a-şi spune constant punctul său de vedere, D. Vatamaniuc a ştiut să profite în mijlocul nostru şi azi, încadrat în schema Institutului, avem în el un colaborator preţios. Sub numele de D. Vatamaniuc este un prozator cu frază cumpătată şi plină de coloarea nord-moldovenească şi această însuşire verbală conferă lucrărilor şi intervenţiilor sale o notă de înţelepciune şi dignitate". Ulterior, Dimitrie Vatamaniuc este lector la Universitatea din Bucureşti, bibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară, redactor-şef de secţie la Centrul de Informare şi Documentare Ştiinţifică al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice, cercetător la Muzeul Literaturii Române. În 1957 îşi susţine doctoratul cu teza *Ioan Popovici Bănăţeanul şi lumea meseriaşilor*.

Alexandru Oprea, succesorul lui Perpessicius la conducerea Muzeului Literaturii Române, formează în 1974 un colectiv de cercetare (Dimitrie Vatamaniuc, Petru Creţia, Eugenia Oprescu, Anca Costa-Foru), care să încheie *Ediţia Eminescu*, până în 1989, la centenarul morţii poetului. Acest colectiv, condus de Dimitrie Vatamaniuc, adoptă proiectul Perpessicius de editare a operei lui Eminescu (din care se publicaseră şase volume, cuprinzând poezia şi literatura populară, în perioada 1939–1963) şi tipăreşte până în 1993 volumele VII–XVI, până când se încheie editarea integralei eminesciene, realizare de excepţie patronată de Academia Română: *Opere*, VII, *Proza literară* (1977); *Opere*, VIII, *Teatru original şi tradus. Traducerile de proză literară. Dicţionarul de rime* (1988); *Opere*, IX, *Publicistica, 1870–1877* (1980); *Opere*, X, *Publicistica, 1 noiembrie 1877–15 februarie 1880* (1989); *Opere*, XI, *Publicistica, 17 februarie–31 decembrie 1880* (1984); *Opere*, XII, *Publicistica, 1 ianuarie–31 decembrie 1881* (1985); *Opere*, XIII, *Publicistica, 1882–1883, 1888–1889* (1985); *Opere*, XIV *Traduceri filosofice, istorice şi ştiinţifice* (1983); *Opere*, XV, *Fragmentarium. Addenda ediţiei* (1993); *Opere*, XVI, *Corespondenţă. Documentar* (1989).

Remarcabila operă de cercetător ştiinţific, istoric literar şi editor a lui Dimitrie Vatamaniuc acoperă câteva domenii în care contribuţiile sale sunt de referinţă. Aici, trebuie citate, în primul rând, monografiile: *Ioan Popovici Bănăţeanul* (1959, ediţia a doua–Timişoara, 2005); *G. Coşbuc. O privire asupra*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

operei literare (1967); *Ioan Slavici şi lumea prin care a trecut* (1968); *Ioan Slavici. Opera literară* (1970); *Ion Agârbiceanu* (1970); *Publicistica lui Eminescu 1870–1877* (1975); *M. Eminescu. Manuscrisele, jurnal al formării intelectuale şi al lărgirii orizontului ştiinţific. Laborator şi creaţie. Instrument de lucru* (1988); *M. Eminescu. Contribuţii documentare* (1992); *Eminescu şi Transilvania* (1995); *Publicistica lui Eminescu 1877–1883, 1888–1889* (1996); *Caietele Eminescu. Mitologie şi document* (1996); *Lucian Blaga. Contribuţii documentare la bibliografia sa şi a operei* (1998). Acestora li se adaugă biobibliografiile: *Ioan Slavici* (în colaborare cu Teofil Bugnariu şi Ioan Domşa, 1973); *Ion Agârbiceanu* (1974); *Lucian Blaga* (1977); *Tudor Arghezi*, vol. I–II (2005); *Bucovina între Occident şi Orient. Studii şi documente, Prefaţă* de acad. Ştefan Ştefănescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" 20 (2006).

Ca şi în cazul monografiilor, lista ediţiilor îngrijite de Dimitrie Vatamaniuc este consistentă. Dintre acestea, amintim: G. Călinescu, *Avatarii Faraonului Tlà* (1979); Ioan Slavici, *Opere*, vol. I–XIV (1967–1987); M. Eminescu, *Opere*, vol. VII–XVI (1977–1993); M. Eminescu, *Icoane vechi şi icoane nouă* (1996); M. Eminescu, *Răpirea Bucovinei* (1996); *Basarabia – pământ românesc samavolnic răpit* (1997); M. Eminescu, *Sfântul pământ al Transilvaniei* (1997); M. Eminescu, *Corespondenţa*, I–III (1997–1998); M. Eminescu, *Românii din afara graniţelor ţării* (1998); M. Eminescu, *Statul*, I–II (1998–1999); M. Eminescu, *Proză* (1999); M. Eminescu, *Opere fundamentale*, I–VII (1999–2003); Ioan Slavici, *Opere*, I–VII (2001–2003); Mihai Eminescu, *Opera dramatică. Lucrări originale* (2001); Ioan Slavici, *Mara* (2002); Mihai Eminescu, *Traduceri literare* (2002); *Corespondenţa lui Eminescu cu Veronica Micle* (2003), Mihai Eminescu, *Poezii* (2004).

De-a lungul timpului, Dimitrie Vatamaniuc semnează prefeţe la unele lucrări fundamentale şi studii în volume colective: Valeriu Branişte, *Oameni, fapte, întâmplări* (1980); Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I–II (1996); Radu Grigorovici, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice* (1998); Helmuth Frisch, *Sursele germane ale creaţiei eminesciene*, I–II (1999); Balthasar Hacquet, *Recentele călătorii fizico-politice ale lui Hacquet în anii 1788 şi 1789 prin Munţii Dacici şi Sarmatici sau Carpaţii Nordici* (2002); *Drama lui Eminescu şi legislaţia vremii*, în vol. *Semnele timpului* (2002); *Corespondenţa lui Lucian Blaga şi editorii ei în cursul anilor*, în vol. *Meridian* (2002). Valoroase pentru istoria literară şi pentru istoria culturii noastre sunt interviurile acordate, mai cu seamă în ultimul deceniu, şi publicate în periodice din ţară, la Cernăuţi şi Chişinău, precum şi în volume. Memorialistica pe care o publică Dimitrie Vatamaniuc, sub pseudonimul din tinereţe, în „Bucovina literară", începând cu anul XIV, nr. 1–2 (155–156), ianuarie–februarie 2004, prezintă de asemenea interes documentar, dar şi o „formă agreabilă", cu „evidente calităţi epice", particularităţi ce fac din „rememorările" sale un adevărat *Bildungsroman*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Pentru elaborarea ediţiilor Eminescu şi Slavici, Dimitrie Vatamaniuc ıtreprinde călătorii de documentare la Viena (1979, 1983) şi Paris (1985, 1987), vestigând fondurile Bibliotecilor Naţionale din cele două metropole europene. La iena îl cunoaşte pe profesorul Helmuth Frisch, şeful Catedrei de Romanistică de Universitatea din Bochum, pe care îl cooptează la elaborarea ediţiei Eminescu ntru partea germană a lucrărilor de editare. Colaborarea cu Universitatea din ochum, la care eminescologul Dimitrie Vatamaniuc este invitat de mai multe ori, dovedeşte importantă şi deosebit de rodnică. La stăruinţa sa, profesorul Helmuth risch înfiinţează o grupă de studiu, în cadrul căreia studenţii germani învaţă limba mână şi, ulterior, participă la un Seminar Eminescu în Bucovina (1995). La niversitatea din Bochum profesorul Helmuth Frisch organizează cea mai bună bliotecă Eminescu din Germania, trece pe calculator manuscrisele lui Eminescu publică textele germane (1999). În Germania, Dimitrie Vatamaniuc susţine nferinţe consacrate lui Lucian Blaga, o „revelaţie pentru publicul german", dianismului din opera lui Mihai Eminescu (1989) şi destinului comunităţii rmane din Bucovina (1997).

Dimitrie Vatamaniuc este directorul Centrului de Studii „Bucovina", înfiinţat Rădăuţi la 6 septembrie 1992, redactor-şef al periodicului ştiinţific al acestuia, Analele Bucovinei" (editat, semestrial, sub egida Academiei Române, începând n 1994), coordonatorul colecţiei *Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii* ndată în 1996). Începând din 1943, colaborează la diverse periodice din ţară: Academica", „Almanahul literar", „Bucovina", „Bucovina literară", „Caietele ihai Eminescu", „Călăuza bibliotecarului", „Contemporanul", „Convorbiri erare", „Făclia", „Gazeta literară", „Limbă şi literatură", „Literatorul", uceafărul", „Lupta Ardealului", „Manuscriptum", „Mesager bucovinean", „Paşii ofetului", „Progresele ştiinţei", „Revista de istorie şi teorie literară", „Revista de ferate şi recenzii", „Steaua", „Transilvania", „Tribuna", „Viaţa Românească", Viaţa universitară". După 1990 este director al periodicului „Septentrion", organul presă al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina şi membru colegiul de redacţie al revistelor „Bucovina literară" (Suceava) şi „Glasul covinei" (Cernăuţi).

Dimitrie Vatamaniuc este membru al Uniunii Scriitorilor din România, mbru al Academiei Carpatica şi al unor societăţi culturale din Oradea, Sibiu, ceava, Craiova, Târgu-Jiu, membru al The International Academy „M. ninescu" (India, 1998) şi al Centrului Internaţional „Mihai Eminescu" (Chişinău, 01). Pentru activitatea sa laborioasă de cercetător şi editor, comunitatea inţifică internaţională îi conferă titlul de „Om al Anului" şi Diploma de Onoare către The American Biographical Institute (1999 şi 2000). Dimitrie Vatamaniuc e Doctor Honoris Causa al Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu, Membru de noare al Academiei Române (6 iunie 2001), Cetăţean de Onoare al localităţilor ia – Arad, Sucevita şi Rădăuţi, laureat al Premiului Academiei Române. ndaţia Culturală a Bucovinei în acordă, în anul 2002, Premiul de Excelenţă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La a 85-a aniversare a naşterii sale, documentarul nostru reprezintă, în tradiţia vieţii academice, un *Laudatio* adresat cărturarului bucovinean neobosit, întemeietorului şi mentorului Şcolii de la „Analele Bucovinei", însoţit, sub genericul *Mi-s dragi lucrurile casei mele*, de o selecţie din versurile sale publicate în tinereţe şi mai puţin cunoscute publicului larg. Cele şapte texte se reproduc după cum urmează: *Aurul poemei*, în „Almanahul literar", Cluj, anul I, nr. 4, martie, 1950, p. 69; *Scrisoare din depărtare*, în „7 zile bucovinene", Rădăuţi, anul IV, nr. 124, 13–19 martie 2003, p. 7; *Aud cum creşte cucuruzul*, în „Lupta Ardealului", anul V, nr. 898, 25 iulie 1949, p. 3; *O, minune!*, în „Naţiunea română", Cluj, anul I, nr. 11, 25 decembrie 1944, p. 3; *Cină în alt ev*, în vol. *Veac 20*, culegere de versuri, Cluj, 1947; *Mi-s dragi lucrurile casei mele*, în „7 zile bucovinene", anul IV, nr. 124, 2003, p. 7; *În poarta de la drum*, în „Revista Bucovinei", Timişoara, anul IV, nr. 1–2, ianuarie–februarie, 1945.

MI-S DRAGI LUCRURILE CASEI MELE

AURUL POEMEI

Aurul poemei nu s-alege singur.
Stai pe-o piatră în soare, primăvara,
Firul ierbii creşte, se desface-n mugur,
O furnică-şi duce spre muşuroi povara.
Priveşti. Asculţi. Se clatină pădurile,
Apele ies de sub pământ limpezi şi reci,
Şerpuiesc la deal, la vale cărările, şurile.
Auzul spre care cântec ţi-l pleci?

Aurul poemei nu s-alege singur...
Brăzdează-n ţarini adânc plugarii...
Asemeni lor cu pasul măsurat şi rar
S-aşternem în brazda versului cuvântul
Şi semnele din file să rodească nesfârşit grânar.

SCRISOARE DIN DEPĂRTARE

Domniţă,
În satul pitit sub creştete de munţi,
Va fi-ntr-o zi iarăşi primăvară.
Vor înflori din nou cireşii pe la porţi
Şi-n grădini macii se vor aprinde iar.

Ca nişte candeli, împovăraţi de floare,
Vor atârna peste zaplazurile-mbătrânite liliecii.
Va fi joc de fluturi în curcubeu de soare
Iar seara vor lumina prin iarbă licuricii.

Ne-am ghicit rău norocul, atunci, pe cărare...
Dezlegat de nesfârşitul chin al depărtărilor haine
Mă voi întoarce, poate, de pe drumul Soarelui Răsare
Ca să mă opresc acolo, în sat, alături de tine.

În căsuţa din satul pitit sub creştete de munţi
De atunci ni se va părea că-i totdeauna primăvară.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

AUD CUM CREŞTE CUCURUZUL

Aud cum creşte-n ţarini cucuruzul.
Ploaia cade lin, lin.
Atent se-ncordează auzul
Să cântărească-n stropii mari de ploaie
Belşugul dăruit de brazde mâine.
Creşte cucuruzul. Omului asemeni
Îşi îndreaptă trupul verde plin.
Cucuruzule, nici un vânt să nu te-ndoaie!

O, MINUNE!

Zarişteа, boieri, ne spune

Stea suită-n ram de cer –
Flori de lună şi de ger
În fereastra noastră pune,
O, minune! O, minune!

Jăruire sfântă să-ncunune,
Neîntinată găzdui Maria;
Lângă albe turme, bucuria,
Vin păstorii să şi-o sune,
O, minune! O, minune!

Prunc cu gene de cărbune,
Mânuri goale de zăpadă;
Peste iesle tind să vadă
Boturi umede şi bune,
O, minune! O, minune!

Stea pe cer iar apune.
Aur, smirnă şi tămâie
Lângă fruntea lui rămâie,
Floarea albă să v-adune,
O, minune! O, minune!

CINĂ ÎN ALT EV

Osteniţi şi mai mulţi de fiecare dată
Înserăm în preajma vetrelor străbune
Şi la focuri cu lumina tremurată
Veghem lângă blide cenuşii de lut,
Lângă lungi ştergare cu-aburită pâne,
Lângă ulcioare cu plinul ne-nceput.
Stăpâni doar îngerii şi focul peste vetre...
Ne-nchinăm cu străbunii pentru cină
Subt aceleaşi zări şi-aceleaşi pietre –
Vremea-i fără grabă, fără-ndemn,
Şi-n blide, cumpeniţi peste lumină,
Lovim rar, cu linguri mari de lemn.

MI-S DRAGI LUCRURILE CASEI MELE

Mi-s dragi lucrurile casei mele,
Înserare, ce-n pridvor te-aduni.
Mi-s dragi. Vânturi aspre, grele
Se frământă câteodată-n pruni.
Mi-s dragi lucrurile casei mele,
Cărţile din preajmă, iubirile, tristeţile.
Oamenii biruiţi se mai întorc la ele
Şi-aşteaptă, albe, să-i culeagă dimineţile.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ÎN POARTA DE LA DRUM

–rondel–

În poarta de la drum, tata a dăltuit o cruce mare
Şi palmele aspre i-au sângerat adânc şi greu,
Purta, sub pleoape ude şi-amorţite, destrămare.
Plângea. Îşi întoarse ochii să nu-l văd şi eu.

I se împietriseră în colţul gurii desnădejdi amare,
Iar obrajii i se scăldau în ape tulburi de curcubeu.
În poarta de la drum, tata a dăltuit o cruce mare
Şi palmele aspre i-au sângerat adânc şi greu.

Dus pe gânduri, am stat lângă el privind mereu:
– De ce faci, tată, crucea asta când ne urci în care?
– Plecăm în pribegie şi lăsăm stăpân pe Dumnezeu!
Lacrimile mi-au căzut, în aşchiile de lemn, mustrare.

În poarta de la drum, tata a dăltuit o cruce mare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

IV.8. ION POPESCU-SIRETEANU LA ANIVERSAREA A 70 DE ANI DE LA NAȘTERE*

Ion Popescu-Sireteanu s-a născut la 13 septembrie 1934 în Mănăstioara-Siret, în familia țăranilor Gheorghe și Veronica Popescu, fiind al 8-lea dintre cei 13 copii ai acestora. În satul natal urmează cursurile Școlii Primare (1941–1946). Își continuă studiile la Școala Normală de Băieți din Siret (1946–1948) și la Școala Elementară de aici (1949). În perioada 1949–1953, ani grei de lipsuri materiale și de suferințe cauzate de moartea mamei, își continuă pregătirea școlară la Timișoara și Oradea. Între anii 1954–1958 este student la Facultatea de Filologie a Universității din Iași. După examenul de licență (1958), funcționează ca profesor în satul Drăgușeni–Iași, până la 6 martie 1961, când este numit inspector metodist la Secția de Învățământ a raionului Bârlad. Aici își desfășoară activitatea până la 31 august 1962. La 1 septembrie 1962 devine, prin concurs, asistent la Facultatea de Filologie din Iași. Devine lector (1972), conferențiar (1990) și profesor (1994), susținând cursuri de dialectologie română și lingvistică generală. Timp de 10 ani, ianuarie 1990–decembrie 1999, ocupă funcția de șef al Catedrei de limba română pentru studenții străini, care devine unitate aparte în 1990.

În perioada 1963–1966, Ion Popescu-Sireteanu culege folclor și texte dialectale din Bucovina, fiind interesat mai ales de terminologia păstorească. În Bucovina întreprinde anchete toponimice (1979, 1982) în cadrul colectivului format pentru elaborarea *Dicționarului toponimic al Moldovei și Bucovinei*. În 1976 Ion Popescu-Sireteanu își susține la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași teza de doctorat *Termeni păstorești în limba română (pe baza* ALR).

În viața științifică universitară, Ion Popescu-Sireteanu se afirmă, începând din 1968, ca editor, critic literar și lingvist. Antologiile și edițiile pe care le îngrijește reprezintă contribuții la cunoașterea vieții și operei unor personalități ale literaturii române moderne, clasice și contemporane: *Poezia ieșeană contemporană* (1968), *Amintiri despre Eminescu* (1971), *Amintiri despre Titu Maiorescu* (1973), *Amintiri despre Sadoveanu* (1973), *Amintiri despre Ibrăileanu* (vol. I – 1974, vol. II – 1976), *Amintiri despre Iorga* (1980), *Amintiri despre Ion Creangă* (1981, ediția a II-a: 2001), *Amintiri despre Liviu Rebreanu* (1985); George Tutoveanu, *Versuri* (1968), Ion Heliade Rădulescu, *Scrieri lingvistice* (1973), Iuliu Cezar Săvescu, *Scrieri* (1984), Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I–II (1996).

Studiile și cercetările de lingvistică și folclor, de istorie a culturii reprezintă un alt sector al activității lui Ion Popescu-Sireteanu: *Termeni păstorești în limba*

* Documentar publicat în „7 zile bucovinene", săptămânal de cultură și informare științifică, Rădăuți, anul V, nr. 199, 16–22 septembrie 2004, p. 6–7.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

română (1976), *Contribuții la cercetarea terminologiei păstorești în limba română* (1980), *Chestionar păstoresc* (1983), *Limbă și cultură populară. Din istoria lexicului românesc* (1983), *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale, 1772–1988* (coautor, partea I, 1991; partea a II-a, 1992; lucrare distinsă cu Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române), *Siretul – vatră de istorie și cultură românească* (autor principal și coordonator, 1994), *Cuvinte românești fundamentale* (vol. I, 1995), *Mic dicționar juridic, cu expresii și locuțiuni românești privitoare la drept* (1996), *Memoria limbii române* (vol. I, 1997; vol. II, 1998; vol. III, 2002; vol. IV, 2003), *Orașul Siret și împrejurimile* (1999, cu o ediție în limba engleză, publicată în același an), *Înțelepciunea limbii române. Studii și articole* (2004), *Moldovenii în istorie. Cartea unui impostor și falsificator agramat* (2004). În curs de apariție se află alte câteva lucrări: *Termeni păstorești în limba română. Etimologii*, *Din toponimia Bucovinei*, *Bucovina – oameni și cărți*.

După 1989, scriitorul Ion Popescu-Sireteanu se afirmă și prin valorificarea unor resurse de adâncime ale matricei sale etnostilistice. Acum publică, totodată, scrieri originale în volume: poeme în versuri și proză, povestiri, povești și fabule (ultimele, destinate copiilor). Dintre acestea: *Păcală și ai săi* (1994; ediția a II-a, 1999; ediția a III-a, 2002), *Fabule pentru copii* (1995; ediția a II-a, 1998), *Povești și povestiri* (1996), *Între două veșnicii* (poeme în proză, 1996), *De dragoste* (versuri, 1999), *Cale și drum* (poeme în proză, 2001), *Oameni și întâmplări din satul meu* (poeme, 2002).

Dintre scrierile originale publicate de profesorul Ion Popescu-Sireteanu, din motive ce țin de rânduiala unui *Laudatio* aniversar, am reținut un volum consacrat satului românesc din Bucovina și reprezentativ, în opinia noastră, pentru autor, din multe puncte de vedere (știința construcției, arta povestirii, valoarea artistică și documentară). Sub egida Editurii Universitas XXI, Ion Popescu-Sireteanu tipărește în 2002, la Iași, volumul *La porțile norocului*, povestire, cartea întâi, 204 p. + 2 planșe cu fotografii, cu o ediție revăzută și adăugită, în 2003 (204 p.), volum nominalizat de Fundația Culturală a Bucovinei la cea de-a XI-a sa festivitate de premiere.

Continuând, tematic, reconstrucția și, totodată, evocarea din poemele reunite în volumul *Oameni și întâmplări din satul meu* (2002), Ion Popescu-Sireteanu re-creează aici, narativ, pe un ton cald evocator, melancolic și într-un limbaj savuros, „o lume fără cumpănă și cer destul": lumea satului tradițional de la marginea Bucovinei din deceniile 4–5 ale veacului trecut. O lume săracă, împovărată de nevoi, încrâncenată în câmpul „culturii de supraviețuire": „Voiam să prindem belșugul, să-i punem mâna în piept și să ni-l facem slugă și prieten, după împrejurări" (p. 6). În centrul acestei lumi în derivă se află „neamul Popoștenilor" din Mănăstioara, obârșia autorului, care trăiește drama „sătișoarelor care au prins a scădea ca niște oameni bătrâni". În universul său, „bântuit de amintiri, copleșit de tristețe, fermecat de verdeața care țipă de sănătate" în eterna ei redevenire,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

dezrădăcinatul din Mănăstioara retrăieşte, cu fiecare popas fugar, crâmpeie „din vremea când satul mai era ca un flăcău în zi de sărbătoare".

Într-o manieră cu tradiţie glorioasă în literatura noastră (Creangă, Preda, Stancu, Druţă), secvenţele din fluxul memoriei re-creează un univers încărcat de pitoresc etnografic. În paginile cărţii *La porţile norocului* freamătă viaţa de zi cu zi a familiei şi a satului, îndeletniciri, familia şi neamurile, datini şi obiceiuri, sărbătorile (hori, strânsuri, hramuri, nunţi), poveştile „cu înţelepciune veche", întâmplări şi evenimente dramatice: repatrierea germanilor („Începuse să se răspândească o mare neliniştе în familiile nemţeşti. Oamenii erau sfătuiţi să-şi lase totul şi să se repatrieze în Germania, unde i-ar fi aşteptat case noi, pământuri la fel de rodnice, maşini agricole, şcoli pentru copii şi tot ce se mai cerea pentru o viaţă adevărată. Li se spunea să nu le pară rău că pleacă, din cauză că vor veni vremuri grele. [...] Seara veneau nemţi pe la casele românilor ori mergeau românii pe la casele lor. Se vindeau şi se cumpărau lucruri fel de fel, de la unelte agricole bune până la pantofi şi cizme scâlciate, de la mobilă frumoasă la vase de bucătărie. Unii îşi aduceau vite bune în ograzi, căruţe mai frumos legate în fier şi câte altele. A venit şi ziua plecării. Şi-au luat rămas bun de la români, mulţi plângeau şi dintre ei şi dintre noi. Se rugau lui Dumnezeu să ajungă cu bine şi ai noştri le spuneau drum bun şi să ne scrie. Şi mulţi au scris îndată ce au ajuns. Le părea rău c-au plecat. De la belşug au ajuns la mâncare cu porţia şi înghesuiţi. Promisiunile erau numai propagandă", p. 95), războiul, refugiul, deportările, foametea, reforma monetară din 1947, cotele împovărătoare, sovromurile, colectivizarea („Vremurile s-au lăsat grele şi întunecate asupra tuturor, pe sărac făcându-l mai sărac, iar pe cel bogat aducându-l la sapă de lemn", p. 141; „Ca băiat de ţărani, am înţeles că gospodăriile colective au venit peste sate ca nişte puhoaie care au luat toată coaja rodnică a pământului, lăsând în urmă case goale şi grajduri goale şi ograzi goale", p. 169), şcoala şi biserica („Aşa era vremea şi noi nu puteam ieşi în afara ei, dar am rămas cu respectul din bătrâni pentru biserică şi pentru oamenii ei, ca şi pentru şcoală", p. 135), primăria, preoţi (Ion Sireteanu, „părintele cel bătrân de la noi", de la care sătenii învaţă „să-şi dea copiii la carte, de au ieşit mai mulţi domni decât erau casele satului", „un adevărat sfătuitor, cu priinţă şi satului şi neamului nostru", prin care „satul a crescut buni români şi buni creştini, cu familii unite", p. 16–17), învăţători, profesori, primari, notari, jandarmi, miliţieni, securişti (Săcărdel, „un pui de lele din Drăguşanca, mărunţel, tuciuriu, prost şi ambiţios"), ravagiile politicianismului, oameni de diverse etnii (români, nemţi, lipoveni, polonezi, ruteni, evrei, ţigani) şi mentalităţi, târgul tradiţional (Siret, Cernăuţi, Rădăuţi) plin de negustori evrei şi de dugheni, cu meseriaşi nemţi, „care aveau cuvânt şi mână de aur", şi români „primitori şi răbdători".

Satul tradiţional trăieşte, ca spectacol, în dimensiunile străvechimii sale. Istorisirile salvate din istoria sa orală sunt memorabile: ospăţul muntenilor la crâşma Feghea (p. 17–19), plata ţigăncii care ghiceşte (p. 44–46), tânăra nevastă care „caută pere pe răchită", negustorind ouă în târgul de femei din Siret (p. 66),

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

replicile satului la pericolul sovietic şi comunizarea stalinistă („Românie, Românie, / Nu lăsa rusu să vie / Peste-a noastră vechi hotară / Să ne-aducă jale-amară"; „– Foaie verde de alun, / Vreţi mahorcă sau tutun?" // „– Foaie verde de-astrahan, / Vrem tutun american!" ş.a., p. 39, 140, 166–170), povestea cu străinul care caută în sat secretul vieţii lungi (p. 161–164). Constatarea autorului-personaj, „drumeţ cuprins de înserare în crucea vânturilor", defineşte o lume apusă de mult, condamnată, fără drept la recurs, de istorie: „Aşa era viaţa noastră, un amestec ciudat de naivitate şi cruzime, de omenie şi de fărădelege, de bunătate şi de lăcomie. Dar omenia era deasupra tuturor" (p. 150).

Povestirea cărţii întâi se încheie la hotarul satului. Plângând, eroul fără astâmpăr se desprinde de cuib şi, fascinat de zbor, pleacă în lume hotărât să găsească „porţile norocului", să treacă dincolo de acestea spre a căuta „lumea aceea visată la vârsta crudă a adolescenţei". Pe toate drumurile înstrăinării, „satul-rădăcină", „satul-altar" îl va însoţi mereu, ca durere şi nădejde tainică, împreună cu neamul său ritualic, străbătând „vremuri cu valuri, vremuri de cumpănă": „Curând vei muri şi tu, sat al meu, / Vor veni oamenii siluirii să te dărâme, / Nu-ţi va mai zâmbi nici un curcubeu, / Mormintele noastre vor fi făcute fărâme. // Curând vei muri şi tu, sat legănat / De dealuri pustii şi de mărunte păraie, / Cineva şi-a luat puterea şi te-a condamnat, / Stârnind peste tot vâlvătaie ... // Paharul mi-i plin cu venin, / Zăcem cu toţi ca-ntr-o boală. / Când cineva îndrugă puţin, / Sosesc oamenii nopţii şi-l scoală, / Să nu mai vorbească fără de sine / Ce nu se cuvine ... // Curând vei muri şi tu, sat-rădăcină, / Sat-altar al tuturor morţilor mei. / Buldozerul, în năvală haină, / Va veni purtat prin poruncă de zmei, / Dar am nădejde că noaptea asta buimacă / Şi tot ce e rău o să treacă / Şi iar or avea apă curată fântânile / Şi iar se vor coace în suflete grânele" (*Oameni şi întâmplări din satul meu*, p. 48).

Scrierile originale publicate de profesorul Ion Popescu-Sireteanu au, în bună măsură, o importanţă de netăgăduit şi pentru cercetarea istoriei noastre din veacul trecut. Prin bogăţia de date şi informaţii pe care cercetătorul nu le poate găsi în arhive, acestea aduc în prim-plan „istoria celor mici" dintr-un timp devastat de furtunile unui veac violent, supravieţuind „ca un temei de lumină" al unui neam alergând pe drumuri şi „colbăit de vis", toropit de o uimire stranie („uimiţi, / stăm cu mâinile încătuşate / în timp ce tâlhari / ne umblă prin buzunare / ziua-n amiaza mare, / fără teamă, / fără ruşine"). În zămisliri de târziu, în ceremonialul consolidării memoriei noastre culturale îl descoperim pe autor „copac în răscruce" hrănind amintiri scumpe, „ciulin în câmpie" ori „cocor stingher în lumină", legând durerea mai multor generaţii, muncit „de-ndoieli şi sărutat de tăceri", săpând fântâni „lângă vatră în slovă", în căutarea „apei de sete" pentru urmaşi, a fericirii şi a „dimineţii depline" dintr-un mereu amânat „timp purificator".

De-a lungul a patru decenii, profesorul Ion Popescu-Sireteanu colaborează la diverse periodice ştiinţifice, literare şi de cultură, semnând peste 300 de studii, articole, recenzii şi note: „Analele Universităţii «Al. I. Cuza» Iaşi", „Studii şi cercetări lingvistice", „Limba română", „Limbă şi literatură", „Analele Bucovinei",

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Contemporanul", „Tribuna", „Convorbiri literare", „Bucovina literară", „Septentrion", „Ţara Fagilor". Pseudonim: Bogdan Sireteanu. Începând cu anul 1965, susţine 50 de comunicări ştiinţifice în cadrul unor manifestări universitare şi academice (Iaşi, Bucureşti, Timişoara, Cluj-Napoca, Piteşti, Suceava, Arad, Cernăuţi, Bârlad, Rădăuţi).

Lucrările profesorului bucovinean Ion Popescu-Sireteanu se bucură de referinţe critice elogioase, unele semnate de nume cu prestigiu. În ordine cronologică, îi închină recenzii şi cronici, printre alţii: Mircea Radu Iacoban, Alexandru Călinescu, Alexandru Piru, Petru Zugun, Doru Scărlătescu, Constantin Ciopraga, Aurel Nicolescu, Şerban Cioculescu, Mihai Ungheanu, Mihai Drăgan, Nicolae Manolescu, Ştefan S. Gorovei, Ilie Dan, Alexandru Graur, Flora Şuteu, Ion Taloş, Emil Satco, Ioan Pânzar, Constantin Blanaru, Adrian Dinu Rachieru, Ion-Horia Bârleanu, Constantin Hrehor, Pavel Ţugui, Liviu Papuc, Zaharia Macovei, Nicolae Busuioc, Doina Cernica, Cecilia Popescu Latiş. „Om al bibliotecii", cercetător şi „filolog riguros" ori „diac de limbă românească", Ion Popescu-Sireteanu este un „editor competent", realizând cu pietate ediţii necesare pentru o mai bună cunoaştere a scriitorilor moderni şi clasici ori a unor personalităţi pe nedrept uitate. „Impresionanta varietate de preocupări", „sprinteneala stilistică şi metaforică", „lirismul pasional şi înţelept", „civilitatea academică", meditaţia gravă asupra vieţii, „simţul observaţiei, care merge până la detalii", „memoria prodigioasă", „ştiinţa povestirii" şi „infinita dragoste pentru lumea satului" îl definesc pe acest cărturar bucovinean, în sensul definirii conceptului de „cărturar modern" de către Vasile Bogrea: „aprinzător de lumânări în templul culturii naţionale".

La rodnic popas aniversar, Filiala Rădăuţi a Societăţii de Ştiinţe Filologice din România îi omagiază viaţa şi opera închinate cercetării ştiinţifice, culturii şi civilizaţiei româneşti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

IV.9. DOINA-MARGARETA ONICA, CERCETĂTOR DE PRESTIGIU, MEMORIALIST ŞI MESAGER AL BUCOVINEI ÎN LUME*

Motto: „Cum o să ne găsim în puzderia de stele/ Printre găurile de materie neagră/ Şi de-a lungul Căii Lactee/ Printre roţile Carului Mare/ Cu ani lumină între noi,/ Cum o să ne mai găsim vreodată?/ Cum o să ne chemăm pe nume/ Acolo unde sunetele/ Nu trec de perdele grele de tăcere/ Multiplicate la nesfârşit într-un zid invizibil?/ Plângem şi nu ne vedem,/ Vorbim şi nu ne auzim,/ Ne căutăm şi nu ne găsim,/ Rătăcim în lumi paralele..."[1]

De mai multe decenii, mai întâi în Occident şi, ceva mai târziu, în România, apar proiecte majore ce urmăresc „prezentarea valorilor universale ale neamului nostru risipite sau camuflate în masa străinătăţii" şi pentru „valorizarea [...] realităţilor româneşti care n-au depăşit încă sfera unei importanţe locale". Sesizând pericolul „pierderii prin izolare" a valorilor noastre, iniţiatorii acestor proiecte cred că „trebuie făcut orice efort pentru a salva şi întări unitatea românească", oferindu-le românilor din exil „o scrisoare de recomandaţie în faţa străinătăţii" şi „un izvor de informaţii obiectiv, uşor de consultat şi cât mai complet" atât pentru uzul oamenilor de ştiinţă din Occident, cât şi pentru cei interesaţi din ţară[2]. Dintre proiectele de acest fel, trebuie amintite: *Lexicon românesc*, proiect nefinalizat al Bibliotecii Române din Freiburg (1951), *Enciclopedia contribuţiei româneşti la cultura universală*, proiect particular lansat în Mexic de către scriitorii Nicolae Petra şi Horia Tănăsescu (1960), *Antologia personalităţilor culturale româneşti*, San Diego, sub egida Institutului Român de Cercetări Istorice din California (1990), Eugen Popescu, *Antologia asociaţiilor şi personalităţilor culturale româneşti din exil, 1940–1990*, San Diego (1991), Ion Manea, *Românii în ştiinţa şi cultura occidentală*, Davis, sub egida Academiei Româno-Americane (1992), Aurel Sasu, *Cultura română în Statele Unite şi Canada*, vol. I–II, Bucureşti (1993), Laurenţiu Ulici, *Scriitori români din afara graniţelor ţării*, Bucureşti (1996), Gabriel Pleşea, *Scriitori români la New York*, Bucureşti (1998), Gheorghe Filitti,

---

* Comunicare susţinută în cadrul Sesiunii naţionale de comunicări ştiinţifice „Bucovina–file de istorie", ediţia a VI-a, Universitatea „Ştefan cel Mare" Suceava, 19–20 noiembrie 2004. Publicată *in extenso* în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul XII, nr. 1, 2005, p. 261–277.

[1] Doina M. Teris, *O sută de ani în Bucovina. Cronică de familie*, Cluj-Napoca, Editura Mediamira, 2003, p. 126–127.

[2] Cf. *Apelul* adresat de scriitorii Nicolae Petra şi Horia Tănăsescu, în 1960, pentru întocmirea *Enciclopediei contribuţiei româneşti la cultura universală*, apud Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc, 1945–1989. Scriitori, reviste, instituţii, organizaţii*, Bucureşti, Editura Compania, 2003, p. 10–11.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Vocile Exilului (1998), Fănuş Băileşteanu, *Personalităţi culturale româneşti din străinătate*, Bucureşti (1999), Septimiu Chelcea, *Personalităţi ale culturii româneşti universale*, Bucureşti (1999), Dan Fornade, *Who's Who – Românii din America. 500 personalităţi din USA şi Canada*, Montreal (2000), Aurel Sasu, *Dicţionarul scriitorilor români din Statele Unite şi Canada*, Bucureşti (2001), Mihai Pelin, *Opisul emigraţiei politice. Destine în 1222 de fişe alcătuite pe baza dosarelor din arhivele Securităţii*, Bucureşti (2002), Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc, 1945–1989. Scriitori, reviste, instituţii, organizaţii*, Bucureşti, 2003. Pe lângă aceste instrumente de lucru, sunt de reţinut şi câteva studii utile: Inge Katharina Binder, *Exilul ca experienţă culturală. Asociaţii şi instituţii româneşti în Apus, 1945–1989*, Münster (1993), Florin Dobrinescu, *Emigraţia română din lumea anglo-saxonă, 1939–1945*, Iaşi (1993), Florea Firan, Constantin M. Popa, *Literatura diasporei (Antologie comentată)*, Craiova (1994), George Lăzărescu, *Prezenţe româneşti în Italia*, Bucureşti (1995), Cornel Ungureanu, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, vol. I–II, Timişoara (1995, 2000), Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrişilor. Reevaluări critice ale literaturii exilului*, Bucureşti (1998), Mircea Popa, *Reîntoarcerea la Ithaca. Scriitori români din exil*, Bucureşti (1998), Gheorghe Glodeanu, *Incursiuni în literatura diasporei şi disidenţei*, Bucureşti (1999), Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuţie la istoria exilului românesc*, vol. I–II, Bucureşti (1999, 2002), Eva Behring, *Rumänische Exilliteratur, 1945–1989 und ihre Integration heute*, München (1999), Ion Calafeteanu, *Politică şi exil. Din istoria exilului românesc, 1946–1950*, Bucureşti (2000)[3].

Instrumentele de lucru elaborate până acum, ca şi bogata memorialistică ori volumele de interviuri publicate în România pe această temă (1985–2001)[4], unele sub egida Institutului Naţional pentru Memoria Exilului Românesc, înfiinţat recent, oferă imaginea unui adevărat „continent vital, smuls din istorie, marcat de politică, sfâşiat de culturi" (comunităţi, instituţii şi organizaţii, edituri, ziare şi reviste, în Europa occidentală, America de Nord, America de Sud, Australia), un „tablou al marilor pierderi pentru ţară, devenite [sau care pot deveni] adeseori câştiguri"[5]. În

[3] Florin Manolescu, *op. cit.*, p. 20–23.

[4] Vezi, între altele: Traian Filip, *Corăbii dincolo de orizont*, Roma, 1985; Monica Lovinescu, *Unde scurte. Memorii*, Bucureşti, 1990; Pavel Chihaia, *Faţa cernită a libertăţii. Douăzeci de convorbiri la Europa Liberă*, Bucureşti, 1991; Monica Lovinescu, *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ştefan Lupaşcu şi Grigore Cugler*, Bucureşti, 1992; Mircea Ciobanu, *Regele Mihai şi exilul românesc*, Iaşi, 1994; Mihaela Cristea, *Experienţa iniţiatică a exilului*, Bucureşti, 1994; Nicolae Stroescu-Stânişoară, *În zodia exilului: fragmente de jurnal*, Bucureşti, 1994; Neagu Udroiu, *Români la nord şi la sud de Ecuator*, Bucureşti, 1994; Silvia Constantinescu, *Exil. Oameni şi idei*, Bucureşti–Skogås, 1995; Neagu Djuvara, *Souvenir de l'exil de 1948*, Bucureşti, 1995; Constantin Coroiu, *Mărturii în timp*, Bucureşti, 1997; Camillian Demetrescu, *Exil: încercările labirintului*, Bucureşti, 1997; Nicolae Stroescu-Stânişoară, *În zodia exilului: întrezăriri. Fragmente de jurnal*, Bucureşti, 1998; Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, Bucureşti, 1999; Rhea Cristina, *22 de martori la destin*, Bucureşti, 2000; Titu Popescu, *Convorbiri despre exil şi literatură*, Bucureşti, 2001; Sergiu Grosu, *Evanghelia exilului*, Bucureşti, 2001.

[5] Florin Manolescu, *op. cit.*, p. 5.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

acest context, o dezbatere aplicată asupra exilului bucovinean (Vianor Bendescu, Paul Celan, Eugen Drăguțescu, Ovidiu Găină, Teodor Mardare Gherasim, Petru Iroaie, Claudiu Isopescu, Norman Manea, Grigore Nandriș, Vasile Posteucă, Visarion Puiu, Adrian Rezuș, Marin Tarangul, Matei Vișniec), recuperarea acestuia și prezența noastră în fluxul principal internațional devin necesare[6]. Beneficiul în planul cunoașterii, al consolidării unei societăți civile deschise și al sporirii vizibilității Bucovinei în lume, în plan mai larg, ar fi doar câteva dintre câștigurile posibile.

O personalitate a exilului românesc aproape necunoscută în Bucovina este Doina-Margareta Onica, pe care nu o consemnează nici unul dintre dicționarele biobibliografice apărute aici în perioada 1982–2000[7]. Doina-Margareta Onica se naște la 19 iulie 1945, în refugiul părinților săi, la Pitești. Tatăl său, judecătorul Nicolae Cilievici (1912–1988), este originar din Ceahor-Cernăuți, fiul unor țărani români înstăriți, Pantelimon Cilievici (1886–1974) și Margareta, născută Chmara (1892–1963). Mama sa, Anne Marie (1918–1997), este fiica lui Peter Tomaschek (1882–1940), profesor legendar la Siret, cercetător pasionat al folclorului, literaturii și istoriei noastre, umanist preocupat de „etica viitorului" și instaurarea „păcii mondiale", distins cu Premiul Academiei Române și candidat din partea Parlamentului României la Premiul Nobel pentru Pace, în repetate rânduri, în anii '30 din veacul trecut[8].

[6] Câțiva dintre scriitorii menționați de noi se bucură de preocupări speciale. Este cazul lui Paul Celan (1920–1970), scriitor reprezentativ pentru ceea ce s-a numit „miracolul bucovinean", care beneficiază de o receptare pe măsura operei sale, de o ediție critică, de studii și cercetări serioase, de manifestări științifice organizate în mai multe țări. Vezi și Andrei Corbea, *Paul Celan și „meridianul" său. Repere vechi și noi pe un atlas central-european*, Iași, Editura Polirom, 1998. Prozatorul Norman Manea (născut în 1936 în Burdujeni–Suceava), tradus în marile literaturi ale lumii, este scriitorul cel mai bine plasat în ierarhiile internaționale, mai ales anglo-saxone. Grigore Nandriș (1895–1968), Vasile Posteucă (1912–1972) sunt cunoscuți prin restituirile din ultimii ani și câteva studii și articole apărute mai cu seamă în provincie. Matei Vișniec (născut în 1956 în Rădăuți) este editat frecvent în România ultimului deceniu (poezie și teatru). Vianor Bendescu (1913–1997) și Claudiu Isopescu (1894–1956) sunt prezentați prin câteva studii publicate în „Analele Bucovinei", sub semnătura profesorului D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române: *Vianor Bendescu, mesager al spiritualității românești în Germania* (V, 1, 1998, p. 61–66), *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualității românești în Italia* (VI, 2, 1999, p. 303–330). Visarion Puiu (1879–1964) și Teodor Mardare Gherasim (născut în 1929 în Grăniceşti) sunt promovați, editorial, prin câteva lucrări valoroase, tipărite în România și în SUA, și prin câteva articole apărute în presa din provincie. Ovidiu Găină (născut în 1918 în Solca) este încă un ilustru necunoscut în Bucovina, în pofida celor 13 volume ale sale, tipărite în Argentina și depuse la biblioteca Colegiului Național „E. Hurmuzachi" din Rădăuți, al cărui elev a fost. Adrian Rezuș (născut în 1949 în Rădăuți) și Marin Tarangul (născut la 1 mai 1938 în București) sunt, de asemenea, necunoscuți publicului larg, atât în provincie, cât și în țară. Cu toate aceste deschideri, în Bucovina încă nu există preocupări instituționalizate, sistematice privind cunoașterea și valorizarea exilului românesc. Stereotipurile mentale și culturale, fragilitatea unei culturi a proiectului și a dezbaterii științifice pe această temă, lipsa resurselor financiare și abordările conjuncturale, de suprafață întârzie descoperirea cu adevărat a lumii exilului românesc.

[7] Nu o menționează, mai târziu, nici Mihai Pelin în lucrarea sa *Opisul emigrației politice. Destine în 1222 de fișe alcătuite pe baza dosarelor din arhivele Securității*, București, Editura Compania, 2002.

[8] Cf. Vasile I. Schipor, *Peter Tomaschek (1882–1940)*, în „Analele Bucovinei", Rădăuți–București, anul VII, nr. 2, 2000, p. 321–333.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Doina-Margareta Cilievici îşi petrece copilăria în Siret, vechi târg moldovenesc, capitală a Moldovei o vreme, „un mic rai european", într-un univers guvernat de vechi tradiţii şi obiceiuri româneşti şi germane, ortodoxe şi catolice. În casa părintească şi în preajma bunicilor stabiliţi după război la Siret şi trăind aici cu nostalgia după Ceahor şi gospodăria lăsată acolo, în pofida unor vremuri grele, o fascinează povestirile, ţesutul pânzei şi confecţionarea costumelor naţionale, sărbătorile de Crăciun şi de Paşti, hramul de la Cacica, hramul de la Mihăileni, clăcile de desfăcat porumb, ajunul Sfântului Nicolae, Ignatul, spectacolul anotimpurilor, ca sărbătoare mirifică în paradisul grădinii din preajma casei, cu vişini şi maci roşii.

La Siret, Doina-Margareta Cilievici îşi face studiile primare, gimnaziale şi liceale (1952–1963) ca elevă eminentă. „Fire conştiincioasă şi supusă", „fără pasiuni şi fără revolte", ea se bucură în aceşti ani de o educaţie riguroasă în familie şi se formează în „lumea paralelă" guvernată de mitologia şi simbolurile comuniste, asemenea atâtor copii şi tineri dotaţi din România, care izbutesc să se afirme, totuşi, în „simbioza precară" a lumilor paralele, impuse în această parte a Europei de un experiment ideologic nefericit[9].

După obţinerea bacalaureatului (1963), Doina-Margareta Cilievici urmează cursurile Facultăţii de Chimie a Universităţii Bucureşti, Secţia Biochimie, absolvindu-le în 1968 cu media 10, ca şefă de promoţie. După absolvirea facultăţii, lucrează ca cercetător ştiinţific la Institutul de Biochimie al Academiei Române, în cadrul Laboratorului de Imunochimie (1968–1973) şi la Institutul „Victor Babeş" al Academiei de Ştiinţe Medicale, Departamentul de Imunologie (1973–1984). În 1976 obţine titlul ştiinţific de Doctor în chimie la Institutul de Ştiinţe Biologice din Bucureşti cu teza *Natura imunochimică a interacţiunii antigen-anticorp. Studiul modificărilor conformaţionale ale imunoglobulinelor prin determinarea susceptibilităţii lor la proteoliză.* Sub egida Comisiei Naţionale de Imunologie, ţine cursuri postuniversitare de imunochimie (1973–1983).

Activitatea sa ştiinţifică din această perioadă este consacrată în mod special problemelor de imunochimie: – caracterizarea eterogenităţii electroforetice şi isoelectrice a imunoglobulinelor, îndeosebi a lanţurilor lor uşoare, a modificărilor conformaţionale induse în anticorpi de către antigene; – demonstrarea faptului că resorbţia şi persistenţa în circulaţie a preparatelor comerciale de imunoglobuline folosite în scop profilactic este dependentă de metoda de preparare; – structura antigenică a proteinelor plasmatice polimerizate cu glutaraldehidă şi relevanţa modificărilor produse pentru formarea autoanticorpilor atât în condiţii patologice cât şi în catabolismul normal al proteinelor; – studierea fenomenelor autoimune legate de folosirea vaccinului streptococic la animale de experienţă; – analiza receptorilor specifici pentru albumina polimerizată de pe membrana celulei hepatice; – validarea testelor pentru detectarea anticorpilor antialbumină în serul pacienţilor cu boli hepatice (aceasta din urmă, în domeniul procedeelor analitice).

[9] Doina M. Teris. *op. cit.*, p. 103–120.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Din 1984, Doina-Margareta Cilievici, căsătorită Onica, se stabileşte în Suedia, dedicându-se studiilor de chimie clinică. Aici este chimist la Departamentul de Chimie Clinică al Spitalului Södersjukhuset din Stockholm, responsabil al Secţiei de Proteine (din 1984) şi al Secţiei de Coagulare (din 1992). Din 1996, păstrând aceleaşi funcţii, activează în cadrul Departamentului de Chimie Clinică al Spitalului din Huddinge. În Suedia, Doina-Margareta Onica dezvoltă o metodă nouă pentru separarea izoenzimelor fosfatazei alcaline, caracterizează aceste izoenzime în diferite stări patologice şi studiază producerea locală a imunoglobulinelor din ţesutul sinovial la pacienţii cu boreliozâ.

Cercetător de excepţie în biochimie, Doina-Margareta Onica publică în perioada 1968–1994 un număr de 46 de lucrări ştiinţifice în periodice de prestigiu din România şi din fluxul internaţional principal al domeniului: – *Recherches dans le domaine des composés d'insertion. Composés d'insertion de la thiourée avec des hétérocycles phénoxantinique* (în colaborare cu Gabriela Nicolau şi O. Maior), în „Revista română de chimie", XII, 681, 1968; – *Electrophoretic heterogeneity of the light chains of rabbit antibodies during the primary response*, în „Revista română de biochimie", VI, 283, 1969; – *L'isolement des anticorps purs à l'aide d'une suspension fine de PAB cellulose* (în colaborare cu Silvia Mihăescu), în „Revista română de biochimie", VI, 51, 1969; – *The heterogeneity of Fab and Fc fragments obtained from rabbit IgG revealed by isoelectric focusing*, în „Revista română de biochimie", VII, 287, 1970; – *Extent of immunoglobulin light chains heterogeneity revealed by isoelectric focusing* (în colaborare cu V. Gheţie), în „Experentia", XXVII, 203, 1971; – *Gradul eterogenităţii lanţurilor uşoare ale imunoglobulinelor evidenţiat prin metoda focalizării isoelectrice* (în colaborare cu V. Gheţie), în „Studii şi cercetări de biochimie", XIV, 33, 1971; – *The effect of rabbit immunoglobulin G binding to an insoluble matrix (PAB-cellulose) on its capacity to react with specific pig antibodies*, în „Revista română de biochimie", VIII, 63, 1971; – *The effect of rabbit immunoglobulin G binding to an insoluble matrix (PAB-cellulose) on its capacity to react with specific pig antibodies. In Antigen-antibody reacţion*, Jena, VEB Gustav Fischer Verlag, 1971; – *Resorbţia şi persistenţa în circulaţie a gammaglobulinei administrate intramusculos la iepure* (în colaborare cu Lucia Buzilă şi V. Gheţie), în „Studii şi cercetări de biochimie", XIV, 135, 1971; – *Susceptibilitatea la hidroliză a două proteine Bence Jones de tip lambda*, în „Studii şi cercetări de biochimie", XV, 187, 1972; – *Cercetări de imunochimie* (în colaborare cu V. Gheţie, Cecilia Motaş, Silvia Mihăescu, Corina Sarmanioti), în „Studii şi cercetări de biochimie", XV, 369, 1972; – *Estimation of size heterogeneity of proteins by thin layer gel filtration combined with electrophoresis in antibody containing gel*, în „Revista română de biochimie", X, 49, 1973; – *Susceptibility to proteolysis of immune precipitates*, în „Revista română de biochimie", X, 131, 1973; – *Procedure for protein insolubilization by trapping in agarose gel and glutaraldehyde treatment* (în colaborare cu V. Gheţie), în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Revista română de biochimie", X, 185, 1973; – *The occurrence of antibodies with restricted heterogeneity to streptococcal carbohydrates în New Zealand white rabbits* (în colaborare cu Florica Mihalcu), în „Revista română de biochimie", XI, 115, 1974; – *Relationship between the conformational changes induced în rabbit immunoglobulin G by various agents and its susceptibility to papain digestion* (în colaborare cu Florica Mihalcu şi Mioara Tudor), în „Revista română de biochimie", XIII, 31, 1976; – *Izolarea unui component cu afinitate pentru IgG de pe membrana macrofagelor alveolare de iepure* (în colaborare cu C. Medeşan şi Mariana Laky), în „Studii şi cercetări de biochimie", XIX, 87, 1976; – *Receptors for polymerized albumin on liver cells* (în colaborare cu Rodica Lenkei şi V. Gheţie), în „Experientia", XXXIII, 1046, 1977; – *Autoantibodies detected in rabbits hyperimmunized with group A,C and G streptococcal vaccines* (în colaborare cu Florica Mihalcu, Rodica Lenkei, Maria Gherman şi Mioara Tudor), „Infection and Immunity", XVIII, 624, 1977; – *Immunogenicity of glutaraldehyde treated homologous albumin in rabbits* (în colaborare cu Rodica Lenkei şi V. Gheţie), în „Immunochemistry", XV, 687, 1978; – *Immunogenecity of glutaraldehyde treated monomeric homologous albumin in rabbits* (în colaborare cu Maria Ana Dobre şi Rodica Lenkei, în „Immunochemistry", XV, 941, 1978; – *Binding properties of various IgG ligands to Fc receptors of macrophage cells* (în colaborare cu C. Medeşan, Maria Gherman, V. Gheţie, J. Sjöquist şi A. Sulică), în „Revista română de biochimie", XVI, 31, 1979; – *The ability of rabbit hepatocytes to interact with homologous monomeric modified albumin* (în colaborare cu Maria Ana Dobre şi Rodica Lenkei), în „Revista română de biochimie", XVI, 61, 1979; – *Effect of protein A of Staphylococcus aureus on the binding of monomeric and polymeric IgG to Fc receptor bearing cells* (în colaborare cu A. Sulică, Mariana Laky, C. Medeşan, J. Sjöquist şi V. Gheţie), „Immunology", XXXVIII, 173, 1979; – *Antigenic specificity of glutaraldehyde-treated rabbit albumin* (în colaborare cu Ilca Mărgineanu şi Rodica Lenkei), în „Molecular Immunology", XVII, 783, 1980; – *An immunological hypothesis for plasma protein catabolism* (în colaborare cu V. Gheţie, Rodica Lenkei şi Ilca Mărgineanu), „Mech. of Ageing and Development", XVII, 27, 1981; – *Reacţia imunoglobulinei G cu substanţe din clasa flavonoidelor* (în colaborare cu N.Şt. Chişiu, O. Maior şi Silvia Mihăescu), în „Studii şi cercetări de biochimie", XXIV, 35, 1981; – *Interaction of human and animal immunoglobulin G with flavonoids* (în colaborare cu N.Şt. Chişiu, O. Maior şi Silvia Mihăescu), în „Revista română de biochimie", XVIII, 191, 1981; – *Antibodies against glutaraldehyde-modified albumin in normal mouse sera* (în colaborare cu Ilca Mărgineanu, C. Medeşan, Ana Călugăru şi Mioara Manciulea), în „Molecular Immunology", XIX, 1021, 1982; – *Immunochemical characterization of anti-albumin antibodies in liver diseases* (în colaborare cu Ana Călugăru, Ilca Mărgineanu, Genţiana Zamfir şi Irena Belascu), în „Clinical Immunology and Immunopathology",

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

XXVI, 223, 1983; – *Anti-albumin antibodies in normal rabbit sera* (în colaborare cu Ilca Mărgineanu şi C. Medeşan), în „Immunology Letters", VI, 45, 1983; – *C1q has albumin binding activity but does not interfere in the haemagglutination test for anti-albumin antibodies* (în colaborare cu Silvia Mihăescu, Genţiana Zamfir şi Doina Barac), în „Immunology Meth.", LIX, 73, 1983; – *Immunogenicity and effector functions of glutaraldehyde-treated rabbit and mouse immunoglobulin G* (în colaborare cu Gabriela Mota, Ana Călugăru, Mioara Manciulea şi Silvia Dima), în „Molecular Immunology", XX, 709, 1983; – *Antibodies from patients with liver diseases and from normal human or animal sera against glutaraldehyde-polymerized albumins: lack of species specificty* (în colaborare cu Ana Călugăru şi Genţiana Zamfir), în „Experientia", XXXIX, 1139, 1983; – *Affinity electrophoresis of human serum alkaline phosphatase isoenzymes in agarose gel containing lectin* (în colaborare cu L. Sundblad şi L. Waldenlind), în „Clin. Chim. Acta", CLV, 285, 1986; – *Characterization of serum alkaline phosphatase isoenzymes by affinity electrophoresis in agarose gel containing lectin combined with agar gel electrophoresis* (în colaborare cu L. Sundblad, L. Waldenlind şi Agneta Shanwell), în „Scand. J. Clin. Lab. Invest.", XLVII, 239, 1987; – *Microheterogeneity of serum alkaline phosphatase isoenzymes as revealed by isoelectric focusing* (în colaborare cu Kerstin Rosendahl şi L. Waldenlind), în „Clin. Chim. Acta", CLXVIII, 297, 1987; – *Possible errors in the calculation of cell binding parameters exemplified by analysis of the IgG-Fc receptor system* (în colaborare cu Ana Călugăru, Florica Luban, V. Dumitru şi V. Gheţie), în „Acta Pathologica Microbiologica et Immunologica Scandinavica", XCVI, 525, 1988; – *Inherited occurence of a heat stable alkaline phosphatase isoenzyme in the absence of disease* (în colaborare cu Kerstin Rosendahl şi L. Waldenlind), în „Clin. Chim. Acta", CXCIV, 193, 1989; – *Measurement of alkaline phosphatase activity by Kodak Ektachem 700 XR analyzer compared with other routine analytical methods* (în colaborare cu H. Wallinder, K. Angbäck, J. Kahan şi L. Waldenlind), în „Clin. Chim.", XXXV, 329, 1989; – *Further characterization of a heat stable alkaline phosphatase with low sensitivity to L-phenylalanine* (în colaborare cu Kerstin Rosendahl şi L. Waldenlind), în „Clin. Chim. Acta", CXCIV, 193, 1990; – *Local immunoglobulin production in synovial tissue in patients with Lyme borreliosis* (în colaborare cu U. Hirsh şi L. Waldenlind), în „Clinical and Experimental Rheumatology", IX, 119, 1991; – *Albumin determination by Kodak Ektachem 700 XR analyzer compared with other routine analytical methods* (în colaborare cu H. Wallinder, A. Berg, K. Angbäck şi L. Waldenlind), în „Clin. Chim. News", XVII (V), 12, 1991; – *Recurrent transient hyperphosphasemia of infancy in an adult* (în colaborare cu J. Torssander şi L. Waldenlind), „Clin. Chem.", XXXVII, 1913, 1992); – *Creatine kinase-MB mass concentration versus creaine Kinase-B activity for the detection of acute myocardial infarction in patients with slightly elevated total creatine kinase*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

activity in serum (în colaborare cu J. Hulting, L. Waldenlind şi H. Wallinder), în „J. Int. Med.", CCXXXV, 211, 1994.

În România, Doina-Margareta Onica realizează, în colaborare cu I. Boroş, I. Moraru, E. Păunescu şi A. Sulică, *Dicţionarul de imunologie*, tipărit la Bucureşti, în 1981, sub egida Editurii Ştiinţifice şi Enciclopedice[10].

După moartea mamei sale (1997), Doina-Margareta Onica se documentează temeinic pentru realizarea *Cronicii de familie*, fiind sprijinită, mai ales în problemele de istorie contemporană, de soţul său, Ştefan Pop, originar din Transilvania. Spirit „cotropit de mai multe lumi" şi înţelegând călătoria ca pe „un profund act de pace", pentru recuperarea memoriei culturale a familiei/neamului său ritualic întreprinde călătorii în Boemia (locul de origine al bunicilor şi străbunicilor dinspre mamă), Italia şi Lemberg (unde bunicul său, profesorul Tomaschek, a fost combatant în Primul Război Mondial în cadrul trupelor sanitare austriece), la Ceahor şi Cernăuţi (locul de naştere şi de formare a tatălui), Siret şi Berlin. Cercetătorul-călător spre rădăcinile memoriei sale culturale investighează locuri, case vechi, urme ale trecutului care îi trezesc multe semne de întrebare, se întristează de indiferenţa autorităţilor faţă de istoria locurilor, sănătatea oamenilor şi mediu, este îngrijorată de soarta pădurilor şi de ruinele zonelor industriale din România, cercetează cărţi, documente, note şi însemnări de familie, interoghează contexte, corespondează cu rudele apropiate[11].

Sub pseudonimul Doina M. Teris, Doina-Margareta Onica publică volumul *O sută de ani în Bucovina. Cronică de familie*, care apare la Cluj-Napoca, sub egida Editurii Mediamira, 2003, cu 166 p. *Cronica de familie*, dedicată părinţilor şi fiului său Alexandru, are în structura sa capitolele: I. *Peter*, p. 7–65; II. *Nicolae*, p. 67–120; III. *Anne Marie*, p. 121–136. Acestea sunt urmate de câteva hărţi (*Harta Bucovinei*, cu precizarea localităţilor legate de viaţa familiei şi *Europa Centrală şi de Est*, cu localităţile principale care au jucat un rol în viaţa familiei), *Nota autorului*, p. 143–157; *Izvoare*, p. 158–160; *Lista lucrărilor lui Peter Tomaschek*, p. 161–163 şi *Mulţumiri*, p. 164–165. Fiecare capitol este însoţit, ca discurs complementar, de un valoros corp iconografic.

În *Cronică de familie*, Doina-Margareta Onica creează o „istorie de valori" în „structuri acceptabile", cum recomanda George Călinescu în *Principii de estetică*. Fluxul memoriei, funcţionând printr-un remarcabil „joc al timpurilor" (suveran, prezentul alternează cu imperfectul, mai rar cu perfectul compus), planurile naraţiunii, evocarea caldă, inserţia documentului (excerpte din lucrări diverse, scrisori, note din periodice, date consemnate de istoria orală a locurilor, versuri) creează secvenţe/prim-planuri încărcate de viaţă, de autenticitate. Secvenţele memorabile (Peter în peţit la Pfraumberg, pacea spontană de o zi de pe frontul din Galiţia, bătălia sângeroasă de la Cortina d'Ampezzo, repatrierea germanilor

[10] Cf. *Curriculum vitae* şi *Listă de lucrări*, în *Corespondenţă: Doina Onica–Vasile I. Schipor*, Stockholm, 2 noiembrie 2002.

[11] Cf. Doina M. Teris, *op. cit.*, p. 143–160.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

bucovineni, bătălia de la Cotul Donului, refugiul în Muntenia, anotimpurile copilăriei de la Siret, drama judecătorului Nicolae Cilievici în anii de stalinizare a României, moartea mamei) evidențiază virtuți narative, un lirism delicat, tehnică modernă de construcție, grijă pentru detaliul revelator, viziune auctorială, ingeniozitate și rafinament stilistic. Astfel, traversând mereu granițe ale timpului și istoriei, „istoria celor mici" este în relație, de cele mai multe ori tensionată, cu istoria umanității dintr-un „secol violent". Prin personajele *Cronicii* (între care autoarea este succesiv, într-o jumătate de secol, narator, martor și personaj-cheie) ni se relevă sensibilitatea unor epoci istorice diverse, un stil de viață care refuză constant agresivitatea și uniformizarea, o cuceritoare „cumințenie a pământului", toate amenințate, ultragiate, dar salvându-se miraculos prin resorturile intime create de un model cultural durabil, guvernat de valori și virtuți: credința în Dumnezeu, dragostea, adevărul și binele, libertatea omului de a se exprima pe sine, umanismul profund, omenia așezată deasupra oricărei politici, toleranța, generozitatea, echilibrul, încrederea în sine și în semeni, răbdarea și fidelitatea.

Prin *Cronică de familie*, destinată mai cu seamă descendenților direcți, genul nu mai este exclusiv apanajul părții bărbătești. Și propensiunea feminină pentru memorialistică începe cu evocarea unui strămoș (Peter), ca „prim mesaj generos", menit a întreține legătura neîncetată între individ, familie și neam. Pentru „eul fondator de veridicitate", „magister al timpului pierdut" și, deopotrivă, „demnitar al timpului regăsit" (Philippe Ariès și Georges Duby), cronica de familie reprezintă o necesitate. Ca și Peter Tomaschek, autorul unui *Familienbuch*, Doina-Margareta Onica „reunește trecutul și prezentul pentru a se cunoaște și a se recunoaște întru acestea". Pentru amândoi, „cronologia întreruptă și necontenit distrusă este prețul care trebuie plătit pentru cunoașterea eului intim". Cunoașterea și recunoașterea, dincolo de „arheologia literară" a spațiului privat, reprezintă rațiunea de a fi a eului profund, atent la „duratele adânci" și instaurând noi limite ale teritoriului individual. Imaginarul intimității și al eului, locurile simbolice (salonul, ca loc al „marilor traversări spectaculare", biblioteca, grădina casei, ca „paradis al simțurilor" și loc fragil al unei „sărbători nesfârșite", orașul), „grupurile de convivialitate" cu rosturile lor în „gramatica legăturilor de rudenie", gestionarea „patrimoniului simbolic", ceremoniile și ritualurile ilustrează formele de manifestare și de perpetuare a conștiinței genealogice și, totodată, destinul dramatic al unor familii din Bucovina[12].

Dintre fragmentele memorabile ale cărții, reținem, în mod special, evocarea Cernăuților de altădată, în relație cu sentimentele de „magrebin înnăscut" ale lui Nicolae Cilievici: „Nicolae a simțit întotdeauna Cernăuțiul ca fiind românesc [...]. Cernăuțiul [a rămas] în inima lui Nicolae ca un loc unic, unde energiile se adună și se desfac, un centru al lumii unde totul era posibil, unde se întâmpla totul. Un loc care nu numai că există, dar care devine, se formează și crește odată cu locuitorii

[12] Cf. Vasile I. Schipor, *Familii înrudite din Bucovina: Tomaschek, Cilievici și Totoescu. Memorie și conștiință genealogică*, în „Revista de istorie socială", anul IV–VII, 1999–2002, Iași, Editura Polirom, 2004, p. 128–149.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

săi. Era un oraş aurit de fantezia tinereţii, un mediu în care te mişcai în largul tău, îi simţeai pulsul şi trăirile şi îl iubeai ca pe iubirea cea dintâi. Cernăuţiul moştenise şi ceva din melancolia Vienei şi a Europei Centrale. Magia oraşului îi va rămâne atât de puternic în amintire, încât, mental, i-a devenit inaccesibil după încorporarea lui în sfera rusească la sfârşitul celui de-al doilea război mondial. A încetat pur şi simplu să existe. I-ar fi fost poate mai uşor să accepte mutarea lui pe o altă planetă. Pentru alţii oraşele se împart în frumoase, interesante, exotice, cu forme arhitectonice specifice, cu turle şi grădini, cu geografie şi istorie. Cernăuţiul nu era un loc, era o stare de spirit care i-a fost luată cu idolii lui cu tot"[13].

La sfârşitul „peregrinării de familie" printre „ruinele a două imperii", cercetătorul-călător spre rădăcinile memoriei sale culturale notează: „Mă încearcă melancolia şi mă simt vulnerabilă, temătoare, trecând peste frontiere vizibile şi invizibile, suportându-mi propria singurătate, care a devenit ceva mai bogată ca la început, mai nuanţată, mai nostalgică...

Aş fi putut intitula cronica drept *Cartea graniţelor*. Personajele mele au depăşit mereu graniţe, cu voie sau fără voie. Fiecare gând nou este o graniţă pe care trebuie să o treci, fiecare gând vechi este o graniţă pe care o laşi în urmă...

Poate că alte generaţii vor vibra şi ele la trecerea graniţelor istoriei şi ale timpului. Ar putea rândurile mele să le ajute în vreun fel? [...]

Azi lumea se confruntă cu tendinţa de globalizare în care graniţele fizice îşi micşorează importanţa. Fenomenul a existat în diverse forme şi în alte epoci. Habsburgii colonizatori l-au încercat prin administraţie şi propagarea acţiunilor culturale. Comunismul a încercat o uniformizare a individului prin strivire, lansând ideea utopică a creării unei societăţi perfecte cu un Om Nou. Şi ştim cum a mers. În zilele noastre ne domină posibilitatea de comunicare fără margini şi o globalizare economică ale cărei consecinţe încă nu le cunoaştem"[14].

În istoria culturii din Bucovina, cartea Doinei-Margareta Onica *O sută de ani în Bucovina. Cronică de familie* reprezintă, prin acest dintâi volum, o contribuţie valoroasă realizată în spiritul programului generos formulat în 1912 de Sever Zotta în „Arhiva Genealogică": „mărirea în cercurile largi ale societăţii româneşti, dincoace şi dincolo de hotarele ei politice, a interesului pentru istoria, viaţa şi viitorul familiilor"[15].

---

[13] Doina M. Teris, *op. cit.*, p. 75, 77–78.

[14] *Ibidem*, p. 157.

[15] Cf. Silvestru Pânzariu, *Vocaţia spirituală a unui oraş străvechi*, în „Orizont sireţean", Siret, anul I, nr. 1, 2000, p. 2; Vasile I. Schipor, *In honorem Dr. Doina-Margareta Onica, strălucit reprezentant al şcolii româneşti de biochimie*, în „7 zile bucovinene", Rădăuţi, anul IV, nr. 139, 3–9 iulie 2003, p. 6–7; Vasile I. Schipor, Doina M. Teris, *O sută de ani în Bucovina. Cronică de familie*, Cluj-Napoca, Editura Mediamira, 2003, 168 p., în „Analele Bucovinei", anul X, nr. 2, 2003; Bogdan-Alexandru Schipor, Doina M. Teris, *O sută de ani în Bucovina. Cronică de familie*, Cluj-Napoca, Editura Mediamira, 2003, 168 p., în „Revista de istorie socială", anul IV–VIII, 1999–2002, Iaşi, Editura Polirom, 2004, p. 505–507.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Depăşind un timp al discordiei ce a falsificat relaţiile interumane şi a creat izolare, neîncredere şi înstrăinare, Doina-Margareta Onica redescoperă „identitatea românească generatoare de putere" într-un arbore genealogic viguros, supus modelajului istoric şi îmbogăţit prin experienţa emigraţiei, cum glosează recent, pe aceeaşi temă, un alt bucovinean călător, Vasile Andru: „Venim în lume cu o lege strămoşească, cu datini, cu îndemânări, cu un indice de creativitate, cu valori, prin care ne păstrăm şi un loc optim între toţi, prin care îmbogăţim ţara de adopţie. [...] Rădăcina este sursă de putere. Sursă de coeziune. De aceea, chiar în epoca globalizării, adică a egalizării tuturor la un nivel de stereotipă civilizaţie, [...] este foarte actuală ştiinţa genealogiilor, a originilor, a identităţii etnoculturale.

Cu ce venim de-acasă? Cât păstrăm? Cât dăruim? [...]

Trebuie să ne propunem, tonic şi deschis, nu doar păstrarea identităţii, ci şi comunicarea unor valori, participarea la valorile celor din jur.

Asta s-ar numi un «misionariat» cultural subtil, [ce ar consta în] influenţarea prin valoare, prin contagiune pozitivă, prin prestigiu. Eşti bogat în măsura în care ai ce dărui. Şi avem ce dărui din plinul nostru sufletesc"[16].

În vecinătatea preocupărilor materializate prin *O sută de ani în Bucovina. Cronică de familie*, Doina Onica, publică tot în România, un volum de însemnări de călătorie, *Cu Ştefan prin lume*, Cartea întâi, Cluj-Napoca, Editura Todesco, 2003, 236 p. Dedicată nepoţilor William Nicolas şi Andrei, volumul cuprinde capitolele: *Prin Canada şi Alaska*, p. 9–40; *Groenlanda, nu numai gheţuri*, p. 41–104; *În lumea de piatră a Dolomiţilor*, p. 105–124; *Borneo, un cântec pentru junglă*, p. 125–170; *Dramatismul Javei*, p. 171–190; *Bali şi preaplinul formelor*, p. 191–208; *Zile de iarnă în Suedia*, p. 209–235. Cartea, scrisă cu talent şi sensibilitate, este ilustrată cu hărţi şi desene inspirate, semnate de Ştefan Pop[17].

Bucovineanca Doina-Margareta Onica are şi aici convingerea că „viaţa este, în fond şi de fapt, o călătorie"[18]. Călător rafinat, în căutarea „liniştii interioare" şi a vindecării de stresul societăţii informaţionale[19], ea este ademenită, deopotrivă, de „spectacolul lumii" şi de „spectacolul naturii". Valorificând „jurnalul expediţiilor" sale, Doina-Margareta Onica oferă cititorului „un joc permanent de iluzii şi realităţi

[16] Cf. Vasile Andru, *La românii din Barcelona: despre identitate etnică şi modernizare*, în „Viaţa românească", serie nouă, Bucureşti, anul XCIX, nr. 10, octombrie, 2004, p. 68–72, *passim*.

[17] Ştefan Pop s-a născut la Năsăud în familia juristului Sabin Pop şi a învăţătoarei Florica Pop, români ardeleni care s-au îngrijit să le ofere celor patru băieţi o educaţie aleasă, în pofida anilor grei de după al Doilea Război Mondial. Urmează Seminarul Pedagogic Universitar şi cursurile Institutului Politehnic din Cluj, secţia Utilajul şi Tehnologia Turnării. După absolvire, lucrează la Bucureşti în industrie şi proiectare ca specialist în metalurgie. Publică două cărţi în domeniul tehnic şi mai multe articole în reviste de profil. În 1986 se stabileşte în Suedia, muncind într-o turnătorie din Stockholm, unde participă la diverse proiecte de modernizare. Răspunde, printre altele, de realizarea componentelor turnate ale pavilionului suedez de la Expoziţia Mondială din Spania (1992). Pasionat de lecturi rafinate, de spectacole de operă şi călătorii, om distins şi generos, străbate împreună cu soţia sa, Doina-Margareta Onica, lumea întreagă, ademenit de vraja visurilor care i-au însufleţit tinereţea.

[18] Doina Onica, *Cu Ştefan prin lume*, Cluj-Napoca, Editura Todesco, 2003, p. 79.

[19] *Ibidem*, p. 43.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

care îşi reclamă existenţa cu o intensitate şocantă, solicitând emoţia într-un *perpetuum mobile*"[20]. Istorie, mituri, legende, tradiţii şi credinţe vechi, mentalităţi, geografie, faună şi floră, ecologie şi etologie umană, arhitectură, artă, scriitori, artişti, exploratori, muzee şi expoziţii, evenimente însemnate şi monumente, serbări, ritualuri şi ceremonii, obiceiuri, oameni („întâlniri omeneşti interesante"), ocupaţii şi meşteşuguri, simboluri culturale şi fenomene („oraşul-biserică" din nordul Scandinaviei, de exemplu) îl cuceresc pe călătorul rafinat, mereu în căutare de imagini inedite, clasic, romantic şi modern în acelaşi timp (în structura sa sufletească), îndrăgostit de spectacolul culturilor şi de ingeniozitatea oamenilor în exploatarea „potenţialului de frumuseţe" al multor locuri din lume şi generos, prin detaliile pe care le reţine, prin impresiile şi asocierile interesante, toate în beneficiul lecturii dintr-un timp vulnerabil: „Atacul terorist de la New York din 11 septembrie din această toamnă a adus cu el sentimentul că lumea a devenit mai puţin frumoasă datorită urii care nu are sfârşit. Cu atât mai bine mi-a făcut să scriu aceste rânduri, păstrând iluzii şi speranţe. [...] A călători este un semn de pace pe pământ. Bucuria călătoriei o păstrez încă adevărată şi probabil naivă. Şi uimirea pe care o simt în faţa fiecărei frumuseţi este cea a copilăriei neprefăcute şi fără distorsiuni"[21].

Din intimitatea călătoriei, ca lectură a lumii, mesajul profund al cărţii este subliniat de Ştefan Pop în *Prologul* la „povestea unei vacanţe de Crăciun", conceput după modelul prologului din opera *Paiaţe* a compozitorului Ruggiero Leoncavallo. Autoarea cărţii ne dezvăluie „cum un fragment de viaţă poate deschide orizonturi surprinzătoare topind graniţele timpului şi spaţiului", „cum istoria omenirii are meandre care mătură şi distrug uneori totul în cale, dar cum oamenii se întorc la locurile şi la obiceiurile lor paşnice cu aceeaşi bucurie de viaţă", „cum natura este imensă, frumoasă, aspră şi generoasă cu şiruri întregi de generaţii care o iubesc şi ştiu să o preţuiască", din toate înţelegând „cât de scurtă este trecerea ta pe acest pământ, pe marea scenă a vieţii"[22].

Cartea a doua din volumul *Cu Ştefan prin lume* apare sub egida aceleaşi edituri clujene, Todesco, în anul 2004, cu 246 p. Cuprinsul acesteia este la fel de interesant: *Sub cerul Patagoniei şi al Ţării de Foc*, p. 9–46; *În lumea giganţilor din Insula Paştelui*, p. 47–74; *Tărâmul de nisip şi lumină al Strâmtorii Kattegat*, p. 75–102; *Munţele Fuji şi alte trăiri japoneze*, p. 103–197; *Realităţile Cambodgiei*, p. 199–228; *Cele patru anotimpuri la Grisslehamn*, p. 229–240. O bibliografie, p. 241–243 şi mulţumirile autoarei întregesc oferta cărţii, „veritabil memorial de călătorie", evidenţiind „un ritual aproape iniţiatic" ce defineşte „gustul pentru incursiunea în peisaj şi pentru descrierea acestuia" al unei scriitoare pasionate de călătorie[23]. Şi aici, din fiecare pagină a cărţii „răzbate bucuria peregrinului şi adie

[20] *Ibidem*, p. 57.
[21] *Ibidem*, p. 104.
[22] *Ibidem*, p. 107.
[23] Michaela Bocu, *Călătoria în spectacolul lumii*, în „Adevărul de Cluj", anul XVII, nr. 4357, 3 martie 2005, p. 5.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

acel vânt de libertate" specific marilor călători din literatura noastră de profil. Critica de întâmpinare din Ardeal e mai aproape de perceperea rosturilor profunde ale cărții: „Un drum parcurs nu la întâmplare, ci susținut de o documentare solidă, argumentată, în deplină cunoștință de cauză. Admirabile tablouri din natură relevă, într-o armonie desăvârșită, păduri, lacuri și flori, într-un spațiu vast [...] tivit de colonade maiestuoase ori cețuri încărcate de mister; scene citadine, chiar familiare, legate de obiceiuri ale locului, orașe și clădiri importante se succed în viteză și, totuși, fiecare imagine are o rezoluție deosebită. Și, din nou, întoarcerea la natură, la spectacolul ei, care ascunde o întreagă lume. [...] Faptul că tablourile prind viață sub penița lui Ștefan Pop, autor inspirat al graficii, este, iarăși, relevat pentru abordarea călătoriei drept una dintre cele mai nobile forme ale încrederii de sine, căci are ascunsă în ea candoarea supunerii, curajul, plăcerea surprizei, fervoarea clipei"[24].

În acest an al unei frumoase aniversări din viață, Doina-Margareta Onica are în programul său editorial un volum de *Poezii*. Acesta reprezintă o lectură redescoperitoare, dar și una îmbogățitoare. Redescoperitoare, pentru că în precedentele sale cărți sunt multe pagini de frumoasă poezie, vestind într-un fel o tainică reîntoarcere în orizonturile propriilor valori, toate vorbind despre inițiere și cunoaștere esențială izvorâte dintr-o experiență generoasă în deprinderea unei învățături fundamentale de a ne defini, într-un raport explicit cu lumea din jur, cu trecutul (moștenirea culturală), cu semenii, cu noi înșine[25]. Îmbogățitoare, prin pledoaria care te cucerește pentru cartea înțeleasă ca o comuniune a spiritelor, construită pe valori și „afinități elective", din perspectiva unui alt mod de lectură a lumii.

Cele trei secțiuni ale volumului, *De acasă, Din doruri, Din lume*, conferă construcției echilibru compozițional. Aceeași impresie este întărită și de cele trei cicluri ale ultimei secțiuni: *Corsica, Malta, Vietnam*. Sugestive sunt apoi și titlurile, toate în relație cu fondul liric și ideatic, comunicând discret, prin simbolistica toposului, sensuri multiple.

Așezarea textului *Lumi paralele* la începutul cărții este inspirată, sugerând, prin marea capacitate de generalizare, destinul bucovinenilor (și nu doar al lor) risipiți în veacul trecut prin lumea întreagă. Acest text luminează întregul sistem de sensuri descifrabile în cartea ce poate fi înțeleasă ca document sufletesc, biografie lirică ori jurnal interior. Cea dintâi secțiune, prin teme (copilăria, natura, iubirea, războiul) și motive poetice (cuibul/casa părintească, vatra, plaiul, dorul, înserarea, umbra, liniștea, lacrima, cântecul, izvorul, fugit irreparabilae tempus), recompune un topos al „vârstei de aur" tulburat de amintirea „zăpezilor de altădată". Acestora li se alătură câteva simboluri (merii din grădină, „vița ce stă plânsă pe lujeri de sulfină", „focul jucăuș din vechea plită", jocul, „cireșul bătrân de acasă" purtând în fiece bob „dorul de soare și vatră", „dorul de-amurguri albastre", clopotul ce sună pe „valea cufundată în uitare", călugărul din schitul vechi), încărcate de vechi

[24] *Ibidem*.

[25] Cf. Ion Vlad, *Lecturi constructive*, București, Editura Cartea Românească, 1975, p. 102–110, 113–118.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

sensuri, unele venind din mitologia populară, şi semnificând totodată amurgul unei vârste culturale. Acest univers, predominant rustic, încărcat de prospeţime, este vegheat de imaginea mamei ori a bunicii care ţese „gândurile în covor", durând „o lume de iubire" menită a dăinui, ca liant al neamului, din generaţie în generaţie. Din sumarul secţiunii mai reţinem o reuşită *Ars poetica* („Poezia doarme în cuvinte / În vinul vechi, gâlgâitor / În soarele ce-apune peste locuri sfinte / În taina unui vrăjitor. // Poezia doarme legănată / De cântul unui vechi pescar / De doina din caval cântată / De glasul blând de lăutar. // E poezia har dumnezeiesc / Trezită-n zori de dor, / Înfruptă-te din ea, căci e firesc / Să bei din apa de izvor"), un text apropiat de lirica gnomică („Viaţa este fără de răgaz / Nu se opreşte nici să ne şteargă lacrimile / Nici să ne contemple bucuriile") şi *Florăreasa,* o delicată parabolă pe tema frumuseţii eterne şi generoase, învăluită de tristeţe.

Cea de a doua secţiune, *Din doruri*, cultivă o lirică a eului pe un registru tematic apropiat: iubirea, destinul, timpul. Ceremonialul erosului, păstrând elemente străvechi (dansul de „lângă păduri de argint", ploaia de crini, contopirea cu al „zeilor chin", patima – „patima mea de tine şi joc", dăruirea – sugerează „dorul de zbor" şi „nevoia de soare", seducţia visului (născut din „limpezimea de cleştar a clipei rămasă ancorată-n amintire"), călătoria iniţiatică ori ascensiunea montană din al căror ritual nu lipsesc simplitatea, umilinţa, cuvântul de mulţumire: „M-ai luat de mână / Şi m-ai dus într-o livadă necunoscută / Unde pomii aveau muguri... / Uitasem că pomii înmuguresc / Uitasem că apoi vine timpul florilor / Uitasem că iarba poate fi atât de verde / Uitasem cât de frumos e pământul". „Dorul de dor" reînvie şi aici amintiri „cu zâmbet în grai, cu ochii de floare", purtate pe „boare de mai" şi „zbor de cocori" ori sentimente distilate din „miresme de migdal, de liliac alb şi trandafir înflorit" dintr-un timp al plinătăţii („eram ca mărul copt ce stă să cadă de pe ram") apus de mult: „În dimineaţa aceea / De după plecarea ta / Din copacul sufletului meu / Au zburat păsările / Au căzut fructele / Au pierit frunzele. / În dimineaţa aceea / De după plecarea ta / Ramurile copacului / Dezgolite de cântări / Au atins pământul / Plângând. / În dimineaţa aceea / De după plecarea ta / Lacrimile ramurilor / Străluceau în soare şi / Se visau muguri".

Plaja pustie din prezentul confesiunii („ceas târziu când stele curg", „ceas pustiu când stele cad şi mor"), valul, floarea, stânca, fluturele de noapte, cenuşa, lacrima, steaua însingurată, poteci „luminând calea drumeţilor în noapte", muntele, ca simbol al destinului, recompun „scenariul" mitului orfic în care se consumă visul reîntoarcerii iubirii „din poemele nescrise şi din vechile cântări".

În acest compartiment al cărţii, energia sufletului („eul empiric") este mereu în stare de „tensiune", evoluând spre un „eu tipic", prin „distilare" (înlăturarea elementului biografic, a „contingenţelor de stare civilă"), ca procedeu de depăşire a „autocomunicării memorialistice"[26]. Fenomenologia persoanelor merită atenţie. Dintre categoriile gramaticale ale lirismului, atotputernică este persoana I (eu, „sufletul meu", „inima mea", „dorul meu", „dragostea mea", „truda mea", „căutarea mea",

[26] Silvian Iosifescu, *Construcţie şi lectură*. Bucureşti, Editura Univers, 1970, p. 116–124.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„furtuna mea sufletească", „mantaua mea de nea") orchestrată în dialog cu persoana a II-a (tu, „sufletul tău", „visele tale"). Atitudinea lirică dobândește uneori generalitate, fiind marcată stilistic de persoana întâi a pluralului: „Stăm alături / În cochilii de tăcere / Cochilii de tăcere albă / Cochilii de tăcere neagră / Cochilii de tăcere fără de culoare". Spontaneitatea lirică, potențialul afectiv ridicat (ca atitudini lirice) pregătesc drumul sentimentului de „prezent etern"[27], sugerând o puternică impresie de trăire, înfruntând „moara timpului" prin sărbătoare („revăd mereu în sărbătoare / tot ce-am pierdut și nu mai este"; „eu știu că tu mă cerți / când lipsă sunt / la ziua munților albaștri / când în alai sărbătoresc / se-adună la un loc toți aștri"), construită pictural („îmi colorez sentimentele / cu pene de pasăre / muiate-n azur"): „Îți las cărările munților pe care i-am colindat împreună / Îți las serile petrecute-n taifas cu ciobanii / Îți las florile din pajiști și iarba plină de rouă / Îți las tăurile adânci și limpezi / Îți las foșnetul frunzelor și murmurul pădurii / Îți las înaltul cerului și cântecul înserării / Îți las doinele muntelui și dorurile lui / Îți las focul din vatră și tăciunii mocnind / Îți las bucuria întâlnirilor noastre..."

În secțiunea a treia, *Din lume*, lirismul se impregnează de livresc. Viața ca „drum de lumină" este trăită, la fel de intens, dar în planuri largi, în care se revarsă istorie, „lumi suprapuse, lumi paralele", oameni, ritualuri ce „se multiplică în mii de ecouri", surprinse uneori în desfășurări fastuoase, în poeme care devin „locuri ale memoriei"[28]: „Lumina roșie a lampioanelor / Umflate ca niște pepeni uriași / Cucerește orașul pe dinăuntru / Și pe dinafară în prag de seară, / Transformă străzile mici / În fire de lumină / Croitorii, sculptorii în lemn și pictorii / În pete lucitoare, / Noaptea într-un mister tremurând, / Râul într-o cale de poveste. // Ochii Hoi Anului veghează cu grijă / Te urmăresc pretutindeni / Alungând răul. // Și când este lună plină / Se aprind și mai mult lampioanele / Și mâncăm prăjituri de orez"; „Subțiri ca niște mlădițe de bambus, / Femei frumoase alcătuite din linii curbe / Trec în rochii albe / Lungi până la pământ. // Fluturi străvezii în noapte / Luminează zarea / Cu puritatea / Unei mândrii înnăscute".

Nu putem încheia observațiile și însemnările noastre de lectură pe marginea acestui volum fără a menționa un text admirabil, *Rugă*, străbătut discret de lumina ethosului și a filosofiei etnicului nostru: „Mă rog ție, Doamne, fierbinte / Să nu mă mai lege în lanțuri trecutul, / Să pot privi înainte. // Aș vrea să aștern pe cele pierdute uitarea, / Să nu mă simt zidită-n cetate, / Să ies la lumină, / Să văd iarăși zarea, / Să scap de visuri deșarte".

Ca și precedentele cărți, volumul *Poezii* „revarsă în lume bucuria" al cărei rost înalt este dăruirea generoasă. Într-un timp învolburat, în care „nu ne unește / nici un sunet / nici o tresărire" și când „surzi la vaietele noastre interioare / continuăm să ridicăm / munți de tăcere" între noi, îl întâmpinăm la hotarul

[27] Cf. Tudor Vianu, *Figuri și forme literare*, București, Casa Școalelor, 1946, p. 56–57; Andrei Corbea-Hoișie, *Poezie după Auschwitz. Pentru o hermeneutică a liricii lui Paul Celan*, în „Prelegeri academice", anul III, nr. 3, Iași, Editura Cermi, 2004, p. 83–85.

[28] *Ibidem*, p. 83.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Bucovinei, în acest ceas de sărbătoare din preajma solstiţiului de vară, cu „un fir de iarbă / din ţara iubirii", „cu pâine şi sare", pe „comuna cale / ce leagă infinit de infinit".

Doina-Margareta Onica aparţine aristocraţiei exilului românesc, care aduce în patria istorică un respect, tot mai rar întâlnit aici, faţă de lege şi vechi cutume, faţă de valorile simbolice naţionale şi ale umanităţii, legătura intimă şi profundă cu spiritualitatea noastră, un exemplu de muncă şi disciplină, ca suport al afirmării reale şi al trăirii într-o viaţă demnă, pragmatismul, dragostea şi responsabilitatea faţă de natură, încrederea în continuitatea miracolului acestui pământ rătăcit în univers, comunicarea despovărată de stereotipuri mentale moştenite din veacurile trecute ori nepreluate critic, departe de vanităţi auctoriale şi de orgolioase ambiţii de afirmare ori legitimare, „mărci textuale" ori supratextuale ascunse vederii grăbite dar sesizabile în cărţile sale de bună factură ideatică şi stilistică.

Numele bucovinencei Doina-Margareta Onica stă alături de cel al marilor doamne ale emigraţiei româneşti, care ne oferă cu generozitate un „exemplu energetic" ce trebuie cunoscut şi valorizat: Ioana Andreescu, Principesa Martha Bibescu (autoarea evocărilor din vol. *Pages de Bukovine et de Transylvanie*, Paris, 1930), Antoaneta Iordache-Bodisco, Monica Brătulescu, Silvia Niculescu-Cinca, Mioara Gorea-Cremene, Roxana Eminescu, Adriana Cosmovici-Georgescu (autoare a vol. *Au commencement était la fin*, Paris, 1951, cea dintâi mărturie românească pe tema închisorilor comuniste), Sanda Golopenţia, Ilina Gregori, Georgeta Horodincă, Principesa Ileana, Rodica Bălănescu-Iulian, Adina Kenereş, Sonia Larian, Monica Lovinescu, Vera Lungu, Maria Manoliu-Manea (editoarea vol. *The Tragic Plight of a Border Area: Bessarabia and Bukovina*, 1983), Gabriela Melinescu, Rose-Marie Mociorniţa, Oana Orlea (supranumită „Alice în ţara sârmei ghimpate", autoarea cărţii *Perimetrul zero*, Bucureşti, 1992, o contrautopie pe tema alienării omului în totalitarism), Svetlana Paleologu-Matta, Yvonne Rossignon, Mira Simian, Sanda Stolojan, Mariana Şora, Nicole Valérie-Grossu, Elena Văcărescu, Ileana Verzea, Ileana Vrancea ş. a.

În Bucovina, în semn de preţuire şi omagiu, Consiliul Local Siret îi acordă Doinei-Margareta Onica Diploma de Cetăţean de Onoare, în cadrul manifestării „Zilele culturii siretene", ediţia a IX-a, 21–25 septembrie 2000. Scrisoarea trimisă, cu această ocazie, din Suedia este o mărturisire a afecţiunii şi a legăturii intime cu lumea românească: „Am avut întotdeauna sentimentul că Siretul a avut o vitalitate şi o capacitate de renaştere ieşită din comun, ceea ce i-a stimulat pe oamenii care s-au născut sau [au] trăit acolo. De multe ori m-am întrebat: de ce? Poate că gândurile au fost lăsate să circule mai liber, legătura dintre oameni a fost mai bună, mai creatoare, natura mai generoasă. [...] Starea de bucovinean, în general, şi cea de siretean, în particular, a devenit un fel de noţiune. Chiar peste generaţii această stare îşi găseşte rezonanţe. Deşi diaspora secolului XX i-a împrăştiat pe sireteni în multe colţuri ale lumii, nu puţini sunt aceia care păstrează nostalgie şi sentimente calde pentru aceste locuri. Pentru noi, care trăim în altă parte, Siretul ne oferă mental o altă dimensiune"[29].

[29] Doina Onica, *Gânduri despre Siret*, în „Orizont siretean", Siret, anul I, nr. 1, 2000, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În România, după 1989, semnează referințe la viața și activitatea sa creatoare: – Michaela Bocu, *Călătoria în spectacolul lumii*, în „Adevărul de Cluj", anul XVII, nr. 4357, 3 martie 2005, p. 5; – Silvestru Pânzariu, *Vocația spirituală a unui oraș străvechi*, în „Orizont sirețean", periodic de informare editat sub egida Casei Culturii Siret, Siret, anul I, nr. 1, 2000, p. 2; – Emil Satco, *Onica Doina-Margareta*, în *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Iași, Editura Princeps, 2005, p.161; – Bogdan-Alexandru Schipor, *Doina M. Teris, O sută de ani în Bucovina. Cronică de familie, Cluj-Napoca, Editura Mediamira, 2003, 168 p.*, în „Revista de istorie socială", Institutul Român de Studii Strategice, anul IV–VII, 1999–2002, Iași, Editura Polirom, 2004, p. 505–507; – Vasile I. Schipor, *Doina M. Teris, O sută de ani în Bucovina. Cronică de familie, Cluj-Napoca, Editura Mediamira, 2003, 168 p.*, în „Analele Bucovinei", București, anul X, nr. 2 (21) [iulie–decembrie] 2003, p. 546–549; – Vasile I. Schipor, *Familii înrudite din Bucovina: Tomaschek, Cilievici și Totoescu. Memorie și conștiință genealogică*, în „Revista de Istorie Socială", Institutul Român de Studii Strategice, anul IV–VII, 1999–2002, Iași, Editura Polirom, 2004, p. 128–149; – Vasile I. Schipor, *In honorem Dr. Doina-Margareta Onica, strălucit reprezentant al școlii românești de biochimie*, în „7 zile bucovinene", periodic județean de informații și publicitate, Rădăuți, anul IV, nr. 139, 3–9 iulie 2003, p. 6–7.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

IV.10. DUMITRU COVALCIUC – SCRIITOR, FOLCLORIST, PUBLICIST, EDITOR ŞI ANIMATOR CULTURAL BUCOVINEAN. 60 DE ANI DE LA NAŞTEREA SA*

Dumitru Covalciuc vede lumina zilei la 2 ianuarie 1947 în familia unor „oneşti gospodari", Vasile şi Leonora, din Oprişeni-Adâncata, sat din vechiul judeţ Rădăuţi, astăzi aflat în raionul Hliboca, regiunea Cernăuţi (Ucraina). Aici, în lumea satelor româneşti confruntate cu evenimente dramatice (cea de a doua ocupaţie sovietică, deportările masive în lagărele de muncă forţată din Donbas, Karelia, Kazahstan şi Siberia, sovietizarea agriculturii, foametea şi prigoana politică dezlănţuită de formaţiunile paramilitare ale „stribocilor")[1] îşi petrece copilăria şi primii ani de şcoală. De la povestaşii satului, „bătrânii noştri megieşi"/„moşnegi cu feţele cătrănite şi cu pletele revărsate pe umeri, de parcă erau coborâţi din legendă", aude „amintiri şi întâmplări zguduitoare" din războaiele imperialilor austrieci purtate pe fronturile din Galiţia, Bosnia şi Italia, din prizonieratul petrecut în Kazahstan, Siberia şi Extremul Orient. În casa bunicii dinspre mamă are loc întâlnirea sa clandestină cu poezia lui Octavian Goga, prin intermediul unei „cărticele ascunse după o coardă" (grindă) în pod. Pentru copilul sensibil, trăind în universul „lumilor paralele" din anii stalinismului, descoperirea versurilor lui Octavian Goga reprezintă o revelaţie, alimentându-i „roirea gândurilor tainice": „La noi sunt codri verzi de brad / Şi câmpuri de mătasă ; / La noi atâţia fluturi sunt / Şi-atâta jale-n casă. / Privighetori din alte ţări vin doina să ne-asculte; / La noi sunt cântece şi flori / Şi lacrimi multe, multe... // Pe boltă, sus, e mai aprins, / La noi, bătrânul soare, / De când pe plaiurile noastre / Nu pentru noi răsare..." Pentru „lecturile colective" ale megieşilor adunaţi seara târziu în casa părinţilor, şcolarul Dumitru Covalciuc aduce cărţi româneşti. Sunt căutate mai ales cărţile scriitorilor români din Ardeal, Ioan Slavici, Liviu Rebreanu, Pavel Dan, Ion Agârbiceanu: „Tata m-a îndemnat să împrumut de la biblioteca sătească sau de la cea şcolară cărţi româneşti şi, seară de seară, de pe muchia cuptorului, să le citesc în glas, scoţându-i din tăcerile lor adânci, neînţelese de mintea mea de copil, Şi prin cărţile ce le alegeam pentru acele neuitate lecturi colective, Ardealul a reintrat în căsuţa noastră de la o margine de pădure. [...] Călătoriile imaginare prin sate şi târguri transilvane îi copleşeau pe bătrânii mei ascultători, iar eu, fremătând de vraja slovei româneşti, prindeam gustul lecturii alese. Pe atunci fondurile bibliotecilor noastre

---

* Comunicare susţinută la Sesiunea ştiinţifică „Alma Mater Sucevensis. Zilele Universităţii «Ştefan cel Mare» Suceava", ediţia a V-a, 9 martie 2007, în cadrul secţiunii Istorie modernă şi contemporană, organizată de Facultatea de Istorie şi Geografie, Catedra de istorie şi relaţii internaţionale.

[1] Conf. Ştefan Purici, *Represiunile sovietice în regiunea Cernăuţi (anii '40–'50 ai secolului al XX-lea)*, în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul VIII, nr. 2 (17) [iulie–decembrie], 2001, p. 249–268.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

şcolare şi săteşti erau bogate în carte românească. Aveai ce alege, aveai ce citi! Cărţile româneşti aveau să fie arse pe ruguri sau date la maculatură ceva mai târziu, în două rânduri, în 1969 şi 1972. Prin marii scriitori ardeleni mi-am zămislit crezul de-o viaţă"[2].

Pe băncile Şcolii Medii din Tereblecea, pe care o urmează în perioada 1953–1964, este îndrumat de dascăli precum Nicolae Bileţchi[3], fiind pasionat de cunoaşterea istoriei, a limbii şi literaturii române. În 1964, elevul Dumitru Covalciuc debutează în săptămânalul „Cultura Moldovei" din Chişinău, care publică o pagină cu creaţii folclorice culese de el din Oprişeni.

În perioada 1966–1971 Dumitru Covalciuc urmează cursurile Facultăţii de Limbi Străine, secţia Limba şi literatura franceză, de la Universitatea din Cernăuţi. În 1967, vizitându-şi rudele de la Rădăuţi, are posibilitatea să călătorească în Transilvania. La Cluj, în redacţia revistei „Tribuna", este primit cu căldură şi „îndemnuri la faptă românească acasă, în Bucovina" de scriitorii Miron Scorobete, Vasile Rebreanu, Ioan Oarcăşu, Alexandru Căprariu şi Dumitru Mircea. „Tribuna" îi publică în octombrie 1968 versuri. Ziarul „Unirea" din Alba Iulia îi publică, un an mai târziu, o baladă. Împreună cu o echipă de ziarişti urcă pe Muntele Găina, la Târgul de Fete, unde îşi regăseşte un consătean refugiat în România, fost preot la biserica din Lancrăm. La Cernăuţi, Dumitru Covalciuc organizează, la începutul anului 1968, un cerc de valorificare a istoriei şi culturii româneşti din Bucovina[4]. În cadrul şedinţelor Reuniunii literare[5]/Cenaclului regional[6] şi în redacţia ziarului „Zorile Bucovinei", desprins în 1967 din „Bucovina sovietică", alături de Arcadie Suceveanu şi Ilie T. Zegrea, se afirmă în aceşti ani şi Dumitru Covalciuc.

---

[2] Dumitru Covalciuc, *Închinare fraţilor din Ardeal*, în „Ţara Fagilor". Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni (XV), Cernăuţi–Târgu-Mureş, Societatea Culturală „Arboroasa", Cernăuţi, 2006, p. 11.

[3] Nicolae Bileţchi, născut la 12 martie 1937 în Oprişeni – Siret în familia ţăranilor Vasile şi Elena Bileţchi. Absolvent al Facultăţii de Filologie Romano-Germanică, secţia Limba şi literatura română, de la Universitatea din Cernăuţi (1959). Profesor la Oprişeni (1959–1961), doctorand la Institutul de Literatură Universală „Maxim Gorki" al Academiei de Ştiinţe din URSS (1964–1967), cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie şi Teorie Literară al Academiei de Ştiinţe al R.S.S. Moldoveneşti (din 1968). Doctor habilitat în filologie (1986), membru corespondent al Academiei de Ştiinţe al Republicii Moldova (1992). Se afirmă ca un cercetător avizat al prozei şi dramaturgiei din Basarabia. Vezi, printre altele: Mihai Morăraş, *Rădăcinile rămân acasă. Eseuri*, Cernăuţi, Editura „Alexandru cel Bun", 2002, p. 37–42; Eugen Simion (coordonator general), *Dicţionarul general al literaturii române*, vol. I (A–B), Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2004, p. 527–528; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, Iaşi–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004, p. 111.

[4] Acad. Grigore Bostan, *Destin şi spirit arboroseau*, în „Ţara Fagilor". Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni (V), Cernăuţi–Târgu-Mureş, Societatea Culturală „Arboroasa", Cernăuţi, 1996, p. 255.

[5] Conf. Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română – Bucovina, regiunea Cernăuţi, 1775–2000. Compendiu şi antologie*, Cernăuţi, Editura Alexandru cel Bun, 2000, p. 14.

[6] Ştefan Hostiuc, *Scriitori români din nordul Bucovinei*, vol. I, Bucureşti, Editura Institutului Cultural Român, 2005, p. 12–15.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ademenit de romantismul tinereţii „prea grabnice la darurile înţelepciunii", tânărul student intră, curând, în „labirintul duşmănos" al timpului, asemenea lui Ilie Motrescu, poetul martir de la Crasna: „Necazurile mele, fiind uneori marcate de grea suferinţă, s-au tras întotdeauna de la sinceritate şi limbuţie. Simţeam că [în cele din urmă] colosul sovietic se va prăbuşi, doream fierbinte ca actul samavolnic săvârşit în vara anului 1940 să fie reparat şi despre aceasta vorbeam, în anii studenţiei, în stânga şi în dreapta. Încă nu ştiam că sinceritatea putea fi pedepsită şi că printre prieteni puteau să existe iude. Calvarul meu a început la 7 februarie 1969, în ziua când abia m-am întors la facultate din scurta vacanţă de iarnă... Puteam să evit multe neplăceri dacă, la rându-mi, deveneam urechea cuiva. Puteam chiar să cresc, să ajung undeva mai departe, dacă aş fi procedat aşa cum au procedat unii colegi cu mine. Fereala de asemenea lucruri mi-a provocat îndepărtarea de la ceea ce puteam face în anii frumoşi ai tinereţii"[7].

După absolvirea facultăţii, Dumitru Covalciuc este angajat în redacţia ziarului „Zorile Bucovinei", ca şef de secţie. Tot acum funcţionează ca asistent la Catedra de limba franceză a Universităţii din Cernăuţi. Publică versuri în câteva volume colective, tipărite în afara provinciei: *Glasuri tinere*, Ujgorod, Editura „Carpaţi", 1971, p. 40–46; *Dintre sute de catarge*, Chişinău, Editura Cartea Moldovenească, 1973, p. 118–119. Creaţiile acestor ani „poartă amprenta lecturilor eminesciene" sau „pornesc de la modelele stilistice" ale liricii populare[8].

După „incidentul" din 1972 de la „Zorile Bucovinei", în viaţa lui Dumitru Covalciuc începe drumul Calvarului: „Am fost ridicat, pe nepusă masă, dintr-un spital din Cernăuţi, în stare de convalescenţă (după o intervenţie chirurgicală), cu tot protestul medicilor, ca să mă pomenesc într-un lagăr din Azerbaidjan, unde, la primele interogatorii, am fost calificat ca «spion al lui Ceauşescu în URSS». N-am fost ţinut mult, mai apoi, nici la Catedra de limba franceză a Universităţii din Cernăuţi, unde fusesem angajat după întoarcerea din lagărul de la frontiera sovieto-iraniană"[9]. La fel ca pentru Arcadie Suceveanu şi Ilie T. Zegrea, şi pentru Dumitru Covalciuc începe „lupta cu labirintul" duşmănos, „cu şobolanii infrastructurii sistemului" totalitar comunist, cu „întunericul angoasant"[10]. Lucrează o vreme la Arhiva Regională de Stat, la Muzeul Etnografic Regional şi la Redacţia de emisiuni radiofonice în limba română. Devine apoi salahor, împreună cu fraţii săi, la o întreprindere din Cernăuţi. Rămâne, însă, curând pe drumuri, „fără bani, fără casă, fără prieteni": „Când mi-am dat seama că în Cernăuţi nu puteam deveni nici chiar măturător de stradă, m-am făcut, la îndemnul tatei, tinichigiu şi lucram cu ziua pe la gospodării din satele noastre. Nu muream de foame şi chiar am început să câştig

[7] Ion Creţu, *Luptător pentru dreptate şi adevăr istoric. Dumitru Covalciuc – 60 de ani de la naştere*, interviu, în „Crai nou", Suceava, anul XVIII, nr. 4335, 29 decembrie 2006, p. 3.

[8] Acad. Grigore Bostan, *Destin şi spirit arborosean*, în *loc. cit.*, p. 256.

[9] Ion Creţu, *op. cit.*, p. 3. În alte surse, anul „incidentului" de la „Zorile Bucovinei" este altul, 1974. Aşa îl aflăm în articolul lui Grigore C. Bostan, membru de onoare al Academiei Române, citat la nota 3, cu preluarea informaţiei dintr-un articol semnat de Ştefan Hostiuc, vezi p. 256.

[10] Ştefan Hostiuc, *op. cit.*, p. 15.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

parale frumoase, dar mă durea izolarea pe care mi-au impus-o unii dintre confraţii mei de condei, astăzi oameni cu renume"[11]. Acelaşi tratament i se aplică şi din partea autorităţilor din patria istorică: „Douăzeci de ani nu mi s-a permis să intru în România şi marea dramă sufletească mi-am trăit-o cu stoicism, chiar şi atunci când am avut toate semnele că ajunsesem la capătul drumului meu existenţial, la mii de kilometri de baştină"[12].

Destinul lui Dumitru Covalciuc nu reprezintă „o excepţie" în epoca regimului totalitar comunist. Manuscrisele rămase de la Ilie Motrescu, tipărite parţial în 2001[13], ne ajută să înţelegem atmosfera vieţii literare din Cernăuţi şi aspiraţiile unei generaţii formate în jurul lui Vasile Leviţchi. Îngrijitorul ediţiei, Ion Ţâbuleac, valorifică însemnările diverse, fişele şi bruioanele din manuscrisele lui Ilie Motrescu[14], material valoros de „şantier" literar, ilustrând sensibilitatea unui om modern şi o conştiinţă tragică orbecăind într-un „labirint duşmănos". Iată însemnarea lui Ilie Motrescu din 10 decembrie 1968: „Viaţa mi se arată astăzi amintrelea de cum o înţelegeam odată. O văd ca un labirint duşmănos, prin care orbecăim cu toţii, fără excepţie. Sunt atâtea implicaţii (deosebit de multe), încât nu eşti capabil să ieşi la lumină. [...] Unicul lucru ce suntem în stare a-l face e să ne agităm, să ameninţăm de la distanţă violenţa, răutatea, stupiditatea"[15]. Mărturisirea unui alt martor al vieţii bucovinene postbelice se referă, complementar, la condiţia intelectualului român: „În epoca postbelică s-a făcut tot posibilul ca intelectualitatea românească din acest ţinut înstrăinat să nu-şi mai ridice capul, valorile naţionale şi talentele autentice erau neutralizate şi anihilate, marginalizate şi manipulate cu multă abilitate, dezorientate şi ademenite pe făgaşe străine spiritului românesc. În schimb, erau sprijinite şi favorizate nonvalorile, mediocritatea şi superficialitatea, cu alte cuvinte, toţi acei despre care se ştia bine că nu sunt capabili de a face «gaură în cer». Spre regret, şi în zilele noastre triumfă mai mult impostura mediocră, inteligenţele reale fiind incomode pentru carierişti, nu întotdeauna se bucură de sprijinul necesar şi oportun chiar şi din partea conaţionalilor"[16].

---

[11] Ion Creţu, *art. cit.*, p. 3.

[12] Dumitru Covalciuc, *Închinare fraţilor din Ardeal*, în *loc. cit.*, p. 14. „Mai mult m-a durut şi faptul că timp de 20 de ani autorităţile nu mi-au permis să-mi vizitez rudele din România. Când mi s-a spus pe şleau motivul, am sărutat chipul Ţării, pe hartă, şi în gând mi-am luat rămas bun pentru totdeauna... Ca să-mi păstrez echilibrul moral şi ca să nu cad în apele tulburi ale deznădejdii, am prins să cutreier satele noastre şi am cules folclor, mii de piese. Contactul cu ţăranii m-a făcut viguros Înţelepciunea lor m-a călăuzit spre ţărmul răbdării. Şi cu răbdarea, cum se zice, am trecut marea sau, mai precis, peste marea mea dramă", conf. Ion Creţu, *op. cit.*, p. 3.

[13] Ilie Motrescu, *Hora vieţii. Poezii, publicistică*. Timişoara–Cernăuţi. Editura Augusta–Editura Alexandru cel Bun, [2001].

[14] *Ibidem*, p. 80–142.

[15] *Ibidem*, p. 122.

[16] Acad. Grigore Bostan, *Destin şi spirit arborosean*, p. 255. Pentru dimensiunea fenomenului, vezi şi cazul lui Arcadie Suceveanu: „Retras (de fapt, alungat) la ţară, ca profesor de şcoală secundară, pe post de organizator de activităţi şcolare (româna o predau alţii), Arcadie Suceveanu

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La începutul anilor '80, Dumitru Covalciuc „înclină spre proza istoric-documentară"[17], fiind prezent în două volume colective: *La izvoarele Prutului*, Ujgorod, Editura Carpaţi, 1980 şi *Soneacino u naşimo domi*, Ujgorod, Editura Carpaţi, 1982[18]. Atras de romanul-cronică, el scrie, în 1983, *Revolta*, reconstituire a evenimentelor din anii 1918–1919 şi evocare a unor figuri istorice din epocă[19]. Schimbările din URSS, produse de *glasnosti* şi *perestroika* gorbacioviste, influenţează şi destinul „neostoitului ziarist şi scriitor"[20] Dumitru Covalciuc: „Abia spre finele anilor '80, D. Covalciuc şi-a putut deschide cu totul sipetele pentru a scoate în văzul lumii comorile tăinuite acolo «pentru alte timpuri, mai bune»"[21]. Acum publică texte folclorice în „Zorile Bucovinei" (Cernăuţi) şi „Literatura şi arta" (Chişinău) şi articole închinate unor mari personalităţii ale culturii din Bucovina: Hurmuzăcheştii, Aron Pumnul, Silvestru Morariu-Andrievici, Ciprian Porumbescu, Epaminonda Bucevschi, Dimitrie Onciul, Iancu Flondor, Vasile Gherasim, Leca Morariu, Mircea Streinul, devenind „un redescoperitor al trecutului nostru istoric, cultural, literar, care scoate din anonimatul impus de regimul sovietic fapte, evenimente, nume ce nu pot fi date uitării"[22].

Activitatea bucovineanului Dumitru Covalciuc, de după evenimentele din 1989, se desfăşoară în câteva domenii învecinate, cu linii de direcţie clare, ce se încadrează într-un program cultural distinct, de valorificare a moştenirii culturale a românilor din partea de nord a Bucovinei. În primul rând, activitatea creatoare propriu-zisă continuă, prin consolidarea prozei. Aici se încadrează micromonografia *Stejarii Horecii* (1997), dar, mai ales, romanul istoric *Tinereţea lui Doxachi Hurmuzachi* (2003), în care autorul evocă „un mare început de luptă a românilor bucovineni pentru păstrarea fiinţei naţionale, în condiţiile stăpânirii habsburgice"[23].

Activitatea editorială cuprinde o serie de periodice cu valoarea lor de netăgăduit pentru românii din regiunea Cernăuţi: „Mioriţa", cea dintâi revistă de cultură românească apărută la Cernăuţi în perioada postbelică (apare între anii 1992–1993, cu patru numere, numerele 2 şi 3 sunt tipărite sub egida Editurii Licurici din Suceava); „Calendarul creştin-ortodox al românilor bucovineni",

---

pierde şi ultima speranţă de a se putea angaja într-o muncă de creaţie în vechea capitală a Bucovinei şi se mută, ajutat de câţiva scriitori basarabeni cu inimă mare, mai întâi cu serviciul, apoi şi cu domiciliul, la Chişinău. Dar nici acolo nu scapă de şicanele urmăritorilor. Hărţuielile se ţin lanţ. Lupta cu labirintul, cu şobolanii infrastructurii sistemului, cu întunericul angoasant continuă". Vezi Ştefan Hostiuc, *op. cit.*, p. 15.

[17] Acad. Grigore Bostan, *op. cit.*, p. 256.

[18] Traducerea sa în limba ucraineană aparţine scriitorului Mihailo Ivasciuc.

[19] Romanul-cronică *Revolta* apare la Ujgorod, Editura „Carpaţi", 1990. Despre nevoia unei versiuni noi a operei, prin abandonarea „schemelor ideologice impuse" în epocă şi autorilor nord-bucovineni, dar şi prin „păstrarea şi accentuarea caracteristicilor general umane ale personajelor", vezi acad. Grigore Bostan, *op. cit.*, p. 256.

[20] Ştefan Hostiuc, *op. cit.*, p. 52.

[21] Acad. Grigore Bostan, *op. cit.*, p. 256.

[22] Ion Creţu, *op. cit.*, p. 3.

[23] Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *op. cit.*, p. 482. Autorii reproduc aici un fragment din roman, *Cuib de moldovenie*, p. 482–492.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

redactat în colaborare cu protoiereul Adrian Acostăchioaiei (cu trei apariții: I – 1992–1993; II – 1994–1995; III – 1996–1997); coordonat de George Muntean, acesta se tipărește la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, sub egida Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu" din Cernăuți; revista „Codrul Cosminului", revistă trimestrială de istorie, restituiri literare și folclorice, apare, începând din decembrie 1993 până în mai 1997, cu douăsprezece numere, cu sprijinul revistei „Vatra" și al Editurii Tipomur din Târgu-Mureș; „De la Nistru pân'la Tisa", revistă de istorie, literatură și folclor, editată în colaborare cu poetul Gheorghe Moiș din Regiunea Transcarpatică (revista apare cu un singur număr, la Editura „Gruparea de Nord", Cernăuți–Biserica Albă).

În acest domeniu de activitate, un loc distinct îl ocupă „Țara Fagilor", almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni, tipărit, la Târgu-Mureș, începând din 1992, sub egida Societății Culturale „Arboroasa". „Cel mai popular periodic" al românilor din regiunea Cernăuți publică studii și articole de larg interes, sub semnături cu autoritate în lumea științifică, în secțiuni distincte: *File de istorie, Documentar, A treia etnie din Ucraina, Oameni și locuri/Personalități bucovinene.* O secțiune de rezistență în istoria acestui almanah bucovinean, *Golgota neamului românesc*, se constituie într-o adevărată arhivă a calvarului românilor bucovineni din veacul trecut, cuprinzând anchete de istorie orală, însemnări, amintiri, povestiri, evocări, texte din folclorul deportării. În paginile sale se publică tabele cu persoanele și familiile românești deportate și persecutate din Bucovina, exterminate în Gulagul sovietic ori refugiate în România în perioada 1940–1953, toate reconstituind, prin cele 15 tomuri de până acum, dimensiunea tragediei românilor sub ocupația sovietică și, în același timp, învederând înaltul civism prin care bucovinenii din regiunea Cernăuți își cultivă memoria colectivă și inaugurând o direcție nouă în cercetarea istorică. La fel ca almanahurile și calendarele de altădată, „Țara Fagilor" publică versuri și proză în cadrul secțiunii *Creație literară*. Textele literare, cu rostul lor sensibilizator și modelator în calendarele și almanahurile din toate timpurile, sunt atent selectate și se înscriu în programul almanahului, aparținând, în principal, scriitorilor din Bucovina întreagă. Alături de texte ale unor autori consacrați sunt difuzate și texte ale unor versificatori, cu importanța lor, însă, în viața culturală locală. „Țara Fagilor" este, prin multe din textele publicate, și un document de limbă. Limba povestirilor și a textelor din „folclorul deportării" este limba română folosită, mai ales de bătrâni, în vorbirea liberă, de zi cu zi, în satele românești din regiune, dar, într-o oarecare măsură, și limba folosită, în scris, în periodicele fondate, după evenimentele din 1989, la Cernăuți, Storojinet, Hliboca, Herța. Ea conservă, miraculos, termeni vechi și regionalisme neaoșe, locuțiuni și expresii care îi dau culoare, farmec și personalitate inconfundabile.

Modul în care înțelege Dumitru Covalciuc rostul almanahului „Țara Fagilor", o adevărată „carte de învățătură pentru apărarea românismului din nordul Bucovinei", contribuțiile sale la recuperarea „istoriei confiscate" din veacul trecut și modelul de parteneriat public cu instituții din patria istorică (Târgu-Mureș) sunt

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

remarcabile[24]. Pe de altă parte, sprijinul generos şi consecvent acordat românilor din Bucovina ocupată şi din Basarabia de către mureşeni („oameni cu suflet mare, animaţi de sentimentul solidarităţii naţionale", „cei mai statornici săritori la nevoile neamului românesc din Bucovina", „oameni ai cuvântului şi ai faptei"[25]), evidenţiază o manifestare superioară a românismului şi o cultură a proiectului necunoscute încă în alte părţi ale ţării. Cei cincisprezece ani de editare şi apariţie a almanahului „Ţara Fagilor" ilustrează statornicia unei mari prietenii şi „o minunată acţiune culturală, pe parcursul căreia ne-am închinat cu toţii şi la icoana Bucovinei martire"[26]. În tot acest timp de bogate aspiraţii şi de „bogate nevoi", totodată, „mureşenii au fost cei mai statornici săritori la nevoile neamului românesc din Bucovina". „Fără sprijinul ardelenilor de la Târgu-Mureş – mărturiseşte Dumitru Covalciuc – această publicaţie n-ar fi existat"[27]. Bilanţul de încheiere a seriei de cincisprezece volume anunţă un alt proiect, *Cartea neagră a Bucovinei*, cuprinzând documente de arhivă şi mărturii orale privind drama românilor din regiunea Cernăuţi sub ocupaţie sovietică, proiect posibil doar sub semnul „solidarităţii româneşti": „Cu nostalgie, dar şi cu sentimentul frăţiei, mă închin în faţa voastră, fraţi buni din Ardeal şi vă rog să apropiaţi, prin entuziasmul şi osârdia voastră, prin mărinimie şi prin alte pilde de solidaritate românească, vremile pe care le visăm"[28].

---

[24] Conf. Vasile I. Schipor, *Românii din Bucovina în reconstrucţia societăţii civile*, în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul XII, nr. 1 (25) [ianuarie–iunie], 2005, p. 184; tot aici, sub aceeaşi semnătură, vezi recenzia la volumul XIII, tipărit în 2004, p. 251–254. Complementar, vezi şi Mariana Ploeşteanu, Mihail Art. Mircea, *Cuvânt de dragoste pentru Bucovina*, text publicat în facsimil, în „Ţara Fagilor", almanah cultural-literar (I), Cernăuţi–Târgu-Mureş, Societatea Culturală „Arboroasa", 1992, p. 138–140: „De-a lungul tulburatelor vremuri, românii şi-au păstrat, puternice ca stâncile Carpaţilor, Credinţa şi Speranţa. [...] Cu credinţă şi speranţă am stăruit şi noi pentru împlinirea gândului de a scoate la lumină, în veşmântul firesc al literelor latine, primul almanah cultural-literar al «Arboroasei». Cu credinţă şi speranţă aşternem acum un *Cuvânt de dragoste pentru Bucovina*, pentru voi cei de acolo, care vă naşteţi, trăiţi şi coborâţi apoi în pământul străbun cu aceleaşi credinţă şi speranţă româneşti, pe care le transmiteţi urmaşilor şi urmaşilor urmaşilor voştri".

[25] Dumitru Covalciuc, *Închinare fraţilor din Ardeal*, p. 16, 20.

[26] *Ibidem*, p. 17.

[27] *Ibidem*, p. 20, 22.

[28] *Ibidem*, p. 22. Mărturisirea lui Dimitrie Poptămaş, făcută în 1999, pe marginea acestui tip de proiect cultural, este o adevărată profesiune de credinţă: „«Ţara Fagilor» se constituie într-un document al perenităţii culturale româneşti şi un model de colaborare şi apropiere dintre noi. Aceasta este biblioteca care va dăinui timpului prin adevărurile pe care le promovează [...] «Ţara Fagilor» reprezintă credinţa străbună şi graiul neamului, adesea încălcate de norme rigide şi răuvoitori care doresc să menţină o mai veche stare de spirit; «Ţara Fagilor» este golgota neamului românesc, condamnat exilului şi deportărilor, materiei prime pentru aparatul de exterminare; «Ţara Fagilor» este panteonul marilor bărbaţi care s-au ridicat din această parte de Românie, sunt operele literare şi artistice, sunt nestematele folclorice, mai vechi ori mai noi; «Ţara Fagilor» este speranţa zilei de mâine. Iată de ce se cuvine, acum, la o nouă apariţie a almanahului «Ţara Fagilor», să aducem un cuvânt de mulţumire tuturor celor care împlinesc acest minunat şi necesar act de responsabilă cultură". Vezi Dimitrie Poptămaş, *Philobiblon mureşean. O viaţă printre oameni şi cărţi, Cuvânt-înainte* de Melinte Şerban, Târgu-Mureş, Fundaţia Culturală „Vasile Netea", seria „Caiete mureşene" (14), 2003, p. 131.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Activitatea editorială desfăşurată după 1989 de Dumitru Covalciuc cuprinde şi publicarea colecţiei sale de folclor: *Cucule, ce pene porţi? Folclor din nordul Bucovinei* (Hliboca, Institutul Obştesc de Istorie, Restituiri Literare şi Folclorice „Dimitre Onciul", 1992); *Cântece de cătănie şi război. Folclor din nordul Bucovinei* (Hliboca, Institutul Obştesc de Istorie, Restituiri Literare şi Folclorice „Dimitre Onciul", 1992); *Sculaţi, gazde, nu dormiţi. Colinde şi urături de pe Valea Siretului* (în colaborare cu Nicolai Şapcă, Hliboca, Institutul Obştesc de Istorie, Restituiri Literare şi Folclorice „Dimitre Onciul", 1993); *Poveşti şi snoave din Bucovina* (Hliboca, Institutul Obştesc de Istorie, Restituiri Literare şi Folclorice „Dimitre Onciul", 1994); *Legende populare din Bucovina* (Hliboca, Institutul Obştesc de Istorie, Restituiri Literare şi Folclorice „Dimitre Onciul", 1995); *202 cântece din Bucovina* (Hliboca, Institutul Obştesc de Istorie, Restituiri Literare şi Folclorice „Dimitre Onciul", 1996); *Basme bucovinene* (Hliboca, Institutul Obştesc de Istorie, Restituiri Literare şi Folclorice „Dimitre Onciul", 1997); *Folclor românesc din nordul Bucovinei* (Timişoara, Editura Augusta, 2001); *Comori folclorice din dulcea Bucovină* (Cernăuţi, Editura Zelena Bukovina, 2004). Tot aici, trebuie menţionată colaborarea sa la volumul *Folclor din „Ţara Fagilor"* (Chişinău, Editura Hyperion, 1993)[29]. Volumele acestea nu cuprind, însă, întreaga colecţie de folclor românesc, înregistrat în 63 de localităţi din regiunea Cernăuţi, de-a lungul a peste trei decenii. Materialele colecţiei lui Dumitru Covalciuc n-au fost înregistrate pe bandă magnetică, dar sunt însoţite de o sumară fişă de informator şi sunt ordonate pe cicluri tematice, ca în cazul ultimelor volume

[29] Un fragment din *Prefaţă, Izvoare ale tămăduirii*, p. 3–4, semnată de Arcadie Suceveanu, trebuie reţinut aici: „Această carte putea fi subintitulată, în egală măsură: *O istorie a sufletului românesc, Crestomaţia dorului, Antologia dragostei şi a suferinţei, Cartea supravieţuirii, Manual de lacrimă şi neuitare*... Creaţiile populare cuprinse în ea oglindesc cu fidelitate evoluţia istorică, puterea de gândire şi simţire, zbuciumul şi aspiraţiile, întreaga «Golgotă» a neamului românesc, aşezat de veacuri la poalele Carpaţilor, pe albia râurilor Siretel, Siretul Mic, Siret şi Prut. În ele se conţine întreaga geografie fizică şi spirituală a acestui plai mioritic din Ţara de Sus, mândru şi bogat, numit Bucovina, căruia i-a fost hărăzită o soartă nefastă, fiind rupt de la sânul Patriei-mame şi înghiţit succesiv de monştrii a trei imperii. Dincolo de bogăţia lingvistică şi frumuseţea lor poetică, doinele şi baladele, basmele şi legendele, proverbele şi zicătorile, ghicitorile şi cimilicurile, dramele populare şi poezia ritualurilor calendaristice sunt mărturii vii şi de netăgăduit ale dăinuirii noastre seculare pe acest pământ îndurerat, sunt «actele de identitate» ce ne atestă originea daco-latină, vechimea şi nobleţea neamului, credinţa şi virtutea strămoşească. «Noi n-am avut timp să ridicăm piramide / şi ne-am îngropat faraonii în folclor», zice poetul. Iar nouă nu ne rămâne decât să specificăm că «faraonii» noştri nu sunt altcineva decât lungul şir de Ioni şi Ioane, Gheorghe, Petre, Vasile, Ştefan, Dragoş, Marii, Ancuţe şi Ilene, pomiţi din vremi imemoriale către noi, ziditi de vii în plâns şi rugăciune, în viers de doină şi colind, îngropaţi în propria lacrimă, la temelia fiinţării noastre. Numai conectaţi fiind la spiritul lor, al părinţilor anonimi ai Patriei, ne-am putut păstra «puterea ascunsă şi rodnică» şi am supravieţuit. Imperiile care au trecut peste noi au încercat să ne falsifice istoria, să ne schilodească graiul, să ne schimbe originea şi identitatea. Irozii moderni ne-au închis şcolile naţionale şi grădiniţele, ne-au schimbat denumirile satelor şi oraşelor, ne-au răscolit până şi mormintele, vrând să ne întrerupă firul sângelui ce ne leagă de moşii şi strămoşii noştri, să ne desprindă de matricea străbună. Şi dacă [am] rămas vii şi nepervertiţi, dacă n-au reuşit să ne descăpăţâneze de memorie, e pentru că de fiecare dată ne-am retras, instinctiv sau conştient, în «cetăţile vii» ale limbii, ale folclorului. Cheile de la aceste «cetăţi» nu ni le-a putut afla nimeni, pentru că ele n-au fost zidite din var şi cărămidă, ci aveau formă rotundă de horă, pereţi de doină, acoperişe de «frunză verde», praguri de dor şi alean..." (p. 3–4).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

publicate. Toate acestea „ocupă – potrivit lui Iordan Datcu – un loc aparte între extrem de puţinele colecţii de folclor bucovinean care au apărut la Cernăuţi şi în tot nordul Bucovinei în ultima jumătate de secol"[30], distingându-se prin „forţa păstrării şi nuanţării continui a patrimoniului nostru popular, cu aptitudinile lui de a se contemporaneiza perpetuu", „profunda legătură a textelor cu întreg spaţiul naţional", implicarea organică în arhitectura românească de imagini, „rara expresivitate şi vigoare" a limbii, cu „încântătoare forme dialectale mai noi"[31], devenind documente pentru istoria unor comunităţi urgisite la margine de neam: „Mulţi din acei ce au transmis altor generaţii acest inepuizabil tezaur folcloric nu se mai află printre noi. În cântece le-au rămas trăirile şi stările sufleteşti, gândurile şi aspiraţiile, bucuriile şi nostalgiile, amarul cumpenelor şi dramele personale prin care au trecut în timpul războaielor şi al altor evenimente de tristă memorie. Cântecele lor au devenit documente. Şi prin cântece amintirea le este păstrată cu pioşenie"[32].

Dintre preocupările ştiinţifice ale lui Dumitru Covalciuc, mai menţionăm activitatea de traducător, care, statistic, reprezintă traducerea a 26 de manuale pentru uzul şcolilor româneşti din Ucraina.

La fel de bogată este activitatea lui Dumitru Covalciuc închinată „progresului naţional-cultural al neamului românesc din Bucovina". În 1989, el este unul dintre membrii fondatori ai Societăţii pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu" din Cernăuţi, şef al Secţiei de istorie şi monumente de artă în cadrul acesteia. Din această grupare, se formează ulterior Societatea Culturală „Arboroasa" (29 martie 1990), una dintre cele mai active din regiunea Cernăuţi, cu multe realizări remarcabile, înfăptuite sub deviza „Prin noi înşine!": comemorarea victimelor masacrului de la 1 aprilie 1941, la Fântâna Albă (1 aprilie 1991); amplasarea unui monument pe mormântului fruntaşului politic bucovinean Iancu Flondor de la Storojineţ (1991); înfiinţarea Institutului Obştesc de Istorie, Restituiri Literare şi Folclorice „Dimitre Onciul", având ca obiect de activitate stimularea muncii de cercetare şi valorificare a trecutului nostru istoric şi cultural (7 februarie 1992); fondarea unei edituri la Hliboca şi inaugurarea unei serii editoriale, „Biblioteca Arboroasa", în cadrul căreia se tipăresc peste 60 de lucrări; repararea celor 526 de cripte româneşti din Cimitirul Vechi al oraşului Cernăuţi, devastate de vreme şi profanatori, în care se

[30] Iordan Datcu, *Dicţionarul etnologilor români*, vol. II, Bucureşti, Editura Saeculum I.O., 1998, p. 198–199. Noi menţionăm aici şi alte câteva colecţii de folclor publicate de românii din regiunea Cernăuţi în ultimii ani: Dragoş Tochiţă, *De la lume adunate şi-napoi la lume date. Culegere de folclor din Pătrăuţii de Sus şi Pătrăuţii de Jos*, Suceava, Editura Alt Univers, 2005; Dragoş Tochiţă, *Poezia obiceiurilor de iarnă şi oraţii de nuntă de pe Valea Siretului Mic*, Suceava, Editura Alt Univers, 2005; Dragoş Tochiţă, *Folclor bucovinean de pe Valea Siretului Mic*, Suceava, Editura Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor, 2006; Valeriu Zmoşu, *Un sat bucovinean de pe Valea Siretului: Pătrăuţii de Jos. Mărturii spirituale*, cu un *Studiu introductiv* de Cornelia Mănicuţă, ediţie îngrijită de dr. Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, Cernăuţi, Editura Alexandru cel Bun – Editura Zelena Bukovina, 2006.

[31] George Muntean, *Folclor nord-bucovinean*, în „Revista de etnografie şi folclor, Bucureşti, tomul 38, nr. 1–2, 1993, p. 159–160.

[32] Dumitru Covalciuc, *Notă asupra ediţiei*, în vol. *Comori folclorice din dulcea Bucovină*, Cernăuţi, Editura Zelena Bukovina, 2004, p. 3–4.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

află înmormântaţi, printre alţii, câţiva mitropoliţi ai Bucovinei şi 11 membri ai Academiei Române; alcătuirea unor monografii de sate bucovinene; deschiderea de muzee săteşti de istorie; înzestrarea bibliotecilor săteşti cu carte românească[33].

Întreaga activitate a lui Dumitru Covalciuc stă sub semnul unei mari iubiri îndurerate. O definesc, deopotrivă, „precizia, obiectivitatea, rigurozitatea argumentării sale ştiinţifice", „trăirea sentimentală a evenimentelor, faptelor, fenomenelor ce se află în atenţia sa". Dumitru Covalciuc „nu se distanţează de obiectul investigaţiilor sale", „îşi cunoaşte foarte bine plaiul natal – aşa cum a fost cândva şi cum este astăzi –, el îl vede cu ochii inimii şi conştiinţei de sine ca fecior al acestui pământ". Contribuţiile sale reprezintă „o replică dintre cele mai serioase" la încercările celor care nu contenesc „să minimalizeze sau chiar să nege cu desăvârşire contribuţia etnosului românesc la făurirea civilizaţiei străvechi şi a celei moderne în spaţiul bucovinean"[34]. Toate acestea susţin o conştiinţă de un rar civism, preocupată să impună o viziune clară asupra viitorului comunităţii româneşti: „Problemele cu care se confruntă comunitatea românească din regiunea Cernăuţi n-au fost încă rezolvate. Dispunem oare de trupă românească de teatru, de bibliotecă românească, de un ansamblu profesionist pe lângă Filarmonica regională? Ni s-au retrocedat Casa „Aron Pumnul", Palatul Naţional şi Palatul Cultural? Ni s-au deschis grupe româneşti la Universitatea din Cernăuţi? Nu ne mai este atacată limba română în şcolile de cultură generală? Avem librărie românească, vreo editură sprijinită de stat? Ni s-a permis înălţarea monumentului lui Ştefan cel Mare? Este stopat procesul deznaţionalizării noastre prin deschiderea claselor ucrainene în cadrul şcolilor româneşti, prin oficierea slujbelor religioase în limba slavonă, pe care n-o înţeleg nici preoţii şi nici enoriaşii?"[35]

După evenimentele din 1989, activitatea lui Dumitru Covalciuc se bucură de recunoaştere în viaţa culturală şi în viaţa publică din Bucovina şi din România. Prezent în marile lucrări biobibliografice, cu articole distincte[36], Dumitru Covalciuc este laureat al Premiului Fundaţiei Culturale a Bucovinei, pentru critică şi istorie literară, eseistică, publicistică (1998, 2003) şi al Premiului Special al Fundaţiei Culturale a Bucovinei (1994)[37]. Prin întreaga sa activitate creatoare, bucovineanul Dumitru Covalciuc ne aduce aminte că avem datoria „să privim cu încredere până la marginile pământului românesc"[38].

---

[33] Vezi şi Ion Creţu, *Activităţi multiple, de vibraţie naţională*, interviu cu Dumitru Covalciuc, în „Crai nou", Suceava, anul XV, nr. 3678, 5 iunie 2004, p. 3.

[34] Acad. Grigore Bostan, *destin şi spirit arborosean*, *ibidem*, p. 257.

[35] Conf. Ion Creţu, *op. cit.*, p. 3.

[36] Ion Gherman (redactor coordonator), *Românii din jurul României*, Bucureşti, Editura Vremea, Colecţia „Fapte, idei, documente", 2003, p. 86–87; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, Iaşi–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004, p. 280; Eugen Simion (coordonator general), *Dicţionarul general al literaturii române*, vol. II (C–D), Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2004, p. 427.

[37] Emil Satco, *Pentru promovarea artei şi literaturii în Bucovina. Fundaţia Culturală a Bucovinei la un deceniu de existenţă*, Suceava, f. ed., 2005, p. 159, 163.

[38] Conf. Ion Cernat, *Cu Iorgu G. Toma despre naţionalism şi verticalitate*, cu un *Cuvânt-înainte* de I. Ciupercă, Iaşi, Editura Pim, 2004, p. 12.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

V. PERIODICE DIN BUCOVINA

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

V.1. PERIODICE CÂMPULUNGENE*

Timp de secole, ținutul Câmpulungului a fost o „republică a țăranilor liberi" din Țara de Sus a Moldovei, bucurându-se de privilegii deosebite[1]. După anexarea teritoriului din partea de nord-vest de către Austria, prin reforma administrativă din 1855, acest străvechi pământ românesc devine district, cel mai mare ca suprafață din Bucovina. În *Ghidul ilustrat al Bucovinei*, tipărit la Cernăuți în 1907–1908, Hermann Milttelmann scrie despre orașul de reședință al acestui district: „Câmpulung: micul Innsbruck al Bucovinei, așezat într-o zonă cu un peisaj minunat, oraș cu 8 500 de locuitori, predominant români, germani și evrei"[2].

În „micul Innsbruck al Bucovinei", sub administrația imperială, apar câteva periodice, în majoritatea lor efemeride. Erich Prokopowitsch, în studiul său consacrat evoluției presei din Bucovina, menționează cinci periodice de limbă germană care apar la Câmpulung Moldovenesc până la Unirea provinciei cu România: „Der Bukowiner Gebirgsbote" [„Curierul muntenesc bucovinean"], 1895, editat de Maderer[3], „Bukowiner Gebirgsjournal" [„Jurnalul muntenesc bucovinean"], cu apariție de două ori pe lună, editat de Karl Biskupski între anii 1903–1914[4], „Jahresbericht des Staatsgymnasium in Kimpolung" [„Anuarul Gimnaziului de Stat din Câmpulung"] pentru anii școlari 1907/08–1913/14[5], „Bukowiner Volkszeitung" [„Gazeta populară bucovineană"], organ al Uniunii Germano-Catolice din Bucovina, redactat de Karl Ziegler, 1912–1914[6], „Deutsche Grenzwacht im Osten" [„Observatorul german de graniță în Est"], foaie săptămânală editată de F. Schneikart, 1914, din care apar doar numerele 1–11[7].

---

* Studiu publicat în „7 zile rădăuțene", săptămânal de cultură și informare științifică, Rădăuți, anul III, nr. 72, 28 februarie–6 martie 2002, p. 6–7; nr. 73, 7–13 martie 2002, p. 6–7; nr. 74, 14– 20 martie 2002, p. 6–7.

[1] Cf. Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, Editura Academiei, 1973; Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei, vol. I (1774–1862). De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei, 1993, p. 398, 446.

[2] Hermann Mittelmann, *Illustrierter Führer durchs die Bukowina* [„Ghid ilustrat al Bucovinei"], p. 100. Acesta este alcătuit cu sprijinul Asociației Naționale pentru Circulația Străinilor în Bucovina și editat, în limba germană, de Hermann Mittelmann, membru al Asociației, corespondent al Comisiei Centrale Cezaro-Crăiești pentru Artă și Monumente Istorice, consultant în probleme de călătorii și excursii cu vaporul. Ghidul se tipărește la Cernăuți, în 1907/1908, sub egida Editurii Librăria Romuald Schally, la Tipografia „Gutenberg". În 2001, sub egida Editurii Mandelbaum din Viena se tipărește o ediție nouă, îngrijită de Helmut Kusdat, cu 148 p.

[3] Erich Prokopowitsch, *Die Entwicklung des Pressewesens in der Bukowina* [„Dezvoltarea presei în Bucovina"], Viena, 1962, p. 47.

[4] *Ibidem*, p. 49.

[5] *Ibidem*, p. 61.

[6] *Ibidem*, p. 50–51.

[7] *Ibidem*, p. 51

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Concomitent, aici apar şi câteva periodice româneşti: „Anuarul Şcolii Medii de Prelucrare a Lemnului" [„Jahresbericht des Fachschule für Holtzbearbeitung Kimpolung", menţionat doar de Erich Prokopowitsch în studiul de mai sus], redactat pentru anii şcolari 1895/96–1906/07[8], „Cinstea munteanului", 1907, ziar înfiinţat sub conducerea lui I. Hurghiş pentru susţinerea candidaturii contelui Bellegarde, „Lumina", 1912, „Tribuna învăţătorilor", 15 mai–18 iulie 1914, periodic lunar editat de Vlad Sahlean, Dumitru Doroftei şi Gustav Oberländer (redactori responsabili), din care au apărut doar trei numere[9], „Calendarul Câmpulungului", 1915, alcătuit de Jan Gorymyka în limbile română, polonă, rusă şi ruteană[10].

Dintre aceste periodice româneşti se distinge „Buciumul", care apare de două ori pe lună, între 1 februarie–1 august 1908 şi 27 noiembrie–4 decembrie 1910. Noi nu am găsit în Bucovina decât numerele 1–10, 1 februarie–15 iulie 1908, care se află într-o colecţie de 140 de pagini în fondul de periodice al bibliotecii de cercetare a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române–Filiala Iaşi. De format 5,5 × 8,5 cm şi cu un număr variabil de pagini, „Buciumul" câmpulungean este redactat de către un comitet. Editor şi redactor responsabil: dr. Temistocle Bocancea (1873–1916), avocat, autor de versuri şi culegător de folclor. Tiparul: Tipografia Societăţii „Şcoala Română" Suceava, nr. 1–4, Tipografia Societăţii „Şcoala Română", Câmpulung, nr. 5–10.

Articolul-program din primul număr de apariţie se intitulează *Un cuvânt-înainte*. Cu modestie, fără pretenţia unei „foi" care să pătrundă „în păturile largi ale cetitorilor" spre „a îndruma mai mult curente noi", „Buciumul" bucovinean, îngrijit de câţiva intelectuali români din leaderschip-ul local „cu puţin entuziasm pentru viitorul poporului român din ţărişoara noastră", este preocupat de „a ne consolida pe noi înşine românii din crierii munţilor ai unui district interesant din mai multe puncte de vedere, – republică de odinioară a «Ocolului câmpulungean» – unde opincarul nostru n-a purtat servici de clăcaş, remânând neatârnat până chiar în timpul prezent". Liniile directoare ale programului său sunt interesul pentru „trecutul glorios", „graiul cel curat moldovenesc", „poveştile cuminţi" şi „cântecele sonore" ale locului, toate alcătuind „o părticică a românismului neprihănit" şi apte a deveni, în cadrul politicii sale culturale, o pavăză împotriva a tot ceea ce ameninţă „liniştea dezvoltării şi afacerile noastre vitale" dintr-o vreme neprielnică („răutatea unora sau a altora", „amestecul străinului nesăţios", lupta fratricidă „importată din nămolul proverbial al capitalei monarhiei" – „neghină ce ne-a înveninat cu desăvârşire corpul naţional"). Programul acestei „foi modeste" îşi propune asanarea morală a unui „popor rătăcit pe căile piezişe ale unei politici de stomac şi buruiene", preocupat mai mult de alimentarea neîncrederii, dezbinării şi fariseismului. Calea realizării acestuia – „iubirea nesfârşită de neam şi moşie", unitatea sufletească şi culturală a românilor („Să ne strângem dară de cu bun timp rândurile risipite!")[11].

[8] *Ibidem*, p. 62.

[9] Ioan V. Cocuz, Matei Hulubei, *Presa românească în Bucovina, 1809–1944*, [Suceava], 1991, p. 50–51.

[10] *Ibidem*, p. 67.

[11] *Un cuvânt-înainte*, în „Buciumul", anul I, nr. 1, februarie 1908, p. 2–3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Articolul *Învrăjbiţi,* din acelaşi număr, p. 3–5, este redactat în spiritul aceluiaşi program meliorativ, surprinzător şi astăzi prin actualitatea sa, încărcat de parfumul unei limbi vechi amintind de cronica lui Neculce: „Năditu-s-a de-o vreme ură şi vrajbă-ntre noi: fraţi de sânge şi de lege se sfârtică fără milă cu arme otrăvite"; „aşa vremi negre, pline de semne cobitoare, n-au mai apucat nici cei mai albiţi de ninsoarea anilor"; „din an în an s-a înteţit şi s-au înmulţit neînţelegerile, dintr-un început neînsemnate, iar azi am ajuns a ne urî cu patimă de fiară"; „dragostea de lege şi moşie e o floare ce creşte cam rar pe plaiurile ţărişoarei noastre, căci o înăbuşă buruiana pizmei, a răutăţii, a urii, pe care nu-i cine să o plivească"; „suntem învrăjbiţi, ne-am îndârjit în luptă, încât s-ar părea că nu ne mai poate desface nici Dumnezeu din încleştarea pătimaşă şi oarbă, cu care cercăm să ne doborâm unul pe altul"; „o mică jertfă totuşi am putea aduce pe altarul neamului, şi anume, să cercăm a nu ne urî, a nu dori unul nimicirea altuia"[12]. Constatând ulterior „cât de greu e a menţine cumpăna obiectivităţii la noi, fără a aplica mijloacele îndătinate: sudalma şi reproşurile dezgustătoare, din care naţiunea nu trage nici un folos", „Buciumul" îşi propune să fie un „organ mijlocitor" cu menirea de „a cristaliza adevărul public" prin acordarea unei atenţii mai mari „mersului nostru cultural", creşterea „cu simţuri adevărat naţionale", formarea talentelor organizatorice, care „să adune ceea ce mizeria politicei noastre a dezbinat", îndepărtarea invidiei („boala cea mai rea", „patimă nedemnă înrădăcinată prea adânc" la noi) şi a urii, sporirea „doritorilor de pace şi înţelegere frăţească în dulcea Bucovină"[13].

„Buciumul" publică în paginile sale articole pe teme diverse: istorie locală (*Din trecutul Dornei*, 1, p. 7–8; *Stâlpul lui Vodă*, 5, p. 55–57, 6, p. 69–71; *Din trecutul Câmpulungului*, 7, p. 82–83; 8, p. 98–99 şi 9, p. 115–117; *Valea Moldoviţei*, 7, p. 86–88; *Breasla cojocarilor*, 8, p. 95–97), istorie literară şi evocări (*V. Alecsandri despre câmpulungeni*, 2, p. 18–19; *George Popovici*, 10, p. 129–130), cronici, impresii de călătorie şi amintiri (*Viaţa societăţilor*, 1, p. 9–10; *Şcoala profesională din Câmpulung*, 1, p. 10–11; *Şezătoarea literară a „Şcoalei Române"*, 4, p. 46–47; *Escursiunea noastră la Iaşi*, 6, p. 63–65; *Colonia română din Viena*, 6, p. 68–69; *Biserica „Trei Ierarhi" din Iaşi*, 7, p. 83–85; *Din lumea lucrurilor frumoase*, 7, p. 88–90; *La mormântul lui Ciprian Porumbescu*, 9, p. 113–115; *Bucovinenii la Iaşi*, 9, p. 118–119), scrisori (Gr. Stratin, *Salut fraţilor bucovineni*, 8, p. 103–104), spicuiri din presa vremii, apeluri, articole de îndrumare şi popularizare (*Chestiunea femeiască*, 4, p. 40–41; *Câteva cuvinte asupra pregătirii funcţionarilor administraţiei săteşti*, 6, p. 65–68; *În jurul florilor*, 8, p. 94–95; *Unele scăderi în economiile de la munte*, 8, p. 101–102; *În semnul scutului împărătesc*, 9, p. 110–111), poşta redacţiei. Consecvent cu programul asumat, pe lângă acestea, „Buciumul" tipăreşte folclor zonal (doine, balade, „tradiţii poporale"), în spiritul şcolii folcloristice romantice. În paginile

[12] Ioan Ionaşcu, *Învrăjbiţi*, *ibidem*, p. 3–5.

[13] *Observări la situaţie*, articol semnat cu pseudonimul Almăjanul, anul I, nr. 8, iunie 1908, p. 104–106, passim.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

periodicului muntean se (re)publică versuri (poeme, sonete, pasteluri). Colaboratori: Radu Nour, Ilie Piticar, Graur Boldur, Temistocle Bocancea, Zaharia Voronca, Ion Cocârlă-Leandru, Zaharie Papură, Ana Veslovschi, Ioan Ionaşcu, Vasile Calmuţchi, Ion Pâşlea, Elena Voronca, Gr. Stratin, I. Vişoreanu, Dimitrie Marmeliuc, Ion Zotta, Mihai Sevastos. Unele texte sunt semnate cu pseudonime.

Dincolo de aceste sumare informaţii, pe care, fatalmente, le reţine cu zgârcenie orice istorie a presei, materialele din această „foaie curată, românească şi cuviincioasă" (Nicolae Iorga) sunt de mare preţ în cercetarea trecutului din perspectiva „organizării viitorului" nostru (Mihai Eminescu). Apărută în Bucovina frământatului început de secol XX („compositum mixtum de exploatatori", „lagărul nostru naţional" – 10, p. 131), publicaţia susţine „naţionalismul adevărat şi preţuirea limbei strămoşeşti", ca „scumpe odoare ale unui popor", spre a nu cădea „pradă internaţionalismului distrugător", manifestă o caldă simpatie pentru ţăranii bucovineni păstrători ai „tezaurului nostru naţional, un arsenal de energie şi de iubire de limbă şi neam" (10, p. 126–129). Promovând „o lucrare cu programul păcii între două părţi litigante" şi căutând „drumul mijlociu"[14], ca „foaie cu totul imparţială", izvorâtă din nevoia de a avea „critici cinstiţi şi competenţi", „Buciumul" doreşte, mai presus de toate, ca românii să nu mai fie trataţi în ţara lor ca „popor-vită" ori „popor-marfă" de către funcţionari şi „stările libere" diriguitoare. Câteva excerpte din sumarul său îi întregesc profilul, rolul acestui tip de discurs promovat în viaţa publică a vremii şi perenitatea mesajului de un rar civism:

„O apropiere de o ţintă înaltă, de care nu ni dăm sama, este viaţa fiecărei generaţii [...]. Dacă voim să avem zile senine, să ne bucurăm de traiul nostru şi [dacă] voim să fim de vreun folos pe lumea aceasta, trebuie să fim deştepţi, harnici, precauţi, oameni cu carte şi chivernisitori.

Înainte de toate suntem români, astfel ne naştem, astfel trebuie să trăim, astfel trebuie să murim. Aşa e firesc [...]. Atâta însă nu e de ajuns, viaţa trebuie să ne fie o plăcere, să fim fruntaşi şi esemple demne de imitat pentru alte popoare, o faţă să ne fie numele de român. Aşa ar trebui să fie, dar oare se poate?

Avem părţile noastre bune şi cele rele. Românii sunt un popor foarte inteligent. Hărnicia încă nu ne lipseşte [...]. [Poporul însă] n-are carte, e neşcolit, nepăsător şi neprevăzător. Ne trebuie «carte, carte şi iar carte; şcoală, şcoală şi iar şcoală» [pentru a ne putea] apăra numai cu puterea culturei. Să lucrăm cu inteligenţă şi cultura noastră acolo unde ne sunt interzise altfel de arme. [Pentru a fi] deplini [...] voinţă ne trebuie, căci toate celelalte le vom afla. Prin voinţă se câştigă împărăţii"![15]

[În lipsa unui «timp binevoitor»], „masele poporului nostru sunt dorite de linişte şi de o dezvoltare firească pe calea paşnică de concentrare. [Politicianismul şi politica făcută] la masa verde [de la centru] [generează] atâtea disonanţe, [...], dezorientarea cumplită în chestiile cele mai esenţiale. Adăugaţi încă aspiraţiunile

[14] *Criticismul nostru*, anul I, nr. 4, martie 1908, p. 45–46.

[15] Ilie Piticar, *Vom ajunge la ţintă?*, anul I, nr. 1, februarie 1908, p. 5–6.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

vreunei caste şi gata parola: tu, ţară, învârte-te, tu popor dătător de glasuri sfâşiate, pentru că aşa voiesc coconii cei puternici. [...] La ce atâta risipă de puteri proaspete în interiorul trupului naţional, pe când celelalte naţiuni [...] se dezvoltă treptat în liniştea amăsurată, profitând vizibil de nepriceputele noastre încăierări? [În timp ce alţii] se luptă pentru principii fundamentale [...], la noi domneşte cultul personal şi de caste [într-un] mod sinucigător [de războire] fără capăt pentru unii privilegiaţi ai soartei sau favoriţi ai egoismului"[16].

„Neamul nostru pare a trece [...] prin tranziţii însemnate. [În aceste perioade] se observă la el o turmentare febrilă a spiritelor. [...] Există un soi de oameni, cărora le place vădit a pescui mereu în tulbure. [...] Aceasta a fost aşa de când e lumea şi se poate vedea la toate popoarele. Dar e o icoană a timpului, în care trăim acum, că tocmai la noi în ţară se produc astfel de vietăţi [h]ibride în abundenţă înspăimântătoare. Şi oare unde zac cauzele? Principal în experienţa prezentului, că în viaţa publică avem prea mulţi generali şi relativ luat puţini ostaşi credincioşi cauzei, ce-ar lucra dezinteresat şi cu perseverenţă în ogorul politicei noastre. [...] La noi nu se preţuieşte îndestul lucrul stăruitor de furnică a[l] particularilor, nu se ştie că toate florile înfrumuseţează grădina. [Cauza dezbinării politice din Bucovina vremii:] slăbirea simţului de culturalitate şi impersonalitate în viaţa politică"[17].

[Noi, românii, trebuie să înţelegem că dacă] „ne merge cât se poate de rău în ţara aceasta, [că dacă] ne pierdem pe zi ce merge limba neaoşă strămoşească, [...] [dacă] ni se înstrăinează copiii [...] este şi vina noastră proprie. Noi singuri suntem vinovaţi pentru că ne privim cu pizmă şi ură întreolaltă, ne hărăţim mai rău decât câinii, [...] [hrănim] şerpi la sânul nostru, pentru că ne vindem zilnic avantajele noastre naţionale în schimbul talanţilor ademenitori, [...] nu avem nici cea mai mică doză de entuziasm, de avânt, de foc în vinele noastre pietrificate"[18].

„Am deschis coloanele foii pentru această idee cardinală: împăcarea noastră. [...] Consolidarea? Eu cred că nu o vom ajunge, până când nu vom avea un for politic care să steie deasupra partidelor, în care să se adune şi să se depene toate firele vieţii noastre etnice. [...] [Astăzi, la noi] interesele naţionale merg de râpă". [În acest context, „Buciumul" doreşte să sprijine] consolidarea naţională, binele comun"[19].

„A devenit pământul nostru un mozaic întreg de naţiuni, o Austrie mică"; „deşi am îmbrăţişat cultura germană cu o sinceră pătrundere [...], la cea mai mică pretenţiune naţională suntem [consideraţi] cei nerăbdători şi răi"[20].

„Mult-puţina cultură improvizată în ţărişoara noastră am luat-o împreună cu formele ei europeneşti aproape de-a gata de la alte naţiuni, mai ales de la cea germană, depărtându-ne întru câtva de spiritul adevărat al poporului nostru"; „am neglijat mult acest popor frumos, nu din răutate făţişă, dară din acea nepăsare

[16] T. Bocancea, *Cum stăm*, anul I, nr. 2, februarie 1908, p. 14–15.
[17] Idem, *Apariţii ale timpului*, anul I, nr. 3, februarie 1908, p. 26–27.
[18] Ion Ionaşcu, *Sus inimele!*, anul I, nr. 3, februarie 1908, p. 27–29.
[19] Zaharia Voronca, *Împăcarea noastră*, anul I, nr. 3, februarie 1908, p. 30–31.
[20] *Străinii*, articol nesemnat, anul I, nr. 3, februarie 1908, p. 35–36.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

proverbială"; „Forurile noastre culturale nu-şi îndeplinesc, cu toate năzuinţele nobile ale unora şi altora, înalta lor chemare, de la veterana «societate pentru cultură şi literatură» până la cabinetele de lectură, dintre care au devenit unele gaşte de agitaţie de rând"; „Trebuie o înzecită încordare a voinţei de bine şi spre aceasta o apropiere mai intensivă de popor"[21].

[Observator atent al întregii vieţi publice, „Buciumul" constată] „hărţuieli zilnice de ambiţii guralive de mahala"; „spiritul înveninat ce sălăşluieşte de o bucată de vreme în mijlocul societăţii româneşti"; „un duh al iadului [care] îşi poartă suflarea urii, destrăbălării şi a nimicirii peste oraşul nostru"; „un duh al pierzării [care] cobeşte deasupra noastră" [şi îi îndeamnă pe conaţionali]: „să dezbrăcăm haina de tină a patimei şi să ne iubim întreolaltă, ca bunii fraţi şi fii ai aceleiaşi mame nenorocite"[22].

„Trebuie să punem umăr la umăr, ca naţiunea română în Bucovina să capete mereu încredere în sine, să poată învinge greutăţile şi duşmăniile ce stau în calea dezvoltării ei"; „pentru a ajunge această ţintă este nevoie a ne organiza, a ne cunoaşte puterile şi a pune pe fiecare la locul potrivit"[23].

Această stare a lucrurilor din Bucovina şi importanţa programului asumat în viaţa comunităţii locale de „Buciumul" câmpulungean sunt comentate de Nicolae Iorga într-o scrisoare adresată redactorului responsabil: „Lupta, pe care o începeţi, e fără îndoială grea, dar pe deplin îndreptăţită. Când un popor a ajuns în starea românilor din Bucovina, el nu-şi mai poate permite luxul dezbinărilor lăuntrice. Şi cu atât mai puţin îngăduite pot fi aceste lupte, cu cât peste o tabără ca şi peste cealaltă nu pluteşte un steag de idei, ci doar zdreanţa interesului personal. Astfel, individualităţi de valoare, care ar putea folosi mult neamului, se obosesc în hărţuieli zădarnice şi nedemne, de pe urma cărora ies terfeliţi cu toţii.

O singură politică se poate în Bucovina de astăzi: una răspicat naţională, fără înţelegeri oportuniste cu nimeni, chiar dacă ar fi ca prin aceasta să se zăbăvească izbânda, care însă, la ceasul ei, va fi mare. Şi această politică, de la care fireşte, nu e exclus nici un om cinstit, trebuie făcută cu mulţimea cea mare a neamului, nu împuindu-i urechile cu făgăduieli ce nu se pot îndeplini, nici aţâţând-o împotriva altor clase sau elemente româneşti, ci învăţând-o a lupta cu disciplina unei oştiri pentru acel ideal, care trebuie să fie pentru toţi. [...]

Pornind de pe terenul cultural, nepierzând din ochi întregimea vieţii româneşti, dispreţuind clicele, îndreptându-vă către mândri d-voastre ţărani, faceţi o faptă bună şi din toată inima urez să izbutească gândurile d-voastre"[24].

În Bucovina începutului frământat de secol XX, „Buciumul" a avut un rol important şi a rămas în istoria presei româneşti de aici, vreme îndelungată, un periodic pe nedrept uitat. Mai mult decât atât, nici *Dicţionarul presei literare româneşti, 1790–1990*, alcătuit de I. Hangiu şi publicat la Bucureşti în 1996, într-o

[21] *Privelişti*, redacţional, anul I, nr. 5, aprilie 1908, p. 50–51.

[22] *Din lumea lucrurilor frumoase*, cronică teatrală, semnată cu pseudonimul Glie, anul I, nr. 7, mai 1908, p. 88–90.

[23] [Scrisoare], editorial, semnat cu pseudonimul -|-, anul I, nr. 10, iulie 1908, p. 126–129.

[24] *Ibidem*, anul I, nr. 4, martie 1908, p. 38.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ediţie revizuită şi completată, nu-l menţionează. Cu siguranţă, dintr-un explicabil deficit de informare.

După „unirea necondiţionată şi pe vecie a Bucovinei, în hotarele ei străvechi" cu România (1918), în „micul Innsbruck" de la poalele Rarăului studiul lui Erich Prokopovitsch din 1962 nu consemnează nici un periodic german. Pentru perioada interbelică, izvoarele româneşti consemnează următoarele apariţii de acest tip: „Anuarul Liceului de Stat «Dragoş-Vodă», Câmpulung-Bucovina" (începând cu anul şcolar 1921/1922)[25], „Deşteaptă-te, române" (după primele numere apărute la Cernăuţi, 1923–1926)[26]; „Justiţia", revistă ştiinţifică, organ al notarilor publici, 1924–1929, sub direcţia lui Tigran Pruncu, imprimată la Tipografia „Şcoala Română" Câmpulung-Moldovenesc[27]; „Freamătul", revistă social-politică-literară, 1 septembrie–1 octombrie 1924, cu apariţie lunară. Director: Aurel Hutu. Imprimarea: Tipografia „Şcoala Română" din localitate[28]; „Sfatul nostru", gazetă săptămânală pentru popor, 27 decembrie 1925–28 februarie 1926. Editor şi redactor responsabil: Aurel Hutu. Imprimarea: Tipografia „Eminescu" din Cernăuţi, ulterior „Şcoala Română" din Câmpulung-Moldovenesc[29]; „Monitorul Judeţului Câmpulung" (din 1926, cu intermitenţe, până în 1949)[30]; „Buletinul Asociaţiei membrilor corpului didactic primar din judeţul Câmpulung" (un bilunar, 1928); „Desrobirea" (1929–1930)[31]; „Cărvunarul" (săptămânal independent, 1932)[32]; „Străjerul" (1937)[33]; „Eşit-a sămănătorul să semene sămânţa sa ..." (revistă „religios-morală de îndrumare pentru popor", lunar, cu modificări în subtitlu, 1 ianuarie–decembrie 1937. Apare sub conducerea unui comitet format din preoţii A. Hutu din Câmpulung, Gh. Paşcanu din Botuş, O. Sabin din Fundu Moldovei de Sus şi diaconul Ţugui. Redactor şi administrator: preot Arcadie Hutu. Imprimarea: Tipografia „Şcoala Română" din Câmpulung)[34]; „Popasuri" (organ de informaţii şi educaţie naţional-cetăţenească, săptămânal, 15 august 1943–20 martie 1944. Apare sub îngrijirea unui comitet. Proprietar, fondator, director şi redactor responsabil: Constantin Dascălu-Dănilă. Tipografia „Leon Ungureanu" şi, ulterior, „Dragoş Grădinaru" din Câmpulung-Moldovenesc)[35].

Dintre aceste periodice, în fondul bibliotecii noastre se află doar câteva anuare, tipărite sub egida Liceului „Dragoş-Vodă". În partea lor ştiinţifică se află materiale valoroase: *Un capitol de patronimie românească*, XIII, 1935, p. 3–21; *Din toponomastica României*, *ibidem*, p. 22–28; *Nume de popoare în patronimia*

[25] Ioan V. Cocuz, Matei Hulubei, *op. cit.*, p. 74.
[26] *Ibidem*, p. 77.
[27] *Ibidem*.
[28] *Ibidem*, p. 78.
[29] *Ibidem*, p. 79.
[30] *Ibidem*.
[31] *Ibidem*, p. 83.
[32] *Ibidem*, p. 88.
[33] *Ibidem*, p. 93.
[34] *Ibidem*, p. 93–94.
[35] *Ibidem*, p. 98.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

românească, XVI, 1939, p. 3–21; *Elemente slave în patronimia românească*, *ibidem*, p. 22–72; *Elemente greceşti în patronimia românească*, XVII, 1940, p. 3–104; *Elemente ungureşti în patronimia românească*, XVIII, 1941, p. 3–63. Autorul acestora, Ioan Bileţchi (1881–1962), Doctor în litere şi filosofie, a fost profesor şi director al Liceului câmpulungean în perioada 1918–1941, publicist şi traducător al lui Aristofan în limba română.

După o întrerupere de cinci decenii, tradiţia câmpulungeană a presei româneşti este redescoperită şi continuată prin câteva tipărituri. În 1991, aici apare mai întâi „Mioriţa", revistă de cultură folclorică. În colegiul redacţional: George Bodea, Ion Filipciuc (secretar), Graţian Jucan, Dan Palade (redactor-şef), Horaţiu Stamatin. Tiparul: Imprimeria „Bacovia" din Bacău. De format 16, 5 × 23, 5 cm, cu 64 de pagini, revista apare la început sub egida Editurii „Orion" Suceava, iar din 1993 este editată de Fundaţia cultural-ştiinţifică „Biblioteca Mioriţa". „Mioriţa", redactată de către un grup de profesori câmpulungeni, îşi propune să publice în paginile sale texte folclorice, studii, comentarii, traduceri şi orice referinţă substanţială despre *Mioriţa*. Astfel, publicaţia caută „să răspundă interesului elevilor, studenţilor, profesorilor, folcloriştilor, ca şi oricărui om de cultură [din România], faţă de capodopera literaturii noastre populare". „Mioriţa" se adresează, totodată, şi românilor din Basarabia şi Bucovina înstrăinate, urmărind „să desăvârşească unitatea culturală românească în condiţiile libertăţii de gândire şi exprimare specifice acestui sfârşit de secol XX", lucrare aleasă, pe care o aşază „sub flamura cu virtuţi recunoscute – capodopera literaturii neamului". Mai presus de acestea, întregul program al revistei vizează însă „reaşezarea unui text literar princeps în drepturile sale etnice şi în hotarele culturii universale"[36].

Acest periodic reprezintă „un prim pas" dintr-un proiect mai amplu cuprinzând înfiinţarea unei Biblioteci Mitologice „Mioriţa", organizarea unui simpozion naţional pentru a întâmpina „cuviincios" împlinirea a 150 de ani de la descoperirea baladei (1846) şi publicarea ei la Cernăuţi în paginile gazetei „Bucovina" (1850), perfectarea unor relaţii de informare şi colaborare cu specialiştii din ţară şi de peste hotare care se preocupă de culegerea, analiza, traducerea şi valorificarea variantelor sau fragmentelor *Mioriţei*, stimularea studiilor, culegerilor şi traducerilor privitoare la *Mioriţa*, prin acordarea de premii, burse şi fonduri pentru documentare, editarea unor cărţi utile, consacrate baladei (vezi lista acestora în anul III, nr. 2 (6), septembrie 1993, coperta III).

Într-o perioadă ostilă unor asemenea proiecte temerare şi în provincia agonizând în câmpul „culturii de supravieţuire", tipărirea periodicului câmpulungean întâmpină tot mai mult „necazuri editoriale mioritice": „pentru *Mioriţa* «momentul» nu va fi niciodată şi [...] orice s-ar întâmpla, în bine sau în rău, în economia, politica şi cultura românească, întotdeauna înclinaţia hotărâtă asupra unei capodopere va fi privită cu indiferenţă, dacă nu cu dispreţ, aroganţă şi

[36] *Scrisoare deschisă* adresată Ministerului Învăţământului şi Ştiinţei de către George Bodea, Ion Filipciuc, Graţian Jucan, Dan Palade şi Horaţiu Stamatin, în „Mioriţa". Revistă de cultură folclorică, Câmpulung-Bucovina, anul II, nr. 1 (3), 21 martie 1992, p. 1–2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

duşmănie, chiar de către cei ce nu contenesc a se lăuda şi brava cu versuri din *Mioriţa*. [...] Singurul rost al capodoperei literaturii noastre populare rămâne acela de a ne ilustra ... ignoranţa"[37].

De-a lungul anilor, această revistă de cultură folclorică publică studii şi articole: Theodor Codreanu, *Noica şi despărţirea de „Mioriţa"*, I, 2, 1991, p. 1–3; Theodor D. Speranţia, *Mioriţa şi căluşarii – urme de la daci*, reeditare, cu unele omisiuni, a studiului tipărit la Bucureşti în 1915, *ibidem*, p. 16–37; Vintilă Horia, *„Mioriţa" este, de fapt, un ritual pythagoric*, *ibidem*, p. 38–39; George Corbu, *Mioriţa – mit fisurat*, *ibidem*, p. 42–54; Ion Philip Prasnaglava, *Reviste cu numele „Mioriţa"*, *ibidem*, p. 55–58; Al. Husar, *Mioriţa, sinteză a spiritualităţii poporului român*, II, 1 (3), 1992, p. 3–7; Mircea Fotea, *S.Fl. Marian, culegător al baladei „Mioriţa"*, *ibidem*, p. 16–17; Dragoş Nisioiu, *Mioriţa în „Bucovina"*, *ibidem*, p. 18–26; Const. Dominte, *Mioriţa în esperanto*, *ibidem*, p. 29–34, Ion Popescu-Sireteanu, *Mioriţa – varianta Alecu Russo*, *ibidem*, p. 34–37; Iordan Datcu, *Ecouri mioritice în poezia românească*, *ibidem*, p. 37–41; Horaţiu Stamatin, *Traducerile Mioriţei în limba engleză*, III, 1 (5), 1993, p. 10–15; I. Filipciuc, *„Mioriţa" în sistemul colindelor şi baladelor*, *ibidem*, p. 18–52, *Mioriţa – bocet*, p. 53–55; Herta Alaci, *Traducerile Mioriţei în limba germană*, III, 2 (6), 1993, p. 14–17; Petru Rezuş, *Sinteză mioritică*, *ibidem*, p. 23–25; Lucia Berdan, *Consideraţii asupra variantei Costăchescu a baladei Mioriţa*, *ibidem*, p. 26–31; Gabriel Manca, *Mioriţa şi alte mituri*, *ibidem*, p. 32–41; Graţian Jucan, *Testamentul ciobanului din „Mioriţa"*, *ibidem*, p. 42–43; Ion Filipciuc, *Precizări despre întâia traducere a Mioriţei în limba engleză*, *ibidem*, p. 44–47; Cecilia Popescu Latiş, *Aura mitică sau paradigma bunătăţii şi adevărului*, *ibidem*, p. 51–53; Al. Husar, *Mitul ontic*, IV, 1–2 (7–8), 1994, p. 19–23; Lucia Berdan, *Pseudovariante clasice ale „Mioriţei"*, *ibidem*, p. 23–25 D. Vatamaniuc, *„Nimic şi tot". Controverse în editologia eminesciană*, *ibidem*, p. 26–28; Ion Filipciuc, *„Mireasa lumii" din Mioriţa*, ibidem, p. 48–55; Adrian Fochi, *Mioriţa*, text inedit, VI, 1 (11), 1996, p. 4–5; Constantin Macarie, *Soveja – cuibul capodoperei*, *ibidem*, p. 15–20; Al. Husar, *Mioriţa. Noi consideraţii*, *ibidem*, p. 21–23 Gheorghe Crăciun, *Măsura lucrurilor*, *ibidem*, p. 24–43; Ştefan N. Popa, *O variantă timoceană a „Mioriţei"*, *ibidem*, p. 43–46; Gheorghe A. M. Ciobanu, *„Cumînţenia" Mioriţei şi „nesfârşitul" brâncuşian*, *ibidem*, p. 47–49.

Interesante şi utile sunt, de asemenea, evocările (Iordan Datcu, *În amintirea lui Adrian Fochi*, VI, 1 (11), 1996, p. 3; Liviu Papuc, *Alexandru Pogonat (1908-1941)*, *ibidem*, p. 10–11), exegezele, ancheta literară *„Mioriţa" printre munţii ce se bat în capete*, realizată de-a lungul anilor de către Ion Filipciuc, cronicile şi *Prospectul bibliografic Mioriţa* înregistrând 315 referinţe, scrisorile, convorbirile şi interviurile (Sumiya Haruya, George Anca, Paul Miclău). Un loc important în paginile periodicului îl ocupă diverse variante şi traduceri ale *Mioriţei* (esperanto, engleză, germană, albaneză). Nu este neglijată nici creaţia cultă de inspiraţie folclorică. Găsim aici versuri de Ion Pachia Tatomirescu, sonete din *„Cartea de*

[37] I. Filipciuc, *Pentru „Mioriţa" niciodată nu e momentul*, anul IV, nr. 1–2, 23 decembrie 1994, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

aur" a lui Făt-Frumos, Radu Gyr, *Balada unui picior de plai*, text compus în anii detenției, Teofil Dumbrăveanu, *Schiță de baladă*, Constantin Aurel Dragodan, *Balada oierului din Severin*, Robert Frost, *Păstorul împăcat*, I. U. Crăciun, *Colinda păcurarului*, Alexandru Pogonat, *Balada negurii*.

În spiritul programului asumat, în 1993, câmpulungenii grupați în jurul acestui periodic tipăresc *Simpozionul „Mioriţa* (Comunicări), într-un volum cu 146 de pagini, îngrijit de Ion Filipciuc și ilustrat cu 12 strungi de Ion Maftei, menit a așeza *Mioriţa* „în hotarele speranței culturale", ca „ospăț mirific" și „fastuoasă expresie", prin care poporul nostru își revendică „libertatea de a gândi despre moarte în termenii unui mariaj cosmic"[38].

Consemnând aceste realizări ale colegilor noștri de la Câmpulung, avem convingerea că prin dragostea, perseverența și munca lor pline de abnegație vor găsi stropul de apă vie, fie și în izvorul de la capătul lumii, care să readucă la viață revista „Mioriţa".

După „Mioriţa", în „micul Innsbruck" de la poalele Rarăului, în 1992 apare „Bucovina forestieră", revistă tehnico-științifică bianuală, editată de către forestierii din Bucovina sub egida Stațiunii Experimentale de Cultura Molidului. În colecția de periodice a bibliotecii noastre de cercetare lipsesc numerele din primii doi ani de apariție. În 1994, în comitetul de redacție al acestui periodic se află: Radu Ichim (redactor responsabil), Casian Balabasciuc, Ion Barbu, Radu Cenușă, Aurel Leuciuc, Gheorghe Pâslaru, Dumitru Ulian. Secretar de redacție: Nicolai Olenici. Redacția: Câmpulung-Moldovenesc, Calea Bucovinei, nr. 73 bis. Tiparul: S.C.P. „Muşatinii" S.A. – Filiala Câmpulung-Moldovenesc. Din 1995, revista se realizează cu mijloace proprii (tehnoredactare computerizată și multiplicare).

Pe lângă studii și articole de strictă specialitate, de interes mai larg sunt materialele de istoriografie a domeniului: Rotislav Bereziuc, *Transportul lemnului în Bucovina*, III, 1, 1994, p. 108–110; R. Cenușă, *Probleme actuale privind pădurile private din țările Europei Occidentale*, III, 2, 1994, p. 87–95; Dimitrie D. Ionescu, *Institutul de Silvicultură din Câmpulung-Moldovenesc. Studiu istoric*, tipărit în numere succesive, începând din 1994; R. Cenușă, *Oameni și fapte în viața pădurarilor din Bucovina*, IV, 1 și 2, 1995, p. 55–59 și 64–71.

Din sumarul acestui periodic câmpulungean reţin atenția și secțiunile *Cronică, Informații, Recenzii* (pe marginea unor cărți și reviste din țară și străinătate), folositoare pentru oricare utilizator interesat de acest domeniu al vieții bucovinene contemporane.

„Bucovina forestieră" de la Câmpulung continuă o tradiție a presei românești de profil din această provincie-matriceală, formată în interbelic și ilustrată de „Silvicultorul", Vatra Dornei, ulterior, Rădăuți, 1920–1938; „Ecou de codru", Cernăuți, 1928–1930; „Codrii Bucovinei", Rădăuți, 1931; „Revista pădurilor", cu modificări de titlu, Rădăuți, 1931–1934; „Ocolul silvic", Rădăuți, 1936–1939;

[38] *Scurt cuvânt lămuritor*, articol semnat cu pseudonimul Dvornic, în volumul *Simpozionul „Mioriţa"*, comunicările din 18–20 septembrie 1992, Câmpulung-Bucovina, ediție îngrijită de Ion Filipciuc și ilustrată cu douăsprezece strungi de Ion Maftei, Câmpulung-Bucovina, 1993, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Bucovina forestieră", revistă pentru studierea bogăţiilor naturale ale Bucovinei, Cernăuţi, 1943. Iniţiatorul reluării periodicului „Bucovina forestieră" este dr. Radu Ichim (1921–1997), originar din Horodnicu de Sus – Rădăuţi, conf. univ. la Facultatea de Silvicultură din Câmpulung-Moldovenesc (1950–1953) şi la Facultatea de Silvicultură din Braşov (1953–1957), fondator şi şef al Staţiunii Experimentale de Cultura Molidului din Câmpulung-Moldovenesc (1970–1986), autor al unor cercetări ştiinţifice importante în domeniul istoriografiei pădurilor de molid, îndrumător al multor generaţii de silvicultori, creatorul unei adevărate şcoli a silviculturii româneşti cu specific bucovinean, apreciată şi peste hotare. Prin activitatea Institutului de Silvicultură (1948–1953) şi a Staţiunii Experimentale de Cultura Molidului (din 1970), în Câmpulung-Moldovenesc s-a creat un adevărat centru de cercetări silvice, unic în România, ale cărui rezultate sunt introduse în circuitul ştiinţific şi prin intermediul periodicului „Bucovina forestieră"[39].

În 1997, Fundaţia „Biblioteca Mioriţa" editează „Bucovina ilustrată", revistă semestrială de cultură, de format 20,5 × 29,5 cm, cu 36 de pagini. Colegiul de redacţie: Dan Apetroaie, Iuliana Băncesu, George Bodea, Viorel Crăciun, Ion Filipciuc (responsabil de număr), Ion Maftei, Anghel Popa, George Toxin. Adresa redacţiei: strada 22 Decembrie, nr. 4, Câmpulung-Moldovenesc. Imprimarea: neprecizată.

Tipărind o nouă revistă, câmpulungenii atrag atenţia cititorilor: „[...] Nu putem avea alt program decât trecutul şi viitorul Bucovinei, ţinut românesc întru aşa măsură de bogat în frumuseţe şi jertfă şi unde doar natura şi cultura nu le-au fost oamenilor vrăjmaşe". Cei câţiva intelectuali din leaderschip-ul local sunt convinşi că „nu avem a demonstra nimic. Bucovina există şi nu poate fi trunchiată, ruptă şi zdrenţuită decât de cei vremelnici, pentru că această «gură de rai» a fost scrisă în gândirea Dumnezeirii. Şi din această gândire nu se poate cerca a şterge nimic fără pedeapsă. Nouă, muritorilor, nu ne rămâne decât să ilustrăm – aşezând în dreaptă lumină – cele petrecute aici, cândva şi acum, pentru întâmpinarea unui viitor pe măsura adevărului"[40].

Avertismentul colegiului de redacţie readuce în discuţie, în acest timp proteic, o problemă de interes naţional, veche de un secol şi ceva, dar ignorată constant de către „clasele politice" succedate la putere în România: „Cu tarabe şi bomboane agricole românii n-au cum intra în Europa câtu-i cucu, fiindcă europenilor, care au de toate, nu le putem oferi altceva decât ... cultură şi artă. Iar cine nu poate înţelege acest singur adevăr îngheţa-va în mâlul ignoranţei călduţe de la gurile Dunării". În acest sens, este citat, cu demnitate, Mihai Eminescu, pentru importanţa acordată „capitalului de cultură" în lucrarea de organizare a viitorului românesc, capital neluat în seamă, din păcate, de cârmacii şi strategii „celei mai drepte şi mai umane orânduiri" ori ai „capitalismului prădalnic" din ultima jumătate de veac de la noi: „Trebuie să fim un stat de cultură la gurile Dunării, aceasta este singura misiune a statului român şi oricine ar voi să ne risipească puterile spre un alt scop pune în joc viitorul urmaşilor şi calcă în picioare roadele muncei strămoşilor noştri"[41].

[39] *In memoriam: ing. Radu Ichim;* Cezar Geambaşu, *Fascinaţia mentorului*, în *„Bucovina forestieră"*, anul VI, nr. 1, 1997, p. 52–64 şi 65–66)

[40] *Fără program*, p. 33.

[41] *Avertisment*, semnat *Redacţia*, coperta II.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În sumarul primului său număr (şi, din păcate, unicul până acum), „Bucovina ilustrată" publică studii şi articole diverse (Graţian Jucan, *Mihai Eminescu şi Bucovina*, p. 1–2; I. Filipciuc, *Un cântec de noroc din Bucovina*, p. 30–31; Dumitru Rusan, *Sculptorul Nicolae Mălinaş*, p. 27, *Numele „Bucovina"*, p. 25–26; Mircea Romaga, *Austria şi problema demografică în Bucovina*, p. 19), texte inedite semnate de N. Steinhardt, *Şi eu printre fericiţii...*, p. 1 („Mai totul în Bucovina e semn al unui mister şi cale spre cunoaştere înţeleaptă a realităţii".), George Breazul, *Eusebiu Mandicevschi*, p. 28–29 şi Traian I. Ştefureac, *Ocrotirea naturii în Bucovina*, p. 19–20; *Gâlceava înţeleptului cu lumea*, corespondenţă Traian Brăileanu-Alexandru Bogza – Constantin Noica, p. 6–9; un interviu cu Adrian Dinu Rachieru pe tema „unui semn heraldic al bucovinenilor" – volumul *Poeţi din Bucovina*, p. 11–12; *Der Sprung in die Freiheit. Ein Erlebnisbericht* [„Saltul în libertate. O povestire trăită"], fragment din memoriile unui tânăr german, consemnate de Günter Haschler, în traducerea lui Aristarh Cucu, p. 16–17; recenzii, cronici şi note de lectură (G. Bodea, *Prozatorul Constantin Badersca*, p. 18; Constantin Blănaru, *George Bodea: „Ora locală"*, p. 24; George Bodea, *Gabriel Cheroiu: „Poteci de vânătoare"*, p. 25; Iuliana Băncescu, *Poeţi din Bucovina sau lupta dintre provincie şi poezie*, p. 32; Nic Macov, *Mircea Streinul: Lupul din Ţara Huţulilor*, p. 34), evocări (Valeriu Maricari, *In memoriam: Ionel Dârdală*, p. 26), folclor.

Din literatura naţională se publică versuri de Mihai Eminescu (o transpunere în esperanto), Ghedeon Coca, Teofil Lianu („La casa lui Eminescu / Cântă lin teiul cerescul. // Dar nu cântă cum se cântă, / Ci mai mult se înveşmântă / Şi din floarea lui cuvântă; // Cu miresmele din miere / Ca zorii din lăiciere; // Cu miresmele din faguri / Ca zorile de la praguri; // Cu miresmele din ceară / Ca luceafărul de seară"), Sandu Tudor („un gândirist uitat"), Constantin Ştefuriuc (*Din atâta rău, din atâta bine*, text inedit), Constantin Rusu (român din Detroit-Michigan), Matei Vişniec (*Poeme din pragul de sus al copilăriei*, scrise la Rădăuţi în octombrie 1972), George L. Nimigean („Am deprins cu viaţa Ană rostul / după scrisa cărţilor din sânge / am suit pe zid până la ceruri / plânsul tău zidit / în mine plânge // Plânsul prefăcându-se-n lumină / de izvor cu murmur nesecat / eu clădesc din clipe / veşnicia / unde ochiul tău a înnoptat / Iată-mă ajuns mai sus de streşini / zidul te apasă Ană greu / însă tu de-acuma eşti vestala / cerului / din care cad mereu"), Gabriel Cheroiu şi proză semnată de Ion Beldeanu. Pe lângă profilul divers al revistei mai reţinem, pentru valoarea documentară a reproducerilor şi eleganţa copertei, realizată color, *Bucovineni*, cromolitogravură de Hermann Barr (sfârşitul sec. al XVIII-lea), *Dansul Primăverii* şi *Dans cu lună*, creaţii ale sculptorului câmpulungean Ion Maftei în cadrul unor tabere internaţionale de creaţie desfăşurate în Franţa. *Bucovina*, fotografie de Dumitru Vlădeanu, sugerând actuala sfârtecare a provinciei noastre, este însoţită pe coperta a IV-a de un acrostih reprodus din volumul lui Vasile Posteucă *În marea şi-n mormintele din noi*, tipărit la Madrid în 1967, text reprezentativ pentru literatura exilului românesc: „Doamne, mă soarbe drumul greu şi lung. / Iisuse, merg şi merg, şi nu Te mai ajung. / Hristoase, pânea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mea şi trainicul meu prag, / Fiul trimis din cer, drept sceptru şi toiag. / Lui, Lerui, Doamne, Lerui şi lumină. / Dumnezeu împarte-şi sângele drept cină. / Ai acum în oase un piron în plus; / Milă nici la Casa Albă, nici la Rus. / De mine nu uita, ascultă cum cioplesc / Mine adânci în inimă, spre tronul Tău ceresc. / Păcătosul are astăzi mii de cruci de dus..."

Tot la Câmpulung-Moldovenesc, în deceniul trecut mai apare „o reuşită şi singulară publicaţie postdecembristă", cu titlu bilingv: „A fi – To be", revistă pentru sănătatea mintală, editată de Fundaţia Caritabilă „Orizonturi" de pe lângă Secţia de Psihiatrie a Spitalului Municipal. Colectivul de redacţie: Victoria Hornby (Londra), Al. Paziuc, Aurora Străjeru, Adrian Ciuruşniuc, Gabriela Tănăsan, Constantin Cojocaru. Cum aflăm dintr-o recenzie inserată în „Bucovina ilustrată", p. 36, periodicul apare sub deviza lui Constantin Brâncuşi: „Lucrurile nu sunt greu de făcut, ceea ce este greu este să te pui în stare de a le face". Tot de aici aflăm că sumarul numărului 5 din 1996, tipărit în excelente condiţii grafice, cuprinde: un editorial semnat de Modest Jacotă, o dare de seamă şi un crochiu consacrate unei reuniuni profesionale de nivel naţional, desfăşurate la Timişoara, un fragment dintr-un *Jurnal de călătorie*, de Bolek Mayeric, traduceri din medicina naturistă, un zodiac floral, proză, multă poezie, materiale pe teme muzicale, glume, caricaturi, o poştă a redacţiei.

Ca şi cărţile care se tipăresc în Bucovina, unele periodice pot fi procurate, pe zi ce trece, tot mai greu. O stranie „organizare a dezorganizării" influenţează şi aici, deopotrivă, circulaţia cărţii, a revistelor ştiinţifice şi culturale din întreaga Bucovină. Există cărţi şi periodice, semnalate în presa locală (Cernăuţi, Suceava), ca apariţii şi „interesante construcţii culturale", pe care, însă, nu le găseşti nicăieri. Nu există la vânzare liberă, pe standuri, nici în librăria de carte, nici în bibliotecile publice. Pe circuite obscure şi numai prin bunăvoinţa unor oameni generoşi, acestea ajung la câţiva cititori ori utilizatori interesaţi. Această „problemă inconturnabilă" revine frecvent în dezbaterea publică din Bucovina: „În anul de graţie 2005, la o grămadă de timp de la strigătul decembrist, cultura îşi vede obturate punţile de comunicare cu publicul. Efectele acestei disfuncţionalităţi, care în mod estruos înregistrează o augmentare, pot impregna negativ întreaga cultură română. De lipsa unei circulaţii normale a cărţii sunt afectaţi în aceeaşi măsură intelectualii direct angajaţi în fenomenul cultural, dar şi cei neimplicaţi, respectiv elevii şi studenţii aflaţi în plin proces de formare. [...] Trist este că nici măcar experienţa celor nu mai puţin de cincisprezece ani de democraţie nu ne-a făcut să asimilăm mecanismele necesare instaurării unui climat lipsit de ambiguitate, favorabil multiplelor probleme care macină cultura română. Oare când ne vom trezi din acest somn care ne-a prins de ceva timp în mrejele lui şi nu mai vrea să ne părăsească? Simplu. Când vom învăţa, după cum scria Emil Cioran în *Schimbarea la faţă a României*, să trăim apocaliptic destinul acestei ţări, punând febră şi pasiune de sfârşit începuturilor noastre"[42].

[42] Alexandru-Ovidiu Vintilă, *Difuzarea cărţii, o problemă inconturnabilă*, editorial, în „Bucovina literară", serie nouă, Suceava, anul XV, nr. 9 (175), septembrie 2005, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

V.2. „MUGURI", O REVISTĂ BUCOVINEANĂ CU TRADIȚIE*

În ianuarie 1924 apare la Rădăuți revista oficială a elevilor de la Liceul de Stat „Eudoxiu Hurmuzachi", o revistă cu ecou în epocă, beneficiară a unui binemeritat prestigiu, „cea mai bună revistă bucovineană interbelică"[1]. Inițiatorii celei dintâi reviste școlare din Rădăuți sunt Mihai Horodnic, Iftimie Galan, Tit Cârsteanu și Octavian Munteanu. Precedată de un caiet intitulat *Mugurul*, revista este realizată la început prin mijloace proprii, scrisă de mână cu o frumoasă caligrafie și apoi multiplicată. Tehnoredactor: Mihai Horodnic. Desenator: Eugen Prelipcean. Caligraf: Ion Negură. Ulterior, revista este imprimată la Tipografia văduvei Blondowski, Tipografia „Unirea", Tipografia „Arta" din localitate sau chiar la Botoșani, la Tipografia Ion Cojocaru, unde apare numărul din februarie–martie 1927[2].

Într-o primă serie, „Muguri" apare cu intermitențe în anii 1924–1926, 1929, 1930–1934, 1940–1941. La început de drum, „Muguri" apare lunar ca revistă de încercări și informații literar-științifice destinată exclusiv elevilor, în 1929 ca revistă literară, iar în 1934 ca revistă de încercări literare și critică. Și formatul diferă de-a lungul anilor celei dintâi serii: 34,5 × 22 cm (I, 1–2, ianuarie 1924), 30,5 × 23,5 cm (IV, 1, 1 februarie 1929), 17,5 × 13 cm (V, 1, 1934). Numărul de pagini variază, de asemenea: 24 de pagini (1924), 12 pagini (1929), 8 pagini (1934), 32 pagini (1940).

Cel dintâi număr al acestei reviste se deschide cu editorialul *Către cetitorii și sprijinitorii noștri*, cuprinzând informații interesante privind mai ales apariția sa, programul și difuzarea. De aici aflăm că „revista [e] menită a face cunoscute talentele literare mai mult sau mai puțin dezvoltate ale elevilor, publicând micile lor opere originale, traduceri din limbile franceză și germană precum și informații de caracter literar-științific.

Ideea de a edita o revistă de felul acesta în liceul nostru e mai veche. Tocmai iarna aceasta se împlinesc doi ani, de când ne-a trecut prin minte ideea aceasta. Am și pus-o întru câtva în aplicare, editând o revistă cu numele «Mugurul», pe care ne-am mărginit a o scoate numai în mijlocul nostru. Anul acesta însă, cerând învoirea

---

* Studiu publicat, sub titlul *„Muguri", 1924–2000. Fascinația „Muntelui vrăjit" al poeziei*, în „Septentrion". Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Rădăuți, anul XIII, nr. 18, 2002, p. 8–9. Ulterior, comunicare susținută în cadrul Simpozionului „Armonii contemporane". „Zilele culturii siretene", ediția a XIII-a, Siret, 17–19 septembrie 2004, cu titlul *Mihai Horodnic și mitul „tinerei generații"*, la împlinirea a 80 de ani de la fondarea publicației bucovinene.

[1] Tudor Opriș, *Reviste literare ale elevilor, 1834–1974. Istoria presei școlare românești*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977, p. 78 și 183.

[2] Vezi și Iulian Vesper, *Memorii*, ediție îngrijită și *Prefață* de Pavel Țugui, București, Editura Saeculum I. O., 1999, p. 46–47, 176–178.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

corpului profesoral, ne-am hotărât să o răspândim şi în afară de cadrele liceului nostru, schimbându-i totodată şi numele sau mai bine zis terminaţiunea din singularul articulat în pluralul nearticulat «Muguri». Revista, scrisă de elevi şi pentru elevi, va căuta să stimuleze activitatea literară a acestora, îndrumându-i spre o literatură instructivă şi distractivă, procurându-le totodată şi o ocupaţie plăcută. Astfel revista noastră va fi un auxiliar preţios al şcoalei, complectând opera educativă [a] acesteia.

Cu ajutorul sumelor de bani, ce vor rezulta din plata abonamentelor şi din contribuţiile benevole în cari sperăm atâta vom căuta ca revista să apară regulat şi în condiţiuni din ce în ce mai bune, iar din banii, ce vor prisosi vom face un fond pentru excursii.

Şi acum ne adresăm către părinţii, profesorii şi intelectualii români, cu un cuvânt către toţi prietenii şi sprijinitorii noştri, rugându-i să ne dea tot ajutorul moral şi material necesar existenţei acestei mici reviste. Apariţia numerilor viitori va depinde de sprijinul ce-l vom primi"[3].

Zece ani mai târziu, sub îngrijirea lui Aurel Putneanu, „Muguri" îşi face bilanţul, anunţând un program asemănător cu cel al revistelor mari din Bucovina:

„*Vreme trece, vreme vine*, zice poetul şi cu vremea se perindă oameni şi lucruri. Vremea distruge, vremea cre[e]ază şi peste tot ce-a fost rău şi bine, se aşterne praful uitării. Datoria noastră e să ştergem acest praf ca să avem în faţă, de-a pururi curată, icoana binelui şi-a răului.

Am răsfoit archivele liceului şi le-am găsit minunate. Câţiva băieţi de inimă şi talent am scos acum zece ani revista «Muguri».

Prin stăruinţa d-lui profesor Ilie Vişan şi prin râvna celor câţiva elevi harnici, această revistă a apărut patru ani. După terminarea liceului a celor din urmă colaboratori a încetat apariţia ei, în 1929.

Modestă ca oricare început, ea îşi are meritele ei necontestabile. În paginile sale s-au altoit muguri de soi, cari au ajuns mai târziu flori alese pe straturile literaturii tinere.

Cu durere trebuie să spunem că pe două dintre cele mai frumoase, pe *Mihai Horodnic* şi *Ion Roşca*, le-a chemat pământul nesăţios.

Ceilalţi: Iulian Vesper, Ghedeon Coca, Em. Giurgiuca, Arcadie Cerneanu, Aurel Prelipceanu, Const. Rotariu şi Victor Neculce continuă în altă parte ceea ce au început la *Mugurii* şcolari.

Iar noi? Muguri noi! Pornim pe urma celor vechi în crepusculul unei primăveri. Ne mână dragostea după frumos şi adevăr. Cântecul nostru e slab şi n-are glas, dar îl vom potrivi după cavalul doinei şi-l vom hrăni cu seva ogorului străbun.

Suntem tineri, entuziaşti şi neîncercaţi, dar arma aspră a viitorului ne va oţeli sufletele şi ne va face luptători. Dragostea de ţară, neam şi lege ne va fi stimulentul, iar bătrânii, stâlp de foc călătoriei noastre"[4].

[3] „Muguri", revistă lunară de încercări şi informaţii literar-ştiinţifice, Rădăuţi, anul I, nr. 1–2, ianuarie 1924, p. 3–4.

[4] *Muguri vechi şi muguri noui*, *ibidem*, anul V, nr. 1, 1934, p. 1–2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Pentru a înțelege mai bine rostul acestei tipărituri temerare, să reținem și o însemnare privind presa literară bucovineană a momentului, făcută în același număr:

„Din șapte reviste, câte avea Bucovina as'vară, au rămas numai trei: «Junimea literară», «Făt-Frumos» și «Orion» de la București. «Muguri» le va ținea isonul"[5].

Veniți din satele dimprejur „ca un revoluționar sobor de focuri"[6], tinerii liceeni visează la gloria literară. În atmosfera de intimitate fecundă din Internatul de Băieți „Ștefan cel Mare" și în dezbateri aprinse de cenaclu, beneficiind de o bibliotecă bine organizată și de sprijinul unor profesori (Emanoil Isopescu, Ilie Vișan, Nicolae Bucaciuc), se afirmă acum o pleiadă de tineri inspirați: Mihai Horodnic – un mare talent, fulgerat în adolescență ca și Nicolae Labiș, un „poet de fundal" pentru literatura Bucovinei din interbelic –, Iulian Vesper, Ion Negură, Eugen Prelipcean, Gheorghe Cârdei, Ion Roșca, Constantin Rotariu, Ghedeon Coca, George Putneanu, Victor Neculce, Ștefan Cuciureanu, Dragoș Vicol ș.a.

Literatura acestei reviste „exprimă dragostea curată pentru folclor și tradiții, pentru istoria glorioasă a Moldovei, pentru frumusețea peisajului din valea Sucevei, din pădurile bucovinene... Ea a constituit și seva vitalității revistei... «Mugurii» au însemnat o tribună de afirmare a tinerelor talente, o școală a exprimării românești limpezi și muzicale, o emblemă de mândrie și demnitate în modestul Rădăuți"[7].

Revista „Muguri" publică versuri și proză, traduceri din literaturile franceză și germană, cronici literare, însemnări, profiluri literare, întreține o revistă a revistelor românești ale vremii, tipărește folclor bucovinean cules din satele rădăuțene, afirmându-se prin program, structură și calitatea materialelor ca o veritabilă școală a scrisului românesc din Bucovina vremii. Din textele publicate, reținem aici câteva, ilustrative din multe puncte de vedere: „Mult mister ascunde apa în adâncul ei de unde, / Când cu farmece de aur luna-ntr-însele pătrunde... // [...] // S[g]omotoase unde repezi saltă tremurând pe prund / Și în fundul plin de taină mândru farmec ele-ascund, / Codrii vechi de veacuri multe, fața lor pururea verde / Oglindesc în undă lină; și-a lor freamăt li se pierde, / Tremurând pe-aripi de vânturi, și ducând o doină sfântă / Cer și valuri și pădure, toate plâng și toate cântă!... // Numai eu tăcut și palid rătăcesc pe mal de ape / Și uitându-mă în unde las privirea ca să-mi scape / Pe întinderi necuprinse, unde lin se oglindește / Farmecul de cer cu stele! Tremurând luna lucește / Și lăsându-și fața mândră, blânda lumilor fecioară / Apele aprinde-n valuri și în ele se coboară!... // [...] // Mult mister ascunde apa în adâncul ei de unde / Când cu farmece de aur luna-ntr-însele pătrunde!..."[8] (text care, prin presentimentul morții, îl așază pe elevul-poet rădăuțean într-o familie tragică, alături de Nicolae Labiș ori Ilie Motrescu, poetul-martir de la

[5] *Ibidem*, p. 8.

[6] E. Ar. Zaharia, *Puncte de reper, Studiu introductiv* la *Antologie rădăuțeană*, Cernăuți, Colecția scriitorilor bucovineni, 1943, p. 6.

[7] I. Negură, apud Tudor Opriș, *op. cit.*, p. 183.

[8] T. Dragoș [Mihai Horodnic], *Mult mister ascunde apa...*, în „Muguri", anul I, nr. 1–2, 1924, p. 4.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Crasna); „Ah, noaptea asta rece aşa de uşor cade... / Departe plânge apa şi tremură-n cascade. / Un vad se desveleşte pe apa cerului / Şi peste dânsul prinsă e Calea-laptelui. / Pe albăstrimea-naltă luceşte ca o punte / Cu schele ţintuite de stelele cărunte. / Şi puntea se întinde departe, tot mai sus, / Până coboară-n zarea albastră, la apus... / O, punte albă, tare, treci vadul cerului / Şi întâlneşti în cale mioara-oierului, / Tu lasă-te de-acolo c-un capăt la fereastră, / Cu celălalt te pierde, departe-n zarea-albastră / Şi-opreşte-te la poarta cu tei, la casa mea / Şi ia-mă şi pe mine şi du-mă pân' la ea. / Dar uite... drum de fulger, o stea s-a şi desprins / Şi dincolo de punte s-a prăpădit, s-a stins... / Şi celelalte stele zâmbesc, nici nu le pasă, / Că una dintre ele s-a prăpădit de-acasă..."[9]; „Cu tata alături, în carul cu boi / Ieşiam dimineaţa pe poartă la noi / Şi drumul năvalnic, făcea cotituri / Până departe în zări de păduri / Şi ţarina plină de holde şi soare / Râdea bucuroasă cu zâmbet de floare... // Cu ochii departe pe lanuri aprinse / Priviam cum se leagănă spicele ninse / În ploaia de soare cu raze fierbinţi, / Şi boii păşiau liniştiţi şi cuminţi... / / Şi iarăşi pe carul cu snopi de săcară / Veniam către casă în faptul de sară. / Şi cerul era numai spuză de stele, / Şi drumul gemea sub roţile grele... / Şi cumpene negre dormiau la fântâni / Şi focuri aprinse luciau pe la stâni. // O, Vreme trecută întoarce-mă iar / În carul de-atunci pe drumul de ţară, / Şi-njugă-mi iar boii de-atuncea la jug / Şi varsă-mi în suflet noroc şi belşug..."[10] (text ce eternizează imaginea unei Bucovine bucolice, amintindu-ne de pânzele lui Rudolf Rybiczka încărcate de culori aprinse şi dorul după un timp iremediabil pierdut, închinate în exil verilor de altădată de la noi); „Toate drumurile mi-s închise, / Toate zările spre larguri, spre limanuri mi-s deschise. // Mă izbesc în ziuă, mă arunc în bezne / Şi mi se desfac răsunătoare vijelii în glezne. / S-a turnat în mine atâta vrajă-adâncă, nouă –, / Că, de fac un pas, despic oglinda lumii-n două... // Vreau – o, Doamne – cheile vrăjite-a zărilor de lut, / Cari m-au zămislit pietros, năprasnic, orb şi mut. // Vreau, / Să mă-mprăştii-n brazde, pietre, ape, flori şi rouă, / Să renasc în timp şi spaţiu formă nouă: / Peste umeri – spre vecii, spre slăvi – aripe teferi, / Să-mi svâcnească-n ochi răsaduri de luceferi, / Sora inimă să-mi fie şipot proaspăt de cişmea, / Sufletul – o nevăzută, orbitoare stea, / Gândul – curcubeu ce su[i]e limpede şi pur, / Fruntea – lună-nouă răsturnată-n visul de azur...// Uite, Doamne, toate uşile cereşti mi s-au deschis! / Vai, dar cine îmi roteşte fruntea peste-abis?... / Cine, Doamne?... Cine? ... / Cine-ştie-cine / Îşi tălăzu[i]eşte-oceanele de lavă-n mine!..."[11]; „Sat ascuns pe culmi şi văi, / cu oameni buni, cu oameni răi, / m-ai scos în lume tainic foc / să-mi cat durere şi noroc. / Cu mioriţe m-ai hrănit / şi basme dulci din răsărit, / iar gândul harnic mi l-ai pus / la Dumnezeu şi la Iisus"; „Oraş sărac, cu voevozi, / cu profesori şi cu aprozi, / cu fruntaşi trudite de poeţi / şi urme negre de săgeţi, / mi-ai pus în cale nou izvod: /

[9] Mihai Horodnic, *Fragment din „File de poveste"*, *ibidem*, anul IV, nr. 1, 1 februarie 1929, p. 2.
[10] Mihai Horodnic, *Zile de copilărie*, IV, 1, 1 februarie 1929, p. 7.
[11] Constantin Rotariu, *Psalm*, IV, 1, 1 februarie 1929, p. 7.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

durerea-ntregului norod, / iar vieții ani vreo douăzeci / să-i port pe străzi și pe poteci"; „Țară bună, m-ai crescut / să-ți urmez cărările, /să te port cu spor pe scut / peste toate zările. / Fii orar inimii mele / țară cu vestiți haiduci, / țară cu potop de stele, / țară cu potop de cruci"[12].

Din producția acestei perioade există puține numere în bibliotecile publice din Bucovina. În câteva biblioteci particulare se păstrează, însă, risipite, mai multe numere. Din ultimii ani ai seriei (seriilor) de până la război, am putut găsi un singur număr: anul I, nr. 3, aprilie 1940. De aici aflăm că „Muguri" apare lunar, ca revistă a Cenaclului literaro-științific „Bogdan-Dragoș". Profesor responsabil: I. D. Grămadă. Redactori sunt A. Cucu și D. Vicol. Revista este editată la Liceul de Băieți „Eudoxiu Hurmuzachi" iar tipărirea se face la Tipografia „Mitropolitul Silvestru" din Cernăuți.

În acest număr, redacția publică, emblematic, un text din creația lui Mihai Horodnic, *Din „File de album"*: „S-au îmbrăcat în floare grădinile pe rând / Cutremurate toate de vraja unui gând; / Și albe ca zăpada lucesc aprinse-n soare / Și râd și se tot miră de-atâta sărbătoare. // De sus coboară îngeri și-n liniștea senină / Răstoarnă peste straturi ulcioare de lumină. / Și tot mai lin șoptește izvoul de viață / Și cresc garoafe albe și muguri de verdeață. // Pe-un ram cuprins de floare s-a prins o rândunică, / Și graiul ei subțire tăcerea o despică; / Și nuferi blânzi din ape, simțind că-i primăvară, / Își desvelesc la soare curata lor comoară / De gingășie albă și cerului se-nchină / În străluciri-aprinse de-o tânără lumină. / Și-i sărbătoare mare în zările albastre, / A înflorit grădina și-n sufletele noastre... / Pribeag pe-un drum de soare eu m-am pornit să merg / Și desnădejdea toată din sufletu-mi s-o șterg, / S-ajung în țara unde mai albi în floare-s merii, / Să sec dintr-o sorbire izvorul primăverii, / Să simt o viață nouă... / Dar m-am oprit din drum..."[13]. Publică în acest număr: A. Cucu, *Învierea lui Hristos, învierea Neamului*, editorial[14]; Simion Jitariu, *Icoane*, proză[15]; Augustin Padea, *Ruga poetului*, omagiu închinat lui Mircea Streinu, versuri[16]; Victor Săhleanu, *Pe urmele descălecatului moldav*, reportaj[17]; Lia Rugă, *Ai dus cu tine dragostea* („Te-ai stins, iubire-n fapt de înserare / Și ai pornit spre nesfârșite pânze-albastre; / Ducând cu tine – aprinse – candeli de durere / Te-ai dus spre depărtări de astre. // Tu mi-ai zâmbit duios, întâi, ca și o floare / Și mi-ai întins potirul fericirii / Crescut din razele sclipirilor de soare; / Tot tu mi-ai dat să sorb amarul nălucirii... // Iar azi plutesc pe-o mare de dureri / Și-n juru-mi, negre, toate mi-s / Căci tu putere și mister / Și sufletul din mine l-ai ucis!")[18]; Dragoș Vicol, *Primăvara haiducului*, versuri („Clocotă în

[12] Aurel Putneanu, tripticul *Sat, Oraș, Țară*, V, 1, 1934, p. 3.
[13] „Muguri", anul I, nr. 3, aprilie 1940, p. 3.
[14] *Ibidem*, p. 1–2.
[15] *Ibidem*, p. 4–5.
[16] *Ibidem*, p. 5.
[17] *Ibidem*, p. 6–9.
[18] *Ibidem*, p. 9.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

muguri tinereţea!... / Hei, păduri cu inima-n isvoare, / Viu ca să mă dărui pentru zare. / Pentru chiot să adun comori de soare / Şi să-nchid în scorburi bătrâneţea! // Sue cerbii cu scântee de copită / Spre poeni de-nalt şi de tăcere... / Doamne, creşte-mi doină înfloritâ / În pridvor de inimă călită / Şi de dor şi de pustiu şi de durere!...")[19]; Cuchi-Lidia Puiu, *Rugăciune*, proză[20]; A. Ciorneiu, *Învierea în literatura cultă românească*, studiu[21]; Neculai Tăutu, *Rânduri pentru primăvară*, proză[22]; Mihai Solcanu, *Privighetori înalţă*, versuri[23]; Al. Plăeşu, *Elegie*[24]; Dragoş Vicol, *În noaptea Învierii*, schiţă[25]; Lidia Negură, *Scrisoare*, versuri[26]; Radu Pinten, Dragoş Vicol, *Epigrame*[27]; *Codreanu*, baladă populară culeasă de Şt. Cazuc din Slobozia Pruncului, judeţul Suveava[28]; I. D. Şandru, *Cronica străjerească*[29].

În istoria literară a Bucovinei, mai toţi autorii plecaţi de aici sunt „mesageri ai unei arte, ai unui avânt de primăvară în poezie", năzuind să impună specificul bucovinean („atmosfera de nord", „goticul moldovenesc") ca model al unităţii spirituale româneşti[30]. Despre munca de redacţie şi semnificaţia tipăriturii, Dragoş Vicol – unul dintre adolescenţii ademeniţi acum de „muntele vrăjit" al Poeziei – va nota peste mulţi ani: «Mugurii» au fost poate cea mai mare bucurie a noastră, a fost puntea pe care o întindeam spre poezie, spre un destin anume, cu toată exuberanţa vârstei noastre de liceeni. «Mugurii» au însemnat atât de mult în viaţa mea, încât mi-am intitulat prima mea plachetă de versuri, apărută la Rădăuţi în anul 1940, tot...*Muguri*. Au trecut aproape 30 de ani de atunci, de când într-o cameră modestă se desfăşura o muncă de redacţie absolut originală. Nimeni nu ştia cum se scoate o revistă, nimeni nu ştia cum se paginează sau cum se distribuie materialele – după importanţă –, dar revista apărea, lumea o citea, o căuta: la Rădăuţi, la Suceava, la Câmpulung"[31].

După o întrerupere de aproape trei decenii, în 1968 revista „Muguri" reapare într-o serie nouă. Cu toată *Pledoaria pentru literatură* din primele numere, care apar şapirografiate, sub îndrumarea profesorului Vasile Precup, „Muguri" descifrează curând „filosofia nouă" a veacului, consacrând pagini consistente unor „preocupări

[19] *Ibidem*, p. 10;
[20] *Ibidem*, p. 11–12.
[21] *Ibidem*, p. 13–20.
[22] *Ibidem*, p. 20.
[23] *Ibidem*, p. 21.
[24] *Ibidem*.
[25] *Ibidem*, p. 22–29.
[26] *Ibidem*, p. 29.
[27] *Ibidem*, p. 30.
[28] *Ibidem*, p. 31;
[29] *Ibidem*, p. 32–33
[30] Liviu Rusu, *Pentru un fenomen cultural al Bucovinei*, în „Iconar", Cernăuţi, anul II, nr. 10, 1937, p. 4. *Elemente gotice în cultura Bucovinei*, *ibidem*, anul II, nr. 11, 1937, p. 3.
[31] Dragoş Vicol, *Amintiri pentru cei mai tineri „muguri"*, în „Muguri", Rădăuţi, număr jubiliar, 1972, p. 15.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

de cercetare ştiinţifică" din liceul devenit „Industrial", interesante astăzi doar ca documente de epocă. În 1972 apare un număr jubiliar ocazionat de centenarul înfiinţării liceului. Textul poeziei lui Iulian Vesper, fost elev aici în anii 20, *E-o febră tinereţea...*, destinat numărului festiv, nu este publicat. Va vedea lumina tiparului, în revista de la Rădăuţi, abia în 1997: „E-o febră tinereţea, un clocot în abis, / O frunte-ngândurată, ce după vis suspină, / Porneşte pe o cale ce nu s-a mai deschis, / E fără greş în toate; în sine e deplină. // Cunoaşte-nţelepciunea de a urzi uşor, / De a schimba obida în calmă bucurie, / De-a crede că-i senin un cer vârstat de nor, / De a păşi în moarte ca-ntr-o copilărie. // Surâde tinereţea şi umblă în durere, / Când o socoţi pierdută ea-şi urcă veşnicia; / E o nădejde care nu a ajuns putere, / Dar poate cu un gest să biruie tăria. // Stăpână-i pe ştiinţa de-a şti ce n-a mai fost, / De-a stinge-n armonii voci ce departe sună, / Îşi făureşte-n grabă din vifor adăpost / Ea multrisipitoarea ce cheltuind, adună"[32]. Acest text-document reprezintă spiritul şi idealul unei generaţii inconfundabile în istoria culturală a Bucovinei, „avântul de tinereţe, de sacrificiu şi de poezie" al acesteia, care nu a putut fi niciodată ucis, ci doar zăgăzuit o vreme. Din acest an, revista este imprimată la Întreprinderea Poligrafică /Tipografia Suceava.

În 1980, „Mugurii" apar sub îndrumarea profesoarelor Petruţa Bejan şi Elisaveta Teleagă. În colectivul de redacţie al acestei serii postbelice se află elevii Ioan Cerneschi, Viorel Dârja, Brânduşa Dârja, Alina Buculei, Camelia Drăguşanu, Carmen Nicoleta Holubaş, Luminiţa Vizitiu. În pofida tributului plătit ideologiei timpului, există în paginile acestei serii destule texte remarcabile (versuri, proză, traduceri, note şi însemnări de lectură), care se citesc cu plăcere şi astăzi, o grafică inspirată şi fotografii-document. Pentru această generaţie „supt vremi", „versurile se scriu pe frunze / cu sufletul, / se scriu pe mări / cu valurile, / se scriu şi se întâlnesc / odată cu lumina / la înaltul înaltului, / atunci când cuvintele-s / culori, stele, gânduri"[33].

O nouă serie a „Mugurilor" anunţă în octombrie 1992 un număr festiv, apărut sub îndrumarea profesorului Luca Bejenaru şi marcând împlinirea a 120 de ani de la înfiinţarea Liceului de Băieţi din Rădăuţi. Cu modificări de profil şi structură şi un număr tot mai mare de pagini (nr. 6, 2000 are 60 de pagini), sub îndrumarea profesorilor Luca Bejenaru şi Vasile I. Schipor, apar până în anul 2002 alte şase numere din această revistă cu tradiţie în Bucovina. În programul său, redacţia acestei serii îşi propune descoperirea şi promovarea unor valori culturale, încurajarea tinerilor talentaţi, în devenirea lor firească, fără a face concesii gustului comun, supus influenţelor de suprafaţă, efemere şi nesemnificative. Noua redacţie nu-şi propune să „fabrice" poeţi, prozatori, critici literari, ziarişti. Nici să-i înveţe pe tineri să „fabrice" cărţi. Ci doar să le stimuleze nevoia şi plăcerea de a (se) comunica. De a descifra înţelesuri în lumea încărcată de prefaceri şi semne prin

[32] *Restituiri: Iulian Vesper*, în „Muguri", seria a III-a, anul IV, nr. 4, 1997, p. 20.
[33] Lidia Savin, *Astfel cred*, aprilie 1980, p. 21.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

care trec. De a-şi defini, fără îngrădire, personalitatea, prin raportare la valorile culturii şi civilizaţiei naţionale şi universale. Prin exigenţă şi stăruitoare „lucrare în cuvânt", într-o vreme de ticăloşire generală şi de înstăpânire despotică a audio-vizualului alimentator, excesiv, de energii negative[34]. Redactori-şefi sunt acum elevii Mihaela Şorodoc, Bogdan-Alexandru Schipor, Daniela Rusu, Camelia-Beatrice Maerean, Melania Dorneanu, Andra-Iulia Loghin. Revista este imprimată la S.C.P. „Muşatinii" S.A. – Filiala Câmpulung-Moldovenesc (nr. 1–3) şi Tipografia ROF S.A. Suceava (începând cu nr. 4, 1997).

Noua structură a „Mugurilor", urmărind să confere fiecărui număr „armonie, tinereţe şi valoare", îşi dezvăluie semnificaţiile majore dintr-o altă perspectivă, insesizabilă la o lectură de suprafaţă. *Muguri de odinioară* şi *Muguri de azi* comunică ideea continuităţii, a unităţii spirituale în diversitatea de discurs a generaţiilor şi tinerilor care s-au format sau se formează în această „şcoală a exprimării româneşti". *Atelier literar* aspiră către standarde ale comunicării prin disciplină culturală şi creativitate, din perspectiva viitorului multiculturalităţii europene. *Restituirile* vizează recuperarea unor modele şi vechi tradiţii, dimensiuni uitate ale culturalităţii locale. *Destin românesc* aduce în dezbatere probleme grave ale fiinţei noastre şi ale lumii româneşti, într-o integralitate firească şi dinspre abordarea alternativă a fenomenelor, care se întemeiază, exclusiv, pe spiritul critic, în cadrele unei etnologii de urgenţă. *Folclorul*, privit ca filozofie a existenţei, oferă argumente pentru o mai bună cunoaştere de sine, din perspectiva antropologiei culturale. *Din viaţa şcolii* consemnează evenimente din activitatea unei şcoli deschise tot mai mult spre individ, pluralism, modele şi valori.

Creaţia acestei noi generaţii a „Mugurilor" stă sub semnul fascinaţiei „muntelui vrăjit" al Poeziei, desfăşurându-se în discursuri descătuşate, uneori incendiare. Această nouă vârstă a „Mugurilor" rădăuţeni aparţine, stilistic, generaţiei '90, „situată între două lumi, strivită de sentimente extreme şi contradictorii: bucuria izbăvirii de obsesiile comuniste şi a victoriei libertăţii de gândire şi simţire şi, de cealaltă parte, tristeţea infirmării brutale a aspiraţiilor şi idealurilor generoase, dezamăgirea de a asista la o continuă degradare a umanităţii". Adolescenţii acestor ani de convulsii sunt marcaţi de „paradoxul tragic al istoriei" ultimelor decenii. În versurile lor acesta „transpare semnificativ"; „pretutindeni se simte gustul amar, ironia tristă, sarcasmul bufon, teama de ce va fi, spaima de un dezastru ecologic şi escatologic împotriva cărora luptă încrederea încă nealterată în victoria valorilor pozitive, în reabilitarea râsului, [a] frumuseţii sufleteşti, în natura încă neatinsă de poluare, în iubirea întoarsă la rosturile ei fireşti, în descoperirea credinţei înnobilatoare". Deşi deschisă experienţelor posmoderniste, această vârstă „simte, compensativ, nevoia întoarcerii la autenticitate, la acele valori care au consacrat şi universalizat echilibrul şi seninătatea versului clasic şi folclorului, exploatează zona

[34] *Epilog*, în „Muguri", anul V, nr. 5, 1998, p. 54–55.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

profundă a lexicului românesc"[35]: „Veştedă frunză, frunză de-arin / Mult mă despică tăcerea de spin / Veştedă frunză, frunză de vânt / Ce greu îmi vine să nu mai cânt. // Salcie verde, verde de rouă / Lacrima ierbii mă rupe în două / Iederă verde, verde de soc / Veşnic desculţă alerg prin noroc. // Galbenă frunză, frunză de viţă / Mult mă adulmecă toamna pestriţă / Galbenă frunză, frunză de vânt / Albă se sparge lumina-n cuvânt"[36]; „Adolescenţă păgână, / Veşnică nevoie de zbor, / Te izbeşti de orizonturile roşii ce mă nemărginesc. / Elementar altceva căutând, / Ne converteşti – altfel decât banalul fruct oprit – / La vrerea lui dincolo. / Emblema de arbore, emblema de aripă, / Emblema de izvor, de cer, de luceafăr / Metodic ni le-ai crucificat / Recreând / Mereu / Altare fumegând"[37]; „Mă doare asfinţitul nins cu sânge / Şi îngerii mă ustură stingheri... / E-atât de frig... Şi valul ăsta plânge / Din toate baierele lui de cer ... // Cernut din aripi, fluturam tăcere / În mângâieri de perle fumegând... / Foşnea molatec marea printre stele / Şi scrijelea dumnezeiri în vânt. // Ardea lumina ca o jertfă aspră / Desculţă-n spuma unui cer murdar... / Şi umbra ei de pasăre albastră / Murea în rana soarelui amar. // E-atâta dor în umbra ruginie / Şi printre stele şoaptele-s adânci. / Încărunţit cu înc-o veşnicie / Mă răstignesc în agonii de stânci..."[38]; „Albastră, zăpada scrâşnea fumegând / Şi timpul zadarnic trudea la corvoadă. / Corvoada aceea numită zăpadă... / Mi-e dor. Şi mă frige tot frigul de vânt. // Tăcere... Preacurgeri domoale de ploi / Ce molcome sfâşie calea cu pace... / Mocnită lumină. Lumină ce tace... / Mi-e frig. Şi mă doare tot dorul în noi. // Stejarii sunt palizi în stingerea lor / Şi-n vaietul lunii e foşnet de ape... / Atâta durere cât nu mai încape. / Mi-e dor. Şi mă tem să rostesc că mi-e dor"[39]; „Oranj e cerul părăsit de zei / Azi, când Luceafărul se mai aprinde trist, / Zări ard. Iar umerii-ţi sunt grei, / Aştepţi mereu, pe cruce plânge Crist. // Iar ard acum poveştile în vis, / Neguri se lasă. Cerul s-a închis. // De ieri, cresc dune pe grămezi de oase, / Eretic, vântul s-a pornit din sud / Şi arde aripi, stele, cerul ud – / Exil târziu în vremuri secetoase. / Răsare-n urmă luna peste toate / Tăceri umbrind, aripi, singurătate"[40]; „Noapte de august. / M-am stins de mult / răstignită pe acelaşi zid / spate în spate / cu un deţinut la Auschwitz. / Am murit / în sunetele ritmate / ale unei orchestre contemporane. / Tăcut, Dumnezeu întorcea paginile unui război. / Şi mă vindea / braţ cu braţ / ochi cu ochi / clipă cu clipă / literă cu literă"[41]; „Iartă-mi gândurile condiţional-optative / şi întoarce-mă, dar încet, spre un prezent negativ / încă neacceptat de toate părţile implicate. / Să lăsăm imperfectul pentru jurnale, / şi

[35] Cf. Tudor Opriş, *O generaţie de perspectivă*, în vol. *Cântecele arcaşului*, Antologie de versuri ale generaţiei '90, Bucureşti, Editura Scripta, 1994, p. 5–8.

[36] Mihaela Şorodoc, *Cântec*, octombrie 1992, p. 7. .

[37] Anca Motriuc, *Zbor frânt*, anul II, nr. 2, 1994, p. 23.

[38] Radu Strugariu, *Bocet solar*, anul III, nr. 3, 1995, p. 21.

[39] Idem, *Dor*, *ibidem*, anul III, nr. 3, 1995, p. 21.

[40] Tudor-Sebastian Schipor, *Oază în deşert*, *ibidem*, anul III, nr. 3, 1995, p. 32.

[41] Daniela Rusu, *Teama de tăcere*, *ibidem*, anul III, nr. 3, 1995, p. 23.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mai-mult-ca perfectul pentru sudul amintirilor. / Viitorul trebuie interzis, fiindcă nu e folosit corect. // Chiar în privinţa trecutului / nu suntem total de acord, / ca şi în privinţa persoanei a treia. / Nu prea despărţim corect în silabe / cuvintele şi sentimentele iniţiale. / Uneori facem o greşeală elementară: / omitem cratima dintre noi"[42]; „În ţara aceasta, / în număr de patru / sunt vârstele grâului. / Prima vârstă: / lutul de sub tălpi. / A doua: / verdele de până la glezne. / Vârsta a treia: / soarele / de pe genunchi. / Vârsta a patra, / nedenumita, / e vârsta zborului, / a morţii, / vârsta ochilor grei, / rămăşiţe de timp"[43]; „toamna / păsările răsar din dealuri / şi trag după ele / cu aripile / pământul, lumina, zborul şi pe noi / cei rămaşi singurii nesiguri, / amestecându-ne, / vârtej de vânturi plăpânde, / în teroarea / schimbării de-anotimp"[44]; „Ochii tăi sunt două stele – / Văd iubirea mea prin ele. / Ochii tăi – cireşe-amare – / Mi-au dat formă şi culoare. / Ochii tăi – mărunte flori, / Doar speranţe şi fiori. / Ochii tăi – zâmbete dulci, / Dragoste, lacrimi şi rugi. / Ochii tăi – iubire pură, / Suflet, patimă şi ură. / M-am îndrăgostit de ei, / Doar de ei, de ochii tăi. / Mi-am dus sufletul departe, / Mi-am pus inima-ntr-o carte, / M-am rugat lui Dumnezeu / Să-mi alunge tot ce-i rău, / Să uit ochii tăi – mistere / ale lumii, în tăcere"[45]; „Pornim spre alte ceruri, visăm la alte culmi, / Dar sunt atât de multe şi-abia poţi să te-aduni; / Sperăm la alte veacuri, pictăm iar idealuri, / Dar sunt prea multe ape şi prea puţine maluri"[46]; „Păcat că trandafirul roşu încet-încet se stinge... / Păcat că suntem spini, ne sângerăm destinul... / Păcat că nu putem zbura, că împietrim în stânci... / Păcat că mult prea mult uitatu-i-am pe sfinţi... / Păcat că ploaia a bătut pământul în cădere... / Păcat că basmul spune astăzi de crai doar în tăcere"[47].

Tinerii care scriu acum în paginile „Mugurilor" se afirmă şi în afara liceului. Activând în Cenaclul „Septentrion", patronat de Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, unii semnează versuri şi proză în câteva numere ale periodicului cultural-literar „Septentrion". În 1994, la Concursul Naţional de Literatură „Tinere condeie" se afirmă Radu Strugariu (premiul I), Daniela Rusu şi Florin Cotoi (premiul III). În volumul colectiv de debut *Bucovina viitoare. 111 copii şi adolescenţi scriitori*[48], sunt incluşi 17 elevi rădăuţeni, colaboratori la „Muguri". În antologia *Frumuseţea îngerilor înainte de revoltă*, Daniela Rusu este prezentă cu un grupaj masiv de versuri (p. 9–18)[49]. Cum citim în profilul *Daniela Rusu, asemenea săgeţii născătoare de mănăstiri*, adolescenta care debuta în 1994 în

[42] Anca-Miruna Câmpeanu, *Iartă-mi gândurile*, *ibidem*, anul III, nr. 3, 1995, p. 13.

[43] Daniela Rusu, *Anotimp*, *ibidem*, anul IV, nr. 4, 1997, p. 23.

[44] Daniela Rusu, * * *, *ibidem*, anul V, nr. 5, 1998, p. 12.

[45] Alina Popescu, *Ochii tăi*, *ibidem*, anul V, nr. 5, 1998, p. 10–11.

[46] Diana Ivănuţă, *Fără catarg*, *ibidem*, anul VI, nr. 6, 2000, p. 17.

[47] Idem, *De mult prea mult*, *ibidem*.

[48] Ion Drăguşanul (redactor), *Bucovina viitoare. 111 copii şi adolescenţi scriitori*, Suceava, Editurile Muşatinii–Press Bucovina, 1998.

[49] *Poeţi sireteni tineri. Frumuseţea îngerilor înainte de revoltă*, Suceava, Grupul Editorial Muşatinii–Bucovina Viitoare, 1999.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

paginile „Mugurilor" rădăuțeni „descoperă «vârstele grâului» din ipostaza de prințesă [...]. Periculos de lucidă, ambițioasă în a crea o nouă mitologie pe ruinele împăienjenite de dezinteres și uitare ale mitologiilor românești, poezia Danielei Rusu delimitează un spațiu liric viguros și care se adresează sufletului cititorului contemporan cu doza de insolit specifică doar mesajelor din viitor care ar putea răzbate înspre noi [așezând cu discursul ei] o pecete pe hrisovul unei generații superbe"[50]. În același an fast pentru ea, Daniela Rusu devine laureată a Concursului Național de Poezie „Nicolae Labiș", ediția a XXXI-a și debutează editorial cu volumul propriu *Întrupările*. Poeziile sale mai apar în „Orizont siretean", „Freamătul literar" (Siret), „Septentrion"(Rădăuți), „Convorbiri literare"(Iași), „Crai nou" (Suceava). Camelia-Beatrice Maerean, care debutează cu un profil distinct în „Muguri"[51], tipărește în regie proprie volumul *Întâia trădare* (2000), reunind versuri și proză.

În peisajul provincial din perioada 1992–2002, revista școlară „Muguri" rămâne, din păcate, o tipăritură insolită, circulând, prin tirajul său mic (300 de exemplare), într-un cerc restrâns. În mediile elevate din Suceava, Iași, București, München, Augsburg și Tübingen, „Mugurii" rădăuțeni se bucură, însă, cu fiecare număr, de o primire elogioasă, situându-se într-o tradiție de prestigiu a presei școlare din România. Articolele *Epilog*, din anul V, nr. 5, 1998, p. 54–56 și *De ce mai există „Muguri"*, din anul VI, nr. 6, 2000, p. 58–59, consemnează fiecare întâmpinare a apariților sale, sub semnături diferite, în presa din provincie și de la București. Revista „Muguri" de la Rădăuți continuă să fie o „școală a tinerelor talente" din Bucovina, deschisă generos adolescenților, „o publicație ce nu vrea să moară în fața vicisitudinilor de tot felul".

[50] [Ion Drăguşanul], *Daniela Rusu, asemenea săgeții născătoare de mănăstiri*, în *Frumusețea îngerilor înainte de revoltă*, p. 9.

[51] „Muguri", anul IV, nr. 4, 1997, p. 26.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

V.3. „BUCOVINA LITERARĂ". TRADIȚIE ȘI CONTINUITATE LA SUCEAVA*

La Cernăuți, în perioada 14 iulie 1941–1 martie 1944 apare „ziarul de afirmare românească" „Bucovina", „modelator necesar de opinie și recuperator de legitimitate". Cu sprijinul Societății Scriitorilor Bucovineni", înființate în 1938, acesta tipărește suplimentul săptămânal/duminical „Bucovina literară". Ca publicație de „atitudine românească", aspirând să devină o „voce distinctă în întreaga Românie", periodicul se situează în rândul tipăriturilor importante ale provinciei din acești ani învolburați, alături de „Revista Bucovinei" (Cernăuți, ianuarie 1942–ianuarie/ februarie 1945, Timișoara) și „Cronicar", „îndreptar pentru cultură, literatură și artă"(Cernăuți, decembrie 1943–ianuarie 1944), toate având aceeași motivație: „setea de cultură de la noi, izvorâtă dintr-o îndelungată tradiție culturală și alimentată generații de vizionari, se cere satisfăcută. Sufletul Bucovinei este mereu avid de cultură, de mai multă lumină"[1].

Comunicare susținută în cadrul celei de a IX-a Sesiuni anuale de referate și comunicări științifice a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei, cu tema „Viața culturală și științifică în Bucovina postbelică. Fenomene, direcții, tendințe", Rădăuți, 5–6 octombrie 2001. Sub titlul *Presa din județul Suceava, 1945–2000,* comunicarea este închinată memoriei prof. univ. dr. Mihail Iordache, dr. Radu Ichim și prof. Petru Froicu, mentori ai vieții culturale și îndrumători ai cercetării științifice din Bucovina de la sfârșitul veacului trecut. Studiul este, ulterior, completat cu date noi, până la aniversarea a 60 de ani de la apariția revistei, în 1941, la Cernăuți. Publicat în „7 zile rădăuțene", săptămânal de cultură și informare științifică. Rădăuți, anul III, nr. 69, 7–13 februarie 2002, p. 8; nr. 70, 14–20 februarie 2002, p. 8 și nr. 71, 21–27 februarie 2002, p. 8.

[1] Ioan V. Cocuz, Matei Hulubei, *Presa românească în Bucovina, 1809–1944,* [Suceava], 1991, p. 97–98. În marile biblioteci publice din România, nu există colecții complete ale multor periodice bucovinene. În biblioteca Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei, se află un exemplar din „Revista Bucovinei", Cernăuți, anul II, nr. 1, ianuarie 1943, donat de Pavel Țugui Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, în 1990. Din sumarul acestuia, reținem, aici, un fragment din articolul *Un scurt popas,* semnat „Revista Bucovinei" și inclus în secțiunea *Pe urmele vremii*:

„Cu durere în suflet trebue să constatăm că am rămas singuri. Suntem rămășițele acelei generații, pe atunci tinere, de scriitori bucovineni, cari, acum vreo două decenii, au pornit tumultuos la drum pentru cucerirea literelor române.

Câți au mai rămas din cei de atunci?! Când ne uităm în jurul nostru, ni se furișează în suflet melancolia, văzând ce rărite ne sunt rândurile. Mulți din cei de atunci au pornit să cucerească muzele, au renunțat cuminți la această temerară încercare.

Unii din cei ce au rămas credincioși scrisului, au întors indiferenți spatele provinciei care i-a crescut și i-a trimis în lume. Lansați de aici, ei fac azi «carieră literară» în Capitală, fără să-și mai aducă aminte de provincia de baștină. Iar sucurs proaspăt aproape că nu vine deloc.

Cu toate acestea, mergem înainte încrezători în steaua literară a Bucovinei. Steagul literar, pe care l-am primit de la înaintașii noștri, îl ducem mai departe până ce îl vom putea încredința, cândva, altor stegari mai tineri. Nu se poate ca din atâtea reviste tinerești, cari au roit anul trecut numai în regiunea noastră și din atâtea nume cari bat sgomotos la poarta poeziei, să nu iasă mai devreme sau mai târziu stegarii cari să ne smulgă din mâni steagul literar al Bucovinei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Sub redacția lui George Drumur, „Bucovina literară" publică articole de istorie literară: Constantin Loghin, *Epigonii lui Eminescu*; Aurel Vasiliu, *Din lecturile lui Eminescu la Cernăuți, Eminescu și Rusia*; Melania Livadă, *Satul și poezia lui Lucian Blaga*; Vasile Netea, *Șt.O. Iosif în actualitate*; Eugen Todoran, *Liviu Rebreanu* (1943). Colaborează cu versuri și proză, dintre bucovineni, Teofil Lianu, Dragoș Vicol, George Drumur, George Voevidca, Mircea Streinul, N. Tcaciuc-Albu, E. Ar. Zaharia, Traian Cantemir. Gheorghe Noveanu și George Tudoran semnează articole de fond, iar Traian Chelariu și George Drumur susțin rubricile *Paranteze* și *File de calendar*. Periodicul întemeiază Cercul „Bucovina literară", care organizează săptămânal întâlniri cu cititorii (șezători literare, aniversări, comemorări, conferințe), la care invită personalități: Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Cezar Petrescu, I. Al. Brătescu-Voinești, Radu Gyr, Nichifor Crainic. În zilele de 14–15 august 1943 organizează *Sfatul scriitorilor de la Putna*, un congres al scriitorilor la care participă delegați din întreaga țară, prin care se reeditează, într-un fel, Congresul din 1871.

În paginile ziarului „Bucovina" debutează Dimitrie Vatamaniuc. Profesorul său de limba și literatura română de la Școala Normală din Cernăuți, Ilie Mandiuc, organizator al activității de redacție, îi publică nuvela *Între primari* în mai multe numere din iulie, decembrie și ianuarie 1943–1944. Proză și versuri îi mai apar sub pseudonimul D. Drumaru în „Bucovina literară" și „Revista Bucovinei". Pentru această perioadă mai trebuie consemnat în peisajul presei literare bucovinene „Almanahul ziarului «Bucovina» pe anul 1944", tipărit la Cernăuți, în spiritul unei vechi și bogate tradiții.

După război, la Suceava, în vara anului 1947, de Sânzâiene, sub redacția lui George Antonescu și Dimitrie Loghin apare *Floare de gând*. Subintitulată *Culegeri din scrisul bucovinean*, tipăritura se apropie de structura almanahurilor și trebuie reținută pentru ideile sale programatice formulate într-o perioadă de „secetă literară": „În strădania de refacere și reînălțare spirituală a poporului nostru, credem a nu fi inutilă participarea sufletului bucovinean cu specificul său, a cărui contribuție a îmbogățit – în tot trecutul nostru istoric – patrimoniul cultural al neamului.

Mănunchiul acesta de literatură ar vrea să aducă ceva din prospețimea aerului mirezmat al pădurilor și înălțimilor carpatine, în care sufletul bucovinean și-a avut întotdeauna mediul propriu de trăire și creare.

«Geniul romantic» al Bucovinei lui Eminescu nu trebue și n-are voie să se desmintă nicidată" (p. 44–45). În articolul *Bilanțuri literare*, din aceeași secțiune, George Drumur, observă și el: „Se știe doar că, atât în Bucovina, cât și în Transilvania, preocupările literare au o profunzime spirituală mult mai mare decât în alte părți. Dar surplusul de ranchiună al diverșilor ușieri de pe la subsolurile mai multor publicații, ziare și reviste, a dovedit din nou prezența, lăturalnică chiar, a acelui spirit distructiv, achtiat după toate pelticăriile verbale, de cari neamul românesc se scutură ca de Satana. [...]

Aici, în Bucovina, se muncește din răsputeri, pe toate tărâmurile vieții naționale, pentru a crea un spațiu curat românesc.

Pe noi ne interesează prea puțin dacă acești impostori, deprinși să judece lucrurile după pilac, văd ce se petrece în Bucovina sau nu văd. Avem un drum drept, pe linia datinelor și credințelor românești, de la care nimeni nu ne va abate. [...] Literatura bucovineană e o realitate vie, legată de pământ și aceasta e de ajuns ca ea să dăinuiască" (p. 47).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Reunim aici gânduri şi simţiri ale acelora cari încearcă să sădească suflet din sufletul lor, flori din florile gândului lor, în grădina culturii acestui colţ de ţară.

Şi am dori ca acest prim rod, în zori de pace, al gândurilor cari ne-au însufleţit să fie o punte azurată de legătură cu înaintaşii noştri şi un mijloc de comuniune spirituală cu toţi confraţii cari, oriunde s-ar afla, poartă cu ei icoana plaiurilor pline de Dragomirne şi Sucevite de vis"[2].

Această „solie arboroseană", trimisă, ca expresie „a peregrinărilor noastre către ideal", tuturor confraţilor risipiţi, difuzează versuri (Mircea Streinul, Eusebiu Camilar, George Drumur, N. Tcaciuc-Albu, Ghedeon Coca, Neculai Roşca, Iulian Vesper, Teofil Lianu, E. Ar. Zaharia, George Voevidca, Petru Rezuş, Dimitrie Loghin, D. Florea-Rarişte, Eugen Frunză, Sevastia Florea, Constantin Olariu), proză (George Antonescu, *Suflete în primăvară*, p. 13–21), articole diverse (Eusebiu Fochi, *Copilul în literatura scriitorilor Lucian Blaga şi Ionel Teodoreanu*, p. 30–33; George Drumur, *Oameni şi destin în scrisul lui Mircea Streinul*, p. 45–46; Gr. Macovei, *Un compozitor bucovinean uitat: Victor Vasilescu*, p. 47–48; G. Antonescu, *Mircea Streinul printre noi*, p. 49–53).

Din sumarul acestei delicate „flori de gând", deja aplecate discret „supt vremi"[3], reţinem totodată şi pledoaria sa pentru valori: „Opera de culturalizare a întregii societăţi, indiferent de clasă şi profesiune, este o datorie [...] primordială pentru orice conducere de stat. [...] Valorile joacă un rol hotărâtor în această direcţie. Ele adună pe oameni sub acelaşi acoperiş, îi apropie unul de altul şi le fac plăcută, necesară chiar, societatea lor. Valorile, contrar bunurilor materiale, devin mai gustate, mai pure, când reuşesc să înflăcăreze un număr mai mare de oameni. [...] Valorile spirituale cheamă deci pe oameni unul către altul, îi scot din carapacea îngustă a eului lor; îi adună, îi fac să se înţeleagă, să se entuziasmeze pentru aceleaşi ţeluri şi astfel se plămădeşte acea pastă maleabilă, totuş[i] puternică, bine închegată, care se impune ca o unitate: comunitatea"[4].

În pofida acestei promiţătoare flori rare, în perioada 1945–1989, în partea de sud a Bucovinei, inclusă politic şi administrativ în regiunea, ulterior judeţul

[2] *Început de carte*, articol nesemnat, în George Antonescu, Dimitrie Loghin, *Floare de gând. Culegeri din scrisul bucovinean*, I, Suceava, 1947, p. 3.

[3] Din creaţia lui Mircea Streinul, autorii retipăresc, printre altele, poemul *Cuvânt către fratele soare*, preluat din ciclul *Zece cuvinte ale Fericitului Francisc din Assisi* (1936), inclus ulterior în volumul *Opera lirică* (1939). Făcând precizarea că semnul electoral al „regimului democrat-popular", la alegerile din noiembrie 1946, a fost Soarele, reproducem textul integral: „Binecuvântează, frate soare, / fruntea care ţi se-nchină; / fă-mă, Doamne, larg şi depărtare / şi mă bate cu lumină; // fă-mă, Doamne, brumă şi răcoare, / fă-mă apă, fă-mă rouă – / să mă soarbă cerbii în isvoare, / mestecat cu ceru-n două; // binecuvântează, frate soare, / mâna slabă, care scrie; / fă-mă, Doamne, luminiş de zare, / sărutat de-albastra glie; // fă-mă, Doamne, vânt de floare, / să ia-n aripi albina, / fă-mă, Doamne, nor de-nserare, / să-i port soarelui lumina. // Frate, eu te-aud în lut cum spui / rugăciunea grâului / pentru pâinea viitoare, / frământată în sudoare; // frate, eu te văd cum luminezi / rădăcinile-n livezi – toată arba, cât de mică, / mănăstire se ridică; // frate, eu te simt în fiecare spic, / bob de sânge, soare mic, / veşnicie foarte mare, / strânsă în nimic. // Te-nalţi dominator şi pur / din mânăstirea codrilor de-azur; / nai fumegă tăcuţi pe mări / luceferii albastrei depărtări. // Şi lanurile se-nfioară / de parc-am fi ărână-ntâia oară" (p. 6–7).

[4] Mihail Cazacu, *Funcţiunea socială a culturii*, p. 40–41, *passim*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Suceava, alături de părți ale fostelor județe Dorohoi și Baia, peisajul publicistic devine extrem de sărac, monoton. Câteva repere statistice, cu toată ariditatea lor, sunt elocvente. Studiul *Presa românească în Bucovina (1809–1944)*, alcătuit de Ioan V. Cocuz și Matei Hulubei (1978, 1980, 1989, republicat în 1991), consemnează 267 de periodice diverse pentru intervalul 1918–1944[5]. Erich Prokopowitsch repertorizează, pentru aceeași perioadă, 130 de periodice: 95 de limbă germană, 28 ucrainene, 6 evreiești, 1 în limba poloneză[6]. În cei 45 de ani de totalitarism, în raport cu numărul tuturor periodicelor din interbelic – 397! –, cele două „emisfere" ale Bucovinei „schizoide" nu pot înregistra nici măcar 10 titluri (cotidiane locale, anuare, reviste cultural-literare).

Mai bine de trei decenii, în partea suceveană a Bucovinei apar sporadic câteva oaze literare în pagini de cotidian local. În redacția ziarului „Zori noi", 1951–1989[7], își desfășoară activitatea poetul și prozatorul Dragoș Vicol, George Sidorovici, prozator al Bucovinei ca „spațiu originar", Constantin Ștefuriuc, poetul „nostalgic fragil", „naiv entuziasmat de miraculosul spectacol al lumii", prozatorul Pan Solcan, Dumitru Teodorescu, Dumitru Brădățean. Ziarul întreține o vreme suplimentul literar-artistic „Suceava", fiind important pentru istoria literară a provinciei prin colaborări și debuturi literare: Stelian Gruia, Nicolae Labiș, George Sidorovici, Clement Antonovici, Grațian Jucan, George Bodea, Grigore Ilisei, Constantin Blanaru, Constantin Badersca, Vasile Andru, Constantin Ștefuriuc, Ion Filipciuc, Dumitru Teodorescu, Victor T. Rusu, Liviu Popescu, Dumitru Brădățean.

La Cernăuți, între puținele periodice locale, cel dintâi ziar pentru români, „Zorile Bucovinei", tipărit cu caractere rusești, apare în 1967. Sub îndrumarea lui

[5] Pentru perioada 1809–1944, autorii repertorizează 349 de titluri de periodice românești apărute în Bucovina.

[6] Erich Prokopowitsch, *Die Entwicklung des Pressewesens in der Bukowina*, Viena, 1962. Autorul reține 200 de periodice de expresie germană, acoperind perioada 1851–1940, exceptând calendarele și anuarele școlare, pe care le menționează separat. La suma acestora – 549 de periodice românești și de limbă germană –, dacă mai adăugăm periodicele ucrainenilor, polonezilor și evreilor (doar cele în idiș), am avea un tablou mai cuprinzător, de o mare bogăție și diversitate.

[7] La DJSAN există o colecție a ziarului, din care lipsesc însă primele numere. De aici aflăm că periodicul a fost precedat de „Lupta poporului", ziar de informații și atitudine democrată. Director: dr. Ilie Grămadă. Redactor responsabil: Eugen Frunză. Redacția și administrația: Suceava, Str. Regele Ferdinand, nr. 24, anul I, nr. 31, 1947 apare sub conducerea lui Gheorghe Ionașcu (redactor responsabil) și cu adresa în str. 6 Noiembrie, nr. 4. În anul II, 1948, apare sub conducerea unui comitet și întreține o *Pagină a satelor*. În anul III, 1949, redacția și administrația se află pe Str. Republicii, nr. 20. Începând cu anul III, nr. 730, 22 decembrie 1949, ziarul apare cu un „Supliment literar", editat cu concursul Uniunii Scriitorilor din R.P.R., Filiala Suceava. Acest număr este închinat lui I.V. Stalin, la aniversarea a 70 de ani de la naștere. În 1951, „Lupta poporului", organ al Comitetului Regional P.M.R. Suceava și al Sfatului Popular Regional, apare sub deviza „Proletari din toate țările, uniți-vă!" (anul V, nr. 1056, 9 martie 1951). Redacția: Câmpulung-Moldovenesc, Str. 23 August, nr. 4. Tiparul la Centrul Poligrafic nr. 10, Filiala Câmpulung-Moldovenesc. Ziarul întreține periodic o *Pagină culturală*. Începând cu anul V, nr. 1151, duminică, 1 iulie 1951, apare cu titlul „Făclia Sucevei", tot ca organ al Comitetului Regional P.M.R. Suceava și al Sfatului Popular Regional. Cu anul V, nr. 1294, joi, 20 decembrie 1951, se intitulează „Zori noi". Noul titlu este adoptat în cinstea conferinței Organizației Regionale de Partid Suceava. De-a lungul acestor ani, ziarul apare cu un număr variabil de pagini (4, 2, 8, 6). Uneori și formatul diferă. La început, nu apare în ziua de marți. Ulterior nu apare luni.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Vasile Levițchi, se formează şi afirmă treptat Ilie Motrescu – „poetul martir" de la Crasna, Arcadie Suceveanu, Ilie Tudor Zegrea, Dumitru Covalciuc, Vasile Tărâțeanu, care întreţin „o plăpândă activitate literară" ce va rodi spornic abia după 1989[8].

Un moment de răscruce în viaţa literară suceveană îl reprezintă apariţia suplimentului „Pagini bucovinene", găzduit de periodicul ieşean „Convorbiri literare" (ianuarie 1982–octombrie 1989). Realizatorii acestuia, la început de drum, sunt Ion Beldeanu, Constantin Blanaru, George Damian, Viorel Dârja, Ion Carp-Fluerici, Mihail Iordache, Marcel Mureşeanu, Ion Paranici, Constantin Ştefuriuc, Mircea Tinescu, Alexandru Toma. Tehnoredactarea: Valentin Milici. Periodicul publică articole consacrate *Permanenţelor* culturii Bucovinei (personalităţi, opere, ziare, reviste etc.): Petru Rezuş, *Un dascăl al lui Mihai Eminescu: Ernst Rudolf Neubauer* (I, 6, 1982, p. 1 şi 3); Petru Rezuş, *Rădăuţii de odinioară* (II, 4 (16), 1983, p. 3); Mihail Iordache, *Poezia în Bucovina*, sinteze (III, 8 (32), 10, 1984, p. 1 şi 4; III, 10 (34), 1984, p. 1 şi 4; IV, 1985); Octavian Nestor, *„Gazeta Bucovinei"* (IV, 7 (43), 1985, p. 3); Graţian Jucan, *Folclorişti din Bucovina* (IV, 9 (45), 1985, p. 4); Ion Prelipcean, *Vasile Tigănescu* (V, 10 (58), 1986, p. 2); Ion Prelipcean, *Radu I. Sbiera* (VI, 7 (67), 1987, p. 3); Ion Prelipcean, *E. Ar. Zaharia (Zaharia Macovei)* (VI, 8 (68), 1987, p. 4); Ion Prelipcean, *Mihai Horodnic* (VI, 4 (64), 1987, p. 3); Udo-Peter Wagner, *Heinrich Kipper – un scriitor uitat* (VII, 7 (79), 1988, p. 3); Nicu Buzdugan, *O filă din istoria presei româneşti din Bucovina: „Gazeta Bucovinei, 1891–1897* (VII, 8 (80), 1988, p. 3); Aurelian Crăiuţiu, *Bucovina şi poeţii săi*, articol consacrat lui Paul Celan (VIII, 4 (88),1989, p. 3); Mircea Grigoroviţă, *„Revista Bucovinei" (1916)* (VIII, 8 (92), 1989, p. 3). Dicţionarul consacrat personalităţilor Bucovinei şi revistelor literare este întreţinut de Octavian Nestor şi Ion Pânzaru. Acesta se opreşte în octombrie 1989 la litera *M (Mureşeanu Marcel)*. „Pagini bucovinene" mai publică eseuri, cronici literare, interviuri, versuri şi proză. O menţiune aparte facem pentru câteva materiale ce (re)aduc în dezbaterea anilor 80 un concept cultural major, asupra căruia persistă şi astăzi abordări diferite, atât la noi cât şi în Occident: Mihail Iordache, *Bucovina – topos originar* (II, 5 (17), 1983, p. 1)[9], Alexandru Zub, *Bucoviniensia* (IV, 6 (42),

[8] Vezi Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română Bucovina, regiunea Cernăuţi, 1775–2000. Compendiu şi antologie*, Cernăuţi, Editura „Alexandru cel Bun", Colecţia „Bucovina literară", 2000, p. 14–15. Cum aflăm din studiul introductiv, aici, în 1958, „se înfiripă un mic cenaclu literar al tinerilor condeieri din regiunea Cernăuţi, condus de Vasile Levițchi", cenaclu numit „reuniune literară": „Reuniunea literară din Cernăuţi a fost prima (după 1944) grupare a scriitorilor români din nordul Bucovinei. Ea a funcţionat ca un important laborator de creaţie pe lângă redacţia ziarului regional «Bucovina sovietică» (din 1967 – «Zorile Bucovinei»" (p. 14). Membrii reuniunii literare editează mai multe culegeri colective de versuri: *Plaiul doinelor*, Ujgorod, Editura Carpaţi, 1968; *Glasuri tinere*, Ujgorod, Editura Carpaţi, 1971; *Dintre sute de catarge*, Chişinău, 1973. După 1969, când reuniunea trece sub conducerea lui Ion Chilaru, „cenaclul s-a dezmembrat treptat". Să mai notăm că un volum de restituiri literare, venind din această perioadă de efervescenţă artistică („o adevărată mişcare literară de expresie şi vibraţie românească"), se publică târziu: Ilie Motrescu, *Hora vieţii. Poezii, publicistică*, Timişoara–Cernăuţi, Editura Augusta – Editura Alexandru cel Bun, [2001].

[9] „Conservator în sensul bun al cuvântului, spaţiul bucovinean poate fi considerat un posibil topos-matrice al eului românesc" (p. 1).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1985, p. 4)[10], Constantin Ciopraga, *Modelul bucovinean* (VII, 8 (80), 1988, p. 1)[11]; Constantin Călin, *Printre bucovineni*, interviu cu Traian Cantemir (VII, 10 (82), 1988, p. 1–2)[12].

Suplimentul „Pagini bucovinene" reprezintă, prin cele 94 de numere ale sale, „puntea azurată" construită la Suceava, cu entuziasm şi devoţiune, înspre un alt timp, cel al „Bucovinei literare", serie nouă. Câteva texte, ocazionate de moartea prematură a mentorului ei, profesorul Mihail Iordache, sunt grăitoare: „Casa în care ne-am aflat împreună a fost revista, fie că s-a numit «Pagini bucovinene», fie că s-a chemat «Bucovina literară», pentru că însuşi rostul nostru aici ne era altul decât ca ea să vină pe lume – la un moment dat şi meritat – în ăst loc, unde multă vreme, după iarăşi risipirea Provinciei, a bătut un vânt de gheaţă. [...] Şi-atunci, într-o zi, la început de an '82, celor rămaşi sau veniţi ne-a surâs soarta. «Paginile bucovinene» s-au născut sănătoase şi-au început să lunece în viitor, cât le-a fost dat, până în '89. Din sămânţa lor s-a ivit această revistă, «Bucovina literară» [...] Amândurora Mihail Iordache le-a fost redactor, spiritul său critic aflându-se în capul mesei [...] Cât a fost împreună cu noi, spaimele stăteau departe de fereastră, ne aflam într-un habitaclu cu climă temperată şi numai rareori simţeam dinspre el uşoarele prăvăliri de scepticism al celui care a scris, de fapt, despre toţi scriitorii Bucovinei din ultimele trei decenii"[13]; „foiletoanele şi eseurile critice din „Pagini bucovinene" rămân un reper pentru evoluţia vieţii literare din această zonă a ţării şi un model de exerciţiu aplicat". Timp de aproape un deceniu, în „cumplite vremi", „Paginile bucovinene" au consolidat la Suceava o grupare scriitoricească, înviorând viaţa literară şi artistică de aici, deschizând noi orizonturi şi preocupări materializate, ulterior, prin realizări remarcabile.

[10] „Un tip de umanitate s-a forjat aici, de-a lungul secolelor, pe seama unor realităţi etnoculturale şi geopolitice pe cât de complexe pe atât de interesante. În felul ei sobru, lucrarea [E. Beck, *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina, II*] izbuteşte să incite curiozitatea pentru acel *homo bucovinensis*, activ şi fecund, de care s-a mai vorbit. E o operă de dăruire şi ascezăcărturărească, o operă de suflet nu mai puţin. Nu se poate închipui nici un studiu serios asupra Bucovinei fără apel la serviciul gratuit şi generos pe care ni-l face, cu acest nou volum, bibliograful Bucovinei" (p. 4).

[11] „I. E. Torouţiu şi Leca Morariu: culturalizatori, entuziaşti, profund legaţi de spiritualitatea zonei; ilustrează ceea ce pentru perioada interbelică s-ar numi *modelul bucovinean:* oameni de spirit, proveniţi de cele mai multe ori din mediul rural, care, după stagii de studii la Viena sau în alte centre europene, înţeleg să se devoteze lumii din care au pornit. [Ei] au o subliniată conştiinţă de a se face remarcaţi în direcţii multiple, coerente, pentru afirmarea disponibilităţilor specifice; luptă pentru relevarea fondului naţional în forme diverse (până la 1918); editează publicaţii pentru săteni, culeg folclor, întemeiază aşezăminte destinate ridicării culturale a maselor" (p. 1).

[12] „– Ce este «spiritul bucovinean»? Cum s-a exprimat acest spirit în literatură? – Datorită vicisitudinilor prin care au trecut, sentimentul lor patriotic e mai accentuat, istoria lor mai dramatică. Au trăit şi sub împăratul Austriei. Revedeţi-i! Sunt harnici, pricepuţi şi iuţi la mânie. Ţin la tradiţie, la familie, la prieteni. Cinstea şi omenia sunt unele din caracteristicile lor principale. Literatura lui Ion Grămadă, a lui Mircea Streinul, a lui Traian Chelariu, a lui Eusebiu Camilar conţine aceste note definitorii" (p. 2).

[13] *Mihail Iordache*, necrolog, „Bucovina literară", Suceava, anul VI, nr. 1–2 (59–60), ianuarie–februarie 1996, p. 1; vezi şi Ion Beldeanu, *Inimitabilul surâs*, *ibidem*, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Pe terenul pregătit de „Pagini bucovinene" – moment de referinţă în istoria literară a Bucovinei contemporane –, „Bucovina literară", după o întrerupere de 45 de ani, reapare la Suceava în ianuarie 1990 ca revistă de cultură a Societăţii Scriitorilor din Bucovina, sub conducerea unui comitet de redacţie coordonat de Mihail Iordache. Tehnoredactarea: Valentin Milici. Prezentarea grafică: Ion Carp-Fluerici. Tiparul: Tipografia Suceava.

În editorialul primului număr, criticul şi istoricul literar Mihail Iordache formulează programul noii serii a revistei şi al echipei redacţionale: „Am preluat titlul unei vechi reviste din Bucovina nu pentru a afirma astfel că intenţionăm să ne închidem în hotarele unui provincialism ridicol. Cu atât mai puţin că vom cultiva un tradiţionalism anacronic, desuet; nu am făcut-o nici până acum. Ne propunem, ca parte a acţiunii noastre, să afirmăm şi să luminăm în contextul spiritualităţii româneşti timbrul specific al subspaţiului bucovinean. Mai exact să redescoperim şi să valorizăm, într-un înţeles larg, scrisul contemporan al tradiţiei.

G. Călinescu vorbea, nu fără oarecare ironie, despre un «gotic bucovinean» în poezie; rămâne de văzut dacă ironia se justifică şi dacă nu cumva acest «gotic» are legitimitatea perpetuării în actualitate. A vorbi, însă, despre organicitatea unor evoluţii literare în Bucovina înseamnă, de fapt, subsumare la axioma ordonatoare a eforturilor noastre: integrarea în ritmurile definitorii ale literaturii române, afirmarea, în limitele puterilor de care dispunem, a continuităţii cu marea noastră cultură"[14].

În peisajul exploziv al primilor ani din deceniul trecut, „Bucovina literară" traversează, până în februarie 1993, o primă perioadă de exerciţii febrile. În colegiul de redacţie al nr. 8–9–10 din 1990 apar Ion Beldeanu, Constantin Cernica, Ion Filipciuc, Mihail Iordache, Marcel Mureşeanu, Mircea Tinescu (secretar general de redacţie). Editor al periodicului este acum Inspectoratul pentru Cultură Suceava. În caseta nr. 9–10 din 1991 sunt menţionaţi, ca redactori, Ion Beldeanu, Onu Cazan, Constantin Cernica, George Damian, Ion Filipciuc, Mihail Iordache, Marcel Mureşeanu, Victor T. Rusu. Tehnoredactor: Luca Manolache.

„Bucovina literară" publică în aceşti ani materiale diverse: Ion Filipciuc, *Drumul lui „Făt-Frumos" către Brâncuşi* (I, 8–9–10, 1990, p. 8–9); Aurelian Crăiuţu, *Bucovina şi tradiţia sa germană: o propunere* (I, 8–9–10, 1990, p. 3); *Moment de referinţă în istoria literaturii din Bucovina: „Pagini bucovinene" (1982–1989)* (III, 1–2, 1992, p. 6–7), masă rotundă la care participă Marcel Mureşeanu, George Damian, Ion Beldeanu, Mihail Iordache, Victor T. Rusu; Iordan Datcu, *La un veac de la apariţia revistei „Şezătoarea" la Fălticeni* (III, 3, 1992, p. 1); Emil Satco, *Un scriitor pe nedrept uitat: Mircea Streinul* (III, 3, 1992, p. 5); George Muntean, *Tradiţia almanahurilor şi calendarelor bucovinene* (III, 3, 1992, p. 6–7); Victor T. Rusu, *Un domnitor, doi preşedinţi şi verbul „a ştefăni"* (III, 4, 1992, p. 1); Anca Dumencu, *Motivul lacrimei la Grigore Vieru* (III, 4, 1992, p. 6–7); Eugen Dimitriu, *Simion Florea Marian la Siret* (III, 9–12, 1992, p. 3). În

[14] „Bucovina literară", serie nouă, Suceava, anul I, nr. 1, ianuarie 1990, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cele 16 pagini ale sale, „Bucovina literară" mai publică eseuri, cronici literare, traduceri din literatura universală, recenzii, o revistă a revistelor din țară și din provincie. Animatorul neobosit și îndrumătorul vieții literare din jurul periodicului este, în această perioadă, profesorul Mihail Iordache (1937–1996)[15].

Sub egida Ministerului Culturii și a Inspectoratului Județean pentru Cultură, în iunie 1994, periodicul apare într-o serie nouă și într-un alt format, cu 40 de pagini. Colegiul de redacție: Marcel Mureșeanu (redactor-șef), Ion Beldeanu (redactor șef adjunct), Mihai Spânu (secretar de redacție), Onu Cazan, George Damian, Constantin Hrehor, Gheorghe Lupu, Octavian Nestor, Victor T. Rusu (redactori). Tiparul: Tipografia ROF SA Suceava.

În articolul-program al acestei serii noi, *Către cititori*, redacția precizează: „Din cauza mai nordicei ei așezări, «Bucovina literară» a «înghețat» pe gerul din februarie 1993, până acum, când, într-o lună de vară, dar într-un alt an, suntem, iată, chemați să pipăim și să mărturisim: Este! Adică iar este! Sintagma săracului ce stă la pândă în așteptarea poștalionului, a celui rătăcit în pustie, a îngerului alunecat din cer, lângă o casă de intoleranță. [...] Scriitorii din Bucovina sunt acum toți sus, la crenelurile Cetății, cu palma streașină la ochi, gata să dea multe semne de bucurie către cei ce și-au dezlegat iar punga pentru ei [...], revendicându-și un drept demult câștigat, de a tipări, în acest loc, literatură. [...] Toate tac în fața plăcutei (și poate înșelătoarei) muzici care vestește reînvierea. Lasă să fim, ne-am zis noi, iarăși soldații speranței, cavalerii care ne ducem de frâu bătrânii bidivii de Spania, lasă să fim noi cei ce mai credem o dată și mereu că gloanțele nu se pot opri în diafana alcătuire a spiritului și nici nu pot decât rău trecător a-i face"[16].

Cu modificări în colegiul de redacție, în condiții grafice tot mai bune, periodicul scriitorilor bucovineni publică, fără întrerupere, din 1994, eseuri, cronici și anchete literare, interviuri, texte și documente inedite, reportaje și însemnări de călătorie, un dicționar de literatură contemporană, versuri și proză, traduceri, informații bio-bibliografice extrem de utile, o cronică a limbii, retrospective, o revistă a revistelor (din provincie, dar și din țară), având convingerea că „scriitorii trebuie să-și aibă un mediu al lor, o ambianță culturală proprie, canale de comunicare permanent deschise" spre celelalte subcâmpuri culturale românești, în context european și într-o perioadă de confruntare cu multe dificultăți, într-un „oraș peste care [...] tot cată să se aștearnă valuri groase de tăcere [...] care moleșește mintea și sufletul în cetățile unde muzele tac, iar cel cu flautul fermecat a uitat să se întoarcă din valurile mării"[17].

[15] Conf. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, I. Iași–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004, p. 542. Vezi și Mihai Iacobescu, *Un om*, în „Bucovina literară", Suceava, anul VI, nr. 1–2 (59–60), ianuarie–februarie 1996, p. 5.

[16] *Către cititori*, editorial, semnat B.L., în „Bucovina literară", (serie nouă, Suceava), [anul IV], nr. 1[40], iunie, 1994, p. 1.

[17] *Nu plângem, dar lăcrimăm*, editorial, *ibidem*, anul V, nr. 5–7 (51–53), mai–iulie 1995, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Materialele pe care le publică „Bucovina literară" îi susţin constant programul asumat în ianuarie 1990: Mihai Cazacu, *Rolul cultural al Bucovinei* (IV, 1 (40), 1994, p. 17–23); A. D. Rachieru, *Paul Celan: În căutarea absolutului* (IV, 3 (42), 1994, p. 2–4); George Muntean, *ASTRA şi Bucovina* (IV, 7 (46), 1994, p. 18–21); Gheorghe Giurcă, *George Tofan şi viaţa literară din Bucovina* (V, 8–10 (54–56), 1995, p. 23–25); Nicolae Cârlan, *Mihai Eminescu despre români şi alte etnii din Bucovina* (VIII, 1–2 (83–84), 1998, p. 18–20); Theodor Codreanu, *Patima adevărului în corespondenţa eminesciană* (VIII, 6 (88), 1988, p. 8–9); Ilie Dan, *Un călător original: Calistrat Hogaş* (VII, 4–7 (74–77), 1997, p. 11–13); Mariana Boca, *Benjamin Fundoianu* (VIII, 1–2 (83–84), 1998, p. 9–10); Ion Bălu, *B. Fundoianu, dramaturg* (IX, 3–4 (97–98), 1999, p. 10–11); Ion Bălu, *Vocaţia scriitorului total: G. Călinescu. O sută de ani de la naştere* (IX, 5–5 (99–100), 1999, p. 22–23; Mircea A. Diaconu, *Poeţi ai oraşului Craiova* (VIII, 3 (85), 1998, p. 8–9), *Proust şi sensibilitatea modernă* (VIII, 8 (78), 1997, p. 10–11); Dimitrie Vatamaniuc, *Eminescu. Poet, prozator, dramaturg, ziarist. Om şi cetăţean al cetăţii* (XI, 1 (119), 2001, p. 1–2); Emil Satco, *O moştenire spirituală: Societatea Scriitorilor Bucovineni* (XI, 2–3 (120–121), 2001); *Bucovina – şansa modelului cultural de integrare europeană,* editorial (XI, 4 (122), 2001, p. 1); Theodor Codreanu, *Bacovia – un întârziat* (XI, 8–9 (126–127), 2001, p. 30–32).

În „pridvorul său de frumuseţe", „Bucovina literară" oferă spaţiu consistent localnicilor/„localismului creator", extrem de divers (ca sensibilitate, vârstă culturală, formaţie şi domeniu de afirmare), bucovinenilor risipiţi în ţară (Iaşi, Bacău, Bucureşti, Timişoara, Mediaş), precum şi unor scriitori ori personalităţi din altă parte (Lucian Valea, Lucian Vasiliu, Horia Zilieru, Radu Cârneci, Cassian Maria Spiridon, Adrian Alui Gheorghe, G. I. Tohăneanu). Scriitorii nord-bucovineni şi basarabeni sunt tot mai prezenţi, unii în rubrică distinctă, *Coordonate cernăuţene*, cu profiluri, cărţi şi versuri, în spiritul realizării unui „metabolism cultural normal": Mihai Cimpoi, Vasile Leviţchi, Ilie Motrescu, Mircea Lutic, Grigore Bostan, Ion Vatamanu, Vasile Tărâţeanu, Mihai Prepeliţă, Simion Gociu, Arcadie Opaiţ, Ştefan Broască, Dumitru Mintencu, Lia Popov, Ion Bâcu, Leo Butnaru. Dintre textele semnate de conaţionalii noştri care trăiesc de atâta timp binefacerile „sacrificiului istoric", reproducem una din creaţiile lui Vasile Tărâţeanu, ilustrativă, cu „asupra de măsură": „Ca de sârmă ghimpată / mâinile tale borfăindu-mi valiza săracă / îmi fac gura ingrată / să-nghită noduri să-şi muşte limba / să tacă // Ai completat declaraţia vamală ? / Iat-o ca şi valiza pe jumătate goală // Mă priveşte bănuitor / de parcă-aş fi / cine ştie ce infractor // O prinde-ntre deşte / ca între cleşte şi-o tot răsuceşte / scuturându-mi în aer / ciorapii murdari chiloţii cămaşa / de parcă-ar flutura un cazac / cu cravaşa // Ca pe o ladă de cartofi / răstoarnă pe tarabă / periuţa de dinţi crema de pantofi / ochelarii săpunul maşina de ras / cravata stiloul batistuţa de nas / şi dintr-o pungă învelite aparte / nişte bucate / un ou fiert o ceapă / o sticlă de apă / trei felii de pâine una de slănină // Ce cauţi domnule vameş // Droguri

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

arme valută străină // Cum toate acestea în valiza-mi nu-ncap / eu domnule vameş le am ascunse // Unde // În cap le am scrise pe-a memoriei bandă / să pot face cu ele mai uşor contrabandă // Dar ce-i cu cărţile-acelea / scrise-ntr-o limbă străină cursiv / cu copertă roşie galbenă albastră // n-am nimic subversiv / nu-s contra noastră // Nu ştiu domnule vameş încă nu le-am citit / poezia din ele pare-a fi bună / chiar de n-o înţeleg nici eu pe alocuri / dar hai s-o citim împreună / silabisind cât ne-o ţine veleatul / privind la cuvinte / de-a dreptul / de-a curmezişul / de-a latul / sau dacă vrei le putem da de-a dura / ca să le sară semnele de punctuaţie / metafora gândul cezura // Vai vouă cititorilor dacă dispare cenzura // Oare numai aşa vom intra-n eternitate / cu câte-o desagă de vameşi în spate?"[18]

De-a lungul anilor, în paginile sale sunt intervievaţi Alexandru Paleologu, Cezar Ivănescu, Nicolae Manolescu, Dimitrie Păcurariu, Dimitrie Vatamaniuc, Sorin Comoroşan, Ion Simuţ, Gheorghe Grigurcu, Matei Vişniec, Radu Cârneci, Mihai Cimpoi, Pan Solcan, Alexandru Husar, Liviu Leonte, Mircea Horia Simionescu.

Având convingerea că „a te îndeletnici cu istoria înseamnă a te lăsa în seama haosului şi totuşi a-ţi păstra credinţa în ordine şi sens" (Hermann Hesse), „Bucovina literară" îşi însoţeşte mesajul număr de număr cu reproduceri semnate de artişti plastici bucovineni (Gheorghe Lövendal, Rudolf Rybiczka, Ion Irimescu, Vespazian Lungu, Veronica Gridinoc, Hortensia Masichievici-Mişu, Ion Carp-Fluerici, Constantin Hrehor, Dan Cornel, Ioana Nistor, Camelia Rusu, Constantin Ungureanu-Box), dar şi după alte lucrări, aflate în colecţiile Bucovinei: Nicolae Tonitza, Ion Andreescu, Corneliu Baba, Ion Ţuculescu, Ştefan Luchian. Apariţia regulată (povară grea pentru alte reviste din Bucovina) şi buna difuzare îi susţin oferta adresată unui public mai larg, interesat încă de literatură.

În anul 2000, periodicul mensual al Societăţii Scriitorilor Bucovineni inaugurează al zecelea an de apariţie cu un număr special dedicat integral lui Eminescu, păstrându-şi ţinuta şi structura prin care s-a impus în peisajul presei literare din România. Dintre materialele publicate în secţiunea *Editorial*, menţionăm *Marginalii la un uomo universale*[19], *Nevoia de antologii*[20], *Artistul: un om în infern*[21], *Un alt război împotriva limbii române*[22], *Timp cu Dumnezeu*[23], care (re)aduc în dezbatere probleme diverse, mereu actuale în spaţiul nostru cultural. O secvenţă din ultimul editorial menţionat este edificatoare: „Arta scrisului a căzut în dizgraţie. Scriitorul este vânat de mizerie. Exilul uitării şi al suferinţei în comunicare, ba chiar şi cel al disprețului comunitar, l-au proiectat într-o lume a nefericiţilor. Realul de la care ar purcede pentru a-şi hrăni nevoia de imaginar este ostil, ignobil şi vidat de Dumnezeu.(...) Umilit, dezabuzat, încorsetat în geniu şi

[18] Vasile Tărâţeanu, *Domnul vameş dialogând cu poetul*, *ibidem*, anul XI, nr.1 (119), ianuarie 2001, p. 19.

[19] *Ibidem*, anul X, nr. 1 (107), ianuarie 2000, p. 1.

[20] *Ibidem*, anul X, nr. 4 (110), aprilie 2000, p. 1.

[21] *Ibidem*, anul X, nr. 7–8 (113–114), iulie–august 2000, p. 1.

[22] *Ibidem*, anul X, nr. 9 (115), septembrie 2000, p. 1.

[23] *Ibidem*, anul X, nr. 12 (118), decembrie 2000, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

motivaţie, care îl fac apt pentru suferinţe şi mai terifiante, scriitorul actual are şansa unică de a-şi reconverti soarta potrivnică prin continuă îndumnezeire absorbită de *anima* propriului personaj sacrificial, Iov"[24]. În rubrica *Interviuri*, răspund punctual Dimitrie Vatamaniuc (*„Pentru Eminescu nici un sacrificiu nu este prea mare"*)[25], Pan Solcan (*„Scriitorii pot conviețui cu politica doar pe picior de egalitate"*)[26], Emil Loteanu (*„...ce teme fantastice, ce teme tentante peste care n-avem voie să trecem invocând motive puerile"*)[27], Mihai Cimpoi (*„Secolul viitor se va desfăşura sub semnul paradigmei lui Eminescu"*)[28], Radu Cârneci (*„Cine a-nvăţat să moară ,s-a desvăţat a se supune"*)[29], Micaela Ghiţescu (*„Un climat intelectual şi moral propice împlinirii visurilor noastre tot mereu – şi parcă prea mult – amânate"*)[30], Pavel Ţugui (*„Am fost un privilegiat de soartă să trăiesc în mijlocul elitei intelectuale din România deceniului şase"*)[31]. În alte secţiuni, „Bucovina literară" publică eseuri, o bogată cronică literară, anchete[32], poezie (cu deschidere spre debuturi), proză, recenzii, studii şi articole incitante, uneori polemice: Gheorghe Lupu, Cristian Livescu, Adrian Dinu Rachieru, Rodica Mureşan, Anca Oprescu, Theodor Codreanu. Pentru valoarea lor documentară, menţionăm materialele din secţiunea *Dicţionar. Literatură contemporană*, memorialistica *(Cronica anilor defuncţi*, întreţinută de către Constantin Călin), amintirile şi scrisorile din *Retrospective*, unele inedite, notele de călătorie. *Cronica limbii, Coordonate cernăuţene, Traduceri, Revista revistelor* întregesc sumarul publicaţiei sucevene. Notabil este aici mai ales faptul că se publică creaţii ale scriitorilor contemporani din Cernăuţi (unii strămutaţi în alte părţi), făcându-i şi pe această cale cunoscuţi în Ţară: Mihai Prepeliţă, Ilie Tudor Zegrea, Arcadie Opaiţ, Nicolae Spătaru, Arcadie Suceveanu.

„Bucovina literară" se impune, de asemenea, şi prin realizarea grafică. Fotografiile reprezentând momente din activitatea Societăţii Scriitorilor Bucovineni şi reproducerile după maeştri (Dumitru Paciurea, Rudolf Rybiczka) şi graficieni în plină afirmare,unii mai puţin cunoscuţi (Veronica Gridinoc, Constantin Hrehor, Constantin Ungureanu-Box, Dan Cornel, Ion Hadârcă) îi sporesc eleganţa, capacitatea de comunicare. Apariţia regulată, buna difuzare (povară grea pentru alte reviste din Bucovina de azi), precum şi preţul de vânzare (3 500 – 4 000 lei) îi susţin oferta adresată unui public larg, interesat încă de literatură. Acest periodic se

[24] *Ibidem*.

[25] *Ibidem*, anul X, nr. 1 (107), ianuarie 2000, p. 2–4, interviu realizat de Vasile I. Schipor.

[26] *Ibidem*, anul X, nr. 4 (110), aprilie 2000, p. 5–7.

[27] *Ibidem*, anul X, nr. 5–6 (111–112), mai–iunie 2000, p. 3–5.

[28] *Ibidem*, anul X, nr. 7–8 (113–114), iulie–august 2000, p. 3–5.

[29] *Ibidem*, anul X, nr. 9 (115), septembrie 2000, p. 3–5.

[30] *Ibidem*, anul X, nr. 10–11 (116–117), octombrie–noiembrie 2000, p. 3–4.

[31] *Ibidem*, anul X, nr. 12 (118), decembrie 2000, p. 3–6.

[32] *Anul 2000 şi literatura*, anchetă realizată de Ion Beldeanu, la care participă Constantin Călin, Lucian Vasiliu, Adrian Dinu Rachieru, Th. Codreanu, Liviu Ioan Stoiciu, *ibidem*, anul X, nr. 2–3 (108–109), februarie–martie 2000, p. 3–7.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

bucură tot mai mult de o bună primire şi în afara provinciei, prin creşterea-i vizibilă şi semnificaţia sa specială. Aceste calităţi îi sunt recunoscute şi de către personalităţile intervievate în paginile sale din acest an: „Merită tot respectul cei care menţin o viaţă literară în Suceava, Cât despre revistă, ea se va îmbunătăţi, cu siguranţă, continuu, după cum se şi vede, ca rezultat al grupării în jurul ei a scriitorilor din Bucovina întreagă, fără graniţe vitrege, atât de dureroase. Datorită acestui fapt „Bucovina literară" a căpătat, în decursul celor zece ani de apariţie, o semnificaţie majoră şi o preţuire meritată în cultura românească. Ea nu este o simplă revistă, ci un mesager al unui pământ tragic al istoriei noastre"[33]; „Îmi place revista dv. şi mă bucură mai ales faptul că ea reprezintă o reluare a unei vechi publicaţii de tradiţie românească ce apărea la Cernăuţi. Revista trebuie să sprijine viaţa literară a Bucovinei care a fost totdeauna atât de bogată şi care a dat atâtea valori [...]. E nevoie de o asemenea revistă care să ducă mai departe tradiţia şi „Bucovina literară" o face cu prisosinţă, mai ales într-o perioadă atât de grea pentru cultura română"[34].

Intrând într-un nou deceniu, periodicul „Bucovina literară" îşi continuă regulat apariţia, la Suceava, şi în anul 2001. Editorialele acestor numere reţin atenţia prin importanţa unor probleme pe care le aduc în dezbatere: Dimitrie Vatamaniuc, *Eminescu. Poet, prozator, dramaturg, ziarist. Om şi cetăţean al cetăţii*[35]; *Bucovina – şansa modelului cultural de integrare europeană*[36]; *Despre ideal şi cursul de etică*[37]. Seria *Interviuri* continuă prin găzduirea altor personalităţi în coloanele „Bucovinei literare": Gheorghe Crăciun, *„Cred că de aici începe totul, de la bunăvoinţă, bună credinţă şi solidaritate"*[38]; Al. Husar, *„...Omul se va întoarce la artă, va căuta şi va găsi în artă un liman, un refugiu, o alinare"*[39].

Secţiunea *Eseu* este susţinută de către Niadi Cernica (*Religiozitatea apocaliptică sau utopia lui Mircea Eliade*, nr. 5–6, p. 6). Ion Beldeanu, Ion Popescu Sireteanu, Rodica Mureşan, Constantin Blănaru, Nicolae Cârlan, Gheorghe Lupu, L. D. Clement, Angela Furtună semnează recenzii şi cronicile literare.

În *Fragmentarium*, „Bucovina literară" continuă să publice *Cronica anilor defuncţi*, de Constantin Călin, contribuţie valoroasă din perspectiva diaristicii la mai buna cunoaştere a avatarurilor fiinţei noastre confruntate cu un veac frământat al istoriei umanităţii: „Cine încearcă să înfăţişeze «realitatea» trebuie să ţină mereu cont de complexitatea ei: «realitatea» nu-i doar suma aspectelor convenabile. În ciuda voinţei politice de a o segrega, devine din ce în ce mai amestecată şi mai confuză. Nu rezistăm într-o atitudine, trecem de la una la alta. Trecem cu uşurinţă

[33] Pan Solcan, *Scriitorii pot conviețui cu politica doar pe picior de egalitate*, *ibidem*, anul X, nr. 4 (110), aprilie 2000, p. 7.

[34] Mihai Cimpoi, *Secolul viitor se va desfăşura sub semnul paradigmei lui Eminescu*, *ibidem*, anul X, nr. 7–8 (113–114), iulie–august 2000, p. 5.

[35] *Ibidem*, anul XI, nr. 1 (119), ianuarie 2001, p. 1–2.

[36] *Ibidem*, anul XI, nr. 4 (122), aprilie 2001, p. 1.

[37] *Ibidem*, anul XI, nr. 5–6 (123–124), mai–iunie 2001, p. 1 şi 5.

[38] *Ibidem*, anul XI, nr. 1 (119), ianuarie 2001, p. 3–6.

[39] *Ibidem*, anul XI, nr. 5–6 (123–124), mai–iunie 2001, p. 3–5.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

de la dramă la comedie, de la plâns la râs. [...] Lumea nu mai are [...] capacitatea de a discerne între «ceea ce se cuvine» și «ceea ce nu se cuvine». Se vede lipsa educației pentru astfel de momente. Nimic nu mai e în întregime grav, aproape totul e luat în ușor"[40]; „Ce notăm în «jurnal»? Firește, «viața» și mai puțin lecturile, pe care le valorificăm și altminteri: cronici, recenzii, articole. Eu îmi înregistrez șocurile, temerile, coșmarurile, întristările, enervările (și, foarte rar, bucuriile)"[41]; „Sunt lucruri pe care n-ar trebui să I le raportăm lui Dumnezeu. Din contra, ar trebui să-L rugăm să nu le vadă. Îl invocăm prea des, îl sâcâim pentru chestiuni minore, fleacuri, iritări de moment. Înainte de ne livra mica nemulțumire, penibilul nostru litigiu instanței Sale, ar fi bine să lămurim lucrurile între noi, sau înainte de a-I cere ceva banal, să încercăm să facem singuri acel ceva. Un model pentru felul în care trebuie procedat, *Tatăl nostru*, rugăciunea zilnică, nu se referă la amănunte!"[42].

În *Coordonate cernăuțene*, secțiune pe care acest periodic o întreține consecvent, sunt prezentați prin creațiile lor ori note biobibliografice Vasile Tărâțeanu, Grigore Bostan, Vitali Kolodii.

Materiale interesante sunt inserate și în celelalte secțiuni: *Retrospective* (corespondență Ion Luca; Emil Satco, *O moștenire spirituală: Societatea Scriitorilor Bucovineni*, nr. 2–3, p. 28–29; Nicolae Cârlan, *Mai puțin cunoscutul Eusebiu Camilar*, nr. 4, p. 20–21; scrisori Wilhelm Rudow către George Bogdan Duică, nr. 5–6, p. 31–33), *Cronica limbii*, *Profil* (Constantin Hrehor, *Bartolomeu Valeriu Anania – 80. Viața ca o boltă*, nr. 4, p. 24–25; Doina Cernica, *Constantin Ciopraga, 85*, nr. 5–6, p. 35–36), *Contrapunct* (Angela Furtună, *Impozitul pe viitor*, nr. 1, p. 22–23), *Traduceri* (Antonio Skármeta, Fr. Scott Fitzgerald, Manolis Andronikos) semnate de Viorel Dârja, Angela Furtună, Cătălina Pânzariu.

Secțiunea *Eminesciana* include materiale diverse: Ioan Flora, *Gânduri despre Eminescu și Arghezi*, nr. 1, p. 21; Anca Maria Chemoiu, *Grotescul – categorie critică la Eminescu*, nr. 2–3, p. 26–27; Mihai Cimpoi, *Abisul*, fragment dintr-un nou volum aflat în curs de pregătire, nr. 5–6, p. 20–22; D. Vatamaniuc, *O scrisoare „inedită" care nu-i inedită*, nr. 2–3, p. 24 și *Eminescu la Sibiu și Șomcuta Mare în 1869. Un document discutabil*, nr. 5–6, p. 23–24; Theodor Codreanu, *De veghe la steaua Eminescu*, nr. 2–3, p. 25.

În rubricile sale distincte, „Bucovina literară" publică versuri (Radu Cârneci, Marcel Mureșeanu, Gheorghe Grigurcu, L. D. Clement, Ion Paranici, Radu Ciobotari) și proză (Constantin Arcu, Dumitru Teodorescu, Onu Cazan). Mai sunt de reținut: *Revista revistelor* și *Fișier de lectură*, amândouă la fel de utile cititorilor interesați de viața literară a provinciei și a țării. Ținuta grafică îngrijită și ilustrația (în special, reproducerile după lucrări semnate de Dumitru Rusu, Ion Irimescu, I. C. Corjân, Vasilian Doboș) sunt în nota cu care periodicul se impune de mai mulți ani în viața noastră literară. Câteva personalități, găzduite în coloanele sale o

[40] *Ibidem*, anul XI, nr. 1 (119), ianuarie 2001, p. 15.
[41] *Ibidem*, anul XI, nr. 4 (122), aprilie 2001, p. 12.
[42] *Ibidem*, anul XI, nr. 5–6 (123–124), mai–iunie 2001, p. 12.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

recunosc cu bucurie: „Societatea Scriitorilor Bucovineni şi revista «Bucovina literară» creează un cadru propice şi o atmosferă de emulaţie creatoare demne de luat în seamă"[43]; „Într-un oraş de provincie, [apare] o revistă de nivel naţional. [...] Suceava n-a avut cândva o revistă mai plină, mai pretenţioasă, cu care orice oraş din ţară s-ar putea mândri. Mă bucur să cred că «Bucovina literară» nu dispare. Felicit pe cei ce-mi pot întări această credinţă"[44].

În acelaşi an, printr-un număr jubiliar, „Bucovina literară" celebrează împlinirea a 60 de ani de la prima apariţie, în 1941, la Cernăuţi – „moment de referinţă în viaţa culturală a Bucovinei interbelice, reper distinct în înţelegerea mişcării literare de atunci şi deopotrivă în cunoaşterea istoriei literare scrise în vechea provincie"[45]. Sunt rememorate aici „date referenţiale" din primii ani de apariţie, colaborările care i-au asigurat „un conţinut extrem de variat", reapariţia ei la Suceava, în ianuarie 1990 şi programul revistei: „să redescoperim şi să valorizăm, într-un înţeles larg, scrisul contemporan al tradiţiei" şi „integrarea în ritmurile definitorii ale literaturii române, afirmarea, în limitele puterilor de care dispunem, a continuităţii cu marea noastră cultură"[46]. Folositor pentru istoria literară este materialul semnat de Mircea Grigoriviţă, *Ultimele numere ale revistei cernăuţene „Bucovina literară"*, care prezintă conţinutul numerelor ce lipsesc din colecţia aflată la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti, nr. 93 şi 94 din 1944, aflate în biblioteca sa personală[47]. *Gânduri la aniversare* reuneşte într-un documentar mesaje primite de pretutindeni din partea unor personalităţi ale vieţii noastre literare: Eugen Uricariu, D. Vatamaniuc, Mihai Cimpoi, Grigore Bostan, Matei Vişniec, Dan Mănucă, Carolina Ilica, Al. Husar, Adrian Dinu Rachieru, Leo Butnaru, Lucian Vasiliu, Marian Drumur, George Vulturescu, Ilie Tudor Zegrea, Dim. Păcurariu, Adrian Popescu, Sergiu Adam, Radu Cârneci, Arcadie Suceveanu, Liviu Leonte, Grigore Ilisei (p. 3–8). Transcriem textul semnat de Carolina Ilica, la aniversarea jubiliară a „Bucovinei literare": „Copiilor le este dor de mama. / Acestui azi i-e dor de-un altădată. / Izvoarelor, să se arunce-n mare, / Bătrânelor, de faţa lor de fată. // Ţăranului doar de pământ i-e dor, / Iar cărturarului, de-o carte bună. / Tăcerii îi e dor după cuvânt, / Surorilor, să râdă împreună. // În primăvară ne e dor de toamnă, / Iar prafului de jos i-e dor de stele. / Hotarelor le este dor să ţină / În braţe trupul tot al ţării mele. // De ceara şi de mierea limbii noastre / Ne este dor cu buzele-amândouă, / Cum florii îi e dor să prindă rod, / Cum frunzei îi e dor să pice rouă. // Spune-mi, iubitule, de ce ţi-e dor / Când mie-mi este încă dor de tine? / Dar nu de tot ce nu avem mi-e dor, / Ci doar de ceea ce ni se cuvine: //

[43] Fănuş Băileşteanu, *Revizuirile sunt necesare, dar nu după „algoritm"*, *ibidem*, anul XI, nr. 4 (122), aprilie 2001, p. 6.

[44] Al. Husar, *„Omul se va întoarce la artă, va căuta şi va găsi în artă un liman, un refugiu, o alinare"*, *ibidem*, anul XI, nr. 5–6 (123-124), mai–iunie 2001, p. 5.

[45] *Bucovina literară – 60*, editorial, *ibidem*, anul XI, nr. 10 (128), octombrie 2001, p. 1.

[46] *Ibidem*, p. 2.

[47] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ologilor, să fie iar întregi. / Iar orbilor, să afle ce-i lumina. / Dar ţie, Maică Ţară, nu ţi-e dor / De Basarabia şi Bucovina?! // Istoriei îi este cel mai dor / De adevăr adevărat şi nume, / Iar mie tot mai mult îmi este dor / De toţi românii revărsaţi în lume"[48].

Pe acest „drum împărătesc" al Bucovinei şi înfruntând un destin potrivnic ce i-a risipit pe bucovineni în veacul trecut în multe ţări şi pe mai multe continente, acest periodic literar continuă la Suceava o bogată tradiţie românească.

*

Intrând într-un nou deceniu de viaţă şi activitate creatoare, „Bucovina literară" tipăreşte sub egida Consiliului Judeţean Suceava şi a Societăţii Scriitorilor Bucovineni „Almanah «Bucovina literară» 60", înscriindu-se şi prin acest eveniment editorial într-o bogată tradiţie românească a provinciei. Realizatorii acestuia sunt Ion Beldeanu (coordonator), Constantin Arcu, Onu Cazan, Nicolae Cârlan, Angela Furtună. Grafică de Constantin Hrehor, Ion Hadârcă, Dan Cornel. Caricaturi: Ion Moraru, Ovidiu Bortă.Tehnoredactor: Constantin Bodnariu. Tiparul: S. C. ROF S. A. Suceava.

Scopul tipăririi „Almanahului jubiliar «Bucovina literară» 60" este precizat într-un cuvânt-înainte: *Dor de Cernăuţi*, p. 3–6, bogat în informaţii de istorie a culturii bucovinene, semnat de poetul şi publicistul Ion Beldeanu, preşedintele Societăţii Scriitorilor Bucovineni: „În toamna trecută s-au împlinit 60 de ani de la apariţia revistei noastre la Cernăuţi, eveniment căruia i-am consacrat numărul 10 (octombrie 2001) al publicaţiei. Am voit în acest fel să reamintim ce a fost şi ce este această revistă. Almanahul de faţă vine în prelungirea acelui moment aniversar şi el încearcă să fie deopotrivă carte de suflet şi inimă, şi prilej de cinstire a faptelor de cultură înscrise de cei de dinainte. [...] Nu ne ascundem nici intenţia [...] de a depune şi mărturie despre noi înşine, şi, mai degrabă, despre devoţiunea noastră pentru rodnicia şi supravieţuirea cuvântului". Bucuria acestui moment sărbătoresc se risipeşte însă prin consemnarea, în final, a unor realităţi dureroase din istoria noastră recentă, aducătoare de nelinişte, şi surprinse din perspectiva omului obişnuit, strivit mereu „subt vremi", într-un spaţiu lipsit de orizont: „Am intrat într-un nou secol şi, se pare, ne îndepărtăm tot mai mult de Cernăuţi şi de forţa sa regeneratoare. Suntem chiar şi sfătuiţi de către unii să acceptăm această imensă pierdere, dacă nu să şi uităm de ea. Asta după ce nişte nevolnici ai conjuncturilor politice au cedat nordul Bucovinei (şi nu numai) cu o generozitate criminală, pentru ca azi să se mire de ce simbolul Unirii începe să însemne prea puţin pentru cetăţeanul copleşit de umilinţă, sărăcie şi dezamăgit"[49].

În cele 250 de pagini ale sale, „Almanahul «Bucovina literară» 60" îşi ordonează materialul, bogat şi divers, în secţiuni distincte. Secţiunea *Istorie literară – rememorări* difuzează, în principal, articole şi studii utile tuturor celor

[48] *Dor, ibidem*, p. 5.
[49] Ion Beldeanu, *Dor de Cernăuţi*, p. 6, *passim*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

interesați de istoria culturală a Bucovinei, precum și unele texte inedite, într-un context mai larg: Emil Satco, *Bucovina – pagini de istorie*, p. 7–15; Grigore Ilisei–Constantin Ciopraga, *Pe masa mea de lucru să cadă o rază de soare*, interviu, p. 16–25; D. Vatamaniuc, *Debutul meu la „Bucovina" și colaborarea la acest ziar și la „Bucovina literară" în anii 1943–1944*, p. 26–28; Mircea Grigoroviță, *Din viața cernăuțeană între anii 1930 și 1944*, p. 29–32; Dan Mănucă, *Apolo Bolohan – file de dicționar bucovinean*, p. 33–34; Marian Drumur, *Cernăuți. O amintire: revista „Bucovina literară". O comemorare: prim-redactorul George Drumur*, p. 35–40; Ion Beldeanu, *Ultima scrisoare de la Corneliu Popel*, p. 41–42; Mircea A. Diaconu, *Traian Chelariu, în căutarea unui gest de justiție literară*, p. 43–48; Nicolae Cârlan, *Nicolae Labiș – inedit. Impactul cu dramaturgia*, p. 49–60; Cecilia Popescu Latiș, *Articulații identitare definitorii*, p. 61–63; Petru Ursache, *Eminescu: antume–postume*, p. 64–66; Liviu Papuc, *Leca Morariu versus Șerban Cioculescu*, p. 67–70; Ion Beldeanu, *Două scrisori către G. Nimigeanu*, p. 71–72.

Roza vânturilor oferă cititorilor lecturi incitante, în cadrele culturii universale și ale contemporaneității: Vasile Andru, *Cu trei țări în soartă (Din Bucovina în Noua Zeelandă)*, p. 73–80; Sumiya Haruya, *În Bucovina – după 15 ani*, p. 83–85; Muguraș Constantinescu, *Pascal Bruckner. Euforia perpetuă*, p. 86–88; Lucia Olaru Nenati, *Boian – un simbol românesc purtat peste ocean*, p. 88–90; Liviu Antonesei, *Modernitatea, globalizarea și dialogul culturilor din perspectiva educației interculturale*, p. 91–88; *Mihailo Tkaci*, un medalion consacrat poetului ucrainean originar din Bucovina și un grupaj de versuri selectate din volumul *Iarnă târzie*, publicat la Cernăuți în 1997, p. 81–82, în traducerea lui Ion Cozmei. Din creațiile acestuia difuzate în spațiul românesc prin almanah, reproducem poemul *Învață-mă*, sugestiv, dintr-un anume punct de vedere, pentru sensibilitatea bucovinenilor, risipiți de un secol încoace în multe țări și pe mai multe continente: „Învață-mă ca să te uit mai iute, / Că eu n-am să te uit a pomeni, / Că-acel amor, care în veci pierdut e, / Din amintire-n nopți îmi va luci. // Mă-nvață, nepăsarea mă învață, / Că pentru-așa nefastă învățare / Tăcute lacrimi voi vărsa pe față, / Cu prețu-nalt al despărțirii-amare. // Să nu mi te-amintesc, plângând, mă-nvață, / Să nu repet alt drum tot mincinos, / De jale grea să nu mai plâng în viață, / Fără s-aprind plăceri în ochi duios. // Să nu mă usc, mă-nvață, în mâhnire, / Mă-nvață cum de astăzi să trăiesc, / Nu ție doar să-ți jur mereu iubire / Și nu pe tine-n veci să te iubesc"[50].

În secțiunea *Reporter*, „Almanahul «Bucovina literară» 60" include alte materiale de interes: Dumitru Teodorescu, *O meserie care a pierit – plutăritul*, p. 99–101; Ioan Iețcu, *Pe urmele regelui Ludwig al II-lea al Bavariei*, p. 101–103; Ion Beldeanu, *Semnături pe prima pagină*, p. 104–107. Materiale deopotrivă de interesante oferă cititorilor săi secțiunea *Profil*: Doina Cernica, *Cu Ion Grigore, la Corni, acolo unde a început totul*, interviu, p. 108–114; Constantin Hrehor, *Verile*

[50] *Ibidem*, p. 81.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cu Stelian Gruia, p. 115–117; Fred Hermann, *Opera lui Ion Luca – „Cea mai sinceră şi mai curată expresie a sufletului românesc"*, prezentare şi traducere de Nicolae Cârlan, p. 118–120.

Pagini consistente consacră almanahul sucevean în secţiunea *Poesis*, într-un peisaj liric extrem de divers, unor texte semnate de Matei Vişniec, George Vulturescu, Angela Furtună, Carolina Ilica, Horaţiu Stamatin, Constantin Boboc, Cornelia Petrescu, Vasile Zetu, Anghel Dumbrăveanu, Mircea Lutic, Alexandru Husar, Ion Iancu Lefter, Carmen Veronica Steiciuc, Mihai Sultana Vicol, Gheorghe Lupu, Iancu Grama, Liviu Dorin Clement, Leo Butnaru, Grigore Bostan, Adrian Popescu, Simion Gociu, Lorin Ioan Fortuna, Vasile Tărâţeanu, Nicolae Spătaru (p. 121–150). Cronici, glose, scrisori formează substanţa compartimentului *Comentarii*: Adrian Dinu Rachieru, *Un monument*, p. 151–153; Gheorghe Lupu, *Bucovina eminesciană*, p. 154–156; Magda Ursache, *Cu bună ştiinţă*, poezie, p. 156–159; Mihai Camilar, *Scrisori de la Eusebiu Camilar*, p. 160–162; Elisabeta Isanos, *Scrisori apocrife*, p. 163–164.

Alte secţiuni, consacrate de tradiţia calendarelor şi almanahurilor, *Proză*, p. 165–179, *Epigrame*, p. 189–187, *Diverse*, p. 188–210, *Anecdote*, p. 211–230, *Traduceri*, p. 231–249 întregesc oferta „Almanahului «Bucovina literară»" – 60, conferind acestei „prime încercări" sucevene o indiscutabilă valoare. Constantin Arcu (*O mistică alambicată*), Alma Blănaru (*Zăluda*), Constantin Badersca (*Caut o piele*), George S. Ungureanu (*Domnicuţa lu' Costan*), Horaţiu Stamatin (*Un tablou cu anemone*), Ion Cozmei (*Eminescu în limba ucraineană*), Emil Ianuş, Eusebiu Hotinceanu, Ion Popescu-Sireteanu (*Un muzeu de literatură şi arte al Bucovinei, Curtea Domnească din Siret – o ipoteză*), George Bodea (*Monografia unui sat bucovinean*), Nicolae Cârlan (*Constantin Hrehor şi ... meteorologia mistică*), Gheorghe Lupu, Ion Drăguşanul (*O istorie a râsului în Bucovina, Eterna satiră bucovineană*), Robert Schumann (*Europa – risc rezonabil*, traducere de Viorel Dârja) îi susţin efortul de „contemporaneizare" a tradiţiei. Atent la valori şi racordat la ritmurile şi tensiunea vieţii contemporane, almanahul de la Suceava îşi împlineşte promiţător rosturile superioare, asumate într-o perioadă originală de avânt doar în „organizarea dezorganizării" generale: „Atmosfera de nepăsare şi trândăvie pe care românii şi-au însuşit-o repejor şi fără rezerve de la spiritul greco-turc, întunecându-le adânc şi fatal mintea şi orizontul moral, nu putea să introducă în sufletul nostru decât o moleşeală leneşă, o nostalgie infinită, o abandonare languroasă, un dor nemărginit...[...] Sufletele noastre sunt bolnave de urâţenia aflată mereu la pândă fie în noi, fie în preajmă-ne; pentru ele nu a gândit încă nimeni o reformă. Vulgaritatea se întinde nestingherită de nimeni, precum plaga din versurile lui Hasdeu, într-un limbaj apocaliptic, de o primitivitate alarmantă. Cei buni/educaţi nu se bagă, cei răi n-au nici un interes şi uite-aşa se naşte conspiraţia tăcerii, iar imbecilizarea [...] devine un fenomen de masă. [...] O nostalgie

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

a bâlciului, o maidanofilie şi un jind al ţipetelor cuprinde acest popor la vremuri de tranziţie"[51].

Ca şi „Apă vie". Almanahul tuturor românilor, tipărit la Timişoara, „Almanahul «Bucovina literară»" – 60 reprezintă, dincolo de evenimentul editorial în sine, o realizare meritorie. Cu toate acestea, o precizare dintr-o notă redacţională de la p. 218 („deşi am pătruns în modernitatea lumii contemporane, noi, prin elitele noastre, am rămas aceiaşi, tributari ai aceloraşi metehne balcanice") ne determină şi acum să ne întrebăm: Cui se adresează, de fapt, aceste „bunuri simbolice"? Cum se difuzează, de vreme ce un cititor de profesie cu greu le poate procura? În ce politică, strategie ori program cultural coerent, ca investiţie prioritară, pe termen lung, am putea aşeza efortul lor admirabil? În epoca lor de glorie, calendarele şi almanahurile au fost pentru români o adevărată „hrană sufletească", pătrunzând în sate şi oraşe, în casele învăţătorilor şi preoţilor, ale negustorilor, meşteşugarilor şi ţăranilor iubitori de carte, instruind cu temeinicie, îndrumând neobosit, întărind credinţa în triumful valorilor stabile ale neamului şi umanităţii, alimentând nădejdea de mai bine. Astăzi, la fel de mult ca în trecut, această „carte de suflet şi inimă" trebuie să ajungă în cât mai multe case, la cât mai mulţi utilizatori.

[51] Rodica Mureşan, *Nostalgia bâlciului la români, în anul de graţie 2001*, p. 195–196.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

V.4. „ȚARA FAGILOR" – UN PERIODIC BUCOVINEAN ÎN SLUJBA CULTURII ȘI ADEVĂRULUI*

Motto: „E fără margini lumea și zarea e senină / Și râd în codri brazii și florile-n grădină, / Și nu-i în lume țară mai plină de lumină / Ca tine, fermecată și dulce Bucovină! // Mi-i gura numai cântec și inima mi-e plină / de chipul tău de aur, de-a ta lumină lină, / ci dorul meu de tine nicicând ne se alină, / Minune fără margini, senină Bucovină! // Drumețul care vine înfiorat se-nclină, / Că știe că strămoșii s-au îngropat în tină, / Ca trupul tău de floare pe fruntea lor să-l țină, / Nemuritoare zână, bogată Bucovină! // Când, după val de vreme, privirea mai blajină / Și-o stinge pe vecie albastra ei lumină, / Să mă îngropi sub cetini, în raiul de sulfină, / Să fim mereu alături, măicuță Bucovină!..."**.

Periodicul „Țara Fagilor", buletin al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina – Filiala Suceava, continuă, într-o serie nouă, revista de literatură și folclor omonimă editată la Solonet, Todirești și Suceava în perioada iunie 1931–mai 1932 (cinci numere), sub direcția animatorului cultural Constantin Milici (1880–1971) și redactată de Eusebiu Camilar (1910–1965), amândoi însuflețiți de dorința de a aduce „la lumina zilei, pe lângă producții culte, și acele minunate producții ale poporului, adevărate comori de simțire, de credințe și datini"[1].

„Țara Fagilor" apare, ca periodic trimestrial, în aprilie 1993. În colectivul de redacție se află: Clement Antonovici, Aura Clopotari, Eugen Dimitriu, Gheorghe Giurcă (redactor responsabil, începând cu nr. 3 (32), 2000), Nicolai Moscaliuc, Octavian Vasincu, intelectuali suceveni „credincioși vieții spirituale", preocupați de „trăirea în spirit" și aplecați cu sârg și pricepere „asupra creației artistice" a provinciei noastre voievodale, cu credință statornică în „perenitatea valorilor morale" și nutrind convingerea că rolul cărturarului modern este acela de „aprinzător de lumânări în templul culturii naționale" (Vasile Bogrea). Ulterior, în

---

* Publicat, parțial, în „Septentrion". Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Rădăuți, anul XIII, nr. 18, 2002, p. 14, la împlinirea a zece ani de la fondarea unei noi serii, la Suceava.

** Clement Antonovici, *Lumina Bucovinei*.

[1] Ioan V. Cocuz, Matei Hulubei, *Presa românească în Bucovina, 1809–1944*, Suceava, 1991, p. 86–87. „Revista – precizează autorii – este rodul dragostei și pasiunii pentru literatură a țăranului Constantin Milici, care și-a vândut vitele din bătătură pentru a-și procura banii necesari tipăririi". Aici este reprodus și programul pubicației, după nr. 1, iunie 1931: „Ne-am avântat de dragul inimii și al țării noastre de a scoate la lumină o revistă nouă pe plaiurile Moldovei de Nord... Vrem să scoatem la lumina zilei, pe lângă producții culte, și acele minunate producții ale poporului, adevărate comori de simțire, de credință și de datini, în care se oglindește sufletul simplu și înflăcărat de poezie, căci oricine vrea să cunoască, să înțeleagă un popor, îl va cunoaște și-l va înțelege numai prin simțămintele lui cristalizate în poezia datinilor și a credințelor. Și-s atât de frumoase și atât de scumpe comorile sufletești ale poporului nostru... În aceste producții stă ascunsă taina cea mare, comoara cea neprețuită, piatra cea mai scumpă a neamului".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

colectivul de redacție mai sunt menționați Valentin Milici (tehnoredactor), Ioan Pânzar, Dumitru Oniga. Cu un număr tot mai mare de pagini (8, 12, 16, 20, 24, 40), „Țara Fagilor" este imprimată la S. C. ROF – S. A. Suceava. În 1996 apare un număr festiv consacrat Unirii Bucovinei cu România. Din 1999, într-o serie nouă, nu-și mai precizează secțiunile, iar o dată cu nr. 3 (32) din iulie–septembrie 2000 apare într-un format nou, mai atractiv, ca ofertă, ilustrat cu reproduceri după lucrări semnate de către profesorul bucovinean Dimitrie Loghin (1910–1982), peisagist rafinat, pentru care pictura a reprezentat o tulburătoare „mărturie de iubire".

Articolul-program se intitulează *La început de drum*. Ca direcții principale de activitate, revista își propune să pună „în lumină trecutul istoric și zestrea spirituală a urbei", extinderea preocupărilor „asupra întregii Bucovine" pentru a evidenția „fenomenele de interferență și ecourile creațiilor în cultura națională și universală". Sub egida Societății pentru Cultură, „Țara Fagilor" dorește să ducă mai departe „vechi tradiții, amintind contemporanilor că avem o zestre culturală de certă valoare, dar insuficient cunoscută", interesându-se în egală măsură de problematica zilelor noastre, respingând „regionalismul rigid" și alimentând plăcerea lecturii: „Vom vorbi în paginile revistei despre monumentele istorice și religioase; vom evoca personalități pierdute în negura anilor, vom căuta casele în care au locuit și au creat aceștia și vom poposi plini de evlavie la mormintele înaintașilor. Ne vom interesa în egală măsură de activitatea din zilele noastre. Vom respinge regionalismul rigid, scoțând în evidență interferențele și efectul benefic al relațiilor de prietenie, de colaborare între cărturarii și creatorii din diferite zone, care au iubit Bucovina și s-au simțit bine pe acest pământ voievodal. Într-un cuvânt, revista va aduce aminte sucevenilor și locuitorilor din țară că cititul e o plăcută zăbavă, iar cunoașterea trecutului cultural, o îndatorire patriotică"[2].

Buletinul cultural „Țara Fagilor" întreține, în structura sa, o bună bucată de vreme, secțiuni distincte, ce includ consecvent materiale diverse, menite a-i îndeplini obiectivele asumate. În secțiunile *Din istoria/trecutul orașului Suceava, Din viața culturală a Bucovinei* ori *Viața culturală/Viața spirituală, Din Columna istoriei naționale* (ultima, rubrică nouă, complementară sub aspect tematic, începând cu VI, 1 (22), 1998), se publică, printre altele, materialele: Gh. Giurcă, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina*, I, 3, 1993, p. 3; Nicolai Moscaliuc, *Burdujeni – leagăn de personalități*, I, 3, 1993, p. 3–4; Mircea Grigoroviță, *Serbările de Sânziene la Suceava*, I, 3, 1993, p. 1 și 11; Gheorghe Giurcă, *Vasile Cocârlă, un Mecena al învățământului din Suceava*, II, 1 (5), 1994, p. 3; Mircea Grigoroviță, *Societatea suceveană „Unirea românculelor"*, II, 1 (5), 1994, p. 3–4; N. Moscaliuc, *Centenar Iraclie Porumbescu*, IV, 1 (14), 1996, p. 1–3; Aura Clopotari, *Ciprian Porumbescu (1853–1883)*, IV, 2 (15), 1996, p. 1–4; Gh. Giurcă, *115 ani de învățământ românesc la Suceava*, IV, 3 (16), 1996, p. 2–3; Aura Clopotari, *Ciprian Porumbescu. Tagebuch*, IV, 3 (16), 1996, p. 4–5; Petru

[2] Comitetul de redacție, *La început de drum*, în „Țara Fagilor", Suceava, anul I, nr. 1, ianuarie–martie 1993, p. 1 și 8.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Locovei, *Mărturii despre masacrul de la Fântâna Albă*, IV, 3 (16), 1996, p. 14; Mircea A. Diaconu, *Rânduri despre proza lui Iulian Vesper*, V, 1 (18), 1997, p. 2; Marian Palade, *Contribuţia creatorilor bucovineni la dezvoltarea învăţământului muzical românesc*, V, 1 (18), 1997, p. 3; Mircea Grigoroviţă, *„Însoţirea orăşenilor români" din Suceava*, V, 1 (18), 1997, p. 4; Mircea A. Diaconu, *Poezia lui Traian Chelariu*, V, 2 (19), 1997, p. 3; V, 3 (20), 1997, p. 5 şi V, 4 (21), 1997, p. 8; I. Pânzar, *Simion Florea Marian şi Transilvania*, V, 3 (20), 1997, p. 3 şi V, 4 (21), 1997, p. 5; Mircea Grigoroviţă, *Filiala suceveană de binefacere „Principele Mircea"*, V, 3 (20), 1997, p. 10; N. Moscaliuc, *Profesori suceveni autori de manuale şcolare*, V, 3 (20), 1997, p. 14 şi V, 4 (21), 1997, p. 6; Eugen Dimitriu, *George Lövendal în amintirile fiicei sale*, V, 4 (21), 1997, p. 2 şi 9; Mircea Grigoroviţă, *Un muzician bucovinean: Max Săveanu (1902–1947)*, VI, 1 (22), 1998, p. 5; Mircea A. Diaconu, *Proza lui Traian Chelariu*, VI, 1 (22), 1998, p. 9–10; Emil Satco, *Bucovineni în Academia Română*, VI, 1 (22), 1998, p. 11; Gh. Giurcă, *Tradiţii ale învăţământului pedagogic din jud. Suceava*, VI, 2 (23), 1998, p. 10; 3 (24), 1998, p. 3–4; VII, 1–2 (26–27), 1999, p. 11–12 şi 3 (28), 1999, p. 13–14; Georgeta-Silvia Seghedin, Taras G. Seghedin, *Istoricul cercetărilor cu privire la flora şi vegetaţia Bucovinei*, VI, 3 (24), 1998, p. 12–13; Vladimir Trebici, *Unirea Bucovinei cu România*, VI, 4 (25), 1998, p. 1–2; Mircea Grigoroviţă, *„Ateneul Român" din Suceava*, VII, 3 (28), 1999, p. 3; Emil Satco, *Familia sculptorului I. H. Sârghie*, VII, 3 (28), 1999, p. 4; Vasile Adăscăliţei, *Modernitatea lui Simion Florea Marian*, VII, 4 (29), 1999, p. 3 – 4; Valerian Procopciuc, *Învăţători în viaţa culturală, literară şi educativă din Bucovina*, VII, 4 (29), 1999, p. 7–8; VIII, 1(30), 2000, p. 7; 2 (31), 2000, p. 10; 3 (32), 2000, p. 10; 4 (33), 2000, p. 13; Iulia Satco, *„Hacu" – o revistă umoristică din Cernăuţii de altădată*, VII, 4 (29), 1999, p. 16 şi VIII, 1 (30), 2000, p. 16–17; Aura Clopotari, *«Toporaşul» – un capitol inedit din „Botanica poporană română" de Simion Florea Marian*, VIII, 1 (30), 2000, p. 5–6; Maria Olinici, *Constantin Milici: poezia de război*, VIII, 1 (30), 2000, p. 10–11; Pavel Ţugui, *Iulian Vesper şi consacrarea valorilor româneşti bucovinene*, VIII, 3 (32), 2000, p. 3–4; Mircea Grigoroviţă, *Societatea studenţească bucovineană „Junimea"*, VIII, 3 (32), 2000, p. 14 şi 4 (33), 2000, p. 12; Cecilia Popescu Latiş, *Vintilă Horia – configuraţie creatoare*, IX, 2– 4 (35–37), 2001, p. 15.

În spaţiul consacrat secţiunilor *Homo bucovinensis* (la care „Ţara Fagilor" renunţă după primii doi ani de apariţie), *Comemorări – aniversări* şi *Interferenţe culturale*, utilizatorul interesat află o ofertă asemănătoare, prin bogăţie şi diversitate: Eugen Dimitriu, *Dimitre Onciul în corespondenţa către Leca Morariu*, I, 1, 1993, p. 5; I. Pânzaru, *Constantin Isopescu-Grecul*, I, 3, 1993, p. 7–8; Aura Clopotari, *Ştefan Pavelescu*, II, 1 (5), 1994, p. 6; Petru Bejinariu, *Ion T. Tarnavschi*, II, 1 (5), 1994, p. 6–7; *Ernst Rudolf Neubauer*, II, 2 (6), 1994, p. 6; *Filimon Cârdei, entomolog şi pedagog*, II, 3 (7), 1994, p. 5; Petru Froicu, *Mihai Horodnic şi satul natal*, II, 3 (7), 1994, p. 5–6; I. Pânzar, *Fraţii Emanoil şi Claudiu Isopescu*, II, 3 (7), 1994, p. 6 şi 4 (8), 1994, p. 2 şi 4; Georgeta Rotică, *Schiţă biografică a scriitorului*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

G. Rotică, II, 4 (8), 1994, p. 3; Valerian Procopciuc, *Ioan Litviniuc (1832–1911)*, III, 3 (11), 1995, p. 7–8; *Nicolae Ieremievici-Dubău*, III, 4 (12), 1995, p. 7; I. Pânzaru, *Constantin Isopescu-Grecul, martor al prăbuşirii Imperiului Habsburgic*, III, 5(13), 1995, p. 9; Emil Satco, *Liviu Suhar*, IV, 1 (14), 1996, p. 7–8; Valerian Procopciuc, *Alexandru Voevidca*, IV, 2 (15), 1996, p. 5–6; V. Precop, *Profesorul Cornel Hahon*, IV, 3 (16), 1996, p. 8; Marian Palade, *Alexandru Zavulovici*, IV, 1 (16), 1996, p. 9; N. Moscaliuc, *Vasile Huţan, un poet mai puţin cunoscut*, IV, 4 (17), 1996, p. 6–7; Octavian Vasincu, *Joseph Schmidt, unul din copiii geniali ai Bucovinei*, IV, 4 (17), 1996, p. 8; I. Pânzar, *Dimitrie C. Isopescu (1839–1901)*, V, 1 (18), 1997, p. 7; Emil Satco, *Profesori de altădată: Viorica-Viola Tomasciuc*, VI, 2 (23), 1998, p. 12; Valerian Procopciuc, *Eusebiu Mihăiescu – un bucovinean dezrădăcinat*, VII, 1–2(26–27), 1999, p. 15–16; George Galan, *Şcoala Normală din Cernăuţi*, II, 1 (5), 1994, p. 9; I. Pânzaru, *I.E. Toroutiu şi „Gazeta bucovinenilor" din Bucureşti, 1934–1938*, II, 1 (5), 1994, p. 10; Mircea Pahomi, *Reşedinţa Mitropoliei Bucovinei*, II, 3 (7), 1994, p. 11–12; Sorin Manoliu, *O instituţie de prestigiu – Liceul „Ştefan cel Mare"*, II, 4 (8), 1994, p. 8; Emil Satco, *Priorităţi literare în Bucovina* (articol consacrat „lansării" lui Lucian Blaga, la Cernăuţi, în „Glasul Bucovinei", de către profesorul Sextil Puşcariu), II, 4 (8), 1994, p. 9–10; Mircea Pahomi, *Catedrala Ortodoxă din Cernăuţi*, III, 1 (9), 1995, p. 9–10; Mircea A. Diaconu, *Iconarul Mircea Streinul*, III, 3 (11), 1995, p. 10; Emil Satco, *Contribuţii bucovinene la ştiinţa medicală*, III, 3 (11), 1995, p. 10–11; *O revistă bucovineană de literatură cu personalitate* [„Făt-Frumos"], III, 4 (12), 1995, p. 10.

În spiritul programului său, continuând o bogată tradiţie în presa bucovineană, „Ţara Fagilor" oferă spaţiu distinct unor materiale de *Folclor*: Aura Clopotari, *Imaginea lui Ştefan cel Mare în legendele istorice culese de Simion Florea Marian*, IV, 4 (17), 1996, p. 5–6; P. Ţaranu, *Bradul în cultura populară din Dorna*, V, 1 (18), 1997, p. 8; V, 2 (19), 1997, p. 9; V, 3 (20), 1997, p. 12 şi 4 (21), 1997, p. 15; Vasile Adăscăliţei, *Ştefan Vodă în textul folcloric*, VI, 3 (24), 1998, p. 10–11; *Particularităţile priveghiului ca rit funerar în Bucovina*, VII, 1–2 (26–27), 1999, p. 13; *Colinda „vitelor bune" la Humoreni – Suceava*, VIII, 2 (31), 2000, p. 8; *Vălăretul, ceata tinerilor care organizează viaţa marilor sărbători ale aşezărilor rurale din Bucovina până mai jos de Milcov*, VIII, 3 (32), 2000, p. 5–6; *Malanca, o formă de colindă ruteană, întâlnită în Moldova şi Bucovina*, VIII, 4 (33), 2000, p. 7–8; *„Romănaşii" – o scenetă de structură folclorică în localitatea Mănăstirea Humorului*, IX, 1 (34), 2001, p. 5; *Frecvenţa mărturiilor privitoare la pictura murală a locuinţelor ţărăneşti tradiţionale în Bucovina şi Moldova*, IX, 2–4 (3–37), 2001, p. 9–10.

Materiale utile sunt incluse şi în secţiunile *Cultivarea limbii române* (Clement Antonovici, *Graiul din Bucovina*, tipărit, număr de număr, începând cu V, 4 (21), 1997; I. Pânzar, *Porecle şi supranume din satul Costâna, comuna Todireşti*, VII, 3 (28), 1999, p. 7 – 8 şi 4 (29), 1999, p. 15–16; Ion Popescu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Sireteanu, *Un cuvânt care trăieşte prin urmaşi: hordă, horde*, VIII, 1 (30), 2000, p. 14; 3 (32), 2000, p. 11–12 şi IX, 1 (34), 2001, p. 3) şi *Bucovina turistică* (Taras George Seghedin, *Codrul secular de la Slătioara*, VI, 2 (23), 1998, p. 14; Petru Ţaranu, *Staţiunea balneoclimaterică Vatra Dornei*, VI, 2 (23), 1998, p. 15; 3 (24), 1998, p. 7; 4 (25), 1998, p. 8; VII, 1–2 (26–27), 1999, p. 23–24 şi 3 (28), 1999, p. 19–20.

În spiritul tradiţiei, buletinul cultural „Ţara Fagilor" difuzează, uneori prin retipăriri, versuri semnate, printre alţii, de Clement Antonovici („E fără margini lumea şi zarea e senină / Şi râd în codri brazii şi florile-n grădină, / Şi nu-i în lume ţară mai plină de lumină / Ca tine, fermecată şi dulce Bucovină! // Mi-i gura numai cântec şi inima mi-e plină / de chipul tău de aur, de-a ta lumină lină, / ci dorul meu de tine nicicând ne se alină, / Minune fără margini, senină Bucovină! // Drumeţul care vine înfiorat se-nclină, / Că ştie că strămoşii s-au îngropat în tină, / Ca trupul tău de floare pe fruntea lor să-l ţină, / Nemuritoare zână, bogată Bucovină! // Când, după val de vreme, privirea mai blajină / Şi-o stinge pe vecie albastra ei lumină, / Să mă îngropi sub cetini, în raiul de sulfină, / Să fim mereu alături, măicuţă Bucovină!..."[3], Adelina Cârdei („Suceavă, nu te pot uita! / Mi-i sufletul prea plin de tine... / Aş vrea iar paşii prin ruine / Să-mi port, visând mărirea ta. // Când briza prinde-a flutura / Şi marea-i sclipăt de rubine, / Suceavă, nu te pot uita, / Mi-i sufletul prea plin de tine... // Acum e toamnă pe coline / Şi-or prinde pomii-a lăcrăma... / Prin turle, vântul va cânta / Prohodul zilelor senine... / Suceavă, nu te pot uita!")[4], Constantin Hrehor („scriu despre bucuria celor care încă n-au chip, / fără număr sunt ramele ce-mi absorb / singurătatea, / tranchilizante culori, fâşii de parfum, văzduhul / împiedicându-se de prag, gura botezată / cu oţet căutându-mi. // norii secetelor trec prin cuibul răpitoarelor / în cămările vieţuitoarelor blânde ochii / deprinşi cu spinările plânse au înnoptat / frig îi e, Doamne, rugăciunii mele / umblând prin livezi / desculţă, cu tălpile străluminate de cuiele / în care odihnindu-te / împărăţia insomniilor ai întemeiat ...")[5], Vasile Loichiţă, Gheorghe Lupu, Constantin Morariu, Natalia Negru-Iosif („Cântecele din cea ţară, / Toate, toate ţi se-nchină; / Pentru cântec nu-s hotară, / Bucovină, Bucovină! ...")[6], Dumitru Oniga, Ion Popescu-Sireteanu, Carmen Veronica Steiciuc, Vasile Tărâţeanu („S-a deschis un proces / frunzelor – că sunt verzi / ploii – că nu cade la comandă / vântului – că-şi schimbă adeseori direcţia / ierbii – că a răzbit prin asfalt / fără de voia tractorului tăvălug / / S-au făcut inculpate şi păsările cerului / li s-a interzis zborul în ţările calde / din simplul motiv / că ar putea aduce soarele pe aripi / în zona bazelor militare / a marilor companii transnaţionale / producătoare de foc bengal / pentru sărbătoarea Marelui Îngheţ / Florilor de câmp li se confiscă averea – / parfumul şi culoarea / sub pretextul că au făcut conspiraţie / împotriva gunoiului împachetat în hârtie de staniol / şi a trandafirilor de plastic / plantaţi în locurile

[3] *Lumina Bucovinei*, anul VI, nr. 2 (23), aprilie–iunie, 1998, p. 1.
[4] *Suceava*, anul III, nr. 1 (9), ianuarie–martie, 1995, p. 15.
[5] *Frig în florar*, *ibidem*, anul V, nr. 2 (19), aprilie–iunie 1997, p. 5.
[6] *Bucovinei*, *ibidem*, anul V, nr. 3 (20), iulie–septembrie, 1997, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

publice / Albinele sunt acuzate de terorism / Cu cinstea ultragiată de rugina indiferenței / posibilii martori oculari / trec prin Valea Plângerii / Pe banca acuzaților mai sunt câteva locuri libere / Cine le ocupă?")[7].

În sumarul său, „Țara Fagilor" include, de asemenea, și alte materiale interesând un cerc larg de utilizatori: interviuri[8], note de lectură, scrisori și documente inedite. Trebuie menționate, totodată, rubrica destinată cărților cu autografe din unele fonduri sucevene și *Calendar cultural*, ultima întreținută până în 1996.

De-a lungul anilor, depășind dificultățile „tranziției noastre originale", „Țara Fagilor" s-a impus în peisajul tot mai bogat și divers al „localismului creator" din Bucovina, având merite incontestabile, subliniate și de către unul dintre întemeietori: „nu a răspuns provocărilor și nu a intrat cu nimeni în polemică, s-a delimitat ferm de factorul politic, rămânând în slujba culturii și adevărului"[9] și continuând la Suceava tradiția presei promovate de Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

*

În 2005, periodicul trimestrial „Țara Fagilor" își continuă apariția într-un format nou și cu o nouă redacție: Ion Cozmei (redactor-șef), Tiberiu Cosovan (redactor-șef adjunct), Aura Brădățan (secretar de redacție), Dan T. Gürtesch, Ioan Manole, Ion Mareș, Rodica Mureșan, Mihai Pânzaru-Pim, Viorica Petrovici (redactori), Ion Crețu (Cernăuți), Petru Cosmaciuc (București), Anica Facina (Vatra Dornei), Lucia Olaru Nenati (Botoșani), Ion Popescu-Sireteanu (Iași) (redactori asociați), Ioan Iacob (grafica). Și în colegiul director al periodicului survin câteva modificări: Clement Antonovici (†), Alexandru Băișanu, Gabriel Cărăbuș, Eugen Dimitriu, Gheorghe Giurcă, Mihai Iacobescu, Ioan Lungu, Nicolai Moscaliuc, Dumitru Oniga, Octavian Vasincu, Gheorghe Toma. Periodicul apare sub egida Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Filiala Suceava, cu sprijinul financiar al Primăriei Municipiului Suceava[10].

Editorialul, semnat de Ion Cozmei, este, în prima sa parte, o sintetizare a istoricului apariților celor două serii ale periodicului „Țara Fagilor". În partea a doua, redactorul-șef se referă la „restructurarea colectivului de redacție", după „scurt-circuitul" din viața actualei serii, produs prin plecarea la Iași a profesorului Gheorghe Giurcă, la sfârșitul anului 2004, precum și la „noua înfățișare" a publicației: „Ni se pare corect și normal ca noua conducere a revistei să-și

[7] *Civilizație*, anul VI, nr. 1 (22), 1998, p. 1.

[8] Constantin Severin – Constantin Hrehor, *Eu sunt european în livada mea*, anul VI, nr. 1 (22), 1998, p. 7–8; Gheorghe Giurcă – Eugen Dimitriu, *„Eu toată viața mea am slujit cultura"*, anul VI, nr. 2 (23), 1998, p. 7.

[9] Gh. Giurcă, *La aniversară*, anul VIII, nr. 1 (30), 2000, p. 3.

[10] „Țara Fagilor", revistă de literatură și istorie literară, serie nouă, Suceava, anul XIII, nr. 1 (50), ianuarie–martie 2005, nr. 2 (51), aprilie–iunie 2005.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

restructureze colectivul de redacţie, păstrând în colegiul director pe foştii membri ai redacţiei, alături de editorul principal şi de câţiva membri ai comitetului de conducere al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina.

E aproape de la sine înţeles că şi structura revistei va avea o nouă înfăţişare, un alt fel de rubricaţie, alţi colaboratori, fără, însă, să abandoneze profilul său literar şi istorico-literar, promovat atât de «Ţara Fagilor» din anii 1931–1932, cât şi de seria nouă postdecembristă de la Suceava, care rămâne un punct de referinţă în revuistica bucovineană contemporană. Probabil că vor exista «voci» şi persoane care vor invoca cu nostalgie «dulcele» farmec paseist al publicaţiei conduse, pe rând, de Nicolai Moscaliuc şi de Gheorghe Giurcă, noi, însă, vom încerca, după puterile noastre, să o «ancorăm» mai mult în realitatea literară imediată, atât prin implicarea concretă a noilor membri ai colectivului de redacţie, cât şi [prin] cea a viitorilor posibili colaboratori.

Precizăm că, în ceea ce priveşte criteriul de selecţie a materialelor primite spre publicare, el se va baza, în primul rând, pe dimensiunile axiologice ale textelor, vârsta, sexul sau funcţia socială ale autorilor neavând nici o relevanţă. Purcedem, prin urmare, la un nou început de drum, pentru cultivarea nestematelor literare din spaţiul bucovinean şi din toate zonele locuite de români"[11].

Aşadar, continuându-şi seria nouă, dar într-un alt format, cu o nouă politică editorială şi cu o nouă redacţie, „Ţara Fagilor" anunţă, prin oferta sa, o altă filosofie a managementului cultural. Rubricile şi materialele publicate în aceste două noi numere îi susţin orientarea. Prima din cele 40 de pagini ale sale cuprinde, pe lângă editorial, un poem din literatura Bucovinei: Grigore Bostan, *La Fântâna Albă*, nr. 1 şi Clement Antonovici, *În Ţara Fagilor*, nr. 2, amândouă ilustrative pentru destinul provinciei şi orientarea redacţiei. Ca şi „Bucovina literară", revista concitadină, de care se apropie prin structură, în primul rând, „Ţara Fagilor" publică interviuri pe teme de actualitate în viaţa literară, consemnate de jurnalistul Tiberiu Cosovan: *„Chestiunile mari ale unei culturi..."*, dialog cu criticul şi istoricul literar Alexandru Dobrescu, nr. 1, p. 2–3, *Cărturăreasa de la Roşcani*, interviu cu profesorul şi regizorul Ioan Iacob, nr. 1, p. 32–33 şi *„Epigrama continuă să fie cultivată de către oameni în vârstă"*, interviu cu epigramistul George Petrone, preşedintele Academiei Libere „Păstorel", nr. 2, p. 2–3. În rubrica *Cronica literară*, semnează Rodica Mureşan. *În căutarea timpului... „fericit"*, nr. 1, p. 4–5, *După cortina cuvintelor*, nr. 2, p. 4–5, aceasta din urmă consacrată poeziei lui Vasile Tărâţeanu din volumul *Dinafară*, Timişoara, Editura Augusta, 2003 („cronică lirică născută nu din perspectiva veşniciei, ci din aceea a deziluziilor cotidiene", sprijinită pe adevăruri ce „reconfirmă nevoia mesianismului liric naţional şi a memoriei" în teritoriile româneşti înstrăinate). Rubrica intitulată *Carmina Bucovinae*, din sumarul nr. 1, este consacrată lui Dumitru Oniga, care publică aici cinci rondeluri, p. 6. Într-o altă rubrică distinctă, *Recenzie*, semnează

[11] *Un nou început*, *ibidem*, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

George L. Nimigeanu, *Muntele mărturisitor*, nr. 1, p. 7, Anica Facina, *George Holobâcă şi a sa „Armură de lut"*, nr. 1, p. 12, *Despre „Caligrafia visului", de Mihaela Herghiligiu*, nr. 2, p. 7, Doru Vieru, *Ion Cozmei: Seminţele disperării*, nr. 2, p. 11. Adrian Dinu Rachieru întreţine rubrica *Printre contemporani*, publicând articolele *Arcadie Suceveanu şi „Viziunea inimii"*, nr. 1, p. 9–10, *Nicolae Spătaru şi „Apocalipsa amânată"*, nr. 2, p. 9, oferind totodată şi şase din poemele scriitorului basarabean, originar din ţinutul Herţei (care nu e, totuşi, în Bucovina!). Lucia Olaru Nenati şi Ion Creţu, publică în spaţiul rubricii *In memoriam* materiale consacrate scriitorilor George Damian (1927–1998), nr. 1, p. 13 şi Grigore Bostan (1940–2004), nr. 2, p. 12. Din creaţia profesorului cernăuţean, rubrica tipăreşte şi două texte: *Mesaje dinafară, Elegie* („Durere maică bătrână cu ochi de cenuşă / Durere flacără albastră prin ramuri frânte de artere / Acasă rămânem / Durere-nvelită în cetină plânsă şi zgură / cetină verde îţi face la inimă acupunctură? // Rămânem acasă maică Durere / împletită în trei curcubeie / Îţi scuturi luminile stinse pe ziduri de umbre / ca teii // Rămânem cu tine maică Durere / între pereţii străini / se aude se vede cum te apropii / cu paşii de mărăcini // Credeai să înveţi (de la noi?) / a muri vreodată / maică Durere-mpietrită la prag / şi pe veci întomnată?")[12].

În cadrul rubricii *Dezbateri, controverse*, Ion Cozmei semnează materialele *Mitul Eminescu*, nr. 1, p. 14–16, *Şi totuşi, „un poet pe deplin exprimat"*, nr. 2, p. 14–17, cel din urmă consacrat lui Nicolae Labiş şi avatarurilor receptării sale. Două rubrici învecinate, *Oameni care au fost* şi *Restituiri*, sunt consacrate unor personalităţi din viaţa culturală a provinciei: *Dr. Dragoş Corlăţeanu – un bucovinean exemplar*, nr. 1, p. 17, material semnat de Ioan Bodnariuc, *Un ultim salut pentru maestrul coregraf Friedrich Şvarţ, Mircea Streinul şi teatrul*, nr. 2, p. 18–19, acestea semnate de Tiberiu Cosovan şi Nicolae Havriliuc. Din creaţia lui Mircea Streinul (1910–1945), se publică tot aici un tablou din comedia *Miracolul*, p. 19–21.

Rubrica *Profil liric* găzduieşte câţiva poeţi bucovineni contemporani: Liviu Dorin Clement, nr. 1, p. 20–21, Carmelia Leonte şi Dan T. Gürtesch, nr. 2, p. 22–23. În rubrica *Pelerini la porţile literaturii*, sunt prezentaţi în „Ţara Fagilor" doi dintre cei mai talentaţi tineri poeţi bucovineni, Victor-Alexandru Cozmei şi Mihaela Herghiligiu, cu un profil biografic, versuri şi un eseu, *Poarta strâmtă*, p. 22–24. *Profil critic* este o altă rubrică distinctă. Aici (re)publică materiale valoroase pentru istoria literară a Bucovinei[13]. Informaţii valoroase despre trecutul oraşului Suceava oferă în materialele lor I. Pînzar, *Oraşul*, nr. 1 şi 2, p. 25, 34–35 şi Ion Mareş, *Biserica Adormirea Maicii Domnului (Adormirea Precistei sau Uspenia)*, nr. 2, p. 29–30.

În rubrică distinctă, continuând o mai veche tradiţie a sa, „Ţara Fagilor" publică texte inedite: o *Confesiune* a scriitorului şi publicistului Constantin Ştefuriuc

[12] *Elegie, ibidem*, p. 13.

[13] Ion Popescu-Sireteanu, *Liviu Papuc*, anul XIII, nr. 1 (50), ianuarie–martie 2005, p. 28–30 şi *Adrian Dinu Rachieru*, anul XIII, nr. 2 (51), aprilie–iunie 2005, p. 31–33.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

(1946–1994), nr. 1, p. 18 și corespondență, *Eugen Pohonțu către Leca Morariu*, nr. 1, p. 26–27, corespondență îngrijită de Eugen Dimitriu și însoțită de un profil al „cărturarului care și-a cunoscut menirea și face cinste țării". Pentru importanța lor documentară, trebuie menționate și articolele referitoare la satul Călinești-Cuparencu: Emanoil Rei, *Satul Fagilor, la ceas aniversar*, Daniela Micuțariu, *La două secole de la zidire, Biserica „Sf. Mihail și Gavril" din Călinești-Cuparencu a fost resfințită*, Emil Simion, *Leagănul obârșiei eminesciene*, nr. 2, p. 24–27. Interesantă pentru managementul cultural al redacției actuale este rubrica *Audiatur et altera pars*, în care se publică opinii ori materiale ale unor vechi colaboratori, cum este articolul *Cărturarul Leonida Bodnărescu – apărător al românismului în Bucovina*, semnat de Petru Bejinariu, nr. 2, p. 8.

Din oferta bogată a periodicului „Țara Fagilor", mai reținem materialele: Mircea Grigoroviță, *Societăți culturale sucevene* (II), nr. 1, p. 11; Nicolai Moscaliuc, *Calendar cultural*, nr. 1, p. 19, nr. 2, p. 6; Gheorghe Vicol, *Poezii pentru cei mici*, nr. 1, p. 31. Ion Mareș prezintă expoziția temporară „Cultura Cucuteni – un fenomen al preistoriei", organizată de Complexul Muzeal Bucovina, nr. 1, p. 34. Mihai-Aurelian Căruntu publică un fișier de arheologie, *Situl arheologic de pe „Dealul Ruina"-Siret*, nr. 1, p. 35 și *Un bilanț al deportărilor din comuna Tereblecea în primul an al ocupației sovietice (1940–1941)*, nr. 2, p. 36–37. Și alte materiale din cuprinsul periodicului „Țara Fagilor" merită atenția utilizatorului interesat de Bucovina, toate fiind închinate unor idei călăuzitoare, evenimente, locuri și oameni, sub diverse semnături: Gheorghe Giurcă, Tiberiu Cosovan, Viorica Petrovici, Dan T. Gîrtesch, Petru Cosmaciuc, Petru Bejinariu, I. Pînzar.

În evoluția sa treptată, de la buletin cultural la revistă de literatură și istorie literară, „Țara Fagilor" apare în condiții grafice îngrijite și cu un număr sporit de pagini, sugerând, prin tematică și calitatea materialelor, continuitate și noi începuturi în promovarea valorilor culturii și civilizației românești din Bucovina. Reproducând harta Bucovinei istorice, întocmită pe temeiul recensământului oficial din 1910 de către Ion Nistor, „Țara Fagilor" își precizează, la acest „nou început", o dată în plus, locul spre care aspiră între periodicele de seamă ale provinciei, într-o vreme plină de ambiguități, denaturări și interpretări de conjunctură ale adevărului istoric.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

V.5. PRESA DIN JUDEȚUL SUCEAVA, 1996–1999. ȘANSELE SCHIMBĂRII*

Motto : 1) „Numai schimbarea este statornică" (Arthur Schopenhauer); 2) „Cât bine a făcut în lume, nu cât zgomot a făcut este măsura după care se judecă orice putere" (Alexandru Vlahuță).

Din spectrul publicistic al județului Suceava (cotidiane, reviste culturale/ cultural-literare, literare, științifice, profesionale) în cercetarea noastră am optat pentru două cotidiane: 1) „Crai nou", cotidian independent înființat la 23 decembrie 1989. Este editat de Societatea Comercială de Presă și Editură „Crai nou" S. A. Redactor-șef: Ion Paranici; de la 11 august 1998, Dumitru Teodorescu. Redactor-șef adjunct: Ion Nedelea. Format: 30 × 42 cm, 8 pagini; de la 1 noiembrie 1998, îmbunătățit, cu 12 pagini. Are în sumar, lunar, „Mesagerul economic al Camerei de Comerț și Industrie a Județului Suceava". Din aprilie 1997, include în paginile sale „Mesagerul autorității publice locale", cu periodicitate bilunară, îngrijit de Dumitru Teodorescu. Periodic, publică și „Curierul meșteșugarului". Tiraj : 14 000 exemplare, majoritatea reprezentând abonamente. Pătrunde zilnic în mediul rural cu 11 000 exemplare (Stulpicani, 500 exemplare/zi), restul difuzându-se în urban. „Crai nou" nu trece decât ocazional granițele județului Suceava; 2) „Monitorul de Suceava", cotidian local, editat de Trustul de Presă Nord-Est Medianet. Format : 30 × 42 cm, are 24 de pagini și o structură modernă (*Eveniment local; Eveniment național; Interviu; Economic; Financiar; Eveniment internațional; Mozaic; Editorial.Opinii; Opinii-scrisori; Carnetul zilei; Programe TV; Sport; Mică publicitate; Eveniment local și național*). Director: Dragoș Calițoiu. Redactor-șef: Romulus Nicolae. Redactor-șef adjunct: Tiberiu Avram, secretar general de redacție: Irene Dumitriu. Tiraj: 8.000 de exemplare. Distribuire, prin difuzori: 80% în orașe, 20% în satele județului. Nici „Monitorul de Suceava" nu depășește, decât ocazional, granițele județului.

Materialul cercetat acoperă perioada septembrie 1996–august 1999 și cuprinde, preponderent: editoriale, analize, comentarii, interviuri, scrisori, opinii, reportaje, anchete, rapoarte statistice, note și însemnări, sondaje de opinie. Acestea reprezintă un spectru socio-profesional larg: ziariști, analiști politici, scriitori, profesori, cercetători, sociologi, juriști, medici, artiști, lideri politici, miniștri, parlamentari, funcționari din administrația publică centrală și locală, oameni de afaceri, personalități

*Comunicare prezentată în cadrul manifestării științifice „Transformation und Identität – Gesellschaftliche Umbrüche und Ethnisches Selbstuniversitädnis in der Bukowina", sesiune anuală de comunicări a Institutului Bukowina din Augsburg (Germania), Cernăuți, 3–5 septembrie 1999. Publicată în „Analele Bucovinei", București, anul VII, nr. 1, 2000, p. 297–308.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ale vieţii politice din Occident aflate în vizită în Bucovina, oameni simpli din societatea civilă (în calitatea de petenţi sau intervievaţi). Problematica materialelor cercetate vizează evenimente politice majore, politici şi strategii, instituţii ale statului de drept, clasa politică, proiecte de mare importanţă, fenomene sociale, mentalităţi, discursul politic şi discursul public, în contextul realităţilor locale, regionale şi naţionale.

1) Paradigma „schimbării". După căderea Cortinei de Fier din Europa, în România au existat două momente de „unitate voliţională şi acţională" între societatea civilă şi clasa politică. În primele luni de după Decembrie 1989, mentalul social românesc se caracteriza prin entuziasm general (nedefinit, nedirecţionat, însă foarte puternic). Românii, după prăbuşirea exterioară a „omului de piatră", ofereau multă energie şi lealitate unei noi autorităţi, unei noi clase politice, care pentru unii apărea chiar într-o „dimensiune mesianică". Această stare de spirit, favorabilă schimbării, nu a fost direcţionată de către clasa politică – în pofida unor realizări ce nu pot fi tăgăduite – spre obiective concrete, spre idealuri clare. Treptat, ea s-a consumat prin „succese" ieftine, prin acceptarea unei „mite sociale" (reducerea săptămânii de lucru, creşterea iresponsabilă a salariilor, amnistie nejustificată, înapoierea „părţilor sociale" depuse înainte de 1989 la fondul de dezvoltare a ţării). Datorită limitelor guvernanţilor, românii şi-au consumat entuziasmul revoluţionar în direcţii nefavorabile, ratând „o posibilă revenire istorică". În pofida unor atuuri mult fluturate o vreme (lipsa datoriilor externe, calitatea forţei de muncă, poziţia geopolitică şi geostrategică a ţării, simpatia cu care, brusc, la un moment dat ne privea iarăşi Occidentul), timp de şapte ani, românii au simţit cum „visul revoluţionar" devine, prin lentoare şi amânări succesive, tot mai confuz şi inaccesibil. Starea de spirit nu mai era una a entuziasmului, ci una a „descurajării şi a dezamăgirii". Această stare a mentalului social s-a consolidat şi menţinut până în octombrie–noiembrie 1996, când o „sintagmă aparent banală", un slogan electoral avea să retonifice mentalul românesc. Prin sloganul „Votaţi schimbarea!", fosta opoziţie îi invita pe români să aleagă exact ceea ce le-a lipsit timp de şapte ani. Acesta a avut capacitatea să le creeze românilor impresia că trecerea spre o societate democratică viabilă este, în sfârşit, posibilă. Acompaniamentul electoral al acestui slogan era alcătuit dintr-un „fond utopic" de promisiuni foarte îndrăzneţe, împănat cu date şi cifre exacte (15 000 de specialişti, Contractul cu România, 200 de zile, sume fabuloase recuperate din economia subterană, sprijinul masiv al marilor familii politice din Occident), având darul de a face credibile promisiunile. În acest nou moment astral, mentalul social românesc se afla iarăşi sub semnul optimismului, al încrederii[1].

În „rumoarea mediatică" a momentului 1996, „teribila foame de schimbare" a bucovinenilor era satisfăcută din plin. Simpla relectură a discursului electoral care îşi propunea fără rezerve „managementul speranţei umane" spre a conduce România în

[1] Dacian Tudose, *Două şanse ratate ale românilor*, în „Monitorul de Suceava", anul IV, nr. 64 (719), 19 martie 1998, p. 9 A.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

familia comunității europene este grăitoare: – „siguranța unei vieți normale", „muncă cinstită, salarii cinstite, prețuri cinstite"; – „nu doar bunăstarea națiunii, ci și prețuirea gândirii ei"; – „Toți vorbim de schimbare, toți visăm schimbarea, dar nu facem nimic pentru a o obține, nu ne asumăm nici un fel de responsabilitate a schimbării"; – „degeaba am eu cât am, dacă în jurul meu e sărăcie și disperare"; – „este important să nu risipim ceea ce am câștigat până acum, să ne corectăm erorile și să asigurăm un ritm susținut procesului de reformă și modernizare a țării"; – „Vă place cum trăim? Dați-ne șansa să schimbăm viața în bine!"; – „inteligența oamenilor este principala resursă a României"; – „Noi suntem dușmanii sărăciei și ai corupției! Dați-ne șansa să o demonstrăm!"; – „alături de noi există șansa schimbării": „o schimbare pentru a trăi mai bine, care să asigure stabilitatea țării"; – „Toată corupția, hoția, traficul de influență, care ne-au năpădit ca buruienile, în acești ani sunt rezultatele votului nostru. Că nu s-a dus țara pe un făgaș mai bun, că cinstea nu a fost la locul ei, că dreptatea a fost dată la o parte, toate acestea vin din felul în care noi am votat în 1992. Să votăm altfel și vom trăi altfel!"; – „Prin implicare în schimbare ajungi la bunăstare"; – „noi suntem șansa schimbării în bine"; – „oferte riguros fundamentate, realiste", pentru a contracara „tactica pământului pârjolit" și „haosul organizat perfect"; – „liniște și belșug"; – „nu ne mai putem permite să irosim încă patru ani în certuri și hărțuieli politice sterile"; – „A trecut vremea urii. Noi nu am venit la putere pentru a ne răzbuna, ci pentru a îndrepta lucrurile care merg rău. Nu vom distruge, ci vom continua să construim. Nu voi tolera necinstea, nu voi tolera violența, nu voi tolera abuzul"[2].

2) Sfârșitul perioadei de grație acordate noii puteri, autoproclamată și chiar considerată de către un segment important al societății civile „singura forță democratică" a țării, marchează însă o nouă prăbușire a speranței și optimismului românilor. Incapabilă „să gestioneze creditul total" pe care i l-a oferit societatea civilă, noua guvernare își afișează slăbiciunile în a declanșa în mod real reconstrucția societății românești pe baze democratice[3] și „o revoluție morală", posibilă, necesară și sperată cu câțiva ani în urmă.

Coaliția realizată după alegerile din 1996 pe alte principii (după modelele occidentale consacrate) și urmărind înlocuirea raporturilor hegemonice cu un parteneriat în cadrul unui proiect comun (reforma) traversează momente de criză prelungită[4]. Lipsa unui precedent istoric în politica de coaliție, protocolul vag de colaborare, carențele din relațiile de „cooperare competitivă", aversiunile dintre parteneri, proasta comunicare, listele de priorități reformiste diferite, diversitatea doctrinară și organizatorică a formațiunilor politice de la guvernare, rigiditatea și

[2] Vezi „Crai nou", anul VII, nr. 1708, 3 septembrie 1996–anul VII, nr. 1763, 19 noiembrie 1996, passim.

[3] *Ibidem*.

[4] Adrian Cioflâncă, *Coaliția și rețetele ei*, în „Monitorul...", anul IV, nr. 15 (670), 21 ianuarie 1998, p. 6 B; Idem, *Unde dai și unde doare*, *ibidem*, anul IV, nr. 12 (667), 17–18 ianuarie 1998, p. 8 A; Emanoil Sbârnea, *Un lider politic depășit de vremuri*, *ibidem*, anul IV, nr. 11 (667), 16 ianuarie 1998, p. 6 B.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

aroganţa în relaţiile cu partenerii, lipsa practicii negocierii şi a compromisului onest dereglează dinamica politică şi îi exasperează pe cei care aşteptau miracole după momentul 1996, neobişnuiţi să înţeleagă raporturile politice ca pe o „negociere continuă"[5].

Fără a vedea – dincolo de spectaculosul întreţinut – criza politică declanşată ca pe o catastrofă, şi presa suceveană sancţionează drastic clasa politică aflată la putere, demitizându-i imaginea: „o anumită inconştienţă"; „cinismul unor lideri politici", „lipsa unei strategii politice, inconsistenţa altora", „lipsa de ordine şi ignorarea ideii de autoritate"; divizarea clasei politice, sfidând „mitul unităţii românilor", „compromisul, conivenţa diabolică, spiritul de gaşcă", „interesele dubioase", „algoritmul care înseamnă a promova impostura, nepotismul în detrimentul competenţei şi experienţei în domeniu"; „ţara are nevoie de oameni tineri, competenţi şi cu mult bun simţ" etc. Un fragment dintr-un astfel de material trebuie reţinut şi pentru accentele sale moral-umane, consonante cu starea de spirit a 23 de milioane de „clăcaşi ai comunismului": „Tot acest teatru pune sub povara îndoielilor una dintre marile speranţe legate de acest guvern policolor, aceea care vizează învierea unei virtuţi: disponibilitatea mai multor români deştepţi de a-şi sincroniza eforturile, în condiţiile divergenţelor de idei, pentru realizarea unui obiectiv comun". Scopul mesianic, acela de a salva România, ar trebui „să inducă în miniştrii noştri un elementar simţ de echipă". Vechiul regim „a avut şansa istorică de a pune temelii sănătoase vieţii politice româneşti pe care nu a ratat-o, ci a sabotat-o sistematic. Actuala coaliţie are şansa de a demonstra că individualismul, partinismul, meschinăria pot fi date la o parte pentru salvarea colectivă. Cum să-i convingem să nu o rateze ? Oare disperarea unei naţiuni întregi nu este un argument suficient?" [6]

Un argument convingător, dar, din păcate nu şi suficient, l-ar putea constitui şi migraţia inteligenţei – fenomen general în lume, dar îngrijorător în România, prin proporţiile crescânde după 1996: „Pe nimeni nu alarmează faptul că din ţară pleacă foarte mulţi oameni cu pregătire, cândva profesionişti marcanţi în domeniile lor de activitate, azi nişte umbre rătăcind printre ruinele unui dezastru (...) Care să fie mecanismul sofisticat ce face din belşug pagubă, care să fie maşina infernală, ce transformă pâinea în piatră? (...) Nimeni nu-şi părăseşte locul decât dacă trăieşte rău. De ce trăim prost într-o ţară care ar avea mult mai mult decât altele? Poate numai de aceea că gândim prost, muncim prost şi alegem prost (...), din cauză că fiecare aşteaptă ca cineva să ne facă ordine în propria societate; din cauză că nimeni nu vrea ca o schimbare să pornească tocmai de la persoana sa; din cauză că

[5] Florea Ioncioaia, *Guvern slab, reformă în forţă*, în „Monitorul...", anul IV, nr. 14 (669), 20 ianuarie 1998, p. 6 B; Constantin Ciochină, *Rigiditatea P.N.Ţ.C.D. provine din aroganţă şi bătrâneţe*, *ibidem*, anul IV, nr. 15 (670), 21 ianuarie 1998, p. 2 B; Doina Cristea, *Cartea democraţilor: totul sau nimic*, *ibidem*, anul IV, nr. 11 (667), 16 ianuarie 1998, p. 6 B.

[6] Ionel Oancea, *Reforme, macrostabilizări, mentalităţi*, în „Monitorul...", anul IV, nr. 11 (667), 16 ianuarie 1998, p. 6 B.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

e mai uşor să distrugi decât să faci; din cauză că e mai uşor să aştepţi decât să te zbaţi, şi din multe alte cauze de care ar trebui, poate, să ne jenăm"[7].

3) „Fuga după Europa". Spulberarea miturilor tranziţiei „originale" din România. O temă aprinsă de dezbatere intelectuală asupra identităţii civilizaţiei româneşti ocupă multe pagini şi în presa suceveană, gravitând, mai ales în jurul ideii de integrare europeană a României. Din „tendinţă politică" şi „vis naţional", cu o vechime de aproape două secole la noi, „fuga după Europa" a devenit, în doar doi ani, o adevărată obsesie, transformată, în cele din urmă, într-o „sintagmă obosită"[8]. Ca şi alte tendinţe şi aspiraţii, exploatate propagandistic şi primind consistenţa unor veritabile mituri (mitul investitorului strategic, mitul liderului regional creator şi furnizor de stabilitate, mitul „despotului luminat" şi al „bunului păstor", de talia unui Václav Havel al Balcanilor, mitul (auto)victimizării şi al „grelei moşteniri", mitul „sacrificiului conducătorilor"), „fuga după Europa" ilustrează caracterul dăunător al „manipulării prin mituri"[9]. După cum, în clipe dificile ale istoriei naţionale, „aşteptam trupe veneţiene care să ne scape de turci sau după cum aşteptam americanii să ne scape de ruşi, tot aşa aşteptăm azi ca «mesagerii Occidentului» să ne vestească primirea României în UE şi NATO, sperând că astfel ne vom rezolva toate problemele"[10].

Sesizând nocivitatea „manipulării prin mituri", „procedeu vechi (...) şi piesă de bază în arsenalul tuturor demagogilor şi veleitarilor politici"[11], şi presa consideră că „fidelitatea faţă de ideea integrării rămâne o vorbă goală, politicienii întrecându-se în a cultiva populismul şi conservatorismul", ignorând „efortul naţional de proporţii, cu sacrificii (...) pe măsură, legate de viaţa noastră de zi cu zi" şi că întreprinderea necesită „o abordare realistă şi eficace", reclamând „un simbol, un lider nu doar conştient şi responsabil, dar şi capabil să sanctifice o idee în mintea majorităţii românilor"[12]: ieşirea noastră din starea de minorat şi intrarea decisivă în modernitate.

Analiza la rece a piedicilor integrării, sintetizate într-un text-reper, spulberă, cel puţin pentru o vreme, acest mit. Potrivit presei sucevene la care facem trimitere, aceste piedici ar fi: a) Contrar majorităţii sloganurilor de zi cu zi, românilor le este frică de capitalism [cuvânt extrem de rar întâlnit în discursul politic românesc].

---

[7] Casian Balabasciuc, *Drumul către nicăieri*, în „Crai nou", anul IX, nr. 2254, 28 octombrie 1998, p. 1 şi 4; Eugen Simion, *Societatea românească are nevoie de elite în toate domeniile...*, în „Monitorul...", anul IV, nr. 165 (819), 17 iulie 1998, p. 5 A.

[8] Adrian Dinu Rachieru, *„Reinventarea" Europei* (I), în „Crai nou", anul VIII, nr. 1812, 1 februarie 1997, p. 1–2.

[9] Alexandru-Florin Platon, *Istoria şi miturile ei*, în „Monitorul...", anul IV, nr. 135 (789), 11 iunie 1998, p. 6 B; Dacian Tudose, *Obsesia integrării europene*, *ibidem*, anul IV, nr. 107 (762), 9–10 mai 1998, p. 15 A.

[10] Dacian Tudose, *art. cit.*, *ibidem*, p. 15 A.

[11] Alexandru-Florin Platon, *art. cit.*, *ibidem*. Vezi şi Pavel Lucescu, *Mitul integrării României în N.A.T.O.*, în „Monitorul...", anul IV, nr. 108 (822), 21 iulie 1998, p. 6 B.

[12] Pavel Lucescu, *România faţă în faţă cu Europa*, *ibidem*, anul IV, nr. 107 (762), 9–10 mai 1998, p. 6 A.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

asa managerială „de stat" face tot posibilul pentru a elimina concurenţa directă pieţele internaţionale, ca şi venirea capitalului străin, care i-ar pune în umbră ităţile. Oamenii simpli sunt speriaţi de posibila neadecvare la nevoile nologice sporite. Într-o zonă a ţării (cea „balcanică") s-a instalat „o cultură a muncii", „descurcăreţii" fiind mai apreciaţi decât oamenii de valoare. Opoziţia/ zistenţa la schimbare este imensă şi în contradicţie cu dorinţa tuturor „de a ajunge r-o Europă unde munca şi valoarea sunt sacre"; b) În economie domină ificările de tip ingineresc, cele legate de arta unor tipuri complexe de afaceri nd extrem de slab reprezentate (finanţe, bănci, exporturi complexe); c) Nici un vern postdecembrist nu a avut o politică industrială sau comercială coerentă, zându-se pe „cârpeli" şi „amânarea continuă a crizelor" conservatorii impunând ompromisul restructurării înainte de privatizare şi aruncarea de bani în vânt"; Birocraţia de stat este extrem de conservatoare şi deseori incompetentă, o rtăreaţă de netrecut pentru oamenii de mare valoare; e) Reprezentarea externă te ineficientă, România fiind un foarte slab partener de comunicare economică pe oiecte concrete; f) În România nu există o şcoală economică adevărată, ci o aşinărie conservatoare de scos diplome pe bandă rulantă; puţinii specialişti pleacă u se orientează spre sectorul privat de prestigiu; g) Biserica, sistemul de văţământ (dar şi alte instituţii) sunt factori de frânare sau vinovaţi de indiferenţă ţă de stagnare; h) Societatea civilă, cu excepţii notorii, este apatică, automulţumitoare mai mult orientată spre exterior. În aceste condiţii, „există toate şansele ca marile ructuri sociale din România să rămână neschimbate încă foarte mulţi ani de acum colo şi visul integrării europene şi al câştigării unei minime demnităţi, de popor vilizat, să nu fie decât o himeră"[13].

4) Suceava. Paşi „sub semnul dorinţei de schimbare". Mai lucidă şi mai eparte, deşi nu în toate sectoarele vieţii ei sociale, de febra unui anume „delir gional"[14], mai sensibilă la nevoia unui „metabolism firesc" construit printr-o trategie de grup"[15], „coerentă, cu linii de avansare clare"[16], administraţia de la uceava îşi propune „un model de conlucrare constructivă" prin apropierea ompetenţelor profesionale de forţele politice. Paradigma acestei „conlucrări nstructive" se conturează, începând din decembrie 1996, mai simplu, dar cu mai ultă claritate: implicare organizatorică; responsabilitate, cinste şi corectitudine ţă de oameni; implicare în continuarea lucrurilor bune începute; îmbunătăţirea ogramelor de dezvoltare economico-socială pentru fiecare localitate; amplificarea ocumentaţiei pentru lucrările mari ce interesează locuitorii judeţului (drumuri,

[13] *Ibidem*; vezi şi Daniela Macovei, *Dezvoltarea judeţului, sub semnul provincialismului şi al ficultăţilor tranziţiei*, în „Monitorul...", anul IV, nr. 82 (737), 9 aprilie 1998, p. 8 A.

[14] Adrian Dinu Rachieru, *Judeţenizarea culturii e un pericol real*, în „Crai nou", anul VII, nr. 1775, decembrie 1996, p. 1, 3.

[15] *Ibidem*; vezi şi Vasile I. Schipor, *Îndreptarea prin cultură*, în „Crai nou", anul VIII, nr. 1864, aprilie 1997, p. 1.

[16] Nicolae Groza, *De ce este ocolită Suceava de către investitorii străini serioşi*, *ibidem*, anul II, nr. 1777, 7 decembrie 1996, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

introducerea apei curente şi a gazului metan, reţele electrice şi de comunicaţii); o mai bună cooperare cu regiile autonome şi consiliile locale; transformarea consiliului judeţean şi a comisiilor acestuia într-un autentic „sediu de parteneriat" pentru consiliile locale, primării, inspectorate teritoriale, direcţii de specialitate, regii şi societăţi comerciale, corpuri de control şi sindicate; o administraţie implicată economic şi social în rezolvarea problemelor oamenilor printr-un „profesionalism administrativ mai presus de politică"; o politică a resurselor umane adecvată şi adoptarea unui „nou alfabet" al relaţiei dintre cetăţean şi autoritatea locală[17]. Pentru ca acest model al „conlucrării constructive" să poată fi cunoscut, pe fondul unei „formidabile nevoi de comunicare între segmentele Puterii şi între ele şi cetăţean", apare, la 24 aprilie 1997, „Mesagerul autorităţii publice locale", găzduit de cotidianul „Crai nou", care îşi propune să publice hotărârile „legislativului" sucevean, să surprindă „pulsul vieţii administrative publice locale, specificitatea activităţii acestui important segment al existenţei sociale, să informeze, să lămurească, să ofere cuvântul celor ce au de spus ceva în acest domeniu"[18].

Configuraţia acestei paradigme şi găsirea unei alte strategii de comunicare se impuneau cu stringenţă. În „fuga după Europa", pe de o parte, se abandonau „rapid şi necondiţionat valori care au făcut tradiţie şi au susţinut generaţii"[19]. Pe de altă parte, risipirea excesivă şi pătimaşă pe „altarul politicii" devenea contraproductivă, fascinaţia „marii politici" conducând la „o permanentă veghe şi pândă, o hărţuială" paralizantă, „strategii şi calcule diabolice", toate în defavoarea omului de rând, a societăţii civile, întreţinând „lenea politică", discursul steril, politicianismul, obstrucţionând intenţia bună, promovarea unei legislaţii adecvate şi stringente: „Oamenii aşteaptă ca politicul să fie sănătos, viabil... Să-i ajute... Lenea şi minciuna politică i-au aruncat în destule iluzii, încât nu le poate fi decât silă de ele"[20]. În această privinţă, presa întâmpină cu bucurie nedisimulată schimbarea: în locul „asperităţilor între cele două vârfuri ale administraţiei judeţene (...) noi, la Suceava, am găsit un limbaj comun: datoria de a servi interesul cetăţeanului".

Începând cu februarie 1997, în paginile presei din Suceava revine o altă problemă, subsumată „paradigmei schimbării": cum ar trebui privită schimbarea în plan economic? Iată un răspuns: „Printr-o hotărâtă şi competentă ieşire din lentoare, din tradiţionala noastră încetineală ce trebuie înlocuite cu o angajare fermă, hotărâtă de aplicare a legilor şi exigenţelor economiei de piaţă, prin concentrarea principalei atenţii către nivelul microeconomic, unde poate şi trebuie să se manifeste efectiv libera iniţiativă, inteligenţa, priceperea, competenţa (...) Principala scădere de până în 1996 – perioadă în care s-au făcut şi lucruri bune – o reprezintă căutarea, în principal, a unor formule de schimbare macroeconomică".

[17] Gavril Mârza, *O administraţie implicată economic*, *ibidem*, anul VII, nr. 1780, 12 decembrie 1996, p. 5.

[18] Idem, *Nevoia de comunicare*, *ibidem*, anul VIII, nr. 1870, 24 aprilie 1997, p. 5.

[19] L. D. Clement, *Patriotism şi răcoritoare*, *ibidem*, anul VIII, nr. 1794, 8 ianuarie 1997, p. 3.

[20] Ion Paranici, *Lenea politică*, *ibidem*, anul VIII, nr. 1795, 9 ianuarie 1997, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Prin acest proces dirijist, s-au creat tot felul de „organizaţii diriguitoare" la nivel central care s-au încurcat între ele, acestea au fost costisitoare, iar în spatele lor s-au dezvoltat corupţia, evaziunea fiscală, economia subterană. Pentru dinamizarea schimbării, nevoia urgentă a momentului devine „descătuşarea factorului economic autohton", prin mecanisme diverse (de la înlăturarea monopolului proprietăţii de stat până la orientarea învăţământului, cercetării ştiinţifice, culturii către crearea unui sistem de valori subsumate imperativelor reformei)[21].

Având (dar dintr-o altă perspectivă, venind poate şi dintr-o dimensiune uitată, pe care o redescoperă treptat) convingerea că „Europa viitoare presupune schimbarea de atitudini, de mentalitate"[22], receptivitatea faţă de alte modele ale tranziţiei este însoţită, în primul rând, de pragmatism: „o excelentă experienţă trebuie preluată de la ei [n.n. administraţia voievodatului Katowice], în ce priveşte autonomia locală. Este păcat să nu valorificăm lucruri bune, atât în ce priveşte legislaţia, cât şi exercitarea de fiecare clipă a actului administrativ. Noi mergem, practic, pe un drum pe care ei l-au parcurs în bună măsură. Putem lua ce e bine şi evita erori costisitoare şi cronofage"[23]. În acest spirit este privită colaborarea cu Adunarea Regiunilor Europene, după reuniunea de la Braşov a Asociaţiei Judeţelor Montane din România: „Accesul la lumea occidentală şi modernă, la informaţia atât de necesară dezvoltării economico-sociale şi schimbării mentalităţii" este un „câştig formidabil", oferind sprijin în formarea tinerilor pentru o implicare cât mai responsabilă în viaţa publică şi în formarea de cadre de conducere în acest sector de activitate[24].

Cu convingerea că „dezvoltarea internă este adesea în mod decisiv determinată de numărul şi calitatea relaţiilor cu străinătatea", periodic sunt prezentate sucevenilor în „Mesagerul autorităţii publice locale" problemele şi stadiul relaţiilor de colaborare şi/sau parteneriat cu regiunile Cernăuţi şi Chişinău, cu regiunile Schwaben (Germania) şi Drenthe (Olanda), cu provincia Cuneo din nord-vestul Italiei, cu voievodatul Katowice (Polonia): „Nu putem prospera fără să ne facem cât mai bine cunoscuţi, fără să învăţăm de la alţii, fără să obţinem sprijinul lor, acolo unde e nevoie, fără să-l dăm pe al nostru, când e nevoie"[25], iar şansa Bucovinei este, în principal, să prospere economic[26].

[21] Dumitru Teodorescu, *Autoritatea publică, în căutarea autonomiei reale*, *ibidem*, anul VIII, nr. 1867, 19 aprilie 1997, p. 2.

[22] Alexandru Toma, *Reforma economică nu este altceva decât o dinamizare a schimbării*, *ibidem*, anul VIII, nr. 1826, 21 februarie 1997, p. 4.

[23] Rodica Titu, *Idealul educaţional generator de conştiinţă europeană*, *ibidem*, anul VIII, nr. 1961, 2 septembrie 1997, p. 5.

[24] Gavril Mârza, *Se pot evita erori costisitoare şi cronofage*, *ibidem*, anul VIII, nr. 1893, 29 mai 1997, p. 5.

[25] Idem, *N-au fost vorbe goale*, *ibidem*, anul VIII, nr. 1913, 26 iunie 1997, p. 5.

[26] Idem, *Relaţiile externe, în expansiune*, *ibidem*, anul VIII, nr. 1948, 14 august 1997, p. 5.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Înțelegând că modul cum va arăta România și se va trăi aici în următorii ani depinde într-o măsură importantă de puterea și inițiativele locale[27], în paradigma „schimbării" din județul Suceava, potrivit materialelor de presă, discursul capătă treptat coerență și consistență: – munca serioasă pentru schimbare și nu „plângăcioase abordări apocaliptice" trebuie să ne călăuzească demersul; – „a trăi în realitate, dar a gândi în viitor este modul de gândire adecvat"; – construirea și punerea în practică a unei strategii complementare de căutare, comunicare și convingere a virtualilor investitori sau de dezvoltare a relațiilor cu cei veniți deja; – întâmpinarea investitorilor străini cu „o viziune optimistă și dinamică" a zonei; – un amplu proces de responsabilizare colectivă și individuală, obținerea unui consens negociat și nu impus; – „să descoperim ce vrem noi de la viitor și care este partea noastră de obol la această apropiere" de Occident[28]. În scenariul acestui „proces de responsabilizare colectivă și individuală" menționăm înființarea, la începutul lunii februarie 1997 a Miniparlamentului sucevean, gândit ca partener de dialog cu instituțiile statului și școală a democrației, extrem de utilă generațiilor mai tinere, schimbare dovedind începutul apropierii de înțelepciunea unui adevăr: „cine are tineret și și-l apropie are viitor"[29]. Acest exercițiu devine salutar deoarece nu de puține ori „democrația este confundată la noi cu simpla existență de opinii diverse și divergente", fără a fi înțeleasă și ca un „cadru de generare de soluții mai bune și de punere a lor în lucru"[30].

5) Lumea satului sucevean în pagini de ziar. Amândouă cotidianele sucevene întreține, uneori, pagini întregi, care iau pulsul și radiografiază viața satului, un univers cu probleme specifice, reclamând atenție și politici adecvate, deseori în cadrul unei „etnologii de urgență": – depopularea masivă și îmbătrânirea; – sărăcia; – agravarea rupturii dintre mentalități (în raport cu orașul); – criza tinerilor intelectuali (medici, profesori); – pierderea tradițiilor; – suspendarea căilor de comunicație cu orașul; – obstacole informaționale (numărul scăzut de posturi telefonice ori inexistența acestora, calitatea precară a convorbirilor, costurile ridicate); – recepționarea unui singur post central de televiziune; – desființarea librăriilor; – fondul de carte învechit al bibliotecilor, care nu mai primesc sumele necesare înnoirii acestuia și satisfacerii cererilor; – un învățământ de „rangul al doilea"; – ziarele ajung greu, selectiv uneori și preponderent pe bază de abonamente; – dificultatea accederii oamenilor la servicii medicale corespunzătoare etc. Într-o

[27] Dumitru Teodorescu, *Șansa Bucovinei – să prospere economic*, *ibidem*, anul VIII, nr. 2013, 13 noiembrie 1997, p. 1–2.

[28] Sorin Moisă, *Bani pentru dezvoltarea locală*, în „Monitorul...", anul IV, nr. 50 (705), 3 martie 1998, p. 3 B.

[29] Dorin Spineanu, *Provinicia din noi*, în „Monitorul...", anul IV, nr. 23 (678), 30 ianuarie 1998, p. 6 B; Dumitru Teodorescu, *Ziduri vechi ,ziduri noi...*, în „Crai nou", anul IX, nr. 2198, 11 august 1998, p. 5; Idem, *Eu am mers cu ochii deschiși prin această regiune*, *ibidem*, anul VIII, nr. 1969, 12 septembrie 1997, p. 1, 3.

[30] Andrei Marga, *Populismul este principala dificultate pe care o întâmpină democrația la noi*, interviu consemnat de Constantin Severin, în „Monitorul...", anul V, nr. 81 (1043), 8 aprilie 1999, p. 7 A.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

anumită zonă a judeţului, „a trăi la sat nu e numai ca şi cum ai trăi pe o insulă inocentă, îndepărtată (...), dar, mai mult, e ca şi cum ai trăi în alt timp, în altă gândire, în altă ţară"[31].

Într-o altă zonă, mai favorizată, a judeţului (montană, piemontană şi din jurul unor oraşe) acest univers are alte caracteristici, alte ritmuri de viaţă şi de evoluţie: accesul la confortul de oraş (apă curentă, gaz metan, căldură), resurse sporite, ritm înalt al construcţiilor, comunicaţii: Şcheia, Frasin (comună „elveţiană"), Dumbrăveni (65 de societăţi comerciale, peste 300 de case construite în ultimii şase ani), Milişăuţi, Vicovu de Sus („placa turnantă" a industriei româneşti de încălţăminte: 23 de SRL-uri, 142 de asociaţii familiale), Sucevița (peste 80 de case de vacanţă construite în ultimii ani), Sadova (nici o familie fără cel puţin un salariat; 20 de societăţi comerciale, 15 asociaţii familiale; una din cele mai bine conservate zone din punct de vedere al tradiţiilor), Fundu Moldovei (70 de societăţi comerciale), Şaru Dornei („Tirolul românesc" prin pitorescul aşezării), Dorna Candreni (zilnic aici se îmbuteliază zeci de mii de sticle cu apă minerală; „oameni bogaţi dintotdeauna"), Dorna Arini (una din cele mai dezvoltate zone agroturistice; valorifică prin programe PHARE resursele locale), Vatra Moldoviţei (50 de vile construite de tineri în ultimii doi ani, 30 de societăţi comerciale),Vama (cea mai prosperă comună,100 de societăţi comerciale/50 de producţie; turism agromontan, birou local de turism, programe PHARE), Pojorâta (teatru de păpuşi, cinematograf în funcţiune, coruri, grup vocal), Volovăţ (anual, 40–50 de case noi, renumiţi crescători de animale, 35 de societăţi comerciale şi de producţie). Pentru această lume, intrepidă din Bucovina, cuvintele Auricăi Câmpan, o ţărancă destoinică din Buneşti, sunt emblematice: „La noi, oamenii sunt harnici, dar derutaţi din cauza vremurilor tulburi pe care le trăim. Nu se lasă, însă, cu una, cu două, muncind care şi pe unde poate, că aici nu e ruşine mai mare decât să fii în urma vecinilor tăi"[32].

6) Presa sucveană. De la manicheismul agresiv spre normalizarea atitudinii. Într-o vreme când politicienii continuă să vadă în presă „un instrument al narcisismului" lor, sub teroarea audio-vizualului, care oboseşte ochiul prin exces de imagine, şi presa scrisă „a rămas, în mare parte, dură, pătimaşă, orgolioasă şi poliţienească până la indiscreţie". Şansele schimbării, câte mai există, vizează, necesar, şi cea de „a patra putere în stat". Problematica acesteia în ziarele sucevene, mai despovărate de prezenţa unei tipologii excesiv cultivate în cea naţională (ziaristul-poliţist, ziaristul-profet, ziaristul-politician, ziaristul-profesor), îi evidenţiază (cu zgârcenie, totuşi) carenţele: – lipsa de profesionalism; – prezenţa în posturi importante ale redacţiilor a unor ziarişti care îşi datorează background-ul profesional epocii de dinainte de 1989 şi care nu reuşesc să se adapteze standardelor actuale; – fluctuaţiile conjuncturale ale unor „lideri de opinie" într-un spectru gazetăresc bogat; – oportunismul, lipsa de scrupule, exclusivismul unor

[31] Dan Lungu, *La ţară, în exil*, *ibidem*, anul IV, nr. 46 (701), 26 februarie 1998, p. 6 B.

[32] Adina Căldăruş, Liana Săvescu, *Comuna cu oameni buni – Buneşti*, *ibidem*, anul IV, nr. 144 (797), 23 iunie 1998, p. 6 A.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„mandarini" având rădăcini comune în presa aservită a regimului totalitarist şi egalitarist; – dezinteresul pentru primenirea de substanţă a echipelor/oamenilor cu acces direct la decizie; – aprecierea ziariştilor nu după competenţe, ci în funcţie de maleabilitate, de dispoziţia de a se lăsa instrumentalizaţi şi manipulaţi. Toate acestea influenţează „voinţa reală de schimbare" în interiorul unui corp profesional de a cărui atitudine faţă de „schimbare" depind încă multe în România de astăzi şi viitoare, în general, şi, mai ales, în provincie. Paradigma „schimbării" în acest domeniu important al societăţii civile reclamă, şi potrivit ziarelor sucevene, ca fiind necesare: – vocaţia jurnalistică; – temeinicia, adâncimea şi asiduitatea investigaţiei; – calitatea documentării; – soliditatea şi seriozitatea construcţiei argumentative; – amplitudinea uman-socială şi coloratura morală a tematicii; – sinceritatea în prestaţie, care să conducă la modificări, fie cât de mici, în raporturile etice din societatea civilă, „atât de compromise în «lumea pe dos» a nesfârşitei noastre tranziţii"[33]; – promovarea tinerilor capabili; – angajamentul democratic. În afirmarea şi consolidarea „relaţiilor de parteneriat" între politică şi societatea care să-şi cunoască nu numai drepturile, ci şi responsabilităţile, prin abandonarea interesului pentru spectaculosul politicului şi evoluţia spre marile dezbateri publice, în scopul realizării unei civilizaţii moderne, aceste resurse ar putea fi valorificate mai bine şi mai eficient în Bucovina.

7) Concluzii. Paginile acestor cotidiane tind, frecvent, să devină veritabile „universităţi libere" (cum au mai existat în trecutul Bucovinei) în spaţiul discursului public, al unui univers racordat la un alt tip de viaţă, de gândire, de acţiune. Ele, în bună măsură, nu consemnează doar o „cronică măruntă" (în istoria unei provincii oarecare din România), nu se mulţumesc să fie simple radiografii sau reclame ademenitoare, ci comunică experienţe (ca posibile modele într-o lume concurenţială), aduc ritmuri noi, incită, prin soluţii ingenioase (nu de puţine ori), învaţă din perspectiva unei alte filosofii a existenţei.

În cercetarea materialelor din presa judeţului Suceava, am omis deliberat orice referire la câteva probleme importante, dintre care, în principal, două trebuie menţionate: tratatul cu Ucraina, viaţa comunităţilor etnice. Am făcut acest lucru pentru că noi credem că cercetarea acestora trebuie realizată în cadrul unui proiect pe bază de parteneriat, cel puţin din trei unghiuri de vedere şi exclusiv cu mijloacele cercetării ştiinţifice, apropiindu-ne, poate, şi istoria orală, prin care să răzbată şi vocile oamenilor obişnuiţi, pe umerii cărora apasă mereu povara vremurilor şi care, în definitiv, suportă costurile „sacrificiilor istorice".

Lucrând această temă, ne-a călăuzit statornic, mai presus de toate, un gând: să păstrăm, să consolidăm şi să lărgim „spaţiul cunoaşterii reciproce"[34], după o veche şi bună rânduială din Bucovina.

---

[33] Andrei Corbea, *Preliminarii la o premieră*, *ibidem*, anul IV, nr. 98 (752), 29 aprilie 1998, p. 6 B.

[34] Magdalena László-Kuţiuk, *Exotica limitrofă. Studii comparate româno-ucrainene*, Bucureşti, Editura Kriterion, 1997, p. 11.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

VI. DOCUMENTE BUCOVINENE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

VI.1. CERCETĂTORUL AUSTRIAC FRANZ HERBICH (1821–1887) ŞI CONTRIBUŢIILE SALE LA CUNOAŞTEREA FLOREI DIN BUCOVINA

Franz Herbich (1821–1887) este un nume aproape necunoscut în viaţa ştiinţifică din Bucovina de astăzi. Noi îl semnalam, cu un deceniu în urmă, în comunicarea *Destinul unei biblioteci din Bucovina*, susţinută în cadrul Simpozionului „Cartea şi biblioteca în istoria Bucovinei", organizat de Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera" din Suceava, în 16 octombrie 1998, la împlinirea a 75 de ani de la înfiinţarea sa şi tipărită ulterior în mai multe periodice locale şi centrale din România. Sub titlul *Biblioteci în tranziţie*, comunicarea se publică în „Biblioteca", revistă de bibliologie şi ştiinţa informării, Bucureşti, serie nouă, anul X, nr. 3, martie, 1999, p. 87–89 şi nr. 4, aprilie 1999, p. 117–119. Cu acelaşi titlu, *Biblioteci în tranziţie*, se tipăreşte în „Anuarul Colegiului Naţional «Eudoxiu Hurmuzachi» 1997–1998", Rădăuţi, Editura „Septentrion", 1999, p. 3–22. Cu titlul *Destinul unei biblioteci din Bucovina*, se publică şi în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul VI, nr. 1 [ianuarie–iunie], 1999, p. 39–46. Cu modificare de titlu şi date noi, studiul *Biblioteca Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române – Filiala Iaşi*, apare ulterior în volumul Nicolae Şorea (coordonator), *Peste vremi... Istoria unei generaţii: promoţia 1952 a Liceului „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuţi*, Iaşi, Editura Pim, 2006, p. 43–53. Sub formă de rezumat, cu titlul *Biblioteca Centrului de Studii „Bucovina"*, studiul se publică, mai recent, în „Scriptum", buletin trimestrial de informare ştiinţifică şi de formare profesională al Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera", Suceava, anul XII, nr. 1–2 [ianuarie–iunie], 2006, p. 8–11.

În Fondul documentar „Eudoxiu Hurmuzachi" al bibliotecii Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei, preluat, prin transfer, în 1996, de la Colegiul Naţional „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuţi, lucrarea *Flora der Bukowina*, tipărită la Leipzig, în 1859, provenea din vechea Lehrer Bibliothek, reunind periodice germane, periodice româneşti, enciclopedii şi dicţionare, carte veche şi rară, carte de interes ştiinţific, carte cu dedicaţie, care a funcţionat până în 1948 ca valoroasă bibliotecă profesională, organizată, după model german, în jurul donaţiei lui Ernst Rudolf Neubauer din 1876 (250 de cărţi şi periodice germane). Acest exemplar din lucrarea lui Franz Herbich a fost salvat miraculos la epurările din 1948 şi 1952, la fel ca alte lucrări, cum este tratatul de vinificaţie, tipărit de dr. Josef Bersch, în 1889, la Viena, lucrare impozantă, cu 780 de pagini şi ilustraţii, o raritate astăzi în literatura europeană de specialitate, despre care scrie profesorul Nicolai Pomohaci

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

în proza memorialistică *Hazard*, tipărită în lucrarea *Din viața unui universitar*, vol. II, București, Editura Ceres, 2002, p. 13–15. Volumul salvat de la ardere de către elevul Pomohaci Nicolai fusese legat în piele de Cordoba, care se mai păstra doar pe cotor, după ce fusese „epurat", sub supravegherea militarilor sovietici „eliberatori".

Niciuna dintre lucrările biobibliografice elaborate în Bucovina meridională după 1945 nu-l menționează pe Franz Herbich: [I. Pânzaru, Petru Foicu], *Știința în Bucovina. Gid biobibliografic*, Cu o prefață, *Dimensiuni cultural-științifice bucovinene*, de Traian Cantemir, vol. I, Suceava, Biblioteca Județeană, 1982; [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic*, cu un cuvânt înainte de I. Pânzaru, vol. II, Suceava, Biblioteca Județeană, 1983; [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic*, cu o notă redacțională de I[oan] P[ânzaru], Suceava, Biblioteca Județeană, 1984; Emil Satco, Ioan Pânzar, *Personalități bucovinene. Dicționar*, VIII, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera"– Fundația Culturală a Bucovinei, 1997; Emil Satco, *Bucovina. Contribuții cultural-științifice. Dicționar*, IX, cu o notă redacțională nesemnată, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2000; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, cu o *Prefață* de Emil Satco, vol. I–II, Iași–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004. Nu-l menționează, de asemenea, nici lucrarea colectivă, *Biologi de seamă din Bucovina*, vol. I, Suceava, Editura Țara Fagilor, 1994; vol. II, Iași, Editura Bucovina, 1998; vol. III, Iași, Editura Bucovina, 2000; vol. IV, Iași, Editura Bucovina, 2003. Interesant în cazul acestei lucrări este că unul dintre autori, profesorul George Istrate, Doctor în biologie, nu-l menționează pe Franz Herbich nici în materialul *Biologi născuți, formați sau care au efectuat cercetări în Bucovina*, publicat în vol. I, p. 138–143 și vol. II, p. 138–148, precizând, însă, că indexul întocmit rămâne incomplet, deoarece „reconsiderarea operei științifice din Bucovina este de durată" (vol. I, p. 143). Profesorul Mihai Bejinaru, în lucrarea sa *Natura și cercetarea biologică în Bucovina*, cu un *Cuvânt-înainte* de prof. univ. dr. Constantin Toma, membru corespondent al Academiei Române, [București, R.A. „Monitorul Oficial", 2004], îl menționează pe „naturalistul austriac" Franz Herbich printr-o singură trimitere la cercetările sale de teren, efectuate în 1859 în Obcina Mestecănișului, când semnalează aici strugurele ursului, *Arctostaphilos uva-ursi*, ca „relict glaciar de mare valoare floristică" în flora montană din Bucovina (p. 31). Mihai Bejinariu este singurul autor bucovinean de după 1945 care se referă la „pionieratul [unor] remarcabili geografi, geologi, paleontologi și biologi (botaniști-zoologi), deschizători de drum în cercetarea naturii bucovinene". Printre aceștia el îl menționează și pe Franz Herbich, cu lucrarea sa *Flora der Bukowina*, tipărită în 1859 (p. 60). În notele bibliografice, însă, nu este menționată nici una din lucrările lui Franz Herbich și nici o sursă bibliografică străină referitoare la pionieratul cercetărilor de profil efectuate în Bucovina (p. 88).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La Cernăuţi îl găsim menţionat pe Franz Herbich în bibliografia lucrării *Sudinni roslini flori cerniveţcoi oblasti, eaki pidleagaiuti ohoroni. Atlas – dobivnik*, elaborată de un colectiv, sub redacţia lui I. I. Ciornei şi tipărită la Editura Ruta, în 1999 (p. 131).

Materialele postate pe mai multe site-uri ne ajută, în ultima vreme, oferindu-ne – cu zgârcenie, totuşi – câteva date biografice. Născut în 1821, Franz Herbich este geolog, director al unei mine de cupru din Füle, consilier minier, referent pentru industria minieră din Bosnia şi Herţegovina, custode adjunct al Muzeului din Cluj[1]. În 1829, 1830 şi 1832, Franz Herbich cercetează, împreună cu Alexander Zawadzki, flora din Munţii Tatra, publicându-şi rezultatele cercetărilor în lucrarea *Botanischer Ausflug in die galizisch-karpatischen Alpen des Sandezer Kreises* (1834) iar colegul său în lucrarea *In der Centralkarpathen gesammeltes Herbarium* (1832). Cercetările lor se înscriu în cadrul cercetărilor sistematice de botanică desfăşurate în Munţii Tatra în perioada 1815–1870. În perioada 1832–1850, Franz Herbich face cercetări de pionierat în masivul Gewont[2]. La mijlocul veacului al XIX-lea, Franz Herbich, în calitate de ofiţer al armatei austriece, întreprinde cercetări de botanică în Ţara Huţulilor (Huţulscina). După Balthasar Hacquet, profesor de medicină la Universitatea din Lemberg, care face, în 1795, cercetări la Czarnohora, Franz Herbich cercetează flora de aici, descoperind, în vara anului 1841, la Rebra, o nouă varietate floristică, *Senecio carpaticus Herbich*[3]. Ceva mai târziu, în 1861, 1871 şi 1878, Franz Herbich efectuează cercetări geologice sistematice în zona cupriferă Bălan-Harghita, cum aflăm dintr-o notă de fundamentare a unui proiect didactic, nesemnată, publicată pe Internet, *Cercetări geologice asupra zonei cuprifere Balan*[4].

În 1834, Franz Herbich vine în Bucovina, unde, timp de 20 de ani, cercetează flora de aici, cum precizează în *Prefaţa* la volumul *Flora der Bukowina*, tipărit la Leipzig, în 1859: „Când am venit în Bucovina, în anul 1834, scopul meu era să cercetez această ţară din punct de vedere botanic, atât cât îmi vor putea permite îndatoririle mele profesionale; deoarece nu ştiam exact cât timp voi rămâne în Bucovina, pe atunci nu mă puteam gândi şi la prelucrarea datelor despre flora menţionată, cu atât mai mult cu cât nu exista nicăieri un ierbar cu plante autohtone şi nu mă puteam baza decât pe propriile mele cercetări. Abia după ce am petrecut 20 de ani în Bucovina, timp în care am observat şi cules cea mai mare parte din plantele sălbatice din această zonă, am putut încerca să scriu despre flora Bucovinei. [...]

[1] Conf. www.museum-aktuell.de/index.php?site=wissenschaftler_2&step=2&BG=12. Informaţii şi în *Fortliche Biografie* vom 14. Jh. bis zur Gegenwart, Bd. I, Hannover, 1976.

[2] Conf. www.ceper.com.pl/az/g.html; www.tatry.z-ne.pl/t5.haslo,pol,tatry,0,0,1395.html.

[3] Conf. karpaccy.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=146&Itemid=31).

[4] Conf. www.ordogborda.hu/?=balan_ro; www.ordogborda.hu/hasmas/CERcet_Hasmas.html.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În lucrarea mea *Selectus plantarum Galiciae et Bucovinae*, Cernăuți, 1836, am prezentat un rezumat al cercetărilor de botanică întreprinse în Bucovina, iar despre unele excursii în munți am relatat și în „Revista de botanică" din Regensburg, anul XIX.

Ar fi prea detaliat să amintesc aici toate excursiile mele și de aceea menționez doar că am străbătut de mai multe ori, din 1836 până în 1856, câmpiile și dealurile de la malul Nistrului până la râul Moldova, am mers de-a lungul pâraielor Mosca, Huchev, Răchitna, Bruşnița, Hlinița, Derelui, Corovia, Hatna, Dragomirna ș. a., am urmărit până la izvoare cursurile râurilor principale ale zonei, Ceremuș, Siret, Suceava, Moldova, chiar și Prutul și Bistrița, ale căror izvoare se găsesc în afara Bucovinei, am cercetat văile pâraielor afluente, și anume ale Siretului Mic, ale Sireţelului, ale celor două râuri Putna, ale Suceviței, Humorului, Moldoviței, Negrilesei, Ostrei, Dornei, Sărișoarei, Cârlibabei, Țibău, Tătarca, Putila, Sărata, pe cursul superior al Ceremușului Alb. Am cules plante din toate văile submontane, din toți munții Bucovinei, din munții de la granița cu Transilvania, din Munții Rodnei, Vârful Roșu, Ineu-Bistricioara și Ghirghileu, din Maramureș, ca și din regiunea învecinată cu Galiția, de la izvoarele Prutului și din lanțul muntos Cernohora de lângă Tisa (Alpes Pocutiensis), urcând pe Kuppen, Lyssina, Tomantik, Rybra, Bombiwski, Dzymbronja, Berbenieska și Spezi, vârfuri pe care le-am și măsurat.

Datorită acestor cercetări botanice am descoperit majoritatea plantelor sălbatice din Bucovina și am avut ocazia să constat diferența dintre flora montană a Bucovinei și cea a ținuturilor învecinate" (p. III–IV).

Este important să mai menționăm aici, pe lângă cercetările sistematice de teren, și faptul că Franz Herbich activează în această perioadă ca membru al Asociației de Geografie și Cultură din Bucovina, asociație nemenționată nicăieri în lucrările istoriografice românești privind Bucovina.

În ultima parte a vieții, îl găsim pe Franz Herbich stabilit în Galiția și funcționând ca medic militar și profesor la Cracovia. Se stinge din viață la 12 august 1887. În cariera sa profesională și științifică acoperind o jumătate de secol, Franz Herbich este membru al Societății Medicilor din Viena și Lemberg, al Societății Regale Bavareze de Botanică din Regensburg, al Societății de Fizică din Halle și Zürich, al Societății de Istorie Naturală din Wetterau-Hessen, al Societății de Medicină și Fizică din Erlangen, al Societății de Medicină și Fizică din Iași, al Societății Naturaliștilor din Austria, al Societății Galițiene de Agricultură din Lemberg, al Asociației de Zoologie și Botanică din Viena, al Asociației Transilvănene de Științele Naturii din Sibiu și al Asociației de Geografie și Cultură din Bucovina.

Doctorul Franz Herbich își publică rezultatele cercetărilor sale științifice în volum și în câteva periodice: „Österreichische Zeitscherift für das Berg- und

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Hüttenwessen", „Verhandlungen der k.k. zoologisch-botanischen Gesellschaft" (Viena), „Flora" (Regensburg), „Rocznik komisyi fiziograficznei c.k. tow. naukowego Krakowskiego" (Cracovia). În *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1965*, München, Verlag des Südostdeutschen Kulturwerkes, 1966, Erich Beck îl menţionează în 14 poziţii bibliografice, consemnându-i lucrările publicate. Preluarea informaţiei noastre se face de aici, însă cu respectarea strictă a criteriului cronologic: *Additamentum ad floram Galiciae*, Lemberg, Millikowsky, 1836; *Selectus plantarum variorum Galiciae et Bucovinae*, Czernowitz, Millikowski in Lemberg 1836; *Botanischer Ausflug in einen Teil der Hochgebirge der Bukowina*, in „Flora", Regensburg, 19/1836, s. 625–653; *Beschreibung der bis jetzt bekannten Mineralspecies der Bukowina*, Cernowitz, Selbstverl., 1853; *Beschreibung zweier in der Bukowina entdeckten neuen Pflanzen...*, in „Flora", Regensburg, 38/1855, s. 641–645; *Stirpes rariores Bucovinae oder die seltenen Pflanzen der Bukowina*, Stanislau, Piller, 1853; *Botanische Mitteillungen aus Galizien*, in „Flora", Regensburg, 40/1857, s. 497–509; *Flora der Bukowina*, Leipzig, Volckmar, 1859; *Pflanzengeographische Bemerkungen über die Wälder Galiziens*, in „Verhandlungen der k.k. zoologisch-botanischen Gesellschaft", Wien, 10/1860, s. 359–366; *Beiträge zur Flora Galiziens*, in „Verhandlungen der k.k. zoologisch-botanischen Gesellschaft", Wien, 10/1860, s. 607–634; *„Die Urschieferformation der östlichen Karpaten und ihre Erzlagerstätten*, in „Östereichische Zeitschrift für das Berg- und Hüttenwessen", Wien, 9/1861, s. 209–213, 218–222; *Über die Verbreitung der in Galizien und in der Bukowina wildwachsenden Pflanzen*, in „Verhandlungen der k.k. zoologisch-botanischen Gesellschaft", Wien, 11/1861, s. 433–446; *Ein Blick auf die pflanzengeographischen Verhältnisse Galiziens*, in „Verhandlungen der k.k. zoologisch-botanischen Gesellschaft", Wien, 14/1864, s. 125–136; *Rzepień kolczysty (Xanthium spinosum)*, in „Rocznik komisyi fiziograficznei c.k. tow. naukowego Krakowskiego", Krakow, 7/1864, s. 1–18.

Informaţii privind viaţa şi activitatea ştiinţifică a lui Franz Herbich se află în mai multe surse străine postate pe Internet, dar nedisponibile online: *XV. Jahresbericht des botanischen Tauschvereins in Wien, im Jahre 1860*, p. 50–53[5]. *Vereine, Gesellschafften, Anstalten*, în „Zeitschrift Plant Systematics and Evolution" (Editor-şef: Frank H. Hellwig. Editori: R. v. Wettstein, E. Janchen, F. Knoll, L. Geitler şi F. Ehrendorfer. Periodic specializat („Organ für Botanik und Botaniker"), fondat în 1851 de către Alexander Skofitz, sub denumirile „Österreiche Botanische Wochenblatt", „Zeitschrift für österreichische Volkskundede", continuat, în perioada 1858–1873, sub numele de „Österreichische Botanische Zeitschrift", iar de la 1974 de „Plant Systematics and Evolution". Periodic central-

[5] Conf. www.springerlink.com/index/PT431577G2VVV8L68.pdf.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

FLORA

DER

BUCOVINA

VON

DR. FRANZ HERBICH.

K. K. GESELLSCHAFTEN, MITGLIEDER DER K. K. GESELLSCHAFT DER ÄRZTE IN WIEN UND LEMBERG, DER K. BAIERISCHEN BOTANISCHEN GESELLSCHAFT ZU REGENSBURG, DER PHYSIKALISCHEN SOCIETÄT ZU HALLE UND IN STUTTG., DER WETTERAU'SCHEN GESELLSCHAFT FÜR DIE GESAMMTE NATURKUNDE, DER MEDICINISCH-PHYSICALISCHEN GESELLSCHAFT IN ERLANGEN, MITGLIEDER DES JAHRB. DER NATURFORSCHENDEN GES. OSTERLANDS IN ALTENBURG, CORRESPONDENTEN DES LESEVEREINS, DER BOHEMISCH-BOTANISCHEN VEREINIGUNG IN WIEN, DES SIEBENBÜRGISCHEN VEREINES FÜR NATURWISSENSCHAFT IN HERMANNSTADT UND DES VEREINES FÜR LANDESKUNDE UND LANDESKULTUR IN DER BUCOVINA.

BIBLIOTHEK DES K.K. GYMNASIUMS IN RADAUTZ

LEIPZIG.
VERLAG VON F. VOLCKMAR.
1859.

ACADEMIA ROMÂNĂ
FILIALA IAȘI
Centrul pentru ... cercetarea Problemelor ...
BIBLIOTECA

Vorwort.

Als ich im Jahre 1834 in die Bucovina kam, war es zwar mein Vorhaben, dieses Land, soviel mir meine Amtsgeschäfte freie Zeit gönnen werden, in botanischer Beziehung zu untersuchen; an die Bearbeitung einer Flora desselben konnte ich aber damals bei der Ungewissheit der Dauer meines Aufenthaltes nicht denken, zumal sich nirgends ein Herbarium von einheimischen Pflanzen vorfand, und ich sohin ausschliesslich nur auf meine eigenen Forschungen hingewiesen war. Erst nachdem ich zwanzig Jahre in der Bucovina verlebte, in welcher Zeit ich die grösste Anzahl der daselbst wildwachsenden Pflanzen an ihren Standorten zu beobachten und zu sammeln Gelegenheit fand, konnte ich es versuchen eine Flora der Bucovina zu schreiben; und da der löbliche Verein für Landeskunde und Landeskultur in der Bucovina, dessen Mitglied ich zu sein die Ehre habe, die Druckkosten wohlgeneigt bestreitet, so wage ich es, auf nachsichtige Beurtheilung der geneigten Leser zählend, das von mir Gesammelte und Beobachtete in den gegenwärtigen Blättern zu veröffentlichen.

Ich habe in meinem Selectus Plantarum Galiciae et Bucovinae Czernovitii 1856 in Kürze mehrerer von mir bis zu jener Zeit in der Bucovina unternommenen botanischen Ausflüge Erwähnung gethan, auch enthält die Regensburger botanische Zeitung im 19. Jahrgange die Beschreibung eines von mir in die Hochgebirge unternommenen Ausfluges.

Es wäre zu weitlaufig, wollte ich alle meine Ausfluge in specie anführen und erwähne hier nur, dass ich seit dem Jahre 1836 bis 1856 die Ebenen und das Hugelland von den Ufern des Dnjester bis an den Moldawa-Fluss nach allen Richtungen wiederholt durchwanderte, die Ufer der im Hugellande entspringenden Bäche Moska, Hukew, Rekitna Prussnitza, Uhlinitza, Derelui, Korowie, Hatna, Dragomirna u. a. besuchte; die Hauptflüsse des Landes, den Czeremosc, Sereth Suczawa, Moldawa und auch den Pruth und die Bistritza, deren Quellen ausserhalb der Bucovina sich befinden, bis an ihren Ursprung verfolgt, viele Thaler der Nebenbache und zwar des kleinen Sereth, des Serecell der beiden Putna-Bäche, des Suczawitza, Humora, Moldawitza, Nigrilasa, Ostra, Dorna, Szerischora, Nigrischora, Kirlibaba, Zibou Tatarka, des Putila und des Sarrata-Baches am oberen weissen Czeremosc durchwanderte. Ich habe in allen Subalpinen-Thälern Pflanzen gesammelt, und die Rucken aller Gebirgszuge an vielen Orten überschritten, und nicht nur wiederholt sammtliche Alpen der Bucovina, sondern auch mehrere angrenzende Alpen Siebenbürgens, in den Rodner-Alpen den Bussuijos, Wurwu-Rosch, Injeu Bistritschora und Girgileu, in der Marmarosch den Gelatz, so wie auch die in dem angrenzenden Galicien an den Ursprungen des Pruth und der Theis liegende Alpenkette Czarna-Hora (Alpes Pocutienses) und auf derselben die Kuppen Lysina, Tomnatik, Rybru, Bombowski, Drymbronja, Berbenieska und Speri bestiegen, und einige derselben gemessen*).

Durch diese botanischen Streifzuge kam ich nicht nur in den Besitz der meisten in der Bucovina wildwachsenden Pflanzen, sondern hatte auch Gelegenheit, zumal den Unterschied der Alpen-Flora der Bucovina und der angrenzenden Länder zu beobachten. Es durfte wohl nicht überflussig sein, wenn ich hier jene Pflanzen anführe, welche ich auf den angrenzenden Alpen fand, und zwar auf dem Galatz: Luzula

*) Die Angaben der von mir gemessenen Höhen in der Alpenkette der Czarna-Hora, so wie auch von mehreren Puncten in der Bucovina, sind im 3. Jahrgange 1852 der k. k. geologischen Reichsanstalt pag. 132 enthalten.

spadicea D. C. Alnus viridis D. C. Aster alpinus L. Tozzia alpina L. Silene Zawadskii Herbich. Saxifraga hieracifolia W. K. Ranunculus carpathicus Hrbch. Auf dem Girgileu: Carex leucoglochin Ehrh. Lloydia serotina Salisb. Salix arbuscula L. Artemisia glacialis L. Leontodon pyrenaeus Gouan. Aronicum scorpioides Koch. Erigeron alpinus L. Gentiana punctata L. G. verna L. Swertia punctata Bmgd. Bartsia alpina L. Pedicularis rostrata L. Primula longiflora L. P. minima L. Ranunculus crenatus W. K. Arabis ovirensis Wulf. Hutschinsia alpina R. Br. Stellaria cerastoides L. Silene acaulis L. Lychnis nivalis Kit. Saxifraga muscoides L. S. androsacea L. Rhodiola rosea L. Auf dem Bussuijos und Wurwu-Rosch: Aronicum Clusii Koch. A. glaciale Rchb. Anthemis montana L. Chamaeleon procumbens (Anthemis cespitosa Herbich). Auf dem Injeu (von den Deutschen das Kuhhorn genannt): Sesleria disticha Pers. Carex ustulata Whbg. C. irrigua Sm. Juncus triglumis L. Pinus Cembra L. Oxyria digyna Cpd. Achillaea Clusiana Tsch. Senecio carpathicus Herbich. Pedicularis asplenifolia Flork. Sempervivum globiferum L. Saxifraga oppositifolia L. S. carpathica Rchb. Talictrum alpinum L. Anemone alpina L. Papaver alpinum β. flaviflorum Koch. Cerastium alpinum L. Dianthus glacialis Hank. Hedysarum obscurum L.

Auf den Alpen der Czerna-Hora, welche meines Wissens noch nicht in botanischer Hinsicht untersucht wurden, fand ich folgende Pflanzen:

Am Cibulnik und Pop-Iwan: Juncus triglumis L. Veratrum album β. Lobelianum Bernh. Allium Schoenoprasum L. Orchis globosa L. Rumex alpinus L. Rhododendron myrtifolium Sch. et K. Meum Mutelina L. Rhodiola rosea L. Auf dem Drymbronja: Poa laxa Haenk. Avena versicolor Vill. Calamagrostis Halleriana D. C. Carex atrata L. Juncus trifidus L. Juniperus nana Willd. Polygonum viviparum L. Senecio subalpinus Koch. Leontodon pyrenaeus β. Gouan. Sedum annuum L. Scleranthus ....? Sagina saxatilis Wim. Auf den Bombiwski: Carex fuliginosa Schr. Luzula spadicea D. C. Gnaphalium supinum L. Mulgedium alpinum Guerin. Vaccinium uliginosum L. Saxifraga Aizoon

L. Auf dem Tomnatik: Sesleria disticha Pers. Carex curvula All. Salix reticulata L. S. retusa L. S. herbacea L. Aronicum Clusii Koch. Senecio carpathicus Herbich. Hieracium alpinum L. Hypericum Richeri Vill. Auf dem Rybra: Campanula alpina L. Gentiana punctata L. G. prostrata Haenk. Veronica petraea Baumg. Primula carpathica Fuss. Saxifraga bryoides L. Auf der Berbenieska: Adenostyles albifrons Rich. Phyteuma spicatum L. Pedicularis rostrata L. Sedum atratum L. Saxifraga carpathica Rchb. Auf dem Speci Aira cespitosa β. alpina Roth. Phleum alpinum L. Anthoxanthum odoratum L. Pedicularis verticillata L. Auf dem Lyssina: Eriophorum Scheuchzeri Hoppe. Pinus Cembra L. Chrysanthemum rotundifolium W. K. Arnica montana L. Chrysosplenium glaciale Fuss. Stellaria cerastoides L. Silene quadrifida L. Geranium sylvaticum L.

Krakau, den 11. November 1858.

Dr. F. Herbich.

Allgemeiner Charakter der Bucovina in Beziehung auf Vegetation.

Die Bucovina enthält einen Flächenraum von 189,56 geographischen Quadratmeilen, liegt zwischen dem 47° 14' und 48° 40' nördlicher Breite und zwischen dem 42° 13' 4" und 44° 1' 25" östlicher Länge, und wird im Norden von dem Dnjester, im Westen von dem Zibou und Czeremosz, im Osten von den Bachen Czarny-Potok, Rokitna und Molnitza, im Süden von der Njagra und Bistritza und mehreren Gebirgskammen begrenzt, und stellt sohin ein Verbindungsglied dar zwischen den im Südwesten gelegenen Karpathen und den podolischen Steppenlande, deren erste Anfänge im nördlichen Theile des Landes zwischen dem Pruth und Dnjester auftreten.

Die Bodenfläche der Bucovina wird mit 827,800 Jochen theils Laub-, grösstentheils aber Nadelwäldern bedeckt; der Flächenraum der Aecker beträgt 313,500 Joche, der der Wiesen 206,500 und der der Viehweiden 248,900 österreichische Joche.

Die mittlere Jahrestemperatur ist für Czernowitz nach einer neunjährigen Beobachtung 7° 1 Raum. und für die Monate März bis October nach derselben Beobachtung 11° 6 Raum. und diese kann auch als die mittlere Temperatur für die Vegetation des Hügellandes angesehen werden.

Während die südwestliche Hälfte des Landes, den Karpathen angehörig, ein eigentliches Gebirgsland darstellt, wird beinahe die ganze andere Hälfte desselben von mehr oder minder bedeutenden Berg- und Hügelzügen erfüllt, welche theils zwischen den weiten Thälern der Flüsse Pruth, Sereth, Suczawa und

Moldawa hinziehend, westgestreckte Reihen bilden, theils mehr gruppenweise sich aussondern und nur die Gegend zwischen dem Pruth und Dnjester in einem ungefähren Flächenraum von sechs Quadrat-Meilen bildet ein wellenförmiges gegen den Dnjester hin von tiefen und felsigen Schluchten durchschnittenes und mit trichterförmigen Erdfällen besactes Plateau, welches sich an die podolische Hochebene anschliesst. Die oben angeführten weiten und flachen Flussthäler, welche zusammen ungefähr zwölf Quadrat-Meilen einnehmen, bilden zugleich die einzigen Ebenen der Bucovina, welche demnach ihrer ganzen Ausdehnung nach den Bergländern zugerechnet werden muss.

Die Karpathen.

Die Karpathen der Bucovina bilden mit den unmittelbar anstossenden Gebirgen der Marmarosch und des nördlichen Siebenbürgens den Centralpunkt jenes Theiles der Karpathen, welcher von der zwischen Eperies und Dukla befindlichen bedeutenden Senkung in südöstlicher Richtung bis an den südöstlichen Punkt Siebenbürgens sich fortsetzt und dort in der Gegend von Kronstadt an eine andere Gruppe sich anschliesst. Den Kern dieses Gebirges bilden crystallinische Schiefer, Gneis, Glimmerschiefer, Chlorit und Hornblendeschiefer, welche die südliche Bucovina von Kirlibaba bis unterhalb Dorna durchziehen; sie werden von beiden Seiten von einer besonders im Nordosten sehr mächtigen Sandsteinzone begleitet, während den südwestlichen Theil der Gebirges ein breiter Streifen von trachytischen Gesteinen einnimmt, welche die Bucovina nur an ihrer südlichsten Spitze berühren. Die Breite der Karpathen beträgt an dieser Stelle von Wikow bis Bistritz ungefähr 18 Meilen und dies ist auch die durchschnittliche Breite des ganzen Zuges der Ostkarpathen.

Sowohl das Sandstein- als auch das Glimmerschiefer-Gebirge bildet mehrere hinter einander liegende Reihen paralleler Ketten, welche durch ausgezeichnete Langenthaler getrennt sind, und je näher der Centralgruppe der crystallinischen Schiefer eine um so bedeutendere Kammhöhe erreichen, während auf diesen Kämmen Gruppen noch höher ansteigender Berge kürzere Ketten bilden. Solche über ihre Umgebung emporragende Ketten sind im Sandsteingebirge: die Kette des Wanzyn und Lungul an den Quellen des grossen Sereth, welche in dem letzten Berge (nach F. Zelli) zu 4290' M. H. emporsteigt, welche der Wanzyn noch übertrifft. Die Kette des Jarowetz oder Jarowitza an deren weissen Czermosz und die des Fereden, welche das grosse Langenthal der Moldawa im Norden begrenzt und im West

zu 4636' M. H. ansteigt; im Bereiche des crystallinischen Schiefers jene Kette, welche im Norden mit dem Zapul 5196' M. H., beginnend im Süden bei Dorna-Landrem mit 5100' hohen Ouschor endet, während ihre höchste Kuppe der schon in Siebenbürgen liegende Wurwa-Omului zu 6360' M. H. ansteigt. Die Kette des Drumaleu (Dschomaleu), welche bei Poschorita beginnend im Drumaleu-Kaldu 5700' M. H. erreicht und nur durch die Bistritza bei Kulbu durchbrochen in die Moldau fortsetzt, wo sie den noch höheren Pietros bildet. Die Trachytberge der Bucovina finden ihre höchste Kuppe im Lukzer (Lukatsch) 5400' M. H., welche jedoch von dem damit zusammenhangenden siebenbürgischen Berge Piatra-Rosch weit überragt wird. Die mittlere Kammhöhe kann in den Sandsteinketten zu 3000' bis 3200', in den Trachytbergen zu 4000' bis 4500' M. H. angenommen werden. Die Höhe des Passes über den Mestikanestie zwischen Poschorita und Jakobeny (Glimmerschiefer) beträgt 3450' M. H. Auch die Langenthaler erhalten eine um so höhere Lage, je näher sie der Centralgruppe liegen, und das höchste aller Langenthaler ist das der goldenen Bistritza, welches dem crystallinischen Schiefer angehört. Soweit die Sandsteingruppe reicht, ist grossartige Felsenbildung selten zu finden, anders ist es bei den Kalklagern, überall wo diese auftreten, seien es die den Glimmerschiefer fast unmittelbar bedeckenden Jurakalke, oder Nummulitenkalke, überall treten diese Kalke als grossartige Felsenmassen auf, wobei ich nur der Felsen, die den Moldawafluss von seinem Ursprung bis nach Poschorita begleiten, der zerrissenen Massen des Piatra-Domnei und Rareu, des Piatra-Zibou und des Daiul bei Kirlibaba gedenke. Der Glimmerschiefer selbst zeigt innerhalb der Bucovina nur an dem Durchbruche der Bistritza bei Kulbu mächtige senkrechte Felsenwände. Die Trachytberge endlich bilden fast durchgehends jähe Felsenwände und ihr Rücken ist mit den abentheuerlichsten Felsengestalten bedeckt.

Da die höchsten Berge des Landes, wie aus dem oben Angeführten ersichtlich ist, nur die Höhe der unteren Alpenregion erreichen und das Gestein der meisten crystallinischen Schiefer Trachyt oder Sandstein ist, so besitzt die Bucovina nur eine höchst geringe Anzahl eigentlicher Alpenpflanzen; die reichhaltigste Flora ist nur auf den beiden Kalk-Alpen bei Kumpolung und Dremin, nämlich auf der Pietra-Domnei (auch Pietrile-Domnei) und dem Rareu zu finden; die ärmlichste Flora unter allen Alpen besitzt die höchste Kuppe der Bucovina, nämlich der Drumaleu-Kaldu, denn ausser Campanula cespitosa, Scop. Vaccinium uliginosum L. Hypericum Richeri, Vill. und Empetrum nigrum L. fand ich keine andere Alpenpflanze daselbst. Von den auf den höchsten Alpen der Bucovina von mir beobachteten und gesammelten Pflanzen führe ich folgende an: Festuca ovina β alpina, Koch. Poa laxa,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Hacnk. P. alpina, L. P. rederiae Hacnk. Seslaria caerulea, Ard. Aira flexuosa, L. Phleum alpinum, L. Carex curvula, All. C. atrata, L. C. capillaris L. C. ferruginea Scop. Eriophorum capitatum Host. Juncus triglumis, L. Luzula maxima, Desv. L. Althii, Herbich. L. spicata, D. C. Allium Victorialis, L. Streptopus amplexifolius, Pers. Orchis globosa, L. Asparagus cana, Willd. Pinus Mughus, Scop. Betula alba β glandulosa, Wahl. Salix silesiaca, W. S. phylicifolia L. Polygonum viviparum, L. Rumex alpinus, L. R. scutatus β M. B. R. subalpinus, All. Thesium alpinum, Lin. Hamogyne alpina, Cass. Aster alpinus, L.

Adenostyles albifrons, Rchb. A. alpina, Bl. F. Gnaphalium Leontopodium, L. Achillaea tingulata, W. K. Anthemis carpatica, Herbich. Chrysanthemum rotundifolium, W. K. Doronicum caucasicum, M. B. Arnica montana, L. Cineraria austriaca, Hepper. C. longifolia, Jacq. Senecio lyratifolius, Rchb. S. subalpinus, Koch. Centaurea atropurpurea, W. K. Scorzonera rosea, W. K. Hyposcharis helvetica, Wulf. Mulgedium alpinum, Less. Crepis grandiflora, Tausch. C. Jacquini Tsch. Hieracium villosum, Jacq. H. aurantum β incanum, W. Gr. H. alpinum, L. H. prenanthoides, Vill. Phyteuma orbiculare, L. P. nigrum, Schmidt. Campanula carpathica, L. C. alpina, Jacq. Galium pusillum, Bmg. Gentiana acaulis, G. bavarica, Herbich. Swertia perennis, L. Calamintha alpina, Lam. Erinchium campestre, Schrad. Veronica saxatilis, Jacq. V. alpina, L. Antirrhinum latea, Linn. Cortusa Matthioli, L. Soldanella alpina L. *) Euphrasium longifolium, L. Saxifraga Aizoon, Jacq. S. luteo-viridis, Schl. Kocz. S. stellaris, S. controversa, Sdbg. Chrysosplenium oppositifolium, L. Ranunculus carpaticus, Herbich. Aconitum Anthora, L. Alyssum decumbens, Herbich. Draba stellata, Jacq. Helianthemum alpestre, Rchb. Viola alpina, Jacq. Dianthus petraeus, W. K. Silene Zawadzkii, Herbich. Dryas octopetala, L. Geum montanum, L. Potentilla aurea.

Die Abhange der Bucovinar Gebirge sind meist mit dichten Nadelwaldungen bedeckt und die Kuppen der höheren Berge mit schonen Wiesen gekrönet. Die Gebirgsthaler zeigen denselben Character wie die meisten Alpenthaler. Grossere Weitungen mit ebenen Boden, wo die Flusse einen trageren Lauf annehmen, wechseln mit Engen, welche der Fluss mit steileren Gefälle durchtauscht; machtige, stufenweise übereinanderliegende Terrassen von Gebirgsschutt beweisen, dass jene Thaler früher eine Kette von Alpenseen darstellten. Die Ufer der Gebirgs- und Alpenbache sind mit hohen Gestrauchen von Alnus incana, D. C. Salix pentandra, L. S. purpurea, L. S. Helix, L. S. daphnoides, Vill. S. hastata, L., bewachsen, unter welchen grosse Strecken mit den riesigen Blattern von Petasites hybridus bedeckt sind. Von jenen Pflanzen, welche in den Gebirgen und Voralpen vorkommen, führe ich folgende an: Brachypodium pinnatum, P. B. Melinia coerulea, Moench. Avena planiculmis, Schdr. Carex leporina, L. C. ornithopoda, W. C. pilosa, Scop. C. sylvatica, Huds. Eriophorum trigynetrum, Hopp. Luzula albida, D. C. et β rubella Hopp. Allium ursinum, L. Orchis militaris, L. Gymnadenia albida, Rich. G. viridis, Rich. Herminium Monorchis, R. Br. Cephalanthera rubra, Rich. Epipactis latifolia β rubiginosa, Bl. F. Cypripedium Calceolus, L. Arum orientale, M. B. Typha Shuttleworthii, Koch. Valeriana sambucifolia, Mik. V. tripteris, L. Knautia longifolia, Koch. Erigeron macrophyllus, Herbich. E. Villarsii, Bell. Solidago alpestris, W. K. Buphthalmum cordifolium, W. K. Gnaphalium sylvaticum, L. G. norvegicum, Gun. Achillaea tanacetifolia, All. Anthemis hemisphaerica, Rrbich. Doronicum austriacum, Jacq. Ligularia sibirica, Cass. Cirsium Erisithales, Scop. C. heterophyllum, All. C. vessilliforum, Hrbich. C. pauciflorum, Sprg. C. pauciflorum α lyratifolium, Mihi. C. hybridum Koch. Carduus defloratus, L. C. arctioides, Wild. Carlina simplex, W. K. C. acaulis, L. Saussurea discolor, D. C. Phyteuma spicatum, L. Campanula Schuchzeri, Vill. Lonicera alpigena, L. et Lonicera nigra, L. Thymus Serpyllum β pulegioides, Koch. Stachys alpina, L. Pedemontum caeruleum, L. Digitalis grandiflora, Lam. Veronica urticifolia, Jacq. V. montana, L. Pedicularis foliosa, L. Melampyrum silvaticum, L. (var. Mihi M. saxosum, Bmg.) Pyrola minor, L. Ebes alpinum, L. Sedum hispanicum, L. S. annuum, L. Ranunculus aquatilis γ capillaceus, Schdal. R. aconitifolius, L. Helleborus purpurascens, Delphinium elatum, L. Aconitum Napellus, A. variegatum, L. A. septentrionale, Bmg. Hesperis umbrosa, Herbch. Erysimum Cheiranthus, Pers. Alyssum medium, Host. Lunaria rediviva, L. Nasturtium pyrenaicum, R. Br. Corydalis capnoides, Koch. Viola biflora, L. V. heterophylla, All. Moehringia muscosa, L. Dianthus barbatus, L. Silene italica, Pers. Silene dubia, Mihi. Euphorbia carniolica, Jacq. Epilobium alpinum, L. Circaea alpina, L. C. lutetiana, L. Rosa alpina, L. Potentilla pilosa, L. Spiraea ulmifolia, Scop. S. chamaedryfolia, L. S. oblongifolia, W. K. Cytisus supinus, L. Anthyllis Vulneraria β rubriflora, Koch. Orobus vernus β dasyodes, Koch. Orobus subalpinus, Hrbich. In den subalpinischen Sümpfen des Dornathales bei Watra-Dorna und Kandrem fand ich folgende Pflanzen: Carex flava, L. C. Oederi, Ehrh. C. ampullacea, Good. Juncus lamprocarpus, Ehrh. Calla palustris, L. Schoenoxiria palustris, L. Veronica scutellata, L. Drosera rotundifolia, L. D. longifolia, L. Comarum palustre, L. —

*) Kitaib. Specimen p.

Das Hügel-Land und die Ebenen.

Von den Bergen und den Thalern des Gebirges sind die des Hugel-Landes ganz verschieden; keine parallelen Gebirgszuge, keine ausgebrochenen Langen — und Querthaler sind hier zu finden, sondern grossere und kleinere Gruppen von höheren bis zu 1800° M. H. ansteigenden Bergen sind auf niedrigere Hügelreihen aufgesetzt, wobei das merkwurdige Verhaltniss obwaltet, dass die höheren Berge nie unmittelbar an die Karpathen sich anschliessen, sondern von denselben stets durch mehr oder minder bedeutende Niederungen getrennt sind. Die bedeutenste dieser Berggruppen zieht sich zwischen den Flussen Pruth und Sereth von Stanestie uber den Cecina-Berg 1633° M. H. über Tereschesy in die Moldau; eine andere entsteht mit dem Berge Horotischtie bei Czernawka und Schreoutz und zieht nach Chotin nach Bessarbien, eine dritte beginnt südostlich von Sereth bei Scherboutz und Kalafindestie und gehort nur mit ihren Anfangen zur Bucovina, aus der sie sich in die Moldau hinzieht, eine vierte endlich zieht von Suczawa östlich in die Moldau und sie ist es, welche die Weingärten der Bucovina tragt. Von jenen Pflanzen, welche auf den niederen Bergen vorkommen, erwahne ich: Melica nutans, L. Avena pratensis, L. Calamagrostis Epigejos, Roth. Carex praecox, C. digitata, L. C. maxima, Scop. Luzula pilosa, Willd. Lilium Martagon, L. Muscari racemosum, Mill. Scilla bifolia, L. Majanthemum bifolium, D. C. Gladiolus imbricatus, L. Galanthus nivalis, L. Leucojum vernum, L. Orchis ustulata, L. O. coriophora, L. O. Morio, L. O. laxiflora, Lam. O. latifolia, L. Platanthera bifolia, Rich. Cephalanthera pallens, Rich. C. ensifolia, Rich. Listere ovata, R. Br. Neottia Nidus-avis, Rich. Arum maculatum, L. Salix caprea, L. Valeriana officinalis, L. et β. minor, Koch. Cineraria campestris, Retz. Cirsium lapophyllum, Hbich. Centaurea phrygia, L. Hypochaeris maculata, L. Asperula galioides, M. B. A. odorata, L. Vinca minor, L. Cynanchum Vincetoxicum, R. Br. Gentiana asclepiadea, G. cruciata, G. ciliata, G. Amarella. Erythraea Centaurium, L. Salvia glutinosa, L. Stachys silvatica, L. Veronica officinalis, L. Melampyrum nemorosum, L. Astrantia major, L. Hedera Helix, L. Viscum album, L. Loranthus europæus, L. Isopyrum thalictroides, L. Actaea spicata, L. Cimicifuga foetida, L. Dentaria enneaphyllos, L. D. glandulosa, W. K. Cerastium silvaticum, W. K. Polygala vulgaris, L. P. amara, L. Euphorbia angulata, Jacq. Geranium phaeum, L. G. Robertianum, L. Oxalis Acetosella, L. Epilobium montanum, L. Spiræa ulmaria, L. Cytisus nigricans, L. Trifolium medium. Orobus vernus, L. —

Die Flussthaler bilden weite, oft sumpfige, sonst aber fruchtbare Ebenen, die stufenweise über einander liegen, indem

der Pruth bei Czernowitz 438', der Sereth bei Sereth 934', die Suczawa bei Radautz 1248' u. d. M. liegen. Das Steppenplateau zwischen den Flussen Pruth und Dniester erreicht bei Kadobestie eine Hohe von 1017' u. d. M., während der Dnjester bei seinem Austritt aus der Bucovina bei Samoschin nur 258' u. d. M. liegt. Von der grossen Anzahl der in den Flussthalern wildwachsenden Pflanzen führe ich hier folgende an: Hordeum murinum, L. Triticum glaucum, Desf. Festuca rubra, L. elatior, L. Bromus secalinus, L. B. inermis, Leyss. B. giganteus, L. Cynosurus cristatus, L. Koeleria cristata, Pers. Melica ciliata, L. Briza media, L. Poa dura, Scop. P. compressa, L. Arrhenatherum avenaceum, P. B. Stipa pennata, L. S. capillata, L. Apera Spica venti, P. B. Leersia oryzoides, Sw. Alopecurus nigricans, Horn. Phalaris arundinacea, L. Hoelus lanatus, L. Milium effusum, L. Setaria glauca, L. Carex vulpina, L. C. paniculata, L. C. brizoides, L. Michelii, C. riparia, Curt. Eriophorum latifolium, Hopp. Veratrum album et nigrum, L. Colchicum autumnale, L. Anthericum ramosum, Gagea minima, Schult. Fritillaria Meleagris, L. Ornithogalum umbellatum, L. Polygonatum anceps, Moench. P. latifolium, Red. Convallaria majalis, L. Iris hungarica, W. K. I. graminea, L. Gladiolus imbricatus, L. Crocus vernus, L. Humulus Lupulus, L. Chenopodium glaucum, L. Ch. intermedium, M. K. C. opulifolium, Schrd. Kochia scoparia, Schrdr. Atriplex nitens, Kht. A. tatarica, L. Amarantus retroflexus. Polygonum lapathifolium, L. Rumex maritimus, L. Thesium intermedium, Schdr. Dipsacus laciniatus, D. pilosus, L. Aster Amellus, L. Inula Helenium, L. I. hirta, L. I. salicina, L. I. ensifolia, L. Gnaphalium uliginosum, L. Senecio vernalis, W. K. S. paludosus, L. S. umbrosus, W. K. Echinops sphaerocephalus, L. E. exaltatus, Schrd. Cirsium eriophorum. C. pannonicum, Gaud. C. canum, M. B. C. rivulare, Link. Serratula tinctoria, L. α β γ. Centaurea axillaris α reusana, Willd. Centaurea Scabiosa, L. et β coriacea, Koch. C. Hieberstenii, D. C. Hioseris foetida, L. Scorzonera purpurea, L. Sonchus palustris, L. Crepis paludosa, Tausch. Hieracium Auricula, L. H. echioides, Lmk. Xanthium spinosum. Campanula Cervicaria, L. C. sibirica, L. Adenophora suaveolens, Fisch. Gentiana Pneumonanthe, L. Nepeta nuda, L. Lamium maculatum, L. Galeobdolon luteum, Huds. Galeopsis Ladanum, L. G. versicolor, Curt. G. pubescens, Bess. Stachys germanica, L. et β. ramosa, Koch. Marrubium vulgare, L. Phlomis tuberosa. Scutellaria hastifolia, L. Anchusa procera, Bess. A. Barrelieri, Bess. Nonea pulla, D. C. Echium rubrum, L. Pulmonaria azurea, Bess. Myosotis sparsiflora. Verbascum speciosum, Schrd. V. orientale, M. B. Scrofularia Scopolii, Hopp. Linaria minor, Desf. Veronica austriaca, L. V. orchidea, Crtz. V. polita, Fries. Melampyrum arvense, L. Orobanche galii, Duh. O. coerulea, Vill. Erygium planum, L. E. campestre, L. Sesel coloratum, Ehrh. Ferulago

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

silvestris, Rchb. Peucedanum arenarium, L. Thesechinum palustre, Hoffm. Bryonia alba, L. Sicyos angulata, L. Sedum maximum, Sut. Sempervivum tectorum, L. Anemone patens, L. Fumaria Vaillantii, Lag. Barbarea arcuata, Rchb. Sysimbrium pannonicum, L. S. strictissimum, L. Sinapis nigra, L. Draba nemoralis, Ehrh. Lepidium Draba, L. Senebiera Coronopus, Poir. Isatis tinctoria, L. Neslia paniculata, Desv. Scleranthus perennis et annuus, L. Lepigonum rubrum, Fries. Holosteum umbellatum, L. Malachium aquaticum, Fries. Dianthus Seguierii, Vill. Silene noctiflora, L. Malva borealis, Wallm. Myricaria germanica, Desv. Polygala major, Jacq. Euphorbia epithymoides, L. E. salicifolia, Host. E. lucida, W. K. Dictamnus Fraxinella, Pers. Linum flavum, L. L. austriacum, L. Lythrum virgatum, L. Sanguisorba officinalis, L. Potentum Sanguisorba, L. Rosa gallica, L. R. arvensis, Huds. R. tomentosa, Smith. Genum intermedium, Ehrh. Potentilla supina, L. Potentilla pratensis, Herbch. P. opaca, L. Cytisus leucanthus, W. K. C. austriacus, L. Trifolium schreberianum, L. pannonicum, L. T. alpestre, T. hybridum, L. T. filiforme, L. T. procumbens, L. Galega officinalis, Astragalus Onobrychis, L. A. Cicer, L. Coronilla varia, L. Onobrychis sativa, Lam. Vicia cracca, L. Lathyrus tuberosus, L. —

In den Sumpfen der Niederungen und zwar des Pruth- und Sereth-Thales in den stehenden Wassern bei Lozan, Mazanestie und Dragomirna und in den Teichen von Stawczan, Werenzanka, Kisselin Sastawna, Kotzmann, Lazkowka, und Czernawka kommen folgende Pflanzen vor: Glyceria spectabilis, M. et K. G. dulcis, R. Br. G. aquatica, Prsl. Phragmites vulgaris, Trin. Leersia oryzoides, Sw. Alopecurus fulvus, Smith. Phalaris arundinacea, L. Carex vulpina, L. C. paniculata, L. C. vesicaria, L. C. paludosa, Good. C. riparia, Curt. Scirpus palustris, L. S. acicularis, L. Cyperus fuscus, L. et β virens, Hoffm. Juncus conglomeratus, L. J. effusus, L. J. glaucus, Ehrh. Zannichellia palustris, L. Potamogeton natans, L. P. crispus, L. P. pusillus, L. Ceratophyllum demersum, L. Lemna trisulca, L. L. minor, L. L. gibba L. Acorus Calamus, L. Typha latifolia, L. Sparganium ramosum, Huds. Menyanthes trifoliata, L. Triglochin palustre, L. Alisma Plantago, L. et β lanceolata, W. Gr. Sagittaria sagittifolia, L. Butomus umbellatus, L. Hydrocharis Morsus-ranae, L. Utricularia vulgaris, L. Cicuraria palustris, L. Osteriecum palustre, Bess. Oenanthe Phellandrium, Lam. Polygonum amphibium, L. P. minus, Huds. Ranunculus aquatilis, L. R. Lingua, L. R. Flammula, L. R. sceleratus, L. Nasturtium officinale, R. Br. N. austriacum, Crtz. N. amphibium, R. Br. et β variifolium, Rchb. et a. subrivum, Rchb. N. palustre, D. C. Nymphaea alba, L. et β minor, St. C. Nuphar luteum, Smith. N. serotina, Lang. Calitriche verna, Kütz. C. autumnalis, L. —

Das Steppen-Plateau und der Dajester.

Einer besonderen Erwähnung verdient das zwischen dem Pruth und Dajester liegende Steppen-Plateau, und der Dniester mit seinen hohen, steilen und felsigen Ufern. Die den Steppen eigenthümliche Aussehen beginnt nicht unmittelbar am linken Ufer des Pruth, sondern erst in der Höhe von Kotzmann, und erstreckt sich östlich über Jurkoutz, Poh-rloutz und Perewegrez an die Grenze von Bessarabien westlich über Stawczan, Werenzschanka bis an den Dajester hin. Vor 30 Jahren war diese Gegend mit weitausgedehnten üppigen Wiesen bedeckt, dermalen aber erblickt man ebenso weitausgedehnte üppige Maisfelder, dennoch zeigen die Ueberreste jener Wiesen eine so üppige Vegetation, wie dieselbe nur noch in der südlichen Bucovina auf den Hügeln von Strojestie zu finden ist. Je näher dem Dajester, desto häufiger erblickt man die trichterförmigen Erdfalle von verschiedenem Umfange und verschiedener Tiefe und zwar von 2—10 bis 100 Klafter im Umkreise und von 2 bis 10 und mehr Klafter Tiefe. Die kleineren Trichter sind dicht mit Pflanzen bewachsen. Von den daselbst wachsenden nenne ich: Urtica dioica, L. Polygonum dumetorum, L. Knautia arvensis, Coult. Artemisia vulgaris, L. Carduus acanthoides, L. Lappa major, Gaert. Xanthium strumarium, L. Ballota nigra, L. Leonurus Cardiaca, L. Chaerophyllum Mororhastrum, Rchb. Calystegia sepium, L. Br. Scrophularia nodosa, L. Linaria vulgaris, Moll. Cichoria Intybus, L. Silene inflata, Smith. Lychnis vespertina, Smith. Malva Alcea, L. Hypericum perforatum, L. Melilotus officinalis, L. —

Die Pflanzen, welche ich ausschliesslich auf dem Steppenplateau beobachtet, sind: Carduus hamulosus, W. K. Artemisia austriaca, Jacq. Achillaea setacea, L. Salvia nutans, W. K. Aster Chamaemelus, Schrk. Tripolium Heuffelii, Hoffm. Lasiopus Winkleri, Herbch. Adonis vernalis, L. A. aestivalis, L. Ceratocephalus Orthoceras, D. C. Silene Otites β vulgensis, Lasch. Oxytropis pilosa, D. C. Orobus albus, L. fil. — Silene Otites β fand ich in einem kleinen Gypstrichter bei Toutry, und zwar ein Exemplar von 3 Fuss Höhe.

Das Dajester-Thal, welches mir von Stary-Mjasto an, also vom Austritte dieses Flusses aus den Karpathen bis nach Onuth, wo dieser Fluss den österreichischen Boden verlässt, bekannt ist, zeigt eine doppelte Verschiedenheit. Von dem letztgenannten Städtchen an bis Halicz ist es west und an beiden Seiten eben, östlich von Halicz wird es allmählig enger und die Thalwände steiler, von Niezwaw an windet sich der Fluss in einem engen tiefen Thale, wo abwechselnd bald das rechte bald das linke Ufer in einer steilen Wand in den Fluss abfällt, indess das entgegengesetzte sanft ansteigt. Diese abwechselnde Ufer-

bildung findet auch an der Grenze zwischen der Bucowina und Galicien statt. Diese oft ganz senkrecht aus dem Wasserspiegel aufsteigenden felsigen und kahlen Ufer haben eine durchschnittliche Höhe von 60 Klaftern, die weniger steilen sind theils mit hochstammigen Bäumen, grösstentheils aber mit Gesträuchen bewachsen und zwar mit: Corylus Avellana, L. Ulmus excelsa, Rchb. U. campestris, L. U. effusa, Willd. Lonicera Xylosteum, L. Sambucus nigra, L. Viburnum Opulus, L. V. Lantana, L. Cornus mas, L. C. sanguinea, L. Berberis vulgaris, L. Acer tataricum, L. A. campestre, L. Staphylea pinnata, L. Evonymus europaeus, L. E. verrucosus, L. Rhamnus catharticus, L. R. Frangula, L. Pyrus communis, L. P. Malus, L. Cotoneaster vulgaris, Lindl. Crataegus monogyna, Jacq. Prunus avium, L. P. spinosa, L. P. Padus, L. — Die Pflanzen, welche ausschliesslich nur an den Dnjester Ufern vorkommen, sind: Hierochloa borealis, R. Sch. Andropogon Ischaemum, L. Botryanthus stereophyllus, Rchb. Asparagus tenuifolius, Lam. Chenopodium Vulvaria, L. Jurinea mollis, Cass. Asperula galioides β tyraica, Ledeb. Thymus Serpyllum γ pannonicus, Koch. Scutellaria altissima, L. S. alpina α Ledeb. Teucrium montanum, L. Lithospermum purpureo-caeruleum, L. Veronica incana, L. Linderuia Pyxidaria, All. Ribes nigrum, L. Saxifraga Tridactylites, L. Conringia orientalis, Pers. Erysimum odoratum, Ehrh. Alyssum saxatile, L. Arenaria graminifolia, Schrdr. Gypsophila altissima, L. Silene chlorantha, Ehrh. —

Meiner Wahrnehmung zufolge scheint es, dass einige Pflanzen nur gewissen Flusthalern eigen sind; so fand ich z. B. Sisymbrium Columnae und zwar die Varietät β hebecarpa, Koch und Erodium pimpinellifolium, Willd. nur im Moldawa-Thale in der Gegend von Litteny und Sterneroja; Euphorbia Gerardiana, Jacq. und Filago germanica, L. nur im Suczawa-Thale und zwar erstere theils im Steingerölle des Flussbettes bei Gostina, theils bei Chilischeny, Beuseny, Sekuriczany und bei Suczawa, letztere bei Ober-Wikow im Steingerölle der Suczawa mit Bupsmum compressum Panz. — Achillaea Ptarmica, L. und Veronica longifolia, L. sah ich nur im Thale des grossen Sereth bei Zadowa und Panka an Wassergraben und auf sumpfigen Wiesen. Dem Pruth-Thale sind folgende Pflanzen eigen: Scirpus triquetor, L. S. maritimus, L. Chenopodium Botrys, L. Centaurea Biebersteini, D. C. C. Scabiosa β coriacea, Mals. Artemisia pontica, L. Senecio erucifolius, L. Lactuca stricta, W. K. Anchusa ochroleuca, M. B. Eleholzia cristata, W. Lycopus exaltatus, L. fil. Hibiscus ternatus, Cav. Lathyrus Nissolia, L. L. hirsutus, L. —

Die Bucovina besitzt keine Salzpflanze, denn ich war an vielen Orten, wo kleine Salzquellen sich befinden, auch habe

ich die Ufer des Solonetz-Bach (Salzbach) sowohl bei Kaczyka, wo sich die Salzbergwerke der Bucovina befinden und wo dieser Bach viele kleine Salzquellen aufnimmt, genau untersucht und denselben von da in seinem ganzen Verlaufe durch das Thal aufwärts bis an seine zwei Ursprünge auf den Bergen Diala-negru und Diala-Koschokului, wie auch seine dritte Quelle bis auf den Bucower verfolgt, auch dessen Ufer im Hügellande bei Partestschie und Lodi-Humori besucht, ohne eine Salzpflanze zu finden. Auch Galicien besitzt meines Wissens keine andere Salzpflanze ausser der von mir aufgefundenen und in meinem „Selectus" angeführten Arenaria rubra β marina, Linn. Lepigonum medium, Wahb., welche ich im Stanislawower-Kreise im Pruth-Thale bei Delatyn bei den verstopften Salzquellen fand. Eigentliche Sandpflanzen, deren Galicien mehrere besitzt, kommen in der Bucovina nicht vor, ausser dem in meiner kleinen Schrift „Stirpes rariores Bucovinae" angeführten Gnaphalium arenarium, Linn., welches nur an der Ostseite der alten Schanzen auf der Kuppe des Berges Horotschtie bei Czernawka und Ober-Schereutz vorkommt, wohin es wahrscheinlich vor 183 Jahren durch die polnische Reiterei verpflanzt wurde; so wie bei Wien auf die Türkenschanze mehrere ungarische Pflanzen durch die türkische Cavalerie verpflanzt wurden.

Die Wälder.

Eichenwälder von grosserer Ausdehnung besitzt die Bucovina nicht, sondern nur kleinere oder grossere Bestande und Haine, wie solche z. B. bei Okna, Doroschoutz, Czahor, Kitschera, Tereschény und Stanestie zu finden sind; jedoch kommt Quercus sessiliflora, Smith. und Q. pedunculata, Ehrh. in allen Waldern der Ebene und der niederen Gebirge sehr haufig vor. Die grosse Masse der Laubwalder besteht wohl grösseren Theils aus Buchen (Fagus sylvatica, L.), nicht minder haufig aber sind auch die gemischten Walder, in welchen Betula alba, L. Populus tremula, und alba, L. Carpinus Betulus, Ulmus campestris, L. Salix alba, L. Fraxinus excelsior, L. Tilia parvifolia und grandifolia, Ehrh. Acer Pseudoplatanus und platanoides, L. und A. compestre, L. in grosserer oder geringerer Menge zu finden sind.

Im oberen Sereth-Thale treten in den Laubwaldungen zerstreute Pinus Abies, L., welche bis zu einer Höhe von 4800' aufsteigen, während die Weisstanne, Pinus Picea, L., in geringerer Höhe zurückbleibt, doch tritt sie noch am Nordabhange der Magura-Kalului bis 3500' M. H. auf. Pinus Silvestris kommt blos bei Gropa und Brisen im oberen Moldawa-Thale in einem ganzen Bestande vor, der um so merkwürdiger ist, als er an das nur auf diese Stelle beschränkte Auftreten einer be-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

anderen Gebirgsart des Gebäu- und Serpentin gefunden zu [illegible] Auf der Lucavina habe ich Granitblöcke von M. H. [illegible] finden, noch mehrere Gruppen dieser Bäume. Bei Pietrosa sah ich einzelne Bäume auf dem Kamme des Monte-Bell, welcher sich zur Kalk-Alpe Pietrel-Dionisi hinzieht, noch auf einer Höhe von 5000 p. d. M. Wo die Fichtenwälder aufhören, welche noch über 6000 Fuss emporsteigen, treten schöne Weiden auf, durch eine ausserordentliche Hochgras von Arnica montana, L. und Hieracium helveticum, Weltl. besonders. Das Krummholz, Pinus Mughus, Scop., welches auf den eigentlichen Alpen der Marmarosch und Siebenbürgens ausgedehnte Flächen einnimmt, kommt in der Bucovina nur auf den Alpen Dorhomalen-Kaldu, Pietrik-Dionisi und dem Zapul vor und zwar auf der einigermassen Alpe in Gemisch mit Juniperus nana, Willd. Die Kuppe des Lukavi-Gebirges, so wie Juniperus nana, W., bewachsen, welcher daselbst die Stelle des Krummholzes vertritt.

Die Wälder im südöstlichen und nördlichen Theile der Bucovina, bei Plawalar, Fulpeni, Chilischeny, Moretzeny, Kuhmestie, Jacobeni und Kopparutzie bestehen fast ausschliesslich aus der Weissbuche, Carpinus Betulus, L. Taxus baccata kommt in den Gebirgen bei Wamma, Kimpolung, Sucrawitza und in den Wäldern des Humora-Thales vermischt vor. Der cultivirte in den Laubwäldern befindliche Nadelwald von Pinus Picea und Abies, in welchem der Kaluger Kloster Dragomirna liegt, ist künstlich angelegt. Ebenso befindet sich zwischen Frasthul und Tereschen ein im Jahre 1852 künstlich angelegter Wald von Pinus Larix, L.

Cultivirte Pflanzen

Unter allen Cerealien wird der Mais Zea Mays, L. in der Bucovina am häufigsten gebaut und gedeiht noch auf Feldern im Thale der Moldawa. Ebenso im Kapuler-Thale und Gura-humora, bei 1500 M. H. Höher hinauf, in Wamma und Kimpolung wird er nur noch in Gärten gezogen. Von Weizen, Triticum vulgare, Vill. werden mehrere Spielarten im Hauptlande gebaut. Roggen, Secale cereale, L. Hordeum vulgare, distichon und hexastichon und Avena sativa werden sowohl in den Ebenen als auch in den Gebirgsthälern gebaut, und gedeihen noch auf einer Höhe von 2300 p. d. M. auf dem Pleschka im Humora-Thale. Auch Polygonum Fagopyrum L. Panicum miliaceum, L. und Setaria italica P. B. werden häufig gebaut. Sorghum saccharatum, Pers. wird nur in Gärten gezogen.

Von Obstarten werden mehrere Sorten, vorzugsweise von Herbst- und Winterbirnen, Aepfel, Zwetschgen, Prunus domestica, Pflaumen, Prunus insitita, L. saure und süsse Kirschen häufig gepflanzt; seltener sind Aprikosen, Prunus Armeniaca, Quitten, Cydonia vulgaris, Pers und Pfirsiche, Persica vulgaris, Miller. Aepfel, Birnen und Zwetschgen-Bäume sind noch bei 1900 M. H. fruchttragend, höher hinauf werden die Baumkruppelhaft und unfruchtbar. Pyrus baccata, L., wird sehr häufig cultivirt und zwar der sehr zierlichen Früchte wegen, welche zu Confecturen gebraucht werden. Die Wallnuss, Juglans regia, L., gedeiht überall in der Niederung und trägt reichlich Früchte, erscheint aber nirgends als hochstämmiger Baum, sondern es entstehen gleich über der Wurzel zwei oder drei Hauptstämme, welche eine Höhe von fünf bis sieben Klaftern erreichen. Im Czeremose-Thale bei Rostoczie, 1400 M. H., sah ich mehrere Exemplare dieses Baumes in einem Bauerngarten nur noch als niedere, mit den Aesten auf dem Boden ausgebreitete Gesträuche. Morus alba kommt häufig in Gärten vor, und da dieser Baum in früheren Jahren in und um Czernowitz in grosser Menge gepflanzt war, so findet man sogar verwilderte Hecken dieses Baumes an Strassengräben. Von Castanea, befinden sich zehn Exemplare in den Gärten von Czernowitz; sie sind sämmtlich aus Saamen gezogen und tragen gereifte Früchte. Dem Mandelbaume scheint das Clima der Bucovina zu rauh zu sein, denn jene drei Exemplare, welche sich im Fruth-Thale und zwar im Garten zu Lenkoutz, 415 M. H., befinden, tragen zwar gereifte Früchte, und aber durch Frost in kruppelhafte Gesträuche verwandelt. In allen Obstgärten findet man Hecken von Ribes rubrum, nigrum, Grossularia und Rubus idaeus, L.

Der Weinstock wird vorzugsweise im südöstlichen Theile des Landes in den Weingärten von Chilischeny, Cotzeste, Reussen und Plawalar, in einer Höhe von 1000 p. d. M. gepflanzt, doch befinden sich auch bei Czernowitz, Zurin, Botoschan und Czernauka Weinpflanzungen.

Die Gemüse-Arten, welche im Lande cultivirt werden, sind: Viele Spielarten von Kohl, Brassica oleracea; Rüben, Brassica Rapa, L.; Spinat, Spinacia oleracea und spinosa, Moench.; Asparagus officinalis, L. Beta vulgaris, L., und Cicla, W. Lactuca sativa, L. Cucurbita Ekdvia, L. Phaseolus multiflorus, Lam und vulgaris, L. Pisum sativum, L. Vicia Faba, L. Ervum lens, L. Lathyrus sativus, L. Viele Spielarten von Kartoffeln, ausser diesen noch Amaranthus oleraceus, Solanum Melongena, L. Helianthus tuberosus, L. Eupatoria vulgaris, Nirg. Als Gewürzpflanzen werden gebaut: Lycopersicon esculentum, Mill. Capsicum annuum, L. Ocimum Basilicum, Artemisia Dracunculus, Nigella sativa, L. Apium graveolens und Petroselinum, L. Origanum Majorana, L. Raphanus sativus, Cochlearia Armoracia, L. Allium sativum, L. —

14

Cucumis Cantalupa, Hrbrl., wird in Garten gezogen. — Cucumis Melopepo, L. und Citrullus, Sirg. C. sativus, mehrere Spielarten von Cucurbita Pepo, sowie Allium Cepa, L., werden im Grossen in der Niederung auf Feldern gebaut. Als Oelpflanzen dienen: Linum usitatissimum, L. Helianthus annuus, Cannabis sativa und Cucurbita Pepo. Taback und zwar Nicotiana Tabacum, L., latissima, Mill., und rustica, L., werden seit dem Jahre 1851 gebaut.

Index generum.

Acer	421	Anthemis	149	Beta	113
Achillea	148	Anthericum	47	Betonica	221
Aconitum	332	Anthoxanthum	31	Betula	93
Acorus	83	Anthriscus	317	Bidens	142
Actaea	353	Anthyllis	168	Blitum	112
Adenophora	187	Apera	24	Borago	235
Adenostyles	131	Apium	290	Botrychium	52
Adonis	340	Aquilegia	350	Brachypodium	5
Adoxa	189	Arabis	364	Brassica	371
Aegopodium	294	Arctostaphylos	252	Briza	13
Aesculus	422	Arenaria	402	Bromus	7
Aethusa	301	Aristolochia	121	Bryonia	329
Agrimonia	461	Arnica	154	Bunias	386
Agrostemma	413	Arrhenatherum	17	Buphthalmum	139
Agrostis	23	Artemisia	146	Bupleurum	299
Aira	19	Arum	81	Butomus	90
Ajuga	229	Asarum	122	Calamagrostis	20
Alchemilla	436	Asparagus	57	Calamintha	212
Alisma	88	Asperugo	232	Calendula	158
Allium	55	Asperula	194	Calla	82
Alnus	96	Aster	135	Callitriche	442
Alopecurus	28	Astragalus	476	Caltha	345
Alsine	409	Astrantia	287	Calystegia	246
Althaea	415	Atragene	336	Camelina	378
Alyssum	373	Atriplex	115	Campanula	186
Amaranthus	116	Atropa	234	Cannabis	106
Anagallis	276	Avena	18	Capsella	381
Anchusa	236	Ballota	223	Capsicum	253
Andropogon	35	Barbarea	362	Cardamine	365
Androsace	277	Bellis	136	Carduus	161
Anemone	338	Berberis	353	Carex	38
Anethum	312	Berteroa	374	Carlina	164
Angelica	208	Berula	297	Carpinus	89

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Carthamus 167
Carum 295
Castanea 103
Centaurea 169
Cephalanthera 72
Cerastium 406
Ceratocephalus 342
Ceratophyllum 79
Ceruthe 239
Chaerophyllum 318
Chaiturus 275
Chelidonium 358
Chenopodium 111
Chrysanthemum 152
Chrysosplenium 334
Cichorium 171
Cicuta 289
Cimicifuga 334
Cineraria 135
Circaea 439
Cirsium 160
Clematis 325
Clinopodium 315
Cochlearia 377
Colchicum 46
Comarum 458
Conium 319
Conringia 369
Convallaria 60
Convolvulus 245
Coriandrum 320
Cornus 322
Coronilla 477
Cortusa 280
Corydalis 360
Corylus 106
Cotoneaster 448
Crataegus 449
Crepis 182
Crocus 64
Cucubalus 410
Cucumis 327
Cucurbita 326
Cuscuta 247
Cydonia 445
Cynanchum 199
Cynoglossum 234
Cynosurus 3
Cyperus 42
Cypripedium 76
Cytisus 466
Dactylis 9
Daphne 120
Datura 258
Daucus 316
Delphinium 351
Dentaria 366
Dianthus 408
Dictamnus 481
Digitalis 261
Dipsacus 126
Doronicum 153
Draba 376
Drosera 391
Dryas 454
Echinops 139
Echinospermum 233
Echium 240
Elaboltia 205
Empetrum 479
Epilobium 438
Epipactis 73
Erigeron 127
Eriophorum 39
Erithrichium 244
Erodium 432
Ervum 480
Eryngium 288
Erysimum 370
Erythraea 202
Euclidium 393
Eu aforium 130
Euphorbia 423
Euphrasia 269
Exonymus 425
Fagus 102
Falcaria 293
Ferulago 309
Festuca 6
Ficaria 344
Filago 144
Foeniculum 302
Fragaria 457
Fraxinus 197
Fritillaria 49
Fumaria 359
Gagea 48
Galanthus 65
Galega 473
Galeobdolon 218
Galeopsis 219
Galium 192
Genista 465
Gentiana 209
Geranium 433
Geum 455
Gladiolus 68
Glaucium 357
Glechoma 215
Gnaphalium 145
Glyceria 14
Gymnadenia 69
Gypsophila 407
Hedera 321
Helianthemum 390
Helianthus 143
Helleborus 347
Hepatica 339
Heracleum 314
Herminium 71
Hernaria 395
Hesperis 367
Hibiscus 417
Hieracium 183
Hierochloa 20
Hippuris 440
Holcus 19
Holosteum 403
Homogyne 133
Hordeum 1
Hottonia 279
Humulus 107
Hydrocharis 91
Hyoscyamus 256
Hyoseris 174
Hypericum 419
Hypochaeris 177
Impatiens 456
Inula 140
Iris 62
Isatis 384
Isopyrum 348
Juglans 104
Juncus 47

Juniperus 93
Jurinea 168
Knautia 127
Kochia 116
Koeleria 16
Lactuca 179
Lachenalia 328
Lamium 217
Lappa 168
Lapsana 170
Laserpitium 315
Lathraea 272
Lathyrus 482
Lavatera 414
Leersia 23
Lemna 80
Leontodon 177
Leonurus 224
Lepidium 380
Lepigonum 399
Leucojum 66
Leviticum 305
Libanotis 304
Ligularia 136
Ligustrum 193
Lilium 50
Limosella 265
Linaria 262
Linnaea 264
Liparis 284
Lisea 434
Listera 74
Lithospermum 247
Lolium 4
Lonicera 188
Lorantus 324
Lotus 472
Lunaria 375
Lusula 46
Lychnis 412
Lycium 249
Lycopersicum 251
Lycopus 207
Lysimachia 275
Lythrum 444
Majanthemum 61
Malaxis 69
Malachium 409
Malva 416
Marrubium 222
Matricaria 150
Medicago 469
Melampyrum 266
Melica 12
Melilotus 470
Melittis 216
Mentha 208
Menyanthes 202
Mercurialis 426
Milium 32
Moehringia 401
Molinia 11
Morus 108
Myagedium 181
Muscari 51
Myosotis 243
Myosurus 341
Myricaria 430
Myriophyllum 441
Narcissus 67
Nasturtium 361
Neottia 75
Nepeta 214
Nesaea 385
Nicotiana 257
Nigella 349
Nonnea 237
Nuphar 389
Nymphaea 388
Ocymum 204
Odontites 270
Oenanthe 306
Oenothera 437
Onobrychis 478
Ononis 467
Onopordon 162
Orchis 68
Origanum 209
Ornithogalum 54
Orobanche 271
Orobus 483
Ostericum 307
Oxalis 435
Oxycoccos 284
Oxytropis 475
Panicum 31
Papaver 356
Parnassia 392
Paris 58
Pastinaca 313
Pedicularis 267
Lephis 443
Pennica 463
Petasites 132
Petroselinum 291
Peucedanum 310
Phalaris 28
Phaseolus 484
Phleum 27
Phlomis 226
Phragmites 21
Physalis 252
Phyteuma 185
Picris 179
Pimpinella 296
Pinguicula 273
Pinus 94
Pisum 481
Plantago 123
Platanthera 70
Poa 15
Polemonium 248
Polygala 423
Polygonatum 59
Polygonum 117
Populus 98
Portulaca 394
Potamogeton 78
Potentilla 459
Poterium 452
Prunella 278
Prunella 228
Prunus 464
Pulicaria 141
Pulmonaria 241
Pyrethrum 151
Pyrola 283
Pyrus 446
Quercus 101
Ranunculus 343
Raphanus 387
Rhamnus 426
Rhamnthus 268
Rhynchospora 41
Ribes 325
Robinia 474

Rosa 453
Rubia 193
Rubus 456
Rumex 118
Sagina 397
Sagittaria 88
Salix 97
Salvia 208
Sambucus 190
Sanguisorba 451
Sanicula 286
Saponaria 409
Satureja 211
Saussurea 165
Saxifraga 333
Scabiosa 129
Scheuzeria 87
Scilla 53
Scirpus 40
Scleranthus 396
Scopolina 255
Scorzonera 176
Scrophularia 260
Scutellaria 227
Secale 2
Sedum 331
Selinum 306
Sempervivum 332
Senebiera 382
Senecio 157
Serratula 166
Seseli 302
Sesleria 14
Setaria 34
Sicyos 330
Silene 411
Sinapis 372
Sisymbrium 368
Sium 299
Solanum 250
Soldanella 281
Solidago 138
Sonchus 180
Sorbus 447
Sorghum 36
Sparganium 85
Spergula 398
Spinacia 114
Spiraea 462
Stachys 220
Staphylea 424
Stellaria 404
Stipa 22
Streptopus 58
Succisa 128
Swertia 201
Symphytum 238
Syringa 196
Tanacetum 147
Taraxacum 178
Taxus 92
Teucrium 230
Thalictrum 337
Thesium 119
Thlaspi 379
Thymus 216
Thyrsicinum 311
Tilia 413
Tormentilla 460
Tragopogon 175
Trifolium 471
Trinia 292
Triglochin 86
Triticum 3
Trollius 346
Turritis 363
Tussilago 134
Typha 86
Ulmus 109
Urtica 105
Utricularia 274
Vaccinium 283
Valeriana 135
Valerianella 136
Veratrum 45
Verbascum 259
Verbena 231
Veronica 263
Viburnum 191
Vicia 479
Vinca 198
Viola 399
Viscum 323
Vitis 427
Xanthium 164
Zannichellia 77
Zea 37

I. MONOCOTYLEDONEAE

Ordo Gramineae. Juss.

Trib. Hordeaceae Kunth.

1. Hordeum Linn.

1 H. vulgare (Linn. sp. 125.) floscullis omnibus hermaphroditis aristatis, seminibus duobus erectiusculis

Baumg. En. n. 2100. Host a. 1. p. 110. Kunth agr. n. 789. Gaud. agr. 1. p. 100. Rchb. exc. p. 84. Mally En. p. 2. Koel. gr. p. 317. Koch. Syn. p. 954. Willd. sp. 1. p. 472. Haller hist. 2. p. 246. n. 1233. Wetter n. 168. Schd. fl. Berol. n. 185. Ic. Host. gr. 3. t. 34. Blackw. t. 423. Schd. Langth. D. F. Dretr. fl. unir. 1. t. 330. Wagner ph. med. Bot. t. 112. Tratt. fl. Oestr. t. 41.

Wird gebaut. Jun. 5.

2. H. hexastichion. (Linn. sp. 125.) floscullis omnibus hermaphroditis aristatis, seminibus sexfariam positis

Baumg. En. n. 2100. Mally En. p. 2. Rchb. exc. n. 86. Koel. gr. p. 319. Koch. Syn. p. 955. Gaud. agr. 1. p. 120. F. Wetter. n. 169. Willd. sp. p. 487.

Ic. Host. gr. 3. t. 35. Schd. Lang. D. F. Tratt. fl. Oest. t. 43.

Wird gebaut. Jun. 5.

3 H. distichion (Linn. sp. 125.) floscullis lateralibus masculis muticis, seminibus angularibus imbricatis

Baumg. En. n. 2102. Host a. p. 109. Mally En. p. 2. Kunth agr. p. 435. Rchb. exc. n. 85. Gaud. agr. 1. p. 108. Koch. Syn. p. 953. Koel. gr. p. 320. Mert. et Koch. D. F. p. 389. F. Wetter n. 170.

Ic. Host. gr. 3. t. 36. Schd. Lang. D. F. Tratt. fl. Oest. t. 42.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Tourn. inst. t. 295. C. Bauh. theat. p. 446. Plenk. t. 47. Indon. pompt. p. 501. Fuchs hist. p. 439. Lobel ic. p. 29.

Wird gebaut. Juni ☉

4 H. murinum (Linn. sp. 126.) bracteis intermediis lineari-lanceolatis, exterioribus setaceis scabris.

Herbich. et rar. Banor. n. 15. Maly. En. p. 2. Bess. gal. n. 142. Ej. En. p. 61. Baumg. En. n. 2704. Ledeb. ross. 4. p. 328. Rchb. exc. n. 81. M. B. caucas. n. 213.

Ic. Rchb. D. F. t. 112. f. 240. Ej. Agr. t. 11. f. 126. Host. gr. 4. t. 32. F. Dan. t. 618. Schkr. t. 19. Schd. Langth. D. F. Dietr. fl. univ. 1. t. 321. Moris. S. 8. t. 1. f. 6. C. Bauh. theatr. p. 134.

Am Wege und auf Ackerschainen bei Czernowitz, auf den Schlossruinen bei Zamka und am Tartarasch bei Suczawa. Mai. Jun. ☉

2 Secale Linn

1 S. cereale. (Linn. sp. 124.) rachi continua tenaci, bracteolis in aristam acuminatis.

Baumg. En. n. 2008. Host. a. 1. p. 172. Maly. En. p. 3. Kunth. agr. p. 449. Rchb. exc. n. 116. Koel. gr. p. 867. F. Wetter. n. 147. Mert. et Koch. D. F. n. 887. Schd. fl. Berol. n. 160. Gaud. agr. 1. p. 343.

Ic. Host. gr. 2. t. 45. Plenk. t. 46. Schd. Langth. D. F. Schkr. t. 19. Blackw. t. 434. Peterm. D. F. t. 100. f. 800. Tourn. inst. t. 294. Moris. S. 8. t. 2. f. 1. Dod. pempt. p. 439.

Wird gebaut. Jun. ☉

3. Triticum Linn

1 T. vulgare (Vill. dauph. 2. 158.) spiculis quadrifloris glabriusculis imbricatis valvis ventricosae truncatis mucronatis, rachi margine pilosa.

Host. a. 1. p. 18. Kunth. agr. p. 438. Maly. En. p. 3. Rchb. exc. n. 107. Mert. et Koch. D. F. n. 870. Koch. Syn. p. 950.

Triticum cereale. Baumg. En. n. 2009.

Triticum sativum. Gaud. agr. 1. p. 336.

Ic. Host. gr. 3. t. 76. Plenk. t. 48. Wagner. ph. med. Bot. t. 159.

Wird gebaut. ☉ ☉

2 T. glaucum (Desf.) spica oblonga spiculis muticis, spicae rachi ad articulos scabra, foliis facie scabriusculis.

Host. a. 1. p. 179. Maly. En. p. 6. Koch. Syn. p. 954.

Agropyrum glaucum. Baumg. En. n. 2098. Rchb. exc. n. 100. Bl. et F. Comp. 1. t. p. 198.

Ic. Host. gr. 4. t. 20. Rchb. D. F. t. 121. f. 282. Schd. Langth. D. F.

An den felsigen Ufern des Dnyester bei Kriszczatek und Zwiniacze.

3 T. repens (Linn. sp. 126) spiculis quinquefloris, bracteis acuminatis, floralis acuminatis vel obtusiusculis mutieis vel aristatis, rachi scabra, radice repente.

Bess. gal. n. 138. Host. a. 1. p. 179. Ledeb. ross. 4. p. 341. Kunth. agr. p. 440. Schreb. gr. 1. p. 24. Maly. En. p. 6. Schrad. germ. 1. p. 390. Gaud. agr. 1. p. 343. Koch. Syn. p. 953. M. B. caucas. n. 224. Peterm. D. F. p. 648. Wahl. carp. n. 119.

Agropyrum repens. Bess. En. p. 6. Baumg. En. n. 209. Rchb. exc. n. 99.

Ic. Host. gr. 1. t. 31. Rchb. D. F. t. 120. f. 257—261. Ej. Agr. t. 20. f. 1584—1589. Svensk. Bot. t. 88. F. Dan. t. 748. Plenk. t. 48. Black. t. 537. Schd. Langth. D. F. Schkr. t. 20. Vaill. paris. t. 17. f. 2. Moris. S. 8. t. 1. f. 8. Leers. t. 12. f. 2. Schreb. t. 24. Tratt. fl. Oest. t. 77. Bauh. theatr. p. 131.

Auf Feldern, am Wege, in Garten, an Zäunen, bei Czernowitz, Witilawka, Wasuleu, Satulmare, Arbori, Litteny, Hatna. Jun. Jul. 4.

4 Lolium Linn

1 L. perenne (Linn. sp. 122.) spiculis bractea longioribus muticis, radice repente.

Bess. gal. n. 140. Ej. En. p. 6. Baumg. En. n. 2010. Host. a. 1. p. 177. Maly. En. p. 3. Kunth. agr. p. 436. Schult. Oestr. n. 472. Ej. Baiern. F. n. 61. Gaud. agr. 1. p. 328. Ledeb. ross. 4. p. 343. Wahl. carp. n. 113. Rchb. exc. n. 68. Schrad. germ. 1. p. 387. Koch. Syn. p. 936.

Ic. Rchb. D. F. t. 111. f. 233. Ej. Agr. t. 6. f. 1346. Svensk. Bot. t. 71. Schreb. t. 37. Schd. Langth. D. F. F. Dan. t. 747. Hoffm. D. F. 1804. t. 10. f. 1. Leers. t. 1. f. 1. Moris. S. 8. t. 1. f. 2.

In Garten, an Ackerrandern, auf Grasplätzen bei Czernowitz, Ostrutza, Kuczurmare, Suczawa, Posaneze, Strojestie. Jun. Jul. 4.

2 L. temulentum (Linn. sp. 122.) spiculis bractea subbrevioribus aristatis, radice annua.

Bess. gal. n. 141. Baumg. En. n. 2011. Host. a. 1. p. 178. Kunth. agr. p. 437. Wahl. carp. n. 111. Mert. et Koch. D. F. n. 317. Gaud. agr. 1. p. 331. Rchb. exc. n. 67. Bl. et F. Comp. 1. 1. p. 183. Koch. Syn. p. 937. Spreng. Syst. 1. p. 327. Krock. Sil. n. 129.

Ic. Rchb. D. F. t. 111. f. 231—232. Ej. Agr. t. 5. f. 1342—1344. Schreb. t. 36. F. Dan. t. 160. Schkr. t. 18. Hoffm. D. F. 1804. t. 10. f. 2. Schd. Langth. D. F.

Auf Aeckern bei Slobutka, Schereutz, Kutzmann, Oprischeny. Jun. Jul. ☉

Trib. Festuaceae Kunth.

5. Brachypodium Pal. Beauv.

B. pinnatum (Palis. Beauv.) racemo spicato erecto, spiculis remotiusculis aristatis, dein rigide patentibus, aristis bracteas brevioribus, radice repente.

Bess. En. p. 87. Rchb. exc. n. 94. Maly. En. p. 3. Koch. Syn. p. 944. Svensk. Bot. Vol. 11. n. 733. W. Gr. Sil. n. 171. Mert. Koch. D. F. n. 868. Griseb. Spic. 2. p. 429.

Triticum pinnatum. Spreng. Syst. 1. p. 328. Kunth. agr. 1. 442.

Bromus pinnatus. Linn. sp. 113. Host. a. 1. p. 173. Gaud. agr. 1. p. 283. Leers. herb. n. 82. Wahl. carp. n. 79. Scop. carn. 1. n. 155. Roth. germ. 2. 1. p. 144. Willd. sp. 1. p. 439. n. 30. F. Dan.

Festuca pinnata. F. Wett. n. 133. Bess. gal. n. 127. Baumg. En. n. 2060. Schrad. germ. 1. p. 342.

Ic. Host. gr. 1. t. 22. Rchb. D. F. t. 124. f. 290. Ej. Agr. f. 1374. Engl. Bot. t. 720. Svensk. Bot. t. 239. F. Dan. t. 164. Schd. Lang. D. F. Leers. t. 10. f. 3. Barrel. t. 23. Bauh. Prodr. p. 18. Ej. theatr. p. 133.

Am Wege und auf Feldern bei Pawlestia und Fundoi-Moldawi. Jun. Jul. 4.

6 Festuca Linn.

1. F. ovina (Linn. sp. 108.) panicula coarctata erecta, spiculis teretiusculis oblongis, quadrifloris culmo superne tetragono.

Baumg. En. n. 2041. Schrad. germ. 1. p. 320. Rchb. exc. n. 233. Host. a. 1. p. 157. Ledeb. ross. 4. p. 346. Ej. alt. 1. p. 107. Schult. Oestr. n. 321. Koch. Syn. p. 957. Wahl. carp. n. 83.

α. vulgaris. Koch. Syn. p. 957. Maly. En. p. 7.

Ic. Rchb. D. F. t. 131. f. 294. Ej. Ic. t. 61. f. 1330. Host. gr. 2. t. 64.

Auf trockenen Hügeln bei Schereutz, auf Kalkfelsen bei Toutry und Kriszczatek am Dnjester, auf den Schlossruinen bei Suczawa.

β. alpina. Koch. Syn. p. 958. Maly. En. p. 7.

Festuca alpina. Host. a. 1. p. 161. Rchb. exc. n. 237.

Auf Felsen in den Voralpen und auf den Alpenkuppen, auf dem Barsa. Pietrihe-Domnez, Dzumalen-Kaldu, Dadul, Zapul, Jedul, Piatra-Zaluen, Ketschera-Lucrzeska, Ouschor, Basa Scherpi, Lokaet und Petrile-Rosch. Jun. Jul. 4

2. F. rubra. (Linn. sp. 109.) panicula secunda erecta, spiculis aristatis, foliis facie pubescentibus, radice repente.

Bess. gal. n. 125. Ej. En. p. 5. Baumg. En. n. 2053. Host. a. 1. p. 156. Ledeb. ross. 4. p. 352. Ej. alt. 1. p. 108. Rchb. exc. n. 235. Schrad. germ. 1. p. 325. Koch. Syn. p. 959. Gaud. agr. 1. p. 246. Wahl. carp. n. 87. Schult. Oest. Flor. n. 319. Kunth. agr. p. 491.

Ic. Host. gr. 2. t. 82. Rchb. D. F. t. 137. f. 349. Ej. ic. t. 67. f. 1552. Engl. Bot. 2056.

Auf Wiesen und Waldwiesen bei Horecza, Czernawka, Comor. Kapukodrulu, auf subalpinen Wiesen, auf der Lucsyna.

3 F. elatior. (Linn. sp. 109.) panicula secunda erecta laxa spiculis lanceolato-compressis obtusius culis.

Koch. syn. p. 963. Schreb. germ. 1. p. 34. Wahl. carp. n. 85. Maly. En. p. 8. Willd. sp. p. 422. Host. gram. 2. p. 52. Roth. germ. 2. 1. p. 129. n. 2. M. B. caucas. n. 173. Suppl. p. 73. Ledeb. ross. 4. p. 353.

Festuca pratensis. Host. a. 1. p. 153. Bess. gal. n. 126. Baumg. En. n. 2054. Schrad. germ. 1. p. 332. Rchb. exc. n. 262. Gaud. agr. 1. p. 258. Kunth. agr. p. 494.

Ic. Host. gr. 2. t. 79. Rchb. D. F. t. 141. f. 330—332. Ej. ic. t. 70. f. 1563—1567. Schreb. t. 2. Leers. t. 8. f. 6. Schreber. agr. t. 4. f. 6.

Auf Wiesen bei Czahor, Korowza, Kotzmann, Dorna-Kandreny. Jun. Jul. ☉

7. Bromus Linn.

1 B. secalinus (Linn. sp. 112.) panicula patente, spiculis ovato-oblongis, corollae valvula exteriore glabra aristata, arista valvula vix breviore.

Bess. gal. n. 129. En. p. 6. Baumg. En. n. 2062. Host. a. 1. p. 168. Ledeb. ross. 4. p. 364. Maly. En. p. 9. Schult. Oest. Fl. n. 376. Schrad. germ. 1. p. 347. M. B. caucas. n. 179. Rchb. exc. n. 228. Gaud. agr. 1. p. 303. Koch. Syn. p. 945. Spreng. Syst. 1. p. 357.

Ic. Host. gr. 1. t. 12. Svensk. Bot. 204. F. Dan. t. 1446. Rchb. D. F. t. 146. f. 358. Ej. ic. t. 73. f. 1600. Engl. Bot. 1171. Schdal. Langth. D. F. Dietr. fl. univ. 1. t. 314. Leers. t. 11. f. 2. Moris. S. 8. t. 2. f. 16. Schreber. t. 3. t. 10.

Unter dem Getreide, bei Oprischeny, Sereth. Jun. Jul. ☉

2 B. mollis (Linn. sp. 112.) panicula erecta, spiculis oblongo-ovatis subcompressis pubescentibus, bracteola exteriore apice bifida, aristis rectis bracteolam aequantibus, foliis mollissime pubescentibus.

Bess. gal. n. 130. En. p. 6. Baumg. En. n. 2064. Host. a. 1. p. 171. Maly. En. p. 9. M. B. caucas. n. 180. Kunth. agr. p. 413. Rchb. exc. n. 283. Ledeb. ross. 4. p. 361. Schult. Oest. n. 378. Koch. Syn. p. 946. Gaud. agr. 1. p. 297. Schrad. germ. 1. p. 351. Wahl. carp. n. 92. Schreb. gr. p. 60.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ic. Rchb. D. F. t. 143. f. 345 et 346. Ej. agr. t. 74. f. 1391—1392. Schreb. t. 6. f. 1. 2. Host. gr. 1. t. 18. Sv. Bot. t. 436. F. Dan. t. 1324. Engl. Bot. 1078. Schd. Langth. D. F. Dietr. fl. univ. 1. t. 314. Schkr. t. 16. Leers t. 11. f. 1. Moris. S. 8. t. 7. f. 16.

Auf Wiesen, Triften, am Wege, bei Czernowitz, Ostritza, Mahala, Banczer, Okna, Nowosielice, Suczawa, Sereth. Mai. Jun. ☉

3. B. arvensis (Linn. sp. 113.) panicula nutante spiculis lanceolatis compressis nudis, aristis rectis bracteolam aequantibus, foliis villosis.

Bess. gal. n. 131. En. p. 6. Baumg. En. n. 2067. Host. a. 1. p. 169. Rchb. exc. n. 279. Wahb. carp. n. 94. Koch. Syn. p. 947. Schult. Oest. n. 581. Gaud. agr. 1. p. 299. Schrad. germ. 1. p. 356. Maly. En. p. 9. Krock. Sil. n. 167. Willd. sp. 1. p. 434. Schdal. fl. Berol. n. 102.

Ic. Host. gr. 1. t. 14. Rchb. D. F. t. 143. f. 343. Ej. Agr. t. 76. f. 1589. Engl. Bot. 1904. F. Dan. t. 793. Schd. Langth. D. F. Dietr. fl. univ. 1. t. 331. Leers. t. 11. f. 3.

Auf Feldern, an Strassengraben, bei Czernowitz, Zurin, Korowia, Komanestie. Mai ☉

4. B. squarrosus (Linn. sp. 112.) panicula nutante, spiculis lanceolatis complanatis, aristis demum refracto-divaricatis foliis pubescentibus.

Bess. En. p. 6. Baumg. En. n. 2065. Host. a. 1. p. 169. Rchb. exc. n. 280. Schrad. germ. 1. p. 350. Maly. En. p. 9. Kunth. agr. p. 414. M. B. cauc. n. 182. Koch. Syn. p. 948. Ledeb. rossic. 4. p. Ej. fl. alt. 1. p. 111. Schult. Oest. n. 577. Schreber. agr. p. 251. n. 3.

Ic. Rchb. D. F. t. 114. f. 355. Ej. Agr. t. 75. f. 1598. Host. gr. 1. t. 15. Dietr. fl. univ. 1. t. 331. Schreber. t. 5. f. 11.

Auf Feldern, an Strassengraben, bei Czernowitz, Dubouzz, Koutmann, Scherouiz, Botuschana, Satulmare, Andreestalva. Jun. ☉

5. B. inermis. (Leysser.) panicula erecta, spiculis linearibus subteretibus nudis, floseulis muticis, foliis glabriusculis.

Bess. gal. n. 132. Baumg. En. n. 2069. Host. a. 1. p. 167. Koch. Syn. p. 949. Schrad. germ. 1. p. 359. Schreb. gr. 1. p. 97. Wahb. carp. n. 98. Maly. En. p. 10. M. B. cauc. n. 183. Schult. Oestr. n. 583. Ledeb. fl. ross. 4. p. 357. Ej. alt. p. 111. Gaud. agr. 1. p. 292. W. Gr. Sil. n. 168. Pollich. palat. n. 111. Gaud.

Festuca inermis. Rchb. exc. n. 264. Mert. et Koch. D. F. n. 332. Schdal. Langth. D. F.

Schoenodorus inermis. Besse. En. p. 88.

Ic. Host. gr. 1. t. 9. Rchb. D. F. t. 151. f. 335. Ej. Agr. t. 70. f. 1569. Schreb. t. 13. Dietr. fl. univ. 1. t. 331. Schd. Langth. D. F.

Auf Hügeln und Ackerschanzen, bei Zurin, Ostritza, Czernawka, an den Ufern des Pruth bei Horetscha. Jun. Jul. 4.

6. B. sterilis (Linn. sp. 114.) panicula apice nutante, spiculis scabris lineari-lanceolatis, aristis rectis bracteola longioribus, foliis pubescentibus.

Bess. gal. n. 134. En. p. 41. Baumg. En. n. 2072. Host. a. 1. p. 170. Maly. En. p. 10. Rchb. exc. n. 275. Schrad. germ. 1. p. 364. Koch. Syn. p. 949. M. B. cauc. n. 185. Suppl. p. 81. Scop. carn. n. 113. Smith. brit. 1. p. 134. n. 9. Ledeb. ross. 4. p. 359. Griseb. Spic. 2. p. 449. Hoffm. D. F. 1800. p. 55. Leers herb. n. 83.

Ic. Rchb. D. F. t. 142. f. 339. Ej. Agr. t. 75. f. 1583. Sv. Bot. t. 467. F. Dan. t. 1325. Engl. Bot. t. 1080. Leers t. 11. t. 4. Hoffm. t. 11. f. 1. Moris. S. 8. t. 7. f. 11. Scheuch. t. 5. f. 14.

An Strassengraben und Ackerschanzen bei Czernowitz, Sadagura, Scherouiz, Sereth, Suczawa. Jun. Jul. ☉

7. B. tectorum (Linn. sp. 114.) panicula apice nutante foliisque pubescentibus, floseulis remotiusculis, aristis rectis gluma aequantibus.

Bess. gal. n. 133. En. p. 6. Baumg. En. n. 1073. Host. a. 1. p. 169. Wahb. carp. n. 96. Rchb. exc. n. 274. Mert. et Koch. D. F. n. 364. Schrad. germ. 1. p. 365. Koch. Syn. p. 949. Gaud. agr. 1. p. 294. Hoffm. D. F. 1800. p. 56. M. B. cauc. n. 187. W. Gr. Sil. n. 169. Kittel. D. F. p. 77. Bl. et F. Comp. 1. 1. p. 190. Ledeb. ross. 4. p. 359.

Ic. Sibth. fl. graec. Vol. 1. t. 82. Rchb. D. F. t. 142. f. 340. Ej. agr. t. 75. f. 1582. Host. gr. 1. t. 15. F. Dan. t. 1806. Schd. Langth. D. F. Dietr. fl. univ. 1. t. 314. Leers. t. 10. f. 2.

Auf Mauern, am Wege bei Werbouzz, Toutzry, Wassileu, Doroschoutz, Okna, Suczawa. Mai. Jun. ☉

8. B. giganteus. (Linn. sp. 114.) panicula nutante, spiculis lanceolatis subcompressis nudis, aristis flexuosis bracteola longioribus, foliis nudis.

Bess. gal. n. 115. En. p. 6. Baumg. En. n. 2071. Host. a. 1. p. 166. Wahb. carp. n. 97. M. B. cauc. 1. p. 74. 2. p. 456. Schult. Oestr. n. 585. Rchb. exc. n. 289. Schrad. germ. 1. p. 362. Gaud. agr. 1. p. 288. Hoffm. D. F. 1800. p. 56.

Festuca gigantea. Kunth. agr. p. 407. Koch. Syn. p. 942. Ledeb. ross. 4. p. 354. Mert. et Koch. D. F. n. 349. Schdal. Langth. D. F.

Ic. Host. gr. 1. t. 6. Rchb. D. F. t. 145. f. 358. Ej. Agr. germ. t. 76. f. 1602. Schreb. t. 11. F. Dan. t. 440 et 1430. Schd. Langth. D. F. Hoffm. D. F. t. 11. f. 3. Dietr. fl. univ. 1. t. 314. Vaill. par. t. 18. f. 3. Dietr. Forst. Flor. Vol. 2. Leers t. 10. f. 1.

An Waldrandern bei Berhometh am Sereth. Jul. Aug. 4.

8 Cynosurus Linn.

C. cristatus (Linn. sp. 103.) bracteis pinnato-distichis muticis, racemo spicato simplici lineari, foliis linearibus.

Bess. gal. n. 120. En. p. 5. Baumg. En. n. 2015. Host. a. 1. p. 136.

Maly. En. p. 10. Rchb. exc. n. 7. Schult. Oest. n. 607. Schrad. germ. 1. p. 314. Koch. Syn. p. 934. Pers. Syn. 1. p. 86. Gaud. agr. 1. pag. 219. Willd. sp. 1. p. 411. Ledeb. ross. 4. p. 349.

Ic. Host. gr. 1. t. 96. Rchb. D. F. t. 148. f. 366. Schreb. t. 8. F. Dan. t. 1286. Engl. Bot. 316. Sturm. H. 4. Schd. Langth. D. F. Schkr. t. 12. Dietr. fl. univ. 1. t. 321. Leers. t. 7. f. 4. Barrel. t. 27. Banh. Prodr. p. 8. Ej. Theatr. p. 43.

Auf Wiesen bei Czernowitz, Czahor, Terescheny, Czernawka. Jun. Jul. 4.

9 Dactilis Linn.

D. glomerata (Linn. sp. 404.) panicula secunda suprade, composita, spiculis glomeratis.

Bess. gal. n. 119. En. p. 5. Baumg. En. n. 2038. Maly. En. p. 11. Host. a. 1. p. 137. Wahb. carp. n. 82. Rchb. exc. n. 229. Bl. et F. Comp. 1. 1. p. 173. Schrad. germ. 1. p. 311. M. B. cauc. n. 168. Roth. germ. 1. 1. p. 109. Koch. Syn. p. 934. Kunth. agr. p. 386. Ledeb. ross. 4. p. 368. Schult. Baiern. F. n. 35. Huf. D. F. 1804.

Festuca glomerata. Allion. ped. n. 2289. Spreng. Syst. 1. p. 354.

Ic. Rchb. D. F. t. 147. f. 364. Ej. Agr. t. 59. f. 1523. Host. gr. 1. t. 94. Schreb. t. 9. f. 2. Sv. Bot. t. 72. Sturm. H. 4. F. Dan. t. 743. Hoffm. D. F. t. 6. Schkr. t. 14. Schd. Langth. D. F. Leers. t. 3. f. 2. Dietr. fl. univ. 1. t. 348. Moris. S. 8. t. 8. f. 28. Banh. Prodr. p. 9. Ej. Theatr. p. 43.

Auf Wiesen, Feldrainen in Gärten bei Czernowitz, Dubrowouz, Wolczinetz, Karapczin, Balaczana, Kalafundestie, auf Vur-Alpen-Wiesen auf der Lucrsna. Jun. Jul. 4.

10 Koeleria Persoon.

K. cristata (Pers. Syn. 1. p. 97.) thyrso basi interrupto, glomeratis acuminatis, floseulis bracteas subaccedentibus, foliis planis pubescentibus.

Bess. gal. n. 36. En. p. 3. Baumg. En. n. 2002. Maly. En. p. 11. Kunth. agr. p. 381. Rchb. exc. n. 329. Gaud. agr. 1. p. 147. Koch. Syn. p. 912. Ledeb. ross. 4. p. 401. Ej. alt. 1. p. 13. Mert. et Koch. D. F. n. 276. Feterm. D. F. p. 650. W. Gr. Sil. n. 165. Schd. Lang. D. F.

Poa cristata. Host gr. a. p. 54. Ej. fl. a. 1. p. 152. Koel. gr. p. 199. Wahb. carp. n. 73. Krock. Sil. n. 132. Pollich. palat. n. 96. Roth. germ. 2. 1. p. 119.

Aira cristata. Linn. sp. p. 94. Schrad. germ. 1. p. 255. Schdal. fl. Berol. n. 112. Scop. carn. n. 92. Gaerl. sib. 1. p. 93. n. 24.

Dactylis cristata. M. B. cauc. 1. p. 47.

Airochloa cristata. Lk. Bl. et F. Comp. 3. 1. p. 141.

Ic. Rchb. D. F. t. 93. f. 174. 175. b. Ej. Agr. f. 1468 et 1471. Sturm. H. 85. Schd. Langth. D. F. Krock. Vol. 1. t. 26. Host gr. 2. t. 75. Peterm. D. F. t. 97. f. 776. Leers. t. 5. f. 6.

Auf grasigen Anhöhen, auf Berg- und Waldwiesen bei Czernowitz, auf dem Cecina-Berge bei Czernawka, Czahor, Kalinestie lui Jenaki, Kapukodrului, bei Kaczika auf dem Bukowetz-Berge. Mai. Juni. 4.

11 Molinia Schrank.

M. coerulea (Mönch. meth. 185.) panicula subcoarctata, spiculis erectis muticis subtrifloris, floribus trinervis, culmo subnudo.

Bess. En. p. 5 et 42. Baumg. En. n. 2007. Host. a. 1. p. 117. Rchb. exc. n. 294. Maly. En. p. 11. Kunth. agr. p. 379. Griseb. Spic. 2. p. 453. Koch. Syn. p. 938. Mert. et Koch. D. F. n. 279. Ledeb. ross. 4. p. 395. Bl. et F. Comp. 1. 1. p. 172. Schd. fl. Berol. n. 133. F. Wett. n. 109. Koel. gr. p. 145.

Aira caerulea. Linn. sp. 95. Jacq. En. p. 207. Scop. carn. n. 91. Leers. herb. n. 58.

Melica coerulea. Bess. gal. n. 104. M. B. cauc. 1. p. 59. Wahb. carp. n. 66. Schrad. germ. 1. p. 269. Svensk. Bot. 401. Schult. Oest. n. 452.

Enodium coeruleum. Gaud. agr. 1. p. 145. Dietr. fl. univ. 1. Ic. Rchb. D. F. t. 130. f. 272. Ej. agr. t. 78. f. 1606. Host. gr. 2. t. 8. Svensk. Bot. t. 401. F. Dan. t. 239. Dietr. fl. univ. 1. t. 313. Schkr. t. 15. Dietr. Forst. Fl. Vol. 2. Moris. S. 8. t. 5. f. 22.

Auf feuchten Berg- und Voralpen-Wiesen bei Czernowitz auf dem Cecina-Berge, bei Kirlibaba auf der Futurika, Piatra-Zibou, Baltinesch. Jul. Aug. 4.

12. Melica Linn.

M. ciliata (Linn. sp. 97.) panicula spiciformi aequali, pedes inferiore ad marginem a basi usque ad apicem dense ciliato-villosa.

Bess. gal. n. 102. En. p. 5. Baumg. En. n. 2003. Host. a. 1. p. 120. Rchb. exc. n. 266. Wahb. carp. n. 63. Maly. En. p. 12. Kunth. agr. p. 375. Koch. Syn. p. 923. Ledeb. ross. 4. p. 397. Ej. alt. 1. p. 93. Krock. Sil. n. 130. Schult. Oest. n. 449. Scop. carn. 1. n. 96. Schrad. germ. 1. p. 266.

Ic. Host. gr. 2. t. 12. Rchb. D. F. t. 167. f. 435. Ej. agr. t. 72. t. 1574. Schd. Langth. D. F. Krock. Sil. t. 23. Sibth. fl. graec. Vol. 1. t. 70. Svensk. Bot. t. 365. Lincke. D. F. Clus. hist. t. 6. p. 219. Scheuchz. agr. t. 2. f. 16. Banh. theatr. p. 156.

An den felsigen Ufern des Dnjester unter Gestrauchen bei

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Kriessmatek, Tootry, Wassileu, Doroschoutz, Okna, Samaschina Jun. Jul. ♄.

2. M. nutans (Linn. sp. 98.) bracteolis imberbibus, panicula subsimplici secunda, spiculis nutantibus ovatis trifloris, floscul. tertio imperfecto.

Herbich. St. rar. Bucov. n. 18. Maly. En. p. 13. Rchb. exc. n. 267. Ledeb. ross. 4. p. 399. Ej. alt. 1. p. 93. n. 2. W. Gr. Sil. n. 126. Koch. Syn. p. 924. Griseb. Spic. 2. p. 447. Scop. carn. 1. n. 95. Schd. fl. Berol. n. 135. Roth. germ. 2. 1. p. 102. Schnitt Oest. n. 430. Pers. Syn. 1. p. 99. Willd. sp. 1. p. 382. n. 6. Peterm. D. F. p. 636. F. Wetter. n. 107.

Ic. Rchb. D. F. t. 167. f. 437. Ej. Agr. t. 72. f. 1577. Host. gr. 2. t. 10. Svensk. Bot. t. 354. F. Dan. t. 961. Schd. Langth. D. F. Dietr. fl. univ. 1. t. 318. Peterm. 1. p. 786. Moris. S. 8. t. 7. f. 49.

In Laubwäldern, bei Czernowitz auf dem Cecina-Berge, bei Czernawka, bei Sucrawitza auf dem Dialu-Rau an den steilen Ufern des Dnjester, unter Gestrauchen bei Zwiniacze. Doroschoutz. Okna. Mai. Jun. ♄

13. Brisa Linn.

B. media (Linn. sp. 103.) panicula erecta, spiculis cordatis subseptemfloris, bracteis flosculis brevioribus.

Bess. gal. n. 118. En. p. 5. Baumg. En. n. 2081. Host. a. 1. p. 134. Maly. En. p. 12. Rchb. exc. n. 327. Kunth. agr. p. 371. Koch. Syn. p. 924. Wahb. carp. n. 81. Schrad. germ. 1. p. 309. M. B. cauc. n. 166. Gaud. agr. 1. p. 217. Hoffm. D. F. 1804. Ledeb. ross. 4. p. 365. Krock. Sil. n. 146. Willd. Sp. 1. p. 404. n. 3. Peterm. D. F. p. 657.

Ic. Rchb. D. F. t. 165. f. 429. Ej. agr. t. 92. f. 1665. Host. gr. 2. t. 29. F. Dan. t. 258. Svensk. Bot. t. 300. Schd. Langth. D. F. Dietr. Forst. F. Vol. 2. Schkr. t. 14. Hoffm. t. 3. Dietr. F. univ. 1. t. 313. Leers. t. 7. f. 2. Lincke. D. F. Moris. S. 8. t. 6. f. 42. Peterm. 1. p. 95. f. 784. Scheuchz. agr. t. 4. f. 8. Clus. hist. lib. 6. p. 218. Tabern. p. 341.

Auf Wiesen bei Czernawka, Doroschoutz, Michalcze, Dawideny, Lopuschna, Arbori, Wamma, Kimpolung, Watra-Dorna. Jun. Jul. ♄.

14. Glyceria R. Brown

G. spectabilis (M. et K. D. F. n. 781.) panicula diffusa aequali ramosissima, spiculis oblongis compressis 5 — 9. floris, flosculis obtusis liberis septemnervibus radice repente.

Maly. En. p. 12. Koch. Syn. p. 932. Ledeb. fl. alt. 1. p. 102. Wimm. et Gr. Sil. n. 132. Peterm. D. F. p. 639. Schd. Langth. D. F.

Glyceria aquatica. Kunth. agr. 1. p. 367. Rchb. exc. n. 301. Ledeb. ross. 4. p. 392. Griseb. spic. 2. p. 487. Peterm. fl. Lips. n. 208.

Poa aquatica Linn. sp. p. 88. Bess. gal. n. 167. En. p. 5. Baumg. En. n. 2017. Host. a. 1. p. 142. Schrad. germ. 1. p. 279. M. B. cauc. n. 182. Svensk. Bot. n. 30. Krock. Sil. n. 133. Schd. fl. Berol. n. 123. Roth. germ. 2. 1. p. 111.

Ic. Rchb. D. F. t. 152. f. 379. Agr. t. 80. f. 1614. Host. gr. 2. t. 40. Svensk. Bot. t. 30. F. Dan. t. 920. Schd. Langth. D. F. Moris. S. 8. t. 6. f. 25. Bauh. theatr. p. 38. Tabern. p. 525. n. 4.

In Sümpfen, stehenden Wassern und Teichen bei Stawczan, Jusinetz, Werenterhanka, Luzan, Czernawka, Hliboka, Schasowa, Sucrawa, Kaczika, Gurahumora. Jul. Aug. ♄.

2. G. fluitans (R. Brow.) panicula longissima secunda demum divaricata, spiculis teretibus adpressis 7 — 9 floris, flosculis obtusis septemnervibus radice repente.

Bess. En. p. 87. Baumg. En. n. 2036. Rchb. exc. n. 300. Maly. En. p. 12. Ledeb. ross. 4. p. 390. Koch. Syn. p. 932. Griseb. Spic. 2. p. 487. W. Gr. Sil. n. 133. Peterm. fl. Lips. n. 209. Mert. et Koch. D. F. n. 287. Schd. fl. Berol. n. 139.

Poa fluitans Bess. gal. n. 168. Schrad. germ. 1. p. 280. Svensk. Bot. 120. Scop. carn. n. 106. Krock. Sil. n. 139.

Festuca fluitans Linn. sp. 111. Pollich. palat. n. 107. Wahb. carp. n. 91. M. B. cauc. 1. p. 70. Suppl. p. 77. Schreb. gr. 1. p. 31. Willd. sp. 1. p. 426.

Hydrochloa fluitans. Host. a. 1. p. 141.

Ic. Rchb. D. F. t. 152. f. 380. Ej. agr. t. 80. f. 1615. Host. gr. t. 77. Schreb. t. 8. Svensk. Bot. 102. F. Dan. t. 237. Schd. Lang. D. F. Plenk. t. 64. Leers. t. 8. f. 5. Ditr. fl. univ. 1. t. 317. Loesel. fl. Prus. t. 21. Moris. S. 8. t. 3. f. 16. Tabern. p. 350. Lobel. ic. p. 12.

An Wassergräben, in Teichen und Sümpfen bei Czernawka, Dobronoutz, Sartawna, Mamajestie, Oprischeny, Dorna-Watra. Jul. Aug. ♄

3. G. aquatica (Presl fl. cech.) panicula aequali diffusa spiculis lineari-ovatis bifloris, flosculis oblongis obtusis trinervibus nervis prominentibus, radice repente.

Mert. et Koch. D. F. n. 285. Maly. En. p. 13. W. Gr. Sil. n. 135. Koch. Syn. p. 933. Ledeb. fl. alt. 1. p. 101. Bl. et F. Comp. 1. 1. p. 162. Peterm. D. F. p. 640.

Glyceria aeroides. Rchb. exc. n. 296.

Aira aquatica. Linn. sp. p. 95. Host. a. 1. p. 114. Bess. gal. n. 97. Baumg. En. n. 1995. Wahb. carp. n. 40. M. B. cauc. 1. p. 57. Schrad. germ. 1. p. 256.

Poa aeroides. Koel. gr. p. 194.

Catabrosa aquatica. Kunth. agr. p. 369. Bess. En. p. 87. Schdal. fl. Berol. n. 134. Griseb. spic. 2. p. 487. Peterm. fl. Lips. n. 211.

Ic. Rchb. D. F. t. 156. f. 374. Ej. agr. t. 78. f. 1608. Host. gr. 2. t. 41. Vaillan. Bot. par. t. 12. f. 7.

Auf nassen Wiesen bei Frataua und Andreasfalva, und in den Sümpfen zwischen Luzan und Mamajestie. Jun. Aug. ♃.

15. Poa Linn.

1. P. dura (Scop. carn. n. 101.) panicula demum laterovata coarctata spiculis subcoloratis lanceolatis obtusis sub quinque-floris, foliis planis.

Herbich. et r. Bucov. n. 19. Host. gr. 2. p. 53. Ej. Fl. a. t. p. 131. Mert. et Koch. D. F. n. 286. Koel. gr. p. 189. Roth. germ. 2. 1. p. 121. Allion. ped. n. 2211. Peterm. D. F. p. 636.

Sclerochloa dura. Rchb. exc. n. 224. Bess. En. p. 87. Ledeb. fl. ross. 4. p. 364.

Festuca dura. Maly. En. p. 6.

Cynosurus durus. Linn. sp. 106. Pollich. palat. n. 100. Krock. Sil. n. 156. Willd. sp. 1. p. 413.

Ic. Rchb. D. F. t. 142. f. 358. Ej. agr. t. 72. f. 1576. Host. gr. 1. t. 73. Pollich. t. 3. f. 1. Schd. Langth. D. F. Dietr. fl. univ. 1. t. 332. Krock. t. 28. Barrel. t. 20.

Im Steingerölle und Sande an den Ufern des Pruth bei Kalitzanka, und in Schluchten am Fusse des Weinberges, in der Garsen von Czernowitz. Mai. ♄.

2. P. annua (Linn. sp. 99.) panicula subsecunda ramuli geminis demum divaricatis spiculis oblongo-ovatis 3 — 7 floris, culmo subcompresso, radice fibrosa.

Bess. gal. n. 116. Baumg. En. n. 2029. Ledeb. ross. 4. p. 372. Ej. alt. 1. p. 93. Rchb. exc. n. 305. Kunth. agr. p. 349. Schult. Oest. fl. n. 75. Koch. Syn. p. 926. Krock. Sil. n. 142. Host. a. p. 134. Wahb. carp. n. 78. M. B. cauc. 1. p. 61. Peterm. D. F. p. 638. Roth. germ. 2. 1. p. 113.

Ic. Rchb. D. F. t. 150. f. 367. Ej. Agr. t. 82. f. 1621. F. Dan. 1686. Svensk. Bot. t. 106. Host. gr. 2. t. 64. Peterm. t. 98. f. 782. Leers. t. 6. t. 1.

An beschatteten und unbeschatten Orten bis in die Voralpen. März bis Novemb. ☉.

3. P. laxa (Haenke) panicula contracta, apice nutante, spiculis oblongis subtrifloris, ligula oblonga acutiuscula, radice fibrosa.

Herbich. et. rar. Bucov. n. 21. Maly. En. p. 13. Rchb. exc. n. 306. Spreng. Syst. 1. p. 357. Koch. Syn. p. 926. Bl. et F. Comp. 1. 1. p. 158. Suter. helv. 1. p. 53. Willd. sp. 1. p. 368. Peterm. D. F. p. 638.

Ic. Rchb. D. F. t. 137. f. 395, 396. Ej. Agr. t. 84. t. 1630, 1631. Roem. F. europ. Fasc. 13. Scheuchz. Prodr. t. 4. Lincke. D. F.

Auf der Kalkalpe Pietrile-Domne. Jul. Aug. ♄.

3. P. alpina (Linn. sp. 99.) panicula diffusa, spiculis ovatis subquinquefloris, ligula foliorum lanceolata acuta.

Herbich. St. rar. Bucov. n. 20. Maly. En. p. 14. Rchb. exc. n. 308. Krock. Sil. n. 135. Koch. Syn. p. 927. Peterm. D. F. p. 638. Suter. helv. 1. p. 52. Bl. et F. Comp. 1. 1. p. 159. Kittel. D. F. p. 88.

Ic. Rchb. D. F. t. 156. f. 332. Ej. agr. t. 83. f. 1626. F. Dan. t. 807. Svensk. Bot. t. 757. Scheuchz. Prodr. t. 3.

Auf den Alpen Barcu, Pietrile-Domnei, Suchard, Dzumalcu-Kaltu, Pietrile-Rosch, Zapul, in der Luczyna auf der Kamenka und Ketschera-Luczyaska. Jul. Aug. ♃.

4. P. memoralis (Linn. sp. 102.) panicula subsecunda diffusa, attenuata, spiculis lanceolatis subtrifloris, ligula brevissima truncata, culmo subcompresso vaginisque glabris.

Bess. gal. n. 114. En. p. 5. Baumg. En. n. 2027. Maly. En. p. 14. Wahb. carp. n. 75. M. B. cauc. 1. p. 62. Rchb. exc. n. 315. Kunth. agr. 1. p. 353. Ledeb. ross. 4. p. 375. Ej. alt. 1. p. 99. Koch. Syn. p. 928. Schrad. ger. 1. p. 301. M. Koch. D. F. n. 928. W. Gr. Sil. n. 144. Roth. germ. 2. 1. p. 115. Willd. Sp. 1. p. 399. Schd. Langth. D. F. Pers. Syn. 1. p. 89. Schd. fl. Ber. n. 131.

Ic. Rchb. D. F. t. 150. f. 403 — 408. Ej. agr. t. 86. f. 1638 bis 164. Engl. Bot. t. 1265. F. Dan. 749. Schd. Langth. D. F. Dietr. flor. univ. 1. t. 316. Leers. t. 5. f. 5. Scheuchz. Prodr. t. 2. Host. gr. t. 71.

Unter Gebüschen, in Waldern, bei Horecza, Terescheny, bei Kapukodrului auf dem Bukowets, bei Wamma, Kimpolung, Jakobeny, Vallie-Putna, in den Voralpen der Luczyna, bei Kirlibaba an der Piatra-Zibu-u. Jul. Aug. ♃.

5. P. sudetica (Haenke) panicula diffusa spiculis ovato-lanceolatis subtrifloris, bracteolis exteriori lanceolata laeviuscula, culmo vaginisque ancipitibus, ligula brevi, radice repente.

Bess. gal. n. 110. En. p. 5. Baumg. En. n. 2023. Host. a. 1. p. 142. Schrad. germ. 1. p. 295 et p. 423. Kunth agr. 1. p. 351. Rchb. exc. n. 320. Wahb. carp. n. 78. Koch. Syn. p. 930. Maly. En. p. 14. W. Gr. Sil. n. 140. Ledeb. ross. 4. p. 380. Gaud. agr. 1. p. 164. Kittel. D. F. p. 87. Bl. et F. Comp. 1. 1. p. 164. Spreng. Syst. 1. p. 137. Pers. syn. 1. p. 90. Schult. Oest. n. 496.

Ic. Rchb. D. F. t. 163. f. 421. 422. Ej. agr. t. 90. f. 1657. 1658. Host. gr. t. 13. Svensk. Bot. t. 614. F. Dan. t. 1924. Schd. Langth. D. F.

Auf der Alpe Monteschell, südlich von Poschorita, und auf der Alpe Suchard bei Jakobeny. Jun. Aug. ♄.

6. P. trivialis (Linn. sp. 99.) panicula diffusa, spiculis oblongo-ovatis, bracteolis quinquenervibus, culmo vaginisque scabris, ligula oblonga, radice fibrosa.

Bess. gal. n. 111. En. p. 5. Baumg. En. n. 2024. Host. a. 1. p. 143. Schult. Oest. n. 497. Schrad. germ. 1. p. 299. Rchb.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

exc. n. 318. Maly. En. p. 14. Kunth. agr. 1. p. 332. Koch. Syn. p. 930. W. Gr. Sil. n. 142. Roth. germ. 2. 1. p. 117. Ledeb. ross. 4. p. 379. Ej. fl. alt. 1. p. 96. Pollich. palat. n. 88. Scop. carn. n. 99. Kruck. Sil. n. 187. Peterm. D. F. p. 639.

Ic. Rchb. D. F. t. 62. f. 418. 419. Ej. Agr. t. 89. f. 1655. 1654. Engl. Bot. t. 1072. Host. gr. 2. t. 62. F. Dan. t. 1685. Schd. Langth. D. F. Dietr. fl. univ. 1. t. 316. Leers. t. 6. f. 5.

Auf Wiesen, bei Mamornitza, Molodia, Bohorna, Czernawka, Fratautz. Jun. Jul. 4.

7. **P. pratensis** (Linn. sp. 89.) panicula diffusa, spiculis oblongo-ovatis subquinqueforis distinctiuscule nervosis, culmo vaginisque laevibus radice repente.

Bess. gal. n. 112. En. p. 5. Baumg. En. n. 2025. Host. a. 1. p. 143. Schult. Oest. n. 499. Wahb. carp. n. 72. Ledeb. ross. 4. p. 378. Rchb. exc. n. 317. Kunth. agr. 1. p. 332. Schrad. germ. 1. p. 298. Maly. En. p. 14. W. Gr. Sil. n. 145. Schd. fl. Berol. n. 128. Pollich. palat. n. 90. Scop. carn. n. 98. Koch. Syn. p. 931.

Ic. Rchb. D. F. t. 161. f. 414—417. Ej. agr. t. 8. f. 1648—1652. Host. gr. 2. t. 61. Svensk. Bot. t. 888. Engl. Bot. t. 1073. Schd. Langth. D. F.

Auf Wiesen, bei Horezna, Czernawka, Bobestye, Kostestie, Sereth, auf Voralpen-Wiesen in der Lucryna. Mai—Jul. 4.

8. **P. compressa** (Linn. sp. 101.) panicula subsecunda contracta, spiculis oblongo-ovatis subquinqueforis, culmo compresso, basi procumbente, radice repente.

Bess. gal. n. 113. En. p. 5. Baumg. En. n. 2020. Host. a. 1. p. 148. Wahb. carp. n. 77. Maly. En. p. 14. Ledeb. ross. 4. p. 371. Rchb. exc. n. 314. Kunth. agr. 1. p. 335. Koch. Syn. p. 931. W. Gr. Sil. n. 145. Mert. Koch. D. F. n. 305. Pollich. palat. n. 93. Schult. Oest. n. 505. Roth. germ. 2. 1. p. 122. M. B. cauc. 1. p. 64. n. 163.

Ic. Rchb. D. F. t. 158. f. 401. Ej. Agr. t. 85. f. 1636. Host. gr. 2. t. 70. F. Dan. t. 742. Schd. Langth. D. F.

Auf Grasplätzen, trockenen Hügeln und Mauern bei Suczawa, Czernowitz, Sadagura, auf Felsen am Dnjester, bei Zwiniacze, Toutry. Jun. Jul. 4.

16. Sesleria Arduin

S. caerulea (Arduin.) thyrso oblongo, spiculis subtrifloris, bracteola exteriori trinervata aristis glumae brevioribus.

Bess. gal. n. 106. Baumg. En. n. 2013. Host. a. 1. p. 139. Rchb. exc. n. 219. Kunth. agr. 1. p. 321. Schrad. germ. 1. p. 273. Wahb. carp. n. 123. Ledeb. ross. 4. p. 405. Koch. Syn. p. 911. Gaud. agr. 1. p. 158. Scop. carn. n. 90.

Cynosurus coeruleus. Linn. sp. 106. Koel. gr. p. 374. Wulfen. pl. rar. Carinth. in Jacq. Misc. 2. p. 66. Suter. helv. 1. p. 94.

Cynosurus Sesleria. Braun. Salzb. fl. n. 81.

Ic. Rchb. D. F. t. 168. f. 444. Ej. Agr. t. 56. f. 1516. Host. gr. 2. t. 98. Svensk. Bot. t. 210. F. Dan. t. 1506. Engl. Bot. t. 1613. Jacq. rar. t. 21. Sturm. H. 6. Schd. Langht. D. F. Dietr. fl. univ. 1. t. 337. Lincke. D. F. Bauh. theatr. p. 138. Ej. Prodr. p. 21.

An Kalkfelsen auf der Alpe Rareu und Pietrile-Domnei bei Kimpolung. Jun. Jul. 4.

Trib. Avenaceae Kunth.

17. Arrhenatherum Pal. Beauv.

A. avenaceum (Pal. Beauv.) panicula aequali oblonga, floseulo hermaphrodito superiore subnudo masculo, arista geniculata, culmi nodis glabris.

Bess. En. p. 5. Rchb. exc. n. 363. Schd. fl. berol. n. 146. Bl. et F. Comp. 1. 1. p. 150. Kunth. agr. 1. p. 307. Peterm. fl. Lips. n. 251.

Arrhenatherum elatius. Mert. et Koch. D. F. n. 243. Koch. Syn. p. 916. Maly. En. p. 16. Peterm. D. F. p. 633. W. Gr. Sil. n. 110.

Avena elatior. Linn. sp. 117. Wahb. carp. n. 101. Willd. sp. 1. p. 443. Koel. gr. p. 393. Leers. herb. n. 88. Svensk. Bot. n. 48.

Holeus avenaceus. Scop. carn. 2. p. 276. n. 1. 39. Bess. gal. n. 92. Baumg. En. n. 2114. Host a. 1. p. 121. Schreb. gr. 1. p. 75. Schrad. germ. 1. p. 247. Spreng. Syst. 1. p. 292. Gaud. agr. 1. p. 136.

Ic. Rchb. D. F. t. 98. f. 192. 193. Ej. Agr. t. 104. f. 1715—1717. Schreb. t. 1. Host. gr. 2. t. 49. F. Dan. t. 165. Svensk. Bot. t. 48. Schd. Langth. D. F. Leers. t. 10. f. 4. Dietr. fl. univ. 1. t. 316.

Auf Hügeln, Wiesen, an Strassen, bei Klimoutin, Werenczanka, Kahahndestie, Czerbeutz, Plawalar, Chalischeny, Bokschoja, Jakobeny. Jun. Jul. 4.

18. Avena Linn.

1. **A. sativa** (Linn. sp. 118.) panicula erecta divaricata, spiculis pendulis bifloris, floseulo altero mutico.

Baumg. En. n. 2077. Host. a. 1. p. 152. Koch. syn. p. 917. Willd. sp. 1. p. 440. Koel. gr. p. 288. Gaud. agr. 1. p. 311. Rchb. exc. n. 359. F. Wetter. n. 551.

Ic. Host. gr. 2. t. 59. Plenk. t. 45. Dietr. fl. univ. 1. t. 367. Blackw. t. 422. Schd. Langth. D. F. Winkler. oec. Pfl. t. 263.

Bauh. theatr. p. 469. Lobel. ic. p. 31. Fuchs. hist. p. 185. Dodon. pempt. p. 511. Tabern. p. 642. Matth. Comm. p. 326.

Wird gebaut. Jun. Jul. ☉.

2. **A. planiculmis** (Schrad. germ. 1. p. 281.) panicula aequali, spiculis subquinqueforis, floseulis bracteam excedentibus culmis vaginisque compressis, radice repente.

Baumg. En. n. 2083. Kunth. agr. 1. p. 301. Ej. Suppl. n. 519. Rchb. exc. n. 352. Schult. Oest. n. 602. Wahb. carp. n. 106. Ledeb. ross. 4. p. 414. W. Gr. Sil. n. 119. Koch. Syn. p. 918. Maly. En. p. 17. Peterm. D. F. p. 634. Bl. et F. Comp. 1. 1. p. 146. Mert. et Koch. D. F. n. 264.

Avena latifolia. Host a. 1. p. 175.

Ic. Rchb. D. F. t. 104. f. 211. Ej. Agr. t. 101. f. 1702. Host. gr. 4. t. 32. Schrad. t. 6. f. 2.

Auf feuchten Voralpen-Wiesen bei Ostra und Dzemini auf dem Mutjelung, Klifi und Rareu, bei Poschorita auf dem Montschel und am Drumaleu, bei Jakobeny am Sucharrell, bei Kirlibaba am Zapul, Jedul, Operyora, und in der Lucryna am Hostencz und Szorawna bei Porsukeu am Wassyo, Zharer, Porta und Czukelta-mare etc. Jun. Jul. 4.

3. **A. pratensis** (Linn. sp. 120.) racemo simplici, spiculis subquinqueforis, floseulis bracteam excedentibus, foliis scabris, radice fibrosa.

Bess. En. p. 6. Host a. 1. p. 126. Kunth. agr. 1. p. 300. Rchb. exc. n. 350. Maly. En. p. 17. Schult. Oest. n. 603. Wahb. carp. n. 108. Ledeb. ross. 4. p. 414. Schrad. germ. 1. p. 282. Gaud. agr. 1. p. 314. Koch. Syn. p. 919. Schreb. Spicil. p. 53. Smith. brit. p. 141.

Trisetaria pratensis. Baumg. En. n. 2089.

Ic. Rchb. D. F. t. 102. f. 202. Ej. Agr. t. 99. f. 1697. 1698. Engl. Bot. t. 1094. Svensk. Bot. t. 263. Schd. Langth. D. F. Vaill. paris. t. 18. f. 1. Leers. t. 9. f. 1. Lincke. D. F.

Auf Wiesen bei Satulmare, Fratautz, Andreasfalva, Crahor, Czernawka. Jun. Jul. 4.

4. **A. flavescens** (Linn. sp. 118.) panicula aequali spiculis subtrifloris, floseulis calycem excedentibus bracteola exteriore quinquenervia.

Herbich. Stirp. rar. Bucov. n. 17. Rchb. exc. n. 346. Host. Syn. p. 59. Roth. germ. 2. 1. p. 106. Bl. et F. Comp. 1. 1. p. 143. W. Gr. Sil. n. 118. Maly. En. p. 18. Koel. gr. p. 287. Peterm. D. F. p. 636. Hoffm. D. F. 1791. p. 39.

Trisetum flavescens. Ledeb. fl. alt. 1. p. 81.

Ic. Rchb. D. F. t. 102. f. 204. Ej. Agr. t. 99. f. 1694. Host. gr. 3. t. 38. F. Dan. t. 1507. Schd. Langth. D. F.

Auf Wiesen bei Kirlibaba, Fratautz, Czernawka. Jun. Jul. 4.

19. Aira Linn.

1. **A. caespitosa** (Linn. sp. 96.) panicula diffusa, floseulis bracteam subaequantibus, arista recta brevi, foliis planis.

Bess. gal. n. 98. En. p. 5. Bmg. En. n. 1996. Wahb. carp. n. 61. Host. a. 1. p. 114. Gaud. agr. 1. p. 128. Rchb. exc. n. 340. Koel. gr. p. 139. Ledeb. fl. alt. 1. p. 90. Koch. Syn. p. 914. Hoffm. D. F. 1800. p. 58. Leers. herb. n. 39. Peterm. D. F. p. 631.

β pallida Koch. syn.

γ. alpina.

Deschampsia caespitosa. P. B. Ledeb. ross. 4. p. 421.

Ic. Rchb. D. F. t. 96. f. 185—187. Ic. t. 96. f. 1682—85. Host. gr. 2. t. 42. F. Dan. t. 240. Hoffm. D. F. t. 8. Leers herb. t. 4. f. 8. Peterm. D. F. t. 98. f. 779.

Auf Wiesen; bei Czernawka, Jurkoutz, Oprischeny, Sucsawa; auf Voralpen und Alpen-Wiesen, auf dem Mustjelung, Rareu, Pietrile-Domney, Drumaleu, Lukacz, Oschor, Suchard; bei Kirlabs am Jedul Zapul; auf der Lucryna.

2. **A. flexuosa** (Linn. sp. 96.) panicula patente nutante, floribus glumam vix superantibus, foliis setaceis, ligula brevissima truncata.

Bess. gal. n. 99. Bmg. En. n. 1997. Wahb. carp. n. 62. Host. a. 1. p. 115. Kunth. agr. 1. p. 290. Rchb. exc. n. 339. Gaud. agr. 1. p. 126. Schrdr. germ. 1. p. 259. Schreb. Gras. 2. p. 57.

Avena flexuosa. Mert. Koch. D. F. n. 268.

Deschampsia flexuosa. Ledeb. ross. 4. p. 420.

Ic. Host. gr. 2. t. 43. Rchb. D. F. t. 95. f. 182. Ic. t. 95. f. 1678. Schreb. Gras. t. 30. Dietr. Forst. F. Wol. 2. Scheuchz. Prodr. t. 4. et 6. Leers. t. 5. f. 1.

Auf Grasplätzen und Kalkfels bei Kimpolung auf der Alpe Rareu und Pietrile-Domney, bei Jakobeny auf der Alpe Suchard. Jun. Juli. 4.

20. Calamagrostis Roth.

C. Epigejos (Roth. germ. 2. p. 91.) thyrso lobato, bracteis compresso acuminatis, arista dorsali recta pilis breviori.

Bess. gal. n. 83. En. p. 8. Bmg. En. n. 1982. Host. a. 1. p. 102. Kunth. agr. p. 287. Rchb. exc. n. 356. Grisb. spic. 2. p. 458. Ledeb. ross. 4. p. 402. Koel. gr. p. 110. Koch. Syn. p. 905.

Arundo Epigejos. Linn. sp. 126. Wahb. carp. n. 110. Schrad. germ. 1. p. 211.

Ic. Host. gr. 4. t. 42. Rchb. D. F. t. 84. f. 133. Ic. t. 43.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

f. 1431. Schrad. f. 4. t. 1. Scheuchz. Prodr. t. 5. C. Bauh. theatr. p. 94.

Auf Wiesen, Hügeln an sandigen Flussufern, bei Czernowitz, Mahalla, bei Kostestie, Tereschesty, Franzthal. Jul. Aug. ♃.

21. Phragmites Trin.

P. communis (Trinius) calycibus subquinquefloris, corollis valvulae subaequantibus, panicula laxa, culmo herbaceo.

Rchb. exc. n. 369. Ledeb. fl. alt. 1. p. 88. Kunth. agr. 1. p. 253. Koch. Syn. p. 909. Peterm. D. F. p. 628. Mert. Koch. D. F. n. 229. W. Gr. Sil. n. 102. Schl. fl. berol. n. 137. Maly. En. p. 21.

Arundo Phragmites. Linn. sp. 126. Bess. gal. n. 135. En. p. 6. Baumg. En. n. 1091. Host. a. 1. p. 124. Wahlb. carp. n. 109. Ledeb. fl. ross. 4. p. 395. Gaud. agr. 1. p. 30. Hoff. D. F. 1804. Svensk. Bot. n. 114. F. Dan. Schrad. germ. 1. p. 208.

Ic. Rchb. D. F. t. 169. f. 502. Ej. Agr. t. 108. f. 1129. Host. gr. 4. t. 39. F. Dan. t. 2165. Svensk. Bot. t. 114. Engl. t. 490. Schl. Langth. D. F. Schrad. t. 2. f. 4. Schk. t. 18. Leers t. 7. f. 1. Hoffm. t. 9. f. 1. Matth. S. S. t. 5. f. 1. Lobel. hist. p. 38. Scheuchz. agr. t. 3. f. 14. Bauh. theatr. p. 769. J. Bauh. hist. 2. lib. 18. p. 485.

In Teichen, Sümpfen, an Flussufern, bei Czernowitz, in den Pruth-Sümpfen bei Mahalla, bei Stanczan, Kisselen, Wittilowka, Czernawka, Mihowa. Aug. Sept. ♃.

Trib. Stipaceae Kunth.

22. Stipa Linn.

1. S. pennata (Linn. sp. 115) panicula inferne vagina suprema inclusa, arista longissima geniculata plumosa inferne glabra.

Herbosa et rar. Bucco. n. 13. Rchb. exc. n. 165. Maly. En. p. 21. Ledeb. fl. ross. 4. p. 396. Ej. alt. 1. p. 84. n. 6. Willd. Sp. 1. p. 440. Krock. Sil. n. 173. Kunth. agr. Suppl. n. 231. Roth. germ. 2. 1. p. 94. Schl. fl. berol. n. 84. Peterm. D. F. p. 627. Scop. carn. n. 122. Koch. Syn. p. 909. Bl. et F. Comp. 1. 1. p. 122.

Ic. Rchb. D. F. t. 89. f. 163. Ej. agr. t. 46. f. 1163. Host. gr. 4. t. 33. Schl. Langth. D. F. Engl. Bot. t. 1556. Moris. S. s. t. 7. f. 2. Zannich. pl. venet. t. 48.

Auf trockenen Hügeln, Wiesen und Grasplätzen bei Strojestie, Derelui, Korowina, bei Czernowitz, auf dem Cecina-Berge. Mai. ♃.

2. S. capillata (Linn. sp. 116) panicula inferne vagina summa inclusa, aristis nudis exasperatis demum varie curvatis

Bess. En. p. 5. Host. a. 1. p. 68. Schult. Oest. n. 420. Maly. En. p. 21. Rchb. exc. n. 164. Kunth. agr. 1. p. 146. Ej. Suppl. n. 233. Koch. Syn. p. 909. Schrad. germ. 1. p. 231. Ledeb. fl. ross. 4. p. 448. Gaud. agr. 1. p. 48. M. B. cauc. n. 192. Bl. et F. Comp. 1. 1. p. 122. Pollich. palat. n. 121.

Ic. Rchb. D. F. t. 89. f. 166. Ej. Agr. t. 46. f. 1462. Host. gr. 3. t. 5. Schl. Langth. D. F. Sturm. H. 26. Lincke. D. F. Peterm. D. F. t. 87. f. 771. Schenchz. agr. t. 3. t. 13. Bauh. theatr. p. 153. Bauh. Hist. 2. lib. 18. p. 513. Tabern. p. 545.

Auf Kalkfelsen an den Ufern des Dnjester bei Tustry. Jun. Jul. ♃.

Trib. Agrostideae Kunth.

23. Agrostis Linn.

1. A. stolonifera (Linn. sp. 231) panicula pyramidata, ramis hispidis, ramulis patentibus, ligula producta.

Host. a. 1. p. 100. Rchb. exc. n. 139. Maly. En. p. 21. Bess. En. p. 5. Koch. Syn. p. 901.

Host a. 1. p. 100. Rchb. exc. n. 139. Maly. En. p. 21. Bess. En. p. 5. Koch. Syn. p. 901.

Agrostis alba. Kunth. agr. 1. p. 219. Ledeb. ross. 4. p. 438.

Agrostis capillaris. Leers. herb. n. 24.

Agrostis polymorpha. Ledeb. fl. alt. 1. p. 85.

Ic. Rchb. D. F. t. 75. f. 133. Ej. Agr. t. 34. f. 1430. Svensk. Bot. t. 581. Host. gr. 4. t. 56. Leers. t. 2. f. 3.

Auf Wiesen, Hügeln, Aeckern, am Wege, bei Rosch, Wirnitz, Wamma, Suczawa etc. Mai. Jun. ♃.

2. A. vulgaris (Withering) panicular ovato-oblongae, ramis laevissimis, ramulis divergentibus, ligula brevissima truncata.

Host. a. 1. p. 101. Rchb. exc. n. 138. Schrad. germ. 1. p. 206. Maly. En. p. 22. Koch. Syn. p. 902. Gaud. agr. 1. p. 52. Mert. et Koch. D. F. n. 215.

Ic. Rchb. D. F. t. 75. f. 131. Ej. Agr. t. 34. f. 1427. Host. gr. 4. t. 59. Dietr. fl. borus. t. 584. Schrad. t. 2. f. 3.

Am Wege, auf Hügeln und Bergwiesen bei Czernowitz, auf dem Cecina-Berge, bei Crahor, Franzthal, Peburlestie. Jun. Jul. ♃.

3. A. canina (Linn. sp. 92) panicular. ramis trichotomis bipinatis, ramulis divergentibus flexuosis, bracteis acutis, arista dorsali suprabasilari.

Host. a. 1. p. 99. Rchb. exc. n. 137. Kunth. agr. 1. p. 222. Koch. Syn. p. 903. Maly. En. p. 22. Ledeb. fl. ross. 4. p. 440. Ej. alt. 1. p. 86. W. Gr. Sil. n. 100. Koch. gr. p. 84. Roth. germ. 2. 1. p. 81. Suter. helv. 1. p. 43. Gaud. agr. 1. p. 54. Mert.

Koch. D. F. n. 213. 10. et F. comp. 1. 1. p. 126. Schreb. agr. p. 41. t. 7.

Trichodium canicum. Schrad. germ. 1. p. 156. Baumg. En. n. 1051. Schult. Oest. n. 357.

Ic. Rchb. D. F. t. 74. f. 128. Ej. agr. t. 33. f. 1418. Host. gr. 4. t. 55. Fl. Dan. t. 1613. Engl. Bot. t. 1555. Schl. Langth. D. F. Hoffm. D. F. 1800. t. 4. Leers. t. 4. f. 2. Lincke. D. F.

Auf Waldwiesen, bei Mamornitza, Crahor, Czernawka. Jun. Jul. ♃.

24. Apera Adans.

A. Spica venti (P. Beauv.) panicula diffusa multiflora, ramulis inferioribus infra apicem aristata, arista longissima subflexuosa.

Baumg. En. n. 1072. Bess. En. p. 87. Rchb. exc. p. 134. Ledeb. ross. 4. p. 442. Koch. Syn. p. 904. Peterm. D. F. p. 629.

Agrostis Spica venti. Linn. sp. 91. Bess. gal. n. 57. Host. a. 1. p. 96. Kunth. agr. 1. p. 225. Wahlb. carp. n. 51. Schult. Oest. n. 366. M. B. cauc. 1. p. 54. Schrad. germ. 1. p. 205. Gaud. agr. 1. p. 62.

Ic. Rchb. D. F. t. 73. f. 125. Ej. agr. t. 32. f. 1421. Host. gr. 3. t. 47. Dan. t. 815. Engl. Bot. t. 651. Peterm. D. F. t. 86. f. 762. Leers. t. 4. f. 1. Lobel. ic. p. 5. Bauh. theatr. p. 55.

Unter der Saat, bei Czernowitz, Sinlutzka, Scherouts, Osteritza, Petrouts. Jun. Jul. ☉.

Trib. Oryzeae Kunth.

25. Leersia Soland.

L. oryzoides (Swartz) panicula patente, ramis flexuosis, spiculis semisetaceis ciliatis.

Bess. gal. n. 71. En. p. 5. Baumg. En. n. 1049. Host. a. 1. p. 69. Rchb. exc. n. 163. Maly. n. p. 13. Kunth. agr. 1. p. 5. Koch. Syn. p. 900. Ledeb. ross. 4. p. 446. Gaud. agr. 1. p. 3. Roth. germ. 2. 2. Addit. p. 564. Schrad. germ. 1. p. 126. Koel. gr. p. 4. Mert. Koch. D. F. n. 190.

Phalaris oryzoides. Linn. sp. 81. Krock. Sil. n. 87. Jacqu. En. p. 206. Schreb. agr. 2. p. 6.

Homalocenchrus oryzoides. Pollich. palat. n. 36.

Ic. Rchb. D. F. t. 161. f. 491. Ej. agr. t. 54. f. 1455. Schreb. t. 2. Host. gr. t. 1. f. 1. Dan. t. 1744. Krock. Sil. t. 18.

An den unteren Teichen bei Czernawka. Aug. ♃.

Trib. Phalarideae Kunth.

26. Alopecurus Linn.

1. A. pratensis (Linn. sp. 88) culmo erecto, thyrso cylindrico obtuso, bracteis infra medium connato-ciliatis villosis.

Bess. gal. n. 49. En. p. 5. Baumg. En. n. 1054. Host. a. 1. p. 78. Wahlb. carp. n. 42. Rchb. exc. n. 158. Kunth. agr. 1. p. 14. M. B. cauc. 1. p. 47. Gaud. agr. 1. p. 8. Ledeb. ross. 4. p. 462. Koel. gr. p. 21. Gmel. Sib. 1. p. 87. n. 14. F. Wetter. n. 70. Koch. Syn. p. 899. Bl. et F. Comp. 1. 1. p. 119.

Ic. Rchb. D. F. t. 170. f. 478. Ej. Agr. t. 48. f. 1479. Schreb. t. 19. 1. Svensk. Bot. t. 18. Dietr. fl. borus. t. 249. F. Dan. t. 1295. Dietr. fl. auct. 1. t. 319. Host. gr. 2. t. 51. Schkr. t. 11. Schl. Langth. D. F. Hoffm. D. F. 1804. t. 1. f. 1. Dietr. Forst. F. Vol. 1. Leers. 1. t. 4. Moris. S. s. t. 4. f. 8.

Auf Wiesen bei Czernowitz, Wittilowka, Jazinetz, Bobestie Karapczin, Arbori, Wamma etc. Mai. Jul. ♃.

2. A. nigricans (Hornem.) culmo erecto glabro, panicula spicaeformi cylindrica, ligula magna exserta, aristis geniculatis subexsertis.

Bess. En. p. 70. n. 1317. Rchb. exc. n. 159. Maly. En. p. 24. Koch. Syn. p. 898. Peterm. D. F. p. 618. Ej. F. Lips. n. 176. Kittel. D. F. p. 48.

Alopecurus ruthenicus. Weinm. Ledeb. ross. 4. p. 463.

Alopecurus repens. M. B. cauc. Suppl. p. 54.

Alopecurus pratensis β. M. B. cauc. 1. p. 47. Ledeb. fl. alt. 1. p. 74.

Ic. Rchb. D. F. t. 170. f. 477. Ej. agr. t. 48. t. 1478. Schl. Langth. D. F.

Auf Wiesen, bei Sadagura, Kohorna, Leokouts. Jun. Jul. ♃.

3. A. fulvus (Smith. Engl. Bot. 21. t. 1467.) culmo adscendente, thyrso cylindraceo, spiculis ellipticis, bracteis basi connatis, bracteolisque medio aristatis, apice ciliatis, antheris aurantiacis.

Maly. En. p. 24. Rchb. exc. n. 160. Kunth. agr. 1. p. 24. Koch. Syn. p. 898. Ledeb. ross. 4. p. 464. Wimm. Gr. Sil. n. 93. Peterm. fl. Lips. n. 178. Ej. D. F. p. 618.

Alopecurus paludosus. Mert. et Koch. D. F. n. 188. Bl. et F. Comp. 1. 1. p. 118.

Alopecurus geniculatus. Bess. gal. n. 70. En. p. 5. Host. a. 1. p. 78. Baumg. En. n. 1056. Ledeb. fl. alt. 1. p. 74.

Alopecurus geniculatus β. carinatus. Neilr. fl. Vind. p. 60.

Ic. Rchb. D. F. t. 170. f. 476. Ej. agr. t. 48. t. 1476. Fl. Dan. t. 1404. Schl. Langth. D. F.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

VI.2. PERIODICUL „ICONAR", CERNĂUȚI, ANUL I, NR. 1–3, 1935, SE AFLĂ ÎN BUCOVINA*

Periodicul cernăuțean „Iconar" se află în mai multe biblioteci din România în colecții incomplete. Din colecția aflată în Fondul de Periodice al Bibliotecii Academiei Române, sub cota P II 7 674, lipsesc numerele 1–3 din primul său an de apariție[1].

În Fondul documentar „Dr. Ștefan Bucevschi" al bibliotecii Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Rădăuți, Piața Unirii, nr. 67, cam. 35–38, cuprinzând cărți și periodice neprelucrate încă, într-o colecție a revistei „Iconar", am descoperit primele trei numere care lipsesc din colecția aflată la Biblioteca Academiei Române din București. Datorăm existența acestor exemplare unui donator generos, originar din Bucovina, Ștefan-Gheorghe Bucevschi, medic, scriitor și publicist. Acesta s-a născut în Sadagura-Cernăuți la 17 aprilie 1920. Este absolvent al Liceului „Aron Pumnul" din Cernăuți și al Facultății de Medicină Cluj, promoția 1944. După absolvirea facultății este încorporat și participă la operațiunile militare de pe Frontul de Vest, apoi funcționează ca medic la Sibiu (1945–1950), medic primar în specialitatea obstetrică-ginecologie la Bârlad, până la pensionare (1992). Medicul Ștefan-Gheorghe Bucevschi se afirmă în viața medicală printr-o bogată activitate științifică: peste 320 de lucrări publicate în periodice de specialitate din România și de peste hotare, participări la reuniuni științifice. În viața culturală și publicistică locală se afirmă ca redactor la periodicul „Coordonate bârlădene", îndrumător al cenaclului literar „Ferestre spre lumină", autor al unor piese de teatru interpretate de diferite trupe de artiști și colecționar pasionat de icoane și documente bucovinene. În 1988 publică volumul de versuri *Și despre dragoste*. Mai interesante sunt, însă, lucrările rămase în manuscris: *Bârladul odinioară și astăzi* (monografie), *Istoria romanțată a Bucovinei*, o tetralogie: vol. I, *Cuțitul de aur*; vol. II, *Minciuna*; vol. III, *Ce vină a avut săracul Stalin?*; vol. IV, *Un*

---

* Documentar publicat în mai multe periodice din Bucovina. „Crai nou", Suceava, îl publică într-una din paginile sale de *Literatură și artă* (anul XVI, nr. 3944, 18 iunie 2005, p. 5). „Analele Bucovinei" îl include în sumarul său din anul XIII, nr. 2 (27) [iulie-decembrie] 2006, p. 725–728. D. Vatamaniuc, redactorul-șef al „Analelor Bucovinei", îl reproduce în lucrarea sa *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente, Prefață* de acad. Ștefan Ștefănescu, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii" (20), 2006, p. 639–642, după scrisoarea autorului, din 28 octombrie 2005, urmată, în facsimil, de cele 24 de pagini ale numerelor descoperite de noi la Rădăuți.

[1] Vezi și I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești, 1790–1990*, ediția a II-a revizuită și completată, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 232–233; D. Vatamaniuc, *Mișcarea literară bucovineană interbelică și presa rădăuțeană*, în „Analele Bucovinei, București, anul III, nr. 2, 1996, p. 319–320.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

târg la graniță. Mai puțin cunoscute sunt colaborările sale din anii de liceu la revistele „Freamătul literar" (Siret), „Iconar" (Cernăuți), „Poetul" (Chișinău), unde publică versuri. Cunoscute într-un cerc restrâns dar nemenționate în dicționarele biografice din Bucovina sunt și colaborările la „Septentrion", periodicul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, fondat, la Rădăuți, în 1990: *Câteva cuvinte despre hotarele Bucovinei*, anul II, nr. 4–5, 1991, p. 5; *Un remember necesar* (pledoarie pentru reluarea cercetărilor istoricilor bucovineni, români și austrieci, de la sfârșitul secolului al XIX-lea, pledoarie animată de convingerea că „Bucovina nu a fost o țară pustie și că băștinașii ei, românii, erau de rang și cu drepturi asemănătoare sau chiar egale cu toți nobilii din Imperiul Habsburgic și de aiurea"), anul III–IV, nr. 6–7, 1992–1993, p. 12–13; *Onomastica feminină în Bucovina*, anul VI, nr. 10–11, 1995, p. 1, 3–4. Nemenționată nicăieri rămâne și lucrarea sa *Răzeși, răzeșie în nordul Bucovinei*, Rădăuți, Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, 1993, 11 pagini, cu bibliografie și o planșă cu moșiile răzețești, realizată după Erich Beck, *Bukowina Land zwischen Orient und Okzident*. Medicul bucovinean Ștefan-Gheorghe Bucevschi se stinge din viață în Bârlad, la 26 aprilie 1999[2].

Numărul 1 al periodicului bucovinean „Iconar" are, ca și celelalte două numere, 8 pagini. Articolul-program, *Drum de neliniște*, este semnat de Liviu Rusu: „Expresia raportului lui *mimeistai* – a face chip după asemănare – o prindem și în cuvântul icoană. Iar iconar în sensul acesta are înțeles de creator de artă. Cuvântul ales să devină lozincă și simbol de activitate înseamnă afirmarea unei concepții de artă, în care întoarcerea către icoanele sufletului se lămurește din nădejdi spirituale" (p. 1). În acest număr semnează articole Leon Țopa, *Permanențe românești*, p. 2–3; Barbu Slușanschi, *Politica literară*, p. 4–5; G. Macrin, *Atmosfera suferinții*, p. 5. „Iconar" publică aici și versuri: Teofil Lianu, *Curcubeu peste țară*, p. 2; Aurel Putneanu, *Înche[i]ere*, p. 6; Vasile I. Posteucă, *Epigrame*, p. 6. Un grupaj de versuri, adună, sub titlul *Lacra culegătorului de stele*, fragmente din poeziile lui Aron Cotruș, Radu Gyr, N. Crevedia, C. Miu-Lerca, D. Ciurezu, Vladimir Streinu, Emil Gulian, George A. Petre, Teodor Murășanu, Paul Sterian, Virgil Gheorghiu (p. 6). Mircea Streinul și Mihai Cazacu semnează cronici, p. 7. Însemnări pe marginea revistelor fac Mircea Streinul, George Macrin și Leon Țopa, care semnează cu inițialele numelui. Numărul 1 mai cuprinde citate din Emil Cioran și Const. D. Ionescu și o notă redacțională: „Cărțile, revistele și manuscrisele pentru ICONAR se vor trimite pe adresa d-lui prof. Liviu Rusu, Cernăuți, str. Eminescu 15" (p. 8). Tot aici, jos, este precizată imprimarea periodicului: Tipografia Văd. Blondovschi, Rădăuți.

Numărul 2 cuprinde editorialul *Legea muncii și a tăcerii*, semnat de Leon Țopa, p. 1 și articolul semnat de G. Macrin, *Permanențe românești: Vasile Pârvan*

[2] Vezi și Emil Satco, *Bucovina. Contribuții cultural-științifice. Dicționar*, vol. IX, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2000, p. 55–56; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, Iași–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004, p. 160.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

(1882–1927), p. 2–4. Barbu Sluşanschi semnează *Autoportret imoral sau confesiunea secretă a unui arivist sincer*, p. 4–6. Din creaţia lui Ion Roşca (1908–1933) se publică trei poeme: *Neohaiducească. Itinerar. Inscripţie pe-o aripă de aeroplan, Preludiu*, p. 2, precum şi epigrame de George Pitic, citate din Vasile Pârvan şi Nae Ionescu. Cronicile literare sunt semnate de Mircea Streinul, p. 6–7, iar cele muzicale de Liviu Rusu, p. 7–8. Barbu Sluşanschi, Mircea Streinul, Liviu Rusu şi Vasile Posteucă scriu despre reviste din ţară şi din Bucovina, p. 8. În nota redacţională de la pagina 8 se fac precizări cu privire la adresa persoanei de contact (tot Liviu Rusu), abonamente („abonamentul anual la ICONAR e de lei 60"), sumarul următorului număr şi lucrări în curs de apariţie. Şi aici este menţionată imprimarea: Tipografia Văd. Blondovschi, Rădăuţi.

Editorialul nr. 3, 1935, *Satanismul erotic şi etica iubirii*, p. 1 şi 3, este semnat de Barbu Sluşanschi. Semnează articole Liviu Rusu, *Ideea de folclor în activitatea muzicală românească*, p. 3; Ion Ţurcan, *Creaţia literară ca problemă a colectivităţii noastre*, p. 4–5. Pagina a doua este în întregime dedicată poeziei: Vasile I. Posteucă, *Drumuri spre cer. Cântec*; Mircea Streinul, *Magie*; George Strătoiu, *Efemeridă*. Mircea Streinul, Vasile I. Posteucă şi Teofil Lianu semnează cronici literare, Leon Ţopa cronici filosofice, Liviu Rusu cronici muzicale iar Mircea Streinul cronici teatrale, p. 5–7. Despre reviste din ţară scriu George Macrin, Leon Ţopa şi Liviu Stan, p. 8. În nota redacţională, inserată în pagina 7, pe lângă informaţii referitoare la adresă şi abonament, se anunţă apropiata apariţie a cărţii lui Mircea Streinul *Tarot sau Călătoria omului*, cu 5 desene de Rudolf Rybiczka şi numărul de Crăciun al „Iconarului", „mărit, cu colaborări selecte din toată ţara" şi care „va fi cea mai vie cronică a Bucovinei". Şi acest număr îşi precizează imprimarea: Tipografia Văd. Blondovschi, Rădăuţi. Mai adăugăm că abia în numărul următor (4, 1935, cu 12 pagini) se precizează că „secretariatul de redacţie al revistei noastre e făcut de Mircea Streinul". Imprimarea periodicului nu mai este menţionată în nr. 4.

Prezentând nr. 1–3 din 1935 ale periodicului cernăuţean „Iconar", descoperite de noi la Rădăuţi, unde, de altfel, s-au şi tipărit, mai facem precizarea, la fel de importantă pentru cercetarea istoriei noastre literare, că în colecţia deţinută de Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina se află toate numerele acestui periodic bucovinean, acoperind, prin cele 29 de apariţii lunare, intervalul septembrie 1935–ianuarie 1938. După ştiinţa noastră, aceasta este singura colecţie completă a revistei „Iconar" existentă în România. În copii xerox, aceasta va fi curând pusă la dispoziţia cercetătorilor interesaţi, după finalizarea operaţiunilor de prelucrare a întregului Fond documentar „Dr. Ştefan Bucevschi".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

VI.3. SAMUIL IONEȚ ȘI ÎNSEMNĂRILE SALE ZILNICE*

„Analele Bucovinei" continuă să publice în acest număr și în același context al restituirilor istoriografice documente referitoare la perioada de impunere a totalitarismului în România, „obsedantul deceniu" sau „era ticăloșilor", cum o definea Marin Preda în *Cel mai iubit dintre pământeni*, când inclusiv istoria națională devenise un bun exploatat intens de regimul politic impus la noi de Moscova, cu largul concurs al marilor puteri care s-au înfruntat în al Doilea Război Mondial, iar apoi și-au delimitat sferele de influență.

Din motive ce țin de spațiul tipografic, publicăm acum o selecție din *Însemnările zilnice* ale lui Samuil Ioneț (1876–1965), întemeietorul Muzeului Etnografic din Rădăuți. În opinia noastră, acest jurnal, chiar în forma în care a răzbătut până la noi, reprezintă nu doar o „cronică măruntă" a vieții rădăuțene din anii 1954–1956, ci și o mărturie elocventă despre amurgul dramatic al unei vârste culturale care s-a afirmat cu strălucire și în fosta Bucovină, până în preajma celui de al Doilea Război Mondial. Manuscrisul lui Samuil Ioneț se află în fondul documentar al Muzeului Etnografic „Samuil și Eugenia Ioneț" din Rădăuți și a fost pus la dispoziția noastră de Dragoș Cusiac, directorul instituției.

ÎNSEMNĂRI ZILNICE

6 VIII 1954. Târg foarte mare, piață relativ ieftină. Sărbătoare „Schimbarea la față", hram la sf. mănăstire Sucevița și hram și în satul Sucevița. A trecut și Mitropolitul Sebastian într-acolo. Am fost la biserică. Era lume puțină.

12 VIII 1954. La muzeu se lucrează harnic la terminarea gardului celui nou. Imobilul văruit din nou și cu gard nou va avea altă înfățișare. S-a făcut ceva ce a fost de lipsă [să] se facă de mult timp.

15 VIII 1954. Stăm cu ferestile astupate, deoarece nu ne aflăm loc de atâta căldură. Târgul de vineri a fost schimbat pe duminică. O mulțime de sate din raion - astăzi hram – între cari și sf. mănăstire Putna.

18 VIII 1954. Citesc opera politică a lui M. Eminescu. Ciudate timpuri trăiau și părinții noștri pe atunci. Luptele între partide slăbeau prestigiul țării în afară.

20 VIII. 1954. Obiectele de artă și miniaturi sunt aduse de Societatea Arlus. În oraș se lucrează harnic la înfrumusețarea clădirilor și împrejmuirea parcurilor. Femeia care conduce astăzi administrația orașului are mai multe cunoștințe urbanistice

* Documentar îngrijit pentru tipar și publicat, în colaborare cu Rodica Iațencu, în „Analele Bucovinei", anul III, nr. 2 (6) [iulie–decembrie], 1996, p. 477–489.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

decât toţi înaintaşii ei. Omul sfinţeşte locul. Astăzi zi de târg – lume multă. Pâinea începe a se urca în preţ. Se vede că cerealele sunt mai slabe ca anul trecut.

22 VIII 1954. Am vizitat muzeul şi expoziţia de artă populară aranjată în încăperile muzeului de Societatea Arlus. Muzeul mi-a plăcut. Cu toate că piesele sunt aşezate după o tematică cu totul nouă, care seamănă foarte mult cu tematica orânduirilor sociale, totul e pus la punct, totul se prezintă bine. Expoziţia de artă populară însă nu mi-a plăcut deloc, deoarece numai artă populară nu se poate numi cele câteva miniaturi şi cele câteva cusături adunate din com. [?], obiecte executate de bună seamă de copile de şcoală. Obiecte de industrie casnică, cu adevărat artă populară, ca acele care stau ascunse în magazia muzeului, n-am văzut. Atât modelele, cât şi culorile de la cusături, numai româneşti nu se pot numi. Iar celelalte obiecte din piele, metale etc. nu aparţin orânduirii socialiste. Arta plastică era prezentă numai de formă cu vreo două tablouri de E. Palamaru. Unde sunt ceilalţi pictori rădăuţeni? Directorul Muzeului Etnografic de la Iaşi, H. Chelcea, a sosit iarăşi la noi. Aleargă prin toate satele şi achiziţionează piese de muzeu.

23 VIII 1954. Oraşul e curat şi înfrumuseţat cu gust şi pricepere. Muzicile militare şi civile înveselesc parcurile. La stadion toate oficialităţile vorbesc marii mulţimi adunate. Defilarea a lipsit. Seara retragere cu torţe. Fereştile noastre le-am decorat cu stema ţării şi cu tabloul lui Gh. Gheorghiu Dej. Magazinele sunt deschise.

25 VIII 1954. În ciclul al II-lea (clasele 5, 6 şi 7) predau profesori specialişti şi profesori improvizaţi luaţi din toate clasele sociale şi înzestraţi cu catedre de 18 ore la săptămână. Corpul didactic e cel mai bine plătit şi munceşte numai 18 ore la săptămână. Ce mare deosebire între 18 ore şi 48, ba şi 60 şi mai mult, pe cari trebuie să le facă funcţionarul. Mare deosebire între corpul didactic cu ore puţine şi salare mari şi funcţionarul public cu ore multe şi salare mici.

26 VIII 1954. Vine toamna cu paşi grăbiţi şi ei îi urmează iarna cea mai temuta de toţi, dar mai ales de bătrânii slabi şi neputincioşi. Cine ştie câţi dintr-înşii vor ajunge primăvara anului 1955.

28.VIII 1954. Aşa trece şi viaţa noastră. Astăzi suntem copii şi mâine bătrâni neputincioşi gata de-a dispare în vecinicie.

29 VIII 1954. M-am trezit deodată cu directorul Muzeului Etnografic de la Iaşi, dl. Chelcea, care colectează piese de muzeu pentru Muzeul Etnografic al Moldovei şi căruia, după multe ciorovăieli, i-am vândut 12 bucăţi tablouri modele naturale, 5 bucăţi planşe cu modele desenate, 2 buc. desemne de mâneci, 1 mânecă cusută cu roşu huţulă şi 7 strâchini. Dânsul a plecat apoi la Marginea pentru a achiziţiona ceramică neagră de la olarii de pe acolo.

30 VIII 1954. La muzeu l-am întâlnit iarăşi pe direct[orul] Muzeului Chelcea de la Iaşi care a mai cumpărat o uleiniţă mare de tot şi o râşniţă în com. Volovăţ şi a plătit pentru amândouă lei 900 – foarte ieftin le-a luat.

31 VIII 1954. Direct[orul] Muzeului Chelcea de la Iaşi [şi-]a luat rămas bun, că pleacă astăzi la Iaşi cu toate piesele achiziţionate în regiunea aceasta.

1 IX 1954. Păcat numai că muzeul Rădăuţilor şi-a pierdut aspectul unui muzeu etnografic. Eu cred că un muzeu etnografic întocmit ştiinţific, în care să se

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

vadă tot geniul rural din acest colț de țară, ar fi mai de valoare pentru educația maselor decât un muzeu pe orânduiri sociale incomplet (fără piese de valoare).

3 IX 1954. Pe piața de alimente se văd tot soiul de legume, fructe și toate produsele laptelui. Vasile Fundu mi-a adus 100 gr. alcool.

10 IX 1954. Laptele lei 2,50 – lei 3, brânza de vacă lei 5, de oi – lei 16, ouă lei 0,80, strugurii –lei 4 și 5, ardeii 7 la leu, uleiul de floarea soarelui lei 18–20, mierea de albine lei 24.

13 IX 1954. Muzeul Rădăuților va fi un muzeu de științe nat[urale], decât etnografic.

22 IX 1954. În magazia muzeului sunt aruncate 2 bondițe hutule. Direct[orul] nu știe de ele că a mai cumpărat una.

26 IX 1954. La muzeu lipsea tot personalul. Direct[orul] și îngrijitorul duși pe teren, asistentul în concediu. Direct[orul] muzeului a cumpărat din com. Bilca o presă interesantă de uleiu cu lei 600.

27 IX 1954. Astăzi, minune mare, direct[orul] muzeului aleargă prin cele comune să achiziționeze piese de muzeu din vechea artă românească. Oare ce înseamnă schimbarea aceasta și cine l-a îndemnat să facă astfel. E lăudabilă întorsătura aceasta.

28 IX 1954. M-am dus la muzeu de-am văzut presa de ulei și mi-am exprimat părerea cum ar trebui așezată. E o piesă de mare valoare muzeistică și e vrednică de-a fi așezată într-o colecție etnografică. Mă bucură că o văd în muzeu. M-a cam mirat propunerea direct[orului] muzeului ca să-i pun la dispoziție fotografiile noastre pentru a fi expuse în muzeu, deoarece, zice el, mulți vizitatori voesc să știe cine sunt întemeietorii acestui așezământ cultural și cum arată ei. I-am spus că am numai un portret mare în ulei și, dacă voește să-l expuie în muzeu, pot să-l cedez muzeului, însă cu condiția ca tabloul să nu ajungă în magazie. L-am sfătuit pe direct[or] să expuie în muzeu și tabl[oul] în ulei a[l] lui Vasile Fundu. Vom vedea rezultatul.

29 IX 1954. Directorul muzeului mi s-a deplâns că tare e chinuit, deoarece vecinic e trimis la alte servicii și lucrul la muzeu rămâne pe loc.

4 X 1954. Am lucrat în podul casei la sortarea unor cărți și nu se face mai cald. Se zice că întreaga regiune a Sucevii a devenit zonă de frontieră (zonă de război). De s-ar împăca lumea să se facă pace că de vine, doamne ferște, la război suntem pierduți.

5 X 1954. Muzeul sau mai bine zis directorul muzeului îmi cere portretul cel mare (pictura în ulei) pentru muzeu. Nu știu ce să fac, să-l dau sau ba, deoarece mă tem ca portretul să nu ajungă în magazie.

9 X 1954. La muzeu am văzut uleinița așezata complet și am admirat mult spiritul inventiv al poporului nostru. Nici o piesă din bătrâni n-ar trebui să rămână prin sate uitata și neadmirată, deoarece din acele piese vedem cel mai admirabil geniu rural neîntâlnit la alte popoare.

13 X 1954. Am auzit că a sosit la Suceava Ion Pașa, marele muzeist, și cu el au sosit și miniștri, între care și ministrul adjunct Țugui, originar din jud. Rădăuți –

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Vicovul de Jos. Paşa a venit să mai dea pe cineva afară din serviciu, cum m-a dat pe mine. Hâdă gânganie de om!!

19 X 1954. M-am dus până la muzeu şi l-am rugat pe dl. director să-i dea voie lui Nichituc să-mi aute a lega tufele de păltinele. Dl director l-a concediat şi, cu ajutorul lui, am legat în 2 ore 38 tufe de coacăză. L-am găsit pe dl director foarte amărât, deoarece e trimis într-una pe teren şi are atâta de lucru în muzeu. Eu mă bucur că mi-am putut termina lucrul în grădină.

31 X 1954. Astăzi duminică toţi funcţionarii tuturor serviciilor au fost trimişi pe la gospodăriile agricole colective pentru a săpa cartofi. Eleuter, cu sapa în spate, a plecat la gospodăria agricolă colectivă din com. Horodnic de Jos. Va să zică avem gospodării agricole colective, dar fără colectivişti, căci altfel nu înţeleg de ce trebuie să fie folosiţi funcţionarii publici la munca câmpului prin gospodăriile colective.

8 XI 1954. Directorul muzeului, întâlnindu-mă, mi-a comunicat că a comandat şi că sunt aproape gata 16 vitrine moderne cu care va înlocui vitrinele vechi.

12 XI 1954. Am terminat cu aşezarea cărţilor în dulap şi am strămutat cărţile scriitorilor bucovineni în camera noastră. După prânz a venit Nichituc şi mi-a spus că-mi pregăteşte poliţele pentru cărţile scriitorilor bucovineni.

13 XI 1954. Nichituc mi-a adus poliţele şi le-a aşezat în uşă, şi eu, până ce s-a întunecat, am aşezat cărţile scriitorilor bucovineni în mod provizoriu în cele 6 rafturi din uşă. Mă bucură că am cărţile în apropierea mea.

20 XI 1954. Am lucrat la sortarea cărţilor scriitorilor bucovineni.

21 XI 1954. Răsfoiesc scrierile scriitorilor bucovineni ca să văd contribuţia Bucovinei la cultura generală a neamului.

23 XI 1954. Lucrez la sortarea cărţilor. Se vorbeşte că a încetat din viaţa la Nevjarc marele om de stat sovietic Vâşinski. Am citit în ziar povestea vieţii lui. A fost un bun şi mare patriot şi s-a jertfit pentru binele Rusiei şi popoarelor ei [!].

1 XII 1954. De la prietenul prof. Teodor Bălan am primit prin poştă un colet cu cărţi. Sunt curios ce cărţi mi-a trimis. N-am pe cine trimite la poştă.

3 XII 1954. De la prietenul meu prof. Bălan Teodor am primit 8 cărţi f. interesante: 1) *Procesul Arboroasei*; 2) *Suprimarea mişcărilor naţionale din Bucovina*; 3) *Familia Onciul*; 4) *Documente bucovinene*; 5) *Noi documente câmpulungene*; 6) *Crestomaticul românesc, 1820*; 7) *Rolul lui Vasile Bodnărescul în preajma Unirii* şi 8) *Berladnicii*.

4 XII 1954. I-am scris profesorului Teodor Bălan că am primit cărţile şi i-am mulţumit pentru valorosul dar. Mai rar aşa oameni.

9 XII 1954. Directorul muzeului e vecinic pe teren. Aleargă prin cele comune din casă în casă, lămurind populaţia să predea cotele din anul trecut. Eu cred că lucrul acesta poate să-l facă fiecare alt cetăţean, iar directorul unui muzeu să fie lăsat să se ocupe de artă şi mai ales de arta populară.

12 XII 1954. Fără director, muzeul e pustiu şi direct[orul] pierde timpul în zadar stând degeaba prin cele comune, vezi doamne, lămurind poporul să predea cotele de cereale către stat.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

16 XII 1954. Am primit o scrisoare foarte drăguță de la prof. Teodor Bălan. Îmi comunică că are gata pentru tipar vreo 20 lucrări de mare valoare științifică, multe din ele în limba germană, pe care ar dori să le tipărească în străinătate ca să ne poată cunoaște și lumea străină din afara granițelor noastre. Ce frumos că mai avem oameni de cultură între noi care muncesc în tăcere, fără mult zgomot, la ridicarea culturală a neamului.

18 XII 1954. Colegul Palamaru E. a primit un decret prin care a fost numit inspector al artelor pe regiune cu lei 900 lunar. Bun chilipir. Colegul Palamaru e un bărbat destoinic, vrednic, însă n-are studiile Academiei de Bellearte și mă tem că invidia să nu-l ripadă de pe poziție.

20 XII 1954. Interesant e cazul cu inspectoratul artelor. Asafti e numit inspector și Palamaru capătă decretul de numire.

21 XII 1954. M-a vizitat un domn Rădulescu din București, care a vrut să cunoască originea picturii pe sticlă și mi-a pus câteva întrebări.

23 XII 1954. Pe la orele 1, m-a vizitat prietenul Palamaru Erast, inspector pe regiune pentru arta populară, căruia i-am împrumutat albumul meu *Arta țărănească* și albumul soției *Isvoade de cusături românești* pentru consultare și copiare.

30 XII 1954. L-am vizitat pe directorul muzeului ca să văd vitrinele cele noi (16 la număr). Mi s-a plâns că-i tare amărât, deoarece are o mulțime de lucru la muzeu și nu poate face nimic, fiind vecinic trimis pe teren.

10 I 1955. Am auzit că Ministerul Artelor cere ca asistenții de muzee să aibă studii mai înalte ca școala primară și care din ei n-au studii sunt obligați să urmeze cursuri serale la un liceu timp de 2 ani. Sunt curios ce va face asistentul evreu de la muzeul nostru, care e absolvent a 4 clase primare, nu cunoaște limba română nici în graiu și nici în scris, dar cu toate aceste încasează lei 500 lunar.

12 I 1955. Directorul muzeului nu se poate găsi la muzeu. El e vecinic trimis pe teren, pentru niște autoimpuneri. La datorie e asistentul evreu, cu care nu poți sta de vorbă pe teren muzeistic. Mai mult știe îngrijitorul muzeului. Cel ce știe și cunoaște are numai lei 170 lunar, iar asistentul, care n-are idee ce este arta populară, încasează lei lunar 500.

13 I 1955. Se zice că în ziarul „România liberă", nr. 3192 din 9 ianuarie 1955, să fie un articol care critică referințele de la muzeul din localitate. Am trimis să-mi cumpere amintitul ziar.

14 I 1955. Corespondenții ziarului „România liberă", vizitând muzeul local, au constatat că, el fiind neîncălzit, cu toate că e interesant, nu se poate vizita. Articolul din ziar l-am alăturat ca să-i analizeze alții conținutul științific.

18 I 1955. Pădurile toate au fost tăiate ras și noi nu avem cu ce încălzi camerele. Lemnele uscate cari erau destinate pentru populația orașului pleacă în necunoscut, iar funcționarii, pensionarii, muncitorii și lumea nevoiașă e silită să cumpere de la Combustibil lemn verde plin de apă la prețul oficial de lei 100 mia de kg, plus cărăușia până la domiciliu. Lemnele sunt așa de pline de apă încât 1000 kg nu are mai mult decât un metru ster. Cu astfel de lemne încălzim, care nici nu ard, dar nici nu încălzește [sic!].

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

25 I 1955. Aud că Ministerul cere ca slujbaşii muzeelor să aibă studiile potrivit cu gradul ce-l ocupă într-o astfel de instituţie. Sunt curios ce vor face cu asistentul evreu de la acest muzeu care are numai 4 clase primare şi acele mai mult în limba ucraineană.

1 II 1955. Directorul muzeului e tot pe teren. Muzeul e fără stăpân, deoarece asistentul evreu nu se interesează de nimic.

5 II 1955. Prof. T. Bălan mă roagă să-i trimit cartea *Comuna şi Mănăstirea Putna* de D. Dan. Dacă o găsesc, îi trimit cu drag.

6 II 1955. E duminică. în Sala 7 Noiembrie, mare adunare pentru strângerea semnăturilor contra războiului atomic. Toţi se străduiesc să împiedice un război atomic, care, dacă s-ar dezlănţui, ar duce la mari dezastre şi nenorociri. Poate ne va feri D-zeu.

17 II 1955. Ne-a vizitat dna Isidora Banilevici, prima îngrijitoare a muzeului întemeiat de noi în anul 1933.

28 II 1955. Din 1952 am fost dat afară din instituţia pe care am creat-o şi pe care am servit-o cu atâta abnegaţie, cu atâta dragoste, şi de atunci şi până astăzi, la piesele lăsate de mine nu s-a mai adaus nimic. Dacă locul meu de asistent ar fi fost ocupat de un om cu destulă pregătire muzeistică, de un om mai tânăr, nu mi-ar părea rău. Dar când văd că în locul meu a fost adus tot un om bătrân, care n-are idee ce menire are acest aşezământ de cultură şi educaţie, care are abia 4 cl[ase] primare, şi acelea în limba ucraineană, şi care nu face alta decât să critice cele înfăptuite de mine pentru acest stat, degeaba încasează un salar de lei 500 lunar. Nu cred că schimbul a fost în interesul starului.

1 III 1955. Am început a scrie o scrisoare către Ministerul Artelor în chestia firmei muzeului întemeiat de noi aici la Rădăuţi. Când voi termina-o nu ştiu. E cam lungă şi mă tem că Ministrul nu va avea răbdarea s-o citească până la fine şi atunci rămâne fără efect.

5 III 1955. Am terminat scrisoarea către Ministerul Artelor şi, recitind-o, am constatat că durează 15 minute. Cam lungă şi mă tem că dna ministru nu va avea timpul necesar să citească până la fine şi atunci va avea soarta cererilor nerezolvate. Să vedem minunea.

12 III 1955. Scriu sârguincios la scrisoarea către Ministerul Artelor în chestia denumirii Muzeului, dar nu ştiu către cine s-o adresez, căci nu ştiu de care minister se ţin artele.

14 III 1955. Mi-a spus prof. Torouţ că artele se ţin de Ministerul Cultelor unde e ministru dna Constanţa Crăciun, iar adjunct dl. Ţugui, fost înv[ăţător] în Vicovul de Jos. Astăzi am expediat scrisoarea la adresa dnei C. Crăciun, Ministerul Cultelor şi Artelor. Sunt curios ce reuşită voi avea.

15 III 1955. Directorul muzeului face serviciu la Marginea, e funcţionar la fisc, se ocupă cu autoimpunerea. Va sta acolo 1 lună. Dar oare ce face bietul muzeu? E rămas pe mâna evreului Rosenheck.

16 III 1955. Aşa un asistent ca Rosenheck am putut să fiu şi eu. Stă numai în birou, citeşte gazetele şi nu-şi bate capul cu muzeistica. Pe mine m-au dat afară,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

deoarece mă cheamă Ioneț și nu Rosenheck și sunt întemeietorul și organizatorul acestui muzeu.

21 III 1955. Oare se va mai ivi vreodată o zi senină de primăvară și în sufletele noastre? Amărât ca mine nu-i nimeni. Suntem bătrâni, bolnavi și stăm înaintea unui viitor plin de întuneric. Pe orizontul politic se arată nouri negri și cine știe câte greutăți și neajunsuri ne vor aduce zilele de mâine. Dacă am fi mai tineri le-am suporta pe toate cu ușurință – dar la vârsta noastră – totul e cu neputință.

24 III 1955. Am făcut o tristă constatare. O mulțime mare de creștini romani devin sectari. Intră ca membri în sectele de pocăiți, sâmbătari, studenți în biblie etc. și vina o poartă preoții noștri, care se interesează prea puțin de îndatoririle lor.

30 III 1955. Nu primesc nici o veste de la dna Ministru Constanța Crăciun în chestia schimbării firmei muzeului, cu toate că au trecut 16 zile de la expedierea scrisorii către Excelența sa. Se vede că Excelența sa are alte griji și n-are timp să se ocupe de chestiuni mai mici. Și cu toate acestea, eu am nădejde că cererea mea va fi luată în considerare.

3 IV 1955. Rulează filmul „Hamlet" și lumea dă năvală ca să vadă și ceva frumos și științific. Dar oare cine mi-ar spune câți [îl] înțeleg pe bietul Hamlet?

13 IV 1955. Aștept soarele de primăvară să mai ies pe prispă afară. M-am săturat de atâta întunecime și în suflet și în natură.

1 V 1955. Întâi Mai, sărbătoarea oamenilor muncii. Anul acesta nu s-a făcut nici o defilare oficială. S-a făcut un miting pe stadionul sportiv, unde s-a adunat lume multă și unde a vorbit prim-secretarul partidului Onufrei Teodor. După prânz au avut cuvântul toate organizațiile sportive.

16 V 1955. Cu groaza am auzit că se plănuiește mutarea muzeului într-un alt imobil. Ar fi cea mai mare greșeală ce s-ar comite în dauna unui așezământ de cultură. Să stea oare directorul muzeului nepăsător față de versiunile acestea? Blestemul unui neam îl va ajunge.

18 V 1955. La casa armatei am văzut grădina foarte frumos aranjată. Când mă gândesc că înainte de 11 ani și casa aceea a aparținut muzeului și era în întregime aranjată cu piese de muzeu, iar astăzi, după câte am auzit, lumea se gândește să scoată muzeul și din clădirea lui de bază. Ce deosebire de vederi.

24 V 1955. Am fost la muzeu și m-am întâlnit cu directorul și cu asistentul. Directorul era foarte comunicativ și prevenitor. L-am rugat să-mi dea câțiva stâlpi din lemnul care putrezește căci îmi cad toate gardurile.

26 V 1955. Înălțarea Domnului la cer. Și această sărbătoare nu se serbează, întreg aparatul de stat lucrează, numai țăranii și oamenii care nu sunt în câmpul muncii serbează această mare sărbătoare. Țăranii, adevărații păstrători ai portului, ai credinței străbune, ai graiului și tuturor obiceiurilor din bătrâni sunt aceia care, cu toată vitregia timpurilor prin care au trecut de la începutul începuturilor și până astăzi, nu s-au lăsat ademeniți de graiul și obiceiurile altor neamuri. Viitorul țării și al neamului se clădește și astăzi pe această temelie de granit, pe țăranul român.

5 VI 1955. Am stat pe lângă casă citind romanul lui I. Agârbiceanu, *Arhanghelii*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

6 VI 1955. Dna prof. Lidia Z. Dubău mi-a adus o fotografie şi scrierile: *Poveşti din trecut şi articole politice. Diverse, Buchaltungsfragen* şi o scriere festivă asupra gimnaziului gr. ort. din Suceava, toate de Filimon Taniac.

8 VI 1955. Am fost la muzeu şi am stat de vorbă cu directorul şi asistentul. Ei mi-au comunicat cam ce schimbări şi renovări au de gând să facă la muzeu. Dacă le va succede, vor realiza mari renovări, ele sunt spre binele aşezământului.

15 VI 1955. Am primit de la Ministerul Culturii răspuns la cererea mea în chestia denumirii muzeului întemeiat de noi. Deci muzeul se va numi şi mai departe „Muzeul Raionului Rădăuţi" şi nu cum se numea înainte „Samuil şi Eugenia Ioneţ", cererea fiind respinsă.

16 VI 1955. I-am scris destul de frumos dnei ministru Constanţa Crăciun în chestia denumirii muzeului şi cu toate acestea cererea mea a fost respinsă. După câte înţeleg, ministerul culturii nu-i are drag[i] pe întemeietorii aşezămintelor culturale şi ar voi să nu audă de numele lor. Eu cred însă că generaţiile, ce ne vor lua locul, vor fi de altă părere.

6 VII 1955. La muzeu, după ce s-a făcut ordine generală, se lucrează acum la aşezarea vitrinelor noi şi la împărţirea pieselor pe dulapuri şi vitrine. Cu împărţirea pieselor pe orânduiri sociale, muzeul şi-a pierdut caracterul de muzeu etnografic. Eu nu mă înţeleg la orânduirile sociale, dar poate e bine şi aşa.

12 VII 1955. Citesc nuvelele lui Lev Tolstoi şi câte ceva din Goethe, căci, din pricina ploilor, nu se poate ieşi nici până în curte.

8 IX 1955. E sărbătoare „Naşterea Maicii Domnului". Toată lumea serbează, afară de comuniştii convinşi. Hram în mai multe comune Gălăneşti, Volovăţ, Satu-Mare etc., dar nu sunt hramurile de altădată, când 3 zile în rând nu încetau beţiile, mâncările şi veseliile. La hramurile de astăzi rol mare îl joacă: ura, minciuna, pizma, clevetirile şi cuvântul cel mare îl poartă cuţitarii, căci nu există petrecere să nu se aleagă mulţi cu capetele sparte sau cu mateie ieşite din burtă.

21 X 1955. M-a vizitat prietenul inspector general C.F.R. Ion V. Daşchevici din Bucureşti. Am mare bucurie când pot sta de vorbă cu un bărbat cu atâta cultură, cu un suflet nobil şi plin de dragoste pentru tot ce e al neamului românesc. Oameni ca I. Daşchevici apar foarte rar pe orizontul neamului nostru.

1 XI 1955. M-am ocupat cu citirea oamenilor aleşi, rom. de I. Simionescu. Unde-s marii români, marii patrioţi de altădată care jertfeau totul, mulţi şi-au jertfit şi viaţa numai ca să poată aduce vreun folos ţării şi neamului din care au răsărit şi ei? Naţionalismul e flacăra care ţine vecinic aprins sufletul unui neam, unui popor, pe când internaţionalismul...

8 XI 1955. Am citit şi broşura unui falsificator de istorie, Scarlat Callimachi. Omul acesta vrea să fie mai istoric ca Xenopol, Iorga, V. Pârvan, C. Giurescu, Hasdeu etc. Se vede că a fost o râmă şi acum începe a căpăta ochi. îmi place şi acuma la bătrâneţe *Istoria filosofiei româneşti* de N. Bagdasar.

17 XI 1955. Bine mai face guvernul că confiscă în favoarea statului aurul şi valutele străine de la evreii speculanţi. S-au mai făcut arestări între evrei, între care

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

şi mecanicul polon Konecini, despre care se zice că a avut mult aur de la polonii refugiaţi şi în trecere prin Rădăuţi.

28 I 1956. M-a vizitat înv. poet Teofil Coştiug-Dumbrăveanu şi mi-a povestit despre vizita muzeului de un om de cultură din Viena, condus fiind de un direct, din Ministerul Culturii.

29 I 1956. Vienezul a stat în muzeu peste 3 ore, a fotografiat toate piesele interesante din etnografie şi s-a mirat că a văzut în muzeu aşa de puţine piese din geniul rural. A reproşat acest fapt atât colectivului de la muzeu, cât şi dlui director ministerial care-l însoţea. Iată că se adeveresc spusele mele, de atâtea ori repetate că, în muzeele departe de centre mari culturale, dar în centre cu o bogată şi numeroasă populaţie românească rurală trebuie să se vadă toată viaţa acestui popor din cele mai îndepărtate timpuri până în zilele noastre. Într-un muzeu etnografic bine organizat, cum era al nostru înainte de a dispărea fără urmă, trebuie să poată citi vizitatorul, ca într-o carte deschisă, povestea noastră care începe cu 3000 de ani înaintea lui Hristos. Şi vom trăi în ciuda tuturor duşmanilor noştri, peste veacuri multe, deoarece suntem unul din cele mai vechi popoare din Europa şi dacă n-am putut fi nimiciţi în cele 5 milenii de la naşterea noastră, nu va fi nimeni în stare să ne nimicească în câteva decenii.

30 I 1956. M-a vizitat înv. poet Coştiug, îndrumătorul muzeului şi a cercetat revista „Junimea literară". Mai târziu a venit şi H. Nichituc, foarte speriat că vor să-l scoată din locuinţă şi să facă muzeu şi în camerele locuite de el. L-am liniştit spunându-i că lucrul acesta s-ar putea întâmpla abia la vară şi până atunci are timp să-şi găsească o locuinţă.

11 II 1956. Funcţionarii muzeului merg fudui, cu capul pe sus, deoarece au salarii mari şi nu le pasă de nimic, pe când eu, întemeietorul muzeului, duc de multe ori lipsuri.

S-a stins o lumină care de zeci de ani a luminat calea generaţiilor viitoare

Învăţătoarea superioară Eugenia Ioneţ, născută Alexandrovici, s-a născut în comuna Lenţeşti, judeţul Cernăuţi, în 20 ianuarie 1873. A activat ca învăţătoare în comunele: Vicovul de Sus, Voitinel, Vicovul de Jos toate în jud. Rădăuţi, apoi în Dorna-Candrenilor, judeţul Câmpulung, în 1921 i s-a conferit titlul de înv[ăţătoare] superioară, iar în 1923 a fost concediata şi numită măiastră ambulantă pentru predarea cusăturilor naţionale în şcoalele primare din Bucovina. In 1926 a fost transferată din Dorna-Candrenilor la Rădăuţi, rămânând concediată ca măiastră ambulantă, în fine, după atâta muncă plină de oboseli, ca să nu cadă pe brazdă, a ieşit la pensie ca institutoare pe ziua de 1 Ianuarie 1929. Nici ca pensionară nu s-a odihnit, ci a lucrat (a muncit) alături de soţul ei la întemeierea şi organizarea unui muzeu etnografic al Rădăuţilor. Muzeul întemeiat de soţii învăţători Samuil şi Eugenia Ioneţ a ajuns la apogeu la finea anului 1943 când dispunea de 10 000 piese, 80 dulapuri şi vitrine în valoare de cel puţin 50 milioane lei. Această imensă avere

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

a fost în iarna anului 1944 împachetată pentru evacuare în 60 de lăzi şi în 80 dulapuri şi vitrine, dar din pricina unui hoţ dle prefect cu numele Benţia, ardelean de origine, care a folosit cele 4 vagoane aprobate de minister pentru evacuarea muzeului, pentru a duce în Ardeal lucruri furate din Rădăuţi. Muzeul gata împachetat a rămas pe loc la dispoziţia tuturor nesiguranţelor ce aduce un război şi, în fine, a fost ridicat de un tren sovietic şi dus într-un loc necunoscut al marelui imperiu sovietic. După pierderea acestui mare muzeu, Eugenia Ioneţ a mai muncit alături de soţul ei la refacerea muzeului încă 8 ani, ca apoi, în anul 1952, să fie daţi afară de la muzeu şi înlocuiţi cu un personal nou, bine retribuit.

Aceşti doi oameni născuţi numai pentru muncă şi lucruri frumoase în folosul neamului şi ţării au fost desprinşi de dragele lor piese de muzeu, strâns legate de sufletul lor, şi înlocuiţi cu oameni care n-au idee ce înseamnă un aşezământ cultural de seama unui muzeu etnografic. Eu am mai rezistat supărărilor, loviturilor, dar biata Eugenie, din fire mai gingaşă a suferit mult, a suferit ani de-a rândul până a închis ochii pentru vecie, în 4 aprilie 1956. S-a stins o lumină care aproape 60 (şaizeci) ani a luminat calea generaţiilor viitoare, care mâine vor stăpâni această frumoasă şi scumpă ţară. Eugenia a fost o femeie aleasă, simţitoare, gingaşă, a fost o soţie credincioasă şi o gospodină vrednică. Afară de aceste calităţi era o creştină mai rar de găsit şi o româncă, aş putea zice, fanatică. Iubea tot ce era al neamului ca: limba, portul, obiceiurile, credinţa străbună, cântecul şi mai ales arta ţărănească, acel geniu rural neîntrecut de nici un alt popor. A trăit pentru neamul din care a răsărit şi a muncit toată viaţa pentru fericirea şi înălţarea lui.

N-am crezut niciodată că eu voi rămâne ca s-o plâng pe dânsa, ci totdeauna mă gândeam că ea mă va plânge pe mine. D-zeu însă rânduieşte altfel. D-zeu s-o ierte şi s-o odihnească în pace!

18 VII 1956. Am făcut o vizită la cimitir, unde am aprins lumini la cripta unde dorm somnul de veci iubita mea soţie, Eugenia şi scumpa mea mamă, Ana. În cimitir m-am îngrozit ce-am văzut. Cruci răsturnate, capele pe cale de surpare, fotografii sfărâmate, cimitirul neîngrădit, vite calcă şi strică mormintele, destul în faţa lumii civilizate ne înfăţişăm ca nişte nemernici, ca nişte barbari. Popoarele culte din toate timpurile au avut un cult al morţilor. Cimitirele lor erau frumuseţi neîntrecute pline de sculpturi de o frumuseţe rară, mulţimea florilor umplea văzduhul de miros şi lumea venea de admira frumosul şi studia de pe inscripţii istoria trecutului a oraşului sau a satului. La noi, pe timpul socialismului, atâta nepăsare, atâta bătaie de joc.

10 VIII 1956. Portretul meu a fost expus în expoziţia muzeului pe peretele la intrare în birou. În 1952, când am fost dat afară din serviciul muzeului, a fost scos din muzeu şi portretul meu şi s-au scos şi toate fotografiile pe care se vedeau figura mea şi a soţiei mele. Acum observ că s-a mai îndulcit situaţia, căci directorul muzeului mi-a cerut portretele noastre pentru a le expune în muzeu.

19 X 1956. M-am îngrozit de educaţia de astăzi a tineretului începând cu grădiniţa de copii mici şi până la absolvenţii liceelor şi altor şcoli de specialitate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Când ies din şcoli, trebuie să ne adăpostim undeva, deoarece nici o piatră de pe şosele nu rămâne la locul ei, ci toate zboară prin pomi, copaci, acoperişurile caselor şi în capul oamenilor care în momentul acela se găsesc pe stradă. Şi mă miră şi faptul că majoritatea acestor tineri poartă cravata roşie de pionieri.

27 X.1956. Se vorbeşte prin oraş că în Budapesta să fi fost o mare revoluţie. Studenţii, muncitorii şi armata cer înlocuirea guvernului, reducerea cotelor, scoaterea din programa de studii a universităţilor marxism-leninismului şi multe alte dorinţe, pe care nu cred că guvernul ungar le va accepta în întregime. Să fi fost sute de morţi şi răniţi. Să ne ferească D-zeu de astfel de grozăvii. Românul e om cumpănit, el nu se va lăsa târât în astfel de pericole.

30 X 1956. Muzeul raional întemeiat de mine şi soţia n-are noroc de asistenţi buni. În august 1952, când am fost îndepărtat eu de la muzeu, a fost numit în locul meu un tânăr rădăuţean cu numele Hâncu, care nu avea idee de muzeu, ci numai încasa salariul şi sta toată ziua leneş şi inactiv. Al doilea după acesta era un evreu bătrân, refugiat din Vijniţa, cu 4 clase primare, care, necunoscând limba română, se odihnea în biroul muzeului, citind gazete şi bătându-şi joc de icoanele creştine pe care trebuia să le înscrie în inventar. El se numea Rosenheck. Al treilea după mine, pentru a cărui numire am intervenit şi eu, gândind că, fiind el om cult, poet, scriitor şi ziarist, muzeul s-ar putea folosi mult de pe urma activităţii lui. M-am încredinţat însă că dl. Coştiug n-are nici un interes pentru bietul muzeu. Vine la serviciu când vrea, merge când îi place, în biroul muzeului, cât petrece, scrie la articole pentru gazete, face poezii, stă de vorbă cu prieteni şi de muzeu n-are nici o grijă. De vizitatori nu se interesează. Ei intră în muzeu şi după vizitare ies fără să-l vadă pe îndrumătorul muzeului. Din cauza aceasta s-au pierdut din colecţie mai multe piese, care nu se mai pot înlocui. Directorul muzeului n-are nici o putere asupra lui, se vede că şi el are destule slăbiciuni pe care le cunoaşte asistentul Coştiug, şi de aceea lipsa de respect.

31 X 1956. Se zice că Franţa şi Anglia au dat Egipetului o notă ultimativă de 12 ore. Egipetul a răspuns decretând mobilizare generală. În Ungaria încă nici astăzi nu e linişte. În lume se petrec lucruri îngrozitoare.

4 XI 1956. Citesc *Istoria literaturii române*, pentru a treia oară, şi admir marii înaintaşi şi strădaniile lor de-a ridica naţiunea română în cultură ca să poată sta în rând cu naţiunile din apusul Europei.

1 XII 1956. Umblu ca un copil al nimănui, singur şi cu sufletul îndurerat. Toţi câţi mă înconjoară nu văd şi nu simt durerea mea şi dacă le-aş spune-o pe toţi puţin i-ar interesa. Şi e de crezut, căci ce-i pasă lumii de durerea unui singur om[!] Sunt bătrân şi, umblând vecinic singur, apar în ochii lumii ca o arătare din cele trecute vremi. Mă cunoaşte tot oraşul, toţi îmi dau cinstea cuvenită şi se bucură când stau de vorbă cu ei, dar, cu toate astea, eu rămân tot singur şi fără nădejde de-a mai fi cum am fost odată. Ştiu că e o imposibilitate, dar, ce vrei, omu-i om [!]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

VI.4. FILON LAURIC ŞI ALBUMUL SĂU CONSACRAT SOCIETĂŢILOR STUDENŢEŞTI „BUCOVINA" ŞI „MOLDOVA" DE LA CERNĂUŢI*

Motto: „Se-nalţă pe coline şi margini de albie / oraşul, cu biserici şi turnuri fumurii; / spre glorie străbună, icoana lui mă-mbie / şi jalea mă cuprinde ca bruma pe câmpii. // Pe marginea terasei, din vremi voievodale, / sub dealul ridicat ca un erou de odă, / îmi spune doar Ruina la margine de cale: / iatac stătu odată aici lui Laţcu-Vodă // Biserică domnească mai stăru[i]e prin veac, / sub timpul care fuge ca apele din râu, / pereţii-au prins rugină sub pomi de liliac / – cum vara colorează un câmp întins de grâu. // Aud şi-acuma glasul de bronz în depărtări / a clopotului mare, ce mângâie din gene, / dumbrăvi înrourate şi-altare de cântări / scăldate prea măreţ de-amurguri moldovene. // Şi sufletul îmi creşte lumină-n sărbători, / cu slova cernită pe filă de ceaslov, / precum în dimineţi se-nalţă mândrii zori, / viaţa-n bucurii vâslind-o spre ostrov"**.

Amintirile mele..., cea mai valoroasă donaţie, în anul 2000, către biblioteca de cercetare a Centrului de Studii „Bucovina", este un album consacrat Întrunirilor Academice Studenţeşti „Bucovina" şi „Moldova" din Cernăuţi. Autorul acestuia, despre care, din păcate, ştim extrem de puţine lucruri, este Filon Lauric. Cum aflăm din ampla lucrare în manuscris *Liceul de Stat Siret. Pagini documentare 1919/1920–1939/1940. Partea a II-a. Memorialistica: impresii, portrete, amintiri, autobiografii şi biografii* (1987) şi din *Pastila biografică* a albumului, s-a născut la 27 aprilie 1908 în comuna Calafindeşti, judeţul Suceava, în familia lui Vasile şi a Margaretei Lauric. A urmat cursurile şcolii primare în Calafindeşti, făcând parte, alături de Canţer Ilie, Öhmt Valerian, Öhmt Aristia, Lazurcă Teofil, Repta Arcadie, Moloce Vasile, Scântei Arcadie din seriile de elevi pe care directorul Aurelian Diaconescu le pregăteşte, după Unire, pentru studii temeinice. Despre aceşti ani, când în şcoală era, mai ales, „mult suflet românesc", Vasile Moloce, unul dintre calafindeştenii îndrumaţi acum spre „fântânile neîngrădite ale ştiinţei" de carte, notează: „Cel care ne insuflase simţul că suntem un neam mare, cu un vechi şi înălţător trecut istoric, şi care ne-a scos din amorţeala şi praful aşternut de ocupaţia austriacă peste originea noastră, a fost directorul şcolii Aurelian Diaconescu. Acesta este singurul intelectual originar din Calafindeşti. Descătuşat de ingredientele

---

* Documentar, publicat, sub titlul *Oameni şi locuri din Bucovina*, în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul VII, nr. 2 (15) [iulie–decembrie] 2000, p. 563–568. Cu titlul *Un document senzaţional: problema „tinerei generaţii" în „Amintirile mele...", album consacrat de Filon Lauric societăţilor academice studenţeşti „Bucovina" şi „Moldova" din Cernăuţii de altădată*, este publicat şi în „Apă vie". Almanahul tuturor românilor, Timişoara, Editura Augusta, 2000, p. 242–247.

** George Nimigean, *Siretul*, în „Freamătul literar", Siret, anul II, nr. 3–5, mai 1934, p. 7–8.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

străine pe care le-am suportat din plin, liber acum şi neînfrânat în dragostea de neam, s-a gândit ca şi ţăranii din Calafindeşti să-şi trimită copiii la şcoli mai înalte, pentru a ajunge în funcţii importante concurând cu străinii rămaşi încă, de la decedata împărăţie habsburgică. De altfel, este ştiut că în Bucovina, după primul război mondial, majoritatea covârşitoare a intelectualilor provin[e] din pătura ţărănească". (*Scurte date autobiografice şi câteva amintiri din liceu*, în *lucr. cit., Memorialistica*, 2, partea a doua, p. 317) În perioada 1920–1928 Filon Lauric urmează cursurile Liceului de Stat din Siret. În „orăşel[ul] cu un aer occidental", în „mic[ul] rai european", Liceul devenise, în bună măsură, prin venirea elevilor din satele înconjurătoare şi, mai ales, a celor din Vechiul Regat, „un liceu al ţăranilor, în care mulţi şi-au luminat spiritele, şi-au făurit idealuri pe care le-au slujit apoi cu devotament şi dragoste de patrie şi de oamenii satelor din mijlocul cărora au pornit în viaţă". (Constantin Botezat, *Istoricul liceului*, în *lucr. cit.*, partea I, p. 150) În anii de şcoală petrecuţi la Siret, lui Filon Lauric îi sunt colegi: Vasile Posteucă, George Nimigean, Valerian Olariu, Casian Bucescu, Aurel Fortuna, Dragoş Rusu, Ipolit Jacotă, Pantelimon Birău, Eugen Pânzariu, Bohdan Jariczewski, Victor[in] Ursachi, Victor Coroi, Kamil Iacob. Între ei, Filon Lauric descinde din vatra satului românesc tradiţional ca un „pui de dac". Această impresie făcută colegilor săi va fi fost adâncă, deoarece răzbate şi în diaristica târzie, consacrată acelor ani: „Un bărbat înalt, purtând plete şi manta cu glugă căptuşită cu roşu [...] după o jumătate de oră [...] coboară însoţit de «puiul de dac». Acelaşi zâmbet, zâmbetul ochilor îl aveau amândoi; zâmbetul lui Filon elev era la fel ca zâmbetul lui Filon student, al lui Filon tatăl, al lui Filon bunic. E zâmbetul omului bun, corect, cinstit, prietenos, zâmbeşte dar nu oferă prietenia tuturor cărora le zâmbeşte. Ştie să-şi aleagă prietenii şi cred că are mulţi şi de nădejde". (Viorica Rusu-Patraş, *Câteva date autobiografice şi unele amintiri din viaţa de elevă a Liceului de Stat din Siret*, în *lucr. cit., Memorialistica*, 1, partea a II-a, p. 199) Instrucţia severă şi educaţia naţional-românească a lui Filon Lauric, alimentată între zidurile sobre ale Liceului de către profesori cu o rară vocaţie (Orest Procopovici, Nicodim Iţcuş, Peter Tomaschek, Octavian Pauliucu-Burlă, Ilie Mandiuc, Filimon Cârdei, Gheorghe Duşceac) capătă noi orizonturi în cadrul activităţilor complementare, care susţin, înviorând-o, culturalitatea Siretului: – concertul susţinut de Societatea Muzicală „Armonia" din Cernăuţi în Palatul de Bere (17 noiembrie 1925); – concertul Societăţii muzical-culturale „Tudor Flondor", organizat în Palatul de Bere (1 februarie 1927); – comemorarea a 100 de ani de la moartea lui Ludwig van Beethoven, printr-o serbare şcolară şi un concert instrumental (8 martie 1927); – spectacolul grupului de actori de la Teatrul Naţional din Bucureşti cu piesa *Cocoşul negru*, de Victor Eftimiu (31 mai 1927); – şezătoarea cultural-muzicală din 3 martie 1928 aranjată în liceu şi având în program: *Imnul* nopţii, cor bărbătesc, de Beethoven; *Barcarola*, cor bărbătesc, de Felix Mendelssohn-Bartholdy; *Duet*, de Edvard Grieg; – spectacolele Teatrului Naţional din Cernăuţi, sub conducerea lui Victor Ion Popa, care joacă

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

O noapte furtunoasă, de I.L.Caragiale şi *Omul care a văzut moartea*, de Victor Eftimiu (27 mai 1929); – recitări (printre recitatori: Vasile Posteucă, elev în clasa a IV-a, cu un fragment din M.Eminescu, *Scrisoarea III*); – conferinţele profesorilor universitari Leca Morariu (11 martie 1928), Orest Marcu (18 martie 1928), Domiţian Spânu (1 aprilie 1928), Alexe Procopovici (6 mai 1928); – serbarea comemorativă *25 de ani de la moartea lui Mihai Teliman*, organizată de Societatea Academică „Junimea" din Cernăuţi (29 aprilie 1928).

În 1927, Filon Lauric, participând la serata Întrunirilor Academice „Bucovina" şi „Moldova", impresionat de uniformele, rapirele şi chipiele studenţilor, „îşi însuşeşte ca ideal" dorinţa de a face parte din Întrunirea Academică Studenţească „Bucovina", devenind în 1928 „vulpoi" al acesteia. În sesiunea din iunie 1929, împreună cu consătenii Canţer Ilie şi Lazurcă Teofil trece bacalaureatul. Îşi continuă studiile la Facultatea de Drept a Universităţii din Cernăuţi (1930–1934). Aici este consenior al Întrunirii „Bucovina" (1931–1933), senior (1933–1934), preşedinte al Centrului Studenţesc Cernăuţi (din 1936). În perioada 1948–1964 a fost deţinut politic.

În albumul *Amintirile mele...*, Filon Lauric expune elegant fotografii originale, fotocopii, desene alb-negru şi color, alte materiale imortalizând – ca veritabile documente de epocă – un capitol din viaţa studenţească a Cernăuţilor de altădată. Sunt, astfel, reconstituite în imagini momente şi chipuri din istoricul Întrunirii „Bucovina", din viaţa studenţească din Cernăuţi : – întemeietorii (20 februarie 1880): Ştefan Cocinschi, Iancu Dolinschi, Emanuil Cuparencu şi câţiva din primii săi membri: Partenie Sireteanu (fiul părintelui Ion Sireteanu din Mănăstioara, fratele lui Eugen Sireteanu, unul dintre inculpaţii din procesul Arboroasei, alături de Ciprian Porumbescu, Constantin Morariu, Zaharie Voronca şi Orest Popescu; „duiosul şi meşterul nostru cronicar", „viul simbol al supremei jertfiri pentru România"– cum îl apreciază Leca Morariu –, cel care fugise de la Liceul din Cernăuţi pentru a lupta în rândurile dorobanţilor în Războiul de Independenţă), Filimon Taniac, Nicolae Ţurcanu (primul care a bătut menzura de recunoaştere ca societate studenţească), Octavian Voronca, Nicolae Lupu; – conducerea din 1909–1910 a Întrunirii „Moldova": Gheorghe Malcinschi, Cornel Vlad, Gheorghe Flondor; – treptele de iniţiere şi de consacrare („vulpoi", „consenior", „senior", „domn bătrân"); – ritualul menzurei, cel mai dificil examen având drept scop educarea personalităţii membrilor, reconstituit „ab initio usque ad finem" (pregătirea combatantului pentru menzură, măsurarea câmpului de luptă, prezentarea combatanţilor pe poziţia de luptă, desfăşurarea menzurii, constatarea unei lovituri); – serbări şi întruniri cu „domni bătrâni" la cârciumă, sâmbăta, în jurul halbelor de bere; – cursuri de dans (1911, 1912, 1926, 1932, 1936); – participarea la deschiderea festivă a cursurilor universitare; – defilarea întrunirilor studenţeşti din Centrul Cultural Cernăuţi, în uniforme de gală („Bucovina", „Moldova", „Junimea", „Arboroasa", „Dacia", „Academia Ortodoxă", „Arminia", „Teutonia", „Alemania"), cu ocazia unor sărbători naţionale (10 mai); – evenimente

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

majore din istoria Societății „Bucovina" și a altor societăți amice (sărbătorirea „domnului bătrân" Partenie Sireteanu – 1930, semicentenarul Societății „Academia Ortodoxă" – 1934, omagierea lui Nicolae Țurcanu, la împlinirea a 70 de ani – 1936); – excursii în Codrul Cosminului și la Revna, serbări (Cernauca) și nunți (Jucica), serate „împreunate cu dans" (Siret); – repezentanții celor „șase întruniri academice studențești conservative": „Bucovina", „Moldova", „Teutonia", „Alemania", „Arminia", „Lehia"; - membrii marcanți (Teodosie Iliuț, Gheorghe Ciornei, Teofil Lupu, Vladimir Trebici, Dragoș Rusu, Filon Lauric, Traian Buzdugan, Boris Cușnir, Claudiu Dombrovschi, Mihai Rotaru, Octavian Tarasievici, Dan Gradin, Ștefan Strătescu, Eugen Doboș-Boca – „Bucovina". Țepeluș Tamavschi („Moldova"), fârtați, secundanți; – prezența la Cernăuți a unor personalități din viața literară și artistică a României (Mihail Sadoveanu, Cincinat Pavelescu, Caton Teodorian, A. de Herz – participanți la șezătorile literare organizate în 1910 în Bucovina pentru comemorarea lui Ion Creangă; Constantin Tănase, la Cernăuți).

În structura albumului, autorul include și alte materiale: invitații la serate, baluri, cursuri de dans, autografe, programe ale unor manifestări comune ale Întrunirilor „Bucovina" și „Moldova", decupaje din tipărituri ale epocii difuzând tradiționalele imnuri și cântece studențești *Gaudeamus igitur, Tricolorul, Imnul unirei, Cântecul gintei latine, Vivat, crescat, floreat, Ergo bibamus.* Toate acestea oferă imaginea unei vârste încântătoare a culturalității bucovinene de altădată (sugerând tinerețe, idealuri, un cod aristocratic al trăirii într-o metropolă cu respirație europeană, distincție, un viguros sentiment identitar, convivialitate), în cadrul căreia s-a format și a trăit Filon Lauric, îndreptățit a spune și dincolo de marginile vremelniciei: *Et in Arcadia ego!*

O altă categorie de fotografii reprezintă, târziu, vârsta „supraviețuitorilor": – întâlnirea membrilor Întrunirilor Academice Studențești „Bucovina" și „Moldova", București, Restaurantul „Cireșica", 1971–72; – împlinirea a 50 de ani de la trecerea bacalaureatului, 1978 (cu Dragoș Rusu, Gheorghe Nimigean ș.a.); – comemorarea personalităților Bucovinei, în 1987, cu Vladimir Trebici, Dragoș Rusu, Condrea Scalat, Claudiu Dombrovschi, Lala Grosar; – sărbătorirea Unirii Bucovinei cu România la Biserica Precupeții Noi din București, 1987, cu Vladimir Trebici, Claudiu Dombrovschi, Victor Coroi, Ilie Colban, Ștefan Strătescu; – întâlnirea, la 60 de ani, a absolvenților Liceului de Stat din Siret (1988). Peste toate se așază, strălucitoare, deviza unei „vârste de aur" a Bucovinei: *În unire și frăție vom trăi pân'la mormânt!*

Din materialul acestui album, unic în felul lui, rețin îndelung privirea și alte câteva fotografii. Părinții lui Filon Lauric, purtând în priviri noblețea originilor sunt parcă desprinși de pe pânzele cu țărani ale lui Gheorghe Løvendal. Câteva îl înfățișează pe Filon Lauric și în alte momente ale vieții: la Odessa (în floarea tinereții) și după cei 16 ani de detenție (încă viguros, cu fața brăzdată de trecerea anilor și numai de el știutele poveri ale vremii), privind îngândurat, ca un Nestor al Bucovinei care a fost. Venerabil, cu aceeași privire, în 1999, din depărtările

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Americii caută poate şi spre tărâmul natal – un sat românesc din Bucovina noastră, de lângă Cordun, aproape de Drumul Ianculuí, răsfirat pe costişa Dealului Ţăranca, mângâiată târziu de soarele apunând dincolo de Rădăuţi, Vicove, Putna, peste Obcini.

Albumul *Amintirile mele...*, rodul muncii migăloase a unui distins nonagenar, lasă posterităţii „o oglindă vie şi totodată magică a unei societăţi din păcate dispărute"(cf. Radu Mihai Chesaru-Cobilenschi, *Lămurire* asupra donaţiei). La corectarea unor nume şi umplerea unor goluri au contribuit acad. Radu Grigorovici, Radu Prodan, Radu Halus şi Radu Mihai Chesaru. Cu îndeplinirea dorinţei autorului ca albumul să fie donat Centrului de Studii „Bucovina" din Rădăuţi s-a învrednicit Inginerul Virgil Lauric din Bucureşti, căruia îi datorăm, de asemenea, gratitudine, preţuirea şi dragostea noastră. În reconstituirea fondului cultural al Bucovinei de altădată, marcat şi acesta grav de „fracturile" unei istorii potrivnice, acest valoros document de epocă reprezintă o contribuţie importantă, având mai ales pentru generaţiile de astăzi semnificaţii multiple. Pe valul înşelător al unei (re)integrări europene „originale", prin abandonarea identităţii naţionale şi asumarea unor „sacrificii istorice" inutile, în mediocritatea bine întreţinută a provinciei agonizând în câmpul „culturii de supravieţuire", această realizare comunică adevăruri de netăgăduit: – românii şi-au cultivat un puternic sentiment identitar, bazat şi pe respectul alterităţii, într-o societate civilă înţeleasă, de cele mai multe ori, ca „armonie a tuturor intereselor"; – „sentimentul românesc al fiinţei" a dat substanţă unui cod aristocratic al trăirii, comunicând distincţie, convivialitate, bucuria comunicării alese în câmpul multiculturalităţii, al confluenţelor binefăcătoare; – imensa suferinţă a românilor din secolul trecut are măreţia şi noblеţea tragediilor din Antichitate; fără să-şi clameze suferinţa pe la curţi ale puternicilor lumii, supravieţuitorii celui mai teribil experiment ideologic din istoria umanităţii îşi hrănesc, cu înţelepciune şi cu o rară demnitate, memoria colectivă, în curăţenia şi simplitatea vechilor ceremonii şi ritualuri de perpetuare. Dar, mai presus de toate, şi prin acest document o întreagă generaţie, inconfundabilă în istoria românismului profund, nefalsificat, adevereşte faptul că „pământul românesc nu este cotlon de barbarie – cum notează N. Steinhardt în *Jurnalul fericirii* –, ci arie de cultură". Diaristica acestei vârste a culturalităţii româneşti, netipărită toată şi insuficient cunoscută şi valorificată (memorii, genealogii, cronici de familie, însemnări zilnice, albume) contribuie la o mai bună cunoaştere a lumii româneşti. Diaristica şi monografiile (localităţi, şcoli, biserici şi parohii, societăţi culturale, alte instituţii) conferă modernitate unei tradiţii cu rădăcini adânci, din păcate, numai în memoria colectivă/folclorică şi, parţial, în genealogia Evului Mediu târziu, ca apanaj al aristocraţiei. Cunoaşterea acestui bogat material, exclusiv cu mijloacele cercetării ştiinţifice, ar servi prezentului sufocat de dileme la descoperirea unei alternative pentru retorica politicianistă sterilă, incapabilă de mari construcţii durabile pe temelia naţionalităţii. Pe această cale, ne-am putea proiecta, în primul rând, o viziune clară asupra viitorului, în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cadrul căruia să nu fiinţăm doar ca rezervaţie etnologică, ci să ne afirmăm neîngrădit şi deplin personalitatea.

În memoria tuturor copiilor de la ţară, ademeniţi, prin vremi, de luminile Siretului, de dumbrăvile înrourate şi altarele lui de vechi cântări, ajunşi prin muncă perseverentă şi neştiute sacrificii învăţători, profesori, preoţi, jurişti, medici ori oameni simpli, de obicei uitaţi de istoria duratelor lungi, care şi-au pornit de aici un alt destin, sub semnul idealurilor înalte şi al românismului profund, în preajma Duminicii Tuturor Sfinţilor, să ne apropiem cu înţelepciune, de mesajul tulburător al versurilor lui Aurelian V. Chirilă, şi el fost elev la Siret în anii '30: „Acolo, în oraşul acela / Unde râul îi spală cu răbdare picioarele; / Acolo, în oraşul acela / Cu zumzet în flori şi umbre de lunci; / Acolo, în oraşul acela / Cu rubini în cireşi şi soare în miere; / Acolo, în oraşul acela / Unde taţii ne-au dus la lumina cărţii / Ca pe nişte ofrande; / Acolo, în oraşul acela / Unde feeria vitrinelor orbitoare / Ne-a sădit în suflet neuitarea; / Acolo, în oraşul acela / Unde doina a crescut cu hora împreună / Îngemănându-se de-o veşnicie; / Acolo, în oraşul acela / Unde basmul şi legenda s-au sărutat româneşte; / Acolo, în oraşul acela / Unde cuminecătură trecutul ne-a fost prima împărtăşanie; / Acolo, în oraşul acela / Unde istoria priveşte din Troiţă / Spre Roşia Dumbravă a lui Ştefan cel Mare, / Iar de-acolo, spre Cetatea Hotinului, / Unde temutul vo[i]evod a lăsat mărturie / Eternitatea neamului său; / Acolo, în oraşul acela / Mi-au rămas sandalele, desaga şi toiagul, / Căci muşcătura focului de moarte, / Trimisă de sabie străină, / L-a prefăcut în ruină / Şi mi-a închis calea. / [...] / Acolo, în oraşul acela, / Voi, generaţiilor ce veţi veni după noi, / Acolo să mergeţi! / Acolo, în oraşul acela! / Dar fără desagă şi fără toiag, / Ci, lăsându-vă sandalele în semn de omagiu / La poarta ruinelor sale, / Să îngenunchiaţi cu evlavie / Şi să vă rugaţi pentru pomenirea lui! / Poate că numai rugăciunile voastre / Vor aduce aminte întregii lumi / Despre trecuta măreţie a acestui oraş / Care, astăzi, aproape că s-a stins. / Căci noi, cei de azi, l-am părăsit / Şi ne prefacem că l-am uitat. / Poate că voi, cei de mâine, / Veţi avea mai multă ţinere de minte / Şi mai mult curaj. / Nu uitaţi că Lăţcu şi Ştefan / Ei acolo au rămas, / Acolo, în oraşul acela! / Acolo să mergeţi, generaţiilor ce veţi veni, / Acolo, în oraşul acela! / [...] / În veci fie-ţi neuitată gloria ta, / Bătrâne Siret!"

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

VI.5. CRONICI PAROHIALE DIN BUCOVINA*

Interesul pentru condicile parohiale din Bucovina şi valorificarea acestora este mai vechi şi s-a manifestat la noi cu intermitenţe. La Rădăuţi, în 1909, August Nibio (1886–1968), publică „Bukowiner Pharrchroniken" [„Cronici parohiale din Bucovina"], într-un format la care va mai recurge ulterior. *Caietul nr. 1* al acestei publicaţii cuprinde studiul *Initia oppidi Radautz et origo hic introducti cultus religiosi*.

Tot la Rădăuţi, în 1927, apare un caiet din „Archiv für Landeskunde der Bukowina" [„Arhiva de Ştiinţe a Bucovinei"]. În acelaşi format, un al doilea caiet apare în 1930. Acestea sunt continuate de „Bukowiner Heimatblätter"[„Foaia Patriei Bucovina"], publicaţie realizată tot ca o culegere de studii şi tipărită în 1933 în tipografia văduvei lui Peter Blondowski. Editorul acestor publicaţii este tot August Nibio, profesor la liceele de băieţi şi fete din Rădăuţi, creatorul presei ştiinţifice, de expresie germană, din Rădăuţi. Studiile şi articolele tipărite în aceste caiete, prin informaţia bogată şi variată, reprezintă texte de referinţă şi pentru cercetătorii de astăzi. Colaboratorii sunt nume de prestigiu în bibliografia Bucovinei: Raimund Fr. Kaindl, Teodor Balan, Hans Gaschler, Eugen Herzog, Norbert Zimmer, Hubert Kargl, Ioan Zugrav, Fritz Netollitzky, Rudolf Gassauer, August Nibio, Sever Zotta, Albert Baumgarten, Orest Marcu.

La 24 iulie 1932, apare nr. 1 al periodicului săptămânal independent „Bukowiner Wochenpost" [„Poşta bucovineană săptămânală"]. Editor: văduva Blondowski. Redactor responsabil pentru numerele 1–27: Robert Neunteufel; pentru numerele 28–32: Karl Brzezina. Adevăraţii editori şi redactori sunt, însă, parohul Karl Schüttler şi profesorul August Nibio. Ziar în adevăratul înţeles al cuvântului, „Bukowiner Wochenpost" poartă ca subtitlu „Unabhängiges deutsche Wochenblatt"[„Foaie săptămânală germană independentă"]. *Foiletonul* acestui periodic este semnat de August Nibio, Julius Teuchert, Max Januszewski, Wilhelm Wühr, Siegfried Hugo. Dintre foiletoanele lui August Nibio, cele mai importante din ziar, unele sunt adevărate studii cu o informaţie bogată: *Radautzer Zeitungen* (care face referiri şi la presa românească din Rădăuţi), *Verschwendene Ortschaften in der Radautzen Ebene* [„Aşezări dispărute din împrejurimile Rădăuţilor"], o suită de micromonografii ale unor localităţi din împrejurimi, *Von unseren Volkstanzen* şi *Auf der Kukuruzklaker*, materiale consacrate dansurilor populare şi obiceiurilor de la clăcile de desfăcat porumb.

---

* Materialul este inclus în sumarul periodicului „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul XIV, nr. 1 (28) [ianuarie–iunie] 2007, p. 207–251.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Interesul pentru istoria locală reînvie în anii '70 din veacul trecut. Monografiile unor localități, care apar acum, valorifică și informații din condicile parohiale. Dar preocupări speciale apar, în Bucovina, abia după evenimentele din 1989. În volumul *Siretul – vatră de istorie și cultură românească*, Iași, Editura Omnia, 1994, Ion Popescu-Sireteanu include și un material ce ne interesează aici; *Siretul la sfârșitul sec. al XIX-lea și prima jumătate a sec. al XX-lea după o cronică parohială și după izvoare contemporane*, p. 115–127. La Sesiunea de comunicări științifice „Bucovina – file de istorie", Suceava, 19–20 noiembrie 2004, profesorul universitar Mihai Iacobescu susține o comunicare consacrată condicilor parohiale din Bucovina istorică. Aceasta se tipărește, sub titlul *Condicile cronicale – izvoare istorice pentru reconstituirea unor realități din trecutul Bucovinei*, în „Codrul Cosminului", serie nouă, Analele științifice ale Universității „Ștefan cel Mare" din Suceava, seria Istorie, nr. 8–9 (18–19), 2002–2003, Suceava, Editura Universității, 2004, p. 229–235. Autorul valorifică aici două cronici parohiale din Bucovina: *Condica cronicală a parohiei Solca* și *Condica cronicală a parohiei Pârteștii de Jos*. Istoricul sucevean Mihai Iacobescu face referiri la cronicile parohiale și în cartea sa *30 de zile în „Siberia". Căutând arhivele Bucovinei*, Iași, Editura Junimea, 2004, în capitolul IX, *În universul lumii rurale de odinioară*, p. 168–215, unde reproduce obligațiile parohului din *Prospectul* trimis parohiilor, în 1890, și valorifică cele două condici menționate mai sus, nu, însă, și cronici parohiale din partea înstrăinată a Bucovinei, cum ne-am fi așteptat să descopere la Arhivele de Stat din Cernăuți.

Tot acum, Vasile Diacon publică lucrarea *Cronicile Suhei bucovinene*, vol. I–II, Iași, Tipografia Moldova, Seria „Monografii bucovinene", 2005. În volumul al II-lea, destinat anexelor, el tipărește șase cronici parohiale din Bucovina: *Condica cronicală a parochiei ortodox-orientale Gemine cu atinențele ei Ostra și Slătioara, începând cu anul de la Christos 1890*, p. 15–67; *Condica cronicală a espositurei parochiale Negrileasa*, p. 68–106; *Condica cronicală a parohiei Bucșoaia cu filiala Frasin*, p. 107–242; *Condica cronicală a expositurei parochiale ort. or. în Ostra, lângă Stulpicani, din archiepiscopia ort. or. a Bucovinei*, p. 243–303; *Condica cronicală a parohiei ortodox române Doroteia*, p. 304–324; *Cronica parohială Slătioara*, p. 325–335. Preocupat de cercetarea zonei din perspectiva „istoriei totale", Vasile Diacon valorifică, de asemenea, condicile de stare civilă: – condicile mitricale sau protocoalele de mitrice (pentru născuți, cununați și morți), introduse în Bucovina, prin Patentul împărătesc din 20 februarie 1784, începând cu 1 mai 1784; – condicile vestirilor și ale cununaților; – conscripțiile sau recensămintele parohiale de dinainte de 1918, introduse în Bucovina, ca obligație a preotului paroh, prin *Plan zur Regulierung des geistlichen Kirchen und Schulwesens*, din 29 aprilie 1786 etc.

În spiritul orientării sale programatice, „Analele Bucovinei" publică, începând cu acest număr, materiale referitoare la cronicile parohiale din Bucovina, introduse aici în anul 1890, după model occidental. După documentele privind

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

introducerea „condicilor cronicale" şi îndrumările privind ţinerea acestora, prezentăm, pentru început, *Condica cronicală a parohiei greco-ortodoxe Arbore.*

În transcrierea textelor, am respectat normele Academiei Române de ortografie şi punctuaţie, în vigoare astăzi, străduindu-ne, totodată, pe cât ne-a fost posibil, să păstrăm specificul epocii în care aceastea au fost create. Am păstrat, astfel: – grupul *ch* pentru *h*, în toate situaţiile (*archeolog, archipăstoriu, catechet, chram, chrisov, diptichuri, paroch, parochieni*); scrierea cu *a* a lui *ă* protonic (*adalmaş, barbaţi, bautură, marinimositate, marturisi, platesc, sfarma, stralucire, tatareşti*); – scrierea cu *-i* (*i* final, asilabic, ultrascurt), mai ales în diftongi (*ajutoriul, arendariu, astfeliu, banderiu, bibliotecariu, caracteriu, consilieriu, grajdiul, inspectoriu, ministeriu, notariu, păstoriu, secretariu, soiu, vicariu*); – pluralul cu desinenţa *-uri*, în loc de *-e* şi/ori *-i* (*districturi, reparaturi, paşuri*); – grupul *-sc-* pentru *-şt-* (*consciinţa, însciinţat, liniscirea, sciinţifice*); – folosirea lui *-s-* intervocalic, în loc de *-z-*, mai rar în poziţie iniţială (*casuri, diecesă, isbândă, ocasiune, orisont, provisor, resistinte, resoluţiune, sloţi, spese, visita*).

Am înlocuit, însă: – scrierea lui *dz* iniţial şi/ori intervocalic, arhaic, cu *z* (*Dumnezeu, pătrunzând, văzând, zi*); – sufixul din unele forme de plural *-esci* cu sufixul *-eşti* (*omenesci* > *omeneşti, sufletesci* > *sufleteşti; tataresci* >*tătăreşti*); – scrierea cu iniţială majusculă a numelor lunilor anului şi a neamurilor/etniilor/ popoarelor.

În majoritatea cazurilor, am renunţat la scrierea cu *-u* (final), ca în cuvintele: *câtu, curându, s-au făcutu, am primitu, suntu* etc.

Pentru a nu altera atmosfera de epocă (Bucovina patriarhală de la sfârşitul secolului al IX–lea), am păstrat cuvintele şi formele arhaice, precum şi cele regionale întâlnite în text: *adecă* (adică), *adoraţiune* (adorare), *aice* (aici), *alocurea, amănare, amentit* (amintit), *carele* (care), *cari* (care), *căştiga, cătră* (către), *cârşmă, ceti, clir* (cler), *contimpuran* (contemporan), *cuitanţă* (chitanţă), *cuotă* (cotă), *dară* (dar), *dânsul* (dânsul), *deie* (să dea), *demustră* (demonstrează), *deşchidere* (deschidere), *dobă* (tobă), *eară* (iar), *earnă* (iarnă), *efectuire* (efectuare), *esamina* (examina), *esprima* (exprima), *feliurite, frumuseţă, germân* (german), *hărăbăli* (harabale), *igumen* (egumen), *împlenire, împus* (impus), *îndecurând* (curând), *întra* (a intra), *întrare, lămurit* (clar), *lucră* (lucrează), *măhnire, mărunţuşuri, metropolit, Mogilă* (Movilă), *monastire, necesitează* (necesită), *neguţitor, nemică, nemulţămire, nesuferibil* (de nesuferit), *nimene, noauă* (nouă), *odaie* (cameră), *orândă* (arendă), *ordinate* (ordonate), *ovaţiune, pacinic* (paşnic), *Parasceva* (Parascheva), *păreţi* (pereţi), *părtizan* (partizan), *pâne, perd* (pierd), *pomet* (pomăt), *pre* (pe), *preut* (preot), *preutască* (preoţească), *producte* (produse), *putrejune, rădica* (ridica), *reazim* (reazem), *remas* (rămas), *repeţit* (repetat), *resipi* (risipi), *românesc* (românesc), *samă* (seamă), *sânt* (sfânt), *sânţie* (sfinţie), *slăbăciune, stânge* (stinge), *strecură* (strecoară), *strein* (străin), *sutile* (sutele), *şerviţ* (serviciu), *târâi* (a târî), *ţeară* (ţară), *videre* (vedere), *voace* (voce).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Pentru uşurarea parcurgerii textelor dăm şi un glosar: *abvenient*, petrecut („întâmplări abveniente"); *adalmaş*, aldămaş, băutură oferită de cineva după încheierea unei tranzacţii; *amăsurat*, potrivit, conform, pe măsura („amăsurat împrejurărilor"); *antiste*, primar; *antestie*, primărie; *antic*, vechi; *ansă, anză*, prilej, ocazie; *arătare*, reclamaţie, scrisoare anonimă („arătare anonimă"); *asanta*, a recruta; *asântare*, recrutare; *banderiu*, grup, ceată („cortegiul trăsurilor [a fost condus] de un banderiu de călăreţi"); *bineventare*, cuvânt de bun venit, de întâmpinare, primire solemnă; *bujdă*, cocioabă („bujdă jidovească ruinată"); *calic*, sărac; *casariu, cassariu*, casier; *cârmuire*, conducere; *colandare*, predare, recepţie a unei lucrări; *competent*, corespunzător; *concede*, a admite; *conchema*, a convoca; *concubinate*, concubinaje, căsătorii nelegitime; *concurenţă*, legătură („drum de concurenţă"); *congrua*, venitul minim, salariul; *conţălegere*, acord între părţi; *conţeles*, de acord; *convenire*, petrecere împreună; *dăjdii*, dări; *desradica*, a transfera, a muta pe cineva într-un alt loc sau post; *diptich*, icoană sau tablou alcătuit(ă) din două plăci legate una de alta, care se închide şi deschide ca o carte; alteori, operă muzicală alcătuită din două părţi; *disrădica*, a descărca de gestiune; *eda*, a edita; *epitimit*, închis, deţinut („casele epitimiţilor", închisori); *escriere*, transcriere; *esopera*, a obţine; *exarh*, inspector într-o eparhie (episcopie, dieceză); *exortă*, lecţie de religie; *exposit parohial*, preot care nu şi-a câştigat gradul de paroh, cooperator; *expozitură*, parohie semiindependentă, fără drept de a ţine acte mitricale (naşteri, cununii, decese); *familiant*, membru al unei familii; *fiorin*, florin, monedă de aur sau de argint cu circulaţie şi în Bucovina; *fundător*, fondator; *garanţă*, garanţie; *gural*, verbal; *hărăbală*, haraba, căruţă mare; *hojmălău*, hojmalău, om voinic, înalt şi prost; *igumen*, egumen; *incident*, prilej, ocazie („din incidentul visitaţiei canonice"); *iubileu*, jubileu; *împărtăşire*, predare („împărtăşirea învăţământului religionar"); *îndegeta*, a indica, a introduce, a organiza; *însuşietate*, calitate, funcţie, rang; *întrepus*, interpus; *înţânat*, pus de formă; *lepăda*, a renunţa la ceva, a se descotorosi de ceva; *litfă*, venetic, admigrat; *lujeni*, a trece dintr-o casă în alta, a se muta des; *mas*, popas, găzduire; *mazur*, polon, polonez; *momentos*, curent; *mărinimositate*, mărinimie; *oaspe*, oaspete, musafir; *obştime*, obşte, comunitate; *oficios*, oficial („tratative oficioase"); *onestate*, onestitate; *onorar*, de onoare („membru onorar"); *părtăşie*, parte socială; *pomet*, pomăt, livadă cu pomi fructiferi; *ponderos*, important; *ponomariu*, pălimar; *poporaciune*, popor; *poporeni*, oameni simpli, din popor; *predomnitor*, dominant; *preposit*, preot; *proistos* (variantă a lui *proestos*, călugăr sau preot cu cel mai înalt rang în ierarhia clericilor unei mănăstiri sau a unei biserici ori enorii); *propăşire*, progres; *propinator*, arendaş; *propinaţiune*, drept de vindere a băuturilor alcoolice; *protocol*, proces-verbal; *protopresviter districtual*, protopop; *prourma*, a continua; *publica*, a (se) aduce public la cunoştinţă prin viu grai, a (se) anunţa („acest emis s-a publicat parochienilor de aice în biserică"); *puseciune*, poziţie, aşezare („puseciunea ei geografică"); *rachiu*, băutură alcoolică tare; *ram*, domeniu de activitate; *realitate*, parcelă, loc („vânzarea numitei realităţi"); *recerut* (necesar);

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

referiţiv, referitor; *repausat*, decedat; *săcăluş*, tun mic, folosit pentru marcarea unor evenimente deosebite ori la Paşte; *scrisual*, scris, probă scrisă la examen; *singelie*, dispoziţie bisericească, exprimată printr-un act public; *slatină*, izvor, fântână, puţ cu apă sărată, din care se exploata slatina (saramura); *solvi* (a plăti, a achita); *staurofor*, stavrofor, preot sau arhimandrit care poartă, ca distincţie ecleziastică, o cruce de aur pe piept; *sucurs* (contribuţie); *tindă*, încăpere mică situată la intrarea caselor ţărăneşti, hol; pronaos (într-o biserică); *ţinterim*, cimitir; *ţuhal*, sac mare; *volnicie*, abuz.

Prin croşete [...] am marcat intervenţiile noastre, în cazul unor forme, lexeme ori, mai rar, grupuri de cuvinte, menite a uşura lectura utilizatorului contemporan. Tot aşa se fac trimiterile la sursă, la sfârşitul documentelor reproduse.

Aducem mulţumiri, şi pe această cale, preotului paroh Nicolae Cârdei, care ne-a înlesnit accesul la acest document de istorie locală, aflat în arhiva Parohiei „Sfânta Treime" din Arbore. Fără înţelegerea Sfinţiei Sale, luminată de frăţească dragoste lucrătoare, *Condica cronicală a Parochiei Gr. Ort. Arbore* ar fi rămas, în continuare, necunoscută cercetătorilor şi celor interesaţi de istoria Bucovinei.

Nr. 905

66

CERCULARIU

Mai fiecare zi ce trece produce şi ne presentă tablouri vie de întemplări momentoase, ce se petrec pe terenul vieţii private şi cei publice a omului.

Multe din întemplările cele momentoase caracterizează timpul şi locul, când şi unde, precum şi sfera activităţii omeneşti, în carea se petrec, într-un mod atât de interesant, încât pentru consecinţele provenite din ele, sunt prea adese de o valoare de tot ponderoasă nu numai pentru vieţuitorii presentului, ci şi mai cu samă pentru cei ai viitoriului.

Spre a nu se da uitării şi spre a se putea păstra tablourile evenimentelor momentoase într-a lor esactitate şi chiarătate originală pentru posteritate, cere necesitatea ca să se registreze, cât se poate de precis, chiar la a lor iveală şi cu îngrijire să se păstreze.

Valoarea însemnată ce o posed [ă] colecţiunile evenemintelor momentoase de pe orice teren al vieţii sociale, o cunoscuse de mult lumea erudită, prin urmare s-au şi îngrijit ea foarte timpuriu pentru registrarea şi conservarea evenemintelor de acel feliu în anumite cărţi ce se numesc „condice cronicale".

Condicele cronicale sunt nu numai unu izvor mănos pentru istoria specială a anumitelor locuri şi timpuri, fiind un substrat preţios pentru dânsa, ci totodată şi un şir de premise reale pentru o judecată temeinică întru prourmarea activităţii efectuoase în diferitele ramuri speciale de cultură şi prosperarea ei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Mai cu samă biserica apuseană, pătrunzând cumpenitatea influinţei elemintelor religioase-morale asupra vieţii şi desvoltării popoarelor, precum şi ţesetura de referinţe dintre societatea bisericească şi societăţile secularie, s-au interesat cu deosebită îngrijire de toate cele ce se întemplau în vieaţa popoarelor respective şi înfiinţând de timpuriu, mai pe la toate institutele bisericeşti, condice cronicale, au registrat în ele toate întemplările mai momentoase, mai ales de pe terenul biserices, netrecând cu vedere nici cele de pe terenu[l] secolariu, şi au adunat astfeliu un material foarte considerabil de care se foloseşte foarte mult literatura bisericească şi cea profană în ziua de astăzi.

De au lucrat ceva şi biserica orientală în genere în privinţa aceasta nu ni este cunoscut, dară ştim că în special biserica noastră ort[odoxă] orient[ală] din Bucovina pe al căriia teritoriu acum pentru puseciunea ei geografică fiind ea aşa zicând hotarul între năţiuni şi confesiuni eterogene, s-au perândat, precum ni demustră numai remăşiţele monumentale ce se mai află în ţară, eveneminte foarte interesante, atât triste cât şi îmbucurătoare, relative la vieaţa şi esistinţa ei, cu toate aceste ea mai de tot seracă şi lipsită de registre cronicale, din cari am fi în stare să câştigăm cel puţin o evidinţă supraficială asupra şirului acţiunilor din vieaţa ei trecută, afară de unile notiţe neînsemnate ce se află ici colea pe-n cărţile liturgice, de unile puţine monuminte, zugrăviturі, înscripţiuni şi diptichuri ce s-au mai păstrat pe la monăstirile actuale de astăzi, precum şi pe la bisericele cele secularisate ce serviau odinioară ca monăstiri.

Însuşi de la scaunul episcopiei Rădăuţului, a cărui activitate au durat aproape la patru secule (1402–1781), nu numai că n-avem acte, dară nici măcar nişte date însemnate despre activitatea lui.

Considerând măhnitoarea stare a lucrurilor, că nu numai evenemintele momentoase din seculele de mai nainte sunt pentru noi perdute, dară şi aceasta, nu mai puţin măhnitoare circumstare, că multe eveneminte ponderoase ce s-au perândat în ţeară însuşi după încorporarea ţării noastre în staturile monarchiei austriace, cari, nefiind registrate, încep a se perde însuşi din memoria şi gura poporului, cu toate că sunt de valoare şi ar servi de material mănos pentru literatura bisericească din ţară, socotim aşadară de o necesitate imperativă de a se introduce măcar acum „condice cronicale" şi-n eparchia noastră, spre a conserva pe cât este cu putinţă unele din cele din timpu[l] trecut, eară de acum înainte a registra întemplările obveniente pe terenul bisericesc şi însuşi pe cel secolariu din ţară, ceea ce se arată cu atât mai neapărat, deoarece, precum vedem, se înundă ţara de locuitori din alte părţi, prin cari începe a se schimba însăşi faţa etnografică şi confesională a poporăţiunii bucovinene.

Pentru realisarea amintitului scop, se vor întroduce la toate institutele bisericeşti din eparchiă şi anume cărţi anumite cu titlul: *Condica cronicală* (a cutărui institut):

1) la consistoriu archiepiscopesc;
2) la biserica catedrală;
3) la facultatea teologică;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

4) la institutul seminariului clerical;

5) la tustrele monăstiri actuale, precum şi la espositura monăstirească din Suceava;

6) la toate parochialele şi espositurile parochiale;

7) la păstoriea de suflete din Leov, precum şi la toate păstoriile de suflete în casele epitimiţilor;

8) la şcoala cantorală archiepiscopală de aice;

9) la şcoala poporală gr[eco]-or[ientală] din Cernăuţi şi

10) la inspectoratul reşedinţei archiepiscopale.

Pentru uniformitatea acestor cărţi şi pentru ca să corespundă scopului aţântit, vor fi ele compuse din hărtie durabilă şi bine legate, ceea ce va îngriji tipografia archiepiscopală de aice cu preţul cât se poate de moderat.

Cartea îndegetată se va împărţi în două părţi eagale. În prima parte se vor înregistra trătate, raporturi, date, notiţe etc. relative la timpul trecut, eară în a doua parte cele din timpul present cronologic precum vor urma.

Fila întâia a cărţii va cuprinde pentru orientarea raportantului un prospect, în carele va fi încâtva îndegetată materia ce va să se înregistreze în îmbele părţile condicei cronicale.

Fiind condicele cronicale un document preţios pentru folosul timpurilor viitoare, nu credem a fi de prisos observarea cum că negreala ce se va întrebuinţa pentru înregistrarea materiei să fiă întensivă şi durabilă, nu însă orişice văpsele lesne ştergătoare şi resuflătoare, ceea ce n-ar corespunde swcopului: scrisoarea să fie curentă, însă uşor cetiveră, eară stilul nătural, lămurit, precis şi lipsit de orice îndoeli stilistice, ce ar fi în stare să întunece sensul cel adevărat al articului respectiv.

Fiăcărui articul se adauge la fine respectivul datum şi iscălitura propriă a aceluia ce l-au îndus.

Recomândabil ar fi de a fini fiăcare an curent cu un trătat scurt dară precis, care să cuprindă un prospect general despre progresul sar regresul pe orice teren cultural în cercul activităţii.

Condica cronicală se va socoti de actul oficios al acelui aficial, căruia s-au încredinţat spre întrebuinţare; pentru aceasta se va păstra ca în evidenţă şi se va trăta la eventuale predări şi primiri în samă asemen celorlalte acte oficiale.

Adaugem la aceasta că visitătorii însărcinaţi cu visitaţiile canonice anuale se obligă întruna de a cerceta şi condica cronicală şi subsemnându-o la ocăsiune[a] amintită să însemneze totodată despre esistenţa, starea şi progresul ei în protocolul de visitaţie.

Cărţile pentru destinatul scop, a cărora efectuare acum s-au îndrumat, se vor trămite în scurt timp cătră toate sus citatele institute cu acel adaos, cum că procurarea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

lor se va spesa de către păstoriile de suflete din banii discosului, eară de către celelalte institute din pauşalul respectiv.

Preţul curat de 2 fl. 50 cr., carele e de tot moderat pentru un tom bine şi durabil efectuat, să se comunice nemijlocit după primirea cărţii, adresat către Consistoriul archiepiscopesc.

Împlinindu-ne cu întroducerea condicelor cronicale în eparchia noastră de Dumnezeu scutită una din dătorinţele imperative, care credem a satisface dorinţele de mult timp esprimate, sperăm totodată cum că şi venerabilul nostru clir, precum şi stimabilii conducători ai institutelor archidiecesane fiăcarele după putinţă şi ştiinţă îşi va împleni încă cu rigorositate dătorinţa sa faţă de scopul cel salutariu, pentru carele sunt destinate amintitele condice, dând lumii posterioare şi-ntr-acest ram de activitate o dovadă faptică despre interesul viu ce trebue să-l aibă fiăcare bărbat cult, pentru tot ce e bun, frumos şi de folos.

Din Consiliul Consistoriului archiepiscopesc ort[odox] orient[al] al Bucovinei, Cernăuţi, 20 noemvre (2 decemvre) 1889

[MITROPOLITUL] SILVESTRU Reus

[Circulara se publică în „Foaia ordinăciunilor Consistoriului archiepiscopesc în afacerile Archidiecesei ortodoxe-orientale a Bucovinei", Cernăuţi, Nr. 19, 1889, p. 87–90, edată şi trămisă în 14/26 decemvre 1889, cu numărul 905]

PROSPECT

pentru îndegetarea materiilor ce se vor înregistra în condica cronicală

Trătate istorice, raporturi, decopiări monumentale, date, notiţe etc. relative

I. la biserica seau bisericele seau capela din locu, şi anume:

1) în care anu şi pe ale cui speze este edificiul zidit, clădit, restaurat şi eventual de unde seau încotro mutat;

2) numele ctitorilor, ale patronilor şi ale binefăcătorilor;

3) mărimea, forma architectonică, precum şi ornamentica esternă şi internă a edificiului;

4) înscripciunile ce s-ar afla pe tabla monumentală ori pe păreţi, pe iconostas, pe alte monuminte şi cruci în şi afară de edificiul bisericii;

5) vasele, vestmintele, precum şi alte obiecte şi efecte bisericeşti antice şi de preţ însămnat;

6) cu ce şi de către cine este biserica respectivă dotată în scopul susţinerii personalului ei;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

7) notiţe folositoare ce s-ar afla în documintele, singeliele, diptichurile şi cărţile bisericii, în condicele mitricale şi-n alte acte oficiale;

II. la ţinterimurile lin locu;

III. la evenemintele momentoase petrecute pe terenul bisericesc, religios-moral, confesional etc., precum şi causele şi efectele lor;

IV. la alte institute de crescere, de cultură şi de binefacere;

V. la comuna, şi anume:

1) despre originea ei şi a numelui pe care-l poartă;

2) despre puseciunea şi desvoltarea ei teritorială;

3) despre desvoltarea ei socială, etnografică, religiunară, politică, naţiunală, culturală, economică, îndustrială, comercială etc.;

4) despre procesul desvoltării cu întonarea causelor ce au înfluinţat progresul seau regresul pe sus citatele terenuri;

5) despre eventualele monuminte, ruine istorice etc., ce s-ar afla pe teritoriul respectiv, precum şi despre însămnătatea lor istorică;

VI. la evenemintele momentoase elementare, igienice, astronomice, statistice, precum şi la alte orice feliu de întâmplări străordinarie.

Nota I. Materia îndegetată în prospectul de sus se potrivesce mai mult pentru păstoriile de suflete din comunele orăşene şi rurale, precum şi pentru s[fintele] monăstiri, atât pentru timpul trecut, cât şi cel present.

Nota II. Păstoriile de suflete în casele epitimiţilor să înregistreze pe lângă cele sus îndegetate şi următoarele:

1) numărul condemnaţilor, feliul crimei seau delictului, timpul condemnării;

2) feliul crimelor şi delictelor predomnitoare în genere şi causele lor;

3) mijloacele întrebuinţate spre îndreptarea condemnaţilor şi succesele reuşite;

4) în cari districturi ale Bucovinei află loc mai dese crime şi delicte, de care feliu şi din ce causă.

Nota III. Celelalte institute vor afla, relativ la timpul trecut, destulă materie pentru înregistrare în condice cronicale din respectivele acte oficiale, eară relativ la timpul present, pe lângă evenemintele ce stau în raport cu scopul institutului, şi altă orice materie ce se va socoti de ponderoasă.

Nota IV. Afară de materiile specificate, referitoarie la biserica, enoria şi comunitatea din locu, la monastirea şi institutul respectiv, se pot înregistra şi evenemintele istorice şi curente referitoarie la întreaga eparchie şi ţară.

[Documentul este cuprins în *Condicile cronicale*, tipărite de Mitropolia Bucovinei la Tipografia Archiepiscopală, Cernăuţi, 1890, la începutul volumului, fila a doua, nenumerotată, în limba română (recto) şi în limba ruteană (verso).]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Nr. 1942

12

CERCULARIU

Cu privire la însemnatele spese, ce s-au făcut de către tipografiea noastră cu efectuirea cărţilor trămise în diecesă spre întrebuinţare, ca *Condicele cronicale*, care spese trebue să se acopere cât mai curând, sunt rugaţi toţi venerabilii păstori de suflete, cari au primit sus numita carte pentru respectivul oficiat şi până acuma încă n-au solvit preţul ei, în cuota de 2 fl. 50 cr., de a-l comunica cât mai timpuriu la adresa Consistoriului archiepiscopesc.

Din Consiliul Consistoriului archiepiscopesc ort. or. al Bucovinei

Cernăuţi, 30 aprilie (12 mai) 1890

SILVESTRU Reus

[Circulara se publică în „Foaia ordinăciunilior", Cernăuţi, nr, 8, din 2/14 mai 1890, p. 32, în limba română]

Nr. 1219

22

CERCULARIU

Introducându-se cu cercularíul de aice din 20 noemvre (2 decemvre) 1889. Nr. 905 (F.O Nr. 19 ex 1889) „condice cronicale" pe la institutele şi enoriile din această archidiecesă, s-au îndegetat în amintitul cercularíu destul de lămurit atât necesitatea cât şi ponderositatea acelor condice, învitându-se totodată venerabilul clir ca să ofere acestii instituţiuni cuvenita atenţie şi recerutul recurs.

Cu toate aceste, precum ne-am însciinţat cu mâhnire din protocoalele curente ale visitaţiilor canonice, numai foarte puţini păstori de suflete pricep şi recunosc valoarea neprecuită a condicelor cronicale, ocupându-se cu deosebita sirguinţă şi-n acest ram de cultură, spre onoarea clirului, precum şi spre folosul bisericii şi al ţării, eară în cele mai multe enorii se află cartea cronicală, deşi au trecut acum doi ani de la întroducerea ei, încă neatinsă de mâna păstoriului de suflete.

Această tristă împrejurare, care demustră numai o indolenţă nesuferibilă întru împlenirea obligămintelor din partea respectivilor, necesitează pre acest scaun spiritual de a esprima a sa nemulţămire faţă de cei nepăsători şi de a provoca pre fiecare restant cu privire la condica cronicală, ca îndecurând să depuiă nepăsarea documântată până acuma.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cu această ocasiune se provoacă preacucernicii protopresviteri districtuali, ca, observând ei în ulterior nepăsare faţă de cele ordinate, fără amânare să raporteze încoace despre fiecare cas în special.

Din Consiliul Consistoriului archiepiscopesc ort. or. al Bucovinei

Cernăuţi, 26 aprilie (8 mai) 1893
SILVESTRU Reus

[Circulara se publică în „Foaia ordinăciunilor", Cernăuţi, nr. 8, din 25 iunie (7 iulie) 1893, p. 48–49, în limba română]

Nr. 1118/895 *Cernăuţi, în 1/13 Noemvre 1899*

60

CERCULARIU

Din protocoalele ce se fac la visitaţiile canonice ale protopresviterilor s-a încredinţat Consistoriul că *Cercularíul* din 20 noemvre (2 decemvre) 1889 Nr. 905 (F.O. Nr. 19 ex 1889) nu corespunde întocmai, că în *Condica cronicală* nu se înscriu regulat evenimentele mai însemnate din loc, ba că alocurea nici nu s-au început a se scrie în condica cronicală. Regretăm mult această nepăsare, din care se arată că însemnătatea cea mare a condicelor cronicale, cum s-a descris ea în citatul cercolariu, n-a ajuns încă la conscliinţa unora şi altora.

Invităm dară cu înteţire pe toţi proistoşii institutelor bisericesci din eparchie şi mai ales pre păstorii de suflete, ca să-şi iee osteneala a înscrie regulat în condica cronicală evenimentele ce li se par a fi de oareşicare însemnătate, eară pre aceia, cari nici n-au început a scrie în condica cronicală, să nu mai amână de azi pe mâne, căci timpul trece şi evenimentele se strecură fără a fi fixate. Spre liniscirea cugetului unora şi altora, se observă că nu se pretinde ca în condica cronicală să se înscrie monografii sciinţifice, ci simpla, dară adevărata şi temeinica înducere a evenimentelor ce provin, cu date sigure şi neîndoelnice.

Din Consiliul Consistoriului archiepiscopesc ort. or. al Bucovinei

ARCADIE CALINESCU

[Circulara se publică în „Foaia ordinăciunilor", Cernăuţi, nr. 17, din 23 noiembrie/3 decembrie 1899, p. 108, pe două coloane, în limba română şi în limba ruteană.]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ROMÂNIA

MITROPOLIA BUCOVINEI

ÎNDRUMĂRI PENTRU ŢINEREA CRONICII PAROHIALE

Prea cucernicii preoţi au datoria să introducă în cronica parohiei evenimentele mai importante din viaţa locală, a eparhiei, a ţării şi din toată lumea. Pentru ţinerea corectă a cronicii parohiale, se vor observa următoarele:

a) Forma:

1) Condica cronicală se va alcătui din cel puţin 250 coli întregi de hârtie bună, prin care să nu treacă negreala, cu legătură solidă.

2) Primele 2 pagini rămân albe.

3) Pe fiecare pagină (la stânga) se lasă alb un chenar de cam 4 cm.

4) Condica cronicală nu se va împărţi după chestiuni. Înregistrările se vor scrie în continuare.

b) Fondul:

1) Se va trece în cronică mai întâi istoricul comunei parohiale, care să poată fi folosit eventual pentru alcătuirea şi publicarea unei monografii parohiale.

În cronicile vechi, un astfel de istoric se poate scrie în continuare, după datele însemnate până acum.

2) În condica cronicală se vor însemna evenimente bisericeşti, culturale, sociale, politice din parohie, spre exemplu: clădirea bisericii, clopotniţei, casei parohiale, şcoalei, câştigarea de terenuri pentru parohie; alegerea consiliului parohial şi a altor comitete parohiale (misionare, de caritate, pentru înfrumuseţarea bisericii, cimitirului, de construcţie bisericească, Crucea Roşie etc.). Se vor arăta familiile cari au contribuit pentru sprijinirea bisericii şi a şcoalei sau şi-au trimis copiii la şcoli mai înalte.

3) Se vor releva de asemeni evenimentele de însemnătate covârşitoare din eparhie şi patriarhie, precum şi din toată lumea.

4) Se vor evita, însă, chestiuni personale de colorit particular şi critici subiective.

[Documentul a fost difuzat de Mitropolia Bucovinei sub formă de foaie volantă, tuturor parohiilor, în urma constatărilor făcute cu ocazia vizitelor canonice. De format atipic, acesta a fost introdus de preoţii conştiincioşi în *Condica cronicală*, aşa cum o face preotul paroh de la Arbore. Îndrumările, actualizate, cu siguranţă sub arhipăstorirea Mitropolitului Visarion Puiu (1935–1940), urmăreau responsabilizarea tuturor preoţilor pentru ţinerea cronicilor parohiale, ca obligaţie profesională curentă.]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

CONDICA CRONICALĂ A PAROCHIEI GR[ECO] ORT[ODOXE] ARBORE

În arhiva Parohiei „Sfânta Treime" Arbore, sub numărul de inventar 36, se află înregistrată *Condica cronicală a Parochiei Gr.-Ort. Arbore*, un volum legat, cu coperte de carton îmbrăcate în pânză neagră, de format 20,5 × 33,5 cm. Modelul este imprimat de Tipografia Archiepiscopală, Cernăuţi, 1890. Acesta are foi albe, completate până la pagina 179, alte 254 de file fiind libere. Pe fila 1 recto, este imprimat sigiliul enoriei: PAROCHIEA GR. ORT. ARBORE, cu inscripţie în limba română, pe margine, iar la mijloc o mamă cu un copil în braţe şi alţi doi în picioare, dinainte. Înaintea paginii de gardă se află inserată o filă de format 18,5 x 29 cm cuprinzând, pe o singură faţă, *Îndrumări pentru ţinerea cronicii parohiale*, nedatate, întocmite de Mitropolia Bucovinei în perioada interbelică a veacului trecut. Pe pagina de gardă, este imprimat cu aldine începutul titlului: *Condica cronicală a...*, fără completarea corespunzătoare. În partea de jos a paginii, se află o vignietă, cu elementele dispuse orizontal, iar dedesubt locul şi anul imprimării: Cernăuţi, Tipografia archiepiscopală, 1890. În partea dreaptă a paginii, se află lipit un decupaj din presa germană din Bucovina care publică o informaţie despre Arbore iar în partea stângă, sigiliul parohiei. Următoarea filă, imprimată, cuprinde pe amândouă paginile *Prospectul pentru îndegetarea materiilor, ce se vor înregistra în condica cronicală*, în limba română şi în „limba slaveno-rusească". Prima pagină propriu-zisă, numerotată cu cifre arabe, are un elegant frontispiciu. În mijloc se află 17 cercuri cu simbolul Crucii, între braţele căreia sunt ajurați patru crini îmbobociţi, toate cercurile fiind încadrate de chenare cu motive geometrice. Registrul este înconjurat de alte două simboluri: coarnele de berbec, străjuind pomul vieţii. Sub chenar, în limba română şi în limba ruteană, sunt imprimate cuvintele: *Începutul. – ЗачаТіе*, dedesubtul cărora se află simbolul soarelui, încadrat într-un cerc şi, afrontat, orizontal, de două lumânări în sfeşnice suprapuse. Acestea gardează cea dintîi consemnare:

„Această carte *Condica cronicală* s-au înfiinţat în urmarea emisului Eminenţei Sale, a neadormit, energicului, neobositului şi luminatului apărător al bisericii noastre drept credincioase, a Înalt prea sânţiei Sale archiepiscopului şi metropolitului Silvestru. Acest archipăstoriu bun, de la întronisarea sa ca metropolit al Bucovinei şi Dalmaţiei în anul 1880, au edat până la anul 1890 doauă apologii momentoase. *Apologia întâia* are un cuprins mai mult dogmatico-apologetic, arătând pericolele cari ameninţă biserica noastră şi implorând ajutoriul guvernului pentru scutirea bisericei noastre în contra uneltirilor răuvoitoare ale contrarilor. *Apologia a doaua* are un cuprins care atrage atenţiunea tuturor creştinilor ort. or.; ea este o oglindă neînşelătoare, în carea se văd planurile de operaţiuni duşmănoase şi uneltiri viclene ale duşmanilor bisericei şi naţiunei noastre române, o carte în care autorul, cu o libertate admirabilă şi cu un zel neînfricoşat şi neînfrânt, demaschează atitudinea puţin măgulitoare a autorităţilor

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

publice faţă cu biserica noastră şi destăinu[i]eşte cercurilor celor mai înalte dorinţele juste ale bisericei şi naţiunei noastre, prin a căror împlinire ar ajunge la înălţimea ce i se cuvine. Acest archipăstoriu, văzând cum că evenimentele momentoase referiţiv la biserica noastră ort. or., cari caracterisează timpul şi locul, când şi unde, precum şi sfera activităţii omeneşti în care se petrec şi sunt prin urmare de o valoare de tot ponderoasă nu numai pentru vieţuitorii presentului, ci mai cu seamă pentru cei a[i] viitoriului, nu s-au înregistrat în timpurile trecute nică[i]eri, au orănduit prin circulariul din 14/26 decemvre 1889, „Foaia ordin[ăciunilor]" nr. 19, ca să se întroducă *Condica cronicală* prin întreaga eparhie, spre a conserva pe cât cu putinţă unele din cele din timpul trecut, eară de acum înainte a registra întâmplările abveniente pe terenul bisericesc şi însuşi pe cel secolariu din ţeară, ceea ce se arată cu atât mai neapărat deoarece, precum vedem, se înundă ţeara de locuitori din alte părţi, prin cari începe a se schimba însăşi faţa etnografică şi confesională a poporaciunei bucovinene.

Trimiţându-se din partea consistoriului în anul 1890 această carte, numită *Condica cronicală*, parochiatului Arbore, s-a făcut cu aceasta începutul înscriirilor. De[i]e Domnul ca evenimentele ce se vor înregistra să fie îmbucurătoare pentru biserica noastră drept-măritoare ort. or. şi pentru naţiunea noastră română din întreaga ţeară!

Arbore în anul d. Chr. 1890.

Teodosiu Iliuţu, paroch şi exarch" (p. 1–2).

Paginile au în partea stângă o bandă liberă de 3 cm, în unele cazuri aceasta fiind marcată de o linie verticală. Primele 50 de pagini sunt scrise cu cerneală neagră şi într-o admirabilă caligrafie. Consemnările nu mai poartă la sfârşitul lor numele preotului-cronicar.

Cea dintâi consemnare cuprinde date istorice despre localitatea Arbore, preluate din „Candela", nr. 12, 1889, p. 810: „Satul Arbore, dintru început numit Solca de Jos, împreună cu Solca de Sus – acum orăşelul Solca – fusese de demult a[l] lui Luca Arbure, pârcălabul Sucevii, crescătoriul lui Ştefan Vodă, fiul lui Bogdan Vodă Chiorul. Atât lui Luca Arbure, cât şi fiilor lui, Toader şi Nichita, acel Ştefan Vodă, în anul 1523, le-au tăeat capul. Ca ereditate, ajunsese satul acesta a fi a[l] lui Udrea cel Orb, carele ţinea pre Odochia, o nepoată a lui Arbure, şi era socrul armaşului Toader Murguleţ. George Movilă, metropolitul, luă satul acesta de la Udrea, în schimb pentru satul Stănileştii, în ţinutul Hotinului, adăugându-i încă 300 de lei ungureşti şi un potir de argint, şi dărui acest sat Suceviţei. Dară fiind Murguleţ pârtizan al Doamnei Elisaveta, văduvei după Ieremie Movilă şi luând parte la întreprinderile ei pentru recăştigarea tronului Moldovei, Ştefan Tomşa, după ce la Cornul lui Sas, în anul 1612, nimicise de tot oastea leşească sub Ştefan Potoţchi, ginerele Doamnei Elisaveta, întru pedeapsa lui Udrea şi a lui Murguleţ, strică învoeala aceasta. El confiscă satul Solca, ca proprietate a lui Udrea şi Murguleţ, şi îl dă, prin chrisovul din 31 iuli[e] 7123/1615, mănăstirii sale Solca" (p. 3).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Informaţiile despre coloniştii germani „sunt culese de pe la bătrânii locuitori" dar şi din surse edite, cum este lucrarea lui H. Bidermann, *Die Bukowina*, Lemberg, 1876, sursă menţionată la subsolul paginii: „Cu timpul, s-au despărţit satul Arbore de Solca, înfiinţând o comună separată, crescând numărul poporaciunei tot mai mult. Poporaciunea era până la nul 1800 curat românească. După anul 1800, au venit în satul acesta 8 familii germâne, din Bavaria, aşezându-se ca [şi] colonişti, mai întâi în partea ostică [estică], numită Hrinceşci, după aceea, înmulţindu-se şi mai venind germâni catolici, – cei dintâi erau protestanţi – din Boemia, s-au aşezat cam în centrul comunei. Aceste [dz]ise despre colonişti sunt culese de pe la bătrânii locuitori, dară cam corespund şi datelor unor scriitori, ca d[e] e[xemplu] profesorului H. Bidermann, carele scrie în broşura sa cum că un anume Rohrer au aflat pe la anul 1802 în Arbore până la 12 case de colonişti germâni; şi earăşi, în alt loc, cum că oarecarele Bredeţzky, în consemnările sale, aminteşte despre Arbore că ar ave[a] 146 de locuitori germâni. În acest timp scurt s-au înmulţit fireşce doară numai prin colonişti noi, venetici.

Poporăciunea română s-au înmulţit întru atât, că, pe la finea anului 1890, reprezentează numărul de 4300 de suflete. Românii – dintre cari unele familii numiţi «moroşeni» se cunosc după dialectul lor ca descălecaţi din Maramureş – au fost şi sunt astă[dz]i toţi dreptmăritori, de religiunea ort[odoxă] or[ientală. Germânii au ajuns până la anul 1890 numărul de aproape 400 [de] suflete. Ei sunt romano-cat[olici], parte evang[h]elici". (p. 3–4). După expunerea privind dinamica populaţiei, preotul-cronicar se referă la construirea Bisericii „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul" (2 aprilie–29 august 1502), transcriind textul pisaniei şi al unor inscripţii din interior. Tabloul istoric este completat cu date privind reînnoirea iconostasului, în 1887, de către „pictorii români Victoria Bodnarescu şi fratele ei Ioan", cu cheltuiala unor agricultori din Arbore, Georgi Pahomi şi soţia sa Maria, în suma de 1200 florini, introducerea registrelor mitricale (1785), precum şi cu informaţii sumare despre preoţi care au slujit la Arbore, şcoli poporale şi învăţători (p. 4–5).

Consemnarea din 1891 se referă strict la viaţa localităţii şi a parohiei. Numărul românilor a crescut la 4385 de suflete. Starea religios morală a poporenilor este „îmbucurătoare". Copiii românilor din Arbore, în număr de 200, frecventează şcoala poporală, ce funcţionează din 1889 ca şcoală cu două clase având „limba propunativă română". Mai multe familii de germani pleacă la America. O familie de români, George Mihai Buliga, pleacă la Bosnia. Arborenii îşi caută de lucru în România: „Poporenii de aice umblă cu sutile la România la lucru, unde se plăteşte foarte bine. Lunar plătesc bo[i]erii de acolo câte 15–20 fl., din care cauză rămân cei ce merg încolo unii şi cu anii, ba o samă nici nu se rentorc, însurându-se şi îngospodărindu-se acolo" (p. 6).

Consemnarea din anul următor cuprinde, sub titlul *Încă ceva despre istoria bisericei şi a satului Arbure*, date noi despre istoria bisericii şi a satului Arbore, „unul din cele mai mari şi bogate din Bucovina", cu 5500 de suflete: aşezarea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

geografică, vechii proprietari, decăderea şi risipirea familiei Arbureştilor, pe linie bărbătească, începute sub domnia lui Ştefăniţă Vodă, în 1523, moştenitorii lui Luca Arbure pe linie feminină: Odochia, Sofia, Nastasia, Stanca, Maria şi Ana; pisania ctitoriei lui Luca Arbure din 1502, descrierea bisericii, morminte, pietre tombale, inscripţii, tabloul votiv, câteva scene din pictura murală, curtea domnească şi cimitirul. Din prima parte a consemnării transcriem un fragment, ilustrativ pentru felul în care preotul unei parohii rurale din Bucovina a înţeles rostul *Condicii cronicale*: „Cam cincispredzece chilometri de la oraşul vechi Rădăuţi şi opt chilometri de la oraşelul Solca, se lăţeşte pe un şes productiv, între râuleţele Solcuţa şi Clitul, satul Arbure, de present unul din cele mai mari şi bogate din Bucovina, cu un număr de suflete 5500.

Sub stăpânirea lui Ştefan cel Mare, la 7 mart[i]e 1502, un oareş[i]care Simon şi sora sa Nastasia, copiii lui Stan şi nepoţii lui Crăste Horaeţ, vânduse[ră] din bună vo[i]e moşia Solca de Jos şi 1/5 din Solca de Sus lui Luca Arbure, parcalab din Suceava, cu 350 de sloţi tătăreşti; tot aşa şi nepoţii lui Sander Germanescul, adeca: Ivul şi Nasta, copiii lui Mihul Dragot şi Stana, fiica lui Ivul şi Toader, fiul Malinei, vânduse[ră] ce[a]lalalta 4/5 a moşiei Solca de Sus cu toate drpturile sus numitului parcălab din Suceava, cu 350 de zloţi tartaresci.

Cumperatura aceasta a fost întărită de vo[i]evodzii Ştefan cel Mare, Bogdan Chioru[l] şi Ştefan cel Tânăr.

Familia domnească Arbure era pe atunci avută şi puternică. Vo[i]evodul Bogdan, tatăl lui Ştefan cel Mare, darui unui Arbure muntele Giumalău. Sub Ştefan cel Mare, familia Arbure era foarte avută, onorată şi cu mare vadză. Luca Arbure cel Mare era parcălab din Neamţ; în mai mare vadză era fiul seu sub Bogdan Vodă. Ca instructor şi povetuitor a[l] lui Ştefan cel Tânăr, el purta domnia; ave[a] deci dară cea mai mare înriurinţă dacă împlinea întreaga putere.

Ştefan Vodă, învăţăcelul lui, îl decapită însă în Hârlău în luna lui aprilie 1523; tot în acelaşi[i] an, el justifica [pedepsi] şi pre fiii lui Arbure Teodor şi Nichita prin sabie. Ce crimă a comis Luca Arbore, că învăţăcelul seu însuşi a lăsat să-l decapiteze, aceasta nu se află nica[i]eri în condicele moldovenesci, ci numai simplu, „pentru tradare de patrie. Înscenat-a Arbure o conspiraţiune sau ba? Totuşi, la anul după decapitarea lui, la 2 septemvre 1524, a isbucnit o conspiraţiune, ţara însă a venit lui Ştefan întru ajutor şi bo[i]erii au fugit în ţeri streine. Coste, parcălab, Ivaşcu, mare vornic, Simion vist[i]ernicul şi mulţi alţii au fost prinşi şi decapitaţi la Roman. După şesespredzece ani, earăşi se ivesce în istoria Moldovei o odraslă a familiei Arbure, cari, cu conjuraţii săi, a omorât pre Ştefan Vodă Lăcustă în odaia sa de dormit, în Cetatea Suceava, la 1 august 1540.

Moşia Arbure au moştenit-o de la Luca Arbure şese copile ale lui, adeca: Odochia, Sofia, Nastasia, Stanca, Maria şi Ana. Sub stăpânirea lui Petru, în anul 1576, ele au împărţit întreolaltă averea rămasă după Luca Arbure.

Ana a moştenit satul Arbure (Solca de Jos) cu biserica zidită, curtea domnească, un pomet, dreptul slatinei şi o moară pe râuleţul Solca. Dar, deoarece

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ana nu avuse copii, darui moşia Arbure nepoatei sale Parasceva, fiicei Odochiei, nepoatei lui Luca Arbure şi soţia lui Grigore Udre Chiorul.

Odochia, cu fiica sa Nastasia, soţia lui To[a]der Turca, a scimbat moşia lor cu George Mogilă, mitropolitul din Suceava, în următoriul mod: Odochia, cu fiica sa, au dat lui George Mogilă satul Arbure cu biserica, curtea domnească, dreptul slatinei, o moară pe Solca şi toate drepturile şi veniturile, ear mitropolitul George Mogilă a dat satul Stănilesci şi un adaos de 500 de galbini. Martorii acestei scimbări a[u] fost Agaton, episcopul din Roman, Amfilochie, episcopul Rădăuţilor şi alţi bo[i]eri. Scimbul s-a facut la 25 martie 1598.

Cu Arbure, care a omorât la 1 august 1540 pe Vodă Ştefan Lacustă în Cetatea Suceava, s-a stâns cea din urmă odraslă barbatească a familiei Arbure" (p. 7–8).

Acelaşi preot-cronicar notează, distinct, în consemnarea sa din 1892: „Starea materială şi morală a poporaţiunei rurale române în Bucovina este tristă. Un ţăran român după altul e silit se-şi vândă proprietatea sa şi în locul lui se pune fără escepţiune tot un străin. Banca rusticală polonă din Galiţia a ruinat în mare parte poporul român din Bucovina. Elementele slave fac progrese mari; numeric, ele se înmulţesc şi prin admigrări, pe când românul se înmulţeşte în mod normal numai prin naşteri; pe când acele elemente nu se p[i]erd, elementele române sunt mai puţin resistinte. Elementul slav se bucură de un evident favor din partea celor ce conduc din posiţii mai înalte. Funcţionarii streini, mai cu samă poloni, sunt la toate dirigatoriile politice, judecatoreşti, la calea ferată şi pe la şcoli, notari districtuali şi comunali, ba şi servitorii de la toate dirigatoriile sunt partea cea mai mare streini. Lupta românului e gre[a] dar se luptă bărbăteşte. Se lucră cu insistenţă la cultura naţională, luminând masele şi făcând se-şi preţuească limba română" (p. 10).

În consemnarea din 1893, evenimentul anului este „jubileul de 50 de ani de activitate" a Mitropolitului Silvestru în fruntea bisericii din Bucovina. Cronicarul înserează omagiul adus chiriarhului de către „credincioşii păstoriţi" (p. 11–12), din care reproducem un fragment: „În decursul acestor 50 de ani împliniţi ai activităţii Voastre, Î.P.S. Voastră aţi fost luminat învăţător, un credincios păstor, un adevărat preot, un eminent proto[i]ereu, un excelent raportor şi consilier consistorial, un vrednic vicariu diecesan şi de la 1880 încoace al nostru prea iubit şi venerat Archipăstor. O! Ce frumoasă e Biserica noastră ortodoxă între capul şi membrii sei: această mireasă s[f]ântă a Mântuitoriului, maica fiilor lui Dumnezeu, învăţătoarea adevărului întreg, păzitoarea credincioasă a învaţăturei ortodoxe, împartaşitoarea graţiilor dumneze[i]eşti, înţeleapta şi conştiincioasa conducatoare pe calea mântuirei, moştenitoarea fagaduinţelor! Şi de ace[e]a, precum Tu, Archipastoriule, pururi ne-ai învăţat, vom marturisi acum şi pururi aici şi în tot locul şi în toate împrejurările: «Creştin e numele meu, ortodox îmi este conumele! Uniţi cu Tine şi patrunşi de bucurie la vederea harului cu care ceriul Te-a daruit şi în această zi vom se ne rugam lui Dumnezeu, celui Atotputernic, ca el şi până la sfârşitul vieţei Tale să nu Te părăsească în credincioasa Ta activitate preuţească şi în lucrarea Ta cea de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

bine plină şi dăruindu-ţi încă mulţi ani de activitate bineventată, să-Ţi gatească un sfârşit dulce şi fericit, ca sfârşitul drepţilor săi.

Iar nouă, preoţilor şi mirenilor, dă-ne vo[i]e Prea Venerate Archipăstor, la această adevărată şi curată serbare preuţească, ca noi, potrivit cu zelul Tău pentru lăţirea culturei şi cu dovedita Ta caritate şi bunatate a inimii Tale, se înfiinţăm drept monumânt pentru posteritate o fundaţiune care se poarte numele Tău, şi primeşte totodată acest scris drept document de recunoştinţă pentru că bine ai meritat de biserică şi patrie, în semn de profundă veneraţiune şi fiească iubire, întru care staruim, de apururea întarim cu iscaliturile noastre. Cernăuţi, 29 iunie 1893" (p. 12).

Din scrisoarea adresată Consiliului Şcolar al Ţării, în 11 iunie 1893, de către parohul Teodosie Iliuţ, preşedintele consiliului şcolar local, reţinem că în perioada 1880–1886 în Arbore se înregistrează 952 de copii români de şcoală şi 79 de copii germani, dintr-un total de 4476 suflete de români şi 380 de germani. Prin aceasta se cere „ca limba de propunere la şcoala de patru clase se remână şi în viitor ca până acum numai cea română" (p. 13).

În 1893 mai este consemnată serbarea, în septembrie, a jubileului protopresviterului districtual din Rădăuţi Ion Mândrilă, coleg de studii al Mitropolitului Silvestru, ridicarea şcolii poporale din Arbore la şcoală de patru clase, câteva probleme de încadrare. De asemenea este consemnată donaţia lui Vasile Cocârlă către Şcoala Română din Suceava, de 20 076 florini. În acest an se înfiinţează un capitanat nou cu reşedinţa la Gura Humorului, la care trec districtul judecătorial Solca şi comuna Arbore, părăsind capitanatul Rădăuţilor.

În 1895 sunt consemnate trei evenimente din viaţa Bucovinei şi a districtului Rădăuţi: „În anul 1895 în Dumin[ic]a Paştelor, duminica spre luni, îm 3 april[ie] a rapăosat prea bunul şi mult iubitul nostru Archipăstoriu, Înalt Prea Sânţitul Archiepiscop şi Mitropolit Silvestru.

Administrarea diecesei s-a încredinţat Înalt Prea Cuvioşiei Sale archimandritului diecesa[n] Arcadi[e] Ciupercovici.

După o muncă mănoasă şi binecuvântată, după o păstorie înţeleaptă şi pururi plină de zel şi de adevărat devotament pentru biserică şi pentru neamul său, metropolitul Silvestru Morariu Andrievici a parasit pentru totdeauna şi a lasat în grea durere şi jale biserica şi neamul, pentru care densul atât de mult a ştiut se se însufleţească în timp de peste jumătate [de] veac.

Tot în anul acesta a murit un colega de şcoală a[l] archiepiscopului Silvestru, protopresviterul districtual al Radauţilor, archipresviterul Ion Mândrilă, după o activitate spornică, ca preut, de cincizeci şi doi de ani şi, ca protopresviter, de treizeci şi trei [de] ani.

Ca administrator a[l] agendelor protopresviteriale în districtul Radauţi s-a denumit protopresviterul titular, parochul de Volovăţ, Constantin Tarangul" (p. 15).

În 1896, *Condica cronicală* consemnează numirea lui Arcadie Ciupercovici, administrator al arhidiecezei şi arhimandrit consistorial în rangul de arhiepiscop al

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cernăuţilor şi mitropolit al Bucovinei şi Dalmaţiei, prin rezoluţia împărătească din 16 februarie 1896. Prin acelaşi act, Vladimir de Repta, profesor la Facultatea Teologică a Universităţii din Cernăuţi este numit arhimandrit la Consistoriul arhiepiscopal. Hirotonirea întru arhiereu a lui Arcadie Ciupercovici se săvârşeşte duminică, 7/19 aprilie 1896 în Biserica „Sfânta Treime" din Viena, iar instalarea solemnă în Catedrala Ortodoxă din Cernăuţi, marţi, 7/19 mai 1896, prin comisarul împărătesc, numit de împăratul Franz Joseph, contele Leopold Goës, preşedinte c.r. al Bucovinei şi delegaţii Sinodului: arhimandritul Miron Călinescu şi arhipresviterul Reus de Mârza. Din viaţa parohiei Arbore sunt consemnate inaugurarea cimitirului nou şi înfiinţarea Societăţii de lectură „Lumina". Despre rostul acesteia, cronicarul notează: „Gazeta pentru popor «Deşteptarea» din Cernăuţi a răspândit ideea şi a arătat în mai multe articole folosul cel mare şi necesitatea neapărată a societăţilor de binefacere prin comune. Aceste societăţi au scopul ca românii de prin comune, convenind cât de adese[a] la un loc şi cetind gazete şi cărţi economice şi folositoare, să se consolideze, să-şi dezvoalte simţul naţional şi aşa să se conserveze naţiunea română în Bucovina, a cărei esistenţă este ameninţată în mod îngrozitoriu prin invasiunea diferitelor naţiuni străine.

Alt scop nobil al acestor societăţi este ferirea românilor de patima beţiei şi de sărăcie. Şi anume, prin toate comunile s-au deschis foarte multe cârşme şi dugheniţe cu feliurite mărunţuşuri şi cu durere de inimă mărturisesc cum că toate aceste crâşme şi mai-mai toate dugheniţele sunt în mânele jidanilor fără inimă, fără conştiinţă şi fără simţ de omenie. Acest soiu de oameni blăstămaţi atrag pre oameni cu cuvinte dulci şi blânde şi-i buimăcesc de cap.

Creştinii, oameni neprefăcuţi, nedeprinşi la înşelăciuni, se lasă amăgiţi şi seduşi; ieu marfă, pâne, vite, fân şi altele în dătorie sau pe aşteptate, dară cu preţuri foarte mari. Apoi oamenii, ca să aibă noroc şi folos din cele cumpărate, se dau la adalmaş şi de multe ori chiar se ameţesc. Dătoria însă trebu[i]e plătită şi, când vine vedeaua, oamenii trebu[i]e să-şi vândă pânea din pod sau vituţele din ocol, mai totdeauna cu preţ mic. De aceea creştinii din an în an dau îndărăt şi sărăcesc, pe când neguţitorii, de cari e vorba, se îmbracă bine, îşi fac case mari şi frumoase, îşi cumpără locuri, până şi moşii.

Aceste slăbăciuni le-au avut în vedere şi acei bărbaţi nobili şi cu tragere de inimă, cari s-au pus luntre şi punte ca să se înfiinţeze în Arborea societatea aceasta de cetire «Lumina»" (p. 17–18). Statutele societăţii sunt aprobate la 17 decembrie 1895 iar adunarea generală de constituire are loc la 16 februarie 1896, sub conducerea preotului Teodosie Iliuţ, care devine preşedintele societăţii. Vicepreşedinte: preotul cooperator Constantin Tarnavschi; secretar: economul Nicolai Buliga; bibliotecar: cantorul bisericesc Isidor Beuca-Costinean; casier: economul Vasile Sârghie Lupu; controlori: economii Vasile Trifan Pahomi şi Ioan Balmoş. În comisia judecătorească sunt aleşi Ilarion Isopescul, antistele comunal Toader Irimescul şi economul Mihai Ursan. Societatea număr la început 82 de membri.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În 1897, *Condica cronicală* consemnează „jubileul de 50 de ani de preoție" al mitropolitului Arcadie Ciupercovici, din 26 octombrie/7 noiembrie, datele sale de fișier biografic (p. 19–20) și „ovațiunea omagială" a creștinilor ortodocși din Bucovina (p. 20–21): „Concizeci de ani de neobosită activitate în via care a plântat-o dreapta Atotputernicului Dumnezeu în pământul moștenirii noastre din Bucovina călăuzesc cursul vieții Înalt Preasânției Voastre, jumătate de secol de lucrare plină de sacrificii spre lauda lui Dumnezeu, spre binele bisericii și spre binecuvântarea creștinilor ortodocși" (p. 20). Alte evenimente: trecerea preotului cooperator Constantin Tarnavschi de la Arbore la Jurcăuți și trecerea administratorului parohiei Ostrița, Vasile Mironovici, pe postul de cooperator la Arbore. În 14/26 decembrie 1896, Societatea de lectură „Lumina" ține a doua sa adunare generală.

Dintre evenimentele anului 1898 preotul-cronicar consemnează „o bucurie nouă și anume impozitul personal": „Impozit personal plătește fiecare, care are un venit anual [de] peste 600 fl. v. austr., după substragerea unor speze mici, precum timbre pentru cuitanțe, procente pentru dătorii întabulate, premii pentru asigurări și altele. După substragerea acestor spese, se hotărește mărimea impozitului personal. Amintesc aceste aice nu din causă că cineva n-ar voi să plătească acest bir, ci simplu vo[i]esc să arăt posteritățiii nedreptățile, abusurile și nelegiuirile ce se fac la hotărârea impositului personal" (p. 22). Preotul arborean observă „hiperzelul inspectoriului de dăjdii" Stocklöw din districtul politic Gura Humorului și „volniciile" sale care ocolesc atribuțiile „comisiunei pentru hotărârea impositului personal", consultând „oameni fără caracteriu, fără conștiință și răutăcioși". Analiza modului de stabilirea a impozitului personal se constituie într-un mic studiu de caz, în care argumentația se împletește cu ironia: „E mirare mare cum scapă ponomariul fără imposit personal. Dară ce nu-i încă în present va fi sub Stocklöw, fără îndoială, în viitoriul cel mai apropiat" (p. 23).

În 15 ianuarie și apoi în 22 februarie 1899 ia ființă Însoțirea de păstrare și credit de tip Reiffeisen, cu garanție nelimitată. Printre inițiatori: părintele exarh Teodosie Iliuț și Tigran cav. de Pruncul, notar în Solca. Înscrierea la Tribunalul de Comerț din Suceava are loc în 17 martie 1899. Consemnând eforturile pentru construirea unei case pentru cooperatorul Vasile Mironovici, cronicarul notează, printre altele: „Nu poate trece cu vederea trista împrejurare că cârmuirea Fondului Religionar s-a îngrijit de toate celelalte numai de aceea pentru ce e menit el în prima linie nu s-a îngrijit deloc, adică de preoți și mai cu seamă de cooperatori. Nu zice subsemnatul nemică despre curțile și vilele forestierilor și pădurarilor, ci despre crâșmele și edeficiile lor laterale. Și anume din materialul și spesele cu cari s-a zidit grajdiul la crâșma Fondului Religionar din Arbore s-ar fi putu zidi o locuință competentă fără concurență pentru cooperator, unde ar locui atât subsemnatul cât și alt cooperator în Arbore liniștit și n-ar fi silit să bejenească după câteva luni dintr-o bujdă jidovească ruinată și desolată în alta, ca de râsul lumii și spre degradarea preoției. Trebu[i]e deci să constateze cu adâncă mâhnire că Fondul nostru Religionar s-a îngrijit mai mult de vacele și caii arândarului decât de soartea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

preotului de ajutoriu şi a familiei sale" (p. 25). În 28 şi 29 octombrie/şi 9 şi 10 noiembrie 1899, venind de la sfinţirea bisericii din Horodnicul de Sus, arhiepiscopul Vladimir de Repta se află la Arbore. Vizitând şcoala poporală de patru clase, constată cu mirare că „din opt sute de copii ortodocşi apţi de şcoală cercetează abea vro 280, între cari copile de tot puţine" (p. 27).

Consemnările din anul 1900 se referă, în cea mai mare parte, la alegerile locale şi dietale. Consemnarea alegerilor parlamentare merită reţinută: „La începutul lunei decemvre 1900, s-au făcut alegeri pentru parlament sau dieta imperială. Aceste alegeri s-au făcut în general fără mult sgomot: pentru curia a V[-a], în partea sudică şi română a Bucovinei şi-a pus candidatura fostul deputat Dr. jur. Ge[o] rge Popovici, un bărbat tânăr, foarte deştept, de un caracteriu firm, dară a fost combătut din răsputeri din partea guvernului şi a străinilor, pentru că-i român bun şi se întrepune pentru afacerile şi drepturile românilor. Ca să aibă toată comedia o faţă cinstită, s-au ales ca alegători mai mulţi oameni guvernamentali sau dubioşi. S-a pus şi un contracandidat de aşa porecliţii români moderaţi, în realitate oameni guvernamentali sau mai bine zis lingăi, în persoana consilieriului şcolar şi director al Pedagogiului: Demeter Isopesku, care trecea de român, dară de asta dată a jucat cum i-au cântat cei de la putere şi aşa şi-a pierdut încrederea românilor. La aceste alegeri a picat binecunoscutul şi poporalul bărbat Dr. George Popovici, eară nou alesul deputat Demeter Isopesku nu s-a bucurat mult de mandatul împus, căci în primăvara anului 1901, după Sf. Paşti, s-a trecut din vieaţă, dară alegătorii lui nu-l jeleau prea mult" (p. 28–29). Tot acum sunt consemnate în Arbore patru şcoli: şcoala centrală, cu patru clase, cu predarea în germană şi română, o şcoală germană de două clase, şcoala din Cutul de Jos şi şcoala de pe Clit, amândouă de o clasă, oferindu-se şi alte informaţii privitoare la numărul şi calitatea „puterilor didactice".

Din însemnările operate în anul 1901, reţinem construirea bisericii de către germanii din Arbore: „Germanii din Arbore, de confesiunea apusană, vreo şesezeici /: 60:/ familii la număr, la sfatul şi stăruinţa cooperatorului apusa Luczko din Solca, de care parochie se ţin şi apusenii din loc, au pus mână de la mână şi au colectat o sumă oarecare, apoi singuri au cărat peatră din Solca, au făcut şi cărat cărămidă, au cerut şi căpătat lemnul trebuincios din pădurea Fondului Religionar Greco-Oriental cu un preţ redus, din care li s-a mai scăzut încă 25%; adică au cărat o mulţime de lemn pentru acoperişul bisericei şi vro 30 butuci de fierestreu în preţ de cel puţin 60 fl. şi câţiva cruceri, aşa că ei singuri nu se puteau destul mira de bunătatea şi marinimositatea nemărginită a Fondului Religionar Greco-Oriental, ajuns pe mâni străine, faţă de dânşii; şi în primăvara anului 1901 au dărâmat bisericuţa cea de lemn şi şi-au rădicat alta din material vârtos şi toamna, pe la începutul lui septembrie, s-a şi sânţit noua biserică. Lucrul foarte frumos, demn de toată lauda şi vrednic de imitat!" (p. 30)

Condica cronicală consemnează moartea Mitropolitului Bucovinei Arcadie Ciupercovici, în 5/18 martie 1902 şi funeraliile din ziua de sâmbătă, 9/22 martie. Conducerea archidiecesei se încredinţează Dr. Vladimir de Repta, episcop al

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Rădăuților, „un bărbat foarte simpatic și obiectiv, stimat și [o]norat de toți", care prin resoluțiunea împărătească din 17 octombrie 1902 devine Mitropolit al Bucovinei și Dalmației și este instalat oficial în Catedrala din Cernăuți, la 11/23 noiembrie 1902.

În 1906 se obține aprobarea pentru un al doilea post de cooperator. În 14/27 octombrie 1906 începe construirea unei biserici noi, prin sfințirea locului și așezarea pietrei fundamentale. Textul uricului de fondare a Bisericii „Sfânta Treime", dorită de creștinii ortodocși din Arbore să fie „un izvor de mângâ[i]ere, norocire și fericire pentru tot sufletul creștin, care va întra și se va ruga în dânsul cu osârdie și evlavie", se trece în condică la p. 37. „Cotizația totală" este apreciată la 76 000 coroane. „Repartiția spezelor": în numerar 39 000 coroane, speze de concurență 37 000 coroane. Pe seama comunei bisericești: 53 858 coroane 71 bani, pe seama Fondului Religionar: 22 141 coroane 29 bani.

În anii 1906 și 1907 se construiesc patru școli poporale, clădite din cărămidă și acoperite cu tablă, proiectate după „prescriptele igienice moderne, spațioase, luminoase". Cheltuielile se urcă la 120 000 coroane. Sursa finanțării nu este menționată. Astfel, în 1907, în Arbore funcționează 5 școli publice: școala poporală românească, din centru, de șase clase, școala poporală din centru pentru germani și evrei, de cinci clase, școala poporală de pe Clit, de cinci clase, școala poporală de cinci clase din Cotul de Jos, școala de o clasă din Bodnăreni.

Cel dintâi eveniment al anului 1908, consemnat în *Condica cronicală*, este vizita canonică a Mitropolitului Bucovinei din 22 august/4 septembrie. Îl transcriem integral: „În ziua sus însemnată a vizitat Înalt Prea Sfințitul Archiepiscop și Mitropolit Vladimir de Repta biserica și comuna Arbore, din incidentul vizitației canonice întreprinse în ținutul protopresviteresc al Rădăuțului, începută cu biserica orașului Rădăuț[i] și prourmată din comună în comună prin întregul ținut. La Arbore a sosit din Iaslovăț în sara zilei de 21 august (3 septembrie) 1908, însoțit de archipresviterul catedral C. Coca, vicarul protopresviteresc Șt. Pavel, de comisarul c.r. guvernial, doi diaconi și un cantor catedral și a fost primit cu onorurile cuvenite capului bisericii țării și îndătorite veneraținnii și iubirii, de care are parte înaltul oaspe la credincioși și la cei de altă lege. Lângă portalul rădicat la întrarea bisericii parochiale, îl aștepta o mulțime mare de popor cu lumini aprinse, în frunte cu preoțimea îmbrăcată în ornate, inteligența, întreaga învățătorime, epitropia bisericească, școlile și reprezentanți a[i] celorlalte confesiuni conlocuitoare. După bineventarea parochului Teodosiu Iliuț și primirea cu pâne și sare a antistelui comunal Georgi Balmoș, a întrat Înalt Prea Sfințitul în biserică, unde a săvârșit doxologia și rostind cuvântarea către poporul adunat, a împărtășit binecuvântarea archierească. A doaua zi a cercetat cancelaria parochială, a luat protocolul cu epitropia bisericească despre afacerile bisericești, a mers ca să vadă clădirea bisericii celei noaue și a vizitat toate școlile cele 4 românești. A treia zi, sâmbăta, a plecat la oarele 10 spre Burla, fiind condus cortegiul trăsurelor, ca și la sosire, de un banderiu de călăreți, la sunetul clopotelor și bubuitul săcăluțelor" (p. 42–43).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cel de al doilea eveniment este sărbătorirea împăratului Austriei, Franz Joseph, la împlinirea a „60 de ani de domnie glorioasă". Îl transcriem, de asemenea, integral: „Din anza aceasta s-au grăbit popoarele şi naţiunile împărăţiei să-i aducă venerabilului lor monarch omagiile lor. Deşi şi-au exprimat bunul împărat dorinţa inimii sale ca iubileul acesta să se eternizeze prin acte de binefacere şi să se evite solemnităţi costisitoare, totuşi s-au aranjat, după ce şi-au scos mai ales neguţitorimea permisiunea monarchului pentru aceasta, feliurite festivităţi la ţară, prin oraşe, dar mai cu samă la Viena. La marele festival alegoric, compus din toate stările şi naţiunile monarchiei, cale a defilat înaintea împăratului, au participat şi Bucovina cu representanţi a[i] diferitelor ei naţiuni şi între aceste a delegaţiune şi din comuna Arbore. Dară şi dorul Maiestăţii Sale ca să se îngrijească cei lipsiţi s-au adus la îndeplinire prin aceea că în decursul anului iubil[i]ar s-au urzit instituţiuni filantropice prin împărăţie, şi în ţara noastră, în special, s-au deschis în Cernăuţ[i] institutul pentru orbi şi surdo-muţi, carele s-au realizat prin colecte din ţară. Tot din acest incident s-au înfiinţat, la îndemnul şi prin munificenţa Archiepiscopului Vladimir de Repta, la Cernăuţ[i], o mănăstire de călugăriţe, a căror menire specială are să fie îngrijirea bolnavilor şi iarăşi la îndemnul archiepiscopului s-au colectat de la membrii clerului bucovinean un capital, din ale cărui procente au să se creeze 10 stipendii pentru copile ort. or. orfane de ambii părinţi. Astfeliu serbătorindu-se căruntul monarh la rarul iubileu de 60 de ani de domnie, s-au înălţat în zilele de 5/18 august, ziua naşterii Maiestăţii Sale a 78-a, 21 septembrie (4 octombrie), ziua onomastică şi în 2 decemvre, ziua suirii pe tron, rugi fierbinţi prin biserici pentru sănătatea şi îndelunga vieţuire a înţeleptului Domnitoriu Francisc Iosif I.

În anul 1908 a fost denumit archiepiscopul şi mitropolitul Vladimir de Repta conzilier intim al Maiestăţii Sale" (p. 43–44).

În toamna aceluiaşi an se termină lucrările la clădirea bisericii noi din Arbore. Actul de evidenţă a cheltuielilor efectuate, emis de Prefectura c.r. Gura Humorului în 28 ianuarie 1909, întocmit în limba germană, este reprodus în paginile 45–49.

În 1910 găsim o singură consemnare lapidară: „În 1/14 april[ie] au repausat în Volovăţ protopresviterul decanatului Rădăuţului şi parochul din Volovăţ Constantin Tarangul în etatea de 87 ani. Repausatul au servit altarului prin 62 ani şi a condus decanatul prin 15 ani şi pentru meritele sale a fost decorat şi distins de către forurile bisericeşti şi cele lumene" (p. 49).

În 1911, consemnarea cronicală se referă la continuarea lucrărilor la biserica nouă, neprevăzute iniţial şi adăugate ulterior: pictură, îngrădire, pardoseala în jurul bisericii, care urcă „spesele" clădirii întregi la 99 868 coroane 46 bani, 30 900 coroane 09 bani provenind de la Fondul Religionar iar 68 968 coroane 49 bani contribuţie a membrilor comunei bisericeşti. La acestea se adaugă „spezele" pentru clopotniţă şi clopotele necesare în valoare de 26 500 coroane, 11 391 coroane 37 bani contribuţie a Fondului Religionar şi 15 168 coroane 69 bani pe seama comunei bisericeşti. Tot în acest an sunt consemnate primele alegeri din Bucovina pentru deputaţi în Dieta

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

provincială după legea din 26 ianuarie 1907, care prevede două mandate preoțești, unul român și unul rutean, pe seama corpului II al marii proprități. Fondul Religionar. În urma alegerilor din 11 mai 1911, preoțimea română de la țară este reprezentată de Dr. Ipolit Tarnavschi, cel dintâi deputat dietal din curia preoțească a Bucovinei.

Din consemnările pentru anul 1912, reținem, mai întâi, înființarea „Însoțirii pentru vânzarea vitelor din Arbore și împrejurimi", societate cu garanție limitată fondată în noiembrie. Scopul acesteia este a mijloci vânzarea vitelor direct la consumatori și „a exopera în feliul acesta prețurile cele mai bune, contribuind astfeliu la rădicarea stării materiale a poporului, formând [totodată] un substrat pe care s-ar putea rădica și la o mai bună stare morală" (p. 52).

Consemnând moartea, la 7/20 ianuarie 1912 a arhimandritului Miron Călinescu, născut în Cernăuți în 1837, preotul-cronicar de la Arbore transcrie, probabil din „Foaia Poporului", necrologul: „Biserica dreptmăritoare română din Bucovina pierde prin moartea P.C.S. Miron Calinescu, arhimandrit consistorial și vicar general al Mitropoliei gr.or. din Bucovina, [pe] unul din cele mai puternice razime ale sale, un conducător probat și încercat. În activitatea sa îndelungată de 52 de ani, Calinescu a fost activ în toate ramurile vieții publice, începând cu activitatea sa rodnică și bogată pe terenul bisericesc și sfârșind cu diferitele societăți culturale și naționale pentru care și-a jertfit obolul său cu dragoste și devotament. Cleric erudit, bărbat cu experiență bogată și multă energie, repăusatul n-a fost numai conducător bisericesc ci și un bărbat politic însemnat și un luptător pentru cultura națională. În epoca de renaștere a neamului românesc din Bucovina, rapăusatul luptă alături de cei dintâi fii ai țării pentru drepturile naționale. Membru fondator al primei și celei mai însemnate societăți culturale din țară, a Societății pentru Cultura și Literatura Română, a lucrat în comitetul acestei societăți, condusă pe timpul ei de înflorire de Hormuzăchești. În anii primi ai funcționării acestei societăți, îl aflăm între membrii ei cei mai activi, iar puțin mai târziu între în comitet ca secretar și după moartea lui George Hurmuzachi e vicepreședinte și conducător al societății. În calitatea de vicepreședinte, el contribui la progresul societății prin aproape un deceniu întreg, de la 1880–1890, când îi urmă în funcție Î.P.S. Mitropolit Dr. Vladimir. Societatea a răsplătit meritele sale, numindu-l membru onorariu al ei. La toate acțiunile culturale românești Calinescu a luat parte activă, sprijinindu-le material și moral. Ca barbat politic, a apărat totdeauna cu barbație rară punctul de vedere românesc și îndeosebi a dus o luptă hotărâtă contra aspirațiilor bisericești exagerate, de natură politică, ale rutenilor bucovineni. Ca deputat dietal, ales de colegiul I al proprietății mari, a avut adese să lupte în Dietă și să respingă expunerile tendențioase ale celor cari, trecând peste istorie și drepturi câștigate, credeau că pot răpi cu asalt caracterul românesc al bisericii din Bucovina. Moartea Înalt Prea Cuvioșiei Sale lasă un gol mare în biserica românească a Bucovinei și în rândurile luptătorilor naționali, oțeliți prin experiență" (p. 52–53).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Prin emisul consistorial din 21 ianuarie/3 februarie 1912, administratorul protopresviterial, exarhul Ştefan Pavel este numit protopresviter districtual de Rădăuţi.

Cu anul 1912, se încheie o perioadă distinctă în ţinerea *Condicii cronicale* de la Arbore. Timp de 22 de ani, condica a fost ţinută cu regularitate. De acum înainte consemnările se fac altfel, unele cu cerneală albastră, tot mai îndepărtate de caligrafia anilor de început. Unele, însă, sunt valoroase prin bogăţia de informaţii. La 19 iunie 1912 se stinge din viaţă, în vârstă de 72 de ani, parohul Teodosie Iliuţ, după o păstorire de 26 de ani: „El a fost un pastoriu riguros şi cu dreptate. Aspru în tratarea parohienilor, a ştiut să li impună şi să susţină disciplina în parohie, prin obiectivitatea sa exemplară" (p. 54). Cooperatorul Ioan Tonigariu este numit administrator parohial. Ştefan Pavel, paroh în Botoşana şi protopresviter, ocupă prin concurs postul de paroh în Arbore. La 29 august 1912 se sfinţeşte Biserica „Sfânta Treime" de către Mitropolitul Bucovinei Vladimir de Repta. Preotul paroh Ştefan Pavel păstoreşte în Arbore 11 ani (decembrie 1912–15 decembrie 1923. Moare la Rădăuţi, unde este înmormântat. *Condica cronicală* păstrează cuvântarea rostită la înmormântarea sa de către „preotul de ajutoriu" Ioan Tonigariu, p. 55–60. Reproducem din aceasta câteva fragmente, cuprinzând informaţii valoroase de fişier biografic, şi fiind, în acelaşi timp, un model de portret ce păstrează paradigma unei întregi epoci apuse de mult, precum şi savoarea limbii din Bucovina de odinioară: „Născut din părinţi agricultori [...] în Voroneţ, la 8 decembrie 1855, el cercetează şcoala primară din sat, trece apoi la şcoala primară din Suceavă şi de aici la gimnasiul de acolo, pe care, cu toate împrejurările vitrege ale acelor vremuri, mai cu samă pentru fiii de ţăran, îl termină cu succes foarte bun.

Firea sa blajină şi pacinică îl determină să se dedice carierei teologice şi astfeliu se înscrie la Facultatea de Teologie pe care o sfârşeşte de asemenea cu succes foarte bun.

Înzestrat de D-zău cu darul desăvârşit al cântării, voacea sa limpede şi sonoră încă din timpul studiilor teologice atrage atenţiunea marelui Mitropolit Silvestru, care-i face propunerea să rămână ca diacon la catedrala arhiepiscopiei.

Dragostea vieţii de ţară, însă, l-a abătut de la această propunere şi astfeliu, la 5 no[i]emvrie 1883, acum 40 [de] ani, se casatoreşte cu Veronica, fiica parohului Gheorghie Prelici din Breaza, în care a aflat o soţie înzestrată cu toate virtuţile casnice [...].

În acelaşi an a primit sânta taină a preoţiei şi, imediat după aceasta, postul de preot exposit în Negrileasa, judeţul Câmpulungului, unde află un popor care l-a încunjurat cu cea mai desăvârşită dragoste şi care şi după zeci de ani nu l-a putut uita, pentru păstoriea părintească de care l-a facut părtaş.

De la Negrileasa trece ca exposit parohial la Voroneţ, comuna sa natală. Entusiasmat pentru adevăr şi dreptate, crede timpul potrivit ca pe lângă împlinirea exactă a dătoriilor de preot să nu lase în suferinţă nici afacerile comunale, cari în acea vreme se aflau în mare neorânduială; şi astfeliu începe o luptă, care a luat

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

proporţii mai mari decât şi-a putut închipui. Atunci s-a încredinţat că adevărul şi dreptatea nu sunt pretutindene asemenea de binevăzute şi că din feliurite consideraţiuni ele pot fi chiar nebăgate în samă.

După 5 ani, tot ca exposit parohial, [trece] la Fundul-Sadova. Aici, precum şi în urmă, ca paroh la Ciocăneşti, s-a remarcat ca scriitor de valoare pe terenul bisericesc, îndeosebi în ramul omileticei, publicând un număr însemnat de predici în colecţia apărută mai în urmă. Era unul dintre cei mai zeloşi colaboratori la conferenţele pastorale şi între primii cari combătea cu succes, prin scris şi graiu, patima beţiei.

După 8 ani capătă parohia Botuşana, unde asemenea a desvoltat o bogată activitate pastorală, până ce, în anul 1912, a venit ca paroh la Arbore, pe care-a pastorit-o până-n prezent.

Pacinic din fire, [...] nu şi-a impus nicicând vederile sale şi chiar şi acolo unde împrejurările poate ar fi cerut o intervenţie hotărâtă el a preferit întotdeauna rezolvarea pacinică, chiar cu jertva de-a nu ajunge imediat la scop. Aceasta i-a atras iubirea şi stima generală, de care s-a bucurat neîntrerupt înaintea parohienilor săi şi-ndeobşte la toţi câţi l-au cunoscut.

Faţă de vederile altora, întrucât ele au corespuns adevărului şi dreptăţii, el a avut întotdeauna cea mai largă aprobare, chiar şi atunci când realisarea lor a putut să provoace oarecari nemulţumiri vremelnice dar neîntemeiate. El n-a jertvit niciodată adevărul pentru oportunitate. Aceasta a avut drept urmare ca cei conduşi de dânsul să vadă în el un adevărat părinte, căruia-i poţi destăinui totul, încredinţaţi fiind că vor primi întotdeauna sfatul cel mai bun şi sprijinul cel mai larg.

În viaţa politică militantă n-a intrat niciodată. A fi silit să nu spui totdeauna şi-n toate împrejurările adevărul, pe de altă parte să aperi şi să susţii adese ceea ce n-a simţit niciodată, n-a cadrat deloc cu integrul său caracter şi cu firea sa blajină şi deschisă. Aceasta, însă, nu l-a împiedicat de-a nu avea toată solicitudinea şi de-a nu da tot sprijinul barbaţilor politici, pentru realizarea ideilor lor bune şi recunoscut folositoare pentru obştime.

El era pătruns de-un sentiment atât de puternic de dreptate şi adevăr, încât n-am văzut revoltă sufletească mai mare decât aceea ce-o simţea el când cineva se apropia cu linguşiri sau cu mărturii mincinoase în sine sau asupra altora.

Blând şi cu dreptate faţă de cei încredinţaţi păstoriei sale, conştiincios şi punctual faţă de diregatoriile mai înalte, a fost un model de păstorire sufletească, vrednic de urmat din aceste puncte de vedere.

Modestia a fost una din virtuţile sale cele mai preţuite. Deşi înălţat la trepte ierarhice şi distins cu felurite decoraţiuni, aceastea n-au fost în stare să-l determine a face nici câtuş[i] de puţin vreo deosebire între sine şi între cel ce nu le avea; ba ce-i mai mult preţuia pre om numai după meritele sale proprii [...], fără considerare la distincţiile ce le avea din altă parte sau la situaţia ce-o ocupa. [...] Astăzi familia lui pierde stâlpul şi razimul principal, parohia Arbore pierde păstoriul său blând şi iubit, Protopresviteratul Rădăuţilor pierde pre şeful său venerat şi cu dreptate,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

amicii lui pierd pre amicul care n-a cunoscut vicleşug în inima sa; biserica şi naţiunea, însă, pierd un membru înzestrat cu cele mai rari virtuţi, care lasă un gol ce cu greu se va putea înlocui!"

Este limpede faptul că în *Condica cronicală* această consemnare a fost operată în 1923, dacă nu chiar în 1924. Mai bine de un deceniu din viaţa parohiei şi din istoria Bucovinei lipseşte, din păcate, din partea de început a acestei condici parohiale.

Consemnarea din 1924 se păstrează doar parţial. La 18 septembrie, Regina Maria vizitează ctitoria hatmanului Luca Arbore, însoţită de ministrul Ion Nistor, generalul Mircescu şi un grup de ziarişti englezi. Oaspeţii sunt întâmpinaţi de administratorul parohial Ioan Tonigariu şi de preşedintele comisiei interimare, Ioan Grecu. Din cuvântul de întâmpinare, exprimând „omagiile de credinţă şi iubire" ale parohienilor se mai păstrează câteva rânduri acoperite cu benzi albe de hârtie (p. 60). Lipsesc paginile 61 şi 62, „epurate", probabil, după instaurarea în România a „regimului democrat-popular".

Consemnarea următoare, efectuată ante 1931, cum deducem din textele apropiate şi din cronologia de la p. 164–165, aparţine preotului Constantin Ursachi şi cuprinde referiri la activitatea sa preoţească. Acesta este administrator parohial la Reuseni, apoi paroh la Bainet, localităţi în care lucrează pentru „propăşirea vieţii religios-morale în popor, combătând din răsputeri beţia şi concubinatele" (p. 64). La Bainet înfiinţează o bancă populară Reiffeisen. La începutul anului 1910, trece ca paroh la Romăneşti. Paroh în Arbore de la 18 august 1924, când se comemorează 400 de ani de la moartea năprasnică a hatmanului Luca Arbore, festivitate la care participă ministrul Ion Nistor, episcopul Ipolit Tarnavschi, un pluton de grăniceri din Rădăuţi şi „o mare mulţime de popor". În 2 iunie 1929, din iniţiativa părintelui inspector misionar Dr. Oreste Tarangul, se săvârşeşte o liturghie în sobor, „ca propagandă contra sectarilor", la care participă preoţii din împrejurime, profesorul dr. Nicolae Cotos şi diaconul Mitropoliei din Cernăuţi. La vecernie, se săvârşeşte Sfântul Maslu de către şapte preoţi.

Însemnările din următorii ani, consemnate, probabil de administratorul parohial Gheorghe Hladciuc, care a funcţionat aici pe acest post în perioada 1931–1935, se remarcă prin perspectiva nouă asupra vieţii locale şi din Bucovina vremii, sub titlul *Anul 1931–1932*: „Numit fiind ajutor pentru Parohia ort. rom. Arbore, cu trecutul ei strălucit în istoria românilor, am venit şi eu în această localitate ca să contribui cu ceva la înflorirea Bisericii lui Hristos. Când am sosit la Arbore, am crezut că mă găsesc într-o enorie foarte religioasă, fiindcă în Bucovina rar se află 4 biserici într-o comună rurală, isolată de centrele industriale. Trăind însă aici, m-am convins că nu clădirile măreţe, ci convingerea internă a credincioşilor trebu[i]e să fie biserica adevărată.

Urmărind împrejurările din Arbore, am ajuns la convingerea că zidirea atâtor biserici de aici a avut probabil un scop mai mult politic decât cel bisericesc, ceea ce dă de bănuit depărtarea lor întreolaltă. Totuşi, orişicum ar fi fost, fiecare străin

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

trebu[i]e să conceadă că populația arboreană de înainte a jertfit mult pentru clădiri atât de frumoase, în cari trebu[i]e să se lățească dreptatea cea adevărată și nu cea subiectivă a însului, amățit de politica stricăcioasă de după războiu.

Afară de clădiri, menite scopului celui mai înalt, am văzut și cercetat instituțiile pentru luminarea cea mai necesară a poporului și anume școli[le] poporale. Cine intră în una din școlile Arborei, îndată câștigă împresia că oameni[i] de dinaintea Războiului Mondial (a. 1914) au avut mai mare interes pentru școală decât în zilele noastre. Clasele spațioase, cu întrările și [i]eșirile lor bine aranjate îndică că cineva a purtat grijă și de sănătatea copiilor de școală, precum și de cea a corpului didactic" (p. 67)

În corespundere cu starea vremii din acest an (o iarnă grea, circulația anevoioasă, gerurile neobișnuite din luna aprilie) e tabloul vieții sociale: „Cu această stare critică a naturei mergea mână în mână starea desastruoasă a funcționarimii și a preoților. Preoții trebuiau, vrând nevrând, să se mulțămească mai mult cu congrua miserabilă a credincioșilor, neprimind salariile lor cu multe luni d-a rându[l]. Cu un cuvânt, fiecare funcționar, fie cleric, fie laïc, a pierdut speranța într-un viitor fericit, împutând starea actuală relei conduceri" (p. 68).

În același tablou al anului, cronicarul menționează activitatea Societății de luptători pentru adevărul biblic „Oastea Domnului", înființată pentru „întărirea credinței", care își desfășoară activitatea sub conducerea exarhului Ioan Tonigariu, Corul mixt al plugarilor, condus de „zelosul cantor" Gavril Popovici, cor foarte activ pe terenul bisericesc, Corul intelectualilor din Arbore, întemeiat la inițiativa preotului paroh Constantin Ursachi, pentru „prăznuirea sărbătorilor naționale". În viața comunității sunt consemnații sectarii (baptiști și adventiști), „cari turbură liniștea parohiei Arbore ponegrind pe preoți" (p. 69). Urmările crizei economice se resimt și în viața comunității arborene: „Ceea ce privește comerțul cu productele agriculturei, este de remarcat că gospodarul suferă foarte mult, căci vitele și cerealele sunt sub orice preț, în comparație cu munca lui" (p. 69).

Tabloul vieții social-economice din 1932 păstrează aceleași caracteristici: „Anul 1932 a fost un an vitreg pentru preoțimea bucovineană cea dreptcredincioasă, căci criza economică mondială a atins și administrația Fondului Bisericesc Ort. Rom. din Bucovina destul de dureros. În această situație precară a putut guvernul să-i ajute conducerii bisericești bucovinene, aprobându-i împrumutul încheiat înainte de venirea sa la putere. Regimul național-țărănist în loc să sprijinească pertractările făcute pentru înlesnirea traiului preoțimii ort. rom. din Bucovina, a zădărnicit împrumutul în suma de 150 000 000, ceea ce a pricinuit multe necazuri, nevoi și lipsuri între clerici, cari și așa sunt prigoniți de către toate curentele sociale și religioase postbelice. Noi, cleric[i] din Arbore, departați de la centrul țărișoarei noastre, unde se plăteau avansurile pe unele luni din an, cu vai și cu greu căpătarăm din când în când o sumușoare, dar și aceste[a] numai prin intervenție. Populația, văzând că trăim în miserie, neglija contribuțiile cuvenite, fiind îndemnată la aceasta de demagogii antibisericești" (p. 70). Anul 1933 este, de asemenea, „foarte vitreg":

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

anul este „foarte ploios şi rece", recoltele de cereale şi fructe nu s-au copt bine: „80% dintre poporeni trebuia să-şi procure pânea neapărat trebuitoare vânzând ultima vită din grajd"; „Oameni[i] bătrâni povestesc că de mult nu s-a întâmplat aşa un an rău pentru muncitorii pământului". Situaţia preoţimii se ameliorează întrucâtva spre sfârşitul anului: „În ceea ce priveşte situaţia materială a preoţilor, era aproape insuportabilă până la venirea Partidului Liberal la cârmă şi anume la începutul lui no[i]emvrie, de când primesc aceşti slujbaşi ai altarului, urgisiţi de toată lumea, regulat, măcar minimum de existenţă. Veniturile laterale sunt foarte mici, fiindcă şi populaţia a sărăcit în urma recoltei rele" (p. 72–73).

În 1934, *Condica cronicală* consemnează, în primul rând, moartea preotului paroh, exarhul Constantin Ursachi, la 20 mai (p. 73–75). Paroh în Arbore în perioada 19 decembrie 1924–20 mai 1934, Constantin Ursachi, „în decursul acestui timp, a năzuit pentru propăşirea parohiei pe calea binelui şi a adevărului". „Membru zelos" al Cercului pastoral „Vartolomeu Măzăreanu" şi al societăţilor din comună, a avut „o deosebită aplicare pentru partea economică, chivernisind model sesia şi grădina şi dând prin aceasta o bună pildă de imitat sătenilor, [precum] şi îndrumări folositoare din domeniul agriculturii"; „ca preposit, a fost de-o exemplară corectitudine, de-o frăţească bunăvoinţă şi de-o pilduitoare colegialitate". Preot paroh devine, prin numire, exarhul Ioan Tonigariu; „cu toate că aproape toţi exponenţii politici erau contrari", „aici a biruit dreptatea" (p. 78). Radiografia stării generale a comunei din acest an evidenţiază progresele pe teren educativ-cultural şi economic: „La Arbore în anul acesta au fost oameni în partea covârşitoare fericiţi, fiindcă anul 1934 era foarte mănos în părţile noastre; produsele agricole s-au scumpit şi birul agricol a fost redus în folosul ţărănimii. Numai funcţionarii au suferit, siliţi fiind la un împrumut către stat şi cumpărând totul cu preţurile ridicate de la 30% în sus"; „Starea politică a fost cam şubredă la Arbore, pentru că la conducerea comunei lipseau oameni[i] capabili şi vrednici"; „Situaţia materială a preoţilor s-a ameliorat întru atât că salar[i]ul (minimum de existenţă) curgea regulat la sfârşitul fiecărei luni. Veniturile laterale au fost şi ele mai mari decât în anul precedent" (p. 79).

Condica cronicală consemnează manevrele regale din octombrie 1935. Despre acestea, preotul-cronicar notează: „Pentru prima oară de la Unire au fost în Bucovina manevre regale. În comuna Arbore a fost comanda mai multor regimente. Populaţia a salutat emoţionată oştirea română şi a făcut tot posibilul ca să-şi arete dragostea faţă de ea. Armata a arătat tot aceeaş[i] dragoste faţă de săteni şi la plecare, după terminarea manevrelor, simpatia reciprocă a remas adânc întipărită în inimile tuturor.

Pentru trebuinţele armatei s-au reparat toate drumurile din cuprinsul comunei, s-au făcut drumuri noue, cari toate au remas apoi în folosul sătenilor, înlesnind comunicaţia în interiorul comunei, precum şi în judeţele megieşe Radauţi şi Suceava.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Monumentul istoric, Biserica zidită de hatmanul Luca Arbure la anul 1502 a fost obiectivul visitației de la general până la soldatul de rând.

În treacăt a visitat Arborea în timpul manevrelor și M. S. Regele Carol II, precum și Marele Vo[i]evod de Alba Iulia Mihai, care a[u] visitat și ctitoria lui Luca Arbure" (p. 83). Mai multe pagini din condică, poartă semnăturile unor generali și ofițeri. Din același an, 1935, este datată consemnarea unui ofițer, locotenentul Mihălceanu, administrator la Divizionul 2 Artilerie Călărește „Bucovina" din Rădăuți, care vizitează Arborea împreună cu familia. Acesta notează, printre altele: „Cu ocazia serviciului în Rădăuți, am avut deosebita plăcere [de] a lua parte la resfințirea Bisericii vechi «Luca Arbore», unde am aflat cu deosebită plăcere că românismul e tot atât de înflăcărat ca și în Vechiul Regat, arătând că temelia noastră națională e puternic păzită de toate curentele rele ale secolului de astăzi. Mă închin cu cea mai mare evlavie celor care pazesc obiceiurile parinților mei și a[le] stramoșilor neamului românesc. [...] Să dea Bunul Dumnezeu să ne îndrepte mințile numai spre binele și propașirea neamului nostru atât de mult sbuciumat în trecul vremurilor" (p 76–77). Menționând consemnarea impresiilor de la același eveniment (10 martie 1935, când se sfințește Sfânta Masă de la Biserica „Sf. Ioan Botezătorul", refăcută din temelie, eveniment consemnat în condică de către inspectorul eparhial și misionar Dr. Ioan Puiul, p. 75–76) de căre Elena Gramatovici, soția prim-pretorului de Arbore, precizăm că în acest an apar pentru prima dată în *Condica cronicală* de la Arbore însemnări ale vizitatorilor comunei. Acestea se vor repeta, dând cronicii aspectul unei cărți de impresii ce are, indiscutabil, alt rost în viața instituțională.

Anul 1935 ocupă spațiu consistent în *Condica cronicală* de la Arbore. Sub titlul *Alegerea noului Mitropolit al Bucovinei*, nu mai puțin de opt pagini înregistrează un document valoros, pe care nu-l tipăresc revistele bisericești din Bucovina vremii, „Candela" (Cernăuți), „Cuvântul preoțesc" (Rădăuți). Noi îl reproducem în întregime: „Miercuri, 17 octombrie 1935, a avut loc alegerea noului Mitropolit al Bucovinei. Congresul naț[ional]-bisericesc a proclamat ales cu mare majoritate pe singurul candidat, Prea Sf[ința] Sa Episcopul Visarion al Hotinului.

Î.P.S. Visarion a rostit următoarea cuvântare:

[Doresc a-mi împlini îndatoririle]

„Dacă am folosi prilejul că avem în mijlocul nostru pe cel mai mare cercetător și cronicar și istoric al neamului nostru românesc, pe D-l N. Iorga, și l-am întreba de a găsit, cercetând trecutul istoric al bisericii noastre, vreun program sau făgăduieli la suirea pe scaunele înaltei ierarhii a unui nou vlădică, socotesc că ne va răspunde [că] un asemenea lucru nu există.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În schimb, însă, cred că ne-ar spune lapidar că a găsit vlădici, cari au lăsat după dânşii fapte ce-au rămas în paginile istoriei bisericeşti şi naţionale, fiind de mult folos credinţei şi lumii creştine, pe care au păstorit-o şi alţii, care abia s-au scrijilat numele pe răbojul şirurilor de ierarhi trecuţi de la scaunele istorice ale cârmuirii noastre bisericeşti.

Deci, trebuind a împlini obiceiul zilelor noastre ca în împrejurări ca cele de faţă să arăt forului ce m-a ales astăzi pentru un mai înalt scaun vlădicesc cu ce fel de gânduri primesc noua sarcină, răspund cu întrebarea: Cui ar folosi înşirarea unor făgăduinţe ce pot rămâne adesea neîmplinite? Dar, în loc de program, eu, cunoscând mai dinainte împrejurările în care ar urma să-mi desfăşor munca trebuitoare înaltei însărcinări ce mi se dă, declar că doresc a-mi împlini îndatoririle [în] aşa fel, încât să mă pot învrednici a fi socotit cândva printre vlădicii dintâi care au folosit credinţei şi bisericii poporului nostru şi în acest gând mărturisit acum cuprind întreaga arătare a viitoarei mele activităţi.

Iar, deoarece îmi închipui că numai aceste câteva cuvinte nu vor mulţumi pe toţi ascultătorii de faţă, ci cred că unii doresc să audă spunându-se ceva mai mult, de aceea, trăind în veacul vorbăriei şi găsindu-mă în această vastă încăpere, ce răsună pururi de cuvântări felurite şi cu folos şi zadarnice, iată adaug cuvintel[or] de la început pe cele ce urmează, nu ca pe un program, dar în legătură cu viitoarea desfăşurare a unui plan de lucru şi aş dori, firește, ca ele să nu rămâie zadarnice. Regret că după menirea redusă ce are acest for din care facem parte cu toţii, prin constituţia actuală a bisericii noastre, el urmează a se aduna mai mult pentru formale verificări, la interval de trei ani, singura lucrare proeminentă a acestui congres în sprijinul bisericii reducându-se la alegerile vlădiceşti; totuşi, căutând la alcătuirea lui, în care vedem laolaltă nu numai cârmuitorii bisericeşti, ci atâţia fruntaşi ai ţării şi ai culturii şi sfetnici ai Tronului, adaug în legătură cu actul alegerii săvârşite acum următoarele refle[cţ]iuni.

Clerul ortodox

Apostolatul creştin trebu[i]e desfăşurat ori în ce fel de împrejurări vitrege ar trece clerul şi poporul nostru. Dar pentru câştigare de timp şi pentru rezultatele trainice, firește, e de dorit o ambianţă favorabilă, de s-ar putea, permanentă. E drept, iarăşi, că ne-a ferit D-zeu de năpustiri barbare şi de actele furioase ale păgânismului modern, ce se desfăşoară pe aiurea, zdruncinând credinţa şi alcătuirile pământeşti; în schimb, însă, nici credinţa poporului nostru şi biserica sa nu sunt lipsite de duşmani cu ace[e]aşi putere, fiind din acelaş[i]i izvor, deşi se manifestează mai lent şi uneori din ascunziş, şi deci ea nu se află în împrejurări prielnice propăşirei sale. Iar acest lucru, trebu[i]e să recunoaştem, se întâmplă dintr-o egală vinovăţie a clerului însuş[i], având o slabă pregătire şi dezagregată conducere centrală şi a factorilor de stat datori a sprijini biserica; apoi ambianţei în care ni se desfăşoară astăzi întreaga noastră viaţă socială, cu instituţiile sale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Un ecou al mulțimii fără glas

Folosesc prilejul prezenței unor mai felurite elemente de reprezentare socială în acest for, decât chiar cele din Senat și, ca un ecou al mulțimei celei fără de glas, spun. Frământările politice, așa cum le desfășurăm în prezent, și legiuirile nedepline sau nepotrivite cu firea poporului nostru și destrămarea administrativă și cumplitele fărădelegi din avutul statului, care e al poporului, și robia financiară în care ne sbatem și nestăbilirea atâtor curente de gândire străină sufletului acestui popor, ce vin slobode, dezorientând mintea orășenilor și toată viața orășenească pornită cu atâta febră spre materialism și desfrânare, provenind toate din depărtarea de credință și de rându[i]elile morale sublime ale *Evangheliei* creștinismului, nu pot alcătui un mediu favorabil activității clerului, nici desvoltării bisericești, nici atingerii menirei înaltei sale ierarhii, în măsura trebuitoare. Iar depurația morală a întregei structuri a statului nostru de astăzi și deparazitarea administrativă, și buna orientare a întregului învățământ public, și descătușarea tuturor instituțiilor acestui popor din păinjenișul produs de politicianismul zilelor noastre, și, într-un cuvânt, toată asanarea morală pe care o cerem zilnic prin presa bună și o așteptăm cu înfrigurare, nu se vor dobândi numai cu mijloace șubrede din maculatura rece a bibliotecilor, în care zac produsele pretențioase ale minții slabe omenești, ci trebu[i]e adausă și singura carte smerită și neluată în seamă de trufia omenească, adică *Evanghelia,* în care stă pururi vie forța de primenire sufletească, de orientare superioară a minți[i], și aleasă rodire a principiilor conducerii popoarelor, aflată în pastrarea Bisericii creștine și a clerului ei.

Și zicem aceasta, cu atât mai mult, cu cât plămada sufletească a poporului român, peste care lumea orașelor aruncă în valuri atâtea feluri de străinisme copiate, e tocmai din acest tezaur scump și numai acest tezaur îl urmărește sufletul său, iar factorul social cel mai apropiat de dânsul e biserica și clerul ei. Deci, numai dând bisericii organizarea aleasă trebuitoare, iar înaltei sale ierarhii sprijinul necesar, vor împlini cârmuitorii țării o aleasă datorie, iar forul de față o însemnată parte din menirea sa. Aceasta cu atât mai mult cu cât păgânismul veacului nostru e mai rafinat decât cel din veacurile primare ale creștinismului și munca izolată a clerului ar rodi cu întârzâ[i]ere.

Jertfă și apostolat

Această ambianță neprielnică și grozavă lipsă de elemente ajutătoare din cler m-au făcut să renunț la tronul mitropolitan din Iași și pentru aceleași cuvinte șovă[i]esc a primi chiar cârmuirea redusei mitropolii a Bucovinei, mai ales că sunt istovit de muncă singură. Cunosc cel puțin cât și [D]vs. toți cuvintele «jertfă» și «apostolat» și declar că sunt totdeauna gata a munci și în cele mai cumplite împrejurări potrivnice creștinismului, dar nu primesc a-mi risipi zilele și puterea muncind fără rezultatele dorite în împrejurări vitrege tolerate în țara mea liberă, într-un stat constituțional și fără nic un fel de sprijinire. De ce să pierdem vremea în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

frământări sterpe şi muncă singurită, când am putea-o folosi în acţiuni constructive, prin datorită colaborare. De aceea, protestând, denunţ opiniei publice asemenea cauze, cerând cu toată tăria, de la toţi factorii cu răspundere în această ţară, o senină reculegere în acţiunea îndepărtării unor asemenea cauze, ce sunt şi în dauna bisericii şi a întregei alcătuiri de stat, şi care descurajează şi nu sprijină pe nimeni.

Căci, oricât de divizată ar fi activitatea înaltei ierarhii bisericeşti, ea face parte şi din angrenajul vieţii de stat şi nu e numai individuală, ci muncă de colaborare, deci trebu[i]e sprijinită prin colaborare, pornind de la centru, şi alta a elementelor cu răspundere locală, ţelul ultim al tuturora fiind acelaş[i] pentru viaţa sufletească aleasă a acestui popor şi pentru viitorul lui.

Un apel către bucovineni

În legătură cu acestă din urmă armonică lucrare, mă îndrept îndeosebi către toate acele elemente din cuprinsul eparhiei Bucovinei (Cernăuţilor), clerici şi mireni, legaţi de cele mai însemnate clipe istorice prin care a trecut în zilele noastre ace[s]t colţ de ţară, cu rugămintea de a da bisericii şi instituţiilor sale tot sprijinul necesar. Cu atât mai mult, că înfăţişarea prezentă a acestei eparhii nu este cea dorită.

Populaţia creştină de aur a Bucovinei are acum lângă dânsa un cler amorţit şi izolat cu desăvârşire de clerul întregei ţări, ca şi când n-ar fi de aceeaş[i] credinţă, iar sus, în Cernăuţi, grandiosul palat al reşedinţei mitropolitane, trist şi pustiu, fără a fi ruină, pentru că Institu[ul] Teologic local nu a pregătit încă personalul care să-i adaoge la strălucirea arhitectonică pe ace[e]a a unui grup de monahi de toate gradele răspândind lumină şi sprijinind în chip ales strădaniile mitropoliţilor, cum trebu[i]e zilelor noastre.

Dar, cu toate împrejurările puţin prielnice pentru moment, sper într-o colaborare, care să ridice eparhia aceasta din nou la strălucire, mai ales că mijloacele materiale nu-i lipsesc şi nu-i vor lipsi. Şi, cu ajutorul lui D-zeu şi al elementelor proeminente din această frumoasă eparhie, pornesc de acum la lucru.

Acum, terminând aceste câteva consideraţiuni, rog măritul congres să binevoiască a-mi lua în considerare şi a-mi împărţi următoarea dreaptă rugăminte. Am lucrat Domnului D-zeului nostru în eparhia Hotinului doisprezece ani, dar începutul întemeierii sale încă nu e terminat. Aş dori ca această muncă să nu fie întreruptă, ci continuată şi desăvârşită de un ierarh vrednic. De ace[e]a, rog ca viitorul episcop al Hotinului să fie ales cu toată grija cuvenită, spre a fi sârguitor urmaş al meu la Bălţi şi un dorit colaborator la Cernăuţi, ca să asigurăm împreună acestor două eparhii surori cel mai frumos viitor.

Iar terminând, mulţumesc prezidiului pentru truda pusă cu alegerea mea. Mulţumesc şi măritului congres naţional că şi-a îndreptat în această alegere gândul şi cuvântul spre mine şi dau tuturor membrilor ce-l alcătu[i]esc, din inimă, arhierească binecuvântare".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Î. P. Sf. Sa Dr. Visarion Puiu, mitropolitul Bucovinei, s-a născut la 27 februarie 1879 în Paşcani, la Suceava. Încă din copilărie îşi manifestă interesul pentru cariera teologică şi fu trimis la Seminariul din Iaşi, pe care-l absolvi cu strălucit succes. După terminarea studiilor superioare teologice, în anul 1905, Visarion Puiu a fost promovat licenţiat în sf. Teologie. Dovedind mari facultăţi, tânărului preot i se facilită frecventarea Academiei Bisericeşti din Kiev (1907–1908), la care a dat lucrări foarte valoroase în domeniul bisericesc. La 6/XII 1908 îl vedem paroh, la 1 aprilie 1909, tânărul preot fu numit director al Seminarului din Galaţi, iar mai târziu un an arhimandrit peste dieceza Dunării de Jos. La 1/IX 1918, Î.P.S.S. e numit ca director al Seminarului din Chişinău şi totodată exarh al tuturor mănăstirilor basarabene. Timp de 3 ani, conduce cu foarte mult tact în această funcţiune. La 30/ 3[martie] 1921 e ales Episcop de Argeş, iar doi ani mai târziu, cu rară unanimitate, congresul bisericesc îl alege Episcop de Hotin. În anul 1923, M.S. Regele Ferdinand I îl instalează în noua reşedinţă de la Bălţi. De atunci, deci timp de 12 ani, Î.P.S.S. a stat în fruntea Episcopiei de Hotin. Sub egida lui, Episcopia Hotinului se desvoltă în mod considerabil. Din mijloacele unor nenumărate acţiuni pe care Î.P.S.S. le conduce personal şi care îi furnizează aproape un sfert de miliard lei, acest prea harnic Episcop ridică multe biserici noui şi restaură peste 200 din ele. Activitatea lui a fost o adevărată binecuvântare pentru Episcopie" (p. 84–91).

Continuând consemnarea evenimentelor din 1935, *Condica cronicală* menţionează încă un eveniment din viaţa comunităţii locale: „La 8 no[i]emvrie 1935 s-a inaugurat în prezenţa autorităţilor locale şi a Dlui Prefect Cojocariu şi [a] Primpretor[ului] Gramatovici oborul din comuna Arbore.

Este un târg curat de schimbarea mărfurilor, românesc, şi se reduce deocamdată la comerţul cu producte agricole şi de animale, aproape exclusiv între agricultori.

Ziua de târg s-a hotărât să fie joia" (p. 91).

În *Condica cronicală* se transcrie, pentru prima şi singura dată un document de acest fel, *Raportul anual pe anul 1934* prezentat în adunarea parohială Arbore din 29 decembrie 1935 (p. 92–98). Anul 1934, potrivit preotului-cronicar, a fost „un an bun", pentru că, în primul rând, „ne-am bucurat de pace": „La adăpostul păcii pot înflori toate lucrurile cele bune. Munca fiind asigurată, ea poate aduce roade însutite pentru omul muncitor şi chivernisitor". Analiza stării demografice din acest an se întinde pe două pagini şi reprezintă un caz singular în condică, ce trebuie apreciat, mai ales că în anul 1930 condicile mitricale trec în România de la parohii la primării. În Arbore, în 1934, se înregistrează 143 de decese, 62 de parte bărbătească şi 81 de parte femeiască. Decesele sunt prezentate, după bolile care le-au cauzat, fiind 20 la număr. Dintre cele 143 de decese, 89 au fost copii în vârstă de până la şapte ani. Cercetând cauzele deceselor în rândul copiilor, cronicarul constată că „îngrijirea copiilor este de tot slabă". „Locuinţele rele şi umede", fumatul în camerele copiilor bolnavi, apa de băut necorespunzătoare sunt principalele cauze ale mortalităţii infantile. În 1934 se înregistrează 198 de naşteri.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Sporul natural e, însă, „foarte puţin", pentru că nu reprezintă nici măcar 1% (0,9%). Alte probleme ale raportului: numărul mare de „concubinate sau traiuri în fărădelege" (50 de cazuri), creşterea tineretului („deşi lasă mult de dorit, totuşi e pe cale să fie îndrumată înspre bine"), viaţa cumpătată („Fără cruţare şi bună chivernisire nu este cu putinţă ca în timpuri ceva mai grele să poată cineva izbuti în viaţă"), viciile sătenilor (rachiul şi tutunul), slaba frecventare a bisericii de către credincioşii ortodocşi („nici a zecea parte din poporeni nu vin la biserică").

Condica cronicală consemnează în 1936 parastasul pentru pomenirea a 10 ani de la moartea arhiepiscopului şi mitropolitului Bucovinei Vladimir de Repta, săvârşit în 26 aprilie în Biserica „Sfânta Treime". Tot în aprilie se deschide cea de a zecea prăvălie românească din Arbore: „Capitalul de exploatare s-a format prin părţi sociale. Încă o nădejde că vom putea acapara comerţul pentru interesele româneşti, având în vedere că numai câţiva ani în urmă nu se afla în Arbore nici o prăvălie românească" (p. 98).

În ziua de 29 iunie 1936 are loc ceremonia de dezvelire şi sfinţire a Monumentului Eroilor căzuţi în Primul Război Mondial, precum şi ridicarea şi sfinţirea pavilioanelor străjereşti şi arcăşeşti din comuna Arbore. Participă Dimitrie Cojocariu, prefectul judeţului Suceava, E. Gramatovici, prim-pretor al plăşii Arbore, profesorul Tiberiu Crudu, inspector general al O.E.T.R., căpitanul Epureanu, delegat al maiorului Sidorovici, adjutant regal, Filaret Doboş, inspector şcolar, studentul Popovici, delegatul conducerii regionale a arcăşiilor din Cernăuţi, comandanţii centrelor şi subcentrelor O.E.T.R. din vecinătate, mulţi intelectuali şi săteni din comunele din apropiere. Serviciul divin este săvârşit de către preotul paroh şi exarh Ioan Tonigariu împreună cu preoţii cooperatori Nicoale Penteleiciuc şi Vladimir Motrescu. Referindu-se la sursa de finaţare a monumentului consacrat eroilor, cronica evenimentului consemnează: „Fondurile necesare s-au strâns de la jocurile tineretului, dovedindu-se prin aceasta cât se poate face cu puţinii bani daţi de fiecare tânăr, dacă, adunaţi la un loc, li se dă o întrebuinţare ca cea din cazul acesta, care merită multă laudă" (p. 99).

Dintre evenimentele anului 1937 consemnate în *Condica cronicală*, reţinem menţionarea „exodului evreilor din com. Arbore": „În ultimul timp, înmulţindu-se prăvăliile româneşti şi creştineşti, evreii, cari au deţinut tot comerţul în această comună, au fost nevoiţi să plece. Astfel, în vara acestui an, au vândut aproape toţi proprietăţile ce le aveau la creştini şi s-au dus în alte părţi. Important este faptul că prin această plecare a fost despresurată Bis[erica] „Sf. Treime" de populaţia necreştină care o înconjurase. Cea mai mare clădire cumpărată cu acestă ocazie a fost clădirea de peste drum de Biserica „Sf. Treime", cumpărată de Primăria com. Arbore. Această clădire a fost destinată pentru oficiile Străjeriei şi ale Subcentrului Premilitar Provizor. Până la terminarea dispensarului, o parte din clădirea aceasta serveşte de locuinţă şi sală de consultaţii ale medicului din circumscripţia Arbore" (p. 101). În 1938 sunt operate două consemnări: instaurarea guvernului Octavian Goga–A. C. Cuza şi situaţia „concubinatelor" din parohie: „La începutul anului

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1937 erau în parohia Arbore 46 de concubinate. În decursul anului 1937, s-au cununat 11 părechi, 3 s-au desfăcut, aşa că au mai rămas, cu finea anului 1937, 34 părechi cari tră[i]esc în concubinaj" (p. 101).

Cel dintâi eveniment al anului 1938, consemnat în condica parohiei este plebiscitul pentru „noua constituţie": „La 24 februarie 1938 s-a făcut plebiscitul în sala comunală pentru noua constituţie. Au luat parte aproape tot satul şi, după ce parohul Ioan Tonigariu şi notariul Trifon Irimescu au explicat noua constituţie, s-a votat unanim. Noua constituţie a fost sancţionată de M. S. regele Carol II şi promulgată la 27 februarie" (p. 102).

Şi consemnarea schimbărilor produse de impunerea unei noi constituţii de către regimul carlist merită reţinută. Portretul noului primar este superb: „În urma schimbării constituţiei s-au schimbat şi capii autorităţilor administrative. Prefect al judeţului Suceava a fost numit Dl locotinent-colonel Apostoleanu, ear ca primar al comunei Arbore Dl Prefect a pus pe Gheorghie Oleniuc, gospodariu tânăr din comună, proprietar de moară şi ştiutor de carte. Foarte iubitor de biserică şi nu iute la mânie. Mai mult blajin decât aspru. Cu bună chivernisire pentru afacerile comunei" (p. 102). Dintre evenimentele anului, cronica nu putea omite moartea Reginei Maria: „Moartea nemiloasă a Majestăţii Sale Reginei Maria i-a curmat firul vieţii luni 18 iulie în Castelul Pelişor de la Sinaia. Regina Maria se aşează prin faptele Sale savante pentru binele obştesc între marele figuri istorice pe care le are neamul românesc. În timpul Războiului Mondial, când soldatul român îşi arăta curajul pentru făurirea României de astăzi, Regina Mamă îngrijea şi mângâia pe cei răniţi. Din trist[ul] incident, la ambele biserici s-au tras toate clopotele între oarele 17 şi 18, de la primirea veştii de moarte până la înmormântare, şi s-a săvârşit şi slujba pentru sufletul ei. La 18 septembrie 1924 Majestatea Sa Regina Maria a vizitat biserica hatmanului Luca Arbure din această comună şi a semnat în această condică la pagina 60" (p. 102–103).

Condica cronicală consemnează intrarea în vigoare a „noii legi administrative", introdusă re regimul carlist pentru „o mai bună chivernisire a treburile obşteşti", care împarte ţara în zece ţinuturi: „În părţile de nord ale ţării noastre s-a înfiinţat Ţinutul Suceava cu reşedinţa în municipiul Cernăuţi. Din acest ţinut fac parte judeţele Câmpulng, Cernăuţi, Dorohoi, Hotin, Rădăuţi, Storojineţ şi Suceava. În fruntea Ţinutului Suceava, din încrederea M. S. regelui Carol II şi a Înaltului Guvern a fost [numit] ca Rezident Regal Dl Gh. Alexianu, profesor universitar la Facultatea de Drept din Cernăuţi" (p. 103).

Consemnând trecerea administratorului parohial Vladimir Motrescu ca preot paroh la Gălăneşti şi a administratorului Gheorghe Puhă din Voitinel la Arbore, cronicarul notează, printre altele, un scurt fişier biografic al celui din urmă, în tradiţia unui model obişnuit în epocă: „Cu decretul Înalt[ului] Cons[istoriu] Eparhial nr. 11 207 din 10 octombrie 1938, a fost numit preot de ajutor la Arbore păr[intele] Gheorghe Puhă, administrator parohial din Voitinel. Păr[intele] Gheorghe Puhă s-a născut la 16 april[ie] 1907 şi este fiul lui Ioan Puhă şi a[l] soţiei

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

sale Eudochia, născută Ciubotariu, agricultori din Frătăuţii Vechi. Căsătorit la 26 august 1934 cu d-ra Aglaia, fiica lui Ilie Isopescu şi a soţiei sale Domnica, născută Popescu, agricultori din Frătăuţul Vechiu. A fost întrodus în acest post în ziua de 14 no[i]embrie 1938" (p. 105).

În anii 1938, 1939, 1940 şi 1941, condica parohiei consemnează „lupta contra alcoolismului", sub presiunea administraţiei ţinutale care solicită în repetate rânduri „scoaterea în licitaţie publică a tuturor drepturilor de cârciumărit". Comisia locală specială, potrivit art. 182 din Legea Monopolului, este alcătuită din primarul comunei, parohul local, directorul şcolii, doi membri din consiliul comunal, delegatul Administraţiei Monopolului şi medicul de circumscripţie. Deliberând, acesta comunică: „Cele două debite existente sunt destule şi tânăra generaţie este pipernicită; având în vedere că cârşmele existente contribu[i]e numai la propagarea alcoolismului şi ruina morală şi materială a populaţiei, care au drept urmare un procent de mortalitate infantilă îngrijorător şi o degenerare a tinerei generaţii foarte păgubitoare şi pentru viitorul neamului şi pentru puterea armată a Ţării, comisia specială rămâne la numărul de doue debite pentru comuna Arbore" (procesul verbal din 11 martie 1938, p. 107); „Având în vedere că cu mare luptă s-a redus numărul debitelor, cari în trecut ajunsese până la 13 şi provocase ruinul moral şi material al sătenilor; considerând că pentru comuna Arbore cele două debite acum existente s-au dovedit a fi de ajuns, ba din punct de vedere moral chiar dăunătoare, stabileşte numărul pentru cuprinsul comunei Arbore la două" (hotărârea comisiei din 29 iulie 1938, p. 106–107). Din desfăşurarea acestui conflict reţinem adresa Inspectoratului Regional al Monopolului Cernăuţi către Administraţia Ţinutului Suceava: „Vă rugăm a pune în vedere Primăriei Arbore să facă formele preliminare pentru ţinerea licitaţiei de darea în arândă a 12 debite cu brevete, pentru ca la 1 oct. 1938, când se desfiinţează debitele vechi, comuna să nu rămână fără debite" (p. 108). De asemenea, un fragment ilustrativ din ordinul Administraţiei Financiare de Constatare Suceava: „În caz de refuz sau în caz de vot contra, vom raporta imediat forurilor superioare" (p. 109) şi din intervenţia Preturii Arbore din 8 februarie 1939: „Potrivit ordinului Prefecturii Suceava nr. reg. 39, veţi scoate la licitaţie toate debitele de băuturi spirtoase remase vacante, fixând numărul debitelor după numărul locuitorilor: un debit la 500 locuitori. Ne veţi semnala la timp pe toţi cei care vor sabota sau nu vor executa aceste dispoziţiuni pentru a proceda în consecinţă" (p. 110). Constatându-se că prin neconformarea comisiei locale speciale „se aduc mari p[i]erderi atât în bugetul statului, cât şi al comunei", Direcţia Generală a Monopolului transmite directiva din 28 ianuarie 1939, prin care cei doi consilieri locali din comisie sunt înlocuiţi de către notarul şi jandarmul comunei, amândoi cu drept de vot deliberativ (p. 109), dar care, în realitate, vor avea drept de vot decisiv. În 1940, în comisia locală specială va fi introdus şi perceptorul comunei. Conflictul acesta local păstrează în paginile cronicii dimensiunile unei rezistenţe eroice, motivată intim, în cadrele unei îndelungate tradiţii în Bucovina de altădată, de „binele obştesc al poporului", problemă care a animat preocupările

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

multor generații de preoți și învățători, implicați, timp de aproape un secol, într-o culturalitate luptătoare neînduplecată. Cu toate presiunile administrației, rezultatul acestei rezistențe active este de remarcat: „În urma acestor stăruințe, abia s-a ajuns ca numărul debitelor în comuna Arbore să se oprească la patru până în ziua de azi [17 martie 1943]" (p. 117).

Cel de al Doilea Război Mondial este consemnat în *Condica cronicală a Parohiei Arbore* pe multe pagini, care se referă la evenimente externe (declanșarea conflagrației, ocuparea Poloniei, a Țărilor de Jos, Franței și Norvegiei), la evenimente din viața României (ocuparea de către sovietici a Basarabiei și Bucovinei de nord, retragerea Armatei Române, Dictatul de la Viena, pierderea Transilvaniei de Nord și a Cadrilaterului, instalarea Guvernului Antonescu, „revoluția legionară", intrarea României în război), precum și din viața Bucovinei și a parohiei (demisia mitropolitului Visarion, moartea primului soldat român, la Fântâna Albă, soldatul Vasile Neamțu din Dolhasca, în cadrul operațiunilor de recâștigare a Bucovinei ocupate și înmormântarea sa la Arbore, într-un cadru solemn; pensionarea preotului paroh Ioan Tonigariu la 1 octombrie 1941; ocuparea postului de preot paroh de către Andrei Mucea, preot II la Arbore de la 15 mai 1937, numit la 1 aprilie și introdus de Duminica Tomei 1942). Repatrierea germanilor din Bucovina este consemnată lapidar: „În toamna anului 1940, germanii din Bucovina și, deci, din Arbore s-au repatriat în Germania iar gospodăriile lor au fost ocupate de arborenii plecați colonişti în Cadrilater, cari, în urma cedării Cadrilaterului, s-au întors înapoi la Arbore" (p. 120).

Un episod dramatic din viața Parohiei Arbore, consemnat în condică, se referă la refugiul și evacuarea arborenilor. La ordinul autorităților, în 25 martie 1944, pleacă în evacuare, în județul Arad, premilitarii, învățătorii, autoritățile admistrației locale, jandarmii și preoții. Rămân în Arbore primarul Vasile Buliga, preotul pensionar Ioan Tonigariu și lectorul bisericesc Gavril Popovici. În consemnarea pe care o face preotul Ioan Tonigariu, p. 125–133, este înregistrată, mai întâi intrarea ruşilor în Arbore: „Vineri, înainte de Florii, a sosit la Arbore armata rusască. Deşi populația era cam cuprinsă de groaza răsboiului, totuş[i] armata s-a purtat destul de bine, îndeosebi ofiţerii au avut o ţinută ireproşabilă. Primul soldat care a intrat la păr[intele] Tonigariu, cam serios, cerând pâne, după ce a primit pâne cu slănină s-a arătat foarte prietenos şi, mulţumind, a [i]eşit. De aici s-a tras concluzia că populația, spre a evita orice neplăceri, să se ferească de-a da ansă la oarecari nemulţumiri. P[ărintele] Tonigariu a fost chemat la comandantul militar şi întrebat de ce-au părăsit preoții parohiile şi la explicarea că li s-a pus în vedere evacuarea i-a declarat părintelui că să facă toate serviciile bisericeşti şi nu va [fi] stingherit în nici un feliu" (p 125). Arborenii primesc din partea comandamentului sovietic ordinul de evacuare a comunei la data de 8 mai 1944. Împotriva celor care au refuzat „retragerea în linişte" se intervine cu forța, la 14 mai. Sunt consemnate în condică numele celor şapte oameni uciși şi a celor trei răniți de către sovietici (p. 127). Evacuarea întregului sat la Corlățeni–Dorohoi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

până în septembrie 1944 formează ea însăşi materia unei „cronici în cronică", o cronică a pribegiei, consemnând date şi informaţii despre etapele pribegiei, locuri de popas, sate, moşii, proprietari, biserici, liturghisiri, lucrul câmpului, primejdii şi îndrumări pentru popor. O consemnare a refugiului/evacuării autorităţilor în judeţul Arad, ca urmare a ordinului Mitropoliei Iaşi din 27 martie 1944 către parohii, o face preotul paroh Andrei Mucea, p. 134–135, 138–144. Pe lângă relatarea drumului pe care îl străbate „convoiul celor 169 de căruţe ce alcătuiau grupul" acestor refugiaţi bucovineni, dincolo de tensiunea trăirii, sunt de reţinut câteva relatări de un pitoresc exotic (de la Oituz până la Prejmer, refugiaţii sunt escortaţi „de honvezii unguri cu pene de cucoşi la chipiuri şi cu sfori de cânepă la puşti", p. 140), precum şi referinţele la sătenii din judeţul Arad: „Locuitorii satului Odvoş erau ţărani români de credinţă ortodoxă şi se ocupau cu agricultura. Lucrau cu hărnicie pământul mănos de pe malul drept al Mureşului, dintre comunele Conop şi Milova, iar în timpul mai liber şi îndeosebi iarna se ocupau cu împletitul coşurilor din nuiele de salcie (răchită), pe care şi le pregăteau prin strujire din vară. O mică parte dintre ei (cei de pe drumul ce duce din Odvoş peste deal la Milova) sunt unguri, de credinţă romano-catolică, aşezaţi pe moşia bo[i]erului ungur Kalman Konopi, un om de mare omenie, care ne-a ajutat la venirea noastră în sat şi în timpul şederii noastre acolo", p. 142). Drumul de reîntoarcere este, însă, apocaliptic: „Cu greutăţi mari, cu grijă, cu frică şi cu cutremur, care aproape că nu se pot imagina şi descrie, am început calea reîntoarcerii, printr-o lume răvăşită de război, unde la fiecare pas te găseai în faţa morţii. Pe linii de circulaţie secundare, după zile de călătorie, am ajuns la Bărboşi-Brăila şi, în fine, la Tecuci, unde am fost opriţi, neputând intra pe linia principală la Mărăşeşti, din cauza traficului prea aglomerat de trupe ce plecau pe front. După intervenţii la un general rus, am fost primiţi la Mărăşeşti şi de aici la Adjud, unde, cu ajutorul unor soldaţi, am făcut transbordarea bagajului în vagoane ruseşti şi aşa, cu chiu cu vai, am ajuns la Suceava Nord, unde, în mare grabă, am aruncat jos din vagoane tot ce aveam, stăpâniţi de frică, ca nu cumva trenul să pornească şi să ne transporte în Rusia, aşa cum în decursul călătoriei se zvonise că ruşii au intenţia să o facă" (p. 143). La Arbore preotul găseşte „o lume sărăcită prin evacuare, lipsită de pâinea cea de toate zilele şi decimată de tifosul exantematic" care „bântuia cu furie", casele parohiale şi bisericile devastate. În „condiţiile cerute de asprimea vieţii", „cu deosebit elan şi nepotolită putere de muncă", activitatea socială şi cea pastorală reîncep de la capăt, urmărind întărirea încrederii şi a credinţei în popor, izvorâte dintr-o „mare dragoste", dobândită în vechea lume a bunelor rânduieli şi a idealurilor înalte.

Cu aceste consemnări, scrise de preotul Andrei Mucea cu mină albastră, p. 138–144, cu siguranţă, mult mai târziu, înainte de pensionare (12 februarie 1990), se încheie partea propriu-zis cronicală a condicii. Continuarea, p. 144–173, aparţine perioadei 1990–1992. Chiar dacă nu au fost elaborate în epocă (1945–1989), consemnările sale sunt valoroase pentru cunoaşterea unei epoci distincte din istoria noastră şi pentru înţelegerea corectă a rolului Bisericii şi al preoţilor în timpul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„regimului necreştin" din România. „Stăpânit neîncetat de marea dragoste pentru popor[ul] în mijlocul căruia [s-a] găsit", timp de peste cinci decenii, la fel ca atâția alți preoți ai epocii, preotul Andrei Mucea activează „potrivit jurământului prestat la instalare": „În cadrul acestei chemări, am oficiat în mod absolut regulat, în duminici şi sărbători, fără abatere şi cu toată demnitatea, ss Slujbe, însoțite în mod tot atât de regulat de predici temeinic pregătite, axate pe versete biblice sau în legătură cu viața şi activitatea sfinților.

La fel am procedat şi cu prilejul serviciilor religioase din parohie: botezuri, cununii, sfeştanii, sfinţiri de case, taina s. Maslu, spovedanii, împărtăşanii etc., etc. şi, mai cu seamă, la înmormântări, unde nu mi-a scăpat nicicând ocazia ca prin predici şi cuvântări ocazionale să propovăduiesc cuvântul de învățătură al Bisericii noastre Ortodoxe, întărind fără încetare credința în popor" (p. 145). În timpul „regimurilor creştine" şi în perioada comunistă, preotul Andrei Mucea se distinge prin aceeaşi dragoste lucrătoare, îndeplinind ascultările vremurilor: profesor de religie şi de istorie, director al Căminului cultural „Luca Arbore", îndrumător al tinerelor care activează în „Şcoala familiei", casier în administrația Cooperativei „Albina" şi a Băncii populare „Luca Arbore", preşedinte al Comitetul şcolar din comună, director al echipei de culturalizare a maselor. Mulți ani este preşedinte al Cercului misionar I al Protopopiatului Arbore, organizând „şedințe, misiuni şi înălțătoare soboare însoțite de spovedanii, împărtăşanii şi taina Sf. Maslu", pelerinaje şi excursii la mănăstirile din Bucovina şi din țară. În perioada 1962–1966 este ghid la Biserica „Sfântul Ioan Botezătorul" iar între anii 1980–1984 patronează „cea mai arzătoare dorință a inimii" sale, pictarea Bisericii „Sfânta Treime". Documentele introduse în condică (corespondență oficială, procese-verbale, ştiri documentare despre sat, p. 148–152, 152–154) sunt valoroase pentru cunoaşterea istoriei locale. Din raportul înaintat către Mitropolia Moldovei şi Sucevei, după terminarea lucrărilor de pictare a Bisericii „Sfânta Treime", reținem referințele la colonizarea localității, ignorate de autorii monografiei comunei Arbore (Avramia Dolinski, Gheorghe Dolinski, *Arbore, străveche vatră de etnografie şi folclor*, Bucureşti, Editura Eficient, 2001): „Până la anul 1800, populația din Arbore era curat românească şi de credință ortodoxă. După 1800 au fost aduse de stăpânirea vitregă a vremii din Bucovina 8 familii de germani protestanți, apoi din Boemia 10 familii de catolici, a[l] căror număr s-a înmulțit cu timpul la peste 100 [de] familii. În decursul vremii s-au cuibărit în comună şi evrei[i], a[l] căror număr a ajuns la 35 [de] familii. Dar, înainte de ultimul război mondial, evreii au părăsit total comuna, iar germanii s-au repatriat, cu excepția a 4 familii de catolici, cu care întreținem cele mai amicale relații. Este regretabil, însă, faptul că în holda curată a ortodoxiei a apărut, după Primul Război Mondial, buruiana otrăvită, neghina sectarismului, care în mod curent, prin propaganda [pe care] o face, depăşeşte limitele bunei cuviințe şi ale omeniei" (p. 154). Un fragment din constatările arhimandritului Sofian Boghiu, desprinse din procesul-verbal de recepție, se referă la „nota originală" a picturii de la Biserica „Sfânta Treime",

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

operă a pictorului Pavel Chichişan, realizată în perioada 1 iunie 1980–11 iulie 1984 (p. 157), la care se adaugă consideraţiile autorului privitoare la „nota naţională" a picturii (popularizarea a 16 sfinţi naţionali, care „au propovăduit creştinismul pe pământul nostru românesc, care au [fost] martirizaţi sau ale căror moaşte se găsesc în ţara noastră", precum şi a costumului popular românesc, prin vestimentaţia sfinţilor pictaţi aici, p. 158). Cronica resfinţirii Bisericii „Sfânta Treime", oficiată de episcopul-vicar Pimen Suceveanul şi „un select sobor de preoţi", consemnează, în spiritul canoanelor speciei şi al vechilor modele, „un moment de profundă trăire creştinească", marcat de îndemnul arhieresc la „păstrarea unităţii de credinţă" (p. 162–164).

Lista preoţilor care au păstorit parohia Arbore, întocmită după condicile mitricale, este un document valoros, pe care îl datorăm preotul Andrei Mucea, cu excepţia câtorva completări ulterioare. O reproducem şi noi aici: Teodor Iftimievici, Ioan Teodorovici (1802), Teodor Balmoş (1802–1804), Mihai Ţurcan (1802–1841), Ioan Gheorghiu (1804), Constantin Boşa (1804–1808), Ioan Balmoş (1807–1857), Teodor Olinschi (1820–1825), Ştefan Comoroşan (1845–1850), Nicolae Gheorghiu (1851), Teodor Usatiuc (1857–1862), Ştefan Isopescu (1962–1885), Gheorghe Bilaşevschi (1866–1867), Gheorghe de Reus (1868–1869), Epifanie Bacinschi (1869–1871), Gheorghe Popescu (1873–1882), Vasile Isopescu (1882–1892), Teodosie Iliuţ (1886–1912), Constantin Tarnavschi (1892–1897), Cristofor Iliuţ (1893, 1907–1911), Vasile Mironovici (1897–1907), Ioan Tonigariu (1911–1961), Ştefan Pavel (1913–1923), Ioan Smuc (1925–1926), Constantin Ursachi (1924–1934), Gheorghe Stefiuc (1926–1929), Tit Melneciuc (1929–1931), Gheorghe Hladciuc (1931–1935), Vladimir Motrescu (1934–1938), Nicolai Penteleiciuc (1935–1937), Andrei Mucea (1937–1989), Gheorghe Puhă (1938–1941), Visarion Lavric (1943–1949), Ioan Truşcan (1945–1946), Aurel Ciumău (1946–1947), Zaharie Jacotă (1947–1963), Nicolae Tescuteanu (1949–1952), Vasile Martinescu (1963), Constantin Chifan (fără menţionarea perioadei), Nicolae Fuiorea (1989–1999), Gheorghe-Cristel Hojbotă (1995–1999), Traian Molea (1999–2001), Octavian Molea (1999–2003), Nicolae Cârdei (din 2001), Cătălin-Constantin Bereholschi (din 2003).

La fel de valoroase sunt consemnările acestui „preot de elită", „neclintit şi modest în slujba credincioşilor", referitoare la perioada postbelică a veacului trecut, când „poporul român a trăit cea mai tristă şi întunecată perioadă din istoria sa", înscriind „pagini de suferinţă, durere şi lacrimi amare, pe care nu le-a trăit poate nici pe timpul năvălirilor barbare": „În această vreme, pătura conducătoare din trecut, împreună cu o mare parte a intelectualităţii româneşti şi mulţi oameni de bine, care şi-au slujit cu interes, tragere de inimă şi vrednicie neamul şi ţara, privaţi de libertate, fără nici un fel de judecată, au umplut diferite lagăre de concentrare sau au fost trimişi la faimosul canal de la Dunăre, unde, istoviţi de un nepotolit chin şi zbucium sufletesc, de muncă, foame şi mizerie, şi-au încheiat calvarul vieţii pământeşti, regretaţi de membrii familiilor, de rude, prieteni şi cunoscuţi; iar alţii,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

poate cu un deosebit simț de prevedere de ceea ce le poate aduce ziua de mâine și care au avut posibilitatea, cu frica morții în sân, au trecut granițele țării, căutându-și refugiu și adăpost pe alte meleaguri mai ospitaliere ale pământului zidit de Dumnezeu pentru om.

Restul populației, rămasă pe loc, a fost divizat în două categorii distincte: membrii de partid cu carnet roșu și nemembrii; primii, care se mai puteau înfrupta din beneficiile acordate de mărinimosul partid comunist, iar [ceilalți] la discreția activiștilor de partid, ai Miliției și Securității, care umpleau până la refuz culoarele judecătoriilor, târâți în judecată pentru cotele de lapte, de carne, de cartofi sau alte produse agricole, precum și pentru neîndeplinirea planului de stat la transportul de lemne și alte lucrări poruncite de stăpânirea vremii. Nu puteai primi de la Sfatul Popular un bon, ca să mergi la moară sau să intri în pădure după o sarcină de vreascuri, până ce nu erai pus la punct cu toate obligațiile către stat" (p. 166). Un fragment se referă la viața de zi cu zi din România anilor '80: „Ce să mai zicem de mândrele noastre orașe și umilele sate care, pe timp de iarnă, erau ținute în întuneric și frig și lipsite de posibilitățile de aprovizionare cu alimente, îmbrăcăminte și alte bunuri de larg consum, care erau dirijate spre piețele străine; căci noi, cei de aici, 1 kg de zahăr sau 1 litru de ulei nu-l puteam găsi la liber decât la ruși" (p. 167).

În cadrele întregii *Condici cronicale a Parohiei Arbore*, consemnând trei regimuri, pe durata a 110 ani, tabloul vieții bisericești, străbătut de „duhul satanic al ateismului", de „necazuri, scârbe și suferințe", de teroare, umilințe și prigoniri, este unul al depersonalizării culturii și civilizației tradiționale: „În această perioadă de timp, viața bisericească, credința religioasă a[u] trecut prin mari și grele încercări. Înainte de toate, fiica legitimă a Bisericii, Școala, care la noi a luat ființă în tinda bisericii și care a avut [ca] cei dintâi dascăli pe preoți, a suprimat din programa de învățământ cel dintâi obiect, Religia, cu interzicerea de a se mai rosti, după străvechea datină, la începutul și încheierea lecțiilor, rugăciunea domnească *Tatăl nostru*.

Ceea ce era mai dureros a fost, însă, faptul că o mare parte dintre cadrele didactice s-a angajat într-o acerbă acțiune de ateizare a tinerei generații în formare, prin oprirea bieților copii de la cercetarea în duminici și sărbători a bisericii, de a însoți pe preoți cu kiralesa, de ajunuri, de a vizita pe credincioși de sfintele sărbători cu colinzile și alte obiceiuri tradiționale, contravenienții fiind amenințați că-și vor pierde cravata roșie, bogata comoară a folclorului nostru, creat pe baza credinței strămoșești, fiind categorisit drept misticism și superstiție. [...] Toate aceste măsuri au avut darul să desprindă intelectualitatea și tineretul satului de sfânta îndatorire a cercetării sfintei biserici, locul de formare religios-morală a credincioșilor" (p. 167–168). Momente din viața parohiei din această perioadă, care „au adus mare tulburare în viața satului", prin fapte ale unor autorități „de tristă memorie" (primarul, protopopul, împuternicitul Cultelor), sunt reconstituite memorialistic și documentar (p. 167–171). În opoziție cu aceștia, se distinge figura

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

luminoasă a cântăreţului bisericesc Gavril Popovici, „printr-o zeloasă şi pilduitoare activitate pusă în slujba bisericii" şi a comunităţii locale, animator cultural cunoscut în mişcarea corală din Bucovina de altădată, „un exemplu de muncă pentru generaţiile tinere de cântăreţi bisericeşti" (p 171–172).

Cronica redactată de preotul Andrei Mucea se încheie în plină reconstituire memorialistică şi documentară, probabil, în 1996. În dreptul numelui său din cronologia preoţilor, pe care el însuşi a elaborat-o, unul dintre preoţii succesori a scris: „Decedat marţi 18 iunie 1996 ora 8,15, înmormântat vineri 21 iunie 1996 lângă Biserica «Luca Arbure», sobor 10 preoţi" (p. 165). *Condica cronicală a Parohiei Arbore* mai cuprinde câteva pagini de consemnări. Unele sunt scrise de enoriaşi, cuprinzând referiri la preotul Andrei Mucea, făcute chiar în creion, care transmit imaginea bunului păstor. Deşi locul lor nu era aici, acestea reprezintă, de asemenea, un document al vremii, grăitor în ceea ce priveşte nivelul de instrucţie al omului obişnuit. Câteva aparţin unor preoţi. Din însemnările preotului Gheorghe Calancea, paroh în Bilca, protopop de Rădăuţi în perioada 2004–2006, făcute în ziua înmormântării, transriem un fragment: „A fost un slujitor vrednic, cu o inimă largă pentru toţi, cu o grijă de nedescris pentru turma ce i-a fost încredinţată, pe care a învăţat-o, a sfinţit-o şi a condus-o timp de peste 50 de ani de pastoraţie. O fire răbdătoare, zâmbitoare şi purtătoare de grijă faţă de necazurile familiei sale dar şi de turma încredinţată lui. A căzut un stejar, s-a stins o lumină, apune un soare, pe care nu-l vom mai vedea niciodată. Cei care l-am cunoscut rămânem cu amintirea acelui chip de preot cu adevărat înalt la făptură, cu barba albă ca de omăt, cu cuvântul statorniciei şi săritor la toată trebuinţa. Necazurile, bolile şi nevoile nu l-au înconjurat, dar a avut pildă pe Iov, pe Iisus, pe care l-a slujit toată viaţa" (p. 176–177). Ultimele consemnări sunt din 1999, 24 iunie şi duminica a V-a din Postul Mare, amândouă semnate de preotul paroh Traian Molea (p. 178–179). Din cea de a adoua consemnare aflăm că în satul Arbore funcţionează acum două parohii: parohia „Luca Arbore" şi parohia „Sfânta Treime", cea de a doua fiind creată în 1947.

Condica cronicală a Parohiei Arbore este, timp de aproape şase decenii, în atenţia oficialilor ierarhiei bisericeşti, care semnează cu ocazia vizitelor canonice şi administrative: protopopul Ioan Mândrilă, 1890, 1893; protopopul Constantin Tarangul, 1896, 1897; episcopul Vladimir de Repta, 29 octombrie/10 noiembrie 1899; Constantin Tarangul, 1900, 1901; vicarul propresviterial Ştefan Pavel, 1906; prof. dr. Emilian Voiutschi, inspector diecezan, 13/26 septembrie 1907; Theodor Palamaru, vicar protopresviterial, 1907; Vladimir de Repta, arhiepiscop şi mitropolit al Bucovinei, 22 august/4 septembrie 1908; Ştefan Pavel, 1908, 1909, 1910, 1911; dr. Ioan Puiul, inspector misionar şi administrator protopresviterial, 1 iunie 1926; dr. Orest Tarangul, inspector misionar, 23 aprilie 1931, 11 iunie, 1933, 10 mai 1934; Alexandru Baciu, protopop, 14 iunie 1932, 10 mai 1933, 22 aprilie 1934; dr. Ioan Puiul, 10 martie 1935; Alexandru Baciu, 29 mai 1935, 18 mai 1936, 8 aprilie 1937, 19 martie 1938; Mihai Tipa, protopop, 20 iunie 1939, 13 mai 1940, 20 iulie 1943; Modest Lucan, revizor eparhial, 18 mai 1943; Emilian Antal,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

locotenent de mitropolit al Bucovinei, 19 august 1945, care consemnează: „Vizitat-am astăzi, duminecă, 19 august 1945, această prea însemnată parohie Arbore, întâmpinat de un mare număr de credincioşi, cărora le-am predicat în biserica centrală. Bunul Dumnezeu să reverse binecuvântările Sale peste întreg poporul şi clerul din parohia Arbore, pentru a se putea reface în vechea stare". Consemnarea este urmată şi de semnăturile celor din suita ierarhului: pr. dr. Ioan Puiul, consilier, arhim. Rafail Dominte, arh. A[nimpodist] Mihuţă, pr. M. Tipa, protoiereu de Arbore, pr. Orest Malcinschi, ajutor protoieresc, pr. Gheorghe Hrincescu, paroh în Botoşana (p. 118); Mihai Tipa, protopop, 18 iulie 1948; Chişcan Florea, administrator protopopesc, 9 decembrie 1948; T. Bodnar, inspector eparhial, 28 februarie 1949.

După anul 1949, nimeni din ierarhia bisericească nu apare ca fiind interesat de *Condica cronicală* a parohiei. Tot aici ar mai fi de reţinut câteva însemnări şi autografe ale unor personalităţi bucovinene ori străine, aflate în vizită în Bucovina: „Spre amintire, Arbore, 25 iuliu 1900. Prof. Dr. Eug. A. Kozak" (p. 27); „Für liebenswürdige Aufnahme in dem gastlichen Hause seiner Hochwürden des Hern Pfarrers Iliuţ sagt herzlichen Dank. Arburea 20. Aug. 1901. Prof. Dr. Gustav Weigand aus Leipzig" (p. 29); Ion I. C. Brătianu, 14 august 1925; Barbu Ştirbei, 14 august 1925 (p. 63); Gr. Nandriş, prof. univ. Cernăuţi, 1 mai 1935 (p. 78); „Colectivul secţiei de Istoria artei Feudale a Institutului de Artă al Academiei R.P.R. a studiat monumentul ctitoria lui lui Luca Arbore şi exprimă mulţumiri preotului Andrei Mucea şi pălimarului Vasile Balmuş pentru sprijinul şi atenţia acordată. 1 august 1952", însemnare urmată de nouă semnături (p. 133); „În călătorie de studii am vizitat biserica Arbore şi pe această cale aduc mulţumire părintelui paroh Andrei Mucea şi părintelui Jacotă pentru concursul primit", 10 septembrie 1952, arh. V. Bilciurescu (p. 133). Paginile 61 şi 62, în care fusese consemnată vizita din 18 septembrie 1924 a Reginei Maria la Biserica „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul", ctitorită de hatmanul Luca Arbure. cuvântul de întâmpinare şi autograful său lipsesc din *Condica cronicală a parohiei.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

VI.6. ROMÂNII DIN BUCOVINA ÎN RECONSTRUCȚIA SOCIETĂȚII CIVILE*

„Analele Bucovinei" publică în cadrul secțiunii *Documentar*, începând din anul al doilea de apariție, nr. 1, 1995, documente diverse: memorii, rapoarte, scrisori, însemnări zilnice, liste de persoane, studii vechi, necunoscute publicului larg etc. Acestea provin din perioada 1775–1956: Marian Olaru, *Două memorii reprezentative pentru situația social-politică a românilor bucovineni la sfârșitul secolului al XIX-lea*, II, 1, 1995, p. 179–203; acad. Radu Grigorovici, *Diploma imperială din 9 decembrie 1862*, II, 2, 1995, p. 453–469; acad. Radu Grigorovici, *Memoriul lui Vasile Balș „Descrierea Bucovinei" din 1780*, III, 1, 1996, p. 215– 235; Rodica Iațencu, Vasile I. Schipor, *Samuil Ioneț, „Însemnări zilnice"*, III, 2, 1996, p. 477–489; Pavel Țugui, *Iulian Vesper și „Memoriile" sale*, IV, 1, 1997, p. 217–239; acad. Radu Grigorovici, *„Descrierea districtului bucovinean (1775)" de generalul Gabriel Splény von Mihaldy*, IV, 2, 1997, p. 447–512; Aurel C. Onciul, *Raportul lui Josef Graf von Etzdorf privind Bucovina*, V, 1, 1998, p. 199 – 214; D. Vatamaniuc, *„Jurnalul" lui Ciprian Porumbescu* (I), V, 2, 1998, p. 411–431; (II) VI, 1, 1999, p. 193–222; Vasile Posteucă, *Mișcarea literară interbelică din Bucovina. Amintiri de la „Iconar"*, VI, 1, 1999, p. 187–192; acad. Radu Grigorovici, *Un studiu despre francmasoneria din Bucovina*, VI, 1, 1999, p. 463–477; D. Vatamaniuc, *Eminescu, secretar al Agenției Române din Berlin, și câteva documente*, VII, 1, 2000, p. 253–257; Eugen Pohonțu, *Amintiri despre N. Iorga*, VII, 2, 2000, p. 541–562; Vasile Schipor, *Oameni și locuri din Bucovina*, VII, 2, 2000, p. 563–568; Vasile Precup, *Din corespondența lui Leca Morariu cu Vasile Țigănescu*, VIII, 1, 2001, p. 185–193; D. Vatamaniuc, *Lista românilor din lagărele din Germania care urmau să fie repatriați în anul 1941*, (I), VIII, 2, 2001, p. 401–419; (II), IX, 1, 2002, p. 269–284; Radu Grigorovici, *Un protocol important referitor la reglementarea Districtului Bucovinean, Viena, aprilie 1780*, X, 1, 2003, p. 295–336; Pavel Țugui, *Catedrala din Municipiul Rădăuți. Amintiri și documente*, X, 2, 2003; Constantin Ungureanu, *Memoriul lui Iancu Flondor, din anul 1915, despre hotarele Bucovinei*, X, 2, 2003; D. Vatamaniuc, *O scrisoare a lui Ioan Slavici către Dimitrie Onciul din 1885*, XI, 1, 2004; D. Vatamaniuc, *Claudiu Isopescu în corespondență cu N. Iorga (1926–1935)*, (I), XI, 2, 2004; Teodor Balan, *Teatrul românesc în Bucovina înainte de 1918* (II),

* Comunicare susținută în cadrul Colocviului științific cu participare internațională „Românii din regiunea Cernăuți: politici cultural-științifice și instituționalizate pentru păstrarea identității naționale", organizat de Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române–Filiala Iași, Rădăuți, 1 iulie 2005. Documentar publicat în „Analele Bucovinei", București, anul XII, nr. 1 (23) [ianuarie–decembrie], 2005, p. 181–216.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

XII, 1, 2005; D. Vatamaniuc, *Claudiu Isopescu în corespondență cu Nicolae Iorga (1926–1935)* (I), XI, 2, 2004; Daniel Hrenciuc, *Despre așezarea frontierei dintre România și Polonia la sfârșitul Primului Război Mondial*, XI, 2, 2004; D. Vatamaniuc, *Claudiu Isopescu în corespondență cu Nicolae Iorga (1926–1935)*, (II), XII, 1, 2005; Teodor Balan, *Teatrul românesc în Bucovina înainte de 1918* (III), XII, 2, 2005; D. Vatamaniuc, *Claudiu Isopescu în corespondență cu Nicolae Iorga (1926–1935)* (III), XII, 2, 2005; D. Vatamaniuc, *Titu Maiorescu în corespondență cu Hurmuzăcheștii*, XIII, 1, 2006; Dumitru Valenciuc, *Mitropolitul Visarion Puiu și pregătirile pentru evacuarea bunurilor culturale ale Bisericii bucovinene (1939–1940)*, XIII, 1, 2006; Vasile I. Schipor, *Periodicul „Iconar", Cernăuți, anul I, nr. 1–3, 1935, se află în Bucovina*, XIII, 2, 2006; Anghel Popa, *Însemnările unui voluntar bucovinean din anii Primului Război Mondial despre principele Carol al României și Regimentul „Vânători de Munte"*, XIII, 2, 2006; Anghel Popa, *Domnul colonel Gheorghe Eminescu*, XIII, 2, 2006; Vasile I. Schipor, *Cronici parohiale din Bucovina* (I), XIV, 1, 2007; Vasile I. Schipor, *Filimon Rusu, „Amintiri. Oameni și locuri din Țara Fagilor"* (I), XIV, 1, 2007; Marian Olaru, *Documente rădăuțene*, XIV, 1, 2007. Un document valoros pentru cercetarea științifică a istoriei recente este *Jurnalul lui Vasile Motrescu*, îngrijit de Marian Olaru, care se publică într-o altă secțiune, în două numere: XI, 1, 2004 și XII, 1, 2005.

Interesul pentru document caracterizează constant și politica editorială a altor periodice bucovinene. „Suceava. Anuarul Muzeului Bucovinei", periodic fondat în 1974, publică în secțiunea *Documente:* Eugen Dimitriu, Petru Froicu, *Suceava de altădată în corespondența lui Emanoil Antonovici către Leca Morariu*, XVII–XIX, 1990–1992, p. 396–406; Mihai Iacobescu, *Documente ale Revoluției de la 1848 în Bucovina* (V), XX, 1993, p. 263–274 (în continuarea unui documentar mai vechi, inaugurat în 1978 și întreținut în 1981 și 1982); Mircea Cenușă, *Din corespondența familiei Porumbescu*, XX, 1993, p. 275–286; Aura-Doina Clopotari, *Ion Nistor – inedit. Scrisori către Liviu Marian*, XX, 1993, p. 287–304; Doina Huzdup, *Documente inedite cu privire la viața și activitatea lui Ion Nistor*, XX, 1993, p. 305–310; Petru Froicu, Eugen Dimitriu, *Prietenia lui Artur Gorovei cu Leca Morariu*, XX, 1993, p. 311–326; Eugen Dimitriu, Petru Froicu, *Relațiile lui Alexandru Vasiliu-Tătărași cu Leca Morariu – din corespondența către profesorul bucovinean*, XX, 1993, p. 327–341; Doina Huzdup, *Din corespondența lui Ion Nistor, scrisori de la Sextil Pușcariu*, XXI, 1994, p. 404–413; Petru Froicu, Eugen Dimitriu, *Sextil Pușcariu – scrisori către Leca Morariu*, XXI, 1994, p. 414–432.

Un alt periodic sucevean, „Codrul Cosminului", analele științifice de istorie ale Universității „Ștefan cel Mare", fondat în 1995, publică: Constantin Șerban, *Vasile Grecu – extrase din jurnal*, 1 (11), 1995, p. 270–273, 2 (12), 1996, p. 433–439; Constantin Șerban, *Ținutul Suceava la sfârșitul secolului al XVIII-lea după un izvor inedit*, lista localităților rurale și urbane din anii 1788–1789 după „descrierea topografică" alcătuită de un corp de ingineri civili austrieci, sub comanda căpitanului Hora von Otzellowitz, 2 (12), 1996, p. 358–379; Ion Zugrav, Vasile M.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Demciuc, *Commissionprotokoll über die Eröffnung der Klostergrüfte von Putna [Procesul-verbal al comisiunii cu privire la deschiderea criptelor mănăstireşti din Putna]*, 2 (12), 1996, p. 380–408; Mihai Iacobescu, *Cursul vieţii mele. Jurnal*, 2 (12), 1996, p. 409-432; Pavel Ţugui, *Scrisori primite de la Teodor Bălan*, 2 (12), 1996, p. 440–464; Gavril Irimescu, *Două scrisori primite de la Eudoxiu Hurmuzachi păstrate în arhivele sucevene*, 3–4 (13–14), 1997–1998, p. 311–319; Harieta Mareci, *Generaţia trădată (Teodor Bălan: drama unui intelectual. Scrisori de la Radu Rosetti)*, 3–4 (13–14), 1997–1998, p. 321–325; Mihai Iacobescu, *Statutele unor cabinete săteşti de lectură, societăţi şcolare rurale şi ale asociaţiei corpului didactic român, aflate în arhivele din regiunea Cernăuţi*, 6–7 (16–17), 2000–2001, p. 369–377; Gavril Irimescu, *Scrisori către şi de la Iancu Flondor din anii 1918–1924 privind viaţa politică românească*, 6–7 (16–17), 2000–2001, p. 379–404; Harieta Mareci, *Din arhiva lui Teodor Bălan. Gărzile naţionale din Bucovina în anul 1848*, 6–7 (16–17), 2000–2001, p. 405–422.

Nici presa literară şi culturală nu ocoleşte documentul în paginile sale. În „Bucovina literară" publică, printre alţii: Constantin Călin, *Cronica anilor defuncţi*, radiografie a vieţii din România anilor '80, X, 7–8 (113–114), iulie–august, 2000–XII, 11–12 (141–142), noiembrie–decembrie, 2002; Nicolae Cârlan, *Petru Comarnescu despre diaspora românească la 1966*, XV, 1–2 (167–168), ianuarie–februarie 2005, p. 38–40 şi 3 (169), martie 2005, p. 27–28. În secţiunea *Din arhivele cernăuţene*, aici se tipăreşte corespondenţă: Doina Gherheş, Nicolae Cârlan, *Gavril Rotică pentru Ion Nistor*, XII, 7–8 (137–138), iulie–august 2002, p. 25–26; *E. Ar. Zaharia către Ion Nistor*, XII, 9 (139), septembrie 2002, p. 23; *Claudiu Isopescu către Ion Nistor*, XII, 10 (140), octombrie 2002, p. 24. Memorialistica pe care o publică Dimitrie Vatamaniuc în „Bucovina literară", începând cu anul XIV, nr. 1–2 (155–156), ianuarie–februarie 2004, prezintă de asemenea interes documentar, dar şi o „formă agreabilă", cu „evidente calităţi epice", particularităţi ce fac din „rememorările" sale un adevărat *Bildungsroman*. În primele 20 de numere ale periodicului „Septentrion", fondat în 1990, aflăm un singur document important: Emil Emandi, Mihai-Ştefan Ceauşu, *Jurnale de călătorie ale împăratului Franz I*, II, 4–5, aprilie 1991, p. 14–16. „Ţara Fagilor", buletinul filialei Suceava a Societăţii pentru Cultură, fondat în 1992, „Scriptum", buletinul ştiinţific trimestrial al Bibliotecii Bucovinei „I.G. Sbiera, fondat în 1994, publică scrisori inedite. Un cotidian, „Crai nou", se distinge în oferta sa diversă, şi prin interesul paginilor sale de literatură şi artă, cuprinse în ediţia de sâmbătă şi îngrijite de Doina Cernica, pentru document. Dintre documentele publicate aici în ultimii ani, reţinem, în mod deosebit, *Jurnalul* Elisabetei Isanos, care se tipăreşte începând cu anul XV, nr. 3474, 16 august 2003.

Vechea tradiţie a tipăririi rapoartelor/dărilor de seamă este ignorată de Societatea pentru Cultură. Nici documentele cursurilor de vară nu se tipăresc în buletine ştiinţifice anuale ori, măcar periodic, în volum. Puţine documente dintre cele prezentate aici apar în „Analele Bucovinei" şi, risipite, în presa locală.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cercetarea trecutului şi, mai cu seamă, de până la 1945 domină majoritatea preocupărilor cărturăreşti ale românilor bucovineni. Teme ce ţin de istoria recentă – refugiul, deportările, închisorile comuniste, exilul – sunt aproape inexistente de-a lungul a peste un deceniu în preocupările instituţionalizate, sistematice ale românilor din Bucovina vărsată în judeţul Suceava. Cât priveşte istoria foarte recentă, prezentul şi construcţia viitorului, societatea civilă a românilor bucovineni de aici a produs puţine documente care să ateste preocupări serioase, nepolitizate, capabile să ofere soluţii pentru depăşirea dificultăţilor, reacţii adecvate de răspuns la marile provocări ale vremii, o viziune clară asupra viitorului, cuprinse în strategii sectoriale şi globale de dezvoltare culturală durabilă.

În regiunea Cernăuţi, „Glasul Bucovinei", revistă trimestrială de istorie şi cultură, fondată în 1994, tipăreşte documente numeroase: Dragoş Vitencu, *Cronica romanţată a târgului Cernăuţi*, V, 3 (19), 1998, p. 32–40 şi V, 4 (20), 1998, p. 3–11; *Congresul I al Intelectualităţii Româneşti din regiunea Cernăuţi. Doleanţele populaţiei româneşti din regiunea Cernăuţi (Ucraina) în domeniul social-politic, al culturii şi învăţământului*, VI, 2 (21), 1999, p. 52–60; *Legea Ucrainei despre introducerea modificărilor la Legea „Cu privire la minorităţile naţionale din Ucraina"*, VI, 2 (21), 1999, p. 56–58; *Memorandumul Congresului Intelectualităţii Româneşti (inclusiv al conaţionalilor ce se consideră moldoveni) din regiunea Cernăuţi (Ucraina)*, VI, 2 (21), 1999, p. 44–52; Alexandrina Cernov, *Congresul al doilea al Intelectualităţii Româneşti din regiunea Cernăuţi*, VII, 4 (28), 2000, p. 45–49; *Memorandumul celui de al doilea Congres al Intelectualităţii Româneşti (inclusiv al conaţionalilor recenzaţi moldoveni) din regiunea Cernăuţi, Ucraina*, VII, 4 (28), 2000, p. 50–52; *Rezoluţia Congresului al III-lea al Intelectualităţii Româneşti din regiunea Cernăuţi. Declaraţii şi adresări ale Congresului al III-lea al Intelectualităţii Româneşti din regiunea Cernăuţi. Apelul Congresului al III-lea al Intelectualităţii Româneşti din regiunea Cernăuţi „Cu privire la consolidarea tuturor forţelor politice, economice, culturale şi confesionale ale minorităţii româneşti din Ucraina", adresat societăţilor naţionale româneşti din regiunea Cernăuţi*, VIII, 1–2 (29–30), 2001, p. 72–90; Ion Popescu, *Românii – a treia etnie din Ucraina (monitorizare sociolingvistică)*, (I,II), IX, 3–4 (35–36), 2002, p. 27–52 şi X, 3–4 (39–40), 2003, p. 22–31; *Tratat cu privire la relaţiile de bună vecinătate şi cooperare între România şi Ucraina*, IV, 2 (14), 1997, p. 46–55; Alexandrina Cernov, *Problemele şi specificul predării limbii şi literaturii române în şcolile din Ucraina: concepţii şi legi, programe şi manuale*, VI, 2 (21), 1999, p. 68–72; *Rezoluţia Conferinţei „Limba şi literatura română în şcolile din Ucraina"*, VI, 2 (21), 1999, p. 83–84; Grigore C. Bostan, *Aspecte din activitatea Societăţii „Mihai Eminescu"*, I, 3, 1994, p. 150–154; *Statutul Societăţii regionale pentru cultura românească „Mihai Eminescu"*, I, 3, 1994, p. 159–163; Eugen Patraş, *Minorităţile naţionale în atenţia Consiliului Europei*, II, 1 (5), 1995, p. 116–119; *Convenţia-cadru pentru protecţia minorităţilor naţionale*, II, 1 (5), 1995, p. 120–127; Klaus Bochmann, Gheorghe Jernovei, *Limba română în Ucraina (proiect internaţional de investigaţie sociolingvistică)*, VII, 3 (27), 2000, p. 62–64.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Documente diverse (studii inedite, corespondenţă, memorialistică) se publică aici, de-a lungul anilor, în cadrul secţiunii *Arhiva Bucovinei*. Observaţii, reflecţii, proteste, comentarii şi opinii pe marginea realităţilor contemporane, acoperind un spectru tematic mai larg (limbă, şcoală, biserică, legislaţie, literatură, cultură, politică, evenimente) îşi găsesc treptat locul academic de exprimare în paginile revistei „Glasul Bucovinei".

În peisajul tipăriturilor cernăuţene, un loc distinct îl ocupă almanahul „Ţara Fagilor", îngrijit de Dumitru Covalciuc, prin „seriozitatea de a duce un gând până la capăt", punând în circulaţie „mărturii pentru Adevăr, [...] încărcate [...] de un tragism tulburător, care impune respect". O secţiune de rezistenţă în istoria acestui almanah bucovinean, *Golgota neamului românesc*, se constituie într-o adevărată arhivă a calvarului românilor bucovineni din veacul trecut, cuprinzând anchete de istorie orală, însemnări, amintiri, povestiri, evocări, texte din folclorul deportării. În paginile sale se publică tabele cu persoanele şi familiile româneşti deportate şi persecutate din Bucovina, exterminate în gulagul sovietic ori refugiate în România în perioada 1940–1953, toate reconstituind, prin cele 13 tomuri de până acum, dimensiunea tragediei românilor sub ocupaţia sovietică şi, în acelaşi timp, învederând înaltul civism prin care bucovinenii din regiunea Cernăuţi îşi cultivă memoria colectivă. Modul în care înţelege almanahul „Ţara Fagilor", o adevărată „carte de învăţătură pentru apărarea românismului din nordul Bucovinei" (Ion Beldeanu), recuperarea „istoriei confiscate" din veacul trecut şi modelul de parteneriat public cu instituţii din patria istorică (Târgu-Mureş) sunt remarcabile şi, din păcate, necunoscute în restul provinciei noastre.

Documentele ce se publică în aceste periodice de la Cernăuţi, precum şi în altele care, de-a lungul anilor, ajung tot mai rar la noi („Plai românesc", „Arcaşul", „Libertatea cuvântului", „Septentrion literar" etc.), adunate într-un volum îngrijit, ar realiza o bogată „cronică a vieţii cernăuţene", plină de viaţă şi dramatism, ilustrând rezistenţa prin cultură a românilor bucovineni, o „culturalitate luptătoare" aflată într-un proces lung şi anevoios de clarificări şi modernizare.

În „Analele Bucovinei", anul XII, nr. 1, 2005 publicăm mai multe documente ce acoperă perioada 1990–2005, din dorinţa de a aduna procese-verbale, statute, regulamente de organizare şi funcţionare, proiecte, memorii, scrisori dintr-o perioadă la fel de interesantă în istoria provinciei noastre sfâşiate (p. 181–216). Publicarea acestor documente este dictată, în acelaşi timp, şi de condiţia documentului în sine într-o perioadă în care şi respectul pentru document, pentru buna rânduială, norme şi proceduri se află în dificultate. Adunând şi tipărind astfel de documente, avem credinţa că oferim cercetării ştiinţifice de azi şi, mai cu seamă, de mâine câteva izvoare utile.

Documentele selectate pentru acest volum privesc viaţa românilor din întreaga Bucovină, ilustrând evenimente majore, momente şi proiecte culturale, precum şi, în subsidiar, orientarea noastră programatică. Liantul tuturor l-ar putea reprezenta, credem noi, mărturisirea lui Peter Lucaci, lider al exilului românesc de peste

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ocean, tipărită în „Calendarul ziarului «America» pe anul 1997": „Nevoiți să se sprijine pe propriile lor puteri, membrii Uniunii și Ligii [societăților românești din SUA și Canada] au făcut ceea ce a fost în putința lor s-o facă. Au căutat să-și înmulțească societățile, înscriind membri noi; să se ajute între ei, să cânte și să joace mai cu foc cântecele și jocurile românești; și să țină aprinsă făclia ziarelor și candela de la icoană. Cu toții să fim mândri că ne tragem dintr-un neam de omenie, un neam distins și muncitor, neamul nostru românesc, care în cele două mii de ani de bravă istorie a rezistat, cu fruntea ridicată, la toate regimurile tiranice și la toate năvălirile la care a fost supus" (p. 38–39).

La îngrijirea acestui corp de documente, am respectat Hotărârea Adunării Generale a Academiei Române din 17 februarie 1993, privind scrierea cu *â* și *sunt*. Am corectat, pe cât a fost cu putință, tacit, ortografia și greșelile gramaticale. La sfârșitul unor documente, am trecut între paranteze drepte precizările ce s-au impus.

PROTOCOL

între Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina din Gălănești–Suceava și Societatea pentru Cultură „Mihai Eminescu" din Cernăuți pentru înfrățirea celor două societăți

Între Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, cu sediul în comuna Gălănești, județul Suceava, reprezentată prin președintele ei, Ing. Mircea Irimescu și Societatea pentrul Cultură „Mihai Eminescu", cu sediul în Cernăuți, reprezentată prin președinta ei, Alexandrina Cernov, s-a încheiat prezentul protocol prin care se constată hotărârea celor două societăți de a se înfrăți.

Ca urmare a acestei înfrățiri:

1) Membrii uneia din aceste societăți devin membri de drept, fără plată de cotizații suplimentare, ai celeilalte societăți.

2) Cele două societăți vor organiza, sub egidă comună, acțiuni național-culturale, cicluri de conferințe și cursuri populare în cadrul universităților de vară.

3) Membrii celor două societăți vor colabora la publicațiile societăților, drepturile lor de autor rămânând în beneficiul societății cărei îi aparțin publicațiile în care au apărut articolele.

4) Corurile și formațiile artistice ale celor două societăți vor organiza, sub egidă comună, spectacole pe teritoriile în care își desfășoară activitatea cealaltă societate. Beneficiile ce se vor realiza la aceste spectacole, rămase după plata cheltuielilor privind transportul, cazarea și întreținerea corului și formațiilor artistice, rămân în folosul societății gazdă.

5) Cele două societăți vor face schimb de publicații și cărți pentru cunoașterea reciprocă a vieții naționale de pe cele două teritorii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

6) Reprezentanţii şi cele două societăţi vor participa la congresele sau adunările generale ce se ţin de acestea. Invitaţiile vor fi remise cu 15 zile înainte, societatea gazdă asigurând cazarea şi întreţinerea invitaţilor.

7) Societăţile vor colabora, pe baza unui îndreptar comun, la elaborarea de materiale referitoare la drepturile noastre asupra Bucovinei istorice, precum şi la întocmirea de monografii referitoare la Bucovina, pregătind lucrările în vederea alcătuirii unei enciclopedii a Bucovinei.

8) Cele două societăţi vor organiza excursii reciproce de documentare pentru membrii societăţii şi invitaţi.

9) Cele două societăţi vor înlesni contacte personale între membri prin vizite reciproce de cunoaştere şi prietenie.

10) Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina va stărui pentru a se asigura de către organele competente din România şcolarizarea unui număr de elevi şi studenţi din nordul Bucovinei, asigurând fiecăruia, în afară de bursa de stat, o sumă anuală fixă ce va fi stabilită de Consiliul de conducere al societăţii.

11) Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina va depune eforturi pentru a se obţine şi transmite gratuit pentru Societatea pentru Cultură „Mihai Eminescu" din Cernăuţi cărţi, manuale, maşini de scris şi materiale necesare activităţii acestei societăţi.

Consiliile de conducere ale celor două societăţi, la nivel de plen, birou executiv şi preşedinte, se vor întruni periodic la unul din cele două sedii, pentru a analiza activitatea comună sau de a lua hotărâri care privesc colaborarea între cele două societăţi înfrăţite.

Protocolul a fost încheiat azi, 17 decembrie 1990, în două exemplare, la sediul Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina din comuna Gălăneşti, jud. Suceava.

Preşedinte [al] Societăţii pentru Cultura Şi Literatura Română în Bucovina,
Mircea Irimescu

Preşedinte [al] Societăţii pentru Cultură „Mihai Eminescu" din Cernăuţi,
Alexandrina Cernov

[Documentul are două pagini dactilografiate. Lipsesc semnăturile celor doi preşedinţi. Pe pagina a doua, jos, se află trecut un „adaos" la pct. 4: „Beneficiile ce se vor realiza... societăţii gazdă".]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

PROCES-VERBAL

încheiat astăzi, 23 martie 1991, cu ocazia consfătuirii publice organizată de Consiliul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina

Consfătuirea a avut loc în sala de conferințe a Casei Corpului Didactic din Suceava. Au participat: consiliul de conducere, comitetele filialelor din Suceava, București, Iași, Brașov ș.a., precum și cărturari bucovineni din țară și de peste hotare–Cernăuți.

La ordinea de zi: organizarea colectivelor de lucru pentru editarea unei *Enciclopedii a Bucovinei.*

D-l ing. Mircea Irimescu, președintele consiliului, a deschis consfătuirea și a dat cuvântul d-lui prof. dr. Vladimir Trebici, membru corespondent al Academiei Române și președintele filialei București.

În cuvântul său, Domnia Sa a arătat importanța acestei lucrări monumentale, atât pentru Bucovina istorică, dar mai ales pentru întreaga națiune română. Enciclopedia, a arătat domnia [sa], va cuprinde mai multe capitole iar în final va fi concretizată în câteva volume. Din capitolele principale a arătat: 1. *Istoricul Bucovinei;* Cap. 2. *Pământul–geografie, geologie, resursele naturale ș.a.;* Cap. 3. *Locuitorii: demografia (români, ucraineni, germani, evrei, poloni, lipoveni ș.a.);* Cap. 4. *Cultura: Biserica Ortodoxă, mitropolia (consistoriul mitropolitan din Cernăuți), Fondul Religionar, Biserica Romano-Catolică, Greco-Catolică ș.a. confesiuni.* O deosebită importanță se va da învățământului, sănătății publice, presei, literaturii, artei, vor fi obiective deosebit de importante. Se vor prinde într-un capitol deosebit folclorul românesc dar și al naționalităților din Bucovina. De asemenea, se vor expune detaliat societățile culturale, studențești și a[le] elevilor. În alt capitol (5) se va cuprinde toată *Economia: agricultura, pădurile, industria forestieră și mineritul, industria casnică locală, specifică Bucovinei, creșterea animalelor etc.* Cap. 6, *administrația–guvernarea și viața politică,* va cuprinde următoarele subcapitole: *Administrația militară austriacă, 1775–1800, cea galițiană, 1801–1849, administrația austriacă, 1849–1918, perioada românească, 1918–1940, administrația sovietică, 1940–1990.* Tot în acest capitol se va oglindi și viața politică, pactul Rib[b]entrop–Molotov (23 VIII 1940), în baza înțelegerii mutuale dintre Hitler și Stalin din 1939. Într-un capitol special se va prezenta *Structura socială și etnică: țărănimea, răzeșii, mazilii și boierimea; colonizările ce au avut loc în perioada 177–1918; emigrările, atât până la Primul Război Mondial cât și după război.*

Alt capitol va oglindi, prin scurte monografii, toate *Localitățile Bucovinei, sate și orașe.*

De asemenea, într-un capitol se vor prezenta scurte *Monografii ale personalităților culturale, artistice și politice,* precum și *bibliografiile cronologice ale acestora.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

D-l prof. dr. Vladimir Trebici a insistat asupra colaborărilor cu toate instituţiile de cultură, Arhivele Statului, învăţământ etc.

S-au înscris la cuvânt un număr de 19 personalităţi care au arătat:

D-l Liviu Ionesi (Iaşi) va colabora cu 3 colegi care au lucrări cu subiecte geologice din Bucovina, în ceea ce-l priveşte, personal se angajează la partea extracţiei, colaborând cu Universitatea din Iaşi.

D-l Ion Popescu-Sireteanu (Iaşi) arată că la Iaşi sunt mulţi bucovineni şi că va închega colective de lucru. Arată că este necesar un capitol cu publicistica la care poate contribui efectiv. El are o culegere de articole la care va mai adăuga şi istoria. De asemenea, are o lucrare cu originea denumirilor româneşti: Moldova, Rarău, Bogdan, Siret etc. Toponimia este foarte valoroasă într-o astfel de enciclopedie. Propune să se formeze un colectiv de coordonare.

D-l Clement Antonovici (Suceava) este bucuros, chiar emoţionat, de acest eveniment care deschide un drum spre Bucovina istorică, această ARCADIE a României. În ceea ce priveşte partea lingvistică, a lucrat la o monografie a Bucovinei – graiul specific – el are această lucrare şi-o pune la dispoziţie, e dactilografiată, la cca 200 pagini. Are şi un glosar – o lucrare f. interesantă. Solicită ca toţi care posedă date şi pot veni în ajutor să o completeze. Propune să se constituie, chiar azi, colectivul de coordonare şi colectivele de lucru.

D-l P. Tofan [Ciobanu] (Braşov) arată că la Braşov sunt 4 bucovineni care vor putea acoperi capitolul *Silvicultura*. Propune ca dl Ichim Radu să se ocupe de coordonarea acestui colectiv; să sprijine şi Facultatea de Silvicultură de la Universitatea din Suceava, eventual dl ing. dr. Taras Seghedin, precum şi şefii unităţilor silvice din Câmpulung Mold., Molid, Vatra Dornei ş-s. Propune să se stabilească în timp executarea acestei enciclopedii şi să participe şi personalităţi din Bucovina de Nord. Trebuie cuprins, a arătat domnia sa, şi Fondul Bisericesc Gr.-Oriental, ca regie autonomă, dar şi ca instituţie religioasă. În anul 1962 a fost publicată o lucrare despre fondul silvic, a lui Carpeti, foarte folositoare.

D-l Mircea Grigoroviţă (Bucureşti) arată că la toate ziarele şi revistele lucrarea este îngrădită la maxim 2 pagini. Oare aici câte pagini se stabilesc, ca nu cumva să se revină asupra lucrării şi să se mai muncească o dată. Trebuie consultate şi volumele lui Erich Beck (Germania). Solicită să se stabilească care personalităţi vor fi cuprinse, întrucât enciclopedia fiind o lucrare ştiinţifică el presupune ca să fie cuprinşi toţi cei născuţi în Bucovina, indiferent de localitatea de domiciliu, precum şi cei ce nu sunt născuţi în Bucovina, dar părinţii lor se trag din Bucovina, precum şi acei ce sunt născuţi în alte localităţi, în afara Bucovinei, dar au studiat sau lucrat în Bucovina. Ce facem cu zona Fălticeni?

D-l prof. dr. Vladimir Trebici arată că e pusă bine întrebarea, aşa că această zonă şi altele nu intră în obiectivul nostru decât numai acele persoane care au studiat sau activat în Bucovina.

D-l Emil Emandi arată că d-l Ceauşi (Iaşi) are un material privind demografia din Bucovina.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

D-l Petre Bejenariu arată că el pregăteşte monografia fam. Hurmuzachi şi alte licee, precum şi alte lucrări pentru un concurs.

D-l Eugen Dimitriu (Suceava) arată că ar fi bine ca fiecare colectiv să aibă un germanist, întrucât sunt f. Multe lucrări în limba germană. Să se cerceteze fondurile bibliotecilor din Bucovina, care sunt răspândite pe la mănăstiri şi instituţii de învăţământ, care au o valoare excepţională. Să se culeagă informaţii unde sunt astfel de biblioteci, indiferent de localitatea unde sunt organizate.

D-l Mircea Ignat solicită să se precizeze ce se face: un dicţionar enciclopedic sau o monografie enciclopedică? Propune să se facă monografii din care să se extragă apoi datele pentru dicţionar.

D-l Vladimir Trebici precizează că vor fi executate ambele variante, monografie şi apoi dicţionar.

D-l Vasile Precop (Rădăuţi) arată că este f. Necesar să se întărească relaţiile cu toţi bucovinenii din ţară şi străinătate, indiferent de ţara în care trăiesc. Propune să se înceapă ciclurile de conferinţe, prin toate filialele, popularizându-se această acţiune.

D-l Nicolae Cojocaru (Câmpulung-Moldovenesc) propune să se cuprindă şi bogăţia apelor minerale, precum şi staţiunile balneo-climaterice şi, în fine, gazul natural de pe teritoriul nostru. Să se precizeze că huţulii s-au înţelesc totdeauna cu românii şi nu cu ucrainenii. Să se prindă, pe lângă celelalte monumente istorice şi Stâlpul lui Vodă de la Vama.

D-l Taras Seghedin (Suceava) arată că un capitol deosebit de interesant ar fi flora şi fauna Bucovinei – monumente ale naturii. De cercetat lucrarea prof. Guşuleac. Arată că el este prieten cu Erich Beck şi va solicita sprijinul acestuia.

D-l Nicolae Cojoc (Suceava) arată că staţiunea balneo-climaterică din V. Dornei este recunoscută şi în alte ţări iar apa minerală de aici (burcutul) se exportă cu preferinţă în străinătate.

D-l Grigore [Gavril] Irimescu (Suceava) se angajează să sprijine pe toţi cei ce vor veni pentru a face investigaţii în vederea editării enciclopediei. Dezvoltarea economică în Bucovina prezintă o deosebită importanţă, începând cu sectorul minier şi poate pune la dispoziţie toate datele. De asemenea, are date privind viaţa politică a Bucovinei, precum şi date privind oraşul Suceava (1388–1918). Este bine să se prezinte şi căile de comunicaţie şi calea ferată ş.a.

D-l Dimitrie Vatamaniuc (Bucureşti) arată că această enciclopedie trebuie să fie actul de naştere al societăţii noastre, în caz contrar, societatea va cădea la nivelul celorlalte societăţi culturale, fără lucrări durabile. Propune ca de îndată să se înceapă a se tipări, pe rând, toate monografiile. Lucrările să fie realiste şi să fie întocmite cu documentele pe masă. El personal poate contribui cu literatura în Bucovina.

D-na Ioana Nistor (Suceava) se angajează să execute grafica, după un itinerar bine chibzuit, pe grupe şi liste.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

D-na Lucia Olaru-Nenati (Botoşani) propune ca sectorul filologie să fie condus de d-l Vatamaniuc D-trie. Din câte se observă, această enciclopedie va fi un fel de Larousse al Bucovinei. Ea se angajează să contribuie la capitolul istoric.

D-l Şapcă (Cernăuţi), delegatul Societăţii Culturale „Mihai Eminescu", îşi exprimă admiraţia şi marea bucurie de a participa la o astfel de consfătuire, care nu este altceva decât înfrăţirea aceluiaşi neam pe care soarta l-a dezbinat. Va contribui cu tot ce va putea la această mare operă, care va demonstra omenirii întregi că Bucovina este una şi aceeaşi Bucovină şi nu două, una de nord şi una de sud.

Consfătuirea a durat de la orele 14 şi s-a terminat la orele 18,30, cu care ocazie d-l Vladimir Trebici şi d-l Mircea Irimescu au adresat calde mulţumiri publicului ce a aprobat întru totul această acţiune.

[Nu este menţionat numele celui care a întocmit procesul-verbal. Documentul manuscris are şapte pagini. Pe ultima pagină, la mijloc, sub text, se află 13 semnături, majoritatea indescifrabile.]

DECLARAŢIA OAMENILOR DE ŞTIINŢĂ ŞI CULTURĂ DIN SUCEAVA

Noi, semnatarii prezentei *Declaraţii*, făcându-ne ecoul îngrijorării majorităţii covârşitoare a românilor din această parte a României şi cunoscând starea de spirit mai mult decât neliniştitoare a românilor din nordul Bucovinei, ne exprimăm dezacordul faţă de intenţia de încheiere a Tratatului de bază cu Ucraina, prin renunţarea la teritoriile rupte mişeleşte din trupul patriei, în urma ultimatumului sovietic din iunie 1940 şi de abandonare a conaţionalilor noştri care, vreme de peste cinci decenii, au suportat tăvălugul politicii de deznaţionalizare.

Considerând că, la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, Hitler şi Stalin s-au aliat pentru a da curs fiecare poftelor lor de cucerire şi a arunca lumea într-un cataclism al suferinţelor, distrugerilor şi jertfelor umane fără seamăn.

Că însuşi al Doilea Război Mondial n-a putut fi declanşat decât după semnarea Pactului de neagresiune sovieto-german, cu clauzele secrete din actul adiţional.

Că în virtutea acelui Pact, în timp ce Germania nazistă a ocupat şi îngenuncheat numeroase state din Europa Centrală şi Occidentală, U.R.S.S. şi-a extins frontierele prin forţă, ameninţare şi şantaj cu războiul, ocupând o treime din Polonia, Ţările Baltice, Basarabia, nordul Bucovinei, Ţinutul Herţei şi o bună parte din Finlanda, iar după al Doilea Război Mondial a ocupat abuziv şi Insula Şerpilor, pe care a transformat-o în bază militară.

Că tratatul de pace din 1947, impus României (ca stat învins şi nu cobeligerant, deşi prin efortul său adus la înfrângerea Axei se situa pe locul al IV-lea după S.U.A., Marea Britanie, U.R.S.S.), frontiera româno-sovietică a fost stabilită

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

în mod cinic, pe baza unei pretinse „înțelegeri" reciproce româno-sovietice, din 1940, când, de fapt, atunci guvernul român, cedând forței și amenințării colosului sovietic, a evacuat străvechi teritorii românești, spre a evita aruncarea țării în cataclismul războiului.

Că, după mutarea arbitrară a frontierelor, a urmat calvarul inimaginabil de deportări în Siberia, expulzări și exterminări fizice de tipul celor de la Fântâna Albă, pentru români, și Katyn, pentru polonii.

Că, în actuala situație, denunțarea *de jure* și *de facto* a Pactului Ribbentrop–Molotov reprezintă un act de dreptate istorică, pe care îl revendică milioane de oameni care au căzut victimă politicii staliniste.

Înțelegând, totodată, că lumea actuală dorește nu modificarea prin forță a frontierelor, ci demascarea și îndreptarea, prin bună înțelegere, a actelor de [in]justiție istorică, așa cum s-a procedat cu unificarea Germaniei și eliberarea Țărilor Baltice.

Că, în prezent, demascarea și condamnarea practicii de genocid în masă ar explica lumii, în mod legitim, cum s-a ajuns la statisticile demografice actuale din spatele frontierelor de apus ale fostului imperiu al U.R.S.S.

Declarăm că nu vom avea liniște și odihnă până când, în numele jertfelor celui de-al Doilea Război Mondial, în numele generațiilor de astăzi și al celor de mâine, nu vor fi încriminate public astfel de practici și atrocități și că Tratatul de prietenie și colaborare româno-ucrainean nu poate fi încheiat fără să se denunțe Pactul Ribbentrop-Molotov și efectele sale.

Documentul ce urmează să fie semnat trebuie să se bizuie nu doar pe concesiile uneia dintre cele două părți, ci pe înțelegerea adevăratului sens al bunei vecinătăți și al respectului reciproc, al conviețuirii armonioase, plurietnice și confesionale din cele două țări vecine, pe ceea ce unește popoarele român și ucrainean.

Cerem Președinției, Parlamentului și Guvernului României să adopte o atitudine demnă în finalizarea acestui document fundamental pentru destinele României și Ucrainei.

[Suceava] 10 martie 1997

Semnează:

– prof. [univ.] dr. ing. Adrian Graur, decanul Facultății de Inginerie Electică, Universitatea „Ștefan cel Mare" Suceava;

– scriitorul Ion Beldeanu, președintele Societății Scriitorilor Bucovineni;

– prof. Ion Cocuz, președintele Asociației „Pro Basarabia și Bucovina", Filiala Suceava;

– prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, vicepreședintele Fundației Culturale a Bucovinei, președintele Societății de Științe Istorice, Filiala Suceava, decanul Facultății de Litere și Științe, Universitatea „Ștefan cel Mare" Suceava;

– prof. Nicolae Cârlan, președintele Uniunii Românilor Bucovineni, Filiala Suceava.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

[Documentul se publică în „Codrul Cosminului". Anale le Ştiinţifice de Istorie ale Universităţii „Ştefan cel Mare" Suceava, serie nouă, nr. 3–4 (13–14), 1997–1998, Suceava, Fundaţia Culturală a Bucovinei, 1997–1998, p. 427–428]

REPOLARIZAREA VIEŢII CULTURALE ÎN BUCOVINA

Deşi nu aparţin, prin naştere, Bucovinei, mă revendic acesteia prin strămoşii mei coborâţi dinspre Storojineţ şi, respectiv, Gura Humorului, spre Săvenii actualului judeţ Botoşani, unde am văzut lumina zilei. Cei dinspre mama se numeau Grigorovici, un nume purtat de câţiva oameni însemnaţi ai Bucovinei, şi faptul acesta are în adâncul fiinţei mele o tainică pulsaţie, de legitimă mândie. Acum, însă, aparţin acestui teritoriu mirific, zbuciumat şi detrunchiat, fiind de mai mulţi ani sucevean. Îndată după Revoluţia din Decembrie 1989, am devenit preşedinte al Fundaţiei Culturale a Bucovinei, care reuneşte fruntaşii vieţii spirituale din sudul acestei provincii istorico-geografice, precum şi pe toţi susţinătorii efervescenţei culturale şi, prin menirea şi acţiunile acestei asociaţii nonpolitice, mă simt implicat cu întreaga mea fiinţă în destinul de azi şi de mâine al fenomenului cultural-artistic al zonei.

Am considerat necesare aceste explicaţii sumare spre a pune în evidenţă perspectivele din care încerc să privesc un fenomen interesant: repolarizarea vieţii culturale şi ştiinţifice în perimetrul Bucovinei istorice.

Îndrăznesc – parafrazându-l pe Ion Barbu – să compar viaţa spirituală a unei aşezări cu un joc secund; jocul prim, fundamental, este cel economic, domeniul care creează prosperitatea, timpul disponibil preocupărilor spirituale. Acest adevăr nu a fost descoperit de Marx. Viaţa l-a pus în evidenţă pentru fiecare dintre noi. Scrutând evoluţia aşezărilor din preajma zonei în care am copilărit, am constatat că, bunăoară, câtă vreme Ştefăneştii, aşezare de pe malul Prutului, s-au aflat în calea drumului comercial ce cobora dinspre Marea Baltică spre Marea Neagră, această localitate s-a dezvoltat şi ridicat până la rangul de târg. Apoi, o dată cu schimbarea rutelor comerciale, târgul s-a reîntors la statutul său rural. Tot astfel, câtă vreme Suceava a avut rangul de capitală a Moldovei, în epoca ridicării şi consolidării, a împlinirii şi înfloririi sale, sub Muşatini – şi sub cel mai de seamă dintre ei, Ştefan cel Mare şi Sfânt –, ea şi-a avut şi gloria ei incontestabilă. Dar, când lucrurile s-au schimbat, când capitala s-a mutat la Iaşi, când războaiele polono-turce şi ruso-turce au potopit-o şi în ultimul sfert al veacului al XVIII-lea a fost ocupată şi apoi anexată de habsburgi, ea a decăzut.

Cernăuţiul nu s-a sustras acestei reguli fatale. Această aşezare, ridicată de habsburgi la rangul de capitală a teritoriului numit Bucovina, după 1775, s-a dezvoltat în mod remarcabil, devenind un mozaic etno-lingvistic şi confesional, centru[l] principal al vieţii politice, economice, administrative din zonă şi factor de iradiere a fenomenului spiritual. Însemnat centru al ortodoxiei româneşti (în nici un

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

caz pravoslavnice, în ciuda ruperii sale temporare de teritoriul matrice!), Cernăuțiul, ca centru universitar, științific și cultural, atinge apogeul dezvoltării sale abia după revenirea Bucovinei la țara mamă, între cele două războaie mondiale. Dovadă sunt numeroasele personalități, exponente ale tuturor naționalităților conlocuitoare aduse de vremuri aici, alături de români, personalități care s-au ridicat în acești ani de extraordinară înflorire spirituală. Risipite mai peste tot în lume, la venirea armatelor roșii, în 1940, aceste personalități își recunosc și astăzi, cu dragoste și nostalgie, originea.

Pentru că iubesc pictura și poezia, încerc să dau doar patru nume celebre, din rândul naționalităților: Rybiczka, Løvendal, Celan, Ros[e] Ausländer. De altfel, după câte am aflat, istoria literară germană consideră că poezia creată în Bucovina – poezia de limbă germană – rivalizează cu cea realizată în Școala Praghezã. Așadar, dincolo de acele voci care ne acuză de o politică de „românizare", în perioada interbelică, naționalitățile conlocuitoare s-au afirmat în acei ani, producând valori excepționale

Este limpede că, la vremea aceea, Cernăuțiul nu numai că umbrea Suceava, dar se revendica, neîndoielnic și legitim, între marile centre culturale ale țării. Este impresionant de mare numărul oamenilor de seamă, din cele mai diverse domenii ale culturii, științei și artei pe care Bucovina, fenomenal revitalizată, păstrându-și tradiția armoniei interetnice, le-a dat României, Germaniei, Austriei, Ucrainei, evreimii etc. în perioada interbelică. Este un efect al interculturalității. Chiar dacă, în cazul românilor, pomenesc o salbă de academicieni, așa cum îmi vine în minte, spontan, numele lor – Eugen Bădărău, Simion Stoilo[w], Miron Nic[o]lescu, Constantin Brătescu, Eugen Botezat, Ion Nistor și încă mulți alții, iar dintre contemporani Radu Grigorovici și Vladimir Trebici, contribuția Bucovinei la formarea elitei intelectualității interbelice este extrem de mare.

Prăbușirea democrației, invazia trupelor sovietice într-un teritoriu care nu le-a aparținut niciodată, instaurarea regimului totalitar stalinist, emigrarea sau expulzarea, exterminarea și deportarea elitei românești și alogene din Cernăuți, colonizările masive cu populație din interiorul imperiului sovietic și, mai ales, cu slavi au schimbat dramatic soarta Cernăuțiului. Valorile – fie cele de vârf, fie medii sau secundare, care întreținea un tonus democratic, creator și civilizator la oraș, în mahala și în satele din preajmă – au peregrinat către alte zări mai primitoare sau, rămânând pe loc, au fost zugrumate, exterminate, iar cenușa lor a fost împrăștiată în stepele rusești, până în îndepărtata Siberie. Pentru românii din partea ocupată de sovietici noua etapă istorică a echivalat cu un adevărat holocaust. Procesul de rutenizare, început sub austrieci, s-a accelerat și amplificat, încât se poate spune că populația de azi a Cernăuțiului nu mai are continuitate. Cei de astăzi nu mai au, în bună măsură, istorie. Neavând tradiție și rădăcini, esențele spirituale rămân efemere. Cernăuțiul de astăzi nu este un oraș renăscut, cum le-ar place unora să creadă și să zică. Cernăuțiul este un oraș agonizant.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În absenţa suflului îmbărbătător al vechiului centru cultural, Suceava este cea care şi-a asumat răspunderea, mai degrabă ca lider de informare, decât ca lider recunoscut. Sunt conştient că trebuie păstrate proporţiile. Suceava nu va egala, probabil niciodată, Cernăuţiul. Nu pentru că elementul alogen de calitate s-a retras din „competiţie", ci pentru că jumătate din teritoriul Bucovinei nu se mai adună în jurul aceluiaşi centru şi, mai ales, pentru că în nord se practică nu armonia şi spiritualitatea, ci dezbinarea şi un mod de viaţă materialist, în cel mai de jos sens al cuvântului, punând preţ doar pe subzistenţă.

Dar Suceava nici nu-şi propune să egaleze Cernăuţiul. Fosta capitală a lui Ştefan nu a făcut decât să preia un st[e]ag călcat în picioare de cotropitori şi să-l reînalţe, chemând la unitate, spiritualitate şi civilizaţie. Universitatea, Muzeul Naţional al Bucovinei, Fundaţia Culturală a Bucovinei, renăscuta Societate pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, cu o tradiţie de un secol şi trei decenii, Centrul de Studii „Bucovina" din Rădăuţi, unitate de rang academic, şi atâtea alte organisme prin trupul cărora curge, din nou, sângele comun, reprezintă deja instanţe recunoscute şi la Cernăuţi. Umiliţi, dezbinaţi, înrăiţi, subculturalizaţi adesea, dar crezând cu ardoare în apartenenţa lor la spiritul naţional, românii de acolo privesc către zarea noastră. Pelerini adesea la Suceava, ei vin aici să-şi reîncarce plămânii cu aerul care să-i facă să reziste după ce replonjează în viaţa pe care puternicii zilei le-au hărăzit-o.

Am vrut, deci, să relev că viaţa spirituală din Bucovina s-a repolarizat, Suceava preluând – să dea Dumnezeu! –, temporar, atribuţiile celebrului „oraş al cafenelelor", care era Cernăuţiul, cafenele astăzi distruse (erau subversive, nu?). Trebuie să fim profund conştienţi că ne-am asumat o formidabilă responsabilitate.

Preşedintele Fundaţiei Culturale a Bucovinei,
Dumitru Cucu

[Document nedatat, publicat în „Codrul Cosminului". Analele Ştiinţifice de Istorie ale Universităţii „Ştefan cel Mare" Suceava, serie nouă, nr. 3–4 (13–14), 1997–1998, Suceava, Fundaţia Culturală a Bucovinei, 1997–1998, p. 429–430]

DRAGI PRIETENI,

N-aş fi îndrăznit să vă trimit un mesaj, dacă n-aş fi fost rugat s-o fac de către mai mulţi bucovineni. Acum doi ani am mai fost în stare să iau din mâinile regretatului meu prieten Vladimir Trebici moderarea Adunării noastre generale. Cu un an în urmă mi-am exprimat public îndoiala că voi mai putea să iau parte la diversele noastre întruniri de la Rădăuţi sau Suceava. Acum am ajuns cu părere de rău în această situaţie.

Am promis deci să formulez un mesaj ca din partea unui membru al diasporei bucovinene ajuns în sfârşit în pragul capătului existenţei sale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Sper că veți sărbători cum se cuvine aniversarea de 10 ani de la reînvierea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina din inițiativa lui Mircea Irimescu, președinte perpetuu al acestei Societăți de la reînființare până acum.

Oricare vor fi fost laudele sau criticile care i s-au adus pentru felul în care a girat conducerea Societății noastre, pentru meritul de a fi inițiat reînființarea ei și a fi adus-o până în starea înfloritoare de astăzi, atât aici, la fața locului, cât și cu multe filiale active răspândite în țară și chiar în afara ei, cred că nu greșesc, dacă propun să-l onorați astăzi printr-o ovație unanimă, dorindu-i succes în tot ce va întreprinde de acum înainte.

Dar să trec la problemele pe care urmează să le rezolve acum Adunarea generală a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Denumirea era inspirată evident de aceea a Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, înființată cu puțin înainte. Cele două denumiri, neobișnuit de lungi, diferă totuși în mod subtil și semnificativ. Românii bucovineni, conștienți de puterile lor limitate și de pericolul cotropirii de către alții seminții, contau în primul rând pe propria lor culturalizare care, în Austria, deschidea drumul spre puterea politică. În al doilea rând cantonarea scrierilor literare exclusiv în limba română trebuia să le asigure păstrarea legăturii cu țara din care fuseseră zmulși. Cu excepția câtorva personalități puternice, ca Dimitrie Onciul, Emanoil Grigorovitza sau Eusebiu Mandicevschi, care au păstrat totuși legături strânse și neîntrerupte cu cei de acasă, românii bucovineni n-au creat o diasporă cât de cât consistentă. Ei au atras, dimpotrivă, îndeosebi din Ardeal, atât intelectuali de nivelul lui Aron Pumnul, Valeriu Branițe, Gheorghe Bogdan-Duică, Sextil Pușcariu sau doctorul Isidor Bodea, cât și multă populație rurală. Iar, în lipsa unei figuri reprezentative incontestabile autohtone, îl adorau în anii antebelici pe Nicolae Iorga.

Odată cu terminarea Primului Război Mondial, cu revenirea voluntarilor din armata română, cu realipirea întregii Bucovine la România și victoria integriștilor asupra autonomiștilor, Societatea a dus o existență ștearsă, țelurile ei fiind în mare măsură atinse, iar ceea ce mai rămăsese de făcut a revenit mai ales studențimii române, deci tineretului.

Renașterea Societății, în 1991, sub vechiul ei nume, după aproape o jumătate de secol de la interdicție, a avut loc în condiții profund diferite de cele existente la nașterea ei. Ea a fost opera unei nobile nostalgii, fără vreo încercare de a-i preciza menirea și metodica, care ar fi putut să-i îndrume da la bun început activitatea. Aceasta nu este o imputare, ci o constatare.

Principala deosebire față de trecut o constituie și astăzi existența unei diaspore puternice a intelectualității bucovinene, răspândite peste toată suprafața țării, dând naștere la numeroase filiale, unele foarte puternice. Nu trebuie uitată nici distrugerea planificată, prin deportare, a unei părți importante a țărănimii din nordul înstrăinat al Bucovinei.

Pe de altă parte, oficial Bucovina nu mai există nici de o parte, nici de cealaltă a liniei care o sfâșie. Titlul Societății nu ne dezvăluie dacă ea include în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

preocupările sale sau îi abandonează pe românii şi pe aşa-zişii moldoveni din regiunea Cernăuţi a Ucrainei. Or astăzi tocmai aceştia sunt aceia care au cel mai mult nevoie de sprijin literar şi cultural pentru menţinerea lor în cadrul etniei din care fac parte.

În orice caz filialele îşi desfăşoară activitatea în împrejurări şi medii foarte variate şi fiecare procedează nestingherit de organele de conducere ale Societăţii aşa cum crede că este mai bine şi mai eficace. Astfel, sub conducerea energică a colonelului Galan, puternica filială din Bucureşti reaminteşte regulat bucovinenilor şi autorităţilor centrale de momentele de glorie şi de suferinţă, de realizările oamenilor de vază şi problemele comunităţii bucovinene româneşti. Braşovul ne întruneşte pentru a marca unitatea neamului. Din acele regiuni ale Transilvaniei, în care persistă înfruntări etnice, vin în nordul Bucovinei contribuţii materiale ca simboluri ale solidarităţii. Chişinăul îşi pune instituţiile sale educative şi publicistice la dispoziţia bucovinenilor la ananghie. Dar mai în toate cazurile diaspora este foarte îmbătrânită şi în câţiva ani forţa ei va scădea spectaculos din lipsa de aflux tineresc. La Rădăuţi se înregistrează progrese apreciabile: Societatea are un sediu, cu sală de conferinţe şi bibliotecă; Universitatea de Vară se ţine cu regularitate şi oferă membrilor tineri ocazia de a-şi manifesta talentele şi pregătirea; prin revista „Septentrion" şi prin retipărirea câtorva cărţi de valoare perenă, ea desfăşoară o activitate publicistică, care lipseşte în celelalte filiale din ţară, realizând acel tip de monumente care, după Vergiliu, supravieţuiesc veacurilor.

Dar, dar... dihonia conflictelor şi manipulărilor, care începuse să-şi arate colţii şi acum doi ani, dă semne de reapariţie ce ajung până la mine în relativa mea izolare. Mă tem că multe critici reciproce vor fi numai o mască pentru satisfacerea unor interese sau orgolii personale. În lipsa unei precizări clare a menirii Societăţii noastre, ele vor putea folosi nu numai drept trambulină pentru stimularea carierei politice a unor vechi ambiţioşi, ajunşi la capătul resurselor, ci şi inamicilor neamului nostru, drept dovadă a nevolniciei noastre.

Se resimte, ca şi în trecut lipsa unei personalităţi cu suficientă autoritate politică şi morală, şi cu suficientă înţelepciune, care să reorganizeze Societatea noastră, scoţând-o din poziţia ei absurdă de teren de luptă sinucigaşă.

În încheiere aş vrea să constat şi să sugerez următoarele:

– Bucovina noastră nu are nevoie să ceară nici un ajutor. Ea trebuie să construiască, pentru a putea ajuta la nevoie pe plan cultural şi literar pe conaţionalii noştri. Ea se mândreşte cu menţinerea peste toate vicisitudinile vremii a culturii. În ea mai conviețuiesc, spre mirarea celor mai iluştri etnologi şi sociologi ai lumii, tradiţii milenare încadrate organic într-o civilizaţie naţională modernă, bazată pe o ţărănime cultivată. Personal cred că acesta este terenul esenţial pe care ar trebui să activeze cu fervoare şi sensibilitate o Societate pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina toată. Un program de lucru adecvat acestui scop ar trebui elaborat de un grup restrâns de oameni maturi, ancoraţi în centrul ţinutului rural, folosindu-se şi de consultarea unor oameni vârstnici experimentaţi, dar fără să admită amestecul lor la luarea deciziilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

– Filialele să-şi elaboreze autonom programele lor de activitate, fără amestecul amănunţit al conducerii Societăţii, dar şi fără să încerce să-şi impună punctul lor de vedere conducerii centrale şi altor filiale prin mijloace şi manevre de tip electoral. Aşa au procedat în 1861 românii din Transilvania, când au creat odată cu ASTRA încă două Asociaţiuni similare la Arad şi în Maramureş, evitând cu succes conflicte ce ar fi putut izbucni din motive confesionale.

– Cât priveşte finanţarea activităţii sale centrale, Societatea s-ar putea înfrupta din izvorul tot mai bogat al turismului şi al bogăţiilor naturale ale munţilor.

– Ea se poate bucura de colaborarea valoroasă a Centrului de Studii „Bucovina" de la Rădăuţi al Academiei Române.

– Grija principală a promovării în Bucovina a culturii tehnico-ştiinţifice este de acum în seama Universităţii „Ştefan cel Mare" din Suceava, care ar trebui să-şi impună ca ţel să devină echivalentul Universităţii cernăuţene, ba s-o şi întreacă.

– Bogăţia bibliotecilor, arhivelor, muzeelor din Suceava, acumulările de ştiinţă şi experienţă a asociaţiilor culturale din acest oraş, bogăţiile etnologice, artistice şi istorice ale ţinutului Rădăuţilor ca şi cele din fostul Ocol al Câmpulungului-Moldovenesc şi din ţinutul Dornelor ar trebui să-şi integreze forţele şi să nu le irosească în conflicte iscate din gelozie sau ambiţii deşarte şi – vai – atât de trecătoare.

Iată în sfârşit şi mesajul meu: Să vă lumineze şi să vă ajute Dumnezeu!

Bucureşti, 5 septembrie 2001 Radu Grigorovici

[Documentul se publică, pentru prima oară, în săptămânalul „7 zile bucovinene", Rădăuţi, anul II, nr. 52, 2001, p. 6, în cadrul documentarului *Destine şi valori bucovinene*. Mesajul academicianului Radu Grigorovici, adresat participanţilor la Congresul Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, a fost citit, în 8 septembrie 2001, de către D. Vatamaniuc, care a omis, însă, deliberat, un scurt enunţ referitor la preşedintele Societăţii. Textul a fost publicat, de asemenea, fără omisiune, de către unul dintre cei patru vicepreşedinţi aleşi. În cercuri apropiate conducerii, documentul a produs reacţii, prin spiritul său critic şi curajul de a-l exprima public, fie şi sub formă de mesaj. Noi l-am reţinut pentru claritate, realism, viziune şi, mai ales, actualitatea sa.]

SOCIETATEA PENTRU CULTURA
ŞI LITERATURA ROMÂNĂ ÎN BUCOVINA
RĂDĂUŢI, PIAŢA UNIRII, NR. 67

CENTRUL CULTURAL ROMÂN LA CERNĂUŢI

Proiect

1) Condiţii istorice. Actuala regiune Cernăuţi este compusă din trei teritorii istorice distincte: a) partea de nord a Bucovinei; b)partea de nord a Basarabiei (o parte a fostului ţinut al Hotinului); c) fostul ţinut Herţa. Aceste zone au făcut parte din Ţara Moldovei şi, ulterior, România Mare, fiind cunoscute prin monumentele

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

istorice ridicate încă în Evul Mediu şi epoca modernă (cetatea Hotinului, biserici ctitorite de domni sau boieri, aşezăminte de care sunt legate numele lui Mihai Eminescu, Aron Pumnul, George Sion, Ion Nistor, Iancu Flondor ş.a.). După o relativ scurtă perioadă de eflorescenţă culturală şi identitară între cele două războaie mondiale, spaţiul respectiv a fost anexat, în 1940–1941 şi 1944–1991 Uniunii Sovietice, iar din 1991, după destrămarea URSS-ului, Ucrainei. Între România şi Ucraina a fost încheiat, în anul 1997, un tratat politic în baza căruia Kievul se obligă să contribuie la menţinerea şi dezvoltarea identităţii etnice a românilor din această ţară. Acelaşi tratat, precum şi diverse acorduri interguvernamentale sau interministeriale, oferă cadrul juridico-politic necesar înfiinţării unor instituţii menite să contribuie la menţinerea valorilor culturale şi naţionale ale românilor din Ucraina.

2) Demografie. Componentă a spaţiului etnocultural şi geopolitic românesc din cele mai vechi timpuri şi până la 1940/1944 (cu excepţia perioadei 1775/1812–1918), această zonă a fost supusă, în epocile modernă şi contemporană, unui intens proces de alogenizare. Elementul românesc, dominant în acest spaţiu de-a lungul Evului Mediu, în urma politicilor de colonizare promovate de imperiile Habsburgic şi Ţarist, a fost nevoit să cedeze întâietatea celui slav, îndeosebi în partea dintre Prut şi Nistru a actualei regiuni Cernăuţi. Regimul sovietic a contribuit, la rândul său, la diminuarea cantitativă a românilor prin efectuarea unor masive deportări în regiunile estice ale URSS-ului şi prin implantarea unor contingente numeroase de funcţionari, nomenclaturişti şi muncitori, în special în mediul urban. În pofida acestor presiuni deznaţionalizatoare, în regiunea Cernăuţi ponderea românilor se ridică, oficial (recensământul din 2001), la 19,7% din totalul populaţiei (ponderea reală se ridică, probabil, la circa 25%), iar în raioanele situate la graniţa cu România (Storojineţ, Hliboca, Herţa, Noua Suliţă) românii deţin majoritatea. Potrivit datelor preliminare ale ultimului recensământ al populaţiei din Ucraina, în această ţară locuiesc aproape 500 000 de români, din care circa 200 000 în regiunea Cernăuţi. Din această perspectivă, înfiinţarea Centrului Cultural la Cernăuţi este deplin justificată.

3) Învăţământ. În actuala regiune Cernăuţi, numărul instituţiilor de învăţământ general (clasele I–XI) este de circa 85 unităţi (şcoli primare, şcoli generale şi licee). Educaţia se desfăşoară în limba română. Însă, mizând pe lipsa unor manuale scrise/traduse în limba maternă a elevilor, după 1991, în şcoli a început introducerea manualelor şi materialelor didactice în limba ucraineană şi chiar înfiinţarea unor clase cu predarea exclusivă în limba statului. Acest fenomen, susţinut tacit sau făţiş de către autorităţile de resort, contribuie la deznaţionalizarea tinerei generaţii. Un alt fapt negativ în acest domeniu îl reprezintă lipsa unor instituţii menite să sprijine cultivarea sau perfecţionarea unor profesionişti pentru şcolile româneşti în limba lor maternă. La Universitatea Naţională „Yurii Fegkovici" există, *de jure*, grupe ce pregătesc specialişti pentru şcolile româneşti, însă *de facto* întreaga instruire se realizează în limba ucraineană, motivându-se prin

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

lipsa de universitari cunoscători ai limbii române la facultăţile respective, precum şi prin lipsa de materiale didactice. Crearea Centrului Cultural Român la Cernăuţi va avea menirea să contribuie la susţinerea materială, didactico-metodică şi politică a învăţământului în limba română în această regiune, dar şi în celelalte zone ale Ucrainei.

4) Biserica. Situaţia confesională în regiune, ca şi întreaga ţară, este destul de confuză. Ortodocşii din Ucraina sunt împărţiţi în trei biserici: a) Biserica Ortodoxă Ucraineană, cu patriarhia la Kiev; b) Biserica Ortodoxă Ucraineană, cu patriarhia la Moscova; c) Biserica Ortodoxă Autocefală Ucraineană, cu patriarhia la Kiev. Majoritatea covârşitoare a parohiilor româneşti se află sub oblăduirea Î.P.S.S. Onufrie, Mitropolitul Bucovinei, care ierarhic este subordonat Patriarhului de la Moscova. Menţionăm faptul că, într-un şir de localităţi ale regiunii Cernăuţi, biserica a rămas singura instituţie care promovează limba şi identitatea românească. În pofida faptului că, potrivit legislaţiei ucrainene în vigoare, comunităţile religioase se bucură de dreptul de a alege ierarhia căreia doresc să i se subordoneze, tentativele unor parohii româneşti din regiunea Cernăuţi de a trece sub oblăduirea Patriarhiei de la Bucureşti au fost înăbuşite în faza lor incipientă. Prin înfiinţarea Centrului Cultural Român s-ar putea asigura un sprijin logistic şi documentar (literatură religioasă) dezvoltării vieţii religioase ortodoxe în parohiile în care serviciul divin se desfăşoară în limba română.

5) Publicaţii. Mass-media de limba română în regiunea Cernăuţi se împarte în două categorii: de stat şi independentă. Unele periodice independente se bucură de sprijinul financiar al autorităţilor române, altele apar cu susţinerea materială şi financiară a unor sponsori din România, Republica Moldova sau Ucraina. De regulă, publicaţiile independente sprijină necondiţionat interesele naţionale ale românilor din cadrul statului ucrainean, în timp ce periodicele, radioul şi televiziunea finanţate de stat nu întotdeauna îşi pot permite (televiziunea practic deloc) să prezinte şi să susţină idealurile româneşti. Problema cea mai gravă cu care se confruntă întreaga presă, radioul şi televiziunea românească din Ucraina este cea a limbii române literare. O altă problemă fundamentală este legată de accesul la cultura şi spiritualitatea societăţii româneşti contemporane. Funcţionarea Centrului Cultural Român la Cernăuţi va putea înlătura, treptat, aceste goluri în existenţa mass-media româneşti din Ucraina şi va putea construi punţi de legătură între creaţia culturală din regiunea Cernăuţi şi spiritualitatea românească din patria istorică.

6) Viaţa culturală. Ruptă de la mediul creator românesc, viaţa culturală a comunităţii româneşti din regiunea Cernăuţi este încă slab dezvoltată. În pofida potenţialului lor artistic (numeroşi artişti renumiţi în Republica Moldova; mai recent, actori şi alţi tineri talentaţi care au rămas şi se afirmă în România), românii cernăuţeni n-au reuşit să înfiinţeze nişte instituţii culturale solide şi profesioniste. Demersurile privind înfiinţarea unei grupe de actori români pe lângă Teatrul Naţional din Cernăuţi nu s-au materializat din diverse motive. Existenţa unui Centru Cultural Român ar determina coagularea forţelor amatoriceşti şi creşterea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

treptată a unor talente autohtone ce s-ar dedica în exclusivitate promovării teatrului, artei, muzicii, filmului etc. de inspiraţie românească în rândul românilor din Ucraina.

7) Schimburi culturale. Una dintre modalităţile de menţinere a identităţii româneşti în Ucraina constă în promovarea şi susţinerea unor schimburi culturale permanente şi eficiente. Impactul este major atât în cazul deplasării colectivelor artistice amatoriceşti, a unor persoane în parte, în patria istorică, cât şi mai ales în cazul vizitelor/turneelor realizate de formaţiuni artistice şi profesionişti din România. Întemeierea Centrului Cultural Român va suplini absenţa dureros resimţită de către românii de dincolo a unei instituţii care să coordoneze şi să susţină logistic aceste schimburi.

8) Efectele integrării europene. Odată cu introducerea vizelor pentru cetăţenii ucraineni, de la 1 iulie 2004, raporturile cu patria istorică ale românilor din Ucraina vor fi îngrădite de rigorile impuse de transformarea graniţei de est a României în frontieră UE. Existenţa unui Centru Cultural Român la Cernăuţi ar diminua sensibil implicaţiile negative ale ridicării unui nou „zid" între românii de pe ambele părţi ale hotarului româno-ucrainean. În plus, instituţia respectivă va putea deveni o tribună de promovare a valorilor culturale româneşti din regiunea Cernăuţi în mediile culturale europene şi ar deveni un factor de menţinere şi chiar amplificare a identităţii naţionale româneşti în Ucraina în condiţiile rămânerii acestui stat în afara spaţiului unic european.

9) Perspective geopolitice. Integrarea României în structurile europene, menţinerea fostelor teritorii româneşti în componenţa Ucrainei şi rămânerea acestui stat în afara spaţiului european unic politic, economic, cultural şi de valori democratice creează premise pentru apariţia unor frustrări identitare în rândul românilor din regiunea Cernăuţi, dar şi pentru alunecarea societăţii ucrainene în ansamblu spre un regim politic în care drepturile minorităţilor etnice şi libertăţile generale ale cetăţeanului să fie ignorate sau diminuate. Experienţa celor 14 ani de existenţă a statului ucrainean demonstrează că autorităţile au căutat diverse mijloace şi pretexte pentru a restrânge drepturile şi posibilităţile de afirmare ale grupurilor etnice neucrainene. Existenţa unui Centru Cultural Român la Cernăuţi va deveni un obstacol în calea anihilării sentimentelor naţionale româneşti şi un factor de menţinere a românismului în perspectiva regăsirii într-un cadru unitar.

Ing. Mircea Irimescu,
preşedintele SCLRB

Conf. univ. dr. Ştefan Purici,
şeful Catedrei de Istorie,
Universitatea „Ştefan cel Mare" Suceava

[Document nedatat. Expresie a unor preocupări mai vechi, este redactat, în mod sigur, cum înţelegem din context, în prima parte a anului 2004, şi sub presiunea introducerii vizelor pentru trecerea frontierei, la 1 iulie 2004, dintre România şi Ucraina.]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

lipsa de universitari cunoscători ai limbii române la facultăţile respective, precum şi prin lipsa de materiale didactice. Crearea Centrului Cultural Român la Cernăuţi va avea menirea să contribuie la susţinerea materială, didactico-metodică şi politică a învăţământului în limba română în această regiune, dar şi în celelalte zone ale Ucrainei.

4) Biserica. Situaţia confesională în regiune, ca şi întreaga ţară, este destul de confuză. Ortodocşii din Ucraina sunt împărţiţi în trei biserici: a) Biserica Ortodoxă Ucraineană, cu patriarhia la Kiev; b) Biserica Ortodoxă Ucraineană, cu patriarhia la Moscova; c) Biserica Ortodoxă Autocefală Ucraineană, cu patriarhia la Kiev. Majoritatea covârşitoare a parohiilor româneşti se află sub oblăduirea Î.P.S.S. Onufrie, Mitropolitul Bucovinei, care ierarhic este subordonat Patriarhului de la Moscova. Menţionăm faptul că, într-un şir de localităţi ale regiunii Cernăuţi, biserica a rămas singura instituţie care promovează limba şi identitatea românească. În pofida faptului că, potrivit legislaţiei ucrainene în vigoare, comunităţile religioase se bucură de dreptul de a alege ierarhia căreia doresc să i se subordoneze, tentativele unor parohii româneşti din regiunea Cernăuţi de a trece sub oblăduirea Patriarhiei de la Bucureşti au fost înăbuşite în faza lor incipientă. Prin înfiinţarea Centrului Cultural Român s-ar putea asigura un sprijin logistic şi documentar (literatură religioasă) dezvoltării vieţii religioase ortodoxe în parohiile în care serviciul divin se desfăşoară în limba română.

5) Publicaţii. Mass-media de limba română în regiunea Cernăuţi se împarte în două categorii: de stat şi independentă. Unele periodice independente se bucură de sprijinul financiar al autorităţilor române, altele apar cu susţinerea materială şi financiară a unor sponsori din România, Republica Moldova sau Ucraina. De regulă, publicaţiile independente sprijină necondiţionat interesele naţionale ale românilor din cadrul statului ucrainean, în timp ce periodicele, radioul şi televiziunea finanţate de stat nu întotdeauna îşi pot permite (televiziunea practic deloc) să prezinte şi să susţină idealurile româneşti. Problema cea mai gravă cu care se confruntă întreaga presă, radioul şi televiziunea românească din Ucraina este cea a limbii române literare. O altă problemă fundamentală este legată de accesul la cultura şi spiritualitatea societăţii româneşti contemporane. Funcţionarea Centrului Cultural Român la Cernăuţi va putea înlătura, treptat, aceste goluri în existenţa mass-media româneşti din Ucraina şi va putea construi punţi de legătură între creaţia culturală din regiunea Cernăuţi şi spiritualitatea românească din patria istorică.

6) Viaţa culturală. Ruptă de la mediul creator românesc, viaţa culturală a comunităţii româneşti din regiunea Cernăuţi este încă slab dezvoltată. În pofida potenţialului lor artistic (numeroşi artişti renumiţi în Republica Moldova; mai recent, actori şi alţi tineri talentaţi care au rămas şi se afirmă în România), românii cernăuţeni n-au reuşit să înfiinţeze nişte instituţii culturale solide şi profesioniste. Demersurile privind înfiinţarea unei grupe de actori români pe lângă Teatrul Naţional din Cernăuţi nu s-au materializat din diverse motive. Existenţa unui Centru Cultural Român ar determina coagularea forţelor amatoriceşti şi creşterea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

treptată a unor talente autohtone ce s-ar dedica în exclusivitate promovării teatrului, artei, muzicii, filmului etc. de inspiraţie românească în rândul românilor din Ucraina.

7) Schimburi culturale. Una dintre modalităţile de menţinere a identităţii româneşti în Ucraina constă în promovarea şi susţinerea unor schimburi culturale permanente şi eficiente. Impactul este major atât în cazul deplasării colectivelor artistice amatoriceşti, a unor persoane în parte, în patria istorică, cât şi mai ales în cazul vizitelor/turneelor realizate de formaţiuni artistice şi profesionişti din România. Întemeierea Centrului Cultural Român va suplini absenţa dureros resimţită de către românii de dincolo a unei instituţii care să coordoneze şi să susţină logistic aceste schimburi.

8) Efectele integrării europene. Odată cu introducerea vizelor pentru cetăţenii ucraineni, de la 1 iulie 2004, raporturile cu patria istorică ale românilor din Ucraina vor fi îngrădite de rigorile impuse de transformarea graniţei de est a României în frontieră UE. Existenţa unui Centru Cultural Român la Cernăuţi ar diminua sensibil implicaţiile negative ale ridicării unui nou „zid" între românii de pe ambele părţi ale hotarului româno-ucrainean. În plus, instituţia respectivă va putea deveni o tribună de promovare a valorilor culturale româneşti din regiunea Cernăuţi în mediile culturale europene şi ar deveni un factor de menţinere şi chiar amplificare a identităţii naţionale româneşti în Ucraina în condiţiile rămânerii acestui stat în afara spaţiului unic european.

9) Perspective geopolitice. Integrarea României în structurile europene, menţinerea fostelor teritorii româneşti în componenţa Ucrainei şi rămânerea acestui stat în afara spaţiului european unic politic, economic, cultural şi de valori democratice creează premise pentru apariţia unor frustrări identitare în rândul românilor din regiunea Cernăuţi, dar şi pentru alunecarea societăţii ucrainene în ansamblu spre un regim politic în care drepturile minorităţilor etnice şi libertăţile generale ale cetăţeanului să fie ignorate sau diminuate. Experienţa celor 14 ani de existenţă a statului ucrainean demonstrează că autorităţile au căutat diverse mijloace şi pretexte pentru a restrânge drepturile şi posibilităţile de afirmare ale grupurilor etnice neucrainene. Existenţa unui Centru Cultural Român la Cernăuţi va deveni un obstacol în calea anihilării sentimentelor naţionale româneşti şi un factor de menţinere a românismului în perspectiva regăsirii într-un cadru unitar.

Ing. Mircea Irimescu,
preşedintele SCLRB

Conf. univ. dr. Ştefan Purici,
şeful Catedrei de Istorie,
Universitatea „Ştefan cel Mare" Suceava

[Document nedatat. Expresie a unor preocupări mai vechi, este redactat, în mod sigur, cum înţelegem din context, în prima parte a anului 2004, şi sub presiunea introducerii vizelor pentru trecerea frontierei, la 1 iulie 2004, dintre România şi Ucraina.]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

APELUL

prezidiului Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu" către participanții la sărbătoarea „Limba noastră cea română"

Cu 135 de ani în urmă, la 15 august, la Marea Serbare de la Putna, Mihai Eminescu și prietenii săi din comitetul organizatoric al sărbătorii s-au adresat cu un apel la unitatea sufletească și culturală a românilor din toate provinciile înstrăinate. Astăzi, când identitatea noastră națională e într-un pericol chiar mai mare decât în acea perioadă nefastă pentru neamul nostru, noi nu ne asumăm misiunea de a ne adresa românilor de pretutindeni, ci facem un apel de conștiință către confrații de pe această mult pătimită palmă de pământ, chemându-i pe toți la apărarea sărăciei și nevoilor noastre.

E paradoxal că sărăcia și nevoile noastre spirituale devin tot mai acute, în pofida libertății și democrației în care trăim. Strămoșii și părinții noștri au trăit sub jugul otoman, au îndurat stăpânirea austriecilor și puterea sovietelor, însă n-au cedat din ceea ce au avut mai scump – credința și limba. Oare acum „nu se mai vrea românul pe sine", vorba lui Eminescu? Nu ne-au asimilat habsburgii cu politica lor civilizatoare, nu ne-au distrus complet comuniștii cu ateismul și internaționalismul lor... Și iată că am ajuns să ne distrugem cu mâinile noastre.

Doi dușmani primejdioși avem în fața noastră – răutatea și prostia omenească, scria Eminescu cu privire la natura românului, înclinată spre dezbinare. Oare nu din cauza răutății nu ne putem uni la realizarea faptelor de interes național și oare nu din cauza prostiei în școlile noastre se împuținează numărul copiilor? Cum pot oare românceIe să-și ducă copiii de mână în școli ucrainene sau să ceară deschiderea de clase cu predarea într-o altă limbă decât cea maternă?! Am început să uităm că numai cu școala putem salva neamul nostru, asigurându-i pe acest pământ respectul ce-l merită în urma valorii sale istorice, politice și culturale.

Dorim ca ziua de azi să nu vă rămână în memorie doar ca o sărbătoare a graiului matern și tezaurului folcloric, ci să fie și începutul unei constante lucrări pentru consolidarea unității românilor din Bucovina. Adevărul ce ne călăuzește acum e că singura noastră forță care ne poate salva și ține în viitor este cea provenită prin unire.

Cernăuți, 10 septembrie 2006

[Documentul se publică în „Crai nou", Suceava, anul XVII, nr. 4264, 16 septembrie 2006, p. 5]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

VI.7. 2000 – *ANUL EMINESCU.* VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ ȘI CULTURALĂ DIN BUCOVINA*

Viața științifică și cultural-artistică din Bucovina anului 2000 – *Anul Eminescu* – ne oferă posibilitatea de a consemna manifestări numeroase și extrem de diverse. Pe lângă cele desfășurate în județul Suceava, am reținut și unele manifestări din țară și străinătate, consacrate Bucovinei și la care au participat bucovineni. Consemnarea respectă în principal criteriul cronologic.

Centenarul Muzeului Bucovinei este marcat (6 ianuarie) în cadrul unei seri muzeale printr-o evocare a celor mai semnificative momente din istoria sa. În organizarea Societății Scriitorilor Bucovineni, *Anul Eminescu* începe la Suceava (14–16 ianuarie) cu Festivalul Literar „Mihai Eminescu" având în program simpozionul omagial „Eminescu, personalitate a mileniului doi", lansări de carte, un recital muzical-literar, o evocare, depunere de flori la bustul Poetului și un pelerinaj la Putna. Tot aici, la Muzeul Bucovinei are loc un simpozion și se vernisează expoziția *Mihai Eminescu în istoriografia literară bucovineană.* Manifestări similare au loc și în alte localități sucevene: Câmpulung-Moldovenesc, Gura Humorului, Rădăuți, Siret, Vatra Dornei. Și manifestările din Bucovina consacrate lui Eminescu susțin „ofensiva culturală fără precedent" urmărind redescoperirea Poetului – „măsură a noastră" (C. Noica), prin reeditări moderne, lecturi proaspete și exegeze care să-l transforme într-un „mit creator". La Cernăuți, Mihai Eminescu este omagiat pentru prima dată la nivel oficial. Aici, încă din mai 1999, prin dispoziție specială a administrației regionale, ia ființă un comitet pentru pregătirea și marcarea aniversării a 150 de ani de la nașterea Poetului printr-un complex de manifestări: o seară literar-artistică festivă, conferința științifică „Eminescu și Ucraina", realizarea indicelui bibliografic *Eminescu și Bucovina* și a unei ediții bilingve *Eminescu*, întâlniri cu scriitori, expoziții tematice da carte în instituții de cultură și de învățământ. Suita de manifestări jubiliare cuprinde (15–16 ianuarie): vernisarea expoziției „Eminescu și Bucovina", o seară literar-artistică în cadrul căreia profesorul Grigore Bostan, membru de onoare al Academiei Române, susține prelegerea *Eminescu și Bucovina*, lectura unor creații proprii și a unor traduceri din Eminescu în limba ucraineană, un spectacol de romanțe eminesciene și cântece populare românești.

În Sala de Orgă a Filarmonicii din Cernăuți (13 martie) are loc spectacolul literar-muzical „La steaua care-a răsărit" cu participarea scriitorilor români de aici și a tenorului Florin Georgescu de la Opera Română din București, care interpretează

* Cronică publicată în „Analele Bucovinei", anul VII, nr. 2 (15) [iulie–decembrie] 2000, p. 602–605, sub titlul *Manifestări științifice și cultural-artistice consacrate Bucovinei.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

romanțe pe versuri de Mihai Eminescu. La sfârșitul lunii, la Gura Humorului, bibliotecarii suceveni aduc în dezbatere „problema lecturii publice în universul spiritual al fiecărei comunități urbane". Cu această ocazie are loc vernisarea expoziției de carte „Eminescu în universul literaturii române", urmată de evocarea scriitorului George Sidorovici, la 80 de ani de la naștere. Tot acum, la Cenăuți se desfășoară lucrările Conferinței Științifice Internaționale „Mihai Eminescu și Ucraina". Aceasta aduce în dezbatere teme diverse: *Mihai Eminescu și Bucovina; Mihai Eminescu și relațiile cu Ucraina; Mihai Eminescu și intelectualitatea bucovineană din a doua jumătate a secolului XIX; Traducerea poeziilor lui Mihai Eminescu în limba ucraineană; Mihai Eminescu în contextul relațiilor literare ucraineano-române; Mărturii referitoare la Eminescu, păstrate în fondurile Arhivei de Stat a regiunii Cernăuți; Mihai Eminescu și lirica populară; Structura etimologică a lexicului eminescian; Mihai Eminescu – conștiința poetică românească și universală* . Conf. dr. Nicolae Crețu (Iași), singurul participant din România, afirmă: „nu te poți apropia de Eminescu fără cultură", „ar fi fost necesar mai mult dialog", „indiciul cel mai sintetic al succesului unei manifestări științifice este dialogul, nivelul discuțiilor".

Luna aprilie aduce în Bucovina, la Gura Humorului, colecția de pictură a lui George Cotos. Donația cuprinde 120 de lucrări din creația artistului plastic născut la 3 aprilie 1915 în Straja și stabilit în Franța. La Universitatea din Suceava (12 aprilie) are loc simpozionul „Această poartă a creștinătății" consacrat personalității și epocii lui Ștefan cel Mare. Pe 18 aprilie, Ansamblul „Ciprian Porumbescu prezintă la București spectacolul muzical-coregrafic „La strânsură-n Bucovina". Un eveniment muzical îl constituie la Suceava recitalul extraordinar (25 aprilie) susținut de artiști de la Universitatea de Muzică din București. În program, piese de Robert Schumann, Claude Debussy, Johannes Brahms, Tiberiu Olah. În aceeași zi, la Fălticeni, Ansamblul de Clarinetiști al Școlii de Muzică din Breisgau – Germania susține „un rafinat concert de cameră". Cei 12 tineri artiști germani sunt felicitați de maestrul Ion Irimescu, sculptor care prin unele creații celebrează muzica.

De „Ziua Europei" (9 mai) – „ziua înțelepciunii politice și a cooperării între state", reținem din mesajul Prefectului de Suceava adresat bucovinenilor: „prin muncă și prin promovarea tradițiilor și obiceiurilor acestor locuri încărcate de istorie, să ne facem cât mai cunoscuți și apreciați de întreaga Europă". Cu această ocazie, la Muzeul Bucovinei se desfășoară o întâlnire – dezbatere cu tema „Contribuția minorităților naționale la viața culturală românească" organizată de Forumul Democrat German. Participă reprezentanți ai germanilor, polonezilor, rușilor-lipoveni și ucrainenilor din Bucovina. Dialogul își propune să contribuie la eficientizarea comunicării interetnice fără de care „farmecul diversității nu poate fi pus în valoare, nu poate fi exprimat". La Rădăuți, în 19–20 mai , se desfășoară manifestarea „Bucovina 2000". În cadrul Sesiunii științifice „Rădăuți – identitate pentru mileniul III", organizată de Centrul de Studii „Bucovina" al Academiei Române, sunt prezentate prelegerile *August Nibio și presa științifică germană din*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Rădăuţi (D. Vatamaniuc), *Rădăuţi.1850–1945. O construcţie în spiritul Europei Centrale* (Vasile I. Schipor). În oferta manifestărilor: un seminar economic şi un spectacol folcloric. La Suceava, se inaugurează (20 mai) Cafeneaua Literară a Societăţii Scriitorilor Bucovineni cu o evocare a lui Constantin Ştefuriuc şi o dezbatere pe tema *Relaţia scriitori – administraţia locală*. La Mărişeia Mică – Dărmăneşti, are loc (21 mai) Festivalul Artistic al Minorităţilor „Convieţuiri", ajuns la ediţia a VII-a. În perioada 22–28 mai, la Rădăuţi şi în alte localităţi din zonă se desfăşoară Cursurile de vară ale Universităţii Populare a Societăţii pentru Cultură, ediţia a XI-a. Prelegerile, susţinute de către profesori universitari, cercetători , scriitori şi ziarişti sunt cuprinse în secţiunile: I. *Din istoria şi cultura Bucovinei istorice*; II. *Străvechi vetre româneşti în Bucovina istorică*; III. *Valorile culturii naţionale şi comunicarea comunitară*; IV. *Siret – veche vatră de cultură românească*; V. *Unitatea şi continuitatea poporului român*; VI. *Aniversarea unui deceniu de la reactivarea Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina*. Muzeul de Artă Populară din Dresda, înfiinţat în 1913, vernisează (27 mai) expoziţia „Artă populară bucovineană", organizată de Bukowina-Institut din Augsburg. După expoziţia de icoane organizată în 1991, acesta expune obiecte de uz religios şi casnic din lemn şi ceramică, textile, ouă încondeiate, machete de gospodării ţărăneşti aparţinând etniilor din Bucovina (români, germani, evrei, huţuli, ucraineni). La Cernăuţi (28 mai), în Sala Filarmonicii de Stat are loc al doilea Congres al Intelectualităţii Româneşti din regiune, având ca temă „Statutul actual al limbii române în Ucraina".

În perioada 9–10 iunie, la Universitatea din Suceava are loc Sesiunea de comunicări ştiinţifice „Turismul rural românesc – actualitate şi perspective". La Cernăuţi, după îndelungate demersuri, are loc festivitatea dezvelirii statuii lui Mihai Eminescu (15 iunie), creaţie a sculptorului Dumitru Gorşcovschi. Limitarea participării românilor la festivitate şi la momentul oficial al dezvelirii (onorat de autorităţile locale), îngrădirea comunicării în limba română, marginalizarea momentului poetic pregătit de scriitorii români de la Cernăuţi şi din Ţară, reacţiile ultranaţionaliste ale unor organizaţii ucrainene le produc participanţilor români „o bucurie amară". Dincolo de vanitatea celor vremelnici, cum citim într-o cronică, „înveşnicirea statuii poetului este simbolul cu care vom merge mai departe". Muzeul Etnografic al Bucovinei găzduieşte (28 iunie) simpozionul „Cultură şi civilizaţie populară", ediţia a doua, reunind specialişti în domeniu, care susţin comunicări pe tema „Arta lemnului". Din programul manifestărilor consacrate aniversării Hanului Domnesc (prima atestare documentară – 1627) reţinem Expoziţia de pictură „Elogiu satului bucovinean" şi spectacolul folcloric. În cadrul Zilelor Municipiului Rădăuţi, „Ziua scrisului rădăuţean" include (4 iulie) în program prelegerea *Destinul şi spiritul scrisului la Rădăuţi* (Vasile I. Schipor), o expoziţie de carte şi periodice rădăuţene, lansare de cărţi şi o dezbatere tematică. În cadrul solemn din 6 iulie – sărbătoarea oficială a municipiului – sunt prezentate expunerile *Cultura populară din Bucovina la timpul prezent* (Elena Cristuş) şi *Un*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

artist îndrăgostit de Bucovina: Albert Kollmann, 1878–1962 (Vasile I. Schipor). În cadrul acelorași manifestări, aflate într-un demers pentru recuperarea tradițiilor și (re)descoperirea „omeniei din noi", se înscriu pelerinajul la Biserica „Înălțarea Sfintei Cruci" din Volovăț, ctitorie a lui Ștefan cel Mare (1500–1502), Târgul Olarilor „Ochiul de Păun", ed. a XIII-a, Festivalul de Folclor „Arcanul", ed. a IX-a. La Câmpulung-Moldovenesc, în perioada 26–30 iulie are loc Festivalul Internațional de Folclor „Întâlniri Bucovinene", la a doua ediție în județul Suceava. Participă formații artistice din Polonia, România, Slovacia, Ucraina și Ungaria.

La Suceava, în preajma împlinirii a 1700 de ani de când Armenia a adoptat oficial creștinismul, are loc (13 august) întâlnirea anuală a armenilor din întreaga țară. Slujba specială de la Biserica Hagigadar („biserica dorințelor") este săvârșită de un sobor de preoți în frunte cu Arhiepiscopul Bisericii Armenești Dirair Sirpazan. La Putna și Suceava se desfășoară (14–15 august), cu participare națională, manifestarea culturală „Eminescu și Putna", sub patronajul Academiei Române și al Ministerului Culturii. În programul manifestărilor: expoziții documentare, un concert de muzică instrumentală clasică, evocări, un recital de poezie, un simpozion susținut de oameni de cultură și cercetători. Spectacolul „Trecut-au anii..." este susținut la Suceava de Valeria Seciu, Ion Caramitru, Ovidiu Iuliu Moldovan și Aurelian Octav Popa. La Cacica, localitate declarată loc de pelerinaj al creștinilor, Catedrala romano-catolică devine „basilica minor". La Liturghia solemnă a hramului participă cardinalul Luigi Poggi, nunțiul apostolic Jean Claude Périsset, mii de pelerini din țară și străinătate. „Zilele Sucevei" (16–18 august) au ca ofertă în program: conferința „Meșteșuguri tradiționale: recuperare – conservare – valorificare", având ca obiectiv prezentarea proiectului „O identitate. Mai multe culturi. Să învățăm să trăim împreună", proiecția filmului etnologic *Focul tradiției*, expoziția „Centenar Constantin Colibaba" (eveniment cultural ignorat la Rădăuți, locul de naștere și de creație al cunoscutului artist ceramist), prezentări de carte, spectacole și colocviul public „Din istoria orașului Suceava". În perioada 26–27 august, la Udești se desfășoară ediția a V-a a Festivalului de Proză Scurtă și Poezie „Eusebiu Camilar – Magda Isanos", o manifestare care se încăpățânează să supraviețuiască în climatul „degradării spirituale" de la noi. Strigătul disperat al unui poet se cuvine consemnat: „Lipsa de cultură naște mitocănie, violență, sfidare a legilor și a normelor de conviețuire normală, naște, într-un cuvânt, monștri. Vrem să ajungem până acolo încât să viețuim într-o astfel de lume lipsită de sensibilitate și de respect față de tot și toate? Nu cred. Nu pot să cred"(„Crai nou", Suceava, XI, nr. 2726, 2 sept. 2000, p. 5).

La Cernăuți, 2–3 septembrie, se desfășoară Festivalul de poezie „Pururi tânăr înfășurat în manta-mi", consacrat lui Eminescu. Manifestare cuprinde un recital realizat de poeți bucovineni și spectacolul „Trecut-au anii...", avându-i ca protagoniști pe Valeria Seciu, Ion Caramitru, Ovidiu Iuliu Moldovan și Aurelian

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Octav Popa. La Carapciu (3 sept.) este dezvelită o placă comemorativă în memoria scriitorului Vasile Levițchi, mentor al grupării literare de la Cernăuți din deceniile trecute. Tot la Cernăuți se desfăşoară acum Cursurile Internaționale de Toamnă „Limba română vorbită în Ucraina". Organizatori: Institutul de Romanistică al Universității din Leipzig, universitățile din Kiev şi Cernăuți. Participă profesori universitari şi cercetători de la Cernăuți, Chişinău, Iaşi, Leipzig. La Rădăuți, în perioada 20–22 septembrie, se desfăşoară lucrările Conferinței Ştiințifice Internaționale cu tema „Procese politice, culturale şi economice în Bucovina (1861–1918). Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?" Organizatori: Centrul de Studii „Bucovina" al Academiei Române şi Bukowina-Institut din Augsburg. Susțin comunicări: academicieni şi profesori universitari din Augsburg, Zürich, Cernăuți, Rădăuți, Suceava, Iaşi, Bucureşti. Aproape concomitent, se desfăşoară „Zilele Municipiului Vatra Domei" şi „Zilele culturii siretene". Programul manifestărilor de la Siret (21–25 sept.) cuprinde, printre altele, Simpozionul ştiințific „Siret – 660 de ani de la prima atestare documentară" şi Sesiunea de comunicări „150 de ani de la naşterea lui Mihai Eminescu". „Armoniile siretene" ale acestor zile ilustrează faptul că „Siretul are un destin cultural de excepție, capabil să nască, să crească şi să dăinuiască prin el însuşi, prin cei ai săi şi prin toți cei ce au adăstat [...] la vatra sa de ospitalitate şi spiritualitate". La Suceava încep (22 sept.) „Dni Polskie"(„Zilele culturii poloneze"), ediția a II-a. În programul manifestărilor: un simpozion consacrat relațiilor româno-polone cu secțiuni de istorie şi filologie, o expoziție de grafică şi sculptură, proiecția filmului *Prin foc şi sabie* şi un spectacol folcloric realizat cu participarea unor ansambluri artistice din Bălți, Cernăuți, Suceava, Poiana Micului. Din cuvântul lui Michal Klinger, ambasadorul Poloniei în România, reținem: „Elitele intelectuale sunt foarte interesate de cultura, istoria zonei, de viața polonezilor în Bucovina" unde „comunitatea poloneză se simte ca în patria ei".

Începând cu 4 octombrie, la Cernăuți se desfăşoară ample manifestări cu ocazia împlinirii a 125 de ani de la înființarea Universității Francisco-Josefine. Participă cadre universitare din Austria, Canada, Mexic, Polonia, Republica Moldova, România, S.U.A., Ucraina. În cadrul manifestărilor au loc simpozioane şi conferințe ştiințifice, care evidențiază contribuția Universității din Cernăuți la formarea unor personalități de marcă, afirmate în diverse domenii de activitate. Cum citim în presa acestor zile, „o tăcere de mormânt s-a aşternut în cadrul acestor solemnități asupra perioadei româneşti a Universității din Cernăuți. Ca şi când ea nici n-a existat"(„Crai nou", Suceava, XI, nr. 2757, 17 oct., p. 5). La Suceava are loc (13 oct.) întâlnirea literară „Ascultă-ți vocea interioară", consacrată personalității şi operei lui Friedrich Schiller. Organizatori: Institut für Auslandsbezichungen din Stuttgart, Universitatea „Ştefan cel Mare", Forumul Democrat al Germanilor din România şi Biblioteca Germană. Invitat: actorul şi regizorul Heinz Josef Kaspar, care recită balade şi poeme semnate de Schiller. Din inițiativa Statului Major

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

General al Armatei Române şi a Muzeului Militar Naţional – avându-l director pe Ilie Schipor, originar din Vicovul de Sus – , pe un traseu incluzând şi Bucovina circulă în procesiune (14–16 oct.) „înalte simboluri ale creştinătăţii şi statalităţii române" legate de personalitatea şi epoca lui Ştefan cel Mare: steagul de luptă reprezentându-l pe Marele Mucenic Gheorghe, Purtătorul de Biruinţă şi piese de armament. Festivalul Naţional de Poezie „Nicolae Labiş", ediţia a XXXII-a şi Salonul Naţional de Carte şi Tipărituri Suceava cuprinde (26–29 oct.) o ofertă atrăgătoare : lansări de carte, o gală a premiaţilor, recitaluri şi pelerinajul obişnuit la Mălini. Aceste manifestări se impun în viaţa provinciei ca un important „reper cultural", aspirând să contracareze ofensiva „neoanalfabetismului TV".

Colocviul „Simion Florea Marian", ediţia a VIII-a, se desfăşoară la Suceava (2–3 noiembrie) cu participarea unor cunoscuţi cercetători din domeniul literaturii şi etnologiei. În oferta manifestării: prezentarea filmelor etnologice *Măştile, Sfatul bătrânilor*, lansare de cărţi, o şezătoare folclorică. Sub semnul prieteniei româno-germane are loc aici un eveniment de excepţie: vernisarea expoziţiei de xilogravură a artistului plastic german HAP Grieshaber (1909–1981), „artist polivalent, geniu al xilogravurii", „un umanist, un pacifist, ce n-a ţinut cont de graniţe politice sau ideologii", folosind cuţitul doar „pentru a da frumuseţe privirii".În 10 noiembrie, la Rădăuţi se desfăşoară cea de a opta sesiune anuală de referate şi comunicări ştiinţifice a Centrului de Studii „Bucovina" pe tema „Eminescu şi Bucovina". La Chişinău (17–19 nov.), Asociaţia Social-Culturală „Bucovina" organizează Simpozionul internaţional „Bucovina de ieri şi de azi: istorie, cultură, civilizaţie". La Kiev, Societatea Bucovinenilor, care urmăreşte popularizarea culturii, literaturii, folclorului, datinilor şi tradiţiilor bucovinene, ţine conferinţa de dare de seamă şi alegeri. Vladimir Ţibuh, originar din Igeşti – Storojineţ devine preşedinte de onoare al societăţii. Personalitatea lui Paul Celan este omagiată la Cernăuţi (23 nov.), la împlinirea a 80 de ani de la naşterea poetului. Vitali Kolodii evocă viaţa şi opera acestui remarcabil poet, născut la Cernăuţi într-o familie de evrei bucovineni La Muzeul Diasporei Ucrainene este organizată o expoziţie de carte Paul Celan iar la Teatrul Muzical-Dramatic are loc o seară literar-artistică.

Summit-ul minorităţilor are în program, la Rădăuţi (1 dec.) o expoziţie consacrată minorităţilor din Bucovina, un spectacol folcloric şi un simpozion ştiinţific. La Suceava, Colocviul Naţional „Bucovina – File de istorie" şi Simpozionul „Artă şi Civilizaţie Medievală" marchează (15 dec.) împlinirea a 100 de ani de la înfiinţarea Muzeului. Tot aici, în 19 dec., se deschide Salonul Obiceiurilor Tradiţionale de Iarnă „Colind bucovinean". Sunt expuse măşti, icoane, tablouri, costume tradiţionale din Bucovina.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

VI.8. 2004 – *ANUL ŞTEFAN CEL MARE ŞI SFÂNT* ÎN BUCOVINA*

În cadrul Programului *Comemorare: Ştefan cel Mare şi Sfânt – 500*, în Bucovina se desfăşoară manifestări diverse. Calendarul instituţiilor culturale de aici cuprinde sesiuni de referate şi comunicări, conferinţe, simpozioane, dezbateri, adunări publice, festivaluri de folclor, obiceiuri, tradiţii, ocupaţii şi meşteşuguri, târguri ale meseriilor tradiţionale, gale de filme istorice, artistice şi documentare, tabere de creaţie, spectacole coregrafice şi literar-muzicale, lansări de carte, expoziţii tematice de documente, concursuri şcolare pe teme de istorie, etnografie, folclor, muzică cultă, tradiţii şi spiritualitate românească, pelerinaje, excursii de documentare etc. Materialul nostru consemnează, selectiv, doar manifestările ştiinţifice semnificative din viaţa provinciei, consacrate evenimentului, precum şi câteva lucrări de interes pentru cercetarea ştiinţifică (monografii, albume, antologii, studii, articole) închinate personalităţii domnitorului şi tipărite cu această ocazie în Bucovina, în volum ori în periodice. Totodată sunt reţinute şi unele manifestări ştiinţifice organizate în alte provincii româneşti, în colaborare cu instituţii din Bucovina.

După deschiderea oficială a *Anului Ştefan cel Mare şi Sfânt – 500*, Vaslui, 10 ianuarie 2004, la Câmpulung-Moldovenesc, în perioada 2 martie–29 iunie 2004, se desfăşoară un program de conferinţe, organizate în fiecare zi de marţi, cuprinse în manifestarea cu tema *Cinci veacuri de la moartea domnitorului Ştefan cel Mare*. Conferenţiază aici, profesori, profesori universitari, preoţi, scriitori: Mircea Romaga, *Despre familia lui Ştefan cel Mare*; Valeriu Maricari, *Ştefan cel Mare în manualele şcolare de istorie a românilor*; Nicolae Cojocaru, *Ştefan cel Mare în tradiţiile istorice româneşti*; Ion Filipciuc, *Calendarele din vremea lui Ştefan cel Mare*; Mircea Romaga, *Politica economică şi dregătoriile pe timpul lui Ştefan cel Mare*; Ion Filipciuc, *Comemorarea lui Ştefan cel Mare în timp şi astăzi*; Mihai Prepeliţă, *Chipul lui Ştefan cel Mare şi Sfânt în teritoriile româneşti ocupate*; Dumitru Irimia, *Imaginea lui Ştefan cel Mare de la Grigore Ureche la Mihai Eminescu*; Alexandrina Cernov (Cernăuţi), *Ştefan cel Mare – simbol în lupta românilor din Bucovina şi Basarabia*; Ioan Şt. Lazăr, *Ştefan cel Mare în paradigma mitologică a literaturii române*. Comunicările se tipăresc în volumul *Jumătate de mileniu întru învecinicirea lui Ştefan cel Mare*. Culegere îngrijită de Ion Filipciuc, Câmpulung-Moldovenesc, Biblioteca „Miorița", 2004, 256 p.

---

* Documentar publicat în „Analele Bucovinei", Bucureşti, anul XI, nr. 2 (23) [iulie–decembrie] 2004, p. 505–509.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La Suceava, în 26 martie, în cadrul Muzeului de Istorie al Complexului Muzeal Bucovina, are loc deschiderea expoziției consacrate voievodului comemorat. Aceasta prezintă epoca și personalitatea lui Ștefan cel Mare, activitatea diplomatică, administrarea Moldovei, campaniile militare și zidirile epocii sale. În expunerea obiectelor din fondul Muzeului de Istorie Suceava, multe originale, autorii expoziției urmăresc să evidențieze elementele ce sugerează mai ales atmosfera și moștenirea epocii lui Ștefan cel Mare: cahle, fragmente de frescă provenind de la paraclisul Cetății de Scaun, borne de hotar, steme, machetele mănăstirilor Pătrăuți, Putna și Neamț, picturi realizate de Eugen Ispir, sculptură de Dimitrie Loghin, Constantin Lucaci, Mihai Buculei, tapiserie (*Ștefan cel Mare pe Câmpia Dreptății*), fotografii. Personajele simbolice ale epocii, Logofătul, Oșteanul, Străjerul, măresc atractivitatea expoziției și pregătesc trecerea spre Sala Tronului, imprimând spațiului „un accent binevenit de căldură, de familiaritate", în care personalitatea de rang european a lui Ștefan cel Mare devine un „erou apropiat" de sensibilitatea noastră. Mai este de remarcat pe marginea acestei expoziții opțiunea organizatorilor pentru exponatul original și utilizarea adecvată a unor citate din Eminescu și Delavrancea, menite a conferi evenimentului „un admirabil suflu patriotic", într-o perioadă de criză a valorilor, de înjosire a sentimentelor și convingerilor profunde, a virtuților înalte.

În perioada 18–24 aprilie, Mănăstirea Putna găzduiește simpozionul cu participare internațională „Ștefan cel Mare și Sfânt – Atlet al credinței creștine". După un *Te Deum* și cuvintele inaugurale din prima zi, prezintă comunicări: Leon Șimanschi (Iași), *Zidirea Mănăstirii Putna: împrejurări și semnificații*; Voica-Maria Pușcașu (București), *Mormintele Putnei*; Maria-Magdalena Székely (Iași), *Mănăstirea Putna – loc de memorie*; Dumitru Nastase (Atena), *Vulturii bicefali de la Putna*; Ștefan S. Gorovei, Maria-Magdalena Székely (Iași), *Însemnele imperiale ale doamnei Maria Asanina Paleologhina*; Constantin Rezachievici (București), *Neamul doamnei Evdochia de Kiev în legătură cu descoperirea pietrei sale de mormânt la Suceava*; Tatiana Yuashaeva (Sevastopol), *Ținutul Cherson de la sfârșitul sec. XIV până în sec. XVI*; Alexander Gersten, Nadezhda Gersten (Simferopol), *Moldova și principatul Theodoro la 1475*; Ioan Moldoveanu (București), *Anvergura ecumenică a voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt. Protectoratul Locurilor Sfinte*; Florin Marinescu, Nikolaos Mertzemekis (Atena), *Ștefan cel Mare și Mănăstirea Zografu de la Sfântul Munte*; Ovidiu Cristea (București), *Războiul antiotoman al lui Ștefan cel Mare în context internațional. Studiu de caz: noi mărturii venețiene cu privire la anul 1484*; Nagy Pienaru (București), *Ștefan cel Mare și tătarii*; Raluca Iosipescu (București), *Ștefan cel Mare și Dobrogea de nord în vremea marelui război cu Imperiul Otoman*; Sergiu Iosipescu (București), *O cronică neștiută a Moldovei sub Ștefan cel Mare*; Matei Cazacu (Paris), *Ștefan cel Mare și Imperiul Habsburgic*; Dan-Ioan Mureșan (Paris), *De la înscăunarea mitropolitului Teoctist I la încoronarea lui Ștefan cel Mare*; Ștefan Andreescu (București), *Pătrăuții și Arezzo: o comparație și consecințele ei;*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ștefan S. Gorovei, *Gesta Dei per Stephanum voievodum*; Benoît Joudiou (Toulouse), *Ștefan cel Mare, moștenitor și succesor*; Liviu Pilat (Iași), *Modelul constantinian și imaginarul epocii lui Ștefan cel Mare*; Șerban Papacostea (București), *Comerț, alianțe și război în politica lui Ștefan cel Mare, 1457–1462*; Petre Ș. Năsturel (Paris), *Din nou despre pictura exterioară a bisericilor lui Ștefan cel Mare și Sfânt*; Tatiana Panova (Moscova), *Mormintele de la Kremlin ale urmașilor lui Ștefan cel Mare*; Mihaela Puiu (Iași), *Filigranele manuscriselor ștefaniene – conservare muzeală;* Lidia Romașcanu, Luminița Sănduleac (Suceava), *Conservarea broderiilor medievale din colecția Mănăstirii Putna*; Doina-Maria Creangă (Suceava), *Aspecte inedite în conservarea copertelor din piele ale manuscriselor de la Mănăstirea Putna*; Iuliana Nechita (Suceava), *„Patimile Mântuitorului" în iconostasul Bisericii „Adormirea Maicii Domnului" din Mănăstirea Putna.*

În ansamblul manifestărilor anului, simpozionul organizat la Mănăstirea Putna reprezintă „un succes al contribuțiilor valoroase". În cadrul dezbaterilor fructuoase pe marginea lucrărilor prezentate, sunt identificate noi perspective de cercetare a vieții, personalității și epocii lui Ștefan cel Mare. Două excursii de studii, un program artistic, cuprinzând piese corale și recitări de versuri, susținut de elevi putneni, și parastasul oficiat de către Î.P.S. Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, în memoria ilustrului domnitor și a tuturor „oamenilor Măriei Sale", întregesc oferta manifestării științifice de la Putna. Documentele simpozionului se publică ulterior în volumul *Ștefan cel Mare și Sfânt, 1504–2004. Atlet al credinței creștine*, cu un *Cuvânt-înainte* de Î.P.S. Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, *Prefață* de Maria-Magdalena Székely, Ștefan S. Gorovei, Sfânta Mănăstire Putna–Editura Mușatinii, 2004, 514 p. + 8 planșe cu fotografii. Volumul, tipărit în condiții grafice de excepție, „s-a născut dintr-o idee îndrăzneață, dintr-o colaborare exemplară și dintr-o solidaritate remarcabilă" și reprezintă materializarea unei premiere la noi: „pentru prima dată, o reuniune științifică de acest gen și de o asemenea amploare s-a desfășurat într-un așezământ monahal", evidențiind „un model de colaborare pe terenul cunoașterii, între slujitorii altarului și slujitorii adevărului istoric" (*Prefață*, p. 9).

La Chișinău, în perioada 13–15 mai, se desfășoară conferința științifică „Ștefan cel Mare și Sfânt – 500 de ani de la strămutarea la locurile sfinte". Comunicările prezintă mai ales personalitatea lui Ștefan cel Mare în context sud-est european, precum și locul ocupat de acesta în cadrul Ortodoxiei. La conferință participă reprezentanți ai unor instituții de învățământ superior, teologic și laic, din Chișinău și Suceava. În programul manifestării din Basarabia mai sunt incluse dezbaterea unor proiecte de parteneriat, un recital de poezie și un pelerinaj la mănăstirile Căpriana și Țigănești.

La Vatra Dornei, în 3 iulie, are loc evocarea istorică „Ștefan cel Mare și Sfânt și comemorarea lui în 1904", organizată de Biblioteca Municipală „G.T. Kirileanu". Conferențiază pe această temă prof. univ. dr. Nichita Adăniloaie, care subliniază dragostea și patriotismul cu care l-au sărbătorit românii în 1904 pe Ștefan cel Mare

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

şi dimensiunea europeană a personalităţii acestuia. Cu acest prilej, este prezentată şi o expoziţie de carte istorică dedicată domnitorului.

În 4 iulie, la Rădăuţi, Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române organizează un seminar ştiinţific, la care participă profesori universitari, arhivişti şi cercetători din Bucureşti, Iaşi, Suceava. Prezintă comunicări: Elena Cristuş-Pascaniuc, *Destinul folclorului în societatea de consum*; Vasile I. Schipor, *Ştefan cel Mare în legendele poporului român*; Vasile Adăscăliţei, *Culegerea, arhivarea, interpretarea şi valorificarea folclorului bucovinean – patru decenii de muncă şi împliniri*. Dezbaterile tematice sunt urmate de prezentarea lucrărilor: Vasile Adăscăliţei, *Românitatea de Sus. Repere etnologice*, *Prefaţă* de Vasile I. Schipor. Rădăuţi, Editura „Septentrion", 2004, 200 p.; Constantin Burac, *Aşezările Ţării Moldovei din epoca lui Ştefan cel Mare*, Bucureşti, Editura Ministerului Administraţiei şi Internelor, 2004, 424 p. Fac referiri la aceste instrumente de lucru cu o largă adresabilitate: D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, conf. univ. dr. Mihai Lazăr (Suceava) şi prof. Victor Iosif. Participanţilor li se oferă, în programul complementar, posibilitatea de a participa la Festivalul de Folclor „Arcanul" şi la Târgul Olarilor „Ochiul de Păun".

În perioada 5–15 iulie, la Universitatea „Ştefan cel Mare" Suceava se desfăşoară Cursurile de vară ale Societăţii de Ştiinţe Istorice, coordonate de prof. univ. dr. Ion Scurtu, preşedintele societăţii. În programul cursurilor sunt cuprinse câteva comunicări consacrate personalităţii şi epocii lui Ştefan cel Mare: Mihai Lazăr (Suceava), *Ştefan cel Mare în conştiinţa contemporanilor şi a urmaşilor*; Mihail M. Andreescu (Bucureşti), *Cu privire la sacralizarea lui Ştefan cel Mare din vremea domniei*, dar şi unele cu o tematică mai largă: Ştefan Purici (Suceava), *Mişcarea naţională a românilor din Bucovina, 1774–1918*; Olimpia Mitric (Suceava), *Semnificaţia şi circulaţia cărţii vechi în Bucovina*; Vasile Demciuc (Suceava), *Istoriografia artei ecleziastice din Moldova, secolele XIV–XVII*; Harieta Mareci (Suceava), *Personalitatea şi opera lui Eudoxiu Hurmuzachi*; Vasile I. Schipor (Rădăuţi), *Centrul de Studii „Bucovina" la 12 ani de activitate ştiinţifică*; Dumitru Şandru (Iaşi), *Aspecte ale evoluţiei satului românesc între anii 1918–1944*. Dintre cărţile prezentate reţinem lucrarea semnată de Paraschiva-Victoria Batariuc, *Cetatea de Scaun a Sucevei*, cu un *Cuvânt-înainte* de Ştefan S. Gorovei, Suceava, 2004. La fel, menţionăm dezbaterea pe tema *Armenii în istoria Moldovei şi a Sucevei*.

Şi alte manifestări ştiinţifice din viaţa provinciei cuprind în program comunicări consacrate epocii lui Ştefan cel Mare. Din programul sesiunii naţionale de comunicări ştiinţifice „Artă şi civilizaţie medievală", ediţia a XI-a, organizate de Universitatea „Ştefan cel Mare" Suceava, în perioada 19–20 noiembrie, menţionăm comunicările: acad. Răzvan Theodorescu, *Europenitatea Bucovinei. Valori culturale medievale*; Violeta-Anca Epure, *Ştefan cel Mare şi tătarii*; Doina-Maria Creangă, *Investigarea copertei „Ceaslovului scris de Monahul Paladie" în 1493*; Florin Pintescu, *Arta militară în Moldova lui Ştefan cel Mare – repere în istoriografia polonă*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

De-a lungul întregului an, dar cu o frecvenţă mai mare în primul semestru, presa din Bucovina publică studii şi articole consacrate personalităţii complexe şi epocii domnitorului comemorat, unul dintre „marii oameni ai lumii". Dintre acestea, pentru ideile (re)aduse în discuţie şi rostul lor în „pedagogia socială" a vremii noastre, unele sunt de reţinut. Consemnarea o facem în ordinea alfabetică a autorilor (profesori universitari, cercetători, scriitori, ziarişti, monahi cunoscuţi în viaţa cultural-ştiinţifică bucovineană): Ioan Beleagă, *Erou al secolului al XV-lea. Politica externă promovată de Ştefan cel Mare*, în „Crai nou", Suceava, anul XV, nr. 3694, 29 iunie 2004, p. 5; Ioan Beleagă, *Ştefan cel Mare. Familia şi viaţa particulară*, *ibidem*, nr. 3654, 4 mai 2004, p. 5; Nicolae Cârlan, *Ştefan cel Mare şi Sfânt în viziunea lui Eminescu*, *ibidem*, nr. 3673, 29 mai 2004, p. 4; nr. 3683, 12 iunie 2004, p. 4; nr. 3688, 19 iunie 2004, p. 4; nr. 3703, 10 iulie 2004, p. 4; nr. 3708, 17 iulie 2004, p. 4; Teofilact Ciobâcă, *Cultul lui Ştefan cel Mare şi Sfânt înainte şi după canonizare*, *ibidem*, nr. 3684, 15 iunie 2004, p. 3; nr. 3685, 16 iunie 2004, p. 3 şi nr. 3686, 17 iunie 2004, p. 3; L.D. Clement, *Inima întregii Românii a bătut la Putna*, *ibidem*, nr. 3698, 3 iulie 2004, p. 1 şi 8; L.D. Clement, *Putna a fost confiscată*, ibidem, nr. 3699, 6 iulie 2004, p. 1, 2 şi 6; Tiberiu Cosovan, *Epaminonda Bucevschi şi adevăratul chip al lui Ştefan cel Mare*, în „Monitorul de Suceava", anul IX, nr. 33 (2491), 11 februarie 2004, p. 9; Tiberiu Cosovan, *Expoziţia muzeografică naţională „Ştefan cel Mare şi Sfânt –500"*, *ibidem*, anul IX, nr. 74 (2532), 30 martie 2004, p. 13; Dumitru Covalciuc (Cernăuţi), *O întrebare plămădită în sufletul comunităţii româneşti dintr-un teritoriu înstrăinat prin vitregia istoriei: Te-om vedea în bronz, mărite Doamne?*, *ibidem*, anul IX, nr. 56 (2514), 9 martie 2004, p. 13; Vasile M. Demciuc, *Binecredinciosul Voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt. Relatări externe generale despre domnitor*, în „Crai nou", nr. 3602, 19 februarie 2004, p. 5; Vasile M. Demciuc, *Începutul domniei lui Ştefan cel Mare*, *ibidem*, nr. 3639, 10 aprilie 2004, p. 7; Vasile Demciuc, *Ştefan cel Mare şi Muntele Athos*, *ibidem*, nr. 3688, 19 iunie 2004, p. 7; Vasile M. Demciuc, *Ştefan cel Mare şi puterea rugăciunii*, *ibidem*, Anul XV, Nr. 3646, 22 aprilie 2004, p. 5; Florin Dochiţa, *Medicii lui Ştefan cel Mare*, în „Monitorul de Suceava", anul IX, nr. 114 (2572), 18 mai 2004, p. 9; Gabriel Gherasim (New-York), *Ştefan cel Mare şi Sfânt – unul dintre marii oameni ai lumii* (interviu realizat cu Î.P.S. Pimen, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor), în „Crai nou", nr. 3695, 30 iunie 2004, p. 5; Ioan Ieţcu, Emil Satco, *Medici străini la Curtea lui Ştefan cel Mare*, *ibidem*, nr. 3715, 28 iulie 2004, p. 5; nr. 3716, 29 iulie 2004, p. 5; nr. 3717, 30 iulie 2004, p. 5 şi nr. 3718, 31 iulie 2004, p. 6; Graţian Jucan, *Ştefan cel Mare şi Sfânt în poezia eminesciană*, *ibidem*, nr. 3579, 17 ianuarie 2004, p. 5; Graţian Jucan, *Ştefan cel Mare şi Sfânt în publicistica eminesciană*, *ibidem*, nr. 3574, 10 ianuarie 2004, p. 5; Constantin Logigan, *Ştefan cel Mare şi Sfânt. Vocaţia de ctitor*, în „Monitorul de Suceava", anul IX, nr. 62 (2520), 16 martie 2004, p. 9; N. Moscaliuc, *Portretul lui Ştefan cel Mare*, în „Crai Nou", nr. 3650, 28 aprilie 2004, p. 5; Mihai Prepeliţă, *Chipul lui Ştefan cel Mare şi Sfânt în teritoriile româneşti înstrăinate*, *ibidem*,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

nr. 3693, 26 iunie 2004, p. 5, nr. 3698, 3 iulie 2004, p. 5; Vasile I. Schipor, *Ştefan cel Mare în legendele poporului român. Biografia unui erou civilizator*, în „7 zile bucovinene", Rădăuţi, anul V, nr. 188, 1–7 iulie 2004, p. 4–5.

„Candela", revistă de teologie şi cultură a Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor, consacră evenimentului un număr, 7, iulie 2004. Aici se prezintă în imagine şi text, în condiţii grafice deosebite, ctitoriile domnitorului Ştefan cel Mare (p. 8–13), o cronică a evenimentului culminant al anului de la Putna (1–2 iulie, p. 17–21), precum şi mai multe articole semnate de profesori, studenţi şi seminarişti teologi. Dintre acestea: Cecilia Popescu-Latiş, *Evocarea Sfântului Voievod Ştefan cel Mare în creaţia eminesciană*, p. 27–29; Ilie Macar, *Conştiinţa identităţii spirituale a voievodului Ştefan cel Mare şi Sfânt*, p. 30–32; Ciprian-Vasile Olinici, *Ştefan cel Mare, purtător al darului lui Dumnezeu: biruinţa*, p. 32–34; Adrian Popovici, *Europa Creştină în vremea domniei lui Ştefan Vodă, realităţi politice de la Atlantic la Urali*, p. 37–38; Oana Onisim, *Ştefan cel Mare în opera lui Barbu Ştefănescu Delavrancea*, p. 41.

„Bucovina literară", periodicul lunar al Societăţii Scriitorilor Bucovineni", publică în cadrul rubricii *Comemorări*, articolul *Ultimele zile ale domnitorului Ştefan cel Mare şi Sfânt*, semnat de medicul sucevean Ioan Ieţcu, anul XIV, nr. 7–8 (161–162), iulie–august 2004, p. 14–15. În acelaşi număr, Niadi Cernica semnează articolul *Poetul despre Voievodul-constructor*, cuprinzând însemnări de lectură pe marginea cărţii lui Sergiu Adam, *Ctitoriile lui Ştefan cel Mare (1457–1504). Biserici, mănăstiri, cetăţi, curţi domneşti*, Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2003, „o primă încercare de prezentare monografică" pe această temă, prin care poetul băcăuan îşi propune „o mai bună înţelegere a efortului constructiv al epocii" marelui domnitor.

„Ţara Fagilor", buletinul cultural al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, Filiala Suceava, tipăreşte în cele patru numere mai multe articole. Dintre acestea, câteva reţin atenţia: Gh. Giurcă, *2004 – Anul Ştefan cel Mare şi Sfânt*, anul XII, nr. 1 (46), ianuarie–martie 2004, p. 1–2; N. Adăniloaie, *Comemorarea lui Ştefan cel Mare în Bucovina în anul 1904*, nr. 2 (47), aprilie–iunie 2004, p. 1–2; Tiberiu Cosovan, *„Ştefan cel Mare şi Sfânt – 500", la Cernăuţi, ibidem*, p. 5 şi 8 (un reportaj realizat pe marginea unei manifestări organizate în 10 iulie de Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu"); N. Moscaliuc, *Ştefan cel Mare şi Sfânt şi Suceava*, nr. 3–4 (48–49), iulie–decembrie 2004, p. 15–16. Din sumarul numărului dublu 3–4, mai reţinem documentarul *Anul Ştefan cel Mare şi Sfânt*, realizat de Tiberiu Cosovan, p. 1–6 şi cronica *Putna – reper spiritual al întregii creştinătăţi*, semnată de Daniela Micuţariu, p. 8–9. Cronica ziaristei de la Suceava consemnează momentele sărbătorii de la Putna, „zi încărcată de emoţie şi credinţă", „adâncimea acestor clipe" de „pios omagiu" şi „atmosfera ceremonioasă, de mare respect, cu momente de vibraţie ascunse sau dezvăluite prin gesturi rare": „Mitropoliţi, arhiepiscopi, episcopi, preoţi, atât de pe pământ românesc, cât şi din ţările vecine, oameni îmbrăcaţi în straie de sărbătoare, cu steaguri tricolore în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mâini, cu icoane şi lumânări, împreună au călcat pe drumul ce duce la Putna. Acolo, în ograda de creştinătate a Bucovinei, la Sfânta Mănăstire, mii de oameni şi-au unit gândurile şi au adus un pios omagiu celui care a fost şi va rămâne în conştiinţa tuturor românilor ca un domn drept, credincios şi făuritor de biserici" (p. 8).

Şi presa ştiinţifică din Bucovina acordă spaţii ample comemorării. „Analele Bucovinei" îi închină un număr, 1, 2004, în care sunt incluse studiile semnate de acad. Ştefan Ştefănescu, *Ştefan cel Mare şi remodelarea puterii domneşti*; D. Vatamaniuc, *Ştefan cel Mare şi Sfânt şi vremea sa. Cronica germană din 1502*; Vasile I. Schipor, *Ştefan cel Mare în legendele poporului român*. Pe larg, sunt prezentate aici câteva lucrări realizate pe această temă şi tipărite acum în Bucovina.

La fel ca în urmă cu o sută de ani, cu ocazia comemorării domnitorului Ştefan cel Mare, în Bucovina se tipăresc mai multe lucrări consacrate personalităţii domnitorului, epocii şi moştenirii sale, unele cu bani publici, altele în regie proprie ori cu sponsorizări. Dintre acestea: Ioan Cocuz, *Moldova Măriei Sale Ştefan cel Mare. Cuvânt-înainte* de Ştefan S. Gorovei, Gura Humorului, Editura Terra Design, 2004, 100 p. (album); Anghel Popa, *Serbările naţionale de la Putna*, Câmpulung-Moldovenesc, Editura Fundaţiei Culturale „Alexandru Bogza", 2004, 222 p.; Emil Satco, *Ştefan cel Mare şi Sfânt. Mari aniversări. 1504–2004. Documente*, Suceava, Fundaţia Culturală „Leca Morariu", 2004, 64 p.; *Ştefan cel Mare şi Sfânt. 1504–2004. Portret în legendă. Cuvânt-înainte* de Î.P.S. Pimen. *Argument* de acad. Virgil Cândea, Sfânta Mănăstire Putna–Editura Muşatinii, 2004, 250 p.; *Ştefan cel Mare şi Sfânt, 1504–2004. Portret în istorie. Cuvânt-înainte* de Î.P.S. Pimen. *Argument* de Ştefan S. Gorovei, Sfânta Mănăstire Putna–Editura Muşatinii, 2004, 618 p. + 7 planşe color; *Ştefan cel Mare şi Sfânt, 1504–2004. Portret în cronică. Cuvânt-înainte* de Î.P.S. Pimen. Argument de Ştefan S. Gorovei, Sfânta Mănăstire Putna–Editura Muşatinii, 2004, 376 p.; *Ştefan cel Mare şi Sfânt, 1504–2004. Bibliografie*, Sfânta Mănăstire Putna–Editura Muşatinii; *Ştefan cel Mare şi Sfânt, 1504–2004. Biserica. O lecţie de istorie*, Sfânta Mănăstire Putna–Editura Muşatinii, 2004; *Ştefan cel Mare şi Sfânt – 500. Închinare la veşnicia luminii*, vol. I–II, Creaţii vocal-simfonice şi simfonice de Viorel Munteanu, Bucureşti, Editura Electrecord, 2004.

Evenimentul central al anului 2004, dincolo de manifestările ştiinţifice şi lucrările tipărite cu această ocazie, rămâne însă pelerinajul la Putna şi comemorarea festivă a lui Ştefan cel Mare, la împlinirea a 500 de ani de la moarte, eveniment extrem de mediatizat şi exploatat politic într-un an dominat, din păcate, de miza disputelor electorale. Despre rosturile profunde ale acestui „pelerinaj pur şi purificator", săvârşit ritualic, „în plecăciune şi în smerenie", de întregi generaţii de români „răbdători în tăcere", mărturiseşte universitarul Aurel Buzincu, un bucovinean născut şi crescut aproape de miracolul Putnei: „Am bătut toată copilăria, chiar de mai multe ori pe an, cărarea peste obcină până în îngrăditura zidurilor albe ale Putnei. Desculţ şi cu ţurii suflecaţi prin iarba cu rouă a pădurii, ca să-mi rămână straiul şi încălţările noi şi curate la intrarea în Templu. Aşa mi-au impus îndemnul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

părintesc şi constrângerea naturii, tradiţia, mentalitatea şi o Putnă care vecinătăţilor li s-a arătat mereu înălţată în aură de slavă şi nu făcută din aburi festivi.

Sentimentul acestui pelerinaj pur şi purificator trebuie să-l mai aibă mii şi mii de bucovineni. Pentru ei locul nu e nicicum ocazie de exemplificare a unei întâlniri întâmplătoare între metafora «colţului de Rai» şi o realitate terestră palpabilă. E chiar întruchiparea, în înţelesul cel mai propriu şi mistic, a Raiului pe pământ. De aceea, nu Ştefan şi Eminescu şi alţii, în istorie, au ales, dintr-o multitudine prezumtivă de posibilităţi, Putna şi i-au dat, prin asta, consacrare şi faimă. Dimpotrivă, au simţit pe rând taina Putnei, i-au răspuns chemării în neputinţă de altă alegere şi au luat astfel de la Putna semn divin de înveşnicire. Nu pământeană însă. Asta e o vorbă profană şi profanatoare deopotrivă pentru Putna şi pentru aleşii ei.

Întâlnirile festive de la Putna, de orice folos pentru cauzele nobile ale neamului ar fi ele, sunt coborâri ale Putnei în istorie. Poate utile uneori, poate şi necesare câteodată – dar coborâri. Istoria i le-a adus. Neagră, cernită, amestecată şi chiar atee. Niciodată, în orice caz, dispusă, cum nu e nici astăzi, să admită preeminenţa miezului sacru al Putnei, stând mai presus de făptura şi de puterea de înţelegere a oamenilor concreţi. [...]

Putna festivă e întotdeauna ocazie pentru altceva şi ca atare, opţională, neobligatorie, de înlocuit oricând cu orice. Încât e o întrebare gravă cât anume va mai rezista Putna cea profundă asaltului Putnei serbărilor – făţarnică, guralivă, superficială şi capricioasă, luând mereu şi tot mai adânc chipul şi asemănarea administratorilor zilei. [...] Bucovinenii n-au venit vreodată la Putna nici în excursie şi nici ca să se folosească în vreun scop pământesc, nemijlocit, de Lumina Putnei. [...]

La Putna, ca să fie spre sporirea locului şi a neamului însuşi, se calcă în plecăciune şi în smerenie. Trufiile şi fala, ca şi purtătorii de ele, sunt ale altor maluri. Bucovinenii şi Putna ştiu asta, răbdători în tăcere" (*La Putna*, în „Crai nou", Suceava, anul XV, nr. 3716, 29 iulie 2004, p. 5).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

DISTRICTUL BUCOVINEAN RĂDĂUȚI. REPERE CRONOLOGICE

Tabelul cronologic, publicat de noi, mai întâi, în volumul Mihai Horodnic, *Izvorul Primăverii*, ediție îngrijită, *Prefață*: Luca Bejenaru, *Notă asupra ediției*, aprecieri critice, cronologie, bibliografie și anexe: Vasile I. Schipor, *Indice de nume*: Elena Cristuș-Pascaniuc, Rădăuți, Editura Septentrion, 2004, p. 210–250, aduce în prim-plan, patru secole de civilizație a scrisului în Rădăuți și în microzona Rădăuților. Cronologia conturează, astfel, în bună măsură, un tablou al multiculturalității bucovinene care s-a impus în conștiința mai multor generații ca o adevărată „Europă în miniatură". Contribuțiile românilor, germanilor, evreilor, polonezilor, ucrainenilor și rușilor-lipoveni sugerează un adevărat dialog al conviețuirii pașnice, al confluențelor culturale benefice, realizat de-a lungul vremii, prin implementarea unui model central-european de succes. În facsimil, la sfârșitul documentarului, reproducem *Harta Județului Rădăuți*, după albumul publicat de Ilie Vișan, *Județul Rădăuți în imagini. Le département de Rădăuți en images*, București, Institutul de Arte Grafice „Ed. Marvan", 1934.

1614. În scriptoriul Episcopiei de Rădăuți, veche episcopie a Moldovei, înființată la începutul secolului al XV-lea, episcopul Efrem realizează o *Psaltire*, „carte pentru suflet folositoare", pe care o dăruiește Mănăstirii Moldovița.

1643. „Cu mâna multpăcătosului rob al lui Dumnezeu Ioan", sub oblăduirea episcopului Anastasie se scrie o *Liturghie* slavonă pentru marele logofăt Teodor Ianovici.

1646. Sub episcopul Teofan, același caligraf Ioan scrie o *Evanghelie*, ferecată cu aur, la cererea hatmanului Gavril, fratele domnitorului Vasile Lupu, și a soției sale Liliana.

1669. „Cu poronca și darea și osârdia și cu bunăvoința" episcopului Serafim, la Rădăuți se scrie un *Ceasoslov* pentru Mănăstirea Agapia.

1736. Episcopul Varlaam, „spirit luminat și iubitor de progres", „bărbat pătruns de iubirea de cultură, pe care fierbinte doria s-o răspândească în întreaga sa eparhie între cler și poporul de rând", îl aduce de la Mănăstirea Neamțului pe ierodiaconul Iosif pentru a înființa la Rădăuți o tipografie.

1744. În tipografia Episcopiei de Rădăuți se tipărește *Catavasierul*, „tâlmăcit pre limba rumânească". „Ostenitoriul la tot lucrul" este Barbu Tipograful, adus de la București. *Catavasierul* este cea dintâi carte tipărită în limba română la Rădăuți.

1745. La Rădăuți ies de sub tipar *Ceasoslovul*, *Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur* (cea dintâi liturghie românească tipărită în Moldova, după N. Iorga) și *Antologhionul*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În *Ceasoslov* sunt menționați, la sfârșit, meșterii tipografi: Grigorie Stan Brașoveanul, ierodiaconul Iosif, Sandul sin [fiul lui] Irimia din Iași, Necula Zețariu, Ion Buliandră, Ion Drugarii, Lupul Mărăș, Simeon Pilcarii și Ștefan Poslușnic.

1746. De sub teascurile tipografiei de la Rădăuți iese un *Ceaslov*, ultima tipăritură realizată aici într-o perioadă de înflorire culturală, când, prin producția de carte și spațiul de difuzare, tipografia rădăuțeană se situa în țările românești după tipografia din Râmnic.

1812. În Milișăuți, se naște Ioan Calinciuc, profesor de teologie, membru în comitetul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, animator al vieții culturale și religioase.

1813. Se naște, în Rădăuți, Gheorghe Lemeni, pictor talentat, cu studii la Academia din Iași, la München și Roma, autor al unor lucrări originale (*Portret de intelectual, Autoportret*), artist stins din viață prematur (12 iulie 1848, Suceava).

1819. În Satu Mare, se naște Gavril Berariu-Ieremievici, preot bucovinean însuflețit de ideile înnoitoare ale anului 1848, versificator.

1823. La 9 martie, în Sucevița, se naște Iraclie Porumbescu, secretar de redacție la gazeta „Bucovina", Cernăuți, 1848–1850, periodic editat de frații Hurmuzachi, în care se publică pentru prima oară capodopere ale literaturii noastre populare (*Miorița, Toma Alimoș*), preot luminat și harnic, prozator talentat, autor al unor *Amintiri* valoroase, atât sub aspect artistic cât și documentar.

1832. La 15 septembrie, în Horodnicul de Jos, se naște Veniamin Jacotă, ieromonah, viețuitor al Mănăstirilor Sucevița și Dragomirna, cunoscut pentru icoanele realizate în xilogravură.

1834. În Frătăuții Noi, se naște Isidor Onciul, preot, profesor universitar, traducător, autor de manuale, publicist.

La 8 septembrie, în Satu Mare, se naște Artemie Berariu-Ieremievici, preot cultivat, prozator și publicist, animator al vieții cultural-naționale din Bucovina, unul dintre întemeietorii Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

La 23 noiembrie, în Siret, se naște Ioan Ștefaniuc/Juvenal Ștefanelli, teolog, profesor de religie, autor al unor lucrări de teologie cu rol formator în epocă.

1836. La 1 noiembrie, în Horodnicul de Jos, se naște Ion G. Sbiera, profesor universitar, Doctor în filosofie (1886), istoric literar, folclorist, memorialist, membru fondator al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862), membru fondator al Societății Academice Române (11 iunie 1866).

1840. În Voitinel, se naște la 27 iunie Samson Bodnărescu, Doctor în filosofie al Universității din Giessen (Germania), bibliotecar la Biblioteca Centrală din Iași, profesor, scriitor influențat în scrierile sale (versuri, nuvele, teatru) de romantismul german și de spiritul „Junimii", prieten cu Mihai Eminescu, Veronica Micle și A. D. Xenopol.

1845. La 6 ianuarie, în Rădăuți, se naște Ștefan Dracinschi, profesor strălucit și director al Gimnaziului din Suceava.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La 19 august, se naşte în Horodnicul de Jos Ilie (Elie) Luţia, coleg de gimnaziu la Cernăuţi cu Mihai Eminescu, organizator al Serbării Naţionale de la Putna (15/27 august 1871), profesor, traducător, publicist.

1849. La 18 august, în Siret, se naşte Teodor V. Ştefanelli, istoric al dreptului românesc, magistrat, autor al unor valoroase *Amintiri despre Eminescu* (1914), traducător, publicist şi animator cultural, membru corespondent (31 martie 1898) şi membru titular al Academiei Române (26 mai 1910).

1853. La 14 octombrie, se naşte în Şipotele Sucevei Ciprian Porumbescu, strălucit compozitor, profesor şi dirijor, precursor de seamă al şcolii muzicale naţionale, un adevărat mit al culturii româneşti din Bucovina.

La 22 noiembrie, în Volovăţ, se naşte Calistrat Coca, preot, profesor, autor de manuale şcolare, publicist, secretar al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina.

La 24 decembrie, în Horodnicul de Jos, se naşte Orest (Ortizie) Popescu, preot. Doctor în teologie, profesor, membru al Societăţii Academice Studenţeşti „Arboroasa", arestat de autorităţile imperiale austriece, împreună cu Ciprian Porumbescu, Eugen Sireteanu, Constantin Morariu şi Zaharia Voronca.

1855. La 9 aprilie, în Siret, se naşte Gheorghe Berlinschi, artist care studiază pictura religioasă la Viena (1875–1878), cunoscut zugrav de icoane, influenţat de toposul ţărănesc tradiţional din Bucovina.

1856. La 7 noiembrie, în Straja, se naşte Dimitre Onciul, creatorul şcolii critice în istoriografia românească. Doctor în istorie (1884), membru corespondent al Academiei Române (1 aprilie 1889), membru titular (11 aprile 1905), vicepreşedinte (1913–1920) şi preşedinte al Academiei Române în două legislaturi (1920–1923).

1857. La 15 februarie, la Rădăuţi, se naşte Emanuil Grigorovitza, intelectual erudit, profesor, autor de manuale şcolare, filolog, critic şi istoric literar, traducător, geograf, istoric, publicist şi prozator talentat, „cronicarul duios al Bucovinei", „adevăratul povestitor al vieţii bucovinene cu trecutul ei patriarhal românesc" (Constantin Loghin). Germanistul bucovinean Emanuil Grigorovitza este unul dintre cei dintâi traducători ai lui Mihai Eminescu. Selecţia sa, cuprinzând 19 poezii eminesciene, se tipăreşte la Bucureşti, în 1892, sub titlul *Deutsche Uebertragungen aus den auserleseneren Dichtungen des Vestorbener rumaenischen Poeten Michail Eminescu* [„Traduceri în limba germană din poezii alese ale poetului român decedat, Mihail Eminescu"].

1859. La 22 martie, în Volovăţ, se naşte Lazăr Vicol, filolog, profesor la Gimnaziul din Suceava, traducător, autor de manuale şcolare.

În Rădăuţi, se naşte Mihai Bendevschi, preot, publicist, traducător, reformator al sistemului bancar cooperatist din Bucovina, susţinător al unirii provinciei cu România, autor al volumului *Românii din Bucovina* (1906). Rădăuţeanul Mihai Bendescu înfiinţează în Crasna, la 20 februarie 1898, prima bancă Raiffeisen din Bucovina. El traduce şi publică la Cernăuţi, în 1899, *Instrucţiuni pentru înfiinţarea*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

şi conducerea Însoţirilor de păstrare şi credit după sistemul lui F. V. Raiffeisen în Ducatul Bucovinei, adevărat îndrumar pentru înfiinţarea unor astfel de instituţii la sate, pentru redresarea economică a ţărănimii. În mişcarea de educaţie naţională economică din Bucovina epocii, Mihai Bendescu activează în cadrul Centralei Însoţirilor româneşti de credit din Cernăuţi, alături de Grigore Filimon – apostol al acestei largi mişcări de educaţie pentru schimbare, care îşi propunea să facă din ţăranii nevoiaşi „oameni bogaţi, cu avere şi stare bună", după un model central-european de succes.

1863. La 20 noiembrie, în Siret, se naşte Mihai Teliman, profesor, prozator şi publicist, cel mai valoros foiletonist bucovinean, un „Caragiale al Bucovinei".

1869. La 6 iunie, în Tărăşeni, se naşte Teofil Lupu, medic cu studii la Viena, animator al vieţii culturale şi ştiinţifice din Bucovina vremii, iniţiator al cercetărilor referitoare la istro-români.

1870. La 9 decembrie, în Rădăuţi, se naşte Johann P. Rott, teolog cu studii de drept şi drept canonic la Cracovia şi Roma, autor al unor lucrări ştiinţifice de drept matrimonial şi drept confesional.

1871. La 29 ianuarie se naşte în Rădăuţi Ion Ştefureac, învăţător, profesor, etnograf pasionat de colecţionarea şi studierea mobilierului ţărănesc din Bucovina, autorul unui album de artă populară decorativă, prezentat la Expoziţia Naţională de la Bucureşti din 1906 şi al unor studii de muzeografie şi etnografie.

La 15 martie, în Tereblecea, se naşte Eugen Botezat, biolog de reputaţie mondială, Doctor în biologie (1897), Doctor în filosofie (1898), membru corespondent (25 mai 1913), îndepărtat prin prin Decretul nr. 76 din 9 iunie 1948, repus în drepturi ca membru corespondent al Academiei Române, la 3 iulie 1990, fondator al Academiei de Ştiinţe din România (1936).

1872. La 5 mai, în Vicovul de Jos, se naşte Sever Beuca-Costineanu, învăţător, poet, autor al unor „încercări meritorii pe tărâmul liricii bucovinene" (Emil Satco).

1873. În Siret, se naşte Eleazar Ladier, poet de expresie germană şi ebraică, autorul poemelor *Die Tempelsänger* [„Cântăreţii Templului"], *Davids Harfe* [„Harfa lui David"] şi al volumului *Gedichte* [„Poezii"], tipărit postum la Viena (1933).

Apare primul anuar al Liceului de Băieţi din Rădăuţi, „Jahresbericht des k.k. Staats-Obergymnasium in Radautz", din seria celor 35 tipărite în perioada administraţiei austriece, îngrijite de directorii Ernst Rudolf Neubauer (1873–1883), Heinrich Klauser (1883 – 1895), Gabriel von Mor (1895–1914) şi Leonida Bodnărescu (1910–1914). Tradiţia acestui anuar va fi continuată, pentru un scurt timp, de Emanuil Isopescu (1923 şi 1924). După o întrerupere de şase decenii, alte câteva tomuri apar în perioada 1995–2001, realizând o „cronică importantă a învăţământului secundar" din Rădăuţi şi publicând materiale de interes ştiinţific (studii, articole, evocări, corespondenţă).

1874. La 25 iunie, în Rădăuţi, se naşte Bernhard Heinrich Otto Tepperberg, prieten al lui Alfred Margul-Sperber, un liric profund, care a publicat doar câteva din textele sale în „Czernowitzer Morgenblatt" (1930), sub pseudonimul Udo

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Tepperberg. Cea mai mare parte a liricii sale a rămas în manuscris, în colecţia lui Alfred Kittner.

1875. La 9 aprilie, în Volovăţ, se naşte Constantin (Taniu) Dracinschi (Dracea), poet, traducător şi publicist.

Sub egida Editurii Julius Kirner în Rădăuţi se tipăreşte epopeea *Nogaja oder die Stepenschlacht* [„Nogaia sau bătălia din stepă"], operă de maturitate a lui Ernst Rudolf Vinzenz Neubauer, profesor la Cernăuţi al lui Eminescu, personalitate a culturii din Bucovina, jurnalist, poet şi folclorist, director al Gimnaziului Superior de Stat înfiinţat în 1872.

1876. La 16 august, în Bivolărie-Vicovul de Sus, se naşte Ion I. Nistor, Doctor în istorie şi filosofie (1909), profesor universitar, istoric de seamă al Bucovinei, îndrumător al mişcării literare şi culturale din provincie, membru corespondent (18 mai 1911), membru titular (19 mai 1915), îndepărtat prin Decretul nr. 76, din 9 iunie 1948, repus în drepturi ca membru titular al Academiei Române (3 iulie 1990).

1877. La 29 mai, se naşte în Volovăţ Orest Tarangul, preot, Doctor în teologie (Cernăuţi, 1906), profesor la Gimnaziul din Suceava, animator cultural şi publicist.

La 25 august, în Oprişeni, se naşte Maximilian Hacman, (1904), profesor universitar, rector al Universităţii din Cernăuţi (1921–1922), Doctor în drept, autor al unor studii de drept internaţional public şi privat, drept comercial şi cambial.

1879. La 17 decembrie, în Vicovul de Jos, se naşte Ioan Bolocan/Vicoveanu, învăţător-model al satului românesc tradiţional, culegător de folclor, membru în colectivul înfiinţat în 1906, din iniţiativa Ministerului Învăţământului din Viena, pentru colecţionarea creaţiilor folclorice din Bucovina, publicate parţial în 1940 în culegerea *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina. Liebeslieder* [„Cântece populare româneşti din Bucovina. Cântece de dragoste"], elaborată sub conducerea lui Matthias Friedwagner şi Alexandru Voevidca, membru al unor mari societăţi culturale din Bucovina de altădată, colaborator la diverse periodice din provincie şi din România, autorul celei mai mari colecţii de partituri muzicale din Bucovina, pionier al apiculturii noastre moderne.

1880. La 5 noiembrie, în Bilca, se naşte George Tofan, profesor, autor al unor lucrări valoroase de istorie literară, editor, animator cultural neobosit şi publicist, organizator al primului congres al învăţătorilor din toate provinciile locuite de români.

1881. La 26 august, în Horodnicul de Jos se naşte Ioan P. Prelipcean, profesor universitar la Cernăuţi, geolog, Doctor în ştiinţele naturale şi geografie (1909), autor de cursuri pentru uzul studenţilor, articole şi studii publicate în periodicele de profil ale epocii.

1882. La 11 iulie, în Siret, se naşte Peter Tomaschek, profesor, cercetător pasionat de istoria locală, istorie literară şi folclor, distins cu Premiul Academiei Române, umanist preocupat de „etica viitorului", candidat în repetate rânduri la Premiul Nobel pentru Pace.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La 14 noiembrie, în Bilca, se naşte Traian Brăileanu, profesor universitar la Cernăuţi, Doctor în filosofie (1909), „un mare sociolog şi filosof bucovinean" (Vianor Bendescu), scriitor, publicist, a cărui operă poartă destinul omului politic, condamnat, închis şi mort la Aiud.

La 25 decembrie, în Tereblecea, se naşte Filimon Rusu, învăţător cu preocupări de istorie şi folclor, publicist, autor al unor lucrări importante prin valoarea lor documentară, unele rămase în manuscris.

1883. La 13 ianuarie, în Satu Mare, se naşte Karl Korn, germanist cu studii făcute la Viena, Leipzig şi Berlin, profesor şi bibliotecar la Bucureşti, singurul poet evreu din Bucovina care a scris în dialectul şvabilor, menţionat în *Versunkene Dichtung der Bukowina* [„Poezia uitată a Bucovinei"], antologie întocmită de Amy Colin şi Alfred Kittner, München, 1994.

La 6 iunie, se naşte în Siret Liviu Marian, profesor, publicist, poet, prozator şi traducător, doctor al Universităţii din Cernăuţi, întemeietor al Societăţii Muzical-Dramatice „Ciprian Porumbescu" din Suceava (1903).

La 24 august, în Siret, se naşte Nicolae I. Simionovici, învăţător, bibliotecar, publicist şi animator al vieţii culturale bucovinene, autor al unor lucrări de interes, rămase în manuscris.

La 10 octombrie, în Straja se naşte Nicolae Cotos, profesor de prestigiu, Doctor în teologie, fondator al revistei „Credinţa" (Cernăuţi, 1922), redactor al periodicului bisericesc „Candela (1935–1938).

1885. La 7 octombrie, în Tereblecea Veche, se naşte Aspazia Munte, poetă şi prozatoare, animatoare a vieţii literare din Bucovina.

La 11 noiembrie, la Rogojeşti, se naşte Nicolae Teaciuc-Albu, profesor, Doctor în litere, istoric literar, traducător remarcabil, cronicar al vieţii culturale din Bucovina epocii interbelice.

1886. La 5 ianuarie, în Frătăuţii Noi, se naşte Ioan Gheorghiţă, artist plastic polivalent, autorul cărţii *Tiranul şi artistul* (1928).

La 13 iulie, în Rădăuţi, se naşte August Nibio, profesor şi publicist, creatorul presei ştiinţifice de expresie germană din Rădăuţi, cercetător al istoriei culturale locale.

1888. La 17 iunie, în Solca, se naşte Ilie E. Torouţiu, filolog, istoric literar, folclorist, sociolog, traducător, editor strălucit, „un Hurmuzachi al istoriei [noastre] literare" (Perpessicius), membru corespondent al Academiei Române (26 mai 1936), îndepărtat din Academia Română prin Decretul nr. 76, din 9 iunie 1948, repus în drepturi ca membru corespondent al Academiei Române (3 iulie 1990).

1889. La 3 februarie, în Sucevita, se naşte Toader Sireteanu, învăţător pasionat de cercetarea istoriei, a folclorului şi culturii unor localităţi din Bucovina, publicist.

În Stăneşti, se naşte Shalom Spiegel, profesor la Seminarul Teologic Evreiesc din New York, Doctor în teologie la Viena (1922), autor al unor studii consacrate legendelor evreieşti şi vieţii unor profeţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1890. În Rădăuţi, la 28 septembrie se naşte Vladimir Nichitovici, „un poet al paletei" (Mircea Streinul), pictor de formaţie clasică, profesor la Rădăuţi şi Cernăuţi. La expoziţiile organizate la începutul anilor '30 de Asociaţia Pictorilor Bucovineni expune peisaje din Bucovina: *Prin munţii Bucovinei, Vedere din Şipotele Sucevei, De pe Dominic* ş.a.

Tot în acest an, în Rădăuţi, se naşte Mihail Bodnariu, cântăreţ bisericesc, fondator al Corului Plugarilor, laureat al concursului coral organizat de Societatea Muzicală „Armonia" (1931, 1933), în repertoriul căruia figurează părţi din opereta „Crai nou", de Ciprian Porumbescu.

1891. Transferat la Rădăuţi, preotul cooperator Stephan Romanski traduce din limba polonă în limba germană 20 de cântece religioase. Acestea se cântă în Biserica Romano-Catolică, pentru prima dată, în 1892, de Crăciun, bucurându-se de o primire entuziastă. Până în 1914, Tipografia Peter Blondowski le tipăreşte în patru ediţii, sub titlul *Weihnachtslieder* [„Cântece de Crăciun"].

1892. La 13 august, în Vicovul de Jos, se naşte Domiţian Spânul, preot, Doctor în teologie, profesor universitar, publicist.

1893. La 1 martie apare „Radautzer Zeitung" [„Gazeta de Rădăuţi"], cel dintâi ziar din Rădăuţi. Aici, Anna Pawlitschek (1864–1927), soţia editorului dr. Alfred Pawlitschek, publică primele ei povestiri.

La 9 aprilie, în Sinăuţi, se naşte George Voevidca, profesor, poet, autor al unor versuri de „o rară frumuseţe" (Nicolae Iorga), „lacrima inimii stinghere" din „clătinate vremuri" ale Bucovinei, publicist, directorul revistei „Die Brücke" (Cernăuţi, 1920–1922).

La 26 noiembrie, la Marginea, se naşte Vasile Gherasim, profesor, critic literar, poet, filosof şi eseist, traducător, prieten cu Lucian Blaga, căruia îi datorăm „câteva substanţiale informaţii despre Eminescu", cercetător animat de un „dezinteresat realism social-cultural care i-a înflorit scurta şi prea puţin însorita cărare a vieţii" (Al. Stejar).

1894. La 16 ianuarie, în Vicovul de Jos, se naşte Petre Spânul, doctor la Viena în medicina veterinară (1920), membru corespondent al Academiei Române (2 iulie 1955).

În Frătăuţii Vechi, la 18 aprilie se naşte Claudiu Isopescu, filolog cu studii de specializare la Şcoala Română din Roma, Doctor al Universităţii din Napoli, profesor universitar, critic şi istoric literar, traducător, cercetător al relaţiilor culturale româno-italiene, personalitate remarcabilă a exilului românesc.

La 29 iunie, în Putna se naşte Petre Procopovici, preot, Doctor în teologie (1921), profesor universitar, autor al unor lucrări de specialitate, publicist.

1895. La 1 mai, în Milişăuţi, se naşte Ury Benador (Simon Schmidt), scriitor care explorează lumea românească din perioada interbelică a veacului trecut (*Otravă, Simfonia roşie, Apassionata, Ghetto veac XX, Final grotesc, Gablonz-Magazin universal, Subiect banal*), traducător.

1897. La 20 ianuarie, în Rădăuţi, se naşte Isaak Sonntag, poet din cercul de prieteni al lui Alfred Margul-Sperber de la Cernăuţi, autor al poemului *Alte*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Synagoge [„Vechea sinagogă"] şi al altor poezii adunate de Alfred Kittner în colecţia sa de tiposcripte.

La 21 septembrie, în Dorneşti, se naşte Arthur Kraft într-o familie de evrei bogaţi, originară din Lemberg, intelectual cu studii de istoria artei la Universitatea din Würzburg şi la Sorbona, poet şi eseist, colaborator la periodicul „Der Nerv", traducător al lui Verlaine în limba germană, autor al poeziei *Visătorii*, inclusă de Alfred Margul-Sperber în volumul *Die Buche* [„Fagul"] şi de Alfred Kittner în colecţia sa de tiposcripte.

La 22 septembrie, în Sucevita, se naşte Nicodim Iţcuş, profesor, cercetător al istoriei culturale locale, animator cultural.

1898. La 21 septembrie se naşte în Rădăuţi Orest Marcu, profesor universitar, doctor în ştiinţele naturale, cunoscut în comunitatea ştiinţifică academică pentru cercetările de taxonomie şi ecologie asupra coleopterelor.

1899. La 10 ianuarie, în Horodnicul de Jos, se naşte Vasile Ţigănescu, profesor, nuvelist şi romancier înzestrat, autor al romanului *Refugiaţi*, publicat postum, scriitor care evocă o întreagă epocă din Bucovina de altădată.

La 19 mai se naşte, la Rădăuţi, Lothar Rădăceanu, om politic. Doctor în filosofie (1925), membru titular al Academiei Române (2 iulie 1955).

1900. La 18 ianuarie, în Rădăuţi, se naşte Constantin Colibaba, talentat meşter popular ceramist, „veriga între un trecut de mare vechime şi valoare şi viitorul artei decorative ceramice, cu rădăcini profunde în cultura populară bucovineană" (Tancred Bănăţeanu), creator de şcoală în domeniu.

La 28 februarie, în Poieni-Siret, se naşte Vasile Negru, profesor universitar, Doctor în drept, semnatar al unor contribuţii în dezvoltarea ştiinţelor juridice româneşti.

Din iniţiativa lui Iorgu G. Toma, judecător la Rădăuţi în perioada 1897–1906, în Rădăuţi ia fiinţă Societatea „Clubul Român", creată pentru „puţinii intelectuali români, care trăiau răzleţiţi". Aici activează o vreme şi medicul poet Nicu Dracinschi (Dracea). „Clubul Român" organizează spectacole teatrale, susţinute de Reuniunea Muzical-Dramatică „Ciprian Porumbescu" din Suceava şi Societatea „Armonia" din Cernăuţi. Se joacă mai ales comedii, cântecele comice şi vodeviluri de I.L. Caragiale, V. Alecsandri, I. Negruzzi, I. Vulcan, C. Stamati Ciurea, T.V. Ştefanelli.

1901. La 22 iunie, în Siret, se naşte Eugenia Dracinschi, căsătorită Tarangul, Doctor în chimie al Universităţii din Cernăuţi (1927), autoare a unor contribuţii valoroase în metodica predării chimiei.

La 2 iulie, în Rădăuţi, se naşte Josua Bierer, refugiat în Anglia, medic în armata britanică, creatorul celui dintâi centru de Psihiatrie Socială din lume, devenit ulterior Spitalul „Marlborough Dag", fondatorul Asociaţiei Britanice de Psihiatrie Socială, reputat medic psihiatru cu lucrări de pionierat în domeniu. Doctor în medicină (1938).

Tot în acest an, în Frătăuţii Vechi, se naşte Gheorghe Paliuc, autor al unor lucrări de pionierat în cercetarea zăcămintelor de ţiţei din România. Doctor în geologie, cu studii de specializare în Elveţia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În Rădăuţi, se naşte Hugo Maier, profesor de esperanto la Viena, autor al unor poezii publicate postum şi păstrate în colecţia de tiposcripte a lui Alfred Kittner.

1902. La 9 martie, în Stăneştii de Jos, se naşte Radu Popovici, naturalist. Doctor al Universităţii din Cernăuţi (1935), autor al unor studii referitoare la ontogenia şi anatomia speciilor.

La 29 iulie, în Gălăneşti, se naşte Meliton Galan, cântăreţ bisericesc şi renumit dirijor de cor la Iaslovăţ (1924–1928) şi Gălăneşti (1928–1965).

1903. La 20 februarie, în Voitinel, se naşte Vladimir Prelipcean, preot, Doctor în teologie, profesor universitar, autor de studii şi manuale, publicist.

La 11 iulie, în Volovăţ, se naşte Mircea Grünichevici, poet, prozator şi dramaturg ale cărui scrieri sunt risipite în presa bucovineană a vremii.

La 6 august, în Bilca, se naşte Filimon Cârdei, profesor universitar. Doctor în ştiinţele naturii, cercetător reputat în entomologia aplicată, organizator al Muzeului de Ştiinţe Naturale din Iaşi.

1904. La 19 august se naşte în Rădăuţi Ion T. Tarnavschi, profesor universitar doctor, cu cercetări şi contribuţii în diverse domenii ale biologiei, creatorul şcolii de morfopalinologie a florei din România.

La 11 noiembrie, în Rădăuţi, se naşte Benedict Menkeş. Doctor în medicină (1930), profesor universitar, recunoscut prin contribuţii în domeniul embriologiei şi teratologiei experimentale, membru corespondent al Academiei Române (23 martie 1952).

1905. La 31 martie, în Rădăuţi, se naşte Traian Larionescu, bibliotecar, bibliograf, profesor, cercetător ştiinţific cu specializare şi contribuţii în heraldică şi genealogie.

1907. La Rădăuţi, apare periodicul „Freie deutsche Worte" [„Cuvinte libere germane"], organ creştin social, editat de Karl Schläger.

La 25 iulie, se naşte în Bilca Mihai Horodnic, „pribeag pe-un drum cu soare", poet nostalgic, fascinat de universul mirific al satului tradiţional, scriitor cu un „destin fulgerat" în drumul spre „culmile de eternitate ale poeziei bucovinene" (Vasile Posteucă).

1907. La 23 februarie, se naşte în Rădăuţi Ewald Ruprecht Korn, avocat, profesor, editor, istoric şi critic literar, poet.

La 18 aprilie, se naşte în Costişa Arcadie Cerneanu, poet şi publicist.

La 9 iunie, în Vicovul de Jos, se naşte Ion Roşca, poet de factură modernă, stins din viaţă prematur.

La 25 iulie, în Marginea, se naşte Oreste Gherasim, preot, publicist, secretar de redacţie al periodicului „Cuvântul preoţesc".

În Volovăţ, la 26 septembrie se naşte poetul Ghedeon Coca.

La 22 noiembrie, în Horodnicul de Sus, se naşte Iulian Vesper, poet sensibil, „neoclasic ce se apropie de imnurile liturgice" (Eugen Simion), prozator, autor al romanului *Primăvara în Ţara Fagilor* (1938), traducător al *Kalevalei* (1959), transpunere de excepţie pentru care este decorat de statul finlandez, publicist şi memorialist.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1909. La 5 ianuarie, în Putna se naşte Ion Negură, profesor universitar, economist şi statistician de prestigiu, Doctor în ştiinţe economice.

August Nibio tipăreşte *Caietul nr. 1* din „Bukowiner Pharrchroniken" [„Cronici parohiale din Bucovina"], inaugurând presa ştiinţifică germană din Rădăuţi.

La 24 mai, în Tereblecea, se naşte George Nimigeanu, profesor, cercetător ştiinţific, poet şi publicist, Doctor în ştiinţe geografice (1945), cu o teză consacrată huţanilor din Bucovina.

La 22 august, în Hurjuieni, se naşte Ilie Corfus, cercetător renumit al relaţiilor româno-polone din Evul Mediu, Doctor în istorie (1935).

La 11 septembrie, în Rădăuţi, se naşte Arthur Hilsenrad, licenţiat la Paris. Doctor în ştiinţe juridice, specialist în dreptul civil şi penal.

1910. În cadrul şezătorilor literare dedicate lui Ion Creangă, Societatea Scriitorilor Români, condusă de Mihail Sadoveanu, poposeşte în principalele oraşe din Bucovina. În Rădăuţi, scriitorii bucureşteni (Cincinat Pavelescu, Ion Minulescu, Ştefan Octavian Iosif, Dimitrie Anghel, Natalia Iosif, Emil Gârleanu, Caton Teodorian, A. de Hertz), însoţiţi de Gheorghe Tofan şi Liviu Marian, vizitează Biserica Bogdana, „un altar scump sufletului nostru". În sala mare a Casei Germane, în faţa unui public numeros, scriitorii citesc din Creangă. „Niciodată nu cred să fi fost ascultate scrierile marelui povestitor mai cu luare-aminte ca aici la Rădăuţi", notează corespondentul ziarului „Patria" din Cernăuţi. După şezătoare, în Casa Naţională, „purtătorii cuvântului românesc în Bucovina", M. Sadoveanu şi C. Pavelescu se adresează gazdelor: preoţi bătrâni, fruntaşi ai satelor din jur, profesori, doamne din protipendada oraşului.

În 6 mai, pe scena Casei Germane, are loc spectacolul Agathei Bârsescu, tragediană renumită în epocă, în întreaga lume, pentru farmecul artei sale şi al soţului său Constantin G. Radovici, angajat al Teatrului „Neues Schauspielhaus" din Berlin.

În iunie – iulie, trupa de actori condusă de Petre Liciu, susţine în sala Casei Germane patru spectacole cu piesele *Lipitorile satelor, Apus de Soare, Cinematograful* şi *O noapte furtunoasă.* În distribuţie, printre alţii, se află Constantin Nottara şi Aristizza Romanescu. Un participant la acest eveniment cultural afirmă că niciodată la Rădăuţi „nu s-a văzut atâta mare de lume românească la un loc".

În Gălăneşti, se naşte Pavel Babalean, inginer. Doctor în pomologie la Berlin (1938), pionier al pomiculturii moderne din România.

1911. La 24 ianuarie, în Horodnicul de Sus, se naşte E. Ar. Zaharia, profesor, poet fecund, cultivat şi delicat, un nobil şi generos risipitor, ispitit de „rostiri tari" şi „beatitudini", traducător şi publicist.

La 20 iunie, în Hurjuieni-Gălăneşti, se naşte Ştefan Cuciureanu, filolog de prestigiu, romanist cu studii de specializare în Italia, la Academia di Romania, unde îşi susţine doctoratul, redactor la „Convorbiri literare" sub directoratul lui Ilie E. Torouţiu, profesor universitar la Iaşi, autor al unor volume de versuri publicate la Cernăuţi.

1912. La Viena, se tipăreşte *Cronica Episcopiei de Rădăuţi*, cu apendice de documente slavone originale şi traduse şi mai multe ilustraţiuni de Dimitrie Dan.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Un grup de intelectuali rădăuţeni (Teofil Patraş, Teofil Simionovici, Iorgu G. Toma, Anton Şesan, Mihai Vicol, Calistrat Şotropa, Emanuil Isopescu, Gheorghe Popadiuc) transformă Societatea „Clubul Român" într-o societate nouă: Societatea Culturală Română din Rădăuţi. Colegiul director adresează un *Apel* către toţi românii, pentru înfiinţarea unei biblioteci publice enciclopedice în Rădăuţi. Rostul acestui ambiţios proiect – sprijinirea tinerilor studioşi şi a cercetării ştiinţifice româneşti.

La 10 septembrie, în Stăneştii de Jos, se naşte Vasile Posteucă, profesor, folclorist, poet, un „cruciat al exilului" bucovinean, purtând în suflet dorul nestins de ţară şi Bucovina visurilor sale, un „rar maestru al cuvântului" (Vianor Bendescu), autor al romanului *Băiatul drumului*, publicat postum în România.

1913. La 24 februarie, în Vicovul de Jos, se naşte Oreste Popescu, economist, profesor universitar în America Latină (Paraguay, Columbia, Peru, Bolivia) şi S.U.A., autor al lucrării *Bucovina şi Basarabia în istoria literaturii româneşti.*

În Rădăuţi, la 20 aprilie se naşte Viola-Viorica Tomasciuc, profesoară, prozatoare talentată, poetă inclusă de E. Ar. Zaharia în *Antologie rădăuţeană* (1943), sub pseudonimul T. Viorescu.

În aceeaşi zi, în Putna, se naşte George Putneanu, licenţiat în litere şi filosofie, poet înzestrat, a cărui operă este risipită în periodicele vremii şi în câteva manuscrise aproape uitate.

La 22 iunie se naşte, în Rădăuţi, Petru Rezuş, intelectual erudit cu studii de specializare în psihologie şi filosofie la universităţile din Strasbourg, Oxford, Cambridge şi Viena, doctor al Universităţii din Cernăuţi (1937), profesor universitar de teologie la Cernăuţi şi Bucureşti, poet („un elegiac de ţinută clasică", Laurenţiu Ulici), prozator, critic şi istoric literar, traducător, istoric, culegător de folclor.

La 21 iulie, în Rădăuţi, se naşte Pavel Delion, profesor, etnolog cu o contribuţie remarcabilă în cunoaşterea folclorului muzical din Moldova.

1914. În iunie, se stabileşte la Rădăuţi Fritz Schledt, care preia librăria înfiinţată în 1872, ca întreprindere proprie. Fritz Schledt orientează activitatea librăriei exclusiv spre comerţul cu carte şi reviste germane, devenind „singurul librar de acest fel din România" (August Nibio). Librăria Schledt dispune de cataloage şi conspecte informative asupra tuturor operelor tipărite de editurile germane. El editează „Bursa cărţilor pentru România", organizează expoziţii mobile de carte în oraşe şi sate din Bucovina, întreţine o bibliotecă de împrumut, cea mai mare la vremea aceea din Rădăuţi.

La 7 octombrie, în Marginea, se naşte Dimitrie Gherasim, semnatar al unor contribuţii notabile în ştiinţele juridice româneşti, Doctor în drept internaţional (1939).

1915. La 3 aprilie, în Straja, se naşte Georges Cotos, pictor afirmat în Franţa, la Paris, unde se stabileşte după 1944, colorist rafinat, care recreează în lucrările sale o lume fantastică, având rădăcini în folclorul românesc.

La 6 august, în Frătăuţii Vechi, se naşte Norbert Gaschler, preot, repatriat în 1940 în Germania, cercetător al istoriei culturii şi, în special, al istoricului Bisericii Romano-Catolice din Bucovina.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1916. La 31 august, în Frătăuții Vechi, se naște Gervin Radu Marcheș, autor al unor lucrări valoroase în taxonomia și ecologia rozătoarelor, Doctor în științe biologice (1959).

1919. La 5 iunie, în Rădăuți, se naște Mircea Grigoroviță, profesor, traducător, publicist, cercetător al vieții culturale din Bucovina.

1920. În februarie, în Rădăuți, ia ființă Societatea Poporală „Ștefan cel Mare". Sub conducerea învățătorului Gheorghe Popadiuc, societatea are mai multe secțiuni: cor, orchestră, teatru. În cadrul acesteia se afirmă Corul Plugarilor, condus de Mihai Bodnariu, cor renumit în epocă, format numai din țărani rădăuțeni. Cu prilejul semicentenarului morții lui Ciprian Porumbescu, în 1934, acesta prezintă opereta *Crai nou*, în regia lui Ștefan Pavelescu, în Rădăuți și în alte orașe din Bucovina (Cernăuți, Siret, Suceava).

Tânărul Rubin Lang, funcționar într-un birou de avocatură din Rădăuți, editează ziarul „Purim", care apare cu un singur număr pe an până în 1930, însoțit de o foaie satirică, imprimată de Rusalii.

La 25 septembrie, în Sucevița, se naște Dimitrie Vatamaniuc, profesor, „prozator cu frază cumpătată și plină de coloarea nord-moldovenească" (George Călinescu), cercetător științific format la școala lui Dimitrie Popovici și a lui George Călinescu, editor strălucit, eminescolog (continuatorul *Integralei Eminescu*, inaugurată de Perpessicius), redactor-șef al periodicului „Analele Bucovinei", director al Centrului de Studii „Bucovina" al Academiei Române, personalitate a vieții științifice din România, afirmată sub semnul unei „note de înțelepciune și dignitate", membru de onoare al Academiei Române (6 iunie 2001).

1921. La 21 februarie, în Horodnicul de Sus, se naște Radu Ichim, inginer silvic, cercetător științific, Doctor în silvicultură (1968), inițiator al periodicului „Bucovina Forestieră", serie nouă (1992), personalitate a silviculturii din România.

La 1 noiembrie, în Vicovul de Jos, se naște Pavel Țugui, profesor universitar, istoric și critic literar, editor și publicist.

1922. La Volovăț, ia ființă Academia Populară, societate care organizează, în Casa Națională, construită în 1906, numeroase conferințe „din domeniul tuturor ramurilor de știință": istoria românilor, literatură, religie, medicină, drept, științele naturii, geografie, agricultură. Cursurile organizate de Academia Populară se bucură de o bună primire în rândul sătenilor dornici de emancipare și se desfășoară, în anii următori, și în alte localități din districtul Rădăuți și din Bucovina.

La 10 iulie, în Siret, se naște Tancred Ovidiu Bănățeanu, doctor în etnografie și folclor (1946), etnograf, critic și istoric de artă populară prestigios.

1923. La 18 septembrie, în Rădăuți, se naște David Peretz, profesor universitar, doctor inginer, specialist în domeniul energiei termice, recunoscut în comunitatea științifică europeană.

La 18 octombrie, în Rădăuți, se naște George Țurcan, fiul unei poete sensibile, Anca Țurcan și al unui librar, actor de teatru și film, distribuit în filme memorabile: *Ciprian Porumbescu* (1973, regizor: Gheorghe Vitanidis), *Colinele verzi, Vaslui 1475.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La 11 decembrie, în Rădăuţi, se naşte Gheorghe Surpat, istoric, cu specializare în perioada contemporană, Doctor în ştiinţe economice (1960).

1924. În ianuarie, apare „Muguri", revista elevilor de la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuţi, o revistă valoroasă, prin ţinută şi colaborări, cu tradiţie în presa şcolară din România.

La Rădăuţi, ia fiinţă Societatea Schubert, avându-l ca dirijor pe profesorul August Nibio.

1925. La începutul anului, în Rădăuţi, se înfiinţează Societatea Esperantiştilor „Tagigo" [„Zorii Zilei"], frecventată în epocă de numeroşi cursanţi.

La 27 ianuarie, în Frătăuţii Vechi se naşte Liviu Ionesi, profesor universitar, Doctor în geologie (1969), reputat specialist în flişul paleogen şi foraminifere mari, membru al Societăţii Internaţionale de Paleontologie (Oslo), membru corespondent (18 decembrie 1991) şi membru titular al Academiei Române (21 iulie 2003).

La 21 noiembrie, Reuniunea Muzical-Dramatică „Ciprian Porumbescu" din Suceava prezintă în Rădăuţi spectacolul cu opereta *Crai nou*, de Ciprian Porumbescu, *Rapsodia Română* şi uvertura clasică *Rosa munde* de Schubert.

La 4 decembrie, se naşte în Rădăuţi Vasile Marcu, prim-balerin al Operei din Cluj (1942 – 1950), maestru coregraf la Opera Română din Bucureşti (1955 – 1979), artist apreciat în ţară şi peste hotare (Anglia, Franţa, Germania, Italia, Mexic, Polonia).

1926. La 12 mai, în Marginea, se naşte Constantin Traci, cercetător cunoscut în domeniul silviculturii, Doctor în agronomie.

La 19 iunie, în Siret, se naşte Elisabeth Axmann, filolog, studentă a lui Lucian Blaga la Universitatea din Cluj, traducătoare a liricii acestuia în limba germană, jurnalist, redactor la „Neuer Weg" şi „Neue Literatur", poetă stabilită în Germania (1977).

La 24 iunie, în Siret, se naşte Hertha Peretz, filolog, Doctor în literatura comparată, profesor universitar, traducător remarcabil, editor.

La 7 noiembrie, în Sala Casei Germane din Rădăuţi se desfăşoară o manifestare literar-muzicală consacrată memoriei poetului Mihai Horodnic. Din creaţia acestuia elevi ai Liceului de Stat „Eudoxiu Hurmuzachi" prezintă piesa *Haiducii* şi recită poezii. Corul elevilor interpretează, sub conducerea preotului profesor Vasile Cocinschi, piese de Ciprian Porumbescu, Tudor Flondor, Gavril Musicescu, Edvard Grieg şi M. A. Balakirev.

1927. În ziua de 31 ianuarie, Opera din Cluj susţine la Rădăuţi spectacole, cu *Traviata*, de Giuseppe Verdi, pe scena Casei Germane.

La 21 iulie, în Costişa, se naşte Vespasian Lungu, pictor şi grafician contemporan, un „temperament liric" (Constantin Prut), care comunică prin creaţiile sale o „caldă bucurie în faţa materiei", publicist.

La 14 august, îşi începe apariţia în Rădăuţi „Luceafărul Carpaţilor", gazetă ilustrată pentru „împrietenirea sufletească, curată, trainică şi puternică a românilor de pretutindeni", sub îngrijirea lui Valerian Dugan.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1928. La 5 martie, în Rădăuți, se naște Constantin Chirilă, profesor universitar, botanist, Doctor în agronomie (1968).

La începutul lunii aprilie, susține spectacole la Rădăuți Opera de Cameră din Berlin, condusă de baronul Wolf von Gudenberg. Se joacă opera comică *Batjocură și gelozie*, de Giovanni Battista Pergolesi și comedia *Zaide* a lui Wolfgang Amadeus Mozart. În aceeași lună, Ansamblul Dr. Paul Baratoff susține pe scena Casei Germane un spectacol în idiș cu drama *Tatăl* a lui August Strindberg.

Apare un *Caiet* din „Archiv für Landeskunde der Bukowina" [„Arhiva de Științe a Bucovinei"], redactat de profesorul August Nibio. Un al doilea *Caiet* apare în 1930.

La 5 iunie, în Grăniceşti, se naște Radu Z. Tudose, inginer chimist, Doctor în ingineria chimică (1965), profesor universitar, membru corespondent al Academiei Române (9 martie 1991).

1929. La 20 martie, în Grăniceşti, se naște Teodor M. Gherasim, stabilit în S.U.A., Doctor în economie (2000), publicist, autor al cărții *Astride Two Worlds* [„Călare pe două lumi"] (2000), radiografie a regimurilor totalitare din Europa veacului trecut, emoționant elogiu adus libertății și valorilor culturii și civilizației românești.

În zilele de 1–3 noiembrie, Teatrul Evreiesc de Operetă din Vilna susține spectacole în Rădăuți cu comediile *Fetița cu noroc, O noapte de iubire, Odată în mai.* În distribuție: Anna Lerner și David Selbermann.

1930. În Sala Schächter din Rădăuți se deschide, la începutul anului, cinematograful sonor, cu filmul *Două inimi într-un vals.* După câteva săptămâni, în Sala Societății Germane de Lectură se inaugurează cinematograful „Excelsior". Majoritatea filmelor care rulează în epocă au coloana sonoră în limba germană.

Avocatul Dr. Rubin Lang editează „Der Anfang" [„Începutul"], revistă literară pentru tineretul evreiesc, din care apare un singur număr.

La 12 martie, în Volovăț, se naște Clement Antonovici, profesor, poet sensibil și elegiac, „blând afectat de precaritatea lumii", cântând satul bucovinean tradițional pe tonuri de „rugăciune și adorație impregnată de neliniștea morții" (Mircea A. Diaconu), ocrotit în „amara trecere" de poezia unei rare sinceități, de vis și amurguri fermecate de vară.

La 17 mai, în Siret, se naște Marius Cilievici, pictor care se remarcă prin rafinament și „asceza culorii convertită în rezonanță afectivă" (Radu Ionescu), ilustrator de carte cunoscut sub pseudonimul Ion Ion.

La 20 octombrie, Ansamblul Reinhardt susține spectacole în Rădăuți cu piesa *Flacăra sfântă* a dramaturgului englez William Somerset Maugham.

La 8 noiembrie, în Rădăuți se naște Richard Ludwig, artist plastic, afirmat în Germania și Austria, unde expune sculptură la expoziții din Stuttgart, Bad Kreuznach, Ulm și Krems: *Catedrală, Urechea lumii, Îmblânzirea lemnului.*

La 10 noiembrie, în Frătăuții Vechi, se naște Erast Liviu Hnidei, naturalist, Doctor în științe biologice (1975), semnatar al unor contribuții în hidrobiologia lacurilor din România, în biologia și ecologia Deltei Dunării.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La 28 noiembrie, în Marginea, se naşte Nicolai Pomohaci, profesor universitar, cercetător în viticultură şi vinificaţie, Doctor în agronomie (1966).

1931. La 3 iunie, în Volovăţ, se naşte Orest Mirăuţă, geolog bucovinean de prestigiu, cercetător pentru care ştiinţa este însăşi raţiunea de a fi, autor al unor contribuţii de referinţă în cercetarea geologică, stins din viaţă prematur.

La 2 octombrie, în Rădăuţi apare „Îndrumarea", gazetă independentă, ulterior literar-culturală. În primele şapte numere ziarul are o pagină distinctă, „Îndrumarea literară". Articolul-program din primul număr este „o profesiune de credinţă a noii generaţii de scriitori" din Bucovina (Dimitrie Vatamaniuc): „Sufletul nostru e tânăr. Cuvântul, nou. Dar drumul pe care mergem e vechi. E drumul marilor noştri înaintaşi, apărătorii dreptăţii, iluminaţia adevărului, râvnitorii binelui şi ai muncii dezinteresate. Culegând învăţăminte şi axa din trecutul lor prea frumos şi pilduitor, vom lupta contra tuturor factorilor care caută să distrugă moralitatea vieţii noastre publice". „Pridvor literar de seamă" (E. Ar. Zaharia), „Îndrumarea literară" de la Rădăuţi grupează în jurul ei mai mulţi tineri scriitori bucovineni: Arcadie Cerneanu, George Drumur, Vasile Posteucă, Aurel Putneanu, Ion Roşca, Mircea Streinul, Iulian Vesper, E. Ar. Zaharia. Periodicul promovează o critică radicală, vizând partidele politice, biserica din Bucovina, învăţământul, aşa cum o dovedesc articolele *Murim de laşitate, Oscilaţii simptomatice, Lilieci şi ciocârlii.*

La 23 octombrie, în Bilca se naşte Ion Puha, filolog, scriitor, publicist.

1932. În ianuarie–februarie apare „Sonntagsblatt" [„Foaia de duminică"], periodic destinat catolicilor din oraşul Rădăuţi şi de la sate, precedat de un număr de probă, „Weihnachtsgruss" [„Salut de Crăciun"]. Editor: parohul Karl Schüttler din Rădăuţi.

La 5 februarie, în Frătăuţii Noi, se naşte Gheorghe Sireţchi, doctor al Universităţii din Bucureşti (1982), profesor universitar, specialist în domeniul analizei matematice.

La 30 mai, se naşte în Rădăuţi Adrian Vasile Nastasi, doctor inginer în tehnologia şi chimizarea petrolului (1976), autor al unor cercetări şi contribuţii valoroase în domeniul prelucrării ţiţeiului.

La sfârşitul lunii mai, pe scena Casei Germane concertează în mai multe spectacole George Enescu, care interpretează, printre altele, piesa de mare virtuozitate *Ciocârlia* şi *Balada*, capodopera lui Ciprian Porumbescu.

La 16 iulie, în Frătăuţii Vechi, se naşte Dragoş Luchian, economist, autor al unor lucrări monografice consacrate localităţilor Frătăuţii Vechi, Rădăuţi, Siret.

La 24 iulie, în Rădăuţi, apare periodicul săptămânal independent „Bukowiner Wochenpost" [„Poşta bucovineană săptămânală"], editat sub egida Blondowski de Karl Schüttler şi August Nibio. Redactori responsabili sunt, succesiv, Robert Neunteufel şi Karl Brzezina. Foiletoanele semnate de profesorul August Nibio sunt adevărate studii, valoroase şi astăzi, prin informaţia bogată, pentru cercetarea istoriei culturale locale.

La 17 noiembrie, în Bilca, se naşte George Muntean, critic şi istoric literar, folclorist, publicist şi editor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La 24 noiembrie, în Bilca, se naşte Gavril Irimescu, istoric, arhivist, autor al unor lucrări ce valorifică documente din arhivele bucovinene.

1933. La 14 aprilie, în Rădăuţi, se naşte Octavian Traian Loghin, profesor universitar, Doctor în drept, personalitate în domeniul ştiinţelor juridice, autor de cursuri şi monografii de drept penal, drept procedural penal şi criminologie.

La 1 mai, Aurel Putneanu şi E. Ar. Zaharia editează în Rădăuţi revista bilunară de critică, literatură şi polemică „Orion". După o întrerupere de doi ani, „Orion" reapare cu subtitlul „Revista ultimei generaţii" şi se distinge prin structura sa aparte: două *Editoriale*, ce aduc în discuţie probleme de mare importanţă, *Pajişti şi constelaţii* (găzduind poezie şi proză), *Atitudini şi verdicte* (cuprinzând comentarii şi note). Publică în „Orion": Arcadie Cerneanu, Traian Chelariu, Ghedeon Coca, George Drumur, Emilian Gorescu, Victor Măgură, Procopie Milişte, George Moroşan, Aspazia Munte, George Nimigeanu, Vasile Posteucă, Aurel Putneanu, Ion Roşca, Constantin Rotariu, Mircea Streinul, Nicolae Tcaciuc-Albu, Iulian Vesper, E. Ar. Zaharia.

În cadrul unui concert aniversar, organizat de Societatea Academică „Barissia", pe scena Casei Germane din Rădăuţi cântă Josef Schmidt, tenor celebru, apreciat în epocă pentru marea lui expresivitate lirică. Filmul autobiografic *My Song Goes Round the World* [„Cântecul meu străbate lumea"] se bucură de un succes răsunător chiar de la premiera sa (Berlin, 5 mai 1933).

În iunie, în Rădăuţi, apare „Pana literară" (un singur număr), publicaţie lunară de critică, literatură şi polemică, revistă cu o ţinută grafică deosebită. Director: I. Creţianu. Redactori: Gh. Tudose, T. Lianu, M. Streinul. Secretar de redacţie: Filaret Ozar. „Pana literară" îşi propune să devină „o adevărată tribună a scrisului", oferind tinerilor scriitori „largi şi efective posibilităţi de afirmare". La secţiunile pe care le preia din structura revistei „Orion" se adaugă *Vitrina literară*, destinată cărţilor şi *Aspecte sinoptice*, aceasta recenzând reviste şi ziare.

La 10 iunie, în Marginea, se naşte Constantin Maloş, profesor universitar, specialist în geobotanică, Doctor în biologie.

La 15 iulie, în Casa Naţională a Românilor din Rădăuţi are loc o şezătoare literară comemorativă închinată poetului Mihai Horodnic. Împreună cu scriitorii din judeţul Rădăuţi, participă la şezătoare şi la pelerinajul la mormântul lui Mihai Horodnic scriitorii Mircea Streinul, Vasile Posteucă şi Victor Măgură.

Tot în acest an, apare la Rădăuţi *Caietul Nr. 1* al periodicului „Bukowiner Heimatblätter" [„Gazeta patriei bucovinene"], editat de August Nibio.

1934. În ianuarie, îşi începe apariţia în Rădăuţi „Cuvântul preoţesc", periodic profesional al clerului din Bucovina. Redactori sunt, succesiv, Ioan Zugrav, Victor Cocinschi, Oreste Gherasim şi Vasile Mironovici. Secretar de redacţie: Oreste Gherasim. Revista apare până în 1942, are un program generos, promovează „spiritul critic adecvat", urmărind refacerea societăţii prin „primenirea resorturilor sale sufleteşti", îndrumarea preoţimii spre o „interpretare superioară" a misiunii sale şi sporirea „entuziasmului pastoral". Prin materialele pe care le publică (cuvântări, dări de seamă, evocări, cronici, comunicate, memorii, studii, conferinţe

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

pastorale) şi colaborări de prestigiu. „Cuvântul preoţesc" este un „cronicar fidel" al vieţii bisericeşti şi al manifestărilor clerului ortodox bucovinean de altădată.

Profesorul Ilie Vişan tipăreşte albumul *Judeţul Rădăuţi în imagini. Le département de Rădăuţi en images*, care valorifică „imaginea sărbătorească" a Bucovinei, surprinsă de fotograful amator Carol Krepler din Rădăuţi.

Învăţătorii Eugenia şi Samuil Ioneţ, etnografi pasionaţi, „însoţiţi providenţial în acelaşi[i] înfrigurat neastâmpăr al culesului" (Leca Morariu), donează oraşului Rădăuţi colecţia personală de obiecte de artă populară şi deschid un muzeu, apreciat în epocă drept „Muzeul Bucovinei", „o icoană a neaoşismului şi moldovenismului bucovinean", o adevărată „revelaţie" (Leca Morariu). Acesta este primul muzeu etnografic din Moldova şi fructifică o iniţiativă a unui grup de intelectuali, care doreau în 1920 să înfiinţeze la Rădăuţi „un muzeu de antichităţi şi etnografie".

La 13 septembrie, în Mănăstioara-Siret, se naşte Ion Popescu-Sireteanu, profesor universitar, lingvist, critic literar, poet şi prozator, editor, publicist.

1935. În mai, în cadrul turneului său în Bucovina, romancierul Liviu Rebreanu susţine în Rădăuţi şi Siret conferinţa publică *George Coşbuc, poetul sufletului românesc.*

În decembrie, baritonul G. Buică de la Opera din Paris susţine la Casa Germană conferinţa publică *Muzica populară la popoarele din Europa.*

La 24 decembrie, în Vicovul de Jos se naşte Ion Ţugui, profesor, poet, prozator şi publicist, autor al romanului ciclic *Solemnităţi*, frescă a societăţii româneşti din veacul trecut (*Solemnităţile supuşilor,* 1980; *Solemnităţile fericiţilor*, 1983).

Tot în acest an, în Sinăuţii de Jos, se naşte Dumitru Grinciuc, poet, prozator, publicist, „floare timpurie lovită de îngheţ" în Bucovina ocupată, dispărut misterios, ca şi Ilie Motrescu, poetul-martir de la Crasna, în 1964.

1936. În 29 martie, Societatea Muzicală „Tudor Flondor" din Cernăuţi prezintă la Rădăuţi spectacolul cu piesa lui Mihai Horodnic *Haiducii.*

1937. La 8 martie, în Dorneşti, se naşte Corneliu Şerban, filolog, poet şi publicist.

La 12 martie, în Oprişeni, se naşte Nicolae Bileţchi, filolog, critic literar, exeget al prozei contemporane din Basarabia în contextul procesului literar din întreg spaţiul românesc, personalitate a vieţii literar-artistice de dincolo de Prut, marcată de „nostalgia baştinei-miracol" din Bucovina.

La 16 martie, în Sinăuţii de Jos, se naşte Mihai Mititiuc, profesor universitar, Doctor în biologie (1968), autor al unor contribuţii valoroase asupra microflorei spontane şi a plantelor cultivate, specialist în micologie.

La 16 decembrie, în Rădăuţi, se naşte Marin Gherasim, profesor universitar, pictor „intelectual şi subtil" (Răzvan Theodorescu), care comunică prin mijloacele suprarealismului o viziune originală, concepută dintr-o perspectivă europeană, asupra oraşului modern, ca simbol al unei civilizaţii cu rădăcini în autohtonitate.

1938. La 3 ianuarie, în Tereblecea, se naşte George L. Nimigeanu, profesor, poet de factură blagiană, „caligraf plin de suavităţi", sedus în „târgul de fluturi" de metafora ontologică, pentru care „poezia e deopotrivă ardere de tot şi oază dând

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

sens pustiului existențial", „ucenic la clasici", care a traversat în veacul trecut, ca atâția bucovineni, experiența refugiului și a deportării în Bărăgan.

1939. La 11 iulie, se naște în Rădăuți Steliana Maxim, cercetător științific la Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni" din Iași, Doctor în chimie.

1941. La 8 aprilie, în Rădăuți, se naște Dorin Ieșan, profesor universitar, Doctor în matematici (1969), specialist în matematicile aplicate și informatică, membru corespondent al Academiei Române (29 noiembrie 2001).

La 28 iulie, în Vicovul de Jos, se naște Aurel Tudose, solist de muzică populară la Ansamblul „Ciprian Porumbescu" din Suceava, interpret al unor roluri remarcabile în filmul *Ciprian Porumbescu* (1973) și în opereta *Crai nou* (Grigore Vindireu, Moș Corbul).

La 23 septembrie, în „Colonia Nistorenilor" de la Toporăuți-Cernăuți, se naște Sofia Fusa/Vicoveanca, strălucită interpretă a cântecului popular din Bucovina, interpretă a unor roluri memorabile din filmele *Baltagul* (1969, regizor Mircea Mureșan) și *Ciprian Porumbescu,* autoare a volumului de versuri *Dureri ascunse* (1996), expresie a unei filosofii a existenței care guvernează lumea satului românesc tradițional.

1942. La 19 februarie, se naște în Rădăuți Stelian Cârstean, folclorist format sub îndrumarea profesorului Mihai Pop, cercetător al folclorului din Moldova de Sus.

În Costișa, la 6 martie se naște Ion Filipciuc, filolog, publicist, poet, folclorist și editor.

La 22 mai, în Bahrinești, se naște Vasile Andru [Andrucovici], prozator remarcabil, eseist și publicist, autorul unor confesiuni memorabile: „Rădăuțiul mi-a dat sentimentul locului care este casa mea dintotdeauna. Ești cetățean al lumii, dar vii dintr-o casă. Și casa armonioasă îți determină capacitatea de armonie pentru toată viața. Satele din jurul Rădăuțiului îmi inspiră rudenie de sânge și o nemărginită căldură. Ele sunt arhetipul casei. M-am mirat de acest amestec de căldură și solemnitate, al cărui secret numai Bucovina îl știe; căci, de regulă, căldura dizolvă solemnitatea, numai în Bucovina ele subzistă împreună. Sunt daruri pentru soartă. [...] Toate acestea mi-au rămas ca un semn heraldic".

La 20 iulie, în Vășcăuți pe Siret, se naște Ilie Cojocaru, profesor, poet și publicist, autor al volumului de versuri *Păcatul și inspirația* (1996).

1943. La 23 iunie, se naște în Rădăuți Viola Vancea, autoare a volumelor de versuri *Fiord imaginar* (1978), *Gardienii luminii* (1982), *Haltă în paradis* (1984), exegetă a operei Hortensiei Papadat-Bengescu.

În Colecția Societății Scriitorilor Bucovineni, la Cernăuți apare *Antologie rădăuțeană,* volum îngrijit de E. Ar. Zaharia, care semnează și studiul introductiv: *Puncte de reper.* Textele celor 23 de poeți bucovineni antologați, profilurile biobibliografice și desenele inspirate, semnate de Eugen Drăguțescu, fac din această antologie o lucrare valoroasă pentru istoria noastră literară și o raritate bibliofilă, ce reprezintă „cântecul de lebădă" al unei întregi generații și al unei epoci înfloritoare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La 23 aprilie, în Rădăuți se naște Gheorghe Fărtăiș, prozator, autor al volumului *Vieți pe scara de serviciu* (1978).

1945. La 19 iulie, în refugiu, la Pitești, se naște Doina-Margareta Cilievici, căsătorită Onica, cercetător științific de excepție în domeniul imunochimiei, Doctor în chimie (1976), stabilită în Suedia, unde se consacră studiilor de chimie clinică, la Stockholm și Huddinge, autoare a cărții *O sută de ani în Bucovina. Cronică de familie* (2003), consacrată familiilor Tomaschek, Cilievici și Totoescu de la Siret.

La 27 septembrie, se naște în Sinăuții de Jos Vasile Tărâțeanu, poet și jurnalist dintr-un „timp al rapsozilor", care nu acceptă la Cernăuți „insultarea valorilor", trăind incendiar sub „povara visului" etnic, într-un nesfârșit „infern personal", mărturisit cu un irepresibil „dulce-amar de Bucovina".

1946. La 30 iulie, în Vicovul de Jos, se naște Laurențiu-Mihai Cârstean, poet al „desăvârșirii înaltului ținut", conștiință tragică, martor al unui „pustiu inventat", care cultivă poezia ca expresie a disperării, sub obsesia albului – „măsură a științei de a exista".

1947. La 2 ianuarie, în Oprișeni, se naște Dumitru Covalciuc, folclorist, editor, scriitor și publicist.

La 8 mai, se naște în Rădăuți Algeria-Marilena Simota, filolog, cercetător științific și publicist, cu contribuții în câteva domenii învecinate: istorie și critică literară, teatrologie, filmologie și critică de artă.

În Bahrinești, se naște la 19 octombrie Mihai Prepeliță, scriitor fecund, pelerin neobosit, poet delicat, împătimit de Eminescu, „un solitar în templul cuvântului și un îmblânzitor al curcubeului".

1948. La 7 mai, în Rădăuți, se naște Lorin Ioan Fortuna, inginer cu doctorat în domeniul telecomunicațiilor, conferențiar universitar, autor al unor plachete de versuri: *Farmecul iluziei* (1994), *Rană pe cer* (1998), *Avatar* (2001), semnatar al unor poeme de protest împotriva regimului comunist, difuzate la postul de radio „Europa liberă", sub pseudonimul Ioan Bucovineanu, un simbol al idealurilor românilor din Decembrie 1989.

La 3 iulie, în Frătăuții Vechi, se naște Mihai Tatulici, ziarist, prozator.

La 18 iulie, în Rădăuți, se naște Bujor Prelipceanu, absolvent al Conservatorului „George Enescu" din Iași, violonist cu studii de specializare la Budapesta, Bayreuth, Köln și Londra, membru al Cvartetului „Voces" (Iași), cel dintâi cvartet profesionist din România (1980).

La 22 august, în Rădăuți, se naște Emil Ioan Emandi, profesor, cercetător al satului medieval românesc din nordul Moldovei.

1949. La 20 februarie, se naște în Rădăuți Lucia Olaru Nenati, poetă și prozatoare talentată, doctor în literatură, publicist și cercetător pasionat al culturii române din Bucovina.

La 3 iunie, în Sinăuții de Jos, se naște Ilie Tudor Zegrea, un „romantic nativ" (Adrian Dinu Rachieru), poet care „ară iluzii" și „munți de sare" crescuți din plânsul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

unui neam înstrăinat, „cea mai împlinită voce lirică" a Bucovinei înstrăinate (Mihail Iordache).

La 29 octombrie, în Rădăuți, se naște Adrian Rezuș, profesor la Universitatea Utrecht (Olanda), editor și traducător din poezia română contemporană, fondator al „Poetry-Club 8", în 2001, împreună cu Radu Andriesco și Adam J. Sorkin.

1950. La 6 iulie, se naște în Dorneşti Liviu Papuc, filolog, bibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" din Iași, Doctor în literatură, cercetător al culturii și literaturii din Bucovina, editor și publicist.

La 23 iulie, se naște în Rădăuți Viorel Dârja, poet delicat, publicist, eseist și traducător, autor al volumului de versuri *Drum de nisip*, Suceava, Editura Mușatinii, 2006, ilustrativ pentru „literatura ca formă de libertate".

1952. La 9 februarie, în Rădăuți, se naște Mihai-Ștefan Ceaușu, cercetător al istoriei moderne a Bucovinei, Doctor în istorie (1996), autor al studiului *Bucovina Habsburgică. De la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism și postiosefinism* (1998), semnatar împreună cu Emil Ioan Emandi al volumului *Să nu dărâmi dacă nu știi să construiești. Contribuții de morfologie urbană la cunoașterea istoriei orașului Suceava, 1388–1988* (1991).

În Climăuți-Mușenița, la 7 aprilie, se naște Nichita Danilov, scriitor polivalent, cu vocație orfică, atras de mitologia vidului existențial, simbol și parabolă, un „psalmist expresionist", ironic și melancolic, pentru care poezia este o „psaltire modernă".

La 16 noiembrie, în Suceveni, aproape de Fântâna Albă, se naște Arcadie Suceveanu, poet modern, „un inconfundabil rapsod al etosului nostru", unul dintre cei mai valoroși scriitori din partea înstrăinată a României, autor al volumului de versuri *Arhivele Golgotei* (1990).

1953. În Sucevița, se naște la 18 august Constantin Hrehor, scriitor înzestrat, pentru care „poesia-i veșmântul de sărbătoare al lui Dumnezeu" ori „anatomie pe trupul lacrimei", un erudit autentic, cultivând mitologia unui „târziu înclinat", eseist, „om de cultură generos și iluminat", contribuind discret la „salvarea spirituală a semenilor într-un moment de primejdioasă confuzie" (Alex. Ștefănescu), autorul cărții *Muntele mărturisitor. Anii rezistenței – anii suferinței* (2003), consacrată partizanului bucovinean Gavril Vatamaniuc și universului concentraționar din România.

1956. La 29 ianuarie, se naște în Rădăuți Matei Vișniec, profesor, poet de o „eleganță stilistică desăvârșită", „fascinat de grotescul și absurdul existenței, de farsa existențială și de umorul negru, aproape fără egal în poezia noastră postbelică" (Alex. Ștefănescu), dramaturg cu reputație europeană, publicist stabilit în 1989 la Paris. În paginile revistei școlare rădăuțene „Lumina", înființată în 1966, Matei Vișniec publică versuri și o grafică inspirată.

1962. La 24 mai, în Rădăuți, se naște Dan-Bogdan Hanu, bucovinean pe linie maternă (mama sa, Rodica-Silvia, născută la Arbore, este fiica rădăuțeanului Erast Palamaru), geolog, Doctor în magnetometrie (1991), poet, eseist și publicist, autor al poemelor *Amintiri din cazarma de catifea, Catabază (O retragere a vieții din*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

poem), consacrate „felului postmodern de a uita", în care reconstruieşte „o lume promisă, rămasă aproape de iarnă", în jurul „sentimentului minimalist de deformare a eului", cu percepţia trecutului, ca „virus acceptabil în corpul dimineţii", comunicată din perspectiva contemporanilor „fără pretenţii, profesionişti ai răbdării şi arbitri ai micului joc interior" dintr-un „timp cu icoane întoarse".

1966. În Germania, la Waiblingen, se tipăreşte lucrarea *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes* [*Rădăuţi, cel mai german(izat) oraş din Bucovina*], sub semnătura lui Franz Wiszniowski, rădăuţean repatriat în 1940.

1968. La 19 aprilie, se naşte în Rădăuţi Gabriela-Doina Savischi, poetă înzestrată cu conştiinţa „slovei stând dreaptă pe rug", când „două lumi stau alături în jug, împărţind grea şi sfântă povară", căutând în „această Siberie din intersecţie" rostul mântuitor al poeziei: „cum să aperi de sete un vis, cum să vindeci un dor cu otravă?"

1970. La Editura Stadion din Bucureşti se tipăreşte *Mic îndreptar turistic. Rădăuţi*, cu 47 de pagini, 15 planşe cu fotografii şi o hartă turistică, realizat de Pompiliu Voiculeţ-Lemeny. Pentru prima oară după al Doilea Război Mondial, se fac referiri sumare şi la tradiţia culturală a Rădăuţilor.

1971. La 3 februarie, se naşte în Siret Daniela Vistiernicu, poetă de mare sensibilitate, trăind în „oraşul cu mâinile amputate" un halucinant sentiment al spaimei de „înlumire".

1972. La 4 octombrie, se naşte în Rădăuţi Hellen-Narcisa Hulubaş, poetă înzestrată, stinsă din viaţă prematur, care şi-a trăit „sublim cotidianul", „izvor îmbelşugat de har" la poarta „cimitirului de vise", cultivând o delicată „poezie a dramei existenţiale" dintr-un timp fără alternative, pentru care iubirea este „mereu o taină curată".

1975. Petru Rezuş publică la Editura Litera din Bucureşti cartea *Contribuţii la istoria oraşului Rădăuţi*.

1977. La 7 februarie, se naşte în Siret Romeo Petraşciuc, poet care experimentează „ecumenismul cuvintelor" în „trenul cu poezie", în „bazarul cu îngeri" şi în „pridvoarele cu îndrăgostiţi" dintr-un „paradis exilat".

La 26 august, se naşte în Siret Daniela Rusu, poetă înzestrată, care aspiră să scrie „vertical" într-o „lume-tulpină înrourată de cireş", sedusă de „vârsta zborului" şi de „grădinile suspendate ale visului", trăind „teroarea schimbării de anotimp" la „colţul de nord al dorului".

1979. La 4 februarie, se naşte în Rădăuţi Mihaela Herghiligiu, autoarea volumului de versuri *Caligrafia visului* (2004), poetă pentru care „scrisul e lamura frigului" înălţându-se pe treptele erosului sacru spre „văzduhul Bucuriei" din timpul adamic şi inundând lumea cu poezia mântuitoare a departelui ei zugrăvit în „fresce înalte".

La 26 octombrie, se naşte în Siret Călin Ciobotari-Pascal, poet talentat, un risipitor pe „cerul gramaticii", ispitit de zborul elegant, căutător de iubire şi lumină „la porţile Raiului", săpând „în gânduri fântâni", răvăşit de „mari nelinişti", într-un întârziat „anotimp rural al fiinţei".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1982. Sub egida Editurii Litera se tipăreşte cartea lui Dragoş Luchian *Rădăuţi, vatră românească de tradiţii şi înfăptuiri socialiste.*

1987. Hans Brabenetz (născut în aprilie 1923, la Viena) publică la Zürich, în limba germană, sub egida Editurii I.S.G., volumul *Das k.k. Staatsgestüt Radautz und seine Pferde* [*Herghelia de Stat cezaro-crăiască din Rădăuţi şi caii săi*], lucrare impozantă, consacrată, în text şi imagini, istoricului marii exploatări agricole de la Rădăuţi, fondată de administraţia imperială austriacă în 1792.

1989. La 28 decembrie, în Rădăuţi, apare „Bucovina liberă", periodic independent de informaţie, cultură şi opinie. Cu schimbări de titlu, acesta apare neregulat până în 1991.

1990. În Rădăuţi, la 30 iunie, apare primul număr al periodicului „Septentrion", organ de presă al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina. Acesta îşi propune să devină o publicaţie „la dispoziţia tuturor celor care au dorinţa sfântă de-a edifica, pe ceea ce-i viabil în trecut, o societate a adevărului, dreptăţii, frumosului şi binelui".

1993. La Chişinău, apare, cu două numere, „Renaşterea Bucovinei", revistă de cultură, editată de Mihai Pânzaru.

1994. Centrul de Studii „Bucovina" al Academiei Române, înfiinţat la Rădăuţi, în 1992, începe să tipărească „Analele Bucovinei", periodic ştiinţific semestrial cu profil enciclopedic: *Editorial; Evocări; Viaţa politică, culturală, literară şi artistică; Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică; Folclor, etnografie, arhitectură; Ştiinţele naturii; Opinii; Documente; Cărţi, reviste; Cronică; Aniversări; In memoriam.* Până în 2004, sub egida Editurii Academiei Române se tipăresc 18 tomuri ale acestui periodic academic.

1995. În aprilie, apare în Rădăuţi primul număr din „Iconar", serie nouă. Director: Mihai Pânzaru. Cu modificări în colegiul de redacţie, revista apare până în 1997 (şapte numere), sub egida Institutului Privat de Cercetări „Bucovina–Basarabia". În diferite colecţii, aici se tipăresc sau retipăresc cărţi ştiinţifice consacrate acestor străvechi provincii româneşti, versuri şi proză aparţinând unor autori bucovineni.

1996. În Colecţia „Enciclopedia Bucovinei", Centrul de Studii „Bucovina" începe să publice studii, monografii şi documente privind istoria Bucovinei. În această colecţie apar până în 2004 zece lucrări ştiinţifice, toate consacrate Bucovinei istorice.

Sub egida Editurii Septentrion, Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina începe să editeze cărţi ale unor autori bucovineni (Mihai Teliman, Vasile Ţigănescu, Oltea Nistor-Apostolescu) şi lucrări ştiinţifice consacrate Bucovinei (studii istorice, monografii).

2000. La 28 septembrie, în Rădăuţi, apare primul număr al săptămânalului „7 zile bucovinene", ce editează ulterior suplimentul de educaţie religioasă „Bucovina noastră". Realizat de Mirela şi Victor T. Rusu, periodicul reprezintă o „întreprindere de pionierat" pe piaţa presei locale independente din România (Ferenc Vasas), găzduind cu generozitate „vocile comunităţii" locale şi promovând cultura civică

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

participativă, printr-un „exerciţiu de entuziasm, responsabilitate şi profesionalism" (Ioana Avădani). În paginile sale de cultură şi informare ştiinţifică se publică documentare, studii, evocări, medalioane, cronici literare, interviuri, note de lectură consacrate culturii şi civilizaţiei din Bucovina. Tot aici se publică materiale referitoare la exilul literar românesc şi la rezistenţa anticomunistă din Bucovina.

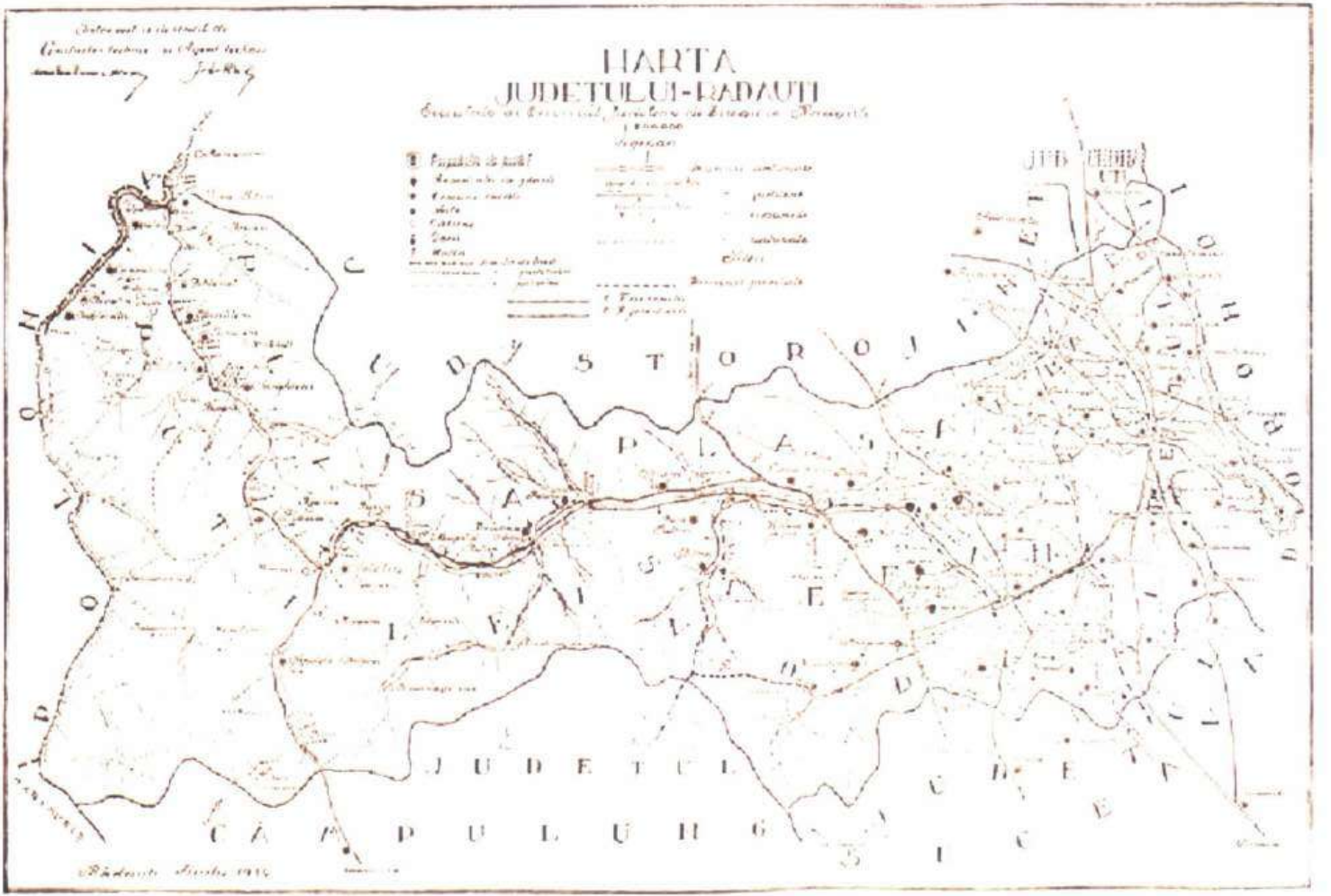
2001. În Rădăuţi, apare albumul *Rădăuţi – o perlă a Bucovinei*, realizat de un colectiv coordonat de Mihai Pânzaru. Acesta cuprinde şi un scurt istoric al localităţii.

2006. Sub egida Academiei Române, apare lucrarea *Bucovineni împotriva comunismului: fraţii Vasile şi George Motrescu*, ediţie îngrijită, note şi comentarii de Marian Olaru, *Prefaţă* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, *Postfaţă* de Vasile I. Schipor, *Indice de nume* de Rodica Iaţencu, Suceava, Editura Universităţii, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii", 17, 2006. Documentarele de aici se constituie într-un adevărat „laborator de creaţie" în pregătirea pentru tipar a unei lucrări singulare, consacrate rezistenţei anticomuniste din Bucovina, valorificând, spre deosebire de ediţiile de la Bucureşti, prin ancheta de istorie orală, memoria prodigioasă a unui martor supravieţuitor providenţial: George Motrescu. În ordinea apariţiei, cele două ediţii sunt: Adrian Brişcă, *Jurnalul unui partizan: Vasile Motrescu şi rezistenţa armată din Bucovina*, Bucureşti, Institutul pentru Studierea Totalitarismului, 2005; *Jurnale din rezistenţa anticomunistă: Vasile Motrescu, Mircea Dobre, 1952–1953*, ediţie de Liviu Ţăranu, Theodor Bărbulescu, *Cuvânt-înainte* de Ion Gavrilă-Ogoranu, Bucureşti, Editura Nemira, 2006.

2007. Prin Hotărârea de Guvern nr. 102, din 31 ianuarie, Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române–Filiala Iaşi, cu sediul în Rădăuţi, se transformă în Institutul „Bucovina", funcţionând în continuare, cu acelaşi obiect de activitate, sub patronajul Academiei Române.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ENCICLOPEDIA BUCOVINEI ÎN STUDII ŞI MONOGRAFII

COLECŢIE FONDATĂ ÎN 1996

22

1. Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I–II, îngrijirea ediţiei, studiul introductiv, bibliografia, notele şi indicele: Ion Popescu-Sireteanu; *Introducere*: D. Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Anima, 1996;

2. *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice*, ediţie bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfeţe, note şi comentarii: acad. Radu Grigorovici; *Prefaţă*: D. Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1998;

3. Ştefan Purici, *Mişcarea naţională românească în Bucovina între anii 1775–1861*, *Cuvânt-înainte*: Mihai Iacobescu, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998;

4. Mircea Pahomi, *Biserici şi schituri ortodoxe româneşti din Ţinutul Cernăuţi. Din istoria Bisericii Ortodoxe Române în nordul Bucovinei. Episcopia de Rădăuţi*, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998;

5. Constantin Morariu, *Cursul vieţii mele. Memorii*, ediţie îngrijită, prefaţă, microbiografii, glosar şi note: prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998;

6. Mircea A. Diaconu, *Mişcarea „Iconar". Literatură şi politică în Bucovina anilor '30*, Iaşi, Editura Timpul, 1999;

7. *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpaţii Dacici (1788–1789)*, ediţie bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfeţe, note şi comentarii: acad. Radu Grigorovici; *Prefaţă*: D. Vatamaniuc, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2002;

8. *Procese politice, sociale, culturale şi economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?* Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale Rădăuţi, 20–22 septembrie 2000, Suceava, Editura Universităţii, 2002;

9. Mariam Olaru, *Mişcarea naţională a românilor din Bucovina la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea*, *Cuvânt-înainte*: acad. Gheorghe Platon, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2002;

10. Valerian I. Procopciuc, *Sucevița – sat al Obcinilor Bucovinei şi gropniţă a Movileştilor*, *Cuvânt-înainte*: D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, *Cuvânt de încheiere*: Vasile I. Schipor, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2003;

11. Petru Bejinariu (coord.), *Familia Isopescu în mişcarea naţională din Bucovina*, *Cuvânt-înainte*: D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2004;

12. Petru Bejinariu, *Eugen Botezat şi Şcoala de biologie de la Cernăuţi*, *Cuvânt-înainte*: Constantin Toma, membru corespondent al Academiei Române, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2005;

13. Teodor Balan, *Istoria teatrului românesc în Bucovina*, ediţie după manuscrise de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005;

14. Daniel Hrenciuc, *Continuitate şi schimbare. Integrarea minorităţilor naţionale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918–1940)*, vol. I, *Perspectiva naţional-liberală (1918–1928)*, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2005;

15. Elena Olaru, Marian Olaru (coordonatori), *Colegiul Tehnic Rădăuţi. Studiu monografic*, cu o *Postfaţă* de Vasile I. Schipor, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2005;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro